

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Library
of the
University of Wisconsin

General Library System
University of Wisconsin - Madison
728 State Street
Madison, WI 53706-1494
U.S.A.

P. PAPINII STATII

OPERA OMNIA.

VOL. III.

Delph. et Var. Clas.

Stat.

4

✓
Statius

P. PAPINII STATII

OPERA OMNIA

EX EDITIONE BIPONTINA

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITA.

VOLUMEN TERTIUM.

T

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1824.

X35Y 508877
 .57/ ✓ X35Y
 .8/ ✓ S7
 /3 1824
 v. 3

P. PAPINII STATII

THEBAIDOS

LIBER VII.

ARGUMENTUM.

ÆGRE ferens Jupiter Argivos tempus in his ludis terere, Mercurium ad Martem mittit, qui illum increpet, quod, jussus Thebanos et Argivos inter se committere, tamdiu distulerit. Mercurius Martem offendit e bello Hircano redeuntem, qui subito, ut patri morem gereret, equos impellit locum versus ubi erant Argivi, et eorum animis pavorem injicit crepitu armorum quem in aëre excitat. Rati Argivi Thebanos sibi obviam venire, arma tumultuose capiunt, ac magnis itineribus Thebas contendunt. Ut vero nuntius Thebas pervenit, hostes accedere, Eteocles copias in proximum campum educit ad recensendum exercitum, quem magnificis verbis alloquitur. Matronæ Thebæ muros arcesque consendant, inter quas erat Antigone, quæ a Phorbante nomen et patriam ducum externorum discit. Interim Argivi citatissimo gradu progrediuntur, nec variis ostentis ac prodigiis, quæ illis continuo accidunt, revocantur. Fluvius ipse Asopus videtur suas aquas auxisse, ut eos retineat; sed Hippomedon cunctante equo in flumen insilit. Alii duces se præcipitant, et pudet secutos. Amne trajecto, locum aptissimum notant, et ibi castra ponunt. Constatnatis Thebanis, Jocasta ramum olivæ ferens Polynicem in castris Argivis convenit. Multis lacrymis precatur, in urbem veniat, pacem sine armis conventuram. Jam Adrastus assentiebat, et matris precibus cedebat Polynices, cum advenit Tydeus, ac longa oratione, vulneraque ostendendo, Polynicem dehortatur, ne tam infido fratri se crederet. Sic mutata omnium mentes, et bellum placet. Hanc occasionem capit Tisiphone, quæ duas acies miscere summe cupiebat, et sic illas committit. Erant duæ Tigres mansuetæ, quæ in urbe et in campis innoxie vagabantur. Has Tisiphone flagello angineo percutit, et ipsis naturalem furem immittit. In aurigam Amphiarai irruunt, eumque diserpunt. Aconteus Tigres sagittis confodit. Illæ semianimes cum longo fusi sanguinis tramite ad portas Thebarum revertuntur, et Thebanos excitant. Hinc cruenta pugna inter

Argivos et Thebanos, qui promiscue miscentur. Amphiaras ingentia fascino edit, multosque occidit. Hypseus hastam in illum torquet, sed Apollo in Amphiarai aurigam ictum avertit, quo interfecto, ipse succedit in ejus locum, regendasque habenas suscipit. Amphiaras tanti numinis patrocinio omnia fundit. Tandem fatis urgentibus Apollo se Amphiarao detegit, et instanti morte prædicta illum deserit. Postea magno tremore campus concutitur, ac dehiscens terra Amphiarum absorbet.

ATQUE ea cunctantes Tyrii primordia belli
Jupiter haud æquo respexit corde Pelasgos,
Concussitque caput, motu quo celsa laborant
Sidera, proclamatque adici cervicibus Atlas.
Tunc ita velocem Tegees affatur alumnum :

5

Verum Jupiter non vidit libenti animo Græcos morantes initio belli Thebani, et movit caput, quo concussu sublimia astra tremunt, et vociferatur Atlas addi quid collo suo. Tunc sic alloquitur celerem alumnum Tegea: Vade, descende præcipiti

*****

Hoc Argumentum exhibent Behott. 1. 2. Put. unus Barth. Venett. 3. 4. Rom. Lindenbrog. Cruc. et Barth.

*Hic Jovis imperio Martem Cyllenius ales
Excitat in Graios resides: tunc ille furorem
Instaurat belli, ac Thebas ardentibus offert.
Labdacios tendit lacrymis defendere Liber.
Antigone e muris sociorum discere vultus
Exquirat: fidus cui pandit singula Phorbas.
Mox Iocasta gemens natum, Graiosque precatur
Ut placidus Thebas ineat, fratremque reposcat
Imperium, Tydeus prohibet sua vulnera narrans.
Hic Tigrum interitus partes pugnare coëgit.
Bellantem curru Amphiarum telluris hiatus
Obruit: ingemuitque cadens, lucemque reliquit.*

Versu 1. unus Behot. *Sic Jovis.* Vs. 10. idem codex *interitus pro interitus.* Vs. 11. Behot. 1. *Bellantem curram;* Behot. 2. *Bellante curru.* Codices Barthiani non variant; unus tamen pro toto Argumento habet: *Septimus obsessum Thebes, vatisque sepulcrum;* unde Barthius: *Septimus obsessam Theben, &c.*

2 Optimus codex Barthii *æqua respexit mente.*—6 Lang. Laur. Lipsian.

NOTÆ

1 *Cunctantes primordia*] Pro cunctantes in primordiis, Poëtice dixit. Sic Theb. III. 'Cunctari paratus.' Tyrii] Thebani.

2 *Pelasgos*] Argivos.

4 *Adici*] Pro adici: et supple, pondus aliquod novum, et sibi intole-

rabile. Plures ejusmodi defectus sunt in Statio, qui obscuritatem induxerunt. *Atlas*] *Atlas cælum ferre creditus.* Vide Theb. I. 99.

5 *Tegees alumnum*] Mercurium Arcadem. Tegea enim urbs Arcadiæ.

I, medium rapido Borean illabere saltu
 Bistonias super usque domus, axemque nivosi
 Sideris : Oceano vetitum qua Parrhasis ignem
 Nubibus hybernis et nostro pascitur imbri.
 Atque ibi seu posita respirat cuspide Mavors, 10
 (Quanquam invisā quies,) seu, quod reor, arma tubasque
 Insatiatus habet, caræque in sanguine gentis
 Luxuriat ; propere monitus iramque parentis
 Ede, nihil parcens : nempe olim accendere jussus
 Inachias acies, atque omne quod Isthmius umbo 15
 Distinet, et raucæ circumtonat ira Maleæ.

volatu per medium Aquilonem usque ad Thracias plagas, ac polum nivosi signi, ubi Parrhasis alit hybernis nebulis, et nostro humore jubar suum, cui interdictum est mergi in Oceanum. Atque ibi, seu Mars recipiat anhelitum dimissa hasta, (quanquam otium grave illi sit,) seu, quod arbitror, exerceat inexpletus arma buccinasque, et lascivit in cruore dilectæ nationis ; refer illi celeriter jussa et indignationem patris, nihil parcens. Nempe imperatum illi fuerat olim, ut inflammaret Argivas copias, et totum quod agger Isthmicus dirimit, et circum quod furor

*****

Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *Boreanque elabere saltu* ; Dan. Put. Petav. Buslid. Bernartii, Plant. Lindenbrog. Cruë. Gevart. Grasser. et Amstel. *Boreanque illabere saltu*. Nostram lectionem exhibet optimus Barthianus. Vide Not. Var.—10 *Atque ubi margo* ed. Barth. Aldd. Colin. Gryph. et Basil.—16 *Detinet* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *Destinet* unus Behot. *Distinet* alter Behot. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Plant. Lindenbrog.

NOTE

6 *Borean* [*Boreanque*] *illabere*] Codex Buslidianus, duoque optimi : *Borean inlabere*. Ceteri quoque fere *Borean illabere*. Nec mutari hoc verbum patitur *ad medium*. Bene penitus in Septemtrionem. Gronovius.

7 *Bistonias*] Thracias, a Bistonibus Thraciæ populis.

8 *Oceano vetitum*] Supple, mergi. Vide quæ diximus ad Theb. III. 684. *Parrhasis*] Ursa, sidus Septemtrionale, in quod mutata Calysto Lycaonis filia : quæ *Parrhasis* dicitur a Parrhasiis populis et oppido Arcadiæ.

9 *Nubibus hybernis et nostro pascitur imbri*] Id est, cælesti liquore, non marino, ut cetera sidera, secundum opinionem quorundam Philosopho-

rum qui affirmabant solem ac sidera aquis Oceani pasci.

12 *Caræque*] Thraciæ.

14 *Nempe olim accendere jussus*] Hoc vidimus Theb. III. 229. et sequentibus.

15 *Inachias*] Argivas. *Isthmius umbo*] Fauces enim seu angustæ Isthmi multum exsuperant altitudinem maris, unde *Isthmius umbo* appellatur ; alias Ionium ac Ægæum Mare misceantur. Vide Theb. I. 120.

16 *Distinet* [*Detinet*] Melius libri : *Distinet*, dividit ac separat. Virgilius : 'Dum distinet hostem Agger murorum.' Avienus Orbis Descriptione : 'Unus utramque salis fluctus secat, et procul unum Distinet os

Illi vix muros limenque egressa juvenus
 Sacra colunt: credas bello rediisse, tot instant
 Plausibus, offensique sedent ad justa sepulcri.
 Hicne tuus, Gradive, furor? sonat orbe recusso 20
 Discus, et Œbalii cœunt in prælia cæstus.
 At si ipsi rabies, ferrique insana voluptas
 Qua tumet; immeritas cineri dabit impius urbes,
 Ferrum ignemque ferens, implorantesque Tonantem
 Sternet humi populos, miserumque exhauriet orbem. 25
 Nunc lenis belli, nostraque remittitur ira.

rauca Malea allatrat. Vix duces, et pubes exiere foribus et mœnibus, cum indulgent sacris. Existimares eos reversos e bello, tot ingeminant acclamationes, et desident ad exequias irati tumuli. Hæcne tua, o Gradive, rabies? discus crepat, rotunda sua mole resiliente, et cæstus Œbalii congregiuntur in certamina. At si ipsi furor esset, et oblectaretur insano armorum studio, quo superbit, cogeret profanus in cineres innoxias civitates, portans flammam ferrumque, ac solo affligeret gentes Jovem invocantes, et desolaret infelicem mundum. Nunc alienus est a bello,

Cruc. Gevart. Grasser. et recentt.—17 *Illic vix Venett.* Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Illi* Behot. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et recentt.—19 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. et Delph. *busta sepulcri*; Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. et recentt. *justa sepulcri*.—20 Nonnulli codd. Barthiani: *orbe retuso*.—22 *At si ipse rabies unus Barthii*; *At sic ipsi rabies alter ejusdem*; unde ille: *Sicca ne ei rabies*. Deinde optimæ membranæ habent: *ferri si sana cupido*; quod idem Barthius mutavit in: *ferri si tanta cupido*.—26 *Nunc lenis bellis* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *belli* Venett. Dan.

NOTÆ

ambas.' Lucretius lib. v. 'Et mare quod late terrarum distinet oras.' Lucanus lib. iv. 'Vasti plaga fervida regni Distinet Oceanum.' Ut 'transtinet commeatus trans parietem' Plauto, et 'continet,' hoc est, patet, extenditur, continuatur, et 'pertinere' frequens Cæsari pro extendi, porrigi; sic in contrarium 'distinere.' Nam et ista, licet obdetræpos efferantur, tamen dici cæpta sunt per intellectum rati 'se.' Notavit et Bernartius. Gronovius.

Cumtonat ira Malea] Fragorem maris exprimunt sic Poëtæ. Ovidius Met. i. 'Qua Nereus totum cir-

cumtonat orbem.' Avienus: 'Hic salis Egæi tractus tonat.' *Malea*] Vide Theb. i. 100.

18 *Sacra colunt*] Id est, ludos sacros celebrant.

19 *Offensique sedent ad busta sepulcri*] Archemori scilicet. Offensi, vel in via reperti, vel irati, unde sacra instituta, ludique, quibus manes ejus placarentur. *Justa*, non *busta*, ut in melioribus est. Ludorum funebrium solennia. Gronovius.

21 *Œbalii*] Laconici, sen Spartani: Spartani enim cæstum ludo dediti.

26 *Nostraque remittitur ira*] Id est: Quod irati sumus.

Quod nisi præcipitat pugnas, dictoque jubentis
 Ocyus impingit Tyriis Danaa agmina muris,
 (Nil equidem crudele minor,) sit mite bonumque
 Numen, et effræni laxentur in otia mores. 30
 Reddat equos, ensemque mihi, nec sanguinis ultra
 Jus erit: aspiciam terras, pacemque jubebo
 Omnibus, Ogygio sat erit Tritonia bello.
 Dixerat, et Thracum Cyllenius arva subibat:
 Atque illum Arctoæ labentem cardine portæ 35
 Tempestas æterna plagæ, prætentaque coelo
 Agmina nimborum, primique Aquilonis hiatus
 In diversa ferunt: crepat aures grandine multa
 Palla, nec Arcadii bene protegit umbra galeri.
 Hic steriles delubra notat Mavortia sylvas, 40

et mitescit, eo quod irati sumus. Quod nisi acceleret prælia, et nisi citius verbis imperantis allidat Argivas copias ad mœnia Thebana, (nihil sane minitor atrox,) sit lenis pacificusque Deus, et indomita indoles ejus resolvatur in desidiam. Restituat mihi equos, et gladium, nec illi amplius erit potestas fundendi cruoris. Intuebor terras placido vultu, et omnibus imperabo, ut pacem colant. Pallas sufficiet bello Thebano. Dixerat, et Cyllenius jam ingrediebatur agros Thracum. Atque illum intrantem portas Septemtrionis perpetua constitutio ejusce tractus, et obductæ caelo nubium copiae, ac primi status Aquilonis ferunt in diversas partes. Chlamys ferit aures ejus recepta multa grandine, nec tegmen Arcadii pilei satis illum cooperit. Hic animadvertit nemora infœcunda, ædes Martis, et cernens expavet:

Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. et recentt.—27 *Quod nisi præcipitet* unus Behot. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Quod nisi præcipitat* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. alter Behot. optimæ Barthii membranæ, Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—28 *Ocyus impingat* Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Ocyus impingit* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Lindenbrog. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *Daneia* unus Behot.—29 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *sic mite*.—31 Omnes codd. Barth. *ensesque mihi*.—34 Unus Behot. *at Thracum*.—35 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *labentem in cardine*. Pro *Arctoæ* Behott.

NOTE

28 Tyriis] Thebanis. Danaa] Argiva, seu Peloponnesia.

31 Reddat equos, ensemque mihi] Singuli enim Dii sua officia muniaque habebant.

33 Ogygio] Thebano.

34 Cyllenius] Mercurius.

35 Arctoæ cardine portæ] Quatuor præcipuæ mundi partes 'Cardines' vocantur, ut Oriens, Occidens, Me-

ridies, et Septemtrio. Rursus, quia cardo portæ est, sumit hic portam Arctoam pro tractu Septemtrionali, quia Septemtrio, ut jam diximus, Græcis vocatur Arctos.

37 Aquilonis hiatus] Bene hiatus: venti enim depinguntur ore aperto et hianti.

40 Steriles] Bellum enim omnia vastat et diripit.

Horrescitque tuens: ubi mille furoribus illi
 Cingitur adverso domus immansueta sub Hæmo.
 Ferrea compago laterum, ferro arcta teruntur
 Limina, ferratis incumbunt tecta columnis.
 Læditur adversum Phœbi jubar, ipsaque sedem 45
 Lux timet, et dirus contristat sidera fulgor.
 Digna loco statio: primis salit Impetus amens
 E foribus, cæcumque Nefas, Iræque rubentes,
 Exsanguisque Metus, occultisque ensibus astant
 Insidiæ, geminumque tenens Discordia ferrum. 50
 Innumeris strepit aula minis: tristissima Virtus
 Stat medio, lætusque Furor, vultuque cruento
 Mors armata sedet: bellorum solus in aris
 Sanguis, et incensis qui raptus ab urbibus ignis.

ubi ferum palatium sub opposito Hæmo circumdatur illi mille Furoribus. Angulorum compages ferrea erat, limina teruntur ferro angustata, innituntur culmina ferreis columnis. Oppositus solis orbis offenditur, ac ipsa lux reformidat hanc domum, et horrendus splendor illius conturbat astra. Exscubia conveniunt huic sedi. Vecors Impetus ruit e primis portis, et cæcum Scelus, ac accensa Iræ, et Pavores pallentes, Insidiæ latentibus gladiis adsunt, et Discordia tenens duplex ferrum. Regia personat innumeris terroribus. Fortitudo stat in medio mæstissima, ac hilaris Rabies, et Mors armata sedet ore sanguineo. Solus cruor certaminum fumat supra altaria, et ardet ignis ablatus ex oppidis crematis. Spolia

1. 2. habent, *hyberna*.—42 *Cingitur averso* unus Behot.—43 Lipsian. et Vennett. *atra* teruntur.—46 Dan. et Put. *durus contristat*.—47 *Digna Deo statio*

NOTE

41 *Illi*] Alii codices, *illie*; supple in monte. *Illi*] Marti.

42 *Hæmo*] Monte Thraciæ altissimo. Vide Th. iv. 652.

43 *Ferrea compago laterum*] Bene in descriptione Palatii Martis, qui bello præest, adjecit omnia fuisse ex ferro constructa: cum ferrum sit præcipuum belli instrumentum.

47 *Digna loco statio*] Quidam codices, *Digna Deo*. Apposite autem in foribus, vel in ipsis ædibus Martiis, posuit Poëta ea quæ sunt belli causa, vel quæ fiunt in ipso bello, vel quæ consequuntur ipsum bellum; imitatus Virgilium, qui *Æneid.* vi. po-

suit in aditu Inferorum, vel vicina morti, aut quæ post mortem fiunt, aut quæ sunt in ipsa morte. *Impetus amens*, &c.] Singulis ministris Martis dedit epitheta quam convenientissima.

50 *Geminumque tenens Discordia ferum*] Quia Discordia saltem inter duos est.

51 *Tristissima Virtus*] Etsi in pugna maxime eniteat virtus seu fortitudo, 'tristissimam' tamen vocat ob effusum sanguinem.

53 *Armata*] Quia in bello vita armis eripitur.

Terrarum exuviæ circum, et fastigia templi 55
 Captæ insignibant gentes, cælataque ferro
 Fragmina portarum, bellatricesque carinæ,
 Et vacui currus, protritaque curribus ora.
 Pæne etiam gemitus : adeo vis omnis, et omne
 Vulnus : ubique ipsum, sed non usquam ore remisso 60
 Cernere erat : talem divina Mulciber arte
 Ediderat : nondum radiis monstratus adulter
 Fœda catenato luerat connubia lecto.
 Quærere templorum regem vix coeperat ales
 Mænalius, tremit ecce solum, et mugire refractis 65

*orbis circum, et captivi populi, et fragmenta portarum ferro incisa, naves pug-
 naces, ac vacui currus, et capita proculcata rotis, ornabant culmina palatii. Ge-
 mitus etiam fere expressi erant, adeo violentia omnis cernitur, et plaga omnis
 generis. Licebat aspicere ubique ipsum Martem, sed nunquam facie serena. Talem
 Vulcanus fecerat divina arte. Nondum mæchus ostensus radiis solis, persolverat,
 cubili vinculis cincto, penas turpis adulterii. Vix volucer Mænalius orsus erat
 petere dominum ædis, ecce terra concutitur, et cornutus Hebrus fremere perruptis*

~~~~~

codd. Lindenbrogii.—59 *Pone etiam* uterque Behot. et nonnulli Barthiani.
Pene pro v. l. in marg. Behot. 2. *omnis ad omne* Barthius, qui in Adverss. lege-
 rat etiam : *aderat vis omnis et omne*.—60 Idem Barthius : *sed non usque ore*.—

NOTÆ

55 *Terrarum exuviæ, &c.*] Tangit morem victorum, quo arma bellica-que instrumenta hostibus erepta in templis visenda proponuntur, ut signa victoriæ ac triumphorum.

56 *Captæ insignibant gentes*] Et hoc ex more, ut fastigiis templorum gentes victæ cælarentur. Vel hic *captæ gentes* significant insignia victarum gentium, ut signa, vexilla.

58 *Ora*] Mortuorum capita.

59 *Pæne etiam gemitus*] Ut superiori versu capita mortuorum exposita dixit, sic innuit tanto artificio hæc omnia effecta fuisse, ut etiam ipsi gemitus pæne audirentur. Ceterum hunc versum et quatuor sequentes rejicit ut supposititios Guyetus : nulumque ait ex iis bonum sensum

erui posse : in quo fallitur : optimus enim est.

60 *Ubiq̃ue ipsum*] Martem scilicet.

61 *Mulciber*] Vulcanus Deorum faber.

62 *Nondum radiis monstratus adulter, &c.*] Tangit fabulam, qua Mars, deprehensus a Sole in adulterio cum Venere uxore Vulcani, expositus fuit omnium Deorum conspectui, lecto in quo adulteri jacebant undique cincto subtilissimis catenis a Vulcano fabricatis. Vide Ovidium Met. iv.

64 *Ales Mænalius*] Mercurius Arcas, a Mænalo monte Arcadiæ sic dictus.

65 *Tremit ecce solum*] Adventantibus Diis ad suas sedes, hæc loca movebantur, seu tremebant. Epith. Stellæ ; ' Huic Lycii montes, gelidæ-

Corniger Hebrus aquis : tunc quod pecus utile bellis
 Vallem infestabat, trepidas spumare per herbas,
 Signa adventantis, clausæque adamante perenni
 Dissiluerè fores : Hyrcano in sanguine pulcher
 Ipse subit curru, diraque aspergine latos 70
 Mutat agros, spolia a tergo, flentesque catervæ.
 Dant sylvæ, nixque alta locum : regit atra iugales
 Sanguinea Bellona manu, longaque fatigat
 Cuspide : dirigit visu Cyllenia proles,
 Summisitque genas : ipsi reverentia patri, 75

aquis. Tunc animal aptum ad bellum, quod vallem infestabat, cepit dare spumando supra tenerum gramen, signa appropinquantis numinis, et porta obscurata perpetuo adamante patuere. Ipse formosus in Hyrcano cruore, vectus curru ingreditur, et inficit extensos campos horrendo rore. Exusia a tergo, et plorantes copia sequuntur. Nemora, nixque celsa faciunt viam transeuntii. Pullata Bellona regit equos cruenta manu, et vexat eos longo mucrone. Cyllenia soboles obterpuit, hoc cornens, atque oculos dejecit. Ipse pater revereretur, si prope adesset, minueratque de

—65 Put. *mugibere refractis*.—70 *Ipse subit currum* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. Optimus codex Barthii: *aspergine latos*, quod illi placet.—78 Unus

NOTÆ

que umbracula Thymbræ Et Parnasus honos. Illi Pangæa resultant Ismaraque. *Mugire refractis*] Eleganter sonus revindicatur. Cornua autem fluvio de more Poëtarum tribuantur, quia nempe, ubi oriuntur, flumina pluribus rivis confluentibus confuere solent, et hinc *mugire*. Barthius.

66 *Hebrus*] Thraciæ fluvius rapidissimus aureas arenas volvens, cujus ortus est in Rhodope monte, supra Philippopolim : effunditur in mare Ægæum e regione Samothraciæ insulæ : dicitur *corniger*, quia fluvii tauriformes sunt. *Pecus utile bellis*] Equi. De Hebri planitie equis apta, quod Statius hic innuit, vide Bellonium. Barthius. Hic autem versus tresque sequentes suspecti Guyeto.

67 *Trepidus spumare per herbas Signa adventantis*] Id est, spuma dabat signa adventu ejus, vel spumabat, quod erat signum adventantis Martis.

69 *Dissiluerè fores*] Patuere Deo adventante. *Hyrcano in sanguine pulcher*] Horatius : 'Non indecoro pulvere sordidos.' *Hyrcano*] Quasi Mars vicisset Hyrcanos. De Hyrcania vide lib. sup.

70 *Dira aspergine*] Humano sanguine.

71 *Spolia a tergo, flentesque catervæ*] Describit Martem intrantem more triumphantium, post quos curru vectos spolia hostibus erepta ferebantur, incedebantque captivi.

71 *Sanguinea Bellona manu*] Bellona soror et auriga Martis. *Sanguinea*] Sanguinarium enim numen sanguine gaudet.

74 *Cyllenia proles*] Mercurius, in Cyllene monte Arcadiæ natus.

75 *Ipsi reverentia patri, Si prope sit*] Id est, ipse Jupiter revereretur ac formidaret Martem, si illum in tali habitu cerneret.

Si prope sit, dematque minas, nec talia mändet.
 Quod Jovis imperium? magno quid ab æthere portas?
 Occupat Armipotens: neque enim hunc, germane, sub axem
 Sponte venis, hyemesque meas, cui roscida juxta
 Mænala, et æstivi clementior aura Lycæi. 80
 Ille refert consulta patris: nec longa moratus,
 Sicut anhelabant juncto sudore volantes
 Mars impellit equos, residesque in prælia Graios
 Ipse etiam indignans. Vidit pater altus, et ira
 Jam levior, tardo flectebat pondere vultum. 85
 Ut si quando ruit, debellatasque reliquit
 Eurüs aquas, pax ipsa tumet, pontumque jacentem
 Exanimis jam volvitur hyems: nondum arma carinis
 Omnia, nec toto respirant pectore nautæ.

minis, nec talia juberet. Mars prævenit: Quæ jussa Jovis? quid defers ab immenso calo? Non enim, frater, ultro subis hanc plagam, meave frigora, cui prope sunt humida Mænala, et mollior aura calidi Lycæi. Ille renuntiat decreta parentis. Nec diu cunctatus Mars egit equos sicut currentes anhelabant, jungens sequentem hunc laborem priori, iratus etiam ipse, quod Græci desideant ad certamina ludicra. Excelsus parens aspexit, et jam ira sedatior remittebat faciem lenta gravitate. Ut si quando Eurüs cadit, et deserit profligatas undas: tranquillitatis ipsa inquieta est, et jam mortua tempestas volutat quiescens mare: nondum cuncta armamenta præsto sunt navibus, nec nautæ trahunt adhuc spiritum libero pectore.

Behot. neque enim hunc modo in æra velox.—85 In eodem codice: *tarde flectebat.*—86 *Ut, si quando rediit* Barthius ex optimis membranis. *Relinquit* Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Lindenbrog. et Cruc.—88 Put. *arma quiescunt.*—91

NOTÆ

78 *Armipotens*] Mars.

80 *Mænala .... Lycæi*] Mænala et Lycæus montes Arcadiæ.

82 *Juncto sudore*] Priori et sequente.

84 *Ira*] Rectius *iræ*. Peyraredus.

85 *Tardo flectebat pondere vultum*] Id est, tarde summittebat vultum: irati enim et iracundi sunt ὑπαβχες.

86 *Ut si quando ruit, &c.*] Hanc comparisonem sumsit Noster ex Seneca lib. de Tranq. cap. 2. 'Est quidam tremor etiam tranquilli maris, aut lacus, cum ex tempestate requievit.' Et lib. de Brevit. Vitæ cap. 2.

'Velut in profundo mari, in quo post ventum quoque volutatio est.' Quod et imitatus Lucanus lib. v. 'Ut tumidus Boreæ post flamina pontus Rauca gemit.' Et Claudianus in Rufinum lib. i. 'Ceum murmurat alti Impacata quies pelagi, cum flamine fracto Durat adhuc, sævitque tumor, dubiumque per æstum Lassa recedentis fluitant vestigia venti.'

88 *Nondum arma carinis Omnia*] Id est, nondum instrumenta navis sunt in eo ordine ac loco quo esse debent.

89 *Nec toto, &c.*] Quia timor con-

Finierat pugnas honor exequialis inermes, 90
 Nec dum aberant cœtus, cunctisque silentibus heros
 Vina solo fundens cinerem placabat Adrastus
 Archemori: Da, parve, tuum trieteride multa
 Instaurare diem, nec saucius Arcadas aras
 Malit adire Pelops, Elæaque pulset eburna 95
 Templâ manu, nec Castaliis altaribus anguis,
 Nec sua pinigero magis adnatet umbra Lechæo.
 Nos te lugenti, puer, inficiamur Averno,

Peracta erant ludicra certamina funebris pompa, et populi nondum discesserant, ac heros Adrastus, cunctis tacentibus, vinum in terram libans, leniebat manes Archemori: Indulge nobis, infans, renovare festum tuum, per multas trieterides, nos Pelops mutilus malit petere Arcadia altaria, et brachio eburneo percutiat ardes Elæas, nec anguis plus adeat aras Castalias, nec Palæmonis manes veniant frequentiori natatu ad suum Lechæum Piniferum. Negamus nos, te petiisse plorant-

*****

Nondum aberant unus Behot.—92 Dan. Put. Petav. et Behot. 2. pacabat Adrastus. Hoc receperunt Lindenbrog. et Crur.—95 Mallet adire unus Behot.—97 Nec sua pinigero unus Behot. Lycæo Behott. 1. 2. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. nonnulli Barthiani, Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Crur. et Gevart. Lechæo optimæ Barthii membranæ, Am-

NOTÆ

trahit diaphragma, unde crebrior ac difficilior respiratio.

90 *Pugnas inermes*] Sic vocat ludicra certamina.

92 *Vina solo fundens, cinerem placabat Adrastus Archemori*] Virgilius lib. v. 'Hic duo rite mero libans Carthesia Baccho Fundit humi.' Fundit autem Archemoro vinum ut Deo, non ut mortuo. Mortuis enim non licebat vinum libare, teste Servio ad Virgilium.

93 *Trieteride multa*] Ludi enim Nemæi tertio quoque anno redibant.

94 *Nec saucius Arcadas aras Malit adire Pelops*] Innuit Olympicos ludos ob vicinitatem Arcadiæ, qui ludi primum in honorem Pelops instituti ab Hercule, ut diximus initio lib. præced. *Saucius*] Ob humerum eburneum.

95 *Elæaque Templâ*] Templum Jovis Olympici in Elide.

96 *Nec Castaliis altaribus anguis*]

Anguis Python, quo occiso ab Apolline instituti ludi Pythii. Fingit Poëta ipsum Pythonem interesse ludis suis, quoties celebrarentur, quia in Pythiis, ut ait Clemens Alexandrinus, Pythius draco colebatur, et serpentis causa institutus conventus vocabatur Pythia.

97 *Nec sua pinigero magis adnatet umbra Lechæo*] Per umbram, hic intelligit Poëta manes Palæmonia, quos fingit redire ad Lechæum, in Isthmo, tempore celebrationis ludorum Isthmiorum sibi dicatorum. *Pinigero*] Quia multæ pinus in Isthmo; unde pinea corona apud Isthmum victores coronati, ob copiam ejusce arboris.

98 *Nos te lugenti, puer, inficiamur Averno*] Id est, cum te Deum agnoscamus ac colamus, nos te mortuum inficiamur, negamusque subliis Inferos.

Mœstaque perpetuis solennia jungimus astris,
 Nunc festina cohors : at si Bœotia ferro 100
 Vertere tecta dabis, magnis tunc dignior aris,
 Tunc Deus ; Inachias nec tantum culta per urbes
 Numina, captivis etiam jurabere Thebis.
 Dux ea pro cunctis : eadem sibi quisque volebat.
 Jam pronis Gradivus equis Ephyræa premebat 105
 Littora, qua summas caput Acrocorinthus in auras
 Tollit, et alterna geminum mare protegit umbra.
 Inde unum dira comitum de plebe Pavorem
 Quadrupedes anteire jubet : non alter anhelos
 Insinuare metus, animumque avertere veris 110
 Aptior : innumeræ monstro vocesque, manusque,

tem Avernum, et lugubri sacro te referimus inter æterna astra. Nunc festinat exercitus. At si concedas nobis, ut destruamus armis arces Thebanas, tunc mereris ingentia altaria, tunc numen eris ; nec tantum venerandus Deus eris in uribus Inachiis, sed quoque jurabunt per te in victis Thebis. Rex ea pro omnibus : eadem vota quisque nuncupabat. Jam Mars calcabat inclinatis equis ripas Ephyræas, qua Acrocorinthus erigit verticem in supremum ærem, et umbra vicissim operit duo maria. Inde imperat Pavori, uni ex horrenda sociorum cohorte, ut equos præcederet. Nullus habilior ad immittendam mentibus anxiam formidinem, et ad ostendendas res aliter atque sunt. Innumeræ portento voces sunt, manusque,

stel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—99 *Festaque perpetuis solennia jungimus aris* Dan. *aris* etiam uterque Behot.—100 *Bœotia* uterque Behot.—104 Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *quisque volebat*.—105 *Jam pronus* Put.—106 *Unus Behot. achorintus in auras*.—110 Put. *animoque avertere vires ; quod pro vero amplectendum pu-*

NOTE

99 *Mœstaque perpetuis solennia jungimus astris*] Id est, te Deum prædicamus, dum ludos solennes, qui tantum numinibus debentur, in tuum honorem celebramus. *Perpetuis*] Id est, perpetuo ævo. *Guyetus*.

100 *Bæotia*] Thebana. Thebæ enim caput Bæotiæ.

102 *Inachias*] Argivas.

103 *Captivis jurabere Thebis*] Per Deos enim juratur.

105 *Ephyræa*] Corinthiaca : Corinthus enim Ephyræ prius vocata.

106 *Acrocorinthus*] Mons Pelopon-

nesi altissimus in Isthmo, ad cujus radicem in plano, instar mensæ, sita est Corinthus, habens in vertice ædem Veneri sacram, infra verticem Pyrenem fontem Musis sacrum : prospectat duo maria, Ionium scilicet et Ægæum.

107 *Alterna umbra*] Alternis enim projicit umbram, in Ionium quidem matutino tempore, in Ægæum vero vespertino.

108 *Pavorem*] 'Pavor' Nostro lib. III. Martis armiger : 'Fræna miniatrat equis Pavor armiger.'

Et facies quæcumque libet : bonus omnia credi
 Auctor, et horrificis lymphare incursibus urbes.
 Si geminos soles, ruituraque suadeat astra,
 Aut nutare solum, aut veteres descendere sylvas, 115
 Ah miseri vidisse putent. Tunc acre novabat
 Ingenium : falso Nemeæum pulvere campum
 Erigit : attoniti tenebrosam a vertice nubem
 Respexere duces : falso clamore tumultum
 Auget, et arma virum, pulsusque imitatur equorum, 120
 Terribilemque vagas ululatum spargit in auras.

et forma quæcumque ei placet. Idoneus auctor est ad suadenda omnia, quique veritat in rabiem civitates horrendo transitu. Si suadeat duplicem esse solem, et sidera cæsurâ, ac terram tremere, aut loco moveri antiqua nemora, ah infelices arbitrentur hæc aspersisse. Tunc acuebat vividum ingenium. Attollit simulato pulvere campum Nemeæum. Consternati principes viderunt supra caput opacam caliginem. Amplificat perturbationem simulatis ululatibus, et amulatur arma militum, et equorum cursus, effunditque horrendum clamorem in vacuum ætherem. Percolluntur

~~~~~  
 tat Lindenbrögers.—112 Optimæ Barthii membranæ : quæcumque libet ; Put. quæcumque libet.—115 Aut nutare solum Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant.—116 Ha miseri Lindenbrog. et Crnc. tunc arte novabat Buslid. tunc ære novabat uterque Behot.—117 Nemeum Behott. 1. 2.—120 Lang. Laur. Buslid. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Crnc. et Gevart. curusque ; Lipsian. nonnulli Barthiani, Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. pulusque ; et sic etiam

#### NOTÆ

112 Bonus omnia credi Auctor] Pavor est idoneus auctor ad omnia credenda : quo faciente impossibilia interdum etiam credimus : nihil enim est quod non credat homo in pavore. Lucanus lib. 11. 'Sic quisque pavendo Dat vires famæ : nulloque auctore malorum Quæ finxere timent.' Descriptioni huic Pavoris jungit quæ dicit Virgilius Æn. 1v. de Fama, et de eadem Valerius Flaccus Argon. lib. 11.

113 Lymphare] Id est, in furorem vertere, verbo deducto a Nymphis seu Lymphis ; unde Lymphatici, et Lymphati Latinis, Græcis νυμφόληπτοι. Festus : 'Vulgo autem memorizæ proditum est, quicumque speciem quamdam e fonte, id est effigiem

Nymphæ viderint, furendi non fecisse finem : quos Græci νυμφόληπτους vocant, Latini lymphatos appellant.'

116 Ah miseri vidisse putent] Ad augendam credulitatem novarum rerum, ita dicta confirmant, ut quæ pavore mentiuntur, se vidisse affirmant. Noster Theb. 1v. 'Cui non est acire licentia passim, Et vidisse fuit.' Tunc acre novabat Ingenium] Tanquam gladium ad cotem, ut excogitaret aptiores modos ad terrorem Argivis injiciendum.

117 Falso Nemeæum pulvere campum Erigit] Tacitus : 'Extrema et plana terrarum umbra humili non erigunt tenebras.'

Exsiluere animi, dubiumque in murmure vulgus  
 Pendet: ubi iste fragor? ni fallimur aure: sed unde  
 Pulvereo stant astra globo? num Ismenius ultro  
 Miles? ita est: veniunt: tanta autem audacia Thebis? 125  
 An dubitent? agedum inferias et busta colamus.  
 Hæc Pavor attonitis: variosque per agmina vultus  
 Induitur, nunc Pisæis e millibus unus,  
 Nunc Pylius, nunc ore Lacon, hostesque propinquos  
 Adjurat, turmasque metu consternat inani. 130  
 Nil falsum trepidis: ut vero amentibus ipse  
 Incidit, et sacræ circum fastigia vallis

*mentes, et plebs anceps hæret in hoc tumultu. Ubi iste strepitus? nisi aures nos fallunt. At unde sidera obscurantur pulvereæ nube? num Thebanus sponte venit exercitus? Ita se habet. Accedunt. Tanta est Thebis audacia? An ambigant? Eia veneremur justa et rogos. Hæc Pavor consternatis immittit, et assumit varias formas currendo per manipulos. Nunc unus e millibus Pisæis, nunc Pylius, nunc Lacon jurando affirmat proximos hostes esse, et exercitum exanimat falsa formidine. Nihil est vanum pavidis. Ut vero Mars ipse subitil vecordes, et perlatus præcipiti*

legit Dan. Heinsius ad Claudian. Rapt. Proserp. III. 236.—122 *Exsiluere animis* optimus Barthii codex. *dubiumque in murmura* Nic. Heinsius in *Advers.* p. 581.—123 *Dan. nisi fallimur*.—125 *Lang. Laur. Lipsian. Behott. 1. 2. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. estne audacia*; Buslid. et nonnulli Barthiani: *est audacia*: *Dan. Put. Petav. et optimæ Barthii membranæ, cum edd. Gronov. Barth. et Veen. tanta autem audacia*.—127 *Hic pavor* Venett. Aldd. Colin. Gryph. et Basil.—128 *Unus Behot. Pisæis nunc*.—130 *Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. consternit*; Behot. 1. *asternit*, et pro v. l. *consternat*, quod exhibent optimæ Barthii

## NOTE

123 *Aure*] Hic pro auditu: est oratio se invicem interrogantis.

124 *Ismenius*] Thebanus ab Ismeno Bæotiæ fluvio.

125 *Tanta autem [est] audacia Thebis*] Optimi: *tanta autem audacia Thebis*? Eleganti idiotismo. Quasi esset, 'itane tanta audacia Thebis?' Gronovius.

126 *An dubitent*] Supple, hoc facere, nec opinantes aggredi. *Agedum inferias*] Εἰσωνυκῶς. *Busta colamus*] Ad quæ sacra fuerunt celebrata in ho-

*Delph. et Var. Clas.*

norem Archemori.

127 *Varios per agmina vultus Induitur*] Ut facilius insinuet ea quæ velit Pavor, indutus vultibus diversarum gentium, agminibus se miscet.

130 *Adjurat*] Pro valde jurat, seu jurejurando confirmat.

131 *Nil falsum trepidis*] Nam qui semel pavore correpti sunt, vanissima quæque, falsaque pro veris accipiunt. *Ipse*] Mars.

132 *Sacræ vallis*] *Sacræ*, quia in ea celebrata Archemori sacra.

*Stat.*

4 B

Turbine prævectus rapido, ter sustulit hastam,  
 Ter concussit equos, clypeum ter pectore plausit,  
 Arma, arma insani, sua quisque, ignotaque nullo 135  
 More rapit, mutant galeas, alienaque cogunt  
 Ad juga cornipedes : ferus omni in pectore sævit  
 Mortis amor, cædisque : nihil flagrantibus obstat.  
 Præcipitant, redimuntque moras : sic littora vento  
 Incipiente fremunt, fugitur cum portus ubique, 140  
 Vela fluunt, laxi jactantur ubique rudentes.  
 Jamque natant remi, natat omnis in æquore summo  
 Ancora, jam dulcis medii de gurgite ponti  
 Respicitur tellus, comitesque a puppe relictī.  
 Viderat Inachias rapidum glomerare cohortes 145  
 Bacchus iter : gemuit Tyriam conversus ad urbem,  
 Altricemque domum, et patrios reminiscitur ignes,

*impetu circa limites sacra vallis, ter hastam erexit, ter equos egit, ter resonare fecit scutum ad pectus, clamant amentes, Arma, Arma: unusquisque sua rapit, et non sua nullo discrimine. Cassides permutant, et jungunt equos ad alienos currus. Dira Martis cupido, et fundendi sanguinis furit in omnium corde. Nihil ardentes sistit. Festinant, et hac celeritate dilationem compensant. Sic ripa strepunt oriente vento, cum ubique portus relinquitur, vela descendunt, et soluti funes ubique jaciuntur: jamque remi fluitant, jam omnes anchoræ fluitant in summo mari, jam blanda terra spectatur de gurgite medii maris, et a nave amici relictī in littore. Bacchus aspexerat copias Argivos magnis itineribus contendere. Suspiravit, respiciens ad Tyriam civitatem, et recordatur nutrices ades, et patrias flammæ. Rubicunda*

~~~~~

membranæ, Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—133 Optimus Barthianus, *rapido*.—134 *Ter contorsit equos* Dan. Petav. Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *Ter concussit equos* optimæ Barthii membranæ, Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Put. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Vide Dan. Heins. ad Claudian. Rapt. Proserp. II. 122. Optimæ Barthii membranæ: *clypeo ter pectoris plausit*; duo alii ejusdem: *clypeum ter pectora plangit*.—137 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. omni pectore.—138 *Martis amor* Petrens. Taurin. Burm. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. probante Burmanno; *Mortis amor* optimæ Barthii membranæ, Dan. Put. unus Behot. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.

NOTE

139 *Redimuntque moras*] Quasi accelerando redimerent tempus, quo in celebrandis ludis morati sunt.

142 *Jamque natant remi*] Hic verans duoque sequentes Guyeto suspecti.

145 *Inachias*] Argivas.

146 *Tyriam*] Thebanam.

147 *Et patrios reminiscitur ignes*]

Quia Bacchus natus fuerat inter medios ignes quibus Semele mater ejus conflagravit.

Purpureum tristi turbatus pectora vultum :
 Non crines, nonserta loco, dextramque reliquit
 Thyrsus, et intactæ ceciderunt cornibus uvæ. 150
 Ergo ut erat lacrymis lapsoque inhonorus amictu
 Ante Jovem (et tunc forte polum secretus habebat)
 Constitit, haud unquam facie conspectus in illa,
 (Nec causæ latuere patrem,) supplexque profatur:
 Exscindisne tuas, Divum sator optime, Thebas ? 155
 Sæva adeo conjux ? nec te telluris amatæ,
 Deceptique laris miseret, cinerumque meorum ?
 Esto, olim invitum jaculatus nubibus ignem,
 Credimus : en iterum atra refers incendia terris,

facies ejus commoveatur e dolore cordis : non comæ, non coronæ manent in loco suo, et Thyrsus destituit dextram ejus, et uvæ corruerunt sponte sua ex cornibus ejus. Igitur, ut erat deformis fletu, et delapso vestitu, se constitit ante Jovem (et tunc is forte debebat solus in cælo) nunquam visus in eo vultu (nec causæ sunt ignotæ patri) et supplex sic loquitur : Diruisme Thebas tuas, pater Deorum optime ? crudelis uxor adeo ? nec miseraris dilectam civitatem, et circumventos penates, et cineres meorum ? Esto, putavimus olim te agro animo contorsisse fulmen e nubibus. En

Vide Oudendorp. ad Lucan. i. 462. et VIII. 364.—149 Dan. non mitra loco.—150 Unus Behot. cecidere a cornibus.—152 Ante Jovem (tunc forte, &c. Dan. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. Ante Jovem, et tum Put. et Venett. Ante Jovem (et tunc Lipsian. Lang. Laur. Buslid. Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—153 Barthiani codd. in ista.—155 Exscindisne conjectabat Gronovius.—158 Dan. et Put. invitum. Behot. 1. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. jaculatum. Vide Gronov. Obs. ad III. 564.—159 Margo ed. Barth. en iterata refers.—160 Nec Stygiæ.

NOTE

149 Nonserta loco, dextramque reliquit Thyrsus, et intactæ ceciderunt cornibus uvæ] Repræsentabatur enim Bacchus cum thyrsu in manu, et capite redimito hederis et uvis. Cornibus] Quia cornua gestabat Bacchus in fidem generis : nam ab Ammone originem trahebat, ut tradit Diodorus Siculus.

153 Haud unquam facie conspectus in illa] Solet enim Bacchus depingi hilaris vultu. Virgilius : ' Adsis lætitiæ Bacchus dator.'

157 Deceptique laris miseret] Nota fabula, ut Semele fraude Junonis decepta est, cum ejus consilio petiit a Jove, ut ipse veniret ad se qua majestate solebat ad Junonem.

158 Invitum jaculatus nubibus ignem] Egere enim indulerat Semele Jupiter, ut ad eam veniret cum suis insignibus, vimque fulminis diminuerat quantum potuerat.

159 En iterum, &c.] Semel intulisti eum Semele conflagravim, nunc iterum relaturus es.

Nec Styge jurata, nec pellicis arte rogatus. 160
 Quis modus? an nobis pater iratusque bonusque
 Fulmen habes? sed non Danaëia limina talis,
 Parrhasiumque nemus, Ledæasque ibis Amyclas.
 Scilicet e cunctis ego neglectissima natis
 Progenies? ego nempe tamen qui dulce ferenti 165
 Pondus eram: cui tu dignatus limina vitæ
 Præreptumque iter, et maternos reddere menses.
 Adde, quod imbellis, rarisque exercita castris
 Turba meas acies, mea tantum prælia norunt,
 Nectere fronde comas, et ad inspirata rotari 170
 Buxa, timent thyrsos nuptarum, et prælia matrum.

denuo reportas patriæ atroces flammæ, nec Styge teste vocata, nec inductus consiliis pellicis. Quis modus? an nobis parens infensus et benignus fulmen tenes? Sed non vades eodem modo ad ædes Danaï, sylvamque Parrhasiam, et Amyclas Ledæas. Scilicet ego projectissima soboles e cunctis liberis? Nempe ego tamen sum, qui blandum onus eram tibi gestanti, cui tu dignatus es restituere aditum vitæ, viamque adentem, et maternos menses. Adjice, quod est invalida cæteræ, paucisque indurata bellis, tantum noscunt meas acies, et mea certamina, evincere ramis hedera crines, et circumagi ad inflatas tibias, reformidant thyrsos sponsarum, et matrum

*****

ed. Lindenbrog. ex errore operarum, quem errorem propagavit etiam Cruceus.—161 Unus Behot. *ah nobis*.—162 Behot. 1. *Danaïa*; Behot. 2. *Dancra*.—167 Ita omnes codd. et libri impressi; Barthius tamen legit: *Præreptumque uterum*.—170 *Nectere fronte* Put.—172 Optimus Barthianus: *servidus*

NOTÆ

160 *Nec Styge jurata*] Sicuti tunc, cum ad Semelen venisti cum fulmine. *Pellicis*] Semeles.

162 *Danaëia limina talis, Parrhasiumque nemus, Ledæasque ibis Amyclas*] Respicit fabulas, quibus dicitur Jupiter adiisse loca ibi designata, ut corrumperet Danaën, Calystonem Lycæonis filiam, et Ledam Tyndari uxorem. *Danaëia limina*] Regiam Danaï apud Argos, in cujus turre servata Danaë. *Talis*] Infensus. *Parrhasium*] Arcadium, a Parrhasiis oppido Arcadiæ. *Ledæas Amyclas*] Amyclæ enim regia Tyndari Ledæ conjugis.

165 *Qui dulce ferenti Pondus eram*] Bacchus enim dicitur extractus ex

utero matris ardentis, et Jovis femori insertus, ut legitimos menses expleret.

169 *Mea tantum prælia*] Id est, orgia in quibus Bacchæ furentes obvia quæque animalia dilaniabant. Vel alludit ad Agaven et Pentheum, quorum nota fabula.

170 *Ad inspirata rotari Buxa*] Noster Genethl. Lucani: 'Et tu Basaridum rotator Evan.' Quia ad tibie cantum in orgiis Bacchi saltabant Bacchæ, ac in orbes varios circumagebantur.

171 *Timent thyrsos et prælia matrum*] Quomodo Thebani bella non timeant, qui Bacchantium matrum thyrsos et prælia timent?

Unde tubas Martemque pati ? quin fervidus ecce
 Quanta parat ? quid si ille tuos Curetas in arma
 Ducat ? et innocuis jubeat decernere peltis ?
 Quinetiam invisos (sic hostis defuit ?) Argos 175
 Elicis : o ipsis, genitor, graviora periclis
 Jussa, novercales ruimus ditare Mycenæ.
 Cedo equidem : quo sacra tamen, ritusque peremtæ
 Gentis ? et in tumulos, si quid male foeta reliquit
 Mater, abire jubes ? Thracen, sylvasque Lycurgi ? 180

certamina. Unde didicerint buccinas Martemque perferre ? Quin ardens ecce Mars quanta molitur ? Quid si ille excitet suos Curetas ad bellum ? et imperet præliari cum pacificis parmis ? Quin etiam (sic hostis defuit ?) attrahis odiosos Argos : o mandata, pater, acerbiora ipso discrimine, perimus ut illustremus novercales Mycenæ. Desino quidem queri. Quo sacra tamen, et cærimonie nationis excisæ commigrabunt ? et vis redigi in acervos lapidum, si quid parens male gravida deseruit ? Anne repetam Thraciam, ac nemora Lycurgi ? Anne exul redeam ad de-

*****

iste.—173 Deos Curetas Dan. Put. Pétav. Lindembrog. et Cruc. tuos Curetas Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. &c.—176 Eligis Petrens. et ita legit Marklandus ad Sylv. II. 6. 58. Elicis hoc ipsis Dan.—177 Optimus codex Barthii, ruimur ; quod ille probat.—181 In eo-

NOTÆ

172 *Martemque pati*] ‘Didicerint’ supple.

173 *Tuos Curetas*] Aliqui legunt *Deos Curetas*. Curetes autem sacerdotes Matris Deum, educationi Jovis ab eadem præpositi: ipsis enim jusserat, ut percuterent tympana, ne vagitus infantis Jovis posset audiri a Saturno, et ille Jovem devoraret, ut fecerat ceteros liberos. Quidam confundunt eos cum Corybantibus, Cabiris, Idæis, Dactylis, Telchinibus. Alii cognatos inter se dicunt et modico discrimine distinctos, referente Strabone. Vide Vossium de Idol.

174 *Peltis*] Pelta breve scutum, et fere quadratum, aut folii hederæ figuram præ se ferens, parma brevis, et mobilis, Amazonum propria. Thraciæ Peltæ autem erant quadrangulæ.

175 *Invisos Argos*] Propter Junonem quæ Argis favebat.

176 *O ipsis graviora periclis Jussa*] Nihil enim tam acerbum est, quam perire per professos hostes. Exactor pœnæ gravior interdum est ipsa pœna. Et Poëta videtur habuisse ante oculos illud Demosthenis in oratione de Corona: Πάσαν ἀποστρεψίσθαι λυπηρόν ἐστι καὶ χλευσὸν, ἄλλως τε καὶ ὅπ’ ἐχθροῦ τῷ τοῦτο συμβαλόν. Omnibus privari luctuosum admodum et grave, præsertim si hoc alicui ab hoste professio contingat.

177 *Novercales Mycenæ*] Ob eandem rationem quam supra diximus, de invisis Argis, quia Mycenæ erant in tutela Junonis novercæ Bacchi.

179 *Et in tumulos, si quid male facta reliquit*] Id est, Semeles fulminatæ reliquias.

180 *Thracen, sylvasque Lycurgi*] Ly-

Anne triumphatos fugiam captivus ad Indos?

Da sedem profugo: potuit Latonia frater

Saxa (nec invidéo) defigere Delon, et imis

Commendare fretis: cara summovit ab arce

Hostiles Tritonis aquas: vidi ipse potentem

185

Gentibus Eois Epaphum dare jura, nec ullas

Cyllene secreta tubas Minoave curat

Ida: quid heu tantum nostris offenderis aris?

Hic tibi (quando minor jam nostra potentia) noctes

bellatos Indos? Indulge locum exuli. Germanus potuit, nec lreos, sisters Delon Latona rupem, ac commendare profundo mari. Minerva Tritonia repulit undas hostiles a dilecta arce. Aspeti ipse florentem Epaphum imperare populis orientali-bus. Tranquilla Cyllene ac Ide Minoa spernunt omnem clangorem buccinae. Quid heu solum irascaris nostris altaribus? Hic tibi tamen (quando jam levior apud te

~~~~~

dem codice: *fugiam capiendus ad Indos.*—182 *Da profugo sedem* unus Behot. —187 *Cyllenes* Behot. 1. *Cyllene secura* optimus Barthianus. *Minoiare* Behot. 1. 2.—188 *Creta: quid, &c.* Petrens. *Unda, quid, &c.* Burm.—190 *Lang. Laur.*

NOTÆ

curgus rex Thraciæ Baccho infensis-simus. Vide lib. iv. 381.

181 *Triumphatos Indos*] Vicerat enim Bacchus Indos, et primus triumphasse dicitur elephanto vectus. *Triumphatos*] In triumphum ductos. Horatius iii. Ode 3. 'Triumphatisque possit Roma ferox dare jura Medis.' Virgilius Æneid. vi. 'Ille triumphata Capitolia ad alta Corintho Victor aget currum.' Lucanus lib. ii. 'Nuda triumphati jacuit per regna Jugurthæ.'

182 *Potuit Latonia frater, &c.*] Virgilium imitatur Æneid. i. 'Pallasne exorere classem,' &c. Exaggerat hic quid alii fratres sui, et filii Jovis fecerint et potuerint, et quæ ab ipso Jove impetraverint.

183 *Delon*] Delos insula inter Cyclades, quam stabilem reddidit Apollo: dicitur *Latonia saxa*, quia in hac insula Latona peperit Apollinem et Dianam.

184 *Cara ab arce*] Acropoli Athe-

narum. *Chara*] Quia Athenæ in tutela Minervæ erant.

185 *Hostiles Tritonis aquas*] Diluvium a Neptuno inductum. De Athenis contendisse Minervam et Neptunum fabulantur Poëtæ, victumque Neptunum urbem aquis evertere conatum fuisse, Minervam vero aquas repulisse. *Tritonis*] Sive Tritonia, Minerva. Vide Theb. xii. 639.

186 *Eois*] Ægyptiis; Ægyptus enim ab antiquis Geographis Asiæ seu Orienti contributa. *Epaphum*] Epaphus, Jovis et Ius filius, colebatur ab Ægyptiis. Herodotus hunc confundit cum Apide: hoc etiam leges apud Ælianum lib. xi. Animalium cap. 10. Addit vero Ægyptios hunc sermonem avversari, ut mendacem, quia Epaphus multis post Apim sæculis extiterit.

187 *Cyllene*] Mons Arcadiæ Mercurio sacer. *Minoave Ida*] Ide mons Cretæ Jovis natalibus inclitus. *Minoa*] Quia Minos in Creta regnavit.

Herculeæ, placitusque vagæ Nycteidος ardor, 190
 Hic Tyrium genus, et nostro felicior igne
 Taurus : Agenoreos saltem tutare nepotes.
 Invidiam risit pater, et jam poplite flexum,
 Sternentemque manus tranquillus ad oscula tollit,
 Inque vicem placida orsa refert : Non conjugis ista 195
 Consiliis, ut rere, puer, nec sæva roganti
 Sic expostus ego. Immoto deducimur orbe
 Fatorum : veteres, seræque in prælia causæ.
 Nam cui tanta quies irarum ? aut sanguinis usus

nostra potentia est) noctes quibus Herculem genuisti, et gratus ignis profugæ Nycteidος, hic Tyria soboles, et taurus fortunatior nostra flamma : saltem protege posteros Agenoris. Genitor illusit invidiosam orationem, et placidus erexit ad osculum illum jam curvantem genua, et manus summittentem, et in vicem respondet mitia verba : Non hæc, ut existimas, filii, sunt arte uxoris, nec ego sic facilis et petenti atrocita. Rapimur immutabili fatorum ordine. Antiquæ sunt, et remotæ causæ in hoc bellum. Nam cui lenior indignatio, quam mihi ? Aut quis minus

Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. unus Behot. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. et Amstel. *placidusque vagæ* ; alter Behot. optimæ Barthii membranæ, optimi codd. Gronovii et Petreus. *placitusque* ; quod

NOTÆ

189 *Hic tibi noctes Herculeæ, &c.]* Ut Thebanis benevolentiam Jovis conciliet Bacchus, ipsi commemorat, quas Jupiter amaverit mulieres Thebanas, nimirum Alcmenam, Antiopam Nyctei filiam, et Europam. Notæ autem Herculeæ noctes.

190 *Placitusque [placidusque]* Rectius scripti : *Placitusque*. Nec velim aliter lib. x. 769. 'Si vos placita hostia juvi.' Etsi et scripti *placida*, et interpretentur, 'quæ non repugnavi.' *Placita* est probata, placens litansque. Silius lib. i. 'Placitam temerando rumpere vocem.' Ubi etiam fecerant 'placidam.' Lib. xii. eod. 'Integrare acies placitum.' Virgilius *Eneid.* x. 'Et placitum læti componite fœdus.' *Georgic.* ii. 'Placitam pati nutritus olivam.' *Gronovius. Vagæ Nycteidος]* Antiopæ, quæ

a Lyce expulsa propter Dircen, compressa fuit a Jove in taurum converso, unde orti dicantur Zethus et Amphiion.

191 *Hic Tyrium genus]* Thebani enim conditi erat a Cadmo Tyrio fratre Europæ. *Et nostro felicior igne Taurus]* Respicit ad fabulam Europæ, quæ rapta fuit a Jove in taurum mutato : dicit eam feliciorē matre sua, quia fulmine non est percussa. *Nostro]* Seu Semeles matris.

192 *Agenoreos nepotes]* Thebanos, oriundos a Cadmo Agenoris filio.

194 *Sternentemque manus]* Id est, in genua procumbentem, ut manibus terram premeret.

197 *Immoto deducimur orbe Fatorum]* Deos enim fati etiam subditos veteres credebant.

199 *Nam cui tanta quies irarum]*

Parcior humani? videt axis, et ista per ævum 200
 Mecum æterna domus, quoties jam torta reponam
 Fulmina, quam rarus terris hic imperet ignis.
 Quinetiam invitus magna ulciscendaque passis
 Aut Lapithas Marti, aut veterem Calydonæ Dianæ
 Expugnare dedi: meaque est jactura, pigetque 205
 Tot mutare animas, tot reddere corpora vitæ.
 Labdacios vero, Pelopisque a stirpe nepotes
 Tardum abolere mihi: scis ipse, ut crimina mittam
 Dorica, quam promptæ Superos incessere Thebæ.

effundit humanum sanguinem? Cernit polus, et ista ædes mecum æternum permansuræ, quoties reponam jam jaculanda tonitrua, quam parum hæc flamma sævial in terras. Quin etiam haud ultro concessi Marti et Dianæ, qui receperant atroces injurias et ultione dignas, perdendos Lapithas, et diripiendam antiquam Calydonæ. Meumque est damnum, et grave est mihi tot animas mutare, tot corpora luci restituere. Lentior quidem fui in delendis funditus posteris Labdaci ac Pelopis. Comperit est ipsi tibi, ut silentio præteream Dorum scelera, quam Thebæ proclives ad

probat Marklandus ad Sylv. v. 5. 37.—201 Marklandus ad Sylv. p. 267. cor-
 rexit: *jam certa reponam*. Vide Nic. Heins. in Advers. lib. iv. cap. 6. p. 610.
 —203 Unus Behot. *passus*.—204 *Aut Laphitas* Behott. 1. 2.—206 *Idem codd.*
cum Burma, Petrens, et Exc. Cantab. tot corpora reddere vitæ.—209 Lang.
 Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. et edd. vett. *quam*

NOTÆ

Theb. 1. 'Quonam usque nocentum
 Exigar in pœnas? tædet sævire co-
 rusco Fulmine.'

202 *Quam rarus terris hic imperet ignis*] Peyraredus: *quam rarus terras hic impetet ignis*.

204 *Aut Lapithas Marti*] Mars iratus Pirithoo, quod in nuptiarum solennitate prætermisus fuerat ab eo, invitatis ceteris Diis, adeoque Centauris, immisit furorem Centauris ad disturbandas nuptias, et excidium Lapitharum. *Aut veterem Calydonæ Dianæ*] Diana ab Eneo Calydoniæ rege in sacrificio prætermissa, immisit aprum Calydonium, qui non fecit finem vastandæ Calydoniæ, donec a Meleagro in celebri illa venatione occideretur. Hunc autem locum imitatus est Noster a Virgilio: 'Mars perdere gentem Immanem Lapithum

valuit: concessit in iras antiquam
 Ipse Deum genitor Calydonæ Dianæ.'

206 *Tot mutare animas*] Metempsychosin Pythagoricam respicit. Apud Claud. de Raptu Proserpinæ lib. 1. 'Animæ mutantur in artus.' Pythagoras ipse apud Ovidium: 'Omnia mutantur, nihil interit.' *Tot reddere corpora vitæ*] Id est, pro mortuis corporibus nova substituere.

207 *Labdacios*] Id est, Eteoclem et Polynicem Labdaci pronepotes. *Pelopisque a stirpe nepotes*] Argivos seu Peloponnesios Theb. 1. 'Nunc Geminas punire domos, quis sanguinis auctor Ipse ego, descendo: Perseos alter in Argos Scinditur, Aonias fuit hic ab origine Thebæ.'

209 *Dorica*] Fabulam Tantalii respicit, qui filium Diis epulandum præbuit.

Te quoque: sed, quoniam vetus excidit ira, silebo. 210
 Non tamen aut patrio respersus sanguine Pentheus,
 Aut matrem scelerasse toris, aut crimine fratres
 Progenuisse reus, lacero tua lustra replevit
 Funere: ubi fletus? ubi tunc ars tanta precandi?
 Ast ego non proprio diros impendo dolori 215
 Œdipodionidas: rogat hoc tellusque, polusque,
 Et pietas, et læsa fides, naturaque, et ipsi
 Eumenidum mores: sed tu super urbe moveri
 Parce tua: non hoc statui sub tempore rebus
 Occasum Aoniis: veniet suspectior ætas, 220
 Ultioresque alii: nunc regia Juno queretur.
 His ille auditis mentemque habitumque recepit.

offendendos Superos: te quoque læserunt, sed (quoniam antiqua ira deferbuit) prætermittam. Pentheus tamen non perfusus paterno cruore, aut sibi concius incestasse nuptiis genitricem, aut procreasse flagitio fratres, replevit orgia tua laniato corpore. Ubi lacrymæ? ubi tunc preces tanto artificio concinnatæ? Verum ego non indulgeo propriis injuriis perdendos scelestos Œdipi filios. Hoc terra, cælumque ac pietas, et fides violata, naturaque, atque ipsi Furiarum mores efflagitant. Sed tu desine turbari de tua civitate. Non decrevi in hoc tempore ruinam rebus Thebanis. Tempus periculosius veniet, vindicesque alii: nunc dolebit Regina Juno. Hac ubi

promte.—213 Behott. 1. 2. tua jussa.—220 In duobus codd. legitur: *spectatior atas*. Vide Burm. ad Val. Flac. i. 100. et vi. 149.—221 Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Grasser. *tunc regia*.—222 Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant.

NOTE

210 *Te quoque*] Supple læsum fuisse a Thebanis.

211 *Aut patrio respersus sanguine Pentheus, Aut matrem scelerasse toris, aut crimine fratres Progenuisse reus*] Quæ omnia fecit Œdipus.

213 *Lacero tua lustra replevit Funere*] Alludit ad fabulam, qua discerptus dicitur Pentheus a Bacchantibus, *Lustra*] Hic abusive sumit pro quibusbilibet sacris, seu orgiis triennialibus Bacchi.

216 *Œdipodionidas*] Œdipi filios.

218 *Eumenidum mores*] Quibus mos scelera puniendi. *Urbe tua*] Thebis.

220 *Aoniis*] Thebanis.

221 *Ultioresque alii*] Vel intelligit Epigonos qui ad vindicandam mor-

tem parentum everterunt Thebas: vel Alexandrum Magnum qui dirutis Thebis omnes cives sub corona vendidit. Nam hoc de Theseo intelligi non potest, qui non evertit Thebas, sed solum cæde Creontis, ac prælio, aut etiam pacto a Thebis obtinuit jus sepeliendi Argivos, qui in hac pugna ceciderant. *Nunc regia Juno queretur*] Argivus enim exercitus fusus fugatusque, ac occisi Argivi duces, et solus Adrastus sibi turpi fuga consultavit. *Regia*] Sic Ovid. Met. vi. 'Quam regia Juno In volucrum vertit.'

222 *Habitumque*] Alii legunt *animumque*, sed melius *habitum*, id est cultum.

Ut cum sole malo, tristisque rosaria pallent
 Usta Noto, si clara dies, Zephyrique refecit
 Aura polum, redit omnis honos, emissaque lucent 225
 Germina, et informes ornat sua gloria virgas.
 Nuntius, attonitas jamdudum Eteoclis ad aures
 Explorata ferens, longo docet agmine Graios
 Ire duces; nec jam Aoniis procul abfore campis:
 Quacumque ingressi tremere, ac miserescere cunctos 230
 Thebarum, qui stirpe refert, qui nomine, et armis.
 Ille metum condens, audire exposcit, et odit
 Narrantem: hinc dictis socios stimulare, suasque
 Metiri decernit opes: exciverat omnem
 Aoniam, Eubœamque, et Phocidos arva propinquæ 235

ille audiit, resumit animum, et cultum. Ut cum rosaria marcent tota mulctos sole, et noxio Noto; si lucida dies redit, et flatus Favonii recreaverit aërem, omnis decor iis revertitur, et exorta gemma micant, et deformes surculi sua venustate ornantur. Nuntius, jamdudum certa reportans ad sollicitas aures Eteoclis, narrat Græcos duces profectos cum ingenti exercitu; nec jam longe distare a limitibus Thebanis: omnes trepidare quacumque sunt, ac misereri Thebarum. Memorat quo quique genera sit, quod nomen, et qua arma habeat. Ille, Eteocles, dissimulans timorem, expetit audire, et avertatur dicentem. Ille statuit comites verbis accendere, et recensere suas copias. Mars commoverat universam Bœotiam, Eubœamque ac agros

mentemque animumque.—225 'Pessime nugones quidam libri, emissaque.' Barth.—227 *Ethioclus* unus Behot.—229 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behot. 1. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *abfore*; Behot. 2. Barthiani, et edd. recentt. *abfore*; Fr. Modius conj. *qfore*.—233 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *socios dictis*; Behott. 1. 2. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *dictis socios*.—234 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behot. 1. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *decevit opes*; Behot. 2. optimi codd. Barthii, Venett. 3. 4. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *de-*

NOTE

229 Aoniis] Thebanis. *Abfore*] Vel *qfore*, ab 'absūm, abes': nam τὸ 'af-fore' potius ab 'adsum, ades,' ductum videtur, pro 'adfore.'

230 Quacumque ingressi tremere, ac miserescere cunctos Thebarum] Gnyetus: Thebani tremant, externi miserescunt. *Ingressi tremere*] Corrige, *ingressus*, supple, 'erat nuntius.' Parenthesi autem includi debent. *Peyraredus*.

231 Qui stirpe refert, qui nomine, et

armis] Corrige, *qua stirpe refert, quo nomine*; quæ referenda sunt ad vocem supra *nuntius*. Laetantius hic Andabatarum more cum larvis videtur decertare. *Peyraredus*.

232 Audire exposcit, et odit Narrantem] Scilicet, ut apud Senecam in Œdipo, act. II. sc. 1. 'Ubi læta duris mista in ambigno jacent, Incertus animus, scire cum cupiat, timet.'

235 Aoniam] Bœotiam. Eubœamque] Eubœa insula Maris Ægei, a

Mars : ita dulce Jovi. Longo fugit ordine velox
 Tessera : propellunt acies, seseque sub armis
 Ostentant, subeunt campo, qui proximus urbi
 Damnatus bellis patet, expectatque furores.
 Nondum hostis circa, trepido tamen agmine matres 240
 Conscondunt muros, inde arma nitentia natis

vicinæ Phocidos ; ita Jovi placuit. Celer tessera currit per longos ordines. Educunt copias, et sese monstrant sub armis, intrant campum, qui propior oppido offertur, destinatus praeliis, et præstolatur furores belli. Nondum inimicus circa : mulieres tamen trementi turba exasperant matris, ex quibus ostendunt liberis fulgentia

*****

cernit opes.—235 Euboicamque unus Behot.—239 Alter Behot. *expectantque furores.*—240 *Nondum hostis contra* Lang. Laur. Lipsian. Dan. Put. Petav. unus Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *circa* alter Behot. Buslid. codd. Gronoviani, Venett. 3. 4.

NOTÆ

Bœotia divisa tam modico Euripo interfuerit, ut ponte jungatur : a Meridie promontorii duobus, Geresto ad Atticam vergente, et ad Hellespontum Caphareo insignis, a Septentrione Cæneo : nusquam latitudinem ultra 40. millia passuum extendit, nusquam intra 20. contrahit : sed in longitudinem universæ Bœotiæ ab Attica in Thessaliam usque prætensa in 150. millia passuum, circuitu vero trecenta sexaginta quinque, aquis calidis quæ 'Hellepitiæ' vocantur nobilis : notior tamen marmore Carystio. Hæc Plinius lib. iv. cap. 12. *Phocidos*] Vide Theb. ii.

237 *Tessera*] Hinc olim tessera data videtur sine voce. Silius : 'Tacitum dat tessera signum.' Erat breve lignum, cui nota inscripta erat, vel insculpta ; unde Polybius *πλερεῖον tesseram* vocat. In bello autem frequenter usi tesseriis maxime ad colligendum militem, ad excubias, ad pugnam. De tessera ad colligendum militem accipiendas Papinius hic, et Virgilius Æn. vii. 'Classica jamque sonant : it bello tessera signum.' De

ea quæ ad excubias idem Papinius Theb. x. 'Dat tessera signum, Excubiis positæque vices.' De ea quæ ad pugnam exempla sunt obvia apud scriptores, ut Mario ad pugnam contra Cimbros, 'Mars : Syllæ contra Marianos 'Delphicus Apollo : 'Cæsari contra Pompeianos, 'Venus genitrix : 'Philippensi acie Cæsari, et Antonio 'Apollo,' sed ea vocalis erat. Dabant plerumque nomina Deorum aut Heroum, ut proxime patet ; quod usitatum etiam apud Græcos, ut colligitur ex Pausania in Phocidis : ubi 'Itonia Minerva' data Thessalis tessera, Phocensibus autem 'Phocus,' a quo nomen trahebant. Etiam apud Persas, si Xenophonti fides Cyropæd. vii. ubi a Cyro data tessera Ζεὺς σῖμναχος, καὶ ἡγεμὼν, aut Ζεὺς δόρυ. Gallice, *le mot du gnet*. Erat et 'tessera hospitalis.'

238 *Subrunt campo*] 'Dictæo' dicto.

240 *Nondum hostis circa* [contra] Scripti : *nondum hostis circa* ; urbem videlicet aut in vicina. Gronovius.

Et formidandos monstrant sub casside patres.
 Turre procul sola nondum concessa videri
 Antigone populis, teneras defenditur atra
 Veste genas, juxtaque comes, quo Laius ibat 245
 Armigero, tunc virgo senem regina veretur.
 Quæ sic orsa prior: Spesne obstatura Pelasgis
 Hæc vexilla, pater? Pelopis descendere totas
 Audimus gentes: dic, o precor, extera regum
 Agmina: nam video, quæ noster signa Menœceus, 250
 Quæ noster gerat arma Creon, quam celsus ænea
 Spthinge per ingentes Homoloidas exeat Hæmon.

arma, ac patres terribiles sub galeis. Antigone, quæ nondum exponebatur videnda hominibus, erat in remota turre; tegit molles genas nigro velo, et prope adcrat æneæ, qui olim Laii armiger fuerat: tunc virgo domina reverentiam præstat ei, ut custodi. Illa sic prior incipit. Sperandumne est, pater, hæc signa posse resistere Græcis? Accepimus venire universos populos Peloponnesi. Edisserere, oro, copias regum peregrinorum. Nam cerno, quæ noster Menæceus ferat insignia, quæ arma noster Creon, quam procerus Hæmon ænea Spthinge egredietur per grandes

*****

Gronov. Barth. et Veen.—246 Unus Behot. nunc virgo.—257 Spinge Behott.

NOTÆ

242 *Patres*] Qui erant extra urbem in campo Dictæo.

243 *Turre procul*] Hic Papinius noster imitatus videtur Euripidem in Phœnissis. *Nondum concessa videri*] Morem tangit, quo puellæ intra ædem manebant apud Græcos, nec ipsis domo egredi permittebatur. Observavit et in Achilleidos 1. 'Palladi littoræ celebrabat Scyros honorum Forte diem, placidoque satæ Lycomede sorores Luce sacra patriis (quæ rara licentia) muris Exierant, dare veris opes.'

244 *Antigone*] Filia Œdipi et Jocastæ, sororque Polynicis et Eteoclis, prædicata a Poëtis ob miram pietatem erga patrem, et fratrem Polynicem, ut videbimus Theb. XII.

245 *Juxtaque comes*] Phorbas vocabatur, ut videbimus infra. Hinc discimus, non solum pueris, sed vir-

ginibus custodes datos. De eadem Statius Theb. x. 'Senior comes hæret eunti.' Et Theb. XII. 'Olim hic virginei custos monitorque pudoris.' *Leges Athenæum* in Symposio.

247 *Pelasgis*] Argivis.

248 *Pater*] Vocat patrem, quia nutritor erat. Nutrices etiam matres vocabantur ab alumnis. Sicut contra hæc alumnos et alumnas filios et filias vocabant. *Pelopis gentes*] Peloponnesios, qui hoc nomen a Pelope trahunt.

250 *Menæceus*] Filius Creontis, qui se devovit pro salute patriæ, ut videbimus Theb. x.

251 *Creon*] Frater Jocastæ, qui successit Eteocli. *Ænea Spthinge*] Supra galeam scilicet.

252 *Homoloidas*] Portas Thebarum sic dictas. *Hæmon*] Ejusdem Creontis filius, et frater Menæcei.

Sic rudis Antigone: senior cui talia Phorbas:
 Mille sagittiferos gelidæ de colle Tanagræ
 Promovet ecce Dryas: hic, cui nivea arma tridentem 255
 Atque auro rude fulmen habent, Orionis alti
 Non falsus virtute nepos: procul, oro, paternum
 Omen, et innuptæ vetus excidat ira Dianæ.
 Jungunt se castris, regisque in nomen adoptant
 Ocaleæ, Medeonque, et confertissima lucis 260
 Nysa, Dionæisque avibus circumsona Thisbe.

Homoloidas. Sic Antigone inexperta loquebatur. Cui longævus Phorbas hæc respondit: Ecce Dryas producit mille sagittarios de colle frigida Tanagræ. Hic, cujus clypeus fert tridentem et fulmen auro asperum, est nepos haud indignus animo proceri Orionis. Longe, precor, præsagium sit paternum, et antiqua indignatio innuptæ Dianæ deferreat. Castra subeunt, et jurant in verba regis Ocaleæ, Medeon, ac Nysa, quæ habet nemora densissima, et Thisbe circumstrepens avibus Veneri

*****

Sphynge in omnibus fere edd. Homeloidas Dan. Homolaidis Aldd. Colin. Gryph et Basil. Homoloidas Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et Plant. Homoloidas Put. Petav. Lindembrog. Cruc. et recentt.—260 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. consertissima. Pro lucis Behot. 2. habet dumis;

NOTE

254 *Tanagræ*] Oppidum Bæotiæ Ptolemæo et Straboni, quæ vocatur hodie *Anatoria*. Scribit Lactantius esse urbem Eubœæ insulæ postea vocatam Penanoriam. Fuit et ejusdem nominis urbs in Perside.

255 *Dryas*] Dryas hic est, quem Diana transfixit sagittis ob interfectum Parthenopæum, ut videbimus Theb. ix. Dicitur Orionis nepos. *Tridentem Atque auro rude fulmen habent*] Dryas enim ferebat hæc in fidem generis; nepos enim erat Orionis, cujus patres Jupiter et Neptunus dicuntur.

256 *Orionis alti*] Pauper quidam nomine Hireus, cum liberos non haberet, petiit a Jove, Neptuno, et Mercurio, quos hospitio susceperat, ut sibi filium darent. Hi facta urina intra corium bovis, quem Hireus illis immolaverat, plicatoque corio, jussurunt, ut completis mensibus maternis

solveretur; quo facto puer inventus est, cui datum nomen Orioni. Hic postea grandior factus venationi se dedit, repertæque per sylvas Dianæ vim inferre voluit, sed ab ipsa sagittis fuit confossus. Lucanus dicit serpente a Diana immisso periisse: tandem Deorum miseratione inter astra relatus est.

258 *Excidat ira Dianæ*] Ob acceptam, ut proxime diximus, ab Orione injuriam.

260 *Ocaleæ*] Bæotiæ oppidum. *Medeon*] Ejusdem Bæotiæ urbs: alia erat Phocidis, et alia Epiri. *Et confertissima lucis [sylvis]* In plerisque codicibus *jugis*; in uno *turbis*. Quidam ascriptum habent *lucis*, quam veram lectionem putamus. *Gronovius*.

261 *Nysa*] Nysa urbs Bæotiæ Bæcho sacra teste Eustathio ad Iliad. B. Erat Nysa Thraciæ, Cariæ, Arabiæ, Ægypti, Armeniæ Minoris, et Indiæ.

Proximus Eurymedon, cui pastoralia Fauni
 Arma patris, pinusque júbās imitatur equinas
 Terribilis sylvis: reor et Mavorte cruento
 Talis erit: ditea pecorum comitantur Erythræ, 265
 Qui Scolon, densamque jugis Etheonon iniquis,
 Qui breve littus Hyles, Atalantæumque superbi
 Schænon habent, notique colunt vestigia campi.
 Fraxineas vibrant Macetum de more sarissas:

sacris. Prope est Eurymedon, qui fert arma pastoralia genitoris Fauni, pinusque æmulatur foliis ætas equinas, formidabilis nemoribus. Talis erit, ut puto, in sanguinea pugna. Erythræ abundantes pecoribus illum sequuntur, ac illi qui colunt Scolon, et Etheonon habentem multos arduos montes, iugis, qui angustas ripas Hyles colunt, et ii, qui tenent gloriosi Schænon Atalanta celebrem, et habitant vestigia illustris stadii. Quatiunt fraxineas lanceas Macedonum more, et peltas incapaces

multi codd. et edd. vett. *sylvis*. Vide Not. Var.—263 In quibusdam edd. qui *pastoralia*, correxit Barthius.—265 *Talis erat unus Behot. erichas* in eodem codice.—266 *Qui Colon* Dan.—267 *Atalantemque* Dan. Put. Petav. Lindembrog. et Cruc. *Athalantemque* Behot. 1. *Athalantemque* Behot. 2.—268 *Schiron* Behot. 1. *Sciron* Behot. 2. et pro v. l. *Sciron*.—269 *Macedum* uterque Behot. in altero tamen rescriptum, cum primum *Macetum* legeretur; sed ipsa ex-

NOTÆ

Thisbe] Thisbe urbs Bæotiæ. *Dionæis avibus*] Columbis. Lactantius scribit apud Thisben Venerem cultam, ibique Jovem dedisse responsa per columbas. Columbæ autem sacræ sunt Veneri, quæ et Dione. Ovidius: 'Quæ nunc Thisbæas agitat mutata columbas.' Hinc Homero *ἰαλὴρ φῶν Θίσβη*.

263 *Pastoralia Arma*] Venabula.

265 *Pinusque júbās imitatur equinas*] Id est, rami Pini inserti sunt cassidi in modum júbæ equinæ, et hoc a patre, cui pinus sacra.

266 *Erythræ*] Oppidum Bæotiæ ad radices Cithæronis montis situm. Est et ejusdem nominis urbs in Ionia.

266 *Scolon*] Scolus mons Bæotiæ. *Etheonon*] Etheonon oppidum Bæotiæ. *Jugis iniquis*] Hinc Homero *Iliad. B. πόδας κρημνός*.

267 *Hyles*] Hyle locus in Bæotia, ut ex hoc loco et Strabone constat.

Quidam tamen dicunt esse urbem Phocidis. Erat in Cypro urbs ejusdem nominis. *Atalantæumque superbi Schænon habent*] Schænos urbs Bæotiæ, a Schæno Atalante patre sic dictæ. Schænos vero Plinius et Melas Sinus maris Iodidis. Strabo lib. ix. Schænon *χάπων τῆς Θηβαίας* vocat, ubi et Hyle, et præcedentis proxime Scoli meminit. Fallitur Gevartius, qui Schænon dicit esse Arcadiæ oppidum: nam Arcades sequebantur partes Argivorum, Schœni incolæ Thebanorum. Dnas autem fuisse Atalantas constat, ut jam diximus: unam Arcadiam Parthenopæi matrem; alteram vero, ex urbe Schæno, quam Hippomanes cursu vicit.

268 *Notique colunt vestigia campi*] In quo scilicet solebat Atalanta cum procis cursu contendere.

269 *Macetum*] Macetæ seu Macedones populi Græciæ, solis Philippo

Sævaque difficiles excludere vulnera peltas. 270
 Ecce autem clamore ruunt Neptunia plebes
 Onchesti, quos pinigeris Mycalessos in agris,
 Palladiusque Melas, Hecatæaque gurgite nutrit
 Gargaphye: quorumque novis Haliartos aristis
 Invidet, et nimia sata læta supervenit herba. 275
 Tela rudes trunci, galeæ vacua ora leonum,
 Arborei dant scuta sinus. Hos regis egenos
 Amphion en noster agit, (cognoscere pronum,

ob brevitatem arcere crudeles plagas. Ecce autem Onchesti, populus a Neptuno ortus, veniunt cum ululatu, et ii, quos Mycalessos pascit in campis pinigeris, et ii, quos Melas Palladi sacer, ac fons Gargaphye Dianæ dicatus aquis alluit, hique quorum Haliartos livet novis segetibus, et strangulat copiosiore gramine feraces messes. His vice jaculorum sunt impositi trunci, et loco cassidum inanes leonum rictus, arbores cavata suppeditant clypeos. En noster Amphion hos regis duce carentes, (facile

~~~~~

scriptoris manu. *de more Sarixas* Behot. 1. *de more sagittas* Behot. 2.—270 *Dan. vulnera norunt.*—271 *Neptunia pubes* in eodem libro.—272 *Mycalessus* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Mycalessos* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc.—273 *Hecatæique* in uno Behot.—274 *Gargaphie* Put.—275 In eodem codice: *et nivia sata.*—278 *Amphion agit*

NOTE

et Alexandro Magno notissimi. Macedonia vero, unde Macedones dicti, Europæ regio celeberrima est. Hanc ad Septemtrionem montana a Dalmatia Mæsiaque dirimunt; ab Occasu Mari Ionio, ab Ortu Ægæo alluitur. Meridianam oram Epiroticæ gentes, et ipsa Græcia excipit. Æmathia ante dicta fuit, Plinio et Trogo testibus. Pæoniam primo vocatam scribit Livius lib. XL. deinde Æmoniam: item Edonia et Pieria Solino: etiam Bæotiam quondam dictam Trogon docet. Ejus partem *Μακεδωνία* Hesychius et Stephanus appellant, et inde totam regionem nomen traxisse refert Eustathius in Dionysium. Vide Plinium lib. IV. cap. 10. Livium lib. XL. et XLV. *Sarissas*] Lanceas Macedonum.

270 *Peltas*] Vide supra vs. 174. *Difficiles*] Ob brevitatem scilicet.

272 *Onchesti*] Oppidum Bæotiæ, sic dictum ab Onchesto Neptunni filio; unde dicitur *Neptunia plebes*. Homero dicitur *ἱερὸν Ποσειδῆϊον, ἀγλαὸν ἔλκος*. Sacrum Neptunium, clarum nemus. Est et fluvius Thessaliæ ejusdem nominis.

273 *Palladiusque Melas*] Melas fluvius Bæotiæ sacer Palladi. *Hecatæaque Gargaphye*] Gargaphye nomen fontis in Bæotia Herodoto et Pausaniæ: obstructus fuit a Persis in bello Persico, mox a Platæensibus restitutus. Ovidius hoc nomen tradit toti valli: hic sacer est Dianæ, quæ et cum Hecate confunditur.

274 *Haliartos*] Haliartos urbs Bæotiæ.

275 *Et nimia sata læta*] Virgilius: 'Sata læta, boumque labores.' Hinc Homero *Ἀλλὰ πρὸς τοῖς θεῖς, ἡερβόα Ἥλιάρτος*.

Virgo,) lyra galeam tauroque insignis avito.
 Macte animo juvenis, medios parat ire per enses, 280
 Nudaque pro caris opponere pectora muris.
 Vos etiam nostris, Heliconia turba, venitis
 Addere rebus opem : tuque, o Permesse, canoris
 Et, felix Olmie, vadis, armatis alumnos
 Bellorum resides : patriis concentibus audis 285
 Exultare gregem : quales, cum pallida cedit
 Bruma, renidentem deducunt Strymona cycni.
 Ite alacres, nunquam vestri morientur honores,
 Bellaque perpetuo memorabunt carmine Musæ.

est cum agnoscere, o puella,) habet in galea lyram et taurum insigne avitum. Macte animo adolescens. Destinatus ire per medios gladios, ac pectus objicere pro defensione dilectorum murorum. Vos etiam, o cohors Heliconia, venistis laturi auxilium rebus nostris, tuque, o Permesse, et tu Hormie fortunate aquis vocalibus, armatis incolas bello inassuetos. Audis turbam gestire patriis cantibus, tales, quales Cycni, cum tristic hyems abiit, comitantur Strymona spumantis albenstem. Pergite hilares, nunquam vestra gloria peribit, et Musæ consecrabunt æternis versibus pag-

*****

ea noster unus Behot.—279 Behot. 1. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *lyram galea* ; Behot. 2. *lyram in galea*. Vide Gronov. ad Theb. 11. 583.—282 Unus Behot. *venistis*.—283 *Permesse* Put. Barthius correxit *Termesse*.—284 *Et felix Hormie* Dan. Put. Petav. Lindembrog. et Cruc. *Et felix Ormige* Behot. 1. *Et felix herine* Behot. 2. *armatis alumnos* Put.—287 *Bruma renidentem* Dan. Put. Petav. Lindembrog. et Cruc. *renidentem* Behot. 1. 2.—288 'In optimo libro diserte scriptum est nostri ; sed invitis nobis.' Barth.—289 'In eodem libro nec vola nec vestigium est

NOTE

279 *Lyra galeam tauroque insignis avito*] Quia hic Amphion originem traherebat a prisco Amphione, qui Lyra cantu Thebanos muros condidit, ejusque pater fuit Jupiter in taurum conversus. Unde nepoti Lyra Taurusque insignia gentilitia. Vide supra vs. 190.

282 *Heliconia turba*] Intelligit Lactantius Poetas Heliconem montem sacrum Musis incolentes. Præstat accolæ Heliconis populos intelligere, quos 'resides bellorum' vocat, quod arma non tractarent : quod omnibus fere Thebanis familiare erat, ut supra Bacchus notat. Iisdem vero fictione Poëtica concentus Noster tri-

buit, quasi populi illi Heliconiadum Musarum cantus imitentur.

283 *Permesse*] Permessus fluvius Bæotiæ, ortum habens in Helicone, per Bæotiam in Copaidem lacum influens, Phœbo et Musis sacer, Straboni lib. ix. Unde *canoris vadis* dicitur.

284 *Olmie* [*Hormie*] Hormius fluvius Bæotiæ, Musis sacer.

285 *Bellorum resides*] Armis inasueti, qui diu ab armis cessaverant.

287 *Strymona*] Strymon fluvius Thraciæ. *Deducunt cycni*] Quia apud Strymona multi sunt cycni. *Deducunt*] 'Deducuntur' vero cycni, non *deducunt*.

Dixerat, et paulum virgo interfata docenti: 290
 Illi autem, quam junguntur origine fratres?
 Sic certe paria arma viris, sic exit in auras
 Cassidis æquus apex: utinam hæc concordia nostris!
 Cui senior ridens: Non prima errore videndi
 Falleris, Antigone: multi hos (nam decipit ætas) 295
 Dixerunt fratres: pater est, natusque; sed ævi
 Confudere modos: puerum Lapithonia nympha
 Dircetis, expertem thalami, crudumque maritis
 Ignibus, ante diem cupido violavit amore,
 Improba connubii: nec longum et pulcher Alathreus 300
 Editus, ac primæ genitorem in flore juventæ
 Consequitur, traxitque notas, et miscuit annos.
 Et nunc sic fratres mentito nomine gaudent:

nas vestras. Dixerat, et virgo loquentem paulum interpellata ait. Illi autem germani, quo genere sociantur? Sic sane arma similia illis sunt: sic par fastigium galearum in ærem eminet. Utinam eadem nostris unanimitas foret. Cui subridens longævus ait: non prima deciperis, Antigone, visus errore. Multi (nam fallit ætas) hos germanos dixerunt. Genitor est, et filius, sed annorum discrimen miscuerunt. Dircetis Nympha Lapithonia, nimium cupida nuptiarum, vitiauit amore avido ante tempus adolescentulum exsortem matrimonii, et maritalibus flammis immaturum: nec longum tempus intercessit, et formosus Alathreus natus est, et consequitur patrem in decore primæ juventutis, sumsitque lineamenta ejus, et annos confudit. Et nunc sic germani lætantur simulato vocabulo: plus

hujus versus. Eum tamen nos minime projiciendum arbitramur.' *Idem.*—290 'Clarissimis literis eadem et duæ aliæ membranæ referunt: *virgo interfata loquentem*; quod omnino Papinianum est.' *Idem.* Dan. Put. et Petav. exhibent loquenti.—296 Put. *sed avo.*—297 Dan. *Lapithamia*; optimæ Barthii membranæ, *Lapithaona*; quod verum putat Barthius. Vide Not. Var.—298 *Decretis* Dan. *crudumque mariti* Dan. Put. Petav.—300 Dan. Put. Petav. *longum pul-*

NOTE

290 *Docenti*] Mss. *loquenti*. Quidam *docentem*.

291 *Illi*] Δεικνῶς: eos enim manu designabat Antigone.

297 *Puerum Lapithonia*] Scripti: *Lapithaona*. Quod possumus interpretari nomen pueri, qui deinde pater Alathrei factus est. Sufficit ipsi, quod appellatur 'Dircetis,' 'Lapithes,' 'Lapithaon,' ut Chremetes, Chremetaon, quem hoc quoque libro

habes. Gronovius. Sed ex Theb. xi. discimus patrem Alathrei vocari Eurymedonta. Unde *Lapithonia* forsitan nomen hujus Nymphæ, et 'Dircetis' deductum a Dirce fonte Bæotiæ.

300 *Improba connubii*] Id est, nimum avida præmaturi connubii.

302 *Traxitque notas*] Similitudinem patris in suo vultu retulit, signavitque.

Delph. et Var. Clas.

Stat.

4 C

Plus pater, hunc olim jūvat et ventura senectus.
 Tercentum genitor, totidemque in prælia natus 305
 Exercent equites : hi deseruisse feruntur
 Exilem Glisanta, Coroniamque, feracem
 Messe Coroniam, Baccho Glisanta colentes.
 Sed potius celsos umbrantem hunc aspice late
 Hypsea quadrijugos, clypei septempace tauro 310
 Læva, ter insuto servantem ingentia ferro
 Pectora : nam tergo nunquam metus : hasta vetustum
 Sylvarum decus, emissæ cui pervia semper

*tunc genitor, hunc quondam et delectabit senectus futura. Pater exeret trecen-
 tos equites ad certamina, et totidem filius. Hi dicuntur reliquisse partem Gli-
 santa, et Coroniam, arantes segetum fertilem Coroniam, et vinearum Glisanta.
 Sed potius vide hunc Hypseum, late opacantem corporis proceritate altus quadri-
 gas, et tegentem sinistram partem corporis scuto confecto ex septemplici corio, ac
 ampla pectora ter insuta ferro lorica : nam nunquam timuit tergo. Hasta erat an-
 tiquum sylvarum ornamentum, cui intorta penetrabilia semper arma ac pectora sunt,*

*****

*cher, omisso τῷ et.—303 Et nunc si fratres Dan.—304 'Corruptum in his ver-
 bis quidpiam jam olim arbitratus sum. Forte : juvat una in utroque senectus ;
 vel : hunc olim juvat unitura senectus ; vel : una olim juvat eventura senectus.—
 307 Exilem Glisanta scribendum putat Hermolaus Barbarus in Plin. pag.
 70. Exilem Glisanta Dan. Put. Petav. Choroniamque unus Behot.—308 Messe
 Choroniam in altero Behot. Coroniam edd. vett. Glisanta Dan. Put. Petav.
 Glisanta Hermolaus Barbarus.—309. 310 Nic. Heinsius in Advers. lib. II.
 cap. 16. p. 341. legit : hunc aspice currus Hypsea quadrijugos.—311 Lang. Laur.
 Buslid. Lipsian. Dan. Pnt. Petav. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil.
 Plant. Liudenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. servans ingentia. Nic.*

NOTÆ

304 *Plus pater*] Plus pater lætatur
 affinitate ætatis, quam filius. *Hunc*
 Filium scilicet, qui cum senuerit, læ-
 tabitur ætatem fere æquam cum pa-
 tre habere, sicque sperat illi morien-
 ti se non superfuturum. De iisdem
 Noster lib. II. 'Juvenemque patrem
 puer æquat Alathreus ; Felices ambo,
 sed fortunatior ille Quem genuisse
 juvat.'

307 *Glisanta... Coroniam*] Glisas
 et Coroniam oppida Bœotiæ.

311 *Læva*] Id est, lævam aut sini-
 stram partem corporis. *Servantem* [*ser-
 vant*] Lege *servat*, aut si hoc cæsuræ
 negas, *servantem*, ut jungatur cum *um-
 brantem*. Sensus vero totius hujus loci

est : Ipse utique Hypseus dicitur læ-
 te umbrare celsas quadrigas, ipse ser-
 vare, læva, seu lævam corporis par-
 tem, clypeo, ipse servare pectus tri-
 plici lorica. *Gronovius.*

312 *Nam tergo nunquam metus*] Sive
 quia nunquam fugiebat Hypseus, hinc
 nunquam metus vulnera posse tergo
 accipere, quæ erant indecora ; sive
 quia vetus mos erat, ut lorica nisi
 pectus tegeret, ad tollendam spem
 fugæ pugnantibus, alias expositis
 terga nudata insequentibus hostibus.
Hasta vetustum Sylvarum decus] Id est,
 hasta confecta erat ex arbore quæ
 erat decus sylvarum.

Armaque, pectoraque, et nunquam manus irrita voti.
 Asopos genuisse datur, dignusque videri 315
 Tunc pater, abruptis cum torrentissimus exit
 Pontibus, aut natæ tumidus cum virginis ultor
 Flumina concussit, generum indignata Tonantem.
 Namque ferunt raptam patriis Æginan ab undis
 Amplexu latuisse Jovis: furit amnis, et astris 320
 Infensus bellare parat; (nondum ista licebant
 Nec Superis;) stetit audaces effusus in iras,
 Conseruitque manus, nec quem imploraret habebat,

et manus nunquam apem frustratur. Asopus dicitur cum genuisse: tunc videtur dignus genitor ejus, cum rapidissimus ruit dejectis pontibus, aut cum turgens vindex injuria filia suæ factæ, commovit fluctus aspernatos generum Jovem. Nam dicunt Æginam abactam a flumine paterno, abditam fuisse a Jove ut cum ea concumberet. Fluvius ardet rabie, et iratus aggreditur inferre bellum caelo; (nondum enim hæc, nec Diis permittebantur;) stetit exundans in superbam ultionem, et congressus est,

Heinsius l. l. legit: *servans ingentia*. Vide Not. Var.—314 *Armaque corporaque* nonnulli Barthiani, Buslid. Put. et Venett. probante Barthio. *irrita voto* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc.—316 Dan. Put. Petav. Behot. 1. *abreptis*; Behot. 2. *arrepitis*.—317 *Pontibus* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *Pontibus* ceteri libri, et scripti et editi. Vide Nic. Heinsium in Advers. lib. III. cap. 7. p. 449.—321 *Optimus* Barthianus, *Infestus*; et sic etiam Lutatius. Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *licebat*.—323 *Conseruitque ma-*

NOTE

314 *Nunquam manus irrita voti*] Id est, nunquam frustrata.

315 *Datur*] Pro 'dicitur.' 'Dare' pro 'dicere' sumtum. Virgilius Bucolicis Ecl. 1. 'Sed tamen, iste Deus qui sit, da, Tityre, nobis.' Horat. Sat. VIII. 'Da, si grave non est, Quæ prima iratum ventrem placaverit esca.' *Dignusque videri Tunc pater*] Tanto animo erat Hypseus, tantosque spiritus habebat, ut Asopus tunc dignus illius pater videatur, cum aquis inflatur, aut cum justo dolore percitus Jovi bellum intulit. Asopus enim raptam a Jove filiam tam ægro animo tulit, ut concitas aquas in cœlum sustollere tentaverit, ut cum Jove confligeret, sed percussus fulmine temeritatis penas luit. Tetigerat et hanc fabulam Callimachus Hymno in

Delum vs. 77. et 78. 'Ὁ δ' ἔλεστο πολλὸν ἐπισθεν Ἀσωπὸς βαρύνουσ' ἐπὶ πεπλάκτο κεραυνῷ. *Sequebatur et multo post Asopus tardigradus: quoniam sedatus erat fulmine. Ad quem locum ventus Callimachi Scholiastes hæc habet: 'Ἐπὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἀγιναν ἀπαγγῆναι ἐπὶ Διὸς ἀπήγγειλε Ἴλιος' ὃ δὲ ἤρξατο διώκειν αὐτήν. Ζεὺς δὲ ὀργισθεὶς ἐκεραύνωσεν αὐτήν. Cum ipsi nuntiavit Sisyphus filiam ejus Æginam a Jove raptam fuisse; ille autem hanc insequi cepit. Unde Jupiter iratus hunc fulmine percussit. Fluvius autem iste Plataeas et Tanagram præterfluit.*

319 *Æginan*] Ægina filia Asopi genuit Jovi Æacum: dedit nomen Æginæ insula.

323 *Nec quem imploraret habebat*] Cum Jovi bellum inferret, a quo aux-

Donec vi tonitrus summotus, et igne trisulco
 Cessit: adhuc ripis animosus gurgēs anhelis, 325
 Fulmineum cinerem, magnæque insignia pœnæ
 Gaudet, et Ætnæos in cœlum efflare vapores.
 Talem Cadmeo mirabimur Hypsea campo,
 Si modo placavit felix Ægina Tonantem.
 Ducit Ithonæos et Alalcomenæa Minervæ 330
 Agmina, quos Mide, quos humida suggerit Arne,
 Aulida qui Græamque serunt, viridesque Plateas,
 Et sulco Peteona domant, refluxumque meatu

nec ei erat, quem invocaret, donec repulsus impetu tonitrus et fulmine trisulco destitit: generosus fluvius exultat adhuc exhalare fulmineum cinerem e flagrantibus littoribus, notas ingentis supplicii, et in cœlum emittere igneus halitus. Stupemus talem Hypseum in campo Thebano, si modo fortunata Ægina lenit Iovem. Regit Ithonæos, et copias Alalcomenarum Palladi sacrarum, et eos, quos Midee, quos uvida Arne mittit, et eos qui colunt Aulida, Græamque et virides Plateas, ac subiungunt aratro Peteona, et Euripum reciproco æstu, qua nostras oras præterfluit, et eos

~~~~~

num Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Crnc.—324 *Donec vir tonitru Petrens.* Lang. Laur. Buslid. et edd. vet. *Donec vi tonitru Taurin.*—327 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *afflare vapores.* Correx. Bernartius.—328 *Cadmeo unus Behot.*—330 *Ducit Ithonæos atque Alcomene* edd. vet. et *Alcomena Behot. 1. et Alcomena Behot. 2.* et pro v. l. et *Aloëmena; Put. atque Alcomenia; Dan. atque Lalcomenia;* ceteri: *Alalcomenæ.*—331 *Mide et quos Behot. 1. Nuda et quos Behot. 2. Midee quos Dan. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vet. suggerit Erne* unus Behot.—332 *Creanque Put. Græiamque Behot. 2.*—

NOTE

ilium petitur.

327 *Ætnæos]* Similes Ætnæis. Ætna enim mons flammam vomit.

328 *Talem]* Id est, habentem eundem animum ac habuit Asopus, cum bellum Jovi indixit. *Cadmeo]* Quia campus iste, in quo commissum prælium, subiacebat Cadmæ arcibus Thebarum. Ceterum Guyetus hanc totam fabulæ Asopi narrationem ineptam et inconcinnam, Statioque parum dignam, iudicat.

330 *Ithonæos]* Incolas Ithones urbis Bœotiæ, Minervæ sacræ. *Alalcomenæa Agmina]* Id est, ex Alalcomenis, oppido Bœotiæ, Minervæ etiam sacro.

331 *Mide]* Oppidum Bœotiæ. *Ar-*

ne] Urbs Bœotiæ, postea 'Cheronæa' dicta, patria Plutarchi.

332 *Aulida]* Aulis urbs et Portus Bœotiæ, ex quo Græci solverunt euntes ad expeditionem Trojanam, duce Agamemnone.

333 *Peteona]* Peteon urbs Bœotiæ. *Refluxumque meatu Euripum]* Euripus maris pars inter Eubœam insulam et Bœotiam, tam modico spatio, ut ponte jungantur: dicitur 'refluus,' quia septies die ac nocte reciprocatur, ut refert Plinius lib. II. cap. 98. Strabo, alique, quibus tamen refragatur Livius: 'Et fretum ipsum Earipi,' ait, 'non septies die, sicut fama fert, temporibus statim reciprocatur, sed temere in modum venti, nunc huc, nunc illuc

Euripum, qua noster abit, teque ultima tractu
 Anthedon, ubi gramineo de littore Glaucus 335
 Poscentes irrupit aquas, jam crine genisque
 Coerulus, et mixtos expavit ab inguine pisces.
 Glandibus et torta Zephyros incidere funda
 Cura : Cydoneas anteibunt gesa sagittas.
 Tu quoque præclarum forma, Cephisse, dedisses 340
 Narcissum, sed Thespiacis jam pallet in agris

qui te colunt, Anthedon, quæ extrema nostræ ditionis es, ubi Glaucus insiluit ex herbida ripa in undas, quæ ipsum desiderabant, jam luteas habens comas faciemque, et exhorruit confusos pisces de inguine enatos. Studium est eis findendi ventos glandibus et funda rotata: gesa eorum præcedent sagittas Cretenses. Tu quoque, Cephisse, præbuisse ad bellum Narcissum pulchritudine insignem; sed jam ferus

333 Put. *refluuntque meatu*.—334 Dan. *habet teque*; Put. Petav. *abit quaque ultima*. Vide Not. Var.—336 Dan. Put. Petav. unus Behot. Lindenbrog. et Cruc. *irrupit*.—337 Gronov. Observ. p. 142. legit: *ab inguine prius*.—340 Dan. Heinsius ad Claudian. Bell. Get. 583. legit, *formæ*; ita quoque Dan.

NOTE

verso mari, veluti monti præcipiti devolutus torrens rapitur.' Hinc Euripus per similitudinem dictus exilior aquarum ductus. Cicero initio II. de Legibus sic sub Attici persona: ' Equidem qui nunc primum venerim, satiari non queo, magnificas villas, et pavimenta marmorea, et laqueata tecta contemno. Ductus vero aquarum, quos isti Nilos et Euripos vocant, quis non, cum hæc viderit, irriserit?'

334 *Qua noster abit*] Id est, qua nostram Bœotiam alluit. *Ultima*] Quia ultima Bœotiæ regionis post Salganea etiam Straboni. Hinc Homero *ἑσχατὴν* dicitur, id est, *ultima*.

335 *Anthedon*] Urbs Bœotiæ Anthedon. *Glaucus*] Glaucus piscator Anthedonius, cum pisces captos posuisset in littore, hique herbarum tactu in mare resiliissent, rem miratus, herbas has etiam ipse gustavit, quo facto ipse in mare se projecit, mutatusque est in Deum marinum.

336 *Jam crine genisque Coerulus*]

Cœrnei enim Dii marini, a colore maris cœruleo.

337 *Et mixtos expavit ab inguine pisces*] Quia Dii marini superiori parte homines erant, inferiori vero in piscium caudas desinebant.

338 *Glandibus*] Innuat Anthedonios fuisse funditores peritos.

339 *Cydoneas*] Cretenses, a Cydone urbe Cretæ. Cretenses autem sagittandi peritissimi.

340 *Cephisse*] Cephissus fluvius Bœotiæ: ortum habet in Trinemiis, et præter Larymnam influit in agrum Atticum, hincque in sinum Phalaricum effunditur.

341 *Narcissum*] Narcissus puer formæ egregiæ fuit, qui, sua imagine in fontem perspecta, sui ipsius amore ita exarsit, ut, cum nulla facultas esset fruendi amoris, nimio desiderio contabuerit, et versus fuerit in florem sui nominis. Vide Ovidium Met. III. Scribit Pausanias sororem Narcisso geminam fuisse, cum oris specie omni ex parte similem, tum

Trux puer : orbata florem pater alluit unda.
 Quis tibi Phœbæas acies, veteremque revolvat
 Phocida ? qui Panopen, qui Daulida, qui Cyparisson,
 Et valles, Lebadea, tuas, et Hyampolin acri 345
 Subnixam scopulo, vel qui Parnasson utrumque
 Aut Cyrrham tauris, Anemoriæque supinant,

ephebus pallet in agris Thespiacis, et genitor irrigat orbata aqua florem, in quem conversus est. Quis tibi expedit copias Apollineus, et antiquam Phocidem, et eos qui colant Panopen, qui Daulidem, qui Cyparisson, et tuas valles, o Lebadeia, aut Hyampolim conditam in arduo scopulo, vel eos qui bobus moluntur utrumque jugum

~~~~~

Put. Petav. Lind. et Cruc.—342 Behott. 1. 2. abluit.—343 Behot. 1. revolvat ; Behot. *resolvat*.—344 Phocida ? quis Panope ? quis Aulida ? *qs. Cyparisson Lang. Laur. Lipsian. et Buslid. et ita quoque edd. vett. qui Panopen ? quid Aulida ? unus Behot. unde postea correctum : qui Daulida, retracta litera d a priori dictione, et admota posteriori καὶ δῆν, quic iparissos. In alio Behot. quis Panopen, quis Daulida, quis Cyparissam. Vide Not. Var.*—345 Lebadeia Behott. 1. 2. *Lebedia Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. Lebedia Dan. hiapolin unus Behot.*—346 *Submissam scopulo Aldd. Collin. Gryph. Basil. et Plant.*—347 *Anemoream Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. Anemoreiam legit*

NOTÆ

vero coma et vestitu nihil differenti. Solitos simul venari, et puerum sororis amore captum : ea cum mortua fuisset, solitum eum ventitare ad fontem : in quo cum suam imaginem intueretur, tanquam si non suam, sed sororis imaginem ante oculos habuisset, desiderii ex eo sui solatium aliquid capere consuevisse. *Thespiacis*] A Thespiis urbe Bœotiæ, Heliconi proxima, quæ imminet sinui Crissæo. Unde Musæ 'Thespiades' dictæ. *Pallet*] In florem mutatus.

342 *Florem*] Quia Narcissus in florem mutatus est. De Narcisso flore vide Plinium lib. xxi. cap. 5. et 19. *Pater*] Cephissus Narcissi pater.

343 *Phæbæas acies, veteremque revolvat Phocida*] Quia præcipua et nobiliora Phocidis loca Apollini consecrata erant, ideo Phocenses copias *Phæbæas* vocat. De Phocide vide Theb. i. 64.

344 *Qui Panopen, qui Daulida, qui Cyparisson, Et valles, Lebadea, tuas, et Hyampolin acri Subnixam scopulo*] Pa-

nope, Danis, oppida Phocidis, quarum ultima erat olim sub ditione Tereî Thracum regis ; unde Philomela 'Daulias' dicitur, quod in ea urbe violata fuit a Tereo, et in avem sui nominis conversa. Cyparissos urbs Phocidia, circa Delphos ab ejus arboris frequentia vocata. Lebadeia Nostro hic urbs Phocidis, Pausanias vero Bœotiæ, nisi sint duæ urbes ejusdem nominis, vel una solum, quæ nunc tribuitur Phocidi, nunc Bœotiæ. Erat autem sacra Apollini. Hyampolis oppidum Phocidis ad Parnassum montem. Est et Hyampolis altera Ptolemæo in Bœotia, non procul ab Orchomeno.

346 *Vel qui Parnasson utrumque*] Id est, duos vertices Parnassi, quorum unus Bacchi sacer, alter Apollini. Vel per utrumque intelligit populos qui Parnasson hinc et inde accolunt.

347 *Cyrrham*] Cyrrha urbs Phocidis, oraculo Apollinis celebris. *Anemoriæque*] Anemoria oppidum Phocidis. In hac autem urbium Phoci-

Coryciumque nemus ? propellentemque Lilæam
 Cephissi glaciale caput, quo suetus anhelam
 Ferre sitim Python, amnemque avertere ponto. 350
 Omnibus immixtas cono super aspice lauros,
 Armaque vel Tityon, vel Delon habentia, vel quas
 Hic Deus innumera laxavit cæde pharetras.
 Iphitus acer agit, genitor cui nuper ademtus
 Naubolus Hippasides, tuus, o mitissime Lai, 355
 Hospes, adhuc currus, securaque lora tenebat,
 Cum tua subter equos jacuit convulsa cruentis

Parnassi, et Cyrrham, Anemorianque, ac sylvam Coryciam, et Lilæam urgentem tuum frigidum ortum o Cephisse, quo Python solitus erat portare languidam sitim, et delorquere flumen a mari. Omnibus cerne lauros innexas supra galeas, ac scuta gerentia pro insignibus Tityon, aut Delum, aut pharetras quas hic Deus vacuavit innumera strage. Eos ducit animosus Iphitus, cui pater Naubolus Hippasi filius nuper ereptus est, tuus, o Laii placidissime, auriga: regebat adhuc currus, et habenas nihil timentes, cum tuum jugulum apertum sanguineis vulneribus fuit prostrata

*****

Barthius.—348 *Horciumque nemus* Dan. *propellentemque Liceton* codd. Lindenbrogii.—351 *Optimus Barthianus: intexas.* Unns Behot. *laurus.*—353 *Hic Deus innumeras* Behot. 1. Put. et Dan.—354 *Iphytus* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *Hisphitus* unus Behot.—355 *Naubulus* Behott. 1. 2.—

NOTÆ

dis descriptione secutus est Homerum Papinius. Sic enim ille: *Οἱ Κυπάρισσον ἔχον, Πυθῶνά τε περφέσσαν, Κρίσσαν τε ζαθέην, καὶ Δαυλίδα, καὶ Πανοπή, Οἱ τ' Ἀνέμωρειαν, καὶ Ῥάμπον ἀμφοτέρωθεν.*

348 *Coryciumque nemus*] Sylva prope Parnassum. *Propellentemque Lilæam Cephissi glaciale caput*] Lilæa urbs Phocidis ubi Cephissus fontes habet. Homerus: *Οἱ τε Λίλαιαν ἔχον πηγῆς ἐπὶ Κηφισσοῖα.* Hic fluvius ad hanc urbem fontem concipit, Edylium, Parnassumque montem intersecat, et ipsam Bæotiam, priusquam mari miscetur, cuniculo demersus, occulto meatu labitur. Strabo, et Polycænus Macedo.

350 *Python*] Serpens quem Apollo occidit.

351 *Omnibus immixtas cono super aspice lauros, &c.*] Ita Placenses se

devotos Apollini demonstrabant, ut et lauro coronati incederent, gerent insculptum vel pictum scutis insigne aliquod facinus Apollinis, vel Tityon sagittis confossum ob vim illatam Latonæ matri, vel Delon insulam stabilem et immobilem redditam, vel Niobes liberos talis ejus confixos.

352 *Quas*] Corrige *queis*, i. e. prolem Niobes, in quam suas pharetras exansit. *Peyraredus.*

353 *Innumera cæde*] Liberi enim Niobes quatuordecim erant.

354 *Iphitus*] Nauboli filius, unus fuit ex Argonautis auctore Valerio Flacco. Sed Apollonio Iphitus ille, Argonautarum socius, filius erat Enryti Cæchaliæ regis.

356 *Secura*] Quia tunc temporis nihil Laio timebat, quem ducebat.

357 *Cum tua convulsa cruentis* Ic.

Ictibus, o utinam nostro cum sanguine, cervix !
 Dicentis maduere genæ, vultumque per omnem
 Pallor iit, vocisque repens singultus apertum 360
 Intercepit iter : refovet frigentis amicum
 Pectus alumna senis : redit, atque exile profatur :
 O mihi sollicitum decus ac suprema voluptas,
 Antigone ! seras tibi demoror improbus umbras,
 Fors eadem scelera et cædes visurus avitas. 365
 Donec te thalamis habilem, integramque resignem,
 Hoc satis, et fessum vita dimittite, Parcæ.
 Sed dum labor iners, quanti nunc ecce reviso
 Transabiere duces. Clonium atque in terga comantes

tum subter equos, o utinam meo cum cruore. Genæ loquentis lacrymis humectatæ fuerunt, et pallor percucurrit totam faciem ejus, et subitus singultus interclusit patentem viam vocis ejus. Pupilla refocillat carum pectus frigentis senis: illa recipit se, et loquitur debili voce. O mihi anxium ornamentum, et ultima delicia, Antigone, differo propter te tardam mortem, nimium vitæ, forsân aspecturus eadem crimina et avita funera. Hoc sufficiet mihi, dummodo restitutam te maturam nuptiis, ac intemeratam, et Parcæ auferre vitam saturo. Sed dum linquor animo, quanti, nunc ecce considero, duces præteriere. Non ego numeravi Chlonium, et

*****

356 Codd. Lindenbrogii: *lora terebat*.—359 Dicenti Pat.—362 Unus Behot. *exile profatus*.—368 Barthius parenthesi inclusit verba: *nunc ecce reviso*.—369 *Chromin* Dan. Pnt. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *Clonin* Behot. 1. *Clomin* Behot. 2. additum i ut fieret *Clomini*. Vide Not.

NOTE

tibus cervix] Vide Theb. 1. 'Secuque timentis Ora senis.'

362 *Alumna*] Antigone.

363 *O mihi sollicitum decus*] Honori enim erat Phorbanti custodia Antigones, sed illa plena solitudinis et curarum.

365 *Fors eadem scelera, &c.*] Ut quemadmodum Laium perire vidi manu proprii filii, sic et videam ejus nepotes matua cæde perire.

366 *Integramque resignem*] Sicut accepi servandam virginitatem, sic et integram et illibatam nuptiis et sponso restituiam.

368 *Sed dum labor iners*] Quia deliquitum animi passus erat.

369 *In terga comantes Abantiadas*] Ex Homero: *ἐνὶ ὄπισθε κομῶντας, pone comantes*. Et dicuntur Abantes Eubœæ populi 'pone comantes,' quia anteriora capillorum resecabant. Eorum more tonsus Delphis Theseum narrat Plutarchus. Hoc vero observasse censet, quo minus pugnantes hostibus darent ansam capiendi, quod etiam factitasse Curetes scribit Antimachus Euboicus. Talem etiam fuisse *Ἐκτόπειαν κόμην* vult Isaacius Tzetzes, quam laudat Eustathius II. 7. ex Lycophrone. At Homerus II. Δ. Thracas vocat *ἀποκόμους*; quod in summo vertice essent comati.

Non ego Abantiadas, non te, saxosa Caryste,
 Non humiles Ægas, altumque Capharea dixi.
 Et jam acies obtusa negat, cunctique resistunt:
 Et tuus armatis jubet ecce silentia frater.
 Vix ea turre senex, cum ductor ab aggere cœpit:
 Magnanimi reges, quibus haud parere recusem 375
 Ductor, et ipse meas miles defendere Thebas,
 Non ego vos stimulare parem, (nam liber in arma
 Impetus, et meritas ultro jurastis in iras,)
 Nec laudare satis, dignasque rependere grates
 Sufficiam: referent Superi, vestræque subacto 380

Abantiadas effusis in tergum capillis, non te, petrosa Caryste, non modicas Ægas, et excelsum Capharea. Et jam vigor oculorum hebetatus non potest quid distinguere, omnesque obstant numero suo, et jam frater imperat silentium exercitui. Vix ea longævus in turre dixerat, cum imperator Thebanus sic loquitur ab aggere cespititio: Fortes Reges, quibus ipse princeps non renuerem obsequi, et miles tutari Thebas meas, non ego nilar vos excitare, (nam voluntarius ardor vobis est in hoc bellum, et sponte præstatis juramentum in justa arma,) nec digne possem efferre vos debitis laudibus, et vobis agere debitas grates: Superi referent gratiam, et

Var.—371 *Egius* unus Behot. *Ægeas* margo ed. Barth. *Capharea* Behot. 1.—374 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *cum rector*; Behott. 1. 2. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *cum ductor*.—380 *Petrens. re-*

NOTÆ

370 *Saxosa Caryste*] Caryste, seu Carystos, urbs Eubææ, in qua, inquit Strabo, erant Carystiarum columnarum incisio, et templum Apollinis marmoreum: dicitur *saxosa* propter marmora. Lucanus: 'Qua maris angustat fauces saxosa Carystos.'

371 *Ægas*] Ægæ oppidum Eubææ insulæ. *Altumque Capharea*] Caphareus promontorium Eubææ insulæ, naufragio Græcorum ab excidio Trojanorum redeuntium celebre.

372 *Negat*] Id est, deficit, seu vix potest cernere. Sic Theb. II. 'Ast tamen illi Membra negant.' *Resistant*] Id est, suo numero impediunt, quominus ipsos possim bene distinguere. Peyraredus vero explicat

Gallice *font alte*.

374 *Ductor*] Eteocles. *Ab aggere*] Notat hic Bernartius consuetudinem Romanam, qua tribunal imperatoris semper in castris cespititium. Consuetudo hæc non prisca solum Rep. sed et tempore principum retenta. Noster Papinius Protreptico ad Crispinum: 'Hic aetuis dare jura parens, hoc cespite turmas Affari.' Tacitus Ann. I. 'Simul congerunt cespites, exstruunt tribunal.' Vopiscus Probo: 'Ab omnibus acclamatum est: Probe Auguste, Dii te servant: deinde concursus et cespititium tribunal, appellatusque imperator.'

Hoste manus: urbem socia de gente subistis
 Tutari, quam non aliis populator ab oris
 Belliger, externave satus tellure, sed hostis
 Indigena assultat, cui castra adversa regenti
 Hic pater, hic genitrix, hic junctæ stirpe sorores, 386
 Hic erat et frater. Cerne en ubicumque nefandus
 Excidium moliris avis. Venere volentes
 Aoniæ populi, nec sum tibi, sæve, relictus.
 Quid velit ista cohors, et te sentire decebat.
 Reddere regna vetant. Sic fatus, et omnia rite 390
 Disponit, qui bella gerant, qui mœnia servant,
 Quas in fronte manus, medio quas robore sistat.
 Perspicuas sic luce fores, et virgea pastor
 Clastra levat, dum terra recens: jubet ordine primos

vestra manus domito inimico: suscepistis defendendam urbem confederati populi, quam non hostis grassator ab aliis plagis, et oriundus peregrino solo aggreditur, sed civis adversarius, cui ducenti copias hostiles hic sunt genitor, hic mater, hic sorores genere connexæ, hic erat germanus quoque. Aspice, ecce æceste, minaris ubicumque ruinam majoribus. Aoniæ gentes venere libentes, nec sum tibi desertus, dire: et conveniebat te intelligere, quid exereitus iste sentiat: prohibet me regnum restituere. Sic locutus est et administrat cuncta optime, qui præliantur, qui tutentur muros: quas disponat cohortes in prima acie, quas in media. Sic pastor tollit portas pervias luci, ac viminea clathra, dum terra adhuc humida est. Imperat rectores

~~~~~

ferant Superi.—384 'In duobus libris est: adversa ferenti; nihil mutamus.' Barth.—385 Behot. 1. hac junctæ.—386 In eodem codice, nefande, cum glossa, 'o nefande.' Exe. Cantab. etiam nefande. Optimus codex Barthii: en cerne, ubicumque nefande; Taurin. nefundum.—390 'Legendum: Sic fatur, et, cum optimis libris.' Barth.—392 'Scribe cum duobus libris: quas corpore; quam

NOTE

386 *Hic erat et frater*] Quasi jam non esset. *Guyetus*. Corrigere, erit. *Peyraredus*. *Nefandus Excidium moliris avis*] Corrigere: *Nefanda Excidium moliris avi*. *Horatius*: 'Mala ducit avi domum.' *Peyraredus*. Sed male. *Vulgata lectio* optima, et ex veteri codice. Qui enim patriæ bellum infert, avis suis excidium parat, quorum tumuli ac cineres violantur.

388 *Aoniæ*] *Bæotiæ*.

390 *Reddere regna vetant*] Sic *Theb.*

11. 'Nec ipsi patres Reddere regna sinent.'

393 *Perspicuas fores, et virgea Clastra*] Hæ sunt una eademque res. *Perspicuas*] Quia raritate virgarum lucem admittunt. *Quidam codices perspicua*.

394 *Dum terra recens*] Id est, dum terra recenti rore rigata est, quo tempore gratiora sunt pecoribus pascula.

Ire duces, media stipantur plebe maritæ :	395
Ipse levat gravidas, et humum tactura parentum	
Ubera, succiduasque apportat matribus agnas.	
Interea Danai noctemque diemque sub armis,	
Noctem iterum rursusque diem (sic ira ferebat)	
Ingeminant: contemta quies, vix aut sopor illis,	400
Aut epulæ fecere moram : properatur in hostem	
More fugæ : nec monstra tenent, quæ plurima nectit	
Prodigiale canens certi fors prævia fati.	
Quippe ferunt diros monitus volucresque, feræque,	
Sideraque, aversique suis decursibus amnes :	405

progredi primo ordine, matres vallantur medio grege: ipse erigit fætus, et ubera matrum terram tangentia, et affert parentibus cadentes agnas. Interea Græci biduo duabusque noctibus continuant iter sub armis: (sic furor suadebat:) spreta quies, vix aut somnus aut cibus sumendus illos retardant. Accelerant in hostem, tanquam fugiant. Nec revocant ostenta, quæ fortuna prænuntia indubitati eventus jungit plurima, exitium minata. Aves enim et bestię, astraque et fluvii detorti

vox consonat cum frontis mentione.' *Idem*.—403 Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. *præscia*; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. *fors prævia*; Dan. Put. Petav. *sors præscia*.—404 *Quippe ferunt diros monitus* Wakefieldus in Sylv. Crit. P. v. pag. 108.—405 Behot. 1. *aversique*; Behot. 2. *adversique*.—

NOTE

395 *Duces*] *Arietes. Maritæ*] *Oves* gravidas.

396 *Tactura*] *Pondere lactis.*

397 *Succiduas*] *Succiduas*, quæ sub mamma sunt, seu ubere. *Guyetus*. Vel quæ succidunt ambulando, adeo teneræ sunt adhuc; vel decidentes e vulva: oves enim pariunt incedendo. Affert igitur matribus, ut ipsis lac præbeant.

398 *Danai*] *Argivi.*

401 *Properatur in hostem More fugæ*] *Supra*: 'Præcipitant redimuntque moras.'

402 *Monstra*] Quævis ostenta, seu prodigia ac portenta, vocantur *monstra*.

404 *Quippe ferunt diros monitus, &c.*] Hæc omnia et similia prodigia solebant præcedere imminentes calamitates,

eorumque veteres fuisse observantissimi, diversaque instituerunt sacrificia ad ea procuranda. Exempla passim obvia apud Historicos, præsertim Livium. Sufficiet aliqua referre. 'Monitus' autem, et 'monere,' propria verba de auguriis, oraculis, prodigiis, ominibus, somnis. Silius: 'Huic Superos sentire monentes Ars fuit.' Lucanus: 'Monitus volitantis in aëre pennæ.' Valerius Flaccus: 'Monitu prænosceret Divum Omina.' *Volucresque, feræque*] Volucres enim feræque inauspicatæ erant, visæque, aut auditæ, dirum quid ac funestum portendebant, ut bubo, striges, &c.

405 *Sideraque*] Josephus tradit sidus Hierosolymis imminuisse, ac cometem per annum integrum visum,

Infestumque tonat pater, et mala fulgura lucent :
 Terrificæque adytis voces, clausæque Deorum
 Sponte fores : nunc sanguineus, nunc saxeus imber,
 Et subiti Manes, flentumque occursus avorum.
 Tunc et Apollinæ tacuere oracula Cyrrhæ,

410

*a suis alveis dant horrendos monitus: Jupiter adversum tonat, et micant dira fulgura: terribilesque voces emittuntur e templorum penetralibus, ac delubra Deorum ex se clausa. Nunc pluit cruore, nunc lapidibus, umbræ mortuorum repente appa-
 rentes, et plorantes majores obcii facti. Tunc et responsa Cyrrhæ Apollini sacra*

NOTE

inter prodigia, quæ excidium ejusce urbis præcesserunt. *Aversique suis decursibus amnes*] Sic Plinius de Tiberi exundante lib. III. cap. 6. 'Quin- immo vates intelligitur potius ac monitor, aucti semper religiosos verius, quam sævus.'

406 *Infestumque tonat pater, et mala fulgura lucent*] Fulminum jactus, et fulgura inter omnia posita. Cicero de Divinatione lib. I. et Oratione III. in Catilinam: 'Nam visæ sunt tem- pore nocturno faces, ardorque cœli, nota est terra, fulmina deciderunt.'

407 *Terrificæque adytis voces*] Ut cum bello Gallico vox Senonum ad- ventum prædixit. Sic et narrat Jo- sephus, paucis ante diebus quam Hierosolyma expugnarentur, auditos in templo strepitus quasi exeuntium, et auditas voces, 'migremus hinc.' *Clausæque Deorum Sponte fores*] Quasi precantes excluderet, quod signum erat inauspicatum. Sic e contra 're- clusæ templorum fores inter omnia numeratæ,' ut de portis templi Hie- rosolymitani refert Josephus loco ci- tato. Et infra Noster: 'Et templis Sparte præsaga reclusis Vidit Amy- clæos (facinus!) concurrere fratres.'

408 *Nunc sanguineus, nunc saxeus imber*] Cicero de Divinatione II. 'Sanguine pluisse senatui nuntiatum est.' Livius lib. XI. 'Præter hæc,' inquit, 'relatum est in monumenta,

inferiore cœlo lacte et sanguine plu- isse.' Idem lib. VI. Belli Maced. 'Ter- racinæ et Amiterni nuntiatum est, lapidibus aliquando pluuisse.' Idem lib. I. 'Nuntiatum regi patribus- que est, in monte Albano lapidibus pluuisse.'

409 *Et subiti Manes, flentumque oc- cursus avorum*] Vel quod ita res se habeat, vel quod in publicis calami- tatibus metus ipse hæc menti oculis- que quasi ingerat. Refert Dio in Tito, evomente flammas Vesuvio, ho- mines gigantem magnitudinis inter- diu noctuque per urbes oberrasse. Dionysius Halicarnass. lib. VIII. sub finem scribit Romæ multa observata prodigia, Deorum iram portenden- tia, exauditas inauspicatas voces in- certo auctore, observatas oculis no- vas spectrorum facies, et hæc oculis atque auribus hominum sæpe oblata. Lucanus lib. I. 'Venientes cominus umbras.' Ovidius Fast. II. 'Vix equidem credo: bustis exisse serun- tur, Et tacitæ questi tempore noctis avi. Perque vias urbis, Latiosque nul- lasse per agros Deformes animas, vulgus inane, ferunt.'

410 *Apollinæ Cyrrhæ*] Cyrrha urbs Phocidis. *Tacuere*] Hoc dicit, quia, ut ait Lactantius hic, in Cyrrha pros- pera dabantur tantum oracula; nam cui exitium imminebat, taciturnitate templi penitus damnabatur.

Et non assuetis pernox ululavit Eleusin
 Mensibus, et templis Sparte præsa reclusis
 Vidit Amyclæos (facinus!) concurrere fratres.
 Arcades insanas latrare Lycaonis umbras
 Nocte ferunt tacita: sævo decurrere campo 415
 Cœnomaum sua Pisa refert. Acheloon utroque
 Deformem cornu vagus infamabat Acarnan.

siluerunt, et vigil Eleusis mugit insolitis temporibus, et præscia Lacedæmon aspexit delubris apertis fratres Amyclæos (monstrum!) contra se invicem dimicantes. Arcades produnt rabidos manes Lycaonis latrasse per silentium noctis. Pisa renuntiat Cœnomaum suum decurrere in crudeli stadio, et errabundus Acarnan referebat Acheloon turpiter truncatum esse utroque cornu. Mycenæ implorant tris-

411 *Eleusis* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *Eleusin* Dan. Put. et Petav. Vide Heinsium ad Ovid. Heroid. iv. 67. et Gronov. ad Theb. ii. 382. Not. Var.—414 *Arcados insanas* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. Vide Not. Var.—416 *Behot. 2. Achelounque in utroque.*—

NOTÆ

411 *Et non assuetis pernox ululavit Eleusin Mensibus*] Eleusis civitas Atticæ, in qua Ceres religiose colebatur, ejusque sacra mensibus tantum fixis statisque celebrabantur. *Pernox*] Quia hæc sacra noctu fiebat. *Ululavit*] Quia hæc sacra Cereris magnis clamoribus et ejulatibus agebantur, ut in quibus repræsentabatur luctus Cereris de amissa Proserpina filia. Noster lib. xii. 'Noctivagumque gregem, quamvis sibi luget, Eleusina Flevit, et arcanos lugentibus exulit ignes.'

412 *Sparte*] Sparta caput Lacedæmonie.

413 *Amyclæos fratres*] Pollucem et Castorem oriundos ex Amyclis oppido Lacedæmonie regia Tyndari; quorum mira in se invicem pietas ac amicitia prædicatur. *Concurrere*] Signum hoc erat funestissimum, et portendebat Eteoclem et Polynicem contra se invicem dimicatos. Templum enim Spartæ habebant Castor et Pollux.

414 *Arcades*] Priores editiones ha-

bent *Arcados*. Sed legendum esse *Arcades* bene observavit Gronovius. Ut enim omnes gentes, quæ bello Thebano intererant, signa ac prodigia viderant, quibus infelicem eventum hujusce belli expectare debebant; Sparte viderat reclusis templi foribus Castorem ac Pollucem concurrentes; Pisa Cœnomaum currentem in suo stadio; Acarnan Acheloon privatum etiam altero cornu; sic Arcades referebant audisse latratus Lycaonis. Nota autem fabula Lycaonis in lupum conversi, quod puerum Jovi epulandum dederit.

416 *Cœnomaum sua Pisa refert*] Hoc notum est ex præcedentibus. *Acheloon utroque Deformem cornu vagus infamabat Acarnan*] Omnes sciunt Acheloon, lucta ab Hercule victum, fuisse uno cornu truncatum: sed in hoc tempore Acarnan inter prodigia referebat truncatum altero cornu Acheloon. Notum etiam est, amnes taurino capite representari. Sensus est arnisse alterum cornu seu ostium

Perseos effigiem mœstam exorantque Mycenæ
 Confusum Junonis ebur : mugire potentem
 Inachon agricolæ, gemini maris incola narrat 420
 Thebanum toto planxisse Palæmona ponto.
 Hæc audit Pelopea phalanx : sed bellicus ardor
 Consiliis obstat Divum, prohibetque timeri.
 Jam ripas, Asope, tuas, Bœotaque ventum
 Flumina : non ausæ transmittere protinus alæ 425
 Hostilem fluviū : forte et trepidantibus ingens
 Descendebat agris, animos sive imbrifer arcus,
 Seu montana dedit nubes, seu fluminis illa
 Mens fuit, objectusque vado pater arma vetabat.

tem statuam Perseos, et effigiem eburneam Junonis mutatam vultu. Rustici referunt florentem Inachum ululare, et habitator duorum æguorum Thebanum Palæmona plorasse in toto pelago. Hæc accipit exercitus Argivus, sed Martius impetus resistit monitis Divum, et vetat formidari. Jam accesserant ad tua littora, O Asope, et fluvius Bœotia. Non statim turmæ tentarunt trajicere hostilem amnem. Forte et tumidus exundabat in trementes campos, seu pluviosus arcus cælestis, seu montana nubes cum auxerant, seu illud fuit consilium amnis, et pater oppositus aquis bellum

~~~~~

423 'In alio libro est : prohibetque dolore, cum glossa : 'Id est : Sapere, ad se redire.' Nihil muto.' Barth.—424 Bœotaque unus Behot. Dan. Put. et Petav.—428 Markland. ad Sylv. v. 3. 171. legit : Seu montana dedit tabes, seu

NOTE

Acheloi, primo ab Hercule in plures rivos deducto et exsiccato. *Acarnan*] Vide lib. vi. 652.

418 *Perseos effigiem mœstam*] Perseus enim ab Argivis et Mycenensibus inter Deos relatus fuerat. *Effigiem mœstam*] Et hoc inter prodigia numeratum, si numinum effigies, alio vultu, quam quo solitæ, viderentur. Sic Hercule Epitrap. de Alexandro : 'Ille etiam, fatis magnos rumpentibus actus, Cum traheret letale merum, jam mortis opacæ Nube gravis, vultus alios in numine caro, Æraque supremis timnit sudantia mensis.'

419 *Confusum Junonis ebur*] Id est, statuam Junonis eburneam, quæ religiose culta ab Argivis. *Confusum*]

Forte sudans, quod etiam inter ostenta habitum, ut mox vidimus ex Hercule Epitrapezio, et Theb. iv. 'Nam Tyrios sudasse lares.' *Mugire*] Hoc refertur ad taurinam speciem fluminum, de qua supra.

420 *Inachon*] Inachus fluvius Argolidis. *Gemini maris incola*] Id est, incola Isthmi, qui hinc et inde mari aluitur.

421 *Thebanum Palæmona*] De Palæmone vide supra pluribus in locis.

422 *Pelopea*] Peloponnesia.

424 *Asope*] Asopus fluvius Bœotiae, cujus fabulam supra retulit Noster.

427 *Imbrifer arcus*] Arcus enim cælestis portendit pluvias.

Tunc ferus Hippomedon magno cum fragmine ripæ 430
 Cunctantem dejecit equum, ducibusque relictis
 Gurgite de medio frænâ suspensus, et armis,
 Ite viri, clamat : sic vos in mœnia primus
 Ducere, sic clausas voveo perfringere Thebas.
 Præcipitant cuncti fluvio, puduitque secutos. 435
 Ac velut ignotum si quando armenta per amnem
 Pastor agit, stat triste pecus, procul altera tellus
 Omnibus, et late medius timor : ast ubi ductor
 Taurus init, fecitque vadum, tunc mollior unda,
 Tunc faciles saltus, visæque accedere ripæ. 440
 Haud procul inde jugum, tutisque accommoda castris
 Arva notant, unde urbem etiam turresque videre
 Sidonias : placuit sedes, fidiq̃ue receptus,
 Colle per excelsum patulo, quem subter aperto

prohibebat. Tunc ferox Hippomedon impulit cum ingenti fragmento littoris detrec- tantem equum, et ducibus pone relictis, vociferatur de medio alteo, elatis habenis, ac clypeo, Venite duces : sic spondeo vos primus agere in muros hostiles, sic per- rumpere obseratas Thebas. Prosiliiunt in amnem, et erubuerunt se secutos esse. Ut si quando pastor ducit gregem per fluvium incognitum, tristitia animalia hærent, et ulterior ripa videtur cunctis longe remota, mediumque spatium sua latitudine metum injicit : at ubi taurus rector subiit flumen, et aperuit viam, tunc aqua minus timen- da videtur, tunc proclivis saltus, visaque littora appropinquare. Animadvertunt non longe ab hoc loco collem, et campum idoneum ponendis securis castris, ex quo etiam cernere erat civitatem et turres Thebanas. Locus arrisit, et visi tuti recep- tus, tumulo ad ascensum facili, subter quem erant agri libero spatio, et nulli alii

numinis, &c.—434 Barthius ex codice manuscripto: sic clausas moveo.—439 'Optimus et alter fecitque viam; quod probō.' Barth.—442 'Optimi et alte- rius codicis lectio concinnior videtur, viderent.' Barth. videre est edd. vett. Vide Gronov. Obs. lib. II. cap. 14.—444 Calle per excelsum patula quam sub-

NOTE

432 *Frænâ suspensus et armis*] Ela- tis habenis et clypeo. Ob profundi- tatem enim fluvii natate coactus est, et elevare habenas et clypeum, ne madererent: amnis enim tunc tumi- dus et magnus erat.

435 *Puduitque secutos*] Id est, pu- duit eos quod secuti essent alium, neque duces fuissent aliis.

438 *Et late medius timor*] Id est,

timor illis repræsentat medium flui- um latissimum.

440 *Visæque accedere ripæ*] Refert hoc ad opinionem armentorum, qui- bus, cessante timore, firmatiæ ex- emplo tauri transeuntis, tunc vide- tur fluvii altitudo minor, et brevior latitudo.

443 *Sidonias*] Thebanas.

Arva sinu, nullique aliis a montibus obstant 445
 Despectus: nec longa labor munimina durus
 Addidit: ipsa loco mirum Natura favebat.
 In vallum elatæ rupes, devexaque fossis
 Æqua, et fortuito ductæ quater aggere pinnæ:
 Cetera dant ipsi, donec sol montibus omnis 450
 Erepsit, rebusque dedit sopor otia fessis.
 Quis queat attonitas dictis ostendere Thebas?
 Urbem in conspectu belli suprema parantem
 Territat insomnem nox atra, diemque minatur.
 Discurrunt muris: nil septum horrore sub illo, 455
 Nil fidum satis, invalidæque Amphionis arces.
 Rumor ubique altus, pluresque annuntiat hostes,

montes despiciunt, et imminet. Nec molesta opera adjecit longa propugnacula, adeo natura fecerat commodum locum. Scopuli erigebantur in modum valli; declivia supplebant vicem fossarum, et quatuor rupes in modum turrium pinnatarum formatae erant fortuito aggere. Ipsi addunt reliqua, donec totus sol sensim reliquit montium cacumina, et somnus attulit quietem laboribus eorum. Quis possit verbis exprimere consternationem Thebanorum? nigra nox perculit formidine vigilem urbem, et se ad extrema parantem in conspectu hostium, et intentat diem. Discurrunt per mœnia. Nihil clausum est in illo pavore, nihil satis tutum, et arces Amphionis videntur infirmæ. Murmur ubique magnum, et metus refert plures hostes,

~~~~~

ter, &c. Dan.—445 Arva situ optimus Barthianus.—447 Optimus codex Barthii loci; quod ille probat. murum pro mirum unus Behot.—451 Derepsit correxit Nic. Heinsius in Advers. lib. II. cap. 19. p. 373.—453 Optimus Barthianus, suprema paventem. Vide Not. Var.—457 'Vera lectio est in

NOTE

445 *Nullique aliis a montibus obstant Despectus]* Id est, nulli montes altiores erant, qui despicerent hunc collem, et ex quibus infestari poterat. Gallice, *ne le commandoient point.*

449 *Et fortuito ductæ quater aggere pinnæ]* Rupes quatuor ductæ in modum turrium pinnatarum.

450 *Cetera dant ipsi]* Quæ deerant castrorum munitioni, manuum opere addebantur.

453 *Belli suprema parantem]* Sic et scripti. Bernartius conjicit *paventem.* Quod priusquam viderem, venerat in mentem: in conspectu belli suprema parantis. Quod ei parabat

extrema. Apud Livium lib. VIII. Fabius senex ad Papinium dictatorem: 'Quando quidem apud te, nec auctoritas senatus, nec ætas mea, cui orbitatem paras, &c. valet.' Gronovius.

454 *Territat insomnem]* Nox auget timorem bellicum, ut nemo quiescere possit. *Diemque minatur]* Ut magis metuant venturam diem. Vel diem dicit hostium cum facibus et flammis adventum.

456 *Nil fidum satis]* Perterritis enim nihil satis tutum videtur.

457 *Rumor ubique altus]* Non placet ille altus, scribe alius. Sic notat

Majoresque timor: spectant tentoria contra
 Inachia, externosque suis in montibus ignes.
 Hi precibus, questuque Deos: hi Martia tela 460
 Belligerosque hortantur equos: hi pectora fletu
 Cara premunt, miserique rogos, et crastina mandant
 Funera. Si tenuis demisit lumina somnus,
 Bella gerunt: modo lucra moræ, modo tædia vitæ
 Attonitis: lucemque timent, lucemque precantur. 465
 It geminum excutiens anguem, et bacchatur utrisque
 Tisiphone castris: fratrem huic, fratrem ingerit illi,
 Aut utrique patrem. Procul ille penatibus imis,
 Excitus implorat furias, oculosque reposcit.
 Jam gelidam Phœben et caligantia primus 470

et bellicosiores. Cernunt ex opposito tentoria Argica, et peregrinas flammæ in suis montibus. Hi Deos votis et precibus fatigant: hi acunt bellicas sagittas, et excitant equos bellatores: hi rigant lacrymis pectora carorum, et infelices præcipiant busta et crastinas exequias sibi parari. Si levis sopor inclinavit palpebras, sibi videntur certare: nunc dilatio compendio est consternatis, nunc vita fastidio, et paucæ diem ac exoptant diem. Tisiphone graditur, moens geminam serpentem, furisque in utroque castris: huic monstrat fratrem, illi fratrem, aut utrique genitorem. Procul ille expectatus in infinis laribus, invocat furias et oculos desiderat. Jam prima lux hebetaverat frigidam lunam, et obscuraverat sidera, cum jam Ocea-

optimo nostro et Lindenbrogii, ubique alios.' Barth. Vide Not. Var. Rumor ubique alius legit Nic. Heinsius in Advers. lib. III. cap. 17. p. 550. ubique alius conj. Burmannus. plures adnunciat hostes Exc. Cantab. omisso τῶ que.—466 Margo ed. Barth. bacchatus.—467 Thesephone unus Behot.—471 Edd.

NOTÆ

naturam rumorum, qui vanitate et mendaciis, ut aluntur, ita plerumque dissident secum, et inter auctores variantur. Claudianus in Rufinum lib. I. 'Dissensusque alitur rumor.' Gronovius.

459 Inachia] Argivas.

460 Hi Martia tela, Belligerosque hortantur equos] Hæc inepta et insititia videntur Gnyeto; ideo post questuque Deos, legit hi pectora fletu, id est, planctu.

462 Mandant Funera] Commendant, vel sua vel suorum, si in hoc bello moriantur.

464 Bella gerunt] Videntur sibi

Delph. et Var. Clas.

Stat.

bellare in somniis.

465 Lucemque timent, lucemque precantur] Quod proprie anxiorum est et perterritorum.

466 Geminum anguem] Propter duos fratres, ut unicuique eorum majus odium atque implacabile alterius immittat. Ceterum hic versus suspectus Gayeto una cum tribus sequentibus. Quid geminus anguis, ait, unde ἐτρέξε.

469 Excitus] Insomnis, vigilans, expectatus. Peyraredus.

470 Phœben] Phæbe, luna, ut Phœbus, sol poëtis.

4 D

Hauserat astra dies, cum jam tunc igne futuro
 Oceanus, lateque novo Titane reclusum
 Æquor, anhelantum radiis subsidit equorum.
 Ecce truces oculos sordentibus obsita canis
 Exsanguisque Iocasta genas, et brachia planctu 475
 Nigra ferens, ramumque oleæ cum velleris atri
 Nexibus, Eumenidum velut antiquissima, portis
 Egreditur, magna cum majestate malorum.
 Hinc atque hinc natæ, melior jam sexus, aniles
 Præcipitantem artus, et plusquam posset euntem 480
 Sustenant. Venit ante hostes, et pectore nudo
 Claustra adversa ferit, tremulisque ululatibus orat
 Admitti: Reserare viam rogat impia belli
 Mater: in his aliquod jus execrabile castris

nus inflatur ventura flamma, et late apertum mare, orto recens sole, detumescit radiis equorum obnitentium. Ecce Iocasta habens torva lumina obsepta squalida canitie, et gerens pallidas malas, et lacertos ictibus lividos, ac ferens frondem oleæ nigra lana involutam, velut vetustissima Furiarum, exit portis, cum magna dignitate calamitatum. Hinc et inde filia, innocentior jam sexus, subleuant eam accelerantem aniles passus, et progredientem celerius quam posset. Venit in conspectum hostium, et nudato pectore pulsant hostiles portas, et rogat introduci trepidis clamoribus. Aperte viam, orat profana causa belli. Aliquod jus abominandum ventri huic est in

*****

vett. et jam; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Dan. optimi Barthiani, et Venett. cum jam.—475 *Exsanguis Iocasta* unus Behot. et meliores Barthii, quod ille probat.—482 *Castra adversa* Exc. Cantab.—483 'In melioribus libris improba, non impia, scriptum est: sed hoc malum.' Barth. *reserate viam* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. et Delph. ut conjectabat Jor-

NOTE

471 *Ignem futuro*] Solis orientis.

473 *Anhelantum*] Quia, ut ait Ovidius Met. II. 'Ardua prima via est, et qua vix mane recentes Enituntur equi.' Unde 'anhelant.' *Subsidit*] Oriente enim sole *subsidit*, seu detumescit ut plurimum mare, si agitatum est, aut inflatum.

476 *Ramumque oleæ cum velleris atri Nexibus*] Hoc, more supplicantium, qui ramum oleæ lana involutum ferebant. Græcis hic ramus *ελαιώδην* vocabatur et *κερπία*, Æschylo *κερπιοι κλάδοι*. Hinc Nostro alibi et Va-

lerio Flacco: 'Supplex oliva.'

477 *Eumenidum velut antiquissima*] Alecto, quæ natu major erat.

478 *Magna cum majestate malorum*] Lucanus de Cornelia Pompeii: 'Nobilitate dolendi.'

479 *Melior jam sexus*] Quia filii impii.

483 *Reserare viam, &c.*] Hæc ineptissima judicat Guyetus, quare delet, et τὸ *Admitti* jungit cum *trepidi* versu 485.

484 *Jus execrabile*] Quia ex incestu cum filio genuerat Polynicem.

Huic utero est. Trepidi visam expavere manipuli, 485
 Auditamque magis. Remeat jam missus Adrasto
 Nuntius: excipiunt jussi, mediosque per enses
 Dant iter: illa duces ut primum aspexit Achivos,
 Clamorem horrendum luctu furiata resolvit:
 Argolici proceres, hei quis monstraverit hostem, 490
 Quem peperit? quam inveniam, mihi dicite, natum
 Sub galea? venit attonitæ Cadmeius heros
 Obvius, et raptam lacrymis gaudentibus implet,
 Solaturque tenens, atque inter singula, matrem,
 Matrem iterat, nunc ipsam urgens, nunc cara sororum 495
 Pectora, cum mixta fletus anus asperat ira:
 Quid molles lacrymas, venerandaque nomina fingis,
 Rex Argive, mihi? quid colla amplexibus ambis,
 Invisamque teris ferrato pectore matrem?
 Tunc ille exilio vagus? et miserabilis hospes? 500
 Quem non permoveas? longe tua jussa cohortes
 Expectant, multoque latus præfulgurat ense.

his castris. Pavidæ cunei exhorruere aspectam, et plus auditam. Jam missus ad Adrastum nuntius redit. Admittunt ex imperato, et faciunt ei viam per medios gladios. Illa ut primum videt duces Argivos, dolore efferata, edidit terribilem ululatum: Optimates Argivi, hei, quis ostenderit hostem, quem genui? Quamam sub casside reperiam filium, mihi referte. Heros Cadmo oriundus venit in occursum consternata, eamque constrictam inter brachia perfudit exultantibus lacrymis, et permulcet amplectendo, et inter singula verba repetit genitricem, genitricem. Nunc stringit ipsam, nunc pectus blandientium sororum, cum vetula exacerbat lacrymas mixta indignatione: quid mihi simulas teneros fletus, et pia vocabula, rex Argive? Quid innectis amplexibus cervicem, et lædis loricato pectore odiosam parentem? Tunc ille exilio errans et infelix advena? Cui non terrorem incuties? Exercitus multum præstolatur mandata tua, et latus tuum coruscat gladiis satellitum qui te

tinus.—488 Dan. *aspexit Acheos*.—490 Dan. Petav. et edd. vett. *heu quis*; Pnt. *ecquis*; Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. *ei quis*.—501 Quod non permoveas in optimo codice Barthii.—502 'Vett. editiones, *perfulgurat*

NOTE

485 *Huic utero*] *Fingitur uterum ostentans, aut manibus percutiens. Vet. Schol.*

490 *Hei quis*] Alii codices, *ecquis*; alii, *heu quis*.

492 *Cadmeius heros*] Polynices.

494 *Matrem, Matrem*] Anadiplosis. Satiari enim non potest optatissimo

nomine. *Vetus Schol.*

498 *Rex Argive*] Invidiose Argivum vocat, non Thebanum, quia copiis Argivis instructus, bellum patriæ inferebat.

501 *Quem non permoveas*] Quidam hunc locum sic interpretantur: Cui non miserationem commovebis?

Ah miseræ matres! hunc te noctesque, diesque,
 Deflebam: si verba tamen, monitusque tuorum
 Dignaris, dum castra silent, suspensaue bellum 503
 Horrescit pietas, genitrix jubeoque, rogoque,
 I mecum, patriosque Deos, arsuraque saltem
 Tecta vide, fratremque, (quid aufers lumina?) fratrem
 Alloquere, et regnum jam me sub iudice posce
 Aut dabit aut ferrum causa meliore resumes. 510
 Anne times, ne forte doli, et te conscia mater
 Decipiam? non sic miseros fas omne penates
 Effugiet: vix Œdipode ducente timores.
 Nupsi equidem, peperique nefas: sed diligo tales,
 Ah dolor, et vestros etiamnum excuso furorcs. 515
 Quod si adeo perstas, ultro tibi, sæve, triumphum

stipant. Ah matres infelices! Talem te plorabam cunctis diebus ac noctibus. Si tamen admittis dicta et consilia tuorum, dum tacent castra, et ambigua pietas bellum horrescit, mater, impero, obsecroque, veni mecum, saltem revivis patria munia, et regiam cremandam, ac affare germanum (quid avertis oculos?) germanum, et jam pete imperium sub me arbitra. Aut illud reddet, aut rursus capies arma iustioro jure. Anne metuis, ne forte fraudes subsint, et illarum mater gnara te circumveniam? Non sic tota justitia deseruerit infelices larcs. Vis metueres Œdipo uxorem ducente. Nupsi equidem, et genui incestu, sed amo tales, ah dolor, et ignosco etiam furoribus vestris. Quod si adeo obstinatus es, sponte tibi, crudelis, concedimus vic-

~~~~~

auro; in plerisque manuscriptis libris, non tamen optimo, et ab eo secunda, legitur: latus præfulgurat ense. Ego illam lectionem præfero. Barth.—504 Deflebant in optimo codice Barthii.—510 'Scribe cum optimis membranis: resumas.' Barth.—511 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. ne forte doli te conscia mater.—512 Decipiant edd. vett.—515 Put. exosa

NOTE

502 *Multoque latus præfulgurat ense*] Vere et eleganter: alludit enim ad morem Romanum, quo principibus nusquam non satellites aderant cum gladiis ad latus. Quidam codices habent *auro*.

503 *Hunc te*] Talem, seu exulem.

506 *Genitrix jubeoque, rogoque*] Et personam servat et tempus: jubet filio, exulem rogat iratum et armis instructum.

511 *Ne forte doli, et te conscia*] Ne forte subsint doli, et eorum mater conscia te decipiam.

512 *Non sic miseros*] Obtestatur se minime eum decepturum, quia amet suos filios, etiam si ex incestu sint concepti per errorem, ideoque *miseros penates* dixit. *Fas omne*] Justitia fundata in natura. Nam secundum hanc mater amat filium, etsi in incestu genitum. *Vet. Scholiast.*

513 *Vix Œdipode ducente timores*] Filius enim etiam jure sibi timere poterat ab Œdipo, qui et interfecerat patrem, mox matrem uxorem duxerat.

Detulimus: religa captas in terga sorores,
 Injice vincla mihi: gravis huc utcumque feretur
 Et pater. Ad vestrum gemitus nunc verto pudorem,
 Inachidæ: liquistis enim parvosque senesque, 520
 Et lacrymas has quisque domi, sua credite matri
 Viscera: si vobis hic parvo in tempore carus,
 (Sitque precor,) quid me, oro, decet? quidve ista, Pelasgi,
 Ubra? ab Hyrcanis hoc Odrysisque tulissem
 Regibus, et si qui nostros vicere furores. 525
 Annuite, aut natum complexa superstite bello
 Hic moriar. Tumidas frangebant dicta cohortes,
 Nutantesque virum galeas, et sparsa videres
 Fletibus arma piis: quales ubi tela virosque
 Pectoris impulsu rapidi stravere leones; 530

toriam, vinci captas sorores retortis in terga manibus, innecte mihi catenas, grandævus genitor huc quoquomodo adducetur. Nunc, Argivi, converto querelas ad vestram verecundiam. Deservistis enim quisque domi parvulos, senesque, et fletus similes meis, fidei matris sua committite pignora. Si vobis hic fuit carus in modico tempore, (sitque oro,) quid mihi precor, convenit? quidve istis mammis, Pelasgi? Impetrarem hoc ab Odrysis et Hyrcanis principibus, et si qui sunt qui nostram feritatem superaverunt. Assentite, aut hic occumbam complexa filium, remanente bello. Hæc oratio permovebat iratas copias, et aspexisses cassides militum trementes motu capitis, et arma perfusa piis lacrymis. Ut cum præcipientes leones affligerent humi,

furores.—518 Dan. *gravis huic.*—519 Codices Barthii: non verto.—520 Wakefieldus in Sylv. Crit. P. iv. p. 213. ita distinguit: *liquistis enim parvosque senesque Et lacrymas has quisque domi; sua, credite matri, Viscera.*—522 Unus Behot. *parvo tempore, omissa præpositione.*—523 Edd. vett. *quodve ista;* Bernartius conj. *quid me ista, &c.*—530 Put. *rabidi stravere.*—534 *Ipsæ etiam*

NOTE

517 *Captas in terga*] Manibus in tergum revinctis.

518 *Gravis*] Annis scilicet, propter sequens *utcumque*.

520 *Inachidæ*] Argivi.

521 *Has*] Similes meis.

523 *Quid me, oro, decet*] Id est: Ego plus eum diligere debeo, quàm peperî.

524 *Hyrcanis*] De Hyrcanis supra. *Odrysisque*] Id est, Thraciis. Odry-

sæ enim populi Thraciæ. Memorat hic Hyrcanos et Odrysios, tanquam immanes et barbaras gentes.

525 *Et si qui nostros vicere furores*] Et si qui sunt reges, qui feritate morum ac immanitate nostra scelera exsuperaverunt. Qui nostris sceleribus sunt superiores. Guyetus.

530 *Pectoris impulsu*] Quia summa vis leonis in pectore est. Plinius lib. viii. cap. 16.

Protinus ira minor, gaudentque in corpore capto
 Securam differre famem: sic flexa Pelasgum
 Corda labant, ferrique avidus mansueverat ardor.
 Ipse etiam ante omnes nunc matris ad oscula versus,
 Nunc rudis Ismenes, nunc flebiliora precantis 535
 Antigones, variaque animum turbante procella
 Exciderat regnum: cupit ire, et mitis Adrastus
 Non vetat: hic justæ Tydeus memor occupat iræ:
 Me potius socii, qui fidum Eteoclea nuper
 Expertus, (nec frater eram,) me opponite regi, 540
 Cujus adhuc pacem egregiam, et bona foedera gesto

*pectoris impetu, jacula venatoresque; statim furor decessit, latanturque differre jam
 tutam famem in capta præda: sic moti Pelasgorum animi nutant, et inhians cupido
 armorum restinguitur. Ipse etiam Polynices coram omnibus, nunc concensus ad
 oscula parentis, nunc simplicis Ismenes, nunc Antigones quam orabat lamentabili
 modo, et diversæ astu cogitationum jactante suam mentem, obliuiscitur regnum.
 Vult ire, nec placidus Adrastus impedit. Hic Tydeus recordatus justis doloris præ-
 venit: me potius comites, qui nuper sensi aequitatem Eteoclis, nec eram germanus,
 obijcite tyranno; cujus adhuc porto in hoc pectore optimam pacem, et egregia pacta.*

*ante oculos Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. et Venett.—535 Lang. Laur.
 Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. et edd. vett. nunc flebilis ora.—538 Vix vetat
 optimi codd. Barth.—539 Ethioclea unus Behot.—542 Corpore in quibusdam*

NOTÆ

531 Protinus ira minor] Leoni e-
 nim tantum ex feris clementia in
 supplices: prostratis parcit: et ubi
 sævit, in viros prius, quam in fœmi-
 nas fremit, infantes non nisi magna
 fame. Credit Libya intellectum per-
 venire ad eos precum. Captivam
 certe reducem Getuliæ audivi, mul-
 torum in sylvis impetum a se mitiga-
 tum alloquio, ausam dicere se fœmi-
 nam, profugam, infirmam, supplicem
 animalis omnium generosissimi, ce-
 terisque imperantis, indignam ejus
 gloria prædam. Ita Plinius ibidem.
 Vide et Elianum lib. iv. cap. 34.

532 Securam differre famem] Jam
 cibum paratum habentes, quem ta-
 men non attingunt propter generosi-
 tatem. Papinius enim fingit nobili-

tate animi etiam famem vincere et
 differre. Pelasgum] Argivorum.

535 Flebiliora] Quidam codices, *fle-
 bilis ora.*

537 Regnum] Regni capide. Cu-
 pit ire] Ivisse Thebas Polynicem re-
 fert Euripides in Phœnicibus, Jocas-
 tamque frustra tentasse fratres re-
 conciliare, eosque ex colloquio in-
 fensiores discessisse.

538 Justa iræ] Quia contra jus
 gentium sibi insidiæ structæ fuerant
 ab Eteocle, quem nulla prius injuria
 læserat.

540 Nec frater eram] Nec tanti
 erat me occidi. Theb. ii. 'Quas quæ-
 reret artes, Si fratrem, Fortuna, da-
 res?'

Pectore in hoc: ubi tunc fidei, pacisque sequestra
 Mater eras, pulchris cum me nox vestra morata est
 Hospitiis? nempe hæc trahis ad commercia natum?
 Duc illum in campum, vestro qui sanguine pinguis 545
 Spirat adhuc, pinguisque meo: tu porro sequeris?
 Heu nimium mitis, nimiumque oblite tuorum!
 Scilicet infestæ cum te circum undique dextræ
 Nudabunt enses, hæc flebit, et arma quiescent?
 Tene ille, heu demens, semel intra mœnia clausum, 550
 Possessumque odiis Argiva in castra remittet?
 Ante hæc excusso frondescet lancea ferro,
 Inachus ante retro, nosterque Achelous abibunt.
 Sed mite alloquium, et sævis pax quæritur armis,

Ubi tunc eras genitrix sequestra fidei et concordia, cum nox vestra retardavit me egregiis hospitibus? Nempe allicis in has fraudes filium? Age cum in agrum, qui fumat adhuc opimus vestro meoque cruore. Tu porro sequeris illam? Heu nimium lenis, et nimium immemor tuorum. Nempe cum hostiles manus stringent circum te undique gladios, hæc plorabit, et arma cessabunt? Tene ille, heu insane, semel obseptum inter mœnia, vindictæque suæ obnoxiū remittet in castra Argiva? Ante hæc lancea ramos emittet adempta cuspide, ante Inachus nosterque Achelous retro fluent. Sed placidum colloquium, et pax pe-

Barthianis.—543 Verbum est non habetur in Dan. Put. Petav. Lipsian. Lindenbrog. et Cruc.—548 Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *dextra*.—

NOTE

542 *Pectore in hoc*] Δευκτικός, id est, meo, perfosso scilicet multis vulneribus. *Pacisque sequestra*] Hic Lactantius: 'Sequester dicitur qui certantibus medius intervenit, apud quem ejuscumque certaminis futuri pignora deponuntur. Hoc vocabulum ab obsequendo factum est; quod ejus, qui electus fuerit, utraque pars sequatur.' Vide Festum in 'sequester,' et Gellium lib. xx. cap. ultimo. Obvia ea vox apud Jurisconsultos. *Pacis igitur sequester*, id est, medius et arbiter. Arbitrum et sequestrum conjunxit Plautus Rudente: 'Tu isthunc hodie non feres, nisi das sequestrum aut arbitrum, Cujus hæc res arbitrato fiat.' Silius lib. vi. 'At

nova Elissæi jnrato fœdera patres
 Consultant mandare duci, pacisque
 sequestrem Mittere.' Lucan. lib. x.
 'Orator regis pacisque sequester.'
 Græce: μεσότης.

543 *Pulchris Hospitiis*] Ironice.

544 *Hæc ad commercia*] Ostendebat vulnera, quæ in insidiis nocte acceperat: quasi ad pares insidias trahere vellet filium Jocasta.

546 *Tu porro sequeris*] Convertit orationem ad Polynicem.

551 *Possessumque odiis*] Id est, in potestatem hostium tuorum redactum.

544 *Sed mite alloquium*] Objicit sibi Tydeus pacem hac ratione fieri posse, si fratres arbitris propinquis contro-

Hæc quoque castra patent: necdum meruere timeri. 555
 An suspectus ego? abscedo, et mea vulnera dono.
 Intret, et hic genitrix eadem, mediæque sorores.
 Finge autem pactis evictum excedere regnis,
 Nempe iterum reddes? Rursus mutata trahuntur
 Agmina consiliis: subito ceu turbine cœli 560
 Obvius adversum Boreæ Notus abstulit æquor.
 Arma iterum, furiaque placent: fera tempus Erinny
 Arripit, et primæ molitur semina pugnae.
 Errabant geminæ Dircaea ad flumina tigres,
 Mite jugum, belli quondam vastator Eoi 565
 Currus, Erythræis quas nuper victor ab oris
 Liber in Aonios meritas dimiserat agros.

titur crudeli bello: hæc castra sunt quoque aperta, nihilque adhuc commiserunt, unde metui debeant. An ego suspectus? abeo, et meas plagas remitto. Subeant et huc eadem mater, et sequestræ pacis sorores. Pone autem fratrem conventis satisfaciendum regnum relinquere. Scilicet restitues denno? Iterum copiae versa sententia revocantur. Ut cum Notus occurrens repentino venti impetu arripuit Boreæ mare oppositum. Arma rursus et rubies cordi sunt. Atrox Erinny caput occasionem, et dedit causas primi prælii. Dux tigres vagabantur ad fluvios Dircaeos, mansuetum par, junctum olim currui, qui confecerat Orientale bellum, quas nuper Liber triumphator ab Erythræis oris dimiserat iugo solutas in campos Aonios. Cohors numinis, et longævus sacerdos

558 *Achelous abibit* Pnt.—556 *Pro dono nonnulli pono.* Vide Nic. Heins. ad Ovid. Art. Am. p. 387.—557 *Intret et huc* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Pnt. Petav. Behott. 1. 2. et edd. vett.—558 *Uterque* Behot. *Finge illum pactis.*—566 *Erycteis* edd. vett.—567 *Edd. vett. et nonnulli codd. dimiserat.*

NOTÆ

versiam de regno dissolverent.

555 *Hæc quoque castra patent, &c.]* Respondit, castra Argiva patere, necdum meruisse timeri, nihil enim adhuc hostile gesserant: se vero abscedere, si securitatis Eteoclis intersit, ut exeat, suamque injuriam remittere.

557 *Mediæ]* Sequestræ, arbitræ.

559 *Nempe iterum reddes]* Rectius reddet. Non enim Tydeus juste persuadere potuisset Polynici, ut retineret regnum, si semel illo potiretur, manendo pactis, de quibus conveniant fratres; cum bellum Eteocli in-

ferret, qui illud secundum eadem pacta reddere renuebat.

564 *Dircaea]* Bæotia, seu Thebana.

565 *Belli quondam vastator Eoi Currus]* Id est, junctæ currui qui confecerat Orientale seu Indicum bellum: Bacchus enim curru vectus oppugnaverat viceratque Indos. *Currus]* Imitatus est Virgilium, qui loquens de equis currui junctis Achillia, dixit Georg. III. 'Et magni currus Achillia.'

566 *Erythræis ab oris]* Id est, ab oris Maris Erythræi, seu Rubri.

567 *Aonios]* Thebanos, Bæotios.

Illas turba Dei, seniorque ex more sacerdos
 Sanguinis oblitus, atque Indum gramen olentes,
 Palmite maturo variisque ornare corymbis 570
 Curat, et alterno maculas interligat ostro.
 Jamque ipsi colles, ipsa has (quis credat?) amabant
 Armenta, atque ausæ circum mugire juvencae.
 Quippe nihil grassata fames, manus obvia pascit,
 Expectantque cibos, fusoque horrenda supinant 575
 Ora mero, vaga rure quies: si quando benigno
 Urbem iniere gradu, domus omnis, et omnia sacris
 Templâ calent, ipsumque fides intrasse Lyæum.
 Has ubi vipereo tactas ter utramque flagello
 Eumenis in furias, animumque redire priorem 580
 Impulit, erumpunt non agnoscentibus Argis:
 Ceu duo diverso pariter si fulmina cœlo
 Rupta cadant, longumque trahant per nubila crinem.

*curat ex consuetudine ornare palmitibus maturis, et diversis vvis illas immemoresq
 cruoris, et olentes herbas Indicas, et internectit maculas alterna purpura. Jam-
 que ipsi colles, et ipsi (quis putaret?) greges diligebant eas, atque vacca aude-
 bant mugire circum eas. Quippe nihil fames sciebat, obvia manus eas alit, et
 opperiantur eseam, et invertunt diras fauces infuso vino, somnum in campis pas-
 sim capiunt. Si quando intravere oppidum placido gressu, totæ aedes et tota
 delubra fumant sacrificiis, et credunt ipsum Bacchum venisse. At ubi Furia
 coëgit utrumque contrectatam ter anguineo flagello resumere priorem furorem, et
 prius ingenium, irruunt Argivis non animadvertentibus. Ut si duo fulmina scissa
 labantur e diverso cœli tractu, et ducant prolixam comam in aëre. Non aliter*

—570 Behott. 1. 2. variis ornare.—572 Pro ipsa has edd. vett. ipsas.—575
 Aldd. Colin. et Gryph. crassata,—581 Dan. antris pro Argis.—583 Rupta

NOTÆ

570 *Palmite maturo variisque or-
 nare corymbis*] Hederis enim et palmi-
 tibus ornabantur, ut Baccho sacræ,
 cui dicatæ hederæ, palmitisque.

571 *Et alterno maculas interligat
 ostro*] Ad majorem gratiam maculis
 conciliandam, si et purpureæ macu-
 læ intermischerentur albis, nigrisque.

574 *Manus obvia*] Mansuetæ enim
 sunt feræ, quæ manu pasci consue-
 verant.

575 *Expectantque cibos*] Alii codi-
 ces, exceptantque.

578 *Lyæum*] Bacchum, sic dictum
 ἀπὸ τοῦ λέειν, quod vinum solvat cu-
 ras.

579 *Vipereo flagello*] Furie enim
 gestant manibus angues, quibus per-
 cusserant tigres has.

583 *Longumque trahant per nubila
 crinem*] Virgilius: 'Crinemque vo-
 lantia sidera ducunt.' Crinis hic ig-
 nium flammæ. Æschilo in Promet-
 heo vineto πυρὸς ἀμφήκης βόστρυχος.
 Vide quæ diximus ad Theb. v. 387.

Non aliter cursu rapidæ, atque immane frementes
 Transiliunt campos, aurigamque impete vasto, 585
 Amphiaræ, tuum (nec defuit omen, heriles
 Forte is primus equos stagna ad vicina trahebat)
 Corripiunt: mox Tænarium qui proximus Idam
 Ætolumque Acamanta premunt: fuga torva per agros
 Cornipedum, visa donec flammatus Aconteus 590
 Strage virum, cui sueta feras prosternere virtus,
 (Arcas erat,) densis jam fida ad mœnia versas
 Insequitur telis, multumque hastile resumens
 Ter, quater, adducto per terga, per ilia telo
 Transigit: illæ autem longo cum limite fusi 595
 Sanguinis, ad portas utrimque extantia ducunt
 Spicula semianimes, gemituque imitante querelas,
 Saucia dilectis acclinant pectora muris.
 Templa putes, urbemque rapi, facibusque nefandis

præcipientes cursu, et frementes horrendo modo trajiciunt agros, et inoadunt magna vi tuum aurigam, o Amphiaræ: (nec defuit præsagium, forte is primus ducebat equos domini ad proximas aquas:) mox urgent Idam Tænarium, qui prope erat, et Acamanta Ætolum. Trux fuga equorum fit per campos, donec Aconteus accensus ira, cæde hominum visa, cui solita erat dexteritas deficiendis feris, (Arcas erat,) insequitur illas crebris sagittis jam redeuntes ad notos muros, et summis vicissim multis telis, ter quaterque illas transflixit, trajecto ferro per tergum et per ilia. Illæ autem semianimes ferunt ad portas jacula utrimque prominentia, cum longa semita sparsi cruoris, et gemitu amulante questum, applicant vulnerata pectora caris muris. Crederes delubra civitatemque expugnari, et domos Thebanas comburi

cadunt unus Behot.—586 'Sola hæc verba (nec defuit omen) parenthesi claudenda sunt.' Barth.—589 *Athamanta* edd. vett. *Achamanta* Dan. Put. et Petav. *Adamanta* margo ed. Barth. ex codice manuscripto.—590 *Cornipedum* visa est: donec, &c. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. rō est non habent aliquot Barthiani et Behott. 1. 2. cum edd. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. 'Veritatem hoc loco restituit optimus librorum: *Cornipedum* visa.' Barth.—592 Aldd. Collin. Gryph. et Basil. veras.—594 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. *per ilia ferro*. 'In aliis legitur *telo*: inscite; jam enim dixit *telis*.' Barth. *telo* exhibent Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—595 *Transigit*

NOTE

585 *Impete*] Pro impetu. Sic et Lucretius.

586 *Nec defuit omen*] Quia primus ducum perit Amphiaræ, ut infra videbitur.

592 *Arcas erat*] Arcades enim sagittandi peritissimi. Fida ad mœnia]

Thebas. Sic infra 'dilectis muris.'

596 *Utrimque*] Supra et infra.

Sidonios ardere lares : sic clamor apertis 600
 Exoritur muris : mallent cunabula magni
 Herculis, aut Semeles thalamum, aut penetrale ruisse
 Harmonies : cultor Bacchæus Acontea Phegeus
 Jam vacuum telis, geminoque in sanguine ovantem
 Cominus ense petit : subeunt Tegeæa juvenus 605
 Auxilio tardi : jam supra sacra ferarum
 Corpora moerenti juvenis jacet ultio Baccho.
 Rumpitur et Graium subito per castra tumultu
 Consilium : fugit externos Iocasta per hostes,
 Jam non ausa preces : natas, ipsamque repellunt 610
 Qui modo tam mites, et præceps tempore Tydeus

acerbis flammis. Sic ululatus editur dejectis mœnibus. Mallent cunas ingentis Herculis, aut conclave Semeles, aut regiam Harmonia cecidisse. Phegeus sacerdos Bacchi propius invadit stricto gladio Aconteum, jam telis exhaustum, et exultantem in duplici cade. Adolescentes Tegeæi sero accurrunt ejus auxilio, jam adolescens procumbit supra sacra bestiarum corpora, vindicta tristi Baccho. Ecce concilium repente dirimitur magno in castris strepitu. Fugit Iocasta per peregrinos hostes, jam non freta precibus, et qui modo tam placidi erant, extrudunt ipsam et filias. Ardens Tydeus arripit occasionem. Ite agite, nunc concordiam

*****

Put. et optimus Barthii ; quod ille probat.—601 Lindenbrog. et Cruc. *manent* pro *mallent*.—603 *Hermonie* in quibusdam codd. *Hermione* Behot. 1. *Hermiones* Behot. 2. *Phlegæus* uterque Behot.—608 *Rumpitur ecce gravi* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Rumpitur et Graium* Dan. optimus Barthianus, Behott. 1. 2. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *Rumpitur at Graium* conj. Barthius.—611 *Qua modo* Aldd.

NOTÆ

600 *Sidonios*] Thebanos. *Apertis muris*] Urbe expugnata, captaque.

601 *Cunabula magni Herculis*] Thebis natus enim Hercules.

602 *Aut Semeles thalamum*] Supra : ‘et in tumulos, si quid male fœta reliquit Mater, abire jubes?’ Pausanias etiam in Bœoticis refert Thebanos suo adhuc tempore ruinas Semeles thalami monstrare, eumque ab hominum accessu custodire. Arsisse tamen dicitur ex fabula cum ipsa Semele, totaque regia. Vide Ovidium Met. III.

603 *Harmonies*] Uxoris Cadmi.

604 *Gemino in sanguine*] Id est,

sanguine duarum tigrium.

605 *Tegeæa*] Arcadia.

606 *Auxilio tardi*] Quia jam Phegeus Aconteum occiderat. *Sacra corpora*] Duæ enim illæ tigres Baccho sacræ.

607 *Moerenti Baccho*] Ob casum duarum tigrium. *Juvenis*] Aconteus.

608 *Rumpitur et Graium*] Nec dicas etiam Bœotos esse Græcos : nam quoniam hi toties Tyrri vocantur, merito his diversi καὶ ἑτοχῆς Græci statuuntur, et vocantur Peloponnesii. Notavit et Canterus. Gronovius.

611 *Qui modo tam mites*] Supra

Utitur. Ite age, nunc pacem sperate, fidemque
 Nunc saltem differre nefas? potuitne morari
 Dum genitrix dimissa redit? Sic fatus aperto
 Ense vocat socios: sævus jam clamor, et iræ 615
 Hinc atque inde calent: nullo venit ordine bellum:
 Confusique duces vulgo, et neglecta regentum
 Imperia: una equites mixti, peditumque catervæ,
 Et rapidi currus: premit indigesta ruentes
 Copia, nec sese vacat ostentare, nec hostem 620
 Noscere: sic subitis Thebana, Argivæque pubes
 Confluxere globis: retro vexilla, tubæque
 Post tergum, et litui bellum invenere secuti.
 Tantus ab exiguo crudescit sanguine Mavors.

expectate, fidemque, num saltem potuit retardare scelus? potuitne præstolari, dum mater dimissa revertitur? Sic locutus stricto gladio ciet comites. Crudelis jam sit ubilatus, et furores hinc et inde exardescunt. Pugna geritur nulla disciplina, permixti-que duces militi, ac jussa ducum spreta: una equites confusi, peditumque cunei, et præcipientes currus: incondita multitudo proculcat cadentes, nec potest sese expedire, nec hostem agnoscere. Sic Thebana et Argiva juvenus decertarunt repentinis manipulis. Pone signa et tubæ post tergum, et litui qui debebant præcedere, reperere certamen inchoatum. Tantum incalcescit bellum a tam parvo cruore. Ut ventus primum

Colin. Gryph. et Basil.—615 Exc. Cantab. *Nū saltem*, et supra *Nū saltem*; Taurin. Aldd. et Colin. *Num saltem*; Behott. *Non saltem differre*. Nonnulli codd. *potuitne*, ut in Aldd. et Colin. alii vero *potuitque*, ut in Taurin.—619 *Et rapidi currus* unus Behot.—622 *Legendum Confluxere* cum optimis libro-

NOTÆ

enim: 'tumidas frangebant dicta catervas,' &c.

615 *Nunc saltem differre nefas*] Mallem Num; id est, num Eteocles potuit differre nefas, num potuit expectare, dum genitrix dimissa redit? Id est, tam promptus ad scelera est, ut quamvis mater sit in potestate hostium, non potest ea vel tantillam temporis differre. Hoc dicit, quia Aconteum Phægeus occidendo spem pacis omnem præcluserat.

623 *Et litui bellum invenere secuti*] Ut ostenderet pugnam tumultuose initam ac perversum ordinem exercitus, dicit post aciem esse vexilla,

quæ solent præcedere militum onerosos, lituosque secutos pugnam, cum ipsi illam excitare soleant. Ex quo loco liquet non solum tubarum, sed etiam lituorum usum in bello fuisse. Exempla passim obvia. Seneca Thyeste: 'Jam silet murmur grave classicorum, Jam tacet stridor litui strepentis, Alta pax urbis revocata est lætæ.' Eleganti metaphora Cicero sumit pro impulsore ad Atticum: 'Existimare Q. fratrem lituum meæ protectionis fuisse.' Vide A. Gellium lib. 1. cap. 11. de veterum ritu in prælio.

624 *Ab exiguo sanguine*] Duarum

Ventus uti primas struit inter nubila vires 625
 Lenis adhuc, frondesque, et aperta cacumina gestat:
 Mox rapuit nemus, et montes patefecit opacos.
 Nunc age, Pieriæ, (non vos longinqua sorores
 Consulimus,) vestras acies, vestramque referte
 Aoniam, (vidistis enim,) dum Marte propinquo 630
 Horrent Tyrrhenos Heliconia plectra tumultus.
 Sidonium Pterelam sonipes malefidus in armis
 Rumpentem frænos diversa per agmina raptat
 Jam liber; sic fessa manus: venit hasta per armos
 Tydeos, et hævum juvenis transverberat inguen, 635
 Labentemque affigit equo: fugit ille perempto
 Consertus domino: nec jam arma, aut fræna tenentem

experitur vires suas inter nubes, placidus adhuc, et concutit ramos et potentia juga: mox sylvas eradicat, et denudat umbrosos montes. Nunc agite, Musæ, (non enim a vobis remota postulamus,) narrate vestra agmina, et Bæotiam vestram, (nam aspexitis,) dum bello vicino lyræ Heliconiæ expavent clangores Tuscos. Equus malefidus in acie, jam imperio solutus, tollit per varios manipulos Pterelam Sidonium, frangentem habenas nisu retrahendi; sic fatigata est manus equitis; hasta Tydei penetrat per armos juvenis, et ei transfodit sinistrum inguen, affigitque equo cadentem. Fugit ille equus connexus hero interfecto, et vehit adhuc eum, nec tenen-

rum, non *Confixere*, ut vulgo.' Barth.—626 'In optimo libro est *cacumina portat*; quod præfero ut Virgilianum.' Idem.—632 *Sidonium phaleram* unus Behot. *malefidus in arvis* codex manuscriptus Lindenbrogii; in *armos* nonnulli

NOTE

tigrium scilicet, ac Achamantis, Idæ, et Acontæi. *Crudescit*] Efferratur. Noster lib. II. 'Et asperso crudescit sanguine Gergon.' Virgil. *Æn.* XI. 'Dejecta crudescit pugna Camilla.' Servius: 'Crudelior fit cæde multorum.' Val. Flac. lib. II. 'Ecce ducem placitæ furis crudescere pugnae, Surgentemque toris stupet.'

626 *Gestat*] Id est, quatit; inde 'gestatio,' corporis motus tam valedudinis, tam etiam voluptatis causa factus. Vide Plinium Juniorem Ep. lib. I. 3. et lib. II. Epist. 17. et Seniorem Nat. Hist. lib. II. cap. 3.

628 *Pieriæ sorores*] Musæ. Vide Theb. I. 3.

630 *Aoniam*] Bæotiam.

631 *Tyrrhenos tumultus*] Id est, sonitum tubarum, quas Tyrrhenos invenisse fama est.

632 *Sidonium*] E Sidone, vel Thebanum.

633 *Rumpentem frænos*] Nimio scilicet conamine, ut sisteret equum, qui illum raptabat.

634 *Jam liber*] Raptis nempe habenis. *Per armos*] Equi scilicet.

635 *Tydeos*] Ille genitivus Græcus refertur ad τὸ *hasta*. *Hasta* scilicet *Tydeos*.

Portat adhuc: ceu nondum anima defectus utraque
 Cum sua Centaurus moriens in terga recumbit.
 Certat opus ferri: sternuntque alterna furentes 640
 Hippomedon Sybarin Pylum, Periphanta Menœceus,
 Parthenopæus Ityn: Sybaris jacet ense cruento,
 Cuspide trux Periphās, Itys insidiante sagitta.
 Cæneos Inachii ferro Mavortius Hæmon
 Colla rapit: cui dividuum trans corpus hiantes 645
 Truncum oculi quærent, animus caput: arma jacentis
 Jam rapiebat Abas: cornu deprensus Achiva
 Dimisit moriens clypeum hostilemque, suumque.
 Quis tibi Bacchæos, Eunæe, relinquere cultus,
 Quis lucos, vetitus quibus emansisse sacerdos, 650

tem amplius arma, aut habenas. Sicut centaurus nondum priusquam utraque anima cecidit occumbens in suum tergum. Fervet prætium. Ardentes fundunt vicissim Hippomedon Sybarim, Menæceus Periphantem Pylum, Parthenopæus Ityn; Sybaris cecidit sanguineo gladio, ferox Periphās hasta, Itys telo doloso. Bellicosus Hæmon occidit gladio cervicem Cæneos Inachii, cujus aperti oculi trans divisum corpus quærunt truncum, animus caput quærit. Jam Abas legebat arma prostrati, sed correptus hasta Achiva reliquit occumbens acutum hostis, suumque. Quis te exhortatus est, Eunæe, deponere ornatus Bacchi? quis saltus? e quibus antistes exire prohibetur, et mutare rabiem assue-

~~~~~

Barthiani.—641 *Sybarin* unus Behot. 'Libri meliores *Menæceus* clare referunt.' Barth. *Menæceus* unus Behot. *Capaneus* unus Lindenbrogii.—642 *Parthenopæus* unus Behot.—645 Heinsius in *Advers.* lib. 1. cap. 3. p. 22. legit: *cui deciduum, &c.*—646 Dan. *arma jacenti.*—647 *Achivo* unus Behot. postrema littera exarata in littera; *achivo* habent etiam Aldd. Colin. Gryph. et Basil. 'Mibi non gentis, sed viri nomen hic Papinio scriptum persuasum est.' Barth.—650 Put. *vetitos*; quod melius putat Lindenbrogius.—654 Lang. Laur.

NOTÆ

638 *Anima utraque*] Humana et equina: Centauri enim homines et equi.

640 *Certat opus ferri*] Fervet prætium. *Sternuntque alterna furentes, &c.*] Diversorum mortes describit hic Noster, ut Virgilius, sed non tam feliciter.

641 *Menæceus*] Supra in catalogo ducum Thebanorum.

643 *Insidiante sagitta*] Sagittæ enim vix evitari possunt.

644 *Mavortius Hæmon*] Vide supra

catalogum ducum Thebanorum. *Mavortius*] Quia e Sparti originem trahebat, qui orti erant e dentibus serpentis Marti sacræ.

646 *Jacentis*] Quidam eodices: *ja-centi.*

650 *Vetitus quibus emansisse sacerdos*] *Emanere*, id est, extra manere, seu egredi. Utitur eadem voce Modestinus. Et hinc discimus, vetitum fuisse sacerdotibus Bacchi exire a lucis huic Deo consecratis.

Suasit, et assuetum Bromio mutare furorem ?
 Quem terrere queas ? clypei penetrabile textum
 Pallentes hederæ, Nysæaque sarta coronant.
 Candida pampineo subnectitur instita pilo :
 Crine latent humeri : crescunt lanugine malæ,
 Et rubet imbellis Tyrio subtemine thorax :
 Brachiaque in manicis, et pictæ vincula plantæ,
 Carbaseique sinus, et fibula rasilis auro
 Tænariam fulva mordebat iaspide pallam ;

655

tam Baccho. Quem poteris consternare? Pallidæ hederæ, et coronæ Nysææ ambiunt textum scuti pervium, et alba fasciola subligatur thyrso pampinis ornato: humeri teguntur comis: lanugo inserpit genis, et effæminata lorica rubet sub subtemine Tyrio: brachia tibi in manicis, et pedum calceamenta acu picta erant, et sinus carbæsei, et fibula auro affabre facta connectebat fulva iaspide chlamydem Tænariam,

~~~~~

Buslid. Lipsian. et edd. vett. *purpureo* ; Dan. Put. Petav. optimus Barthianus, alii, cum Lindembrog. Cruc. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *pampineo*. Behot. 1. optimus Barthianus, Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *flo* ; Behot. 2. Dan. Put. Petav. alii, *pilo*.—656 Dan. Petav. Lang. Laur.

NOTÆ

651 *Et assuetum Bromio mutare furorem*] In orgiis enim Bacchi furore corripiebantur ; sed hic furor multum alienus erat a martio seu bellico. Sic Theb. iv. ‘En urges : alium tibi Bacche furorem Juravi.’

653 *Nysæa sarta*] Uvæ, et pampini, quibus coronabantur Bacchi ministri.

654 *Candida pampineo subnectitur instita pilo*] Pampineus pilus, thyrsus. In Achilleide : ‘Ego pampineis diffundere brachia thyrsis.’ Virgilius *Æneid.* vii. ‘Pampineasque gerant incinctæ pellibus hastas.’ Macrobius i. Saturn. 19. ‘Colitur apud Lacedæmonios simulacrum Liberi patris hasta insigne, non thyrso. Sed et cum thyrsum tenet, quid aliud quam latens telum gerit, ejus mucro hederæ labente protegitur?’ *Instita*] Hic significat fasciam, quæ circa pilum pampinis ornatum innectebatur. Et bene *candida*, quia

candidæ fasciæ sacerdotum, ut jam alibi diximus. Quidam legunt hunc versum sic : ‘Candida purpureo subnectitur instita filo.’ Lactantius per ‘*institam*,’ intelligit fasciam, quæ imam vestem suo pingit ornatu, et confirmat ex Horatio : ‘Quarum subuta talos tegit instita veste.’ Guyetus intelligit de clypeo, ejus orbem instita candido et purpureo filo contexta circuit.

655 *Lanugine*] Ad opinionem retulit, quia per pilos videntur malæ crescere.

657 *Brachiaque in manicis*] Hoc etiam tanquam molle et effæminatum arguitur in Phrygibus apud Virgilium : ‘Et tunicæ manicæ, et habent redimicula mitræ.’

658 *Carbaseique sinus, et fibula rasilis auro Tænariam fulva mordebat iaspide pallam*] Virgilius : ‘Sinusque crepantes Carbæseos fulvo in nodum collegerat auro.’ Retulit vero Po-

Quam super a tergo velox corytus, et arcus, 660
 Pendentesque sonant aurata lynce pharetræ.
 It lymphante Deo media inter millia longum
 Vociferans: Prohibete manus, hæc omine dextro
 Moenia Cyrrhæa monstravit Apollo juvenca.
 Parcite, in hæc ultro scopuli venere volentes. 665
 Gens sacrata sumus: gener huic est Jupiter urbi,
 Gradivusque socer: Bacchum haud mentimur alumnum,

super quam a tergo levis corytos, arcusque, ac suspensa pharetra pelle aurata lynce totæ crepitant. Vadit, Deo cum in furorem vertente, inter media millia, multum exclamans: Reprimite manus; Apollo monstravit hos muros prospero prasagio per juvencam Cyrrhæam. Abstinete ferro, lapides sponte et libenter ac admoventur his muris construendis. Natio sacra sumus: Jupiter sumit uxorem ex hac oppide, et Mars collocavit filiam in hoc oppido: haud falso asserimus deos nostros Bar-

Buslid. et edd. vett. *sub tegmine*.—660 Dan. Petav. unus Behot. et edd. vett. *corytos*.—661 *Splendentesque* in quibusdam codd.—662 Unus Behot. *pro longum* habet longe.—664 *Apollo juvenca* Put.—665 'Scribendum *volentes* cum optimis libris.' Barth.—666 Unus Behot. *gener est huic Jupiter*.—

NOTÆ

ëta ad molliem et luxuriam 'carbasos sinus' (quia carbasus sericum est, vel linum tense) ac pulchritudinem fibulæ: erat enim foraminibus multis exornata, quas vulgo interrasas appellant. *Lactantius. Iaspide*] Vide Theb. iv. 370. *Tenariam*] Laconicam, a Tænaro Laconis urbe et promontorio.

660 *Velox corytus*] Corytus proprie theca arcus; *velox* hic levem explic; et credo Poëtam habuisse ante oculos hunc versum Æneid. x. 'Corytice leves humeris et letifer arcus.' Lactantius dicit easse hypalagen, pro sagittis velocibus.

661 *Aurata lynce*] Pelle lyncei aurata. Sic Theb. i. 'Leonem' pro pelle leontis, et Theb. vi. 'Tigrin' pro pelle tigridis, sumit Noster.

664 *Cyrrhæa monstravit Apollo juvenca*] Alludit ad fabulam, qua dicitur Apollo oraculo monuisse Cad-

mun, ut bovem sequeretur, urbemque conderet eo loco quo consisteret. Quod et fecit Cadmus, reginemque ex bovis nomine Bæo jam nominavit. *Cyrrhæa*] Id est, Cyrrhæo oraculo designata. Nam Cyrrhæ erat Apollinis oraculum.

665 *In hæc ultro scopuli [lapides] venerunt volentes*] Alludit etiam ad fabulam, qua lapides dicuntur cantu Amphionis se admovisse construendis Thebarum maris.

666 *Gener huic est Jupiter urbi*] Per Semelem scilicet, Antiopam, et Alcmenam matronas Thebanas, quas adamavit, et ex quibus liberos genuit.

667 *Gradivusque socer*] Per Harmoniam filiam, Cadmo nuptam. *Bacchum haud mentimur alumnum, Et magnum Alciden*] Thebæ enim duorum numinum, Liberi patris et Herculis, patria credita. *Alciden*] Herculem, ab Alceo avo materno.

Et magnum Alciden. Jactanti talia frustra
 Turbidus aëria Capaneus occurrit in hasta.
 Qualis ubi primam leo mane cubilibus atris 670
 Erexit rabiem, et sævo speculatur ab antro
 Aut cervam, aut nondum bellantem fronte juvenum;
 It fremitu gaudens, licet arma, gregesque lacessant
 Venantum: prædam videt, et sua vulnera nescit.
 Sic tunc congressu Capaneus gavisus iniquo 675
 Librâbat magna venturam mole cupressum.
 Ante tamen, Quid foemineis ululatus, inquit,
 Terrificas, moriture, viros? utinam ipse veniret,
 Cui furis! hæc Tyriis cane matribus: et simul hastam
 Expulit: illa volans, ceu vis non ulla moretur 680
 Obvia, vix sonuit clypeo, et jam terga reliquit.
 Arma fluunt, longisque crepat singultibus aurum,

chum, et ingentem Herculem. Vecors Capaneus cum veloci jaculo obviam venit ei talia incassum dicenti. Ut cum leo mane excitavit primum furorem ex atrocibus lustris, et prospicit acru deli caverna aut cervam, aut juvenum nondum cornibus armatum; progreditur fremitu exultans, licet tela et agmina venatorum eum infestent: cernit prædam, et ignorat plagas suas. Sic tunc Capaneus lætus impio confictu quatiebat hastam cupressinam, profecturam magno impetu. Ante tamen ait, quid periture consternas viros muliebribus clamoribus? Utinam ipse adesset, cujus furore raperis: hæc jacta matronis Tyriis, unaque hastam emisit. Hæc profecta ceu nullum obstaculum eam retardet, incussa scuto vix crepuit, et jam exierat per tergum. Arma cadunt, et aurum sonat longo crepitu, et sanguis vi egressus exsuperat sinum vestis.

670 Dan. *cubilibus aeris*; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *cubilibus altis*; Behott. 1. 2. Put. Petav. Venett. Lindenbrog. Cruc. et recentt. *cubilibus atris*.—671 Put. *spectatur*.—672 *Aut cervam* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. uterque Behot. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart.—674 *Venatum unus Behot*.—675

NOTE

669 *Aëria in hasta*] Id est, cum hasta, vel per hastam. *Aëria*] Velociter.

671 *Erexit rabiem*] Imitatus Claudianus de Raptu Pros. lib. II. 'Nudataque viscera fodit Unguibus, et rabiem totos erexit in armos.'

674 *Vulnera nescit*] Major cupiditas prædæ est ei, quam timor mortis; nec cavet, ut vitet exitium, sed festinat, ut rapiat.

Delph. et Var. Clas.

675 *Iniquo*] Impio, utpote contra sacerdotem Dei; Capaneus enim ubique depingitur contemtor Deorum.

676 *Venturam cupressum*] Hastam ex cupresso. Theb. IV. de eadem hasta Capanei: 'Atque uni missilis illi Cuspide præfixa stat frondibus orba cupressus.' *Venturam*] Majori impetu, quam pro tali hoste.

679 *Hæc*] Supple, quæ dixerat Eunæus. *Tyriis*] Thebanis.

Stat.

4 E

Eruptusque sinus vicit cruor: occidis audax,
Occidis Aonii puer altera cura Lyæi.

Marcida te fractis planxerunt Ismara thyrsis, 685
Te Tmolos, te Nysa ferax, Theseaque Naxos,
Et Thebana metu juratus in Orgia Ganges.

Nec segnem Argolicæ sensere Eteoclea turmæ,
Parcior ad cives Polynicis inhorruit ensis.

Eminet ante alios jam formidantibus arva 690
Amphiaraus equis, ac multo pulvere vertit

Occumbis, temerarie ephæbe, occumbis altera deliciis Bacchi Thebani. Ebris Ismara te flerunt ruptis thyrsis: te Tmolos, te fertilis Nysa, et Naxos Thesea, et Ganges, qui timore iuravit in sacra Thebana, te flerunt. Nec copia Argolicæ experta sunt imbellem Eteoclem, gladius Polynicis parcat civibus. Amphiaraus emicat ante alios, equis jam agros paventibus, et miscet multo pulvere transcensam cam-

~~~~~

Sic tum in eodem codice.—683 Eruptusque sinus Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. Eruptusque sinus unus Behot. ab alia manu; Eruptusque sinus Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Venett. Lindenbrog. Crue. et recentt.—685 Marcia unus Behot. planxerunt in eodem codice; planxere Behot. 2.—686 Te Tmolos Put. Te Thimolus unus Behot. Te molos in altero Behot. li-

NOTE

682 *Arma sumat*] Guyetus delet hunc versum ut superfluum et adulterinum.

683 *Audax*] Quia intermedios hostes irruerat, vix armatus.

684 *Altera cura*] Post tigres forsân. *Aonii Lyæi*] Bacchi Thebani.

685 *Ismara*] Mons Thracim Baccho sacer.

686 *Tmolos*] Lydiæ mons sacer etiam Baccho. *Te Nysa ferax*] Plures Nysæ erant, ut supra vidimus. *Naxos*] Una ex Cycladibus insulis, sacra Baccho. Oppidum habebat: hæc prius 'Strongyle,' dein 'Dia,' mox 'Dionysias' a vinearum fertilitate vocata. Alii 'Siciliam minorem,' aut 'Callipolim' appellarunt. Patet curcui 75. millia passuum, dimidioque major est quam Paros. Fons in ea insula vino fluit. *Thesea*] Quod Ariadne, illic relicta a Theseo, nupsit

Baccho, donataque fuit corona postea inter astra relata.

687 *Ganges*] Fluvius Indiæ. Est in altissimis montibus regni Thebet, perpetua nive candentibus, ingens lacus, maximorum totius Indiæ fluminum hydrophylacium, ex quo Ganges, Indus, Ravi, Athee, natales suos ducunt; Ganges per rupes altissimas horrendo strepitu præcipitatus in profundissima valle sui cursus primordia ducit: Indus, ceterique per radices montium suum sortiuntur exitum. Ita Kircherus, China illustrata. Vide Theb. i. vs. 686. *Thebana juratus in Orgia*] Quia Indi Ganges accolæ subacti a Baccho, Thebanos ritus, sacraque, recipere coacti fuerant.

690 *Formidantibus arva*] Fatalia, scilicet, in quibus perituri erant.

Campum indignantem : famulo decus addit inane
 Mœstus, et extremos obitus illustrat Apollo.
 Ille etiam clypeum, galeamque incendit honoro
 Sidere : nec tarde fratri, Gradive, dedisti, 695
 Ne qua manus vatem, ne quid mortalia bello
 Lædere tela queant : sanctum, et venerabile Diti
 Funus erat : talis medios infertur in hostes
 Certus et ipse necis : vires fiducia leti
 Suggestit : inde viro majoraque membra, diesque 700
 Lætior, et nunquam tanta experientia coeli,
 Si vacet : avertit morti contermina Virtus.
 Ardet inexpleto sævi Mavortis amore,
 Et fruitur dextra, atque anima flagrante superbit.
 Hic hominum casus lenire, et demere fatis 705
 Jura frequens, quantum subito diversus ab illo,

pum. Tristis Apollo præbuit vanos honores ministro suo, et nobilitat supremum ejus interitum. Ille etiam inflammat decore splendore scutum ejus, et cassidem : nec tu, Gradive, lente indulsisti fratri Apollini, ne qua manus, ne quid arma humana possint in acie augurem offendere. Sacra et reverenda erant exequia Plutoni. Talis irruit in medias hostium phalanges, exploratum habens se hic moriturum. Certitudo mortis subministrat illi robur ; inde viro grandiores sunt artus, et dies alacrior, et nunquam tanta fuit scientia cœli, si vacaret : virtus leto vicina eum advocat ab illa cognitione. Flagrat insatiabili cupidine crudelis Martis, et satiat cædibus dextram, et gloriatur ardente anima. Hic qui sæpe demulcebat hominum calamitates, auferebatque fatis plurimum potestatis, quantum repente dissimilis ab

~~~~~

teris interpolatis.—692 Put. addidit omen.—698 Funus eat Put. Funus erit nonnulli Bernartiani ; *Munus erat* unus Behot. *aufertur in hostes* Put.—709

NOTÆ

692 *Campum indignantem*] Amphi-
 arao.

693 *Mœstus*] Ob proximum obi-
 tum Amphiarai, quem diligebat.

696 *Fratri*] Apollini.

697 *Sanctum, et venerabile*] Id est,
 inviolatum manibus hominum ; res
 enim sacras tangere vetitum est.
 Vide Theb. III. 623.

699 *Certus et ipse necis*] Prævide-
 rat enim suam mortem Amphiaras
 augurio. Vide Theb. III.

700 *Inde viro majoraque membra, di-
 esque Lætior*] Sic Livius de Decio im-
 mittente se in medios hostes : ' Con-
 spectus,' ait, ' ab utraque acie ali-
 quanto augustior humano visu.'

704 *Et fruitur dextra*] Id est, cæde
 se satiat.

705 *Casus lenire*] Prædictionibus
 et consiliis. *Et demere fatis Jura fre-
 quens*] Mala enim prævisa prædicta-
 que facile caventur et evitantur.

Qui tripodas, laurusque sequi, qui doctus in omni
 Nube salutato volucrem cognoscere Phœbo.
 Innumeram ferro plebem, ceu letifer annus
 Aut jubar adversi grave sideris, immolat umbris 710
 Ipse suis: jaculo Phlegyam, jaculoque superbum
 Phylea, falcato Chromin, et Cremetaona curru,
 Cominus hunc stantem metit, hunc a poplite sectum,
 Cuspide demissa Chromin, Iphinoumque, Sagenque,
 Intonsumque Gyan, sacrumque Lycorea Phœbo 715
 Invitus: jam fraxineum dimiserat hastæ
 Robur, et excussis apparuit infula cristis:
 Alcathoum saxo, cui circum stagna Carysti

eo, qui vacabat tripodi et lauro, qui adorato Apolline peritus erat in omni nube cognoscere quid portenderet avis. Ipse ferro mactat umbris suis innumerabilem vulgum, velut noxius annus, aut acerbus ardor contrarii astri. Occidit jaculo Phlegyam, jaculoque audacem Phylea, Chromin, et Cremetaona falcibus axe currus extantibus, cominus hunc stantem, illum excisum per genua, mucrone inclinato Chromin, et Iphinoum, Sagenque ac intonsum Gyan, et Lycoreum Apollinis anstititem haud sponte: jam inclinaverat molem fraxineæ hastæ, et visa est infula deturbatis cristis: Alcathoum lapide, cui et casa et uxor filiique assueti ripis erant circum lacus

~~~~~

Behott. 1. 2. *plebem ferro*.—710 *Aut jucat unus Lindenbrogii*.—711 *Phlegyam* Behot. 1. *Phlegiam* Behot. 2.—712 *Pilea* Behot. 1. *Cremeteona* in eodem codice.—714 *Cuspide non missa* codd. Lindenbrogii. et *Phinoemque Sagenque* Dan. Put. Petav. *Iphinoemque Saganque* Behott. 1. 2. Vide Not. Var.—716 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. *dimiserat*; Behott. 1. 2. *dimiserat*.—718 Gevartius edidit: *stagna Carystri*.—723 *Asopem*

NOTE

707 *Tripodas, laurusque sequi*] Quia Amphiaranus erat augur et minister Apollinis, cui tripodes, laurique dicatæ.

710 *Aut jubar adversi grave sideris*] Sirium seu caniculam intelligit.

712 *Falcato curru*] Bellicum hoc vehiculum vocabatur Curro-drepanus voce hybrida. Ejus pars postica cultris in ordinem extantibus armabatur, videlicet ne cuiquam facilis a tergo esset ascensus, falces vero dum acutissimæ totidem axis extremitatibus aptabantur, ansulas habentes, quibus innexi funes, pro arbitrio aurigantis equitis, laxati quidem explicabant,

repressi erigebant falces. Auctor tractatus de rebus bellicis, et Stevachius ad Vegetium.

713 *Hunc stantem metit*] Idem lib. ix. 'Nec opinaque ferro Colla metens.' Eandem quoque significationem habet τὸ θηπίειν apud Græcos. Sic Anthologiæ lib. iii. in Epigrammate Agathæ in perdicem a fele interfectam: σὴν κεφαλὴν ἔλπουρος ἀπέθρισε.

716 *Invitus*] Quia nesciebat hunc Apollinis esse sacerdotem.

717 *Infula*] Insigne sacerdotii.

718 *Carysti*] Carystos urbs Eubææ insulæ.

Et domus et conjux, et amantes littora nati.
 Vixerat ille diu pauper scrutator aquarum: 720
 Decepit tellus: moriens hyemesque Notosque
 Laudat, et experti meliora pericula ponti.
 Aspicit has longe jamdudum Asopius Hypseus
 Palantum strages, ardetque avertere pugnam:
 Quanquam haud ipse minus curru Tirynthia fundit 725
 Robora, sed viso præsens minor augure sanguis.
 Illum armis, animisque cupit: prohibebat iniquo
 Agmine consertum cunei latus: inde superbus
 Exeruit patriis electum missile ripis.
 Ac prius, Aonidum dives largitor aquarum, 730
 Clare Giganteis etiamnum, Asope, favillis,
 Da numen dextræ: rogat hoc natusque, tuique
 Quercus alumna vadi: fas et me spernere Phœbum,

Carysti. Egerat diu pauperem vitam, urinator undarum: terra fefellit eum; occumbens prædicat ventos procellasque ac minora discrimina explorati pelagi. Asopi filius Hypseus jamdudum videt has longe cades palantium, flagratque in se avocare pugnam: etsi non minus ipse sternat copias Tirynthias, sed cruor illarum ipsi vilior visus est aspecto vate. Optat eum animo ferroque: condensum manipuli latus arcebat eum ab atroci congressu. Hinc superbia inflatus depromsit epiculum assumptum ad paterna littora, et ante sic est locutus: Opulente distributor undarum Bæotiarum, Asope, illustis adhuc Giganteis cineribus, indulge mihi vires divinæ tuæ manus: hoc filius precatur, et ista hasta quærnea, quæ crevit in tuo alveo. Licet et mihi Phæbum con-

~~~~~

nnus Behot.—725 Unus Behot. *fundat*; Put. *fundens*.—729 Put. *ejectum missile*.—738 Nonnulli codd. ut Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Taurin. et edd. vett. *fas et mihi*; alii: *fas est mihi*; Behot. 1. *fas et me sternere*; Behot. 2. *fas et mihi sternere*; ubi suprascriptum *spernere*, lineari dictioni subjectis punctis.
 Exc. Cantab. habet: *fas et mⁱ spernere*, i. e. *mi*, vel *mihi*; Petrens. vero ut in

NOTE

722 *Meliora pericula*] Ut quibus non perierat.

723 *Asopius Hypseus*] Hunc enim Asopi filium supra dixit Poëta.

726 *Haud ipse minus*] Non minus Amphiarao Hypseus.

726 *Augure sanguis*] Id est, cupiens pugnare cum Amphiarao, ceteros quasi ignavos dedignabatur occidere.

729 *Patriis*] Asopi scilicet. Vide supra.

730 *Aonidum*] Thebanarum, sen Bæotiarum.

731 *Clare Giganteis, &c.*] Alludit ad id quod supra retulerat de fulminato Asopo. Notum etiam Gigantes bellum Diis intulisse.

733 *Fas et me spernere Phæbum, Si, &c.*] Dicit filio fas esse contemnere Phæbum, si pater congressus est cum Jove, qui Deorum pater et fortissimus.

Si tibi collatus Divum sator: omnia mergam
 Fontibus arma tuis, tristesque sine augure vittas. 735
 Audierat genitor: vetat indulgere volentem
 Phoebus, et aurigam jaculum detorquet in Hersen.
 Ille ruit. Deus ipse vagis succedit habenis,
 Lernæum falso simulans Aliagmona vultu.
 Tunc vero ardenti non ulla obsistere tentant 740
 Signa, ruunt solo terrore, et vulnera citra
 Mors trepidis ignava venit: dubiumque tuenti
 Presserit infestos onus, impuleritne jugales.
 Sic ubi nubiferum montis latus, aut nova ventis
 Solvit hyems, aut victa situ non pertulit ætas; 745
 Desilit horrendus campo timor, arma, virosque
 Limite non uno, longævaque robora secum
 Præcipitans, tandemque exhaustus turbine fesso,

temnere, si genitor Deorum tecum dimicavit. Obruiam tuis aquis cuncta arma, et vittas mœstas sine vase. Pater assenserat. Apollo prohibet cupientem concedere, et avertit missile in Herseum aurigam. Ille Herseus cudit. Numen ipsum excepit errantes frænos, fingens Aliagmona Lernæum simulata facie. Tunc vero nulla vexilla audent se opponere flagranti: cadunt solo pavore, et plagæ hanc necessaria sunt. Imbelles letum invadit trepidos: ambiguumque fuit videnti, an pondus numinis plus oneraverit, an acceleraverit infestos equos. Sic cum aut recens procella laxavit vi ventorum excelsum montis latus, aut atas cedens senio non amplius sustinuit; proruit terribilis metus agris, abripiens secum arma, hominesque ac arbores, non eadem via, et tandem consumtus cessante impetu, aut effodit vallem, aut inter-

textu.—737 Dan. Put. Petav. *jactu detorquet*; Behott. 1. 2. *jaculo detorquet*. Dan. et Behot. 1. *inertem*; Behot. 2. *in hostem*; et pro v. l. *ertem*, ut fieret *inertem*. In duobus Barthianis: in *Harphen*; in optimo: in *Arsen*, vel *Assen*. —743 *Presserit inessos* unus Behot. Dan. et codd. Nic. Heinsii, quod ille probat in *Advers. lib. iv. cap. 3. p. 583. sonus pro onus* in Put.—744 *Sic ubi nubiferi* legit Marklandus ad *Sylv. iii. 4. 103*.—746 Behott. 1. 2. *Buslid. et Vennett. arva virosque*; et ita scribendum putat Barthius.—748 Optimus Barth-

NOTE

741 *Ruunt solo terrore, et vulnera citra* Sine vulneribus solo terrore Amphiarai moriuntur, caduntque.

742 *Ignava* Sine ferro. *Dubiumque tuenti Presserit infestos onus, impuleritne jugales* Dubium erat videntibus; utrum Apollinis pondere tardatus esset currus, an velocior factus.

Infestos Ex Barthii, Lindenbrogii, et Behotii libris lege *inessos*.

744 *Sic ubi nubiferum montis latus, &c.* Sic Plenrium oppidum Rhætorum obrutum fuisse casu montis dicitur.

746 *Campo timor* Montis ruina, quæ de altis saltibus cadit.

Aut vallem cavat, aut medios intercipit amnes.
 Non secus ingentique viro magnoque gravatus 750
 Temo Deo, nunc hoc, nunc illo in sanguine fervet.
 Ipse sedens telis, pariterque ministrat habenis
 Delius : ipse docet jactus, adversaque flectit
 Spicula, fortunamque hastis venientibus aufert.
 Sternuntur terræ Menalas pedes, Antiphus alto 755
 Nil defensus equo, genitusque Heliconide Nympha
 Æthion, cæsoque infamis fratre Polites,
 Conatusque toris vittatam attingere Manto
 Lampus : in hunc sacras Phoebus dedit ipse sagittas.
 Et jam cornipedes trepida ac moribunda reflantes 760
 Corpora, rimantur terras, omnisque per artus

cludit medios fluvios. Non aliter currus onustus magno heroi, et ingenti numine, nunc ardet in hoc cruore, nunc in illo. Ipse Delius sedens servit aequaliter emittendis sagittis, ac regendis frænis. Ipse dicit, in quem jactus dirigi debeant, et detorqueat hostilia jacula, et admittit successum hastis venientibus. Funduntur in terram pedes Menalas, Antiphus nihil protectus ab equo procero, Æthionque natus Nympha Heliconia, et Polites cæde fratris infamis, ac Lampus molitus vim inferre pudicitia Manthus infulata. Ipse Apollo direxit in hunc sancta tela. Et jam equi reflantes palpitantia ac moribunda corpora, quærant loca per quæ transeant, omnisque via est

~~~~~

ianus : exhausto turbine fessus ; et ita vetus Interpres.—749 *Aut vallem vacuat* in eodem codice ; unde Barthius : *Aut vallem vacuum*.—750 *Non secus ingentique Deo, magnoque gravatur* in eodem codice.—751 Unus Behot. *illo sanguine*, omissa præpositione.—753 Behot. 1. 2. *aversaque*.—755 In quibusdam codd. et edd. vett. *terra*. Dan. Put. Petav. unus Behot. omnesque Barthiani, *Melaneus* ; Behot. 2. *Menales* ; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et edd. recentt. *Menalas* ; Lindenbrog. et Cruc. *Melalus*.—758 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *vittatam*.—759 *Lampus optimus* Barthianus.—761 Unus Behot. *mirantur terras*.—763 Dan. *at illos*.—764 ‘ In

NOTÆ

752 *Ipse sedens telis, pariterque ministrat habenis*] Id est, Armigeri et aurigæ vicem supplet.

754 *Fortunam*] Casum felicem, sive successum. *Venientibus*] In Amphiarum.

755 *Menalas*] Optimi quique : *Melaneus*. Hoc nomine utitur Ovidius Met. v. ‘Sternitur et Melaneus Persæ castra secutus.’ Et lib. XII. ‘Et Pholus et Melaneus.’ Sic et is vocatus, a quo in Enbœa Μελαῖης

Eretria. Gronovius.

758 *Mantho*] Filiam Tiresiæ. *Vittatam*] Quia Mantho etiam erat sacerdos Apollinis.

759 *In hunc sacras Phæbus dedit ipse sagittas*] Rationem affert superiori versu, quia Lampus vim inferre Mantho tentaverat.

761 *Rimantur terras*] Per quas scilicet incedant, toto campo mortuorum corporibus repleto.

Sulcus, et incisio altum rubet orbita membris.
 Hos jam ignorantes terit impius axis, at illi
 Vulnere semineces (nec devitare facultas)
 Venturum super ora vident : jam lubrica tabo 765
 Fræna, nec insisti madidus dat temo, rotæque
 Sanguine difficiles, et tardior ungula fossis
 Visceribus : tunc ipse furens in morte relicta
 Spicula, et e mediis extantes ossibus hastas
 Avellit : stridunt animæ, currumque sequuntur. 770
 Tandem se famulo summum confessus Apollo,
 Utere luce tua, longamque, ait, indue famam,
 Dum tibi me junctum mors irrevocata veretur.
 Vincimur : immites scis nulla revolvere Parcas

per membra, et rotæ rubent elisis profunde artubus. Improbis currus jam proculcat hos incisos, at illi semimortui plaga (nec effugiendi facultas) cernunt eum imminentem suis capitibus. Jam habenæ præ sanie teneri non poterant, nec temo respersus sanguine præbet locum ad sedendum ; rotæque graves sunt ob cruorem, et ungula est lentior excavatis visceribus. Tunc ipse rabidus extrahit e mediis ossibus jacula, quæ restabant in occisis, ac prominentes hastas : animæ crepitant, ac sequuntur currum ejus. Tandem Apollo se Deum prodens ministro suo : Fruere, inquit, tua die, et concipe prolizam famam, dum inexorabilis mors reformidat me tibi propinquum. Superamur. Compertum habes crudeles Parcas nulla revocare penam.

uno libro est: *nec enim vitare : in altero : nec jam vitare.* Eligat lector, nihil enim interest. Nos vulgatam lectionem retinemus. Barth.—769 Unus Be-hot. et in mediis.—770 In eodem codice : *stridunt animæ.*—771 *Tandem se fa-*

NOTÆ

766 *Nec insisti madidus dat temo*] Ergo per temonem incedebant. Epith. Stellæ : 'Jungit amor, lætamque vehens per nubila matrem Gemmato temone sedet.' *Institi*] Ob copiam sanguinis.

770 *Stridunt animæ, currumque sequuntur*] Veteres credebant gemere et indignari animas, quod invitæ de hac luce discedant, hancque indignationem gemitumque stridore quodam testari, ac exprimere. Homerus : *Ψυχὴ δ' ἐκ βεβήτων παμμένη εὐδόσδε βεβήκει, ὅν πότμον γόδοσα, λιποῦσ' ἀπρωτῆρα καὶ ἥθη.* Tunc anima ad manes de membris mæsta volavit, Interitumque suum lugens, et robur, et annos. Petronius :

'Ecce inter tumulos atque ossa carentia bustis Umbrarum facies diro stridore minatur.' Noster Theb. II. de Tæ-naro : 'Stridor ibi, et gemitus pœnarum, atroque tumultu Fervet ager.' Et Theb. IX. 'Nuda, aut flebilis umbra Stridebit vestros Tydens inhumatus ad ignes.' Non enim animæ vocem distinctam proferre possunt, cum careant organo corporeo.

771 *Summum*] Ego Deum interpretatus sum : ignorare enim poterat Amphiaræus Apollinem in locum occisi aurigæ successisse. Quidam explicant ad ultimum.

774 *Immities scis nulla revolvere Parcas Stamina*] Seneca Herc. Fur. 'Du-

Stamina : vade diu populis promissa voluptas 775
 Elysiis, certe non perpressure Creontis
 Imperia, aut vetito nudus jaciture sepulcro.
 Ille refert contra, et paulum respirat ab armis :
 Olim te, Cyrrhæe pater, peritura sedentem
 Ad juga (quis tantus miseris honor ?) axé trementi 780
 Sensimus : instantes quonam usque morabere manes ?
 Audio jam rapidæ cursum Stygis, atraque Ditis
 Flumina, tergeminosque mali custodis hiatus.
 Accipe commissum capiti decus, accipe laurus
 Quas Erebo deferre nefas : nunc voce suprema, 785
 Si qua recessuro debetur gratia vati,
 Deceptum tibi, Phœbe, larem, poenasque nefandæ

I, diu promissæ deliciæ Elysiis gentibus, certe non perlature jussa Creontis, vel nudus condende prohibito tumultu. Ille respondet contra, et aliquantulum a pugna respirat. Jamdudum, Pater Cyrrhæe, agnovimus axis trepidatione te sedere ad peritura juga : (quæ tanta gloria infelicibus ?) usque quo retardabis urgentes umbras ? jam audio cursum celeris Stygis, nigrosque fluvios Plutonis, ac triplices latratus diri janitoris. Sume commissos capiti ornatus, sume laurus quas non licet portare in Inferos. Tunc, si quod beneficium debetur abeunti auguri, commendo tibi novissimis

mulum Aldd. Colin. Gryph. et Basil.—775 'Ita editi omnes, et scripti plerique ; sed vetus codex ex collegio Emanuelis clare ibi exhibet, et recte opinor : campis promissa voluptas.' Benth. ad Hor. i. Epist. 6. 59.—777 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. haud vetito.—782 Put. jam trepide.—784 Dan. accipe laurum.—789 Dissiluit unus Behot.—792 Stat

NOTE

ræ peragunt pensa sorores, Nec sua retro fila revolvunt.' Silius lib. ii. de Penelope : 'Fallacis toties revoluta stamine telæ.' Nostro Theb. viii. 'Iterata pensa sororum.' Lucano : 'Repetita sororum fila.' 'Retextere' dixit Ovidius Met. x. 'Eurydices, oro, properata retextite fila.' Et 'renere' in Fastis.

776 *Non perpressure Creontis Imperia* Creon enim, qui Eteocli successit, edictis vetuit, ne corpora Argivorum in acie occisorum sepultura afficerentur.

779 *Cyrrhæe pater*] Apollo, qui Cir-

rhæ oraculum habebat.

782 *Stygis*] Fluvii Inferorum.

783 *Tergeminos mali custodis hiatus*] Id est, Cerberi, qui tria habebat capita, triaque ora.

784 *Commissum capiti decus*] Infulam vittasque, insignia sacerdotii. *Laurus Quas Erebo deferre nefas*] Quia sacræ Apollini, et sicut Diis fas non erat ingredi Inferos, ita nefas illuc portare res ipsis consecratas.

787 *Nefandæ Conjugis*] Ut quæ prodiderat maritum latitantem spe potiundi monilis Argiæ. Vide Theb. iii.

Conjugis, et pulchrum nati commendo furorem.
 Desiluit mœrens, lacrymasque avertit Apollo.
 Tunc vero ingemuit currusque, orbique jugales.
 Non aliter cæco nocturni turbine Cori
 Scit peritura ratis, cum jam damnata sororis
 Igne Therapnæi fugerunt carbasa fratres.

790

precibus traditam domum meam, et supplicium scelestæ uxoris, ac pium furorem filii. Tristis Apollo descendit, et repressit fletus. Tunc vero currus et equi destituti defensore doluerunt. Non aliter agnoscit navis se perituram cæca vi nocturni venti, cum jam addicta exitio sidere sororis fratres Therapnæi reliquerunt vela. Et jam

peritura Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *Scit peritura* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. et edd. recentt. et ita legit Nic. Heinsius in *Advers.* lib. II. cap. 7. p. 259.—793 *Therapnæi* Behot. 1. *Tereupnæi* Behot. 2.

NOTE

788 *Et pulchrum nati commendo furorem*] Supra diximus lib. II. Alcæonem jussu patris Amphiarai matrem occidisse; qua de causa Furis correptus fugiens Argis, commigravit Psophidem, sperans mutatione loci solatium suo malo inventurum. Sed cum illi melius non esset e morbo, consuluit oraculum, quo monitus fuit, ut terram peteret, quæ non existeret eo tempore, quo manus materno sanguine polluisset: neque enim eo maternas umbras eum insecuras. Nactus itaque terram enatam Acheloi illuvione, ibi consedit, duxitque uxorem Callirhoën, quæ, audita fama Eriphyliæ moniliis, coëgit Alcæonem etiam invitum redire Psophidem ad recuperandum illud monile, quod Alpheisibææ priori uxori dederat. Verum Temenus et Axion fratres ejus, cognita profectionis Alcæonis causa, eum structis in via insidiis occiderunt, illudque monile Delphico Apollini dedicarunt. *Pulchrum furorem*] In laude enim positum injuriam patri illatam ulcisci. *Odyss.* II. Telemachus loquens de Oreste, qui ultus erat necem patris: *Καὶ οἱ Ἀχαιοὶ Θήσουσι κλέος ἐνρὺ καὶ ἑσσομένουςιν*

ἡοιδῆν. Achæi deferent ei magnam gloriam, et posteris præconium. Orestes enim matrem occiderat; cujus nomine absolutus fuit in Areopago, Palladis judicio, ut videre est apud Demosthenem in Aristocratem.

791 *Cori*] Corus nomen venti, 'Argestes' Græcis dictus, fiat ob occasu Solstitiali.

792 *Scit peritura ratis*] Hellenismus, pro scit se perituram. Virgilius *Æneidos* II. 'Sensit medios delapsus in hostes.' Cum jam damnata sororis Igne, Therapnæi fugerunt carbasa fratres] Jactatis gravissima tempestate navibus, si una stella in vellis appareat, funestissimum signum est, et prænuntium imminentis naufragii, ut nautæ referunt, illaque veteribus Helena appellabatur: si vero duæ appareant, signum est quam proximæ serenitatis, tempestatemque mox sedandam: hæque dicebantur esse Castor et Pollux, fratres ipsius Helenæ, qui Therapnæi dicuntur a Therapnis oppido Laconicæ, in quo colebantur. De iis Plinius ita scribit: 'Geminae saltares, et prosperi cursus prænuntia, quarum adventu fugari illam di-ram ac minacem appellatam Helenam

Jamque recessuræ paulatim horrescere terræ,
 Summaque terga quati; graviorque effervere pulvis 795
 Coeperat: inferno mugit jam murmure campus.
 Bella putant trepidi, bellicque hunc esse fragorem,
 Hortanturque gradus: alius tremor arma, virosque,
 Mirantesque inclinat equos: jam frondea nutant
 Culmina, jam muri, ripisque Ismenos apertis 800
 Effugit: exciderunt iræ, nutantia figunt
 Tela solo, dubiasque vagi nituntur in hastas
 Cominus, inque vicem viso pallore recedunt.
 Sic ubi navales miscet super æquora pugnas
 Contemto Bellona mari; si forte benigna 805

dehiscentes terræ coeperant paulatim tremere, et suprema superficies agitari, ac pulvis acerbior exastuare. Jam ager personat inferno tumultu. Pavidī milites credunt esse bellum, et hunc strepitum esse pugnae; excitantque pedes ad progrediendum. Alius tremor inclinat arma, bellatoresque, ac stupefactos equos. Jam arborum cacumina, jam mania concutiuntur. Jam Ismenus relinquit patentes ripas. Furores desavierunt: pangunt terræ trepidantia spicula, et innituntur, alii aliis permixti, ins tabilibus hastis, et dirimuntur ab invicem, aspecto cominus mutuo pallore. Sic ubi Bellona consertit supra mare navalia certamina spreto pelago; si forte favens pro-

*****

Theramnæi edd. vett.—798 'In optimo libro fuit: *Obscrmant pedem*; sed erasum apparet.' *Barth.* *altus tremor* edd. vett. *alius tremor* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Gronov. *Barth.* Veen. et Delph. et ita Nic. Heinsius in *Advers.* lib. III. cap. 17. p. 550. —800 'Melius legatur *opertis*; sed et illud suum sensum habet.' *Barth.*—801 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *exciderunt iræ.* 'Omnino legendum, ut optimæ membranæ referunt, *exciderunt*; et ita conjectura voluit Joannes Levineius, in minime spernendis *Notis*, licet ultimam manum non receperint, ad Propertium lib. III. *Eleg.* 10.'

NOTÆ

ferunt, et ob id Polluci et Castori id nomen assignant, eosque in mari Deos invocant.' Noster Propemptico Metii Celeris: 'Proferite benigna Sidera, et antennæ gemino considite cornu Cebalii fratres: vobis pontusque polusque Luceat. Iliacæ longe nimbosa sororis Astra fugate, precor, totoque excludite cælo.'

796 *Mugit*] Sonitus qui sub terra fiunt ea tremente mugitus imitantur. Id ab inclusis exhalationibus percussis vel percutientibus fieri scribit Aristoteles *Meteor.* lib. II. cap. 8.

798 *Alius tremor*] Id est, secundus. Quidam codices, *altus*.

799 *Frondea Cubmina*] Vertices montium sylvis et arboribus amicti.

800 *Ismenos*] Ismenus fluvius Bæotiæ. *Ripis apertis*] Dehiscente enim terra, fiebant hiatus in alveo Ismeni, quo confluentes aquæ ripas apertas seu detectas aquis relinquebant.

805 *Contemto Bellona mari*] Bellona præses bellorum. *Contemto mari*] Hinc exclamat Tibullus: 'Qnis furor immiti geminare pericula ponto!' *Benigna*] Certantes enim dirimit.

Tempestas; sibi quisque cavent, ensesque recondit
 Mors alia, et socii pacem fecere timores.
 Talis erat campo belli fluitantis imago.
 Sive laborantes concepto flamine terræ
 Ventorum rabiem, et clausum ejecere furorem; 810
 Exedit seu putre solum, carpsitque terendo
 Unda latens; sive hac volventis machina cœli
 Incubuit; sive omne fretum Neptunia movit
 Cuspis, et extremas gravis mare torsit in oras;
 Seu vati datus ille fragor, seu terra minata est 815
 Fratribus; ecce alte præceps humus ore profundo
 Dissilit, inque vicem tremuerunt sidera, et umbræ.

cella exoritur, sibi quisque prospiciunt, letum aliud tegit vagina gladios, et communes metus fœdus sanciunt. Talis erat in campo facies navalis pugna. Sive fatiens tellus inclusis flatibus expulit furorem ventorum, et intrusam rabiem; sive occulta aqua erodit putrem terram, et hausit cavando; sive fabrica mobilis orbis hac illapsa fuit; sive tridens Neptuni concussit omnia maria, et impulit violentius fluctus in ultimas plagas; sive ille tumultus concessus gloria augurio; seu tellus minata est exitum fratribus Eteocli et Polynici, ecce terra profunde abrupta dehiscit alto hiatus,

Barth.—806 Behott. 1. 2. et edd. vett. cavet. Behot. 1. enseque. Vide Gro-nov. ad Theb. II. 158.—808 Unus Behot. fluctantis imago.—811 Dan. Put. Petav. et unus Behot. carpsitque ferendo.—814 Dan. torsit in aras.—815 Lang. Laur. Boslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. datur.—817 Lind-enbrogius male edidit, timuerunt, cum libri omnes meliores et editi et manu-

NOTÆ

807 *Mors alia*] Per undas scilicet recipienda, non per ferrum, ut antea.

809 *Sive laborantes, &c.*] Querit Poëta causas hujusce terræ motus, innuitque causam hujus assignandam, vel ventis in ea inclusis et exitum quærentibus, vel aquis latentibus contentis in terræ visceribus, sensimque erodentibus interiores ejus partes, quo fit, ut superiores, nihil habentes amplius, quo sustineantur, sidere cogantur, vel impactæ in hanc partem mundi machinæ, vel violentæ impulsioni a Neptuno factæ: denique tandem dicit hoc forte Deos fecisse ad angurem honorandum, vel ipsam terram tremuisse ad omen fra-

tribus perituris, Eteocli scilicet et Polynici.

813 *Neptunia Cuspis*] Tridens. *Movit*] Hinc Neptunus *συνίσχυσεν* et *ενοσφύατος*, id est, succutiens terram, dictus.

815 *Vati*] Amphiarao.

816 *Fratribus*] Eteocli et Polynici. *Ore profundo*] Ex terræ enim tremore vasti fiunt hiatus et *χάσματα*.

817 *Inque vicem tremuerunt sidera, et umbræ*] Discedente enim terra, aperti sunt Inferi: unde vicissim sidera horruerunt visis umbris, et umbræ visis sideribus: ntraque enim sibi invicem quam maxime odiosa.

Illum ingens haurit specus, et transire parantes
 Mergit equos: non arma manu, non fræna remisit:
 Sicut erat, rectos defert in Tartara currus, 820
 Respexitque cadens cœlum, campumque coire
 Ingemuit: donec levior distantia rursus
 Miscuit arva tremor, lucemque exclusit Averno.

astraque et Manes se invicem metuerunt. Magna vorago absorbet illum, et haurit equos volentes præterire. Non reliquit arma manu, nec habenas: ut erat ducit rectos currus ad Inferos, et ruens contemplatus est cœlum, et doluit humum coalescere, donec minor tremor junxit iterum diremtos agros, et fugavit diem ab Inferis.

scripti tremuerunt referant.' Barth.—818 Unus Behot. parantis.

NOTE

818 *Illum ingens, &c.*] Pausanias tamen Atticis, et Philostratus Vitæ Apollonii lib. II. tradunt Amphiaraum non fuisse absorptum terræ hiatus in acie, sed cum reverteretur Thebis in via.

821 *Respexitque cadens cœlum*] Præ desiderio scilicet lucis. Silius Italicus: 'Ecce trahebatur, lucemque (heu dulcia cœli Lumina!) captivus, lucem inter vincla petivit.'

P. PAPINII STATII

THEBAIDOS

LIBER VIII.

ARGUMENTUM.

AMPHIARAUS cum armis curruque vectus in Inferos delabitur. Turbantur nimbæ hoc novo spectaculo, et Pluto ira exardescit, quod leges Inferorum vivo hospite immisso violatæ fuerant. Argivi autem rati terram ipsos etiam absorpturam, fugam capiunt, quos Thebani acriter urgent; sed nox prælium dirimit. Non eadem fuit utrisque: nam fracti animo Argivi lugendo Amphiarao et sua sorte deploranda illam transmittunt: e contra Thebani belli successu exultantes, hanc in conviviis consumunt, et cantandis hymnis in honorem Deorum et præcipue Herculis et Bacchi snorum civium, Tiresiamque vatem laudibus in cælum extollunt. Exorta die Adrastus concilium convocat ad substituendum aliquem in locum Amphiarai. Thiodamas omnium suffragiis electus, sacerdotii insignia, quæ recusabat, sumere cogitur. Ille facto sacrificio Tellurem placat. Cum hæc apud Argivos geruntur, Thebani portis effusi aciem instruunt. Tardius prodeunt tristes Argivi, tandemque utroque exercitu mixto, atrox committitur certamen. Hæmon inter Thebanos eminet, cui favebat Hercules, inter Argivos Tydeus, quem Minerva animabat. Hercules Minervæ reverentia prælio cedit ac Hæmonem deserit. Itaque eum Tydeus fugat, illumque occidisset hasta quam emiserat, nisi Pallas ipsa ictum detorsisset. Plurimos interfecit, inter quos Atys Ismenes sponsus. Tandem Eteoclem agnitum in certamen provocat. Eteocles in eum hastam emittit, qua vitata Tydens telum in hostem intorquet, quo finis belli; nisi obstitisset Tisiphone, ac Eteoclem fratri Polynici reservasset. Hic gravis pugna, Thebanis animum regem fortiter defendentibus. Tydeus innumeris adhuc hostibus occisis et funeribus circumdatus, a Menalippo Astaci filio letaliter vulneratur, quem cadens telo misso perimit. Extractus acie amicos rogat, sibi Menalippum apportent. Currit Capaneus, ferroque sibi via per medios hostes aperta, Menalippum adhuc palpitantem ad Tydeum affert. Caput illius abscidi jubet Tydeus, sibi que porrigi; traditum immaniter dentibus dilacerat. Minerva vero illi honores immortalitatis a Jove ob ingentia me-

rita concessos afferebat, sed ut eum vidit humano sanguine os conscelerantem, fugit morientem aversata, nec prius ingressa est cœlum, quam oculos tæda mystica et Iliisi amnis aqua lustravisset.

UT subitus vates pallentibus incidit Umbris,
Letiferasque domos, orbisque arcana sepulti
Rupit, et armato turbavit funere Manes;
Horror habet cunctos, Stygiis mirantur in oris
Tela et equos, corpusque novum: neque enim ignibus artus 5
Conditus, aut moesta niger adventabat ab urna;

Ut repentino casu augur delapsus est in pallidos Inferos, et effregit mortiferas sedes, et secreta mundi reconditi, ac consternavit umbras armatis exequiis; horror inoadit omnes. Stupent in inferis plagis arma et equos, corpusque vivum; neque enim crematus fuerat vates feralibus flammis, aut ater adveniebat a tristi urna:

Hoc Argumentum præbent nonnulli codd. et edd. antiq.

*Tunc graviter superos objurgat rector Averni,
Ipsumque Amphiarum terret, cui pauca furenti,
Jam tenui voce, et pavidus, supplexque profatur
Conjugis infandæ indicium, subitamque ruinam.
Anxius Inachidas vatis dolor angit amissi.
Sidonii exultant, memorantque insignia gentis,
At Graium proceres similem pietatis honore,
Theodamanta legunt, vatis qui munera seruet.
Hic Thebana phalanx, illic ruit Inacha pubes.
Vulnera vulneribus geminant, funduntque vicissim
Corpora magna virum: tunc mulca in cæde furentem
Tydea dejectum telis Tritonia flevit.*

Versu 2. Membranz clarius: *qui pauca*. Vs. 3. Behott. 1. 2. *supplexque revoluit*. Vs. 5. 'Corruptus transpositione, sic restituendus: *Amissi Inachidas vatis dolor anxius angit*.' Barth. *Inachias* unus Behot. *anget* in eodem codice. Vs. 7. *simile* in eodem. Vs. 8. *Theiodamanta* Behot. 1. *Theodomanta* Behot. 2. 'Membranz melius, *munia*.' Barth. Vs. 9. Behott. 1. 2. *Hinc Thebana*.

1 *Ut subitus augur* duo Barthiani.—5 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. et Delph. *neque enim ignibus atris*; Put. *neque enim ignibus astris*; Behot. 1. *nec ignibus artus*; Behot. 2. *nec enim ignibus atris*; Amstel. Gronov. Barth. et Veen. *neque enim ignibus*

NOTE

2 *Orbis sepulti*] Inferi.

3 *Et armato funere*] Inciderat enim armatus et sicut erat in acie Amphiarus.

5 *Novum*] Id est, insolitum, seu

vivum. *Neque enim ignibus artus* [atris] *Conditus, &c.*] Cremabantur enim corpora mortuorum, collectaque ossa et cineres recondebantur ac servabantur in vasis 'urnis' dictis.

- Sed belli sudore calens, clypeumque cruentis
 Roribus, et scissi respersus pulvere campi.
 Necdum illum aut trunca lustraverat obvia taxo
 Eumenis, aut furvo Proserpina poste notarat 10
 Coetibus assumptum functis: quin cominus ipsa
 Fatorum deprensa colus: visoque paventes
 Angure, tunc demum rumpebant stamina Parcæ.
 Illum et securi circumsperere fragorem
 Elysii, et si quos procul inferiore barathro 15
 4 Altera nox, aliisque gravat plaga cæca tenebris.
 Tunc regemunt pigrique lacus, ustæque paludes,

sed accensus sudore pugna, et habens scutum perfusum sanguineo imbre, et pulvere perrupti campi. Nec etiam Eumenis ei occurrerat, et expiaverat illum mutila taxa laxea, aut Proserpina inscripserat in nigro poste illum receptum in numerum mortuorum. Quin ipsa colus fatorum propius intercepta fuerat, et Parcæ conternata aspectu vate, tum demum secabant pensa vitæ illius. Quietis Elysiorum incolæ audierunt illum fragorem, et si qui sunt, quos altera nox procul inferiore voragine, et atra regio vexat aliis nubilis. Tunc torpentia stagna, ac spatiosi lacus queruntur,

*****

artus.—10 Put. *aut fulvo.*—13 Unus Behot. *tunc primum.*—15 Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *ultiore barathro*; et sic cum scriptis suis præstantioribus legit Nic. Heinsius in *Advers. lib. iii. cap. 17. p. 545.*—17 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. unus Behot. et edd. vett. *ustæque paludes*; Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *castæque paludes*. Pro *istæque* in ed. Barth. lege

NOTE

7 *Cruentis Roribus*] Sanguine.

9 *Trunca lustraverat obvia taxo Eumenis, aut furvo Proserpina poste notarat*] Lactantius: 'Asserunt Poëtæ mortuorum capita Furiarum lampade lustrari, et eorum nomina a Proserpina in poste Inferorum conscribi.' *Taxo*] Faces enim Furiarum erant ex hac arbore, quia noxia et letifera. Vide Theb. vi. 102. *Proserpinæ*] Regina Inferorum. *Furvo poste*] Sic 'furvæ Leti plagæ' eidem Statio Pietate Abascanti, sic 'furva Proserpina' Horatio ii. Od. 13. Poëtisque aliis, cum de Inferis loquuntur.

12 *Deprensa colus*] Amphiarus enim advenit, nondum discisso filo vitæ suæ, adhuc id ducentibus Parcis.

13 *Tunc demum rumpebant stamina Parcæ*] Tres erant Parcæ, ut jam diximus, quarum prima colum ferebat; secunda nendo humanæ vitæ designabat finem; tertia filum secabat, hoc est, vitam tempore statuto abrumpebat: his varia nomina dabantur, ut liquet ex Pausania pluribus in locis.

14 *Securi*] Quietis, quia nihil potest camporum Elysiorum quietem turbare, ibique perpetua pax regnabat.

15 *Elysii*] Id est, incolæ Elysiorum. *Barathro*] Diversa enim variaque receptacula erant apud Inferos, noxque ac caligo nigrior, et hoc pro pœnarum diversitate.

Umbriferæque fremit sulcator pallidus undæ,
 Dissiluisse novo penitus telluris hiatu
 Tartara, et admissos non per sua flumina Manes. 20
 Forte sedens media regni infelicis in arce
 Dux Erebi, populos poscebat crimina vitæ,
 Nil hominum miserans, iratusque omnibus umbris.
 Stant Furiæ circum, variæque ex ordine Mortes,
 Sævaque multisonas exercet Poena catenas. 25
 Fata ferunt animas, et eodem pollice damnant.
 Vincit opus: juxta Minos cum fratre verendo

et pallidus portitor umbriferi fluvii indignatur Inferos penitus patuisse recenti hiatu, et receptas fuisse umbras non per suos amnes. Forte rex Inferorum sedens in media arce miseri imperii repetebat a gentibus scelera antea vitæ: nullo modo misertus hominum, et insensus omnibus mortuis. Eumenides adsunt circum, et serie Mortes diversæ, et crudelis Poena adhibet in usum valde crepantia vincula. Parcae sistunt animas ante tribunal, et eodem pollice panis addicunt. Opus superat.

ustæque.—18 Lang. Laur. Bnslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *premit sulcator*; Dan. Pnt. Petav. Behott. 1. 2. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *fremet sulcator.*—26 *Fata ferunt* Lang. Laur. Bnslid. Lipsian. unus Behot. omnes Barthiani, Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. et sic legit Dan. Heinsius ad Clandian. Rapt. Proserp. l. 59. *Fata ferunt* Dan. Put. Petav. alter Behot. Lindenbrog.

NOTE

18 *Sulcator pallidus*] Charon.

20 *Et admissos non per sua flumina Manes*] Ipsi enim vivi qui Inferos ingressi fuerant, ut Orpheus, Hercules, Pirithous, et Theseus, cymba Charontis transvecti fuerant.

22 *Dux Erebi*] Pluto.

24 *Variæque ex ordine Mortes*] Una quidem communisque omnibus est mors, sed dissimilis varietate pœnarum.

26 *Fata*] Parcæ. *Et eodem pollice damnant*] Pollex veteribus et favoris et alieni animi index: si faverent, pollicem probebant, ut Plinius ait lib. VIII. cap. 11. et ex hoc Horatii versu colligi potest: 'Fautor utrumque tuum laudabit pollice Indum.' Itaque 'pollicem vertere' damnantis erat, quod a Politiano optime explicat. *Delph. et Var. Clus.*

catum est; et in muneribus gladiatoris, qui volebat eum, qui succubnerat adversario occidi, jugularique, 'pollicem vertebat,' ut munerarius. Juvenalis Sat. III. 'Et verso pollice vulgi Quem libet occidunt populariter.' Et Prudentius de Vestalibus, quæ gladiatores in podio spectabant, qui honor virginitati habitus: 'Pectusque jacentis Virgo modesta jubet converso pollice rumpi.' *Eodem*] Id est, eodem quo neverunt eorum vitam.

27 *Vincit opus*] Sensus: Parcarum stamina morientium multitudine superari. Ita Lactantius: ut Lucanus: 'Lassant rumpentes stamina Parcas.' Parcarum *opus*, sen stamina *vincunt*: plures enim nasci, quam mori necesse est, alioqui deficerent homines: et

Stat.

4 F

Jura bonus meliora monet, regemque cruentum
 Temperat: assistunt lacrymis atque igne tumentes
 Cocytos Phlegethonque: et Styx perjuria Divum 30
 Arguit. Ille autem supera compage soluta,
 Nec solitus sentire metus, expavit oborta
 Sidera, jucundaque offensus luce profatur:
 Quæ Superum labes inimicum impegit Averno
 Æthera? quis rumpit tenebras? vitæque silentes 35
 Admover? unde minæ? uter hæc mihi prælia fratrum?

Prope clemens Minos cum venerando fratre suadet ei mitiorem justitiam, et militat atrocem principem. Phlegethon et Cocytus adsunt inflati fletibus et ira, ac Styx damnat perjuriam Deorum. Ille autem Pluto superiori coagmentatione laxata, nec assuetus experiri timorem, exhorruit subito apparentia sidera, et lævus amæno lumine, hæc dicit: Quæ terræ ruina illis Inferis hostem ætherem? Quis effregit caliginem? et mortuos vitæ admover? unde minæ? uter fratrum intentat mihi hoc

Crc. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Vide vs. 93.—28 'Libri nonnulli movet; sed illud Papinianum est.' Barth.—30 Jortinnus conj. et quæ perjuriam Divum.—33 Behott. 1. 2. jucundaque.—35 Dan. Put. et Petav. silentis.—36 Admoveret unus Behot. et Put. Amover Dan. unde hæc Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et

NOTÆ

opus de morte minus proprie dici potest. *Peyraredus*. Et vero sic explicandum censeo. Videtur hic Poëta inducere Parcas munere fungentes sistendi mortuos ad tribunal Plutonis, ut mercedem recipiant anteactæ vitæ, dicitque tot judicandos adhuc restare, ut iis sistendis lassentur Parcae, *opusque vincere*, quia licet immensi jam judicati sint, plures tamen adhuc judicandi supersint. Potest et intelligi *Fervet opus* ex Virgilio. *Minos cum fratre verendo*] Rhadamantho. Minos enim et Rhadamanthus fratres erant, Jovis ex Europa filii, et judices Inferorum crediti: assessorem habebant Æacon filium etiam Jovis. Qui honor illis redditus post mortem, quod juste regnaverint.

28 *Regemque cruentum*] Plutonem.

30 *Cocytos Phlegethonque: et Styx perjuriam Divum Arguit*] Cocytos, Phlegethon, et Styx fluvii Inferorum. *Per-*

juriam Divum Arguit] An perjuriam in Divos commissam, an ipsa Deorum perjuriam, quod verius est: sanctissimum enim erat Diis juramentum per Stygem. Quæ pœna autem afficiebatur is, qui per aquam Stygiam pejerasset, vide apud Hesiodum in Theogonia.

36 *Unde minæ? uter*] Nihil mutandum. Sic etiam interdum Virgilius et Ovidius usurpant. Noster lib. iv. 'Tenero unde improba virtus.' Et lib. ix. 'Cum fluctivago Ergino.' *Uter hæc mihi prælia fratrum*] Jupiterne an Neptunus? ille enim motu capitis sæpe cælum, sidera, terram, ac mare concutit, et hic *σεισχυθαι* ac *ἐνοσσηναι*, id est, *terram concutiens*. Ex terræ autem tremoribus hiatus vasti et *χάσματα*. Cum itaque numini utrique hæc potestas attribuitur, merito ambigit, uter hoc sibi bellum veluti indicat. Gronovius.

Congredior : pereant agedum discrimina rerum.
 Nam cui dulce magis ? magno me tertia victum
 Dejecit fortuna polo, mundumque nocentem
 Servo : nec iste meus, dirisque en pervius astris 40
 Inspicitur. Tumidusne meas regnator Olympi
 Explorat vires ? habeo jam quassa Gigantum
 Vincula, et æthereum cupidos exire sub axem
 Titanas, miserumque patrem : quid me otia mœsta
 Sævus, et implacitam prohibet perferre quietem ? 45

bellum ? Configo. Eia discrimen rerum tollatur. Nam cui hoc magis gratum est ? Tertia sors deturbavit me superatum ab ingenti cælo, et obtineo sontem orbem, nec iste meus est. En penetrabilis invisus sideribus cernitur. Superbusne moderator cæli prætentat meam potentiam ? Possideo jam ruptas catenas Gigantum, et Titanas avidos egrediendi sub cælestem plagam, et infelicem patrem. Quid me vetat immitis tolerare tristem tranquillitatem, et inamænâ desidiâ ? et habere

edd. vett. Vide Not. Var.—37 ‘Male nonnulli codd. *Congrediar.*’ Barth. Ita unus Behot.—40 Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *diris en*, omisso *q̃* *que*.—44 ‘In optimo libro melius legitur : *otia mœstum.*’ Barth.—45 ‘In nonnullis libris *implacitam* legitur, quod forte verius.’ *Idem.* Nonnullæ Barthii

NOTÆ

38 *Nam cui dulce magis*] Deterior enim pars, in divisione orbis facta inter fratres Jovem, Neptunum, et Plutonem, obtigerat Plutoni ; et propter hoc mox se *victum* queritur : unde sibi spes, si omnia miscerentur, meliorem partem quandoque habiturum.

39 *Mundumque nocentem*] Inferos, nocentium receptaculum.

40 *Nec iste meus*] Quia in illum jus sibi vindicant alii Dii.

42 *Habeo jam quassa Gigantum Vincula*] Nota fabula de Gigantibus victis fulminatisque a Diis, conjectisque in vincula, et in Tartarum detrusis.

44 *Titanas*] Titanes erant filii Titanis, Cœli, et Vestæ filii, fratris Saturni, qui Titan, quamvis major natus esset, cessit regnum Saturno, ea lege, ut nullam sobolem masculam tol-

leret, ut post mortem ejus imperium ad suos liberos rediret : verum cum animadvertisset Jovem, Neptunumque, ac Plutonem, Saturno natos, nec tamen sublato, arma fratri intulit recuperaturus imperium, victumque Saturnum in vinculis habuit. Jupiter autem grandior factus, collecto exercitu, patrem liberavit, et superatos Titanas in Tartarum conjecit. *Miserumque patrem*] Saturnum. Hunc enim a filio victum, catenisque oneratum, in Tartara præcipitatum fabulantur Poëtæ. Quod tamen aliqui sic interpretantur, quod cum Jupiter sibi fecisset cognominem stellam, fecerit et cognominem patri stellam ulteriorem in profundissimo æthere, quam segnissime progredientem ; intelligentes, ut Lucanus, per ‘Tartarum’ altitudinem aëris ingentem.

Amissumque odisse diem? pandam omnia regna,
 Si placet, et Stygio prætextam Hyperiona cœlo.
 Arcada nec Superis (quid enim mihi nuntius ambas
 Itque reditque domos?) emittam, et utrumque tenebo
 Tyndariden. Cur autem avidis Ixiona frango 50
 Vorticibus? cur non expectant Tantalum undæ?
 Anne profanatum toties Chaos hospite vivo

odio perditam lucem? Aperiam universa regna, si cordi est, et obscurabo solem Stygia caligine, nec remittam superis Arcadem, (quid enim mihi nuntius ultro citroque discurrit per utramque ditionem?) et retinebo ambos Tyndari filios. Cur enim lacero Ixionem irrequietis gyris? Cur non aquæ præstolantur Tantalum? Anne

*****

membranae et Behot. 1. *perferre*.—46 'Non est librariorum, sed omnino Papinii ipsius scriptio, quæ servatur a nostris optimis membranis: *pandam intima regna*.' Barth. 'Quænam hæc omnia regna? ex sensu manifestum est Plutona de Tartaro hic loqui; lege igitur *orrída*, i. e. *horrida regna*: 'palida regna' vocat Virgil. viii. 245. 'regna opaca' Noster Theb. i. 294. 'horrida regna' Seneca Hippol. vs. 932. vel saltem *invia regna*.' Ita scribit Marklandus ad Sylv. iv. 1. 14.—47 Behot. 1. 2. Dan. Pnt. Petav. Lindbrog. et Cruc. *prætextam*.—48 *Arcada nunc* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *Arcada Superis* Behot. 1. voce *nec* vel *nunc* erasa; in altero vero Behot. vox *nec* scripta erat in alterius vestigiis.—51 *Vorticibus* in

NOTE

47 *Hyperiona*] Solem. *Stygio cœlo*] Pluto dicit se immissis tenebris solem et numina turbaturum. *Cœlo*] Id est, tenebris, quibus apud Inferos cœlum prætextitur. Nam et Inferi suum cœlum habebant. Posset et legi *carno*.

48 *Arcada*] Id est, Mercurium natum in Arcadia, qui nunc apud Superos est, nunc apud Inferos; unde natum proverbium *κρυπτός Ἐρμῆς, κομμῆναι Ἑρμῆς*. Et nunc atra, nunc anrea facie depictus.

49 *Itque reditque domos*] Hinc Mercurius Apuleio dicitur: 'Ille Superum commicator et Inferum.' *Utrumque tenebo Tyndariden*] Id est, Pollucem et Castorem, Tyndari filios, qui tanto amore se invicem dilexerunt, ut Pollux, qui immortalis natus erat, partem suæ immortalitatis cum fratre communicaverit Castore, qui erat

mortalis; quo facto alternis mori traduntur et reviviscere. Virgilius *Æn.* vi. 'Si fratrem Pollux alterna morte redemit, Itque reditque viam toties.' Cui fabulae locum dedit Geminorum natura, quorum altero oriente, ut vulgo creditur, alter occidit, et e contrario. Sed Empiricus mavult, id quod de Dioscuris traditum est, intelligere de duobus Hemisphæriis, cum ipsi geminis non competat in parvo spatio, quod occupant, ut uno oriente alius occidat, occidente oriatur.

50 *Ixiona*] Tangit fabulam Ixionis, rotæ, quæ semper convertitur, alligati. Vide Theb. iv. 539.

51 *Cur non expectant Tantalum undæ*] Vide ibid. vs. 538.

52 *Hospite vivo*] Hercule, Orpheo, Pirithoo, et Theseo, qui vivi Inferos ingressi sunt.

Perpetiar? me Pirithoi temerarius ardor
 Tentat, et audaci Theseus juratus amico:
 Me ferus Alcides, tunc cum custode remoto 55
 Ferrea Cerbereæ tacuerunt limina portæ.
 Odrysiis etiam pudet heu patuisse querelis
 Tartara: vidi egomet blanda inter carmina turpes
 Eumenidum lacrymas, iterataque pensa sororum.
 Me quoque: sed duræ melior violentia legis. 60

feram toties Tartarum violari a vivente advena? Audax libido Pirithoi, et Theseus nimium fidelis temerario amico me lacessunt. Me dirus Alcides; tunc cum abducto janitore ferrea fores ostiî Cerberei siluerunt. Heu pudet Inferos etiam reclusos fuisse luctui Orphei Thraciî. Ego ipse aspexi fœdos fletus Furiarum inter dulces cantus, et renovata sororum stamina. Me etiam commotum sensi. Sed vigor se-

uno Behot.—56 *Cerbereæ patuerunt* Lang. Laur. Buslid. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *tacuerunt* Lipsian. optimæ Barthii membranæ, Amstel. Gronov. Barth. Veen.

NOTÆ

53 *Me Pirithoi temerarius ardor Tentat*] Respicit fabulam, qua dicitur Pirithous sibi in animum induisse rapere Proserpinam, et in hoc adjutus fuit a Theseo: sed Pirithous fuit occisus, Theseus vero catenis oneratus.

54 *Juratus amico*] Amicitia enim intra æquitatis limites coerceri debet, nihilque amicis promitti debet, in quo jus fasque violetur. Quod non fecit hic Theseus, sed amico etiam uxorem alterius rapturo operam pollicitus est. Unde *juratus* dicitur.

55 *Alcides*] Hercules dictus *Alcides*, ab avo materno Alceo. Tangit hic fabulam, qua dicitur Hercules descendisse in Inferos, et abduxisse Cerberum.

56 *Tacuerunt*] Id est, latratibus non sonnerunt abducto Cerbero. Quiddam codices: *patuerunt*.

57 *Odrysiis*] Thraciis. Tangit fabulam Orphei Thracis, qui dicitur descendisse in Inferos ad repetendam uxorem Eurydicem, ac Plutonem

Furiasque dulcedine cantus sui flexisse, atque ab iis obtinuisse reditum uxoris.

59 *Iterataque pensa sororum*] Ut novum stamen ducerent pro Eurydice.

60 *Me quoque*] Flexum scilicet cantu Orphei. *Sed dura melior violentia legis*] 'Legem' hic interpretatur Lætantius conditionem impositam Orpheo, ne respiceret uxorem; antequam ad Superos perveniret. Mentem igitur esse: Melior fuit lex, quam ego ipse Plato; nam dulcedine cantus victus sum, ut Orpheo conjugem redderem; ut concessam perderet, inclementia legis obtinuit. Ego vero credo per 'duram legem' intelligi legem, qua omnibus hominibus, ut semel mortui sunt, interdictum est ad vitam redire. Mentem igitur esse: Licet Orpheus a me obtinuerit reditum uxoris, fortior tamen fuit lex communis, effectumque est ea, ut quod ego injuste permiseram, non cōtingeret, Eurydicem scilicet ad vitam redire.

Ast ego vix unum, nec celsa ad sidera, furto
 Ausus iter, Siculo rapui connubia campo :
 Nec licuisse ferunt ; injustæque ab Jove leges
 Protinus, et sectum genitrix mihi computat annum.
 Sed quid ego hæc ? i, Tartareas ulciscere sedes, 65

veri juris fortior fuit. Verum ego ausus semel egredi, non ut tamen adorirer sublimia astra, rapui conjugem in agris Siculis ; nec fas fuisse dicunt : statim injusta edicta a Jove veniunt, et mater mecum partitur annum. Sed quid hæc ego vane jacto ! Vade, Tisiphone, vindica Tartareum regnum, et, si quando fuisti atrocissima

et Delph.—65 *Sed quid ego hæc ita* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindembrog. Cruc. et Gevart. 'Inepta nec Papiniana scriptura, quam tamen libri plerique defendunt. Vera est, quam jam olim doctissimus Gul. Canterus Novar. Lect. lib. II. cap. 8. vidit: *Sed quid ego hæc ? I, Tartareas, &c.* Nisi quis malit

NOTÆ

61 *Ast ego vix unum, nec celsa ad sidera furto Ausus iter, Siculo rapui connubia campo*] Alludit ad fabulam, quæ Pluto dicitur rapuisse Proserpinam in Sicilia, cum flores legeret. Hanc fabulam fuse describit Cicero in Verrem VII. Ovidius Met. v. et Claudianus tribus libris. Id cur confictum, discimus ex Firmico lib. de Mysteriis et Erroribus Profanarum Religionum cap. 7. Plures procos habuisse Proserpinam, et inter eos divitem quendam rusticum, nomine Plutonem ; qui cum amoris impatiens moram non ferret, inventam vesperi, in Eunnæ finibus prope Percum lacum amœnissimum, vehiculo super impositam avexit : raptorem cum armatorum turmis Ceres persequitur ; qui vitæ suæ timens, et prædæ retinendæ spem abiciens, equos per medium lacum impulit, ejus profundis voraginibus uterque demersus interiiit. Postea solatio matris, Eunnenses ab Inferorum Plutone raptam finxerunt. *Nec celsa ad sidera*] Nihil ausus contra sidera. *Siculo campo*] Pausanias tamen in Atticis scribit, locum quendam esse juxta Cephissum amnem in Bœotia 'Caprificum' no-

minatum, quæ fama erat, Plutonem cum rapta Proserpina in Inferos descendisse.

64 *Et sectum genitrix mihi computat annum*] Ceres, ubi comperit Plutonem filiam rapuisse, quæstæ est apud Jovem de injuria sibi facta, et rogavit illum, ut sibi filia redderetur : ille respondit justum esse, ut illi filia redderetur, si nihil degustasset in Inferis ; sic enim fatis decretum esse : cum autem testimonio Ascalaphi cognitum fuisset, hanc aliquot mali punici grana comedisse, spes ejus reditus matri interclusa videbatur : sed Jupiter æqua sententia statuit, ut Proserpina quotannis sex menses cum Plutone, sexque cum matre esset. Ovidius Met. v. 'At medius fratrisque sui mœstæque sororis Jupiter, ex æquo volentem dividit annum : Nunc Dea regnorum numen commune duorum Cum matre est totidem, totidem cum conjuge menses.' Unde *injustæ ab Jove leges*.

65 *Sed quid ego hæc*] Snapple, Quæror. Frequens aposiopesis Poëtis. Noster Theb. XI. 'Quod innumero Lethæa examine gaudet Ripa, meæ vireæ, mea læta insignia : sed quid

Tisiphone, et, si quando novis asperrima monstris,
 Triste, insuetum, ingens, quod nondum viderit æther,
 Ede nefas, quod mirer ego, invadeantque sorores.
 Atque adeo fratres, (nostrisque hæc omina sunt
 Prima odiis,) fratres alterna in vulnera læto 70
 Marte ruant: sit, qui rabidarum more ferarum
 Mandat atrox hostile caput, quique igne supremo
 Arceat exanimis, et manibus æthera nudis
 Commaculet: juvet ista ferum spectare Tonantem.
 Præterea ne sola furor mea regna lacessat, 75
 Quære Deis qui bella ferat, qui fulminis ignes,

recentibus flagitiis, committe scelus maerum, insolitum, immane, quod cælum nondum aspexerit, quod ego stupeam, et sorores liveant. Atque adeo germani (et hæc sint prima præsentia inimicitiiis nostris) concurrant grato duello in mutuas plagas. Sit, qui furens edat cerebrum adversarii more furiosarum beluarum, et alter, qui summoveat mortuos ab ultimis flammis, et polluat aërem nudis cadaveribus. Hoc spectaculo fruatur barbarus Jupiter. Præterea ne rabies infestet solum meum imperium, quære aliquem, qui bellum indicat Diis, qui fumante clipeo rejiciat flam-

optimi nostri libri: *Sed quid ego hæc? tu Tartareas.* Magis tamen illud *Papinianum* spirat. *Barth.*—66 *'Vocula et in nullo nostrorum exemplarium visitur. Placet omitti.'* *Idem.* Deest etiam in utroque *Behot.*—69 *Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. nostrique.* *Aldd. Coliv. Gryph. et Basil. hæc omnia sunt.*—71 *Unus Behot, rapidarum.*—75 *In eodem codice, lacesset.*

NOTE

Hæc ego? *Idem Theb. iv. 'Sed quid ego hæc? fessosque optatis demoror undis?'* *Ovid. Heroid. Ep. xiiii. 'Sed quid ego hæc? lævum revocaminis omen abesto.'* *Ausonius Præfatione Septem Sapientum: 'Sed ego quid isthæc? non hac causa huc prodii.'*

66 *Asperrima]* Supple fuisti. *Novis monstris]* Novis et insolitis flagitiis.

68 *Invideant]* Quod excogitasti novum scelus, quod ipsis non venerit in mentem, unde causa invidiæ.

69 *Fratres]* Eteocles et Polynices.

70 *Odiis]* Inter me et Jovem. *Læto Marte ruant]* Id est, gaudeant hoc duello. Sive *læto Marte*, id est, cum gaudio spectante utroque exercitu

Argivo et Thebano. Dicit enim lib. xi. utrumque exercitum primo motum misericordia ergo fratres, ac eos pugnantes voluisse dirimere, sed mox arma placuisse, et mutata sententia voluisse spectare.

72 *Mandat atrox hostile caput]* Designat Tydeum, qui moriens caput Menalippi qui illum letaliter vulneraverat, mandit, ut videbimus sub finem hujusce libri. *Quique igne supremo Arceat exanimis]* Intelligit Creontem, qui, ut sæpius diximus, voverat, ne Argivi in acie occisi sepulture mandarentur. Vide *Theb. xi.*

74 *Juвет ista ferum spectare Tonantem]* Dicit Pluto se voluptatem capturum, si Jupiter etiam videret aliquam, quam ipsi displicerent.

Infestumque Jovem clypeo fumante repellat.
 Faxo haud sit cunctis levior metus, atra movere
 Tartara, frondenti quam jungere Pelion Ossæ.
 Dixerat: atque illi jamdudum regia tristis 80
 Attremis oranti, suaque, et quæ desuper urget,
 Nutabat tellus: non fortius æthera vultu
 Torquet, et astriferos inclinat Jupiter axes.
 At tibi quos (inquit) Manes, qui limite præceps
 Non licito per inane ruis? Subit ille minantem 85
 Jam tenuis visu, jam vanescentibus armis,
 Jam pedes: extincto tamen interceptus in ore

mas fulminis, et iratum Jovem. Faciam, ut non sit minor pavor omnibus, irritare nigros Inferos, quam imponere Pelion sylvas Ossæ. Locutus erat. Atque jamdudum, illo dicente, maestæ aula trepidat, et terra quæ ei paret, et illa quæ premit desuper, tremebat. Jupiter non validius concutit vultu cælum, et deprimit cælestes polos. At tibi, quas penas reservo, qui rapidus delaberis per vacuum via prohibita? Ille Amphiaræus accedit ad iratum, jam exilis aspectu, jam evanescentibus armis, jam pedes:

—82 'Codex optimus, *Adnulat*; quod Papinianum omnino existimo; nec deterere debet voculæ ad repetitiu.' Barth.—87 'Quomodo interceptus, si perdurat? Vitiata lectio, cui ex parte succurrunt libri nostri, præferentes,

NOTE

76 *Qui bella ferat*] Capanenm in-
 nuit, qui impietatis pœnas solvit, ful-
 mine percussus a Jove, ut videre est
 sub finem Theb. x.

79 *Frondenti quam jungere Pelion
 Ossæ*] Memorat bellum Gigantum.
 Gigantes enim, cum vellent ascen-
 dere in cælum, bellum Diis illaturi,
 Pelion, montem Thessaliæ, Ossæ, e-
 jusdem Thessaliæ monti, imposuerunt.
 Tanto autem pavore perculsi sunt
 Diî in hoc Gigantum bello, ut omnes
 se in varias animalium figuras con-
 verterent. Notissima fabula.

80 *Jamdudum regia Attremis*] Ut
 Jovis sermone cælum attremere fin-
 gunt alii Poëtæ. Imitatus est Clau-
 dianus in suo Dite, de Raptu Pros.
 lib. i. 'Tuæ talia celso Ore tonat;
 tremefacta silent, dicente tyranno,

Atria. Attremis] Nutat ad vocum
 pondus et clamoris amplitudinem.
 Ita lib. iii. 'Terras cælumque fre-
 tumque Attremere oranti.'

84 *Tibi*] Convertit Pluto sermo-
 nem ad Amphiaræum. *Manes*] Hic
 pro pœnis, ut Virgilius: 'Quisque
 suos patimur manes.' *Limite Non li-
 cito*] Vivus enim in Inferos descen-
 derat.

86 *Tenuis visu*] Simulacra enim
 mortuorum vix in visum cadunt. Lib.
 iv. 'Et angustam centeni Ægeonius
 umbram.'

87 *Jam pedes*] Evanuerat enim cur-
 rus, quo vectus descenderat in er-
 cum Amphiaræus. Vel descenderat
 e curru, ut supplex accederet ad
 Plutonem.

Augurii perdurat honos, obscuraque fronti
 Vitta manet, ramumque tenet morientis olivæ.
 Si licet, et sanctis hic ora resolvere fas est 90
 Manibus, o cunctis finitor maxime rerum,
 At mihi, qui quondam causas, elementaque noram,
 Et sator! oro, minas, stimulatque corda remulce,
 Neve ira dignare hominem, et tua jura timentem.
 Nam nec ad Herculeos (unde hæc mihi pectora?) raptus, 95
 Nec Venerem illicitam (crede his insignibus) ausi
 Intramus Lethen: fugiat nec tristis in antrum
 Cerberus, aut nostros timeat Proserpina currus.

decus tamen superstes sacerdotii remansit in extenuato vultu, et umbrosa insula duravit in fronte, et tenet frondem marcida olivæ. Si fas est, et conceditur hic religionis umbris os aperire, o omnibus maxime consumitor et procreator rerum, sed et mihi, qui olim sciebam causas ac primordia rerum, deponere minas, precor, et leni commotum pectus, nec judica dignum tuo furore virum, et reverentem tuas leges. Non enim subiimus Inferos ad rapiendum, sicut Hercules, (unde hic mihi animus?) nec ausi prohibitam libidinem, (fidem adhibe his ornamentis,) nec mæstus Cerberus in cavernam se recondat, aut Proserpina expaveat currus nostros. Vales nuper carissimus

*****

indeceptus. Vera lectio est, indecerptus. Barth.—95 Put. mihi prætia.—110

NOTÆ

88 *Obscuraque fronti Vitta manet*] Non vitta, sed vestigium vittæ. Superiori enim libro eas Apollini reddidisse Amphiaræus dicitur: 'Accipe commissum capiti decus.'

89 *Ramumque tenet morientis olivæ*] Ramus olivæ insigne supplicum. Vide lib. superiori vs. 476.

91 *O cunctis finitor maxime rerum*] Ovidius: Omnia debentur morti, 'sedem properamus ad unam, Tendimus huc omnes, hæc est domus ultima cunctis.'

92 *At mihi*] Lactantius legit *Ast ego*. Varietas illa suspectum mihi facit verum, qui alioquin inutilis videtur, sed ἐνέχῃ. Guyetus.

93 *Et sator*] Supra facit Plutonem cunctis 'finitorem,' nunc 'satorem.' Nam per Plutonem terram intelligebant veteres, in quam omnia resolvantur, et ex qua procreantur. Var-

ro de Lingua Latina lib. iv. 'Diespiter, infimus aër qui est conjunctus terræ, ubi omnia oriuntur, ubi aboriuntur, quorum finis 'orcus' dictus.' Diespiter enim idem erat ac Pluto, ut omnes sciunt. Vel sator ob Parcas, quæ vitas hominum nent. Guyetus.

94 *Neve ira dignare hominem, et tua jura timentem*] Non decet enim Deum homini irasci, et multo minus, pio.

95 *Nam nec ad Herculeos raptus*] Tangit quod supra dixerat Pluto de Cerbero ab Hercule abducto vs. 55. *Pectora*] Alii codices prætia.

96 *Nec Venerem illicitam*] Ut Piri-thous supra vs. 54.

97 *Lethen*] Lethe fluvius Inferorum, per quem Inferos designat. *Fugiat nec tristis in antrum Cerberus*] Vide supra.

Augur Apollineis modo dilectissimus aris,
 Testor inane Chaos, (quid enim hic jurandus Apollo?) 100
 Crimine non ullo subeo nova fata: nec alma
 Sic merui de luce rapi: scit iudicis urna
 Dictæi, verumque potest deprendere Minos.
 Conjugis insidiis, et iniquo venditus auro,
 Argolicas acies, unde hæc tibi turba recentum 105
 Umbrarum, et nostræ veniunt quoque funera dextræ,
 Non ignarus ini: subito me turbine mundi
 (Horret adhuc animus) mediis e millibus hausit
 Nox tua: quæ mihi mens, dum per cava viscera terræ
 Vado diu pendens, et in aëre volvor operto? 110
 Hei mihi! nil ex me sociis, patriæque relictum,

Phæbi altaribus, juro per vacuum caliginem, (quid enim hic obtestarem Apollinem?) novo mortis genere occumbo nullo meo scelere: nec peccari, ut sic avellerer a grato lumine. Urna quasitoris Cretensis id novit, Minosque potest veritatem cognoscere. Proditus conjugis fraude, et scelesto auro, non inscius conjunxi me copiis Argivis, unde hæc multitudo recens animarum, et exequiæ etiam nostræ manus, intrarunt regnum tuum. Caligo tua (mens adhuc horrore percellitur) absorpsit me repentina vertigine orbis e mediis millibus. Quis mihi fuit animus, dum eo per cavas partes telluris, diu suspensus, et versor in recondito aëre? Heu me, nihil remanet ex me

Lang. Laur. Buslid. Lipsian. unns Behot. optimi Barthiani, Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. aperto; Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. et recentt. operto; ita quoque legit Nic. Heinsius in Advers. lib. iv. cap. 3. p. 583. Dan. Heinsius item ad Claudian. Rapt. Proserp. i. 171.—111 Behot. 2. relinquo, et pro v. l. relictum; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav.

NOTE

98 *Aut nostros timeat Proserpina currus*] Alludit ad Pirithoum, qui Proserpinam rapere aggressus fuerat. Vide supra.

100 *Inane Chaos*] Inferos designat. Supra lib. iv. 'Panditur Elysium Chaos.' Et 'inane severæ Persephones.'

101 *Nova fata*] Quod vivus, non mortuus, ut ceteri homines, in Inferos venerat.

102 *Judicis urna Dictæi*] Judex Dictæus, Minos, sic dictus a Dicte monte Cretæ: Minos enim Cretensis erat. *Urnæ*] Vide quæ diximus ad Theb. iv. 530. 'Arbiter hos dura

versat Gortynius urna.'

104 *Iniquo venditus auro*] Eriphyle enim, ut jam vidimus, prodiderat maritum latitantem, spe habendi monile Argiæ. Vide Theb. iii.

106 *Nostræ veniunt quoque funera dextræ*] Amphiaræus enim ingentem hostium numerum occiderat, ut videre est lib. sup.

107 *Non ignarus ini*] Præviderat enim se in hoc bello periturum. Theb. vi. 383. 'Scis miser, et nostræ pridem cecimere volucres.' Vide Theb. iii.

111 *Nil ex me sociis, patriæque relictum*] Quia vivus, et cum toto cor-

Vel captum Thebis : non jam Lernæa videbo
 Tecta, nec attonito saltem cinis ibo parenti.
 Non tumulo, non igne miser, lacrymisque meorum
 Productus, toto pariter tibi funere veni, 115
 Nil istis ausurus equis : nec deprecor umbram
 Accipere, et tripodum jam non meminisse meorum.
 Nam tibi præsagi quisnam super auguris usus,
 Cum Parcæ tua jussa trahant ? sed pectora flectas,
 Et melior sis, quæso, Deis : si quando nefanda 120
 Huic aderit conjux, illi funesta reserva
 Supplicia : illa tua, rector bone, dignior ira.
 Accipit ille preces, indignaturque moveri.

comitibus, patriæque, vel quod sit captivum Thebis. Non jam cernam culmina Argiva, nec revertar, saltem coactus in cinerem, ad morientem patrem Cæleum. Non infelix conditus tumulo, non flammis busti, non fletibus meorum, adii te cum totis exequiis, nihil attentaturus istis equis. Nec recuso accenseri mortuorum numero, nec amplius recordari tripodum meorum. Quisnam usus jam tibi potest esse præscii valis, cum Parcæ ducant decreta tua ? Sed places animum, precor, et mitior sis erga Superos. Si quando scelestæ uxor huc advenerit, reserva ei atroces pœnas ; illa dignior, princeps optime, furore tuo. Ille exaudiit obsecrationem, et irascitur

et edd. vett. *relictum est.*—112 *Non captas Thebas* unus Behot. et pro v. l. *Non captum Thebis.*—114 *Put. non ipse miser.*—118 'Rectissime optimi libri et emendatores, *quis jam ;* quod non attendit correctio Gevartiana, et jactatrix illa plurimorum librorum.' Barth. Ita Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Lip-

NOTÆ

pore, absorptus fuerat : unde nulli ejus cineres, qui in patriam portarentur.

112 *Vel captum Thebis*] Optabilius mihi enim fuisset capi a Thebanis. *Lernæa*] Argiva.

113 *Parenti*] Cæleo.

114 *Lacrymisque meorum*] Lacrymæ enim propinquorum et amicorum Manibus gratissimæ erant, ut quibus dolorem, quem ex morte propinqui aut amici habebant, significarent. Et veteres putabant mortuo dedecori esse, si a suis superstitionibus non plorarentur. Vide Epicedium Pileti vs. 92.

115 *Productus*] 'Producere' verbum ad funera pertinens. Turn. lib.

xix. cap. 17. 'Producere' interpretatur *ὑποτίθεαι*, quod est mortuos ante ædes ad exequias proponere. Papinius tamen Epicedio in Glauciam videtur hoc verbum sumere pro, procedentem funus comitari, quæ veterior significatio est.

116 *Ausurus*] Ut alii, nimirum Hercules et Pirithous. *Nec deprecor umbram Accipere*] Id est, non recuso umbris accenseri.

119 *Trahant*] Tanquam pensum.

120 *Et melior sis, quæso, Deis*] Supra enim Pluto Diis, seu Superis, atrociam minatus fuerat.

123 *Indignaturque moveri*] Irascitur se in misericordiam flecti.

Ut leo Massyli cum lux stetit obvia ferri,
 Tunc iras, tunc arma citat: si decadat hostis, 125
 Ire super satis est, vitamque relinquere victo.
 Interea vittis, lauruque insignis opima
 Currus, et egregiis modo formidatus in armis,
 Luce palam fusus nulli, nullique fugatus
 Quæritur: absistunt turmæ, suspectaque tellus 130
 Omnibus: infidi miles vestigia campi
 Circumit, atque avidæ tristis locus ille ruinæ
 Cessat, et inferni vitatur honore sepulcri.
 Nuntius hortanti diversa in parte maniplos
 Adrasto, vix ipse ratus vidisse, Palæmon 135
 Advolat, et trepidans (steterat nam forte cadenti

*se flecti. Ut leo, cum fulgor Massylæ cuspidis suis oculis offertur, tunc extimulat
 furorem, tunc ungues; si vero corrumpat inimicus, contentus est transire supra, et
 vitam relinquere superato. Interea currus conspicuus infulis et gloriosa lauru, et
 modo metuendus ob illustria arma, indagatur in medio die, a nullo inversus, fuga-
 tusque. Copiæ recedunt, et terra suspecta est cunctis: miles obit circum hanc par-
 tem infesti agri, et ille maestus locus, quo absorptus est augur, non calcatur, et
 evitatur in honorem inferni tumuli. Index Palæmon, vix ipse putans id aspexisse,
 currit cito ad Adrastum excitantem copias in alia parte, et tremens (nam forte pro-*

~~~~~

sian. Lindenbrog. et Crue.—125 Put. cum uno Behot. si decidit.—127 In-
 ferea victis Behott. 1. 2. sed in utroque correctum vittis. Unus Behot. Put.
 Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *laurique*.—128 Unus Be-
 hot. *avis*, et pro v. l. *armis*.—129 Put. *fusus media*, nullique fugatus.—132
 Circuit Petrens. et Exc. Cantab. Vide Broukhus. ad Propert. II. 4. 26. et

NOTE

124 *Massyli*] Massyli Mauritanis
 populi, quorum regio lœonibus abun-
 dat.

125 *Arma*] Ungues. Lucanus:
 'Tum demum movet arma leo.'

126 *Ire super satis est, vitamque re-
 linquere victo*] Noster aspexit aut
 transcripsit ista Ovidii Trist. III. 6.
 'Corpora magnanimo satis est pro-
 strasse leoni: Pugna suum finem,
 cum jacet hostis, habet.' Claudian-
 nus Epigr. 'Mortisque facultas E-
 mollit rabiem prædæ, torvique leon-
 es Quæ stravisse valent, ea mox
 prostrata relinquunt.' 'Prostratis'

enim 'parcit leo,' ait Plinius Nih.
 VIII. cap. 16. 'Leoni tantum ex feris
 clementia in supplices: prostratis
 parcit: et ubi sævit, in viros prius,
 quam in foeminas fremit, infantes non
 nisi magna fame. Eum vero, qui
 telum miserit, sed tamen non vul-
 neraverit, correptum raptatumque
 sternit, nec vulnerat.'

128 *Egregiis modo formidatus in ar-
 mis*] Ob magnam hostium stragem,
 quam fecerat.

133 *Et inferni vitatur honore sepul-
 cri*] Quia locus sepulcrorum sacer, et
 ab usu hominum summotus.

Proximus) inspectoque miser pallebat hiatu.
 Verte gradum : fuge, rector ait ; si Dorica saltem
 Terra loco, patriæque manent, ubi liquimus, arces.
 Non armis, non sanguine opus : quid inutile ferrum 140
 Stringimus in Thebas ? currus humus impia sorbet,
 Armaque bellantesque viros : fugere ecce videtur
 Hic etiam, quo stamus, ager : vidi ipse profundæ
 Noctis iter, ruptaque soli compage ruentem,
 Illum heu, præ sagis quo nullus amior astris, 145
 Œcliden, frustra que manus cum voce tetendi.
 Mira loquor, sulcos etiamnum rector equorum,
 Fumantemque locum, et spumis madida arva reliqui.
 Nec commune malum est : tellus agnoscit alumnus,
 Stat Thebana acies : stupet hæc, et credere Adrastus 150
 Cunctatur ; sed Mopsus idem, trepidusque ferebat
 Actor idem : nam fama novis terroribus audax

pinquus erat labenti Amphiarao) et infelix pallebat viso hiatu. Reflecte gressus : fuge, inquit, rex, modo Dorica tellus, et patriæ turres restent eo loco, quo illas deseruimus. Non opus est armis, nec cruore. Quid educimus vanos enes in Thebas ? Profana tellus haurit currus, arma, et milites : en videtur quoque ipse campus, in quo sumus, recedere. Aspexi ipse viam altorum tenebrarum, et effracta terra structura, heu cadentem illum Œclei filium, quo nullus erat carior sideribus futura denuntiantibus, et incassum porrexi ei cum clamore manus. Mira dico, o princeps, deserui quoque orbitas equorum, locumque exhalantem, et agros humidos spuma. Nec eadem omnibus clades est ; terra sentit indigenas : stant copiarum Thebæ. Adrastus hæc miratur, et dubitat fidem adhibere ; sed Mopsus idem, et festinus Actor idem narrabat : nam fama audax recentibus pavorebus renuntiat non solum

Ciofan. ad Ovid. Met. viii. 748.—146 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *tetendit*.—147 Unus Behot. *etiamnunc rector*.—148 In quibusdam codd. *reliquit*. Vide Not. Var.—149 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *cognoscit*.—152 *Actorides* codd. Bernartii, Lindenbrog. et Cruc. *Autor idem* Aldd. Colin. et Gryph. *Actor idem* optimæ Barthii membranæ, ut olim

NOTÆ

138 *Dorica*] Peloponnesiaca, a Doribus, qui postea Peloponnesum occuparunt cum Heraclidis.

146 *Œcliden*] Amphiarum, Œcli filium.

147 *Rector*] Adraсте.

148 *Fumantemque locum*] Fortasse, lacum, id est, hiatum. Sic Equo Max.

de Lacu Curtio : 'Cujus sacrata vorago, Famosique lacus.' Iterum : 'Terque ardua mersit Colla lacu.' Sic et legerim infra vs. 338. 'Quo ruis, ille adytis melior lacus.' Gronovius.

152 *Fama novis terroribus audax*] Noster Theb. iv. 'Accumulat cre-

Non unum cecidisse refert : sponte agmina retro
 Non expectato revocantum more tubarum
 Præcipitant : sed torpet iter, falluntque ruentes 155
 Genua viros, ipsique (putes sensisse) repugnant
 Cornipedes, nulloque truces hortamine parent,
 Nec celerare gradum, nec tollere lumina terra.
 Fortius incursant Tyrii : sed Vesper opacus
 Lunares jam ducit equos : data fœdere parvo 160
 Mœsta viris requies, et nox auctura timores.
 Quæ tibi tunc facies, postquam permissa gemendi
 Copia ? qui fletus galeis cecidere solutis ?
 Nil solitum fessos juvat : abjecere mædentes,
 Sicut erant, clypeos : nec quisquam spicula tersit, 165
 Nec laudavit equum, nitidæ nec cassidis altam

unum corruisse. Manipuli ultro accelerant retro gradus, haud expectata consuetudine tubarum receptui canentium ; sed segniter vadunt, et poplites destitunt festinantes viros. Ipsi equi (crederes sensum habere) resistunt, et efferati nullis obsequuntur vocibus, nec audent fugam maturare, nec oculos levare ab humo. Thebani acrius urgent. Sed umbrosus Vesper jam agit equos lunæ. Concessa militi brevibus induciis tristis requies, et nox auctura metus. Quæ tunc tibi facies, postquam data licentia dolendi ? Quæ lacrymæ fluxerunt ademptis cassidibus ? Nihil suctum placet fuligatis. Projecerunt scuta cruenta, sicut erant : nec quisquam mundavit tela, nec equum permulsit, nec pexit comisitque excelsas cristas fulgentis galeæ :

correxerat Gul. Canterus Novar. Lect. lib. II. cap. 8.—154 Put. *revocatum more ferarum*.—156 Behott. 1. 2. *ruuntque*, sed in Behot. 2. expunctum, ascriptumque *repugnant*.—159 *Fortius incumbunt Tyrii Petrens. incursant ceteri omnes libri, et scripti et impressi*.—160 Unus Behot. *fœdere parvo*.—162 *Quæ tibi nunc Put. remissa gemendi Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc.*—165 Unus Behot. *spicula torsit*.—166 In eodem codice : *nec cassidis unquam ;*

NOTÆ

bro's turbatrix fama pavores.'

154 *Non expectato revocantum more tubarum*] Flagitium enim erat acie excedere, priusquam dux receptui cani jussisset. Unde refertur de quodam duce, qui cum fugientes suos videret, receptui cani jussit, ut fugam eorum tegeret.

159 *Tyrii*] Thebani, ut jam sæpius dictum est. *Opacus*] Ob tenebras noctis.

161 *Et nox auctura timores*] Sole-

mus enim per noctem res majores ac graviores nobis fingere ac repræsentare.

162 *Quæ tibi tunc facies*] Admirative ex persona Poëtæ. *Tibi ibi rap-êxai*, ut 'ecce tibi' dictum est. Legit Barthius : *Tunc ibi quæ facies*.

164 *Nil solitum fessos juvat*] Id est, nihil eorum quæ juvare solebant. *Guyetus. Nil solitum*] Id est, fieri post pugnam et per noctem. *Peyraredus*.

Comsit adornavitque jubam : vix magna levare
 Vulnera, et efflantes libet internectere plagas.
 Tantus ubique dolor : mensas alimentaue bello
 Debita nec pugnæ suasit timor : omnia laudes, 170
 Amphiaræ, tuas, fœcundaue pectora veri
 Commemorant lacrymis, et per tentoria sermo
 Unus, Abisse Deos, delapsaque numina castris.
 Heu ubi laurigeri currus ? solenniaque arma ?
 Et galeæ vittatus apex ? hoc antra, lacusque 175
 Castalii ? tripodumque fides ? sic gratus Apollo ?
 Quis mihi sidereos lapsus, mentemque sinistri
 Fulguris, aut cæsis saliat quod numen in extis,
 Quando iter, unde moræ, quæ sævis utilis armis,

vix juvat ablueri ingentes plagas, et consuere hiantia vulnere. Tantus ubique erat luctus. Nec metus hortatur sternere mensas, nec sumere cibum reficiendis viribus ad primam pugnam. Omnes concelebrant fletibus præconia tua, o Amphiaræ, et pectora imbuta vero, et eadem verba audiuntur per tentoria, recessisse Deos, et numina emigrasse castris. Heu ubi laureati currus ? armaque sacra, et insulatus vertex cassidis ? Hæ spelunca, fontesque Castalii ? hæc certitudo tripodis ? Sic Apollo memor suorum ? Quis mihi explicabit astrorum casus, et quid lævum fulgur portendat, aut quis Deus saliat in extis victimarum : quis dicet, quando profici-

sed pro v. l. *altam*.—167 Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. omnes Barthiani, Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *vix magna lavare* ; soli Gronov. Barth. Veen. Delph. et Bip. *levare*.—172 Barthius legit : *it per tentoria*.—173 Edd. vett. et multi codd. *dilapsaque*.—174 *Heus ubi* in quibusdam codd. improbante Nic. Heinsio ad Ovid. Met. p. 31. Vide ad Theb. ix. 385.—175 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. *hæc antra*.—178 Optima Barthii membranæ ; aut *cæcis*.—183 'Melius

NOTÆ

168 *Internectere*] Metaphoram traxit a medicis, qui solent vulnerum labra suere.

169 *Alimentaue bello*] Reficiendis viribus scilicet ad primam pugnam.

170 *Omnia*] Pro omnes.

175 *Antra*] Hæc vocat Theb. i. 'Obscuros recessus.' Vide ibid. vs. 509. *Lacusque Castalii*] Castalinus enim fons erat fatidicus. Vide Theb. i. 565.

176 *Sic gratus Apollo*] Erga famulos suos, supple.

178 *Aut cæsis saliat quod numen in extis*] Vide quæ diximus ad Theb. v. 176. 'Et in nullis spirat Deus integer extis.'

179 *Quando iter, &c.*] Hæc enim omnia non suscipiebant, nisi prius consultis Diis per auguria, et per exta pecudum, quorum interpretes erant vates, ut hic Amphiaræus.

Quæ pacem magis hora velit, quis jam omne futurum 180
 Proferet? aut cum quo volucres mea fata loquentur?
 Hos quoque bellorum casus nobisque, tibi que,
 Præscieras, et (quanta sacro sub pectore virtus?)
 Venisti tamen, et miseris comes additus armis.
 Et cum te tellus, fatalisque hora vocaret, 185
 Tu Tyrias acies, adversaque signa, vacasti
 Sternere: tunc etiam media de morte timendum
 Hostibus, infestaque abeuntem vidimus hasta.
 Et nunc te quis casus habet? poterisne reverti
 Sedibus a Stygiis, altaque erumpere terra? 190
 Anne sedes hilaris juxta tua numina Parcas?
 Et vice concordi discis ventura, docesque?
 An tibi felices lucos miseratus Averni
 Rector et Elysias dedit inservare volucres?

cendum, unde cunctandum; quod tempus magis accommodum atroci bello, quod magis pacem postulet: quis jam renuntiabit omnes res ecenturus? aut cum quo aves canent meam sortem? Prævideras quoque et nobis, et tibi hæc evanta armorum, et (quanta fortitudo erat in religioso animo?) profectus es tamen, et socius adjunctus infelici bello. Et cum te terra, et fatale momentum appellaret, tu ultro operam dedisti profigandis copiis Tyriis, ac hostilibus vexillis. Tunc quoque aspezimus te metuen- dum inimicis in medio leto, et descendente intentata hasta. Et nunc quæ sors tibi contigit? valebisne regredi ex locis infernis, et emergere e profunda tellure? Anne sedes lætus prope Pareas tuas Deas? et vice unanimi erudiris futuris, erudisque? Anne princeps Inferorum flexus concessit tibi fortunatas sylvas, et observare Elysias

~~~~~

membranæ: *Præscieras*; (pro quanta s. s. p. virtus!) &c. Barth.—186 Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. vocasti; ita etiam Behott. 1. 2. sed Behot. 2. habet pro v. l. vacasti.—187 'Præstat sequi optimi exemplaris scripturam: nunc etiam media te morte, &c.' Barth.—190 Optimæ Barthii membranæ: *aliaque evadere terra*; Lang. Laur. uterque Behott. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *aliaque erumpere terra*; Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *altaque erumpere terra*.—191 Put. *hilaris*. Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *numina parcas*; Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen.

NOTE

191 *Juxta tua numina Parcas*] Quia ut augur prævidebat quicquid singulis contingere debebat secundum decreta Parcarum.

193 *Felices lucos*] In quos veteres credebant mitti Heroës, piosque, ut

perpetua ibi quiete fruerentur.

194 *Elysias dedit inservare volucres*] Vide lib. vi. 935. Et notandum hic Poëtas tribuere mortuis eadem studia quæ habebant dum vivebant.

Quicquid es, æternus Phœbo dolor, et nova clades 195
 Semper eris, mutisque diu plorabere Delphis.
 Hic Tenedon, Cyrrhamque dies, partuque ligatam
 Delon, et intonsi cludet penetralia Branchi.
 Nec Clarias hac luce fores, Didymæaque quisquam
 Limina, nec Lyciam supplex consultor adibit. 200
 Quin et cornigeri vatis nemus, atque Molossi

aves? Quicquid es, perpetuus luctus eris, et semper recens damnum Apollini, et diu lugere in tacitis Delphis. Hæc dies oberabit Tenedon, Cyrrhamque, et Delon stabilem puerperio factam, et adyta intonsi Branchi. Nec quisquam post-hac supplex consultor petet postes Clarios, et fores Didymæas, nec Lyciam. Quin

et Delph. numina *Parcas*.—196 Unns codex Lindenbrogii: *multisque diu*.—197 *Hic Tenedon* Lindenbrog. *Chrisenque dies* Put.—200 Behott. 1. 2. *nec supplex Lyciam*.—201 *Molosso* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. ita Behott. 1. 2. sed corrupta postrema litera suppositum in utroque *Molossi*.—205

NOTÆ

195 *Et nova clades Semper eris*] Recentiores quippe et novæ clades acerbiores esse solent.

196 *Delphis*] Oppido Phocidis, in quo erat illud notissimum Apollinis oraculum.

197 *Tenedon*] Tenedos insula adiacens Sigæo promontorio in Troade, in qua erat Apollinis oraculum. *Cyrrhamque*] De Cyrrha pluribus locis diximus. *Partuque ligatam Delon*] De Delo etiam pluribus in locis. Ideo vero *ligatam* et defixam Delum dicit, quod in ea Apollinem et Dianam Latona peperisset, et ob id stabilem fecisset.

198 *Branchi*] Vide Theb. III. 479.

199 *Nec Clarias fores*] Intelligit templum et oraculum Apollinis apud Claron Ioniæ oppidum, juxta Colophonem, quod oraculum Manto Tiresiæ filia dicitur condidisse: hinc 'Apollo Clarius.' Responsa edebantur aqua prius epota, brevior tamen vita bibentium. Tacitus Ann. II. 'Non fœmina illic, ut apud Delphos, sed certis e familiis, et ferme Mileto accitus sacerdos, numerum modo *Delph. et Var. Clas.*

consultantium audit: tum in specus degressus, hausta fontis arcani aqua, ignarus plerumque literarum et carminum edit responsa, versibus compositis super rebus, quas quis mente concepit.' Est et Clarus insula in mari Myrtoo, et ipsa Apollini sacra, de qua nonnulli intelligunt illud Ovidii Met. I. 'Mibi Delphica tellus, Et Claros, et Tenedos, Patareaque regia servit.' *Didymæaque limina*] Erat et templum et oraculum Apollinis cognomento Didymæi apud Miletum, quod prius oraculum Branchidarum appellatum est Plinio. Vide Theb. III. 479.

200 *Nec Lyciam supplex consultor adibit*] Notat oraculum Apollinis apud Pataram Lyciæ urbem. Vide Theb. I. 696. et Theb. III. 477.

201 *Quin et cornigeri vatis nemus*] Intelligit Jovis Ammonis oraculum, de quo vide Theb. III. 476. *Cornigeri*] Quia Jovis Ammonis simulacrum arietina cornua habebat: unde Phæsto *κερατηφόρος*, sicut Luciano *κροκοφόρος*. Hoc oraculum Bacchus constituisse dicitur, ut habetur

Stat.

4 G

Quercus anhela Jovis, Trojanaque Thymbra tacebit.

Ipsi amnes, ipsæque volent arescere laurus.

Ipse nihil certum sagis clangoribus æther

Præcinet, et nulla ferientur ab alite nubes.

205

Jamque erit ille dies, quo te quoque conscia fati

Templa colant, reddatque tuus responsa sacerdos.

et sylva cornuti auguris, et quercus anhela Jovis Molossi, et Thymbra Trojana obmutescent. Ipsi fluvii volent siccari, et ipsa laurus marcescere. Ipse aer nihil prædicet indubitatum doctis vocibus arium, nec nubes pulsabuntur ab ulla alite. Jamque illud tempus veniet, quo tu quoque coleris in templis ubi futura prædicentur,

~~~~~

Dan. Pnt. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *feriuntur.*—207 *Templa colent, reddetque Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. Templa colant, reddatque Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Venett.*

NOTE

apud Hyginum volumine secundo in Ariete, cum siti confectus peragrando Libyam, magnam aquæ copiam nactus fuisset, duce ariete quem obvium habuerat. Et cum ille aries subito evanisset, templum eodem loco Jovis Ammonis cum arietinis cornibus simulacro facto condidit, et arietem inter sidera figuravit. Eadem refert Germanicus ex Nigidio ad Arati arietem. Diodorus vero Siculus templum ejus ab Ægyptio Danao conditum scribit. Idem Ammonem Libyæ regem fuisse tradit, usumque in bello galea, cujus insigne fuit caput arietis, et quosdam affirmare natura in utroque tempore parvula habuisse cornua, ideoque filium ejus Dionysium pari fuisse aspectu: posterisque traditum, Deum hunc cornua gestasse. Extantque hodie nummi, in quorum una parte canlis laserpitii impressus est, in altera corniger Ammon. Hinc Alexander Macedo, qui filius Ammonis existimari volebat, arietinis cornibus in capite depingi ac cudi voluit ad fidem generis: unde ab Arabibus *Zoukarnân*, seu habens duo cornua vocatus est.

Quod et ceteri Macedoniæ reges fecere, ut cornua gestarent in galea. *Molossi Quercus anhela Jovis*] Innuit oraculum Jovis Dodonæi in Molossia Epiri provincia. Vide Theb. III. 475. Elegantissime autem 'anelam' dixit per similitudinem vatum, qui Deo pleni et anhelantes responsa dabant. Virg. *Æn.* vi. 'Sed pectus anhelum Et rabie fera corda tument.'

202 *Trojanaque Thymbra tacebit*] Innuit oraculum Apollinis Thymbræi prope Trojam. Vide Theb. I. 698. Ceterum Guyetus hos sex versus præcedentes suspectos habet. Quare *rd Delphis cum ipsi amnes* ei annectendam videtur.

203 *Ipsi amnes*] Id est, fluvii Apollini sacri, quorum haustus faciunt Poëtas et Vates. *Laurus*] Quia Apollini sacræ.

204 *Ipse nihil certum, &c.*] Mortuo scilicet Amphiarao interprete.

206 *Jamque erit ille dies, quo te quoque conscia fati Templa colant, &c.*] Relatus enim fuit Amphiaras inter Divos, eique templum erectum eo loco quo absorptus fuit, qui ob id Harma, hoc est, currus, vocatus fuit.

Talia fatidico peragunt solennia regi,
 Ceu flammas, ad dona rogo, tristesque rependant
 Exequias, mollique animam tellure reponant. 210
 Fracta dehinc cunctis, aversaque pectora bello.
 Sic fortes Minyas subito cum funere Tiphys
 Destituit, non arma sequi, non ferre videtur
 Remus aquas, ipsique minus jam ducere venti.
 Jam fessis gemitu paulatim corda levabat 215

tuusque antistes dabit oracula. Peragunt talia solennia in honorem ducis vatis, ceu rogam accendant, et munera injiciant, ac faciant triste funus, atque condant animam in lenem terram. Dehinc animi considerunt omnibus, et alienati sunt a bello. Sic cum Tiphys deseruit inopina morte magnanimos Minyas, nautica instrumenta videntur non fungi officio suo, et remus dedignari aquas, et ipsi venti jam agere minori velocitate. Jam mœstitia sedata colloquiis pacabat animos fatigatos

*****

Rom. et edd. recentt.—209 'In duobus libris male scriptum est, *rependant.*' Barth.—215 Put. *et corda levabat.*—223 'Unum hoc verbum, *exordine*, uno

NOTE

Ceterum oracula reddebat Amphiarus per somnia: vaticinans enim immittebat somnia petentibus. Vide Philostratum in vita Apollonii lib. II. et Pausaniam in Atticis et Corinthiacis, ubi referunt ritus qui observari debebant, antequam somnia immitterentur. Vide et Plutarchum in opusculo de oraculis deficientibus, et Cicéron. de Divinatione lib. I. ubi hæc scribit: 'Amphiarum sic honoravit fama Græciæ, Deus ut haberetur, atque ab eo ejus solo, in quo est humatus, oracula peterentur.'

210 *Mollique animam tellure reponant*] Veteres mortuorum cineres ac ossa terra tegebant, animamque eodem sepulcro una cum corpore condere credebant: unde nata fausta, et solennis bene precandi defunctis, quibus bene volebant, formula: 'Sit tibi terra levis,' tumulisque inscripta. S. T. T. L. et precabantur tenuem, et sine pondere terram, levem cespi-

tem, aut cippum, et ut molliter ossa cubarent; putantes animam quæ eodem sepulcro cum corpore contineretur, sic facilius ultro citroque redituram ad sepulcrum in parentilibus. Quibus vero male volebant, terram gravem et tumultum onerosum imprecabantur, quo anima depressa tarde aut ægre devolaret.

212 *Minyas*] Argonautas. Vide Theb. v. *Subito cum funere Tiphys Destituit*] Valerius Flaccus testatur Argon. lib. v. Tiphyn clavum tenentem manu subito mortuum fuisse, dum Mariandynum in Bithynia, Acherusio autro celebrem, appelleret, ibidemque sepultus est. Non constat tamen, an id antequam Colchos pervenirent Argonautæ, an in reditu, quia Nymphis et Herodorus variant, ut docet Scholiastes Apollonii lib. II.

213 *Arma*] An nautica, vela, rudentes.

Exhaustus sermone dolor, noxque addita curas
 Obruit, et facilis lacrymis irrepere somnus.
 At non Sidoniam diversa in parte per urbem
 Nox eadem: vario producunt sidera ludo
 Ante domos, intraque: ipsæque ad mœnia marcent 220
 Excubiæ: gemina æra sonant, Idæaque tērga,
 Et moderata sonum vario spiramine buxus.
 Tunc dulces Superos, atque omne ex ordine alumnū
 Numen, ubique sacri resonant Pæanes, ubique
 Serta, coronatumque merum: nunc funera rident 225

luctu, et nox adveniens allevavit sollicitudines, et sopor serpsit facile fletibus oculis. Verum in alia parte nox non est similis apud Thebas. Protendunt noctem diversis oblectationibus, ante aedes et intra; ipsæque stationes ad muros languent ebrietate aut somno. Instrumenta ærea duplicia, et Idæa tympana, ac tibia buxæ, temperans sonum diverso foramine, perstrepunt. Tunc ubique religiosi hymni laudant propitia numina, et serie omnes Deos cives suos, ubique sarta et coronatum vinum. Nunc

~~~~~

tenore scriptum reperio in omnibus nostris libris. Pariter etiam in optimis et antiquissimis Virgillii membranis.' Barth. omnem ex ordine in quibusdam

NOTÆ

216 *Exhaustus sermone dolor*] Noster lib. v. 'Sub nocte dieque Assiduus ægre lacrymis solantia miscent Colloquia.'

217 *Et facilis lacrymis irrepere somnus*] Seneca: 'Et fessa fletu lumina oppressit sopor.' Quintillanus in Declamationibus: 'Gravior est quies, quibus ex lassitudine calamitatum venit.' Longus Sophista: 'Ex τῶν δακρῶν καὶ τῆς λύπης ὕπνος βαδὺς καταλαμβάνει. *Ex lacrymis et mœrore profundus somnus venit.*

218 *Sidoniam urbem*] Thebas.

221 *Gemina æra*] Cymbala. *Idæaque tērga*] Tympana, quorum etiam usus in sacris Cybeles; unde *Idæa*, quia hæc Dea maxime colebatur in Phrygia, cujus mons Ida. Vel Cretensia, ab Ide Cretæ monte.

222 *Vario spiramine*] Ob varia tibiæ foramina. Virgilius: 'Biforem dat tibia cantum.'

223 *Alumnū Numen*] Bacchum et Herculem, quorum Thebæ patria. *Alumnū vero numen*, sicut Horatio 'Deus alumnus,' Arte Poët. et Avienus Descript. Orbis: 'Dant hi quoque maxima templa Amphitryoniadæ, numenque verentur alumnū.'

224 *Pæanes*] Hymni in Deorum honorem compositi.

225 *Serta*] Vide Theb. ii. 76. *Coronatumque merum*] Notat morem veterum, quo soliti erant poculis coronas imponere. Virgilius *Æn.* i. 'Crateras magnos statuunt, ac vina coronant.' Et *Æneid.* iii. 'Tum pater Anchises magnum cratera corona Induit.' Ad quem morem respexit et Tibullus: 'Coronatus stabit et ipse calix.' Plectebant autem, ex hedera vel apio coronas ad significandam hanc, quæ conviviis inesse debet, hilaritatem ac jucunditatem.

Auguris ignari, contraque in pectore certant
 Tiresiam laudare suum: nunc facta revolvunt
 Majorum, veteresque canunt ab origine Thebas.
 Hi mare Sidonium, manibusque attrita Tonantis
 Cornua, et ingenti sulcatum Nerea tauro: 230
 Hi Cadmum, lassamque bovem, fœtosque cruenti
 Martis agros: alii Tyriam reptantia saxa
 Ad chelyn, et duras animantem Amphiona cautes:

illudunt mortem inscii auguris, et e contra contendunt in hac occasione prædicare suum Tiresiam. Nunc memorant res gestas avorum, et canunt primordia antiquarum Thebarum. Hi Phœnicium æquor, et cornua Jovis attenuata manibus puellæ, et mare navigatum a magno tauro: hi Cadmum, fatigatamque bovem, ac gravida arva sanguinei belli: alii motos lapides ad cantum testudinis Tyriæ, et Amphionem

fibris, improbante Nic. Heinsio ad Ovid. Met. p. 92.—226 Exc. Cantab. in pectore, et supra tempore. Vide Not. Var.—227 Lang. Laur. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. nunc fata; Buslid. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. nunc facta.—230 In quibusdam codd. Lindenbrogii: et immiti.—233 Ad chelyn et duras cantantem Behot. 1. at superscriptum animantem; Ad chelyn,

NOTÆ

226 Contraque in pectore [tempore] certant] Quid hic certare, ait Gronovius, in tempore? tres habeo sub oculis scriptos codices, in quibus est in pectore, non tempore. Ex quibus optimus supra scriptum habet 'divinatione.' Alter: 'ratione scientiæ in pectore infixæ.' Eandem lectionem reperi in Britannicarum membranarum unius contextu, duarum oris, eamque unam, quam elegans est, tam veram esse statuo. Scilicet hanc sedem faciunt Poëtæ numinis vim divinandi subjicientis. Apud nostrum ipse Tiresias lib. iv. 'Priusquam Obruit ora Deus, totamque in pectora lucem Detulit.' Virgilius Æn. vi. 'Sed pectus anhelum Et rabie fera corda tument.' Ovidius Met. ii. 'Incaluitque Deo, quem clausum pectore habebat.' Valerius Flaccus lib. iv. 'Mea quod vates insedit Apollo Pectora.' Gronovius.

Mihi vero vulgata lectio in tempore verior videtur, et supplendum est: 'hoc,' 'in hoc tempore,' seu illa occasione, ut interpretatur Guyetus.

227 Facta] Alii codices, fata.

229 Hi mare Sidonium, &c.] Tangit fabulam raptæ Europæ a Jove in taurum converso, et usque in Cretam vectæ.

230 Nerea] Mare a Nereo Deo marino.

231 Cadmum] Conditorem Thebarum. Lassamque bovem] Oraculi enim jussu Cadmus secutus est bovem eo usque consisteret, ibique Thebas condidit, et regionem a bove Bœotiam nominavit. Fœtosque cruenti Martis agros] Hoc dicit propter eos qui e satis draconis dentibus nati sunt.

232 Tyriam] Thebanam. Reptantia saxa, &c.] Innuit fabulam murorum Thebanorum, ad lyræ Amphionis cantum constructorum.

Hi gravidam Semelen : illi Cythereia laudant
 Connubia, et multa deductam lampade fratrum 235
 Harmoniem : nullis deest sua fabula mensis.
 Ceu modo gemmiferum thyrsu populatus Hydaspen,
 Eoasque domos, nigri vexilla triumphi
 Liber, et ignotos populis ostenderet Indos.
 Tum primum ad cœtus, sociæque ad fœdera mensæ, 240
 Semper inaspectum, diraque in sede latentem,
 Œdipoden exisse ferunt, vultuque sereno
 Canitiem nigram squalore, et sordida fuis
 Ora comis laxasse manu, sociumque benignos

dantem sensum duris saxis: hi pręnantem Semelen: illi prædicant conjugium filiæ Veneris, et Harmoniam comitatam multis facibus fratrum suorum ad domum sponsi: nulla mensæ carent sua fabula. Ut si modo Bacchus deprædatus thyrsu Hydaspem gemmiferum, et plagas Orientales, traderet ante ora civium signa atri triumphi et incognitos Indos. Tunc dicunt Œdipum, semper invium antea, et abditum in horrendo loco, primum prodiisse ad conventus et ad sacra communis mensæ, et placida facie comissæ manu canos atros collucie, et genas squalidas sparsis supra

*****

et subitas Dan. Heinsius ad Claudian. Rapt. Proserp. III. 386.—236 Harmonien Dan. Put. Petav. Hermioniam Behot. 1. Hermionen Behot. 2. nullis deest Petrens. et Behot. 1. nullisque deest Dan. et Behot. 2. nullis jam deest Put. Petav. Exc. Cantab. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. et Cruc. Vide Gronov. ad Theb. II. 551. nullis quin deest pro v. l. in uno Behot. nullis deerat codex Burmanni, cum glossa 'deficiebat.'—239 Dan. Put. et Petav. ostenderit.—241 Semper in aspectum Aldd. Colin. Gryph. et Basil.—242 Lindenbrog. exisse

NOTÆ

234 *Gravidam Semelen*] A Jove. *Cythereia laudant Connubia*] Respexit ad conjugium Cadmi et Hermiones filiæ Veneris, quæ Cytherea dicitur a Cythera insula, ad quam vecta concha appulit.

235 *Et multa lampade*] Facibus enim deducebantur novæ nuptæ domum maritorum. *Fratrum*] Suorum nempe, id est, Amorum seu Cupidinum, qui dicuntur filii Veneris.

237 *Thyrso*] Thyrsus insignis Bacchi et Bacchantinum. *Hydaspen*] Hydaspes fluvius Indiæ influens in Indum. Optima autem in ejus alveo gemmarum ac lapidum genera repe-

riuntur, veluti Lychnis, Adamas, Beryllus, Achates, et alii innumerabiles; unde 'gemmifer.'

238 *Nigri vexilla triumphi*] Indi enim debellati a Baccho, et in triumphum ducti: ideo dicit *nigri triumphi* ob Indos, qui nigriore sunt vultus colore.

240 *Sociæque ad fœdera mensæ*] Quia simul unaque epulabantur, et mensæ credebantur sacræ. Arriobius lib. II. 'Sacras facitis mensas salinorum appositu, et simulacris Deorum.'

241 *Semper inaspectum, &c.*] Vide Theb. I. 46. et seq.

Affatus, et abacta prius solatia passum : 245
 Quin hausisse dapes, insiccatumque cruorem
 Dejecisse genis: cunctos auditque, refertque,
 Qui Ditem, et Furias tantum, et si quando regentem
 Antigonem, moestis solitus pulsare querelis.
 Causa latet: non hunc Tyrii fors prospera belli ; 250
 Tantum bella juvant: natum hortaturque, probatque,
 Nec vicisse velit; sed primos cominus enses
 Et scelerum tacito rimatur semina voto.
 Inde epulæ dulces, ignotaque gaudia vultu.
 Qualis post longæ Phineus jejunia poenæ, 255
 Nil stridere domi volucres ut sensit abactas,

capillis, et pertulisse gratos sermones civium, et repulsa prius levamenta. Quin cibum cepisse, et deterisise e malis arefactum sanguinem. Et qui assueverat tantum obtundere tristi luctu Plutodem, Eumenidesve, et si quando Antigodem, quæ eum ducebat, audit omnes, alloquiturque. Ignoratur causa. Non favens fortuna prælii Thebani ei placet; solum placent bella. Excitat filium, et laudat; nollet hunc victorem; verum propius contemplatur occulta spe primos gladios et causas scelerum. Inde grati cibi, et inassueta lætitia in facie. Ut cum Phineus, post longum famis supplicium, audit aves non amplius clangere in ædibus, (dubitatur adhuc

ferum.—250 Multi codd. et edd. vett. *sors prospera.*—251 *Quantum bella juvant* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Tantum bella juvant* Behot. 1. et Petrens. ut edidit Gronov. Barth. Veen. et Delph.—256 Lipsian. *volucresque ut sensit*; Behot. 1. *volucresque et sensit*; Behot. 2. *volucres*

NOTÆ

246 *Quin hausisse dapes, &c.*] Hic versus et 24. sequentes Guyeto suppositi et adulterini videntur. Dixit enim 'Tunc primum ad cœtus,' &c.

248 *Qui Ditem, Furias*] Vide Theb. 1. 56. et seq. *Regentem*] Unde vocatur Antigone 'regimen' patris initio Thebaidis apud Senecam. Sic et apud Sophoclem in Œdipo Coloneo.

252 *Nec vicisse velit*] Ut quem potius una cum fratre perire velit. *Sed primos cominus enses, &c.*] Sperat eorum adduci posse, ut fratres contra se invicem dimicent: inde materia lætitiæ Œdipo: nihil enim nisi atrox velle poterat.

255 *Phineus*] Phineus rex Thra-

ciæ, vel Arcadiæ, vel, ut alii volunt, Paphlagoniæ, cum filios excæcasset, vel, ut ipse ait apud Valerium Flac- cum lib. iv. cum hominibus Deorum secreta prodidisset, a Diis in poenam ipse oculis privatus fuit, immisissæque Harpyiæ quæ ejus cibos turpissime fœdarent: unde cibum sumere impedi-ebatur: hinc dicit 'post longæ jejunia poenæ.' Tandem fugatæ fuerunt Harpyiæ a Calai et Zethæ filiis Boreæ, et abactæ in Strophadas insulas.

256 *Volucres*] Harpyias. Quæ monstra virgineo erant vultu, manusque tuncas ac alas habebant: unde vocat *volucres*.

(Nec dum tota fides) hilaris, mensasque, torosque,
 Nec turbata feris tractavit pocula pennis.
 Cetera Graiorum curis armisque jacebat
 Fessa cohors: alto castrorum ex aggere Adrastus 260
 Lætificos tenui captabat corde tumultus,
 Quanquam æger senio; sed agit miseranda potestas
 Invigilare malis: illum æreus undique clamor
 Thebanique urunt sonitus, et amara lacessit
 Tibia, tum nimio voces marcore superbæ, 265
 Incertæque faces, et jam male pervigil ignis.
 Sic ubi per fluctus uno ratis obruta somno
 Conticuit, tantique maris securo juvenus
 Mandavere animas; solus stat puppe magister
 Pervigil, inscriptaque Deus qui navigat alno. 270

fugatas fuisse, latus tetigit et mensas, lectosque, ac crateras non infectos ab acerbis alis. Reliqua multitudo Græcorum fatigata solitudinibus et labore belli dormiebat. Adrastus ex excelsa castrorum crepidine excipiebat anxio pectore exultantem strepitum, quamquam invalidus sit senectute; sed infelix dominatio eum cogit malis attentum ducere insomnem noctem. Illum cymbalorum undique clangor, et sonitus Thebani excruciant, et molesta angit tibia, tum clamores nimia ebrietate insolentes, et ambigua lucerna, ac jam male pernox ignis. Sic cum per undas navis oppressa pari sopore obmutuit, et pubes nihil sollicita de tam infido aequore sopivere animas; nauta solus stat in puppe vigilans, et numen navi inscriptum, quod transfretat.

et sensit.—258 Codd. Lindenbrogii *pinnia*.—264 *Thebanique ruunt* Put.—267 Nonnulli codd. *imo ratis*. Vide Dan. Heinsium ad Claudian. in Eutrop. II. 285. Pro *obruta* Put. habet *obvia*.—268 'In optimis membranis aperte scriptum est: *tacitique maris*; quod non ausim damnare, licet eadem

NOTE

257 *Nec dum tota fides*] Metuebat enim ex longa consuetudine reddituras. *Vet. Schol.* Pulchre de eodem Valerius Flaccus lib. v. 'Ipse inter medios, ceu dulcis imagine somni Lætus ad oblitæ Cereris auspirat honorem.' Somnari enim sibi, non rem certam videre, videbatur.

259 *Curis armisque*] Ob infelicem pugnae successum, et horribile portentum.

261 *Lætificos tumultus*] Scilicet quos Thebani edebant.

262 *Miseranda potestas*] Quo quis enim majori dignitate præditus est,

eo pluribus curis agitur.

263 *Ilum æreus, &c.*] Ex superioribus repetita. *Ilum*] Adrastum.

266 *Male pervigil ignis*] Id est, non pervigilans, quia contemptu Argivorum Thebani vigiliis non curabant.

269 *Mandavere*] 'Mandare' hic nota significatio est, committere. Eleganter itaque mandare animas dicuntur navigantes cum dormiant, siquidem committunt vitam naucloero vigilanti. *Cruceus*. Forsan nautinteligitur, quieti. *Lucret. IV.* 'Et fessum corpus mandare quieti.'

Tempus erat, junctos cum jam soror ignea Phœbi
 Sentit equos, penitusque cavam sub luce parata
 Oceani mugire domum, seseque vagantem
 Colligit, et moto leviter fugat astra flagello.
 Concilium rex triste vocat: quæruntque gementes, 275
 Quis tripodas successor agat: quo prodita laurus
 Transeat, atque orbum vittæ decus. Haud mora, cuncti
 Insignem fama, sanctoque Melampode cretum
 Thiodamanta volunt; quicum ipse arcana Deorum
 Partiri, et visas uni sociare solebat 280
 Amphiarus aves, tantæque haud invidus artis
 Gaudebat dici similem, juxtaque secundum.

Tempus venerat, cum jam flammea soror Phœbi sentit jugatos solis equos, et cavas ædes Oceani prorsus stridere exorto lumine, et cogit sese errantem, et sidera expellit verbere leviter incusso. Rex advocat mæstam concionem: et quærunt dolentes, quis hæres sufficeretur tripodibus: in quem deserta laurus et viduatum infule ornamentum transferatur. Sine cunctatione omnes postulant celebrem Thiodumantem ortum e religioso Melampode; quocum ipse Amphiarus solitus erat communicare secreta Deorum, et participare inspectas aves, et haud æmulus tantæ scientiæ letabatur se

vox præcedenti insit.' Barth.—272 Lipsian. et Venett. *cava sub luce paratam*.—276 Behot. 1. *successus*, et æquæva manu pro v. l. *successor*. Pnt. *prodigia laurus*; unus Behot. *tradita laurus*, et pro v. l. *prodita*.—277 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et editiones veteres: *vittæ decus*.—278 *Melampade* in uno Behot.—279 *Thiodemanta* in eodem codice. *quo cum ipse secreta* Behot. 2. *cum*

NOTE

270 *Inscriptaque Deus qui navigat alno*] Intelligit Deos navibus inscriptos in quorum tutela erant, præsertim Dioscurus. Sic navis in qua erat Paulus Apostolus habebat *παρόντων* Dioscurus.

271 *Tempus erat, &c.*] Descriptio orientis solis. *Soror ignea Phœbi*] Luna.

272 *Equos*] Supple solis. *Cavam*] Ob devexitatem, et convexitatem, spatiumque hinc inde sphericam faciens figuram.

273 *Oceani mugire domum*] Ob strepitum, quem sol oriens edere existimabatur emergendo ex Oceano, ut

putabant veteres. *Domum*] 'Oceani domus,' ut domus cœli, Olympi, et aliorum Deorum, apud Virgilium et ceteros Poëtas.

274 *Flagello*] Cnm Poëtæ dent currum Lunæ, dant etiam ipsi flagellum quo equos acceleret.

275 *Triste*] Ob infelicem successum pugnæ, et amissum Amphiarum.

276 *Tripodas*] Vide Theb. i. 609. *Laurus*] Insigne sacerdotii Phœbi, una cum infula.

277 *Orbum*] Mortuo Amphiarao.

278 *Sanctoque Melampode cretum*] De Melampode vide Theb. iii.

Illum ingens confundit honos, inopinaque turbat
 Gloria, et oblatas frondes summissus adorat,
 Seque oneri negat esse parem, cogique meretur. 285
 Sicut Achæmenius solium gentesque paternas
 Excepit si forte puer, cui vivere patrem
 Tutius, incerta formidine gaudia librat,
 An fidi proceres, ne pugnet vulgus habenis;
 Cui latus Euphratæ, cui Caspia limina mandet. 290

prope æqualem haberi, et proximum. Illum hæc magna gloria perturbat, et subitus honor percellit, et summissus veneratur oblatum ramum, ac inficiatur se capacem esse tanti ponderis, et dignus fuit qui adigeretur. Sicut si Achæmenius puer forte succedit solio, et regno paterno, cui utilius esset patrem degere inter viros, pensat latitiam accipiti pavore, an optimates stent in fide, ne plebs resistat imperio: cui committat limites Euphratæ, cui Caspiæ portas. Tunc timet capere arcus, et gra-

~~~~~

qua ipse arcana Dan.—287 Achæmenius in uno Behot. Achæmenis Dan. Putean. Petav.—289 An fidi proceres, an pugnet Dan. Putean. Petav. Lang. Lanr. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser. ne pugnet Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—

NOTÆ

284 *Oblatas frondes*] Laurus.

285 *Cogique meretur*] Eodem modo Cicero Philip. v. 'Tantum ab ambitu sepositus sit (Magistratus), ut quærat cogendus, rogatus recedat, invitatus effugiat; sola illi suffragetur necessitas excusandi. Profecto indignus is est publica dignitate, nisi fuerit ordinatus invitus.' Lampridius in Alexandro Severo: 'Invitos non ambientes in republica collocandos esse referebat.'

286 *Achæmenius*] Id est, Persarum rex, quia Persiæ reges originem trahabant ab antiquissimo rege Achæmene, ut videre est apud Herodotum. Vide Theb. i. 718.

290 *Euphratæ*] Euphrates Mesopotamiæ fluvius, cujus fontes Strabo collocat in Niphate Armeniæ monte, magnus, profundus, et citissimus, evolvitur in sinum Persicum, prius tamen Babyloniam per medium scindit, et Tigri conjunctus Mesopotamiam facit. Ptolemæus vero docet

ipsum dividi in eum alveum, qui per Babyloniam labitur, et enim qui per Seleuciam, quorum medius vocatur *βασιλευς ποταμὸς*, Polybio ἡ *βασιλικὴ διώρυξ*, Arabibus *Almelec*, seu regius, Chaldæis *neharmalca*, id est, fluvius regius: sic dictus, ut ait Ammianns Marcellinus, quia regia cura effossus fuit. *Caspia limina*] Caspiæ portæ aliæ sunt a portis Caucasiis seu Ibericis, hæ enim sunt in Albanæ confinio, ingens naturæ opus, montibus repente interruptis, ubi fores obditæ ferratis trabibus, subter medias amne Dynodori fluente, auctore Plinio lib. vi. cap. 11. et Strabone lib. xi. Caspiæ vero sunt ad Mare Caspium Caspiis gentibus junctæ, interruptis angusto transitu jugis, ita ut vix singula neent plaustra, longitudine octo millium passuum, toto opere manu facto, ut refert Plinius lib. vi. cap. 14. Opus hoc autem dicitur Alexandri magni. Nam cum transitus foret per has fauces, angus-

Sumere tunc arcus, ipsumque onerare veretur
 Patris equum, visusque sibi nec scepra capaci
 Sustentare manu, nec adhuc implere tiamam.
 Atque is ubi intorto signavit vellere crinem,
 Convenitque Deis, hilari per castra tumultu 295
 Vadit ovans: ac, prima sui documenta, sacerdos
 Tellurem placare parat: nec futile mœstis

vare ipsum equum parentis, nec sibi videtur portare sceptrum perita manu, nec adhuc implere cydarim. Atque ille Thiodamas, ut ornavit comas tortis infulis, et numinibus probatus est, it exultans per castra lato strepitu. Et antistes, primo sui specimine, accingit se ad mitigandam terram: nec id vanum paruit tristibus Græcis.

291 *Sumere tunc artus* edd. vett. Bernartius ex codd. correxit. *onerare videtur* Put.—296 Unus Behot. *tunc pro ac.*—299 Put. *cespile texti.*—301 *Et tumultus*

NOTE

tiasve in Mediam et Persidem, scribit Gregorius Abulfaragius, Alexandrum, ut præcluderet iter Scythis, ne effunderentur in Asiam, mandasse construi aggerem, dictum aggerem Jajugi, cubitos duodecim longum, octo latum: Persarumque reges ei exstruendo animum applicuisse, et non perfecisse, nisi tempore Cosroe Nuchiravani, qui ipsum firmiter exstructum fastigiis adjunxit, deinde in mare per milliaris spatium produxit, portisque ferreis clausit, post annum et amplius ejus ædificationi impensum; adeo ut a centum hominibus custodiretur, cum antea ne centies mille virorum exercitus illi custodiendo sufficerent. Permisitque præfecto ibi constituto, solio aureo insidere, unde partium istarum dux solii rex appellatur. Nunc vocantur Turcice *Demir capi*, id est, ferreæ portæ. Vide et Procopium lib. i.

291 *Sumere tunc arcus*] Respexit ad mores Persarum, apud quos arcus erat insigne regium. Dio lib. xlix. de Phraate Persarum rege, ad quem Antonius legatos miserat: 'Aurea sella sedens,' καὶ τὴν θύραν τοῦ τάξου

ψάλλον, ac nervum arcus pulsans. Unde Poëtæ, cum de Xerxe ac regibus Persarum loquuntur, eos vocant 'Pharetratos reges.' *Ipsamque onerare veretur [videtur] Patris equum*] Id etiam videtur fuisse ex consuetudine orientali, ut successor insideret defuncti equo, ac se populis præberet videndum. Legimus enim Salomonem vectum paterna mula, cum declaratus est rex Israël, et hujusce rei exempla quædam videntur in historia Arabum Elmacini.

293 *Implere tiamam*] Id est, habere caput satis firmum sustinendis regni curis ac oneribus. *Tiamam*] Tiara, ornamentum capitis Persicarum primum mulierum, quod postea sumserunt reges et sacerdotes.

294 *Intorto signavit vellere crinem*] Hinc infulis tortis fuisse usos sacerdotes discimus.

295 *Convenitque Deis*] Placuit, sive, dignus hoc munere judicatus a numinibus fuit.

297 *Tellurem placare parat*] Ut quæ eis irata videbatur absorpto Amphirao.

Id visum Danaïs: geminas ergo ilicet aras
 Arboribus vivis, et adulto cespite texi
 Imperat, innumerosque Deæ sua munera flores, 300
 Et cumulos frugum, et quicquid novat integer annus
 Addit, et intacto spargens altaria lacte
 Incipit: O hominum Divumque æterna creatrix,
 Quæ fluvios, sylvasque, animarum et semina mundi
 Cuncta, Prometheasque manus, Pyrrhæaque saxa 305
 Gignis, et impastis quæ prima alimenta dedisti,
 Mutastique vices, quæ pontum ambisque, vehisque,

Statim itaque jubet duo altaria texi ex virentibus arboribus, et adulto gramine, et adjicis numini flores omnis generis, sua dona, et aceros segetum, et quicquid rediens annus renovat, et perfundens aras novo lacte orditur: O sempiterna genitrix hominum et Deorum, quæ procreas flumina, nemoraque, et omnia semina animantium mundi, et genus humanum a Prometheo fictum, et reparatum a Pyrrha lapidum jactu, et quæ prima præbuiti pabula impastis, et mitiores reddidisti homines mitiore cibo, quæ amplecteris mare portasque, mansueti pecudum greges, feri-

frugum edd. vett. correxit Bernartius. *impiger annus* Put.—304 Dan. et Put. *animarum semina mundo*; Behot. 1. *animarum et semina mundi*; Behot. 2. *animas et semina mundi*; Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *animasque et semina mundi*.—305 *Prometheasque manus* Gronov. Obs. III. 7.—307 *Mutastique viros* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. et edd. ante Gronov. Vide Not. Var. *Mutastique cibos* optimæ Barthii mem-

NOTE

299 *Arboribus vivis*] An semper virentibus, ut cupresso, aut lauro: aut certe viridibus, id est, nuper abscissis.

300 *Deæ*] Terræ. Terra enim seu Tellus veteribus Dea credita: cetera etiam elementa culta.

303 *Hominum Divumque æterna creatrix*] Homerus, Hymno in Terram, eam vocat matrem Deorum. Orpheus etiam in suis Hymnis eam vocat Deorum Hominumque matrem, ut etiam facit Apollonius Argon. lib. III. Confundebatur enim cum Rhea, quæ mater Deorum appellabatur.

304 *Et semina mundi Cuncta*] Id est, ex quibus res omnes gignuntur.

305 *Prometheasque manus*] Id est, homines a Prometheo fictos: Prome-

theus enim ex limo terræ hominem formasse dicitur. *Pyrrhæaque saxa*] Fabulantur Poëtæ Pyrrham jactu lapidum humanum genus diluvio extinctum reparasse. Vide Ovidium Met. I.

307 *Mutastique vices* [viros] An ut ex feris mitiores fierent, mitiori cibo pasti? Membranzæ omnium optimæ: *Impastis quæ prima alimenta dedisti, Mutastique vices*. Quod sincerum judico. Vices sunt alimentorum, cum glandibus et ceteris nullo cogente creatis, mitiores cibos manu culta substituit, et succedere jussit. Virgilius Georg. 'Vestro si munere telus Chironiam pingui glandem mutavit arista.' Ovidius Fast. IV. 'Homine ad meliora alimenta vocato

Te penes et pecudum gens mitis, et ira ferarum,
 Et volucrum requies, firmum atque immobile mundi
 Robur inoccidui! te velox machina cœli 310
 Aëre pendentem vacuo, te currus uterque
 Circumit: o rerum media, indivisaque magnis
 Fratribus! ergo simul tot gentibus alma, tot altis
 Urbibus, ac populis, subterque, ac desuper una
 Sufficis, astriferumque domos Atlanta supernas 315
 Ferre laborantem, nullo vehis ipsa labore,
 Nos tantum portare negas? nos, Diva, gravis?

tasque belluarum, et lentus volucrum sunt in tua potestate: vis stabilis et immota orbis, quæ non occidit, ut cælum. Celer fabrica cœli, et uterque currus movetur circum te suspensam in libero aëre. O media mundi, et non partita ab ingentibus fratribus. Ergo æqualis nutrix tot nationum, sufficis sola tot florentibus civitatibus ac gentibus, quæ super ac desuper te sunt, et ipsa nullo labore fers cœliferum Atlanta fatigatum portando superas ædes? Recusas nos tantum ferre? nos Dea

branæ, quod ille probat.—312 *Circuit Petrens, et Exc. Cantab.* Vide ad vs. 132.—315 'Vox *astriferum* in optimo libro sic scripta est, ut aliam prius fuisse delineatam appareat. An scripsit Papinius, *astrigerum*, aut *astriregum*? id

NOTÆ

Mutavit glandes utiliore cibo.' *Gronovius.* Homines enim primi, nondum inventis a Cerere frumentis, glandibus ceterisque sponte nascentibus vescebantur. *Quæ pontum ambisque, vehisque*] Terra enim ambit et fert Oceanum, ut et ab Oceano cingitur, ferturque.

309 *Firmum atque immobile mundi Robur inoccidui*] Terra enim non movetur, nec occidit secundum communem opinionem, sed cælum.

311 *Aëre pendentem vacuo*] *Manilius:* 'Est igitur tellus mediam sortita cavernam Aëris, et toto pariter suspensa profundo.' *Te currus uterque*] Solis scilicet et Lunæ, quibus currus dant *Poëtæ.*

312 *O rerum media*] Res pro universo, quod et rerum universitas. *Peyraredus.* *Indivisaque magnis Fratribus*] Jupiter, Neptunus, et Pluto orbem inter se partiti, terram indivi-

sam reliquisse dicuntur.

313 *Tot gentibus alma*] Tellus enim Dea depingebatur cum multis mammis.

314 *Subterque*] Intelligit Antipodas. *Desuper*] Nos, qui sumus in hac parte terræ, quæ superior nobis videtur, ut ea in qua sunt Antipodes inferior.

315 *Atlanta supernas Ferre laborantem*] Atlas cælum humeris portare dicitur.

317 *Nos, Diva, gravis*] 'Gravari,' moleste ferre. Idem *Surrentino:* 'Assuetaque tecta gravati.' Et *Achilleid.* II. 'Sed longa sagaci Nox Ithaco, lucemque cupit, somnosque gravatur.' Male vulgo, 'somnoque,' et contra sensum. Apud *Lucanum* lib. V. 'Regnorum injusta gravari.' Et lib. VII. 'Dominos gravari.' *Silio* lib. II. 'Abrumpunt vitam, lucemque gravantur.'

Quod, precor, ignari luimus scelus? an quia plebes
 Externa Inachiis huc adventamus ab oris?
 Omne homini natale solum: nec te, optima, sævo 320
 Tanquam humiles populos deceat distinguere fine,
 Undique ubique tuos: maneat communis, et arma
 Hinc atque inde feras: liceat, precor, ordine belli
 Pugnaces efflare animas, et reddere cœlo.
 Ne rape tam subitis spirantia corpora bustis, 325
 Ne propera: veniemus enim, quo limite cuncti,
 Qua licet ire via: tantum exorata Pelasgis
 Siste levem campum, celeres neu præcipe Parcas.
 At tu care Deis, quem non manus ulla, nec enses
 Sidonii, sed magna sinu Natura soluto, 330
 Ceu te Cyrrhæo meritum tumularet hiatu,

dedignaris? Cujus vero sceleris, oro, pœnas inacti pendimus? an quia peregrina natio huc advenimus a regionibus Argivis? Tota terra patria est homini, nec tibi conveniat, optima, nos undique et ubique tuos discernere crudeli limile, velut viles gentes. Equa sis omnibus, et hinc atque illinc portes arma. Fas sit, oro, lege belli expirare bellatrices animas ac restituere cœlo. Ne auferas viventia corpora tam repentinis funeribus. Ne festina. Nam omnes ibimus, qua semita, quo fas est vadere itinere. Solum placata Græcis firma incertum campum, nec præveni veloces Parcas. At tu amate numinibus, quem nulla manus, nec gladii Thebani occiderunt, sed quem magna natura amplexa dehiscenti gremio, ita se rursus junxit, ut si te dig-

~~~~~

est Deorum, qui regunt astra.' Barth.—319 *Externi Inachiis huc adventamus ab arvis* codex Dan. Heinsii, quem vide ad Claudian. Rapt. Proserp. II. Præf. 9.—321 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *distinguere finem*; correxit Bernartius ex codd.—322 *Undique ubique tuis* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Gevart. Grasser. et Amstel. *ubique tuos* Dan. Put. Behott. 1. 2. Petrens. Exc. Cantab. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Vide Not. Var.—327 'In optimo librorum claris literis scriptum est:

NOTÆ

319 <i>Inachiis</i>] Argivis.	dunt. Theb. II. 63.
321 <i>Tanquam humiles populos</i>] Non enim tam viles et abjecti sumus, ut tam sævo fine ab aliis distingui debeamus. Hoc dixit propter hiatum terræ, quo Amphiaræus absorptus est.	325 <i>Subitis bustis</i>] Properatis mortibus, quas busta consequi ex more solent. Cadavera enim mortuorum cremabantur.
322 <i>Maneat communis</i>] Id est, neutrius populi partes foveas.	328 <i>Siste levem campum</i>] Firma, ne iterum discedat.
323 <i>Ordine belli</i>] Id est, ferro et armis, non hiatu terræ.	329 <i>Tu</i>] Amphiaræ scilicet.
324 <i>Et reddere cœlo</i>] Unde descen-	330 <i>Sidonii</i>] Thebani.
	331 <i>Cyrrhæo hiatu</i>] Id est, Cyrrhæo antro. Non enim decebat Amphiaræum, tam celebrem vatem, in

Sic amplexa coit, hilaris des, oro, precatus
 Nosse tuos, cœloque, et vera monentibus aris
 Concilies, et quæ populis proferre parabas,
 Me doceas: tibi sacra feram præsaga, tuique 335
 Numinis interpres, te Phœbo absente vocabo.
 Ille mihi Delo Cyrrhaque potentior omni
 Quo ruis, ille adytis melior locus. Hæc ubi dicta,
 Nigrantes terra pecudes, obscuraque mergit
 Armenta, ac vivis cumulos undantis arenæ 340
 Aggerat, et vati mortis simulacra rependit.
 Talia apud Graios, cum jam Mavortia contra
 Cornua, jam sævos fragor æreus excitat enses.

num sepeliret in antro Cyrrhæo, latus concedas, precor, scire preces tibi gratas, et nos reducas in gratiam cum cœlo ac altaribus verum nuntiantibus, et instruas me his, quæ destinabas dicere gentibus. Tibi offeram victimas, quibus divinare possis, et interpres divinitatis tuæ, implorabo te, Phæbo non respondente. Locus ille, quo absorptus es, venerabilior mihi erit Delo, ac tota Cyrrhæa, ille potior omnibus sacerviis. Hæc ubi prolata sunt, infodit in terram pecudes vivas atri velleris, et furca armenta, ac iis accumulât congeriem copiosæ arenæ, et exsolvit auguri imaginarium funus. Hæc gerebantur apud Pelasgos, cum jam ex altera parte bellica cornua, jam tubarum clangor instigant crudeles enses. Dira

Qua decet.' Barth.—332 Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *hilaris des*; Dan. Behott. 1. 2. et omnes fere codd. Gronovii *hilaris des*. Vide Not. Var. 'Aliter hæc exhibet vetustissimus liber, et solus, puto, veritatem hoc nobis loco servavit, scribendo: *hilaris Deus, oro, &c.*' Barth.—333 *Nosce tuos* margo ed. Barth. ex codice manuscripto.—335 *Me moneas* nonnulli codd. Barthiani.—339 *Nigrantes terræ* unus Behot.—343 In eodem codice: *fragor æneus*. Sed vide Marklandum ad Sylv. 1. 1. 51. et Bentl. ad Hor. 11.

NOTE

alio sepulcro humari, quam in Cyrrhæo antro seu Delphico, ubi Apollinis oraculum erat.

332 *Hilaris*] Alii legunt *hīlares*. *Des, oro, precatus Nosse tuos*] Id est, doce nos modum te precandi: certæ enim erant precum formulæ.

335 *Præsaga*] Quibus divinare possis, id est, sacrificio denuntiare.

337 *Delo Cyrrhæque*] Delos et Cyrrhæa loca Apollinis oraculo notissima, ut jam sæpius diximus.

338 *Quo ruis*] Hoc enim loco templum Amphiaræ erectum est, ut su-

pra diximus.

339 *Nigrantes terra pecudes, obscuraque mergit Armenta, &c.*] Victimæ nigri velleris offerebantur Diis Inferis, ex quorum numero Tellus erat, et vivæ infodiebantur terræ, ut hic refert Poëta.

341 *Mortis simulacra*] Imaginarium funus. Virgilius: 'Tunc egomet tumulum Rhetæo in littore inanem Constitui.' Vocabatur et Cenotaphium, cujusmodi repræsentabantur busta, et tumuli, ubi ipsa cadavera non erant.

Addit acerba sonum Theumesi e vertice crinem
 Incutiens, acuitque tubas et sibila miscet 345
 Tisiphone: stupet insolito clangore Cithæron
 Marcidus, et turres carmen non tale secutæ.
 Jam trepidas Bellona fores, armataque pulsat
 Limina, jam multo laxantur cardine Thebæ.
 Turbat eques pedites, currus properantibus obstant, 350
 Ceu Danaï post terga premant: sic omnibus alæ
 Arctantur portis, septemque excursibus hærent.
 Ogygiis it sorte Creon, Eteoclea mittunt
 Neitæ, celsas Homoloidas occupat Hæmon,
 Hypsea Prætidēs; celsum fudere Dryanta 355
 Electræ, quatit Hypsistas manus Eurymedontis,

Tisiphone adjicit stridorem, commovens comam e jugo Theumesi, exasperatque buccinas, et jungit sibila. Ebrius Cithæron, et turres non ad talem cantum admotæ, mirantur insolitum sonum. Jam Bellona percutit trementes portas, et armatas fores. Jam Thebæ solvantur multo repagulo. Eques turbat pedites: currus impediunt festinantes, ceu Græci urgeant post terga: sic turma comprimuntur ad omnes portas, et sistuntur septem eruptionibus. Creon sortito egreditur ex Ogygiis; Neitæ effundunt Eteoclem; Hæmon potitur sublimibus Homoloidibus; Prætidēs emittunt Hypseum; Electræ ingentem Dryanta; cohors Eurymedontis

*****

Sat. 3. 183. In nonnullis codd. Barth. incitat enses, cum glossa, 'exacuit, promovet.'—344 *Theumesi* a vertice nnus Behot.—346 *Tesiphone* Behot. 1. *Tisiphone* Behot. 2.—352 *Artantur portus* Behot. 1. 2.—353 In iisdem codd. it forte.—354 *Neistæ* Behot. 1. *Nehistæ* Behot. 2. *emoloidas* in eodem codice; *celsas Homoloidas* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Gevart. et Graæser. occupat *Emon* Behot. 1. occupat *hemon* Behot. 2. *Emon* in edd. vett.—355 *Prætiæ* Behot. 1. *Propethis* Behot. 2. *fudere Dryanta* Behot. 1. *fudere Arianta* Behot. 2.—356 *Electræ*

NOTÆ

- 343 *Cornua*] Supple, sonant. *Fragor æreus*] Sonitus tubarum ærearum.
 344 *Theumesi*] Theumesus mons Bæotiæ.
 346 *Cithæron Marcidus*] Cithæron mons Bæotiæ; dicitur *Marcidus*, quia orgia Bacchi cuius proprium est epitheton *Marcidus*, in hoc monte celebrantur.
 347 *Et turres carmen non tale secutæ*] Sed cantum lyræ Amphionis, ut supra diximus.
 349 *Thebæ*] Id est, Thebarum portæ.
 351 *Danaï*] Argivi.
 352 *Septemque excursibus hærent*] Quia per septem portas egrediebantur, et præ multitudine comprimebantur ad portas, unde 'hærent.' Nomina septem portarum sequentibus versibus comprehenduntur, Ogygiæ scilicet, Neitæ, Homoloides, Prætidēs, Electræ, Hypsistæ, Dircææ.

Culmina magnanimus stipat Dircæa Menceceus.

Qualis ubi adversi secretus pabula cœli

Nilus, et Eoas magno bibit ore pruinas,

Scindit fontis opes, septemque patentibus arvis 360

In mare fert hyemes: penitus cessere fugatæ

Nereides, dulcique timent occurrere ponto.

Tristis at inde gradum tarde movet Inacha pubes,

Præcipue Elææ, Lacedæmoniaque cohortes,

Et Pylîi: subitum nam Thiodamanta sequuntur 365

pulsat Hypsistas; fortis Menceceus munit tecta Dircæa. Ut cum occultus Nilus absorbet ingenti alveo alimenta tractus meridionalis, et nebulas orientales, partitur ditissimas fluenti sui, et evoluit in mare septem ingentibus ostiis aquas impetuosas: abactæ Nereides prorsus fugerunt, et metuant occurrere dulcibus aquis. Sed inde mæsta juvenus Inacha lente profert pedem, maxime manipuli Elæi, Spartanique et Pylîi: nam privati vate sequuntur Thiodamanta repente factum ducem, nec ad-

unus Behot. quatit hissatas Behot. 2. quatit hipsistas Behot. 1.—358 Qualis ubi adversi Gronovius ad Achill. i. 539. et ad Senec. Tragœd. p. 444.—360 Gruterus ex codice Palatino legit: *patentibus alveis*, improbante Dan. Heinsio ad Claudian. Eidyll. vi. 11. Vide Not. Var.—363 Inacha plebes unus Behot.—365 'Turbat hanc omnium ceterorum exemplarium ille optimus noster

NOTÆ

358 *Adversi*] Meridiani. *Secretus*] Ob fontem tunc incognitum: fontes enim Nili veteribus incogniti.

359 *Eoas pruinas*] Theb. iv. 'Eoæ liquentia pabula brumæ.' Vide ibidem.

360 *Scindit fontis opes*] Quia in plures alveos dividitur. *Septemque patentibus arvis*] Nilus enim septem ostiis in Mare Ægyptium effunditur, unde *ἐπτάρρομος* a Græcis dicitur: quæ omnia ejus ostia his nominibus nuncupantur: primum vocatur 'Pelusiacum,' quod est orientalius: secundum 'Taniticum,' quod aliis 'Saiticum': tertium 'Mendesium': quartum 'Phatmeticum,' et 'Phatnicum' vel 'Phatniticum': quintum 'Sebenniticum' vel 'Sybenniticum': sextum 'Bolbitinum,' quod 'Bucolicum' etiam vocatur: septimum et ultimum

Delph. et Var. Clas.

Stat.

'Heraclium,' etiam 'Canopicum' et 'Naucraticum.' *Arvis*] Legendum *Alveis*. Theb. v. 'Populataque gurgitis alvum.' Lib. ix. 'Solito tunc plenior alveo, Signa mali, magna se mole Ismenos agebat.' Via Domitiana: 'Qui me vallibus aviis refusum... Recti legibus alvei ligasti.'

361 *Hyemes*] Aquas impetuosas satis insolenter pro aquis fluvialibus.

362 *Dulci ponto*] Quod mare dulce factum est Nili aquis.

363 *Inde*] Ex hoc tempore, scilicet. *Inacha*] Argiva.

364 *Elææ, Lacedæmoniaque cohortes, Et Pylîi*] Hi enim populi Amphiaræo parebant. Vide Theb. iv.

365 *Subitum*] Inopinatè electum: successerat enim Amphiaræo una voce.

4 H

Augure fraudati, nec dum accessere regenti.
 Nec tua te, princeps tripodum, sola agmina quærent:
 Cuncta phalanx sibi deesse putat: minor ille per alas
 Septimus extat apex: liquido velut æthere nubes
 Invida Parrhasiis unum si detrahat astris 370
 Truncus honor plaustris, nec idem nitet igne reciso
 Axis, et incerti numerant sua sidera nautæ.
 Sed jam bella vocant: alias nova suggere vires
 Calliope, majorque chelyn mihi tendat Apollo.
 Fatalem populis ultro poscentibus horam 375
 Admovet atra dies: Stygiisque emissa tenebris
 Mors fruitur cœlo, bellatoremque volando
 Campum operit, nigroque viros invitat hiatu,

huc accommodavere animos moderanti. Nec solæ copiæ tuæ te possunt, interpres Tripodum: omnis exercitus credit te se deseruisse. Illud septimum fastigium apparet humiliter inter tentoria. Ut si nubes molesta adimat fluido cœlo unam e Stellis Parrhasiis, decus currus mutilatum est, nec polus micat eodem modo detracto jubare, et ancipites nautæ recensent astra sua. Sed jam bella citant. Calliope nova subministra mihi aliud robur, fortiorque Apollo accommodet mihi citharam. Nigra dies adducit fatale momentum gentibus sponte petentibus, et Mors egressa ex umbris infernis orbe supero regnat, et tegit volando bellicum campum, et vocat bella-

liber, referendo loquuntur.' Barth.—371 Truncus honor unus Behot. *haud solum nitet* in quibusdam, ex glossa.—376 Admonet uterque Behot.—377 Mors cœlo fruitur optimæ Barthii membrauæ.—378 Edd. vett. et nonnulli codd.

NOTÆ

369 Septimus] Septem enim erant duces Argivi.

370 Parrhasiis astris] Intelligit utramque Ursam Majorem et Minorem: quia Callisto et ejus filias Arcas in hæc duo sidera conversi sunt, ut volunt Poëtæ. Parrhasia vero, a Parrhasiis urbe Arcadiæ: Callisto enim et Arcas erant Arcades.

371 Plaustris] Quia septem lucidiores Ursæ Majoris stellæ currus figuram referunt.

372 Axis] Seu potius polus, id est, extremitas axis mundi, quæ est prope Ursam Majorem. Et incerti numerant sua sidera nautæ] Nautæ enim observabant Ursam in dirigenda sua

navigazione. Incerti] Cum sex tantum stellas videant, an sit septemtrio, dubitantes. In Septemtrionali enim Plauastro septem sunt stellæ.

373 Alias nova suggere vires Calliope] Poëtarum mos, ut de novo invocent Musas et Apollinem, cum quid grande et inexpectatum dicere aggreduuntur.

375 Fatalem, &c.] Hunc versum et septem sequentes aliqui condemnant ut adulterinos, et Statio prorsus indignos.

377 Mors fruitur cœlo] Id est, toto orbe supero regnat.

378 Nigroque viros invitat hiatu [amictu] Alludit forte Poëta ad morem

Nil vulgare legens: sed quæ dignissima vita
 Funera, præcipuos annis animisque cruento 380
 Angue notat; jamque in miseros pensum omne sororum
 Scinditur, et Furiae rapuerunt licia Parcis.
 Stat medius campis etiamnum cuspidē sicca
 Bellipotens, jamque hos clypeum, jam vertit ad illos
 Arma ciens, aboletque domos, connubia, natos. 385
 Pellitur et patriæ, et qui mente novissimus exit,
 Lucis amor: tenet in capulis, hastisque paratas
 Ira manus, animusque ultra thoracas anhelus

tores nigra veste, nihil plebeium eligens: sed signat sanguinea serpente ad letum, eos qui magis merebantur vivere, conspicuos ætate et animo. Jamque totum stamen sororum rumpitur in infelices, et Furiae vi abstulerunt licia Parcis. Mars quoque Deus armorum stat in medio campo, mucrone nondum cruento, et convertit scutum jam ad hos, jam ad illos, excitans bellatores, deletque e memoria ædes, uxores, liberos: patria etiam abigitur, et cupido vitæ, quæ ultima cedit ex animo. Furor habet manus expeditas in capulis et hastis, et corda micantia impellunt ipsas

invitat amictu; Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Lipsian. Venett. 3. 4. et recentt. invitat hiatu; et sic legit Joannes Boccatus Geneal. Deor. lib. i. cap. 82.—381 Ungue notat optimæ Barthii membranæ, ut conjectabat Marklandus ad Sylv. II. 1. 143.—383 Unus Behot. etiamnunc.—384 Armipotens Dan. Petav. edd. vett. Bellipotens Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Put. Fabr. Behott. 1. 2. omnes Barthiani, Petrens. Exc. Cantab. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. jamque ad hos membranæ Collegii Emanuelis Oxon. metro obstante.—386 Conjunctio et post Penthemimerin non habetur in edd. vett. primus restituit Lindenbrogius.—388 Codex Lindenbrogii: animoque ultra thoracas

NOTÆ

ducum, qui, die quo pugnare decreverant, solebant mane erigere supratentorium suum russam tunicam, ut signum futuræ pugnae: sed mors nigrum erigit, quia hic color ipsi proprius est. Legit Gronovius hiatu.

379 Nil vulgare legens: sed quæ dignissima vita Funera] Consonat illud apud Ciceronem Phil. xiv. 'Mars fortissimum quemque in acie pignari solet.' Item illud: Ἀπὸς οὐκ ἀγαθὸν φεῖσθαι, ἀλλὰ κακὸν. Mars non parciit fortibus, sed ignavis.

381 Angue notat] Ut non fallatur, cum acies committentur.

383 Cuspide sicca] Ut quæ sanguine neutrius partis nondum tincta fuerat.

Ita et 'sicci sanguine dentes' Silio lib. vii. et lib. viii. 'Cæde sine ulla insolitum sibi bella geri, siccasque cruoris Inter telasui Mavortis bebescere dextras.' Ita 'sicca mors' Juvenali Sat. x.

384 Bellipotens] Mars.

385 Aboletque domos] Delet memoriam suorum, &c.

388 Animusque ultra thoracas anhelus Conatur] Notavit e suo Lindenbrogii: animoque ultro thoracas anhelus Conatur. Sane a nobis comparati omnes, Conatur, non Conantur, ut aliæ editiones nullo sensu; nihil præterea mutant: tollunt solum post anhelus distinctionem: Animusque ultra tho-

Conatur, galeæque tremunt horrore comarum.
 Quid mirum caluisse viros? flammanantur in hostem 390
 Cornipedes, niveoque rigant sola putria nimbo,
 Corpora ceu mixti dominis, irasque sedentum
 Induerint: sic fræna terunt, sic prælia poscunt
 Hinnitu, tollantque armos, equitemque supinant.
 Jamque ruunt, primusque virum concurrere pulvis 395
 Incipit, et spatiis utrimque æqualibus acti
 Adventant, mediumque vident decrescere campum.
 Jam clypeus clypeis, umbone repellitur umbo,
 Ense minax ensis, pede pes, et cuspidē cuspis.
 Sic obnixa acies pariter suspiria firmant, 400

loricas, et cassides trepidant arrectis comis. Quid mirum bellatores exarsisse? equi etiam in hostem accenduntur, et humectant carnosam terram candido imbre, seu conjuncti fuerint dominis corpore, et sumserint rabiem equitum: sic mandunt lupata, sic hinnitu efflagitant certamen, erigunt armos, et excutunt sesseores. Jamque incurrunt, priorque pulvis militum incipit configere, et delati ex intervallis utrimque paribus accurrunt, et cernunt minui medium campum. Jam scutum rejicitur scuto, umbo umbone, minax gladius gladio, pes pede, et mucro mucrone. Sic prope oppositæ copiæ æqualiter retinent spiritus et splendent cristæ inducta

~~~~~

anhele; Barthius conj. *animisque u. t. anhelis*.—389 *Conatur* Behott. 1. 2. Dan. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *Conatur* unus Lindembrogii, et omnes Gronoviani, cum edd. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *honore comarum* Dan. Put. Petav. et edd. vett.—392 *Optimus codex Barthii: ceu mixti dominorum, irasque sequentum*.—394 *Buslid. equitemque fatigant*.—395 *Optimus Barth. primusque utrimque concurrere*; unde ille: *primus quorum concurrere*.—397 *Adveniant nonnulli Barth. et opt.*—400 ‘*Vera scriptura: suspiria fumant: nihil certius*.’ Barth. Ita Dan. Put. Petav. Lindembrog. et Cruc. *suspiria ducunt* unus Behot. *suspiria firmant* alter Behot. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Gronov.

NOTE

racas anhelus Conatur. Vult incitatis ad prælium tanto motu cor micare, ut ipsos thoracis impellere, ac quodammodo perrumpere velle videatur. Ovidius Met. II. ‘Et tanto penitus traxit suspiria motu, Ut pariter pectus positamque in pectore forti Ægida concuteret.’ Noster lib. XII. ‘Uterque minax globus et conatur uterque Longius.’ Gronovius. Guyetus vero hæc ut spuria delet, jungitque *ad ira manus* cum *Galeæque* sequentis versus. Peyraredus corrigit: *Conique galeæque*.

391 *Niveo nimbo*] Spuma.

395 *Jamque ruunt*] Exercitus scilicet.

397 *Mediumque vident decrescere campum*] Sibi invicem appropinquando scilicet.

398 *Clypeus clypeis*] Unus pluribus, ut in concursu inordinato. Imitatur et Homerum II. N. *ἑπάρτες δόρυ δούρῃ, ὅσκιος ὀσκέῃ*.

400 *Firmant*] Quidam codices *fumant*. Ex ardore scilicet pugnantium.

Admotæque nitent aliena in casside cristæ.
 Pulcher adhuc belli vultus : stant vertice coni,
 Plena armenta viris, nulli sine præside currus,
 Arma loco, splendent clypei, pharetræque decoræ,
 Cingulaque, et nondum deforme cruoribus aurum. 405
 At postquam rabies, et vitæ prodiga Virtus
 Emisere animos, non tanta cadentibus Hædis
 Aëriam Rhodopen solida nive verberat Arctos,
 Nec fragor Ausoniæ tantus, cum Jupiter omni
 Arce tonat, tanta quatitur nec grandine Syrtis, 410
 Cum Libyæ Boreas Italos niger attulit imbres.
 Excludere diem telis, stant ferrea cœlo
 Nubila, nec jaculis arctatus sufficit aër.

quasi in hostili galea. Grata adhuc facies Martis: cristæ prominent in apicibus galearum; equi insidunt sessoribus; nulli currus sine rectore, arma in suo loco sunt: scuta fulgent, pulchræque pharetræ ac baltei, et arma aurea nondum fœdantur sanguine. At postquam furor, et fortitudo contemtrix vitæ projicere animas, Septentrio non tantum Hædis occidentibus ferit dura nive excelsam Rhodopen, nec tantus est strider Ausoniæ, cum Jupiter tonat ex omnibus partibus cœli, nec Syrtis verberatur tanta grandine, cum ater Boreas invexit in Africam pluvias Italas. Expulere lucem sagittis: pendent ferreæ nubes in cœlo, nec aër angustatus telis

Barth. Veen. et Delph.—404 Barthius legit: nulli sine præside currus Armato.
 —408 Behott. 1. 2. solita nive.—413 In iisdem codd. nec jaculis artatus.—414

NOTE

401 *Admotæque nitent aliena in casside cristæ*] Id est, videntur infixæ esse, et insertæ alienæ cassidi, et in ea nitere, non in sua.

403 *Plena armenta viris*] Satis insolenter pro, equi rectores suos adhuc ferunt.

407 *Emisere animos*] Metaphora a Circo. Virgilius: 'Emissamque hyemem sensit.' *Cadentibus Hædis*] Vide Theb. III. 25.

408 *Rhodopen*] Thraciæ montem. *Solida nive*] Grandine.

409 *Ausoniæ*] Italiæ. Italia enim 'Ænotria,' 'Hesperia,' et 'Ausonia' vocata. Est regio totius Europæ no-

bilissima, cnjus urbs primaria Roma caput orbis. Italia autem habet formam cruris, inter Adriaticum et Tusculum Mare, a jugis Alpium dorsoque Apennini porrecta usque ad fretum Siculum: in extrema sui parte scinditur in duo cornua, quorum alterum spectat Mare Ionium, alterum Siculum.

410 *Syrtis*] Vide Theb. I. 687.

411 *Libyæ*] Vide Theb. V. 737. *Boreas niger*] Niger ab effectu. Virg. *Æn.* V. 'Fluctusque atros aquilone secabat.' 'Melanboreios' vocatur apud Joppen Palæstinæ oppidum. Josephus Belli Judaici lib. III.

Hi pereunt missis, illi redeuntibus hastis :
 Concurrunt per inane sudes, et mutua perdunt 415
 Vulnera, concurrunt hastæ, stridentia fundæ
 Saxa pluunt, volucres imitantur fulgura glandes,
 Et formidandæ non una morte sagittæ.
 Nec locus ad terram telis : in corpora ferrum
 Omne cadit : sæpe ignari perimuntque, caduntque, 420
 Casus agit Virtutis opus : nunc turba recedit,
 Nunc premit, ac vicibus tellurem amittit, et aufert :
 Ut ventis nimbisque minax cum solvit habenas
 Jupiter, affligitque alterno turbine mundum.
 Stat cœli diversa acies, nunc fortior Austri, 425
 Nunc Aquilonis hyems, donec pugnante procella
 Aut nimiis hic vicit aquis, aut ille sereno.
 Principium pugnæ turmas Asopius Hypseus
 CEBalias (namque hæ magnum et gentile tumentes

sufficit. Hi moriuntur vibratis hastis, illi recedentibus : sudes concurrunt per vacuum ærem, et amittunt reciprocas plagas : hastæ concurrunt : fundæ emittunt crepitantes lapides : celeres glandes æmulantur fulgura, et sagittæ non uno leto metuendæ sunt. Nec locus ad humum sagittis : totum ferrum labitur in corpora. Sæpe inscii sese obruncant, corruntque : casus edit facinora fortitudinis : nunc acies refert pedem, nunc urget, et perdit adimitque vicibus campum. Ut cum Jupiter iratus laxavit fræna ventis pluvisque, et contristat orbem flatibus alternis ; exercitus cœli stant oppositi : nunc procella Austri validior, nunc Boreæ, donec decertante tempestate, aut hic superat nimiis imbris, aut ille serenitate. Hypseus Asopi filius, qui primus prælium inierat, retrudit cohortes CEBalias (nam hæ valde et more patrio

Optimus liber Barthii in litura : *pereuntibus hastis*.—418 In eodem codice : non una in morte ; ita etiam in utroque Behot.—419 Exc. Cantab. *Nec locus ad terram jaculis*.—420 Lang. Laur. Buslid. et edd. vett. *sese ignari* ; Dan. Put. Petav. Lipsian. Behott. 1. 2. Lind. Cruc. Gevart. Grasser. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *sæpe i*.—424 Dan. Put. Petav. et edd. vett. *alternoque affligit*. 'In vetustissimo libro : *alterno qui affligunt : nihil muto*.' Barth.—428 Unus Behot. *belli turbas Asopeus* ; alter Behot. *belli turmas Asopeus*.—431 In

NOTÆ

415 <i>Et mutua perdunt Vulnera</i>] Ob concrsum scilicet telorum.	multum humidus et pluviosus. <i>Sereno</i>] Aquilo enim fugat nubes ac discutit.
418 <i>Et formidandæ non una morte sagittæ</i>] Quia ferro et veneno occidunt.	428 <i>Asopius</i>] Asopi filius. Vide lib. vii.
420 <i>Sæpe</i>] Alii legunt <i>sese</i> .	429 <i>CEBalias</i>] Lacedæmonias, ab
427 <i>Nimiis aquis</i>] Auster enim	CEbalø Laconia rego.

Euhoicum duris rumpunt umbonibus agmen) 430
 Repulit erepto cunei ductore Menalca.
 Hic et mente Lacon, crudi torrentis alumnus
 (Nec turpavit avos) hastam intra pectus euntem
 (Ne pudor in tergo) per et ossa et viscera retro
 Extrahit, atque hosti dextra labente remittit 435
 Sanguineam: dilecta genis morientis oberrant
 Taygeta, et pugnæ, laudatæque verbera matri.

superbæ frangunt asperis scutis copias Euhoicas) sublato Menalca duce agminis. Hic et animo Spartanus erat, et discipulus bellicosi fluminis, (nec dehonestavit majores) retrahit per et costas et præcordia jaculum intra pectus receptum (ne dedecus foret in tergo) et retorquet illud cruentum manu cadente in inimicum. Cara Taygeta, luctæque ac verbera matri probata observantur oculis pereuntis. Amyntas Dircæus

eodem codice: erecto cunei; optimus Barthianus pro v. l. habet: erepto cunei. —433 Nec turbavit avos conjectabat Barthius. ultra pectus Put.—437 Unus

NOTE

432 Crudi torrentis] Eurotæ fluvii, ad cujus ripas ludis gymniciis exercebantur Lacones.

434 Ne pudor in tergo] In tergo enim recipere vulnera, pro flagitio habebatur, quia fugæ signum. Menalcas igitur retraxit hastam, antequam in tergo penetraret.

436 Dilecta genis morientis oberrant Taygeta] Imitatur Virgil. Æn. II. 'Et dulces moriens reminiscitur Argos.' Quicquid enim in vita carissimum habuimus, redire nobis solet in mentem, cum morimur. Genis] Pro oculis Nostro, ut sæpe alibi. Taygeta autem, seu Taygetus, mons Laconicæ.

437 Laudatæque verbera matri] Intellegit διαμαστίγων. Nota enim Spartanorum animi fortitudo, ac patientia in tolerandis plagis: quibus a teneris etiam in ore seu conspectu parentum assuefacta, tantum non occaluerat juvenus Lacedæmonia. Tertullianus ad Martyras cap. IV. 'Nam quæ hodie apud Lacedæmonios solennitas est maxima, διαμαστίγωσις, id est flagellatio, non latet. In quo sa-

cro ante aram nobiles adolescentes affliguntur, astantibus parentibus, et propinquis, et uti perseverant adhortantibus. Ornamentum enim et gloria deputabitur majore quidem titulo, si anima potius cesserit plagis, quam corpus.' Plutarchus: Οἱ παῖδες παρὰ αὐτοῖς (Laced.) ξανόμενοι μάλιστα δι' ἄλης ἡμέρας ἐπὶ τοῦ βωμοῦ Ὀρθίας Ἀρτέμιδος, μέχρι θανάτου πολλὰς διακαρτεροῦσιν ἱλαροὶ καὶ γαῦροι, κ. τ. λ. Καλεῖται δὲ ἡ ἀμύλλα διαμαστίγωσις. Pueri apud Lacedæmonios verberibus lacerati per totam diem supra aram Orthiæ Dianæ sæpe perseverant usque ad mortem læti et gestientes, &c. Vocatur autem hæc probatio, flagellatio. Seneca de Divina Providentia: 'Numquid tu invisos esse Lacedæmonii liberos suos credis, quorum experiuntur indolem, publice verberibus admotis? ipsi illos patres adhortantur, ut ictus flagellorum fortiter perferant, ac laceros et semianimes rogant, perseverent vulnera præbere vulneribus.' Horatius I. Od. 'Me nec tam patientis Lacedæmon.' Martialis: 'Vel

Phædimon Iasiden arcu Dircaeus Amyntas
 Destinatus: heu celeres Parcae! jam palpitat arvis
 Phædimus, et certi nondum tacet arcus Amyntæ. 440
 Abstulit ex humero dextram Calydonius Agreus
 Phegeos: illa suum terra tenet improba ferrum,
 Et movet: extimuit sparsa inter tela jacentem
 Progrediens, truncamque tamen percussit Acetes.
 Iphin atrox Athamas, Argum ferus impulit Hypseus: 445
 Stravit Abanta Pheres: diversa que vulnera flentes,
 [Guttur Iphis, latus Argus, Abas in fronte cruorem,]
 Iphis eques, pedes Argus, Abas auriga jacebant.

direxit arcum in Phædimum Iasidem. Heu fata velocia! jam Phædimus agit extremum spiritum in campo, et nondum silet arcus certi Amyntæ. Agreus Calydonius abscidit ex humero dextram Phegeos. Illa animosa tenet humi enssem suum, et movet: Acetes expavit illam prostratam inter sparsas sagittas procedens, et abactissimam tamen ferit. Trux Athamas Iphin, acer Hypseus fudit Argum, Pheres Abanta dejecit, Iphis dolet guttur, Argus latus, Abas sanguinolentam frontem, et plorantes diversas plagas, eques Iphis, pedes Argus, auriga Abas prosternebantur. Argivi

Behot. vulnera matris; Put. pectora matri.—438 Dircitus Amyntas unus Behot.—441 In eodem codice *Calidoneas*.—442 *Phlegios* in eodem. 'In alio libro est: *num retinet tamen improba ferrum; quod non recipimus.*' Barth.—444 'Omnes, optimusque libri *Prægrediens* habent: bene.' *Idem. truncumque* in eodem codice et edd. vet.—447 Hic versus non extat in Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott.

NOTE

non cæsus adhuc matre jubente Lacon.' Vide Xenophontem in *Politia Lacedæmoniorum*, Plutarchum *Lycurgo*, Lucianum *Icaromenippo*, *Arrianum Dissert.* *Epict.* lib. i. cap. 2. *Tullium Tusc. Quæst.* ii. Hujus moris originem causamque refert *Philostratus* lib. vi. cap. 10. *Apolonii vitæ*, quem vide, et *Lactantium* in hunc *Papinii* locum, et *Pausaniam* in *Laconicis*, ubi multa.

438 *Iasiden*] *Argivum* ab *Iasio* rege *Argivorum*. *Dircaeus*] *Thebanus*.

439 *Jam palpitat arvis Phædimus, et certi nondum tacet arcus Amyntæ*] Sic *Silius Italicus* lib. ii. 'Ille procul

campo linquentem retia cervum Volnere sistebat, rueretque inopina sub ictu Ante fera incauto, quam sibila poneret arcus.' *Prudentius* in *Hymartigenia*: 'Nec stridor nuntiat ante Adventum leti, quam pectoris abdita rumpat.'

441 *Calydonius*] *Ætolus*.

444 *Truncamque tamen percussit Acetes*] *Hyperbole Poëtica*. Post hunc versum inseritur: *Guttur Iphis, latus Argus, Abas in fronte cruorem*, sed diverso characterē, in editione *Gronovii*, quem omnino delere suadet. A *Guillelmi Canteri* codice provenit.

Inachidæ gemini geminos ex sanguine Cadmi
 Occultos galeis (sæva ignorantia belli!) 450
 Perculerant ferro: sed dum spolia omnia cæsis
 Eripiunt, videre nefas, et mœstus uterque
 Respicit ad fratrem, pariterque errasse queruntur.
 Cultor Ion Pisæ cultorem Daphnea Cyrrhæ
 Turbatīs prostravit equis: hunc laudat ab alto 455
 Jupiter, hunc tardus frustra miseratur Apollo.
 Ingentes Fortuna viros illustrat utrimque
 Sanguine in adverso. Danaos Cadmeius Hæmon
 Sternit, agitque furens: sequitur Tyria agmina Tydeus.
 Hunc Pallas præsens, illum Tirynthius implet. 460
 Qualiter hyberni summis duo montibus amnes
 Franguntur, geminaque cadunt in plana ruina.
 Contendisse putes, uter arva, arbustaque tollat,
 Altius aut superet pontes: ecce una receptas

gemini occiderant geminos ex stirpe Cadmi, coopertos cassidibus: crudelis incititia belli! Sed dum detrahunt peremptis totas excuvias, agnovere errorem, et uterque tristis retorquet visum ad germanum, et pariter dolent peccasse. Minister Jovis Pisæi dejecit ex attonitis equis Daphneum ministrum Apollinis Cyrrhæi: hunc Jupiter probat ab excelso cælo, hujus infortunio Apollo sero et incassum tangitur. Fortuna decorat ex utraque parte magnanimos viros in hostili cruore. Cadmeius Hæmon fundit Græcos, versatque; rabidus Tydeus urget manipulos Thebanos: hunc præsens Minerva animat, illum Tirynthius Hercules. Ut cum duo torrentes hyemales scinduntur e summis montium jugis, et ruunt in planitiem duplici strage; crederes certare uter abripiat agros arboresque, aut transcendat cel-

1. 2. et Barthianis; nec in edd. vett. Vide Not. Var.—458 ‘Distinctio læsa sic est restituenda; Danaos Cadmeius Hæmon Sternit agitque: furens sequitur, &c.’ Barth. Unus Behot. Cadmeius heros; et sic etiam Dan.—463 Put. arbustaque tollant. Edd. vett. comma ponunt post ruina, vs. 462. et colon post

NOTE

451 *Sed dum spolia omnia cæsis*] In pugna geminorum Virgilium et Lucanum superare voluit Statius, qui duo geminorum paria commisit inter se, et *ἄλλος* certe miserabile finxit. Porro cæsos solebant spoliare.

453 *Pariterque errasse queruntur*] Quia et se geminos esse meminerunt.

454 *Pisæ*] Id est, Olympii Jovis,

qui prope Pisas colebatur. *Cyrrhæ*] Id est, Apollinis, cujus oraculum apud Cyrrham.

458 *Danaos*] Argivos. *Cadmeius*] A Cadmo originem ducens, vel Thebanus.

459 *Tyria*] Thebana.

460 *Hunc*] *Tydeum*. Favebat enim Tydeo Pallas. *Illum*] Hæmonem. *Tirynthius*] Hercules.

Confudit jam vallis aquas : sibi quisque superbus 465
 Ire cupit, pontoque negant descendere mixti.
 Ibat fumiferam quatiens Onchestius Idas :
 Lampada per medios, turbabatque agmina Graium,
 Igne viam rumpens : magno quem cominus ictu
 Tydeos hasta feri, discussa casside fixit. 470
 Ille ingens in terga jacet, stat fronte superstes
 Lancea, collapsæ veniunt in tempora flammæ.
 Prosequitur Tydeus : Sævos ne dixeris Argos :
 Igne tuo, Thebane, rogam concedimus, arde.
 Inde velut primo tigris gavisâ cruore 475
 Per totum cupit ire pecus ; sic Aona saxo,

sus pontes: ecce una vallis jam permiscet admissas undas : suis undis quisque tumidus optat progredi, et renuunt confusi influere in pontum. Idas Onchestius movebat tædam ardentem per medios ordines, et percellebat copias Græcorum, aperiens sibi iter flammis ; quem hasta ferocis Tydei fodit propius ingenti ictu, dejecta galea. Ille procerus in dorsum procumbit, stat lancea erecta in fronte, cadentes ignes corrunt in tempora. Tunc dicit Tydeus : ne voces Argos crudeles, Thebane, indulgemus tibi rogam ; flamma tua cremare. Inde sicut tigris lata primo sanguine optat percurrere omnem gregem ; sic transfodit saxo Aona, gladio Pholum,

~~~~~

Altius, vs. 464. Correxerit Bernartius.—465 Exc. Cantab. Taurin. Burm. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. et Cruc. Confundit ; Petrens. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Confudit. Optimus codex Barthii pro v. l. exhibet: uterque superbus.—467 Onchestius Behot. 1. Cockestius Behot. 2. sed in utroque c deleta.—469 Duo codd. Bernartii: cominus actu.—470 Put. dispulsa casside.—471 Unus Behot. fronte superstans.—473 Et sequitur Tydeus Dan.—476 Unus Behot. sic Caona saxo.—

NOTÆ

467 *Onchestius*] Ex Onchesto Bæotiæ oppido.

468 *Lampada*] Facibus utebantur veteres in præliis, ut ex Scriptoribus discimus. Noster lib. x. 'Pars ad fastigia missas Exultant hæsisse facies.' Sic Fidenates, quia pares non erant ferro ad terrorem movendum, facibus armati, et discoloribus serpentum in modum vittis, furiâli more processerant contra Romanos, sed tamen victi, et suo igne cremati. Florus lib. i. cap. 12.

469 *Magno quem cominus ictu*] Bernartius, et Buslidianus codex: quem comminus actu. Quod esset agitatione et impetu, Silius: 'Qua mole sonantes exigit ille trabes?' Aliibi pro eodem dicit 'turbine.' Gronovius.

473 *Sævos ne dixeris Argos: Igne tuo, Thebane, rogam concedimus, arde*] Quia mortuorum corpora cremabantur, sævitæque accusati, qui hostium corpora sepulturæ mandare prohibebant.

Ense Pholum, Chromin ense, duos Helicaonas hasta
 Transigit, Ægeæ Veneris quos Mæra sacerdos
 Ediderat, prohibente Dea : vos præda cruenti
 Tydeos : it sævas etiamnum mater ad aras. 480
 Nec minus Herculeum contra vagus Hæmona ducit
 Sanguis : inexplēto rapitur per millia ferro,
 Nunc tumidæ Calydonis opes, nunc torva Pylenes
 Agmina, nunc mœstæ fundens Pleuronis alumnos:
 Donec in Olenium fessa jam cuspidē Buten 485
 Incidit : hunc turmis obversum, et abire vetantem

gladio Chromin, jaculo duos Helicaones, quos Mæra antistita Veneris Ægeæ pepererat invita Dea. Vos estis præda Tydei sanguinei: parens vestra vadit adhuc ad surda altaria. Nec segnius errabundus ardor agit Herculeum Hæmona contra: fertur cum insatiabili gladio per hostium millia; nunc sternens copias superba Calydonis, nunc truces manipulos Pylenes, nunc incolas afflictæ Pleuronis, donec incurrit in Buten Olenium hebetato jam mucrone. Adoritur hunc versum in

478 *Egea Veneris* Behot. 1. *Egee Veneris* Behot. 2. *Agea Veneris* Lindenbergius.—486 Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenberg. et Cruc. obsessum; Behott. 1. 2. Petrens. Exc. Cantab. Lipsian. Tannin. Lang. Laur. Buslid. Venett. Gronov. Barth. Veen. et Delph. ob-

NOTÆ

478 *Ægeæ Veneris*] Hujus Veneris mentionem nullam facit Pausanias : meminit solum Areæ et Ascreæ Veneris, quarum hæc in agro Træzénio, illa vero prope Spartam colebatur : hæc autem urbes partes Argivorum sequebantur. Hic vero filii Mærae hujusce Ægeæ Veneris sacerdotis dicuntur a Tydeo occisi, unde a Thebanis stabant.

479 *Prohibente Dea*] Oportebat forsan, ut sacerdos hujusce Veneris virginitatem servaret.

480 *Sævas aras*] Aras sævæ Veneris, quæ preces illius non exaudit, quia sacerdotis impudicitiam morte liberorum punire volebat. *Mater*] Orans pro vestra salute.

481 *Herculeum*] Quia illum præsens Hercules implebat. Vide supra.

483 *Calydonis*] Ætolia oppidi. Py-

lenes] Oppidi ejusdem Ætolia.

484 *Pleuronis*] Urbis Ætolia. Vide lib. iv. Catalogum copiarum Tydei. Dicitur 'mœsta' ob rationem eodem libro allatam : 'Fletaque fraternis avibus Meleagria Pleuron.'

485 *Olenium*] Ex Oleno Ætolia oppido.

486 *Hunc turmis obversum*] Intelligit versum fuisse in suos, et laborasse retinendo illos, ut locum servarent, nec præ metu aut cederent, aut fugerent. Itaque aggressus illum a tergo Hæmon : eique ignaro incidit Thebana bipennis. Lib. ix. 'Inque eadem sese vestigia semper Obversus cunctis profert.' *Abire*] An obire, id est, oberrare, circumvagari : quia dicitur supra : 'Nec minus Herculeum contra vagus Hæmona ducit Sanguis.'

Aggreditur: puer ille, puer, malasque comamque
 Integer, ignaro cui tunc Thebana bipennis
 In galeam librata venit: findantur utrimque
 Tempora, dividiue cadunt in brachia crines, 490
 Et non hoc metuens inopino limite vita
 Exsiluit: tunc flavum Hypanin, flavumque Politen,
 (Ille genas Phœbo, crinem hic pascebat Iaccho.
 Sævus uterque Deus;) victis Hyperenora jungit
 Conversumque fuga Damasum: sed lapsa per armos 495
 Hasta viri trans pectus abit, parmaamque tenenti
 Excutit, et summa fugiens in cuspidē portat.
 Sterneret adversos etiamnum Ismenius Hæmon
 Inachidas, (nam tela regit, viresque ministrat
 Amphitryoniades,) sævum sed Tydea contra 500

suas copias, easque fugere prohibentem. Ille admodum adolescens erat, et intonsis adhuc genis ac capillis; cui tunc inscio securis Thebana suspensa incidit in cassidem. Discinduntur utrimque tempora, et partita comæ labuntur in lacertos. Et anima ejus, non hoc timens, migravit inexpectata via. Tunc obruncat flavum Hypanin, et flavum Politem ille aiebat barbam Phæbo, hic comam Baccho: im-mite utrumque numen. Addit superatis Hyperenora, et Damasum terga dan-tem fuga: sed hasta incidens per humeros ejus, exsiluit trans pectus, dejecit-que scutum tenenti, et fugiens fert illud in summo mucrone. Hæmon Ismenius funderet adhuc oppositos Inachidas, (nam Hercules dirigit sagittas, et commodat robur,) sed Minerva impellit adversus illum atrocem Tydeum. Jamque cominus

verum.—487 Behott. 1. 2. malasque comasque.—489 Edd. vett. fundantur; Dan. strinduntur; Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Ge-vart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. finduntur.—492 Unus Behot. flavum Hispanum; optimus Barthianus: flavum Hypanum flaucumque Polyten.—494 Hyperiona jungit Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. Hyperenora unus Behot. Vide Not. Var.—496 Hasta viri per pectus conj. Bernartius.—498 Ismenius heros Dan. Hein-sius ad Claudian. Epigr. xxvii. 10. Ismenius hemon unus Behot. Ismenius

NOTE

492 *Flavumque Politen*] Supple, in-terficit.

493 *Ille genas Phæbo, crinem hic pascebat Iaccho*] Tetigimus supra hunc morem, quo veteres alebant crinem barbamque in honorem Dei alicujus. Iaccho] Baccho.

494 *Sævus uterque Deus*] Injurias enim sibi factas graviter ulciscaban-tur. *Hyperenora*] Thebis fuit inter

Spartos Hyperenor. Et Homero Παρθόνης Τρεφύρπ. Quare non et Etolo nomen id esse potuerit. Edi-tiones veteres habent: *Hyperiona*.

498 *Ismenius*] Thebanus, ut sæpius diximus.

499 *Inachidas*] Argivos.

500 *Amphitryoniades*] Hercules ab Amphitryone patre.

Pallas agit : jamque adverso venere favore
 Cominus, et placido prior hæc Tirynthius ore:
 Fida soror, quænam hunc belli caligine nobis
 Congressum Fortuna tulit? num regia Juno
 Hoc molita nefas? citius me fulmina contra 505
 (Infandum) ruere, et magno bellare parenti
 Aspiciat: genus huic: sed mitto agnoscere, quando
 Tu diversa foves: nec si ipsum cominus Hyllum
 Tydeos hasta tui, Stygioque ex orbe remissum
 Amphitryona petat. Teneo, æternumque tenebo 510
 Quantum hæc diva manus, quoties sudaverit ægis
 Ista mihi, duris famulus cum casibus omnes

accessere opposito studio numinum, et prior Tirynthius ait hæc leni voce: fida germana, quinam casus fuit causa hujusce nostri congressus in belli pulvere? Num regia Juno excogitavit hoc scelus? potius me cernat præcipitem ferri (quod impium esset) adversus fulmina, et certare cum magno genitore. Origo huic Hæmoni, Thebana, sed nolo animadvertere, quando tu sequeris diversas partes. Nec, etiam si hasta tui Tydei propius invaderet ipsum Hyllum, aut Amphitryona reductum ex infernis locis, me opponerem. Mente memor sum et in æternum ero, quantum hæc sacra manus, quoties ista Ægis pro me laboraverit, cum æreus aspera sorte

Æmon edd. vett.—506 *Infantum* unus codex Barthii.—511 *Uterque Behot. quotiens sudaverit.*—512 *Optimæ Barthii membranæ: famulus duris cum casi-*

NOTÆ

503 *Belli caligine*] ‘Caliginem belli’ vocat hunc tumultum, quo quid agendum cuique sit omnis ignorat, nec amicum ab hoste dignoscere potest.

504 *Num regia Juno Hoc molita nefas*] Quia semper obstabat gloriæ ac consiliis Herculis. *Regia*] Junonis epitheton.

505 *Citius me fulmina contra (Infandum) ruere*] Minus ex decore hæc, sed hæc luxuriantis ac lascivientis sæculi licentia. Pejora Lucanus et magis impia in oratione militis ad Cæsarem lib. i.

506 *Magno parenti*] Jovi. Ex Jove enim natum Herculem putabant veteres.

507 *Genus huic*] Id est, Hæmoni, Thebanum. Nam et Thebanus Her-

cules.

508 *Hyllum*] Hyllus filius Herculis ex Dejanira.

511 *Ægis*] Ægis nunc Jovi, nunc Minervæ tribuitur. Servius ad hunc Virgilii versum: ‘Ægidaque horrificum turbatæ Palladis;’ hæc dicit: Ægis proprie est munimentum pectoris æreum, habens in medio Gorgonis caput; quod munimentum, si in pectore numinis fuerit, vocatur ægis: si in pectore hominis, sicut in antiquis imperatorum imaginibus videbimus, lorica dicitur. Sumitur etiam pro Palladis clypeo.

512 *Famulus*] Imperatum enim fuerat Herculi ab oraculo, ut Enrytheo pareret, ac exequeretur quicquid ipsi præciperet. Noti vero labores Herculis.

Lustro vagus terras : ipsa heu comes invia mecum
 Tartara, ni Superos Acheron excluderet, isses.
 Tu patrem, cœlumque mihi : quis tanta relatu 515
 Æquet? habe totas, si mens excindere, Thebas.
 Cedo equidem, veniamque precor. Sic orsus abibat.
 Pallada mulcet honos : rediit ardore remisso
 Vultus, et erecti sederunt pectoris angues.
 Sentit abisse Deum : levius Cadmeius Hæmon 520

errans obire universam tellurem : ipsa heu socia adiisses mecum invia Tartara, si Acheron admitteret Divos. Tu conciliasti mihi cœlum et parentem. Quis verbis exponere poterit tanta beneficia? Concedo, ut totas Thebas evertas, si tibi propositum est : cedo equidem, et peto veniam. Sic locutus discedebat. Honorifica oratio lenit Palladem, et facies ejus mitescit soluto belli calore, et elata serpentes pectoris sederunt. Hæmon Cadmeius agnoscit migrasse numen : signis torquet jacula, et

bus.—513 *Lustravi terras Behot.* 1. sed in margine : *Lustro vagus* exscriptoris mann; nihil tamen deletum erat, nihil expunctum.—515. 516 *Tu patrem cœlumque mihi (quis tanta relatu Æquet) habe, totas, si mens excindere Thebas* edd. vett. Interpunctio nostra debetur Bernartio. Vide Not. Var.—520 *Sensit abisse* margo ed. Barth. ex codice manuscripto. 'Concinnius hæc proponuntur in uno omnium optimo exemplari: *Sentit abisse Deum levius, Cad-*

NOTÆ

513 *Ipsa heu comes*] Minerva semper Herculi in subeundis periculis affuisse dicitur, ac ille ejus patrocini, ex tot et tantis ad quos adigebatur ab Eurystheo laboribus, semper gloriosior evasit : non enim tot ac tantos labores exantlare potuisset, nisi comite prudentia, cujus Minerva symbolum est.

514 *Ni Superos Acheron excluderet*] Interdictus enim Superis in Inferos descensus.

515 *Tu patrem, cœlumque mihi*] Supple, concilias ex Virgilio : 'Tu scētra Jovemque concilias.'

516 *Habe excindere*] Id est, sit tibi, liceat, concedo ut excindas. Varro de Re Rust. lib. i. 'Quare quoniam emisisti fundum, quem bene colendo fructuosum conficere velis, meque ut id mihi habeam curare, roges ; experiar.' Silius lib. vi. 209. 'Lætus habe nostros intrare pena-

tes.' Valerius Flaccus : 'Seu volvitur axis Ut superum sic staret opus tollique vicissim Pontus habet.' Helenismus est. Euripides Alcesti : 'Εγὼ μὲν οὐκ ἔχοιμ' ἂν ὁδὸν λέγειν τῶνδε. Tertulliano familiaris loquendi modus.

519 *Vultus*] Ejus genuina venustas, quæ ante ab ira corrupta erat, seu decor, quem ira paulo ante mutaverat. *Pectoris angues*] Ægidis Medusæ scilicet. In media Ægide, ut supra diximus, erat Gorgonis, seu Medusæ caput, quæ capillorum loco angues habebat.

520 *Sentit abisse Deum*] Hæc ad Hæmonem referenda. *Levius Cadmeius Hæmon Tela rotat*] Destitutus enim erat patrocini auxilioque Herculis. Exemplo Maronis de Turno, abeuntibus pariter Divis : 'Sed neque currentem se, nec cognoscit euntem, Tollentemve manu, saxumque

Tela rotat, nulloque manum cognoscit in ictu.
 Tunc magis, atque magis vires animusque recedunt,
 Nec pudor ire retro : cedentem Acheloius heros
 Impetit, et librans uni sibi missile telum,
 Direxit jactus, summæ qua margine parmæ 525
 Ima sedet galea, et juguli vitalia lucent.
 Nec frustrata manus, mortemque invenerat hasta ;
 Sed prohibet, paulumque humeri libare sinistri
 Præbuit, et merito parcit Tritonia fratri.
 Ille tamen nec stare loco, nec cominus ire 530
 Amplius, aut vultus audet perferre cruenti
 Tydeos : ægra animo vis, ac fiducia cessit.
 Qualis setigeram Lucana cuspidè frontem

nullo in vulnere sentit manum suam. Tunc plus et plus robur animusque illius deficiunt ; nec pudet referre pedem. Heros Acheloius invadit retrocedentem, et vibrans jaculum a se uno emittendum, destinat illum ferire, qua ima pars cassidis insidet oræ summi scuti, et vitalia gutturis patent ; nec aberravit manus, et hasta repererat letalem locum : sed Tritonia impedit, et concessit perstringere paulum humeri sinistri, et eum servavit gratia meriti germani. Ille Hæmon nec audet permanere in eo loco, nec propius accedere, aut sustinere faciem sanguinei Tydei. Mæstus vigor et confidentia discesserunt ex ejus corde. Ut aper, cui hirsuta

maius Emon, Tela rotans, &c. Barth.—523 *Nec pudet ire* Behott. 1. 2. et Lip-

NOTÆ

immane moventem.' Sentit vim suam sibi non amplius adesse, agnoscit se viribus deteriozem. *Cadmeius*] Vide supra vs. 457.

523 *Acheloius heros*] Tydeus, sic cognominatus ab Acheloo fluvio Ætoliz.

524 *Uni sibi missile*] Quod ipse solus possit excutere.

526 *Juguli vitalia lucent*] Quia omne vulnus in jugulo letale est. Vel quia in hac parte patebat jugulum vulneri.

527 *Frustrata*] Passive.

529 *Tritonia*] Pallas. *Fratri*] Herculi. *Merito*] Quia Hercules summo cultu Minervam semper veneratus

est, ut laborum sociam.

533 *Qualis, &c.*] Mira et egregia comparatio, sicut et aliæ Statii, quibus ille maxime stat, et palmam reliquis forte, et in quibusdam Virgilio eripuit. *Peyraredus. Lucana*] A Lucanis, Italiæ seu Magnæ Græciæ populis. Et bene *Lucana*, nam venatu celebres olim Lucani. Justinus lib. XXIII. 'Quippe ab initio pubertatis in sylvis inter pastores habebantur Lucani : cibus his præda venatica. Sic ad labores bellicos indurabantur.' Horatius II. Sat. 3. de Venatore aprario : 'In nive Lucana dormis ocreatus, ut aprum Cænem ego.'

Strictus aper, penitus cui non infossa cerebro
 Vulnera, nec felix dextræ tenor, in latus iras 535
 Frangit, et expertæ jam non venit obuius hastæ.
 Ecce, ducem turmæ, certa indignatus in hostem
 Spicula, felici Prothoum torquere lacerto
 Turbidus Cœnides, una duo corpora pinu,
 Cornipedemque equitemque ferit: ruit ille ruentem 540
 In Prothoum, lapsasque manu quærentis habenas
 In vultus galeam, clypeumque in pectora calcat,
 Saucius extremo donec cum sanguine frænos
 Respuit, et juncta domino cervice recumbit.
 Sic ulmus vitisque, duplex jactura coloni, 545
 Gaurano de monte cadunt: sed mœstior ulmus
 Quærit utrumque nemus, nec tam sua brachia labens,
 Quam gemit assuetas, invitaque proterit uvas.
 Sumserat in Danaos Heliconius arma Chorcæbus,
 Ante comes Musis, Stygii cui conscia pensi 550

frons decerpta fuit mucrone venabuli Lucani; nec tamen ictus penetravit in cerebrum, nec fortunatus fuit impetus dextræ venatoris, consumit furorem in latus, nec amplius occurrit haste quam jam sensit. Ecce ferox Cœni filius, iratus Prothoum jaculari fortunato brachio tela haud frustrata in adversarium rectorem alæ equitum, transfodit eodem jaculo duo corpora, equum equitemque: ille equus cadit in cadentem Prothoum, et atterit cassidem in faciem, scutumque in pectus equitis, repentis habenas, quæ exciderant manu sua, donec vulneratus evomit frænos extremo cum cruore, et recidit capite juncto domino. Sic ulmus et vinea, geminum damnum cultoris, corruunt de monte Gaurano: sed tristior ulmus se quærit et vitem, nec cadendo tam deflet suos ramos, quam hospitales, et ægre proculcat uvas. Corcæbus Heliconius ceperat arma adversus Græcos, ante socius Musarum, cui Urania,

sian.—534 'Dicas penito scriptum fuisse, cum in optimo libro scriptum sit glossema: 'Id est, intimo, vitali.' Nescio tamen an hac voce uti voluisset dicam Papinium, Plauto quam Maroni aptiore.' Barth.—537 Put. *indignantur in hostem.*—545 Unus codex Lindenbrogii: *jactura colenti.*—546 Gargano de monte unus Behot.—547 *Quærit utrumque* Put.—549 Dan. Put. Petav. et

NOTÆ

535 *Dextræ*] Venatoris scilicet.
In latus iras] Horatius: 'Obliquum meditari ictum.'

539 *Cœnides*] Tydeus ab Cœneo patre.

546 *Gaurano de monte*] Gaurus, seu Gauranus, mons Campaniæ propinquus Massiciis et Surrentinis, in

quo nascitur vinum præcipue bonitatis. *Sed mœstior ulmus*] Hæc enim arbor vitium amicitia notissima, præsertim in Italia.

547 *Utrumque nemus*] 'Nemus,' pro arbore satis audacter.

549 *Danaos*] Argivos.

550 *Stygii pensi*] Parcæ enim col-

Ipsa diu inspectis letum prædixerat astris
 Uranie: cupit ille tamen, pugnasque virosque
 Forsitan ut caneret: longa jacet ipse canendus
 Laude, sed amissum mutæ flevēre sorores.
 Pactus Agenoream primis Atys ibat ab annis
 Ismenen (Tyrīi juvenis non advena belli,
 Quamvis Cyrrha domus: soceros nec tristibus actis
 Adversatus erat) sponsam, cui castus amanti
 Squalor, et indigni commendat gratia luctus.

555

gnara Stygiæ colus, præcecinerat mortem observatis diu sideribus. Ille tamen optat ire ad bellum, forsitan ut præliu bellatoresque celebraret: ipse perit celebrandus longo præconio, sed multæ sorores ploraverunt extinctum. Juvenis Atys, qui sponsaverat a tenera ætate Ismenen Agenore ortam, non externus veniebat ad bellum Thebanum, licet Cyrrha oriundus: nec aspernatus fuerat soceros ob infelices casus; cui pudicæ sordes, et venustas immeriti luctus amanti conciliabant sponsam. Ipse

Behott. *arma Corymbus*.—551 *Ipsa diu potis* Lipsian. unde V. D. quidam: *diu positis*; quod exhibent aliquot membranæ Barthii, unæ Lindembrogii, Petrens. Exc. Cantab. Gevart. Gronov. Barth. et Veen. *Ipsa diu inspectis* Dan. Petav. Behott. 1. 2. Buslid. Lang. Laur. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindembrog. Cruc. et Delph.—552 'In optimo codice clare scriptum est: *cupit ire tamen*.' Barth.—554 *Musæ flevēre sorores* Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *innuptæ flevēre sorores* Exc. Fabri; *mutæ flevēre sorores* septem codd. Gronovii, Petrens. Exc. Cantab. Venetti. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—557 Bernartius legit: *socerus nec tristibus actis*.—558 *Adversatus erat* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. et edd. vett. *Adversatus erat* Petrens. Exc. Cantab. Dan. Put. Petav. Linden-

NOTÆ

locantur in Inferis, ubi Styx fluvius, et vitam cujuscumque nere dicuntur.

551 *Inspectis*] Ms. *positis*, et refertur ad thema natalitium.

552 *Uranie*] Una ex Musis, Jovis et Mnemosynes filia, cui inventio Astrologiæ tribuitur, unde et nomen traxit: *ὀψαυδς* enim Græce *cælum* significat.

554 *Mutæ*] Nimius enim dolor obmutescit, et vocem includit. Papius Epiced. in Patrem: 'Stant circum attonitæ vatem et nil dulce sonantes Nec digitis nec voce Deæ. Dux ipsa silenti Fulta caput cithara, qualis post Orpheæ raptum Astitit.'

Delph. et Var. Clas.

Veteres editiones habent, *Musæ*.

555 *Agenoream Ismenen*] Ismene filia Œdipi et Jocastæ. *Agenoream*] Quia referebat genus ad Agenorem regem Phœniciæ, patrem Cadmi.

556 *Tyrīi*] Thebani. Imitatur Virgilium, qui Chorcæbum induxit sponsum Cassandræ.

557 *Cyrrha*] Urbs Phocidis. *Soceros*] Œdipum et Jocastam. *Tristibus actis*] Ille enim, ut sæpius jam diximus, patrem occiderat, et matrem uxorem duxerat: hæc vero proprio filio nups erat.

559 *Indigni*] Quo illa indigna erat, quæ meliore sorte digna erat.

Stat.

4 I

Ipse quoque egregius : nec pectora virginis illi 560
 Diversa, inque vicem, sineret Fortuna, placebant.
 Bella vetant tædas, juvenique hinc major in hostes
 Ira : ruit primis immixtus, et agmina Lernæ
 Nunc pedes ense vago, prensis nunc celsus habenis,
 Ceu spectetur, agit : triplici velaverat ostro 565
 Surgentes etiamnum humeros, et levia mater
 Pectora : tunc auro phaleras, auroque sagittas
 Cingulaque, et manicas (ne conjuge vilior iret)
 Presserat, et mixtum cono crispaverat aurum.
 Talibus heu fidens vocat ultro in prælia Graios. 570
 Ac primum faciles grassatus cuspile turmas
 Arma refert sociis, et in agmina fida, peracta
 Cæde, redit : sic Hyrcana leo Caspius umbra

quoque eximia specie, nec animus puella alienus ab eo, sibi que invicem, si sors permitteret, cordi erant. Bellum differt nuptias, inde furor acrior erat adolescenti in inimicos. Fertur impetu, inserens se primis, et nunc pedes gladio erranti, nunc in equo sublimis, seu cernatur ab Ismene, versat copias Argivas. Genitrix tenerat veste ter tincta purpura soapulas ejus adhuc crescentes et juvenile pectus. Tunc oneraverat auro phaleras, et auro sagittas, balteosque et manicas, (ne iret indignior sponsam,) et formaverat canum auro undatim ducto. Heu fretus talibus, sponte provocat Græcos ad certamen. Ac primum populatus mucrone cedentes manipulos, cæde confecta reportat arma comitibus, et revertitur in cuneos suorum. Sic Caspius leo in Hyrcana sylva,

brog. Crur. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—563 Put. primisque immixtis et agmine.—566 Surgentes etiamnunc Behot. 1. Surgentes adhuc Behot. 2.—571 Put. grassatur cuspile.—576 Aut procul in eodem codice.—584

NOTE

563 *Lernæ*] Id est, Argiva.

564 *Premsis nunc celous habenis*] Vel vectus equo, vel carru equis juncto.

565 *Ceu spectetur*] Ab Ismene scilicet.

566 *Surgentes*] Crescentes, quia adhuc puer erat.

570 *Talibus heu fidens*] Non suspicione vacat hic versus quibusdam, et insertus videtur.

572 *Arma refert sociis*] Claret mos hinc vetus pugnandi, Heroibus nimirum ante agmina sua procurrentibus,

et redeuntibus parvis apollis, aut peracta cæde, ad turmas suas. Quo animadverto multa apud Homerum, eumque sequentes Poëtæ alios, minus inepta videbuntur. Barthol.

573 *Hyrcana leo Caspius umbra*] Caspias gentes hic confundit cum Hyrcanis, ob vicinitatem. Caspiæ vocantur quæ accedunt Mare Caspium ad occidentem, Colchida et Iberiam versus, unde Caspiæ portus : Hyrcani vero accedebant idem mare ad meridiem, Persidem versus.

Nudus adhuc, nulloque jubæ flaventis honore
 Terribilis, magnique etiamnum sanguinis insons, 575
 Haud procul a stabulis captat custode remoto
 Segne pecus, teneraque famem consumit in agna.
 Mox ignotum armis, ac solo corpore mensus
 Tydea non timuit: fragilique lacescere telo
 Sæpius infrendentem aliis, aliosque sequentem 580
 Ausus erat: tandem invalidos Ætolus ad ictus
 Forte refert oculos, et formidabile ridens:
 Jamdudum video, magnum cupis, improbe, leti
 Nomen, ait: simul audacem non ense, nec hasta
 Dignatus, leviter digitis imbelles solutis 585
 Abiecit jaculum: latebras tamen inguinis alte
 Missile, ceu totis intortum viribus hausit.
 Præterit haud dubium fati, et spoliare superbit
 Cœnides: Neque enim has Marti, aut tibi, bellica Pallas,
 Exuvias figemus, ait: procul arceat ipsum 590

nudatus adhuc, nulloque torvus decore flavæ jubæ, et qui nondum fuderat magnum cruorem, observat non longe a caulis timidum gregem absente pastore, et satiat funem in parvula agna. Deinde Atys non metuit Tydeum tectum armis, respiciens ad eam exiguitatem corporis, et ausus erat sæpius provocare eum furem in alios, urgentemque alios. Tandem forte Tydeus Ætolus flectit visum ad infirmos ictus, et horrende ridens: Jampridem cerno, inquit, quaris, imprudens, ingentem famam mortis. Unaque judicans hunc temerarium indignum hasta aut gladio, emisit leviter jaculum digitis segniter laxatis: hastile tamen perfodit alte recessus inguinis, cum emissum fuisset toto conatu. Cœni filius transmittit illum proculdubio peritulum, et exuere superbe spernit. Neque enim hæc appendemus spolia Marti, aut tibi, animosa Minerva. Verecundia deterreat me ipsum ab iis gestan-

'In vetustissimo optimoque codice scriptum est: *simul audasse*; quomodo et aliorum unus. Putes aliquid aliud Papinio relictum; quod tamen non putamus inquirendum, non displiciture illo.' Barth. *necease nec hasta* edd. vet. correxit Bernartius.—586 'Hæc vera scriptura est; majorem enim quam pro mente Poëtæ vim habet, quod in aliis codd. legitur: *Obiecit jaculum*.'

NOTÆ

581 *Ætolus*] Tydeus.

583 *Magnum cupis, improbe, leti Nomen*] A fortibus enim vinci et occidi magna laus.

588 *Et spoliare superbit*] An spoliare spernit, vel potius illum spoliando superbiebat.

589 *Cœnides*] Tydeus. *Neque enim*

has Marti, aut tibi, bellica Pallas, Exuvias figemus] Tangit morem, quo veteres appendebant arma hostibus erepta numinibus bellicis, ut Marti et Palladi.

590 *Ipsam*] Supple, me, meipsum.

Ferre pudor : vix si bellum comitata relictis
 Deiphile thalamis, illi illudenda tulissem.
 Sic ait : et belli majora ad præmia mente
 Ducitur : innumeris veluti leo forte potitus
 Cædibus imbelles vitulos, mollesque juvenecas 595
 Transmittit : magno furor est in sanguine mergi,
 Nec nisi regnantis cervice recumbere tauri.
 At non semianimi clamore Menœcea lapsus
 Fallit Atys : prævertit equos, curruque citato
 Desilit : instabat pubes Tegeæa jacenti, 600
 Nec prohibent Tyrii. Pudeat, Cadmea juvenus,
 Terrigenas mentita patres, quo tenditis, inquit,
 Degeneres ? meliusne jacet pro sanguine nostro
 Hospes Atys ? tantum hospes adhuc, et conjugis ultor
 Infelix nondum iste suæ : nos pignora tanta 605
 Prodimus ? insurgunt justo firmata pudore

dis : vix portarem habenda ludibrio Deiphile ipsi, si deserta domo venisset ad bellum. Sic inquit, et rapitur animo ad nobiliorem fortitudinis suæ mercedem. Ut leo forte edita innumera strage præterit invalidos vitulos, et teneras juvenecas, rabies est se ingurgitare in superbum cruorem, nec recumbere nisi supra collum dominantis tauri. At non Atys cadens semimortua voce latuit Menæceum. Ille anteit equos, et devolat e celeri curru. Juvenus Tegeæa imminet prostrato, nec obstant Thebani. Erubescat, ait, Menæceus, Cadmea pubes falso jactans terrigenas majores, quo fugitis, ait, ignari? Atys advena debuitne potius sterni pro nostris partibus? tantum adhuc hospes, et infortunatus vindex sponsæ nondum suæ. Nos prodimus liberos et conjuges. Accenduntur digno pudore excitati manipuli, et sua

Idem. *Adjecit jaculum* conj. Bernartius.—592 *Deiphyle* Gronov. Obs. II. 20. *Deipyle* margo ed. Barth. et unus codex Lindenbrogii.—605 *Put. non pignora*.—606 *Marklandus* ad Sylv. v. 2. 120. legit: *justo flammata pudore*.—610

NOTÆ

592 *Deiphile*] Uxor Tydei. Vide Theb. II. *Illudenda*] Quasi arma morientis ipso cultu ita fuerint deformia, ut vel mulieribus etiam ludibrio haberentur.

593 *Sic ait* : et belli majora ad præmia mente *Ducitur* : innumeris] Guyetus jungit *et* *ait* cum innumeris, cetera delet.

600 *Pubes Tegeæa*] Arcadiæ, a Tegea Arcadiæ oppido.

601 *Tyrii*] Thebani. *Cadmea*] Thebana a Cadmo conditore.

602 *Terrigenas mentita patres*] Thebani enim referebant genus ad illos Spartos, qui ex serpentis satis dentibus orti erant.

604 *Conjugis ultor*] Nondum erat conjux, sed sponsa.

605 *Pignora tanta*] Conjuges, liberos.

Agmina, cuique suæ rediere in pectora curæ.
 Interea thalami secreta in parte sorores,
 Par aliud morum, miserique innoxia proles
 Œdipodæ, varias miscent sermone querelas. 610
 Nec mala quæ juxta, sed longa ab origine fati,
 Hæc matris tædas, oculos ast illa paternos,
 Altera regnantem, profugum gemit altera fratrem,
 Bella ambæ : gravis hinc miseri cunctatio voti.
 Nutat utroque timor, quemnam hoc certamine victum, 615
 Quem vicisse velint : tacite præponderat exul.

necessitudines unicuique revertuntur in mentem. Interea sorores, alterum par morum, et innocens soboles infelicis Œdipi, miscent secum invicem colloquendo diversos questus in semoto loco conclavis; nec solum deplorant præsentis calamitates, sed incipientes a longo initio malorum, hæc deflet conjugium matris, illa vero cæcitatem paternam, hæc dominantem fratrem, altera exulem, ambæ bellum: hinc acerba dubitatio infelicis desiderii, metus libratur pro utroque, quemne optent superari in hoc bello, quem superare: tacite propendunt in profugum. Sic aves Pandionis,

‘Melius puto quod in optimo alioque uero libro legitur: *rario miscent sermone.*’ Barth.—612 Unus codex Lindenbrogii: *oculos gemit illa.*—614 *Diræ ambæ* in eodem codice. ‘Inepta lectio: *gravis hinc miseri*; quam tamen solus ille optimus liber corrigat, et veritatem reducat, scribendo: *gravis hinc misti cunctatio voti.* Cui nimirum ex fratribus feliciorum eventum voveant, cunctantur, misto voto: i. e. Amore nihil remittente in altero, ut in alterum inclinet votum. Pariter Claudianus loquitur alibi: ‘Mistaque tremit formidine votum.’ Barth.—615 Put. *Mutat utroque.* Behot. 1. *quemnam certamine.*—616 Put. *veteresque exordia fati.*—620 Marklandus ad Sylv. v. 1. 245. legit

NOTE

607 *Curæ*] Uxores, liberi, sponsæ, vel quælibet cariora pignora.

609 *Par aliud morum*] Id est, diversum a suis fratribus, qui impij.

610 *Varias miscent sermone querelas, &c.*] Imitatio Ovidii Met. iv. ‘Dum prima retractant Fata, domus, releguntque suo sermone labores.’

612 *Tædas*] Nuptias, quia tædæ nuptiis adhibitæ. *Oculos paternos*] Cæcitatem paternam.

613 *Regnantem*] Eteoclem. *Profugum*] Polynicem.

614 *Gravis hinc miseri cunctatio voti*] Nesciunt, dubitant, hæsitant, cui faveant, et in ea dubitatione cruciantur. Legit Barthius ex optimo codice et corrigat: *gravis hinc misti*

cunctatio voti. Cui nimirum ex fratribus feliciorum eventum voveant, cunctantur *misto voto*, id est, amore remittente nihil in altero, ut in alterum inclinet votum. Pariter Claudianus: ‘Mistaque tremit formidine votum.’

615 *Nutat utroque timor*] Neutram in partem inclinant illarum affectus misericordia pleni. Quidam cod. *Mutat.*

616 *Tacite præponderat exul*] Exprimat pulchre affectum humanum, qui erga miseros semper pronior est. Theb. ii. ‘Seu quos movet exul, et hæsit Tristibus aucta fides.’ Jocasta apud Senecam in Theb. ‘Utrumque quamvis diligam affectu pari; Quo

Sic Pandioniae repetunt ubi fida volucres
 Hospitia, atque larem bruma pulsante relictum,
 Stantque super nidos, veterisque exordia fati
 Enarrant tectis, et truncum ac flebile murmur 620
 Verba putant; voxque illa tamen non dissona verbis.
 Atque ibi post lacrymas, et longa silentia rursus
 Inchoat Ismene: Quisnam hic mortalibus error?
 Quæ decepta fides? curam invigilare quieti,
 Claraque per somnos animis simulacra reverti? 625
 Ecce ego, quæ thalamos, nec si pax alta maneret,
 Tractarem sensu, (pudet heu!) connubia vidi
 Nocte, soror: sponsum (unde?) mihi sopor attulit amens
 Vix notum visu: semel his in sedibus illum,
 Dum mea nescio quo spondentur fœdera pacto, 630

cum redeunt ad caras domos, et aedes, quas deseruerant fugante hyeme, et stant super nidos, et narrant culminibus historiam antiquorum malorum, et arbitrantur lacerum ac lamentabilem garritum esse sermonem; sonus tamen ille non multum discrepat ab humanis dictis. Atque hic Ismene denuo incipit post fletus et longam taciturnitatem: Quinam error turbat animos hominum? quæ fides delusa? sollicitudinem invigilare somno, et claras imagines dormiendo redire in mentes? Ecce ego, quæ nequidem agitare animo conjugium, et si res tranquilla forent, (crubesco heu!) asperi nuptialium apparatus per noctem, germana, unde mihi sponsum vix visu cognitum somnus immisit. Semel vidi illum casu, non ultro, germana, in iis

*****

et distinguit: it truncum ac flebile murmur: Verba putant, &c.—622 Atque ubi unus Behot.—626 Put. si pars alta.—627 Tractarem: sensi et (pudet heu) connubia optimæ Barthii membranæ.—628 Unus Behot. sopor unde mihi sponsum intulit; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. sopor

NOTÆ

causa melior, sorsque deterior trahit, Inclinat animus, semper infirmo favens Miseros magis fortuna conciliat suis.

617 *Pandioniae volucres*] Hirundines, quia Philomela filia Pandionis Athenarum regis conversa fuisse dicitur in hirundinem. Nota fabula. Vide lib. iv. Theb. vs. 56.

619 *Veterisque exordia fati*] Aliqui legunt *veteres* sine *que*, et jungunt cum voce *nidos*, quia dicuntur hirundines nidos priores petere.

620 *Truncum murmur*] Ob præcisam scilicet linguam.

624 *Quæ decepta fides*] Falsa enim sunt, quæ videmus in somniis.

626 *Ecce ego, quæ thalamos*] Decori semper observantissimus, ut hic, Papinius videtur. Excusat se Ismene, ne aliquo voluptatis sensu tangi crederetur, quod illa videre dicimur in somniis, quæ maxime optamus.

628 *Sponsum*] Atym, de quo supra.

630 *Nescio quo spondentur fœdera pacto*] Casta puella vix audet has voces proferre. Eleganter exprimit virginis affectum Poëta.

Respexi non sponte, soror: turbata repente
 Omina cernebam, subitusque intercidit ignis,
 Meque sequebatur rabido clamore reposcens
 Mater Atyn. Quænam hæc dubiæ præsentia cladis?
 Nec timeo, dum tuta domus, milesque recedat 635
 Doricus, et tumidos liceat componere fratres.
 Talia nectebant, subito cum pigra tumultu
 Expavit domus, et multo sudore receptus
 Fertur Atys, servans animam jam sanguine nullo,
 Cui manus in plaga, dependet languida cervix 640
 Exterior clypeo, crinesque a fronte supini.
 Prima videt, caramque tremens Iocasta vocabat
 Ismenen: namque hoc solum moribunda precatur

locis, dum nescio quibus conditionibus nuptiæ meæ promittebantur. Videbam cuncta subito turbata, et repentinæ facies extinctæ sunt, et genitrix ejus me insequatur, repetens a me furiosa vocis Atym. Nescio, quid mali hoc portendat. Nec metuo, modo domus sit in tranquillo, copięque Doriæ abeat, et liceat reconciliare inter se iratos fratres. Hæc dicebant, cum quieta domus exhorruit repentino strepitu, et Atys reportatur, recuperatus multo labore, retinens animam, jam exhausto toto sanguine; cui manus supra vulnus erat, languidum collum pendet extra clypeum, comæque inversæ a fronte erant. Iocasta prima aspexit, et trepida appellabat dilectam Ismenen: namque vox moribundi generi poscit hoc solum: hoc solum nomen

intulit.—633 Unus Behot. rapido clamore.—635 Dan. Put. Petav. milesque superstes.—637 Talia jactabant Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. Talia nectebant Exc. Cantab. Behot. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Vide Dan. Heinsium ad Claudian. p. 24. cum nigra tumultu Exc. Cantab.—640 Put. defendit.—641 Edd. vett. a fronte superni; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Lindenberg. Cruc. Gronov. Barth. Veen. et Delph. a fronte supini.—642 Dan. Put. et Petav. claramque tremens.—643 Edd. vett. hanc solam; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Lindenberg. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et

NOTÆ

631 *Respexi non sponte, soror*] Dixit, casu se respexisse, aberrantibus oculis, non sponte.

632 *Subitus ignis*] Turbatum videbat in sæmno omnem nuptiarum apparatus, et nuptiales facies extinctas.

636 *Doricus*] Peloponnesius.

637 *Pigra*] Attonita, ab effectu.

640 *Cui manus in plaga*] Manus enim ad partes corporis, quæ dolent,

solemus ferre.

641 *Exterior clypeo*] Ad morem priscum alludit, quo duces in prælio vulnerati, aut occisi, in clypeo referebantur. Noster infra: 'Gemina latera inclinantia parma.' Virgilius Æn. x. 'Impositum seuto referunt Pallanta.' Lib. ix. 'Ast Lausum exanimem socii super arma ferebant.'

643 *Hoc solum*] Alii legunt, hanc solam.

Vox generi: solum hoc gelidis jam nomen inerrat
 Fancibus: exclamant famulæ: tollebat in ora 645
 Virgo manus: tenuit sævus pudor: attamen ire
 Cogitur, indulgent summum hoc Iocasta jacenti,
 Ostenditque offertque: quater jam morte sub ipsa
 Ad nomen visus, dejectaque fortiter ora
 Sustulit: illam unam neglecto lumine coeli 650
 Aspicit, et vultu non exsatiatur amato.
 Tunc quia nec genitrix juxta, positusque beata
 Morte pater, sponsæ munus miserabile tradunt,
 Declinare genas: ibi demum teste remoto
 Fassa pios gemitus, lacrymasque in lumina fudit. 655

jam versatur in frigido ore. Ancilla ejulant. Puella levavit manum ad vultum suum, severa verecundia hanc retinuit: attamen adigitur propius accedere. Jocasta impertit hoc extremum morituro, monstratque et præsentat hanc ei. Jam sub ipsum momentum mortis, quater erigit animose oculos et demissam faciem ad nomen Ismenes: illam solam contemplatur, spreta luce cæli, nec saturatur spectaculo dilecti vultus. Tunc, quia nec mater ejus aderat, et mortuus pater erat felici leto, cedunt sponsæ deplorandum munus ei claudendi oculos. Ibi tandem omnibus recedentibus, testata est pium dolorem, et rigavit fletibus lumina. Dum autem hæc geruntur apud

~~~~~

Delph. hoc solum.—646 Dan. Put. Petav. sævus.—649 Exc. Fabri Behot. 1. et Venett. delectaque; sed in Behot. 1. emendatum dilectaque; Behot. 2. habet, dijectaque.—650 Put. illa unam.—655 Edd. vett. in vulnere; et ita legit Nic. Heinsius ad Ovid. Heroid. Epist. xi. 135. in vulnere in quibusdam codd. in lumina Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behot. 1. Lindenberg. Cruc. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. in lumine Behot. 2. Cf.

NOTÆ

646 *Tenuit sævus pudor*] Vel quia virginibus aspicere ab hominibus non licebat: ut Andromeda apud Ovidium Persei conspectum etiam in extremo periculo vix tulit: 'Primo si let illa, nec audent appellare virum virgo, manibusque modestos Celasset vultus, si non religata fuisset.' Vel quia timebat ne, exorto in vultu signo, pudor suus lædi posset. *Sævus*] Quia hoc solatium amanti negabat.

649 *Fortiter ora*] Cum ei diceretur præsens esse Ismene.

650 *Illam unam neglecto, &c.*] Sic Abascantii Pietate: 'Nec sole su-

premo Lumina, sed dulci mavult satiare marito.'

652 *Positus*] Id est, compositus, seu sepultus, ut apud Horatium, Persium, et alios observare licet.

654 *Genas*] Id est, palpebras. Ennius enim, referente Festo, genas pro palpebris sumsit hocce versum: 'Pandite sulti' genas et corde relinquite somnum.' Ceterum munus illud claudendi oculos mortuorum spectabat ad propinquos ac carissimos parentes.

655 *In lumina*] Alia lectio, in vulnere.

Dumque ea per Thebas, aliis serpentibus ardens
 Et face mutata bellum integrabat Enyo.
 Arma volunt, primos veluti modo cominus ictus
 Sustulerint, omnisque etiamnum luceat ensis.
 Eminet Œnides; quamvis et arundine certa 660
 Parthenopæus agat, morientumque ora furenti
 Hippomedon proculcet equo, Capaneaue pinus
 Jam procul Aoniis volet agnoscenda catervis.
 Tydeos illa dies: illum fugiuntque, tremuntque,
 Clamantem: Quo terga datis? licet ecce peremptos 665

Thebas, Enyo flagrans aliis anguibz, et sumta alia tæda restaurabat bellum. Efflagitant pugnam, velut si non inflixerint primos propius ictus, et omnis gladius adhuc fulgeat. Œnei filius emicat ante alios; quamvis et Parthenopæus certet haud frustratis sagittis, et Hippomedon proterat rabido equo vultus intereuntium, et hasta Capanei jam longe exeat sentienda phalangibus Thebanis. Illa dies erat Tydei: fugiunt illum, parentque vociferantem: Quo fugitis? En licet vindicare

Theb. III. 130.—658 *Arma volant* Dan. Pnt. Petav. Behot. 1. et edd. vet. *Arma volant* Behot. 2. Behot. 1. pro v. l. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *cominus enses* unus Behot.—659 In eodem codice: *etiamnum*.—661 Edd. vet. *ora furentis*.—662 Optimus Barth. *proculcet equo*.—664 Put. *illum feriuntque premuntque*.—668 Dan. Put. Petav.

NOTÆ

656 *Per Thebas*] Supple, geruntur. *Aliis serpentibus*] Recentioribus, quasi priores defecissent.

657 *Et face mutata*] Nova face assumpta, priori jam consumpta. *Enyo*] Bellona, cui facem dant Poëtæ. Vide Theb. IV.

658 *Arma volant*] Cædes et sanguinem spirant, velut jam primum inciperent bellare et pugnare. *Vet. Schol.* Ex quo scholio, ipsæque rei veritate clarum, perperam facere, qui *volant* hic edendum maluerunt. Et sic Virg. *Æn.* XII. 'Arma volunt fœdusque precantur Infectum.' *Barthius*. Hunc versum expungit Guyetus cum quinque sequentibus.

659 *Luceat ensis*] Nullo sit fœdatus sanguine.

660 *Œnides*] Tydeus.

664 *Tydeos illa dies*] Veteres olim

dies illos, quibus aut singularem quandam voluptatem receperant, aut alias memorabile ac gloriosum facinus ediderant, 'suos' appellabant. Unde formula: 'Hic meus est dies.' Cornelius Severus apud Senecam Rhet. Suas. II. de militibus epulantibus: 'Stratique per herbam, Hic meus est, dixere, dies.' *Martialis* lib. X. Epigr. 59. 'Hic mihi, quando dies meus est, jactamur in alto Urbis, et in sterili vita labore perit.' *Seneca Medea*: 'Perfruere lento scelere: ne propera, dolor; Meus dies est, tempore accepto utimur.' Huic formulæ finitima est appellatio 'Fortunæ hujusce diei.' De qua *Plinius* lib. XXXIV. cap. 8. 'Fuit,' inquit, 'et alius Pythagoras Samius, cujus signa ad ædem Fortunæ hujusce diei sunt seminuda.'

Ulcisci socios, moestamque rependere noctem.
 Ille ego in expletis solus qui cœdibus hausi
 Quinquaginta animas: totidem, totidemque gregati
 Ferte manus: nulline patres, nulline jacentum
 Unanimi fratres? quæ tanta oblivio luctus? 670
 Quam pudet Inachias contentum abiisse Mycenæ!
 Hinc super Thebis? hæc robor regis? ubi autem
 Egregius dux ille mihi? simul ordine lævo
 Ipsum exhortantem cuneos, capitisque superbi

occisos cives et rependere tristem noctem. Ille ego sum qui solus insatiatis necibus occidi quinquaginta viros: totidem totidemque conferti admoveo manus. Nulline mortuorum parentes? nulline fratres amantissimi? Quæ tanta oblivio doloris? quam pudet rediisse contentum ad Mycenæ Inachias? Taleas pro Thebis? hæc vires regis? ubi autem mihi eximius ille tyrannus est? Statim cernit illum excitantem copias in sinistro cornu, et conspicuum regio diademate, quo caput cingeba-

Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *gregatim*; Behott. 1. 2. Petrens. Exc. Cantab. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *gregati*.—669 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. *nullique jacentem*; Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *nulline jacentem*.—670 *Unanimis fratres* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *Unanimi fratres* Behott. 1. 2. Petrens. Exc. Cantab. et omnes Barthiani, cum edd. Gronov. Barth. Veen. et Delph. —671 *Quam pudet Inachidas unus Behot. contentum*

NOTE

666 *Moestamque rependere noctem*] Qua scilicet illos, qui sibi Argos revertenti insidias struxerant, interfecit. Vide Theb. II.

667 *Ille ego in expletis, &c.*] Hic verus sequensque notii videntur Guyeto. *In expletis cœdibus*] Quia sua virtus par erat aliis militibus, nec tam pauciores cædes suam fortitudinem explere vel exhaurire potuerant.

671 *Quam pudet Inachias contentum abiisse Mycenæ*] Hic verus etiam apertius videtur Guyeto. *Contentum*] Quasi dicat Tydeus, pudet pigetque contentum cæde illorum quinquaginta insidiatorum discessisse. Dehinc protinus redire Thebas, ipsumque regem aggredi, urbemque invadere facile fuisset, quando non alios

propugnatores illis residuos facerem, quam quorum ignaviam jam experimur. Noster lib. XI. 'Ut cum Masayla per arva Armenti reges magna leo fregit hiatu, Et contentus abit.' Aliæ editiones habent *contentum*: cuius etiam sensus optimus; quasi queratur Tydeus, quod tunc temporis contentus fuisset ab Eteacle, neque eam de ipsius fortitudine opinionem concepiasset quam debuerat, cum quinquaginta armatos ad ipsum vincendum ac interficiendum sufficere putavit. *Mycenæ*] Urbs Argolidis.

672 *Hinc super Thebis*] Taleas, et tam ignavi Thebanis supersunt?

673 *Egregius*] Ironice. *Dux*] Eteacles.

674 *Capitisque superbi Insignem ful-*

Insignem fulgore videt: nec segnius ardens 675
 Accurrit, niveo quam flammiger ales otori
 Imminet, et magna trepidum circumligat umbra.
 Tunc prior: Aoniæ rex o justissime gentis,
 Imus in arma palam, tandemque ostendimus enses?
 An noctem et solitas placet expectare tenebras? 680
 Ille nihil contra, sed stridula cornus in hostem
 It referens mandata ducis, quam providus heros
 Jam jam in fine viæ percussam obliquat, et ipse
 Telum ingens avide, et quanto non ante lacerto
 Impulit: ibat atrox finem positura duello 685
 Lancea: convertere oculos utrimque faventes
 Sidonii Graique Dei: crudelis Erinny's
 Obstat, et infando differt Eteoclea fratri.
 Cuspis in armigerum Phlegyam peccavit, ubi ingens
 Pugna virum: stricto nam sævior irruit ense 690

tur. Nec lentius advolat fervidus, quam aquila, quæ portat fulmen, instat candido cycno, et circum tegit illum tremementem ingenti umbra. Tunc primus: O rex æquis sine Thebani populi, clara luce certamus, tandemque monstramus gladios? An juvat præstolari noctem et assuetas umbras? Ille Eteocles nihil ad hæc respondit, sed sonora hasta in hostem fertur, reportans ducis responsa, quam solers heros detorquet, jamjam repulsam in fine jactus; et ipse promte emittit ingens jaculum, et quanto non antea brachio: dira lancea ibat conjectura atrox bellum. Amica utrique parti Tyria ac Pelasga numina illo tulerunt visus, sed immitis Erinny's prohibet, et reservat Eteoclem scelesto germano. Mucro erravit in Phlegyam armigerum; ubi acre certamen virorum gestum est: nam ferocior Ætolus irrumpit nudo gladio,

~~~~~

Dan. Petav. et edd. vett. *contentum* Put. et Behott. 1. 2. Vide Not. Var.—676 *Occurrit* unus Behot.—679 *Imus ad arma* in quibusdam codd. sed vide Nic. Heinsium ad Ovid. Heroid. Epist. III. 136.—680 *A noctem* optimus et alter Barthil.—685 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *finem impositura duello*; Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—689 *Cuspis in armiferum* unus Behot. *ibi ingens* Lang. Laur. Buslid.

NOTÆ

gore] Id est, regio diademate.

676 *Flammiger ales*] Aquila, quæ fulmen gerit.

678 *Aoniæ*] Thebanæ. *Rex o justissime*] Ironice.

679 *Imus in arma palam*] Tangit occulte, quod illi insidiatus sit. Ovidius Am. I. El. 9. 'Hector ab Andro-

maches complexibus ibat in arma.'

680 *An noctem*] Exprobrat illi insidias.

688 *Et infando differt Eteoclea fratri*] Quod tandem perfecit, ut videmus Theb. XII. Fratres enim mutuis se vulneribus conciderunt.

Ætolus, retroque datum Thebana tegebant
 Arma ducem: sic densa lupum jam nocte sub atra
 Arcet ab appresso pastorum turba juvenco:
 Improbis erigitur contra, nec cura vetantes
 Impetere, illum, illum, semel in quem venerat, urget. 695
 Non secus objectas acies, turbamque minorem
 Dissimulat, transitque manu: tamen ora Thoantis
 Pectora Deilochi, Clonii latus, ilia torvi
 Perforat Hippotadæ: truncis sua membra remittit
 Interdum, galeasque rotat per nubila plenas. 700
 Et jam corporibus sese, spoliisque cadentum
 Clauserat: unum acies circum consumitur, unum
 Omnia tela vovent: summis hæc ossibus hærent,
 Pars frustrata cadunt, partem Tritonia vellit,
 Multa rigent clypeo: densis jam consitus hastis 705

sed clypei Thebani tutabantur regem retrocedentem. Sic conferta pastorum cohors repellit jam sub obscuram noctem lupum a capto juvenco: atrox ille assurgit contra, nec curat aggredi prohibentes: premit illum, solum in quem primo irruerat. Non aliter Tydeus fingit se non videre opposita agmina, et manu transmittit plebem vi-liorem. Transfixit tamen vultum Thoantis, pectus Deilochi, latus Clonii, et lumbos truci Hippotadæ. Reddit truncis suos artus interdum, et torquet in ærem cassides plenas capitibus. Et jam sese cinxerat cadaveribus exuviisque morientium. Exercitus Thebanus occupatur circa unum: omnes sagittæ in unum emittuntur. Hæ infinguntur supremis ossibus, pars irrita labitur, Tritonia extrahit partem, multæ horrent in scuto. Clypeus jam confixus spissis hastis movet ferream syloam. Pel-

*****

Lipsian. Dan. Put. Petav. Barthiani, et Venett.—691 Multi codd. et edd. vett. *regebant*; Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. et Lipsian. *tegebant*.—693 *Arcet ab oppresso* Behot. 1. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. et Buslid. *Arcet ab appresso*, vel *appresso* Lipsian. Behot. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *Arcet ab impresso* optimus Barthii; *Arcet ab impresso* alter ejusdem.—698 *Chthonii* Put. Cronii unus Behot. *Chonii* nonnulli Barth.—699 *Hippotadæ* Put. *sua membra cruentat* nonnulli Barthiani.—703 *Omnia tela movent* Behot. 2. sed correctum *vovent*; Dan. Put. Petav. habent etiam *movent*.—704 'Omnino scribendum cum duobus melioribus codd. *Tritonia pellit*.' Barth.—705 Put. *constitit hastis*.—708 *Gloria quippe apicem* Lang. Laur.

NOTE

698 <i>Clonii</i>] Alii legunt <i>Chthonii</i> .	Sic Theb. III. 'Heu segnes quorum
699 <i>Truncis sua membra</i>] Id est, labor hæret in uno.'	
sua capita.	703 <i>Summis hæc ossibus hærent, &c.</i>] Omnia adulterina hæc Gnyeto, quare rō vovent præcedens cum τῶ <i>densis</i> connectendum putat.
700 <i>Galeasque rotat</i>] Abscissis acilicet capitibus. <i>Plenas</i>] Capitibus eorum, quibus amputaverat.	704 <i>Tritonia</i>] Pallas.
702 <i>Unum acies circum consumitur</i>]	

Ferratum quatit umbo nemus, tergoque fatiscit
 Atque humeris gentilis aper: nusquam ardua coni
 Gloria, quique apicem torvæ Gradivus habebat
 Cassidis, haud lætum domino ruit omen: inusta
 Temporibus nuda æra sedent, circumque sonori 710
 Vertice percusso volvuntur in arma molares.
 Jam cruor in galea, jam saucia proluit ater
 Pectora permixtus sudore, et sanguine torrens.
 Respicit hortantes socios, et Pallada fidam,
 Longius opposita celantem lumina parma: 715

lis apri Calydonii perforatur in tergo, et in humeris. Nusquam celsum ornamentum coni apparet, et Martis simulacrum, quod occupabat fastigium terribilis galeæ, cecidit, infaustum domino præsagium. Æra galeæ, dejecto ornamento, hærent compressa temporibus eaque perurunt, et saxa circum stridentia rotantur, capite verberato, in clypeum. Jam sanguis in casside fluit. Jam niger rivus permixtus sudore et cruore rigat vulneratum pectus. Cernit hortantes comites, et faventem Minervam tegentem oculos suos, procul objecta ægide, nam cadebat, ut moveret fle-

Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenberg. Cruc. et Gevart. *quique apicem* Venett. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. probante Barthio. Ita Nic. Heinsius in Advers. lib. II. cap. 9. et conjectabat Andreas Schottus Obs. lib. II. cap. 45. Idem Heinsius l. l. pro *torvæ* legendum putat *Ætolæ*.—709 Dan. Put. Petav. *inusta*.—712 ‘Minime conturbanda videtur hæc scriptura, quæ clara sit, et nullibi hæreat. At prodenda tamen simul optimi libri longe alia: *Jam cruor in galeam scandit, jam proluit ater Pectora.*’ Barth.—714 Unus Behot. et *pallida*.—718 In eodem

NOTE

706 *Ferratum quatit umbo nemus*] Umbonem sumi pro clypeo diximus ad Theb. I. 377. *Ferratum vero nemus* vocat ob multitudinem hastarum Tydei clypeo infixarum. *Tergoque fatiscit*] Et hoc suspectum Guyeto a τῷ tergo usque ad τὸ circum vs. 710.

707 *Gentilis aper*] Vide Theb. I. ubi Tydeus describitur indutus pelle apri Calydonii: ‘Terribiles contrasetis, ac dente recurvo Tydea per latos humeros ambire laborant Exuvizæ Calydonis honos.’ *Gentilis*] De ea gente, unde erat Tydeus, id est, Calydonius. Et hic ‘aprum’ pro pelle apri ponit, ut Papinio frequens est.

708 *Quique apicem torvæ Gradivus*

habebat Cassidis] Supra Theb. IV. ‘Patris stat casside Mavors.’

709 *Haud lætum domino ruit omen*] Quasi destitutus fuisset Martis patrocinio. *Inusta Temporibus nuda æra sedent*] Virgilius: ‘Et galeæ fragmenta cavæ compressa perurunt Tempora.’

714 *Respicit hortantes socios*] Nihil in auxilium summi agentes, præter exhortationum verba; nam Dii bellici eum relinquebant. *Fidam*] Ut in conflictu cum quinquaginta, et deinceps hac pugna. *Vet. Schol.*

715 *Celantem lumina parma*] Ne Tydeum morientem videret.

Ibat enim magnum lacrymis inflectere patrem.
 Ecce secat Zephyros ingentem fraxinus iram
 Fortunamque ferens: teli non eminent auctor.
 Astacides Menalippus erat; nec prodidit ipse,
 Et vellet latuisse manum: sed gaudia turmæ 720
 Monstrabant trepidum: nam flexus in ilia Tydeus
 Summissem latus, et clypei laxaverat orbem.
 Clamorem Aonii miscent gemitumque Pelasgi,
 Objectantque manus, indignantemque tumentur.
 Ille per oppositos, longe rimatus, amaram, 725
 Astaciden, totis animæ se cogit in ictum
 Reliquiis, telumque jacet, quod proximus Hoplaus
 Præbuerat: perit expressus conamine sanguis.
 Tunc tristes socii cupidum bellare, (quis ardor!)
 Et posceant hastas, mediaque in morte negantem 730

tibus ingentem genitorem. Ecce hasta fraxinea portans immanem furorem, eventumque, scindit ventos. Jaculator teli non apparet. Erat Menalippus Astaci filius, nec detexit se, velletque manum incognitam fuisse, sed lætitia agminis prodebat pavidum. Nam Tydeus curvatus in ilia aperuerat inclinatum latus sublato clypeo. Thebani edunt clamorem, et Pelasgi planctum, et copias opponunt, et defendunt invictum. Ille multum scrutatus inter objectos invisum Astaci filium, colligit totas reliquias virium ad inferendum ictum, et vibrat jaculum, quod propior Hoplaus ei dederat: totus ejus cruor effluit hoc nisu. Tunc mæsti comites abducunt avidum certandi (quis fervor!) et petentem jacula, et recusantem efflare animam in medio

codice: non imminet actor.—723 Aonii tollunt Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. Aonii miscent Lang. Laur. Bualid. Lipsian. Dan. Pat. Petav. Behott. 1. 2. Petrens. Exc. Cantab. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—727 Hopplus unus Barthii codex; Oppheus optimus ejusdem.—730 Et poscentem hastam unus Behot. in morte jacentem Dan.—733

NOTE

716 *Inflectere*] Erga Tydeum.

717 *Ingentem iram*] Vulneratus enim Tydeus tanto exarsit furore, ut caput percussoris petierit ad illud devorandum.

719 *Menalippus*] Observandum est, Tydeum, qui fratrem Menalippum occiderat, ab alio Menalippo occisum fuisse.

722 *Et clypei laxaverat orbem*] Il

s'étoit ouvert en se tournant. Guyetus.

Id est, sublato clypeo dum flexus esset in ilia, latus aperuerat. Laxatur clypeus, cum pectori aut lateri non satis appressus locum vulneri aperit. *Peyræredus.*

723 *Clamorem, &c.*] Hic versus et sequens spurii videntur.

725 *Amaram*] Ab effectu, quia ille letale vulnus intulerat.

Expirare, trahunt, stummiq[ue] in margine campi
 Effultum gemina latera inclinantia parma
 Ponunt, ac sævi rediturum ad prælia Martis
 Promittunt flentes: sed et ipse recedere coelum,
 Ingentesque animos extremo frigore labi 735
 Sensit, et innixus terræ, Miserescite, clamat,
 Inachidæ: non ossa precor referantur ut Argos,
 Ætolumve larem: nec enim mihi cura supremi
 Funeris: odi artus, fragilemque hunc corporis usum
 Desertorem animi: caput, o caput, o mihi si quis 740
 Apportet, Menalippe, tuum! nam voveris arvis:
 Fido equidem; nec me virtus suprema fefellit.
 I, precor, Atrei si quid tibi sanguinis unquam,
 Hippomedon: vade, o primis puer inclyte bellis
 Arcas, et Argolicæ Capaneu jam maxime turmæ. 745
 Moti omnes: sed primus abit, primusque repertum
 Astaciden medio Capaneus e pulvere tollit

leto, ac collocant in summa ora agri, effultis lateribus duplici scuto, et plorantes spem dant hunc reversurum ad certamina crudelis belli. Sed et ipse sentit lucem recedere, et ultimo frigore magnanimum cor deficere, et humi innixus vociferatur, Argivi, miserimini. Non oro, ut ossa reportentur Argos, et in patriam: neque enim mihi cupido est ultimarum exequiarum. Aversor membra, et fluxum obsequium hujusce corporis, quod prodidit animum. O! si quis, Menalippe, afferat mihi caput tuum. Nam jaces in campo, credo sane; nec me ultima fortitudo decepit. Vade oro, Hippomedon, si quid unquam in te est sanguinis Atrei. I puer Arcas spectate primis belli rudimentis, et tu Capaneu jam princeps Argivorum ducem. Omnes sunt flexi: sed Capaneus primus currit, et primus rapit e medio pulvere inven-

Lang. Laur. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. ad præmia; Dan. Put. Petav. Lipsian. Lindenbrog. Crac. et recentt. ad prælia; Behott. 1. 2. in prælia.—734 Put. sed et ipsum.—737 Unus Behot. referantur ad Argos.—738 Ætolumque larem Behott. 1. 2. cura suprema Behott. 1. 2. et Lipsian.—742 Put. suprema repellit.—743 I precor Archadii Lipsian. Arcadii Dan. Put. Petav. Venett. Argivi Behot. 1. Atrei Lang. Laur. Bushd. et Behot. 2. Atrei Behot. 2. pro v. l.—747 Capaneus ex pulvere unus Behot.—749 Terga

NOTE

732 *Gemina latera inclinantia parma*] Vide supra vs. 640.

734 *Recedere coelum*] Oculis scilicet jam deficientibus: nam ea recedere credimus, quæ non bene cernimus.

742 *Nec me virtus suprema fefellit*]

Scio enim me certa in Menalippam tela torxisse.

743 *Atrei*] Hippomedon animæ genus referebat ad Atreum Pelopidasve.

745 *Arcas*] Parthenopæus. Jam maxime turmæ] Me oculoet extincto.

Spirantem, lævaque super cervice reportat,
 Terga cruentantem concussi vulneris unda.
 Qualis ab Arcadio rediit Tirynthius antro, 750
 Captivumque suem clamantibus intulit Argis.
 Erigitur Tydeus, vultuque occurrit, et amens
 Lætitiæque, iraque, ut singultantia vidit
 Ora, trahique oculos, seseque agnovit in illo:
 Imperat abscisum porgi, lævaque receptum 755
 Spectat atrox hostile caput, gliscitque tepentis
 Lumina torva videns, et adhuc dubitantia figi.
 Infelix contentus erat: plus exigit ultrix
 Tisiphone: jamque inflexo Tritonia patre
 Venerat, et misero decus immortale ferebat, 760

tum Astaci filium palpitantem, et refert illum supra humerum sinistrum, sedantem ipsius dorsum rivo sanguinis exeuntis e mole plaga. Sic Tirynthius reversus fuit ex specu Arcadio, et portavit suem captum plaudentibus Argivis. Levat caput Tydeus, et vultu it obriam, et excors gaudio et furore, ut cernit ora suspirantia, et convelli illius oculos, et se in illo agnovit; jubet amputatum caput inimici sibi dari, et furens cernit illud receptum sinistra manu, gaudetque, intuens adhuc calentis torvos et adhuc errantes oculos. Infortunatus erat contentus. Plus vindex Tisiphone exposcit. Et jam Tritonia redierat moto patre, et apportabat infelici honores immortalitatis. Et videt illum conspersum sanie elisi

cruentatum Aldd. Colin. Gryph. et Basil. Bernartius correxit ex codd. suis. —751 Citat hunc versum Sulpitius Severus; in cujus tamen libris veteribus et editis constanter legitur: *mirantibus intulit Argis*. Claverius ad Claudian. legit: *Grandævumque suem*; qui notis ad Martial. Spectacul. Epigr. xxiii. rō mirantibus sibi etiam in scriptis libris repertum dicit. —755 *Imperat abscisum* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. —759 *Tisiphone* Behott. 1. 2. *namque inflexo* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *iamque*

NOTE

749 *Terga cruentantem*] Capanei scilicet. *Vulneris unda*] Copioso fluxu. Virgil. Æn. ix. 'Reddit specus atri vulneris undam, Spumantem.'

750 *Qualis, &c.*] Alludit ad fabulam, qua dicitur Hercules vivum cepisse aprum Erymanthium, et Argos ad Eurystheum detulisse. Aper autem ille lustrum habebat in antro quodam Erymanthi Arcadiæ montis, unde 'Arcadio.'

754 *Trahique oculos*] Id est, convelli, ut fit in morte.

755 *Porgi*] Pro porrigi. Noster Glancia Atedii 'porxit flores.' Cicero in Aratæis 'dextram porgens.' Virgilius Æn. viii. 'Pocula porgite dextris.' Aliique Poëtæ. Sic et 'surpuit' apud Horatium. Plenus horum Catullus.

757 *Dubitantia figi*] Nondum fixos, adhuc errantes oculos.

759 *Jamque inflexo Tritonia patre Venerat, et misero decus immortale ferebat*] Refert Apollodorus Minervam immortalitatis donum a patre pro

Atque illum effracti perfusum tabe cerebri
 Aspicit, et vivo scelerantem sanguine fauces.
 Nec comites auferre valent: stetit aspera Gorgo
 Crinibus emissis, rectique ante ora cerastæ
 Velavere Deam: fugit aversata jacentem,
 Nec prius astra subit, quam mystica lampas, et insons
 Ilissos multa purgavit lumina lympha.

765

cerebri, et profusantem os suum viventis cruore (nec socii possunt avellere) fera Gorgon stetit erectis capillis, sublataque serpentes ante vultum, numen texerunt. Recessit aversata morientem, nec prius ingressa est cælum, quam lustralis tæda, et purus Ilissos expiasset copiosa aqua oculos suos.

inflexo correxit Bernartius ex codd.—763 Gorgon Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. Gorgo Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—767 Elysis muloa Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. Elisos multa Behot. 1. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. Elisos et multa Behot. 2. Ilissos multa Gronov. Barth. Veen. et Delph. et defendit Gronovius in Obs. lib. iv. cap. 9.

NOTE

Tydeo obtinuisse, sed ut huic caput Menalippi mandentem vidit, indignatam recessisse, nec ei beneficium hoc contulisse.

763 *Stetit aspera Gorgo*] Caput Medusæ, quod in medio thorace gestabat.

764 *Cerastæ*] Cerastes serpentis genus. Ceterum nihil notius, Medusam loco crinium serpentes in capite habuisse.

766 *Mystica lampas*] Hæc est, lustralis tæda, Græcis δᾶς ἀγνή, ἡ ἀγνίζουσα. Purgabantur enim veteres, si quo piaculo polluti erat, igne, sulfure, et aqua. Ovidius: 'Terque seminem flamma, ter aqua, ter sulfure purgat.' Ulysses apud Homerum Od. xxi. post eadem procorum, lustrari ædes jubet sulfure et igne: Ὡςθε θέειον, γρηθ, κακῶν ἄκος, ὅςθε δέ μοι πῦρ, Ὅφρα θεεύσω μέγαρον. *Affer, anus, mihi sulfur remedium malorum, offer mihi et ignem, ut sulfure lustrem domum.* Clemens Alexandrinus lib. vii.

Stromatnm inter καθάρμους ἀκαθάρτους impura piacula numerat ἐρία πυρὰ καὶ δᾶδας, et citat Satyricos versus Diophili de expiatione filiarum Præti: Προϊτίδας ἀγνίζων κόρας καὶ τὸν πατέρ' αὐτῶν Προΐτον Ἀβαντιδὴν, καὶ γραῦν πέμπτην ἐπὶ τοῖσδε, Ἀῖδι μίᾳ, σκίλλῃ τε μίᾳ, πόσα σάματα φωτῶν, θεῶν τ' ἀσφάλτῃ τε, πολυφλοίσβοιο θαλάσσης Ἐξ ἀκαλαβρείταιο βαθυρρόου Ὀκεανοῖο. *Prætidæ expurgantem, et earum Parentem Prætum Abantiadem, et anum quintam super illis, tæda una, scilla una, quot corpora hominum, sulfureve ac bitumine, et unda frementis et profundi Oceani.*

767 *Ilissos*] Ilissos Atticæ fluvius. *Multa purgavit lumina lympha*] Visu enim solo contrahi labe putabatur; idcirco procinctam classem videre Flamini Diali non erat, permissum, et qui funeri interfuerant aqua lustrabantur. Pollux lib. viii. Joseph. Antiq. iv. Virgilius Æn. vi.

P. PAPINII STATII

THEBAIDOS

LIBER IX.

ARGUMENTUM.

TYDEI feritas, Argivis ipsis invisa, Thebanis summum horrorem incutit. Hanc occasionem arripit Eteocles suos animandi, ne iis parcerent, qui omnem humanitatem exuerant. Interim Polynices, Tydei cæde efferatus, sibi ense supra corpus amici per medium pectus adigere vult, sed retinetur ab Adrasto, et longe summovetur. Thebani, verbis Eteoclis accensi, spoliis et corpore Tydei potiri enituntur. Hippomedon illa defendenda suscipit. Hic atrox pugna, et Thebani incepto desistere coacti fuissent, nisi Tisiphone, sumto noti Argivi vultu, accurrisset, Hippomedonti referens Adrastum a Thebanis captum opem illius implorare. Hæret Hippomedon, sed, urgente Tisiphone, Tydei corpus sociis defendendum committit, illamque sequitur. Cum vero falsi Argivi vestigiis diu insistendo, ad locum ubi erat Adrastus, pervenisset, se prodens Furia subito evanescit, et ille Adrastum liberum et incolumem videt. Interea Thebani corpus Tydei in suam potestatem redigunt, quod magnis clamoribus significant. Hinc ferocior Hippomedon cito regreditur, et obviam habens Tydei Armigerum, qui equum domini mœstus tenebat, in hunc insillit, et Thebanos acriter oppugnat. Hi fuga capta in Ismenum fluvium solito plenior se promiscue injiciunt. Salto majore se præcipitans Hippomedon, hos per medias undas attonitos urget, et magnam hostium cædem facit. Equo graviter vulnerato desillit, et pedes pugnam repetit, medium flumen humeris superans. Plurimos adhuc, et inter eos, Crenœum Fauno et Nympha Ismenide Ismeni fluvii filia genitum, in avitis aquis gloriantem interficit. Cum lamenta Ismenidos ob mortem filii ad Ismenum pervenissent, undas inflat, quibus summersus fuisset Hippomedon, nisi Jupiter flexus Junonis precibus, quæ eum, ne tantus Heros, sibi que carus hoc genere mortis periret, fuerat deprecata, oculos in amnem flexisset; quo statim ejus aquæ concidunt. Sed Hippomedon ad ripam accedens, ibi Thebanorum telis sagittisque confoditur. Hypseus mortuo galeam et ense detrahit. Capaneus Hypeum hasta perimit, potiusque ejus et ipsius Hippomedontis exuviis, utrasque supra

corpus Hippomedontis injicit, et his, velut sepulcro, membra ejus operit. Atalanta somniis, quæ nihil boni Parthenopæo filio portendebant, turbata, opem Dianæ, quam religiosissime semper coluerat, invocat. Dea in ejus auxilium profecta, offendit Apollineum, qui ei perspicuis verbis declarat, finem vitæ Parthenopæi adesse, ac fata mutari non posse. Pergit tamen Diana iter quo cœperat, et in pugnæ locum nube tecta pervenit, ut, si Parthenopæum imminenti exitio non posset eripere, mortem saltem ejus præclaris factis condecoraret. Sagittis igitur ex illius pharetra exemptis, divinas substituit, ipsumque ac equum Ambrosio liquore perfundit. Parthenopæus numinis patrocinio ingentia edit facinora, magnamque hostium stragem facit. Hoc e cœlo Venus intuens, Martem increpat, quod Dianam belli munera obire ac in ipsorum stirpem tamdiu sævire sineret. Mars his objurgationibus motus in campum Thebanum desilit, et fugata Diana, Dryantem in Parthenopæum excitat. Dryas uno alteroque telo Parthenopæum letaliter vulnerat, et ipse occiditur. Extractus acie Parthenopæus, et se mori sentiens, Dorceum ad matrem mittit, qui eam consoletur, eique dicat, se penas dare, quod ejus injussu arma cepisset, et suos capillos, quos secandos præbuit, illi ferat, ut his, pro corpore, exequias daret.

ASPERAT Aonios rabies audita cruenti Tydeos: ipsi etiam minus ingemuere jacentem

Furor sanguinei Tydei vulgatus efferat Thebanos. Ipsi etiam Argivi minus do-

Hoc Argumentum legitur in Behott. 1. 2. nno Barth. Put. Venett. Rom. Lindenbrog. Crnc. et Barth.

*Ænide interitu magni Dirceæ juvenis
Eminet: at Danaï contra pro corpore amici
Arma ferunt: furit ante alios Cadmeius heros.
Hic ferus Hippomedon hostes præsternit: et instat
Exanimum rapiens socium: sed imagine falsa
Luditur. Aonii incumbunt, retrahuntque cadaver.
Tum Ismenon fluvium Thebano sanguine mutat
Fervidus Hippomedon: tumidoque in gurgite mersus
Crenæum obtruncat, moriens simul increpat amnem.
Moxque Dryas mortis stimulis rapit arma superbus,
Parthenopæum sternit jacentia tela Dianæ.
Ille cadens Dorceum alloquitur, matremque requirit.*

Versu 1. codd. Behott. habent: *Ænide*. Vs. 2. Behot. 1. et Danaï. Vs. 5. Behott. 1. 2. *exanimen*. Vs. 7. *Hismena tunc fluvium* codex Barthii; *Tunc Hismenon fluvium* unus Behot. Vs. 9. *Crenæa* Behot. 1. *Crenæam* in ceteris. *agmen pro amnem* exhibent Behott. 1. 2. Vs. 10. *Martis* pro *mortis* in iisdem codd. Vs. 11. *Parthenopea sternit* Behot. 1. *Partopea sternit* Behot. 2. *Parthenopæum sternit* in ceteris omnibus; sed *Parthenopæum* quasi tetrasyllabon posuit Anctor. Behott. 1. 2. *jacentem tela*; unus Barth. *jacientem tela*. Vs. 12. *Dorceum* codex Barth. *Dorcen* Behott. *Dorceum*, quod ceteri exhibent, dissyllabon legendum.

1 *Asperat Aonius* Put.—2 *Tydeus* in eodem codice.—5 *Præcipuum tum unus*

Inachidæ, culpantque virum, et rupisse queruntur
 Fas odii: quin te, Divum implacidissime, quanquam
 Præcipuum tunc cædis opus, Gradive, furebas, 5
 Offensus virtute ferunt: nec cominus ipsum
 Ora, sed et trepidos retro torsisse jugales.
 Ergo profanatum Menalippi funus acerbo
 Vulnere non aliis ultum Cadmeia pubes
 Insurgunt stimulis, quam si turbata sepulcris 10
 Ossa patrum, monstrisque datæ crudelibus urnæ.
 Accendit rex ipse super: Quisquamne Pelasgis
 Mitis adhuc, hominemque gerit? jam morsibus uncis
 (Pro furor! usque adeo tela exsatiavimus?) artus

*luerunt mortuum, et damnant virum, et accusant violasse jura inimicitiarum. Nec-
 non etiam dicunt te, Gradive, Deorum ævissime, læsum fuisse ejus feritate, quam-
 vis tunc furendo perageres majus opus necis, nec propius convertisse cultum ad
 illum, sed et retro flexisse festinos equos. Itaque juvenis Thebana excitatur iis-
 dem aculeis ad vindicandam Menalippi mortem consceleratam gravi plaga, ac si ossa
 majorum suorum fuissent turbata in tumulis, et urnæ eorum tradita feris monstris.
 Præterea rex ipse Eteocles inflammat: Quisquamne ex Pelasgis adhuc mansurus
 est, et gerit hominem? jam dilanant membra dentibus aduncis: pro! rabies! in*

Behot. Gradive ferebas nonnulli Barthiani; Gradive ferebat Pnt.—9 Cadmeia
 proles codd. Lindenbrogii.—14 Ha furor! unus Behot. exaturavimus Dan.

NOTE

1 Aonios] Thebanos.

3 Inachidæ] Argivi.

4 Fas odii] Odia enim morte extingui debent. Euripides: 'Mors jur-
 giorum finis est mortalibus: Num
 majus aliud quid potest leto dari?'
*Quanquam Præcipuum tunc cædis opus,
 Gradive, furebas]* Videtur Papinius
 hunc Homeri locum imitatus: Τὸ μὲν
 πλεῖον πολυδίκος πόλεμοιο Χεῖρες ἐμαὶ
 διέκρουσι. Majorem partem tumultuosi
 belli manus mea gubernant.

5 Furebas] Furendo peragebas.

6 Virtute] Hic 'virtutem' posuit
 pro feritate seu crudelitate, quam
 'virtutem' isti milites putabant. Sic
 impietatem Capanei 'virtutem ini-
 quam' vocat lib. xi. initio. Ita cru-
 delitatem pro 'virtute' habuisse Cn.
 Pompeium scribit Cassius Epist.

Fam. Ciceronis xv. 19. Barthius.

7 Sed et trepidos, &c.] Sicut sol a-
 versatus cœnam Thyestæ, ita tanta
 immanitas fuit in flagitio Tydei, ut
 etiam sanguinarium numen nefas
 horruerit, nec videre voluerit.

10 Turbata sepulcris Ossa patrum]
 Apud veteres enim sepulcra majo-
 rum in summa veneratione erant; ni-
 hilque tam ægre ferebant, quam ea
 violari, ac vitam profundebant liben-
 ter ad ea defendenda.

11 Urnæ] Vasa in quibus cineres
 et ossa mortuorum recondantur.

12 Quisquamne Pelasgis] Supple,
 ex Pelasgis: non enim dandi casu
 hic Pelasgis sumendum; alias Eteo-
 cles suis persuaderet id, quod in Pe-
 lasgis seu Argivis tam acriter repre-
 hendit, nimirum hominem exuisse.

Dilacerant: nonne Hyrcanis bellare putatis 15
 Tigribus? aut sævos Libyæ contraire leones?
 Et nunc ille jacet (pulchra o solatia leti!)
 Ore tenens hostile caput, dulcique nefandus
 Immoritur tabo: nos ferrum mite, facesque:
 Illis nuda odia, et feritas jam non eget armis. 20
 Sic peragant rabidi, claraque hac luce fruantur,
 Dum videas hæc, summe pater. Sed enim hiscere campos
 Conquesti, terræque fugam miserantur: an istos

tantum tela exhausimus? Nonne creditis certare adversus Hyrcanas Tigres? aut ire contra crudeles Leones Africæ? et nunc Tydeus ille prosternitur habens in ore caput inimici: o gloriosum levamentum mortis! Et profanus expirat super gratam saniem. Nos habemus arma mansueta, tædasque. His sola odia sufficiunt, et jam eorum immanitati armis non opus est. Sic furiosi perseverent, et potiantur hoc claro lumine, modo, pater supreme, hæc aspicias. Quinetiam incusant agros hiare,

*****

Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *exatiavimus* Behot. 2. *exatiavimus* Behot. 1. et Petrens.—20 'Forte melius legatur: *cruda odia*. Sed citra virtutem meris illos odiis armatos autumat. Libri nihil mutant, et suspecta tamen sunt verba. Bernartius conjectura: *Illi nuda odia*, intricata magis etiam intricat. Potest ut hic versus absit, et scripserit Papinius: *pro ferrum mite facesque! Sic peragant rabidi, &c.* Barth.—21 *Sic pergant rabidi* Put. et nonnulli Barthiani; *Sic peragunt rabidi* Behot. 1. *Sic peragant rapidi* Behot. 2. 'Omnino scribendum ut est in optimo codice: *clarique hac luce fruantur.*' Barth. *laude fruantur* Put.—23 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Taurin. Burm. Behott. 1. 2. Barthiani, Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *fugam mirantur*; Dan. Petrens. et Gronoviani, cum edd. Gronov. Barth. Veen. et Delph. fu-

NOTÆ

15 *Hyrcanis Tigris*] Tigris enim fera truculentissima ac crudelissima. *Hyrcanis*] Hyrcania regio Asiæ ad Mare Hyrcanum. 'Hyrcanæ tigres' autem, ut 'ursos Numidas' habes apud Juvenalem Sat. iv. Sic 'Pænos leones' dixit Ovidius Trist. iv. El. 6. 'Ossæam ursam,' Met. xii. quomodo et Virgilius in Eclogis et in Ciri. 'Gætulos' Plautus Menæchmis, et Horatius i. Od. 23.

16 *Libyæ*] Libya Græcis, Africa Latinis, tertia pars veteris orbis.

17 *Pulchra o solatia leti*] Ironice. Lactantius legit *pulchri*.

19 *Nos ferrum mite*] Supple, habe-

mus. *Facesque*] Hinc etiam usus tædarum in bello observandus.

20 *Nuda odia*] Quia dentibus loco telorum armorumque utuntur. Illis vero nuda odia sunt, id est, ut expleant odia sua ac rabiem, nudi et inermes ad bellum ultro veniunt. Est autem exaggeratio,

21 *Peragant*] Alia lectio *pergant*. *Luce*] Alias *laude*.

22 *Hiscere campos Conquesti*] Notat absorptum terræ hiatu Amphiarum.

23 *Miserantur*] Id est, cum invidia factorum, et ut misericordiam erga se concitent, deplorant.

Vel sua portet humus? Magno sic fatus agebat
 Procursu fremituque viros: furor omnibus idem 25
 Tydeos invisi spoliis, raptoque potiri
 Corpore: non aliter subtexunt astra catervæ
 Incestarum avium, longe quibus aura nocentem
 Aëra, desertasque tulit sine funere mortes:
 Illo avidæ cum voce ruunt, sonat arduus æther 30
 Plausibus, et cœlo volucres cessere minores.
 Fama per Aonium rapido vaga murmure campum
 Spargitur in turmas, solito perniciosior index
 Cum lugenda refert; donec cui maxima fando
 Damna vehit, trepidas lapsa est Polynicis ad aures. 35
 Diriguit juvenis, lacrymæque hæserè paratæ,
 Et cunctata fides: nimium nam cognita virtus
 Cœnidæ credi letum suadetque vetatque.
 Sed postquam hand dubio clades auctore reperta est,
 Nox oculos, mentemque rapit: tum sanguine fixo 40

et queruntur terram discedere. An vel propria telus hos ferat? sic locutus multum currendo per ordines et frendendo impellebat Thebanos. Rabies eadem omnibus vindicandi in suam potestatem spolia et abductum cadaver odiosi Tydei. Non secus furib. funestorum avium, quibus ventus procul portavit scelestum odorem cadaverum, quæ remanent insepulta, obcurant sidera: cito volant illo, inhiantes cum clamore; excoelsum aër strepit alarum clangoribus, et parvæ aves demigrarunt cœlo. Errabunda fama spargitur præcipiti susurro per campum Thebanum, nuntia velocior solito, cum defenda portat; donec incidit in aures attonitas Polynicis, cui loquendo offert maximam cladem. Juvenis obtorpuit, et fletus jam prope fundendi sistuntur, et hæret quid credat: nam nimium comperta fortitudo filii Cœnei hortatur fidem adhibere neci ejus, prohibetque. Sed postquam exitium ei cognitum est certo indice, tenebræ invadunt animum ejus et oculos: tum concreto sanguine, una

*****

gam miserantur; Exc. Cantab. fugam mirantur, sed ab alia manu correctum.—32 Fama per Inachiam membranæ Barthii; 'quod si placet,' inquit ille, 'campus exercitum notat.' Aonium rabido Dan.—36 Deriguit unus Behot.—39 'Male hic, ut supra (Theb. viii. 718.) in eadem voce, libri manuscripti actore.' Barth.—40 Behott. 1. 2. tunc sanguine fixo.—41 Margo ed. Barth. ex codd.

NOTÆ

- 28 *Incestarum avium*] Incestræ aves, nimia virtus semper reddit incautos, quæ corpora mortuorum devorant. aut quia interdum consilio careat.
 29 *Sine funere*] Sine officio mortis *Vetatque*] Incredibile enim videbatur tam fortissimum virum perire potuisse.
 31 *Plausibus*] Alarum supple.
 38 *Credi letum suadetque*] Vel quia

Membra simul, simul arma ruunt: madet ardua fletu
 Jam galea, atque ocreæ clypeum excepere cadentem.
 It moestus genua ægra trahens, hastamque sequentem,
 Vulneribus ceu mille gravis, totosque per artus
 Saucius: assistunt socii, monstrantque gementes. 45
 Tandem ille abjectis, vix quæ portaverat, armis,
 Nudus in egregii vacuum jam corpus amici
 Procidit, et tali lacrymas cum voce profudit:
 Hasne tibi, armorum spes o suprema meorum,
 Œnide, grates? hæc præmia digna rependi? 50
 Nudus ut invisa Cadmi tellure jaceres
 Sospite me? nunc exul ego æternumque fugatus,
 Quando alius misero, ac melior mihi frater ademptus.
 Nec jam sortitus veteres, regnique nocentis
 Perjurum diadema peto: quo gaudia tanti 55

*artus et una arma cadunt: jam celsa cassis rigatur lacrymis, atque ocreas excep-
 runt labens illius acutum. Vadit tristis ægre trahens genua, et hastam pendentem,
 at si oneratus fuisset mille plagis, et vulneratus in totis membris. Comites astant,
 et dolentes ostendunt Tydeum. Tandem ille Polynices armis projectis, quæ vix
 tulerat, corruit inermis in corpus jam mortuum eximii amici, et projecit fletus cum
 his verbis: Hasne tibi retuli gratias, fili Œnei, o spes summa armorum meorum?
 et hanc debitam mercedem, ut nudus prosternereris in tellure odiosa Cadmi, me in-
 columi? Nunc ego extorris sum, et in æternum pulsus, cum alter et potior ger-
 manus ablatus est mihi infelici. Nec jam postulo antiqua pacta, nec infidelem co-
 ronam scelesti imperii. Quo lætitia tanti comparata mihi? aut acceptrum, quod*

*Membra solo. Dan. madet aurea fletu.—44 Vulneribus ceu Lang. Laur. Buslid.
 Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Ge-
 vart. et Grasser. Vulneribus ceu optimi codd. Barth. Petrens. Exc. Cantab.
 Venett. Rom. Aldd. Collin. Gryph. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.
 —45 Optimæ aliæque Barthii membranæ, Dan. Put. et Petav. assistunt;
 Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott.
 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et recentt.
 assistunt.—48 Optimus alique codd. Barthiani, profundit.—50 'Melius quod
 in aliquot libris offendo, rependo.' Barth. Ita habet etiam unus Behot.—53
 Heinsius in Advers. lib. iiii. cap. 17. p. 550. legit, et melior.—60 Lang. Laur.*

NOTÆ

- 43 *Hastamque sequentem*] Quia præ et Eteocles sortiti erant, quis prior
 dolore vix illam sustinebat. regnaret.
 51 *Nudus ut invisa, &c.*] Virgilius 55 *Perjurum diadema*] Quia ejus
 Æneid. i. 'Nudus et ignota, Pali- injusta retentio perjurum fecit Eteo-
 nure, jacebis arena.' *Cadmi tellure*] clem. Quo gaudia tanti *Emta mihi*]
 Bæotia. Elegans locutio, et frequens Poëtia.
 54 *Sortitus veteres*] Polynices enim Martialis lib. ix. 'Quo tibi nato-

Emta mihi? aut sceptrum, quod non tua dextera tradet?
 Ite, viri, solumque fero me linquite fratri.
 Nil opus arma ultra tentare, et perdere mortes:
 Ite, preoor: quid jam dabitis mihi denique majus?
 Tydea consumsi: quam hoc ego morte piabo? 60
 O socer, o Argi! et primæ bona jurgia noctis,
 Alternæque manus, et longi pignus amoris
 Ira brevis: non me ense tuo tunc, maxime Tydeu,
 (Et poteras) nostri mactatum in limine Adrasti?
 Quin etiam Thebas me propter, et impia fratris 65
 Tecta libens, unde haud alius remeasset, adisti:
 Ceu tibimet scepra et proprios laturus honores.
 Jam Telamona pium, jam Thesea fama tacebat.

manus tua non dabit? Recedite, socii, et solum deserite me atroci fratri. Non amplius necesse est, experiri bellum, et amittere milites: recedite oro; quid jam mihi tandem majus præbebitis? Perdidit Tydea, quam ego leto hoc expiabo? O socer, o Argi, o grata rixa primæ noctis, et manus, quas nobis invicem injecimus, et brevis furor, pignus longæ amicitiae. Cur me tunc non obtruncasti gladio tuo, Tydeu maxime, in foribus nostri Adrasti? et poteras. Quinetiam libens petiisti pro me Thebas, et regiam profanam fratris, unde alter non rediisset, ceu reportaturus tibi regnum, et proprios honores. Jam fama silebat pium Telamona, jam

~~~~~

Buslid. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *hunc ego*; Petrens. Exc. Cantab. Behott. 1. 2. Lipsian. Venett. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *hoc ego*. 'Ineptiunt libri in quibus scriptum est *hoc ego*.' Barth.—61 *O socer, oque Argi* optimus Barthianus.—63 *Unus Behot. ne me ense tuo tunc*; optimus Barthianus: *cur me ense tuo non*.—64 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *mactasti*; Behott. 1. 2. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *mactatum*. Vide Not. Var.—65 *Optimus Barthianus: propter me atque impia*.—66 *Unus Behot.*

NOTE

rum jura superba trium? Ovidius Amorum lib. II. El. 19. 'Quo mihi fortunam, quæ nunquam fallere curet?' Horatius I. Ep. 5. 'Quo mihi fortunam, si non conceditur uti?'

58 *Et perdere mortes*] Nihil utilitatis recipere ex tot occisis ducibus.

61 *Et primæ bona jurgia noctis*] Invenit rixam, quæ inter utrumque Tydeum et Polynicem orta est ad fores Adrasti. Vide Theb. I.

62 *Et longi pignus amoris Ira brevis*]

Nam ex hoc principio mira et constantissima inter Tydeum et Polynicem conflata amicitia.

65 *Thebas me propter*] Innuit legationem Tydei, cum missus est Thebas repetitum regnum Polynici. Vide Theb. II.

68 *Telamona pium*] Quem amasse ferunt Herculem, et vicissim redamatum ab Hercule. *Thesea*] Amicitia Thesei et Pirithoi omnibus notissima. *Tacebat*] Alii codices *tace-*

Qualis et ecce jaces? quæ primum vulnera mirer?
 Quis tuus hic, quis ab hoste cruor? quæ te agmina, quive 70
 Innumeri stravere globi? ni fallor, et ipse
 Invidit pater, et tota Mars impulit hasta.
 Sic ait, et moerens etiamnum lubrica tabo
 Ora viri tergit lacrymis, dextramque reponit.
 Tune meos hostes hucusque exosus? et ultra 75
 Sospes ego? exuerat vagina turbidus ensem,
 Aptabatque neci: comites tenuere, socerque
 Castigat, bellique vices ac fata revolvens
 Solatur tumidum, longæque a corpore caro
 Paulatim, unde dolor, letique animosa voluntas, 80
 Amovet, ac tacite ferrum inter verba reponit.
 Ducitur, amisso qualis consorte laborum
 Deserit inceptum media inter jugera sulcum
 Taurus iners, colloque jugum deforme remisso

Theseum. In quo statu ecce sterneris? quas primum stupeam plagas? quis tuus hic, quis sanguis adversarii? quæ te acies? qui te innumeri manipuli fudere? nisi fallor, et ipse Mars livore flagravît, et te ferit tota hasta. Sic, inquit, et dolens etiamnum abluit fletibus vultum herois squalidum sanie, et dextram in suo loco reponit. Tune huc usque aversatus meos hostes? et ego adhuc superstes? Amens educerat gladium vagina, et aptabat in suam cædem: socii retinuerunt eum, et socer culpât, et memorans vicissitudines belli et fata, placat furentem, et paulatim abducit procul ubi amici cadavere; unde luctus et obstinata cupido moriendi veniebat, ac inter loquendum clam recondit ensem ejus. Ducitur, ut taurus inutilis, qui extincto operum socio, relinquit inchoatum sulcum inter media arva, et trahit

alius rediisset.—69 Qualis! at, ecce, jaces optimæ Barthii membranæ.—74 Behott. 1. 2. terget lacrymis dextraque reponit.—80 'Longe elegantius quod optimæ aliæque membranæ habent, voluptas.' Barth.—83 Dan. inter jugera

NOTE

bit. Utrumque optimo sensu.

72 *Invidit pater, et tota Mars impulit hasta*] Tantam vult fuisse fortitudinem amici, totque res præclaras gessisse, 'ut Mars ipse præ invidia illum perdiderit.'

73 *Lubrica tabo*] Sanie et tabo Menalippi fœdata.

74 *Dextramque reponit*] Admove- rat enim Tydeus manum ori suo cum capite Menalippi; Polynices igitur in decentiori loco, seu statu, reponit.

Mos enim erat mortuorum membra decentiori quam fieri poterat modo componere. Quidam vero codices habent *dextra*, id est, reponit caput ejus dextra, tanquam cervicali.

75 *Hostes hucusque exosus*] Ut eos dentibus lacerares, cum hi soli tibi restarent, quibus eos lædere posses. *Et ultra Sospes ego*] Tibi superstes aum, cum exprobratione, ut Virgil. 'Morte tua vivo.'

Parte trahit, partem lacrymans sustentat arator. 85
 Ecce autem hortatus Eteoclis, et arma secuti,
 Lecta manus, juvenes, quos nec Tritonia bello,
 Nec prope collata sprevisset cuspide Mavors,
 Adventant: contra collecta ut pectora parmae
 Fixerat, atque hastam longe protenderat, hæret 90
 Arduus Hippomedon: ceu fluctibus obvia rupes,
 Cui neque de cœlo metus, et fracta æquora cedunt,
 Stat cunctis immota minis: timet ipse rigentem
 Pontus, et ex alto miseræ novere carinæ.
 Tunc prior Aonides: (validam simul elicit hastam:) 95
 Non pudet hos Manes, hæc infamantia bellum
 Funera, Dis coram, et cœlo inspectante tueri?
 Scilicet egregius sudor memorandaque Virtus
 Hanc tumulare feram! ne non moerentibus Argos

luxe cervice parte inhonorum jugum, partem fens agricola levat. Ecce autem lecta cohors secuta hortatus et exemplum Eteoclis, juvenes, quos nec Tritonia in pugna, nec ipse Mars, admotis prope ensibus contempsisset, accurrunt. Contra stat procerus Hippomedon, scuto pectori stricte applicato, et longe hastam proferens. Ut scopolus objectus undis, qui nihil timet a cœlo, et cui cedunt elisa æquora, stat immobilis omnibus minis: mare metuit duritiem ejus et e longinquo naves infelices illum noscunt. Tunc prior Eteocles Thebanus: (unaque depromit fortem hastam: nonne erubescitis defendere in conspectu Deorum et cælo cernente has umbras, et hoc cadaver bellum dedecorans? Eximius nempe labor, et celebranda fortitudo inhumare hanc bestiam! ne non deplorandus redeat Argos ejulanti funere! et evomens nefa-

*****

sampum.—88 *Nec prope collecta* unus Behot.—89 In quibusdam codd. Barth. scriptum est: *collata ut pectora*. Pro *parma* unus Behot. habet *parma*.—90 *Texerat atque hastam* duo codd. Barthiani: res eodem reddit.—95 'Multi libri hanc scripturam habent: *simul elicit*: vera tamen potius videtur, quam refert optimus codex: *simul ejicit*.' Barth. Ita etiam conj. Bernartius.—96 Behot. 1. 2. duo Lindenbrogiani, nonnulli Barth. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *hæc infamantia*; unus Lindenbrogianus, optimæ Barthii membranæ, Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *hæc infamantia*.—99 Lang.

NOTE

87 <i>Tritonia</i>] Pallas.	Eteocles. <i>Elicit</i>] An capit? trahit?
89 <i>Collecta ut pectora</i>] Sub scuto	sive sumit trahendo. Lactantius enim sic exponit: 'Simul et verba profert et ictus præparat Eteocles.'
<i>servata. Parma</i>] An <i>parma</i> ?	96 <i>Infamantia bellum</i>] Quia Tydeus justas ultra iras sævierat, hominemque exuerat,
90 <i>Fixerat</i>] An <i>Texerat</i> ? utrumque placet.	99 <i>Feram</i>] Non hominem.
94 <i>Misere novere carina</i>] Sonitu illisorum fluctuum.	
95 <i>Aonides</i>] Id est, Bæotus seu	

Exequiis lacrymandus eat! mollique feretro 100
 Infandam ejectans saniem? dimittite curam.
 Nullæ illum volucres, nulla impia monstra, nec ipse,
 Si demus, pius ignis edat. Nec plura: sed ingens
 Intorquet jaculum, duro quod in ære moratum,
 Transmissumque tamen clypei stetit orbe secundo. 105
 Inde Pheres, acerque Lycus: sed cassa Pheretis
 Hasta redit, Lycus excelso terrore comantem
 Perstrinxit galeam: convulsæ cuspidē longe
 Diffugere jubæ, patuitque ingloria cassis.
 Ipse nec ire retro, nec in obvia concitus arma 110
 Exsilit, inque eadem sese vestigia semper
 Obversus cunctis profert, recipitque, nec unquam
 Longius indulget dextræ, motusque per omnes

rium tabum in molli capulo! Absistite hoc studio. Nulla illum aves, nulla profana monstra, nec ipse pius ignis voret, si tradamus. Nec plura dixit: sed emittit magnum jaculum, quod retardatum est in duro ære clypei; et penetrans hæsit tamen in secundo acuti corio. Inde Pheres et animosus Lycus hastas jaculantur. Sed hasta Pheretis irrita resilit, Lycus leviter attigit cassidem ornatam sublimi crista, quæ terrorem incutiebat videntibus: excussæ jubæ longe exierunt, et detecta est indecora galea. Ipse Hippomedon nec retrocedit, nec præceps irrui in oppositos hostes, sed semper sese promouet, referitque in idem spatium, converso vultu in omnes, nec concedit dextræ se longius extendere, et per omnes motus tendit ad

~~~~~

Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. nec non. 'Suspectæ sunt dum hæ voces, quia manifesto non bene hic sonant, et in optimo libro non sunt; sic vero in eo scriptum: *ver merentibus Argos, &c.* Quam eandem corruptam scripturam etiam in aliis minoris pretii membranis offendo, ubi supra scriptum conspicitur: *in veritate lacrymandus.* Fuerit ergo Papinii genuina scriptio: *vere, vel vero merentibus. Argos Exequiis, &c.* quia nempe ut homo inde profectus erat, redit ut fera bellua, absorpto humano eruori immortalis. Forte tamen planius: *ne non.*' Barth. Hoc ultimum exhibent Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—100 Unus Behot. *lacrymandus erat.*—111 *Exilit, aut eadem* codex Burmanni.—114 *Corpus adit* in quibusdam

NOTÆ

100 *Mollique feretro Infandam ejectans saniem*] Suspecta verba. An cruorem et cerebrum Menalippi ore Tydei excepta?

103 *Pius ignis edat*] Profanato scilicet corpore Tydei ipsius scelere, et feritate.

105 *Orbe secundo*] Clypei. Osten-

dit non uno tegmine clypeum Hippomedontis obductum fuisse.

107 *Excelso terrore*] Cristis excelsis terrorem incutientibus. Vide lib. iv.

109 *Ingloria*] Sine cristis.

111 *Inque eadem*] Que hic pro 'sed,' quod Lucano frequens.

Corpus amat: corpus servans, circumque, supraque
 Vertitur. Imbellem non sic amplexa juvenicum 115
 Infestante lupo, cum primum foeta tuetur
 Mater, et ancipiti circumfert cornua gyro:
 Ipsa nihil metuens, sexusque oblita minoris,
 Spumat, et ingentes imitatur foemina tauros.
 Tandem intermissa jaculantum nube potestas 120
 Reddere tela fuit: namque et Sicyonius Alcon
 Venerat auxilio, Pisæaque præpetis Idæ
 Turba subit, cuncumque replent: his fretus in hostes
 Lernæam jacit ipse trabem: volat illa sagittis
 Æqua fuga, mediumque nihil cunctata Politen 125
 Transabit, et juncti clypeum cavat improba Mopsi.
 Phoea tunc Cydona, Tanagræumque Phalantum,
 Atque Erycem, hunc retro conversum, et tela petentem,
 Dum spes nulla necis, crinito a vertice figit.
 Faucibus ille cavis hastam non ore receptam 130

servandum mortuum; defendens cadaver, et circum et supra se vertit. Non sic, cum primum enixa est, defendit mater tenerum juvenicum, eum tegens, lupo assiliente, et circumducit anceps huc et illuc cornua: ipsa nihil timens, et immemor sexus debilioris, spumat, et vacca amulatur magnos tauros. Tandem interrupto missilium nimbo fuit copia retorquendi jacula in hostes. Namque Alcon Sicyonius venerat ejus subsidio, et Pisæa cohors velocis Idæ accurrit, et replent ejus manipulum. His fissus, ipse jaculatur hastam Lernæam in inimicos: illa it eadem celeritate ac sagitta, et nihil morata transfodit Politem per medium corpus, et aspera perforat scutum Mopsi ei proximi. Tum figit Phocensem Cydona, et Tanagræum Phalantum, ac Erycem: hunc per verticem capitis comati, dum se retroverteret et posceret tela mortem hac parte non metuens. Ille procumbens stupet hastam non per os

membranis Heinsii.—118 Unus Behot. *sexus oblita*, omisso *q̄ que*.—120 Nonnulli codd. cum Venett. 3. 4. *jaculatum nube*, omissa scilicet linea supra lit. a.—123 *Turma subit optimæ Barthii membranæ*, et Venett. 3. 4. 'Recte hic *Turma* restituerunt doctissimi viri.' Barth.—126 'In optimo codicum est

NOTÆ

116 *Cum primum foeta tuetur*] Re-
 cens a partu: in primo enim partu
 major foetus affectio.

121 *Reddere tela*] In se ab hosti-
 bus missa, in ipsos iterum retorquere.
 Sicyonius] A Sicyone oriundus. Vide
 Theb. iv. 50.

122 *Præpetis Idæ*] Vide Thebaid.

vi.

127 *Phoea*] Phocensem, ex Pho-
 cide. *Tanagræum*] Ex Tanagris Bœ-
 otiae oppido. Vide Theb. vii. 254.

129 *Spes*] Hic pro metu sumitur,
 quo etiam modo et 'sperare' pro ti-
 mere. Virgilius: 'Non potui tan-
 tum sperare dolorem.'

Miratur moriens, pariterque et murmure plenus
 Sanguis, et expulsi salierunt cuspidē dentes.
 Ausus erat furto dextram injectare Leonteus
 Pone viros atque arma latens, positumque trahebat
 Prenso crine caput: vidit, quanquam undique crebræ 135
 Hippomedon ante ora minæ, sævoque protervā
 Abstulit ense manum; simul increpat: Hanc tibi Tydeus,
 Tydeus ipse rapit: post et confecta virorum
 Fata time, magnosque miser fuge tangere manes.
 Ter Cadmæa phalanx torvum abduxere cadaver, 140
 Ter retrahunt Danai. Siculi velut anxia puppis
 Seditione maris, nequicquam obstante magistro,
 Errat, et averso redit in vestigia velo.

introducā, sed per cavum guttur; et cruor erumpens cum strepitu, unaque dentes mucrone excussi ore exierunt. Leonteus occultatus pone milites et clypeos, ausus fuerat admoveere clam manum, et abducebat arreptis capillis prostratum caput Tydei. Hippomedon hoc animadvertit, etsi undique frequentes hostium minæ ob oculos versarentur, et amputat immitti gladio audacem manum, unaque objurgat: Hanc tibi Tydeus, Tydeus ipse aufert: et reformida Heroës etiam post peractam mortem, et infelix multum cave attrahere ingentes manes. Ter caterva Thebana traxere terribile corpus, ter Danai eripiunt illud. Ut sollicita navis vagatur æstu pelagi Siculi, nauta incassum repugnante, et revertitur in propria vestigia, licet ventus con-

Mopsi; in alio Molsi.' Barth.—136 'Optimus alique libri sævoque; i. e. intorto: sed nihil muto.' Barth.—141 Terque trahunt Add. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. Ter retrahunt Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. omnes Barthiani, Venett. Grasser. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. et ita emendatum voluit Joannes Levineius ad Propert. iv. 10.—143 Errat et averso Put. Petav. Be-

NOTE

135 *Quanquam undique crebræ Hippomedon ante ora minæ]* Hæc Guyetus supposititia judicat: quare jungit *vidit* cum *rapit* sævo sequenti.

137 *Hanc tibi Tydeus, Tydeus ipse rapit]* Imitatio Virgiliana *Æn. xii. 'Pallas te hoc vulnere, Pallas Immolat.'* Miram vim habet hæc repetitio.

138 *Post et confecta virorum Fata time, magnosque miser fuge tangere manes]* Virtus enim magnorum virorum etiam post mortem eorum timenda, reverentiamque meretur. Sic apud

Curtium lib. ultimo, extincto Alexandro, Ægyptii Chaldæique, jussi corpus suo more odoribus curare, primo non sunt ausi admoveere manus corpori ejus: deinde precati, ut jus fasque esset mortalibus attrahere eum, &c. *Fuge tangere]* Noto Græcismo. Sic 'fuge credere' apud Lucretium, 'fuge quærere,' et 'fuge suspicari' apud Horatium, ut et plura hujusce notæ. Virgilius *Æneid. 'Mene igitur socium summis adjungere rebus, Nise, fugis?'*

Non ibi Sidoniæ valuissent pellere cœpto
 Hippomedonta manus: non illam impacta moverent 145
 Tormenta oppositum, formidatique superbis
 Turribus impulsus tentato umbone redissent.
 Sed memor Elysii regis, noxasque retexens
 Tydeos, in medios astu subit impia campos
 Tisiphone: sensere acies, subitusque cucurrit 150
 Sudor equis, sudorque viris: quanquam ore remisso
 Inachium fingeat Halyn: nusquam impius ignis,
 Verberaque, et jussi tenuere silentia crines.
 Arma gerit, juxtaque feri latus Hippomedontis
 Blanda genas, vocemque venit: tamen ille loquentis 155
 Extimuit vultus, admiraturque timorem.

trarius inflet vela. Non ibi Thebanæ cohortes potuissent infringere conatus Hippomedontis. Non illum illius machina proturbavissent objectum, et impulsus timendi celsis turribus resiliissent tentato clypeo. Sed profana Tisiphone recordata verborum regis inferni, et animo reputans crimina Tydei, tacite irrepsit in medium campum. Agnovere agmina, et repentinus sudor fuit equis, fuit militibus: quamvis vultu composito simulasset Halym Argivum: impia fax nec flagellum apparebant, et jussi crines tacuerunt. Fert arma, et ore placido et blanda voce accedit prope

~~~~~

hott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. Errat et averso Dan. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. optimæ Barthii membranæ, Venett. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—144 *Non ibi Sidoniæ* optimus et nonnulli alii codd. Barthii; quod ille non improbat.—148 Exc. Cantab. Taurin. Burm. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. et plerique Barthiani *recensens*; Petrens. Dan. Pat. Petav. Venett. Aldd. Collin. Gryph. Basil. Plant. et recentt. *retexens*; quod defendit etiam Dan. Heinsius ad Claudian. Bel. Gild. 325. Vide Not. Var.—149 Optime Barthii membranæ: *subit incita campos*.—150 *Tisiphone: sensere aves* [unus Behot.—152 *Inachium simulabat Halyn* Petrens. *Hylam* optimus Barthianus.—157 *Ille au-*

NOTÆ

144 *Sidoniæ*] Thebanæ.

148 *Sed memor Elysii regis*] Id est, eorum quæ dixerat rex Elysus. Vide initio Theb. vii. *Retexens*] Animo repetens, recordata. Sic etiam apud Papinium Theb. iii. 'Multumque et ubique retexens Legatum sese Graia de gente petendis Isse super regnis Polyniciis.'

151 *Ore remisso*] Ficto et temperato in moderationem.

152 *Impius ignis, Verberaque, et jus-*

si tenere silentia [tenuerunt sibila] *crines*] Furis enim gestabant in manibus tædas ac flagella, et loco capillorum angues habebant.

155 *Blanda genas*] Non horrore terribilis.

156 *Admiraturque timorem*] Latebat enim causa; mirabatur in se timorem, quem antea non expertus erat, etiam si 'undique crebræ ante ora minæ.'

Ille autem lacrymans, Tu nunc, ait, inclyte, frustra
 Exanimis socios, inhumataque corpora Graium,
 (Scilicet is nobis metus? aut jam cura sepulcri?)
 Protegis, ipse manu Tyria tibi captus Adrastus 160
 Raptatur, teque ante alios, te voce, manuque
 Invocat: heu qualem lapsare in sanguine vidi,
 Exutum canos lacero diademate crines!
 Nec procul hinc, adverte oculos: ubi plurimus ille
 Pulvis, ubi ille globus: paulum stetit anxius heros, 165
 Librabatque metus: premit aspera virgo: Quid hæres?
 Imus? an hi retinent manes? et vilior ille
 Qui superest? Miserum sociis opus, et sua mandat

latus truciis Hippomedontis. Ille tamen reformidavit faciem, dum illa loqueretur, et stupet se metueret. Ille Halys autem flens: Tu nunc, inquit, magnanime, incasum defendis defunctos comites, et cadavera insepulta Graiorum. (Nempe hic nobis timor est? aut nunc solliciti sumus de tumultu?) Ipse Adrastus captivus vi abducitur a cohorte Thebana, et te vocans præ aliis nomine et dextra, implorat opem tuam, In quo statu hunc vidi heu corruentem in sanguine, nudatum canos capillos lacero diademate. Nec longe hinc, flecte lumina, ubi ille plurimus pulvis, ubi ille cuneus. Heros paulum hæsit quid faceret, et expendebat, cui potissimum timere deberet. Fera puella instat: quid moraris? festinemus? illæ umbræ an nos retinent? Et qui vivit, minoris est momenti? sociis committit infelicem operam, et sua certamina, et digreditur, re-

tem Exc. Cantab. Taurin. Burm. et uterque Behott. Ille autem Petrens. ceteri, et edd. vett.—159 Scilicet his nobis Lindenbrog. et Cruc. Scilicet is vobis optimus Barthianus.—160 Tyria jam captus Behott. 1. 2. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Collin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. Tyria tibi captus Gronov. Barth. Veen. et Delph. Vide Not. Var. ad Theb. v. 579.—162 Aldd. Collin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. versare in sanguine; Lipsian. Lang. Laur. Buslid. Dan. Put. Petav. Petrens. Exc. Cantab. Taurin. Burm. omnes Barthiani, Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. lapsare in sanguine.—167

NOTE

157 *Ille*] Fictus Halys scilicet.

158 *Graium*] Tydei.

160 *Protegis*] Defendebat enim Hippomedon corpus Tydei, ne eo Thebani potirentur, ac insepultum maneret. *Tibi*] *Tibi* ibi *παύειν*. Quidam legunt *jam*.

162 *Lapsare*] Noster Theb. v. 'Vidi lapsare cruentæ Vulture Myrmidonis.' Virgilius: 'Et in multo lapsantem sanguine nati.'

166 *Librabatque metus*] Utrobique enim metus, ne aut Thebani potirentur Tydei corpore, aut captivus abduceretur Adrastus: dubitabat igitur, cui potius subveniret, Tydeo, an Adrasto. *Virgo*] Furia sub alieno vultu.

167 *Manes*] Cadaver Tydei. *Vilior ille Qui superest*] Adrastus.

168 *Miserum sociis opus*] Susceperat enim defendendam Tydei corpus.

Prælia, et unanimi vadit desertor amici,
 Respiciens tamen, et revocent si forte paratus. 170
 Inde legens turbata trucidis vestigia Divæ,
 Huc illuc frustra ruit avius : impia donec
 Eumenis ex oculis rejecta cœrula parma
 Fugit, et innumeri galeam rupere cerastæ.
 Aspicit infelix discussa nube quietos 175
 Inachidas, currumque nihil metuentis Adrasti.
 Et Tyrrii jam corpus habent : jam gaudia magnæ
 Testantur voces : victorque ululatus aderrat
 Auribus, occultoque ferit præcordia luctu.
 Ducitur hostili (pro dura potentia fati !) 180
 Tydeus ille solo, modo cui Thebani sequenti
 Agmina, sive gradum, seu fræna effunderet, ingens
 Limes utrimque datus : nusquam arma, manusque quiescunt:

linquens curum amicum ; reflectit tamen oculos, et paratus est ad redeundum, si revocent. Inde sequens confusa vestigia diri numinis, vagus fertur incassum huc et illuc ; donec impia Furia evanuit ex oculis, depositu parma, et innumeri serpentes fregere cassidem ejus. Miser cernit dispulsa caligine tranquillos Argivos, et Adrastum in curru nihil timentem. Interim Thebani Tydei potiuntur corpore. Jam ingentes voces produnt lætitiæ, et orans clamor subit ejus aures, et perculit tacito dolore ejus animum. Tydeus ille raptatur per inimicam terram (proh vis factorum acerba!) cui nuper urgenti copias Thebanas, sive inferret pedem, sive habenas laxaret, lata via utrimque patebat : nusquam tela sunt, et manus otiantur :

~~~~~

Optimus Barthianns : an vilior.—171 *Ille legens nuns Behot. turbat crucis vestigia divæ* optimus Barthianns.—177 *At Tyrrii optimæ et aliæ Barthii membranæ ; quod ille probat.*—178 Codex Lindembrogii : *ululatus adcertat ;* duo alii ejusdem, nonnulli Barthiani, Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindembrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *ululatus inerrat ;* Petrens. Exc. Cantab. Taurin. uterque Behot. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. optimæ Barthii membranæ, Gronov. Barth. Veen. et Delph. *ululatus aderrat.* Vide Not.

NOTÆ

174 *Innumeri galeam rupere cerastæ]* Cum explicuere se serpentes compressi, et priorem formam resumsit Furia.

178 *Ululatus]* Est luctus et lætitiæ ululatus. Virgilius *Æn. iv.* ‘Summoque ulularunt vertice Nymphæ.’ *Aderrat]* Hoc verbum extat et in Surrentino : ‘Et blandi scopulis del-

phines aderrant.’

182 *Sive gradum, seu fræna effunderet]* Id est, sive pedes, sive equis insequeretur.

183 *Nusquam arma manusque quiescunt: Nulla viri feritas]* Nusquam sunt jam ejus arma, jacula, enses, et quicquid manus vibrare solent. Intrusa vero hæc videntur quibusdam.

Nulla viri feritas : juvat ora rigentia leto,
 Et formidatos impune lacescere vultus. 185
 Hic amor, hoc una timidi, fortesque sequuntur
 Nobilitare manus, infectaque sanguine tela
 Conjugibus servant, parvisque ostendere natis.
 Sic ubi Maura diu populatum rara leonem,
 Quem propter clausique greges, vigilantque magistri, 190
 Pastorum lassæ debellavere cohortes ;
 Gaudet ager, magno subeunt olamore coloni,
 Præcerpuntque jubar, immaniaque ora recludunt,
 Damnaque commemorant, seu jam sub culmine fixus
 Excubat, antiquo seu pendet gloria luco. 195
 At ferus Hippomedon, quanquam jam sentit inane

nulla Herois ferocia : juvat tuto ferire vultum morte rigidum, et timenda ora : hæc omnium cupido : hoc simul ignavi magnanimitque optant manus illustrare, et servant jacula fœdata cruore ejus, ut monstrent uxoribus et parvulis liberis. Sic cum fatigata pastorum turba expugnaverunt leonem, qui diripuerat diu arva Africana, ob quem greges claudebantur, et custodes ducebant insomnes noctes ; letatur campus : accurrunt agricolæ cum ingenti ululatu, et evellunt ei jubar, ac aperiant magnas fauces, et sua recensent detrimenta, seu positus supra tecta excubet, seu in ornamentum pendet in veteri saltu. Sed acer Hippomedon, etsi jam agnoscat opem suam

NOTE

184 *Juvat ora, &c.*] Vide in simili casu Theb. i. de monstro a Coræbo occiso.

185 *Impune lacescere*] Delectabat Thebanos secure insultare cadaveri Tydei, quia nullus superesset jam terror illius.

188 *Servant ostendere*] Græcismus creber Papinio. Eod. lib. 'Orantes servire.' Theb. viii. 'Habe excindere, præbuit libere.' Ibidem etiam 'ibat flectere.'

189 *Maura*] Multi enim leones in Mauritania regione Africæ quæ adjacent Atlantico Mari, quod habet ad Occidentem, et Mediterraneo, quod habet ad Septentrionem : ab Oriente sunt Africa proprie dicta, a Meridie vero Atlante monte.

195 *Antiquo seu pendet gloria luco*] Olim ut cornua, sic etiam pelles ferarum quarumlibet ad arbores Diis sus-

Delph. et Var. Clas.

Stat.

pendebant venatores, Dianæ inprimis ac Sylvano seu Pani : 'De cornibus' Propertius lib. ii. Eleg. 14. 'Ipse ego venabor ; jam nunc me sacra Dianæ Suscipere, et Veneri ponere vota juro. Incipiam captare feras, et reddere pinu Cornua, et audaces ipse movere canes.' Ovid. Met. xii. 'Telique habet instar in alta Quæ fuerant pinu vivacis cornua cervi.' Virg. Ecl. vii. Dianæ vovet 'Ramosa Mycon vivacis cornua cervi.' De 'pellibus' vero vide Epigrammata Græca Anthologiæ lib. vi. Ab hac similive dedicatione tales arbores sacre erant, et ita dicebantur, et ad has in via oblatas gradum sistere, et vota reddere religiosorum viatorum mos erat. Ut notat Apuleius Florid. i. Appendebantur etiam pelles in lucis, ut terrori essent aliis leonibus.

4 L

Auxilium, et seram raptō pro corpore pugnam,
 It tamen, et cæcum rotat irrevocabilis ensem.
 Vix socios hostemque, nihil dum tardet euntem,
 Secernens: sed cæde nova jam lubrica tellus, 200
 Armaque, seminecesque viri, currusque soluti
 Impediunt, lævumque femur, quod cuspidē fixum
 Regis Echionii, seu dissimulaverat ardens,
 Sive ibi nescierat: mœstum videt Hoplea tandem.
 Tydeos hic magni fidus comes, et modo frustra 205
 Armiger: alipedem prona cervice tenebat
 Fatorum ignarum domini, solumque frementem
 Quod vacet: inque acies audentior ille pedestres,
 Hunc aspernantem tumido nova pondera tergo
 (Unam quippe manum domitis expertus ab annis) 210
 Corripit, affaturque: Quid o nova jussa recusas,
 Infelix sonipes? nusquam tibi dulce superbi
 Regis onus: non jam Ætolo satiabere campo,

vanam, et tardum certamen pro ablato corpore, vadit tamen irrevocabilis, et gladium indiscriminatim circumagit, vix distinguens suos et inimicos, modo in cursu nihil illum remoretur. Sed terra lubrica recenti sanguine, armaque, ac semimortui milites, et currus fracti hunc retardant, et femur sinistrum transfoesum hasta Thebani regis, quod vulnus aut flagrans dissimulaverat, aut ibi non senserat. Tandem videt tristem Hopleum. Hic fidelis socius magni Tydei, et modo inutilis armiger, tenebat velocem equum, qui habebat inclinatum caput, incius sortis domini, et solum fremens, quod otietur, quodque ei major esset confidentia in pedestri pugna. In hunc insiliit Hippomedon dedignantem dorso superbo novum onus, (unam enim manum solum senserat, ex quo fuerat domitus,) et illum alloquitur: Quid, o infortunate eque, detrectas nova imperia? Nusquam vches grato pendere magnanimum principem: non jam saturabere in pratis Ætolis, et lavabis luxuriantem jubam in

~~~~~

Var.—199 Codd. Lindenbrogii, *hostesque*.—204 In optimo Barthii codice: *Seu ubi nescierat*; unus Behot. *Sive ibi nescierat*.—213 In eodem codice, non

NOTÆ

199 <i>Euntem</i>] Illam, supple.	208 <i>Audentior</i>] Tydeus.
201 <i>Soluti</i>] Aut fracti, aut a frænīs liberi.	209 <i>Nova pondera</i>] Novum equitem.
204 <i>Sive ibi nescierat</i>] Cicero Tuscul. II. 'Non sentiunt fortes viri in acie vulnera.' Vide supra vs. 103.	210 <i>Unam quippe manum, &c.</i>] Hic versus delendus videtur Gnyeto.
205 <i>Frustra Armiger</i>] Extincto scilicet domino.	213 <i>Ætolo</i>] Ex Ætolia enim eum adduxerat Tydeus.

Gaudentēque jubam per stagna Acheloia solves.
 Quod superest, caros, i, saltem ulciscere manes, 215
 Aut sequere; extorrem neu tu quoque læseris umbram
 Captivus, tumidumque equitem post Tydea portes.
 Audisse, accensumque putes: hoc fulmine raptum
 Abstulit, et similes minus indignatur habenas.
 Semifer aëria talis Centaurus ab Ossa 220
 Desilit in valles: ipsum nemora alta tremiscunt,
 Campus equum: trepidi cursu glomerantur anhele
 Labdacidæ: premit ille super, nec opinaque ferro
 Colla metens linquit truncos post terga cadentes.
 Ventum erat ad fluvium: solito tunc plenior alveo, 225
 Signa mali, magna se mole Ismenos agebat.
 Illa brevis requies, illo timida agmina lassam

aquis Acheloi. Quod restat, veni, saltem vindica dilectas umbras, aut illas moriendo sequere: neu tu veniens in potestatem hostium contristes quoque exules manes, et vehas post Tydeum arrogantem equitem. Crederes audiisse, et inflammatum. Hoc verborum impetu concitatum impulit, et equus minus aspernatur parem dominum. Talis semifer Centaurus devolvitur in valles ab excelsa Ossa: ingentes sylvæ exhorrent ipsum hominem, et ager equum. Pavidæ Thebani et anhelantes glomeratim fugiunt: ille Hippomedon urget desuper, et amputans gladio cervices non id expectantes, relinquit truncos labentes post tergum suum. Pervenerant ad amnem. Tunc Ismenus solito auctior (indiciū calamitatis) se propellebat magno aquarum cumulo. Illa mora brevis fuit. Pavidæ copiæ converterunt illo de campis fessam fugam.

*****

Etolio.—214 'In libro scripto optimo: *Undantemque jubam.*' Barth.—215 Unus Behot. *caros et saltem.*—223 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Petav. Put. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *inopinaque*; Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *nec opinaque.* 'In aliis libris pro *super* *claris* *litteris* scribitur *diu*; quod est nugatorium.' Barth.—227 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. *tumida agmina*; Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Lindenbrog. Cruc. et recentt. *timida*

NOTE

214 <i>Stagna Acheloia</i>] Acheloum	<i>truncos post terga cadentes</i>] Innuit
<i>Ætolizæ fluvium.</i>	maxima celeritate oppressos, et tanta
216 <i>Aut sequere</i>] Hic versus, et sequens, spurii Guyeto videntur.	velocitate fugientibus abscissa capita, ut eo transeunte occisorum caderent corpora.
220 <i>Ossa</i>] Thessalizæ mons.	225 <i>Solito tunc plenior alveo, Signa mali</i>] In malum enim omen capiebatur, cum fluvius exundarent.
221 <i>Ipsum</i>] Hominem. Centauri enim bifformes.	226 <i>Ismenos</i>] Fluvius Bæotiæ.
223 <i>Labdacidæ</i>] Thebani & Labdacō quondam Thebarum rege. <i>Nec opinaque ferro Colla metens, linquit</i>	

De campis egere fugam : stupet hospita belli
 Unda viros, claraque armorum incenditur umbra.
 Insiluere vadis : magnoque fragore solutes 230
 Agger, et adversæ latuerunt pulvere ripæ.
 Ille quoque hostiles saltu maiore per undas
 Irruit attonitis (longum dimittere habenas)
 Sicut erat, tantum viridi defixa parumper
 Cespitem populeo commendat spicula trunco. 235
 Tunc vero exanimis tradunt rapientibus ultro
 Arma vadis : alii dimissa casside, quantum
 Tendere conatus animæ valuerunt sub undis,
 Terpe latent : multi fluvium transmittere nando
 Aggressi ; sed vincula tenent, laterique repugnat 240
 Balteus, et madidas deducit pectora thorax..
 Qualis cœruleis tumido sub gurgite terror
 Piscibus, arcani quoties devexa profundi
 Scrutantem delphina vident : fugit omnis in imos
 Turba lacus, viridesque metu stipantur in algas ; 245

Aqua miratur recepto bello pugnantes, et inflammatur ingenti imagine armorum. Thebani irruerunt in alveum. Crepidò rumpitur cum ingenti fragore, et opposita littora pulvere occultantur. Ille, Hippomedon, insiluit quoque post consternatos grandiore saltu, sicut erat, per inimicas aquas : longum fuisset frangere dimittere. Solum commendat trunco populi jacula parumper fixa in gramine viridi. Tunc vero semimortui sponte jaciunt arma in aquas quæ ea auferrebant : alii soluta galea fœde occultantur in aquis, quantum halitus potuit durare : multi conati sunt nando fluvium transgredi, sed calosamentorum vincula impediunt, et balteus ad latus obstat, et lorica plena aqua mergit pectora. Qualis terror est cœruleis piscibus in turgido mari, quoties vident delphinum rimantem delectiva loca secreti profundi ; omnis multitudo fugam caput in infimas aquas, et pavore glomerantur in virides juncos : nec

agmina.—230 Lang. Laur. Bnslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. magno stridore ; Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. magno fragore.—237 Venett. dimissa cuspidē ; Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. demissa casside.—241 'In uno alteroque libro alia omnino scriptura est, decludit ; sed nos simplicem vulgatam roû Πονηροῦ agnoscimus : id est 'gravat.' Barth.—245 Unus Behot. viridisque metu.—246 In eodem codice :

NOTE

238 *Stupet hospita belli Unda*] Satis insolenti significatione, pro aqua seu fluvio in quo bellum geritur, ac prelium committitur.

231 *Pulvere*] Excitato ex soluto aggere.

233 *Attonitis*] Thebanis.

234 *Sicut erat*] Id est, armatus.

235 *Spicula*] Sua scilicet, ne eum in flumine impedirent.

242 *Terror*] Supple, est.

Nec prius emersi, quam summa per æquora flexus
Emicet, et visis malit certare carinis.

Talis agit sparsos, mediisque in fluctibus heros
Fræna manu pariter, pariter regit arma, pedumque
Remigio sustentat equum; consuetaque campo 250
Fluctuat, et mersas levis ungula quærit arenas.
Sternit Iona Chromis, Chromin Antiphos, Antiphon Hyp-
seus,

Hypseus Astyagen, evasurumque relicto
Amne Linum, ni fata vetent, et stamine primo
Ablatum tellure mori: premit agmina Thebes 255
Hippomedon, turbat Danaos Asopius Hypseus:
Amnis utrumque timet: crasso vada mutat uterque
Sanguine, et a fluvio neutri fatale reverti.

prius illinc egrediuntur, quam curvatus delphinus emineat supra summum mare, et malit aggredi naves, quas animadvertit. Tuliis vagos peltit, et heros in mediis aquis simul tenet manu scutum et habenas, et sustinet equum pedum natatu, et agilis ungula assueta terræ natat, et scrutatur profundas arenas. Chromis dejicit Iona, Antiphos Chromin, Hypseus Antiphum, Hypseus Astyagen, et Linum, qui evasisset trajecto pæne fluvio, nisi fata prohibuissent, et ei negatum fuisset primo Parcarum penso in terra obire. Hippomedon urget copias Thebanas, Hypseus Asopi filius agit Græcos: fluvius utrumque reformidat: uterque convertit aquas denso cruore; neutriusque fata concederant regredi ab amne. Jam truncata membra et capita ro-

*****

per æquora fluxus.—247 Eminent Dan. Pat. Petav. Lindenbrog. et Cruc. Emicet in ceteris.—249. 250 Jortinus conj. *pedum ac Remigio sustentat equus*, improbante Burmanno.—251 Behot. 1. *arenas*; Behot. 2. *habeas*.—252 *Sternit Hyona* edd. vett. *Artiphos, Artipon* vetus scholiastes; *Antiphos, Antiphon* edd. vett.—253 *Hypseus Astaciden* optimæ Barthii membræ.—254 Unus Behot. *a stamine*; alter Behot. *a stamine*.—256 *Asopeus* Behot. 1.—257 In eodem codice: *utrumque timet*; sed in margine *utrumque* eadem manu. ‘Non sollicito hanc lectionem; optimæ tamen et aliæ vetustissimæ mem-

NOTE

246 *Flexus*] Natat enim curvato et eminente extra aquas dorso.

247 *Et visis malit certare carinis*] Plinius: ‘Hominem non expavescit delphinus, ut alienum: obviam navigiis venit, alludit exultans, certat etiam, et quamvis plena præterit vela.’ Vide eum lib. ix. cap. 8.

249 *Pedumque Remigio*] Imitatio Virgiliana *Æneid.* vi. ‘Remigio alarum.’

251 *Quærit arenas*] Id est, quærit

fundum, quo firmis pedibus insistat.

254 *Ni fata vetent*] Credebant enim veteres unicuique a Parciis definitum vivendi tempus, ac decretum modum, quo quisque mori debebat.

256 *Asopius*] Asopo genitus. Vide Theb. vii.

257 *Amnis utrumque timet*] Id est, omnes qui erant in fluvio. *Uterque*] Hippomedon et Hypseus.

258 *Et a fluvio neutri fatale reverti*] Uterque enim Hippomedon et Hyp-

Jam laceri pronis volvuntur cursibus artus,
 Oraque, et abscissæ redeunt in pectora dextræ. 260
 Spicula jam clypeosque leves arcusque remissos
 Unda vehit, galeasque vetant descendere cristæ.
 Summa vagis late sternuntur flumina telis,
 Ima viris: illic luctantur corpora leto,
 Efflantesque animas retro premit obvius amnis. 265
 Flumineam rapiente vado puer Agrius ulmum
 Prenderat, insignes humeros ferus ense Meneceus
 Amputat: ille cadens, nondum conamine ademto,
 Truncus in excelsis spectat sua brachia ramis.
 Hypseos hasta Sagen ingenti vulnere mersit: 270
 Ille manet fundo, rediit pro corpore sanguis.
 Desiluit ripis fratrem rapturus Agenor
 Heu miser, et tenuit; sed saucius ille levantem
 Degravat amplexu: poterat resolutus Agenor

tantur prono fluente, ac amputatæ manus redeunt ad truncos a quibus separate fuerant. Jam aqua portat jacula, et levia scuta, et solutos arcus, et cristæ prohibent cassides, quo minus mergantur. Supremæ undæ late operiuntur spiculis errantibus, et infimæ replentur hominibus. Illic certant corpora adversus letum, et occurrens fluvijs retinet exeuntes animas. Puer Agrius arripuerat fluviæ ulmum, fluctu hunc abducente; dirus Menæceus cædit illi pulchros armos: ille truncus labens, nondum nisu ademto, cernit suos lacertos in excelsis frondibus. Hasta Hypseus mergit Sagen inmani plaga; ille hæret fundo, cruor revertitur vice corporis. Agenor irrumpit e ripa fratrem servaturus, heu infelix, et eum apprehendit; ille vero vulneratus deprimit amplexu Agenora, qui eum levabat: Agenor poterat

*****

branæ tenet referunt.' Barth.—258 'Paulo melius eadem membranæ: e flu-
 vio.' Idem. Ita etiam in uno Behot.—260 Membranæ Barthii: et abscissæ.—
 264 Venett. Aldd. Colin. Gryph. et Basil. illis luctantur; optimæ Barthii
 membranæ: leto luctantur corpora ubique.—266 Argiphys Behot. 1. Agiphys
 Behot. 2.—268 In optimo Barthii codice: conamine victo.—270 Tagen ingenti
 vulnere mergit in eodem codice.—272 In eodem: ripa fratrem erepturus; unus

NOTE

sens in fluvio perierunt.

265 *Efflantesque animas retro premit obvius amnis*] Id est, exeuntem spiritum aqua gutturi infusa retardabat, sive non sinebat spiritum exire de corpore. *Efflantes*] Quasi anima esset ventus aut fletus.

268 *Nondum conamine ademto*] Quo tenebat ulmum.

269 *In excelsis spectat sua brachia ramis*] Abscissa enim in ramis remanserant.

271 *Rediit pro corpore sanguis*] Quia super aquam apparuit sanguis, corpore deorsum eunte.

274 *Resolutus*] Amplexu fratris liberatus.

Emersisse vadis, puduit sine fratre reverti. 275
 Surgentem dextra Chaletum, vulnusque minantem
 Sorbebat rapidus nodato gurgite vortex :
 Jam vultu, jam crine latet, jam dextera nusquam,
 Ultimus abruptas ensis descendit in undas.
 Mille modis leti miseros mors una fatigat. 280
 Induit a tergo Mycalesia cuspis Agyrten :
 Respexit, nusquam auctor erat ; sed, concita tractu
 Gurgitis, effugiens invenerat hasta cruorem.
 Figitur et validos sonipes Ætulus in armos,
 Exsilaitque alte vi mortis, et aëra pendens 285
 Verberat : haud tamen est turbatus flumine ductor :
 Sed miseratur equum, magnoque e vulnere telum
 Exuit ipse gemens, et sponte remisit habenas.
 Inde pedes repetit pugnas, gressuque, manuque

extricatus evadere ; erubuit redire sine fratre. Præceps turbo vertigine astricta absorbebat Chaletum tenentem erectam manum et ictus intentantem ; jam coma et cultu occullatur : jam nusquam manus, et gladius demergitur extremus in abecissas aquas. Una mors consumit infelices mille generibus leti. Mucro Mycalesius transfodit Agyrtem per tergum ; vertit oculos, non apparet auctor : sed hasta impetu undarum abrepta illum fugiens vulneraverat. Equus Ætulus vulneratur etiam in fortibus humeris, eniluitque in altum violentia ictus letalis, et ferit pendens aërem : eques tamen haud periculus est in fluvio, sed equum miseratur, et ipse extrahit hastam ex ingenti plaga, suspirans, et ultro remisit franos. Inde pedes rursus iniit

Behot. *Disiluit ripis* ; alter Behot. *Desiliit ripis*.—276 Codd. Lindenbrogii et Venett. *Caplethum* ; optimus Barthianus, *Calerum* ; alter ejusdem vetustissimus, *Chalebum*. Alius vero codex recentior, si Diis placet, aliquem de Hispania Carolum producit, habet enim additam glossam : ‘ Hispania oriundum.’—277 Behott. 1. 2. *nodato gurgite*.—279 Ultimus arreptas Behot. 1.—281 Unus Behot. *cuspis Agisten*.—282 In eodem codice : *actor erat*. ‘ Apage segniorem quam pro re vocem, et scribe cum optimis omnium membranarum : *concita raptu*.’ Barth.—287 Idem codex exhibet : *telumque e vulnere magno*.—

NOTE

277 *Nodato*] Quia vertigo fluminis astringit natantes.

280 *Mille modis leti*] Omnes moriebantur quidem, verum diversis modis. Lucanus : ‘ Mille modos inter leti, mors una timori est, Qua cœpere mori.’

283 *Cruorem*] Id est, corpus ex quo duceret sanguinem. Lucan. lib.

III. ‘ Irrita tela suas peragunt in gurgite cædes : Et quodcumque cadit frustrato pondere ferrum, Exceptum mediis invenit vulnus in undis.’

284 *Ætulus*] Tydei equus, quem Hippomedon conscenderat.

289 *Manuque Certior*] Motus enim equi minus certam reddebat manum.

Certior, et segnem Nomium, fortemque Mimanta, 280
 Thisbæumque Lichan, Anthedoniumque Lycetum
 Continuat ferro, geminisque e fratribus unum
 Thespiaden: eadem poscenti fata Panæmo,
 Vive superstes, ait, diræque ad moenia Thebes
 Solus abi, miseros non decepture parentes. 285
 Di bene, quod pugnas rapidum dejecit in amnem
 Sanguinea Bellona manu: trahit unda timentes
 Gurgite gentili, nuda nec flebilis umbra
 Stridebit vestros Tydeus inhumatas ad ignes.
 Ibitis æquoreis crudelia pabula monstribus: 300
 Illum terra vehit, suæque in primordia solvit.

certamen, firmiorem manum et gradum habens, et obtruncat gladio continuis audibus imbellem Nomium, Mimantaque magnanimum, Lichan Thisbæum, Lycetum Anthedonium, et Thespiadem unum e geminis fratribus: postulanti Panæmo eandem sortem respondit: Maneas superstes et solus redi ad muros Thebes sceleratae, non delusure amplius infelices parentes. Dii bene verterunt, quod Bellona tulit cruenta manu prælium in rapidum flumen: timidos undæ patria rapiunt, nec deplorandus Tydeus nudo cadavere stridebit insepultus ad vestros reges. Vadetis sæva alimenta marinis monstribus, terra hunc portat, et resolvit in sua principia. Sic urget oppositos, et verbis ex-

280 Unus Behot. et segnem Nomium. Voss. fortisq; minantem; Behott. 1. 2. fortisq; Minanta.—291 Phæbeumque Lycan Behot. 1. Fabr. Lipsian. et nonnulli Barthiani; Thebanumque Lycan Lang. Laur. Buslid. Put. Petav. et edd. vett. Thebeumque Lycan optimus Barthianus, Behott. 1. 2. et alius Lindembrogii; Thebarumque Dan. Vide Not. Var. Athedoniumque Lycetum unus Behot.—293 Behot. 1. Panæmo; codex Lactantii, Panæmo, et pro v. l. Parthenio; Behot. 2. Patæmo; Lactantius in Comment. Patæmon.—299 Behot. 1. Tydeus nec hamatus.—301 Solus Patrens. in primordia solvet.—302

NOTE

281 *Thisbæumque*] Quidam codices *Phæbeum, Phæleum, Thebanumque*; Plures *Thebæum*. Thebæus quidem pro Thebano novum, et nimis Græcissat. *Thisbæum* autem verum est. Hoc ipso libro interficitur a Parthenopæo quem 'candida Thisbe miserat.' *Hæbes* Illiad. B. inter *Bæotes* *ἡλωρῆφωρα* *ἡλωρῆφωρα*. Ovid. Met. 11. 'Quæ nunc Thisbæas agitat mutata columbas.' *Gronovius*. *Anthedonium*] Ex Anthedone Bæotia urbe.

294 *Vive superstes*] E contrario

dixit Virgilius: 'Et fratrem ne desere frater.'

295 *Non decepture*] Similitudine scilicet, quod solus sit.

299 *Stridebit*] Propriam animarum verbum, ut vidimus supra. *Inhumatus*] Miserrima mors in aquis existimata ex Homeri disciplina, quod igneam animam aquis extinguere crederent.

301 *Sua in primordia*] Elementa, ex quibus componitur.

Sic premit adversos, et acerbat vulnere dictis.
 Ac nunc ense furit, nunc tela natantia raptans
 Ingerit: innuptæ comitem Theronæ Dianæ,
 305 Ruricolamque Gyan, cum fluctivago Ergino,
 Intonsumque Hersen, contemptoremque profundi
 Crethea, nimbosam qui sæpe Caphareos arcem
 Euboicasque hyemes parva transfugerat alno.
 Quid non fata queant? trajectus pectora ferro
 310 Volvitur in fluctus: heu cujus naufragus undæ!
 Te quoque sublimi transstantem flumina curru,
 Dum socios, Pharsale, petis, resupinat ademptis
 Dorica cuspis equis: illos violentia sævi
 Gurgitis, infelixque jugi concordia mergit.
 Nunc age, quis tumidis magnum expugnaverit undis 315
 Hippomedonta labor, cur ipse excitus in arma
 Ismenos, doctæ nosse indulgete sorores:
 Vestrum opus ire retro, et senium defendere famæ.

aspirat eorum plagas. Ac nunc furit gladio, nunc capiens jacula quæ fluitant, interquæ. Sternit Theronæ socium intemeratæ Dianæ, et rusticum Gyan, cum Ergino natatore, et intonsum Hersen, ac Crethea spretorem maris, qui sæpe transfretaverat parva cymba procellosum montem Caphareum, et Euboicas tempestates. Quid non fata possunt? Rotatur in aquas pectore telo transosso: heu in quo fluctu naufragium fecit! Te quoque, o Pharsale, equis suffocatis mucro Doricus deturbavit celso curru trajicientem fluvium, dum tendis ad comites: rapiditas aspera voraginis et infortunata jugi societas illos equos deprimit. Nunc age, quæ opera debellaverit magnum Hippomedontem aquis inflatis, cur ipse Ismenus instigatus fuerit ad bellum ei inferendum, sorores eruditæ scire concedite: munus enim vestri est res præteritas revocare, et arcere senectutem a fama. Puer Crenæus genitus Fauno et

~~~~~

Behot. *acerbat funera.*—305 Et nunc Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *Ac nunc Behott. l. 2.*—305 In liisem codd. *fluctivago Hergino*; omnes meliores Barthii, Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Crur. *fluctivago Ergino.*—307 *Capheros unus Behot.*—311 In eodem: *transantem flumina cursu*, et pro v. l. *curru.*—315 Lipsian. et nonnulli alii codd. *inclina-verit undis.*—318 Nonnulli codd. Lindenbroglii: *seniumque repellere*; alii

NOTE

305 *Ruricolamque Gyan*] Omnia hæc reguntur a verbo 'resupinat' infra posito.

307 *Caphareos arcem*] De Caphareo et Eubœa supra diximus. Circa Eubœam autem, et maxime circa Caphareum, gravissimæ tempestates.

310 *Heu cujus naufragus undæ*] Ex-

clamatio indignantis. Perit in fluvio, qui marina naufragia sæpe evaserat.

312 *Dum socios Pharsale petis*] Ad quos confugiebat petens auxilium.

317 *Ismenos*] Fluvius, supra. *Doc-tæ sorores*] Musæ.

318 *Senium defendere*] Virgilius:

Gaudebat Fauno nymphaque Ismenide natus
 Maternis bellare tener Crenæus in undis : 320
 Crenæus, cui prima dies in gurgite fido,
 Et natale vadum, et virides cunabula ripæ.
 Ergo ratus nihil Elysias ibi posse sorores,
 Lætus adulantem nunc hoc nunc margine ab illo
 Transit avum : levat unda gradus, seu defluus ille, 325
 Sive obliquus eat ; nec cum subit obvius, ulla
 Stagna dedere moras, pariterque revertitur amnis.
 Non Anthedonii tegit hospitis inguina pontus
 Blandior, æstivo nec se magis æquore Triton
 Exerit, aut caræ festinus ad oscula matris 330
 Cum remeat, tardumque ferit delphina Palæmon.

nympha Ismenide latabatur pugnare in maternis aquis. Crenæus, cui prima lux fuit in securo vado, et cui locus natalis, et virides ripæ incunabula. Credens igitur sorores infernas ibi nihil valere, trajecit hilaris, nunc ab hac, nunc ab illa parte blandientem avum Ismenum. Unda sustinet pedes ejus, seu teneat cursus fluminis, seu obliquus vadat ; nec cum adverso flumine innatat, aqua illum remorantur, unaque amnis refluit. Mare non cooperit blandius partes inferiores advena Anthedonii, nec Triton lætius assurgit ex æstivo ponto, aut properus Palæmon, cum redit ad oscula Leucothoës dilectæ genitricis, et percussit lentum delphinum.

*****

eodd. cum Lindenbrog. et Cruc. et senium depellere ; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. et edd. vett. et senium defendere.—326 *Sive obliquus erat* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant.—327 ‘Omnino legendum : pariterque revertitur amni.’ Barth.—328 ‘Nihil pote melius hac lectione scriptorum librorum : qui supposuerant inguina portus, litare debuerant bonæ menti. Glaucum intelligit, cui Anthedon patria.’ Bern.—

NOTÆ

‘Solstitium capiti defendite.’ Apud Horat. 1. Od. 17. ‘Æstatem capellis defendere.’ Et apud Silium lib. viii. ‘Defendere nescia morti Dedecus,’ ut veterimus liber. Plautus Mostellar. act. iv. sc. 2. ‘Heus ecquis hic est, maximam qui his injuriam foribus defendat?’ hoc est, a foribus. Sic apud Euripidem Troasin: *παῖς τ’ οὐ δύναται δὲ Θάνατον ἀρῆσαι. A puero mortem arcere non possumus.*

320 *Maternis*] Ismenis enim, Crenæi mater, filia erat Ismeni fluvii.

328 *Elysias sorores*] Parcas.

325 *Avum*] Ismenum.

328 *Anthedonii hospitis*] Glauci, qui de piscatore factus est Deus marinus. Vide Theb. vii. 335.

329 *Triton*] Vide Theb. v.

330 *Caræ matris*] Innis seu Leucothoës. Vide Theb. i. 13.

331 *Tardumque ferit delphina Palæmon*] Sic Theb. i. ‘Ipsa suum genitrix curvo delphine vagantem Arripuit frænis, gremioque Palæmona pressit.’ Deos marinos veli piscibus, maxime delphinis, fabulantur Poëtæ.

Arma decent humeros, clypeusque insignis, et auro
 Lucidus, Aoniæ cælatur origine gentis.
 Sidonis hic blandi per candida terga juvenci
 Jam secura maris, teneris jam cornua palmis 335
 Non tenet: extremis alludunt æquora plantis.
 Ire putes clypeo, fluctusque secare juvencum.
 Adjuvat unda fidem, pelago nec discolor amnis.
 Tunc audax pariter telis, et voce proterva
 Hippomedonta petit: non hæc fœcunda veneno 340
 Lerna, nec Herculeis haustæ serpentibus undæ.
 Sacrum amnem, sacrum, (et, miser, experiere,) Deumque
 Altrices irrumpis aquas: nihil ille, sed ibat
 Cominus: opposuit cumulo se densior amnis,
 Tardavitque manum: vulnus tamen illa retentum 345

Arma decent suos humeros, scutumque insigne et auro fulgens gerit inculpta primordia populi Thebani. Hic videtur Tyria Europa vecta albo tergo adulantis tauri, jam non reformidat mare, jam non apprehendit cornua delicatis manibus: aquæ lasciviunt ad extremos ejus pedes. Crederes juvencum natare in scuto, et fluctus scindere: unda fidem meretur, tam egregie maris colorem refert. Tunc ferox Crenæus jaculis et procaci voce simul aggreditur Hippomedontem: Non hæc est Lerna exundans veneno, nec aquæ potæ ab anguibz Herculis. Irruis in sanctum fluvium (infelix senties) et in aquas Deorum nutrices. Nihil ille Hippomedon respondit, sed propius accedebat, fluvius se objecit aquis auctior, et moratus est

*****

338 Optimus codex Barthii: *pelago jam discolor amnis*.—342 *Deum* qui Lang. Laur. Buslid. Lipsian. optimus Barthianus, Put. Petav. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *Deumque* Dan. Behott. 1, 2. et edd. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Vide Not. Var.—343 Behot. 1. *nihil ipse*.—344 Nonnulli codd. et edd. vett. *sed densior*.—345 'Manuscripti aliqui mutant in *receptum*, sed hallucinantur. Neque sic optimus noster.' Barth.

NOTÆ

333 *Aoniæ cælatur origine gentis*] Id est, inculpta ferebat primordia populi Thebani.

334 *Sidonis*] Europa: et tangit fabulam raptæ Europæ a Jove. *Sidonis* vero, quia Agenor Europæ pater imperabat Sidoniis.

337 *Ire putes*] Ad cælaturæ laudem mobilitatem immobilibus dedit. Sic Virgilius: 'Pelago credas innare revulsas Cycladas, aut montes concur-

rere montibus altos.'

341 *Lerna*] Lerna palus Argolidis, in qua Hercules Hydram confecit.

342 *Deum*] In genitivo plurali pro Deorum, Bacchi scilicet et Herculis. Quædam editiones habent *Deum* qui, male.

345 *Retentum*] Quod opposito aquarum cumulo conatus est fluvius retardare.

Pertulit, atque animæ tota in penetralia sedit.
 Horruit unda nefas : sylvæ flavistis utræque :
 Et graviora cavæ sonuerunt murmura ripæ.
 Ultimus ille sonus moribundo emersit ab ore,
 Mater ! in hanc miseri ceciderunt flumina vocem. 350
 At genitrix, cœtu glaucarum cincta sororum,
 Protinus icta malo, vitrea de valle solutis
 Exsiliit furibunda comis, ac verbere crebro
 Oraque, pectoraque, et viridem scidit horrida vestem.
 Utque erupit aquis, iterumque, iterumque trementi 355
 Ingeminaat, Crenæe, sono : nusquam ille, sed index
 Desuper, ah miseræ nimium noscenda parenti,
 Parma natat : jacet ipse procul, qua mixta supremum

manum : illa tamen licet retardata inflexit plagam, quæ totos animæ recessus penetravit. Aqua flagitium horruit : utraq; nemora ploratis, et cavæ ripa acerbo planctu resonaverunt. Supremum illud verbum exiit ex ore perituri, Genitrix ! aquæ supervenientes hanc infelicitis vocem suffocaverunt. At mater dolore percussa, cito rabida exiit passis crinibus ex antro vitreo, stipata turba carulearum sororum, et frequenti ictu dilacerat efferata vultum pectusque ac viridem amictum. Utque emersit undis, rursus rursusque iterat trepida voce, Crenæe. Nusquam ille apparuit, sed parma nuntia, ah nimium nota infelici matri, desuper fluctat. Ipse longe

~~~~~

—348 Optimus Barthianus *ripæ*.—352 Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *vitrea de rupe* ; Dan. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *vitrea de valle*. ' Omnes libri nostri, aliqui etiam aliorum, *vitrea de valle* legunt. Plausibilior sane hæc lectio, de internis vallibus in fluvio, qualia loca describunt in iis Poëtæ, ut in Tiberi Claudianus, Panegy. Probiol. ' Barth.—356 Behot. 1. *Crenæe* ; edd. vett. *Crenæe*. ' Non probro, quod maluit nonnulli libri, *Crenæa*. ' Barth.—357 *Desuper ha miseræ* in quibusdam Barthianis.—360 *Fluctu-*

NOTÆ

347 *Utræque*] Utriusque ripæ.

348 *Cavæ*] Quia loca concava naturaliter gravius sonant.

350 *Vocem*] ' Mater ' scilicet. Superveniens enim unda extremam spiritum clausit : quippe in fluvio occisus Crenæus. Seu cum vocem hanc ' mater ' edidisset, suffocarunt hanc aquæ os intrantes. Pariter autem matrem in ore habebat jam suffocandus Pætas apud Propertium lib. III. Eleg. 6. ' Pæte, quid ætatem numeras, quid cara natanti Mater in ore

tibi est? non habet unda Deos.' Pariter et Halcyonem conjugem Ceyx apud Ovidium Met. XI. ' Sed pluri-
ma nantis in ore Halcyone conjux.' Barthius.

351 *At genitrix*] Ismenis mater Crenæi. *Cætu glaucarum cincta sororum*] Vide fabulam Aristæi Virg. Georg. IV. ubi rem describit majore apparatu.

352 *Valle*] Alia lectio, *rupe*.

354 *Oraque pectoraque*] Ut mos erat in hicta.

356 *Qua mixta supremum Iemenon*

Ismenon primi mutant confinia ponti.
 Fluctivagam sic sæpe domum, madidosque penates 360
 Halcyone deserta gemit, cum piguora sævus
 Auster, et argentes rapuit Thetis invida nidos.
 Mergitur orba iterum, penitusque occulta sub undis
 Limite non uno, liquidum qua subter eunti
 Lucet iter, miseri nequicquam funera nati 365
 Vestigat, plangitque tamen: sæpe horridus amnis
 Obstat, et obducto caligant sanguine visus.
 Illa tamen præceps in tela offendit et enses,
 Scrutaturque manu galeas, et prona reclinat
 Corpora: nec ponto summoti intrabat amaram 370

sternitur, qua confusi limites primi æquoris mutant extremum Ismenum. Sic orbata Halcyone sæpe deplorat nidum undis errantem, et humidos lares, cum acerbus auster pullos abstulit, et Thetis invida rapuit rigentem domum. Orba se rejicit rursus in aquam, et prorsus latens sub undis, non uno tramite, qua fluida via subtermeanti fulget, scrutatur frustra cadaver infelicis filii, et sibi tundit pectus. Sæpe turbidus fluvius impedit, et oculi cæcutiunt opposito cruore. Illa tamen rapida impingit in tela et in gladios, et manu rimatur cassides, et invertit prona cadavera. Nec repulsa a mari subibat salsam Dorida, donec caterva Nereidum mota

vagam optimæ Barthii membranæ.—370 Corpora: nunc ponto, &c. legit Mark-

NOTÆ

[*primi mutant confinia ponti*] Id est, in qua parte se mari iungebat Ismenus, mutans colorem et saporem.

360 *Fluctivagam madidosque penates*] Halcyones enim nidos faciunt in maris littoribus.

361 *Halcyone*] Plinius lib. x. cap. 32. 'Eo maxime sunt insignes Halcyones: dies earum partus, maria, quique navigant movere: fecificant bruma, qui dies halcyonides vocantur, placido mari per eos, et maxime navigabili, Siculo maxime. In reliquis partibus est quidem mitius pelagus, Siculum utique tractabile. Faciunt autem septem ante brumam diebus nidos, et totidem sequentibus pariunt.' Fabulantur autem Poëtæ Halcyonem fuisse Ceycis uxorem, quæ cum delatum ad se corpus mariti,

qui naufragio perierat, vidisset, doloris impatientia, in mare se præcipitavit, ac ambos miseratione Thetidis in aves marinas, quæ Halcyones vocantur, esse conversos. Vide Ovid. Met. xi. et Lucianum in Halcyone.

362 *Argentes nidos*] Halcyon enim parit circa brumam.

364 *Liquidum qua subter eunti Lucet iter*] Transitus enim Deorum semper lucidus. Quod videre est in pluribus Papinii locis.

367 *Obstat*] Non sponte, sed limo et cadaveribus turbatus.

369 *Et prona reclinat Corpora*] Respinat, ut mortuorum vultus possit rimari, et Crenæum agnoscere.

370 *Amaram Dorida*] Id est, salsum mare: Doris enim, utpote Dea marina, sumitur pro mari. Virgil. Ecl.

Dorida, possessum donec jam fluctibus altis
 Nereidum miserata cohors ad pectora matris
 Impulit: illa manu ceu vivum amplexa reportat,
 Insternitque toris riparum, atque humida siccata
 Mollibus ora comis, atque hæc ululatibus addit: 375
 Hoc tibi semidei munus tribuere parentes?
 Nec mortalis avus? sic nostro in gurgite regnas?
 Mitior heu misero discors, alienaque tellus,
 Mitior unda maris, quæ juxta flumina corpus
 Retulit, et miseram visa expectasse parentem. 380
 Hinc mei vultus? hæc torvi lumina patris?
 Hi crines undantis avi? tu nobile quondam
 Undarum, nemorumque decus, quo sospite major

ejus calamitate, retorsit in pectus parentis cadaver filii, quod jam profundæ aquæ tenebant. Illa amplexa ut rivum brachiis refert, et collocat in gramineis stratis ripæ, et abtergit delicatis comis madidum ejus cultum, atque adjicit hæc ejulans: Hocne donum tibi semidei parentes dederunt? Et avus non obnoxius mortis? Sic dominaris in nostris vadis? Heu terra aliena et nulla cognatione conjuncta, lenior erga infortunatum; lenior aqua ponti, quæ retulit cadaver juxta fluvium, et visa est prætolari infelicem matrem. Hæcne mea facies? Hi oculi torvi genitoris? Hi capilli avi undantis? Tu quondam insigne ornamentum aquarum et sylvarum,

*****

landus ad Sylv. v. 2. 35.—376 'In optimo libro *miseræ* legitur, quod probo. Male nonnulli omittunt hunc versum.' Barth. Pro *discors* Heinsius ad Sabini Heroid. Epist. i. 35. malit *dissors*.—380 'Melior scriptura est in optimo libro: *Reppulit*; supra enim dixit: *ad pectora matris Impulit*.' Barth.—385

NOTÆ

x. 'Doris amara suam non internis-
 ceat undam.'

372 *Nereidum miserata cohors*] Quod
 maris ingenio fit, artificiose et Poë-
 tice tribuit Nereidibus Poëta. Ne-
 reides autem Deæ marinæ.

376 *Semidei*] Faunus et Ismenis.
 Semidei autem propter rationem al-
 latam Theb. vi. quia licet Fauni et
 Nymphæ diutissime viverent secun-
 dum veterum opinionem, moriebantur
 tamen.

377 *Nec mortalis avus*] Ismenus;
 nam fluvii semper fluunt, et immor-
 tales habentur.

378 *Mitior heu misero discors, aliena-
 que tellus*] Legendum censet Nicol.
 Heinsius *dissors*. Dissortem et aliena-
 nam tellurem vocat respectu aqua-
 rum, e quibus originem Crenæus tra-
 hebat. Censetque idem Heinsius
 multos apud Poëtas locos eodem mo-
 do restituendos in quibus '*discors*'
 pro '*dissors*' irrepserit. Hunc
 vide in Notis in Epistolas tres Sa-
 bini.

381 *Hæc torvi lumina patris*] Fauni.
 Faunis enim torvi oculi.

382 *Undantis avi*] Ismeni.

Diva, et nympharum longe regina ferebar.
 Heus ubinam ille frequens modo circa limina matris 385
 Ambitus? orantesque tibi servire Napææ?
 Cur nunc te melius sævo mansura profundo
 Amplexu misero tumulis, Crenæe, reporto,
 Non mihi? nec tantæ pudet (heu) miseretque ruinæ,
 Dure parens? quæ te alta et ineluctabilis imo 390
 Condidit amne palus? quo jam nec cruda nepotis
 Funera, nec nostri valeant perrumpere planetus?
 Ecce furit, jactatque tuo se in gurgite major
 Hippomedon: illum ripæque undæque tremiscunt,
 Illius impulsu nostrum bibit unda cruorem. 395
 Tu piger, et trucibus facilis servire Pelasgis.
 Ad cineres saltem, supremaque justa tuorum
 Sæve veni, non hic solum accensure nepotem.

quo vito majus numen habebat, et longe Nympharum domina. Heus ubinam ille creber concursus ad fores matris? Et Napææ obsecrantes ut tibi famularentur? Cur nunc melius commoratura in crudeli profundo, te refero, Crenæe, infelici amplexu, sepulcro, non mihi? Nec erubescis heu, nec tangeris tanta clade, crudelis genitor? quæ te profunda et insuperabilis palus occultavit in infimo fluvio, quo jam nec sava mors nepotis, nec nostræ querelæ pervenire possint? En Hippomedon furit, et gloriatur potentior in tuis vadis, ripæ et undæ illum reformidant, illius telis hausit aqua nostrum sanguinem. Tu iners et propensus ad obsequendum Græciæ atrocibus. Saltem crudelis accede ad rogum, et ultimas tuorum inferias,

Heu ubinam in quibusdam codd. Vide Theb. viii. 175. et Heinsium ad Ovid. Heroid. Epist. iv. 150.—387 'Male nonnemo librariorum hæc turbat mansure rescribendo.' Barth.—393 'Omnino vera est scriptura optimi codicum: tuo te in gurgite major. In tuo gurgite te potentior.' Barth.—394 Unus Be-

NOTE

385 *Heus ubinam, &c.*] Legendum, *heu! ubinam.* Sic Theb. v. 'Heu! ubi nunc furis?' Et lib. viii. 'Heu! ubi laurigeri currus?' Sylvarum iii. 'Heu! ubi nota fides?' Ita et alii Poætæ.

386 *Napææ*] Nymphæ pratorum.

387 *Te melius mansura profundo*] Melius fuerat in mari me extinguî.

390 *Dure parens*] Verba convertit ad Ismenon patrem, excitatque ad vindicandam nepotis mortem. *Quæ te alta, &c.*] Credebantur Dii flu-

viorum incolere speluncas quasdam in fundo aquarum suarum.

391 *Nepotis*] Crenæi, per Ismenidem filiam.

395 *Nostrum cruorem*] Per cædem Crenæi, filii mei, et nepotis tui.

396 *Pelasgis*] Græcis seu Argivis.

397 *Justa*] Quidam codices, *busta.*

398 *Non hic solum accensure nepotem*] Hoc dicit propter Hypseum alterum Ismeni nepotem, quem etiam occidit Capaneus. Juvat vero hic incogitantiam Papinii notare. Hic

His miscet planctus, multumque indigna cruentat
 Pectora: cœruleæ referunt lamenta sorores. 400
 Qualiter Isthmiaco nondum Nereida portu
 Leucothean planxisse ferunt, dum pectore anhelō
 Frigidus in matrem sævum mare respuit infans.
 At pater arcane residens Ismenos in antro,
 Unde auræ, nubesque bibunt, atque imbrifer Arcus 405
 Pascitur, et Tyrios melior venit annus in agros,
 Ut lamenta procul (quanquam obstrepit ipse) novosque
 Accepit natæ gemitus, levat aspera musco
 Colla, gravemque gelu crinem, ceciditque soluta

non cremature hic solum nepotem. Jungit his planctus, et multum sugillat immeritum pectus. Glaucæ sorores ejus querelas imitantur. Sic dicunt Leucotheam, nondum marinam Deam, genuisse in portu Isthmiaco, dum gelidus puer refudit anhelō pectore crudeles aquas in sinum parentis. At pater lævæus jaceo in secreto specu, unde venti et nubila potant, et pluviosus arcus alitur, et major ubertas venit in Tyrios campos, ut longe audiit planctus (quanquam ipse immugiat aquarum strepitu) et recentia filia suspiria, attollit cervicem scabram musco, et comam gelu

*****

hot. tremescunt.—396 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *servile Pelasgis*.—397 Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *busta tuorum*; Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *justa tuorum*.—398 'In optimo et uno alio libro *Sere veni*. Nihil muto tamen.' Barth.—406 *Nascitur* Lipsian. et Venett. *melior venit annus* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Crc. et Gevart. *melior venit annus* optimus codex Barthii, Behott. 1. 2. unus Lindenbrogii, Gronov. Barth. Veen. et

NOTE

convicium dicit Ismeno filia, ut prorsus ignoranti quicquid de cæde filii et aliorum gestum sit. At cum jam occidendus esset nepos iste ipsius, facit obstantes et inhibere volentes Hippomedontem undas: 'Opposuit cumulo se densior annis Tardavitque manum.' An per somnum hoc fecit bonæ Ismenus? an vero non insolens prorsus talium dormitavit optimus Noster Papinias? hoc potius arbitror. *Barthius*.

401 *Qualiter*] Tangit fabulam Palæmonis et Leucothoës. *Isthmiaco*] Corinthiaco. *Nondum Nereida*] Cum

nondum in Deam marinam fuisset mutata. Vide Theb. i. 13.

403 *Mare respuit*] Quod hauserat. *Infans*] *Palæmon*.

404 *Antro*] Vide supra vs. 390.

405 *Unde aura*] Nubes enim, ventique, ac cœlestis arcus fiunt e vaporibus eductis ex fluminibus et aquis.

406 *Et Tyrios*] Thebanos. *Annus*] Id est, fertilitas, annona, messis.

407 *Obstrepit*] Aquarum strepitu.

408 *Musco*] Musco enim frequenter replentur ortus fluminum. Hinc Poëtæ fingunt capita Deorum fluviorum musco cingi.

- Pinus adulta manu, dimissaque volvitur urna. 410
 Illum per ripas annoso scrupæa limo
 Ora exertantem sylvæ, fluviique minores
 Mirantur: tantus tumido de gurgite surgit,
 Spumosum attollens apicem, lapsuque sonoro
 Pectora cœruleæ rivis manantia barbæ. 415
 Obvia cognatos gemitus, casumque nepotis
 Nympharum docet una patrem, monstratque cruentum
 Auctorem, dextramque premit: stetit arduus alto
 Amne, manuque genas, et nexa virentibus ulvis
 Cornua concutiens, sic turbidus ore profundo 420
 Incipit: Huncne mihi, Superum regnator, honorem,
 Quod toties hospesque tuis et conscius actis,
 (Nec memorare timor,) falsa nunc improba fronte

oneratam, et procera pinus fluxit laxata manu, et rotatur dimissa urna. Nemoru et minores fluvii per ripas illum obstupent educentem vultum sazeum antiquo cæno, tantus exsilit de inflato alveo, levans spumosum verticem, et pectus in quod strepenti casu distillant torrentes glaucæ barbæ. Una ex Nymphis obvia refert genitori dolorem filix, et cædem nepotis, ostenditque sanguineum homicidam, et stringit ejus dextram. Rectus constitit in summo fluvio, et vultum manu abstergens, et movens cornua vineta ulvis viridibus, sic turbatus satur profundo ore: huncne honorem mihi tribuis, dominator Deorum, quod toties hospes tuus, et conscius factorum tuorum, (nec metuo referre,) spectavi nunc scelestâ cornua tua simulata

Delph.—409 Jortinus conj. *dimissaque volvitur urna*.—419 Petrens. *virentibus ulvis*.—422 Behot. 1. *tuis et*.—430 Aldd. Colin. Gryph. &c. *quæ funera por-*

NOTE

410 *Pinus adulta manu*] Quia hæ arbores frequenter in fluviorum ripis crescunt, ideo Poëta ponit in manu Ismeni pinum. *Dimissaque volvitur urna*] Urnis enim innixi repræsentantur fluviorum Dei, ex quibus aqua effunditur. Virg. 'Cœlataque amnem fundens pater Inachus unda.'

411 *Scrupæa Ora*] Hoc dicit, quia lapillis et calculis replentur fluvii.

416 *Cognatos*] Filix scilicet. *Nepotis*] Crenæi.

418 *Dextramque premit*] Ut incitet magis, vel ut melius et promptius adverteret auctorem necis.

419 *Ulvis*] Ulvæ enim et junci nas-

Delph. et Var. Clas.

cuntur in fluviiis.

420 *Cornua concutiens*] Tauriformes enim fluvii. *Concutiens*] Iracundiæ signum.

422 *Hospesque tuis et conscius actis*] Qui recepi tua stupra, et libidinum tuarum conscius fui.

423 *Falsa nunc improba fronte Cornua*] Innuit fabulam Antiope Nyctei filix, quam Jupiter stupravit in taurum, vel Satyrum, ut alii, conversus: cornuti enim etiam Satyri. Eandem fabulam tangit noster Epith. Stellæ: 'Falsas huic pennas et cornua sumeret æthræ Rector.'

Stat.

4 M

Cornua, nunc vetitam currus disjungere Phœben,
 Dotalesque rogos, deceptaque fulmina vidi, 425
 Præcipuosque alui natorum? an vilis et illis
 Gratia? ad hunc certe repsit Tirynthius amnem:
 Hac tibi flagrantem Bromium restinximus unda.
 Aspice, quas fluvio cædes, quæ funera portem,
 Continuus telis, altoque adopertus acervo. 430
 Omne vadum belli series tenet: omnis anhelat
 Unda nefas, subterque animæ supraque recentes
 Errant, et geminas jungunt caligine ripas.
 Ille ego clamatus sacris ululatibus amnis,
 Qui molles thyrsos, Bacchæaque cornua puro 435
 Fonte lavare feror, stipatus cædibus arctas
 In freta quæro vias: non Strymonos impia tanto

fronte, nunc lunam prohibitam equos solvere, et nuptialia busta et tonitrua delusa, et educavi præcipuos tuorum filiorum? an et illud beneficium sordet illis? Certe Tirynthius repsit ad hunc fluvium: tua gratia his aquis extinximus ardentem Bromium. Cerne, quas neces flumine, quæ feram cadavera, totus telis constratus, et tectus denso cumulo. Series belli occupat totum gurgitem: cuncta aqua efflant scelus, novæque animæ super et subter vagantur, et ab utroque littore turbidas aquas faciunt. Ille ego fluvius, quem juxta fiebant clamores in sacris orgiis, qui dicor abluerè limpidis undis thyrsos et cornua Bacchica, cinctus cadaveribus scrutor angustum iter ad mare. Non profana flumina Strymonis fluitant tanto sanguine,

~~~~~

tem Continuus? telis, &c.—435 Qui molles thyrsos Lang. Laur. Buslid. Lipsian.

NOTÆ

424 *Nunc vetitam currus disjungere Phœben*] Tangit fabulam Alcmenæ, qua dum frueretur Jupiter, tres noctes continuatæ sunt ut conciperetur Hercules. Unde 'ter noctem Herculeam' Theb. xii.

425 *Dotalesque rogos, deceptaque fulmina vidi*] Tangit fabulam Semeles. Dicit autem *decepta fulmina*. Non enim ideo missa sunt, ut Semelem interficerent.

426 *Præcipuos natorum*] Bacchum et Herculem.

427 *Tirynthius*] Hercules.

428 *Flagrantem Bromium*] Bacchum: quia Bacchus extractus fuit ex utero materno, cum Semele ar-

deret. Bromius autem cognomen Bacchi.

431 *Belli series*] Cadavera et arma hinc et inde sparsa, et continuo fluvii alveo perlata, vocat 'seriem belli.'

433 *Errant*] Nondum enim conditis ac humatis corporibus, errare animas veteres putabant. *Jungunt caligine*] Id est, turbidas faciunt.

434 *Sacris ululatibus*] Orgiis Bacchi.

435 *Qui molles thyrsos, Bacchæaque cornua*] Thyrsi enim et cornua Bacchantium insignia. *Puro Fonte lavare*] Ad ea expianda et lustranda.

437 *Strymonos*] Strymon Thraciæ fluvius.

Stagna cruore natant, non spumifer altius Ebrus
 Gradivo bellante rubet: nec te admonet altrix
 Unda, tuasque manus, jampridem oblite parentum 440
 Liber? an Eous melius pacatur Hydaspes?
 At tu, qui tumidus spoliis, et sanguine gaudes
 Insontis pueri, non hoc ex amne potentem
 Inachon, aut sævas victor revehere Mycenæ,
 Ni mortalis ego, et tibi ductus ab æthere sanguis. 445
 Sic ait infrendens, et sponte furentibus undis
 Signa dedit: mittit gelidus montana Cithæron
 Auxilia, antiquasque nives, et pabula brumæ
 Ire jubet: frater tacitas Asopos eunti

non spumosos Ebrus rubet altius pugnante Marte. Nec te, o Liber, jamdudum immemor majorum, nutrix aqua sollicitat, et manus tuas? An Hydaspes Orientalis potius pacificatur? At tu, qui superbis exuviis, et exultas cruore immeriti pueri, non redibis triumphans ex hoc fluvio ad potentem Inachum, aut crudeles Mycenæ, nisi ego obnoxius morti sim, tibi vero genus tractum a cælo. Sic inquit fremens, et ultro signa dat undis furentibus. Cithæron mittit montana subsidia, et imperat veteres nives, et alimenta hyemis fluere. Frater Asopos subministrat occultas

~~~~~

et edd. vett.—441 Behot. 1. et Eous.—446 Optimus codex Barthii, *frementi-*

NOTÆ

438 *Ebrus*] Ebrus ejusdem Thraciæ fluvius.

439 *Gradivo bellante*] In Thracia enim sedem fixisse Mars dicitur. Unde etiam Nostro Theb. III. 'Ille furentes Bistonas, et Geticas populus cædibus urbes.' *Altrix Unda*] Vide supra vs. 343.

440 *Tuasque manus*] An *χεῖρες*, an copias? hæc vox enim utrumque significat.

441 *An Eous melius pacatur Hydaspes*] Tangit fabulam, qua dicitur Bacchus bello Indiæ illato Indos subegisse. Hydaspes enim fluvius Indiæ qui in Acesinem influit. *Eous*] Quia tota India ad orientem spectat.

442 *At tu*] Convertit orationem ad Hippomedontem.

443 *Pueri*] Crenæi. Miseratione 'puerum' vocat. Ut Virgilius: 'Pallantis pueri,' quem alibi magnum

Heroëm repræsentaverat. *Potentem*] Quem tu me potentiores censes, quoniam nepotem meum occidisti. Sed non redibis ad eum de me triumphans. *Vet. Schol.*

444 *Inachon*] Inachus Argolidis fluvius. *Mycenæ*] Mycenæ Argolidis urbs, et origo gentis Hippomedontis: Infra de eodem: 'Cui gentis origo Mycenæ.'

445 *Ni mortalis ego*] Suspectus versus Guyeto: *ἐρέξει.*

447 *Signa dedit*] Furoris sui unda dedit indicia. *Cithæron*] Mons Bæotiæ.

448 *Auxilia*] Fluenta nivium. *Pabula brumæ*] Nives.

449 *Frater*] Ejusdem regionis fluvius. *Tacitas*] Vel sine strepitu; vel occultas, per latentia spiramina terrarum. *Asopos*] Fluvius Bæotiæ,

Conciliat vires, et hiulcis flumina venis 450
 Suggestit: ipse cavæ scrutatur viscera terræ,
 Stagna que, torpentesque lacus, pigrasque paludes
 Excudit, atque avidos tollens ad sidera vultus
 Humentes nebulas exhaurit, et aëra siccatur.
 Jamque super ripas utroque extantior ibat 455
 Aggere, jam medium modo qui superaverat amnem
 Hippomedon intactus aquis humerosque manusque,
 Miratur crevisse vadum, seseque minorem.
 Hinc atque hinc tumidi fluctus, animosaque surgit
 Tempestas instar pelagi, cum Pleiadas haurit, 460
 Aut nigrum trepidis impingit Oriona nautis.
 Non secus æquoreo jactat Theumesius amnis
 Hippomedonta salo, semperque umbone sinistro
 Tollitur, et clypeum nigrante supervenit æstu
 Spumeus assultans, fractaque refunditur unda, 465
 Et cumulo majore redit: nec mole liquenti
 Contentus, carpit putres servantia ripas
 Arbusta, annosasque trabes, ejectaque fundo
 Saxa rotat: stat pugna impar, amnisque virique,

copias eunti, et sufficit aquas e semiapertis meatibus. Ipse rimatur viscera cavæ telluris, et commovet paludes, pigraque stagna et inertes lacus, et levans ad astra inhiantem faciem, absorbet uvidas nebulas, et arefacit aërem. Jamque inundabat ripas, eminentior utraque crepidine. Jam Hippomedon, qui modo superabat medium fluvium, et cujus manus, et humeri aquis non alluebantur, stupet amnem augeri, et se decrescere. Hinc atque hinc turgescunt undæ, et inflata procella sese attollit more maris, cum absorbet Pleiadas, et effundit atrum Orionem in paridos nautas. Non aliter fluvius Thebanus agit marino æstu Hippomedonta, semper umbone sinistro extollitur, et transcendit scutum atro fluctu, assiliens cum multa spuma, et aqua elisa revolvitur, et revertitur majore copia. Nec contentus liquido cumulo avellit arbusculas, quæ occupabant fragiles ripas, et vetustos truncos, et volvit lapides fundo excitos. Certamen est inæquale fluvii et hominis, numine irascente; nec

bus undis.—453 Excitat Lindenbrog.—460 Pliades Behot. 1. Pliadas Behot. 2.—467 'Vera omnino est scriptura optimi libri: carpitque putres servantia

NOTÆ

458 <i>Seseque minorem</i>] Quia aquis	462 <i>Theumesius</i>] Thebanus vel Bæ-
fere tegebatur.	otus a Theumeso Bæotizæ monte.
460 <i>Pleiadas</i>] Pleiades sidus tem-	463 <i>Umbone sinistro</i>] Quia brachio
pestuosum. Vide Theb. I. <i>Haurit</i>]	sinistro insertus.
Supple, pelagus vel mare.	469 <i>Stat</i>] 'Stare' dicit, cum neu-
461 <i>Oriona</i>] Sidus procellosum.	ter adhuc sit victor.

Indignante Deo : nec enim dat terga, nec ullis 470
 Frangitur ille minis, venientesque obuius undas
 Intrat, et objecta dispellit flumina parma.
 Stant terra fugiente gradus ; et poplite tenso
 Lubrica saxa natant, genibusque obnixus, et hærens
 Subruta fallaci servat vestigia limo, 475
 Sic etiam increpitans : Unde hæc, Ismene, repente
 Ira tibi ? quove has traxisti gurgite vires
 Imbelli famulante Deo ? solumque cruorem
 Fœmineis experte choris, cum Bacchica mugit
 Buxus, et insanæ maculant trieterida matres ? 480
 Dixerat : atque illi sese Deus obtulit ultro
 Turbidus imbre genas, et nube natantis arenæ :

enim Hippomedon tergum vertit, nec ullis percellitur terroribus, subitoque obuius irrumpentes aquas, et retrudit fluuium opposito clypeo. Stant pedes elabente terra, et sistit fugaces lapides tenso poplite, ac obnixus genubus firmusque seruat vestigia, ne subruantur cedente cæno. Sic quoque oburgans : unde hic tibi subitus furor, Ismene ? Ex qua voragine eduxisti copias aquarum, minister ignavi Numinis ? quique solum vidisti sanguinem in muliebribus saltationibus, cum Bacchica tibia sonat, et vecordes matronæ conscelerant Trieterida ? Dixerat. Et numen sponte illi videndum se præbuit, habens infectas genas guttis aquæ, et copia fluitantis

ripas, &c. Barth. *Contemptus, carpit putres Dan.*—472 Lindenbrog. *Cruc. Dan. Put. Petav. et Behot. 2. pro v. l. dispergit flumina ; Bohott. 1. 2. Laur. Buslid. Lipsian. Lang. Gronov. Barth. Veen. et Delph. dispellit flumina.*—474 ‘Optimi duo codd. scribunt saxa tenent ; quod et verum puto. Barth.—478 *Imbelli famulate Deo* Marklandus ad Sylv. II. 6. 80. et ita etiam multi codd. et edd. vett. probante Barthio.—479 *Bacchia* Behot. 1. et duo codd. quos citat doctissimus Gavel in Misc. Obs. Tom. x. p. 439. Vide Achill. II. 4. —480 Unus Behot. et nonnulli Barthiani *trieterica.*—482 Lang. Laur. Buslid. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. et *mole natantis.*

NOTÆ

470 *Indignante Deo*] Ismeno, indignante, hominem sibi tamdiu resistere.

473 *Terra fugiente*] Quia magis ac magis crescebant aquæ, et sic terra veluti recedere, seu fugere, Hippomedonti videbatur.

475 *Fallaci limo*] Qui creditos sibi gressus decipiebat, et nutare faciebat.

478 *Imbelli Deo*] Baccho. *Solumque cruorem Fœmineis experte choris*]

Quia Bacchantes, furore Bacchi correptæ, quicquid obuium iis fieret, discernebant, ac se ipsas lacerabant.

480 *Buxus*] Tibia. Vide Theb. VII. 171. *Et insanæ maculant trieterida matres*] Exprobrat factum Agaves, quæ filium Pentheum in Bacchi orgiis laceravit. *Trieterida*] Quia Bacchi sacra seu Orgia tertio quoque anno celebrabantur.

481 *Deus*] Ismenus.

482 *Nube*] Id est, natantis limi

Nec sævit dictis, trunca sed pectora quercu
 Ter, quater, oppositi, quantum ira Deusque valebant,
 Impulit assurgens : tandem vestigia flexit, 485
 Excussumque manu tegimen, conversaue lente
 Terga refert : instant undæ, sequiturque labantem
 Amnis ovans : nec non saxis, et grandine ferri
 Desuper infestant Tyrii, geminoque repellunt
 Aggere : quid faciat bellis obsessus et undis ? 490
 Nec fuga jam misero, nec magnæ copia mortis.
 Stabat gramineæ producta crepidine ripæ
 Undarum ac terræ dubio, sed amicior undis
 Fraxinus, ingentique vadum possederat umbra.
 Hujus opem (nam qua terras invaderet ?) unca 495
 Arripuit dextra : nec pertulit illa trahentem ;
 Sed majore supra, quam stabat pondere victa
 Solvitur, et qua stagna subit radice, quibusque
 Arentem mordebat humum, demissa superne

cauli. Nec sævit verbis, sed surgens, ter quaterque percussit fragmento quercus, quantum furor et numen poterant, pectus objecti Hippomedontis. Tandem emovit pedes, et clypeus manu dejectus est, et tarde convertit tergum. Aqua urgent, et fluvius exultans insequitur cadentem. Necnon Thebani eum vexant desuper lapidibus, et multitudine telorum, et retrudunt illum ex duplici crepidine. Quid agat obseptus aquis et hostibus? Nec jam fuga infelici, nec facultas gloriosi leti. Stabat ampla fraxinus in aggere herbidi littoris et medio ancipiti aquarum et telluris, sed propensior in aquas, et texerat flumen magna umbra. Ejus auxilium apprehendit unca manu, nam qua occuparet terram? Illa autem non sustinuit trahentem; sed superata majore onere, quam supra assurgebat, cadit avulsis radicibus, tam quibus fluvium ingreditur, quam iis quibus constringebat siccam terram, et superne

—483 Behot. 1. *truncas in pectora quercus*.—484 *Ter quater oppositas*. Behot. 1. *Ter quater opposita* Behot. 2.—486 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *tegmen*; Behott. 1. 2. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *tegimen*.—490 In uno Barthiano: *bellis oppressus*.—495 'In alio libro scriptum est: '*opes*, i. e. ramos;' sed nihil mutandum.' Barth.—497 *Sed majore super* Behott. 1. 2.—

NOTE

squalore sordentis. Alii codices habent *mole*.

484 *Oppositi*] Hippomedontis. Ut ostenderet viri fortis constantiam, dicit tarde eum cessisse vel numini.

485 *Tandem vestigia flexit*] Hippomedon; supple.

491 *Nec magnæ*] Heroë dignæ.

493 *Undarum ac terræ dubio*] Incertum erat utrum arbor hæc esset in fluvio, an extra, in ipsa scilicet ripa.

497 *Pondere victa*] Trahentis scilicet gravitate avulsa est.

Injecit trepido sese, ripamque, nec ultra
 Passurum subitæ vallavit ponte ruinæ.
 Huc undæ coëunt, et ineluctabile cœnum
 Vorticibusque cavis sedit, crescitque barathrum.
 Jamque humeros, jam colla ducis sinuosa vorago
 Circuit : hic demum victus suprema fateri
 Exclamat : Fluvione (pudet!) Mars inclyte merges

delapsa pavidò se injectit et litus quod secum attraxerat, et illum nihil ultra apprehensurum obruit mole repentini casus. Huc aquæ conveniunt, et limus insuperabilis sedit in vadis profundis, et altior fit vorago. Flexuosum barathrum jam ambit humeros, jam cervicem bellatoris. Hic demum coactus se victum fateri vociferatur : Mars celebris, (pudet!) mergesne hanc animam in flumen, ingrediarne inier-

501 *Pensurum* Gronovius in Diatr. p. 24. e codice Palatino. Vide Handium ad h. l. 'In optimo libro vera hic scriptura superesse videtur: *nec ultra Passurum* : i. e. emergere, aut se attollere. Vera lectio corrupta est a quodam Italo aut Gallo. Sagax Bernartius, qui vidit aliquid corruptum, sed se expedire non potuit vulgari cœno.' Barth. In quibusdam codd. *vallavit pena*.—503 'Hic etiam præstare ausim veritatem codicis scripturæ, quæ clare refert: *Vorticibus recavis*.' Barth. 'Omnino iterum hæc emendanda sunt secundum auctoritatem illius optimi codicis. Scribe: *ineluctabile cœnum Vorticibus recavis cedit, crescitque barathrum*. Sic colâret, ut debet ordo loquendi.' Idem.—505 *Circumit* unus Behot.—508 In eodem codice: *subiti tor-*

NOTÆ

501 *Passurum*] Lege *Pensurum* ex Ms. Palatino. Alludit enim ad id quod præcessit: 'Hujus opem...unca Arripuit dextra, quod secutus sum in interpretatione.

502 *Huc undæ coëunt*] In locum arboris.

503 *Vorticibusque cavis sedit*] Legit Barthius ex optimo, ut ait, codice: *Vorticibus recavis cedit*.

506 *Fluvione (pudet!) Mars inclyte merges Hanc animam*] Nullum enim genus mortis magis Heroës reformidabant: tum quod, ut supra diximus, igneam animam aquis extingui crederent, cum quod vilem mortem esse crederent, ac insepultos errare, donec terra contegerentur, omnibus persuasum erat. Ideoque Homerus Il. 6. inducit Achillem virum generosissimum ac in periculis intrepidum mortem in aqua reformidantem: quam quidem etiam 'tetram' vocat.

Et Virgilius Æneam quantumvis cetera magnanimum ac fortem in fluctibus a Junone excitatis tantopere expalluisse canit. Vide Servium super Virgilium Æn. I. et Synesium Epistola quarta, ubi refert factum quorundam militum, qui cum navem, in qua erant, gravissima tempestate jactari ac naufragium minari viderent, gladios strinxerunt; et interrogati cur id facerent, responderunt se, ut milites, decere, cum in tabulato navis essent, animam in aërem efflare, non autem in undam hiantes. Ovidius: 'Nec letum timeo: genus est miserabile leti: Demite naufragium, mors mihi munus erit. Est aliquid, fatove suo ferro cadentem In solida moriens ponere corpus humo; Et mandare suis aliquid, sperare sepulcra, Et non æquoreis piscibus esse cibum.'

Hanc animam ? segnesque lacus et stagna subibo,
 Ceu pecoris custos, subiti torrentis iniqui
 Interceptus aquis ? adeone occumbere ferro
 Non merui ? Tandem precibus commota Tonantem 510
 Juno subit: Quonam miseros, sator inclyte Divum,
 Inachidas, quonam usque premes ? jam Pallas et odit
 Tydea, jam raptō tacuerunt augure Delphi.
 En meus Hippomedon, cui gentis origo Mycenæ
 Argolicique lares, numenque ante omnia Juno, 515
 (Sic ego fida meis ?) pelagi crudelibus ibit
 Præda feris ? certe tumulos, supremaque victis
 Busta dabas : ubi Cecropiæ post prælia flammæ ?
 Theseos ignis ubi est ? Non spernit conjugis æquas
 Ille preces : leviterque oculos ad mœnia Cadmi 520
 Retulit, et viso sederunt flumina nutu.

tes paludes et lacus, ut pastor gregis deprehensus a fera diluvie repentini torrentis ? Nonne dignus fui, qui ferro perirem ? Tandem Juno flexa ejus precibus adit Jovem: Quonam usque, pater illustris Deorum, quonam usque insequeris infelices Argivos ? Jam Minerva aversatur Tydeum ; jam Delphi siluerunt amisso vate. En meus Hippomedon, cui Mycenæ origo generis, et Argos patria, et Juno divinitas præ omnibus, (sic ego tueor meos ?) vadet esca sævis belluis maris ? Certe pollicebaris te daturum tumulos superatis, et extremos rogos. Ubi post bellum ignes Attici ? ubi est rogos Theseos ? Non ille Jupiter aspernatur justas preces uxoris, et leviter flexit oculos ad muros Cadmi, et undæ detumuerunt aspectu nutu. Rigentes armi

*****

rentis iniqui ; et pro v. l. subitis.—510 ‘ Non sollicito hanc lectionem ; nam sensus est : Juno commota Tonantem subit precibus : in optimo tamen libro est : *precibus motura.*’ Barth.—518 *Justa dabas* legit Marklandus ad Sylv. III. 2. 142.—521 ‘ Non sollicitarem hanc scripturam, quanquam idem verbum statim sequatur, memor moris Papiniani : at optimus codex habet : *et viso ceci-*

NOTE

507 *Segnes lacus et stagna*] Intelligit Inferorum fluvios.

512 *Jam Pallas et odit Tydea*] Obferitatem in Menalippum.

513 *Rapto augure*] Amphiarao. Vide sub finem Theb. VII.

516 *Sic ego fida meis*] Notum Junonem Argis ac Mycænis præcipue cultam.

517 *Præda*] Insepultum Ismenus in mare rapiet.

518 *Busta dabas*] Pro *Busta* legen-

dum *Justa* censet Nicolaus Heinsius. Familiaris ista vox Statio. *Ubi Cecropiæ post prælia flammæ ? Theseos ignis ubi est ?* Hoc dicit ob Creontem, qui vetuerat, ne corpora Argivorum in prælio occisorum sepulturæ mandarentur ; sed Theseus, eo interempto, hoc illis humanitatis officium præstitit. *Cecropiæ*] Id est, Atticæ, a Cecrope Athenarum conditore. Hoc videbitur Theb. XII.

520 *Ad mania Cadmi*] Thebana.

Illius exsanguis humeri, et perfossa patescunt
 Pectora: ceu ventis alte cum elata resedit
 Tempestas, surgunt scopuli, quæsitæque nautis
 Terra, et ab infestis descendunt æquora saxis. 525
 Quid ripas tenuisse juvat? premit undique nimbo
 Telorum Phœnissa cohors: nec tegmina membris
 Ulla, omnisque patet leto: tunc vulnera manant,
 Quique sub amne diu stupuit cruor, aëre nudo
 Solvitur, et tenues venarum laxat hiatus, 530
 Incertique labant undarum frigore gressus.
 Procumbit, Getico qualis procumbit in Hæmo
 Seu Boreæ furiis putri seu robore quercus
 Cœlo mixta comas, ingentemque aëra laxat.
 Illam nutantem nemus, et mons ipse tremiscit, 535
 Qua tellure cadat, quas obruat ordine sylvas.
 Non tamen aut ensem, galeamve audacia cuiquam
 Tangere: vix credunt oculis, ingentiaque horrent
 Funera, et astrictis accedunt cominus armis.

illius Hippomedontis, et perforatum pectus apparent. Ut cum tempestas celsæ sublata a ventis quiescit, rupes et tellus a nautis petita eminent, et mare devolvitur a malignis scopulis. Quid prodest ei occupasse littora? Turba Phœnissa undique urget grandine sagittarum: nulla corpori sunt tegumenta, et totus morti exponitur. Tunc plagæ fluunt, et sanguis, qui diu sub aquis concretus fuerat, laxatur a nudo aëre, et solvit parvos venarum meatus, et titubantes pedes vacillant aquarum frigore. Cadit, ut quercus per ramos cœlo inserta, quæ corrui in Hæmo Thracio, seu vi Aquilonis, seu quia cariosus est truncus, et nudat magnum aërem: sylva et ipse mons exparet hanc vacillantem, qua procumbat terra, quas opprimat longa serie arbores. Nullus tamen audet atrectare gladium aut cassidem. Vix adhibent fidem suis oculis, et expavent ingens cadaver, et appropinquant compressis ad pectus

derunt. Idem.—523 'Non possum prorsus contemnere duorum librorum scripturam: alte cum flata. An scriptum Papinio inflata? Nihil mutamus.' Idem. Edd. vett. alte conflata.—526 Nic. Heinsius in Advers. lib. iv. cap. 3. p. 583. legit: et ab insensis descendunt æquora saxis. Vide ad Theb. vii. 743.—532 Edd. vett. in Hæmo; Behott. 1. 2. in hemo.—540 Tandem adit ipse Hyp-

NOTÆ

- 527 Phœnissa] Thebana, ob Phœnices Thebarum conditores. 532 Hæmo] Hæmus mons Thraciæ. Getico] Id est, Thracio, Getæ enim Thraciæ populi.
 529 Stupuit cruor] Ob frigus aquæ. 536 Ordine] Pro 'longo ordine.'
 Aëre nudo] Seu potius calore aëris. Sylvas] Id est, arbores.
 530 Laxat] Nudat, sive liberum facit, quem ante obtexerant rami.

Tandem adiit Hypseus, capulumque in morte tenenti 540
 Extrahit, et torvos laxavit casside vultus :
 Itque per Aonios alte mucrone corusco
 Suspensam ostentans galeam, et clamore superbit :
 Hic ferus Hippomedon : hic formidabilis ultor
 Tydeos infandi, debellatorque cruenti 545
 Gurgitis. Agnovit longe, pressitque dolorem
 Magnanimus Capaneus, telumque immane lacerto
 Hortatur librans : Ades o mihi, dextera, tantum
 Tu præsens bellis, et inevitabile numen,
 Te voco, te solam Superum contemtor adoro. 550
 Sic ait, et voti sese facit ipse potentem.
 It tremebunda abies clypeum per et ærea terga
 Loricæ, tandemque animam sub pectore magno
 Deprendit : ruit haud alio quam celsa fragore
 Turris, ubi innumeros penitus quassata per ictus 555

clypeis. Tandem Hypseus accedit, et ei ense adimit, quem in leto tenebat, et nudavit galea horribilem faciem : inceditque per Aonias copias monstrans cassidem celsæ suspensam in fulgenti cuspidē, et clamat superba voce : Hic est atrox Hippomedon : hic terribilis vindex immanis Tydei, et expugnator sanguinei fluvii. Fortis Capaneus e longinquo vidit, et dissimulavit dolorem, et librans manu ponderosum jaculum hortatur : Fave mihi, o dextera, præsens et certa in bellis divinitas, te invocō, te unicam veneror derisor Deorum. Sic inquit, et se ipse facit sui voti compotem. Trepida abies transit per scutum, et per ænea thoracis tegumenta, et tandem invenit animam sub amplo pectore. Hypseus cadit, haud alio strepitu, quam alta turris, ubi ruit concussa innumeris machinarum percussibus, et pandit

*****

seus unus Barthianus.—541 'In optimo libro clare scriptum est : laxat vi casside.' Barth.—552 'Distingue et scribe : It tremebundæ acies clypeum per et ærea terga Loricæ : ita enim consensu scribunt optimi duo codices, et nos Papinio relictum omnino arbitramur : τὸ per vocis suæ subjectum fascinauit librariorum.' Barth. Multi codd. et edd. vett. habent : It tremebunda abies, cly-

NOTE

541 *Laxavit*] Nudavit, galeam adimendo.

543 *Et clamore superbit*] Id est, superbe clamat.

548 *Ades o mihi, dextera, tantum Tu præsens, &c.*] Sic idem Capaneus Theb.

III. 'Virtus mihi numen et ensis Quem teneo.'

550 *Superum contemtor*] Ibidem lib. III. 'Diu tuto Superam contemtor,

et æqui Impatiens.'

551 *Et voti sese facit ipse potentem*] Id est, Hypseum interfecit, quod maxime optabat, et in votis habebat.

552 *Ærea terga Loricæ*] Legit *ærea terga* Gronovius. Nam lib. v. 'Quin et squalentia terga Thoracum.' Et lib. III. 'Magnorumque ærea suta Thoracum.'

555 *Ictus*] Machinarum, seu tor-

Labitur, effractamque aperit victoribus urbem.
 Cui super assistens, Non infitiamur honorem
 Mortis, ait: refer huc oculos, ego vulneris auctor.
 Lætus abi, multumque aliis jactantior umbris.
 Tunc ensem, galeamque rapit, clypeumque revellit   560
 Ipsius, exanimemque tenens super Hippomedonta,
 Accipe, ait, simul hostiles, dux magne, tuasque
 Exuvias: veniet cineri decus, et suus ordo
 Manibus: interea justos dum reddimus ignes,
 Hoc ultor Capaneus operit tua membra sepulcro.   565
 Sic anceps dura belli vice mutua Graiis
 Sidoniisque simul nectebat vulnera Mavors.
 Hic ferus Hippomedon, illic non segnior Hypseus
 Fletur, et alterni præbent solatia luctus.

victoribus effractum oppidum. Super quem Capaneus stans, Non denegamus, inquit, gloriam leti: verte huc oculos, ego auctor plagæ. Contentus morere, et longe jactantior aliis Manibus. Tunc aufert gladium et cassidem Hippomedontis, et extrahit scutum ipsius, et tenens ea super defunctum Hippomedontem, Accipe, ait, dux illustris, una spolia inimici, tuæque: debitus honor reddetur tuo cadaveri, et funus tuum suo tempore celebrabitur: interea dum præbemus justas flammæ, vindæ Capaneus tegit hoc tumultu artus tuos. Sic Mars dubius, aspera belli vicissitudine, infligebat pariter mutuas plagas Argivis et Thebanis. Hic trux Hippomedon ploratur, illic non inferior Hypseus, et mutua damna afferunt levamen-

~~~~~

peumque per areæ, &c. Vide Not. Var.—558 Unus Behot. pro auctor habet actor. —561 'In optimo libro longe alia scriptura: exanimumque quatiens. Dicas scripsisse Papinium: exanimum quatiens.' Barth.—565 Hoc ultro Capaneus unus Behot.—567 Marklandus ad Sylv. v. l. 18. correxit: nectebat funera Mavors.

NOTÆ

mentorum bellicorum.

567 *Super assistens]* Hypseo scilicet: *Non infitiamur honorem Mortis, ait]* Vinci enim et occidi, a fortibus viris gloriæ et honori tribuebatur. Virgilius *Æneid.* 'Æneæ magni dextra cadis.' Ovid. *Met. v.* 'Magna feres tacitus solatia mortis ad umbras A tanto cecidisse viro.'

559 *Lætus abi, multumque aliis jactantior umbris]* Quod a fortissimo viro occisus fuisti.

561 *Ipsius]* Hypsei, scilicet.

563 *Cineri decus]* Funus, exequiæ.

Cremabantur enim mortuorum corpora.

565 *Ultor]* Tuæ mortis, quod erat solatio mortuis. *Hoc sepulcro]* Id est, armis hostis tuisque, quæ tibi vice sepulcri erunt.

566 *Dura belli vice]* Hinc enim et inde magni duces ceciderant.

569 *Et alterni præbent solatia luctus]* Nullum enim veteribus majus in calamitatibus solatium, quam cum auctores etiam ipsi affligerentur, et in adversam inciderent fortunam.

Tristibus interea somnum turbata figuris
 Torva sagittiferi mater Tegeatis Ephebi,
 Crine dato passim, plantisque ex more solutis,
 Ante diem gelidas ibat Ladonis ad undas
 Purgatura malum fluvio vivente soporem.

570

tum. Interea ferox parens adolescentis Arcadis sagittarii, perculsa morbis somnii imaginibus, vadebat ante lucem crinibus solutis, pedibusque ex ritu nudis, ad frigidam aquam Ladonis, expiatura ominosum somnum in fluenti amne. Sape enim per

Vide Val. Flac. vi. 427. 631.—570 *Tristibus interea somni* Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. Amstel. et Delph. *Tristibus interea somnum* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. optimus Barth. Exc. Cantab. Petrens. Gronov. Barth. et Veen. Vide Not. Var.—572 ‘Livineius perperam in Papinio legere maluit: *Crine vago passim*. Alios non nominamus: etiam Bernartius correctum aliquid voluit, sed eum non intelligimus, neque ipsemet se satis, puto.’ Barth. *Crine dato passum* Ber-

NOTÆ

571 *Mater*] Atalanta. *Tegeatis*] Pärthenopæi Arcadis, a Tegea Arcadiæ urbe.

572 *Crine dato passim*] Ut fit in luctu. Lugentes enim mulieres crines nodo solvebant. *Solutis*] Id est, nudis. Veteres enim in plerisque superstitionis ritibus calceos tollebant, maxime cum magnas calamitates imminere credebant. Sic Matronæ ædem Vestæ nudis pedibus adibant. Sic etiam bello Gallico Vestales ‘nudo pede fugientia sacra comitantur,’ ut ait Florus. Tertullianus: ‘Cum stupet cælum et aeternus nudipedalia denuntiantur.’ Vel ‘plantæ solutæ’ hic, cum calceamenti vinculum laxatur aut detrahitur; quod usurpatum fuisse in sacris quibusdam refert Servius ad illum Æn. iv. versum: ‘Unum exuta pedem vinculis.’ ‘Solent,’ inquit, ‘et resolutoria sacrificia ab auspiciis fieri, et ad Jnnonis Lucinæ sacra non licet accedere, nisi solutis nodis.’ Soluti enim non vincti ad ea admittebantur. Idcirco in plerisque lictor clamitabat: ‘Hostis, vinctus, mu-

lier, virgo exesto,’ ait Festus lib. v.

573 *Ante diem*] Tempus enim matutinum accommodum precibus et sacris. Virgilius Æn. xi. ‘Vota Deum victor primo solvebat Eoo.’ Statius infra: ‘Armatae ruit ad delubra Dianæ Kore sub Eoo.’ *Ladonia*] Ladon fluvius Arcadiæ. Vide Theb. iv.

574 *Purgatura malum fluvio vivente soporem*] Veteris fuit superstitionis meticalosa somnia vivis aquis, ac abluitione corporis, præsertim capitis purgare, ut colligitur ex Æschylo, et docuit Aristophanes in *Batrachis*: *ὡς θεῖον δνειρον ἀπολῦσω*, ut *divinum somnium abluam*. Propertius: ‘Ac primum pura somnum tibi discite Nympha.’ Persius Sat. ii. ‘Et noctem flumine purgas.’ Adhæsit hæc superstitio Philosphis. Eumapius in *Ædesio*: *Τὸν τε ὄν παῖδα καλεῖ, τὴν δὲ καὶ τὸ πρόσκρον ἀποσμήξει βουλόμενος*. Vocavit autem puerum, os et cultum abluere volens. Somniaverat autem ille. *Vivente*] Id est, fluente, ad differentiam aquæ mortuæ, seu non fluentis.

Namque per attonitas curarum pondere noctes 575
 Sæpe et delapsas adytis, quas ipsa dicarat,
 Exuvias, seque ignotis errare sepulcris
 Extorrem nemoris, Dryadumque a plebe fugatam,
 Sæpe novos nati bello rediisse triumphos,
 Armaque, et alipedem notum, comitesque videbat, 580
 Nusquam ipsum: nunc ex humeris fluxisse pharetras,
 Effigiesque suas, simulacraque nota cremari.
 Præcipuos sed enim illa metus portendere visa
 Nox miseræ, totoque crexit pectore matrem.
 Nota per Arcadias felici robore sylvas 585
 Quercus erat, Triviæ quam desacraverat ipsa

noctes mole solitudinum anxias cernebat spolia, quæ ipsa consecraverat, cecidisse e sacrariis, seque vagari per ignotos tumulos, exulem sylvarum, et expulsam choro Dryadum, sæpe recentes filii triumphos e bello remeasse, et arma ac notum equum et socios, nusquam ipsum. Nunc pharetras delapsas fuisse ex humeris, suamque imaginem ac notam effigiem comburi. Verum illa nox visa est præagire maximos timores infelici, et toto animo sollicitam tenuit parentem. Erat quercus in nemoribus Arcadiæ, nota fructifero robore, quam ipsa dedicaverat Dianæ, electam e turba

nartius. palmis ex more unus Behot.—576 Dan. dilapsas adytis.—578 Extorrem nemorum Exc. Cantab. Petrens. et Burm.—583 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. portendere visa est; τδ est non habetur in Behott.—584 'In optimo exemplari est: totoque exegit pectore.' Barth. totoque

NOTE

576 *Quas ipsa dicarat Exuvias*] Id est, pelles aut cornua ferarum: erat enim venatrix Atalanta. Tangithunc morem Plutarchus Quæst. Rom. et scribit templis omnibus Dianæ cornua cervorum affigi moris fuisse; quod et ad aliorum Deorum templorum fores id ipsum factitatum, ut discimus ex Symmacho lib. v. Ep. 63. 'Nam ut honori numinum datur cornua sacrare cervorum, et aprinos dentes liminibus affigere; ita amicorum cultui dedicantur libamina sylvarum.'

578 *Dryadumque*] Quia, ut venatrix, admittebatur inter Dryades.

579 *Nati rediisse triumphos*] Per triumphos hic intelligi credo spolia

hostibus a filio detracta, quæ ferri per quietem tanquam in triumpho videbat Atalanta: in triumphis enim spolia exuvizque hostiles ferebantur ex more Romano.

582 *Simulacraque nota cremari*] Hoc somnium portendebat mortem Parthenopæi, quia erat matri simillimus, ut vidimus Theb. iv. dicit enim Atalanta filio: 'Vultusque recedant ore mei.'

584 *Nox miseræ*] In qua videt somnium, quod Poëta sequentibus versibus narrat.

586 *Triviæ*] Dianæ. *Quam desacraverat ipsa*] Antiquissima veterum superstitio, qua solebant consecrare arbores, iisque nomina Deorum im-

Electam turba nemorum, numenque colendo
 Fecerat: hic arcus, et fessa reponere tela,
 Armaque curva suum, et vacuorum terga leonum
 Figere, et ingentes æquantia cornua sylvas. 590
 Vix ramis locus: agrestes adeo omnia cingunt
 Exuviæ, et viridem ferri nitor impedit umbram.
 Hanc, ut forte jugis longo defessa redibat
 Venatu, modo rapta ferox Erymanthidos ursæ
 Ora ferens, multo proscissam vulnere cernit 595
 Deposuisse comam, et rorantes sanguine ramos

arborum, et fecerat numen, illam venerando. Hic solebat collocare arcus, et obtusas sagittas, et aduncos dentes suum, ac pelles inanes leonum, et figere cornua, quæ æquabant proceras arbores. Vix locus erat ramis, sic rusticæ exuviæ ambiunt totam quercum, et splendor armorum prohibet, quominus virides frondes umbram efficerent. Ut vero fatigata longa venatione revertebatur a verticibus montium, modo superba referens avulsam caput ursæ Erymanthiæ, aspexit illam quercum confossam multis plagis dejecisse folia, et frondes stillantes cruore humi aruisse. Ipsi poscenti

erexit corpore Behott.—587 *Ejectam* Pnt. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *Electam* Behott. 1. 2. Dan. Petrens. et Exc. Cantab. *numenque colendum* Lang. Laur. Dan. Buslid. Lipsian. Put. Petav. et edd. vett. *colendo* Petrens. Exc. Cantab. et Behott. 1. 2. Vide Not. Var.—588 Behot. *imponere tela.*—589 Nonnulli codd. *fulvorum terga leonum.* Cf. i. 484. et vi. 719.—591 ‘Denuo hic perditam omnibus scriptis editisque libris veritatem Papinianæ ascriptionis unns servavit nobis optimus ille codex noster; clarissime enim

NOTE

ponere. Plinius lib. xii. cap. 1. ‘Hæc fuere numinum templa, priscoque ritu etiam nunc simplicia rura Deo præcellentem arborem dicant: nec magis auro fulgentia, atque ebore simulacra, quam lucos, et in iis silentia ipsa adoramus.’ Tacitus de antiquis Germanis: ‘Lucos ac nemora consecrant, Deorumque nominibus appellant.’ Et de Gallis speciatim Maximus Tyrius ait, Celtas excelsum quercum coluisse et Jovis nomine appellasse.

587 *Electam*] Alii codices *Ejectam*. *Numenque colendo Fecerat*] Ipsa ei religionem addiderat cultu suo. Martialis interpres optimus lib. viii. Epigr. 24. ‘Qui fingit sacros auro

vel marmore vultus, Non facit ille Deos: qui rogat, ille facit.’ Quidam codices, *colendum*.

589 *Arma curva suum*] Gallice *defences*.

590 *Et ingentes æquantia cornua sylvas*] Vide quæ diximus supra vs. 195. Apuleius tangit hunc morem Florid. i. ‘Aut quercus cornibus onerata.’

592 *Et viridem ferri nitor impedit umbram*] Supra: ‘Hic arcus et fessa reponere tela.’

594 *Erymanthidos ursæ*] Erymanthus mons Arcadiæ.

595 *Cernit*] In somno scilicet.

596 *Rorantes sanguine ramos*] Dryadis Nymphæ, secundum veterum opinionem, credentium singulis arbo-

Expirasse solo: quærenti Nympha cruentas
 Mænadas, atque hostem dixit sævisse Lyæum.
 Dum gemit, et planctu circumdat pectus inani,
 Abrupere oculi noctem, mœstoque cubili
 Exsilit, et falsos quærit per lumina fletus.
 Ergo ut in amne nefas merso ter crine piavit,
 Verbaque sollicitas matrum solantia curas
 Addidit, armatæ ruit ad delubra Dianæ,

600

causam. Nympha retulit sanguineas Mænadas, et inimicum Bacchum hanc exercuisse crudelitatem. Dum suspirat, et ferit pectus vano percussu, oculi evigilantes excuserunt ei somnum, et se proripit e tristi lecto, et quærit manu in oculis inanes lacrymas. Ergo ut purgavit infaustum omen in fluvio, mersis ter comis, et adiecit verba, quæ solent levare anxias parentum sollicitudines, currit ad ædem armatæ Dianæ tem-

in eo scriptum est: *Vix radiis locus.* Barth.—599 Unus Behot. *planctu pectus circumdat inani*; optimus codex Barthii: *circumdit pectus*.—602 *Ergo ut inane nefas omnes fere rodd. et edd. vett. Ergo ut amne nefas optimus Barth. Ergo ut in mane nefas* alius Barth. Lectio nostra debetur Schotto in Obs. lib. II. 29. hinc receperunt Gevart. Dan. Heinsius in Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—604 *Addit et armatæ* unus Barthianus.—612 In quibusdam codd.

NOTÆ

ribus singulas Dryadas attribui, quarum ævi mensura eadem quæ arboris.

597 *Quærenti*] Causam proscissæ arboris.

598 *Mænadas*] Bacchantes. *Lyæum*] Bacchum. Hoc autem dixit, quia Bacchus ejusque Mænades erant Thebani: idque funesti quid Parthenopæo portendebat: fuit enim occisus a Thebanis, infra enim dicit Atalanta: 'Quid in nostris, nemoralis Delia, sylvis Mænades hostiles, Thebæaque numina regnant?' Totum autem hunc locum imitatur Claudianus lib. III. de Raptu Proserpinæ: 'Stabat præterea ludo dilectorum omni Laurus, virgineos quæ quondam fronde pudica Umbrabat thalamos: hanc ima parte recisam Vidit, et incommotos fœdari pulvere ramos. Quærentique nefas Dryades

dixere gementes Tartareas furias debellavisse bipenni.'

599 *Planctu inani*] Somniabat enim se sibi pectus tundere.

600 *Abrupere oculi noctem*] Somnum oculi evigilantes abruperunt. Notatio evigilantis non tamen plena. Non enim semper oculi, dum aperiuntur, somnum excutiant: videbimus enim alios profundius dormire, qui apertis oculis nesciunt diem. *Vet. Schol.*

601 *Quærit per lumina*] Non enim veræ fuerant lacrymæ, ideoque falsos fletus quærit manu in oculis, nec eos invenit.

602 *Ut in amne nefas merso ter crine piavit*] Ter purgari solebant veteres, si quo piaculo erant polluti, vel igne, vel sulfure, vel aqua. Vide sub finem libri præcedentis, et supra vs. 574.

Rore sub Eoo, notasque ex ordine sylvas 605
 Et quercum gavisa videt: tunc limine Divæ
 Astitit, et tali nequicquam voce precatur:
 Virgo potens nemorum, cujus non mollia signa
 Militiamque trucem, sexum indignata, frequento,
 More nihil Graio: nec te gens aspera ritu 610
 Colchis, Amazoniæve magis coluere catervæ:
 Si mihi non unquam thyasi, ludusve protervæ
 Noctis, et invisio quamvis temerata cubili,
 Non tamen aut teretes thyrsos, aut mollia gessi
 Pensa, sed in tetricis et post connubia lustris, 615

pore matutino, et læta cernit sueta serie nemora et quercum. Tunc astitit foribus Dea, et incassum orat his verbis: Virgo sylvarum præses, cujus sequor haud imbellia vexilla, et fortes exercitationes, perosa sexum, consuetudine nullo modo Græca: nec te Colchis natio fera moribus, nec Amazonum phalanges plus venerata sunt: mihi nunquam chori, nec petulantia procacis noctis placuere, et licet contaminata sim invisio thoro, non tamen tuli aut teretes thyrsos, aut muliebres colus, sed etiam post nuptias

~~~~~

thyrsi.—614 Et hic contra nonnulli habent *thyasos*. Joannes Wowerius Notis ad Sidonii Panegyricum Majoriano dictum *thyrsos* huic loco, *thyasos* superiori asseruit.—615 ‘Agnoscent hanc lectionem (in *tetricis*) etiam optimæ illæ membranæ. At in aliis offendimus: in *tectis*. Nihil mutamus.’ *Barth.*—616

NOTÆ

609 *Militiamque trucem*] Sic vocat Venationem. Erat et ‘militia Veneris,’ ut et Dianæ. Horatius ad Venerem: ‘Longe signa feret militiæ tuæ.’

610 *More nihil Graio*] Mulieres enim apud Græcos nec venabantur, nec arma tractabant.

611 *Colchis*] Dicit Colchos Dianam coluisse, quod hæc confundatur cum Hecate, quæ fuit Persei Colchorum regis filia, quo interemto, patruo Æetæ nupsit, ex quo Medeam suscepit. Hæc autem fuit animi plane virilis, venationi, medicinæ, ac veneficiis addictissima, quas artes filiam docuit, ut tradit Dionysius Milesius in Argonauticis, et exinde vetus Scholiastes Apollonii in Argonaut. III. Hinc fieri potest, ut a Colchis

inter Deos relata fuerit, ac culta, ut Medea filia. *Amazoniæve catervæ*] Amazones enim colebant numina, quæ suis moribus congruebant, ut Dianam et Palladem, ut videmus Theb. XII. ‘Et tantum innuptæ quærent delubra Minervæ.’ Ubi loquitur de Amazonibus.

612 *Thyasi*] Thyasus, saltatio, et chorea, ac pompa quæ Baccho exhibebatur. Virgilius Ecl. v. ‘Instituit Daphnis thyasos inducere Baccho.’ Item thyasus multitudo rei divinæ causa collecta, turba numine percita, chorus. *Ludusve protervæ Noctis*] Orgia Bacchi seu Bacchanalia noctu agitari solita, in quibus multa turpia fiebant.

615 *Et*] Id est, etiam.

Sic quoque venatrix, animumque innupta remansi:
 Nec mihi secretis culpam occultare sub antris
 Cura, sed ostendi natum, posuique trementem
 Ante tuos confessa pedes: nec degener ille
 Sanguinis, inque meos reptavit protinus arcus, 620
 Tela puer lacrymis et prima voce poposcit.
 Hunc mihi (quid trepidæ noctes, somnusque minantur?)
 Hunc, precor, audaci qui nunc ad prælia voto
 Heu nimium tibi fisus abit, da visere belli
 Victorem, vel, si ampla peto, da visere tantum. 625
 Hic sudet, tuaque arma ferat: preme, Diva, malorum
 Signa: quid in nostris, nemoralis Delia, sylvis

degi in asperis sylvis, sic quoque dedita venationi, et mente remansi virgo. Nec volui celare noxam in remotis speluncis, sed monstravi tibi filium, et confessa abjeci trepidantem ad pedes tuos. Nec indignus ille generis; statim reposit intra meos arcus, et infans petiit sagittas fletibus et primo vagitu. Hunc, oro, (quid funesti pavidæ noctes, ac somnia portantur?) hunc, qui profectus est ad pugnas temerario desiderio, heu nimium te fretus, concede mihi videre triumphantem de hostibus, vel, si nimia posco, concede solum hunc videre. Hic exerceatur, et gerat tua arma. Averte, Dea, præsentia calamitatis: quare, o Diana Nemorensis, infesta Menades.

Optimæ Barthii membranæ, Dan. Put. Petav. et edd. vett. *animoque innupta*; Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *animumque innupta*.—617 Duo codd. Barthiani *puerum occultare*; Behot. 1. *crimen occultare*; Behot. 2. *crimen occultare*, et pro v. l. *culpam*.—618 Excerpta Fabri: *ostendi prolem*.—621 *Telaque per lacrymas correxerit Marklandus ad Sylv. III. 1. 160*.—622 *Nunc unus Behot. minatur in eodem et quibusdam Lindenbrogii*.—625 Post hunc versum in antiquiore Behot. legitur: *Si non victorem, da tantum cernere victum: tum sequitur: Hic sudet, &c.*—626

NOTÆ

616 *Sic quoque venatrix*] Cum virgo esse desiissem, in honorem tamen numinis tui venandi studia non mutavi. *Animumque*] Alii codices, *animoque*.

617 *Culpam*] Apud Virginem Deam nuptias vocat *culpam*.

618 *Ostendi*] Tibi, supple. *Trementem*] Infantes enim tremunt, mox ut nati sunt, cum e loco calido frigidiiori aëri exponuntur.

619 *Confessa*] Innocentiæ proximus est, qui culpam fatetur.

620 *Reptavit protinus*] Signum virtutis Martiæ, statim natum infantem

Delph. et Var. Clas.

Stat.

arma non expavescere. Imitatus est Claudianus de suo Honorio III. Consulatu: 'Reptasti per scuta puer, regumque feroces Exuvias tibi ludus erant.' Sidonius Paneg. Anthemii: 'Reptabat super arma patris.'

625 *Da visere tantum*] Hoc obtinuit, sed non vivum aspexit.

626 *Tuaque arma*] Venatoria, seu sagittas.

627 *Quid in nostris, &c.*] Vide supra vs. 598. *Quid*] Quare. *Nemoralis*] Alludit ad Nemorensem Dianam quæ apud Ariciam Italiæ urbem colebatur.

Mænades hostiles, Thebanaque numina regnant?
 Hei mihi! cur penitus, (simque augur cassa futuri,)
 Cur penitus, magnoque interpretor omine quercum? 630
 Quod si vera sopor miseræ præsagia mittit,
 Per te maternos, mitis Dictynna, labores,
 Fratrumque decus, justis hunc fuge sagittis
 Infelicem uterum: miseræ sine funera matris
 Audiat ille prior. Dixit, fletuque soluto, 635
 Aspicit et nivæ saxum maduisse Dianæ.

Diique Thebani dominantur in lucis nostris? Heu me, cur prorsus, (simque falsa vates venturi,) cur prorsus in malum præsagium explico quercum? Quod si somnus affert certa omina infelici, placida Dictynna, oro te per maternas molestias Latonæ, ac per fraternam gloriam, confode æquis telis hunc infortunatum ventrem. Patere, oro, ille accipiat prior nuntium mortis infelicitis parentis. Inquit, et exhaustis lacrymis cernit marmoreum simulacrum candida Diana sudorem emisisse.

Exc. Cantab. *dîra malorum Signa.*—633 'In aliis lectum cunctis pro justis. Sed præstare puto vulgatam, quam et libri confirmant.' Barth. Lipsian. exhibet *cunctis.*—635 *Audiat ille precor* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. et edd. vett. *Audiat ille prior* Dan. Put. Petav. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. et ita ex codd. emendant Burmannus ad Ovid. Met. VIII.

NOTE

630 *Quercum*] Vide supra.

632 *Maternos labores*] Vel Latonæ, vel omnium parturientium, quibus præest. *Dictynna*] Cognomentum Dianæ, quæ sic dicta est ἀπὸ τῶν δικτύων, a retibus: nam venatu gaudet Dea. Phornutus refert 'Dictynnam' vocari, quod huc suos dejiciat radios: nam *δίκην* *facere* significat: Diana autem eadem quæ luna. Scholastes Ranarum Aristophanis dicit Nympham, quæ Britomartys vocabatur, incidisse venando in retia et hinc se expedire non potuisse: liberatam vero a Diana templum Dianæ Dictynnæ consecravisse. Hæc etiam hujus cognominis ratio traditur. Dictynna Cretensis Nympha, Dianæ comes, cum vim Minois, stuprum illi inferre tentantis, effigere non posset, in mare se præcipitem dedit: illata

vero est inter retia piscatorum, quæ Græce *δίκρυα* dicuntur, e quibus ejus corpus eductum est. Cum autem postea Creta insula gravi peste afflita esset, erecto Dianæ templo sub cognomine Dictynnæ, a retibus, a peste liberata est. Vide Callimachum in Dianæ Hymno, Strabonem l. x. Lege Enripidis in Hippolyto commentatores, Pausaniam in Laconicis et Phocicis. Diodorus Siculus Dictynnâ aliam esse a Diana sentit.

633 *Fratrumque decus*] Apollinis. *Justis*] Alia lectio, *cunctis*.

635 *Prior*] Alia lectio, *precor*.

636 *Saxum*] Simulacrum. *Maduisse*] In malum omen accipiebatur, cum simulacra Deorum sudabant, ut videre est apud scriptores. Vide Theb. iv. Quibusdam maduisse plo- rasse.

Illam Diva ferox etiamnum in limine sacro
 Expositam, et gelidas verrentem crinibus aras
 Linqvit, et in mediis frondentem Mænalon astris
 Exsuperat gressu, saltumque ad moenia Cadmi 640
 Destinat, interior coeli qua semita lucet
 Dis tantum, et cunctas juxta videt ardua terras.
 Jamque fere medium Parnassi frondea præter
 Colla tenebat iter, cum fratrem in nube corusca
 Aspicit haud solitum visu. Remeabat ab armis 645
 Moestus Echionis, demersi funera lugens
 Auguris. Irrubuit coeli plaga sidere mixto,

Trux Dea deseruit illam adhuc prostratam in foribus religiosis, et verrentem capillis frigida altaria, et gradu transcendit Mænalum, qui ramos habet in mediis sideribus, et dirigit cursum ad muros Cadmi, eo interiori cæli tramite, qui tantum numinibus lucet, et ex hoc alto loco cernit omnem terrarum orbem. Et jam fere insistebat mediam viam, secus ramosos vertices Parnassi, cum videt germanum in fulgenti nube, non eo vultu, quo solebat. Redibat tristis ex pugna Thebana, fletus mortem absorpti vatis. Tractus hic cæli rutilavit mixtis eorum astris, et eorum jubar simili.

499. et Marklandus ad Sylv. v. 1. 181.—637 'Voculam in optimæ aliæque membranz omittunt. Eam lectionem veram putamus, et Papinio convenientiorem.' Barth.—638 In quibusdam edd. vett. *verentem crinibus aras*; Bernardus correxit ex codd.—644 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *fratrem nube*; Behott. 1. 2. optimus aliique codd. Barthiani, Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *fratrem in nube*.—646 Unus Behot.

NOTE

638 *Verrentem crinibus aras*] Crinibus enim passis templa matronæ in supplicationibus verrebant, ut jam diximus, et id sequentibus testimoniis firmatur. Livius lib. III. 'Stratæ passim matres crinibus templa verrentes, veniam irarum cælestium exposcunt.' Apuleius Met. v. 'Tunc Psyche uberi fletu rigans Dææ vestigia, humumque verrens crinibus suis.' Claudianus: 'Numinibus votisque vacas, et supplice crine Verris humum.'

639 *Mænalon*] Montem Arcadiæ.

640 *Ad moenia Cadmi*] Thebas.

641 *Interior, &c.*] Credebant veteres semitam esse quandam, quæ tan-

tum Diis lucebat, non hominibus.

643 *Parnassi*] Montis Phocidis. *Præter*] Id est, secus: Gallice, *le long*.

645 *Haud solitum visu*] Non eo vultu quo solebat.

646 *Echionis*] Thebanis, ab Echione uno ex Spartis.

647 *Irrubuit, &c.*] Deos mutuo cursu lucem effundere, quasi solis jubar, credidit antiquitas; quod ex Ægyptiorum theologia habebat, qui opinato visa luce numinum congressus notabant. Indicavit id hoc loco Papinius noster poetarum doctissimus.

Occursuque sacro pariter jubar arsit utrimque,
 Et coiere arcus, et respondere pharetræ.
 Ille prior : Scio Labdacidas, germana, cohortes, 650
 Et nimium fortes ausum petis Arcada pugnas.
 Fida rogat genitrix : utinam indulgere precanti
 Fata darent ! en ipse mei (pudet) irritus arma
 Cultoris, frondesque sacras, ad inania vidi
 Tartara, et in memet versos descendere vultus : 655
 Nec tenui currus, terræque abrupta coëgi,
 Sævus ego, immeritusque coli. Lugentia cernis
 Antra, soror, mutasque domos : hæc sola rependo
 Dona pio comiti : nec tu peritura movere
 Auxilia, et mœstos in vanum perge labores. 660
 Finis adest juveni : non hoc mutabile fatum ;
 Nec te nunc dubiis fraterna oracula fallunt.
 At decus extremum misero, confusa vicissim
 Virgo refert, duræque licet solatia morti

liter accensum fuit utrimque sacro congressu, et arcus convenerunt, et pharetræ quadrarunt. Ille primus incipit: Nosco, soror, postulas salutem Parthenopæi Arcadis, qui tentavit Thebanas acies, et prælia nimium atrocia. Mater ejus tibi devota te precatur, utinam fata sincerent postulationi annuere. En ipse invalidus vidi, erubesco, arma mei ministri, et religiosos ramos, et ora in me conversa mergi in vacuos Inferos. Nec retinui currus, nec occludi hiatum telluris, crudelis ego, et indignus qui adorer. Aspicias, germana, flentes specus, et tacitas ædes. Hoc solo præmio remuneror religiosum socium. Nec tu persevera vanam opem tentare, et insumere incassum tristem operam. Terminus vitæ venit huic adolescenti: hoc fatum revocari non potest. Nec te fraterna responsa nunc decipiunt ambiguis verbis. At licet procurare infelici supremam gloriam, et levamentum acerbo leto, vicissim

~~~~~

dimersi.—648 Barthius legit: arsit utrumque.—650 'Labdacidas scribendum cum optimis membranis; et ita Lutatius. Librorum nonnulli hic delirant, etiam qui addita litera Labdacidas rescribunt.' Barth. Vide Not. Var.—654 Behott, l. 2. et inania.—664 Unus Behot. diræque licet solatia mortis.—666 In

NOTE

650 *Labdacidas*] Thebanas, a Labdaco rege Thebarum. Legit *Labdacias* Gronovius, et melius.

651 *Ausum*] Supplendum, aggredi, impetere, aut aliud verbum.

654 *Cultoris*] Amphiarai.

656 *Terræque abrupta coëgi*] Id est,

nec potui hiatum terræ obdere, aut occludere.

658 *Antra*] Fatidica scilicet Par-nassi vel Cyrrhæ.

662 *Dubiis*] Ut facere solebat, unde Λοῦλας appellatus.

Quærere : nec fugiet pœnas, quicumque nefandam 665
 Insonantis pueri scelerarit sanguine dextram
 Impius : et nostris fas sit sævire sagittis.
 Sic effata movet gressus, libandaque fratri
 Parcius ora tulit, Thebasque infesta petivit.
 At pugna ereptis major crudescit utrimque 670
 Regibus, alternosque ciet vindicta furores.
 Hypseos hinc turmæ, desolatumque magistro
 Agmen, at hinc gravius fremit Hippomedontis ademti
 Orba cohors : præbent obnixa pectora ferro :
 Idem ardor rabidis externum haurire cruorem, 675
 Ac fudisse suum : nec se vestigia mutant.
 Stat cuneo defixa acies, hostique cruento
 Dant animas, et terga negant : cum lapsa per auras
 Vertice Dircae velox Latonia montis
 Astitit : agnoscunt colles, notamque tremiscit 680

respondet confusa Dea, nec quicumque profanus maculaverit scelestam manum cruore innoxii adolescentis, pœnas vilabit : liceat etiam nostris telis sævire. Sic locuta profert gradus, et ora parcius osculanda fratri præbuit, et irata tendit ad Thebas. Prælium autem acris exardescit sublati utrimque ducibus, et ultio instigat mutuum rabiem. Hinc catervæ Hypsei, et manipuli privati duce ; at hinc orba phalanx erepti Hippomedontis durius frendet. Obluctantes offerunt gladiis pectora : idem ardor furiosus eliciendi hostium sanguinem, ac suum profundendi : loco non moventur : stat cuneo firma acies, et offerunt animas hosti crudeli, et terga non dant : cum celeris Latonæ filia demissa per aërem stetit in cacumine Dircae montis. Colles agnoscunt illam, et nemo horret cognitum numen, ubi quondam

eodem codice : *sceleraret sanguine.*—673 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. at hic ; Petrens. Exc. Cantab. Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. at hinc.—674 Dan. obnoxi pectora ; unus Behot. obnixa corpora.—675 Idem ardor rapidis in eodem.—676 Ac fudisse solo unus Behot.—680 Lipsian. Dan. Put. Petav. pictamque tremiscit. ' Quod ex alio, iram secundum glossam indicante, corruptum conjectare licet. Nihil omnino mutandum, et ad

NOTE

667 *Et nostris*] Etiam nostris.
 669 *Parcius ora tulit*] Vel quia tristis ob repulam, quam non speraverat, vel ob fatum Parthenopæi.
 671 *Vindicta*] Aptè, quia Tisiphone in ultionem accendebat utrimque Argivos et Thebanos.
 676 *Nec se vestigia mutant*] Id est, nemo de eo loco, in quo stabat, pelle-

batur. *Ils ne quittent point leurs postes.*
 679 *Dircae montis*] Id est, Cithæronis, ex quo dicitur Diana cum Apolline occidisse Niobes liberos. Vide Ovidium Met. *Latonia*] Diana Latonæ filia.
 680 *Notam*] Cæde liberorum Niobes.

Sylva Deam, sævis ubi quondam exerta sagittis
 Fœcundam lasso Nioben consumserat arcu.
 Illum acies inter medias, jam cæde superbum,
 Nescius armorum, et primas tunc passus habenas
 Venator raptabat equus, quem discolor ambit 685
 Tigris, et auratis adverberat unguibus armos.
 Colla sedent, nodis et castigata jubarum
 Libertas, nemorisque notæ sub pectore primo
 Jactantur, niveo lunata monilia dente.
 Ipse bis CEBalio saturatam murice pallam, 690
 Lucentesque auro tunicas, (hoc neverat unum

nudato pectore confecerat crudelibus telis fœcundam Nioben, arcu fatigato. Equus venator rudis belli, et qui tunc primos frænoscum admiserat, auferebat inter medias phalanges illum Parthenopæum, jam cæde gloriantem, quem equum maculosa pelvis tigridis cingit, et ferit humeros auratis unguibus. Rigit cervix, et libertas jubarum nodis compressa est, et monilia ex dentibus candidis in formam lunæ curvatis, quæ erant signa venationis, sub ejus collo agitantur. Ipse Parthenopæus habens succinctam super ilia subtili vinculo chlamydem bis tinctam ostro Laconico, et ful-

*****

dicunt optimæ membranæ. Fuerat in quibusdam forte olim membranis: cinctamque tremiscit.' Barth.—683 'Melior aliquanto sonus pœtictis auribus obvenit lectione optimi codicis: *Illum inter medias acies.*' Idem.—687 Carolus Paschalius de Coronis lib. x. cap. 18. conjectabat: *Colla sedent, non est*

NOTÆ

681 *Exerta*] Id est, nudato pectore, ut expeditius arcum tractaret.

682 *Fœcundam lasso Nioben consumserat arcu*] Nota Niobes fabula, ejusque superbia, qua in se iram Apollinis et Dianæ convertit, unde sagittis liberos ejus confixerunt, ac interemerunt. *Fœcundam*] Quia ipsi quatuordecim erant liberi. *Lasso*] Tot occisis.

686 *Tigris, &c.*] Vide Theb. VIII. *Tigris* vero pro pelle tigridis.

687 *Colla sedent, [sedent] nodis*] Sic distincti Lactantius, et explicat plena sunt masculis. Virg. 'Luxuriatque toris animosum pectus.' Alii interpretes *nodis* jungunt cum *et castigata*. *Et castigata jubarum Libertas*] Jubarum nodis compressæ sunt et notatæ, ne luxuriarent nimis et effunderentur. Quod sequor.

688 *Nemoris notæ*] Sen venationis. Apri enim venando capti.

689 *Niveo lunata monilia dente*] An monile eburneum, aut phaleræ eburnæ, vel monile confectum ex dentibus suum formatis in modum lunæ curvatæ in cornua, quæ equi pectori appenderat? Quod ultimum secutus sum.

690 *Bis saturatam*] Intelligit dibapham purpuram bis tinctam, *CEbalio murice*] Ad oram enim CEBalio seu Laconicæ capebantur etiam murices et purpura, ut in ora Phœnicæ, unde etiam purpura Laconicæ in pretio. Vide Theb. I.

691 *Hoc neverat unum*] Ex more prisco, ut notavimus Theb. IV. quo matres texebant ac nebant chlamydes filiorum militares. *Unum*] Quia

Mater opus,) tenui collectus in ilia vinclo,
 Cornipedis lævo clypeum demiserat armo,
 Ense gravis nimio: tereti juvat aurea morsu
 Fibula, pendentes circum latera aspera cinctus, 695
 Vaginæque sonum, tremulumque audire pharetræ
 Murmur, et a cono missas in terga catenas.
 Interdum cristas hilaris jactare comantes,
 Et pictum gemmis galeæ jubar: ast ubi pugna
 Cassis anhela calet; resoluta vertice nudus 700
 Exoritur: tunc dulce comæ, radiisque micantes

gentem auro tunicam, (parens venerat hoc solum opus,) imposuerat scutum sinistro humero equi: onustus erat ense graviore, quem aurea fibula sustinet rotundo morsu. Juvat audire balteum pendulum circa terribilia latera, et sonitum vaginæ, et crepitum trepidæ pharetræ, et catenas descendentes a cono in dorsum. Interdum lætus agitare cristæ jubas, et fulgentem cassidem gemmis distinctam. At ubi prælio fatigatus, exiit galeam madentem sudore, et ostendit se detecto capite; tunc crines

incastigatâ jubarum Libertas.—692 'Distinctio plena his verbis subjicienda: collectus in ilia vinclo.' Barth.—693 Unus Behot. *dimiserat armo.*—694 *Ense gravis tereti, nimio juvat omnes Barthiani, Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. Ense gravis nimio, tereti juvat Behott. 1. 2. Exc. Cantab. Petrens. Dan. Put. Petav. Lipsian. Lang. Laur. Buslid. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Schottus in Obs. Hum. lib. II. cap. 29. ex codd. legit: Ense gravis nimio tereti ligat, &c. et ita in suo codice reperit Gronovius. Vide Syllog. Epist. Tom. II. p. 537.*—696 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *tremulæque audire pharetræ;* Behott. 1. 2. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *tremulumque audire pharetræ.*—701 'Nonnulli libri, ut et optimus omnium, radiisque trementes legunt; quod tamen merito præterierim.' Barth. Behot. 1. Burm. Petrens. et Exc. Cantab. etiam, tre-

NOTE

nisi victa pietate in filium nunquam opera feminea attigisset, ut quæ virilia exerceret, ut venationem.

694 *Ense gravis nimio]* Hunc verum et tres sequentes suppositos censet et rejicit Guyetus. Et certe nimium luxuriat Poëta in hac Parthenopæi descriptione; nam ad quid referret illud *audire?* an ad illud *juvat?* *Juvat]* Andreas Schottus legit *ligat* ex scriptis codicibus; nec aliter invenit Gronovius in Pirchemeri membranis.

696 *Vaginæ sonum, &c.]* An sup-

plendum, juvat audire sonum vaginæ, &c.

697 *A cono missas in terga catenas]* A cono enim galeam descendebant catenæ, quæ collam militis ab ictu defendebant.

699 *Et pictum gemmis galeæ jubar]* Veteres galeas interdum gemmis et auro ornabant. Ovid. de Pont. III. 'Scuta sed et galeæ gemmis radiantar et auro.' Prudentius in Psychomachia: 'Si fratris galeam fulvis radiare cerauniis.

Dulce nitent visus, et, quas dolet ipse morari,
 Nondum mutatæ rosea lanugine malæ.
 Nec formæ sibi laude placet, multumque severis
 Asperat ora minis: sed frontis servat honorem 705
 Ira decens: dat sponte locum Thebana juvenus,
 Natorum memores, intentaque tela retorquent:
 Sed premit, et sævas miserantibus ingerit hastas.
 Illum et Sidoniæ juga per Theumesia nymphæ
 Bellantem, atque ipso sudore et pulvere gratum 710
 Laudant, et tacito ducunt suspiria voto.
 Talia cernenti mitis subit alta Dianæ
 Corda dolor, fletuque genas violata, Quod, inquit,
 Nunc tibi, quod leti quæram Dea fida propinqui
 Effugium? hæcne ultro properasti ad prælia, sæve 715
 Ac miserande puer? cruda heu festinaque virtus
 Suasit, et hortatrix animosi gloria leti.

blande, ac oculi radiis coruscantes blande lucent, et purpureæ genæ nondum indutæ lanugine, quam ipsi grave est tardari. Nec sibi gratatur præconio pulchritudinis, et valde efferat faciem severis minis, sed grata ferocitas frontis decorem retinet. Thebani faciunt ei ultro viam, recordati liberorum suorum, et revocant destinatas sagittas. Sed instat, et injicit crudeles hastas parcentibus. Illum et Nymphæ Thebanæ in cacuminibus Theumesi laudant pugnantem, et venustum ipso sudore et pulvere, et suspirant occulto desiderio. Dianæ hæc aspicienti placidus dolor penetrat profundum pectus; et vultu temerato lacrymis: Quemnam, inquit, nunc tibi procurabo Dea fida exitum a morte proxima? Ad hæc pugnas sponte festinasti, crudelis et deplorande adolescens? Heu propera et immatura virtus, et honor sua-

mentes; Behot. 2. nitentes; Burm. pro v. l. meantes. Lectio trementes Burmanno placuit. Cf. Propert. iv. 6. 26. ibi Bronkhuis. et Passer. Cic. Divin. 1. 11. et Theb. ii. 505. necnon Barth. ad Nemes. Ecl. ii. 76.—702 Dulce nitent oculi optimæ Barthii membranæ: 'Pariter hic veritatem restituit unicuique ille codex, quam dolet ipse morari referendo.' Barth.—712 In veteribus membranis

NOTÆ

704 *Nec formæ sibi laude placet]* Ut quæ fœminam magis deceret, quam virum: ideo illam efferabat severis minis, et ne timiditatis argueretur.

705 *Sed frontis servat honorem Ira decens]* Omnia pulchrorum pulchra sunt, ut dicebat Socrates, et ut lib. vi. dixerat Poëta Parthenopæi lacrymas suam habere gratiam, sic hic dicit iram ejus 'Non potuisse frontis

ejus venustatem extinguere, sed ipsam servare.'

707 *Intentaque tela retorquent]* Tela contra Parthenopæum parata ætatis ejus misericordia revocantur.

709 *Sidoniæ nymphæ]* Thebanæ. *Juga per Theumesia]* Thenmesus mons Bœotiæ, ut jam sæpius diximus.

711 *Et tacito ducunt suspiria voto]* Ut ei nubant, vel vincat.

Scilicet angustum jamdudum urgentibus annis
 Mænalium tibi, parve, nemus, perque antra ferarum
 Vix tutæ sine matre viæ, sylvestria cujus 720
 Nondum tela procax, arcumque implere valebas.
 Et nunc illa meas ingentem plangit ad aras
 Invidiam, surdasque fores, et limina lassat.
 Tu dulces lituos, ululataque prælia gaudes,
 Felix, et miseræ periture parenti. 725
 Ne tamen extremo frustra morientis honori
 Affuerit, venit in medios caligine fulva
 Septa globos, primumque leves furata sagittas
 Audacis tergo pueri, cœlestibus implet

sor generosæ mortis te impulit. Nempe saltus Mænalis arctus tibi visus est, annis instantibus; cum vix securum iter erat per lustra bestiarum sine genitrice, cujus nondum proterve poterat tractare nemorensia spicula et arcus. Et nunc illa lamentatur, invidiam faciens ad altaria mea, et fatigat surda limina et fores. Grata tubæ et pugnæ personantes te delectant, fortunate, et tantum moriturse infelici matri. Ne tamen Diana incassum præsens fuerit supremæ gloriæ perituri, subit medias acies circumdata fulva nube, et primum surripiens lævia tela e dorso temerari

Barthii vox mitis ita mirifice scripta est ut et legi possit unciis.—720 'In optimis nostris membranis contraria pæne sententia est, quam ego tamen veram esse negare non ausim: *Vix tutæ cum matre viæ.*' Barth.—723 Behot. 1. *et limina laxat*; Behot. 2. *et limina pulsant.* 'Ineptiunt libri qui in Papinio lectionem mutatum veniunt.' Barth.—724 In Lactantii Commentario legitur: *ululandaque prælia.*—725 Pat. Petav. unus Behot. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *moriturse parenti*; Dan. alter Behot. nonnulli Barthiani, Exc. Cantab. Petrens. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *periture parenti.*—726 Unus Behot. *Non tantum.*—727 *Abfuerit* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Pat. Petav. omnes Barthiani, Behot. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Adfuerit*, vel *Affuerit* Exc. Cantab. Petrens. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Dan. *caligine furva.* Vide Nic. Heinsium ad Ovid. Tom. II. pp. 62.

NOTE

718 *Scilicet angustum, &c.*] Hunc versum et septem sequentes pro nothis habet Guyetus.

722 *Ingentem plangit ad aras Invidiam*] Supple, *factura*, ut Lucanus lib. I. 'Nullius defuit aris Invidiam factura parens.'

723 *Surdas*] Quæ non audiunt.

724 *Tu dulces lituos, ululataque prælia gaudes*] Supple, *tractare vel au-*

dire, aut aliud verbum: 'Gaudere' enim non jungitur accusativo sed ablativo. Plura tamen Poëtis conceduntur.

727 *Caligine fulva*] Virg. *Æneid.* XII. 'Fulva pugnas de nube videntem.' Lucr. lib. VI. 'Fulvæ nubis caligine crassa.' 'Fulvam caliginem,' dixit quoque Valerius Cato in diris.

Coryton telis, quorum sine sanguine nullum 730
 Effugit. Ambrosio tunc spargit membra liquore,
 Spargit equum, ne quo temeretur vulnere corpus
 Ante necem, cantusque sacros, et conscia miscet
 Murmura, secretis quæ Colchidas ipsa sub antris
 Nocte docet, monstratque feras quærentibus herbas. 735
 Tunc vero exerto circumvolat igneus arcu,
 Nec se mente regit, patriæ, matrisque, suique
 Immemor, et nimium coelestibus utitur armis.
 Ut leo, cui parvo mater Gætula cruentos
 Suggest ipsa cibos, cum primum crescere sensit 740
 Colla jubis, torvusque novos respexit ad ungues,
 Indignatur ali, tandemque effusus apertos
 Liber amat campos, et nescit in antra reverti.

juvenis, refecit pharetram divinis sagittis, quarum nulla fertur, quin sanguinem eliciat. Tunc artus perfudit succo Ambrosia, equum quoque perfudit, ne qua plaga corpus violaretur ante eadem, et addit sancta carmina, et solitos susurros, quibus ipsa noctu erudit Colchidas in arcanis cavernis, et ostendit agrestes herbas indagantibus. Tunc vero fervidus circumcursat nudato arcu, nec se gubernat ratione, oblitus patriæ, parentis, ac sui, et nimium utitur divinis armis. Ut parvus leo, cui ipsa mater Gætula suppeditat escam sanguinolentam, cum primum animadvertit cervicem juba erigi, et trux intuetur recentes ungues, indignatur nutriti, tandemque erumpens et solutus imperio, exoptat patentes agros, et nescit in lustrum re-

~~~~~

63.—730 *Coriton* Lactantius; et ita legit Barthius.—731 *Decidit* nonnulli codd. cum Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *Effugit* vero Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Exc. Cantab. Petrens. Venett. Rom. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—740 Dan. Heinsius ad Claudian. iii. Cons. Honor. 79. citat: *crecere sensu*, nisi sit error typothetæ.—741 *Terga jubis* in quibusdam. Vide

NOTÆ

731 *Ambrosio*] Divino, conservante ab omni damno. Ambrosius succus autem Poëticiis Divis, omnis divinus favor, omne auxilium salutare. Sic apud Maronem, Venus vulnerato filio *Ænea* *Æn.* xii. 'Spargitque salubres Ambrosiæ succos, et odoriferam Panacæam.' Barthius.

733 *Ante necem*] Letalem ictum. *Cantusque sacros, et conscia miscet Murmura*] Existimabant veteres eam esse

in verbis quibusdam ac carminibus vim, ut eorum ope mira quædam facere posse crederent; de quo argumento vide Plinium lib. vii. cap. 2. et vide supra quid de Diana aut Hecate diximus.

735 *Nocte*] Nox enim accommoda magiæ exercendæ.

739 *Gætula*] Gætulia regio Africa mediterranea, quæ nunc vocatur *Biledulgerid*.

Quos, age, Parrhasio sternis, puer improbe, cornu?
 Prima Tanagræum turbavit arando Choroëbum 745
 Extremo galeæ, primoque in margine parmæ
 Angusta transmissa via: stat faucibus unda
 Sanguinis, et sacri facies rubet igne veneni.
 Sævius Eurytion, cui luminis orbe sinistri
 Aspera tergeminis acies se condidit uncis. 750
 Ille trahens oculo plenam labente sagittam
 Ibat in auctorem: sed Divum fortia quid non
 Tela queant? alio geminatum lumine vulnus
 Explevit tenebras: sequitur tamen improbus hostem,
 Qua meminit, fusum donec prolapsus in Idam 755
 Decidit: hic sævi miser inter funera belli
 Palpitat, et mortem, sociosque, hostesque precatur.

dire. Quos, age, fundis, temerarie adolescens, arcu Arcadio? Prima sagitta perculit Choroëbum Tanagræum, trajecta per arcum meatum, inter extremitatem galeæ, ac primam oram clypei. Cruoris fluctus hæret gutturi, et vultus rubet ardore sacri veneni. Crudelius percussus est Eurytion, cui dira cuspis mergit se triplici hamo in sinum oculi sinistri. Ille Eurytion educens telum cum oculo cadente tendebat in percussorem. Sed quid validæ sagittæ Deorum non possunt? Iterata plaga in altero oculo absolvit cæcitatem; pertinax tamen in hostem pergit, qua recordatur, donec impingens in Idam jacentem labitur: hic infortunatus inter cadavera mortuorum singuliat, et orat comites et hostes,

Claudian. ibid.—745 *Prima Tanagræum* unus Behot.—749 *Sævit in Eurythion*, vel *Eurytion*, Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Put. Petav. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Sævit in Eurythion* nonnulli codd. Barthiani; *Sævus Eurythion* Dan. *Sævit in Eurytion* optimæ Barthii membranæ; unde ille *Hinc it in Eurythion* conjectabat; sed nihil a vulgata: *Sævit in Eurytion*, mutandum censebat. *Sævius Eurition* Behot. 1. *Sævius Eurichion* Behot. 2. Vide Not. Var. Multi codd. et edd. vett. *sinistro*.—752 *Ibat in actorem* optimæ Barthii membranæ.—757 Multi codd. Barthiani: *socios hostesque* pretatur, omisso *q̄* que prior loco. Optimæ ejusdem mem-

NOTE

744 *Parrhasio*] Arcadio, a Parrhasiæ Arcadiæ oppido.

745 *Tanagræum*] Ex Tanagris oppido Bæotiæ.

748 *Sacri veneni*] Sagittæ venenatæ, quæ a Diana ei subministratæ erant.

754 *Explevit tenebras*] Id est, ambobus illius oculis excæcavit. *Hostem*] Parthenopæum.

757 *Palpitat*] *Σαλπει, πάλλας*. Noster lib. viii. 'Jam palpitat arvis, Phædimus.' Lib. xii. 'His arduus ignis Palpitat.' Prudentius Passione Agnetis: 'Cæcus cornusco lumine corrui Atque in plateas pulvere palpitat.' Calpurnius Ecl. ii. de victima: 'Sæpe vaporato mihi cæpite palpitat agnus.' Hinc et cordis palpitatio. *Et mortem sociosque hostes*.

Addit Abantiadas, insignem crinibus Argum,
 Et male dilectum miseræ Cydona sorori.
 Illi perfossum telo patefecerat inguen : 760
 Huic geminum obliqua trajecit arundine tempus.
 Extitit hac ferrum, velox hac penna remansit ;
 Fluxit utrimque cruor : nulli tela aspera mortis
 Dant veniam : non forma Lamum, non insula Lygdum,
 Non pubescentes texerunt Æolon anni. 765
 Figitur ora Lamus, flet saucius inguina Lygdus,
 Perfossum telo niveam gemis, Æole, frontem.
 Te præceps Eubœa tulit, te candida Thisbe
 Miserat, hunc virides non excipietis Amyclæ.

ut se conficiant. Jungit filios Abantis, Argum comis conspicuum, et Cydona incerte amatum ab infelici germana; illi aperuerat inguen telo transfixum, huic transversa sagitta perforat utrumque tempus: ferrum hac eminet, celestis ala hac restitit; utrimque exit sanguis. Acerbæ sagittæ nulli parcunt. Non venustas Lamum, non Lygdum insula, non ætas puerilis tutatur Æolum. Lamus in ore foditur, Lygdus vulneratus dolet inguina, Æole, doles candidam frontem transfixam sagitta. Eubœa abrupta te genuit, Thisbe alba te miserat ad bellum, Amyclæ virentes non excipietis hunc reducem. Nunquam manus frus-

branæ: hostemque precatur.—760 'Libri sunt veteres, qui hunc versum non agnoscunt, ut Behott. 1. 2. et optimus omnium ille noster. Ut iis assentiamur non admodum boni ingenii ipse facit hic *ροδελωρ*.' Barth.—762 Unus Behot. hac pinna.—764 In eodem codice: non insula Lidum. Pro Lamum multi codd. et edd. vett. habent Lanum.—766 Behot. 1. Lydus pro Lygdus.—768 Multi codd. et edd. vett. Thysbe, vel Tysbe; Behott. 1. 2. Thispe.—769 'Omnino scripsit Papinius, ut est in optimo aliisque duobus bonitate ei

NOTE

que precatur] Ut se quam citissime conficiant.

758 Addit Abantiadas] Horum mentio Theb. vii. in Catalogo.

768 Eubœa] Insula: vide Theb. vii. Candida Thisbe] Vide ibidem. Candida autem, ob candidas columbas, nam alibi 'Dionæis avibus circumsonam' appellarat. Notum illud Ovidii Met. xv. 'Niveisque frequens Sinnessa columbis.' Et illud Martialis: 'Quæque gerit similis candida turris aves.'

769 Amyclæ] Erat itaque ejusce etiam nominis urbs in Bœotia, aut Phocide aut Eubœa, ex quibus locis copiæ venerant auxilio Thebanorum.

Nam Amyclæ Laconicæ sequebantur partes Argivorum, ut vidimus lib. iv. in Catalogo copiarum Argivarum. Erant et quidem aliæ Amyclæ in Italia inter Cajetam et Trinacriam, quas a serpentibus deletas tradit Plinius: quæque 'tacitæ' dicuntur Virgilio, quia cum sæpius nuntiatum esset hostes adesse, falsumque hoc nuntium inventum fuisset, lege tantum fuit, nequis hanc famam spargeret; unde postea urbs fuit ex improviso capta. Hinc natum proverbium: 'Loqui volo; nam scio Amyclas tacendo periisse.' Virides] Forsan a copia sylvarum vel pratorum.

Nunquam cassa manus, nullum sine vulnere fugit 770
 Missile: nec requies dextræ, sonitumque priori
 Jungit arundo sequens: unum quis crederet arcum?
 Aut unam sævire manum? modo dirigit ictus,
 Nunc latere alterno dubius conamina mutat,
 Nunc fugit instantes, et solo respicit arcu. 775
 Et jam mirantes, indignantesque coibant
 Labdacidæ, primusque Jovis de sanguine claro
 Amphion, ignarus adhuc, quæ funera campis
 Ille daret: Quonam usque moram lucrabere fati,
 O multum meritos puer orbature parentes? 780
 Quin etiam menti tumor atque audacia gliscit,
 Congressus dum nemo tuos pugnamque minorem
 Dignatur bellis, iramque relinqueris infra.
 I, repete Arcadium, mixtusque æqualibus illic,
 Dum ferus hic vero desævit pulvere Mavors, 785

tratur, nullum exit telum sine plaga. Nec otium dextræ, et sagitta insequens miscet sonitum suum priori jam emissæ. Quis putaret unum arcum? aut unam manum grassari? modo emittit tela in directum, nunc in dextram et sinistram partem anceps mulat suos natus: nunc cedit prementibus, et spectat solo arcu. Et jam Thebani stupentes et indignantes conglobantur, et primus Amphion de genere illustri Jovis, inscius adhuc quas ille edidisset cades in campo: Quonam usque lucifacies dilationem mortis, o puer orbos redditure multum meritos parentes. Quin etiam superbia et fiducia crescit in animo, dum nemo dignatur in acie tecum, ut viltiori, congregi, ei relinqueris, ut ira non dignus. Vade, redi in Arcadium, et illic insertus coactaneis, dum hic asper Mars furit in serio pulvere, prætentia domi cer-

proximis codicibus, non recipietis.' Barth.—773 *Aut unam sævire manum* unus Behot.—780 *O multum miseros* optimus aliique duo Barthiani, Dan. Pnt. Petav. Buslid. Lindenbrog. et Cruc. *O multum meritos* Petrens. Exc. Cantab. Lang. Laur. Lipsian. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—784 *Arcadias unus* Behot.

NOTE

772 *Unum quis crederet arcum*] Ex gittas emittendi intentionem. *Lactantius*.
 tot, uno quasi momento, occisis, plures, non unus solum, sagittarii credebantur.

773 *Modo dirigit*] In directum emittit.

774 *Nunc latere alterno*] In dextram et sinistram. *Conamina*] Sa-

775 *Nunc fugit instantes, &c.*] Ut Parthi solebant.

777 *Labdacidæ*] Thebani.

778 *Amphion*] Vide lib. vii. catalogum ducum Thebanorum.

Prælia lude domi: quod si te mœsta sepulcri
 Fama movet, dabimus, leto moriere virorum.
 Jamdudum hunc contra stimulis gravioribus ardet
 Trux Atalantiades, nec dum ille quieverat, infit:
 Sera etiam in Thebas, quarum hic exercitus, arma 790
 Profero: quisnam adeo puer, ut bellare recuset
 Talibus? Arcadiæ stirpem, et fera semina gentis,
 Non Thebana vides: non me sub nocte silenti
 Thyas Echionio genitrix famulata Lyæo
 Edidit: haud unquam deformes vertice mitras 795
 Induimus, turpique manu jactavimus hastam.
 Protinus astrictos didici reptare per amnes,
 Horrendasque domos magnarum intrare ferarum:

tamina. Quod si te agit tristis gloria tumuli, indulgebimus, occumbes morte bellatorum. Jamdudum ferox Atalanta filius flagrat contra hunc acrioribus ira stimulis et antequam Amphion finisset inquit: Tardius etiam vero arma aduersus Thebas, quarum hæ copia sunt. Quisnam tam puer, ut renuat pugnare aduersus tales? Aspicias sobolem et asperam propaginem nationis Arcadiæ, non Thebanam. Thyas mater ministra Bacchi Thebani non me peperit in tacita nocte: nunquam teximus caput femineis mitris, et vibravimus thyrsuum fada manu. Didici, statim ut natus sum, repere per fluvios gelu constrictos, et subire terribilia lustra ingen-

—788 'Melius, faventibus nonnullis libris, omittatur vocula *hunc*; non enim solum viro loquenti, sed rei ipsi indignatur Parthenopæus.' Barth.—789 *Atalantiades* anns Behot.—796 'Omnino scribendum, accedente auctoritate codicis primarii: *turpesque manu jactavimus hastas*.' Barth. 'Si codd. hanc lectionem bono numero firmaverant, non rejicerem: at vulgatam lectionem improbandi nullam necessitatem video; ne loquar de sibilo tot vocum suo epitheto destitui: passim '*hasta*' de '*Thyrso*.' Virg. Ecl. v. 31. Catul. Epithal. Thet. et Pel. vs. 256.' Burman. *Turpemque manu jactavimus hastam* conjectabat Jortin. et sane non multum interest in codd. inter *turpique* et

NOTE

789 *Trux Atalantiades*] Parthenopæus. *Ille*] Amphion.

790 *Sera etiam*] Etiam tarde ad hoc bellum veni, quamvis puer sim.

792 *Talibus*] Ignavis, imbellibus, comitibus mollis Dei seu Bacchi. *Fera semina gentis*] Ex arboribus enim et lapidibus orti Arcades, ut credebant. Vide Theb. iv.

793 *Sub nocte silenti*] Orgia enim Bacchi noctu celebrata.

794 *Thyas*] Bacchæ Thyades etiam

vocabantur. *Echionio*] Thebano. *Lyæo*] *Lyæus* Bacchi cognomentum.

795 *Deformes*] Quod mitræ virum non decerent.

796 *Turpique manu jactavimus hastam*] Emendat Cruceus *turpem*. Objicit enim Parthenopæus Thebanis mollitiem et usum Bacchicæ supellectilis, ut mitram et thyrsuum, quem '*mollem hastam*' periphrasi vocat, eadem ratione qua versu superiori '*deformes mitras*' appellat.

Et quid plura loquar? ferrum mea semper et arcus
 Mater habet, vestri feriunt cava tympana patres. 800
 Non tulit Amphion, vultumque et in ora loquentis
 Telum immane rotat : sed ferri lumine diro
 Turbatus sonipes, sese dominumque retorsit
 In latus, atque avidam transmisit devius hastam.
 Acrior hoc juvenem stricto mucrone petebat 805
 Amphion ; cum se medio Latonia campo
 Injicit ante oculos : omni stetit obvía vultu.
 Hærebat juveni devinctus amore pudico
 Mænalius Dorceus, cui bella, suumque timorem
 Mater, et audaces pueri mandaverat annos. 810
 Hujus tum vultum Dea dissimulata profatur :

tium belluarum, et quid plura dicam? Parens mea semper tenet arcum, et sagittas; patres vestri percutiunt cava tympana. Amphion non passus est, et torquet enorme jaculum in faciem et in ora dicentis, sed equus percussus horrendo fulgore ferri, deflectit se et dominum ad latus, et dedit transitum hasta cupidæ sanguinis. Amphion hoc ardentior aggrediebatur juvenem nudato gladio, cum Diana opposuit se ante ejus oculos in medio campo, et stetit obvía tota facie. Dorceus Mænalius affixus erat adolescenti, illi conjunctus honesto amore, cui mater commendaverat bella suumque metum ac præteritam adolescentiam filii. Tum Dea sub hujus facie

turpique. Pro jactavimus multi codd. habent tractavimus.—800 Behott. 1. 2. ab al. m. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. vestra feriunt cava tympana matres; Behot. 1. vestrique ferunt cava tympana patres; Behot. 2. vestri feriunt cava tympana patres. Vocem matres perperam mutant libri nonnulli in patres.—801 Amphion ultum sed in conjectabat Barth.—802 Telum immane parat vet. cod. Lindenbrogii, Buslid. et nonnulli Barthiani; Telum immane jacit Lipsian.—806 Sola Venet. 3. omni stetit anxia vultu; Jortin. conj. Dorci stetit obvía vultu.—811 Hujus tum vultu Dan. Hujus tum in vultu optimus et duo alii Barthiani. Hujus tum vultum Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Petrens. Exc. Cantab. Burm. Taurin. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Anstet. vultu legi jussit Gronovius, ut in Dan. eumque secuti sunt Daum.

NOTE

800 *Vestri feriunt cava tympana patres*] Objicit etiam Thebanis usum tympani, ut probrosum, et mollis animi indicem ut videre etiam est apud Virgilium Æneid. ix. 'Tympana vos buxusque vocant.' Itaque mirum est tympana in militia olim usurpata. Legimus enim apud Parthos tympano pugne signum datum. Justinus

lib. xli. Ceterum tota hæc Parthenopæi oratio adumbrata ex illa Numani apud Virgilium Æneid. ix.

804 *Avidam*] Scilicet, sanguinis.

806 *Latonia*] Dianæ Latonæ filia.

807 *Omni obvía vultu*] Id est, se spectandam præbuit.

809 *Mænalius*] Arcas, a Mænalo Arcadiæ monte.

Hactenus Ogygias satis infestasse catervas,
 Parthenopæe, satis : miseræ jam parce parenti,
 Parce Deis, quicumque favent. Nec territus ille,
 Hunc sine me, (nec plura petam,) fidissime Dorceu, 815
 Sternere humi, qui tela meis gerit æmula telis,
 Et similes cultus, et fræna sonantia jactat.
 Fræna regam : cultus Triviæ pendebitis alto
 Limine, captivis matrem donabo pharetris.
 Audiit, et mixto risit Latonia fletu. 820
 Viderat hanc cœli jamdudum in parte remota
 Gradivum complexa Venus, dumque anxia Thebas
 Commemorat, Cadmumque viro, caræque nepotes
 Harmoniæ, pressum tacito sub corde dolorem
 Tempestiva movet. Nonne hanc, Gradive, protervam 825
 Virginitate vides mediam se ferre virorum
 Coetibus ? utque acies audax, et Martia signa
 Temperet ? en etiam donat, præbetque necandos
 Tot nostra de gente viros : huic tradita virtus,

latens alloquitur Parthenopæum : Hactenus sufficit, o Parthenopæe, fuisse copias Thebanas, sufficit. Jam rationem habe infelicis matris, parcius utere numinibus propitiis. Nec ille motus, mihi permittas, inquit, Dorceu carissime, (nec plura poscam,) hunc solo deicere, qui fert sagittas similes meis, paresque vestes, et agitat habenas crepitantes. Ipse his equum frænabo : vestes pendebitis ex celis postibus Dianæ, et dabo dono genitrici captivas pharetras. Latonæ filia audiit et risit mixtis lacrymis. Hanc Venus jamdudum respexerat amplectens Martem in remoto cœli loco. Et dum sollicita reducit viro in memoriam Thebas Cadmumque et posteros dilectæ Harmoniæ, excitat opportune dolorem occultum in tacito ejus pectore. Nonne cernis hanc, Gradive, virginitate superbientem, immiscere se mediam turbis pugnantium ? utque confidens ordinet turmas et bellica vexilla ? en etiam indulget, et tribuit occidendos tot viros de nostro genere ? huicne attributa fortitudo, huic-

*****

Veen. et Delph. non vero Editores Bipontini. Vide Not. Var.—812 'Melius aliquanto optimus codex : infestasse cohortes.' Barth.—815 Codex Lindembrogii, non plura.—818 Culmine pro Limine mallet Marklandus ad Sylv. iv. 3. 137.—824 'Plerique libri delirant Harmoniæ et Hermione scribentes. Apollodorus de Cadmo lib. III. Ζεὺς ἔδωκεν αὐτῷ γυναικὰ Ἀρμονίαν, Ἀρμονίης καὶ Ἀρεὸς θυγατέρα. Nihil tritius.' Barth.—829 'Nulla nos causa movet turbare hanc lectionem. At non unus librorum veterum inclita virtus præferunt.

NOTÆ

812 Ogygias] Thebanas.
 814 Parce Deis] Sic Theb. II. 'Et parcius utere Divis.'
 818 Cultus Triviæ pendebitis alto

Limite] Ex more jam observato, quo hostiles exuvie Diis consecrabantur. Cultus] Spolia.
 829 Huic tradita virtus, huic furor]

Huic furor ? agrestes superest tibi figere damas. 830
 Desiluit justis commotus in arma querelis
 Bellipotens, cui sola vagum per inane ruenti
 Ira comes, reliqui sudant ad bella Furores.
 Nec mora, cum moestam monitu Latoida duro
 Increpat assistens : Non hæc tibi prælia Divum 835
 Dat pater, armiferum ni protinus improba campum
 Deseris, huic æquam nosces nec Pallada dextræ.
 Quid faciat contra ? premit hinc Mavortia cuspis,
 Hinc plenæ tibi, parve, colus, Jovis inde severi
 Vultus : abit solo post hæc devicta pudore. 840
 At pater Ogygias Mavors circumspicit alas,
 Horrendumque Dryanta movet, cui sanguinis auctor

ne rabies ? tibi restat jaculis petere rusticas damas. Bellipotens ad arma devolvit excitatus æquis expostulationibus, quem, dum se præcipitat per vacuum ærem, sola Ira sequitur : ceteri Furores in præliis occupantur. Et statim prope accedens objurgat asperis verbis tristem filiam Latonæ. Deorum genitor non hæc tibi attribuit certamina ; nisi illico relinquo, superba, hunc bellicum campum, scies nec ipsam Minervam parem huic dextræ. Quid agat contra ? Martius mucro hinc instat, hinc absoluta tibi, ephebe, stamina, inde facies rigidi Jovis : post hæc recedit superata sola verecundia. At pater Gradivus lustrat oculis turmas Thebanas, et instigat terribilem Dryantem, cui temerarius Orion auctor erat generis, cuique

Asserit vulgatam veramque scripturam Auctor ipsemet, infra vs. 835. ' Non hæc tibi prælia Divum Dat pater.' Idem.—830 Uterque Behot. et optimus Barth. *tibi figere dammas*.—831 *Dissiluit* Behot. 1.—836 *Dat pater, armiferum* Dan. Put. Petav. et edd. vett. *armiferum* vero Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. et optimi Barthiani.—838 ' Aliter distinguunt meliores codices : Quid faciat ? Contra premit, &c. Placet ea lectio.' Barth.—840 *Petrens*. Taurin. et Buslid. *evicta* ; Lang. Laur. Lipsian. Dan. Put. Petav. Buslid. et edd. vett. *devicta*. In Burm. diversa plane lectio apparet : *post hæc cunctata pudore*. Vide Not. Var.—842 Unus Behot. *actor*.—844 Barthius in-

NOTÆ

Sua enim cuique Deo a Jove attributa munia. Ceterum quæ dicit hic Venus nota ex præcedentibus libris.

833 *Ira comes*] Fortes enim ple-
rumque iracundi.

834 *Latoida*] Dianam Latonæ filiam.

835 *Non hæc tibi prælia Divum Dat pater*] Non tibi datum est a Jove præesse bello, sed tantum venationi, quæ est species belli, et usum armorum requirit.

Delph. et Var. Clas.

837 *Pallada*] Minerva etiam præerat bello.

839 *Parve*] Parthenopæe. *Colus*] Id est, finita est tibi vita.

840 *Devicta* [*evicta*] Tacit. Ann. iv. ' Sed precibus uxoris evictus, Tiberio Germanicum, sibi Tiberium ascivit.' Lib. xv. de Paulina Senecæ uxore : ' Deinde oblata mitiore spe, blandimentis vitæ evictam.'

841 *Ogygias*] Thebanas.

842 *Dryanta*] Hujus mentio Theb.

Stat.

4 O

Turbidus Orion, comitesque odisse Dianæ.
 Inde furit primum: hic turbatos arripit ense
 Arcadas, exarmatque ducem: cadit agmine longo 845
 Cyllenes populus, Tegeesque habitator opacæ,
 Æpitiique duces fugiunt, Pheneique phalanges.
 Ipsum autem et lassa fudit prosternere dextra,
 Nec servat vires: etenim huc jam fessus, et illuc,
 Mutabat turmas: urgent præsentia millo 850
 Funeris, et nigræ præcedunt nubila mortis.

erat patrum aversari cultores Dianæ. Hæc prima furoris causa. Ille obtruncat gladio perculos Arcadas, et exarmat unum ex eorum ducibus. Plebs Cyllenes promiscue ruit, et incolæ umbrosæ Tegees, ac duces Æpytii, et agmina Phenei lerge vertunt. Parthenopæus sperat etiam hunc dejicere fessa manu, nec parcat viribus: etenim fatigatus jam huc et illuc trans mittebat copias. Mille omina mortis instant,

~~~~~

terpungit: comitesque odisse Dianæ Inde furit. Primum, &c.—847 Ephitiique duces, Telepheæque phalanges Dan. Epytiique duces fugiunt, Thelepheæque phalanges Behot. 1. Epiticique duces fugiunt, Thelepheæque phalanges Behot. 2. Epytiique duces fugiunt, Theneique phalanges optimus codex Barthii; Epiticique duces, Theptheæque phalanges omnes alii Barthiani; Epiticique duces, celepheæque phalanges Taurin. Ephitiique duces, Thelepheque phalanges Borm. Epiticique truces fugiunt conj. Barth. Æphitiique duces pereunt Telepheæque phalanges Petrens. Epiticique duces fugiunt, Tegeæque phalanges Ald. 1. Æpitiique duces fugiunt, Pheneique phalanges Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Put. Petav. Ald. 2. Colin. Gryph. 1. 2. Basil. Plant. et recentt. pereunt Tegeæque phalanges habet etiam codex Schotti. Vide Not. Var.—851 Optimæ Barthii membranæ:

NOTÆ

vii. in catalogo ducum Thebanorum.

843 Turbidus Orion, comitesque odisse Dianæ, &c.] Etiam diximus ibidem Orionem a Diana, cui vim inferre parabat, sagittis confossum: hinc justæ iræ Dryantis ejus nepotis in comites Dianæ.

845 Exarmatque ducem] Non Parthenopæum, sed alium Arcadum ducem sub ipso.

846 Cyllenes populus] Arcades, a Cyllene monte Arcadiæ. Tegees] Tegeæ seu Tegea urbs Arcadiæ.

847 Fugiunt Pheneique phalanges] Gronovius dicit rō fugiunt non esse in sincerioribus libris, sed tantum Thelepheæ phalanges: unde legendum conjicit: Thelpusæque phalanges. Thelpusa urbs et ager in Arcadia.

Vide Pausaniam in Arcadicis. Vide Theb. iv. in catalogo.

848 Ipsum autem] Hic versus et tres sequentes suspecti Guyeto. Ipsum] Dryanta.

849 Nec servat vires] Parthenopæus scilicet, dum hostes insequitur.

850 Mutabat turmas] Huc et illuc vagabatur inter ordines. Urgent præsentia mille Funeris, &c.] Sic Theb. v. 'Jam certa malorum Mentis ab augurio.' Livius lib. xxv. 'Ad Romanos quidem nondum fama tantæ cladis pervenerat, sed tamen mæstum quoddam silentium erat, et tacita divinatio, qualis jam imminētis mali præagientibus animis esse solet.'

Jamque miser raros comites, verumque videbat
 Dorcea, jam vires paulatim abscedere sentit,
 Sentit et exhaustas humero leviores pharetras.
 Jam minus atque minus fert arma, puerque videtur 855
 Et sibi, cum torva clypei metuendus obarsit
 Luce Dryas : tremor ora repens ac viscera torsit
 Arcados : utque feri vectorem fulminis albus
 Cum supra respexit olor, cupit hiscere ripam
 Strymonos, et trepidas in pectora contrahit alas : 860
 Sic juvenem sævi conspecta mole Dryantis,
 Jam non ira subit, sed leti nuntius horror.
 Arma tamen, frustra Superos Triviamque precatus,
 Molitur pallens, et surdos expedit arcus.
 Jamque instat telis, et utramque obliquus in ulnam 865
 Cornua contingit mucrone, et pectora nervo :
 Cum ducis Aonii magno cita turbine cuspis

tenebræque atrî leti præeunt. Jamque infortunatus cernebat paucos socios, et verum Dorceum, jam sentit vires suas paulatim deficere, et sentit vacuatas pharetras humero minus gravato. Jam gerit arma languidius et languidius, et puer videtur. Et cum ejus oculis formidabilis Dryas resplenduit terribili scuti fulgore, subitus horror perstrinxit vultus et præcordia Arcadis. Ut cum candidus cygnus videt supra se aquilam, quæ gerit metuendum fulmen, vult littus Strymonis se findat, et comprimit ad pectus pavidas pennas. Sic visa proceritate feri Dryantis, jam non ira corripit adolescentem, sed horror præcius mortis. Pallens tamen arma expedit, orans incussum Deos et Dianam, et præparat inobsequentes arcus. Et jam properat tela emitte, et obliquus in utrumque brachium, admovent cuspidi sagittæ duo arcus extrema, et chordam pectori : cum jaculum ducis Thebani pulsum magno

procedunt nubila.—858 'Recte libri veteres vectorem, ut ex suis And. Schottus Obs. lib. II. cap. 29. cujus obelisco tamen non opus erat, cum ante eum natum jam sic ediderit Aldus, ediderunt alii.' Barth. vectorem sola Gryph. 2. rectorem in quibusdam scriptis. Pro albus codex Lindenbrogii astus.—860 In quibusdam codd. Barthii : in pectore concutit alas.—865 Vocem obliquus sus-

NOTE

852 *Verumque videbat Dorcea*] Non eum, in quem Diana transformata fuerat.

855 *Jam minus, &c.*] Hunc versum et septem sequentes spurios judicat Gnyetus.

858 *Vectorem fulminis*] Aquilam.

869 *Cupit hiscere ripam Strymonos*] Ut se recipiat, ac tegat ab impetu

instantis Aquilæ. Ceterum multi olores in Strymone Thraciæ fluvio.

863 *Triviam*] Dianam.

865 *Utramque obliquus in ulnam*] Exprimit gestum et conatum sagittarii, qui totis viribus arcum tendit, ut sagitta longius exeat.

867 *Ducis Aonii*] Dryantis.

Fertur in adversum, nervique obliqua sonori
 Vincla secat, pereunt ictus, manibusque remissis
 Vana supinato ceciderunt spicula cornu. 870
 Tunc miser et frænos turbatus, et arma remisit,
 Vulneris impatiens, humeri qua tegmina dextri
 Intrarat, facilemque cutem subit altera cuspis,
 Cornipedisque fugam succiso poplite sistit.
 Tunc cadit ipse Dryas (mirum) nec vulneris usquam 875
 Conscius, olim auctor teli, causæque patebant.
 At puer infusus sociis, in devia campi
 Tollitur (heu simplex ætas!) moriensque jacentem
 Flebat equum: cecidit laxata casside vultus,
 Ægraque per trepidos expirat gratia visus, 880
 Et prensis concussa comis, ter colla, quaterque

impetu volat in oppositum, et amputat nexus obliquos stridula chorda: ictus sunt irriti, et laxatis manibus inutiles sagittæ lapsæ sunt supinato arcu. Tunc infortunatus et perculsus remisit clypeum et habenas, intolerans plagæ, quæ subierat tegumentum dextri humeri, et mucro alter intrat teneram cutem, et detinet fugam equi secto poplite. Tunc ipse Dryas corruit (mirum) nec plagæ usquam conscius: teli auctor et causæ olim patebant. Adolescens intra brachia comitum exportatur e loco pugnae et occumbens (heu simplex ætas!) plorabat prostratum equum. Soluta galea facies ejus collapsa est, et languens venustas moritur in trementibus oculis, et cer-

*****

pectam habet Barthius, cum sequatur mox id verbum.—872 'In optimo libro quo scriptum est: ut legendum dicas quod.' Barth. Unus Behot. habet etiam quod.—873 Barthius distinguit: *facilemque cutem. Subit altera cuspis, &c.*—876 Unus Behot. *actor.* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Petrens. Exc. Cantab. et edd. vett. *patebant*; Bernartius et Barth. legendum putaverunt *patebant*.—879 'Male nonnulli librorum, qui

NOTÆ

869 *Pereunt ictus*] Quos Parthenopæus destinabat.

875 *Tunc cadit ipse Dryas*] Invisibili scilicet Dianæ telo in vindictam necis Parthenopæi: supra enim Diana sic loquitur: 'Nec fugiet pœnas quicumque nefandam Insontis pueri acelerabit sanguine dextram Impius, et nostris fas sit sævire sagittis.' Ceterum hic versus et sequens Guyeto suspecti.

878 (*Heu simplex ætas!*) *moriensque jacentem Flebat equum*] Ovidius in

Proserpina similem simplicitatem ostendit: 'Collecti flores tunicis cedere remissis, Tantaque simplicitas puerilibus affuit annis, Hæc quoque virgineum movit jactura dolorem.'

880 *Per trepidos*] Convelluntur enim in morte oculi.

881 *Et prensis concussa comis, &c.*] Lactantius: 'Moriturus enim solent erigere capita, comas concutendo seu vellendo, quasi revocent eorum sensus.'

Stare negant, ipsisque nefas lacrymabile Thebis,
 Ibat purpureus niveo de pectore sanguis.
 Tandem hæc singultu verba incidente profatur :
 Labimur, i, miseram, Dorceu, solare parentem. 885
 Illa quidem, si vera ferunt præsentia curæ,
 Aut somno jam triste nefas, aut omine vidit.
 Tu tamen arte pia trepidam suspende, diuque
 Decipito : neu tu subitus, neve arma tenenti
 Veneris, et tandem cum jam cogere fateri, 890
 Dic : Merui, genitrix, poenas, invita capessens
 Arma puer rapui, nec te retinente quievi :
 Nec tibi sollicitæ saltem inter bella peperci.
 Vive igitur, potiusque animis irascere nostris :
 Et jam pone metus : frustra de colle Lycæi 895
 Anxia prospectas, si quis per nubila longe

vix agitata arreptis ter et quater crinibus stare renuit, et cruor fœbat e candido pectore, scelus deplorandum ipsis Thebis. Tandem hæc locutus est, singultu verba interrumpente : Cadimus, vade, Dorceu, solare infelicem matrem. Illa quidem, si sollicitudines afferunt certa omina, jam providit inter somnum, aut aliquo ostento hunc funestum casum. Tu tamen illius timores suspende pio dolo, diuque falle : neu tu ad illam accedas inopinus, neve cum arma habueris. Et tandem cum tu adactus fueris verum dicere, dic : Mater, merui perire, hoc nunc invita de me supplicium. Arma puer rapui, nec destitisti te revocante, nec in pugna saltem rationem habui tua anxietatis. Ergo vive, et potius succense animo nostro, et jam timorem pelle. Sollicita incassum specularis de jugo Lycæi, si quis procul aut strepitus in

lassata scribunt. Barth.—885 *Labimur et miseram* unus Behot.—889 In eodem codice : *ne tu subitus*.—891 Omnes edd. ab Aldina *capessens* ; omnes vero codd. manuscripti etiam Petrens. et Exc. Cantab. *capesse* ; ita quoque Venet. et Rom. Barthius vs. 892. delet legiti : *Dic ; merui, genitrix, poenas, invita capessi, Nec tibi sollicita, &c.*—893 Pro *saltem* unus Behot. habet *tandem*.—896 *Anxia prospectas* Put. Petav. Lang. Laur. Bualid. Lipsian. Aldd. Co-

NOTE

886 *Si vera ferunt præsentia curæ]* Vide supra vs. 850.

889 *Neve arma tenenti]* Ne te, aut se interficiat.

891 *Invita capessens Arma puer]* Mss. magno consensu *capesse*. Idque verum esse agnoscas, modo recte interpunxeris : *Dic : merui, genitrix : poenas invita capesse. Arma puer rapui. Dignus fui perire, qui te offenderim, et injussu tuo arma puer rapuerim,*

nec vel in ipso prælio, tui reverentia, parcus me periculo objecerim. Resuscitata igitur iram tuam, ut patientius doleas, et cogita Deos maternæ majestatis vindices, teque adeo ipsam, licet invitam, et graviore, justas tamen, de me poenas expetivisse ob contumaciam et temeritatem. Hoc velut ultionis solatio luctum mitiga.

Gronovius.

895 *Lycæi]* Montis Arcadiæ.

Aut sonus, aut nostro sublatus ab agmine pulvis.
 Frigidus in nuda jaceo tellure, nec usquam
 Tu prope, quæ vultus, efflantiaque ora teneres.
 Hunc tamen, orba parens, crinem, (dextraque secandum 900
 Præbuit,) hunc toto capies pro corpore crinem,
 Comere quem frustra me dedignante solebas.
 Huic dabis exequias : atque inter justa memento,
 Ne quis inexpertis hebetet mea tela lacertis,
 Dilectosque canes ullis agat amplius antris. 905
 Hæc autem primis arma infelicia castris
 Ure, vel ingrata munus suspende Dianæ.

aire, aut pulvis levatus a nostra turba. Sternor nudus in gelida terra. Neque tu usquam præsens, quæ teneres caput meum, et ora expirantia. Hos tamen capillos, orba mater, (manuque tradidit tondendos,) recipies pro toto corpore, quos solebas adornare, me incassum veniente. Hos funere prosequeris : et recordare in certamine funebri, ne quis obtundat imperito brachio meas sagittas, et pellat amplius meos canes in ullos specus. Crema autem hæc arma infortunata primis militiæ stipendiis, vel suspende donum immemori Dianæ.

lin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Crnc. *Anxia prospectas* Dan. Behott. 1. 2. Petrens. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—899 *Tu prope quæ vultus* Behot. 1. et pro v. l. *vultus*.—901 Dan. *pro crimine crinem*.—902 Eutyches Grammaticus lib. II. hunc versum citans legit : *me me dignante*.—903 Unus Behot. unus item Lindenbrogii : *inter busta*, improbante Barthio.—906 Unus Behot. *campis pro castris* exhibet.—907 ‘In optimo libro alia omnino lectio : *nec ingrata*, quæ amarior, et minime displicet.’ Barth.

NOTÆ

899 *Quæ vultus, efflantiaque ora teneres*] Ex more, quo apud veteres propinquior et amicissimus quisque expirantem complectebatur, ac deosculabatur, quasi morientis extremum spiritum ore suo excepturus. Seneca Hercule Cæthæo : ‘Membra complecti ultima, O nate, liceat. Spiritus fugiens meo Legatur ore. Brachia in amplexus cape.’

900 *Hunc tamen, orba parens, crinem (dextramque secandum, &c.)* Mittit Parthenopæus matri crines, ut illi

sepulturæ mandarentur vice sui corporis. Alias moris erat morientibus crines præsecare, ut de Didone apud Virg. Æneid. IV.

903 *Inter justa*] Alii *busta* legunt.

904 *Ne quis inexpertis, &c.*] In certamine funebri.

905 *Dilectosque canes, &c.*] Ut emeritos et omnis operis vacatione solutos.

907 *Ingrata*] Quæ meam tuamque in se pietatem oblita fuit.

P. PAPINII STATII

THEBAIDOS

LIBER X.

ARGUMENTUM.

NOCTE prælio diremto, Argivi tristes in castra se recipiunt, amissis quatuor fortissimis ducibus, Amphiarao, Tydeo, Hippomedonte, et Parthenopæo. Hoc successu elatus Eteocles, copias per noctem mittit, quæ eos in castris obsideant, observentque, ignibus accensis, ne fuga salutis suæ consulere-
rent. Dum Thebani vallum circumdant, Juno mota precibus, quas illi matronæ Argivæ pro maritis assidue fundebant, videns in quo erant periculo, Irin mittit ad Somnum, qui, Deæ jussis obsequens, gravissimo sopore Thebanos obruit. Consternatus interim Adrastus concilium vocat, deliberaturus quid in hoc discrimine agendum foret. Augur advenit Thiodamas, qui trepidos erigit, exclamans, arma sine mora capienda, Thebanos arctissimo somno gravatos, apparuisse sibi Amphiaraum, et monuisse, ne hanc elabi occasionem acceptas clades ulciscendi sinerent. His dictis in hostes tendit, et omnes enim sequebantur; sed triginta tantum eligit una cum Agylleo et Actore: aliis indignantibus, quos Adrastus mitigat, dicens, dolo, non fortitudine, rem agi, et multitudinem consiliis nocituram. Thiodamas igitur, Agylleus, et Actor, cum sociis Thebanos undique adorti, omnes ad internecionem cædunt. Hos intervenerant Hopleus et Dymas, hic comes Parthenopæi, ille Tydei, qui in hoc rerum statu se invicem ad quærenda et exportanda dominorum corpora excitant. Inventa tollunt in humeros; ac castra repetebant jam Aurora dilucescente, cum ab Amphione, quem rex cum equitum turma miserat exploraturum quid Thebani agerent, deprehenduntur. Statim telo interficitur Hopleus, qui supra corpus Tydei cadit. Dymas ensen stringit ad se defendendum: verum, abscissa illi dextra, pedibus Amphionis advolvitur, unum ab eo expostulans, Parthenopæo sepulturam concedat. Hoc Amphion indulget, ipsique vitam promittit, modo quid Argivi molirentur proderet. Ad hæc verba Dymas horruit, adactoque sibi fortiter per medium corpus ense, respondit se nec vitam, nec Parthenopæum sepulturam tanti emere velle, et amplectens principis sui corpus super ipsum pariter occumbit. Sic re-

cuperatis corporibus lætus Amphion ea ad regem remittit, pergitque ad castra Argivorum, his insultaturus, monstrando abscissa Hoplei et Dymantis capita. Sed ut vidit totum campum sanguine inundari, suosque promiscue cæsos, tanto stupore et horrore corripitur, ut ipsum vox visusque ac vires deficiant, et equus sponte versus Thebas repetit, fugiente similiter equitum turma. Tunc Argivi, audita strage a Thiodamante facta, castris erumpentes, per membra atque arma jacentium, Thebas advolant, eorumque plurimi hostibus misti urbem intrant. Portis ægre clausis, urbs circumvallatur, et machinationum omni genere oppugnatur. Territi cives Tiresiæ opem implorant, qui ignem super aras accendi jubet, et e signis flammæ, sibi a Manto filia relatis, declarat sanguine humano placandum Martis Draconem, ultimumque ex illius genere superstitem immolandum: hac sola conditione urbem servatum iri. Creon qui aderat, hoc oraculo, quo Menœceum filium posci videt, tanquam fulmine percussus, et vatem reticere incassum rogat. Tunc temporis Menœceus in media acie ingentia edebat facinora. Dea Virtus cælo delapsa, sumto Mantus vultu, hunc adit, eique narrato oraculo inspirat cupidinem gloriosa morte se pro patria devovendi. Hoc consilio in urbem revertitur, et eluso patre, quem obvium habuerat, quique ei fidem oraculo adhibere dissuadebat, editissimam turrem conscendit, fuscisque ad Deos precibus, redderent sua morte Thebanis templa, agros, domos, uxores, et liberos, medio pectore sibi gladio transosso, in mediam Argivorum aciem se præcipitem egit. Corpus ejus nullo labore recuperatur, cedentibus ultro ac cum veneratione Argivis. In urbem portatur cum summis honoribus, et supra Cadmum et Amphionem laudibus extollitur. Interim Capaneus, ingenti Thebanorum multitudine occisa, moræ impatiens, scalis admotis in muros evadere nititur, et licet undique telis lapidibusque ac sagittis impeteretur, turrim exsuperat, et hinc lapides ex ipsa turre avulsos in templa et domos ruit, et urbem suis mœnibus frangit. Veram non contentus hominibus insultare, Superis ipsis bellum indicit, ipsumque Jovem in certamen provocat. Omnibus Diis frementibus, Jupiter totis viribus in impium fulmen jaculatur. Manet ille imperterritus. Tandem corpore ejus vi fulminis cedente efflat animam, vultu in cælum ferociter converso, et adhuc minas Diis intentans.

OBRUIT Hesperia Phœbum nox humida porta, Imperiis properata Jovis: nec castra Pelasgum

Nox uvula, festinata jussu Jovis, solem condit Occidentali porta; nec ille est

Hoc Argumentum exhibent Behott. 1. 2. unus Barth. Lactant. Venett. 3. 4. Rom. Lindenbrog. Cruc. et Barth.

*Quatuor afflictis Ducibus fiducia belli
Sidoniis crescit, Graiorum obsidere castra.*

Aut Tyrias miseratus opes, sed triste, tot extra
 Agmina et immeritas ferro decrescere gentes.
 Panditur immenso deformis sanguine campus. 5
 Illic arma, et equos, ibant quibus ante superbi,
 Funeraque orba rogis, neglectaque membra relinquunt.
 Tunc inhonora cohors laceris insignibus ægras
 Secernunt acies, portæque, ineuntibus arma
 Angustæ populis, late cepere reversos. 10

miseratus Argivos, nec Thebanos: sed ei grave est, tot externas copias et innoxios populos armis diminui. Campus patet horrendus multo cruore. Illic deserunt arma, et equos, quibus gloriosi prius insidebant, et cadavera insepulta et projectos artus. Tunc deformis exercitus laceratis vexillis separat debilitatas legiones, et portæ, angustæ gentibus proficiscentibus ad bellum, spatiose admiserunt redeuntes. Similis

~~~~~  
*Tunc Juno mittit, quæ somnum concitet, Irin.  
 Thebanis subito solvuntur membra sopore.  
 Thiodamas stimulat nocturna in prælia Graios,  
 Fata docens: jugulant jacentia corpora ferro.  
 Decipit incautos pietas, Hopleum atque Dymanta,  
 Enidas exanimis lati dum membra reportant.  
 Pandere Tiresiam compellunt debita Thebis.  
 Tunc patræ vitam largitur sponte Menæceus.  
 Mox Capaneus scalis descendit mœnia ævus,  
 Fulmine percussus turrim complectitur ardens.*

Vs. 2. Behot. 1. habet. *obsistere castris.* Vs. 5. *Thiodamus Venett. Rom. Cruc. et Lindenbrog. Thiodamus Barth. Thiodamas Behot. 2. Thiodamas codex Barth. et Behot. 1. Graius Behot. 1. Vs. 6. Error est in syllabam primam verbi jacentia: Barthius conj. torpentia; sed uterque Behot. clarissimis literis exhibet: jugulantque jacentia.* Vs. 7. Uterque Behot. *Hopyleumque atque dumanta.*

2 Unus Behot. *ne castra.*—3 *At Tyrias Dan.* ‘Concionius nonnemini forte obveniet miseratur opes, quod in solo optimo exemplari inventum rem præsentem clarius inducit.’ Barth.—9 ‘Non opus quicquam hic mutari; nam sunt libri veteres ævus præferentes. Inscite. In optimo codice hæc glossa

## NOTE

3 *Sed triste, tot extra*] Acerbum erat Jovi tot gentes perire quæ venerant auxilio Argivorum ac Thebanorum: non enim miseratur Argivos aut Thebanos; utramque enim gentem meritis pœnis afficere decreverat, ut vidimus Theb. 1.

5 *Panditur, &c.*] Hunc versum et duo sequentes transpositos esse vult Guyetus, et loco eorum tres sequentes ponendos. Quinetiam utrique

ipsi suspecti sunt, et insititii videntur. Quare γὼ ‘gentes’ versus 4. jungit cum ‘par atrimque dolor’ versus 11. *Panditur*] Discedentibus copiis, quibus antea tegebatur.

9 *Ineuntibus arma*] Pro euntibus in arma, id est ad bellum.

10 *Angustæ*] Ob nimiam multitudinem. *Late cepere reversos*] Paucia scilicet redeuntibus.

Par utrimque dolor : sed dant solatia Thebis  
 Quatuor errantes Danaum sine præside turmæ,  
 Ceu mare per tumidum viduæ moderantibus alni,  
 Quas Deus, et casus, tempestatesque gubernant.  
 Inde animus Tyriis, non jam sua castra, sed ultro 15  
 Hostilem servare fugam, ne forte Mycenæ  
 Contenti rediisse petant : dat tessera signum  
 Excubiis, positæque vices : dux noctis opertæ  
 Sorte Meges, ultroque Lycas : jamque ordine jusso  
 Arma, dapes, ignemque ferunt : rex firmat euntes : 20  
 Victores Danaum, (nec enim lux crastina longe,  
 Nec quæ pro timidis intercessere tenebræ  
 Semper erunt,) augete animos, et digna secundis  
 Pectora ferte Deis : jacet omnis gloria Lernæ,  
 Præcipuæque manus : subiit ultricia Tydeus 25

*utrimque luctus, sed Thebis afferunt levamentum quatuor Græcorum acies palantes sine duce. Ut naves in mari turbido magistris destituta, quas numen, fortunaque ac procella regunt. Inde Tyriis audacia, non jam tuendi sua mœnia, sed etiam observandi hostes, ne forte fugiant, et tendant Mycenæ contenti incolumes remeasse. Tessera dat signum stationibus, et ordinantur successiones excubantium. Meges sortito, et Lycus sponte sunt duces obscuræ noctis. Jam ordine præscripto gerunt arma, et cibos, ac flammæ. Rex corroborat proficiscentes. Victores Græcorum, (non enim procul est dies crastinus, nec tenebræ, quæ intervenire pro ignavis, semper erunt,) animos augete, et corda gerite digna Diis faventibus. Omnis honor Argolidis cecidit, ac præcipuæ manus. Tydeus ingressus est vindices Inferos. Mors miratur repen-*

est : 'Arma, i. e. bellum, prælium.' Idem.—11 *Par utrique dolor* in quibusdam codd. sed hoc nihil aliud quam *utrique*, vel *utrimque*, quod ex optimis et antiquissimis membranis affert Barthins.—16 Behot. 1. *ni forte*; Dan. Put. Petav. duo Barthiani, Lindenbrog. et Crnc. *nec forte*; Behot. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *ne forte*.—19 *Sorte Megens* Put. et Behot. 1. *ultro Lycus* in eodem Behot.—20 *Arma, faces, &c.* conjectabat Lindenbrogius; improbante Barthio. *armat euntes* Put.—25 *Unus Behot. subiit en ultricia.*—

## NOTÆ

11 *Par utrimque dolor*] Quia magni duces ex utraque parte ceciderant.

12 *Quatuor errantes, &c.*] Quatuor enim duces Argivorum jam ceciderant, nimirum Amphiarus, Tydeus, Hippomedon, et Parthenopæus.

14 *Quas Deus*] Superioribus lib. diximus quamcumque navem fuisse sub tutela Dei alicujus, et præcipue Dioscurorum. *Deus* hic Peyraredo, Fortuna.

17 *Dat tessera signum*] Vide Theb. vii. 236.

18 *Positæque vices*] Excubantium successiones.

19 *Sorte*] Sors in bello, ut jam vidimus.

20 *Dapes*] An *faces*? facibus enim in acie usi etiam veteres.

24 *Lernæ*] Argivorum, a Lerna Arcadiæ palude.

25 *Subiit ultricia Tydeus, &c.*] Hic

Tartara : mors subitam nigri stupet auguris umbram :  
 Ismenos raptis tumet Hippomedontis opimis :  
 Arcada belligeris pudet annumerare tropæis.  
 In manibus merces ; nusquam capita ardua belli  
 Monstratæque ducum septena per agmina cristæ. 30  
 Scilicet Adrasti senium, fraterque juvena  
 Pejor, et insanis Capaneus metuendus in armis ?  
 Ite age, et obsessis vigiles circumdate flammæ.  
 Nulli ex hoste metus : prædam asservatis opesque  
 Jam vestras. Sic ille truces hortatibus implet 35  
 Labdacidas : juvat exhaustos iterare labores.  
 Sicut erat pulvis, sudorque, cruorque per artus

*tinus manes atri auguris. Ismenus inflatur ablati Hippomedontis spoliis. Pudet Arcadem annumerare bellicis victoriis. Præmium in promptu est. Nusquam apparent excelsa belli capita, et monstratæ ducum cristæ in septenis agminibus. Nempe senectus Adrasti erit metuenda, et fratris juvenus debiliior, ac Capaneus timendus cum insanis armis. Vadite et cingite inclusos vigilibus flammis. Nihil ab hostibus timendum, custoditis prædam et divitias jam vestras. Sic ille excitat feroces Thebanos. Placet renovare exhaustos labores. Ut erat pulvis, sudor, et sanguis commixtus su-*

~~~~~

26 Jortinus conjectabat : *vivi stupet auguris umbram*, improbante Barthio.—27 *Ismenos rapti optimæ Barthii membranæ*, Lipsian. et Venett. probante Burmanno ; *Ismenos spoliis* unus Behot. pro v. l. *Ismenos raptis ceteri codd.* et edd. omnes.—28 *Arcada belliferis* Dan.—33 *Eia age* Lipsian. 'Nequaquam assentiendum nonnullis scriptis editisque libris, qui mutant hæc ; age enim vocula tam ad plures quam ad unum spectat.' Barth. Voculam *age* mutatam non inveni. Behot. 1. *vigilem circumdate flammam* ; et ita optimæ Barthii membranæ ; quod ille probat. Behot. 2. *vigiles circumdate flammis* ; et pro v. l. *flammæ*.—34 *Unus Behot. prædam observatis*.—36 Marklandus ad Sylv. II. 3. 33. ita legit et distinguit hunc locum : *juvat exhaustos iterare labores Sicut erant : pulvis sudorque cruorque per artus Mixtus adhuc : vertere gradum viz, &c.*—37 'Versum hunc perperam aliorum locat quidam librorum.' Barth.—40

NOTÆ

versus et quatuor sequentes faciles ex præcedentibus. *Subiit ultricia*] Ut apud Virgilium lib. VIII. 'Hæc, inquit, limina victor Alcides subiit : hæc illam regia cepit.' Hor. I. Sat. 9. 'Cum gravius dorso subiit onus.' Aliique Poëtæ.
 29 *In manibus merces*] Locutio hortantibus apta. Sic Turnus Æneid. XII. 'In manibus Mars ipse viri.' Et Georg. II. 'In manibus terræ.'

30 *Septena per agmina*] Septem e-

nim erant duces Argivorum.

31 *Juventa Pejor*] Juventus enim inconsulta.

34 *Opesque Jam vestras*] Hostium opes scilicet, prædam et opes obside-tis, non hostes.

35 *Hortatibus implet*] Silius lib. V. 'Nunc hos, nunc illos adit atque hortatibus implet.' Valerius Flaccus lib. IV. 'Atque alacrem lætis hortati-bus implet.'

Mixtus adhuc, vertere gradum : vix obvia passi
 Colloquia, amplexus etiam, dextrasque suorum
 Excussere humeris : tunc frontem, aversaque terga 40
 Partiti, laterumque sinus, vallum undique cingunt
 Ignibus infestis : rabidi sic agmine mixto
 Sub noctem coiere lupi, quos omnibus agris
 Nil non ausa fames longo tenuavit hiatu.
 Jam stabula ipsa premunt : torquet spes irrita fauces, 45
 Balatusque tremens, pinguesque ab ovilibus auræ.
 Quod superest, duris affrangent postibus ungues,
 Pectoraque, et siccos minuunt in limine dentes.
 At procul Argolici supplex in margine templi

per corpora, gressus convertunt in Argivos : vix sustinent sermones obviatorum, rejecerunt etiam a cervicibus manus suorum et brachia. Tunc partiti frontem, extremamque aciem, ac sinus laterum, circumdant castra undique flammis hostilibus. Sic furiosi lupi promiscue convenerunt sub noctis tempus, quos fames, quæ omnia tentavit in cunctis campis, maceravit longo rictu ; jam instant caulis ipsis : spes vana, trepidus balatus, ac optimus odor ex stabulis veniens cruciant eorum fauces : quod restat, ungues perrumpunt ad duras feres, et alterunt pectus et dentes famelicis in limine. At longe supplex turba in gradibus delubri Argivi, et matronæ Peloponne-

*****

‘ In omnibus nostris codd. legitur *aversaque*. In uno alteroque non *terga* sed *castra* scriptum est : ut et in Behottii libris. Nihil tamen a vulgata scriptura mutare consultum putamus : *aversaque* legit etiam Lactantius.’ *Idem.* Solus Behot. 1. *castra* ; nam alter Behot. habet, ut in aliis codd. *terga*.—42 *Ignibus infestis* Petrens. Exc. Cantab. Burm. Behot. 2. Put. Petav. omnes Barthiani, Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindembrog. Cruc. et Delph. *Ignibus infesti* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Venett. 3. 4. Gevart. Amstel. Gronov. et Veen. hoc tamen non receperunt Editores Bipontini. *rapidi sic agmine* Behot. 1. et *rapidi sic agmine* Behot. 2.—45 ‘ Optimi libri habent *torret* pro *torquet* : tantundem est. Nihil mutamus.’ *Barth.*—46 In quibusdam codd. et edd. vett. *ab ovilibus agnæ*, improbante Barthio.—47 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. omnes Barthiani, Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindembrog. Cruc. et Gevart. *adfringunt* ; Behott. 1. 2. Petrens. et Exc. Cantab. *adfrangunt* ; quod receperunt Gronov. Daum. Veen. et Delph.—48 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. in *marginē dentes* ; optimæ Barthii membranæ : in *pariete dentes*.—49 *At procul unus* Behot. *limine templi* omnes fere codd. et edd. ante Gronov. quem vide in

NOTÆ

38 <i>Vertere gradum</i>] Ad Argivos intelliguntur.	46 <i>Pingues auræ</i>] Auræ pinguium
supple.	ovium. Quidam vero codices habent
40 <i>Frontem</i>] Frontem vocamus la	agnæ.
<i>bataille.</i> <i>Aversaque terga</i>] <i>L'arriere</i>	48 <i>In limine</i>] Alia lectio, mar-
<i>garde.</i>	<i>gine.</i>
41 <i>Laterumque sinus</i>] Cornua aciei	

Coetus, et ad patrias fusæ Pelopeides aras 50
 Scepтрiferæ Junonis opem, reditumque suorum
 Exposcunt, pictasque fores, et frigida vultu
 Saxa terunt, parvosque docent procumbere natos.
 Condiderant jam vota diem: nox addita curas
 Jungit, et aggestis vigilant altaria flammis. 55
 Peplum etiam dono, cujus mirabile textum
 Nulla manus sterilis, nec dissociata marito
 Versarat, calathis castæ velamina Divæ
 Haud spernenda ferunt, variis ubi plurima floret
 Purpura picta modis, mixtoque incenditur auro. 60
 Ipsa illic magni thalamo desponsa Tonantis,
 Expers connubii, et timide positura sororem,

siacæ procumbentes ad patriæ altaria, petunt auxilium reginæ Junonis, et suorum regressum, et terunt facie pictas portas, et gelidos lapides, et infantes docent se prosternere. Jam consumserant diem precando: nocte adveniente eadem vota continuant, et vigilant circa ignes in aris accensos. In munus etiam offerunt pudicæ Deæ non indignum velamentum, peplum, cujus admirandum textile nulla manus infœcunda, nec a viro dijuncta consecerat: ubi splendet plurimum ostrum pictum diversis modis, et rutilat intexto auro. In hoc peplo, ipsa Juno, nondum nupta, sed promissa lecto summi Jovis, et timide relictura sororis nomen, recipit dejectis oculis.

Not. Var. *marginē templi* Behott. 1. 2.—55 Vide Notam infra.—57 *Nulla manu sterilis* Put.—61 ‘Male illinc pro illic, quod et omnium bonorum librorum est, a Bernartio aliisque editum.’ Barth. *Illinc* etiam codd. Lindenbrogii.—62 Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *positura pudorem*; Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. ceteri, cum edd. Lindenbrog.

NOTE

50 *Pelopeides*] Peloponnesiacæ, seu Argivæ, sic dictæ a Pelope, qui nomen dedit toti Peloponneso, in qua Argi siti.

51 *Scepтрiferæ*] Regiæ, quod est proprium Junonis epithetum.

52 *Et frigida vultu Saxa terunt*] Vide Theb. ix. 638. *Frigida saxa*] Pavimentum.

53 *Parvosque docent procumbere natos*] Ut facilius exorent Deam innocentia parvulorum.

55 *Vigilant altaria flammis*] Liber optimus, alique nostri constanter vel flammis vel fumis habent. Hoc Papi-

nianum esse puto. Ut odores pretiosos esse notet. Ut talibus fumis delectari Dii crediti: docent post alios multos Arnobius et Lucianus. Barthius.

56 *Peplum etiam dono*] Ita mos vetus, ut in supplicationibus matronæ pepla Deabus offerrent. Virg. Æn. II. ‘Interea ad templum non æquæ Palladis ibant Crinibus Iliades passis, peplumque ferebant Suppliciter tristes, et tonsæ pectoræ palmis.’

61 *Ipsa*] Juno.

62 *Positura sororem*] Nomen sororis. Quidam codices, *pudorem*.

Lumine demisso pueri Jovis oscula libat
 Simplex, et nondum furtis offensa mariti.
 Hoc tunc Argolicæ sanctum velamine matres 65
 Induerant ebur, et lacrymis questuque rogabant:
 Aspice sacrilegas Cadmeæ pellicis arces,
 Siderei regina poli, tumultumque rebellem
 Disjice, et in Thebas aliud (potes) excute fulmen.
 Quid faciat? scit fata suis contraria Graiis, 70
 Aversumque Jovem: sed nec peritisse precatus
 Tantaque dona velit: tempus tamen obvia magni
 Fors dedit auxilii: videt alto ex æthere clausa
 Moenia, et insomni vallum statione teneri.
 Horrui irarum stimulis, motaque verendum 75
 Turbavit diadema coma: non sævius arsit,
 Herculeæ cum matris onus, geminosque Tonantis

suavia juvenis fratris, rudis, nec adhuc læsa furtis mariti. Tunc matronæ Argivæ hoc velo tezerant eburneum Deæ simulacrum, et precabantur flentes ac querentes. Vide Domina stellati cœli impias turres concubinæ Cadmi filiæ, et destrue rebellem collem, et, cum possis, torque aliud fulmen in Thebas. Quid agat? Nooit fata adversari suis Græciis, et Jovem contrarium: sed nec vult has preces irritas esse, ac tam pretiosa munera. Attamen præsens casus occasionem præbuit magnæ opis ferendæ. E cœlo cœlo aspiciit obsessa castra, et vallum circumdari pervigilibus excubiis. Horrui furoris aculeis, et agitato capite dejecit venerandam coronam. Non vehementius excanduit, cum ægerrime ferret pondus uteri genitricis

Cruc. et recentt. positura sororem.—63 *Lumine dimisso* unus Behot.—64 ‘Aliquanto melius dicas quod est in optimo libro *offensa marito*: et sane sic scriptum Papinio.’ Barth.—66 *Induerunt ebur* optimi alique codd. Barthii, quod ille probat. *questuque tegebant* unus Behot.—69 *Disice* unus Behot. sed aliena manu insertum est, ut legeretur: *Disjice*.—71 *Adversumque* in eodem codice et nonnulli Barthiani, etiam optimus.—73 *Fors tulit auxilii* unus Behot.—78

NOTE

66 *Ebur*] Eburneum simulacrum.
 67 *Cadmeæ pellicis*] Semeles.
 68 *Tumultumque rebellem*] An tumultum Semeles, an arces Thebarum ut Guyetus interpretatur, an collem in quo sitæ Thebæ, ut Peyraredus?
 69 *Aliud fulmen*] Ab eo scilicet, quo percussa Semele. Theb. i. ‘Hanc odimus urbem Quam vultu confessus adis, ubi conscia magni Signa tori,

tonitrus fers, et mea fulmina vibraas.’
 Fulmen etiam Junoni tributum.
 72 *Tantaque dona*] Peplum.
 74 *Mæniæ*] Argivorum castra.
 77 *Herculeæ cum matris onus, geminosque Tonantis Concubitus*] Id est, cum vidit Herculem et Bacchum Thebanos inter sidera relatos, locaque in cœlo vacua occupasse.

Concubitus vacuis indignaretur in astris.
 Ergo intempesta somni dulcedine captos
 Destinat Aonios leto præbere : suamque 80
 Orbibus accingi solitis jubet Irin, et omne
 Mandat opus : paret jussis Dea clara, polumque
 Linqvit, et in terras longo suspenditur arcu.
 Stat super occiduae nebulosa cubilia noctis,
 Æthiopasque alios, nulli penetrabilis astro, 85
 Lucus iners, subterque cavis grave rupibus antrum
 It vacuum in montem, qua desidis atria Somni,

Herculis, et geminos nothos Jovis relatos inter vacua sidera. Itaque statuit tradere morti Thebanos detentos inopportuna voluptate soporis, et imperat suam Irin accingi solitis arcubus, et injungit ei quid agendum foret. Lucida Dea obsequitur mandatis ejus, deseritque cælum, ac curvatur supra tellurem extenso orbe. Est pigrum nemus, ultra caliginosos thalamos occidentis noctis, et alteros Æthiopes, nullius sideris lumen admittens; et caverna obscura sub cavis scopulis montem perforat, qua deses Natu-

*****

Succubitus Put. indignabatur in astris unus Behot.—84 Stat juxta occiduae optimæ Barthii membranæ. Behot. 1. pro cubilia exhibet cunabula; qua dictione expuncta, inscriptum cacumina eodem stylo.—85 Behot. 1. nulli penetrabilis austro.—86 In quibusdam nubibus pro rupibus; sed vide Heinsium ad Ovid. Met. xi. 591.—87 Heinsius ibid. legit: quæ desidis atria.—88 Scaliger casti-

NOTE

80 *Aonios*] Thebanos.

81 *Orbibus accingi*] Virg. 'Mille trahit varios adverso sole colores.' *Irin*] Iris Junonis famula, Thaumantis filia.

82 *Dea clara*] Iris sen arcus cælestis.

83 *In terras longo suspenditur arcu*] Alludit ad arcum cælestem, cujus Iris symbolum apud veteres.

84 *Stat, &c.*] Hic Noster incipit describere ædes Somni, ad imitationem Ovidii Met. xi. qui tamen ædes Somni prope Cimmerios populos ob longissimas ibi noctes collocat. Homerus in Lemno insula collocaverat, et Ariostus ultimo in Arcadia posuit. Vide Ovidium ibidem, Homerum lib. II. I. Vide et Lucianum in lib. II. Verarum Historiarum, ubi fabulosam

Somni civitatem, in qua Somnia habitare dicebantur, pereleganter suo more describit.

85 *Æthiopasque alios*] Sunt enim duplices Homero Æthiopes, Orientales et Hesperii: primi positi sunt ad Mare Rubrum, Oceanumque Indicum, et proprie vocantur 'Æthiopes:' alii accolunt Oceanum Atlanticum sen Hesperium, et hi vocantur proprie 'Nigritæ.' Homerus *Odyssea A. Αἰθίωας, τοὶ δίχθα δδαλαται, ἔσχατοι ἀνδρῶν, οἱ μὲν δυσομένον ὕκροπος, οἱ δ' ἀνίβρας. Æthiopes bifariam dividuntur, ultimi hominum, hi quidem solis occidentis, illi vero orientis.*

87 *Desidis*] Ab effectu, quia nimis somnus desidiam et languorem parit.

Securumque larem segnis Natura locavit.
 Limen opaca Quies, et pigra Oblivia servant,
 Et nunquam vigili torpens Ignavia vultu. 90
 Otia vestibulo, pressisque silentia pennis
 Muta sedent, abiguntque truces a culmine ventos,
 Et ramos errare vetant, et murmura demunt
 Alitibus: non hic pelagi, licet omnia clament
 Littora, non illic cœli fragor: ipse profundis 95
 Vallibus effugiens speluncæ proximus amnis
 Saxa inter scopulosque tacet: nigrantia circa
 Armenta, omne solo recubat pecus, et nova marcent
 Germina, terrarumque inclinat spiritus herbas.

ra posuit palatium, et tulos lares segnis Somni. Tenebrosa Quies, et inera Oblivio, ac torpens Desidia, nunquam expectatos habens oculos, limen custodiunt. Otia et tacita Silentia contractis alis sedent in atrio, et fugant molestos ventos a tecto, prohibentque frondes agitari, et auferunt voces avibus. Non hic strepitus maris, licet omnes ejus ripæ mugiant, non illic tonitru auditur. Ipse fluvius propinquus cavernæ per humiles valles procurrens silet inter silices et rupes, furva circum armenta, omne pecus humi jacet, et recentes plantæ languent, et halitus deprimit terræ gramina.

gat: *segnem Natura locavit*, improbante Gronovio in Diatr. p. 82.—91 Taurin. *positique silentia pennis*; sed pro v. l. *positis*. Jortinus conjectabat: *pressisque silentia labris*, improbante Burmanno.—92 ‘*Suspecta est lectio hujus versus.*’ Barth. *Muta tenent* Petav.—94 ‘*Vera scriptura est: licet horrida; etiamsi inhorreat mare, non tamen auditur sonus undæ littora pulsantis. Ita omnes scripti nostri libri, et voluit ante Gul. Canterus. Etiam sic liber Lindenbrogii et editio Gevartii.*’ Barth. Ita quoque Buslid. vetus Bernartii, et Dan. Heins. ad Claudian. Paneg. in Prob. et Olyb. Cons. 211.—95 Put. *non ullus cœli fragor.*—97 Behot. 1. Put. Petav. et nonnulli Barthiani: *scopulosque jacet*. Put. Petav. alter Behot. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Co-

NOTÆ

88 *Segnis Natura*] *Segnis*, quæ *segnem* facit. Hoc perperam corrigit Jul. Scaliger. Immo solers et vegeta, *segnem*, non ipsa *segnis*, inquit. Quasi ulla figura illa hypallage Poëtis sit frequentior. *Segnis Natura* ibi fuisse dicitur, ubi supinam quietem, et segnitiem meram locavit. Sic Kalendis Decembribus ‘*brevis Natura,*’ quæ breves facit: alibi ‘*injustam Naturam*’ dicit, quæ injustum funus efferre jubet. Nec aliter Avitus apud Senecam Suasor. 1. mare dicit ‘*deficientis in suo fine*

Naturæ pigram molem.’ Ibidemque Fabianus: ‘*radis et imperfecta Natura penitus recessit.*’ Gronovius *Diatribes* cap. 15.

89 *Limen opaca Quies, &c.*] Ut supra lib. vii. in descriptione domus Martis posuit in ejus limine Impetum Iramque, intra vero Mortem, Virtutem, &c. quæ vel præcedunt vel comitantur bellum. Sic in palatio Somni ponit omnia quæ aut illum conciliant, aut in quæ ille desinit, ut Quietem, Obliviam, et Ignaviam, omnia cum epithetis convenientibus.

Mille intus simulacra Dei cælaverat ardens 100
 Mulciber: hic hæret lateri redimita Voluptas,
 Hic comes in requiem vergens Labor: est ubi Baccho,
 Est ubi Martigenæ socium pulvinar Amori
 Obtinet: interius tectum in penetralibus altis
 Et cum Morte jacet: nullique ea tristis imago. 105
 Ipse autem, vacuus curis, humentia subter
 Antra soporifero stipatus flore, tapetas
 Incubat: exhalant vestes, et corpore pigro
 Strata calent, supraque torum niger efflat anhelio
 Ore vapor: manus hæc fusos a tempore lævo 110
 Sustentat crines; hæc cornu oblita remisit.
 Adsunt innumero circum vaga somnia vultu,

..... *Ipse autem expers solitudinum jacet supra tapetas in humida spelunca, septus somniferis floribus: stragula vaporant, et lectus calet a deside corpore; et ater vapor supra lectum exhalat ore anhelio: hæc manus sustinet capillos sparso a tempore sinistro: hæc soluta dimisit cornu. Circum etiam sunt errabunda rerum Somnia*

lin. Gryph. Basil. et Plant. *nigrantia circum*.—99 *Gramina* Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Germina* prius scriptum fuerat in Behot. 1. et hoc exhibent Dan. Put. Petav. et edd. recentt.—100. 105 *Hi sex* versus desunt in Petav. Dan. Exc. Cantab. Petrens. Taurin. Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. et Amstel. Extant tamen in Put. membranis Barth. et iis, quas contulit Andreas Schottus Obs. lib. II. cap. 29. Vide Not. Var. 'In meo codice tantum comparent primi quatuor versus: *Mille intus; Mulciber hic; Hinc omnes; Est ibi*; cum lemmate: 'Hi versus non sunt de Statio; licet scribantur in quibusdam codicibus.' Burman.—106 *Cernitur hæc species autem umentia* Put.—107 Edd. vett. *tapetis*; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. et edd. recentt. *tapetas*; optimæ Barthii membranæ: *stipatos flore tapetas*.—108 'Male Schotti liber: *corpore nigro*.' Barth. Petav. *pectore pigro*.—109 Optimus Barth. *exstat anhelio*; alter ejusdem: *afflat anhelio*; et ita Behot. 1. Vide Heinsium ad Ovid. Met. XI. p. 303.—110 Behot. 1. *e tempore*.—112 Hic et quinque sequentes versus desunt in Behott. 1. 2. Taurin. Burm. Petav. Dan. optimis Barth. membranis, et Ve-

NOTE

99 *Germina*] Alia lectio *Gramina*. Ceterum post hunc versum sequuntur in editione Gronovii, sed diverso characterē, sex versus e Ms. prolati Lindenbrogio, post et Antonio Schotto. Idem Gronovius affirmat se invenisse in sex codicibus, et certe sunt excel-

Delph. et Var. Clas.

lentis Poëtæ.

107 *Soporifero flore*] Papavere. *Stipatus flore, tapetas*] Alii codices legunt: *stipatos flore tapetas*.

109 *Efflat*] Lege *afflat*.

111 *Hæc cornu oblita remisit*] Cornu tenens pingitur somnus.

Stat.

4 P

Vera simul falsis, permixtaque tristia blandis.
 Noctis opaca cohors, trabibusque, aut postibus hærent,
 Aut tellure jacent: tenuis, qui circuit aulam, 115
 Invalidusque nitor, primosque hortantia somnos
 Languida succiduis expirant lumina flammis.
 Huc se cœruleo libravit ab æthere virgo
 Discolor: effulgent sylvæ, tenebrosaue Tempe
 Arrisere Deæ, et zonis lucentibus icta 120
 Evigilat domus: ipse autem nec lampade clara,
 Nec sonitu, nec voce Deæ percussus, eodem
 More jacet: donec radios Thaumantias omnes
 Impulit, inque oculos penitus descendit inertes.
 Tunc sic orsa loqui nimborum fulva creatrix: 125

innumerabili facie, simul vera falsis, mæsta latis confusa, (tenebrosa noctis cohors,) et affiguntur postibus aut trabibus, aut humi cubant. Lux, quæ aulam circumdat, exilis est et languida, et debiles lucernæ, quæ suadent primum soporem, extinguuntur flammis morientibus. Variata virgo se libravit illuc a cœruleo cælo. Splendent nemora, et obscura Tempe arriserunt numini; et ædes somni percussæ fulgentibus Deæ cingulis expergefiunt. Ipse autem nec clara luce, nec strepitu, nec voce numinis excitatus, cubat eodem modo: donec Thaumantis filia immisit omnes suos radios, et illapsa est penitus in pigros ejus oculos. Tunc sic incipit: Juno fulva

nett. 3. 4. Habentur tamen in Put. Petrens. Exc. Cantab. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. et recentt. *Sunt etiam innumero edd. vett. Adsunt innumero Put.—113 Put. permixtaque flumina flammis.—116 Non humilisque nitor Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. Barthius ex conjectura legit: tenuis qua circuit aulam Nox, humilisque nitor. Marklandus ad Sylv. i. 3. 43. conj. teneroque hortantia somnos.—122 Libri Barthiani variant: percussus et percussus: tantundem est.—125 Tunc sic orsa loqui: nimborum fulva*

NOTE

112 *Adsunt innumero, &c.*] Hic verus et sequentes quinque spurii quibusdam habentur, et in Petavii et Danielis exemplaribus non exstant.

115 *Tenuis, qui circuit aulam, Invalidusque nitor*] Ovidius loco supra laudato: 'Nebulæ caligine mistæ exhalantur humo, dubiæque crepuscula lucis.'

118 *Virgo Discolor*] Iris seu arcus cœlestis, quia variis coloribus pingitur.

119 *Tempe*] Quid ibi *Tempe*? Le-

gendum forsitan *tecta*, vel *templa*.

120 *Et zonis lucentibus*] Cincta enim repræsentatur zona splendida.

121 *Domus*] Somni. *Nec lampade clara*] Facem enim ferens repræsentatur Iris.

123 *Thaumantias*] Iris Thaumantis filia.

125 *Loqui nimborum* [*loqui: Nimborum*] *fulva creatrix*] Physici apud veteres interpretantur 'Junonem' ærem, ideoque bene dicitur Juno 'nimborum creatrix,' quia in aëre creantur.

Sidonios te Juno duces, mitissime Divum
 Somne, jubet populumque trucidis defigere Cadmi,
 Qui nunc eventu belli tumefactus, Achæum
 Pervigil asservat vallum, et tua jussa recusat.
 Da precibus tantis, (rara est hoc posse facultas,) 130
 Placatumque Jovem dextra Junone merere.
 Dixit, et increpitans languentia pectora dextra,
 Ne pereant voces, iterumque, iterumque monebat.
 Ille Deæ jussis dubium mixtumque sopori
 Annuit: excedit gravior nigrantibus antris 135

nubium creatrix, rogat te, Somne Deorum placidissime, sopire duces Thebanos, et gentem ferocis Cadmi, quæ nunc elata prospero belli successu, insomnis Argiva castra obsidet, et respuit leges tuas. Id indulge obsecrationibus tantæ Deæ, raro accidit posse hoc, et conciliare Jovem propitia Junone. Inquit, et manu percutiens languida pectora, ne verba excidant, rursus ac rursus inculcabat. Ille semisopitus nutu assensit Deæ mandatis. Iris prona in somnum egreditur atris speluncis, et

~~~~~

creatrix Sidonios edd. vett.—127 Edd. vett. *trucidem defigere Cadmi*; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. &c. *trucidis*.—128 *Achæum* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. et edd. vett. Mutavit Gronovius. Vide Not. Var.—129 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Put. Petav. et edd. vett. *tua jura*; Dan. Petrens. Behott. 1. 2. Gronov. Barth. et Veen. *tua jussa*.—130 Unus Behot. *rara hoc est*.—131 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. *mereri*; Gronov. Barth. et Veen. *merere*. Vide Not. Var. Ante hunc versum alius inseritur in Petav. et Dan. *Junonemque tibi placatum conjuge dextro*.—134 *Ille Deæ jussis, vultu quoque nutat eodem Put. dubius mixtusque sopori* Dan. et edd. vett. *dubium mixtumque sopori* Exc. Cantab. Petrens. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2.

NOTÆ

126 *Sidonios*] Thebanos. *Mitissime divum Somne*] Ovidius Met. II. 'Placidissime Somne Deorum.'

127 *Populum Cadmi*] Thebanos.

128 *Achæum*] Græcorum, seu Argivorum.

129 *Et tua jussa* [jura] *recusat*] Id est, vigilare vult. Alii legunt *jussa*.

130 *Da precibus tantis*] Junonis scilicet.

131 *Dextra Junone merere* [mereri] Ascriptum habet liber optimus: vel *merere*. Quod videtur commodius, si quidem omnia sunt integra; nam membranæ quas habeo donum Georgii

Richter, virtute et honoribus in Norico præfulgentis, versu solido sunt auctiores, hoc modo: *Da precibus tantis (rara est hoc posse facultas) Placatumque simul Junonem conjuge dextro Placatumque Jovem dextra Junone mereri*. Hoc modo *mereri* melius: Da tantæ Deæ precibus, ut utrosque et Jovem et Junonem, huic obsequendo, demeraris. Paulo aliter conceptum invenit Lindenbrogius. Gronovius.

134 *Dubium, mixtumque*] Alii *dubius mixtusque*, et male.

135 *Gravior*] In somnum prona.

Iris, et obtusum multo jubar excitat imbri.
 Ipse quoque et volucrem gressum, et ventosa citavit
 Tempora, et obscuri sinuatam frigore coeli
 Implevit chlamydem, tacitoque per æthera cursu
 Fertur, et Aoniis longe gravis imminet arvis. 140
 Illius aura solo volucres, pecudesque, ferasque
 Explicat, et penitus quacumque supervolat orbem,
 Languida de scopulis sidunt freta, pigrius hærent
 Nubila, demittunt extrema cacumina sylvæ,
 Pluraque laxato ceciderunt sidera cœlo. 145
 Primus adesse Deum subita caligine sensit
 Campus, et innumeræ voces, fremitusque virorum
 Summisere sonum: cum vero humentibus alis
 Incubuit, piceaque haud unquam densior umbra
 Castra subit, errare oculi, resolutaque colla, 150

accendit jubar pæne extinctum multo rore. Ipse quoque acceleravit velocem gradum, et alas temporum, et implet chlamydem in rugas collectam, frigore umbrosi cœli, et vehitur silenti volatu per aërem, et graviter impendit agris Thebanis. Illius halitus extendit humi aves, pecudes, ac feras, et quacumque fertur supra terram, undæ languentes descendunt de scopulis, nubes pendent segnius, nemora inclinant supremos vertices, et plura astra lapsa sunt laxato cœlo. Primus campus sensit repentinis umbris Deum advenisse. Innumeri clamores tumultusque hominum sonum depresserunt. Ut vero cum madidis pennis incubuit, et intravit castra, nunquam spissior quam tunc atra caligine errant oculi, cervices remittuntur, ac verba manent

Gronov. Barth. Veen. et Delph.—137 Heinsius ad Clandian. Paneg. in Prob. et Olyb. Cons. 23. legit: multo jubar excitat igni.—139 *Implicuit chlamydem* Dan. *per æthera curru* Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *per æthera cursu* Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. 3. 4. et edd. recentt.—142 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Petav. et edd. vett.

NOTÆ

137 *Ventosa*] Id est, alata: somno enim alæ dantur ad tempora.

139 *Cursu*] Quædam editiones habent *curru*. Inepte, Somno enim non currum, sed alas dant Poëtæ. Noster hoc eodem lib. 'Cum vero humentibus alis Incubuit.' Et Achilleos 1. 'Totis ubi somnus inertior alis Defluit in terras.' Tibullus: 'Postque venit tacitus fulvis circumdatus

alis Somnus.' Propertius: 'Dum me jucundis lassam sopor impulit alis.'

142 *Quacumque supervolat orbem*] Aliæ editiones habent *quacumque supervolat urbem*. Sed male: non enim tantum urbes supervolat.

147 *Campus*] Id est, Thebani qui erant in campo, quique obsidebant castra Argivorum.

Et medio affatu verba imperfecta relinqui.
 Mox et fulgentes clypeos, et sæva remittunt
 Pila manu, lassique cadunt in pectora vultus.
 Et jam cuncta silent : ipsi jam stare recusant
 Cornipedes : ipsos subitus cinis abstulit ignes. 155
 At non et trepidis eadem sopor otia Graiis
 Suadet, et a junctis arcet sua nubila castris
 Noctivagi vis blanda Dei : stant undique in armis
 Foedam indignantes noctem, vigilesque superbos.
 Ecce repens, superis animum lymphantibus, horror 160
 Thiodamanta subit, formidandoque tumultu
 Pandere fata jubet : sive hanc Saturnia mentem,
 Sive novum comitem bonus instigabat Apollo.
 Prosilit in medios, visu audituque tremendus,

imperfecta in medio sermone. Deinde manibus effluunt scuta coruscantia, pilaeque aspera, et fatigata capita in pectus labuntur. Et jam tacent omnia. Ipsi equi stare non possunt. Repentinus cinis extinguit ipsos ignes. Verum Somnus non immittit eandem quietem Graecis trementibus, et vis blanda numinis nocte errantis summovet suam caliginem a vicinis castris. Stant undique armati, ægre ferentes turpem noctem, et vigiles insultantes. Ecce subitus furor a Diis immissus invadit Thiodamanta, eumque adigit fata delegere terribili strepitu : sive Juno dederat ei hanc mentem, sive Apollo instimulaverat recentem ministrum. Prodiit in medios formidabilis

~~~~~
quamcumque supervolat urbem. Vide Not. Var.—151 Et medio affatu Aldd. Colin. Gryph. et Basil. Emendavit Joannes Livineius ad Propert. iv. 7. et Bernartius ex codice manuscripto : et ita fere alii codd.—152 ‘ Manuscripti libri ultra nihil mutant, quam quod in optimo, alioque uno, clare scriptum offendo : et tela remittunt Pila manu. Lindenbrogiani et Behottiani nihil mutant, ut nec edd. priscæ. Faciunt tamen duo illi nostri, ut glossemate veritatem exclusam arbitrer. Ut si scripserit : et tela remittunt Lapsa manu. Nihil tamen nobis auctoribus mutabitur.’ Barth.—154 ‘ Hæc omnia verba, ipsi jam stare recusant Cornipedes ipsos, iidem duo libri nullo apice agnoscunt. Sed hoc modo concipiunt rem : Et jam cuncta silent, ipsos cinis abstulit ignes.’ Idem.—157 Unus Behot. et a cunctis.—160 Ecce recens Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. Ecce repens Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. et recentt.—161 Thyodamanta nonnulli codd. et edd. vett. Thiodemanta Behot. 2.—164 Prosilit in medium Behott. 1. 2.—166 Put. exundant

NOTÆ

157 *Et a junctis*] *Et, hic pro ‘sed,’* Supple, dederat.
 quod frequens Lucano.

159 *Vigilesque superbos*] Id est, Thebanos, qui Graecis in suis castris se continentibus, ac prodire non audentibus, insultabant.

162 *Sive hanc Saturnia mentem*]

163 *Novum*] Thiodamas enim in locum Amphiarai successerat, ut vidimus. Vide Virgilium Æn. vi. ubi de Sibylla loquitur. *Instigabat*] Bernartius legit *instigarat*.

Impatiensque Dei, fragili quem mente receptum 165
 Non capit: exundant stimuli, nudusque per ora
 Stat furor, et trepidas incerto sanguine reddit,
 Exhaustitque genas: acies huc errat, et illuc,
 Sertaque mixta comis sparsa cervice flagellat.
 Sic Phryga terrificis genitrix Idæa cruentum 170
 Elicit ex adytis, consumtaque brachia ferro
 Scire vetat, quatit ille sacras in pectora pinus,
 Sanguineosque rotat crines, et vulnera cursu

aspectu et verbis, quæ intonabat, ac intolerans Dei, quem admissum in angusto animo non continet. Stimuli per sudorem erumpunt, furor in ore manifeste apparet, et modo inflat trementes genas affluente sanguine, modo deprimit eo recedente, oculi vagantur huc et illuc, et cervicem concutiendo sarta inter se collidit, quibus crines cinguntur. Sic mater Idæa penetralibus extrahit sanguinolentum Phrygem, et scire prohibet vulnera, quibus ferro laniat suos lacertos. Ille tundit pectus religiosa pinu, et jactat cruentatas comas, et currendo sibi admittit plagarum sensum: omnes campi patent,

stimuli. Vide Not. Var.—167 Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. sanguine tendit; Behott. 1. 2. Dan. Gronov. Barth. et Veen. sanguine reddit.—171 'Omniño cum optimo libro legendum Ejicit.' Barth. Vide Not. Var.—172 Put. pectore pinus.—173 Sanguineosque rotat crines Put. ac

NOTÆ

166 *Exundant* [*exundant*] *stimuli*] Quibus a numine agitabatur. *Exundant*, per sudorem erumpunt. Quidam codices habent *exundant*. *Nudus*] Quidam legunt, *multus*.

167 *Reddit* [*tendit*] Legit Gronovius, *reddiit*. Est enim, ait ille, quasi dixisset. *Exhaustit redditque, ἔσπερον ἄσπερον*. Ovidius Metam. II. 'Dum redit, itque frequens.' Lib. VIII. 'Si dant adimuntque figuras.' *Incerto*] Sive ambiguo, quia modo rubor, modo pallor ora ejus mutabat. Virgilius Æn. VI. 'Cui plurima fanti Ante fores subito non vultus, non color unus.'

169 *Sparsa*] Huc et illuc rotata.

170 *Phryga*] Gallum intelligit Cybeles sacerdotem, qui Phryx erat. *Genitrix Idæa*] Cybele seu Rhea mater Deorum, cujus erant varia cognomina. Strabo lib. X. Berecynthii autem, Phrygia gens; et in univer-

sum Phryges, ac Troum illi qui Idam accolunt (hinc *Idæa mater*) Rheam et ipsi colunt, eique Orgia peragunt, matrem appellantes Deorum, et Agdestim, et Phrygiam, et magnam Deam. A locis autem Idæam Dyndimenen, Pylenen, Pessinuntiam, ac Cybelem.

171 *Consumtaque brachia ferro*] Sacerdotes enim Cybeles sibi ferro et cultris lacertos lacerabant.

172 *Scire vetat*] Quia dolorem furor sentire non patitur. *Quatit ille sacras in pectora pinus*] Pinu etiam sibi cædebant pectus fanatici Galli, omnia ad imitationem luctus Cybeles oh Attin, et in memoriam pinus, sub qua Attis se castraverat. *Claudianus*: 'Cymbala ferre licet, pectusque illidere pinu.' *Sacras*] Quia Attis Cybeles dilectus sub pinu jacuit.

173 *Sanguineosque rotat crines*] Jactabant etiam capita furibundi Galli,

Exanimat : paveſ omnis ager, respersaque cultris
 Arbor, et attoniti currum erexere leones. 175
 Ventum ad concilii penetrale, domumque verendam
 Signorum, magnis ubi dudum cladibus æger,
 Rerum extrema movens, frustra consultat Adrastus.
 Stant circum subiti proceres, ut quisque perempto
 Proximus, et magnis loca desolata tuentur 180
 Regibus, haud læti, seque huc crevisse dolentes.
 Non secus amisso medium cum præside puppis
 Fregit iter, subit ad vidui moderamina clavi

et pinus sanguine perfunditur, et consternati leones erexerunt currum. Ventum erat ad adyta concilii, et sacram adem signorum, ubi Adrastus tristis ob ingentes clades, agitans in quas angustias res erant adactæ, incassum deliberat. Novi duces illum circumdant, ut quisque occiso erat propinquus, et afflicti occupant sedes desertas a magnis regibus, et moerent se profectos fuisse ad hos gradus. Ut cum navis, extincto gubernatore, interrupit mediam navigationem, custos laterum, aut is cui prora

*****

vulnera multi codd. et edd. vett.—174 Codd. Lindenbrogii : *respersaque cultris*.—176 *Ventum ad consilii* Behott. 1. 2.—183 Put. *dubii m. clavi*.—185

NOTÆ

quod faciebant etiam ad imitationem Cybeles, quam Diodorus ait lib. III. propter amoris impatientiam et moerorem, furore correptam, in agros excurrisset, atque ibi solam, diffusis capillis, ululatu et tympani strepitu universam implevisse regionem. Lampridius Heliogabalo : ‘ Jactavit caput inter præcisos fanaticos, et omnia fecit, quæ facere solent.’

174 *Respersaque cultris Arbor*] Cum enim cæderent brachia, sanguis effluens pinum, qua sibi pectus tunde-
 bat, fœdabat.

175 *Et attoniti currum erexere leones*] Currus Rheæ seu Cybeles trahebatur a leonibus. Vide Diodorum Siculum, Arnobium, et præcipue Vossium de Idololatria lib. I.

176 *Domumque verendam Signorum*] Intelligit ædiculam seu templum, in quo religionis causa, Aquila et signa servabantur in exercitu Romano.

Herodianus lib. IV. ‘ Ὡς δὲ ἐσέρεσε ἐς τὸ στρατόπεδον, ἐς τε τὸν νεὺν ἔρδα τὰ σημεῖα καὶ τὰ ἀγῶματά τοῦ στρατοῦ δὸν προσκυνοῦνται. Postquam in castra venit, et in sacellum in quo signa et imagines exercitus adorantur. Hinc *verenda domus*. Nec mirum est duces introduci apud signa seu in principis consultantes : Statius enim consuetudinum Romanorum observantissimus. Romani autem Duces præcipuos actus castrorum apud signa celebra-
 bant : jus illic dictum : concionari solebat inibi imperator : literæ publicæ ibi lectæ : juramenta illic exacta, ut videre est apud scriptores Latinos.

179 *Subiti proceres*] Qui scilicet in locum mortuorum ducum suffecti fuerant.

181 *Regibus*] Plerique enim reges, aut virtute regibus æquales. *Seque huc crevisse dolentes*] Ad hos honores seu gradus profectos.

Aut laterum custos, aut quem penes obvia ponto
 Prora fuit: stupet ipsa ratis, tardeque sequuntur 185
 Arma, nec accedit domino tutela minori.
 Ergo alacer trepidos sic erigit augur Achivos:
 Magna Deum mandata, duces, monitusque verendos
 Advehimus: non hæ nostro de pectore voces.
 Ille canit, cui me famulari, et sumere vittas 190
 Vestra fides, ipso non discordante, subegit.
 Nox foecunda operum, pulchræque accommoda fraudi
 Panditur augurio Divum: vocat obvia virtus,
 Et poscit Fortuna manus: stupet obruta somno
 Aonidum legio: tempus nunc funera regum 195
 Ulcisci, miserumque diem: rapite arma, morasque

pelago obversa commissa est, ascendit ad regimen deserti gubernaculi: ipsa navis miratur, et instrumenta nautica lente parent, nec accedit Deus navis protector minus perito. Ergo hilaris vates sic erigit trementes Argivos: O duces, offerimus summa jussa et veneranda monita Superiorum: hæc verba non veniunt de nostro pectore. Ille loquitur, cui vestra de me opinio servire me coegit, et capere illius infulas, ipso non repugnante. Nox molitionum ferax, et opportuna bellicis dolis offertur numinum auspiciis. Ad hoc virtus nos vocat, et fortuna efflagitat manus. Copiæ Thebanæ torpent gravatæ somno. En adest occasio vindicandi cædes regum, et infelicem diem, quo perierunt. Arma sumite, et rumpite obices portarum; hoc est tædassup-

Codd. Lindenbrogii: *tardeque sequuta*.—186 *Arma neque accedit* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett.—194 Dan. Put. et edd. vett.

NOTE

184 *Laterum custos*] *Τοίχαρχος* Poluci dicitur Græce lib. x.

186 *Arma*] *Instrumenta nautica. Tutela*] Tutela erat signum, aut effigiatum aut depictum, alicujus Dei in prora aut puppe navis, in cujus veluti clientelam se navigantes tradebant, eratque insigne navis: unde Glossæ *tutela, παράσημον τοῦ πλοίου, Insigne navis*. Et recte: nam hujus nomen navigio imponebant. Lucianus navigio *τὴν ἐπάνυμνον τῆς νεὸς ἔχοντα θεὸν τὴν Ἴσιν*. Cognominem *navi Deam habens Isidem*. Persius Sat. vi. 'Jacet ipse in littore, et una Ingentes de puppe Dei.' Procopius in xi. Isaiæ: *Ἐπιβῆναι δὲ φησιν Πάυλον*

*ὁ Λούκας ἐν πλοίῳ Ἀλεξανδρίνῃ παραστήμεν Διοσκούροισι ταῖς γὰρ πρόρῃσι δειθεῖν εἰκονας ἐνέγραφον, ὡς καὶ τὸν ὁπλοῦν Μαρτύρων. Refert Lucas Paulum conscendisse navem Alexandrinam, cujus insigne Dioscuri: semper enim inscribebant proris imagines Deorum, ut et nunc sanctorum Martyrum. Non solum autem inscribebant imagines Deorum, sed et animalium. Vide Festum in Europa. Notissimus mos. Herodotus anctor est tutelas navium a Phœnicibus παταίκους dici, hoc est cælaturas et ἐκτυπώσεις, origine sine dubio Hebraica: *Fatak* enim Hebræis 'cælare' et 'exsculpere' significat. 195 *Aonidum*] Thebanorum.*

Frangite portarum : sociis hoc subdere flammæ,
 Hoc tumulare suos : equidem hoc et Marte diurno
 Dum res infractæ, pulsique in terga redimus,
 (Per tripodas juro, et rapti nova fata magistri,) 200
 Vidi, et me volucres circum plausere secundæ.
 Sed nunc certa fides : modo me sub nocte silenti
 Ipse, ipse assurgens iterum tellure soluta,
 Qualis erat, (solos infecerat umbra jugales,) 205
 Amphiaræus adit : vanæ nec monstra quietis,
 Nec somno comperta loquor. Tunc, inquit, inertes
 Inachidas (redde hæc Parnassia sarta, meosque
 Redde Deos) tantam patiære amittere noctem,
 Degener ? hæc egomet cœli secreta, vagosque
 Edocui lapsus ? vade eia, ulciscere ferro 210

ponere rogis comitum, hoc suos sepelire. Equidem dum rebus accisis hoc diurno certamine pulsi terga vertimus, (testor tripodas et novam sortem hausti magistri,) vidi faustas aves, quæ circum me alas moverunt, sed nunc fides certo adhibenda. Ipse, ipse Amphiaræus, emergens dehiscenle iterum terra, qualis erat cum cecidit, (tenebræ solos equos offuscaverant,) modo me convenit hac nocte tacita, nec refero inania somni visa, ac simulacra. Tunc, ait, feres, ignave, pigros Argivos tantam noctem perdere ? Restitue has Apollineas frondes, mea restitue numina. His egomet te eruditii arcanis cœli et cognitione volatus avium errantium ? Eia vade, nos

jacet obruta.—202 Sed non certa unus Behot.—205 In uno codice Barthii addit ; in alio ejusdem iniiit : nec vanæ monstra.—206 Tunc in quid inertes optimus Barthianus.—210 Multi codd. et edd. vett. suade eia.—212 Pat. impel-

NOTE

196 *Miserumque diem*] Argivi enim a Thebanis cæsi fuerant, et quatuor duces amiserant.

200 *Magistri*] Amphiarai. Modestissimus Thiodamas, qui magistrum vocat Amphiaræum, quem tamen Amphiaræus ipse sibi ipsi in doctrina cœlestium præferebat. Vide lib. viii.

201 *Plausere secundæ*] Illa ipsa die præcedente mihi successum bonum nuntiaverunt aves, et nunc etiam addicunt. *Vet. Schol.* Vere. Nam de noctis prospero augurio sequitur infra versu 211. *Barthius.*

203 *Ipse*] Amphiaræus.

204 *Umbra jugales*] Ipse quidem Amphiaræus erat tam clarus, quam fuerat vivens : equi vero ipsius Inferorum fuerant caligine offuscati.

205 *Vanæ nec monstra quietis*] Virg. 'Nec sopor illud erat, sed coram agnoscere vultus, Velatasque comas, præsentiaque ora videbar.'

206 *Tunc, inquit*] Objurgantis verba.

208 *Amittere noctem*] Opportunitatem invadendorum hostium perdere.

209 *Degener*] Hic versum cum tribus sequentibus Guyeto suspectus.

210 *Lapsus*] Avium scilicet.

Nos saltem: dixit, meque hæc ad limina visus
 Cuspide sublata, totoque impellere curru.
 Quare agite, utendum Superis: non cominus hostes
 Sternendi: bellum jacet, et sævire potestas.
 Ecqui aderunt? quos ingenti se attollere fama 215
 Non pigeat, dum fata sinunt? iterum ecce benignæ
 Noctis aves: sequor, et comitum licet agmina cessent,
 Solus eo, solus: venit ille, et quassat habenas.
 Talia vociferans, noctem exturbabat, euntque
 Non secus accensi proceres, quam si omnibus idem 220
 Corde Deus: flagrant comitari et jungere casus.
 Ter denos numero, turmarum robora, jussus
 Ipse legit: circa fremit indignata juvenus
 Cetera, cur maneant castris, ignavaque servant
 Otia: pars sublime genus, pars facta suorum, 225
 Pars sua: sortem alii clamant, sortem undique poscunt.

saltem armis vindica, inquit, et visus est me protrudere ad has fores erecta hasta et toto curru. Quare agite, Dii sequendi sunt. Non collato pede fundendi hostes: somno gravantur illi, et sæviendi est facultas. Ecqui venient? quos non perniteat magnum nomen acquirere, dum fata permittunt? Ecce iterum aves noctis faustæ. Sequor, et licet restent socii, solus vado. Ecce etiam ille Amphiaræus venit, et jactat frænos. Hæc clamans, noctis silentium turbabat. Vaduntque haud aliter inflammati optimales, quam si eodem numine inspirati essent. Ardent sequi, et aleam belli participare. Ipse rogatus elegit triginta numero, vires legionum. Reliqua pubes irata circa frendet, cur restent castris, ac sectentur turpem quietem. Pars memorat splendidos natales, pars gesta majorum, pars propria. Alii vociferantur, sortiendum esse, petunt sortem undique. Adrastus in malis latatur et ani-

lere cursu.—214 Unus Behot. *est sævire.*—215 Hæc quæ aderunt Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. En qui aderunt Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Æque aderunt* unus Behot. *Æqui aderunt* in altero; *Ecqui aderunt* optimi codd.—218 *Solus eo, atque adeo venit* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. Vide Not. Var.—219 Unus Behot. *exturbabat.*—224 Unus Behot. *cur maneant castris.*—233 Lang. Laur. Buslid.

NOTÆ

214 <i>Bellum</i>] Pro bellatoribus sen militibus.	insidebat talis furor. <i>Barthius.</i>
218 <i>Venit</i>] Ille Amphiaræus.	221 <i>Casus</i>] Pericula, et belli aleam.
219 <i>Noctem</i>] Id est, noctis quie- tem, somnum.	226 <i>Sortem alii clamant</i>] Plurimus sortis usus in bello, et maxime ad evitandam ducum, aut etiam mili- tum emulationem, quæ sæpe exitiosa est.
220 <i>Quam si omnibus idem Corde Deus</i>] Ac si corde omnes Apollinem aut Amphiaræum recepissent. Corda	

Gaudet in adversis animoque assurgit Adrastus.
 Vertice sic Pholoës volucrum nutritor equorum,
 Cui foetura gregem pecoroso vere novavit,
 Lætatur, cernens hos montis in ardua niti, 230
 Hos innare vadis, certare parentibus illos.
 Tunc vacuo sub corde movet, qui molle domandi
 Ferre jugum, qui terga boni, quis in arma tubasque
 Natus, ad Eleas melior quis surgere palmas.
 Talis erat turmæ ductor longævus Achivæ. 235
 Nec deest cœptis: Unde hæc tam sera repente
 Numina? qui fractos Superi rediistis ad Argos?
 Estne hic infelix virtus? gentique superstes
 Sanguis, et in miseris animorum semina durant?
 Laudo equidem, egregii juvenes, pulchraque meorum 240
 Seditione fruor: sed fraudem, et operta paramus
 Prælia: celandi motus: nunquam apta latent
 Turba dolo. Servate animos: venit ultor in hostes

nam erigit. Sic in cacumine montis Pholoës altor velocium equorum, cui equarum soboles reparavit armentum veris tempore pecoribus abundanti, exultat, videns hos eniti in asperos montes, hos innatare fluvii, illos cursu contendere cum matribus: tunc agit in securo animo, qui sint subigendi ad ferendum blandum jugum, qui utiles dorso, quis natus ad arma et buccinas, quis aptior crescere ad Elea præmia. Talis erat dux senior exercitus Achivi. Nec deest incæptis: unde inopino hi tam tardi Dii? quæ numina revisitis accisos Argos? Estne hic aliqua infelix fortitudo? et aliquis vigor restat nationi, et virtutis semina in miseris remanent? Laudo vos sane, eximii juvenes, et singularem capio voluptatem ex decora meorum contentione: sed molimur dolos, et latentem pugnam: motus occullandi: nunquam multitudo idonea fraudibus optertis. Servate hos animos. Ecce adest dies, quæ nos de hosti-

Lipsian. et edd. vett. ad arma.—236 Nec deerat cœptis unus Behot. et optimæ Barthii membranæ.—242 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. nondum apta. Ber-

NOTÆ

227 *Gaudet in adversis*] Animus Adraſti tunc cœptus recreari.

228 *Pholoës*] Pholoë mons et oppidum Arcadiæ.

229 *Pecoroso vere novavit*] Vernum enim tempus Natura duce foeturæ aptum est, ait Festus in voce 'Vernæ.' Nomen etiam veris interdum pro rebus vere natis. Mart. lib. IX. Ep. 14. 'Cum breve Cecropiæ ver

populantur apes.' Hinc 'ver sacrum' significat animalia eo anni tempore nata.

233 *Terga boni*] Sessioni utiles.

234 *Eleas palmas*] Ludos Olympicos in Elide solitos celebrari.

237 *Argos*] Argivos.

241 *Seditione*] Quia decertabant qui magis eligerentur.

Ecce dies: tunc arma palam, tunc ibimus omnes.
 His tandem virtus juvenum frænata quievit. 245
 Non aliter moto quam si pater Æolus antro
 Portam iterum saxo premat imperiosus, et omne
 Claudat iter, jam jam sperantibus æquora ventis.
 Insuper Herculeum sibi jungit Agyllea vates
 Actoraque: hic aptus suadere, hic robora jactat 250
 Non cessisse patri: comites tribus ordine deni,
 Horrendum Aoniis, et contra stantibus, agmen.
 Ipse, novi gradiens furta ad Mavortia belli,
 Ponit adoratas Phoebea insignia frondes,
 Longævique ducis gremio commendat honorem 255
 Frontis, et oblatam Polynicis munere grato
 Loricam galeamque subit: ferus Actora magno
 Ense gravat Capaneus, ipse haud dignatus in hostem
 Ire dolo, Superosque sequi: permutat Agylleus

bus vindicabit: tunc palam sumemus arma; tunc cuncti vademus. Ardor juvenum his repressus tandem pacatur. Ut cum pater Æolus, caverna agitata, lapide adhuc muniat fores, imperiosus, et obsecrat omnem ventis exitum, jamjam æquora miscere sperantibus. Augur præterea assumit comites Agylleum Herculis filium et Actorem: hic habilis ad persuadendum, hic gloriatur vires habere non inferiores patriis. Trium unicuique decem ex sociis tributi: formidanda turba Thebanis contra stantibus. Ipse augur gradiens ad clandestinam insoliti belli expeditionem, exiit venerabiles ramos, Phæbi insignia, et deponit decus frontis in gremium senis Adrasti, et induit cassidem et loricam, quas Polynices grato dono illi dedit. Trux Capaneus onerat Actorem ingenti gladio, rem se indignam judicans fraude in hostes tendere,

*****

nartius correxit ex codd.—247 ‘Valde vulgariter hoc (Portam iterum) tintit; nec mutant tamen quicquam libri,’ Barth.—251 ‘Tentabam legere: tribus ordine denis,’ Bern. ‘Non intellexit quod mutare voluit Bernartina.’

NOTE

246 Æolus] Æolus rex ventorum.
 Vide Virgilium Æn. i.

247 Imperiosus] Crudelis et imperio quodammodo abutens. Claudi-
 nus: ‘Eques Gelonis imperiosior.’
 Strenuior nempe et strictior.

249 Herculeum Agyllea] Agylleus enim jactabat se esse Herculis filium. Vide Theb. vi. Vates] Thiodamas.

251 Patri] Herculi.

252 Aoniis] Thebanis. Contra stantibus] Vigilantibus, paratis.

254 Adoratas frondes] Laurus insignia sacerdotum Apollonis.

255 Longævi ducis] Adrasti. Honorem Frontis] Infulam ac vittas quibus frons ornata.

259 Superosque sequi] Depingitur enim ubique ‘contemtor Deorum.’

Arma trucidis Nomii : quid enim fallentibus umbris   260
 Arcus, et Herculeæ iuviscent bella sagittæ ?
 Inde per abruptas castrorum ex aggere pinnas,
 Ne gravis exclamet portæ mugitus æonæ,
 Præcipitant saltu : nec longum, et protinus ingens
 Præda solo, ceu jam exanimes, multoque peracti   265
 Ense jacent. Ite, o socii, quacumque voluptas
 Cædis inexhaustæ, Superisque faventibus, oro,
 Sufficite, hortatur clara jam voce sacerdos :
 Cernitis expositas turpi marcere cohortes.
 Pro pudor ! Argolicas hinc ausi obsidere portas ?   270
 Hi servare viros ? Sic fatus et exiit ensem
 Fulmineum, rapidaque manu morientia transit
 Agmina : quis numeret cædes ? aut nomine turbam
 Exanimem signare queat ? subit ordine nullo
 Tergaque, pectoraque, et galeis inclusa relinquit   275
 Murmura, permiscetque vagos in sanguine manes.
 Hunc temere explicitum stratis, hunc sero remissis

et Deos sequi. Agylleus permutat arma cum feroci Nomio : quid enim per tenebras arcus et tela Herculis huic bello profuissent ? Inde saltu se præcipitant per arduas pinnas ex vallo castrorum, ne molestus stridor æonæ portæ personaret. Nec longum, et statim magna præda humi jacet, seu jam mortui, et confecti multo gladio prosternati essent. Vadiite, o commilitones, quacumque amor cædis inexhaustæ vos appellat, et sufficite, precor, Diis propitiis, hortatur antistes alta jam voce : videtis copias jacentes fædo languore. Proh dedecus ! Hinc ausi cingere portas Argolicas ? hi viros observare ? Sic locutus, et nudavit fulmineum gladium, et prætereundo celeri manu occidit copias. Quis recenseat funera ? aut possit nomine designare multitudinem occisam ? fodit nullo ordine passim terga, et pectora, et relinquit voces inclusas in cassidibus, et confundit umbras in cruore errantes. Hunc temere stratis

Barth.—260 Arma trucidis Nonii in uno Behot.—262 Put. ex aggere pinnas.—
 265 Unus Behot. multoque perempti.—266 In eodem codice : quacumque vol-
 untas.—271 'Scribe cum optimo libro : fatur et exiit.' Barth.—272 Unus
 Behot. tranxit, et correctum traxit.—274 Dan. fodit ordine nullo.—275 Idem

NOTE

261 *Herculeæ*] Quia Hercules ip-
 sius pater.

263 *Mugitus æonæ*] Ne audirent
 hostes portarum stridorem.

265 *Præda solo*] Thebani scilicet
 dormientes, quos facile erat vincere
 ac spoliare.

269 *Expositas*] Negligenter abjec-
 tas.

276 *Murmura*] Morientium.

277 *Hunc sero remissis Gressibus*]
 Qui sero victus somno dum stabat,
 deficit ac corruit.

Gressibus illapsum clypeo, et male tela tenentem :
 Coetibus hos mediis vina inter, et arma jacentes :
 Acclines clypeis alios, ut quemque ligatum 280
 Infelix tellure sopor supremaque nubes
 Obruerat: nec numen abest, armataque Juno
 Lunarem quatiens exerta lampada dextra
 Pandit iter, firmatque animos, et corpora monstrat.
 Sentit adesse Deam tacitus, sed gaudia celat 285
 Thiodamas: jam tarda manus, jam debile ferrum,
 Et caligantes nimiis successibus iræ.
 Caspia non aliter magnorum in strage juvenum
 Tigris, ubi immenso rabies placata cruore,
 Lassavitque genas, et crasso sordida tabo 290
 Confudit maculas, spectat sua facta, doletque

extensum, hunc lapsum supra scutum pedibus tarde remissis, et debili ter tenentem tela: hos humi fusos in mediis coetibus inter arma et pocula: alios scutis incumbentes, ut quemque infortunatus sopor, et vapores supremi vinctum oppresserant. Nec numen abest, et Juno armata movens nuda manu facem, lunæ instar, lucidam, viam aperit, et corroborat animos et ostendit corpora. Thiodamas tacitus animadvertit numen præsens: sed dissimulat lætitiā. Jam lenta manus, jam obtusa sunt arma, et iræ concidunt nimio successu. Non secus tigris Caspia in cæde ingentium juvenum, cum furor sedatus est multo sanguine, et fatigavit malas, ac squalida denso tabo conturbavit maculas, spectat sua facinora, et dolet satiatum

codex cum uno Behot. inclusa reliquit.—278 *Gressibus in lapsum* unus Behot. *tela regentem* Behott. 1. 2. sed in altero correctum.—279 *Put. una inter.*—280 *Adclines* nonnulli codd. *Acclives* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett.—285 *Sensit* Behott. 1. 2. *Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett.*—289 Behott. 1. 2. *Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Crnc. pacata cruore.*—290 *Laxavitque genas* Behott. 1. 2. *et grasso* *Put.*—291 *Confudit maculas* in

NOTE

280 *Ut quemque ligatum tellure sopor Obruerat*] Sic Valerius Flaccus lib. 1. 'Serns fessos sopor alligat artus.' Et Seneca Hercule Furente: 'Sopor indomitos alliget artus.'

281 *Supremaque nubes*] Vapores supremi: ultimus enim hic somnus. Supra 'picea umbra.' Ita 'nubes veterini,' id est, immodici somni et torporis, apud Ausonium. 'Nubes soporis,' Valerio Flacco lib. VIII. 'Pri-

mi percussus nube soporis Horrui, et dulces excussit ab arbore somnos.'

288 *Caspia*] Gentes Caspiæ accolunt mare Caspium.

290 *Genas*] Malas.

291 *Confudit maculas*] Maculæ enim cruore respersæ discerni non poterant. *Spectat sua facta*] Victa fame respicit prædam adhuc superstitem.

Defecisse famem: victus sic augur inerrat
 Cædibus Aoniis: optet nunc brachia centum,
 Centenasque in bella manus: jam tædet inanes
 Exhaustire minas, hostemque assurgere malit. 295
 Parte alia segnes magno satus Hercule vastat
 Sidonios, Actorque alia: sua quemque cruento
 Limite turba subit: stagnant nigrantia tabo
 Gramina, sanguineis nutant tentoria rivis.
 Fumat humus, somnique et mortis anhelitus una 300
 Volvitur: haud quisquam visus aut ora jacentum
 Erexit: tali miseris Deus aliger umbra
 Incubat, et tantum morientia lumina solvit.
 Traxerat insomnis cithara ludoque suprema
 Sidera, jam nullos visurus Alimenus ortus, 305
 Sidonium Pæana canens: huic languida cervix

esse famem suam. Sic fessus vates vagatur per funera Thebana. Nunc cuperet centum lacertos, et centum manus ad cædem. Jam piget consumere vanas minas, malletque hostem assurgere. Parte alia oriundus ab ingenti Hercule obruncat Thebanos dormientes, et Actor alia. Unaquæque cohors suum ducem sequitur sanguinea semita, atræ herbæ sanie inundantur, tentoria concutiuntur cruentis torrentibus. Fumat terra, et somni et mortis anhelitus simul volvitur. Nullus dormientium sustulit vultum, aut oculos: tali caligine altum numen opprimit infelices, et solum recludit morientes oculos. Vigil Alimenus cantans hymnum Thebanum transegerat jere totam noctem ludo et pulsando citharam, nunquam ortum diei visurus: huic

eodem codice.—293 Codd. Barthiani optat; unus Behot. obstat.—295 Optimus Barthianus: *exurgere malit*; Put. *assurgere mallet*.—298 Limite turba subit duo codd. Barthii, quod ille probat.—299 Marklandus ad Sylv. II. I. 17. legit: *sanguineisque nutant*.—302 Erigit et tali unus Behot.—303 In eodem codice: *morientia lumina solum*.—305 Heinsius in Advers. lib. IV. cap. 12. cum melioribus scriptis et Gronovio legit: *visurus Ialmenus*; Put. *Ialm'nus*; Behot. 1. *Almenius*; Behot. 2. *Parmenus*. Vide Not. Var.—306 Edd. vett.

NOTÆ

292 Victus] Fessus.	vif] Idem Papinius lib. v. 'Et in so-
295 Exhaustire minas] Consumere,	lam patuerunt lumina mortem.'
nihil agendo.	305 Alimenus] Corrigit Gronovius
296 Satus Hercule] Agylleus.	ex Homero Iliad. B. Ialmenus: ibi
299 Sanguineis nutant] Legit Gny-	enim 'Ἀσκάλαφος καὶ Ἰάλμενος, Ascala-
tus: sanguineisque nutant.	phus et Ialmenus, Aspledonensium et
302 Deus aliger] Somnus. Vide su-	Orchomeniorum Bæotorum duces.
pra.	306 Sidonium Pæana] Hymnum
303 Et tantum morientia lumina sol-	Thebanum in honorem Deorum.

In lævum cogente Deo, mediaque jacebant
 Colla relictâ lyra : ferrum per pectus Agylleus
 Exigit, aptatamque cava testudine dextram
 Percutit, et digitos inter sua fila trementes. 310
 Proturbat mensas dirus liquor : undique manant
 Sanguine permixti latices, et Bacchus in altos
 Crateras paterasque redit : ferus occupat Actor
 Implicitum fratri Thamyrum : Tagus haurit Ethecli
 Terga coronati : Danaus caput amputat Hebri. 315
 Nescius heu rapitur fati, hilarisque sub umbras
 Vita fugit, mortisque feræ lucrata dolores.
 Stratus humo gelida subter juga fida rotasque
 Palpetus Aonios gramen gentile metentes
 Proflatu terrebat equos : madida ora redundant, 320
 Accensusque mero sopor æstuat : ecce jacentis

caput languidum collapseum est in sinistrum latus subigente numine, et reclinis cervix jacebat in media cithara. Agylleus impellit ense per illius pectus, et ferit manum accommodatam cavæ lyrae, et digitos trepidantes inter suas chordas. Horrendus latex dejecit mensas : liquores cum cruore confusi manant undique, et vinum effluens e pectoribus revertitur in profundos crateres et in pocula. Sævus Actor obtruncat Thamyrum amplectentem fratrem. Tagus perfodit dorsum Ethecli sertis redimiti. Danaus secat caput Hebri : ignarus heu tollitur fati, et læta anima fugit ad Inferos, nec sentit cruciatus acerbi leti. Palpetus jacens in terra frigida subter fidas rotas ac currum consternabat stertendo equos Aonios, pascentes patriam herbam ; redundant humidæ fauces, et somnus inflammatus vino fervet. Ecce augur

ubi languida ; omnes vero codd. huic languida.—308 Colla repleta lyra Hein-sius l. l. Vide Not. Var.—309 Exegit Behott. 1. 2.—311 Perturbat unus Behot.—314 Thamyrim Dan. Pnt. Petav. Thamyrim Behot. 1. Thamyrim Behot. 2. Ethecli Venett. 3. 4. et Behot. 2. Ethecli Behot. 1.—315 Terga. Coronati D. c. a. Hebri optimæ Barthii membranæ.—316 Nescius hic rapitur in eodem codice, probante Barthio.—319 Calpetus Put.—321 In eodem codice : ecce ta-

NOTE

307 Deo] Somno.
 308 Relicta] Lege relapsa, vel reclin-
 na, ait Gronovius, neque enim causa
 est, ait, cur non dicatur 'reclinus,'
 ut 'reclinis' dicitur.
 310 Et digitos] Poëlice dictum, ut
 morientis digiti citharæ fila pulsa-
 rent. Sic Virgilius : 'Semianimes-
 que micant digiti, ferrumque retrac-
 tant.'

312 Bacchus] Vinum e corporibus

effluens.

315 Coronati] Coronati enim ede-
 bant.

316 Nescius heu] Scribendum ex
 optimo libro : Nescius hic. Pertinent
 autem hæc ad levitatem mortis, quam
 levissimam accidere aiunt amputato
 capite. Nescius, quia dormiens in-
 terficitur. Hilaris, quia sine sensu
 doloris fato concedit.

Inachus vates jugulum fodit : expulit ingens
 Vina cruor, fractumque perit in sanguine murmur.
 Fors illi præsaga quies, nigrasque gravatus
 Per somnum Thebas, et Thiodamanta videbat. 325
 Quarta soporiferæ superabant tempora nocti,
 Cum vacuæ nubes, et honor non omnibus astris,
 Afflatusque fugit curru majore Bootes.
 Jamque ipsum defecit opus, cum providus Actor
 Thiodamanta vocat : Satis hæc inopina Pelasgis 330
 Gaudia : vix ullos tanto reor agmine sævam
 Effugisse necem, ni quos deformis in alto
 Sanguine degeneres occultat vita : secundis

Argivus figit guttur prostrati : multus sanguis extrudit vinum, et rupta vox suffocatur cruore erumpente. Forsitan et somnus illi representabat mortem imminentem, et ille oppressus sopore cernebat inter dormiendum pullatas Thebas, et Thiodamantem. Quarta vices restabant somnolentæ nocti, cum nubes rore vacuantur, et omnia sidera non lucent vicino sole, et Bootes impulsus flatu majoris plaustris fugit. Jamque nihil amplius supererat agendum, cum sapiens Actor appellat Thiodamantem. Hæc inexpectata lætitia sufficit Græcis. Vix puto aliquos ex tanta multitudine evitasse crudelem mortem, nisi quos ignavia abscondit in profundo

centis.—326 Behot. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *tempora noctis* ; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behot. 2. Lindenbrog. Cruc. et recentt. *tempora nocti*.—328 Unus Behot. *cursu majore*.—332 Lang. Laur.

NOTE

322 *Inachus vates*] Thiodamas Argivus. *Expulit ingens Vina cruor*] Vide Homerum in cæde Procorum.

323 *Perit*] Pro periit.

324 *Nigras*] Nigris vestibus indutas ob suam mortem.

325 *Thiodamanta*] In somno enim plerumque admonemur de malis instantibus.

326 *Quarta tempora*] Nox apud veteres in quatuor partes, quas 'vigilias' vocabant, distribuebatur. Singulæ autem vigilie constabant tribus horis, et quando vigilie mutabantur, signum buccina dabatur. Custodiæ vocantur in Novo Testamento.

327 *Et honor non omnibus astris*] Id est, jam astra perdebant suam lucem, Delph. et Var. Clas.

vicino scilicet sole.

328 *Bootes*] Bootes signum cæleste constans 22. stellis. Arabibus *Alhava* ceu 'vociferator,' quasi scriptum esset *Boorhs*, non *Boorhs*, quod significat *bubulcum*; vocant etiam *Assamech arromhhe*, id est, 'deferens lanceam:' hujus inter crura micat stella informis primæ magnitudinis, Arcturus Græcis Latinisque, Arabibus autem *Arrame* dictus. A Theone in media Zona collocatur. *Curru majore*] Solis scilicet: et hic mentionem facit solis currus, quia Booti currus etiam est, quem sequitur.

329 *Defecit opus*] Defecerunt, qui occiderentur.

Stat.

4 Q

Pone modum : sunt et diris sua numina Thebis.
 Forsitan et nobis modo quæ favere, recedunt. 335
 Paruit, et madidas tollens ad sidera palmas :
 Phoebe, tibi exuvias monstratæ præmia noctis,
 Nondum ablutus aquis, (tibi enim hæc ego sacra litavi,)
 Trado ferus miles tripodum, fidusque sacerdos.
 Si non dedecui tua jussa, tulique prementem, 340
 Sæpe veni : sæpe hanc dignare irrumpere mentem.
 Nunc tibi crudus honos, trunca arma, cruorque virorum :
 At patrias si quando domos, optataque, Pæan,
 Templa, Lycie, dabis, tot ditia dona sacratis

cruore. Adhibe modum prosperis. Sunt et sui Dii Thebis sævis. Forsitan, et qui modo nobis affuerunt, emigrant. Obsequitur, et levans ad astra manus sanguine resperas : Phæbe, tibi offero fortis miles, et fidelis antistes tripodum, hæc spolia in mercedem indicatæ noctis, nondum aquis purificatus, tibi enim ego has dicavi victimas : si non sprevi tua mandata et sustinui te prementem, sæpe veni, sæpe dignare inpadere hunc animum. Nunc tibi videtur sævus cultus, fracta arma, et sanguis hominum. Sed si mihi concedas, Lycie Apollo, aliquando revisere patrias aedes, et optata fana, recordatus voti reposce tot opulenta munera sanctis liminibus, totque

*****

Buslid. Lipsian. Dan. Pnt. Petav. et edd. vett. nisi quos.—335 Lipsian. Taurin. et nonnulli codd. Lindenbrogii *recedent*. Jortinus conj. *recedant*.—339 *Turdo ferus* unus Behot.—342 Optimus Barth. *trunci, arma, &c.*—344 *Templa dabis Lycie* in quibusdam codd. *Templa, Lycæ, dabis* Behott. 1. 2. *Templa Dicie*

NOTE

335 *Recedunt*] Alii *recedent*.

337 *Monstratæ præmia noctis*] Quia supra dixit ab eo se fuisse admonitum.

338 *Nondum ablutus aquis*] Sacra enim attingere nefas erat post cædem, aut funus, nisi prius flumine vivo aut aqua abluerentur. Interpres Sophoclis in Ajace: "Ἔθος ἦν παλαιούς, ἔταν ἡ φόνον ἀνθρώπων, ἡ ἕλλας σφαγὰς ἐποιεῖν, τὰς ὅδῃ ἀπονίπτειν χεῖρας εἰς καθαροῦ τοῦ μύσματος. Mos erat veteribus post cædem hominum, aut alterius animalis, manus ablueri ad purgandum piaculum. Virgilius Æneid. II. 'Tu genitor cape sacra manu, patriosque penates: Me bello e tanto digressum, et cæde recenti, Abtrectare nefas, donec me flumine vivo Abluero.' Li-

tavi] Verbum hoc active etiam usurpatum, ut apud Nostrum in Lacrymis Etrusci: 'Sacra litabat.' Propertius lib. IV. El. 1. 'Pastor et ad calamos exta libabat ovis.' Virgilius Æn. IV. 'Sacrisque litatis.' Ammianus Marcellinus lib. XXIX. 'Litato numine.'

343 *Pæan*] Cognomen Apollinis.

344 *Lycie*] Apud Argos Apollo cultus sub titulo Lycii. Sophoclis interpres eam rationem hujusce affert cognominis. Danaus Ægypto profugus Argos appulit, ibique contra Gelanorem pugnaturus, in littore taurum conspicatus est cum lupo certantem. Omen arripuit, atque lupi personam sibi induit, qui peregre delatus veteres incolas exturbavit: itaque pugnae eventu expectato, cum superior lu-

Postibus, et totidem voti memor exige tauros. 345
 Dixerat, et lætis socios revocabat ab armis.
 Venerat hos inter fato Calydonius Hopleus
 Mænaliusque Dymas, dilecti regibus ambo,
 Regum ambo comites, quorum post funera moesti
 Vitam indignantur: prior Arcada concitat Hopleus: 350
 Nullane post manes regis tibi cura peremti,
 Care Dyma? teneant quem jam fortasse volucres
 Thebanique canes: patriæ quid deinde feretis,
 Arcades? en reduces contra venit aspera mater:
 Funus ubi? at nostro semper sub pectore Tydeus 355
 Sæviti inops tumuli: quamvis patientior artus

tauros quot hostes occidi. Inquierat, et retrahebat comites a gratis armis. Cum his fato venerant Calydonius Hopleus, et Mænalius Dymas, ambo cari suis regibus, ambo suorum regum socii, post quorum mortem tristes vitam oderant. Prior Hopleus stimulat Arcadem: Nullane, dilecte Dyma, tibi cura est occisi regis? quem jam aves et canes Thebani forte devorent. Quid tandem reportabitis in patriam, Arcades? En parens efferata obviam venit reversis: ubi corpus filii? Tydeus vero insepultus semper angit meum animum, quamvis ille habeat duriora membra, nec

dabis optimus Barthianus.—345 'In eodem optimo omnibusque ceteris nostris codd. expressim scriptum est: non immemor exige tauros.' Barth.—346 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behot. 1. duo Barthiani, Gronov. Barth. Veen. et Delph. lætis; optimus Barthianus, Behot. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. lætus. Dan. Put. Petav. Lipsian. unus Behot. alique nonnulli: revocavit ab armis.—352 In optimo codice Barthii: quem jam teneant.—353 In eodem codice clare scriptum est: quid deinde refertis.—354 Unus Behot. an reduces.—369 Dan. Put. Petav. et

NOTÆ

pns exitisset, adversus Gelanorem, qui tum rerum potiebatur, inito prælio, victor, ex voto Apollini *Lycio*, ἀπὸ τοῦ λύκων, ædem erexit, ac lupi contra taurum præliantis expressam ære effigiem in foro statuit. Historiam narrat in Pyrrho Plutarchus, et Pausanias addit victimæ rationem. *Postibus*] Quia postibus templorum apponebantur munera, quæ Diis dabant.

345 *Et totidem exige tauros*] Id est, tot tauros deposce, quot hostes occidi. Et hoc ex ritu, taurus enim Apollini *Lycio* immelabatur, ut vidimus

supra ex Pausania.

347 *Fato*] Quia uterque periturus. *Calydonius*] A Calydone urbe Ætoliae, id est, Ætolus. *Hopleus*] Armiger Tydei. Vide lib. ix.

348 *Mænalius*] Arcas a Mænalo monte Arcadiæ. *Regibus*] Tydeo et Parthenopæo.

350 *Vitam indignantur*] Malebant mori, quam vivere. Ægro animo ferebant suis regibus supervivere.

356 *Patientior artus*] Figurata locutio: quamvis patientiores artus habeat. Id est, Tydei membra dura sunt, et non cito tabescent, nec, ut

Ille, nec abruptis adeo lacrymabilis annis.
 Ire tamen, sævumque libet nullo ordine passim
 Scrutari campum, mediasque irrumpere Thebas.
 Excipit orsa Dymas: Per ego hæc vaga sidera juro, 360
 Per ducis errantes instar mihi numinis umbras,
 Idem ardor misero: comitem circumspicit olim
 Mens humilis luctu: sed nunc prior ibo: viamque
 Inchoat, et mœsto conversus ad æthera vultu
 Sic ait: Arcanæ moderatrix Cynthia noctis, 365
 Si te tergeminis perhibent variare figuris
 Numen, et in sylvas alio descendere vultu,
 Ille comes nuper, nemorumque insignis alumnus,
 Ille tuus, Diana, puer (nunc respice saltem)
 Quæritur: incendit pronis Dea curribus alnum 370
 Sidus, et admoto monstravit funera cornu.

deplorandus sit, ut Parthenopæus, qui ineunte ætate raptus est. Placet tamen vadem, et undecumque investigare crudelem campum, et irruere in medias Thebas. Dymas excipit ejus verba. Testor ego has errantes stellas, et vagos principis manes, qui mihi sunt loco numinis, eadem est cupido mihi infelici. Fractus dolore animus circumspiciens quærebat socium. Sed nunc prior vadam; incipitque ire, et convergens tristem faciem ad cælum sic inquit: Cynthia gubernatrix tacitas noctis, si produnt te mutare numen triplici forma, et delabi in nemora alia facie, ille nuper socius et præclarus sylvarum alumnus, ille tuus puer (nunc saltem intueare) investigatur. Dea descendens in rheda inflamat benignum jubar, et ostendit cadavera

edd. vett. saltim.—370 'Fatua lectio incendit. Vera est in unico illo libro, intendit.' Barth. Marklandus ad Sylv. i. 2. 45. legendum putat: *incendit pronis Dea cornibus alnum Sidus, et admoto monstrabat funera curru, ut Theb. xii. 305.—371 Put. monstrabit sidera cornu; Behot. l. monstrabit funera curru, et*

NOTE

adolescens Parthenopæus, multis sit lacrymis dignus.

360 *Vaga sidera*] An stellas, an planetas.

361 *Errantes*] Quia nondum sepultus Parthenopæus. Animas enim eorum, qui sepultura carebant, errare veteres credebant.

365 *Cynthia*] Luna, quæ eadem ac Diana, a Cynthio Deli monte, in quo Diana nata dicitur.

366 *Tergeminis figuris*] Vel id refertur ad phases lunæ: primo enim in cornua curvatur, deinde dimidiato orbe apparet, post pleno: vel quod veteribus una eademque sit Luna, Diana, Proserpina: hinc 'variare figuras' dicitur, et sub forma Dianæ in nemora descendere.

371 *Funera*] Corpora Tydei et Parthenopæi.

Apparent campi, Thebæque, altusque Cithæron.
 Sic ubi nocturnum tonitru malus æthera frangit
 Jupiter, absiliunt nubes, et fulgure claro
 Astra patent, subitusque oculis ostenditur orbis. 375
 Accepit radios, et eadem percitus Hopleus
 Tydea luce videt: longe dant signa per umbras
 Mutua lætantes, et amicum pondus uterque,
 Ceu reduces vitæ, sævaque a morte remissos,
 Subjecta cervice levant: nec verba, nec ausi 380
 Flere diu: prope sæva dies, indexque minatur
 Ortus: eunt taciti per moesta silentia magnis
 Passibus, exhaustasque dolent pallere tenebras.
 Invida fata piis, et fors ingentibus ausis
 Rara comes: jam castra vident, armisque propinquant, 385

adducto propius lumine. Patent campi, et Thebæ, ac celsus Cithæron. Sic cum iratus Jupiter noctu scindit fulmine aërem, nubes discedunt, et astra apparent ad lucem fulguris, et mundus oculis repente monstratur. Dymas recepit radios lunæ, et Hopleus percussus eodem lumine agnoscit Tydeum. Sibi invicem procul significant se invenisse corpora, exultantes, et uterque tollit carum onus supposito collo, eodem gaudio ac si dominos viderent ad vitam reversos et revocatos a crudeli leto. Nec quid dicunt, nec diu ausi plorare: invisæ lux appropinquat, et ortus solis eos prodere minatur. Silentēs vadunt magnis gressibus per tristē noctem, et morēnt finitas umbras inalbescere. Fata invidēt piis, et fortuna raro favet magnis inceptis. Jam cernunt castra, et spe accedunt, ac pondus minuitur; cum strepitus

pro v. l. cornu.—374 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *assiliunt*. Unus Behot. *tunc fulgure claro*.—376 Unus Behot. *concitus Hopleus*.—380 Put. *cervice lavant*.—382 Dan. *per multa silentia*.—384 *Invida fatidici sed fors, &c.* Put.—385 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Aldd.

NOTÆ

374 *Absiliunt nubes*] Legit Lactantius *assiliunt*, et interpretatus est 'crepitant,' male. Scribendum *absiliunt*, hoc est subito et cum impetu recedunt, secedunt, disjunguntur. Sic infra vs. 873. 'Absiliunt pontes, tectique tremēntis Saxea fræna labant.'

376 *Accepit radios*] Dymas scilicet.

377 *Dant signa*] Significant sibi invicem se quæsitā invenisse cada-vera.

378 *Amicum pondus*] Id est, corpo-

ra eorum quos amabant.

380 *Nec verba, nec ausi*] Papinianus loquendi modus. Lib. viii. 'Ausus iter.' 'Andere bella.' Sic apud Tacitum: 'In principiis stuprum ausa.'

381 *Sæva dies*] Quia eos proditura est, et exitium allatura.

383 *Pallere*] Lucis adventu inalbescere. Idem casus Hoplei et Dymantis, qui Enryali et Nisi apud Virgilium Æneid. ix.

385 *Armisque [animisque] propinquant*] Animorum scilicet cupidine:

Et decrescit onus ; subiti cum pulveris umbra,
 Et sonus a tergo : monitu ducis acer agebat
 Amphion equites, noctem vigilataque castra
 Explorare datus, primusque per avia campi
 Usque procul (nec dum totas lux solverat umbras) 390
 Nescio quid visu dubium, incertumque moveri,
 Corporaque ire videt : subitus mox fraude reperta
 Exclamat : Cohibete gradum quicumque : sed hostes
 Esse patet : miseri pergunt anteire, timentque
 Non sibi : tunc mortem trepidis minitatur, et hastam 395
 Expulit, ac vanos alte levat eminus ictus,
 Affectans errare manus : stetit ille Dymantis
 Ante oculos, qui forte prior, gressumque repressit.
 At non magnanimus curavit perdere jactus

fit a tergo, et caligo repente sublatis pulveris. Fortis Amphion regis jussu ducebat equites, commissus ut exploraret, an Thebani nocte vigilassent circa obsessa castra. Et primus valde longe animadvertit in devio campi loco (nondum lumen dissipaverat omnes tenebras) nescio quid ambiguum, et incertum oculis agitari, et homines incedere. Deinde dolo comperto statim vociferatur: Sistite gradum quicumque estis. Sed apparet hostes esse. Infelices pergunt antecedere, et metuunt, non sibi. Tunc minatur mortem festinantibus, et conjicit hastam, et alte levat eminus cassum ictum, nolens ferire. Illa hasta cadit ante oculos Dymantis, qui forte prior ibat, et cohibuit gradum. At ferox Æpytus non affectavit jactum amittere, et transfigit Hoplean

*****

Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. animisque propinquat ; Amstel. Gronov. Barth. et Veen. armisque propinquat.—387 *Fit sonus* Behott. 1. 2. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *Et sonus* Dan. *Et sonus* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. recentt.—389 *Explorata datus* Put.—390 *Usque procul* omnes scripti editique. Heinsius in Advers. p. 764. legendum putat: *primusque per avia campi Tesqua procul*.—391 *Unus Behot. incertumque videri*, et pro v. l. *moveri*.—392 *Corpora ab inde videt* optimæ Barthii membranæ, quod ille probat.—394 *Unus Behot. pro timentque* habet *timentes*.—396 *Expulit et vanos interlevat* in eodem codice.—397 *Affectans errare manum* Exc. Cantab. et Petrens. *Affectatque errare ma-*

NOTE

licet enim adhuc non parvo abessent intervallo, spe tamen, et properandi studio, jam sibi castra tenere videbantur.

386 *Et decrescit onus*] Id est, spe jam confectæ viæ minuebatur corporum pondus.

391 *Incertumque moveri*] Exprimit quemadmodum in tenebris aliquid videtur.

393 *Sed hostes Esse patet*] Verba Poëtæ.

394 *Timentque Non sibi*] Sic Virgilius Æn. II. ‘Comitique onerique timentem.’

397 *Affectans errare manus*] Non percutientis animo.

399 *Curavit perdere jactus*] Emitit enim occidendi animo.

Æpytus, et fixo transverberat Hoplea tergo, 400
 Pendentisque etiam perstrinxit Tydeos armos.
 Labitur, egregii nondum ducis immemor, Hopleus,
 Expiratque tenens: felix, si corpus ademtum
 Nesciat, ac sævas talis descendat ad umbras.
 Viderat hoc retro conversus, et agmina sentit 405
 Juncta Dymas, dubius precibusne subiret, an armis
 Instantes: arma ira dabat; fortuna precari,
 Non audere jubet: neutri fiducia cæpto.
 Distulit ira preces: ponit miserabile corpus
 Ante pedes: tergoque graves, quas forte gerebat 410
 Tigridis exuvias in lævum torquet, et obstat
 Exsertum objectans mucronem, inque omnia tela
 Versus, et ad cædem juxta, mortemque paratus:

confosso dorso, et perstrinxit etiam pendentibus humeros Tydei. Hopleus corruit, sed non oblitus eximii ducis, et agit animam, illum amplectens: fortunatus, si ignoret cadaver fuisse raptum, et hoc nesciens subeat crudeles Inferos. Dymas aspexit hoc retro flexus, et animadvertit copias jam sibi proximas. Anceps an aggrederetur precibus, aut gladio urgentes. Ira suadebat arma; fortuna præsens imperat rogare, non audere: in neutro est locus fiducia: ira non sinit preces adhibere. Collocat infortunatum cadaver ante pedes suos, et involvit sinistrum brachium pelle ponderosa tigridis, quam tunc portabat tergo, et resistit opponens nudatum gladium, et conversus in cunctas sagittas, ac paratus æqualiter ad cædem et ad mortem. Ut

*****

num Burm.—401 *Pendentisque* Behott. 1. 2. unus codex Bernartii et Venett. 3. 4.—402 Dan. Put. Petav. *ducis nondum*; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Lindenbrog. et Cruc. *sed non ducis*; Behott. 1. 2. et edd. recentt. *nondum ducis*.—404 Put. *descendit*.—409 Unus Behot. *ponit miserabile corpus*.—410 In eodem codice: *quas forte regebat*.—411 Put. *in levam*; et ita optimæ Barthii membranæ.—416 *Mente sui incerta*

NOTÆ

400 *Æpytus*] Eundem Æpytum portam unam ex Thebanis statione tenuisse memoratur, Theb. xi. 240. 'Nuntius exanimi suspensus pectora cursu Æpytus ad regem portæ statione relicta Tendit.'

401 *Pendentisque*] Alias *Pendentis-que*.

403 *Felix, si corpus ademtum Nesciat*] Nam haud ferret hunc dolorem in Inferos, corpus domini in potestatem hostium venisse.

408 *Neutri fiducia cæpto*] Id est, nullam habebat fiduciam, sive pugnaret, sive precaretur, se e tali periculo evasurum, et corpus domini conservaturum, id quod magis in votis habebat.

411 *In lævum torquet*] Lævam manum involvit pelle tigridis.

413 *Ad cædem juxta, mortemque paratus*] Desperatione scilicet vitæ, et ad occidendum, et ad moriendum erat paratus.

Ut lea, quam sævo foetam pressere cubili
 Venantes Numidæ, natos erecta superstat 415
 Mente sub incerta, torvum ac miserabile frendens.
 Illa quidem turbare globos, et frangere morsu
 Tela queat, sed prolis amor crudelia vincit
 Pectora, et a media catulos circumspicit ira.
 Et jam læva viro, quamvis sævire vetaret 420
 Amphion, erepta manus, puerique trahuntur
 Ora supina comis: serus tunc denique supplex
 Demisso mucrone rogat: Moderatius, oro,
 Ducite; fulminei per vos cunabula Bacchi,
 Inoamque fugam, vestrique Palæmonis annos. 425
 Si cui forte domi natorum gaudia, si quis
 Hic pater, angusti puero date pulveris haustus,

lea, quam Numidæ venatores oppresserunt enixam in crudeli lustrò, surgens superstat catulos dubio animo, fremens horrende ac mæste: illa quidem posset turbare cuneos, et abrumperè sagittas morsu; sed amor sobolis superat sævum animum, et circumspicit fatus in medio furore. Et jam manus sinistra abscissa fuerat viro, quanquam Amphion prohiberet sævire; et supini vultus juvenis Parthenopæi raptantur per crines. Tunc denique tarde supplex rogat dejecta cuspide: Minus violenter, precor, trahite. Vos oro per cunabula Bacchi fulminei, fugamque Inus, et per infantiam vestri Palæmonis. Si cui forte liberi sunt in ædibus, si quis genitor est hic, concedite puero munus exigui pulveris, et modicum rogi. Orat, en orat

correxit Nic. Heinsius in Advers. lib. 11. cap. 3. p. 229. Omnes tamen libri et scripti et impressi habent: *Mente sub incerta*, ut agnoscit Heinsius ibidem. —419 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. et edd. vett. et in media. 'Optimi codd. habent: et a media: idque agnoscunt glossæ.' Barth. Ita etiam edd. recentt.—421 *Amphion erecta manus Put.*—423 In eodem codice: *sero tunc.*—423 'In optimo aliisque duobus libris *moderantius* legitur. Quæ scriptura utique non est librariorum, sed Papiniana.'

NOTE

414 *Ut lea*] Simili comparatione usus est etiam lib. ix. 'Imbellem non sic amplexa juvencum Infestante lupò, cum primum fœta tuetur Mater.' *Fatam*] Summus enim amor prolis, et cum pro catulis fœta dimicat, oculorum aciem traditurf defigere in terram, ne venabula expavescat.

415 *Numidæ*] Populi interioris Africæ, quæ nunc vocatur *Biledulgerid*.

421 *Pueri*] Parthenopæi.

424 *Fulminei*] Quod Bacchus extractus fuerat utero matris fulmine percussæ.

425 *Inoamque fugam*] Diximus Theb. 1. Ino Athamantis uxorem, cum vidisset maritum furore correptum Learchum communem filium occidisse, se metu in mare præcipitem egisse cum altero filio Palæmone.

427 *Angusti pulveris haustus*] Hæc enim 'sparsio' loco sepulturæ habebatur urgente necessitate. Horatius

Exiguamque facem : rogat, en rogat ipse jacentis
 Vultus : ego infandas potior satiare volucres.
 Me præbete feris : ego bella audere coëgi: 430
 Immo, ait Amphion, regem si tanta cupido
 Condere, quæ timidis belli mens, ede, Pelasgis,
 Quid fracti, exsanguisque parent : cuncta ocyus effer,
 Et vitæ, tumuloque ducis donatus, abito.
 Horruit, et toto præcordia protinus Arcas 435
 Implevit capulo. Summumne hoc cladibus, inquit,
 Deerat, ut affictos turparem ego proditor Argos ?
 Nil emimus tanti, nec sic velit ipse cremari.
 Sic ait, et magno proscissum vulnere pectus
 Injecit puero, supremaque murmura volvens : 440

ipsa facies prostrati : ego aptior ad saturandas feras aves : tradite me bestiis : ego sum qui eum adegere tentare bellum. Immo, inquit Amphion, si tantus amor tibi est inhumandi regis, pande, quæ mens fuerit pavidis Græcis nos aggrediendi, quid accisis rebus, et territi moliantur : narra omnia cito, et recede donatus vita et sepulcro principis. Arcas horruit, et statim condens totum ensem capulo tenus in pectus suum, inquit : Hocne ultimum deerat calamitatibus meis, ut ego proditor dedecorarem tristes Argos? Nihil tanti comparamus, nec ille Parthenopæus hac conditione velit comburi. Sic inquit, et se injectit in puerum, pectore confosso ingenti plaga,

Barth.—428 Unus Behot. hoc rogat ipse.—429 Marklandus ad Sylv. i. 2. 41. legit : *infandas potior satiare volucres.*—431 Unus Behot. *si tanta cupido est.*—433 Dan. et Behott. 1. 2. parant.—437 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Put. Petav. unus Behot. et edd. vett. *turbarem* ; alter Behot. Dan. Exc. Cantab. et Petrens. *turparem* : et ita ex codd. emendat Gevartius, probante Handio ad Sylv. i. 3. 102.—438 *Nil eminus tanti* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant.—440 Petrens. *supremaque vulnera.*—441 Behott.

NOTE

de Archyta : 'Te maris, et terræ, numeroque carentis arenæ Mensorem cohibent, Archyta, Pulveris exigui prope littus parva Matinum Munera.' Et postea : 'Quamquam festinas, non est mora longa, licebit, Injecto ter pulvere, curras.' Id quod ex lege Attica ductum videtur.

428 *Exiguamque facem*] Ignem ro-galem. *Rogat ipse jacentis Vultus*] Quia dixerat illum superius 'supinum trahi;' solent enim supplices jacere.

435 *Horruit*] Elegantissimum *ῥέσος*.

438 *Nil emimus tanti, nec sic velit ipse cremari*] Honor enim omni forti viro vita carior est ; nam, ut ait Juvenalis : 'Summum crede nefas animum præferre pudori, Et propter vitam vivendi perdere causas.' Hinc Dymas exclamat, nihil tanti emere velle, scilicet honoris amissione, ac civium proditione, idemque de Parthenopæo sentire debebat.

Hoc tamen interea caro potiere sepulcro.
 Tales optatis regum in complexibus ambo,
 Par insigne animis, Ætolus et inclytus Arcas,
 Egregias efflant animas, letoque fruuntur.
 Vos quoque sacrati, quamvis mea carmina surgant 445
 Inferiore lyra, memores superabitis annos.
 Forsitan et comites non aspernabitur umbras
 Euryalus, Phrygiique admittet gloria Nisi.
 At ferus Amphion, regi qui facta reportent,
 Edoceantque dolum, captivaeque corpora reddant, 450
 Mittit ovans: clausis ipse insultare Pelasgis
 Tendit, et abscisos sociorum ostendere vultus.
 Interea reducem murorum e culmine Graii

et edens hanc ultimam vocem: At tamen frueri interea hoc dilecto tumulo. Sic ambo, Ætolus et illustris Arcas, par animo præclarum, agunt eximias animas, et morte potiuntur in expetitis regum complexibus. Vos quoque consecrati meis versibus, quamvis hi canantur ad inferiorem citharam, superabitis memores annos. Forsitan et Euryalus non fastidiet vestros manes habere socios, et gloria Nisi Phrygii vos suscipiet. At acer Amphion exultans mittit qui renuntient gesta principi, eumque certiorum faciant fraudis, ac restituant captiva cadavera Tydei et Parthenopæi. Ipse pergit ut insultet obsessis Argivis, et eis monstret amputata sociorum capita. Interea Græci cernunt e fastigio castrorum revertentem Thiodamantem; nec jam

*****

1. 2. *caro potiare sepulcro*; Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. multique codd. *claro potiere sepulcro*.—442 Unus Behot. *regum complexibus*.—452 Multi codd. et edd. vett. *abscisos*. 'Omnes meliores codd. hic et alibi uno sigmate scri-

NOTÆ

441 *Caro*] Alia lectio, *claro*.

444 *Letoque fruuntur*] Id est, morte acceptissimam ac gratissimam habuere.

445 *Vos quoque sacrati*] Imitatio Virgillii *Æn. ix.* 'Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt, Nulla dies unquam memori vos eximet ævo.' Totus enim hic locus de Hopleo et Dymante adumbratus est e Virgilia-na fabula Nisi et Euryali.

446 *Inferiore lyra*] Nam Papinius, etsi magnifice sentiret de sua Thebaide, semper tamen ei præfert Æneida, eique præscribit, ut non ten-

taret divinam Æneida, sed longe sequeretur, et semper ejus vestigia adoraret.

448 *Euryalus, Phrygiique admittet gloria Nisi*] Nota amicitia Euryali et Nisi ex Virgilio.

449 *Regi*] Eteocli.

450 *Dolum*] Raptorum cadaverum Tydei et Parthenopæi. *Captivæque corpora*] Tydei et Parthenopæi.

452 *Et abscisos sociorum ostendere vultus*] Sicut Euryali et Nisi, apud Virgilium *Æn. ix.* *Sociorum*] Dymantis et Hoplei.

Thiodamanta vident : nec jam erumpentia celant
 Gaudia, ut exertos enses, et cæde recenti 455
 Arma rubere notant : novus assilit æthera magnus
 Clamor, et e summo pendent cupida agmina vallo
 Noscere quisque suos : volucrum sic turba recentum
 Cum reducem longo prospexit in æthere matrem,
 Ire cupit contra, summaque e margine nidi 460
 Extat hians : jam jamque cadat, ni pectore toto
 Obstet aperta parens, et amantibus increpet alis.
 Dumque opus arcanum, et taciti compendia Martis
 Enumerant, lætisque suos complexibus implent,
 Hopleaue exquirunt, tardumque Dymanta queruntur, 465
 Ecce et Dirceæ juxta dux concitus alæ
 Venerat Amphion : non longum cæde recenti
 Lætatus, videt innumeris fervere catervis
 Tellurem, atque una gentem expirare ruina.
 Qui tremor illicita cœli de lampade tactos, 470

retinent erumpentem lætitiā, ut animadvertunt nudatos gladios, et arma tincta novo sanguine. Ingens clamor subit ærē, et cœpæ pendent e summo vallo avidæ suos noscendi. Sic turba pullorum, cum videt parentem redeuntē in longo aëre, vult ire obviam, et prominet rostro patenti e suprema nidi ora : jam jamque laberentur ; nisi mater extensis alis se opponeret toto pectore, et objurgaret blandis pen- nis. Ac dum referunt factum clandestinum, et compendia silentis belli, et innec- unt suos gratis amplexibus, exposcunt Hoplea, et queruntur Dymantem tardare. Ecce et præceps Amphion dux turmæ Thebææ prope accesserat, sed non diu gaudet nova cæde ; nam aspicit terram æstare innumeris catervis, et suam gentem ex- tinctam una strage. Qui tremor intadit percussos vetito fulmine, hic immotum

bunt hanc vocem.' Barth.—454 *Theodomanta* unus Behot. *Thyodamanta* edd. vett.—455 Dan. et *cæde recentum*.—456 *Optimæ Barthii membranæ*, Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *æthera magnum*. 'Forte legas melius : *to- tum assilit æthera magnus Clamor*.' Barth.—459 'In optimo alioque libro est ab *æthere* ; quod sane melius.' Idem.—460 Put. *summique* ; pauci codd. *sum- moque*.—461 Edd. vett. in *pectore*. Bernartius correxit.—462 Unus Behot. *increpat alis*.—470 Unus Behot. *tactos de lampide cœli*.—473 *Ipse retro in eo-*

NOTÆ

458 *Recentum*] Pullorum. suo dispendio ac detrimento.
 462 *Aperta*] Alis extensis. Incre- 465 *Tardum*] Quia morabatur, nec
 pet] Percutiendo alas, pullos suos a cum aliis veniebat.
 casu prohibeat. 466 *Dirceæ*] Thebææ.
 463 *Opus arcanum*] Quod noctu ef- 467 *Cæde recenti*] Hoplei et Dy-
 fecerant. *Taciti compendia Martis*] mantis.
 Bellum enim pæne confecerant, sine 470 *Illicita cœli de lampade tactos*]

Hic fixit juvenem, pariterque horrore sub uno
 Vox, acies, sanguisque perit, gemitusque parantem
 Ipse ultro convertit equus: fugit ala retorto
 Pulvere: nondum illi Thebarum claustra subibant,
 Et jam Argiva cohors nocturno freta triumpho 475
 Prosilit in campos: per et arma, et membra jacentum,
 Tetraque congerie sola, semianimumque cruorem
 Cornipedes, ipsique ruunt: gravis exterit artus
 Ungula, sanguineus lavat imber, et impedit axes.
 Dulce viris hac ire via, ceu tecta superbi 480
 Sidonia, atque ipsas calcent in pulvere Thebas.
 Hortatur Capaneus: Satis occultata, Pelasgi,
 Delituit virtus: nunc nunc mihi vincere pulchrum
 Teste die: mecum clamore et pulvere aperto
 Ite palam, juvenes: sunt et mihi provida dextræ 485
 Omina, et horrendi stricto mucrone furores.
 Sic ait: ardentes alacer succendit Adrastus,

reddidit juvenem: simulque eodem horrore, vox, visus et sanguis deficiunt, et cum vult gemere, ipse equus sponte eum convertit. Turma fugit sublato retro pulvere. Nondum illi ingrediebantur portas Thebarum, cum jam exercitus Argivus, fissus nocturna victoria, irrumpit in campos, et equi, ipsique volant per arma et artius prostratorum, ac loca horrida occisorum acervo et semimortuorum sanguine. Ponderosa ungula elidit membra: cruentus rivus abluat, et retardat currus. Gratissimum est viris hoc tendere itinere, quasi triumphantes proterant domos Sidonias, atque ipsas Thebas in pulverem redactas. Capaneus animat: Satis, o Græci, virtus abdita delituit. Nunc nunc gloriosum mihi erit superare clara luce. Venite palam mecum, juvenes, cum clamore et pulvere manifesto: sunt et mihi præscia auguria, manus, et terribiles furores nudato ense. Sic inquit. Acer Adrastus et gener Argivus

*****

dem codice.—474 Alter Behot. non illi.—475 Et jam Argia Dan.—478 Idem codex et uterque Behot. exerit artus.—479 Pat. libat imber.—483 In eodem codice: nunc est mihi.—485 Unus Behot. et sunt mihi.—490 In optimo codice

NOTÆ

Hos Græci *εμφορηνους* vocant. *Illicita* vero *lampas*, est fulmen, quia non licebat adire loca fulmine percussa, unde a Persio 'evitanda' dicuntur. Aliqui autem legunt *Elicia*, unde 'Elicius Jupiter' fulminans.

471 Fixit] Fulminati enim maxime stupent. Seneca Nat. Quæst. lib. II. cap. 27. 'Quo edito' (fragore sci-

licet tonitrus) 'concidunt homines et exanimantur. Quidam vero vivi stupent, et in totum sibi excidunt, quos vocamus attonitos, quorum mentes sonus ille loco pepulit.'

484 Teste die] Sic Alexander Parmentioni intempesta nocte prælium committere suadenti respondit, 'se victoriam referre, non furari velle.'

Argolicusque gener: sequitur jam tristior augur.
 Jamque premunt muros, et adhuc nova funera narrat
 Amphion, miseramque intrabant protinus urbem, 490
 Ni Megareus specula citus exclamasset ab alta:
 Claude, vigil: subeunt hostes: claude undique portas.
 Est ubi dat vires nimius timor: ocyus omnis
 Porta coit: solas dum tardius arctat Echion
 Ogygias, audax animi Spartana juvenus 495
 Irrupit, cæsique ruunt in limine primo,
 Incola Taygeti Panopeus, rigidique natator
 Œbalus Eurotæ: tuque, o spectate palæstris
 Omnibus, et nuper Nemeæo in pulvere felix,

flagrantes accendunt, vates jam mæstior sequitur. Jamque instant manibus, et adhuc Amphion refert novas cædes, et ex templo Argivi subibant infelicem civitatem, nisi Megareus promte vociferatus fuisset ab excelsa specula: Vigil, observa, intrant hostes; observa omnes portas. Est ubi nimius metus auget vires: omnes portæ cito clauduntur. Dum Echion serius observat solas Ogygias, Spartana pubes animo elata irrumpit, et cadunt occisi in primo aditu, Panopæus habitator Taygeti, et Œbalus natator severi Eurotæ, et tu, Alcida, conspicue in cunctis palæstris, et nuper victor

Barthii scriptum est intrarant.—494 Behot. 1. dardius artat; Behot. 2. tardius artat.—496 Irrumpit unus Behot.—497 Incola Taygeti codd. Lindenbrogii.—

NOTÆ

488 *Argolicusque gener*] Polynices. *Jam tristior*] Vel, ut cujus gaudii primus calor deferbuerat, vel quia prævidebat futuram calamitatem, nec prodere poterat.

489 *Nova funera*] Recentem cladem ab Argivis noctu acceptam.

493 *Est ubi dat vires nimius timor*] Sententia nobilis, usu probata, extremam desperatamque iracundiam cavendam. Silius: 'Clausos acuunt extrema pericli, Et fractis rebus violentior ultima virtus.' Tacitus Hist. lib. III. 'Esse adhuc Vitellio vires, ambiguas, si deliberarent; acres, si desperassent.' Sallustius Catil. 'Necessitudo etiam timidos fortes facit.' Seneca de Clementia: 'Acerrima virtus est, quam ultima necessitas

extundit.' Curtius lib. v. 'Ignaviam quoque necessitas acuit, et sæpe desperatio spei causa est.' Josephus lib. vi. "Ἀλωσ. cap. 13. "Ἀμαχον εἰναυτην ἀπὸ γυναικὸς οἷς εὐχὴ μὲν τῷ σιδηρῷ πεσεῖν. Invincibilem esse desperationem in iis, quibus optatum est ferro procumbere. Prudenter ergo a Scipione Numan- tiam obsidente, 'Non est permissa pugna perituris,' apud Florum II.

495 *Ogygias*] Ogygiæ nomen unius e portis Thebarum.

497 *Taygeti*] Montis Laconicæ. *Rigidi Eurotæ*] Eurotas Laconicæ fluvius. *Rigidi*] Ob rigidum vivendi morem Laconum.

499 *Nemeæo in pulvere felix*] Vice- rat enim cæsta Capaneum, ut vidimus Theb. vi.

Alcidama, primis quem cæstibus ipse ligarat 500
 Tyndarides, nitidi moriens convexa magistri
 Respicias : averso pariter Deus occidit astro.
 Te nemus Œbalium, te lubrica ripa Lacænæ
 Virginis, et falso gurgēs cantatus ore
 Flebit, Amyclæis Triviæ lugebere nymphis : 505
 Et quæ te leges, præceptaque fortia belli
 Erudiit genitrix, nimium dedicisse queretur.
 Talis Echionio Mavors in limine sævit.
 Tandem humeris obnixus Acron, et pectore toto
 Pronus Alimenides ferratæ robora portæ 510

in arena Nemeæa, quem ipse Tyndari filius vincierat primis cæstibus, occumbens cernis convexa lucidi magistri; Numen etiam occidit averso sidere. Te sylva Œbalia plorabit, te lubricum littus puellæ Lacedæmonia, et fluvius, in quo falsus cynus cecinit, et fleberis a Nymphis Triviæ Amyclæis; et mater, quæ te docuit jura et generosa dictata belli, dolebit te nimium didicisse. Sic Mars grassatur in portis Echionis. Tandem Acron obliuctatus humeris, et Alimedes inclinatus toto pectore verterunt

~~~~~

500 Unus Behot. *ille ligarat*; Put. *ipse ligabat*.—501 Alld. Colla. Gryph. et Basil. *connexa*.—504 In eodem codice: *cantatus olori*.—506 *Et quæ te in leges* unus Barthianus.—510 *Pronus et Almenides* Dan. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *Pronus et Almenides* Behot. 1. *Pronus Achemenides* Behot. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *Protinus Almenides* Put. *Pronus Alchemenides* Venett. *Pronus Alimenides* Gronov. Barth. Veen. et Delph. Vide Not.

NOTÆ

501 *Tyndarides*] Pollux, quem fuisse magistrum Alcidamantis refert Papinius ibidem. *Nitidi convexa magistri*] Id est, Pollucis inter sidera relati, hinc *nitidi*. Porro *convexa*. Quo sensu, ait Turnebus lib. v. cap. 5. *convexa*? Nam astra *convexa* non videntur, sed potius globosa, ac rotunda sunt. Ego, pergit idem, astra *convexa* dici autumo non singula, sed universa; convexitatem enim habent eandem quam cælum efficiunt, toto obsita, dispersa cælo undique in orbem.

502 *Averso pariter Deus occidit astro*] Ne videret morientem discipulum.

503 *Te lubrica ripa Lacænæ Virginis*] Lacænæ enim virgines in ripa

Eurotæ fluvii exercitationi corporis cum adolescentulis simul operam dabant, ut auctor est Xenophon.

504 *Et falso gurgēs cantatus ore*] Bene *falso*, quia Jupiter in cynum conversus ad Ledam in ripa Eurotæ exspatiantem accesserat.

505 *Amyclæis*] Ab Amyclis Lacedæmoniæ oppido. *Triviæ*] Dianæ, quia in triviis colebatur.

507 *Erudiit genitrix*] Mira prædicant auctores de fortitudine et animo mulierum Spartanarum. Videndi Plutarchus, Xenophon, alique. Vide et sup. libro.

508 *Echionio*] Thebano.

510 *Alimenides*] Ponendum *Ialmenides*, ut in tribus Mss. legit Gronovius.

Torserunt : quanta pariter cervice gementes
 Profringunt inarata diu Pangæa juvenci.
 Par operis jactura lucro ; quippe hoste retento
 Excludere suos : cadit intra moenia Graius
 Ormenus, et pronas tendentis Amyntoris ulnas, 515
 Fundentisque preces, penitus cervice recisa
 Verba solo vultusque cadunt, colloque decorus
 Torquis in hostiles cecidit per vulnus arenas.
 Solvitur interea vallum, primæque recusant
 Stare moræ : jam se peditum junxere catervæ 520
 Moenibus : at patulas saltu transmittere fossas
 Horror equis : hærent trepidi, atque immane paventes
 Abruptum mirantur agi : nunc impetus ire
 Margine ab extremo, nunc sponte in fræna recedunt.

molem portæ munitæ ferro. Quanto nisu colli boves anhelantes proscindunt Pangæa diu inculta. Damnum aequalur compendio ; nam retento hoste excluserunt suos. Graius Ormenus labitur intra muros. Collum penitus amputatur Amyntori porrigenti supplices manus, et precanti, unaque caput et verba humi corrunt ; pulcher torquis e cervice labitur per plagam in pulverem hostilem. Interea vallum rescinditur. Prima obetacula renuunt consistere. Jam cohortes peditum applicuerunt se muris. Sed equi formidant trajicere saltu latas fossas ; trepidi cunctantur, et horrentes ingens præcipitium stupent impelli : nunc ardent transgredi a summa ora : nunc retrorsum sponte re-

*****

Var. ad vs. 305.—512 *Profringunt* Alld. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Perfringunt* Dan. Pat. Petav. Behot. 2. optimus Barth. Lindenhrog. et Cruc. *Profringunt* Behot. 1. a m. pr. Lipsian. et binæ Gronovii membranæ, cum edd. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *Profringunt* Behot. 1. a m. sec. Vide Not. Var.—515 *Ornemens* et *pronas tendentis Amictoris* unus Behot.—518 In

NOTE

512 *Pangæa*] Pangæa, seu Pangæus mons Thraciæ, in quo sunt, referente Herodoto, aurea et argentea metalla. Ad hujus radices amnis Nestus fluit.

513 *Pars operis jactura lucro*] Tantum perdiderunt, quantum lucrati sunt.

518 *Cecidit per vulnus*] Collo inciso non poterat manere torques. Ita Propertius lib. iv. de Gallo torquato a Manlio occiso : 'Torquis ab incisa decidit unca gula.'

519 *Solvitur interea vallum*] Id est, irruptione Argivorum labefactatur.

520 *Moræ*] An qui defendebant vallum, an vero munitiones valli, moram irruentibus attulerunt.

521 *At patulas saltu transmittere fossas Horror equis*] Videtur sumtum ex Homero Il. M. apud quem Hectoris equi pariter describuntur resistentes, et timentes in summo fossæ labro : Οὐδέ οἱ ἵπποι Τόλμῃν ὠκυπόδες· μῦλα δὲ χρεμέτιζον ἐπ' ἑκπυ Χελδαί εφεσθάρτες. Neque pernices equi audebant, valde autem hinciebant resistentes in summo labro.

523 *Nunc impetus ire Margine ab extremo, nunc sponte in fræna recedunt*]

Hi præfixa solo vellunt munimina : at illi
 Portarum objectus minuunt, et ferrea sudant
 Claustra remoliri, trabibusque arctata sonoro
 Pellunt saxa loco : pars ad fastigia missas
 Exultant hæsisse faces ; pars ima lacessunt,
 Scrutanturque cavas cæca testudine tures.

525

530

*deunt. Hi avellunt palos terræ infixos: at illi rumpunt munimenta portarum, et cer-
 tant frangere ferrea repagula, et strepenti ariete loco extrudunt lapides firme con-
 strictos. Pars latantur faces injectas affligi pinnis: pars impetunt ima, et riman-*

~~~~~

eodem codice: *cecidit profusus arenas.*—526 In altero. Behot. *mununt pro
 minuunt.*—527 Dan. Put. Lindenbrog. et Crnc. *trabibusque et ariete;* Behott.
 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Petav. Petrens. Exc. Cantab. Venett.
 Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *trabibusque arctata.*—529 *Exultant exiisse*

NOTÆ

Equi est saltum audentis, et tamen
 retro se reducentis, descriptio.

527 *Trabibus*] Trabes, Machinæ
 quibus muri hostium labefactarentur.
 Erat et ‘trabes machina,’ seu aries,
κρηδόνη, ut apud Vitruvium legitur
 de Architectura lib. x. cap. 19. quam
 Carthaginenses invenerant, qua ari-
 etarent muros impulsa manibus mili-
 tum: deinde impellendæ ‘trabi ma-
 chinæ’ adjecta instrumenta, et varia
 excogitata. Pephassenus Tyrius ad-
 jecit malum, id est, tignum arrecta-
 rium præcelsum instar mali, cui ap-
 pensus aries, ut ‘trabes machina’ li-
 braretur in murum funibus prælongis
 reducendo ac impellendo: atque hic
 pensilis aries. Cetras Carthaginien-
 sis arietem subrotatum fecit, qui de
 varis pendens, itidem libraretur tecto
 coriis bibulis ambitu, ut militi qui
 ipsum impellebat caveretur. Equum
 vero, qui aries dicitur, *ἵππον δοῦρεϊον*,
ἢ δοῦρεϊον, *ἢ ξειρόν* Homero dictum,
 invenit Epeus ad Trojam, cujus ‘tra-
 bem machinam’ ipsi milites, qui intus
 erant, manibus sine libramento im-
 pellerent, ut scribit Plinius lib. vii.
 cap. 57. Vide Vitruvium, Athenæum,
 Pausaniam, Josephum, et Ammia-

num Marcellinum.

529 *Hæsisse faces*] ‘Hærere’ ver-
 bum in hac re proprium, cum tela
 missilia, præcipue ignifera, fixa sunt,
 et quo mittuntur, comprehenderunt.
 Livius lib. xxvii. ‘Hæsere omnia
 tela haud difficill ex propinquo in
 tanta corpora ictu, et tam conferta
 turba.’ Tacitus Hist. iv. ‘Post ubi
 pleraque telorum turribus pinnisque
 mœnium irrita hærebant.’

530 *Cæca testudine*] Suffossuri
 mœnia aut tures urbis (Cæsar ‘age-
 re cuniculos’ dicit quos ‘Minas’ vo-
 camus,) utebantur testitudine fronte
 triquetra, ut missa in eam tela, dum
 in angulo consistere non possunt, per
 latera laberentur, et rejicerentur. In
 ea machina comparati erant ad fo-
 diendum homines. Hujusce machi-
 næ descriptionem vide apud Vitru-
 vium lib. x. cap. 20. Vide et Am-
 mianum Marcellinum lib. xxiii. qui
 tradit arietum machinamentis crebri-
 tate jam despectis, conditam machi-
 nam scriptoribus et historicis notam,
 quam Helepolim Græci cognomina-
 bant: cujus opera Demetrius Anti-
 goni filius Rhodo aliisque urbibus ex-
 pugnatis ‘Poliorcetes’ est appella-

At Tyrri, quæ sola salus, caput omne coronant
 Murorum, nigrasque sudes, et lucida ferro
 Spicula, et arsuras cœli per inania glandes,
 Saxaque in adversos ipsis avulsa rotabant
 Moenibus : exundant sævo fastigia nimbo,
 Armatæque vomunt stridentia tela fenestræ.
 Qualiter aut Malean, aut alta Ceraunia supra

535

tur cavas turres occulta testudine. At Thebani, quæ sola erat salus, cingunt omnem ambitum mœnium, et torquebant in hostes sudes præustas, et jacula ferro micantia, et glandes quæ liquescunt per vacuum aërem, et lapides extractos ab ipsis muris. Culmina scatent sævo imbre jaculorum, et armata murorum foramina ejectant sonantes sagittas. Ut cum pigræ tempestates hærent in nube supra Maleam, aut

Behot. 1. *Ersullant hærisse* Behot. 2.—536 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et Behot. 2. pro v. l. *tela pharetræ*; et sic edd. Venett. 3. 4.

NOTÆ

tus. Hæc machina etiam 'testudinis' forma constructa erat. Erat et 'testudo' continuata scutorum supra capita crates. *Cæca* dicitur, vel quia homines in ea includuntur muros suffossuri, vel quia nescitur ab obsessis, qua parte murus suffodiatur.

533 *Et arsuras cœli per inania glandes*] Tantus fundæ impetus fuisse dicitur, ut glans sæpe liquesceret in medio cursu. Id testantur non solum Noster hic, sed et Virgilius, Ovidius, et Lucanus. Affirmat etiam Lucretius Philosophis annumerandus, apud quem legitur lib. vi. 'Plumbea vero Glans etiam longo cursu volvenda liquescit.' His accedit et Seneca Philosophus Nat. Quæst. lib. ii. 'Aëra motus,' ait ille, 'extenuat, et extenuatio accendit; sic liquescit excussa glans funda, et attritu aëris velut igne distillat.' Verumtamen magnorum testium pace, necnon Justii Lipsii, qui illorum auctoritate nititur, libro de militia Romana, hæc de re dubitari potest, cum nec pyrio pulvere glans sclopeto emissa liquescat. Incaluisse plumbum Balearica

Delph. et Var. Clas.

funda jactum credibile est, illud autem attritu aëris velut igne distillasse, non facile creditur.

535 *Exundant sævo fastigia nimbo*] Scatent multitudine jaculorum.

536 *Fenestræ*] Comparatæ erant hæ fenestræ ad emittenda jacula. Has fenestras vocat Livius 'foramina' lib. xxxviii. partes scilicet muri fenestratas ad tela in oppugnatores emittenda. 'Per occulta,' ait, 'foramina prælongæ hastæ, quas sarissas vocant, ad summovendos hostes emittebantur.' Τοξὺν Græci dicunt. 'Quarnellos' vocat Guillelmus Brito lib. vii. his versibus: 'Balista queat jaculari arcusque sagittas, Quas, ubicumque patent quarnelli, sive fenestræ, Obsessi nequeunt toties impune cavere.'

537 *Malean*] Vide Theb. i. 100. *Alta Ceraunia*] Ceraunia, seu Ceraunii, iidemque Acroceraunia vel Acroceraunii, montes in finibus Epiri in mare usque procurentes, ubi Ionium Mare ab Adriatico dirimitur: dicuntur *Ceraunia* a fulminibus quibus sæpissime percutiuntur; κεραυνὸς enim

Stat.

4 R

Cessantes in nube sedent, nigrisque leguntur
 Collibus, et subitæ saliant in vela procellæ :
 Talis Agenoreis Argivum exercitus armis 540
 Obruitur: non ora virum, non pectora flectit
 Imber atrox, rectosque tenent in mœnia vultus
 Immemores leti, et tantum sua tela videntes.
 Anthea falcato lustrantem mœnia curru
 Desuper Ogygiæ pepulit gravis impetus hastæ. 545
 Lora excussa manu, retroque in terga volutus
 Semianimos artus ocreis retinentibus hæret;
 (Mirandum visu belli scelus!) arma trahuntur,
 Fumantesque rotæ tellurem, et tertius hastæ
 Sulcus arant: longo sequitur vaga pulvere cervix, 550
 Et resupinarum patet orbita longa comarum.
 At tuba luctificis pulsat clangoribus urbem,
 Obseptasque fores sonitu perfringit amaro.

Acroceraunia, cœuntque ex atris promontoriis, ac repente effunduntur in naves: eodem modo acies Argiva opprimitur telis Thebanis. Immitis grando non detorquet vultus, non pectora bellatorum, et hi tenent versas facies in muros, obliiti mortis, et tantum cernentes suas sagittas. Acerba vis hastæ Thebanæ desuper emissæ deturbavit Anthæum circumvenientem muros falcato curru; habentæ manu avulsæ sunt, et pone inversus in dorsum, hæret currui semivivus, cum retinentibus ocreis: miserandus aspectu belli casus; arma ejus raptantur, et fumantes rotæ, et hasta tertio sulco scindunt terram: vagum collum sequitur cum longo pulvere, et lata orbita resupinatorum capillorum videtur. At buccina ferit oppidum luctuoso sonitu, et per-

*****

—538 Put. *nigrisque locuntur*; Behot. 1. pro v. l. *nigrisque teguntur*.—544 *Anthæa* unus Behot.—546 Lipsian. Put. et Venett. 3. 4. *in terga solutus*.—547 *Semianimos artus* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett.—549 Put. *territus hastæ*.—550 *Sulcus arat* codd. Lindenbrogii, et Behott. 1. 2. In quibusdam *longe*.—551 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et nonnulli Barthiani: *orbita lata*.—553 *Obseptasque fores sonitu perstringit* Petrens. *Obseptasque fores sonitu perstringit* Taurin. *perstringit* etiam Burm. et Buslid.—555

NOTÆ

Græcis fulmen est. Circa hos autem montes frequentissimæ fiunt tempestates, unde 'infames scopuli' dicuntur Horatio: 'Infames scopulos Acroceraunia.'

540 *Agenoreis*] Thebanis.

541 *Virum*] Argivum.

542 *Imber*] Telorum scilicet.

545 *Ogygiæ*] Thebanæ.

547 *Semianimos*] Legit Guyetus *Semianimis*, deletque reliquum versum, ac duos sequentes, duasque voces sequentis versus, jungitque *Semianimis* cum τῇ *longo* sequitur.

549 *Fumantes rotæ*] Ob nimiam enim celeritatem quandoque ignescunt.

Divisere aditus, omnique in limine sævus
 Signifer ante omnes sua damna et gaudia portat. 555
 Dira intus facies: vix Mavors ipse videndo
 Gaudeat: incertis lymphatam horroribus urbem
 Scindunt dissensu vario, luctusque, furorque,
 Et pavor, et cæcis fuga circumfusa tenebris.
 Bellum intrasse putes: fervent discursibus arces, 560
 Miscentur clamore viæ: ferrum undique, et ignes
 Mente vident: sævas mente accipere catenas.
 Consumsit ventura timor: jam tecta replerant,
 Templaque, et ingrataë vallantur planctibus aræ.
 Una omnes eademque subit formido per annos. 565
 Poscunt fata senes, ardet, palletque juvenus,
 Atria foemineis trepidant ululata querelis.
 Flent pueri, et flendi nequeunt cognoscere causas

rumpit acerbo clangore obsessas portas. Partiti sunt Argivi accessus, et crudelis vexillarius in omnibus portis præ se fert detrimenta quæ est illaturus, et suam lætitiæ. Horrida intus facies. Vix ipse Mars lætaretur hanc cernendo. Dolor, rabiesque, ac formido dividunt in diversa studia civitatem efferatam ambiguis terroribus, et fuga sparsa cæcis tenebris. Credas ipsum bellum intrasse: arces replentur discurrentibus: undique cernunt animo ferrum et flammæ: et mente acceperunt crudelia vincula: metus putat contigisse, quæ nondum evenerant. Jam replerant tecta et delubra, ac surda altaria cinguntur a plangentibus. Unus et idem metus invadit cunctam ætatem. Longævi exoptant mortem: pubes flagrat ira, palletque: atria reclamant muliebribus lamentis: infantes lacrymantur, nec possunt intelligere cau-

Put. gaudia portans.—557 Behot. 1. pro incertis habet insanis.—563 Consum-
sit Behott. 1. 2. tecta replorant Put. tecta replerunt Behott. 1. 2.—568 ‘Me-
lius videtur, quod est in libro optimo: nequeunt agnoscere causas. Etiam si
enim cognoscant a majoribus, multum tamen abest ut agnoscant.’ Barth.—

NOTÆ

554 *Divisere aditus]* Hunc versum
 et quinque sequentes rejicit Guyetus,
 ut ineptos et supposititios.

559 *Cæcis]* Vel quia timore
 cæcatis mentibus, nesciebant quo fu-
 gerent, ut se imminentibus malis
 eriperent.

562 *Mente accipere catenas]* Præ ti-
 more illa videbantur, quæ inferre so-

let captivitas.

563 *Consumsit ventura timor]* Per-
 acta putant timoris magnitudine, quæ
 nondum evenerant.

564 *Ingrataë]* Ut quæ oblitæ tot sa-
 crificiorum ad placanda numina.

566 *Ardet, palletque juvenus]* Au-
 det et timet, ira et metus miscentur.

568 *Flent pueri]* Hic versus et se-
 quens Guyeto suspecti.

Attoniti, et tantum matrum lamenta timentes.
 Illas cogit amor, nec habent extrema pudorem. 570
 Ipsæ tela viris, ipsæ iram animosque ministrant,
 Hortanturque, unaque ruunt, nec avita gementes
 Limina, nec parvos cessant ostendere natos.
 Sic ubi pumiceo pastor rapturus ab antro
 Armatas erexit apes, fremit aspera nubes: 575
 Inque vicem sese stridore hortantur, et omnes
 Hostis in ora volant; mox deficientibus alis
 Amplexæ flavamque domum captivæque plangunt
 Mella, laboratasque premunt ad pectora ceras.
 Nec non ancipitis pugnat sententia vulgi, 580
 Discordesque serit motus: hi reddere fratrem
 Nec mussant; sed voce palam, claroque tumultu

sas lacrymarum consternati, et tantum metuentes ob ejulatus matrum. Caritas illas cogit, nec extrema pericula habent verecundiam. Ipsæ suppeditant conjugibus jacula, ipsæ furorem ac animos; excitant, unaque feruntur, nec desinunt suspirantes monstrare illis ædes majorum, ac parvulos liberos. Sic cum pastor irritavit aculeatas apes, mel capturus a pumiceo alveo, sævum agmen frendet, et se invicem animant stridore, ac cunctæ insiliunt in vultum inimici: mox alis lassatis amplectentes flavam domum, et obsessos favos, plangunt, et constringunt ad pectus fabricatas ceras. Quinetiam sententia dubiæ plebis dissidet, et dispergit seditiosas voces. Hi non solum summis, sed palam clamore et aperto tumultu, dicunt fratrem

*****

575 *Armatas exegit apes* Dan. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. *Armatas erexit apes* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Put. omnes Barthiani, Exc. Cantab. Petrens. Venett. 3. 4. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—576 ‘Nescio quid turbant hic fatui nonnulli libri, adeo quidem ut insolse et hominis qui-

NOTÆ

569 *Timentes*] Alii codices, *tremettes*.

570 *Nec habent extrema pudorem*] Quia in calamitate nullus pudor est fœminis prodire in publicum.

573 *Parvos ostendere natos*] Ut hoc spectaculo acrius excitarent viros ad pugnam. Sallustius: ‘Ut res magis quam verba gererentur, liberos parentesque in muris collocaverant.’

574 *Sic ubi, &c.*] Hæc comparatio intempesta videtur Guyeto. *Pumiceo antro*] Virgilius Georg. iv. ‘Pe-

nitusque repertæ Pumicibusque cavis, exesæque arboris antro.’

575 *Aspera nubes*] Multitudo enim volantium apum nubem umbramque efficit.

577 *Deficientibus alis*] Lassatis vi volandi, vel vi coactis. *Vet. Scholiastes.*

578 *Flavamque domum*] Ob mel quod plerumque est aurei coloris, seu flavum.

579 *Premunt ad pectora*] Quasi defensuræ.

Reddere regna jubent : periit reverentia regis
 Solicitis : veniat, pactumque hic computet annum,
 Cadmeosque lares exul, patriasque salutet 585
 Infelix tenebras : cur autem ego sanguine fraudes,
 Et perjura luam regalis crimina noxæ ?
 Inde alii : Sera ista fides ; jam vincere mavult.
 Tiresian alii lacrymis et supplice cœtu
 Orant, quodque unum rebus solamen in arctis, 590
 Nosse futura rogant : tenet ille inclusa, premitque
 Fata Deum : Quiane ante duci bene credita nostra
 Consilia et monitus, cum perfida bella vetarem ?
 Te tamen, infelix, inquit, perituraque Thebe,
 Si taceam, nequeo miser exaudire cadentem, 595

debere regnum restituere ; reverentia regis intercidit in animis anxiorum : veniat exul, et miser revisat pœnates Cadmi, et patrem cœcum, atque hic regnet annum conventum. Cur autem ego solcam proprio cruore dolos et scelera perjuri et perfidi regis ? Inde alii : Tarda fides ista est : jam mavult vincere. Alii precantur Tiresiam fletibus ac supplice conventu ; quodque unicum est levamentum in angusto statu, orant, prædicat futura. Ille tenet, et servat occulta numinum arcana : Quiane antea nostra consilia ac monita admissa sunt a principe, cum dissuaderem bellum infidum ? Attamen, ait, Thebe infortunata et peritura, si sileam, non possum in-

dam referre ausint.' *Barth.*—586 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *cur aut ego ; optimæ aliæque Barthii membranæ, Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. cur autem ego.*—589 *Pro cœtu Barthius ex optimis codd. legit questu.*—591 Unus Behot. *tenet hic inclusa.*—592 Idem codex pro *credita* exhibet *tradita.*—597 *Vincamus Dan.*—602 *An-*

NOTÆ

584 *Pactumque hic computet annum]* Polynices annum integrum regnet.

585 *Patriasque salutet Infelix tenebras]* Invisat cœcum patrem.

587 *Perjura]* Promissis enim non stabat Eteocles.

588 *Mavult]* Supple, Polynices.

591 *Nosse futura]* Doceri ab ipso expetunt, inde fiduciam aut metum sumpturi. *Vetus Schol.* Se dedituri aut pugnaturi. *Alius Schol.* Futura cognoscere prudentiam contra desperationem generat. *Vet. Commentat.*

592 *Quiane ante duci bene credita nostra Consilia]* Nullibi vidimus Tiresiam a bello Eteoclem deterruisse ; legimus solum Theb. iv. fecisse sacrum postulante Eteocle, quo tamen certam victoriam Thebis portendi retulerat. *Quiane* vero, Ironicos, cur modo futura non dicam, qui ante cum futura prædicerem, ita sum libenter auditus ? Virgilius *Æneid.* iv. 'Quiane auxilio juvat ante levatos.'

594 *Thebe]* Thebe numero singulari, quod notandum.

Argolicumque oculis haurire vacantibus ignem.
 Vincamur, pietas : pone eia altaria, virgo,
 Quæramus Superos. Facit illa, acieque sagaci
 Sanguineos flammarum apices, geminumque per aras
 Ignem, et clara tamen mediæ fastigia lucis 600
 Orta docet : tunc in speciem serpentis inanem
 Ancipiti gyro volvi, frangique ruborem
 Demonstrat dubio, patriasque illuminat umbras.
 Ille coronatos jamdudum amplectitur ignes,
 Fatidicum sorbens vultu flagrante vaporem. 605
 Stant tristes horrore comæ, vittasque trementes

felix audire ruinam tuam, et excipere oculis otiosis flammam Argolicas. Cedamus, pietas: eia age, puella, strue aras: consulamus Divos. Illa exequitur, et refert, se observare solerti oculo duplicem ignem in altariis, et cruentos flammarum apices: attamen mediam lucem assurgere, huiusque clarum esse verticem: deinde declarat ancipiti patri hos apices rotari ambiguo orbe in speciem serpentis, et ruborem extinguere, et illuminat paternam noctem. Ille jamdudum amplectitur coronatos flammam, hauriens ardente facie fumum fatidicum: mæsti ejus crines horrore eri-

cipiti gyro frangi volviq; ruborem unus Behot. 'Futilis unus literæ adjectio contorquet sententiam, alioquin minime dubiam. Scribe cum melioribus libris duobus: frangique rubore Demonstrat dubio. Hæc est vera lectio, quam turbant vulgatæ edd.' Barth.—603 Unus Behot. patrias illuminat, omissa copula.—604 Ille coronati unus Barthianus.—608 Margo ed. Barth. rediisse vi-

NOTE

596 *Oculis vacantibus*] Vel otiosis, vel vacuis oculorum orbibus.

599 *Sanguineos flammarum apices*] Hoc genus divinationis vocabatur πυρομαντεία, pyromantia, quod a flammæ varietate capiebatur: erat aliud κανθομαντεία a fumo. *Sanguineos*] Quia sanguinem effundendum portendebant Menæcei, vel fratrum. *Geminumque per Ignem*] Hinc portendebatur flammam discessuras impositis eidem rogo fratrum corporibus, ut videbimus Theb. xii.

600 *Et clara tamen mediæ fastigia lucis*] Hac ratione spes salutis Thebarum affulsit.

601 *Tunc in speciem serpentis inanem, &c.*] Serpentis specie figurata

flamma Menæcei mortem significabat, quia genus ducebat e serpentis semine.

602 *Volvi*] Frangi et obscurari: vel flecti, sive rotari flammam in clarum lucem.

603 *Dubio*] Ignaro. Cum enim cæcus erat, quæ signa monstrarent sacrificia nesciebat. *Illuminat umbras*] Qui docet cæcum, cæcitatem ejus illuminare dicitur. Sic Theb. iv. Tiresias sacra faciens dicit filiæ: 'Nostramque move per singula noctem.'

604 *Coronatos ignes*] Sive quia flamma in orbem ducta instar coronæ, seu quia aræ in omnibus sacrificiis coronabantur.

Cæsaries insana levat : diducta putares
 Lumina, consumtumque genis rediisse nitorem.
 Tandem exundanti permisit verba furori :
 Audite, o sontes, extrema litamina Divum, 610
 Labdacidæ : venit alma salus, sed limite duro.
 Martius inferias et sæva efflagitat anguis
 Sacra, cadat generis quicumque novissimus extat
 Viperei : datur hoc tantum victoria pacto.
 Felix, qui tanta lucem mercede relinquet. 615
 Stabat fatidici prope sæva altaria vatis
 Mæstus adhuc, patriæ tantum communia lugens
 Fata Creon ; grandem subiti cum fulminis ictum,
 Non secus ac torta trajectus cuspidè pectus,
 Accipit exanimis, sentitque Menœcea posci. 620

guntur, et agitata coma tollit trepidas vittas. Crederes patfactos fuisse ejus oculos, et pristinum juvenutis nitorem genis rediisse. Tandem permisit verba erumpenti furori : Auscultate, o Thebani nocentes, ultima sacra, quæ possunt Deos placare. Solus alma venit, sed via acerba. Martius draco exposcit inferias et crudelia sacrificia ; moriatur superstes ultimus ex ægineo semine : victoria conceditur hac sola conditione. Fortunatus, qui dabit vitam pro tanto præmio. Creon stabat juxta crudeles aras vaticinantis auguris, tristis et flens tantum adhuc communia mala patriæ ; cum accipit exsanguis hunc ingentem ictum repentini fulminis, ut si pectus illi transfoderetur vibrato telo : nam sentit peti Menæceum, hoc illi ostenduntur.

gorem ex codice manuscripto.—609 Unus Behot. furore.—612 Petrens. novissimus exit.—617 Barthius legit : Mæstus, adhuc patriæ tantum communia lugens

NOTE

608 *Consumtumque genis*] Id est, totam faciem ævo exhaustam recepisse pristinam suam speciem. Optimus autem et alii duo codices clare legunt, *vigorem*. Assensu nostro, re eadem. *Barthius*. De eodem *Tiresia* Theb. iv. 'Illius elatis tremefacta assurgere vittis Canities, tenuique impelli sanguine vultus.'

610 *Extrema litamina*] Id est, sacrificia, post quæ iterum sacrificare non licet. Inter 'litare' enim et 'immolare' hoc interest, quod 'sacrificare' est immolare victimas : 'litare' autem per victimarum immolationem obtinere quod postulas.

612 *Martius anguis*] Quem sacrum Marti occiderat Cadmus, ejusque dentes severat, unde orta armatorum seges. *Sæva*] Id est, victimam humanam. Sic 'crudelia sacra' quæ fiebant *Dianæ Tauricæ, Latiani Jovi, Cœlesti Carthaginiensi*. Ita 'sævæ aræ' *Busiridis Papinio in Hercule Vindiciis, Claudiano 'sævum sacrum Busiridis.'* *Valerius Flaccus Arg.* 'Omnibus in Superos sævus honor.'

617 *Patriæ tantum communia lugens Fata Creon*] Ut cujus domus nullo adhuc infortunio afflicta fuerat.

620 *Menæcea posci*] Mortem Menæcei.

Monstrat enim, suadetque timor: stupet anxius alto
 Corda metu glaciante pater. Trinacria qualis
 Ora percussus Libyco mare sumit ab æstu.
 Mox plenum Phœbo vatem et celerare iubentem
 Nunc humilis genua amplectens, nunc ora canentis 625
 Nequicquam reticere rogat: jam fama sacram
 Vocem amplexa volat, clamantque oracula Thebæ.
 Nunc, age, quis stimulos et pulchræ gaudia mortis
 Addiderit juveni (neque enim hæc absentibus unquam
 Mens homini transmissa Deis) memor incipe Clio, 630
 Sæcula te quoniam penes et digesta vetustas.
 Diva Jovis solio juxta comes, unde per orbem
 Rara dari, terrisque solet contingere virtus;

dente metu, et persuadente. Sollicitus parens torpet, profundo timore gelante suum cor, eo modo, quo Sicula ripa excipit æquor remissum ab æstu Libyco. Deinde nunc supplex amplectens genua, nunc claudens os raticinantis, precatur incassum silere augurem plenum Apolline, et imperantem festinare. Jam fama excipiens sanctam vocem cito spargitur, et Thebæ voce passim evulgant responsa. Nunc age, quis dederit juveni cupidinem et lætitiæ gloriosæ mortis, (nunquam enim talis animus venit in hominem, nisi a Diis,) Clio memor exponit, quoniam sæcula, et ordinata antiquitas tui juris sunt. Dea Virtus assidens solio Jovis, unde solet raro

Fata, Creon grandem, &c. Put. communia jungens.—623 Alia lectio est in optimis Barthianis: mare sentit ab æstu.—624 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behot. 1. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. et celare iubentem; Behot. 2. Dan. Put. Petav. nonnulli Barth. Gevart. Grasser. Lindenbrog. Cruc. et recentt. Put. et celerare iubentem; optimus Barthianus: et scelerata iubentem.—631 Put. di-

NOTÆ

621 *Monstrat enim, suadetque timor]* Habet enim propriam divinationem timor. Virgilius: 'Agnovit gemitum præsaça mali mens.'

622 *Trinacria ora]* Id est, Sicula. Sicilia enim olim Trinacria dicta a tribus promontoriis, Pachino, Peloro, et Lilybæo; *ἴκρον* enim Græcis *promontorium* dicitur.

623 *Libyco]* Africano. Libye enim Græcis 'Africa' vocatur.

624 *Et celerare iubentem]* Mortem scilicet Menæcei.

627 *Clamantque oracula Thebæ]* Cla-

ra voce passim evulgant.

629 *Neque enim hæc absentibus unquam Mens homini transmissa Deis]* Non enim præclara facinora, nisi inspirantibus Diis, ab hominibus suscipiuntur.

630 *Memor incipe Clio]* Moris est Poëtis Musas invocare cum magnum quid habent decantandum. *Clio]* Musa, quæ præstet canendis virorum fortium præclaris facinoribus.

632 *Diva]* Dea Virtus.

633 *Rara]* Rari enim, qui virtutem colant.

Seu pater omnipotens tribuit, sive ipsa capaces
 Elegit penetrare viros, cœlestibus ut nunc 635
 Desiluit gavisâ plagis: dant clara meanti
 Astra locum, quosque ipsa polis affixerat ignes.
 Jamque premit terras, nec vultus ab æthere longe;
 Sed placuit mutare genas: fit provida Manto,
 Responsis ut plana fides, et fraude priores 640
 Exuitur vultus: abiit horrorque vigorque
 Ex oculis, paulum decoris permansit, honosque
 Mollior, et posito vaturn gestamina ferro
 Subdita: descendunt vestes, torvisque ligatur
 Vittâ comis; (nam laurus erat;) tamen aspera produnt 645
 Ora Deam, nimique gradus: sic Lydia conjux

communicari orbi, et terris accidere, seu pater omnipotens hanc tribuat, sive ipsa eligat subire animos capaces, ut tunc, læta devolvit de superis locis. Lucida sidera, et ignes, quos ipsa cœlis affixerat, faciunt viam transeunti. Et jam attingit terras; nec facies ejus procul a cœlo est. Sed libuit sumere aliam formam: fit præsaga Manto, ut promptius fides adhiberetur oraculo, ac ut falleret, deposuit priorem vultum: seritas et vivacitas recessit ex oculis; paulum decoris restitit et majestas fit suavior, et ense deposito sumit insignia augurum: vestes defluunt, infelique devincti torvos orines; (nam aliqui lauro instructa erat;) attamen vultus ferox, et grandior incessus detegunt Deam. Sic uxor Lydia irridebat Hercu-

gesta voluptas.—634 In quibusdam: sive ipsa rapaces. Vide Marklandum ad Sylv. 1. 2. 107.—635 Elegit penetrare animos Markl. ibid. ut tunc Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behot. 1. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et Grasser.—637 Put. ipsa potens.—638 In eodem codice: nec virtus.—640 Responsis ut plena fides Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. hac fraude legit Barthius ex optimis membranis.—641 Unus

NOTE

637 Quosque ipsa polis affixerat ignes] Sidera Castoris, Pollucis, Herculis, et ceterorum Heroum, quos 'ardens exivit ad sidera virtus.'

638 Nec vultus ab æthere longe] Sic Fama Virgiliana: 'Ingrediturque solo, et caput inter nubila condit.'

639 Mutare genas] Id est, sumere aliam formam.

640 Responsis] Tiresiæ. Fraude] Arte, ut falleret.

643 Ferro] Gladio, armis: Virtus enim armata depingitur.

644 Descendunt vestes] Virtus enim repræsentatur succinctis vestibus, utpote parata ad omnia præclara facinora edenda. Torvisque ligatur vittâ comis] Vittæ enim sacerdotii insignia. Sumserat autem formam Mantus, quæ erat Apollinis sacerdos.

645 Laurus erat] Ut proprium virtutis seu fortitudinis insigne: victores enim lauro coronati.

646 Lydia conjux] Omphale regina Lydiæ, apud quam Hercules ejus amore captus sædam servitutem ser-

Amphitryoniaden exutum horrentia terga
 Perdere Sidonios humeris ridebat amictus,
 Et turbare colus, et tympana rumpere dextra.
 Sed neque te indecorem sacris, dignumque juberi 650
 Talia, Dirceæ stantem pro turre, Menœceu,
 Invenit: immensæ reserato limine portæ
 Sternebas Danaos: pariter Mavortius Hæmon.
 Sed consanguinei quamvis, atque omnia fratres,
 Tu prior: exanimes circumcumulantur acervi. 655
 Omne sedet telum: nulli sine cædibus ictus.
 Necdum aderat virtus: non mens, non dextra quiescit,

lem, cum depositis horrendis pellibus, rumperet mole humerorum vestes Sidonias, et turbaret colus, et nimia manu frangeret tympana. Sed, Menœceu, te offendit non indecorem sacris, nec indignum, qui juberis pro patria mori, stantem ante Dirceam Turrem. Recluso aditu ingentis portæ fundebas Græcos. Similiter bellicosus Hæmon. Verum etsi sitis consanguinei et germani in omnibus, tu præstas. Circum te cumuli occisorum aggeruntur. Omne telum attingit, nulli ictus sunt sine morte, et nondum Virtus advenerat. Non animus, non manus vacat, non otiantur

Behot. abiitque horrorque vigorque.—649 Et turbare colos in eodem codice.—653 Sternebat Danaos Behott. 1. 2. Mavortius Emon multi codd. et edd. vet. Mavortius hemon Behott. 1. 2.—655 Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil.

NOTÆ

vivit: sedebat enim inter illius ancillas, lanamque carpebat, ac pensa faciebat; quin etiam depositis leonibus exuviis muliebrem habitum induit. Hinc dicit Poëta illum irrisui fuisse Omphale, cum perderet Sidonios amictus, et turbaret colus, et tympana frangeret.

647 *Amphitryoniaden*] Herculem Amphitryonis filium.

648 *Perdere*] Mole membrorum, et tractandi imperitia. *Sidonios amictus*] Id est, purpureos. Purpura enim tingere Sidoniorum seu Tyrriorum erat inventum.

649 *Tympana rumpere dextra*] Ob fortiores ictus.

650 *Indecorem sacris*] Hoc duplici sensu potest intelligi, id est, virtute tua non indignus visus es Diis, qui

te voluntario sacrificio pro patria devoveres, vel non indignus cui post mortem fiant sacra.

651 *Dirceæ*] Nomen turris Thebanæ.

652 *Invenit*] Hunc versum et octo sequentes insititios et inepta garrulitate plenos judicant aliqui.

653 *Danaos*] Argivos. *Mavortius*] Vel fortis, vel dictus *Mavortius*, quod esset de semine serpentis Marti sacri.

654 *Omnia fratres*] Hellenismus, pro in omnibus. Fratres enim Hæmon et Menœceus et Creontis filii.

656 *Omne sedet telum*] Id est, nulli ictus in vanum cadebant.

657 *Necdum aderat virtus*] Hæc faciebat Menœceus nondum præsentem et inspirantem Virtutem.

Non avida arma vacant, ipsa insanire videtur
 Sphinx galeæ custos, visoque animata cruore
 Emicat effigies, et sparsa orichalca renident; 660
 Cum Dea pugnantis capulum, dextramque repressit:
 Magnanime o juvenis, quo non agnoverit ullum
 Certius armifero Cadmi de semine Mavors,
 Linque humiles pugnās, non hæc tibi debita virtus:
 Astra vocant, cœloque animam (plus concipe) mittes. 665
 Jamdudum hoc hilares genitor bacchatur ad aras,
 Hoc ignes, fibræque volunt, hoc urget Apollo.
 Terrigenam cuncto patriæ pro sanguine poscunt.
 Fama canit monitus: gaudet Cadmeia plebes
 Certa tui: rape mente Deos, rape nobile fatum. 670

arma cupida sanguinis. Ipsa Sphinx, custos cassidis, videtur furere, et imago animata fulget aspectu sanguine, eoque perfusa orichalca micant; cum numen retinuit ensem et manum certantis: O fortis juvenis, quo Mars nullum certius agnoverit ex armifero Cadmi semine, linque viliora certamina; non hæc tibi fortitudo fatis decreta. Majora concipe. Te appellant sidera. Mittes animam in cælum. Jamdudum pater ob id exultat ad læta altaria, ignes et exta hoc efflagitant, Apollo instat. Postulant ortum e terra, pro omni patriæ sanguine. Fama vulgat oracula: juvenis Thebana lætatur, tui certa: rape animo Superos, rape præclaram sortem.

et Plant. circum tumulantur.—662 'Perquam egregie egregius ille liber scriptus: Magnanime o juvenum: quod ego quidem minime suo loco circumscripserim.' Barth.—663 Cadmi de sanguine Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. Cadmi de semine Behott. 1. 2. multi codd. Gronovii, et edd. recentt. et ita legit Lactantius.—665 Pro mittes Put. habet mittis.—668 Terrigenam cuncti optimus Barth.—669 Cadmeia pubes Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. Cadmeia plebes meliores Barth. Behott. 1. 2. Dan. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. et re-

NOTÆ

669 *Sphinx galeæ custos*] Sphingem enim in cono galeæ habebat Menæceus, ut vidimus Theb. vii.

661 *Pugnantis*] Menæcei.

663 *Armifero Cadmi de semine Mavors*] Hoc est, de Spartis, quos seminaverat ille 'agricola Martis operiti.' Creon enim Menæcei pater, filius erat Menæcei, nepos Penthei, cui pater Echion unus ex Spartis. *Armifero*] Ob prodeuntes e terra arma-

torum copias.

668 *Cuncto patriæ pro sanguine*] Te devove pro salute omnium civium.

670 *Certa tui*] Id est, persuasum omnino habens, tanto amore a te patriam diligi, ut pro ea libenter morti te devoveas. *Rape mente Deos*] Ovid. Met. i. 'Et concipit æthera mente.' *Rape nobile fatum*] Totus hic locus celeriter pronuntiandus est, ut juvenis exprimat affectum.

I, precor, accelera, ne proximus occupet Hæmon.
 Sic ait, et magna cunctantis pectora dextra
 Permulsit tacite, seseque in corde reliquit.
 Fulminis haud citius radiis afflata cupressus
 Combibit infestas et stirpe et vertice flammæ, 675
 Quam juvenis multo possessus numine pectus
 Erexit sensus, letique invasit amorem.
 Ut vero aversæ gressumque habitumque notavit,
 Et subitam a terris in nubila crescere Manto,
 Obstupuit. Sequimur, Divum quæcumque vocasti, 680
 Nec tarde paremus, ait: jamjamque recedens,
 Instantem vallo Pylum tamen Agrea fixit.
 Armigeri fessum excipiunt: tum vulgus euntem
 Auctorem pacis, servatoremque, Deumque
 Conclamat gaudens, atque ignibus implet honestis. 685

Vade, rogo, propera, ne frater Hæmon præripiat. Sic ait, et tacite permulsit grandi manu tardantis pectora, et sese reliquit in ejus corde. Cupressus afflata radiis fulminis non ocyus concepit inimicas flammæ in radice et in cacumine, quam juvenis, habens pectus plenum magna Dea, sustulit animum et arripuit cupidinem mortis. Ut autem animadvertit gradum et habitum Deæ terga vertentis, et Manto repente a terra extolli in nubes, obtorpuisset: Sequimur te, quæcumque numinum nos appellasti, nec lente obsequemur, inquit. Et jamjam abiens, tamen occidit Agream Pylum prementem vallum. Armigeri excipiunt fatigatum. Et cum transiret, plebs læta eum appellat auctorem pacis, liberatoremque ac Deum, et eum

centt.—671 Edd. vett. cum plurimis codd. *Æmon*; Behott. 1. 2. *hemon*.—673 Behott. 1. 2. *in corde relinquit*.—680 Dan. Behott. 1. 2. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *quicumque vocasti*; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. optimæ Barthiani, Venett. 3. 4. et recentt. *quæcumque vocasti*.—683 *Armigeri fessum* optimæ Barthii membranæ, Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *Armigeri fessum* Dan. nonnulli Barthiani, Behott. 1. 2. et edd. recentt. Vide

NOTE

673 *Seseque in corde reliquit*] Dii Poëtici, cum aliquem allocuti sunt, numinis sui vestigia in animis illorum relinquunt; adeo efficax est deitatis sola præsentia: ut colligitur ex pluribus locis Homeri et Poëtarum. Papinius Hercule Surrentino: 'Dixit, mentemque relinquit.'

678 *Habituque notavit*] Virgilius, 'et vera incesu patuit Dea.'

679 *Crescere*] Quia Dea Virtus resumserat propriam staturam: vel *crescere*, sursum tolli. Vide supra vs. 632.

683 *Armigeri fessum excipiunt*] Id est, pro more principum sustinuerunt. *Fessum*] Præliando et occidendo.

685 *Ignibus implet honestis*] Id est, laudibus, quæ illum ardorem devo-

Jamque iter ad muros cursu festinus anhelò
 Obtinet, et miseros gaudet vitasse parentes;
 Cum genitor; (steteruntque ambo, et vox hæsit utrimque,
 Dejectæque genæ;) tandem pater ante profatur:
 Quis novus inceptis rapuit te casus ab armis? 690
 Quæ bello graviora paras? dic, nate, precanti,
 Cur tibi torva acies? cur hic truculentus in ore
 Pallor? et ad patrios non stant tua lumina vultus?
 Audisti responsa, palam est: per ego oro tuosque,
 Nate, meosque annos, miseræque per ubera matris, 695
 Ne vati, ne crede, puer: Superine profanum
 Dignantur stimulare senem? cui vultus inanis,
 Extinctique orbes, et pœna simillima diro
 Œdipodæ? quid si insidiis, et fraude dolosa
 Rex agit? extrema est cui nostra in sorte timori 700
 Nobilitas, tuaque ante duces notissima virtus.

implet generoso ardore. Jamque emensus est viam ad mœnia, properans anhelò cursu, et letabatur putans declinasse infelices parentes, cum incidit in patrem. Ambo constiterunt, et vox utrinque deficit, et vultus demittuntur. Tandem genitor prior loquitur. Quis novus casus te revocavit ab inchoata pugna? Quæ moliris bello atrociora? expone mihi roganti, o fili! Cur tibi truces oculi? cur hic terribilis pallor in vultu? et tui oculi non respiciunt in faciem patris? Oraculum ad aures tuas pervenit; hoc animadverto. Ego te precor per meos tuosque annos, et per mammas miseræ matris, ne fidem adhibeas auguri, puer. An Dii dignantur inspirare impium senem, cui facies est inhonesta, cæcatique oculi, et supplicium æquale scelerato Œdipo? Quid si rex molitur insidias et dolos, cui in extrema fortuna splendor natalium nostrorum, et tua fortitudo inter duces celeberrima for-

Not. Var.—688 Behott. 1. 2. *steterantque*. Pro *utrinque* Gronovius conj. *utrinque*.—694 Lang. Laur. Lipsian. Buslid. Dan. Petav. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *palam per ego*: Put. Behott. 1. 2. et edd. recentt. *palam est*: per ego, &c.—695 Unus Behot. *meosque animos*, et pro v. l. *annos*.—700 In altero Behot. *extrema cui* omisso τῷ

NOTE

vendi se pro patria angerent. *Honestis*] Id est, honorificis. Sic Hercule Surrentino: 'Ceu tædis iterum lustratus honesti Ignis, ab Œtæa conscenderis æthera flamma.' Et Hercule Epitrapezio: 'Præcipue eum sacrilegus face miscuit arces Ipsius, immeritæque domos ac templa Sagunti Polluit, et populis furias immisit honestas.'

688 *Steteruntque ambo*] Neuter volens præterire alterum. Mira emphasi rem exprimit, quam sermone valde accommodato prosequitur. *Vet. Schol. Utrimque*] Nec male foret *utrique*.

693 *Non stant*] Incerta sunt, ac solitudinem arguunt.

694 *Audisti responsa palam*] Quæ te jubeant mori pro patria.

Illius hæc forsân remur, quæ verba Deorum
 Ille monet: ne fræna animo permitte calenti:
 Da spatium, tenuemque moram: male cuncta ministrat
 Impetus: hoc, oro, munus concede parenti. 705
 Sic tua maturis signentur tempora canis,
 Et sis ipse parens, et ad hunc, animose, timorem
 Pervenias: ne perge meos orbare penates.
 Externi te nempe patres, alienaque tangunt
 Pignora? si pudor est, primum miserere tuorum. 710
 Hæc, pietas, hic verus honos, ibi gloria tantum
 Ventosumque decus, titulique in morte latentes.

midini est? putemus hæc forsân esse illius, quæ hic Tiresias refert esse numinum responsa. Ne laxas habenas animi ardori. Da spatium et modicam dilationem: festinatio male agit omnia. Concede precor hoc donum genitori. Sic tua tempora notentur prudenti canitie, et ipse fias pater, et, animose, pervenias ad hunc metum in quo sum. Ne persevera orbare meam domum. Scilicet alieni genitores, externique liberi te tangunt. Si pudor est, primum tuorum miserere. Hæc pietas, hoc verum decus; ibi vanitas solum, et inanis honor, ac tituli in morte sepulti. Nec

est.—702 ‘Valde plebeius hic sermo est, ut suspicit intrusum esse aliunde verum, quo optime sententia careat. Quid enim aptius hac scriptione? tuæque ante duces notissima virtus, Ille monet: ne fræna animo permitte calenti. Generosior utique sermo, et istud illius, et mox ille sapiunt glossema. ‘Monere’ vatium, de quo supra.’ Barth.—703 Lang. Laur. Bushid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. nec frænæ; Behott. 1. 2. Exc. Cantab. Petrens. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. ne frænæ.—706 Barthius ex optimo codice legit: Sis ut et ipse parens, &c.—710 In eodem codice: si certum est.—712 Bushid. in

NOTÆ

702 Illius] Regis supplæ.

703 Ille] Amphiaræus.

704 Male cuncta ministrat Impetus] Intellexit id Fabius Maximus apud Livium. ‘Omnia,’ inquit, ‘audentem contemnet Hannibal: nihil temere agentem metuet. Omnia non properanti clara certaue erunt: festinatio improvisa est et cæca.’ Et Thucydides: *Δύο μὲν ἐναντιώτατα τῇ ἐβουλίᾳ, τάχως τε καὶ ὀργῇ. Duo adversissima rectæ menti, celeritas et ira.* Nam, ut ait Demosthenes Exord. 22. *Δεῖ μὲν βουλευέσθαι ἐφ’ ἡσυχίας, ποιεῖν δὲ τὰ δόγματα μετὰ σπουδῆς. Deliberare*

quidem oportet lente, consulta exequi festinanter.

706 Sic tua] Adjurantis affectus.

707 Et ad hunc, animose, timorem Pervenias] Ut et filios habeas tui similes, et pro iis timeas.

711 Ibi gloria tantum ventosumque decus] Non potuit aptiore epitheto humanæ gloriæ vanitatem perstringere, cuius tamen auctupio mortales omnia faciunt, cui vitam suam, parentum caritatem, cuncta denique posthabenda arbitrantur.

712 Latentes] Alii jacentes.

Nec timidus te flecto parens : i, prælia misce,
 Per Danaas acies, mediosque per obuius enses ;
 Non teneo: liceat misero tremebunda lavare 715
 Vulnera, et undantem lacrymis siccare cruorem,
 Teque iterum sævis, iterumque remittere bellis.
 Hoc malunt Thebæ. Sic colla manusque tenebat
 Implicitus: sed nec lacrymæ, nec verba movebant
 Dis votum juvenem: quin et monstrantibus illis 720
 Fraude patrem tacita subit, avertitque timorem :
 Falleris heu, verosque metus, pater optime, nescis.
 Non me ulli monitus, nec vatum exorsa furentum
 Solicitant, manesque movent: sibi callidus ista
 Tiresias, natæque canat: non si ipse reclusis 725
 Cominus ex adytis in me insaniret Apollo.
 Sed gravis unanimi casus me fratris ad urbem
 Sponte refert: gemit Inachia mihi saucius Hæmon

pavidus dimoveo te genitor; vade, consere pugnas; vade obuius per phalanges Danaas, et per medios enses, non retineo. Fas sit infelici abluere trepidantes plagas, et tergere fletibus effluentem sanguinem, et te rursus ac rursus remittere in atroces pugnas. Hoc Thebæ potius optant. Sic stringebat cervicem et dextram, totus totum complexens. Sed nec fletus, nec sermones tangebant Diis sacrum juvenem. Quin et eis inspirantibus, circumvenit patrem occulta arte, et demit formidinem. Deciperis heu, genitor optime, et ignoras verum meum timorem. Nulli me monitus, nec verba furentium augurum movent, nec manes serpentis me tangunt: astutus Tiresias canat ista sibi et filice: non, si Apollo propius in me fureret ex apertis penetralibus. Sed casus acerbus dilecti fratris remisit me ultro in urbem. Hæmon

morte jacentes: et ita ex optimis codd. legi vult Barthius.—714 I Danaas acies Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. In Danaas acies unus Behot. Per Danaas acies Gronov. Barth. Veen. et Delph.—717 Teque iterum, sævisque iterum remittere Aldd. Colin. Gryph. et Basil. Bernartius correxit ex codd. manuscriptis.—721 Scriptio: Fraude patrem tacita, suspecta est Barthio. avertitque timere optimæ ejusdem membranæ.—722 Unus Behot. nescisque metus pater optime veros.—227 Sed gravis unanimis unus Behot.—228 Hæmon edd. vett.

NOTÆ

719 *Implicitus*] Totus totum complexens.

720 *Monstrantibus illis*] Supple Diis.

724 *Manesque*] Draconis a Cadmo

occisi. Supra: 'Martius inferias et sæva efflagitat anguis Sacra, cadat generis quicumque novissimus extat Viperei.'

Cuspide: vix illum medio de pulvere belli
 Inter utrasque acies, jamjamque tenentibus Argis. 730
 Sed moror: i, refove dubium, turbæque ferenti
 Dic, pareant, leviterque vehant: ego vulnera doctum
 Jungere, supremique fugam revocare cruoris,
 Eetiona petam. Sic imperfecta locutus
 Effugit: illi atra mersum caligine pectus 735
 Confudit sensus: pietas incerta vagatur,
 Discordantque metus: impellunt credere Parcæ.
 Turbidus interea ruptis venientia portis
 Agmina belligeri Capaneus agit æquore campi.
 Cornua nunc equitum, cuneos nunc ille pedestres, 740

vulneratus Argivo mucrone mihi plangit. Vix eum eripui de medio prælii pulvere, inter utrumque exercitum, et Argivis jam ipsum captivum ducentibus. Sed cunctor, vade, cura graviter saucium, et turbæ, quæ illum portat, dic, pareant, et molli- ter ferant. Ego conveniam Eetionem peritum sanandarum plagarum et sistendi effluentis sanguinis. Sic satus imperfecta, celeriter abiit. Creontis animo atris tenebris immerso, sensus illius perturbati sunt. Pietas errat anceps, et timores dis- sentiunt: Parcæ inspirant fidem adhibere Menæceo. Interea furens Capaneus insequitur in campo bellico acies erumpentes effractis portis. Nunc fundit alas

cum multis codd. hæmon uterque Behot.—731 Ed. Bipontina: *turbæque ferenti* ex errore typographico. *turbæque furenti* unus Behot.—732 *Dic parcant* Gronov. Obs. III. 5. *leviterque trahant* unus Behot.—734 *Actiona* Behot. 1. *Æthi- ona* Behot. 2. *Æchiona* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amatel. *Machaona* unus Barth. *Eetiona* Gronov. Barth. Veen. et Delph. Vide Not. Var.—736 *Confundit sensus* Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Confudit sensus* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian.—740 Unus Behot.

NOTE

729 *Medio de pulvere*] Supple, eri-
 pui.

731 *Dubium*] Hæmona.

734 *Eetiona*] 'Herlow Homero fre-
 quens.

735 *Illi atra caligine mersum Con-
 fundit sensus*] Nescit enim cui magis
 timere debeat, Hæmoni vulnerato,
 an Menæceo, cujus cum virtutem
 compertam haberet, merito timere
 debebat, ne se pro patria servanda
 devoveret.

736 *Pietas incerta vagatur*] Circa
 Hæmonem et Menæceum.

737 *Impellunt credere Parcæ*] Me-

næceo affirmanti, sibi non esse talem
 mentem, qualem ille suspicabatur.

738 *Ruptis*] Quibus eruperant The-
 bani.

739 *Æquore campi*] *Æquor* Latinis
 scriptoribus quicquid planum est:
 non solum de mari, sed etiam de
 fluvio, terra, et cælo dicitur. Testi-
 monia passim obvia apud Poëtas et
 scriptores.

740 *Cornua nunc equitum*] Hic ver-
 sus cum septem sequentibus suspec-
 tus est quibusdam: in illis enim mul-
 ta repetita invenies.

Et proculcantes moderantum funera currus.
 Idem altas turres saxi, et turbine crebro
 Laxat: agit turmas idem, atque in sanguine fumat.
 Nunc spargit torquens volucris nova vulnera plumbo,
 Nunc jaculum excusso rotat in sublime lacerto, 745
 Nullaque tectorum subit ad fastigia, quæ non
 Deferat hasta virum, perfusaque cæde recurat.
 Nec jam aut Œniden, aut Hippomedonta peremptos,
 Aut vatem Pelopea phalanx, aut Arcada credunt:
 Quin socium colisse animas, et corpore in uno 750
 Stare omnes: ita cuncta replet: non ullius ætas,
 Non cultus, non forma movet: pugnantibus idem,
 Supplicibusque furit: non quisquam obsistere contra,
 Non belli tentare vices: procul arma furentis,
 Terribilesque jubas, et frontem cassidis horrent. 755
 At pius electa murorum in parte Menœceus,
 Jam sacer aspectu solitoque angustior ore,

*equitum, nunc pedatum manipulos et currus proterentes corpora eos ducentium. Idem labefactat excelsas turres lapidibus, ac frequenti turbine. Idem agit cater-
 vas, et in cruore fumat. Nunc jaculans spargit celeri plumbo novas plagas: nunc
 torquet jaculum in altum excusso brachio; nullaque ejus hasta attingit culmina do-
 morum, quæ non dejiciat hostem, et resiliat respersa sanguine. Nec jam Argivus
 exercitus putat interemptos aut Tydeum, aut Hippomedontem, aut augurem, aut
 Arcadem; sed eorum convenisse animas, et omnes esse in corpore Capanei: ita fun-
 gitur omnium vice. Non anni, aut insignia, aut venustas ullius eum tangunt. Sæ-
 vit eodem modo in supplices ac in certantes. Nullus audet ei se opponere, nec
 belli vices tentare. Longe expavent furentis arma, et horrendas cristas, et frontem
 galeæ. At pius Menæceus stetit in loco manium delecto, jam augustus visu, et*

*ille pedestris.—743 Lassat in eodem codice pro Laxat.—747 Deferat hasta
 Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc.
 Deferat hasta Exc. Fabr. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Venett.
 3. 4. et recentt.—752 Optimi codd. Barthiani non forma movent.—754 Aut
 belli unus Behot. Optimæ Barthii membranæ: procul arma ruentis.—758 In*

NOTÆ

- 748 *Œniden*] Tydeum. Iodorus Biblioth. lib. III. tradit Me-
 749 *Vatem*] Amphiaræum. *Pelopea*] nœceum se ante portas Thebarum
 Argiva, seu Peloponnesiaca. *Arca-* occidisse.
 da] Parthenopæum. 757 *Jam sacer aspectu*] Vide Livium
 754 *Belii vices*] Apte, vicibus enim eadem dicentem de Decio se devo-
 pugnant. vante pro salute exercitus.
 756 *Electa murorum in parte*] Apol-
 Delph. et Var. Clas. Stat. 4 S

Ceu subito in terras supero demissus ab axe,
 Constitit, exemta manifestus casside nosci,
 Despexitque acies hominum, et clamore profundo 760
 Convertit campum, jussitque silentia bello.
 Armorum Superi, tuque o qui funere tanto
 Indulges mihi, Phœbe, mori, date gaudia Thebis,
 Quæ pepigi, et toto quæ sanguine prodigus emi.
 Ferte retro bellum, captæque impingite Lernæ 765
 Reliquias turpes, confixaque terga fovescentes
 Inachus indecores pater averteretur alumnos.
 At Tyriis templa, arva, domos, connubia, natos
 Reddite morte mea : si vos placida hostia juvi,
 Si non attonitis vatis consulta recepi 770
 Auribus, et Thebis nondum credentibus hausi,
 Hæc Amphioniis pro me persolvite terris,
 Ac mihi deceptum, precor, exorate parentem.

vultu solito venerabilior, ceu repente delapsus in tellurem de summo caelo, agnitu facilis ablata galea. Ille contemplatur bellantium agmina, et clamore alto ora in se convertit, imperavitque silentium pugnantibus. Numina Bellorum, et tu, Apollo, qui mihi concedis occumbere tam pulchra morte, præbete gaudia Thebis, quæ pepigi, et quæ prodigus comparari meo cruore. Retro hostes agite, et illidite ad victam Lernam fœdas eorum reliquias, et pater Inachus averteretur inglorios accolæ suos, curantes vulnera in tergo recepta. At restituite Thebanis, mea nece, delubra, agros, ædes, conjuges, liberos. Si vobis placui obsequens victima, si non timidis auribus admisi responsa auguris, eaque excepi, Thebis nondum credentibus, hæc, pro me, persolvite telluri Amphionis, et oro, placate, erga me, circumventum patrem. Sic

optimo alioque uno libro diserte legitur: *supera demissus ab arce*; quod non est librariorum. Barth.—769 ‘Non solicitanda videtur hæc lectio: in optimo tamen et altero libro clarissimis literis legitur: *Constitit, et demta, &c.* Idem.—767 Unus Behot. *adversetur alumnos*.—769 Vide Gronov. in Not. Var. ad Theb. vii. 190.—771 Nonnulli codd. Barth. *nondum cedentibus*.—772 Unus Behot. *pro me persolvite*; ita etiam omnes Barthiani, Lipsian. Exc.

NOTÆ

759 *Exemta manifestus casside nosci*] Qui facile agnoscebatur ademta casside.

761 *Convertit*] In se.

766 *Confixaque terga fovescentes Inachus indecores pater averteretur alumnos*] Vulnera in tergo ignominiosa. Inachus] Fluvius Argolidis. Alumnos] Argivos.

768 *Templa, arva, domos, connubia,*

Paucissimis verbis complexus est totum id quod saluum optare possunt homines: id est, religionem, agros, urbes, conjuges, sobolem. Ita in carmine sæculari Horatius.

769 *Placida*] Quidam corrigunt *placita*.

770 *Attonitis*] Ut ignavorum est.

772 *Amphioniis*] Thebanis, ab Amphione rege.

Sic ait, insignemque animam mucrone corusco
 Dedignantem artus pridem, moestamque teneri 775
 Arripit, atque uno quæsitam vulnere rumpit.
 Sanguine tunc spargit turres, et moenia lustrat,
 Seque super medias acies, nondum ense remisso,
 Jecit, et in sævos cadere est conatus Achivos.
 Ast illum amplexæ Pietas Virtusque, ferebant 780
 Leniter ad terras corpus : jam spiritus olim
 Ante Jovem, et summis apicem sibi poscit in astris.
 Jamque intra muros nullo sudore receptum
 Gaudentes heroa ferunt : abscesserat ultro
 Tantalidum venerata cohors : subit agmine longo 785

inquit, et arripit fulgenti cuspidē magnam animam, dudum aspernantem corpus ; et tristem, quod retineretur : ac quæsitam dissipat in una plaga. Tunc perfudit turres cruore suo, et expiat muros, et nondum retracto gladio, egit se in medium agmen pugnantium, et enisus est corruere inter crudeles Græcos. Sed Pietas et Virtus eum amplexæ, portabant molliter corpus ad terram. Statim anima ejus est coram Jove, et petit sibi priorem locum inter sidera. Thebani exultantes portant intra mœnia Heroem nullo labore recuperatum : acies enim Argivorum venerata ul-

~~~~~

Fabr. et Venett.—776 *Arripit inque uno* Behott. 1. 2.—777 ‘Optimæ allæque membranæ nec volam nec vestigium hujus versus agnoscunt. Poterat sane abesse.’ Barth.—780 ‘Optimus codicum aliter hæc concipit : *Ast Idum* ; in alio codice extat : *At sudum amplexæ*.’ Idem.—781 ‘Scribendum ex auctoritate optimarum membranarum : *nam spiritus olim*.’ Idem. Ita habent etiam Behott. 1. 2.—782 Dan. *quærit in astris*.—784 Unus Behot. *accesserat*

NOTÆ

775 *Moestamque teneri*] Carcere scilicet corporis. Quippe quæ jam cœlum petebat.

777 *Et mania lustrat*] Non memini apud Paganos expiationes sanguine factas. Solum id fiebat apud Judæos, ut colligitur ex utroque testamento.

780 *Pietas*] Apte, quia pietas nihil aliud est quam officium præstitum sanguine conjunctis, ac patriæ. Hinc Poëta inducit Pietatem et Virtutem corpus Menœcei amplexantes, et leniter ferentes ad terram.

782 *Et summis apicem sibi poscit in astris*] Ut qui præclarissimum ac for-

tissimum facinus ediderat, pro patria moriendo. Veteres enim miris laudibus efferebant eos, qui pro patria moriebantur, et pleni sunt auctores laudibus quibus populi hosce Heroës prosecuti sunt, eosque ut humanam conditionem prætergressos, et ut Deos coluerunt.

783 *Nullo sudore*] Corrigit Peyraredus multo, quia per medias acies perumpere illis opus fuit, ut corpus extraherent ; nam se supra medias acies jecerat. Sed fallitur ; dicit enim infra Poëta veneratum Argivorum exercitum ultro abscessisse.

Colla inter juvenum, lætisque favoribus omni
 Concinitur vulgo, Cadmum atque Amphiona supra
 Conditor : hi sertis, hi veris honore soluto
 Accumulant artus, patriaque in sede reponunt
 Corpus adoratum : repetunt mox bella peractis 790
 Laudibus : hic victa genitor lacrymabilis ira
 Congemit, et tandem matri data flere potestas :
 Lustralemne feris ego te, puer inclyte, Thebis,

tro discesserat. Fertur longo comitatu inter cervices juvenum, et hilari applausu, ab omni ordine, conditor celebratur supra Cadmum et Amphionem. Hi sertis, hi vernis rosis, conspergunt ejus membra, et locant adoratum corpus in tumultu majorum. Deinde redeunt ad prælium, finitis laudibus. Hic deplorandus pater plangit sedata ira, et tandem licuit matri plorare. Egone, inclyte adolescens, educa-

ultro. 'Meliores libri scribunt abcesserat.' Barth.—796 Nonnulli codd. exhibent: lætisque faventibus.—787 Petrens. habet: Amphiona super.—788 Unus codex: hi ruris honore, ex Horatio l. Od. 17. 16. Vide Benti. ibid. et Sylv. iv. 5. 1.—789 Nonnulli codd. Barth. Adtumulant. Unus Behot. patria jam sede reponunt.—793 Lustralemne feris unus Behot.—796 Behott. 1. 2. Lang. Laur.

NOTE

788 *Conditor*] Plus enim erat servasse conditam urbem, quam primum condidisse ac mœnibus cinxisse, quod Cadmus et Amphion fecerant. Sic Camillus secundus Romæ fundator dictus, quod Gallos expulit, Romamque ab eorum armis pæne extinctam liberavit, ac servavit. *Sertis, &c.*] *Φαλλοβολλῶν* intelligit, qua Deos seu homines, quos honore auctos volebant, prosequiebantur. In more etiam erat mortuorum corpora floribus aspergere ac venerari. Sic Augustus prolatum e penetrali corpus Alexandri Magni floribus aspersis veneratus est. Et Virgilius *Æn. vi.* 'Manibus date lilia plenis, Purpureos spargam flores.' Sepulcra etiam floribus conspersa, ac rosis ornata, qui mos etiam Christianis observatus. *Serta* sunt vel coronæ, a sertis, id est, digestis invicem floribus frondibusque, ex quibus ab initio coronæ fiebant: vel flores una simulque colligati. *Veris*

honore soluto] Id est, Rosia, quæ sunt Veris honor. *Soluta*] Vel in sarta non ligato, vel aperto.

790 *Adoratum*] Alii legunt *odoratum*, id est, unguentis delibutum. *Peractis Laudibus*] Alludit absque dubio ad morem Romanum, quo insignes viri pro Rostris publice post mortem laudabantur.

793 *Lustralemne, &c.*] Hic Lactantius: 'Lustrare civitatem humana hostia Gallicus est mos: nam aliquis de egentissimis pelliciebatur præmiis, ut se ad hoc venderet; qui anno toto publicis sumtibus alebatur purioribus cibis, denique certo et solenni die per totam civitatem ductus, ex urbe extra pomaria saxis occidebatur a populo.' Sed quod Gallis universe attribuit Lactantius, hoc de Massiliensibus proprie, et in pestilentia ex Petronio refert Servius ad *Æneid. iii.* Observatum etiam illud apud Athenienses, qui *φάρμακον* illos

Devotumque caput, vilis ceu mater alebam ?
 Quod molita nefas ? cui tantum invisa Deorum ? 795
 Non ego monstrifero coitu revoluta notavi
 Pignora, nec nato peperī funesta nepotes.
 Quid refert ? habet ecce suos Iocasta ducesque,
 Regnantesque videt : nos sæva piacula bello
 Demus, ut alternis (placet hoc tibi fulminis auctor) 800
 Œdipodionii mutent diademata fratres.
 Quid Superos, hominesve queror ? tu, sæve Menœceu,
 Tu miseram ante omnes properasti extinguere matrem.

hæc te lustralem victimam et caput sacrum atrocibus Thebis, ceu genitrix plebeia ? Quid sceleris commisi ? Cui numinum tam odiosa ? Non ego, monstrifero cum filio concubitu, renovavi liberos, nec illi genui nepotes. Quid prodest ? En Iocasta possidet suos, et cernit eos duces et dominantes. Nos præbeamus crudeles hostias bello, ut fratres, Œdipi filii, (hoc tibi gratum, auctor fulminis,) vicissim regnent. Quid incuso Divos et homines ? Tu, crudelis Menœceu, tu præcipue festinasti occi-

Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. *revoluta novavi* ; Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. et recentt. *revoluta notavi*.—797 'Nihil mutandum, licet in duobus libris non inscite legitur *natos*.' Barth.—798 *Quid refert ? possit natis Iocasta* Put.—800 'Scribam *alterni* cum nostris omnibus libris.' Barth. Ita habent Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. et Lipsian. *actor* pro *auctor* habet unus Behot.—801 *Œdipodionidæ* unus Behot. alter Lindenbrogii et Exc. Fabri.—802 Codd. Barthiani, *hominesque*.—805 Lang. Laur. Buslid.

NOTE

vocabant, qui sic se devovebant. Græcis etiam *καθάματα* dicuntur, et *περσέματα*. Sic urbem suam expiabant Ephesii, apud Philostratum lib. iv. Eundem quoque morem observari in Saxonia, refert Alciatus lib. ix. *περέρων*.

794 *Vilis ceu mater*] Nam ex egentissimis et vilioribus capiebantur hæc hostiæ.

796 *Non ego monstrifero coitu revoluta notavi* [*novavi*] Tangit Iocastæ factum quæ filio nupserat. *Novavi*] Pro 'renovavi.' Sicut supra dixit 'novare gregem.' Et Ovidius Fast. i. 'Ingratos nulla prole novare viros.' Quod in liberis patres renasci videntur. *Revoluta*] Sic Theb. i. Œdipus dicitur 'proprius revolutus in

ortus.'

798 *Quid refert ? habet ecce suos Iocasta*] Simili loquendi modo Ovidius pluribus in locis Epistola Paridis : 'Quid tamen hoc refert, si te tenet ortus ab illis ?' Met. xiii. 'Quid tamen hoc refert, si se pro classe Pelasga Arma tulisse refert ?' Et alibi.

800 *Alternis*] Quidam codices *alterni*. *Placet hoc tibi fulminis auctor*] Hæc cum indignatione pronuntianda. Veteres enim invehisolebant in Deos, cum piis probisque mala evenirent, malique bonis affluerent. Exempla passim obvia. Sic Œdipus Theb. i. 'Et videt ista Deorum Ignavus genitor.'

Unde hic mortis amor? quæ sacra insania menti?
 Quosve ego conceptus, aut quæ male pignora fudi 805
 Tam diversa mihi? nimirum Martius anguis,
 Quæque novis proavum tellus effloruit armis.
 Hinc animi tristes, nimiusque in pectore Mavors,
 Et de matre nihil: sponte en ultroque peremtus
 Irrumpis moestas fatis nolentibus umbras. 810
 Ast egomet Danaos, Capaneaque tela verebar.
 Hæc erat, hæc metuenda manus, ferrumque, quod amens
 Ipsa dedi: viden', ut jugulo consumserit ense?
 Altius haud quisquam Danaum mucrone subisset.
 Diceret infelix etiamnum et cuncta repletet 815
 Questibus: abducunt comites, famulæque perosam
 Solantes thalamoque tenent: sedet eruta multo
 Ungue genas: non illa diem, non verba precantum

dere infelicem matrem. Unde hæc cupido leti? Quæ animo execrabilis recordia? Quosve ego concepi, et quos male genui liberos, tam a me diversos? Nempe Martius draco, et terra, quæ e sinu produxit armatum proavum. Inde ferox animus, et Mars nimius in corde, et nihil de matre sumtum. En sponte et ultro occisus irruis inuitis fati in tristes Inferos. Verum ego timebam Græcos et sagittas Capanei. Tua dextra erat cavenda, cavendus ensis, quem ipsa amens tibi tradidi. Cerne, ut immersit totum ense in guttur. Nullus Græcorum cuspe altius penetrasset. Locuta fuisset adhuc infortunata, et replevisset omnia lamentis. Matronæ et ancillæ lenientes abducunt invitam, et in cubiculo tenent. Sedet vultu laniato multo ungue. Illa non intuetur lucem, non admittit sermones consolantium, aut detorquet

Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. *mala pignora*. Vide Not. Var.—807 In quibusdam codd. Barthii: *effloruit arvis*.—811 *At egomet unus Behot*. Ast ego vel Danaos optimi codd. Barthii.—815 Unus Behot. *cuncta repletet*.—816 Plantibus pro Questibus in eodem codice.—818 Heins. in Advers. p. 629.

NOTÆ

805 *Male*] Hoc est, infelicitate, meo magno luctu et malo. Noster Theb. vii. 'Et in tumulos si quid male fœta reliquit Mater.' Ovid. ii. 'Dumque male optatos nondum premis inscius axes.'

807 *Effloruit armis*] Ex dentibus enim serpentis satis armatorum seges effloruerat, seu germinaverat.

810 *Fatis nolentibus*] Diutius enim vixisses per fata.

812 *Hæc erui*] Tua scilicet, o Mœnceu.

813 *Viden', ut jugulo*] Sic Virgilius: 'Viden' ut geminæ stent vertice cristæ?' *Consumserit ense*] Quia totum ferrum in pectus condiderat Mœnceus, ideo dicitur 'ensem consumsisse.'

815 *Diceret infelix et repletet*] Pro dixisset et replevisset.

816 *Perosam*] Consolantes.

818 *Ungue genas*] Ut fit in luctu. *Non illa diem, &c.*] Ex more Romanorum, qui se domi continebant, et neminem audire et videre volebant.

Respicit, aut visus flectit tellure relictos,
 Jam vocis, jam mentis inops : sic aspera tigris 820
 Fœtibus abreptis Scythico deserta sub antro
 Accubat, et tepidi lambit vestigia saxi.
 Nusquam iræ : sedit rabies, feritasque, famesque
 Oris, eunt præter secura armenta, gregesque.
 Aspicit illa jacens : ubi enim, quibus ubera pascat, 825
 Aut quos ingenti premat expectata rapina ?
 Hactenus arma, tubæ, ferrumque, et vulnera : sed nunc
 Cominus astrigeros Capaneus tollendus in axes.
 Non mihi jam solito vatium de more canendum :
 Major ab Aoniis sumenda audacia lucis. 830
 Mecum omnes audete Deæ : sive ille profunda
 Missus nocte furor, Capaneaue signa secutæ
 Arma Jovem contra Stygiæ rapuere sorores,
 Seu virtus egressa modum, seu gloria præceps,

oculos humi fixos. Jam vox, jam animus illam deficient. Sic tigris aspera jacet orba in spelunca Scythiæ, ablatis catulis, et lingit tepidum lapidem, in quo cuberant : nusquam furor : feritas, iraque, ac fames faucium pacatur : armenta et greges prope transeunt secura. Illa cubans cernit : ubi enim sunt, quibus impleat mammas, aut quos premat expectata, afferens magnam prædam ? Hactenus arma, buccinæ, et ferrum, et plagæ. Sed nunc Capaneus efferendus prope stellatos cælos. Non jam mihi canendum est solita Poëtarum consuetudine. Major audacia accipienda est a sylvis Aoniis. Cunctæ Deæ mecum tentate. Sive hæc rabies ei fuit immissa ab alta nocte, et infernæ sorores secutæ vexilla Capanei, cepere arma adversus Jovem, seu fortitudo excessit modum, seu ambitio inconsulta fuit, seu honor,

legit : non verba precantem.—828 Cominus astriferos Behot. 1. et omnes Barthiani. Unus Behot. in axis.—829 Put. de more canentum.—835 Lang. Laur.

NOTE

Vide Phœnissas Euripidis, in quo hæc omnia de Menœceo describuntur.

822 *Saxi*] Id est, cubilis, in quo catuli jacuerant. Quatuor autem versus sequentes suspecti sunt Guyeto.

827 *Hactenus arma, tubæ*] Jam de humanis pugnis dictum sit. Superest nunc, ut Capanei cum Jove bellum memoremus.

831 *Mecum omnes, &c.*] Hic versus et quinque sequentes garrulitatis sus-

pecti sunt quibusdam. Ceterum mos Poëtarum, ut, cum quid novum ac inexpectatum dicere aggrediuntur, Musas de novo invocent, ac novas vires sibi subministrari petant. *Profunda nocte*] Inferna.

832 *Signa secutæ*] Velut Capaneo militent.

833 *Stygiæ sorores*] Furia.

834 *Præceps*] Temeraria, et per præcipitia ruens.

Seu magnæ data fama neci, seu læta malorum 835
 Principia, et blandæ Superum mortalibus iræ.
 Jam sordent terrena viro, tædetque profundæ
 Cædis, et exhaustis olim Graiumque suisque
 Missilibus, lassa respexit in æthera dextra.
 Ardua mox torvo metitur culmina visu, 840
 Innumerosque gradus, gemina latus arbore clusus,
 Aërium sibi portat iter, longeque timendus
 Multifidam quercum flagranti lumine vibrat.
 Arma rubent una, clypeoque incenditur ignis.
 Hac, ait, in Thebas, hac me iubet ardua virtus 845
 Ire, Menœceo qua lubrica sanguine turris.
 Experiar, quid sacra juvent, an falsus Apollo.
 Dixit, et alterno captiva in moenia gressu

qui reddi solet glorioso leto, eum pellexit, seu jucunda sunt scelerum initia, et homines iram Deorum tardam reputant; jam res terrenæ Heroi pro nihilo videntur, tædet homines occidere, et fatigata manu, consuntis Græcorum telis, suisque, in altum respexit. Deinde mensurat terribili oculo alta tecta, et habens latus clausum duplici tigillo, fert scalam innumerosum graduum, qua sibi facit viam in aëre: et valde formidabilis quatit multifidam facem accensam. Arma coruscant simul, et ignis nitore clypei reperiussus splendidior fit. Hac, inquit, virtus ardua me imperat intrare Thebas, qua turris perfusa est cruore Menœcei. Tentabo, quid sacra valeant, an Apollo sit mendax. Inquit, et exultans assurgit nunc dextro nunc si-

~~~~~

Buslid. Lipsian. Put. et Venett. 3. 4. *fata neci*. Pro *læta* Lactantius legit *cæca*, cum gloss. 'Incerta, quia interdum quæ putamus bona, malo eveniunt exitu.'—839 Uterque Behot. in *æthere*.—841 In iisdem codd. in *arbore clausis*.—844 Behot. 1. *accenditur ignis*.—845 'In nonnemine librorum fuit *improba virtus*; quod castigatum apparet recentiore manu. Nihil mu-

NOTÆ

835 *Seu læta malorum Principia*] Quando gaudemus arduas res et periculosas aggredi, quarum nos postea pœnitet.

837 *Profundæ Cædis*] Id est, plurimæ.

841 *Gemina latus arbore clusus Aërium sibi portat iter*] Pulcherrima scalarum periphrasis. Pomponius sane in armorum iudicio: 'Tum præ se portant ascensibilem semitam, quam vocant scalam.' Porro observandum est, Capaneum primum fuisse, qui

scalis admotis hostium muros ascendere tentaverit: cum autem lapidibus a Thebanis obrutus fuisset, hinc Poëtæ locum cepere fingendi, hunc fuisse a Jove fulmine percussum. Vide et Phœnissas Euripidis.

844 *Arma rubent*] Hic versus delendus videtur Guyeto.

847 *Quid sacra juvent*] Audierat enim Menœceum se ex oraculo pro patria devovisse.

848 *Captiva*] Quæ capere animo jam præsumserat. *Alterno gressu*]

Surgit ovans : quales mediis in nubibus æther
 Vidit Aloidas, cum cresceret impia tellus 850
 Despectura Deos, nec adhuc immane veniret
 Pelion, et trepidum jam tangeret Ossa Tonantem.
 Tum vero attoniti fatorum in cardine summo,
 Ceu suprema lues urbem, facibusque cruentis
 Æquatura solo turres Bellona subiret, 855
 Omnibus e tectis certatim ingentia saxa,
 Roboraque, et gravidas fundæ balearis habenas,

nistro pede in muros jam spe captos. Quemadmodum cælum respexit Aloidas in excelsa aère, cum terra impia cresceret, Deos despectura: nec adhuc Pelion immane assurgeret, nec jam Ossa tangeret trementem Jovem. Tunc consternati Thebani in summo rerum discrimine, ceu ultimum esset exitium, et Bellona intraret urbem, eversura turres sanguineis tadis, jaculantur certatim e cunctis culminibus immanes lapides, truncosque arborum, et plumbeas glandes excussas Baleari funda, (nam

~~~~~~
 tamus.' Barth.—854 'Put. lues urbi.—857 In eodem libro: *et validas fundæ*.—858 'In manuscriptorum optimo sic ista concipiuntur: *cæloque vagis spes unde sagittis*?' Barth. *spes nulla* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Petav. et

NOTE

Id est, modo dextro, modo sinistro pede.

850 *Aloidas*] Id est, Othum et Ephialtem Aloëi Gigantis filios, qui una cum ceteris gigantibus bellum Diis intulerunt, quique Dianæ et Apollinis sagittis confixi perierunt. *Impia*] Hos enim Gigantes dicitur terra genuisse, ut Deos bello invaderent.

851 *Nec immane veniret Pelion, &c.*] Gigantes enim, ut facilius Deos in cælo aggrederentur, dicuntur tres montes Olympum, Pelion, et Ossam imposuisse unum supra alterum. Apud Homerum hi montes eodem ordine collocati, quo apud Nostrum: *Ὅσσων ἐπ' Οὐλύμπῳ μέμψαν θέμεν, αὐτὰρ ἐπ' Ὀσσῷ Πήλιον*. *Tentarunt imponere Ossam Olympo, deinde Pelion Ossæ*. Aliter eos collocat Ovidius Met. i. 'Tum pater omnipotens misso perfremit Olympum Fulmine, et excussit subjecto Pelion Ossæ.' Et

Virg. Georg. i. 'Ter sunt conati imponere Pelion Ossæ, Scilicet atque Ossæ frondosum involvere Olympum.'

853 *Cardine summo*] Prodigiosa res, unus viri metu, quem contra in acie sæpe steterant, tot millia hominum, et quidem intra munimenta, tantopere consternari. Cardo est ultima imminens necessitas. Virg. Æn. i. 'Haud tanto cessabit cardine rerum.'

857 *Fundæ Balearis*] Inventio fundæ Phœnicibus tribuitur a Plinio Naturalis Historiæ lib. vii. cap. 57. Contra Vegetius secutus Florum, aliosque, Balearibus præter usum, etiam fundæ inventionem tribuit. Certe Baleares peritissimi funditores erant, unde etiam ea arte nomen invenisse creduntur, nempe ἀπὸ τοῦ βάλλω, a feriendo. Florus equidem lib. iii. cap. 8. tribus quemque fundis præliari solitum testis est, et cibum pueros a matre non acceperisse,

(Nam jaculis, cœloque vagis spes unde sagittis ?)
 Verum avidi et tormenta rotant, et molibus urgent.
 Ille nec ingestis, nec terga sequentibus unquam 860
 Detrahitur telis, vacuoque sub aëre pendens
 Plana velut terra certus vestigia figat,
 Tendit, et ingenti subit occurrente ruina.
 Amnis ut incumbens longævi robora pontis
 Assiduis oppugnat aquis: jam saxa fatiscunt, 865
 Emotæque trabes: tanto violentior ille
 (Sævit enim majore salo) quassatque, trahitque
 Molem ægram, nexus donec celer alveus omnes

unde spes in jaculis, telisque errantibus per aërem ?) verum ardentes torquent machinas et premunt eum molibus. Ille nec his injectis deturbatur, nec sagittis tergum impetentibus, et suspensus in inani aëre, certus vadit, tanquam poneret pedes in æquo solo, et ingreditur magna ruina occurrente. - Ut fluvijs incumbens aggreditur continuis fluctibus molem veteris pontis; jam lapides nutant, et secedunt tigna: et ille vehementior (grassatur enim majori cumulo undarum) concutit, et solvit molem fatiscentem; donec rapidum fluentum abrumpat totam compagem, et ovans sese effundat libero

~~~~~

edd. vett. Vide Not. Var. *spes una* Behott. 1. 2.—860 ‘In fine versus cum tribus melioribus libris scribendum *usquam*.’ Barth.—865 *Assiduis impugnat* unus Behot.—867 *Sentit enim* Put. ‘Duo membranacei veteres libri non agnoscunt hunc versum. Agnoscit optimus, et optime quidem. Non enim potest commodè abesse, et est eruditior quam pro insititio.’ Barth.—869

NOTÆ

nisi quem ipsa monstrante percussissent: certos etiam eorum ictus fuisse; cum hæc sola genti arma fuerint, id unum ab infantia studium. Eis erant tres fundæ: una caput cingebant; altera ventrem; tertiam in manibus gestabant. Funda semel tantum circa caput rotabatur, auctore Vegetio lib. III. cap. 23. Diversum tamen apud Virgilium *Æneid.* IX. servatum videtur: ‘Stridentem fundam positus Mezentius armis Ipse ter adducta circum caput egit habena: Et media adversi liquefacto tempora plumbo Diffidit, ac multa porrectum extendit arena.’ *Baleares* autem insulæ duæ sunt in mari Mediterraneo, *Tarrahonensi* Hispaniæ obversæ, quarum major hodie *Majorca*, minor *Minorca*

dicitur.

858 *Spes unde sagittis*] Nimirum interdum quo caremus, cuiusve potius vel nulla est, vel difficilis copia, de illo dicebant: ‘Unde mihi res illa?’ et ‘unde rem illam mihi?’ et ‘unde illud?’ Nam quis speret jaculis aut sagittis muros posse defendi? Noster lib. VI. ‘Unde ego bella tibi Thebasque ignara timerem?’

864 *Amnis ut incumbens*] Hæc comparatio Guyeto suspecta est, sed mihi non incommoda videtur.

867 *Salò*] Poëtice pro aquarum et undarum mole. Virg. *Æn.* I. ‘Perque undas superante salo, perque invia saxa Dispulit.’

868 *Molem ægram*] Invalidam, et jam quassatam.

Abscidit, et cursu victor respirat aperto.
 Utque petita diu celsus fastigia supra 870
 Eminuit, trepidamque assurgens desuper urbem
 Vidit, et ingenti Thebas exterruit umbra,
 Increpat attonitos: Humilesne Amphionis arces,
 Pro pudor, hi faciles, carmenque imbelles secuti,
 Et, mentita diu Thebarum fabula, muri? 875
 Et quidnam egregium prosternere mœnia molli
 Structa lyra? simul insultans, gressuque, manuque
 Molibus obstantes cuneos, tabulataque sævus
 Destruit: absiliunt pontes, tectique tremantis
 Saxeæ fræna labant, disseptoque aggere rursus 880
 Utitur, et truncas rupes in templa, domosque
 Præcipitat, frangitque suis jam mœnibus urbem.

cursu. Et cum sublimis diu eminuit supra optata culmina, et erectus desuper asperxit trementem civitatem, et consternavit Thebas immani umbra, objurgat territos cives: humilesne Amphionis arces, proh dedecus; hæcne illa mobilia mœnia, et secuta ignavum cantum, et falso decantata Thebarum fabula? Et quidnam insigne evertere muros constructos inerti cithara? Una insultans, diruit crudelis, pedibus, et manibus, tabulata et cuneos, qui obstabant præ magnitudine et pondere. Pontes dissolvuntur, et lapidea compages trepidantis tecti nutat; et ille rursus utitur destructo aggere, et ruit fragmenta rupium in delubra ædesque, ac labefac-

‘Fatui sunt nonnulli libri, qui variam lectionem annotant: *respirat*, vel *requiescit*.’ Idem.—871 *Emicuit* optimæ Barthii membranæ; *Exsiluit* alter codex ejusdem.—873 *Increpat attonitos*: *Hæcne illæ Amphionis arces* optimæ Barthii membranæ.—875 *Hi merita dies* in iisdem membranis; unde Barthius: *Hi mentita Deos, &c.*—876 *Et quid enim* ex optimo codice legit Barthius; *Et quid tam egregium* Exc. Cantab. Petrens. et codex Collegii Emannelis. Ita quoque ex codd. emendat Bentl. ad Horat. III. Od. 3. 65. et II. Sat. 3. 289.—879 *Restruit* Dan. *textique tremantis* in quibusdam codd. Barthii.—886

NOTÆ

869 *Respirat*] Libere vagatur.
 872 *Ingenti*] Quia staturæ velut Gigantæ Capaneus.
 873 *Humilesne Amphionis arces*] Legit Peyraredus *artes*, et vult *humiles*, sive despectas artes, lyram esse.
 874 *Carmenque imbelles secuti, Et, mentita diu Thebarum fabula, muri*] Diximus lib. I. Poëtâs finxisse Thebarum muros constructos fuisse ab

Amphione ad lyra cantum.
 878 *Cuneos*] Munimenta, quibus moles innitebantur. Cunei, cuneata munimenta, a forma cunei in acutum desinentis.
 879 *Pontes*] Tabulatorum species.
 880 *Fræna*] Compages quadratorum, quæ constringunt et continent ædificationem. Ingentia saxa quæ tectum sustinebant.

Jamque Jovem circa studiis diversa fremebant
 Argolici, Tyriique Dei : pater æquus utrisque
 Aspicit ingentes ardentum cominus iras, 885
 Seque obstare videt : gemit inservante noverca
 Liber, et obliquo respectans lumine patrem :
 Nunc ubi sæva manus, meaue heu cunabula flammæ,
 Fulmen, io ubi fulmen ? ait : gemit auctor Apollo,
 Quas dedit ipse, domos. Lernam, Thebasque rependit 890
 Mœstus, et intento dubitat Tirynthius arcu.
 Maternos plangit volucer Danaëius Argos.
 Flet Venus Harmoniæ populos : metuensque mariti

tat oppidum propriis muris. Jamque Argiva et Tyria numina, studiis divisa, frendebant circa Jovem. Pater neutris favens cernit propius magnus eorum contentiones, et videt se solum obstare, quominus congregiantur. Bacchus queritur, noverca eum observante, et intuens Jovem obliquis oculis: Nunc ubi, ait, tua crudelis manus, ubi ignes, heu mea incunabula; fulmen, io ubi fulmen? Apollo Thebarum auctor plangit urbem quam jussit construi. Tristis Tirynthius, animi dubius inter Lernam et Thebas, ambigit curvato arcu, cui faveat. Alas Danaëus filius deflet Argos maternos. Venus plorat cives Harmoniae, et timens conjun-

Behot. 1. pro v. l. *inspectante noverca*; Behot. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Alld. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *infestante noverca*; Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *inservante noverca*; duo codd. Barthii: *infestare noverca*. Vide Not. Var.—889 Unus Behot. *actor Apollo*.—893 'In plerisque veteribus libris corruptum

NOTE

884 *Pater æquus utrisque*] Neutris favens.

886 *Seque obstare videt*] Ne manus conserant, ac dimicent. *Inservante noverca*] Id est, trucibus et sollicitis eum oculis denotante ac aspiciente. Verbum aliqui Papinio proprium. Theb. vi. 'Piget inservare, peritque venturi promissa fides.' Theb. viii. 'Dedit inservare volucres.' Vel *inservante*, custodiende, ne quid pro Thebanis diceret.

887 *Obliquo*] Non ea parte aspiens propter Junonem, sive quasi iratus Jovi.

888 *Meaque heu cunabula flammæ*] Bacchus enim extractus fuerat ex utero ardentis matris.

889 *Gemit auctor Apollo, quas dedit*

ipse, domos] Quia Cadmus oraculo Apollinis monitus Thebas condiderat: unde auctor, sive conditor Thebarum dici poterat Apollo.

890 *Lernam, Thebasque rependit*] Incertus erat Hercules, quibus faveret partibus: Thebis quidem erat natus, sed ab Argivis originem ducebat per Perseum Danaës filium, cujus filia Gorgophone genuerat Electrionem, ex quo Amphitryo Herculis pater. Dicunt etiam aliqui Herculem natum apud Tirynthum Argolidis oppidum, unde dictus Tirynthius.

892 *Volucer Danaëius*] Perseus Danaës filius, volucer, quia alas habebat. *Maternos Argos*] Quia Danaë mater Argiva erat, et ipse Argivus.

893 *Harmoniæ populos*] Thebanos.

Stat procul, et tacita Gradivum respicit ira.
 Increpat Aonios audax Tritonia Divos. 895
 Junonem tacitam furibunda silentia torquent.
 Non tamen hæc turbant pacem Jovis: ecce quierant
 Jurgia, cum mediis Capaneus auditus in astris.
 Nullane pro trepidis, clamabat, nūmina Thebis
 Statis? ubi infandæ segnes telluris alumni, 900
 Bacchus et Alcides? piget instigare minores.
 Tu potius venias, (quis enim concurrere nobis
 Dignior?) en cineres Semeleaque busta tenentur.
 Nunc age, nunc totis in me connitere flammis,
 Jupiter: an pavidas tonitru turbare puellas 905

gem, stat longe, et muta ira convertit oculos ad Martem. Superba Tritonia objurgat numina Aonia. Furiosa Juno intus angitur, quod tacere cogatur. Non tamen hæc turbant tranquillitatem Jovis. Ecce rixæ consederunt, cum Capaneus auditur in mediis sideribus. Nulline, vociferabatur, Dii estis pro pavidis Thebis? Ubi inertes alumni scelestæ terræ, Bacchus et Hercules? Piget lacessere inferiores. Tu potius subeas, (quis enim dignior qui nobiscum congregiaris?) en cineres et rogi Semeles occupantur. Nunc age, nunc contende in me totis fulminibus, Jupiter. Anne es validior ad terrendas tonitru timidæ puellas, et evertendas turres Cadmi

et hic et alibi hoc nomen scribitur *Hermionæ*. Barth. *Hermione* Behott. 1. 2. *metuensque maritum* Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *metuensque mariti* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et recentt.—897 Nonnulli Barthiani: *ecce requirant*; Dan. *ecce queruntur*.—898 Unns Behot. *auditur in astris*.—901 Put. *pudet instigare*.—903 *Simeleaque busta* codex Burmanni; *Simileiaque busta* Taurin. 'Quod si legamus per appositionem: *en cineres Semeleia busta, tenentur*?' Burman. quem vide ad Ovid. Fast. vi. 503.—904 Put. *continere flammis*.—906 For-

NOTE

Nupserat enim Harmonia, seu Hermione, Veneris filia, Cadmo Thebarum conditori. *Metuensque mariti*] Idem Noster Theb. xi. 'Trepidumque tubarum Prospiciebat equum.' Lucan. lib. ii. 'Metuens pelagi pirata.' Lucretius lib. vi. 'Vitai nimium cupidi, mortisque timentes.'

894 *Et tacita Gradivum respicit ira*] Quod Thebanos desereret, nec eos defenderet. *Tacita*] Ob reverentiam Jovis. Supra: 'Seque obstare videt.'

895 *Aonios*] Thebanos. *Tritonia*]

Pallas, favebat enim Argivis.

897 *Pacem Jovis*] Claudianus:

'Tranquillaque magni Pax animi.'

901 *Bacchus et Alcides*] Bacchus enim et Alcides, seu Hercules, ab avo Alceo Thebani erant.

903 *Semeleia busta*] Bustum Semeles, locus Thebis ab eventu sic dictus. Refert Hyginus Zethum et Amphionem Thebas muris cinxisse usque ad Semeles bustum, ubi vulgo male legitur 'Semedustum.' Turneb. lib. xxviii. cap. 43.

905 *An pavidas tonitru turbare puellas*] Hoc dicit propter Semele ful-

Fortior? et soceri thalamos exscindere Cadmi?
 Ingemuit dictis Superum dolor: ipse furentem
 Risit, et incussa sanctarum mole comarum,
 Quænam spes hominum tumidæ post prælia Phlegræ?
 Tune etiam feriendus? ait: premit undique lentum 910
 Turba Deum frendens, et tela ultricia poscit.
 Nec jam audet fatis turbata obsistere conjux.
 Ipsa dato nondum cœlestis regia signo
 Sponte tonat, coëunt ipsæ sine flamine nubes,
 Accurruntque imbres. Stygias rupisse catenas 915
 Iapetum, aut victam supera ad convexa levare
 Inarimen, Ætnamve putes: pudet ista timere

tui soceri? His verbis Dii offensi ingemuere. Ipse Jupiter irrisit furiosum, et agitato pondere sacrorum crinum: Quænam est spes hominum, ait, post pugnam superbæ Phlegræ? tune etiam percutiendus? Caterva Deorum undique fremens urget tardum Jovem, et petit vindices sagittas. Nec jam uxor perculsa audet fatis obsistere. Ipsa cœlestis regia ex se tonat, non expectato signo. Ipsæ nubes coalescunt sine flatu ventorum, et pluvias adveniunt. Crederes Iapetum effregisse vincula Stygia, aut victam Inarimen, et Ætnam attolli in superas plagas. Cœlites erubescunt ista metuere. Sed cum, in hac

tis in eodem libro. 'Non sollicitarem hanc lectionem, ceteris omnibus libris servatam, si sine uno illo optimo esset, in quo clavis literis est scriptum: thalamos exscindere Cadmi.' Barth.—912 'Optimæ et aliæ membranæ non agnoscunt hunc versum. Minime tamen, licet et abesse possit, nos eum ejiciemus.' Idem.—916 Laphitum codd. Lindenbrogii; Iapeton Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. Iapetum unus Behot. et edd. recentt.—917 Inarimen unus Behot.—920 'Optimus codicum, et alius

NOTE

mine a Jove percussam.

906 *Soceri*] Per eandem Semelem filiam Cadmi.

909 *Quænam spes hominum tumida post prælia Phlegræ*] Id est, quidnam sperare possunt homines, cum Gigantes, qui iis fortiores erant, apud Phlegm perierunt; nam *Phlegra* locus in quo gigantes a Diis victi, et fulmine percussi.

913 *Ipsa dato*] Hunc versum et septem sequentes insititios judicat Guyetus.

909 *Stygias rupisse catenas Iapeton*] Iapetus, unus e ferocioribus gigantibus. In Inferos cum aliis detrusus

fuit, et catenis oneratus. Theb. viii. 'Habeo jam quassa Gigantum Vincula.'

917 *Inarimen*] Inarime insula in situ Puteolano, non procul a Neapoli. Primus Virgilius deceptus fuit in vocabulo hujusce insulæ, quæ apud Homerum 'Arime' vocatur, ex quo Virgilius sumpsit, Æn. ix. Typhœa gigantem sub hanc insulam a Jove detrusum esse. Ovidius alii-que, ut et Noster, Virgilium secuti sunt, et eodem modo *Inarimen* protulerunt. Vide Erythræum in Virgilium. Eadem insula dicta fuit 'Ænaria' à statione navium Æneæ, et a

Coelicolas: sed cum in media vertigine mundi
 Stare virum, insanasque vident deposcere pugnas,
 Mirantur taciti, et dubio pro fulmine pendent. 920
 Coeperat Ogygiæ supra fastigia turris
 Arcanum mugire polus, cœlumque tenebris
 Auferri: tenet ille tamen, quas non videt, arces,
 Fulguraque attritis quoties micuere procellis,
 His, ait, in Thebas, his jam decet ignibus uti, 925
 Hinc renovare facem, lassamque accendere quercum.
 Talia dicentem toto Jove fulmen adactum
 Corripuit: primæ fugere in nubila cristæ,
 Et clypei niger umbo cadit: jamque omnia lucent
 Membra viri: cedunt acies, et terror utrimque, 930

mundi agitatione, cernunt virum stare, et furibundum efflagitare prælia, stupeant silentes, et incerti sunt de fulminis effectū. Æther murmurare incæperat supra culmina turris Ogygiæ, et cœlum eripi caligine. Ille tamen tenet arces, quas non videt, et quoties fulgura splenduerunt elisis nubibus: His flammis, inquit, his mihi jam uti conuenit aduersus Thebas, hinc tædam renovare, et inflammare quercum pæne extinctam. Dum hæc jactaret, fulmen impulsū totis Jovis viribus eum invadit. Cristæ primæ excussæ sunt in aërem, et ater umbo clypei labitur. Jamque cuncta viri membra ardent. Agmina abscedunt, et pavor est utrimque, quo ca-

~~~~~

unus diserte scribunt *fulmine pallent*; quod tantundem facit, nisi quod sermoni temerario etiam aptius venit. *Barth.* Put. habet etiam: *fulmine pallent*.—926 *Hinc renovare facem* Dan. Behott. 1. 2. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *Hinc renovare facem* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et recentt. *lassamque* Dan. *lappamque* Put. *lassamque* in ceteris omnibus.—928 *Corripit et primæ* unus Behot.—932 *Hic versus cum*

NOTE

coxendicis forma *Ischia*, quod nomen hodie retinet. *Ætnam*] *Ætna* mons Siciliæ, qui injectus dicitur Ence-lado.

920 *Dubio pro fulmine pendent*] Id est, timent ne non valeat fulmen Capaneum perimere. Pro *pendent* autem alii codices habent, *pallent*.

921 *Ogygiæ turris*] Id est, quæ ad Ogygiam portam, seu Thebanæ.

923 *Tenet ille tamen, quas non videt, arces*] Ob circumfusas scilicet tenebras.

924 *Attritis*] Physici enim dicunt

fulgura nihil aliud esse quam nubium collisionem.

925 *His jam decet ignibus uti*] A te mihi suppeditandi sunt ignes, unde meam quercum accendere et Thebas exurere possim.

926 *Renovare facem*] Silius lib. vi. 'Renovata foci et paupere Vesta Lumina.' *Lassamque accendere quercum*] Capaneus enim facem gerebat. Vide paulo supra.

929 *Niger*] Fulmine afflatus.

930 *Acies*] Argivæ et Thebanæ.

Quo ruat, ardenti feriat quas corpore turmas.
 Intra se stridere facem, galeamque, comasque
 Quærit, et urentem thoraca repellere dextra
 Conatus, ferri cinerem sub pectore tractat.
 Stat tamen, extremumque in sidera versus anhelat, 935
 Pectoraque invisibilibus obicit fumantia muris,
 Ne caderet: sed membra virum terrena relinquunt,
 Exuiturque animus: paulum si tardius artus
 Cessissent, potuit fulmen meruisse secundum.

dat, quas percutiat copias accenso corpore. Et jam sentit intra se crepitare fulmen, et cassidem, et crines, et dum nititur manu detrahare ardentem lorica, contractat supra pectus suum ferri cinerem. Stat tamen, et extremum spiritum præcicit, conversus in cælum, et applicuit fumantia pectora odiosis manibus, ne laboretur. Sed mortales artus destituunt virum, animusque separatur a corpore. Si membra paulum serius defecissent, potuisset et mereri alterum fulmen.

duobus sequentibus absunt a Behot. 2. Dan. Put. et Petav. 'Tres hi versus neque Papinii sunt, neque in ullo nostrorum exemplarium inveniantur. Abfuerunt et Schotto collatis membranis. Merito igitur expungantur.' Barth. —933 *Sentit et urentem* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behot. 1. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. Behot. 2. supra *stridere*, in superiori versu, scriptum habet *sentit*. Vide Gronov. Obs. lib. II. cap. 4.—935 Codd. Lindenbrogii: *versus adhæsit*.—937 *Pro virum* legendum esse *animam* ex Vet. Schol. putat Burmannus ad Ovid. Met. II. 312. Negat Marklandus ad Sylv. III. 1. 90.—938 'Nonnulli libri inserunt exclamationem *o si*, quod annotatum de suis etiam Bernartio. Optimus noster nihil mutat, neque est cur quicquam novandum arbitremur.' Barth. *o si* Lang. Laur. Buslid. Lipsian.—939 *Optimæ Barthii membranæ: poterat fulmen sperare secundum; quod ille verum putat.*

NOTE

931 *Quo caderet*] Locum ubi Capaneus fulmine percussus periit annotavit Pausanias lib. IX. Via nimirum a Platæa ad Electridem portam ducente, secutus Æschylum, qui ibi ab eo pugnatum dicit. Fabulati sunt de mortuo aliqui, vivis redditum. Vide Apollodorum lib. III.

932 *Intra se stridere facem*] Hunc versum et duos sequentes rejicit Guyetus tanquam supposititios, et Statio indignos. Extant in quibusdam Mss.

936 *Pectora*] Quod signum erat

non cessasse, sed forti animo perseverasse in suo proposito Capaneum.

937 *Ne caderet*] Hic versus et duo sequentes etiam insititii Guyeto.

938 *Exuiturque animus*] Mire exuitur dixit, quia anima corpore exuitur: metaphora sumpta a vestibus. *Paulum si*] Nonnulli libri inserunt exclamationem *O si*, quod annotatum de suis Bernartio. Sed nihil mutandum.

939 *Cessissent*] Hoc est, consumti fuissent. *Meruisse*] Quidam codices, *sperare*, non male.

P. PAPINII STATII

THEBAIDOS

LIBER XI.

ARGUMENTUM.

ARGIVI, Capanei fato exterriti, effuse in castra fugiunt. Tandem Tisiphone, fratrum secum invicem certamine, bellum finire statuit. Verum tanto facinori se solam parem non sentiens, sororem Megæram ex Inferis evocat. Duæ Furæ, consilio habito, munera partiuntur. Tisiphone Thebas tendit Eteoclem instimulatura; Megæra it, eadem mente, ad Polynicem. Hæc eum offendit spectro Argiæ uxoris, quæ illi apparuerat in atra veste, summo opere territum, et incertum an turpi fuga aut ferro mala sibi impendentia evitaret. Sed Megæra vix illum flagello tangit, cum subito furore correptus, et sanguinem fratris sitiens, equum conscendens ad portas Thebarum volat, ubi sæpius alta voce fratrem in certamen provocat. Interim Eteocles, ratus Capanei casu confectum bellum, Jovi sacra faciebat, ei gratias acturus. Verum, diro præsagio, ignis in vultum ejus insiliens diadema comburit, et taurus, ante receptum ictum, ara cornibus percussa, e media circumstantium turba aufugit. Cum vero Aruspex redintegrari sacrificium juberet, ecce accurrit Æpytus, Eteocli nuntians, Polynicem muris obequitantem illum in prælium poscere. Aulici regi suadent hoc spernere; ipsos facile hostem repulsuros. Sed Creon morte Menœce efferatus, ut videt Eteoclem cunctantem, illum duris verbis aggreditur, oportere hunc in certamen descendere; non diutius cives toleraturos illum patriæ calamitatibus frui. Eteocles ei respondet; ipsum, sub fictis de morte Menœcei lacrymis, regnandi ambitionem tegere; sed fata non permissura, ut regnum Thebanum in tam indignas manus caderet: sibi nunc ultionem facilem, daturum pœnas, cum vicisset. His dictis arma et equum poscit. Jocasta adveniens, nec lacrymis, nec precibus, obstinatum illius animum potest flectere. Ex alia parte Antigone turrin subito conscendit, et mollioribus quam potest verbis Polynicem detertere conatur; et illum movebat, cum Tisiphone e portis Eteoclem emisit clamantem, Adsum, et pugnam pari furore poscentem. Accurrens Adrastus ab his nihil obtinet, quo viso, omnia linquens, Argos fugit. Bis concurrunt illæsi,

Delph. et Var. Clas.

Stat.

4 T

fortuna primum tali prælio non assentiente ; et uterque exercitus certantibus se opponere cogitat. Qua opportunitate utens Pietas e cœlo in campum descendit, tam execrandum facinus impeditura. Tunc fratres subito horrore perstringuntur, et Dea omnium animos flexisset, nisi Tisiphone, perspectis ejus artibus, eam e campo fugasset. Cujus discessu versæ mentes, fratres acrioribus odiorum stimulis in se invicem excitantur, et copiæ, quæ modo motæ fuerant, tam diri spectaculi voluptatem capere percipiunt. Eteocles primus hastam in fratrem jaculatur. Hanc Polynices in clypeo recepit, suaque emissa, equum Eteocles in latere perfodit. Equus it præceps, et campum cruore inficit. Polynices credens fratris esse sanguinem, tanto impetu equum in eum impellit, ut utrique in terram cadant. Pedibus renovant prælium. Polynices Eteoclem in inguine letaliter vulnerat. Eteocles, sibi vires deficere sentiens, sponte labitur, cum adhuc stare posset, frandem in media morte molitus. Alter fratrem occisum ratus, tensis ad cœlum manibus, Superis gratias agit; et cum ad detrahenda fratri spolia, in pectus ejus inclinatur, Eteocles tennes vitæ reliquias odio sustentans, erectum clam ense in cor fratris adigit, qui moriens Eteoclem totis armis obruit. Œdipus, comperto certaminis exitu, filiæ jubet, ut se in locum, ubi filiorum corpora jacebant, ducat, Post multos questus, ense clam quærit, quo se occidat; sed provida Antigone omnia arma averterat. Jocasta, non expectato pugnæ fine, mortem sibi ferro consciscit. Fratribus interfectis, Creon regni potitur. Qui, primo sui specimine, vetat edictis, ne Argivi in acle cæsi sepulturæ mandarentur. Et invectus in Œdipum, cui obvius fuerat; eum finibus Thebanis excedere jubet. Ei respondet Œdipus ferocibus verbis, æ ejus sævitiam et crudelitatem perstringit, eo animo, ut a Creonte interficeretur. Verum Antigone, mitigato Creonte, obtinet tandem, ut pater in exilium non pellatur. Imperat igitur Creon, Œdipum se recipere in montem Cithæronem. Argivi relictis castris ignominiosam fugam capiunt.

POSTQUAM magnanimus furias virtutis iniquæ Consumsit Capaneus, expiravitque receptum

Postquam fortis Capaneus consumsit furores impiæ virtutis, et efflavit animam

Hoc exhibent Argumentum Behott. 1. 2. unus Barthianus, Venett. 3. 4. Rom. Lindenbrog. Cruc. et Barth.

*Tunc Capanei ardentis Danaos incendia terrent.
Castra petunt miseri. Eumenis in tempore belli
Tisiphone, gentis geminæ exaturata cruore,
Germanæ auxilium poscit: fratresque nocentes
Diversis agitant stimulis. Tunc omina dira
Horrescit Tyrius ductor: mox Epytus auctor
Armatum fratrem pulsanter cuspide portas
Nuntiat: ille celer gaudens rapit impius arma:*

Fulmen, et ad terras longe comitata cadentem
 Signavit muros ultricis semita flammæ ;
 Componit dextra victor concussa plagarum 5
 Jupiter, et vultu cœlumque diemque reducit.
 Gratantur Superi, Phlegræ ceu fessus anhelet
 Prælia, et Encelado fumantem impresserit Ætnam.
 Ille jacet laceræ complexus fragmina turris,
 Torvus adhuc visu, memorandaque facta relinquens 10
 Gentibus, atque ipsi non illaudata Tonanti.
 Quantus Apollinæ temerator matris Averno

cum recepto fulmine, et semita vindicis ignis, longe comitata humi labentem, notavit muros; victor Jupiter manu pacat agitatæ orbis partes, et vultu reducit cœlum et diem. Gratulantur numina, ut si fatigatus respiret a certamine Phlegræo, et iniecisset Encelado ardentem Ætnam. Ille Capaneus jacet tenens fragmentum dirutæ turris, terribilis adhuc aspectu, relinquens acta memoranda populis, et ipsi Jovi gloriosa. Quanto corpore ille, qui tentavit vim inferre Apollinis matri, exporrigitur

*Nec matris lacrymæ revocant, nec verba sororis.
 Postquam sacrilegis telis confixus uterque,
 Deslevit pietas fratrum miserata ruinam,
 Cœdipodem Creon Thebanis mœnibus arceat.*

Versu 1. Barthius legit ex vet. libro: *Dum Capanei, &c.* Unus Behot. habet: *Tunc Capaneus ardentis d. i. terret.* Vs. 2. *Eumini* Behot. 2. *impar tempore* Behott. 1. 2. *longi per tempora belli* ex vet. cod. legit Barthius. Vs. 3. *Tesiphone* Behot. 1. *Thesiphone* Behot. 2. *Tisiphone geminæ gentis satiatæ cruore* vet. Barthii. Vs. 5. Behott. 1. 2. *Diversis agunt.* Vs. 6. *Ephytus* edd. vett. *Epitus* Behott. 1. 2. Vs. 10. In iisdem codd. *confusus uterque.* Vs. 12. *Cœdipodem inde Creon* Barthii membranæ.

4 *Exussit muros Lactantius* in Commentario.—10 *Sævus adhuc visu* unus Behot.—11 In eodem codice: *illaudanda Tonanti.*—15 *Dan. crescent in pec-*

NOTÆ

1 *Iniqua*] An impiæ, an imparis contra Jovem?

2 *Exspiravitque receptum Fulmen*] Intra se enim fulmen stridere senserat. Vide sup. lib. vs. 927.

5 *Plagarum*] Cœlestium, supple.

7 *Phlegræ*] Vide Theb. II. et lib. sup. vs. 904.

8 *Encelado fumantem impresserit Ætnam*] Vide et sup. lib. vs. 912. *Fumantem*] Quia Ætna flammæ et fumum e jugo emittit.

9 *Ille*] Capaneus. *Jacet laceræ, &c.*] Hæc probant corpus Capanei incombustum permansisse. Quod concor-

dat Physicorum nonnullorum traditis, fulmen nullam corpus consumere. Vide Minutium Felicem Octavio.

10 *Memoranda facta*] Quod a Jove meruit fulmine percuti.

11 *Atque ipsi non illaudata Tonanti*] Propertius lib. II. Eleg. ult. 'Aut Capanei magno grata ruina Jovi.' Hoc vero dixit ad exaggerationem virtutis Capanei, ejus morte etiam Jovem sese potuisse jactare.

12 *Apollinæ temerator matris*] Intelligit Tityon, de quo vide lib. I. vs. 710. Ceterum hunc versum et octo

Tenditur: ipsæ horrent, si quando pectore ab alto
 Emergunt volucres, immensaue membra jacentis
 Spectant, dum miseræ crescunt in pabula fibræ. 15
 Sio gravat injectus terras, hostiliaque urit
 Arva, et anhelantem cœlesti sulfure campum.
 Respirant Thebæ, templisque jacentia surgunt
 Agmina: jam finis votis, finisque supremis
 Planctibus, et natos ausæ deponere matres. 20
 At vaga palantes campo fuga volvit Achivos.
 Nec jam hostes turmæ, aut ferrum mortale timetur:

in *Inferis*; ipsæ aves expavent, si quando evolant e profundo pectore, et cernunt ingentes artus jacentis, dum infortunata viscera renascuntur in alimentum: tanto Capaneus injectus terræ illam onerat et incendit hostiles agros, et campum fumantem sulfure æthereo. Thebæ recreantur, et turbæ prostratæ in templis surgunt. Jam terminus adest precibus, jam terminus summis luctibus, et genitrices audent dimittere liberos. At fuga errabunda præcipitat vagos Achivos. Nec jam metuumt

~~~~~

tora.—21 *At vāga pallentes* Put. *Aut vāga* Ald. Colin. Gryph. et Basil.—22 *Nec jam aut hostiles turmæ, ferrumve timetur* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Nec jam hostiles turmæ aut ferrum mortale timetur* Behott. 1. 2. Dan. Petav. optimus aliique Barthiani, Venett. 3. 4. et Rom. Hinc Lindenbrogius et Barth. conj. *Nec turmæ hostiles, ferrum aut mortale timetur*. Solus Put. veritatem exhibet: *Nec jam hostes turmæ, aut ferrum mortale timetur*; quam lectionem receperunt Dan. Heinsius in Amstel. Daum. et Delph. et probat idem Heinsius in Not. ad Claudian. Nupt. Honor. et Mar. 88. *hostes turmæ* pro hostilibus. Sic ‘Oceanum litus’ Juvenali Sat. xi. ‘Satyros gestus’ Manilio; *laticem Lyaum* Virgilio; ‘mimus scurra Capitolino,’ &c. Vide Heins. ibid. Ed. Gronoviana correctoris lapsu habet: *Nec jam aut hostes turmæ, aut ferrum mortale*

NOTÆ

sequentes damnat et delet Guyetus, ut supposititios et ineptiarum plenos. Quin et totus hic undecimus liber ipsi ita prioribus dissimilis videtur, ut Papinio prorsus indignus sit. Sed non ita sentiendum lectores facile judicabunt.

14 *Emergunt volucres*] Hoc secundum Homerum, qui dicit Tityi viscera exedi a gemino vulture, non uno, ut alii volunt. Vide Th. i. 710. Capaneum jam Tityo comparaverat Theb. vi.

16 *Injectus*] Capaneus scilicet.

17 *Cœlesti sulfure campum*] Quia

fulmen odorem et lucem sulfuris habet. Seneca Nat. Quæst. lib. ii. cap. 53. ‘Quocumque decedit fulmen, ibi odorem sulfuris esse certum est.’ Plinius lib. xxxvi. cap. 15. ‘Fulmina et fulgura quoque sulfuris odorem habent, et lux ipsa eorum sulfurea est.’ Tzetzes: *Θαύματος γὰρ ὃ κεραυνὸς βαρύνει δέμην ἔχει*. *Sulfureum enim fulmen gravem odorem habet*. Et ipse docet ‘fulmen’ etiam vocari ‘sulfur,’ *ὃ κεραυνὸς θεῖον*.

20 *Natos ausa deponere matres*] Quos scilicet suo gremio applicitos et pressos tenebant præ timore.

Omnibus ante oculos iræ Jovis, omnibus ardent
 Arma metu, galeæque tonant, visusque paventes
 Ipse sequi, et profugis opponere Jupiter ignes. 25
 Instat Agenoreus miles, coelique tumultu
 Utitur: indomitos ut cum Massyla per arva
 Armenti reges magno leo fregit hiatu,
 Et contentus abit: rauçi tunc cominus ursi,
 Tunc avidi venere lupi, rabieque remissa 30
 Lambunt degeneres alienæ vulnera prædæ.
 Hinc premit Eurymedon, cui rusticus horror in armis,
 Rustica tela manu, patriumque agitare tumultum.

hostium copias, nec enses hominum: ira Jovis versatur cunctis ante oculos: cuncti credunt præ timore clypeos flagrare, et cassides tonare. Ipse Jupiter videtur insequi consternatos, et obficere flammis fugientibus. Miles Thebanus urget, et capitat occasionem fragoris caeli. Ut cum leo dilaniavit ingenti rictu feroces duces gregis in campis Massilis, et recedit hoc contentus: tunc rauçi ursi, tunc inhiantes lupi accurrunt, et, sedata fame, tingunt ignavi plagas alienæ prædæ. Hinc instat Eurymedon, agresti armatura horrendus; tenet manu tela rustica, et ei patrium est ter-

timetur; quod postea emaculavit ipse Gronovius in Erratis. Hinc monstrum horrendum, informe, ingens, in ed. Veen. Nec jam aut hostiles turmæ, aut ferrum mortale timetur; propagatum etiam in Bipont.—26 Instat Agenorius unus Behot.—28 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colln. Gryph. Basil. et Plant. leo fregit hiatu; Behott. 1. 2. Dan. Put. Petav. et edd. recentt. leo frangit hiatu.—29 Bernartius legit: ravi tunc cominus ursi.—30 Vide infra Notam.—33 ‘Insaniunt libri nonnulli, qui Rustica mala scribunt.’ Barth. Optimæ ejusdem Barthii membranæ et Put. agitare tumultus; quod ille probat.—34

NOTE

24 Arma] Clypei.

25 Ipse sequi, et profugis opponere Jupiter ignes] Huic versui subnectit Guyetus illum: *Arctatur denso fugientum ex agmine vallum, deletis omnibus intermediis: post quem etiam versum delet omnes usque ad Stabat in Argolica, &c.*

26 Agenoreus] Thebanus.

27 Massyla] Vide Th. II. 676.

29 Rauçi] Bernartius correxit Ravi.

30 Tunc avidi venere lupi] Optimi duo libri nec volam nec vestigium hujus versus agnoscunt. Optime omnino. Assutus est ex Ovidianis ab homine talibus intrudendis infesto

huic auctori, ut jam semel deprehensum est. Nam quorsum rabieque remissa? Barthius.

32 Eurymedon] Vide Theb. VII. catalogum ducum Thebanorum. Cui rusticus horror in armis] Hunc enim sic describit Noster lib. VII. ‘Cui pastoralia Fauni Arma patris, pinusque jubar imitatur equinas.’

33 Rustica tela] Sunt stipites et sudes præstæ rusticorum arma. Virg. lib. VII. ‘Non jam certamine agresti Stipitibus duris agitur, audibusque præustis.’ Patriumque agitare tumultum] Panis enim erat filius Eurymedon. Pan autem subitos terrores

Pan illi genitor: tener hinc conatibus annos
 Egreditur, juvenemque patrem puer æquat Alatreus. 35
 Felices ambo; sed fortunatior ille,
 Quem genuisse juvat: nec jam dignoscere promptum,
 Quæ magis arma sonent, quo plus eat hasta lacerto.
 Arctatur denso fugientum examine vallum.
 Quas volvis, Gradive, vices? modo mœnia Cadmi 40
 Scandebant, sua nunc defendunt tecta Pelasgi.
 Ceu redeunt nubes, ceu circumflantibus Austris
 Alternus procumbit ager, ceu gurgite cano
 Nunc reteggit bibulas, nunc obruit æstus arenas.
 Procumbit late pubes Tirynthia, alumni 45

rorem injicere. Pan illi pater: hinc urget tener Alatreus, qui conatibus ætatem superat, et puer æquat juvenem patrem. Ambo fortunati; sed ille felicior, quem juvat generasse: nec jam facile est deprehendere, cujus arma plus crepitent, et quod brachium hastam fortius emittat. Vallum angustatur conferta fugientium multitudo. O Mars, quas rerum commutationes facis? Argivi modo scalis invadebant muros Cadmi, nunc tutantur sua castra. Sic nubes redeunt, sic austris circumflantibus seges vicissim decedit, sic in spumoso mari æstus nunc discooperit, nunc condit bibulas arenas. Juventus Tirynthia, quæ gerebat exuvias leonum imitatione Her-

Dan. et unus Bernartii: *tener hic; i. e. hic, vel hinc. 'Vera lectio, tener hinc; nec mutanda.' Barth.*—39 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *ex agmine vallum.* 'Optime nostri libri *examine vallum*; ut voluit et Bernartius; item ante eum longe Gul. Canterus.' *Barth.* Hoc exhibent Grasser. Gronov. Gevart. Barth. Veen. et Delph.—42 Unus Behot. *circumstantibus Austris.*—43 *Æternis procumbit* Put. *Alternis procumbit* Dan. Petav. Lipsian. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *Alternus procumbit* Behott. 1. 2. Exc. Cantab. Petrens. Lang. Laur. Buslid. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Vide Not. Var.—44 Put. *induit æstus.* Et ita legit Dan. Heinsius ad Claudian. Rapt. Proserp. 11. 92.—45 Dan. Put. Petav. Lipsian. et Venett. 3. 4.

NOTE

animis immittere creditus, iique 'Panici' ab ipso dicti. Græcis *πανικά* vocantur, καὶ *πανικά δέλφωρα*. De quibus in Miscellaneis Angelus Politianus. Quod evenisse non raro constat ex historiis, cum in exercitu nulla apparente justa causa viri et equi subito pavore corripiuntur, ac fugam capiunt. Conferendus vero hic locus, in quo agitur de Eurymedonte et Alatreo cum alio lib. vii. in quo de iisdem loquitur Poëta, quia

sibi mutuan præbent lucem.

43 *Alternus procumbit*] Nihil Statio frequentius, quam hoc adjectivum poni pro-adverbio: ut lib. v. 'Alternaque pectora mutat.' Id est, alternatim sive alternis. Lib. vi. 'Et jam alterna manus frontemque humerosque lacescit.' Hoc ipso lib. 'Quid alternos vultus pallorque ruborque Mutat?' Sic et lib. præced. vs. 796. 'Ut alterni, &c. Cædipodionii mutant diademate fratres.'

Exuvias imitata Dei: trux mœret ab alto
 Amphitryoniades Nemeæa in sanguine terga,
 Et similes ramos, similesque videre pharetras.
 Stabat in Argolicæ ferrato margine turris
 Egregius lituo dextri Mavortis Enipeus 50
 Hortator; sed tunc miseris dabat utile signum,
 Suadebatque fugam, et tutos in castra receptus:
 Cum subitum obliquo descendit ab aëre vulnus,
 Urgentisque sonum læva manus aure retenta est,
 Sicut erat: fugit in vacuas jam spiritus auras, 55
 Jam gelida ora tacent, carmen tuba sola peregit.
 Jamque potens scelerum, geminæque exercita gentis
 Sanguine, Tisiphone fraterna cludere quærit

culis, suæ urbis alumni, late cadit. Ferox Hercules dolet, cernens e caelo Nemeæas pelles, et pares clavas, et pares pharetras sanguine fœdari. Enipeus, qui peritissime viros accendebat ad victoriam, stabat in ferrata pinna turris Argivæ, sed tunc sonabat conveniens classicum et hortabatur ad fugam, et ad tutum periculum in castra; cum repente plaga venit ex obliquo latere, et dum sonum premit, manus sinistra auri affigitur, ut erat: jam anima volat in inanem aërem, gelidum os jam obmutescit, sola tuba carmen peregit. Jam Tisiphone valida inspirandis flagitiis, et exercita in cruento duarum gentium, vult finire bellum pugna fraterna; nec putat se parem

Expirat late.—46 'Meliores nostri ab astris expresse habent.' Barth. Ita quoque Dan. Put. et Petav. et receperunt Lindenbrog. et Cruc. *ab alto* servant Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. et recentt. Pro *imitata Dei* Lipsian. habet: *imitata tui*; unde Bernartius fecit: *imitata sui*.—47 *Nemeæ in sanguine* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behot. 1. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. et Cruc. *Nemeæ in sanguine* Behot. 2. et optimæ Barthii membranæ, probante Barthio; *Nemeæi in sanguine* alii codd. Barthii. Vide Not. Var.—48 Unus Behot. *similes videre*.—49 Put. *culmine turris*. 'Meliores libri: *limine turris*: omnino melius.' Barth.—52 'Magis placet, quod in duobus libris invenio: *et celeres in castra*.' Idem. Pro *receptus* Behot. 1. habet *recessus*; Dan. *nepotes*.—57 Dan. Put. et Petav. *exterrita gentis*.—58 *Thesiphone* Behott. 1. 2. *ducere quarrit* Behot. 1. et e regione: *includedere*. In uno Barth. glossa est: '*concludere*, i.

NOTE

45 *Alumni*] Herculis, qui apud Tirythum educatus dicitur.

47 *Amphitryoniades*] Hercules. *Nemeæa* terna] Hoc est, vacuæ leonum pelles. Lib. iv. de iisdem: 'Flavent capiti tergoque leonum Exuviæ.'

48 *Similes ramos*] Clavas.

54 *Læva manus aure retenta est*] Cor-

rigit Peyraredus: *læva manus ære retenta est*.

56 *Carmen tuba sola peregit*] Ennianus versus: 'Cumque caput caderet, carmen tuba sola peregit, Et pereunte viro raucum sonus ære recurrit.'

Bella tuba: nec se tanta in certamina retur
 Sufficere, inferna comitem ni sede Megæram, 60
 Et consanguineos in prælia suscitet angues.
 Ergo procul vacua consedit valle, solumque
 Ense fodit Stygio, terræque immurmurat absens
 Nomen, et, Elysiis signum indubitabile regnis,
 Crinalem attollit longo stridore cerasten. 65
 Cœruleæ dux ille comæ, quo protinus omnis
 Horruit audito tellus, pontusque, polusque,
 Et pater Ætnæos iterum prospexit ad ignes.
 Accipit illa sonum: stabat tunc forte parenti
 Proxima, dum cœtu Capaneus laudatur ab omni 70
 Ditis, et insignem Stygiis foveat annibus umbram.
 Protinus abrupta terrarum mole sub astris

tanto incepto, nisi ex Inferis exciret in hoc prælum sociam Megæram, et cognata serpentes. Itaque longe constitit in deserta valle, et excavavit solum gladio Stygio, et insurrauit in scrobem nomen absentis, et erexit longo sibilo crinalem cerasten, signum certum Infernis locis. Hic cerastes dux erat crinium viridium, quo audito, statim omnis terra et mare ac cælum tremuit, et Jupiter rursus prospexit ad Ætnæa fulmina. Illa Megæra sonum audiit. Tunc forte erat prope patrem, dum Capaneus laudibus effertur a cuncto Plutonis concilio, et refrigerat illustrem animam in Stygiis aquis. Confestim subit aërem effracta terræ mole. Umbra lætantur, et quantum

~~~~~

e. terminare.—59 Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Crnc. *certamina fudit*; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Exc. Cantab. Petrens. Venett. 3. 4. Rom. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *certamina retur*.—64 'In optimo libro est *Nomen*; quod et verum puto.' Barth.—68 *Et pater Æthereos* unus Behot. et pro v. l. *Ætnæos*. Put. *respexit ad ignes*.—69 Behott. 1. 2. *tum forte*.—72 'Omnino ascribendum ex indicio optimi codicis: *Protinus erupta*: prorsus digna Papi-

NOTÆ

60 *Megæram*] Megæra, una ex Furis.

61 *Consanguineos angues*] Angues enim loco capillorum habent Furæ.

63 *Absens Nomen*] Pro 'absentis Furæ nomen.'

65 *Crinalem, &c.*] Conferendus hic locus cum simili primi Theb. vs. 116.

68 *Et pater Ætnæos iterum prospexit ad ignes*] Bene iterum, quia paulo ante Jupiter Capaneum fulmine percussarat. Nunc audito tam horrendo stridore, ratus vel eundem, vel no-

vum hostem prodire, requirit fulmen. Ætnæi autem ignes, fulmina, quorum fabricatores Cyclopes Ætnæ montis accolæ, et in quo erat Vulcani officina.

69 *Parenti*] Acheronti. Nam ex Acheronte et Nocte Furæ nate.

70 *Laudatur*] Ob impietatem in Deos.

71 *Stygiis annibus*] Bene *annibus*, quia anima Capanei ustulata fuerat a fulmine

Constitit, exultant Manes, quantumque profundæ
 Rarescunt tenebræ, tantum de luce recessit.
 Excipit atra soror, dextræque innexa profatur : 75
 Hac germana tenus Stygii metuenda parentis
 Imperia, et jussos potui tolerare furores,
 Sola super terras, hostilique obvia mundo,
 Dum vos Elysium et faciles compescitis umbras.
 Nec pretium deforme moræ, cassique labores. 80
 Hoc quodcumque madent campi, quod sanguine fumant
 Stagna, quod innumero Lethæa examine gaudet
 Ripa, meæ vires, mea læta insignia : sed quid
 Hæc ego ? Mars habeat, vulgataque jactet Enyo.

alta tenebræ in Inferis ejus discessu minuuntur, tantum adventu ejus de diei lumine adimitur. Nigra soror illam excipit, et ejus dextræ innixa loquitur : Hactenus soror potui exequi timenda jussa Stygii patris, et mandatam rabiem, sola super terram, et exposita inimico orbi, dum vos frænatis Elysium, et dociles manes. Nec mea commoratio caruit fructu, nec mea opera fuit vana. Hæc quæcumque, quod agri sanguine redundant, quod fluvii cruorem exhalant, quod Lethæum litus letatur innumera multitudine, facta mea sunt, et læta insignia. Sed quid ego hæc ? Mars illa habeat, et celebrata Bellona his gloriatur. Asperistis (hoc certe paruit

~~~~~

nio scriptura ; nec aliam poscit aut admittit sententia.' Barth. Cf. Theb. vii. 683.—74 *Rarescunt umbræ* unus Behot.—75 Dan. Petav. Behott. 1. 2. alii, cum edd. vett. *innixa* ; Put. omnes Barthiani, Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. et Veen. *innexa*.—80 Behott. 1. 2. *cassique laboris*.—81 *Huc quodcumque* Put. et Venett. 3. 4.—84 *Hoc ego* Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *Hæc ego* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Grasser. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et

NOTÆ

73 *Quantumque profundæ Rarescunt tenebræ, &c.* Furix, inquit, discessu tantum luminis Inferis accessit, quantum ejus adventu dies amisit.

75 *Atra soror* Tisiphone. *Innexa* [innixa] Quidam codices habens *innexa*.

77 *Jussos* Bene, *jussos*. Vide lib. viii. 65. 'Tartareas ulciscere sedes, Tisiphone.'

78 *Hostili mundo* Supero.

79 *Faciles* Supple, regi, vel compesci.

83 *Meæ vires* Ex Virgilio, 'Nate, meæ vires.' Guyetus. Sed fallitur. Non enim sic sororem compellat Ti-

siphone, sed innuit suas esse vires, seu sua esse munia, seu opera, 'quod madent campi,' &c. *Sed quid Hæc ego ? Mars habeat, vulgataque jactet Enyo* Hæc quæ superius dixit, nimirum : 'Hoc quodcumque madent campi,' &c. ut leviora tribui vult Marti et Bellonæ, et sibi soli assignat, quicquid impium in Deos, quicquid contra mores humanos commissum fuerat, ut furorem Tydei, quo caput hostile voravit, et Capaneus impietatem, qua bellum Diis denuntiavit, meruitque fulmine percussit. *Enyo* vero, Bellona.

Vidistis (Stygiis certe manifestus in umbris) 85
 Sanguine foedatum rictus, atroque madentem
 Ora ducem tabo : miserum insatiabilis edit
 Me tradente caput : modo nempe horrendus ab astris
 Descendit vos usque fragor : mea sacra premebat
 Tempestas, ego mixta viri furialibus armis 90
 Bella Deum, et magnas ridebam fulminis iras.
 Sed jam (effabor enim) longo sudore fatiscunt
 Corda, soror, tardæque manus : hebet infera cœlo
 Taxus, et insuetos angues nimia astra soporant.
 Tu, cui totus adhuc furor, exultantque recentes 95
 Cocyti de fonte comæ, da jungere vires.
 Non solitas acies, nec Martia bella paramus,
 Sed fratrum, (licet alma fides, pietasque repugnent,
 Vincentur,) fratrum stringendi cominus enses.

in Stygia caligine) regem habentem labia contaminata cruore, et os madidum nigra sanie. Insaturabilis mandit infortunatum caput, me præbente. Modo terribilis fragor pervenit a sideribus usque ad vos. Fulmen urgebat caput mihi devotum. Ego inseria armis viri furiosi illudebam bella numinum, et ingentes furores fulminis. Sed jam, soror, (fatebor enim,) animus me deficit longo labore, et manus languent. Inferna fax taxea hebescit a cœlo, et nimius siderum fulgor consopit oculos serpentium, non ei assuetos. Tu cujus rabies adhuc integra est, et novi crines vigent ex aquis Cocyti, da consociare vires. Non molimur sucta prælia, nec bella, qualia Mars solet efficere, sed gladii fratrum propius nudandi sunt. Licet alma

Delph.—85 Put. *manifesta sub umbra*.—86 *Sanguine foedantem* Petav. Dan. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Sanguine foedatum* Put. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. omnes Barthiani, Venett. 3. 4. et recentt.—95 Nonnulli codd. *recentis* ; ita etiam Gevart. et marg. ed. Barth.—97 *Martia tela* Dan.—99 Unus Behot. *stringentur cominus enses*. ‘Optima et nullo modo sollicitanda scriptura : *stringendi cominus enses*.

NOTE

85 *Stygiis certe manifestus in umbris* [undis] Alii legunt : *manifesta sub umbris*.

86 *Fœdatum*] Tydeum. Alia lectio *foedantem*.

87 *Miserum insatiabilis edit Me tradente caput*] Hæc insititia judicat Guyetus, quare jungit *rd, tabo*, hujuscæ versus cum *rp, modo*, sequentis.

89 *Fragor*] Supple fulminis, et tonitrus, quo percussus Capaneus. *Mea*

sacra] Id est, mihi devotum caput.

90 *Viri*] Capanei.

91 *Bella Deum*] De Thebis contententium. Vide sup. lib.

94 *Taxus*] Fax taxea. *Insuetos*] Id est, lumini non assuetos.

95 *Recentes de fonte comæ*] Id est, quem recentes potarunt. *Comæ*] Serpentes, qui loco crinium sunt.

98 *Alma Fides, Pietasque*] Earum enim numina hoc atroci crimine nimium offenduntur.

Grande opus: ipsæ odiis, ipsæ discordibus armis 100
 Aptemur: quid lenta venis? agedum elige, cujus
 Signa feras: ambo faciles, nostrique; sed anceps
 Vulgus, et affatus matris, blandamque precatu
 Antigone[m] timeo, paulum ne nostra retardet
 Consilia: ipse etiam, qui nos lassare precando 105
 Suetus, et ultrices oculorum exposcere diras,
 Jam pater est: coetu fertur jam solus ab omni
 Flere sibi: atque adeo moror ipsa irrumpere Thebas,
 Assuetumque larem: tibi pareat impius exul,
 Argolicumque impelle nefas; neu mitis Adrastus 110
 Prævaleat, plebesque, cave, Lernæa moretur.
 Vade, et in alternas inimica revertere pugnas.
 Talia partitæ diversum abiere sorores.
 Ut Notus et Boreas, gemino de cardine mundi,
 Hic nive Riphæa, Libycis hic pastus arenis, 115

Fides et Pietas obstant, vincentur. Ingens opus est. Ipsæ accommodant eorum simultatibus, ipsæ dissidentibus armis. Quid lente accedis? Agedum, opta cujus geras vexilla: ambo proni, nostrique, sed metuo incertum mentem populi, et matris monitus, ac blandas preces Antigones, ne paulum remorentur nostra consilia. Ipse etiam Œdipus, qui solitus erat fugare nos votis in filios et invocare furias oculorum vindices, nunc tangitur affectu paterno. Nunc separatus ab omni conventu dicitur plorandis suis miseris occupari. Et quid tam cunctor irruere in Thebas, et assuetos penates? tibi profanus extorris obsequatur, et excita scelus Argolicum, cave ne placidus Adrastus prævaleat, et ne vulgus Lernæum obstat. I, et hostis redi in mutua certamina. Germanæ, sic divisis muneribus, ceperunt diversam viam. Ut cum Notus et Aquilo certant a duplici orbis limite, hic gravidus nive Riphæa, ille

Insaniunt ergo unæ membranæ, quæ referunt: et fratrum stringatur mutui enses. Barth.—104 Exc. Cantab. et Petrens. ne nostra retardent; omnes alii codd. et edd. retardet.—110 'Scribendum ut est in optimo et aliis duobus codd. Argolicum tu impelle nefas: plus enim habet energæ.' Barth.—114

NOTÆ

102 *Ambo faciles*] Id est, facile eos in crimina impellemus. Intelligit Eteoclem et Polynicem. De eisdem lib. i. 'Nec tarda sequetur Mens juvenum.'

103 *Blandamque precatu Antigone[m] timeo*] Ne flectat precibus fratres.

105 *Lassare precando Suetus*] Vide initio Th. i. 56. et seq.

107 *Jam pater est*] Hoc est, jam pa-

tris affectu in filios tangitur, vel jam meliora cœpit habere circa filios vota.

108 *Thebas*] Ad instigandum, et in furorem impellendum Eteoclem.

109 *Assuetum*] Vide Theb. i. 101. *Impius exul*] Polynices.

114 *Gemino de cardine mundi*] Alter enim, nimirum Boreas, a Septemtrione fiat, Notus vero a Meridie.

115 *Riphæa*] Vide Theb. i. 430.

Bella cient : clamant amnes, freta, nubila, sylvæ ;
 Jamque patent strages : plangunt sua damna coloni,
 Et tamen oppressos miserantur in æquore nautas.
 Illas ut summo vidit pater altus Olympo
 Incestare diem, trepidumque Hyperionis orbem 120
 Suffundi maculis, torvo sic inchoat ore :
 Vidimus armiferos, quo fas erat usque, furores,
 Coelicolæ, licitasque acies, etsi impia bella
 Unus init, aususque mea procumbere dextra.
 Nunc par infandum, miserisque incognita terris 125
 Pugna subest : auferte oculos : absentibus ausint
 Ista Deis, lateantque Jovem : sat funera mensæ
 Tantaleæ, et soutes vidisse Lycaonis aras,

Libycis arenis : strepunt amnes, maria, nubes, nemora : jamque clades detegitur, deflent agricolæ sua detrimenta, et tamen miserantur nautas in mari summersos. Ut summus pater has aspexit e supremo caelo, funestare lucem, et trementem solis orbem conspergi maculis, sic incipit irato ore : Aspeximus, cœlites, bellicam rabiem, usque quo licebat ire, et acies permissas, quamvis unus intulerit impium bellum, et ausus fuerit cadere mea dextra. Nunc scelestum par, et prælum miseris mortalibus incognitum prodit, detorqueat visus. Attendent ista numinibus absentibus, et occultentur Jovi. Sufficit aspexisse cades Tantaleæ mensæ, et nocentia altaria

Put. medio de cardine.—116 In eodem libro: clamant manes.—120 Infestare diem in quibusdam codd. sed vide Dan. Heins. ad Claudian. de Rapt. Proserp. II. 217.—122 Bernartius conj. qua fas erat.—124 Lang. Laur. Lipsian. Behott. 1. 2. Dan. Put. Petav. Venett. 3. 4. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. dignusque mea procumbere dextra ; Buslid. et nonnulli Gronov. aususque meam procumbere dextram. Vide Not. Var.—127 Put. funera mensis.—130 Optimi libri : Nunc iterum :

NOTÆ

Libycis hic pastus arenis] Id est, vaporibus eductis ex arenis Africanis.

118 *Et tamen oppressos miserantur in æquore nautas*] Ut quos sæva tempestas submerserit.

120 *Incestare diem*] Claud. Bello Getico : ' Patriis lunare venenis Incestare jubar.' Cona. Manlii : ' Latios incestant nomina fastos.' *Hyperionis*] Solis. Vide lib. VIII. 47.

123 *Etsi impia bella Unus init*] Capaneum intelligit. Vide lib. sup. Ceterum de ingennitate hujusce verus et sequentis dubitat Guyetus, di-

cique sententiam suam confirmari a codice Buslidiano.

124 *Aususque mea procumbere dextra*] Id est, ausus mereri, ut mea procumberet dextra. Quidam codices habent : *dignusque mea, &c.* Alii et plures quidem : *aususque meam continere dextram.*

125 *Par infandum*] Fratrum scilicet secum invicem pugnantium, ut dicitur par gladiatorum.

127 *Sat funera mensæ Tantaleæ*] Tantalus enim filium Pelopem Diis epulandum apposuit.

Et festina polo ducentes astra Mycenas.
 Nunc etiam turbanda dies : mala nubila tellus 130
 Accipe, secedantque poli : stat parcere mundo,
 Coelitibusque meis : saltem ne virginis almæ
 Sidera, Ledaï videant neu talia fratres.
 Sic pater omnipotens, visusque nocentibus arvis
 Abstulit, et dulci terræ caruere sereno. 135
 Jamque per Argolicas Erebo sata virgo cohortes
 Vestigat Polynicis iter, portisque sub ipsis
 Invenit, incertum leto tot iniqua fugane
 Exeat, et dubios turbabant omina sensus.
 Viderat, obscura vallum dum nocte pererrat 140
 Æger consilii, curisque novissima volvens,

Lycaonis, ac Mycenæ fugantes cælo properantia sidera. Nunc etiam dies obsecranda est. Terra accipe infandam caliginem, recedant cæli, stat mundo parcere, et meis cœlicolis. Saltem ne sidera piæ virginis, neu fratres Ledaï hæc respiciant. Sic pater omnipotens, et avertit oculos a sentibus terris, et tellus privata fuit suavi serenitate. Et jam puella nata Erebo quærit viam ad Polynicem per phalanges Argivas, et offendit illum in ipsis portis, ancipitem, an evitaret mortem vel fuga tot adversa ; et præsagia angebant incertam ejus mentem. Nam dum lustrabat vallum per opacam noctem, anxius quid ageret, et rerum extrema volvens animo, viderat

[~~~~~]

id melius.—131 Dan. *stat parcere solo* ; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Petav. et edd. vett. *stat parcere cælo* ; Behott. 1. 2. *stat parcere soli*, et pro v. l. *cælo* ; Put. *stat parcere mundo*. Vide Not. Var.—132 *Syderibusque meis saltem neu virginis*, &c. unus Behot.—138 Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *fugave*.—141 *Æger consilii* Behott. 1. 2. Put. Petav. Venett. 3. 4. Aldd. Colin.

NOTÆ

128 *Et fontes vidisse Lycaonis aras*] Lycaon enim dicitur infantem ad aram Lycæi Jovis mactavisse, et humanum sanguinem libavisse : ac inter sacra in lupum conversus fuisse. Vide Ovidium Met. 1. et Pausaniam in Arcadiis.

129 *Et festina polo, &c.*] Tangit fabulam solis retrocedentis propter epulas Atrei, in quibus Thyesti fratri proprium filium comedendum præbuit. *Mycenæ*] Mycenæ Argolidis oppidum.

131 *Mundo*] Id est, cælo. Neque enim Papinius minus quam alii veteres 'mundum' procælo usurpat. Lib.

III. Amphiaræus : 'Immensi fruitur caligine mundi.'

132 *Virginis almæ*] Astrææ vel Erigones ob pietatem in patrem. Vide Theb. iv.

133 *Ledaï fratres*] Pollux et Castor Ledaï filii, qui miro se amore dilexerunt.

135 *Et dulci terræ caruere sereno*] Sic ante prælium Pharsalicum, insignes fuere interdia tenebræ, ut referunt Florns et Lucanus.

136 *Erebo sata virgo*] Megæra Furia.

139 *Exeat*] Evitet. Verbum gladiatorum et militare.

Conjugis Argiæ lacera cum lampade mœstam
 Effigiem : (sunt monstra Deum, sic ire parabat,
 Has latura viro tædas erat :) ergo roganti,
 Quæ via, quisve dolor, cur mœsta insignia ? tantum 145
 Fleverat ; atque manu timidos averterat ignes.
 Scit mentem vidisse nefas : etenim unde Mycenis
 Afforet, et vallum conjux inopina subiret ?
 Sed fati monitus, vicinaque funera sentit,
 Ac sentire timet : cum vero Acherontis operti 150
 Diva ter admoto tetigit thoraca flagello,
 Ardet inops animi, nec tam considerare regno,
 Quam scelus, et cædem, et perfossi in sanguine fratris
 Expirare cupit, subitusque affatur Adrastum :
 Sera quidem, extremus socium, gentisque superstes 155

triste spectrum Argiæ uxoris cum trunca tæda : (non desunt Deorum ostenta, sic profectura erat : debet ferre viro hanc facem :) igitur eo petente, quæ causa itineris, quisve luctus, cur mœsta insignia ? illa tantum ploraverat, atque manu deflexerat pavidam tædam. Scit se vidisse rem ominosam : nam unde uxor sua adveniret Mycenis, et inopina intraret castra ? Sed sentit monitus fati, et proximam mortem, et vellet non sentire. Cum vero Dea Acherontis abditi, contractavit ejus lorica ter inflicto flagello, flagrat impos mentis, nec tam optat collocari in sede regia, quam cupit flagitium, et necem, ac efflare animam in cruore occisi germani, et repente alloquitur Adrastum : Ego sane, ultimus comitum, et solus restans ex natione

~~~~~

Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *Æger consilii* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—142 Put. *laceram c. l. mœstam*. —145 Edd. vett. *cur mœsta insignia tantum, &c.* Interpunctio nostra debetur Bernartio.—146 Omnes fere codd. et edd. vett. *timidos averterat ignes* ; Put. vero exhibet : *tacitos averterat ignes*. Et sic legit Handius ad Sylv. i. 1. 35.—150 *Acherontis aperti* Put.—153 Unus Behot. *et perfossi funere* ; Dan. *percussus in sanguine*.—154 Dan. Pnt. Petav. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *affatus* ; Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Gevart. Graesser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *affatur*.—155 Dan. Heinsius ad Claudian. vi. Cons. Honor. 227. corrigat : *gentique superstes*

NOTÆ

143 *Sunt monstra Deum*] Non desunt prodigia futurorum.

144 *Has latura viro tædas*] Tædæ hic mortem proximam Polynici portendebat : tædæ enim funeribus adhibita.

145 *Mœsta insignia*] Vestes nigras, et facem.

150 *Acherontis operti Diva*] Furia

Megæra.

151 *Ter admoto flagello*] Ter, ut furorem melius immitteret. Lib. vii. 'Has ubi vipereo tactas ter utramque flagello,' &c. *Flagello*] Nam Furia flagellum gestabat, ut et facem.

155 *Extremus socium*] Omnes enim perierant.

Argolicæ, consulta, pater, jam rebus in arctis
 Aggredior: tunc tempus erat, cum sanguis Achivum
 Integer, ire ultro, primamque capessere pugnam,
 Non plebis Danaæ florem, regumque verendas
 Objectare animas, ut lamentabile tantis 160
 Urbibus induerem capiti decus: aspera quando
 Præcepit virtus; nunc saltem exsolvere fas sit,
 Quæ merui: scis namque, sôcer, licet alta recondas
 Vulnera, et afflictum generi vereare pudorem:
 Ille ego sum, qui te pacem et pia jura regentem 165
 Infelix (utinamque aliis datus urbibus hospes)
 Extorrem patria, regnoque: sed exige tandem
 Supplicia: fratrem suprema in bella (quid horres?
 Decretum est, fixumque) voco: desiste morari:
 Nec poteris: non si atra parens, miseræque sorores 170

Argiva, capesso, pater, tarda consilia, jam in angusto statu: tunc oportebat, cum sanguis Archivorum nondum erat fusus, ire me sponte, et subire primam aleam certaminis, non exponere decus juventutis Danaæ, ac venerandam regum vitam, ut evincirem caput insigni, funesto tot populis. Sed cum eorum virtus acerba me prævenit, nunc saltem liceat luere, quæ merui. Scis, sôcer, quamvis dissimules profundum dolorem, et timeas verecundiam facere tristi genero: ille ego sum qui te in pace regnantem, et jura populis dantem, infortunatus coëgi relinquere imperium et patriam: (et utinam missus fuisset a fati in alias urbes:) sed tandem reposce penas. Eo provocatum fratrem in ultimum certamen: (quid horrore perfunderis?) hoc est mihi propositum, et statutum: desiste me retardare: non valebis. Non, etsi atra mater,

*****

Argolicæ consula, pater, &c.—158 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Put. omnes Barthiani, et Venett. 3. 4. *propriamque c. pugnam.*—159 'Alia est lectio in optimo codice: *magnasque regentum Objectare animas.* Puto ita reliquisse Papinium.' Barth.—161 'Vitiatus locus, et utique scriptum Papinio, ut refert unus omnium optimus codex: *at fera quando Præcepit virtus.* Sic melius cohæret sermo, et plenior est sententia.' Barth. Ita etiam correxerat Gul. Canterus Novar. Lect. lib. II. cap. 8.—162 *Præterit virtus* Put.—164 *Dan. venerare pudorem.*—165 *Ille ego sum qui pacem et prælia jure regentem legere voluit ex optimis membranis.*—168 'Sic vulgo editum; (*Supplicia*); nec abeunt ab hac scriptura libri veteres aliorum, nihil enim varians notarant. Et defendimus hanc similibus productis exemplis, in *Analectis Poëticis*, et ad III. olim Epigramma Claudiani. At dissimulandum non est principem codicum, cum illo suo traduce, disertissime referre: *Supplicium.* Cui pari bonorum librorum equidem assentimur.' Barth. *quid arces unus Behot. sed correctum*

NOTE

- 158 *Primamque capessere*] Alii legunt, *propriamque.* me coëgit virtus rem aggredi, armis scilicet.
 161 *Aspera quando Præcepit virtus*] 167 *Regnoque*] Supple feci, scilicet extorrem.
 Sunt, qui sic explicant: Quoniam ita

In media arma cadant: non si ipse ad bella ruenti
 Obstet, et extinctos galeæ pater ingerat orbes,
 Dēficiam. Anne bibam superest quodcumque cruoris
 Inachii? et vestris etiamnum mortibus utar?
 Vidi egomet propter ruptos telluris hiatus, 175
 Nec subii: vidi exanimum, fecique nocentem
 Tydea: me Tegee regem indefessa reposcit,
 Orbaque Parrhasiis ululat mihi mater in antris.
 Ipse nec Ismeni ripas, dum stagna cruentat
 Hippomedon, Tyrias potui nec scandere turres, 180
 Dum tonat, et tecum, Capaneu, miscere furores?
 Quis tantus pro luce timor? sed digna rependam.
 Conveniant ubicumque nurus, matresque Pelasgæ,
 Longæviq̃ue patres, quorum tot gaudia carpsi,
 Orbavique domos: fratri concurro: quid ultra est? 185

et infelices sorores irruerent in media arma: non, si ipse genitor retimeret currentem ad pugnam, et opponeret cassidi mortuos oculos, desistam. Anne hauriam, quodcumque reliquum est sanguinis Argivi? et impendam etiam vestras vilas? Vidi ego terram dehiscentem propter me, nec intravi: aspexi Tydea exsanguem, et eum sotentem reddidi: Tegee repetit a me continuo suum principem, et parens ejus orbata mihi imprecatur ululando in speluncis Parrhasiis. Nonne ipse potui subire littora Ismeni, dum Hippomedon inficiebat ejus aquas sanguine, et conscendere mœnia Thebana, dum tonabat, et meos furores, Capaneu, tuis miscere? Quis tantus metus pro vita? sed persolvam meritas pœnas. Nurus et parentes Pelasgæ, et patres seniores, quorum tot carpsi gaudia, tot orbavi domos, congregentur ex omnibus partibus. Cum fratre

inter lineas.—175 *Vide ego me* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Venett. 3. 4. Aldd. Collu. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Vidi egomet* Behot. 1. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *Vide Not. Var.*—177 *Pnt. indefensa reposcit.*—182 *Unas Behot. pro v. l. habet: pro luce furor.*—185 *Behot. 1. 2. quid ultra, omisso r̃q̃ est.*—188 *Ac tu* Aldd. Colin. Gryph.

NOTE

- 173 *Galeæ*] Supple, meæ.
 174 *Mortibus utar*] Supra: 'Cœli-que tumultu Utitur.'
 175 *Hiatus*] Amphiarai casum intelligit.
 176 *Fecitque nocentem Tydea*] Cum pro me, furore correptus, hostile caput voraverit.
 177 *Tegee*] Arcadia, a Tegea oppido. *Regem*] Parthenopæum.
 178 *Parrhasiis*] Arcadiis. Omnia autem hæc clara ex precedentibus libris. *Ululat mihi*] In me, mea causa, seu mihi imprecatur. *Mater*] Atalanta.
 179 *Ipse nec Ismeni ripas*] Supple, vel 'subire,' vel 'invadere,' aut simile verbum: nam 'scandere' sequentis versus non potest inservire utrique membro, nisi improprie, quod tamen fieri potest.
 183 *Pelasgæ*] Peloponnesiæ.

Spectent, et votis victorem Eteoclea poscant.
 Jamque vale, conjux, dulcesque valete Mycenæ.
 At tu, care socer, (nec enim omnis culpa malorum
 Me penes; et Superi mecum, Parcæque nocentes.)
 Sis lenis cineri, meque hæc post prælia raptum
 Alitibus, fratrique tegas, urnaque reportes.

190

dimico: quid restat? Videant et optent victorem Eteoclem. Jamque, uxor, vale, et valete, blanda Mycenæ. At tu, socer dilecte, (non enim omnis noxa malorum in me est, et sotes mecum sunt Divi Parcæque,) sis placidus ossibus meis, et post hoc certamen me tegas subtractum avibus et fratri, et referas in urna. Hoc solum peto,

*****

Basil. et Plant. et ita quoque nonnulli codd.—191 Dan. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *neges urnaque reponas*; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Put. et Venett. 3. 4. *neges ur-*

NOTÆ

188 *Nec omnis culpa malorum Me penes: et Superi mecum, Parcæque nocentes*] Etiam sunt Dii et fata mecum, quæ me impellunt. Ex illo, Quos Deus vult perdere, dementat. *Peyrardus*. Homerus Iliad. T. Ἐγὼ δ' οὐκ αἰτίος εἰμι, Ἀλλὰ θεὸς, καὶ Μοῖρα, καὶ ἡεροφῶνις Ἑρμῆς. Sic plerique veterum sentiebant, ut quod illi per se facerent, non vererentur ipsi numini tribuere. Si calamitatibus conflictabantur, id Deum fecisse dicebant. Si male agerent, non se, sed Deos Parcæque perpetrasse: unde illa verba Dianæ, apud Euripidem, ad Theseum, cum inscius, Venere ita volente, filium Hippolytum perdidisset: Ἀνθρώποισι γὰρ θεῶν δίδωσιν οὐκ ἐξαπαρτάνειν: *Hominihus licet, Diis auctoribus, peccare*. Non tamen omnes veteres in hac opinione fuisse Deum causam malorum esse, ex Pindaro clarum est apud Clementem Alexandrinum Strom. v. Ζεὺς ὑψιμέδων, δὲ πάντα δέρεται, οὐκ αἴτιος θανάτοις μεγάλων ἀχέων ἄλλ' ἐν μέσῳ κείται κηχεῖν πᾶσιν ἀνθρώποισι δίκαν δόσαν, ἀγνὰν, Ἐθνομίαν ἀκόλουθον, καὶ πυντᾶς θέμιδος. Ὀλβίων παῖδες, οἱ νιν εὐρωπτες σὺννοικον. *Jupiter alte dominans, qui videt omnia,*

Delph. et Var. Clas.

non est causa malorum mortalibus; sed in medio proponitur hominibus omnibus, ut apprehendant justitiam sanctam castam, Eunomia comitem, et Themidis prudentis. Felicitum liberi, qui illam invenerunt secum habitantem. Et apud Platonem de Rep. II. Οἷτος μὲν τοῖνυν (ἦν δὲ ἔγὼ) εἰς ἂν εἴη τῶν περὶ θεοὺς νόμων τε καὶ τύπων, ἐν ᾧ δεήσει τοὺς λέγοντας λέγειν, καὶ τοὺς ποιῶντας ποιεῖν, μὴ πάντων αἰτίων τὸν θεόν, ἀλλὰ τῶν ἐγκαθῶν. Illa igitur (dicebam ego) debet esse una ex legibus et sententiis quæ de Diis sunt, in qua oporteat, et scriptores scribere, et Poetas dicere, Deum non esse causam omnium, sed tantum bonorum.

190 *Sis lenis cineri*] Veteres magna cura sepulturam suam amicis aut hæredibus commendabant, ac solennia sui funeris præscribebant. Sæpe jubebant, ut corpus suum in patriam et sepulcra majorum inferrentur. Quidam tamen sepulturam neglexere, ut de Tydeo refert Poëta sub finem lib. VIII.

191 *Alitibus fratrique tegas, urnaque reportes*] 'Alitibus fratrique tegere,' est, ab alitibus et fratre defendere, ab illorum injuria prohibere, et

Stat.

4 U

Hoc tantum, et natæ melius connubia jungas.
 Ibant in lacrymas; veluti cum vere reverso
 Bistonîæ tepuere nives, summittitur ingens
 Hæmus, et angustus Rhodope descendit in amnes. 195
 Cœperat et leni senior mulcere furentem
 Alloquio: scidit orsa novo terrore cruenta
 Eumenis, alipedemque citum, fataliaque arma,
 Protinus Inachii vultus expressa Perinthis
 Obtulit, ac fidas exclusit casside voces. 200
 Ac super hæc: Abrumpe moras: celeremus, et illum
 Adventare ferunt portis. Sic omnia vicit,
 Correptumque injecit equo: volat æquore aperto
 Pallidus, instantemque Deæ circumspicit umbram.

*et des filiam feliciori marito. Effundebantur in fletus; ut cum Thraciæ nives lique-
 fiant, redeunte vere, celsus Hæmus decrescit, et Rhodope minuitur in parvos torren-
 tes. Et longævus cæperat delinire furentem Polynicem placido sermone. Sanguinea
 Eumenis interruptit verba ejus recenti terrore, et sumto vultu Perinthis Inachii, sta-
 tim admovit illi equum pernicem, et obtulit arma fatalia, et obduxit caput galea, ne
 audiret fidos sermones Adrasti, et ait: Abrumpe moras omnes: properemus: et dicunt
 illum Eteoclem advenire portis. Sic vicit omnia, et eum apprehensum equo imposuit.
 Volat per campum latum pallidus, et videt circum se urgentem Deæ imaginem. Rex*

*naque reportes; Behott. 1. 2. teges urnaque reportes. Vide Not. Var.—193
 Dan. vere remisso.—195 Edd. vett. Hæmus; Behott. 1. 2. hæmus; Behot. 2.
 Rhodopes.—199 Dan. Put. Petav. et edd. vett. Pericli; Behott. 1. 2. Perichi;
 Behot. 2. a m. pr. Pericli; nonnulli alii Perinthis.—200 Behott. 1. 2. excussit
 casside.—202 Lipsian. Dan. Put. Petav. et Venett. 3. 4. omnia vincit.—203*

NOTÆ

‘tegere’ etiam verbum funebre. Virg. *Æn. vi.* ‘Ossaque lecta cado textit Corinæus æno.’ Nec minus exquisitum, *me reportes urnam*, hoc est, meos cineres, reliquiasque in urna, per metonymiam continentis. Mart. *ix. Ep. 79.* ‘Absentemque patri retulit urna rogam.’ Noster Theb. *viii.* ‘Nec attonito saltem cinis ibo parenti.’ Quædam editiones habent: *neges, urnaque reponas.*

192 *Natæ melius connubia jungas*
 Id est, natam feliciori marito in con-

juginum des.

194 *Bistonîæ*] Thraciæ, a Bistonibus gente Thracia. *Summittitur*] Id est, solutis nivibus minuitur.

195 *Hæmus....Rhodope*] Montes Thraciæ. *Descendit*] Non Rhodope, sed nives liquefactæ descendunt.

196 *Senior*] Adrastus.

199 *Perinthis* [*Pericli*] Alii codices, *Perinthis*, vel *Pherecli*.

200 *Exclusit casside*] Imposita scilicet capiti Polynicis ab armigero Perintho.

Sacra Jovi merito Tyrius pro fulmine ductor 205
 Nequicquam Danaos ratus exarmasse ferebat.
 Nec pater æthereus, Divumque has ullas aras;
 Sed mala Tisiphone trepidis inserta ministris
 Astat, et inferno prævertit vota Tonanti.
 Summe Deum, tibi namque meæ primordia Thebæ 210
 (Liveat infandum licet Argos, et aspera Juno).
 Debent, Sidonios ex quo per littora raptor
 Turbasti thyasos, dignatus virgine nostra
 Terga premi, et placidas falsum mugire per undas!
 Nec te vana fides iterum Cadmeia adeptum 215
 Connubia, et Tyrios nimium irrupisse penates.
 Tandem, inquam, soceros, dilecta que moenia gratus

Thebanus offerebat Jovi vana sacrificia pro merito fulmine, credens illud exarmasse Argivos. Nec pater celestis, nec ullus Deorum, sed improba Tisiphone, immixta trepidis sacerdotibus, astat ad hæc altaria, et avertit preces ad Plutonem. Supreme numinum, nam Thebæ meæ tibi debent sua principia, (etsi Argos et acerba Juno multum invident,) ex quo raptor consternasti choreas in ripa Sidonia, dignatus onerari dorso puella nostra, et edere fictos mugitus in tranquillo mari! Et adhuc constat, te rursus sumsisse uxorem in domo Cadmi, et te nimio fulgore intrasse lares Tyrios. Tandem, inquam, gratus respicis soceros, et caros muros, et defensor tonas,

Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *injecit equum.*—205 *Jovis Tyrius merito unus Behot. pro fulmine victor* edd. vett. *pro fulmine ductor omnes fere codd. et edd. recentt.*—208 *Tisiphone* Behott. 1. 2.—209 ‘*Lipsian. pervertit vota, genus sermonis notum vel ex uno Plauto.*’ Bern. Vide Not. Var.—210 *Thebe* Lang. Laur. Buslid. *Lipsian. et edd. vett.*—215 *Cadmeia adeptum* Put.—219 ‘*Vi-*

NOTE

205 *Tyrius ductor*] Thebanus Eteocles. *Pro fulmine*] Pro fulminato Capaneo.

207 *Pater æthereus*] Jupiter.

209 *Et inferno prævertit vota Tonanti*] Id est, intercepti a Jove et aliis Diis ad Plutonem. Florus II. 4. ‘*Mox Ariovisto duce vovere de nostrorum militum præda Marti suo torquem. Intercepit Jupiter votum.*’ *Inferno Tonanti*] Plutoni.

210 *Primordia Thebæ*] Si enim Jupiter Europam non rapuisset, Cadmus navem ad sororem recuperandam non concendisset, nec sic The-

bas condidisset.

212 *Sidonios Turbasti thyasos*] Intelligit raptum Europæ, cum e medio saltantium puellarum Sidoniarum seu Tyriarum choro, a Jove rapta est.

213 *Virgine nostra*] Europa, virgine nostræ gentis.

214 *Falsum*] Id est, mutatum in taurum.

215 *Cadmeia Connubia*] Intelligit Semelen Cadmi filiam.

216 *Nimium*] Fulminantem, nimis violentum.

217 *Soceros*] Thebanos principes.

Respicis, assertorque tonas : ceu regia coeli
 Attentata tui ; sic te pro turribus altis
 Vidimus urgentem nubes, lateque benignum 220
 Fulmen, et auditos proavis agnovimus ignes.
 Accipe nunc pecudes, et magni thuris acervos,
 Votivumque marem : dignas sed pendere grates
 Haud mortale opus est : certent tibi reddere Bacchus
 Noster et Alcides : illis hæc mœnia serva. 225
 Dixerat : ast illi niger ignis in ora genasque
 Prosiluit, raptumque comis diadema cremavit.

ut si tua regia appetita fuisset ; sic vidimus te prementem nubes, et late jaculentem propitium fulmen pro celsis turribus, et agnovimus tonitrua proavis audita. Accipe nunc oves, et ingentes thuris cumulos, et promissum taurum. Verum non est in hominum potestate referre meritis gratias. Bacchus noster et Alcides certatim contendunt tibi agere. Illis custodi hos muros. Ut dixit, atra flamma prosiluit in ora vultusque ejus, et subito combussit diadema, quo crines cingebantur. Tunc

~~~~~

tiose duo libri : *pro turribus arcis.* Barth. — 220 Lang. Laur. Bælid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Petrens. Exc. Cantab. Burm. alii, cum Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *lateque benignum.* Jortinus legit, *letique.* Edd. Gronov. Barth. Veen. Delph. habent : *lateque benignum.* 'Mirum in codd. et edd. vel *leti*, vel *lethi* legi, exceptis edd. a Gronoviana oriundis, et Barthiana, in quibus *late*. In Barthiana tamen *leti* in margine apparet : quo modo illud *leti* vel *lethi* explicuerint, non facile dictu. In codd. *leti* autem pro *leti* esse positum nulla hæsitatio : ita in meo *leti* cum gloss. 'nos ;' at illud *lateque benignum*, licet alteram lectionem sinceram pntem, non adeo absurdum, ut defendi aliqua specie non possit. Non aliter 'late victrices catervæ' Horatio iv. Od. 3. dicuntur. Et Val. Flacc. iii. 130. 'Late fumanti nube coruscus.' Burm. Hoc loco silent Barthius, et Gronovius, qui *lateque* primus in textum intulit. — 221 Put. *agnoscimus ignes.* — 225 In eodem codice : *hæc mœnia servas.* — 226 Behott. 1. 2. in ore ; sed correctum in ora. — 230 Dan.

NOTE

219 Tui] Supple fuisset.

220 Benignum] Nempe, quod hostes nostros percuteret.

221 Auditos proavis] Nempe, cum ad Semelen cum fulmine accessisti.

223 Votivumque marem] Lactantius : 'Sacrificio Jovis dicatum taurum, qui Hæmus dicitur.' Et more Romano victoria parta sacrificabantur tauri, unde sic boves loquuntur Imperatorem Antonium : 'Te jubemus salvere, Imperator ; sed si vincis,

omnino actum est de nobis.' Οἱ βόες οἱ λευκοὶ Μάρκῳ τῷ Καίσαρι χαίρουσιν, "Ἦν δέ σὺ νικῆσεις ἡμῶς ἀπολλύμεθα. Xenophon Cyrop. τῷ Διὶ ἡγοντο ταῦροι πάγκαλοι εἰς τέσσαρας. Et Julianus ad Libanium : "Ἐθῆσα τῷ Διὶ βασιλικῶς ταῦρον λευκόν. *Sacrificavit Jovi candidum taurum regie.*

224 Bacchus noster et Alcides] Quia hi Dii erant Thebani.

226 Ast illi niger, &c.] Hæc omnia mali ominis erant.

Tunc ferus ante ictum spumis delubra cruentat
Taurus, et obstantum mediis e coetibus exit
Turbidus, insano feriens altaria cornu.

230

Diffugiunt famuli, et regem solatur haruspex.
Ipse instaurari sacrum male fortis, agique
Imperat, et magnos ficto premit ore timores.

Qualis ubi implicitum Tirynthius ossibus ignem
Sensit, et Ceteas membris accedere vestes,

235

taurus efferatus inquinat templum sanguinolenta spuma, ante ictum, et aufugit e media turba sese opponentium, percutiens aras insano cornu. Ministri diffugiunt, et sacerdos solatur regem. Ipse male pertinax jubet renovari sacrificium et peragi, ac dissimulat, composito vultu, ingentes metus. Ut cum Tirynthius sentit ignem diffusum in ossibus suis, et vestes, in monte Cete sumas, agglutinari artubus, offe-

NOTE

228 *Tunc ferus ante ictum spumis delubra cruentat Taurus, et obstantum mediis e coetibus exit Turbidus, insano feriens altaria cornu*] Dirum omen hoc veteres esse arbitrabantur, si victima ante receptum ictum fugeret, si ipsum ictum quiete non reciperet, si cornibus aram feriret. Hinc a Luciano inter prodigia Pharsalicæ cladis hoc quoque positum: 'Admotus Superis discussa fugit ab ara Taurus.' Livius quoque ait, factum esse omen cladis futuræ Flaminio consuli, quo immolante vitulus ictus e manibus sacrificantium sese proripuit, multosque circumstantes cruore respersit. Exempla passim obvia apud Poëtas et Scriptores.

232 *Ipse instaurari sacrum male fortis*] Erat enim moris, ut si prima sacrificia minime fuissent numinibus accepta, aruspex secunda sacrificia repararet, donec viderentur esse suscepta. *Agique Imperat*] 'Agi' in sacris verbum usitatum, 'hoc age quod agis.'

234 *Qualis ubi implicitum Tirynthius ossibus ignem, &c.*] In hac comparatione Papinius imitatur Ovidium, qui libr. ix. de eodem Hercule hæc ait: 'Capit inscius heros, Induiturque hu-

meris Lernæ virus Echidnæ. Thura dabat primis et verba precantia flammis, Vinaque marmoreas patera fundebat in aras. Incaluit vis illa mali, resolutaque flammis Herculeos abiit late diffusa per artus. Dum potuit, solita gemitum virtute repressit. Victa malis postquam est patientia, repulit aras Implevitque suis nemosam vocibus Ceten.' Tangit fabulam, qua Dejanira ægre ferens sibi ab Hercule Iolen præferri, misit marito tunicam tinctam sanguine Nessi centauri, qui, sagitta Herculis Hydræ veneno imbuta, occisus fuerat, rata præsentissimum philtum, ac efficacissimum amoris remedium, quod illi Nessus moriens persuaserat. Hercules tunc temporis sacrificaturus erat Jovi in Cenæo Eubœæ promontorio: sed simul ac hanc tunicam induit, virus exardescere cœpit, vestisque affixa corpori, concepto igne, ossa et carnem Herculis exussit. Ille, doloris impatientia, pyram sibi in monte Cete exstrui jussit, in qua se cum clava ac leonis pelle cremavit. Qua intellecta fabula omnia clara sunt.

235 *Ceteas vestes*] Id est, vestes quæ causa fuerunt, cur sibi Hercules

Vota incepta tamen, libataque thura ferebat
 Durus adhuc, patiensque mali, mox grande coactus
 Ingemuit, victorque furit per viscera Nessus.
 Nuntius exanimi suspensus pectora cursu
 Æpytus ad regem portæ statione relicta 240
 Tendit, et hæc trepido vix intellectus anhelat:
 Rumpe pios cultus, intempestivaque, rector,
 Saca Deum: frater muris circum omnibus instat,
 Portarumque moras frænâ assultat, et hastis,
 Nomine te crebro, te solum in prælia poscens. 245
 Flent mœsti retro comites, et uterque loquenti
 Adgemit, et pulsus exercitus obstrepit armis.
 Ille vocat! Nunc tempus erat, sator optime Divum.
 Quid meruit Capaneus? turbatus inhorruit altis
 Rex odiis, mediaque tamen gavisus in ira est. 250

rebat tamen patri preces inchoatas, et dicata thura, fortis adhuc, et tolerans doloris, mox violenter pressus exclamavit, et victor Nessus præcordia depascitur. Æpytus, deserta portæ custodia, et succutiens pectus cursu præcipiti, nuntius ad regem vadit, et anhelus, vixque intellectus ab Eleocle, quem tam cita festinatio terruerat, hæc dixit: Interrumpe, Rex, religiosa officia, et sacrificia Deorum non opportuna, germanus urgens circumit omnes muros, et frænâ et hasta pulsat vallum, te frequenter nomine solum provocans in certamen. Mæsti ejus comites plorant ponc, et utraque acies clamanti adgemit, et obstrepit percussis clypeis. Frater fratrem provocat! Nunc tempus esset, genitor optime Deorum, mittendi fulminis. Quid Capaneus atrocius commisit? Rex percussus inhorruit ex tanto odio, et tamen lætulus est in

~~~~~

Put. et Petav. *insanoque ferens*.—240 *Æphytus* multi codd. et edd. vett. *Epytus* optimæ Barthii membranæ; *Ephitus* unus Behot. *Æpitus* alter Behot.—248 *Nunc tempus* Lang. Laur. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. 'Omnes meliores nostri libri cum Bernartianis: *Nunc*; quod genuinum putem.' Barth. Ita habent

NOTÆ

pyram exstrui jusserit in monte Ceta.

236 *Vota incepta tamen*] Sacrificabat enim Jovi Hercules.

237 *Durus adhuc*] Obdurato animo.

238 *Nessus*] Vel potius, sanguis Nessi veneno Hydræ immixtus.

246 *Flent retro comites, &c.*] Hunc versum et aliquos sequentes ineptos et spurios judico. Quid enim vult interpolator? *Guyetus. Comites*] Polymericis.

247 *Uterque exercitus*] Thebanus et

Argivus. *Obstrepi armis*] Ad determinandum Polymericem.

248 *Nunc tempus erat, sator optime Divum. Quid meruit Capaneus*] Prosequitur sermonem nuntius, et interpellat cum indignatione Jovem, affirmans ad hoc usque tempus fulmen reservare debuisse, quo impium Polymericem feriret, nec Capaneum impie furentem tam meruisse, quam Polymericem fulmine percuti.

250 *Odiis*] Forte, odiosa oratione.

Sic ubi regnator post exulis otia tauri,
 Mugitum hostilem summa tulit aure juvencus,
 Agnovitque minas, magna stat fervidus ira
 Ante gregem, spumisque animos ardentibus effert,
 Nunc pede torvus humum, nunc cornibus aëra findens. 255
 Horret ager, trepidæque expectant prælia valles.
 Non desunt regi comites : Sine, mœnia pulset
 Irritus : ille autem fractis huc audeat usque
 Viribus ? hic miseris furor est instare periclo,
 Nec librare metus, et tuta odisse : resiste 260
 Hoc fretus solio : nos propulsabimus hostem.
 Hos bellare jube. Sic proxima turba, sed ardens

media ira. Sic cum juvencus dominator, reverso post quietem profugo tauro, suo adversario, excipit summis auribus ejus mugitum, et agnoscit minas, stat ardens magno furore ante armentum, et prodit spiritus flagrantibus spumis, nunc torvus findens terram pede, nunc aërem cornibus : campus pavet, et tremantes vacca expectant certamen. Non desunt adulatores, qui dicunt regi : Patere, percutiat incassum muros. Ille autem hucusque audeat accisis rebus ? Desperatorum est, tentare inconsulto pericula, nec pendere timores, et secura aversari. Hic mane, fretus hoc solio. Nos repellemus hostem. Impera nos certare. Sic ait turba auli-

Buslid. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—252 *Mugitum* in uno Behot. et pro v. l. *Vagitum*.—254 Dan. Taurin. Burm. et Behott. 1. 2. *ardentibus effert* ; Petrens. Buslid. et liber Rottendorphius *efflat*.—256 Burm. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behot. 2. pro v. l. Aldd. Colia. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *expectant prælia vacca*. Dan. Put. Behott. 1. 2. a m. pr. Gronov. Barth. et Veen. *expectant prælia valles*, probante Burmanno. Vide Not. Var.—257 *Non desunt regni Lipsian*.—260 *Non librare metus* nonnulli codd. Lindenbrogii.—263 *Nos bellare jubet* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2.

NOTE

254 *Effert*] Alia lectio, *efflat*.

256 *Expectant prælia valles* [*vacca*] Recepit in sua editione Gronovius *valles*, loco *vacca*, ex constanti membranarum, ut ait, scriptura. Quam scripturam confirmare nititur duobus testimoniis Horatii et Ovidii. Horat. Epod. II. 'Ant in reducta valle mugientium Prospectaterrantes greges.' Ovid. Met. v. 'Tigris ut auditis diversa valle duorum Extimulata famæ mugitibus armentorum.' Sed nihil mutandum. Sunt enim *vacca*, et

non *valles*, de quibus præcipue tauri inter se contendunt.

257 *Comites*] Aulici adulatores. *Sine, mœnia pulset Irritus*] Hæc membratim dicenda sunt, ait Lactantius, ut videantur a multis dici ; ut alterius sit, *sine mœnia pulset Irritus* : alterius vero, 'Ille autem fractis huc audeat usque Viribus ?' alterius item, 'Hic miseris furor est instare periclo.' Instare autem periclo, est temere in pericula ruere.

Ecce aderat luctu, dicturusque omnia belli
 Libertate Creon : urit fera corda Menœceus :
 Nulla patri requies : illum quæritque, tenetque. 265
 Illum sanguineos proflantem pectore rivos
 Aspicit et sæva semper de turre cadentem.
 Ut dubium, et pugnas cunctantem Eteoclea vidit :
 Ibis, ait, neque te ulterius, fratrumque ducumque
 Pessime, funeribus patriæ, lacrymisque potitum, 270
 Eumenidum bellique reum, patiemur inulti.
 Sat tua non æquis luimus perjuria Divis.
 Urbem armis opibusque gravem, et modo civibus arctam,
 Ceu cœlo dimissa lues, inimicave tellus,
 Hausisti, vacuumque tamen sublimis obumbras ? 275
 Deest servitio plebes : hos ignis egentes

eorum, at ecce Creon aderat, flagrans dolore, cui bellum licentiam dabat omnia dicendi. Menœceus accendit ferocem ejus animum : nulla patri requies : quærit illum et mente amplectitur : videt semper illum emittentem e pectore torrentes sanguinis, et ruentem ex crudeli turre. Ut cernit Eteoclem hæsitantem, et differentem certamen : Vades, inquit, neque te, fratrum et ducum pessime, amplius feremus, sentem omnium belli furorum, impune frui funeribus ac fletibus patriæ. Satis parvarum dedimus iratis Diis, ob tuam perfidiam. Desolasti civitatem potentem armis divitiisque, et modo angustam ob multitudinem incolarum, ut pestis demissa cœlo, et fames sterilitate terræ, et tamen superbus vacuum adhuc opacas ? Plebs deest ser-

Aldd. Colln. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Hos bellare jubes tacite scripsit Gronovius, eumque secuti sunt Daum. Veen. et Delph.* —263 *Put. omina belli ; quod reponendum putat Lindenbrogius.* —269 *Idem codex exhibet : fratrumque ducumque.* —270 *'Nescio an non sit τοῦ Πομπροῦ lectio optimarum membranarum potentem : cui assentitur codex Lindenbrogio laudatus.' Barth.* —274 *Ceu cœlo dijecta unus codex Lindenbrogii ; Ceu cœlo demissa lues, inimicave tellus : Hausisti, &c. legit Wakefieldius in Sylv. Crit. P. v. p. 40.* —276 *Jam deest unus Barth. et Behot. l. 'Inepta scriptura servitio plebes, præ illa quæ in optimis membranis perspicue, in aliis adjecta cernitur pro varia lectione, servitiæ ; quæ omnino Papiniana est.' Barth.*

NOTE

263 *Belli Libertate]* Major enim proceribus loquendi libertas tempore belli, tunc enim principi eorum opera maxime opus est.

271 *Eumenidum bellique reum]* Id est, oneratum omnibus criminibus in hoc bello commissis, et quæ Eumenides suggesserunt,

272 *Perjuria]* Quia imperium sorte debitum fratri negasti.

274 *Inimicave tellus]* Quæ negando fruges, sterilitate ac fame homines occidit.

276 *Deest servitio plebes]* Hunc versum atque sequentes delet Guyetus, ut inaititios,

Fert humus, hos pelago patrius jam detulit amnis.
 Hi quærunť artus, illi ardua vulnera curant.
 Redde agedum miseris fratres, natosque, patresque,
 Redde arvis domibusque viros. Ubi maximus Hypseus, 280
 Finitimusque Dryas. Ubi Phocidos arma sonore,
 Euboicique duces? illos tamen æqua duelli
 Fors tulit ad Manes: at tu (pudet) hostia regni,
 Hostia, nate, jaces, ceu mutus et e grege sanguis.
 Hei mihi primitiis armorum, et rite nefasto 285
 Libatus, jussusque mori, et cunctabitur ultra
 Iste? nec adverso nunc saltem Marte vocatus
 Stabit? an in pugnâs alium jubet ire profanus
 Tiresias? iterumque meos oracula nectit
 In gemitus? quid enim misero super unicus Hæmon? 290
 Ille jube subeat, tuque hinc spectator ab alta

vittio. Hi jacent humi, carentes rogis: hos patrius fluvius jam delevit in mare. Hi quærunť membra amputata: hi sanant profundas plagas. Restitue agedum infelicibus fratres liberosque ac parentes, restitue agris ædibusque incolas. Ubi maximus Hypseus, et Dryas vicinus? ubi copia vocalis Phocidis, et duces Eubœa? Illos tamen æqua sors belli demisit ad Inferos. At tu (pudet) victima tyrannidis, peris, filii, ceu mutus agnus, heu me, ablatus primitiis armorum et nefando ritu, jussusque occumbere: et iste ultra cunctabitur? Nec nunc saltem congregietur provocatus? An impius Tiresias imperat alterum filium pugnare? et rursus componit responsa in meos dolores? Quid enim præter Hæmonem restat mihi infelici? Ille, impera, ineat certamen, et tustans

hos ignis egenos unus Behot. pro v. l.—278 Put. et Behot. 2. pro v. l. anxia vulnera.—281 Pat. arma sonare.—283 Sors tulit ad Manes optimæ Barthii membranæ; Fors tulit in ceteris Barth. sed illud probat.—285 Pro armorum unus Barthianus exhibet ararum; alter ejusdem pro v. l. habet annorum. Ed. Lindenbrog. habet rarum.—290 Amon in edd. vett. hæmon Behott. 1. 2.—291 Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant.

NOTÆ

277 *Patrius amnis*] Ismenus, in quo pugnatum fuerat, cæsique ab Hippomedonte multi, quorum corpora a fluvio in mare delata fuerant.

278 *Artus*] Perditos suppl.

280 *Hypseus, Finitimusque Dryas*] Duces Thebani, qui in hoc bello perierant, ut vidimus.

281 *Sonore*] Vel propter oracula, quæ ibi reddebantur, vel propter Musas, quæ in Parnassum omnia cantibus suis replebant, vel tandem prop-

ter Cyrrham vocalem.

283 *At tu*] Apostrophe ad filium. *Hostia regni*] Pro regno immolatus.

284 *E grege sanguis*] Vide lib. sup. vs. 758. et sequentibus.

285 *Primitiis armorum*] Alii codices ararum. Veteres omnium fere rerum primitias Diis consecrabant. *Rite*] Pro ritu.

287 *Iste*] Per despectum, et Eteoclem intelligit.

Turre sede: quid sæva fremis, famulamque cohortem
 Respectas? hi te ire volunt, hi pendere poenas:
 Ipsa etiam genitrix, ipsæque odere sorores.
 In te ardens frater ferrum, mortemque minatur, 295
 Sævaque portarum convellit claustra, nec audes?
 Sic pater infrendens, miseraque exæstuat ira.
 Ille sub hæc: Non fallis, ait, nec te inclyta nati
 Fata movent: canere illa patrem, et jactare decebat.
 Sed spes sub lacrymis, spes atque occulta cupido 300
 His latet: insano prætendis funera voto,
 Meque premis frustra, vacuæ ceu proximus aulæ.
 Non ita Sidoniam fortuna reliquerit urbem,

in alta turre, hinc spectat. Quid atrocia cogitas, et oculos vertis ad turbam satellitum? Hi cupiunt te vadere, hi luere poenas: ipsa etiam mater, ipsæ sorores te aversantur, Germanus flagrans odio intentat tibi ensem et letum, ac infringit crudeles obices portarum, nec audis? Sic pater fremens locutus est, et infelici ardet ira. Ille Eteocles ad hæc respondit: Non, inquit, decipis quenquam, nec mors filii gloriosa te tangit: patris erat illam prædicare et efferre laudibus. Sed spes sub fletibus, spes et latens cupido regnandi his tegitur; prætexis tuo luctu ambitiosa vota, meque, ut propinquior orbatæ Regiæ, urges incassum. Non ita fortuna deseruerit res Sido-

~~~~~

Lindenbrog. et Cruc. *tuque hic*; Dan. Behott. 1. 2. et edd. recentt. *tuque hinc*; ut conj. Bernartius.—295 *In me* unus codex Lindenbrogii.—296 Put. Petav. Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *audis*; Dan. unus Behot. pro v. l. nonnulli Barthiani, Gronov. in erratis, Barth. et Veen. *audes*.—299 Put. *jactare solebat*.—301 *His tacet* edd. Lindenbrog. et Cruc. *His*

NOTÆ

292 *Famulamque cohortem*] Id est, servilem et assentatricem; dicit supra 'regi comites.'

294 *Ipsa etiam genitrix, &c.*] Hunc versum et tres sequentes Guyetus delet.

297 *Pater*] Creon. *Miseraque exæstuat ira*] Melius optimus codicum: *Miseramque exæstuat tram*. Verbis nimirum egerit intus æstuantem iracundiam. Ex imo æstuat. Virg. *Æn.* ix. de Turno mens exæstuat ira. Vide et Apuleii init. lib. x. *Barthius*.

298 *Ille*] Eteocles. *Non fallis*] Id est, neminem decipis; omnesque in-

telligunt, quid hac oratione velis: lugere filium simulas, sed, me pugnante ac pereunte, regnare vis.

299 *Canere illa patrem, et jactare decebat*] Affirmative, non interrogative, legit et interpungit Lactantius, et sic placet: sic enim exponit; 'Laudare mortem filii, et præconiis efferre debebas, qui pro patria periit, non dolere.'

300 *Occulta cupido*] Regnandi scilicet.

301 *Funera*] Mortem filii.

302 *Vacuæ*] Successore ac hærede destitutæ.

303 *Sidoniam*] Thebanam.

In te ut sceptrā cadant, tanto indignissime nato.
 Nec mihi difficilis præsens vindicta : sed arma, 305
 Arma prius famuli : coëant in prælia fratres.
 Vult gemitus lenire Creon. Lucrare furorem :
 Victori mihi cuncta lues. Sic jurgia paulum
 Distulit, atque ensem, quem jam dabat ira, repressit.
 Ictus ut incerto pastoris vulnere serpens 310
 Erigitur gyro, longumque e corpore toto
 Virus in ora legit ; paulum si devius hostis
 Torsit iter, cecidere minæ, tumefactaque frustra
 Colla sedent, irasque sui bibit ipse veneni.
 At genitrix primam funestæ sortis ut amens 315
 Expavit famam, (nec tarde credidit,) ibat
 Scissa comas, vultuque, et pectore nuda cruento,
 Non sexus, decorisve memor. Pentheia qualis
 Mater ad insani scandeat culmina montis,

nias, ut sceptrum veniat in tuas manus, indignissime tanto filio. Nec mihi præsens ultio ardua esset. Sed arma prius, arma ministri afferte. Germani pugnent, Creon vult mulcere suum dolorem. Nunc fruire impune tuo furore ; solves mihi omnia, cum vicero. Sic intermisit paulum jurgia, et repressit gladium, quem jam ira stringebat. Ut anguis percussus ictu incerto pastoris assurgit ex orbe suo, et cogit ex omni corpore longum venenum in fauces ; si inimicus paulum deflexit de via, minæ pacantur, et cervix frustra inflata detumescit, et ille sorbet furorem virus sui. At ex-cors mater Jocasta, ut accepit primum rumorem funesti certaminis, (nec lente adhibuit fidem,) ibat laceratis crinibus et ore nudato ac sanguinolento pectore, non recordata sexus, nec dignitatis suæ. Sic genitrix Penthei ascendeat furiosa verti-

latet in ceteris. Lindenbrogius tacet tamen.—311 ‘ In duobus libris est : longoque e corpore totum ; sed nulla mutatione opus habemus.’ Barth.—314 Edd. vett. bibit ille, improbante Barthio, cujus membranæ cum Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. exhibent : bibit ipse.—315 Dan. Petav. et edd. vett. primum. ‘ Omnes nostri libri cum Bernartianis et Behottii primam ; quod pariter nobis probatur.’ Barth. Ita etiam Put. et Venett. 3. 4.—316 Put. nec tandem.—

NOTÆ

307 Vult gemitus lenire Creon] Ironice. Lucrare furorem] Furore tuo fruire nunc impune. Vel lucro ap-pone furorem, quo feror in fratrem, qui tantus est, ut mihi non det tem-pus puniendi te, ut meruisti.

308 Victori] Postquam vicero.

315 Genitrix] Jocasta.

316 Nec tarde credidit] Quia similibus cladibus, vel monstris assueta.

318 Pentheia Mater] Agave. Nota Penthæi fabula.

319 Insani montis] Cithæronis, insani ob insanientes furentesque in orgiis Bacchas.

Promissum sævo caput allatura Lyæo. 320
 Non comites, non ferre ipsæ vestigia nata
 Æqua valent: tantum miseræ dolor ultimus addit
 Robur, et exsanges crudescunt luctibus anni.
 Jamque decus galeæ, jam spicula sæva ligabat
 Ductor, et ad lituos hilarem, trepidumque tubarum 325
 Prospiciebat equum; subito cum apparuit ingens
 Mater, et ipse metu famulumque expalluit omnis
 Coetus, et oblatam retro dedit armiger hastam.
 Quis furor? unde iterum regni integrata resurgit
 Eumenis? ipsi etiam post omnia, cominus ipsi 330
 Stabitis? usque adeo geminas duxisse cohortes,
 Et facinus mandasse parum est? quo deinde redibit
 Victor? in hosne sinus? o diri conjugia olim
 Felices tenebræ! datis, improba lumina, poenas.

cem montis, ut apportaret Baccho caput filii, quod illi pollicita fuerat. Non famula Jocasta, non ipsæ filia possunt pari gradu incedere: tantas vires supremus dolor dat infelici, et tantum confecta ætas corroboratur calamitatibus. Jam rex ligabat vincula decora cassidis, et crudelia jacula, et spectabat equum alacrem ad lituos, et interritum ad clangorem tubarum; cum longæva genitrix repente visa est, et ipse et cuncta cohors timore palluit, et armiger reduxit pone hastam, quam ei offerebat. Quæ rabies, inquit? unde Furia, quæ exagitat hoc regnum, ex integro inchoat? Ipsi etiam, post omnia, in certamen descenditis? Adeone est parum, duxisse in invicem exercitus, et fuisse flagitium? Quo tandem victor revertetur? In hocce gremium? O fortunata a longo tempore cæcitas diri mariti! improbi oculi,

*****

317 *Scissa comam* Behott. 1. 2.—320 *Unus Behot, caput ablatura.*—321 *Membranae Daum. ferre pia.* Vide Not. Var.—325 ‘Duo meliores libri diserte scribunt: *intremidumque*; a ‘tremendo’ nimirum: nec possim ex facili dammare hanc vocem fortassis in pluribus scriptoribus corruptam.’ *Barth. intrepidumque* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *trepidumque* tacite reposuit Gronavius, eumque secuti sunt Daum. et Veen.—326 *Respiciebat equum* optimæ Barthii membranæ.—331 In quibusdam codd. *Barthianis* ge-

NOTÆ

320 *Lyæo*] Baccho.
 321 *Non ferre ipsæ*] Quædam membranæ habent *pia*, et bene, quia hic melior sexus liberorum Œdipi.
 325 *Ductor*] Eteocles.
 327 *Mater*] Jocasta, Et *ipse metu*] Vide interpolatorum insaniam, qui ea quæ breviter et eleganter dicta erant, ineptiis suis turbare et con-

fundere ansi sunt. *Guyetus.*

331 *Cohortes*] Exercitus.

334 *Datis improba lumina poenas*] Oculos suos alloquitur Jocasta, vocatque ‘felices tenebras’ seu cæcitatem Œdipi, quod atrox facinus, quod sibi spectandum erat, videre non poterat.

Hæc spectanda dies? quo, sæve, minantia flectis 333
 Ora? quid alternos vultus pallorque ruborque
 Mutat? et obnixa frangunt mala murmura dentes?
 Me miseram, vinctes! prius hæc tamen arma necesse est
 Experiare domi: stabo ipsa in limine portæ
 Auspicium infelix, scelerumque immanis imago. 340
 Hæc tibi canities, hæc sunt calcanda, nefande,
 Ubera, perque uterum sonipes hic matris agendus.
 Parce: quid oppositam capulo parmaque repellis?
 Non ego te contra Stygiis feralia sanxi
 Vota Deis, cæco nec Erinnyas ore rogavi. 345
 Exaudi miseram: genitrix te, sæve, precatur,
 Non pater: adde moram sceleri, et metire, quod audes.
 Sed pulsat muros germanus, et impia contra
 Bella ciet? non mater enim, non obstat eunti

penas luitis, hactenus vidisse. Hæc dies est spectanda? Quo crudelis avertis minantem vultum? Quid pallor ruborque occupant vicissim tuam faciem, et dentes cum conatu stricti elidunt improba murmura? Me miseram, ibis, me invita! Oportet tamen prius, ut tentes domi hæc arma. Ipsa ero in foribus portæ omen infaustum, et horrida criminum imago. Hi cani crines, hæc mammae proterendæ tibi sunt, nefarie? et hic equus impellendus per uterum genitricis. Cede: quid rejicis scuto et capulo obstantem? Non ego fudi numinibus infernis preces funestas contra te, nec cum precata furias cæco ore. Ausculta infelicem: dire, mater te rogat, non genitor. Da spatium et moram crimini, et considera quid moliris. Sed frater percutit mœnia, et movet contra te impium bellum. Non enim genitrix, et

minos, i. e. germanos. 'Sed nihil mutandum videtur.' Barth.—336 'Legendum cum optimis libris, *alternus*; quanquam eadem sit sententia in vulgata scriptura.' Idem. Unus Behot. habet etiam *alternus*; atque ita correctum in altero perveteri atramento. Buslid. et Venett. 3. 4. *alternis*. Vide Gronov. in Not. Var. ad Theb. II. 184.—339 *Expectare domi* Put.—345 *Erinadas* Be-

NOTÆ

- 336 *Alternos*] Alii *alternis*.
 337 *Obnixa*] Cum sonitu stricti.
 338 *Vinctes*] Id est, contemnes gemitus ac preces matris, et ibis.
 341 *Hæc canities*] *Δευκνύς*.
 344 *Feralia sanxi Vota Deis*] *Feralia vota*, diras dicit, quibus pater Œdipus devovit filios suos ob impietatem in se ipsum. Sæpius horum supra mentio facta est. *Sanxi*] Confirmavi ascitis Deorum numinibus. *Vetus Schol.* *Sanxi* Lactantio: 'Devovi.'
 345 *Cæco ore*] Id est, insaniente, furente: quia furor mentem excæcat. Pater enim filiis imprecabatur. Barthius vero Poëtam alludere dicit ad excæcationem Œdipi.
 348 *Sed pulsa*] Supple, inquires.

Ulla soror: te cuncta rogant, hic plangimus omnes. 350
 Ast ibi vix unus pugnas dissuadet Adrastus,
 Aut fortasse jubet: tu limina avita Deosque
 Linqvis, et a nostris in fratrem amplexibus exis?
 At parte ex alia tacitos obstante tumultu
 Antigone furata gradus (nec casta retardat 355
 Virginitas) volat Ogygii fastigia muri
 Exsuperare furens: senior comes hæret eunti
 Actor, et hic summas non duraturus ad arces.
 Utque procul visis paulum dubitavit in armis,
 Agnovitque (nefas!) jaculis et voce superba 360
 Tecta incessentem, magno prius omnia planctu
 Implet, et e muris ceu descensura profatur:
 Comprime tela manu, paulumque hanc aspice turrim,
 Frater, et horrentes refer in mea lumina cristas.

nulla soror eum retinet. Omnia te orant, hic cuncti flemus. Sed illic vix unus Adrastus dehortatur a prælio, aut forsitan id imperat. Tu deseris domos majorum, et numina, et a nostris amplexibus tendis in germanum. At parte ex alia Antigone, quæ clam se surripuerat, tumultu impediende ne exitus ejus sentiretur, ardens currit, (nec pudica virginitas remoratur illum,) et in summos muros evadit. Longævus Actor eam sequitur, et hic non perventurus ob senium ad culmen arcis. At cum procul paulum dubia hæsit, ut inter armatos fratrem secerneret, et illum (nefas!) agnovit tecta pulsantem jaculis et superba voce, implet prius omnia ingenti planctu, et quasi e muris descensura, loquitur: Germane retine in manu sagittas, et paulum hanc specta turrim, et converte formidabiles cristas ad oculos meos. Videsne

~~~~~

hot. 1. Erinas Behot. 2.—360 Edd. vett. *Agnovitque nefas.* 'In optimis libris parenthesi includitur hæc vocula *nefas*: bene.' Barth.—361 'Citatur hunc versum, et *incessentem* legit in suis libris Eutyches Grammaticus lib. ii. quo tamen opus non est, licet ita habeant duo etiam optimi codices nostri.' Idem.—363 Behott. 1. 2. *hanc respice turrem.*—373 Venett. 3. 4. Rom. Aldd.

NOTE

351 *Ast ibi vix unus pugnas dissuadet Adrastus, Aut fortasse jubet*] Ergo magis excusari debet frater Polynices, quam tu, qui invita matre, sorore et omnibus, vis pugnare cum fratre: frater autem ab omnibus incitatur, a nemine retinetur. *Fortasse jubet*] Excusare vult mater filium: vult impulsus potius quam sponte ad arma prosiluisse.

354 *Obstante tumultu*] Id est, stre-

pitu obstante ne audiretur aut sentiretur exitus ejus.

356 *Ogygii*] Thebani.

358 *Actor*] Custos Antigones. Vide lib. vii. *Non duraturus*] Ob senium non perventurus ad summas arces.

360 *Voce superba*] Alta, qualis est superborum.

361 *Tecta incessentem*] Fratrem Polynicem.

Agnoscisne hostes? sic annua pacta fidemque 365
 Poscimus? hi questus? hæc est bona causa modesti
 Exulis? Argolicos per te, germane, penates,
 (Nam Tyriis jam nullus honos,) per si quid in illa
 Dulce domo, summitte animos: en utraque gentis
 Turba rogant, ambæque acies: rogat illa suorum 370
 Antigone devota malis, suspectaque regi,
 Et tantum tua, dure, soror: saltem ora trucesque
 Solve genas: liceat vultus fortasse supremum
 Noscere dilectos, et, ad hæc lamenta, videre,
 Anne fleas. Illum gemitu jam supplice mater 375
 Frangit, et exertum dimittere dicitur ense.
 Tu mihi fortis adhuc? mihi, quæ tua nocte dieque
 Exilia erroresque fleo? jam jamque tumentem
 Placavi tibi, sæve, patrem: quid crimine solvis
 Germanum? nempe ille fidem et stata fœdera rupit, 380
 Ille nocens, sævusque suis: tamen ecce vocatus

hostes? sicne petis, ut annua conventa et fides serventur? Sic quereris? Hæcne est bona causa modesti exulis? Te frater, oro, per Argivos lares, (nulla enim est tibi reverentia pro Thebanis,) per si quid carum est in illa domo, reprime spiritus. En obsecrant utraque gens, et ambo exercitus. Illa Antigone devota malis suorum, et suspecta regi, et tantum tua, sæve, germana, te obsecrat. Saltem detegas ora, et terribiles genas, soluta galea; detur hoc forsitan ultimum, videre tuam caram faciem, et an plores ad hos ejulatus. Jam genitrix flexit illum Eteoclem supplicibus lacrymis, et ille fertur deposuisse strictum gladium. Tu durus adhuc mihi? mihi, quæ ploro diu noctuque discessum tuum, et tuos errores. Jam jam lenivi erga te patrem iratum, crudelis! Quid purgas scelere germanum? scilicet ille fregit fidem, et sancita conventa, ille sons et crudelis erga suos; tamen ecce lucessit

Colin. Gryph. et Basil. fortasse supremos; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Petrens. Exc. Cantab. et edd. recentt. fortasse supremum.—375 'In duobus optimis libris legitur: illum gemitu par supplice mater Frangit; quod non puto librariorum esse commentum.' Barth.—382

NOTÆ

366 *Poscimus*] Pro poscis.

370 *Ambæque acies*] Supra vs. 246.

'Et uterque loquenti Adgemit, et pulsus exercitus obstrepit armis.'

371 *Suspectaque regi*] Ob amorem in te meum. *Regi*] Eteocli.

372 *Et tantum tua, dure, soror*] Id

est, tuis malis ac calamitatibus implicita.

375 *Illum*] Eteoclem. Oratio admodum artificiosa.

378 *Jamque tumentem Placavi tibi, sæve, patrem*] Hæc duo hemistichia delenda censet Guyetus.

Non venit. His paulum furor elanguescere dictis
 Coeperat, obstreperet quanquam atque obstaret Erinns.
 Jam summissa manus, lente jam flectit habenas,
 Jam tacet: erumpunt gemitus, lacrymasque fatetur 385
 Cassis: hebet iræ: pariterque et abire nocentem,
 Et venisse pudet; subito cum matre repulsa
 Eumenis ejecit fractis Eteoclea portis
 Clamantem, Venio, solumque, quod ante vocasti,
 Invideo: ne incesse moras, gravis arma tenebat 390
 Mater: io patria, o regum incertissima tellus,
 Nunc certe victoris eris. Nec mitior ille,
 Tandem, inquit, scis, sæve, fidem? et descendis in æquum?
 O mihi nunc primum longo post tempore frater,
 Congredere: hæc leges, hæc fœdera sola supersunt. 395
 Sic hostile tuens fratrem: namque uritur alto
 Corde, quod innumeri comites, quod regia cassis,

non venit. Ceperat paulum rabies hebescere his verbis, quamvis Furia obstreperet, et impediret. Jam summittit manum, jam segnius regis frenos, jam silet. Gemitus cum impetu exeunt, et galea prodit stetus. Iræ languescunt, et ille erubescit æqualiter recedere et sœntem venisse: cum repente Furia, rejecta matre, ejecit Eteoclem perruptis portis vociferantem: Adsum, et invideo solum, quod me primus provocasti. Ne exprobra cunctationem, molesta parens retinebat arma. Io patria, o terra incerta cujus sis regis, nunc certe illius eris, qui viceris. Nec lenius ille Polyntices, Tandem, ait, agnoscis fidem, perfide? et in æquum venis? O nunc primum congregare mecum, germane, longo post tempore: hæc pacta, hæc sola jura restant. Sic respiciens torve fratrem: namque ardet in profundo animo, quod innumeri comites

~~~~~

Unus Behot. furor liquescere dictis.—391 Mater et o patria, o regni incertissima Behot. 1. 2. Veneti. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. Mater et o patria, o regum incertissima Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behot. 1. pro v. l. Lindenbrog. et Cruc. Mater: io patria, o regum incertissima optinæ Barthii membranæ Gronov. Barth. Veen. et Delph. Vide Not. Var.—393 Put. in æquam.—395 Unus Behot. hæc leges et fœdera;

NOTE

391 *Io patria, o regum incertissima*] Id est, nullum certum regem habens. Sup. lib. 'Fulmen io ubi fulmen?' Hunc versum delet Guyetus.

393 *Descendis in æquum*] Jocus ex duplici significatione vocis, æquum, quæ pro campo accipi potest, et pro jure seu æquitate.

394 *O mihi nunc primum*] Hic ver-

sus insititius videtur Guyeto.

396 *Sic hostile tuens*] Quid istis ineptius, ait Guyetus, et intempestivum magis? 'Επὶ τὸν tamen; nam, pergit ille, toto hoc libro dormitat Papinius. Non id tamen lectores judicabunt.

397 *Regia cassis*] Cum diademate.

Instratusque ostro sonipes, quod fulva metallo
 Parma micet: quanquam haud armis inhonorus et ipse,
 Nec palla vulgare nitens: opus ipsa novarat 400
 Mœoniis Argia modis, et pollice docto
 Stamina purpureæ sociaverat aurea telæ.
 Jamque in pulvereum Furiis hortantibus æquor
 Prosiliunt: sua quemque comes stimulatque, regitque.
 Fræna tenent ipsæ, phalerasque, et lucida comunt 405
 Arma manu, mixtisque júbis serpentibus augent.
 Stat consanguineum campo scelus, unius ingens
 Bellum uteri, coëuntque pares sub casside vultus.
 Signa tacent, siluere tubæ, stupefactaque Martis

eum sequantur, quod ei regalis galea, equusque sit coopertus purpura, quod fulvus clypeus auro luceat: quamvis ipse haud habeat indecora arma, nec splendeat plebeia chlamyde. Ipsa Argia confecerat opus Phrygiis modis, et perita manu intexuerat fila aurea telæ purpureæ. Et jam procurrunt in pulverulentum campum stimulantibus Furiis: sua quemque comite instigante et ducente. Ipsæ regunt habenas, et comunt manu phaleras, et fulgentia arma, et amplificat cristas insertis anguibus. Fraternal crimen stat campo: immanis pugna unius uteri, et congregiuntur similes vultus sub galeis. Classica silent, buccinæ obmutuere, et consternati litui Martis.

et ita in aliis codd.—398 Taurin. et Barm. *fulva metallo*. Cf. Theb. i. 144. Vide etiam Gronov. Diatr. p. 358.—401 Unus Behot. *ac pollice docto*.—404 Par. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *stimulatque movetque*; Dan. Behott. i. 2. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *stimulatque regitque*; nonnulli codd. Barthiani: *stimulatque monetque*.—408 *Duellum uteri optimæ Barthii membranæ, ἀρχαῖκός*: quod ille probat.—409 *Signa pavent* in uno codice Lindenbrogii.—413 *Re-*

NOTÆ

398 *Fulva metallo*] Pirckaimeri codex *fulva. Metallo*] Auro.

400 *Opus ipsa novarat Mœoniis Argia modis*] Ut Argiam hic Statius, sic Pantheam viro suo vestem nevisse fecit Xenophon. Horatiam commemorat Livius lib. i. paludamentum sponso suo nevisse. *Mœoniis*] Cur *Mœoniis*? an quia ex Lydia, quæ antea 'Mœonia' dicebatur, fuit A-rachne lanificii peritissima, ut vult Lactantius? An pro 'Phrygiis,' ob vicinitatem Mœoniæ et Phrygiæ? primi enim Phryges invenere acu facere, inde 'Phrygiones' appellati.

Delph. et Var. Clas.

Stat.

'Mœonia' autem, postea 'Lydia' appellata, regio Minoris Asiæ, ab ex-ortu solis Phrygiæ vicina, a Septem-trione Mysiæ, meridiana parte Cari-am amplectens, ad occasum supra Ioniam excurrens, ita dicta a fluvio Mæone.

404 *Sua quemque comes*] Supple, Furia.

407 *Unius ingens Bellum uteri*] Eleganter dictum, pro pugna duorum contra se fratrum.

409 *Signa tacent*] Hic versus et octo sequentes suspecti quibusdam.

4 X

Cornua: ter nigris avidus regnator ab oris 410
 Intonuit, terque ima soli concussit, et ipsi
 Armorum fugere Dei: nusquam inclyta Virtus,
 Restinxit Bellona faces, longeque paventes
 Mars rapuit currus, et Gorgone cruda virago
 Abstitit, inque vicem Stygiæ rubuere sorores. 415
 Prominet excelsis vulgus miserabile tectis:
 Cuncta madent lacrymis, et ab omni plangitur arce.
 Hinc questi vixisse senes, hinc pectore nudo
 Stant matres, parvosque vetant attendere natos.
 Ipse quoque Ogygios monstra ad gentilia manes 420
 Tartareus rector porta jubet ire reclusa.

Rex insatiabilis ter intonuit ab atris plagis, terque tremefecit ima terra. Et ipsa numina armorum fugerunt. Inclyta Virtus abest, Bellona extinxit tædas, et Mars longe impulit attonitos currus, et virago terribilis Gorgone discessit, et infernæ sorores in eorum locum successerunt accensis. Plebs miseranda prominet e sublimibus tectis. Omnia rignantur fletibus, et ab omni arce planctus audiuntur. Hinc longævi dolent tamdiu vixisse, hinc matres stant detecto pectore, et avertunt parvos natos ab hoc spectaculo. Ipse quoque rex Inferorum, apertis foribus, imperat umbras Ogygias exire, ut videant portenta suæ gentis. Occupant patrios

.....

strinxit Dan. Put. Petav. Bebot. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *Restinxit* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. omnes Barthiani, Petrens. Exc. Cantab. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—415 *Abstitit* in uno codice Lindenbrogii.—419 ‘Non inepta lectio: vetant attendere; meliores tamen libri ascendere, illo supra scripto.’ Barth.—

NOTE

410 *Ter*] Impar numerus in plerisque casibus felix erat ominis: sed quia hoc a Plutone veniebat, in malum omen erat existimandum. *Avidus*] Quia insatiabilis.

412 *Armorum Dei*] Mars, Minerva, Bellona, ut infra dicitur.

413 *Restinxit Bellona faces*] Bellona enim facem gerebat.

414 *Et Gorgone cruda virago*] Palas, quæ caput Medusæ seu Gorgonis in media ægide portabat. *Cruda virago*] Bellicosa et armorum tractatrix. Sic ‘ferox diva’ lib. II. 715. Viraginem etiam Minervam dicit Noster Syl. IV. 6. ‘Mea carmina Regina bellorum virago Cæsareo per-

aravit auro.’

415 *Abstitit*] Legunt alii *Obstitit*. *Stygiæ sorores*] Furia. *Rubuere*] Quod furor fratrum ultra modum etiam ipsis intentum procedebat.

418 *Hinc questi, &c.*] Hæ tragædiæ, ut vocat, Guyeto non placent, et suspectæ sunt, et ille delet 28. versus sequentes.

419 *Parvosque vetant attendere natos*] Ne hinc parricidia et fratricidia disce- rent.

420 *Ogygios*] Thebanos. *Monstra ad gentilia*] An hi manes eorum qui, orti e dentibus serpentis satis, mutuis se invicem vulneribus confecerunt? Ceterum veteribus persuasum

Montibus insidunt patriis, tristisque corona
 Infecere diem, et vinci sua crimina gaudent.
 Illos ut stimulis ire in discrimen apertis
 Audiit, et sceleri nullum jam obstare pudorem, 425
 Advolat, et medias immittit Adrastus habenas.
 Ipse quidem regnis multum et venerabilis ævo,
 Sed quid apud tales; quis nec sua pignora curæ?
 Alternos tamen ille rogat: Spectabimus ergo,
 Inachidæ, Tyriique nefas? ubi jura, Deique? 430
 Bella ubi? ne perstate animis: te deprecor, hostis,
 (Quamquam, hæc ira sinat, nec tu mihi sanguine longe,)
 Te, gener, et jubeo: sceptri si tanta cupido est,

montes, et inquinare lucem atro certu, ac letantur superari sua scelera. Ut Adrastus accepit eos descendere in certamen odiis manifestis, et nullum pudorem crimini se opponere, accurrit, et immittit medium currum inter eos. Ipse quidem valde venerandus annis, et regia dignitate, sed quid apud tales, quibus nulla erat sanguinis sui reverentia? Illos tamen alternis precatur: Ergone Argivi et Thebani videbimus hoc nefas? ubi leges, et Dii? ubi jura bellorum? ne obstinate animos. Te rogo, hostis, (quamvis te rogare possem, ut mihi genere conjunctum, modo ira hoc sinat te animadvertere,) te rogo, gener, et tibi impero. Si tantus amor est

424 Put. in discrimina certos.—426 Uterque Behot. et mediis; Behot. vero primus: habenas.—427 Ipse quidem et regnis Put.—428 Bernartius conjecta bat: Sed quis apud tales? Put. quis nunc sua; Edd. vett. quis non sua; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Petav. Behott. 1. 2. et recentt. quis nec sua.—429 Extet honos? tamen, &c. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. Externos Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Lindenbrog. et Cruc. Alternos unus Behot. pro v. l. Vide Not. Var. Spectabimus ergo hoc Put.—432 Quamquam haud ira sinat Lang. Laur. Buslid. Lipsian. optimæ Barthii membranæ, et Venett. Quamquam hæc ira sinat Behott. 1. 2. Dan.

NOTÆ

fuit in aliqua ingenti clade manes, maniumque Deos, oberrare. Hoc ex Poëtarum lectione notare facile est, et tetigit Noster Theb. vii.

428 Sed quid apud tales] Aliqui legunt; Sed quis apud tales. Sensus: Erat quidem Adrastus, et ratione suæ personæ, et ratione dignitatis regiæ, venerabilis, sed quæ veneratio apud tales, quibus nec pignora, id est, carissimi, ut pater, mater, sorores, et frater, curæ erant?

429 Alternos] Id est, alternos fra-

tres, modo hunc, modo illum, aggreditur, et quidem precibus: quod et mox facit. Quidam codices habent Exter honos, et Externos, nullo sensu.

431 Ne perstate animis] Ne perseverate his furoribus. Vet. Schol. Virg. Æn. v. 'Nunc quoque mens eadem perstat mihi.' Lucan. lib. iii. 'Crebra percussus cuspidē perstat.'

432 Nec tu mihi sanguine longe] Nam Adrastus origine materna attingebat Agenoridas, seu Cadmi poster-

Exuo regales habitus : i Lernan, et Argos
 Solus habe : non verba magis suadentia frangunt 435
 Accensos, sumtisque semel conatibus obstant,
 Quam Scythia curvatis erectus fluctibus unquam
 Pontus Cyaneos vetuit concurrere montes.
 Ut periisse preces, geminosque ad prælia fusos
 Pulvere cornipedes, explorarique furentum 440
 In digitis amenta videt, fugit, omnia linquens
 Castra, viros, generum, Thebas, ac fata monentem
 Conversumque jugo propellit Ariona : qualis
 Demissus curru lævæ post præmia sortis
 Umbrarum custos, mundique novissimus hæres, 445
 Palluit, amisso veniens in Tartara cælo.
 Non tamen indulsit pugnæ, cunctataque primo
 Substitit in scelere, et paulum fortuna morata est.
 Bis cassæ periire viæ : bis cominus actos

regnandi, depono regia insignia : vade Lernam, et solus Argis dominare. Hæc mollis oratio non plus movet inflammatos, et impedit semel inceptos nisus, quam mare Scythicum, sublatum undis curvatis, unquam prohibet, quominus scopuli Cyanei sese collidunt. Ut cernit irritas preces, duosque equos per campum concurrentes ad certamen, et amenta tentari in dextris furentium, fugit deserens omnia, castra, copias, generum, Thebas, ac egit fatidicum Ariona, jam a jugo ad eum conversum et dicentem futura. Sic rector Manium, et hæres mundi ultimus, post eventum sinistræ sortis, devectus curru, palluit subiens Inferos, perditæ cælo. Non tamen fortuna assensit prælio, et primum hæsit in crimine, at paulum cunctata est. Curus bis fuere irriti : felix error bis deflexit equos propius impulsos, et hastæ non in-

*****

Pnt. Petav. et edd. vett.—437 *Quam scita* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Quam Scythia omnes Barthii* codd. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et recentt.—439 *Utque perisse preces* unus Behot.—440 *Pnt. exploravitque furentum.*—442 Behot. 1. a m. sec. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Collin. Gryph. Basil. et Plant. *ac fata morantem* ; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. a m. pr. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Gronov. Amstel. Barth. Veen. et Delph. *ac fata monentem.*—448 *Sustulit in scelere* Dan.—449 *In eodem co-*

NOTÆ

437 *Scythia Pontus*] Est Pontus Euxinus : Septemtrionalior enim ejus ora a Scythiis accollitur.

438 *Cyaneos concurrere montes*] Symplegades. Vide Th. v. 347.

442 *Fata monentem*] Divinabat enim Arion equus Adrasti.

444 *Lævæ post præmia sortis Umbrarum custos*] Tangit fabulam, qua Jupiter, Neptunus, et Pluto orbem inter se sorte divisisse dicuntur, et Inferos Plutoni obtigisse. 'Lævæ sors' autem, quia pejor.

449 *Bis cassæ*] Notandum est apud

Avertit bonus error equos, puræque nefandi 450
 Sanguinis obliquis ceciderunt ictibus hastæ.
 Tendunt frænâ manu, et sævis calcaribus urgent
 Immeritos: movet et geminas miserabile Divum
 Prodigium turmas, alternaque murmura volvunt
 Mussantes; iterare aciem, procurrere sæpe 455
 Impetus, et totum miseris opponere bellum.
 Jamdudum terris cœtuque offensa Deorum
 Aversa cœli Pietas in parte sedebat, -
 Non habitu, quo nota prius, non ore sereno,
 Sed vittis exuta comam, fraternaue bella, 460
 Ceu soror infelix pugnatum, aut anxia mater,
 Deslebat, sævumque Jovem, Parcasque nocentes
 Vociferans, seseque polis et luce relictâ
 Descensuram Erebo, et Stygios jam malle penates.
 Quid me, ait, ut sævis animantum, ac sæpe Deorum, 465

quinatâ scelesto cruore obliquis ictibus ceciderunt. Laxant habenas, et instigant equos immeritos sævis calcaribus. Deplorandum hoc prodigium, quod Dii sinebant, tangit duos exercitus, et illi murmurantes fundunt alternos susurros. Sæpe volunt repetere prælium, procurrere, et opponere miseris totas copias. Pietas terris et Superis infensa jam pridem sedebat in remota plaga cœli, non cultu, quo prius visa, non explicita fronte, sed coma nudata infulis, et deplorabat fraterna certamina, ceu infortunata soror certantium, aut sollicita parens; appellans Jovem crudelem, ac Parcas soutes, seque deserto cœlo, ac lumine, descensuram in Erebum, et jam malle infernos lares. Quid me, inquit, alma natura generabas, ut resisterem

*****

dice: *cominus actus*; Put. *cominus ictus*.—450 Dan. *paresque nefandi*.—453 *Optimæ Barthii membranæ et uterque Behott. venerabile Divum*.—455 Put. *iterare acies*.—457 In eodem codice: *offensa duorum*.—458 'Omnes meliores libri habent: *Adversa*; nihil tamen mutandum videtur.' Barth.—468 Dan.

NOTÆ

Poëtas hunc numerum esse rei non perfectæ, quæ procurabatur. Ita hic etiam Poëta posuit. Ternarius autem solet rem perfectam prænotare. *Vet. Schol.*

453 *Miserabile Divum Prodigium*
 Id est, fratres secum invicem dimittentes, quod inter majora prodigia, quibus Dii iram in homines significant, annumerandum erat.

458 *Aversa in parte*] Ut non videret fratres pugnantes: hoc enim spectaculo numen suum violabatur.

462 *Sævumque Jovem, Parcasque nocentes*] Quod tale certamen permetterent.

465 *Ac sæpe Deorum Obstaturam animis*] Sæpe enim jurgia et contentiones ortæ inter Deos, qui omnes sanguine conjuncti sunt.

Obstaturam animis, princeps natura, creabas ?
 Nil jam ego per populos, nusquam reverentia nostri.
 O furor, o homines, diræque Prometheus artes !
 Quam bene post Pyrrham tellus pontusque vacabant !
 En mortale genus ! Dixit : speculataque tempus, 470
 Auxilium tentemus, ait, licet irrita coner.
 Desiluitque polo : niveus sub nubibus altis
 Quanquam mœsta Deæ sequitur vestigia limes.
 Vix steterat campo, subita mansuescere pace
 Agmina, sentirique nefas : tunc ora madescunt, 475
 Pectoraque, et tacitus subrepsit fratribus horror.
 Arma etiam simulata gerens, cultusque viriles,
 Nunc his, nunc illis, Agite, ite, obsistite, clamat,

crudelibus hominum, et sæpe Deorum, consiliis ? Pro nihilo videor apud populos, nusquam nostri reverentia. O furor, o homines, ac improba Prometheus opera ! Utinam terra et mare post Pyrrham cessassent ? En genus mortale ! inquit, et, observata temporis opportunitate, Tentemus eos jucare, ait, licet vana moliar : et devolvat de cælo. Quanquam Dea sit tristis, luminosa semita per excelsas nubes sequitur ejus gressus. Vix descenderat in campum, cum subito copiæ mitescunt, et scelus animadvertitur. Tunc vultus et pectora rigantur lacrymis, ac secretus horror invadit fratres. Ferens etiam ficta arma, et vestes viriles, vociferatur, nunc his, nunc illis : Agite, currite, prohibete, vos, quibus liberi et fratres domi sunt, quibus

*****

Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. omnes Barthiani, Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *diræque Prometheus artes.* 'Male consulunt sibi et lectoribus nonnulli prisci libri, qui arces repræsentant.' Barth.—469 Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *vacarent ;* Dan. Put. *vacabant ;* Behott. 1. 2. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *vacabant.*—470 *Et mortale genus* unus Behot.—471 In duobus optimis libris est : *speculataque tempus Auxilio ; tentemus ait, &c. quod non aspernor.* Barth. Ita

NOTÆ

468 *Prometheus artes*] Quia Prometheus dicitur ex luto homines formasse.

469 *Post Pyrrham*] Hæc enim, ut volunt fabulæ, genus humanum, jactis post tergum lapidibus, reparasse proditur.

470 *Speculataque tempus, Auxilium tentemus, ait*] Omnes scripti recte habent *auxilio* : modo bene interpungas : *Speculataque tempus Auxilio, tentemus, ait, licet irrita coner.* Utrum-

que elegantius : *tempus auxilio*, ut sæpe 'locus insidiis' ex Livio, et *tentemus*, sine casu nominis. Gronovius.

472 *Niveus sub nubibus altis Quanquam mœsta Deæ sequitur vestigia limes*] Jam diximus numina, cum cælo desilirent, lucida sui meatus vestigia relinquere.

477 *Arma etiam simulata gerens*] Repetita ex superioribus lib. x. de Virtute.

Quis nati fratresque domi, quis pignora tanta.
 His quoque (nonne palam est, ultro miserescere Divos? 480
 Tela cadunt: cunctantur equi: fors ipsa repugnat.
 Nonnihil impulerat dubios, ni torva notasset
 Tisiphone fraudes, coelestique ocyor igne
 Afforet increpitans: Quid belli obverteris ausis,
 Numen iners, pacique datum? cede, improba: noster 485
 Hic campus, nosterque dies: nunc sera nocentes
 Defendis Thebas: ubi tunc, cum bella cieret
 Bacchus? et armatas furiarent orgia matres?
 Aut ubi segnis eras, dum Martius impia serpens
 Stagna bibit? dum Cadmus arat? dum victa cadit Sphinx?
 Dum rogat Œdipoden genitor? dum lampade nostra 491
 In thalamos Iocasta venit? Sic urget, et ultro
 Vitantem aspectus, etiam, pudibundaque longe

cara pignora. Nonne manifestum est sponte Deos misereri? manibus eorum hæc labuntur: equi recedunt, ipsa resistit fortuna. Paululum excitaverat incertos, nisi dira Tisiphone animadvertisset ejus artes, et advenisset velocior celesti flamma, obfurgans eam. Quid obstat inceptis belli, o Dea inutilis, et paci addita? Exi improba: hic est noster campus, et noster dies. Nunc turde tutaris sontes Thebas. Ubi tunc eras, cum Bacchus moveret bellum? et orgia verterent in furorem armatas parentes? Aut ubi iners, dum Martius anguis potabat profanos lacus! dum Cadmus arabat? dum Sphinx superata corruit? dum pater precabatur Œdipum, ne eum necaret? dum Iocasta venit in filii thalamum face nostra? Sic instat, et astridentibus serpentibus, urget illam sponte vitantem conspectum ipsius, et longe avertentem

etiam Dan. Vide Not. Var.—479 'Optimi duo libri scribunt: tanti. Scripsit sic Papinius.' Barth.—483 Tisiphone uterque Behot. et sic passim.—490 Cadmus erat Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsiah. et edd. vett. Cadmus arat Behott. 1. 2. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Pro victa cadit

NOTÆ

480 *Miserescere*] Causam affert veru-
 su sequenti.

483 *Celesti igne*] Fulmine.

486 *Hic campus, nosterque dies*] Vete-
 res, ut supra diximus, cum aliquo
 die insigne facinus ediderant, aut
 aliquod magnum gaudium recepe-
 rant, dicere solebant: 'Hic meus est
 dies.'

487 *Cum bella cieret Bacchus? et ar-
 matas furiarent orgia matres*] Tangit
 fabulam Agaves. *Armatas* autem Thy-

asis.

489 *Aut ubi segnis eras, dum Martius
 impia serpens Stagna bibit? dum Cad-
 mus arat? dum victa cadit Sphinx?
 Dum rogat Œdipoden genitor? &c.*] Hæc omnia clara ex precedentibus.

491 *Dum lampade nostra In thalamos
 Iocasta venit*] Facibus enim accensis
 deducebantur novæ sponsæ domum
 maritorum. Et bene *nostra*. Scelus
 enim inde conseqnebatur.

Ora reducentem, premit astridentibus Hydris,
 Intentatque faces: dejectam in lumina pallam 495
 Diva trahit, magnoque fugit questura Tonanti.
 Tunc vero accensæ stimulis majoribus iræ.
 Arma placent, versæque volunt spectare cohortes.
 Instaurant crudele nefas: rex impius aptat
 Tela, et funestæ casum prior occupat hastæ. 500
 Illa viam medium clypei conata per orbem
 Non perfert ictus, atque alto vincitur auro.
 Tunc exul subit, et clare funesta precatur:
 Di, quos effosso non irritus ore rogavit
 Œdipodes, firmate nefas, non improba posco 505
 Vota: piabo manus, et eodem pectora ferro
 Rescindam, dum me moriens hic sceptrā tenentem
 Linquat, et hunc secum portet minor umbra dolorem.
 Hasta subit velox equitis femur int̄r, equique

puḍibundum vultum, et intentat ei tædas. Dea deprimit pallam super oculos suos, et fugit questura apud magnum Jovem. Tunc vero furores inflammati sunt acrioribus aculeis: bella juvant, et copię convertuntur ad illud certamen, tanquam ad spectaculum. Iterant sævam pugnam. Rex impius accommodat tela, et prior emittit funestam hastam. Illa, tentato transitu per medium umbonem scuti, non infligit ictum, et impeditur a denso auro. Tunc profugus subit, et fundit clara voce has funestas preces: Dii, quos Œdipus oculis erutis non frustra oravit, scelus consummate, non facio perversa vota: purgabo dextram, et eodem gladio transfodiam pectus meum, modo hic occumbens deserat me tenentem sceptrum, et umbra inferior auferat secum hunc dolorem. Celeris hasta dirigitur in femur equitis, et ilia equi,

Sphinx, vel, ut exhibent edd. vett. Sphynx, Pnt. habet: semina surgunt.—494 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. premit a stridentibus hydriis. Bernartius correxerit ex codd.—495 In quibusdam codd. detectam; et ita e suo notavit Danm. in margine ed. Barth.—503 Nunc exul ed. Gronov. ex negligentia correctoris. Tunc exul subiit unus Behot.—504 Di quos effosso Put.—505 In eodem codice: flammate nefas.—506 Idem codex: eodem tempora ferro.—508 Unus Behot. memor umbra.—509 Hasta subit felix in duobus Barthianis.—510

NOTÆ

498 *Versæque*] Id est, conversæ ad illud certamen, tanquam ad spectaculum.

499 *Rex impius*] Eteocles.

506 *Piabo manus*] Expiabo fratricidium mea morte. Et en quo provelit insana ambitio, et vindictæ furor; nihil pensi habet Polynices, dum

fratri vivo et sentienti sceptrum adimat, cuius vel momentaneam possessionem paratus est voluntaria morte mercari.

508 *Minor umbra*] Nempe regio solito deturbati, et victi. Ut Horatius: 'Medumque flumen gentibus additum Vietis minores volvere vartices.'

Ilia, letum utrique volens : sed plaga sedentis 510
 Laxato vitata genu ; tamen irrita voti
 Cuspis in obliquis invenit vulnera costis.
 It præceps sonipes strictæ contemtor habenæ,
 Arvaque sanguineo scribit rutilantia gyro.
 Exultat, fratris credens hunc esse cruorem. 515
 Credit et ipse metu : totis jamque exul habenis
 Indulget, cæcusque avidos illidit in ægrum
 Cornipedem cursus : miscentur fræna, manusque,
 Telaque, et ad terram turbatis gressibus ambo
 Præcipitant : ut nocte rates, quas nubilus Auster 520
 Implicuit, frangunt tonsas, mutantque rudentes,
 Luctatæque diu tenebris, hyemique, sibique,
 Sicut erant, imo pariter sedere profundo.
 Hæc pugnae facies : coeunt sine more, sine arte,

utrique volens mortem : sed eques declinavit ictum soluto genu : mucro tamen haud voti compos subit, et infixit plagam in obliquis costis equi. Equus rapide currit, spernens adductum frænum, et signavit rubentem campum cruento orbe. Polynices lætatur, ratus hunc sanguinem esse fratris, et ipse Eteocles putat, præ pavore. Et jam profugus laxat totos frænos, et obcæcatus furore inpegit præcipiti cursu in equum sauciatum. Habenæ, dextræque, et jacula implicantur, et ambo cadunt in terram, permixtis pedibus. Ut naves, quas caliginosus Auster noctu involvit, rumpunt remos, et mutant funes, ac depræliatæ diu contra umbras procellamque ac sese invicem, demerguntur una, sicut erant, in inum mare. Hæc est imago certa-

Ilia lentum utrique volans Put.—515 Omnes meliores codd. Barth. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et Behott. 1. 2. *ille cruorem* ; in alio Barthii : *ipse cruorem* ; Dan. Put. Petav. et edd. omnes : *esse cruorem*.—517 ‘Male nonnulli scripti libri : *illudit in ægrum*.’ Barth.—519 ‘Optimus liber aliter hæc concipit : *Telaque, moxque solo, turbatis gressibus, ambo Præcipitant*. Quis negabit Papi- nium sic scripsisse? In secundæ notæ codice scriptum est : *mox terram*. Nihil ab optimo muto.’ Idem.—521 Unus Behot. *frangunt tonsos* ; Dan. *pan- gunt tonsas*. Duo codd. Barthii *mucantque rudentes* ; unde ille : *mutantque*

NOTÆ

511 *Tamen irrita voti*] Non totius, quia percusserat equum, cui letum volebat.

516 *Credit et ipse*] Eteocles.

519 *Turbatis gressibus*] ‘Turbati gressus,’ sunt permixti et impliciti, ut non discernatur a spectantibus, utri, cuiusque sint. Nam et mox ‘enses Impliciti, nexæque manus.’

523 *Sedere*] Consedere, depressæ sunt. Sic lib. ix. ‘Huc undæ coeunt, et ineluctabile cœnum Vorticibusque cavis sedit.’ Prop. lib. ii. El. 14. ‘Veniat mea littore navis Servata, an mediis sidat onusta vadis.’ Seneca Hercule Furente de navi Charon- tis : ‘Sedit, et gravior ratis Utrim- que Lethen latere titubanti bibit.’

Tantum animis, iraque, atque ignescentia cernunt 525
 Per galeas odia, et vultus rimantur acerbos
 Lumine: nil adeo mediæ telluris, et enses
 Impliciti, nexæque manus, alternaque sævi
 Murmura, ceu lituos rapiunt, aut signa tubarum.
 Fulmineos veluti præceps cum cominus egit 530
 Ira sues, strictisque erexit pectora setis:
 Igne tremunt oculi, lunataque dentibus uncis
 Ora sonant: spectat pugnas de rupe propinqua
 Venator pallens, canibusque silentia suadet.
 Sic avidi incurrunt: nec dum letalia miscent 535
 Vulnera, sed coeptus sanguis: facinusque peractum.
 Nec jam opus est Furiis: tantum mirantur, et astant
 Laudantes, hominumque dolent plus posse furores.
 Fratris uterque furens cupit affectatque cruorem,
 Et nescit manare suum: tandem irruit exul, 540
 Hortatusque manum, cui fortior ira, nefasque
 Justius, alte ensem germani in corpore pressit,
 Qua male jam plumis imus tegit inguina thorax.

*minis. Congrediuntur sine peritia, sine disciplina, sed tantum animis et furore, et aspiciunt inflammata odia per cassides, et quisque torvis oculis peruestigat alterius cultum. Nihil spatii intererat, et gladii erant impliciti, insertæque invicem manus; ac mutua murmura sunt diris tanquam cornua, aut sonitus tubarum. Ut cum rapidus furor impulit propius ardentes apros, et inflat eorum pectora sub arrectis setis; oculi eorum scintillant, et ora crepitant falcatis dentibus: pallidus venator videt certamen de scopulo proximo, et prohibet canes latrare. Incurrunt pari ardore: nec dum sibi intulerunt mortiferas plagas, sed jam cruor caput fundi, et crimen est consummatum. Nunc non opus est, ut Furia eos stimulent: tantum illæ mirantur, et astant laudantes, et dolent humanam rabiem suam vincere. Uterque furens aret, et sitiit sanguinem fratris, et ignorat suum fluere. Tandem pro-
 fugus Polynices, cui ira erat fortior et justius scelus, irruit, et dextram hortatus, adegit alte gladium in corpus fratris, qua ima pars loricae non bene operit squamis*

rudentes, vel: rumpuntque rudentes.—527 Optimæ Barthii membranæ: nil adeo medium; quod verum putat.—528 Inlicitique innexæque Put.—532 Igne premunt in eodem libro; Igne micant unus Behot, pro v. l. lanataque dentibus Behot. 2. et pro v. l. lunataque.—536 Put. sed cætus. Unus Behot, facinusque peractum est.—542 Unus Behot. germani corpore.—543 Quam male jam plumis

NOTE

527 Telluris] Supple intererat.   ribus, tanquam si litui et tubæ cane-
 528 Alternaque Murmura, &c.] Id   rent.
 est, excitantur suis invicem murmu-   537 Astant Laudantes] Furie.

Ille dolens nondum, sed ferri frigore primo
 Territus, in clypeum turbatos colligit artus, 545
 Mox intellecto magis ac magis æger anhelat
 Vulnere, nec parcit cedenti, atque increpat hosti:
 Quo retrahis, germane, gradus? o languida somno,
 Et regnis effœta quies! longaque sub umbra
 Imperia! exilio rebusque exercita egenis 550
 Membra vides: disce arma pati, nec fidere lætis.
 Sic pugnant miseri: restabat lassa nefando
 Vita duci, summusque cruor, poterantque parumper
 Stare gradus: sed sponte ruit, fraudemque supremam
 In media jam morte parat: clamore Cithæron 555
 Erigitur, fraterque ratus vicisse, levavit
 Ad cœlum palmas. Bene habet: non irrita vovi,
 Cerno graves oculos, atque ora natantia leto.

suis inguina. Ille Eteocles, nondum dolorem sentiens, sed consternatus primo frigore laminæ, se totum turbatus in scuto colligit. Mox cognita magis ac magis fratris plaga, æger Polynices anhelat, et imminet hosti recedenti, atque ei insultat: Quo, frater, retrocedis? O iners somno desidia, et effœta regni mollitie! et longum imperium in alta quiete! Cernis artus induratos exilio et calamitatibus. Disce ferre arma, nec fidere prosperis rebus. Sic certant miseri. Paululum vitæ deficientis et supremi sanguinis supererat scelesto regi, et pedes paulisper consistere poterant: sed ultro cadit, et jam molitur ultimam fraudem in media morte. Cithæron, excitato spectantium clamore, resonat, et germanus Polynices putans se vicisse, tendit manus ad cœlum. Bene est, vota non fuerunt vana. Video gravatos

imis Aldd. Colin. Gryph. et Basil.—545 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. turbatus; Behot. 1. turbatos, interpolatis postremis literis: ita edd. Grasser. Gevart. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—547 Dan. Put. Petav. Lindembrog. et Cruc. increpat, hostis Quo, &c. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behot. 1. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Grasser. Gevart. et Amstel. increpat hostem: Quo, &c. Behot. 2. increpat hoste, Quo, &c. Vide Not. Var. Nic. Heinsius ad Ovid. Heroid. Epist. legit: hostes; i. e. hostiles. Cf. vs. 22. supra.—548 Put. hoc languida somno.—549 In eodem libro: hoc longa sub umbra.—553 Unus Behot. poterantque parumper.—557 Dan.

NOTÆ

545 *In clypeum turbatos colligit artus* Virgilius Æn. xii. 'Et se collegit in arma.'

546 *Æger* Polynices.

547 *Atque increpat hosti: [hostem:] Quo retrahis, germane, gradus]* Legendum censet Nicolaus Heinsius: *Atque*

increpat, hostes Quo retrahis, germane, gradus? non, ut nunc legitur, *hostis, vel hosti, vel hostem.*

554 *Fraudemque supremam]* P. Syrus: 'Boni est viri etiam in morte nullum fallere.'

555 *Clamore]* Spectantium scilicet.

Huc aliquis propere sceptrum atque insigne comarum,
 Dum videt. Hæc dicens gressus admovit, et arma, 560
 Ceu templis decus et patriæ laturus ovanti,
 Arma etiam spoliare cupit: nondum ille peractis
 Manibus, ultrices animam servabat in iras.
 Utque superstantem, pronumque in pectore sensit,
 Erigit occulte ferrum, vitæque labantis 565
 Reliquias tenues odio supplevit, et ense
 Jam lætus fratris non frater corde reliquit.

oculos, et vultum leto immersum. Huc aliquis cito afferat sceptrum, et diadema, dum ille videt. Hæc loquens appropinquavit, et vult etiam detrahere arma, velut ea in triumphum Thebas portaturus, et iis decoraturus templa. Nondum illi peracta erat vita, et ille custodiebat animam, ut se vindicaret. Ulque animadvertit fratrem supstantem, et inclinatum pectori suo, levavit clam ense, et firmavit odio tenues reliquias vitæ deficientis, et jam exultans frater reliquit gladium in corde

~~~~~

Pat. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *an irrita*.—559 Pat. *insigne coronæ*.—562 Nic. Heinsius in *Advers.* lib. III. cap. 9. p. 464. legit: *nondum ille peractus Manibus*: ita nimirum contendit corrigi debere. Cf. Theb. VIII. 9. seqq. de Amphiarao.—563 Edd. vett. *ultricemque*.—564 'Scribendum cum unis optimis membranis: in pectora.' Barth.—567 *Jam lætus frater fratris sub corde reliquit* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Jam lætus fuit fraterno in corde reliquit* Behot. I. Dan. Pat. Petav. Lindenbrog. et

NOTE

559 *Huc aliquis propere sceptrum, atque insigne comarum, Dum videt*] Aposiopesis. Supprimitur enim verbum, 'afferat,' aut aliud simile. Verba sunt Polynicis fratri morienti insultantis. Huc aliquis mihi protinus afferat sceptrum et diadema, quod Noster vocat *insigne comarum*, ut frater, dum exiguum adhuc ei vitæ superest, aspiciat me regni Thebani insignia gestantem; eoque dolore moriens torqueatur. Hæc enim fuit summa votorum ipsius, quæ supra expressit his verbis: 'Non improba posco Vota, piabo manus, et eodem pectora ferro Rescindam, dum me moriens hic sceptrum tenentem Linquat, et hunc secum portet minor umbra dolorem.'

560 *Et arma*] In vetustissimo optimoque codice versus margini est

ascriptus, tanquam per parentheses huic subjungendus: *Demens, qui primo fratrem haud spoliaverit ense*. De quo esto aliorum censere: ego intrudere nolim, etsi nec sit malus, et sententiam habeat oppido quam bonam, cum in nullo alio libro ejus extet vestigium. Locutio etiam Virgiliana. *Æn.* IX. 'Demens, qui Rutulum in medio non agmine regem Viderit irrumpentem, ultroque inclusit urbi.'

563 *Ultrices*] Alii legunt *ultricem*.

567 *Jam lætus fratris non frater* [frater fratris sub] corde reliquit] Variant, scripti codices. Alii *jam lætus fati*; alii *fraterno in corde*, et *fratri fraterno corde*. Sed codex Berneggeri *fratris non frater corde reliquit*: idemque invenitur in codice Bavar. et Monaciensi, et explicandum est,

Ille autem, Vivisne? et adhuc manet ira superstes,
 Perfide, nec sedes unquam meriture quietas?
 I mecum ad manes: illic quoque pacta reposcam, 570
 Si modo Agenorei stat Gnossia iudicis urna,
 Qua reges punire datur. Nec plura locutus,
 Concidit, et totis fratrem gravis obruit armis.
 Ite truces animæ, funestaque Tartara leto
 Polluite, et cunctas Erebi consumite poenas. 575
 Vosque malis hominum, Stygiæ, jam parcite, Divæ.
 Omnibus in terris scelus hoc, omnique sub ævo
 Viderit una dies, monstrumque infame futuris
 Excidat, et soli memorent hæc prælia reges.
 At genitor, sceleris comperto fine, profundis 580
 Erepsit tenebris, sævoque e limine profert

fratris. Ille autem Polynices: Vivisne? et adhuc post te ira manet, perjure, nec unquam meriture tranquillæ sedes? Descende mecum in Inferos: illic etiam fidem repetam, si tamen quasitor Cretensis, Agenoris nepos, urnam moveat, qua reges plectantur. Nec fatus plura, corruit, et oppressit germanum toto armorum pondere. Ite feroces animæ, et contaminate morte vestra atros Inferos, et exhaurite omnia Erebi supplicia. Vosque, Deæ Stygiæ, jam ignoscite criminibus hominum: unica dies spectaverit hoc scelus in universis terris, et in omni ævo, ac infandum portentum effluat e nepotum memoria, solique reges recordentur hoc certamen. At pater, ut audit crimen consummatum, deserit obscurum antrum, et producit e crude-

////////

Cruc. Jam latus fratri fraterno in corde Behot. 2. Vide Not. Var.—570 Huc mecum Put.—572 Quæ reges Dan. Qui reges Behot. 1. et Behot. 2. a m. sec. 'Omnino legendum Quæ, ut diserte præferunt duo optimi libri.' Barth.—581

NOTE

non fraterno animo. Nihil erant illa priora: hoc demum lætus erat, hoc maxime placebat eorum, quæ tanquam minime frater fratri fecerat. Pertinet huc illud, quod est simile Ovidiano: 'Pugnat materque sororque,' pro materno et sororio affectu. Gronovius.

569 *Quietas*] Quia in mortem ipsam usque sceleratus es. *Vet. Schol.*

571 *Aganorei stat Gnossia iudicis urna*] Minois scilicet, Agenoris per Europam filiam nepotis, et qui in Creta, cujus Gnossos caput, justis-

sime regnaverat: unde apud Inferos post mortem iudex factus creditur.

575 *Consumite*] Id est, omnes sustinete poenas. Lactantius explicat: 'Subite transeundo.'

576 *Stygiæ Divæ*] Eumenides, Furie.

578 *Una dies*] Ista tantum, quo factum est certamen.

579 *Et soli memorent hæc prælia reges*] Ut caveant, ne in similes incendant contentiones, quarum tam infastus solet esse exitus.

580 *Genitor*] Œdipus.

Mortem imperfectam : veteri stat sordida tabo
 Utraque canities, et durus sanguine crinis
 Obnubit furiale caput : procul ora, genæque
 Intus, et effossæ squalent vestigia lucis. 585
 Virgo autem impositæ sustentat pondera lævæ,
 Dextra sedet baculo : qualis si puppe relictæ
 Exosus pigri manes sulcator Averni
 Exeat ad Superos, solemque et pallida turbet
 Astra, nec ipse diu fortis, patiensque superni 590
 Aëris : interea longum cessante magistro
 Crescat opus, totisque expectent sæcula ripis.
 Talis init campum, comitique extrema gementi,
 Duc, ait, ad natos, patremque recentibus oro
 Injice funeribus : cunctatur nescia virgo 595
 Quid paret : impediunt iter, implicitosque morantur
 Arma, viri, currus, altaque in strage seniles
 Deficiunt gressus, et dux miseranda laborat.

libus foribus mortem imperfectam. Cani crines et cana barba squalent antiquæ sanie, ac capilli cruore concreti tegunt horridum caput. Os et genæ longe introrsum recedunt, et cavi sinus erutorum oculorum sordent. Puella autem sustinet pondus impositæ manus sinistra, dextra scipione innititur. Qualis portitor pigri Averni, si iratus umbris revisat Superos, deserta cymba, et suo aspectu turbet solem ac pallida reddat astra; quamvis non diu possit sustinere lucem: et interea, nauta multum tardante, opus crescat, et umbræ illum præstolentur in omnibus ripis. Talis Œdipus petit campum, et dixit comiti multum gementi, Duc, precor, ad liberos, et injice patrem in eorum recentia cadavera. Puella cunctatur ignara quid ille volent animo. Arma, homines, currus impediunt viam, et retardant illos iis implicitos. Senex ægre incedit per celsum cumulum occisorum, et deploranda dux fatigatur. Ut

Erupt tenebris Dan. Erepsit latebris optimæ Barthii membranæ.—582 Dan. fit sordida tabo.—583 Put. et duri sanguine crines.—584 Obnubit ferale caput correxerit Marklandus ad Sylv. v. 1. 219.—588 Behot. 1. Aldd. Colin. Gryph. et Basil. nigri m. s. Averni: Bernartius correxerit ex codd. manuscriptis.—600

NOTE

582 *Mortem imperfectam*] Sic vocat cæcitatem; cæci enim, cum non fruantur luce, pæne mortui judicantur.

583 *Utraque canities*] Capitis scilicet, et barbæ.

588 *Pigri sulcator Averni*] Charon Inferorum portitor.

590 *Nec ipse diu*] Qui enim diu in tenebris sederunt, cum inde exeunt,

vix lucem perferre possunt. Quidam et nimio lumine visum amiserunt.

591 *Magistro*] Nauta, portitore.

592 *Sæcula*] Pro hominibus posuit, secutus Lucretium, qui dixit lib. v. 'Inde loci mortalia sæcla creavit.' Et ibidem: 'Tum tibi terra dedit primum mortalia sæcla.'

595 *Virgo*] Antigone.

Ut quæsjta diu monstravit corpora clamor
 Virginis, insternit totos frigentibus artus. 600
 Nec vox ulla seni : jacet, immugitque cruentis
 Vulneribus, nec verba diu tentata sequuntur.
 Dum tractat galeas, atque ora latentia quærit,
 Tandem muta furens genitor suspiria solvit :
 Tarda meam, pietas, longo post tempore mentem 605
 Percutis ? estne sub hoc hominis clementia corde ?
 Vincis me miserum, vincis, natura, parentem.
 En habeo gemitus, lacrymæque per arida serpunt
 Vulnera, et in molles sequitur manus impia planctus.
 Accipite infandæ justa exequialia mortis, 610
 Crudeles, nimiumque mei : nec noscere natos,
 Alloquiumque aptare licet : dic, virgo, precanti,
 Quem teneo ? quo nunc vestras ego sævus honore
 Prosequar inferias ? o si fodienda redirent

ejulatus puella ostendit corpora diu investigata, injectit totum se in rigentes filios. Nec vox ulla est grandævo. Stratus ululat tangendo sanguineas plagas, nec verba diu quæsjta illi veniunt. Dum tangit cassides, et scrutatur vultus sub iis abditos, tandem furens pater laxavit gemitus, quos dolor retinuerat : Sera pietas, post longum tempus tangis meum animum ? Estne commiseratio in hoc hominis corde ? Expugnas me, natura, expugnas infelicem patrem. En suspiro, et fletus fluunt ex extinctis oculis. Jam manus impia sequitur teneros planctus tundendo pectus meum. Accipite funebres inferias sceleratæ necis, sævi et nimium mei. Nec licet videre natos, nec hos alloqui. Dic, puella, mihi roganti, quem teneo ? Quo nunc honore crudelis afficiam vestra funera ? O si restituerentur oculi, quos possem

*****

Unus Behot. instravit totos.—604 Tandem multa Dan. et Behott. 1. 2.—609 Lumenta in quibusdam codd. Sed vide Nic. Heins. ad Ovid. Tom. 1. 96. 'Melior lectio optimorum duorum, et Bernartii librorum : et in molles sequitur'

NOTÆ

602 *Nec verba diu tentata sequuntur*] Imitatio ex Ovidio Met. xi. 'Lingua tacet ; nec vox tentataque verba sequuntur.' Virg. Æn. xii. 'Nec vox aut verba sequuntur.'

606 *Sub hoc hominis*] Id est, meo, demonstrative.

608 *Per arida serpunt Vulnera*] Per oculos effossos : et cæcitatem aridam dixit, eo quod, deficientibus oculis, lacrymarum origo cessaverit.

609 *Molles*] Miseris enim molliores animi.

610 *Exequialia mortis*] In morte vestra lacrymas fundo, quibus solis vobis parentare possum.

611 *Nimiumque mei*] Id est, similes criminibus. Cruceus existimat Cædipum appellare filios 'nimium suos,' quod sint ejus filii simul et fratres, ut ex incestis Jocastæ nuptiis procreati.

Lumina, et in vultus sævire ex more potestas ! . . . 615
 Heu dolor, heu justo magis exaudita parentis
 Vota, malæque preces ! quisnam fuit ille Deorum,
 Qui stetit orantem juxta, præceptaque verba
 Dictavit fatis ? furor illa, et movit Erinnyes,
 Et pater, et genitrix, et regna oculique cadentes ; 620
 Nil ego : per Ditem juro dulcesque tenebras,
 Immeritamque ducem, subeam sic Tartara digna
 Morte, nec irata fugiat me Laius umbra.
 Hei mihi, quos nexus fratrum, quæ vulnera tracto !
 Solvite, quæso, manus, infestaque vincula tandem 625
 Dividite, et medium nunc saltem admittite patrem.
 Talia dequestus, paulatim sumserat iras
 Mortis, et occulte telum, ni nata vetaret,
 Quærebat ; sed casta manu subtraxerat enses
 Antigone : furit inde senex : Ubi noxia tela ? 630

erueri, et facultas adhuc esset saviendi, ex more, in meam faciem. Heu dolor, heu plus æquo exaudita patris vota, et diræ preces. Quodnam illud fuit numinum, quod affuit precanti, et dedit fatis exequenda verba mihi jussa ? Hæc posuit in ore furor, et Erinnyes, et genitor, ac mater, regnumque, et effossi oculi ; nihil ego contuli. Testor Plutonem, gratamque cæcitatem, et ducem innoxiam ; sic ingrediar Inferos merita morte, et umbra irata Laii mihi semper obversetur ante oculos. Heu me, quos amplexus fratrum, quas plagas tango ? Laxate, precor, manus, et dirimite tandem invisos nexus, et nunc saltem admittite medium patrem. Inter hos questus, paulatim ceperat cupidinem moriendi, et clam telum quærebat, sed casta Antigone prohibuit, subtractis ensibus. Hinc longævus furore corripitur : Ubi

manus impia planctus. Barth.—621 *Hæc ego Put.*—627 *Talia conquestus Aldd.* Colin. Gryph. et Basil. *Talia dequestus Lang.* Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. et edd. recentt.—629 Marklandus ad Sylv. iii. 4. 87. correxit : *sed cauta manu.* 'Plerique manuscripti libri habent *subpreperat* ; quod fortasse ex *suppresserat* natum. Nihil tamen a vulgata lectione mutan-

NOTÆ

616 *Exaudita parentis Vota, malæque preces*] Liberi maxime cavere debent, ne provocent iram parentum:

irati enim erumpunt in vota contra filios, quæ nimium exaudiuntur a Deo, ut constat pluribus exemplis.

619 *Dictavit fatis*] Ut evenirent fataliter fecit.

621 *Nil ego*] Miseri enim et nocentes scelera sua potius Diis cælo-

que ascribunt, quam sibi. Vide supra.

623 *Nec irata fugiat me Laius umbra*] Virgilius *Æn.* iv. 'Omnibus umbra locis adero.'

627 *Dequestus*] Frequens Papinio verbum lib. i. 'Similesque notos dequestus et imbres.' Sidonius lib. ix. Ep. 9. 'Longum tacere nos, vir sacratissime, in commune dequestus es.'

Heu furiae, num totum abiit in corpora ferrum ?
 Dicentem comes ægra levat, mutumque dolorem
 Ipsa premit, sævum gaudens planxisse parentem.
 Olim autem inceptæ clamore exterrita pugnæ
 Regina extulerat notum penetralibus ensem, 635
 Ensem sceptriferi spoliū lacrymabile Laii.
 Multaque cum Superis et diro quæsta cubili,
 Et nati furiis, et primi conjugis umbris,
 Luctata est dextra, et prono vix pectore ferrum
 Intravit tandem, et venas prorupit aniles 640
 Vulnus, et infelix lustratur sanguine lectus.
 Illius exili stridentem in pectore plagam
 Ismene collapsa super lacrymisque comisque
 Siccabat plangens : qualis Marathonide sylvæ
 Flebilis Erigone, cæsi prope funera patris, 645

letalia tela? Heu furiae, an totum ferrum conditum est corporibus filiorum? Comes mæsta erigit loquentem, et ipsa dissimulat tacitum luctum, læta quod fleverit crudelis pater. Verum regina consternata clamore inchoati prælii extraxerat e penetralibus notum gladium, flebile gestamen regis Laii. Et cum nulla exposuisset cum Superis, et incesto lecto, et furiis filii, ac umbra prioris mariti, oblita est dextra, et inclinato pectore in ferrum, tandem illud intravit, et plaga secuit seniles venas, et infortunatum cubile expiatur cruore suo. Ismene corruens super matrem tergebat fletibus suis ac capillis vulnus, quod stridebat in debili illius pectore. Qualis deploranda Erigone in nemore Marathonio, juxta cadaver occisi patris, exhaustis

*****

dum.' Barth.—632 Put. comes atra levat.—640 'In majore librorum parte irrupit scribitur. Nihil tamen mutandum.' Barth. prorumpit aniles Put.—641 Behot. 1. 2. in sanguine pectus; sed Behot. 1. pro v. l. habet lectus. Nonnulli

NOTE

631 Corpora] Filiorum scilicet.
 635 Regina] Jocasta.
 638 Furiis] Parricidio, et incesto.
 639 Luctata est dextra] Ob debilitatem scilicet manus, et senium. Sunt et auctores qui tradunt Jocastam laqueo vitam finivisse.
 641 Lustratur] Expiatur. Pollutus enim fuerat incestu cum filio.
 644 Qualis Marathonide sylva, &c.] Sylva fuit prope Marathonem Atticæ locum, ubi Icarinus pater Erigones peremtus fuit a pastoribus. Ad quem locum cum pervenisset Erigone, præ-

Delphi. et Var. Clus.

eunte cane, et patrem occisum vidisset, nimio dolore victa, se laqueo ad arborem interfecit, electis fortioribus ramis, ne forte infirmioribus fractis lapsu corporis mortem effugeret. Pinu postea, in qua pependerat, hanc regionem, ejus umbra, infestante, incolæ, ad placandos ejus manes, ora in humanam speciem ipsi efformata in eadem arbore suspenderunt, ac pastorum frequentia ac cantibus diem celebrem fecerunt. Ad quod forte alludit Virgilius : 'Tibique Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.'

Stat.

4 Y

Questibus absuntis tristem jam solvere nodum
 Coeperat, et fortes ramos moritura legebat.
 At jam, læta ducum spes elusisse duorum,
 Res Amphionias alio sceptrumque maligna
 Transtulerat Fortuna manu, Cadmique tenebat 650
 Jura Creon. Miser heu bellorum terminus! illi
 Pugnant fratres: hunc et Mavortia clamant
 Semina, et impensus patriæ paulo ante Menœceus
 Conciliat populis: scandit fatale tyrannus
 Flebilis Aoniæ solium: pro blanda potestas, 655
 Et sceptri male suadus amor! nunquamne priorum
 Hærebunt documenta novis! juvat ecce nefasto
 Stare loco, regimenque manu tractare cruentum.
 Quid melior Fortuna potest? jam flectere patrem

lamentis jam coeperat laxare tristem nodum, et eligebat validiores ramos, ut se suspenderet. At jam fortuna gaudens decepisse vota duorum regum, alio transmiserat, iniqua dextra, imperium et sceptrum Amphionis, et Creon occupabat regnum Cadmi. Infortunatus heu finis bellorum! Germani pro illo decertaverant. Martia semina hunc vocant, et Menæceus, qui paulo ante se decoverat pro patria, dat ei favorem citium. Ascendit tyrannus in funestum solium miserandæ Bæotiz. Proh lenocinans potestas, et malesuada regnandi libido! Nunquamne exempla regum priorum insurgentur successorum animis! En placet insidere nefariæ sedi, et manu tenere sanguineum sceptrum. Quid non possunt res secundæ? Jam incipit paternos affectus

~~~~~

Barthiani habent etiam *pectus*.—646 Pnt. *jam vulnere nodum*.—647 'Melior est scriptura optimi aliorumque codicum, *ligabat*; quam concinnare non erat librarium. Cum nostris libris faciunt Lindenbrogianus melior, et vett. duo edd. Alterum tamen tuetur Lutatius.' Barth. *ligabat* habent etiam Buslid. et Behot. 2. pro v. l.—652 Jortinus pro *clamant* conjectabat *clarant*. 'Mimine mutandum *clamant*; nam rei inanimatæ sæpe hoc verbum tribuitur, pro indicant, manifestant, testes sunt. Propert. i. 18. 18. 'Et non ulla meo clamant in ore fides:' ubi plura habet Passeratius.' Burman.—654 *Conciliat populos* unus Lindenbrogii.—656 *Et sceptri male suadus amor* unus Behot. *male suadus honor* unus Barth.—658 Unus Behot. *regnumque*.—660 Codd. Linden-

NOTÆ

646 *Jam solvere*] Id est, laxare, ut se strangularet. *Nodum*] Laqueum.

649 *Amphionias*] Thebanas, ab Amphione.

650 *Cadmique tenebat Jura Creon*] Pausanias Creontem non regem facit, sed tantum tutorem regis parvuli Laodamantis Eteoclis filii.

651 *Illi Pugnantur*] Vide Theb. i. 42. *Illi*] Creonti.

652 *Clamant*] Ad regni successionem.

659 *Jam flectere patrem Incipit*] Eodem spectat oratio Charidemi ad Darium apud Curtium lib. iii. cap. 7. 'Tu quidem licentia regni subito mutatus, documentum eris posteris,

Incipit, atque datis abolere Menœcea regnis. 660
 Primum adeo sævis imbutus amoribus aulæ,
 Indicium specimenque sui, jubet igne supremo
 Arceri Danaos, nudoque sub axe relinqui
 Infelix bellum, et tristes sine sedibus umbras.
 Mox reducem Ogygiæ congressus limine portæ 665
 Œdipoden timuit paulum, seseque minorem
 Confessus tacite, promptamque coërcuit iram.
 Mox redit in regem, cæcumque audentibus hostem
 Increpitans, Procul, inquit, abi victoribus omen
 Invisum, et Furias averte, ac mœnia lustra 670
 Discessu Thebana tuo: spes longa peracta est.
 Vade, jacent nati: quæ jam tibi vota supersunt?
 Horruit instinctu rabido, steteruntque trementes,
 Ceu visu præsentē, genæ, seniumque recessit.
 Tunc natam baculumque manu dimisit, et iræ 675

inflectere, et delere memoriam Menœcei, adepto principatu. Itaque infectus crudelis aulæ moribus, dedit hoc primum sui experimentum et documentum: imperat Græcos summoventi a supremis flammis, et in bello occisorum cadavera deseri sub aperto aëre, et mæstos manes vagari. Mox in limine portæ Ogygiæ habens obviam Œdipum qui revertebatur, eum paulum reveritus est, et tacite se confessus est ei inferiorem, et repressit erumpentem iracundiam. Deinde resumit animum tyranni, et objugans audacious cæcum inimicum: Longe, ait, exi, præsagium odiosum victoribus, et detorque Furias, et expia exitu tuo muros Thebanos. Longa tua vota adimpleta sunt. I, periere liberi. Quid tibi jam restat optandum? Horruit Œdipus motu furioso, et palpebræ antea trepidantes steterunt fixæ, seu habuisset oculos, et abiit senium. Tunc reliquit filiam, et scipionem, et fultus ira protulit hæc verba feroci

*****

brogii: atque Ditis.—661 Put: imbutus moribus. 'Omnino cum nostris melioribus, et uno tali ex Lindenbrogii codicibus, scribendum est: imbutus moribus aulæ.' Barth.—668 Sed redit in regem Barm. Taurin. Dan. et Behott. 1. 2. cacumque Dan. audentius Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Burm. unus Behot. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. ut malint Jortinus, et Burman. ad Ovid. Art. 1. 608. audacious alter Behot. audentibus Gronov. Barth. et Veen.—675 Put. Petav. Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. steterantque trementes; Dan. Gronov. Barth. Veen. et Delph. steteruntque trementes.—674 Ceu visæ squalore genæ Put.—676 Dan. Petav. Behott. 1. 2. Lang. Laur.

NOTÆ

cum se permisere fortunæ, etiam naturam dediscere.'

660 Menœcea] Menœcei memori-
 am, virtutes.

661 Amoribus [Moribus] Alia lec.

tio, amoribus, sed altera melior videtur.

662 Jubet igne supremo, &c.] Hoc jam notum est.

Innixus tumido vocem de pectore rumpit:
 Jamne vacat sævire, Creon? modo perfida regna
 Fortunæque locum nostræ, miserande, subisti,
 Et tibi jam fas est regum calcare ruinas?
 Jam tumultis victos, socios jam mœnibus arces? 680
 Macte, potes digne Thebarum sceptrâ tueri.
 Hæc tua prima dies: sed cur nova contrahis amens
 Jura? quid anguste tantos metiris honores?
 Exilium intendis? timida inclementia regum
 Ista: feros avidus quin protinus imbuïs enses? 685
 Crede: licet veniat cupidus parere satellites,
 Intrepidusque secet non evitantia colla.
 Incipe: an expectas ut pronus supplice dextra
 Sternar? et immitis domini vestigia quæram?
 Finge autem tentare, sines? mihine ulla minaris 690
 Supplicia? aut ullos reris superesse timores?

pectore: Jamne, o Creon, te decet sævire? Modo miser adeptus es perfidum imperium, et sedem dignitatis nostræ, et tibi jam licet proterere jacentes reges? Jam prohibes victos a sepulcris, et cives patria? Macte, potes digne tenere sceptrum Thebanum. Hæc est tua dies prima. Sed cur mœnibus recentem potentiam? Quid angustam reddis tantam dignitatem? Minaris exilium? Hæc sævitia arguit pavorem principum. Quin potius avidus meo sanguine statim infectis sævum gladium? Crede, lictor promptus ad obsequendum accedat: licet, et nihil metuens amputet cervicem non declinantem. Aggredere: an expectas ut curvatus supplex procumbam, et quæram porrectis manibus pedes sævi domini? Pone velim, permittas? Mihine intentas aliquas pœnas? aut arbitraris ullos metus mihi restare? Imperas deserere

~~~~~

Bœlid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *de pectore rumpit*; Put. et edd. recentt. *de pectore rumpit*.—677 *Jamne vocat Behot. 1. expuncta litera a, relictum vocet, cum his gloss. 'Id est, desiderat. Alias est vacat: i. e. tempus estne jam sæviendi?'*—679 *Dan. regum inculcare ruinas*.—680 *Jam tumultis junctos socios, &c.* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. correxit Bernartius ex codd. manuscriptis.—682 *Hæc tibi prima dies unus Behot.*—685 *Put. imbuïs enses*.—686 *'Distinctio vitiata nonnihil. Scribe: Crede*

NOTÆ

677 *Perfida regna]* Ob Eteoclis perfidiam.

682 *Hæc tua prima dies]* Hoc tui specimen prima die imperii tui. *Nova contrahis]* Cur parce usurpas tua jura, cur ea contrahis, quæ extendere debebas? rudis adhuc es, nec

expertus, quid tyranno liceat.

683 *Anguste metiris honores]* Exilium imperas ei, quem potes occidere. Cur non sævius aliquid jubes? Ista mihi parva sunt, qui sponte in me ipsum aliquid crudelius exercui.

Linquere tecta jubēs? cœlum terrasque reliqui
 Sponte, atque ultricem crudelis in ora retorsi
 Non ullo cogente manum: quid tale jubere,
 Rex inimice, potes? fugio, excedoque nefandis 695
 Sedibus: an refert, quo funera longa, measque
 Transportem tenebras? ne non gens cuncta precati
 Concedat, patriæ quantum miser incubo terræ?
 Sed dulces Thebæ! nimirum hic clarior ortus,
 Et meliora meos permulcent sidera vultus. 700
 Hic genitrix, natiq̃ue: habeas Thebana regasque
 Moenia, quo Cadmus, quo Laius omine rexit,
 Quoque ego: sic thalamos, sic pignora fida capessas:
 Nec tibi sit virtus fortunam evadere dextra;
 Sed lucem deprensus ames: satis omina sanxi: 705
 Duc, age, nata procul: quid te autem luctibus addo?
 Da, rex magnæ, ducem: timuit miseranda relinqui
 Antigone, mutatque preces: Felicia per te

urbem? Ultro deserui cœlum terramque, ac sævus converti vindicem manum in proprium vultum, nullo adigente. Quid rex in tuo odio tale potes imperare? fugio et emigro nocentibus locis. An interest, quo transferam longam mortem, et noctes meas? Non ne omnis natio indulgebit roganti mihi tantum terræ, quantum miser occupo in patria? Sed blandæ Thebæ: nempe ortus solis hic mihi clarior est, et gratiora astra recreant meos oculos. Hic mater, et nati. Habeas Thebas, et eas gubernes iisdem auspiciis, quibus Cadmus eas gubernavit, quibus Laius, et quibus ego. Habeas tale conjugium, et æque pios liberos. Nec ea sis virtute præditus, ut possis manu tua effugere miseram sortem; sed ignavus diligas vitam. Satis imprecatu sum. Duc me longe, filia. Sed cur te adjiciam meis calamitatibus? Præbe mihi ducem, rex magnæ. Misera Antigone metuens acellî a patre, mutat preces: Te

licet: Veniat cupidus, &c. Barth.—692 ‘Melior emphasis in lectione optimi exemplaris: *cælumque terramque*. Id est elementa ipsa aëris et terræ. Cum alternum illud regiones tantum indicare videatur. Sic et unus ex reliquis libris.’ Barth.—697 ‘Obscurior sermo, quem, vere ut Divus ex machina quidem, expedit more suo, ille omnium optimus maximus liber: *an non: sensu clarissimo: An non quælibet gens mihi tantum terræ concedet, quantum patriæ terræ hic incubo?*’ Idem. *nec non* unus Behot.—701 *Hic genitrix* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. nonnulli codd. Barthiani et Venett. 3. 4. *Hinc genitrix* Behot. 1. et Dan. *Hic genitrix* Put. Petav. et edd. vett.—706 ‘In libris nonnullis est: *Dux age nata procul*: id est, præ te age, aut duc manu. Ta-

NOTÆ

704 *Nec tibi sit virtus fortunam evadere dextra*] Postquam omnia calamitatum genera imprecatu est Creonti, addit illud ultimum, ut illi animus non sit ad effugienda tot mala generosa morte. Sic sentiebant veteres.

Regna, verende Creon, sanctasque Menœceos umbras :
 Da veniam afflicto, dictisque ignosce superbis. 710
 Hunc morem fandi longæ fecere querelæ.
 Nec soli ferus iste tibi : sic fata, Deosque
 Alloquitur : durus luctu, facilisque nec ipsi
 Sæpe mihi : pridem indomito sub pectore fervet
 Libertas misera, et sævæ spes anxia mortis. 715
 Et nunc ecce tuas irritat callidus iras,
 Suppliciumque cupit : sed tu majoribus, oro,
 Imperii potiare bonis, altusque jacentes
 Prætereas, et magna ducum vereare priorum
 Funera. Et hic quondam solio sublimis, et armis 720
 Septus, opem miseris, jura et poscentibus æquus,
 Supplicibusque dabat : cui nunc ex agmine tanto

oro, venerande Creon, per fortunatum regnum, et per sacros manes Menœcei : ignosce afflicto. Indulge veniam tumidis verbis. Longæ calamitates hanc illi fecere loquendi consuetudinem. Nec asper est tibi soli ; sic alloquitur fata, et Deos. Morosus ob luctum, et sæpe intractabilis mihi ipsi. Infelix libertas, et spes inquieta crudelis leti dudum fervent in effræno ejus pectore. Et nunc ecce astutus lacessit tuam iram, et optat puniri. Sed tu fruarere, precor, majoribus commodis principatus, et excelsus negligas quæ humiles dicunt, et extimescas ingentes casus priorum regum. Et hic quondam altus solio, et stipatus armatis, præbebat auxilium supplicibus et miseris, et tribuebat jus poscentibus : cui nunc, nondum profugo, una comes restat

men a vulgata et perspicua lectione nihil mutandum puto.' Barth.—714 Put. *sub pectore vivit* ; Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *sub pectore ferves* ; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Venett. 3. 4. et recentt. *sub pectore fervet*.—715 Petrens. et Burm. pro v. l. *spes aspera* ; Lang. Laur. Lipsian. Burm. Taurin. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *spes irrita* ; Buslid. Venett. 3. 4. et recentt. *spes anxia*.—719 Put. *venerare priorum*.—721 Petrens. Burm. Taurin. Behot. 2. et tres codd. Lindenbrogii : *et jura potentibus æquis* : ita etiam emendavit Marklandus ad Sylv. iv. 6. 69. sic quoque codex Lugdunensis Bibliothecæ. *et jura potentibus æqua* Burm. pro v. l. *et jura potentibus æquis* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *jura et poscentibus æquis* alter Behot. Gronov. Barth. Veen.

NOTÆ

712 *Sic fata, Deosque*] Perpetuis jurgiis incessit homines et Deos, tam diuturnorum malorum impatentia desperabundus. *Vet. Schol.*

713 *Durus luctu*] Malis induruit, nec quenquam timet. *Vet. Schol.*

718 *Altusque jacentes*] Elatus im-

perii dignitate, miseros, humilesque despicias.

719 *Vereare priorum*] Ante oculos habes fata priorum ducum.

722 *Cui nunc ex agmine tanto Una comes*] Quod plus misericordiam movere debet.

Una comes, necdum exul erat: felicibus hicne
 Obstat? in hunc odiis et regni viribus exis?
 Hunc abigis tectis? an ne prope limina clarum 725
 Ingemat, et votis intempestivus oberret?
 Pone metum, procul usque tua summotus ab aula
 Flebit: ego erectum subigam, et servire docebo.
 Coetibus abducam, solaque in sede recondam.
 Exul erit: nam quæ migranti externa patebunt 730
 Moenia? vis Argos eat, hostilesque Mycenæ
 Squalidus irreptet? victique ad limen Adrasti
 Aonias narret clades? tenuemque precetur
 Rex Thebanus opem? miseræ quid crimina gentis
 Pandere, quid casus juvat ostentare pudendos? 735
 Conde, precor, quodcumque sumus: nec longa precamur
 Dona, Creon: miserere senis mœstique parentis.
 Hic precor, hic manes indulge ponere: certe
 Thebanos sepelire licet. Sic orat, humique
 Volvitur: abducit genitor, sævumque minatur 740

ex tanta stipatorum multitudine. Hicne obstat felicitati tuæ? In hunc insurgis totis odiis, et tota vi principatus? Hunc urbe expellis? An, ne ingemiscat alta voce ad fores tuas, et votis inominatus circum vagetur? Abjice timorem hunc: longe usque seductus a tua regia plorabit. Ego mansuefaciam ferocem ejus animum, et docebo parere. Eum avellam e conventibus, et occultabo solum domi: sic exulabit. Nam si emigraret, qui muri extranei ei aperientur? Vis, eat Argos, et sordidus irreptet ad hostiles Mycenæ? et narret calamitates Thebanas ad portam debellati Adrasti? et rex Thebanus mendicet modicum victum. Quid juvat divulgare scelera infelicitis nationis? Quid monstrare ignominiosos casus? Occulta, rogo, quodcumque sumus: nec petimus munera longe duratura, Creon: miserere senis, et afflicti patris. Hic, oro, hic illi concede finire vitam. Certe permittitur inhumare Thebanos. Sic precatur, ac humi volvitur. Pater abducit eam, et minas jactat, in-

~~~~~

et Delph.—723 Optimus Barthianus *nec dum exul erit.*—728 *Flebit et erectum* unus Behot.—729 'Sic legunt omnes nostri libri: *Coetibus abducam.* Nihil mutatione opus, licet rō avellam imperiosæ sententiæ videatur accommodatius.' Barth. avellam Lipsian. et codd. Lindenbrogii.—730 *Put. nam quem.*—733 *Aonias referat clades* in eodem codice.—737 Behott. 1. 2. Lang. Lipsian.

NOTÆ

724 *Et regni viribus exis*] Tacitus: 728 *Erectum*] Id est, ferocem, indomitum, superbum.
 'Vi principis non ulciscar.'

Indignans veniam : qualis leo rupe sub alta,
 Quem viridem quondam sylvæ montesque tremebant,
 Jam piger, et longo jacet exarmatus ab ævo,
 Magna tamen facies, et non adeunda senectus :
 Et si demissas veniat mugitus ad aures, 745
 Erigitur, meminitque sui, viresque peractas
 Ingemit, et campis alios regnare leones.
 Flectitur affatu, sed non tamen omnia rector
 Supplicis indulget lacrymis, partemque recidit
 Muneris. Haud, inquit, patriis prohibebere longe 750
 Finibus, occursu dum non pia templa domosque
 Commacules, habeant te lustra, tuusque Cithæron :
 Atque hæc ecce tuis tellus habitabilis umbris,
 Qua bellum, geminæque jacent in sanguine gentes.
 Sic ait, et ficto comitum vulgique gementis 755
 Assensu, limen tumidus regale petebat.
 Interea pulsi vallum exitiale Pelasgi

dignans veniam. Ut leo, quem olim vegetum nemora et montes timebant, recubat sub excelso scopulo, jam iners et effæctus prolixa ætate ; formidabilis tamen facies, et non læssendum senium : et si mugitus pulset aures dejectas, assurgit, et recordatur pristini vigoris, et gemit confectum esse robur, atque alios leones agris dominari. Rex movetur hoc sermone, sed tamen non impertit cuncta fletibus obsecrantis, et demisit partem beneficii, quod petebatur. Non, ait, procul arcebere a limitibus patriis, modo non contamines, tua præsentia, sancta detubra et ædes. Te cubilia bestiarum, ac tuus Cithæron possideant : atque hæc terra, in qua bellum gestum est, et duo populi natant in cruore suo, incolatur a tua cæcitate. Sic inquit, et simulato applausu aulicorum, ac dolentis plebis, ibat superbus ad palatium. Interea victi

et omnes eodd. Barthii : mæstosque parentis.—741 Quem juvenem in quibusdam eodd. sylvæque amnesque tremebant Put. sylvæ montesque timebant Petav.—742 Impiger et longo Put.—746 Omnes eodd. Barthii, et Buslid. viresque solutas.—748 Flectitur effatu optimæ Barthii membranæ.—751 Solus Petrens.

NOTE

743 *Exarmatus ab ævo*] Dentibus et anguibus obtusis imbellis redditus. Vet. Schol. Ita Silius lib. i. 'Necnon serpentes diro exarmare veneno.'

751 *Occursu dum non pia templa domosque Commacules*] Credebant enim præsentia et occursu nocentium ac

miserorum se, templa, ac domos commaculari.

752 *Tuusque Cithæron*] In hoc enim monte expositus fuerat Œdipus.

753 *Tuis umbris*] Ob cæcitatem.

754 *Qua bellum*] Pugna enim commissa fuerat prope Cithæronem.

Destituunt furto: nulli sua signa, suusque
Ductor: eunt taciti passim, et pro funere pulchro
Dedecorem amplexi vitam reditusque pudendos. 760
Nox favet, et grata profugos amplectitur umbra.

*Pelagici clam deserunt perniciosa castra. Nulli sua vexilla, suusque dux: silentes
vadunt passim, et praeferebant infamem vitam et ignominiosum reditum gloriosam
morti. Nox favet, et involvit fugientes gratis tenebris.*

*****

pia templa Deosque.—759 'Nihil mutandum, quamvis in nonnullis codd. scriptum offendamus *pro munere*,' Barth. Ita legitur etiam in Dan.

P. PAPINII STATII

THEBAIDOS

LIBER XII.

ARGUMENTUM.

THEBANI, orto die, urbe effunduntur, et iusta suis persolvunt. Crematur Eteocles plebeio busto. At Menæceus rogo ex armis exuviisque hostium exstructo imponitur, super quem Creon pater vivos captivos et frænatos equos tanquam inferias immolat. Renovat edicta, quibus, sub mortis pœna, Argivos, quos inter numeratur Polynices, vetnerat comburi, et custodes servandis eorum corporibus apponit. Interea matronæ Argivæ passis crinibus, atra veste, et laniato vultu, præeunte Argia, Thebas petunt, ut suorum exequias celebrent. Obviam habent Ornitum ex acie fugientem, qui inhumanitatem Creontis illis narrat: hunc in illas sæviturum; redeant potius, et mortuis tumulos inanes constituent; aut eant Athenas, Thesei auxilium, qui ex Amazonum bello victor revertebatur, imploraturæ. Consilio habito, in diversa trahuntur. Hæ Thebas pergere, illæ Athenas; turpe omnibus visum, Argos reverti. Argia vero, cuius pietas vel minimam moram pati non poterat, comitibus suadet ad Theseum confugiant; et illa, assumpto secum solo Menæte, qui custos olim et moderator juventæ ejus fuerat, præcipiti gradu viam persequitur. Pervenit tandem summo cum labore ad pugnæ locum. Et cum, ob noctis tenebras, corpus mariti invenire non posset, Juno illius miserta, lunam rogat, ut jubar suum accendat, et custodes sopiat. Hujus lucis ope chlamydem primum et deinde mariti corpus agnovit. Eodem tempore Antigone clam urbe egressa, ed eundem locum venit, ut fratri Polynici sepulturam daret. Stupet videns incognitam Argiam, quæ corpus ejus inter brachia tenebat. Non minus stupet Argia, ignara, quæ esset Antigone: mox se sibi invicem cognoscendas præbent. Cum autem tempus in fletibus et lamentis, ac mortuo osculando terunt, eas festinare admonet Menætes, die appropinquante, qui illas proderet. Corpus igitur ad Ismenum fluvium præcipites ferunt, et illud lavant; ac postquam novissima oscula ei dedissent, id busto imponunt, in quo tenuis lux adhuc vivebat, eum precantes, cuius illud sit, supremi cineris socium placide admittat. Vix imposito corpore, flamma subito erum-

pit, seque in duas partes scindit, altera cum altera dimicante et confligente. Ad hoc prodigium, agnoscunt rogum fuisse Eteoclis, et odia inter fratres nondum morte extincta. Dum hæc horrent, magno tremore terra concutitur, quo custodes exciti Argiam et Antigonen in hoc pietatis officio deprehensas ad Creontem rapiunt, lætas, consumptæ Polynicis corpore. Interim matronæ Argivæ, Junone duce, Athenas inducuntur, Pallade ipsa his favorem et commiserationem civium conciliante. Illæ, summisso vultu, ramos oleæ, et vacuas urnas in manibus tenentes, ad celebrem Misericordiæ aram, quæ in media urbe erat, confugiunt. Illo die Theseus, debellatis Amazonibus, urbem triumphali curru ingrediebatur. Cum transit prope Misericordiæ aram, flentes Argivæ accedunt, et Evadne, Capanei uxor, ipsi exponit quæ essent, cæsos maritos pro Polynice dimicantes, Creontem illis sepulturam denegare, se ejus opem implorare. Ut locuta, cunctæ tendunt supplices manus. Theseus primo commiseratione permotus, mox ira exardet, et statim ad Creontem Phegeum mittit, qui bellum ei denuntiet, nisi sinat Argivos sepeliri. Et ipse, breviter causæ justitia milites adhortatus, cum exercitu proficiscitur. Argia autem et Antigone ad supplicium ducebantur, cum ecce Phegeus advenit, qui mandata Thesei audacter exequitur. Sed cum illi Creon audacius responderet, Theseum celeri gradu appropinquantem cernit. Thebanos armat; sed illis non idem animus, qui prius. Omnia cedunt Theseo. Hic, quibusdam occisis, solum Creontem optat, et vocat. Illum tandem invenit, solusque eum aggreditur, suis ejus jussu digressis. Creontis comites etiam secedunt, quos frustra retinere vult. Tunc Creon sese colligit, et audax morte proxima, Theseum superbe alloquitur, et in illum hastam emittit, vano ictu. Theseus manum et superbiam Creontis irridens, hunc telo conficit, et armis spoliat. Hujus cæde pax facta, et Theseus in urbem ut hospes et amicus excipitur. Argivæ adveniunt; incertæ an Theseum primo adirent, ei grates acturæ, an Creontis corpori insultarent, an maritos sepulturæ mandarent. Vicit pietas. Hic Poëta operi finem imponit, dicens, etiamsi centum ora haberet, referre non posse, quæ illustres matronæ in his exequiis fecerunt: et alloquens suam Thebaida, famam apud posteros ei pollicetur: jam Cæsarem hanc dignari legere, jam juventutem Romanam addiscere; sed caveat divinam Æneida æmulari; longe illam sequatur, et ejus vestigia adoret.

NONDUM cuncta pole vigil inclinaverat astra Ortus, et instantem cornu tenuiore videbat

Lucis ortus, qui expergefacit animantes, nondum occidere fecerat omnia cæli astra,

Sequens Argumentum præbent Behott. 1. 2. Venett. Rom. Cruc. et Barth. Non tamen comparet in codd. Barthianis; nec in editione Lindembrogii illa, qua usus sum; ibi enim Argumentum lib. XI. huic perperam supponitur.

Luna diem : trepidas subito Tithonia nubes
 Discutit, ac reduci magnum parat æthera Phoebo.
 Agmina jam raris Dircaea penatibus errant,
 Noctis questa moras : quamvis tunc otia tandem,
 Et primus post bella sopor : tamen ægra quietem
 Pax fugat, et sævi meminit victoria belli.
 Vix primo proferre gradum, et munimina yalli

5

et luna cernebat exiliore cornu imminentem diem, cum subito Aurora dissipat festinas nubes, et adornat latum aërem revertenti Soli. Cohortes Thebanæ jam vagantur circa desolatas aedes, incusantes longitudinem noctis. Etsi tunc tandem possent quiescere, et frui primo somno post bellum : tamen sollicita pax abigit quietem, et victoria recordatur crudelis pugnae. Vix aliquis audet promovere gressus, et laxare

~~~~~

*Postquam alterno ceciderunt vulnere fratres
 Moxque Creon deflexus persolvit justa Menæceo
 Busta negans victis : at Graias fama perurget
 Quærere clam matres, per campos membra suorum
 Vix Argia sui corpus Polynicis amati
 Reperit : Antigone Etheoclis funera quærens
 Advenit, ignaræ communia funera plangunt.
 Succensusque rogos flammis communibus ardet,
 Theseaque Evadne constanti voce precatur.
 Iret ut ad Thebas vindex aliosque triumphos,
 Mox ille infrendens optatque vocalque Creonta,
 Quem eternit telo, Graiorumque immolat umbris.*

Versu 1. Barthius legi iussit : *Posteaquam alterno* ; Behottius : *Alterno postquam* quod et Barthio placet. Vs. 4. Unus Behot. habet : *ora suorum*. Vs. 5. Uterque Behot. *Vix Argiva*. Vs. 6. *Ethioclus* Behott. 1. 2. *Eteoclis* Barth. Vs. 8. Unus Behot. *Subcensusque*. Vs. 10. Behot. 1. Venett. 3. 4. Rom. et Cruc. *optat vocalque* ; Behot. 2. *optatque vocalque*, ut conjectabat Barthius.

3 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Petav. Aldd. Colim. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *trepidat ubi jam Tithonia* ; Put. *trepidat ubi jam Tritonia* ; Petrens. Behott. 1. 2. tres Barthiani, alii : *trepidat subito Tithonia*. Vide Not. Var. Nic. Heinsius ad Ovid. Fast. p. 165. legit *Titania*. Vide Barth. Advers. lib. xiv. cap. 19.—9 ‘Manuscripti nostri : *primos proferre gradus*, quam lectionem agnoscit etiam Lac-tantius : nam falso editur *primus*.’ Barth. *primus* edidit Lindenbrogius in

NOTE

1 *Vigil*] Quia omnia animalia expergefacit.

2 *Cornu tenuiore*] Id est, hebetiore propter solis adventum.

3 *Trepidat subito*] Alia lectio *trepidat ubi jam*. *Tithonia*] Aurora, a marito Tithono.

5 *Raris penatibus errant*] Quia pauci erant habitatores. *Mss. Scholia.*

Qui tamen sensus Poëtæ non est : intelligit enim, ut sequentia verba notant, ‘Noctis questa moras,’ degere Thebanos extra domos, ut sole oriente quantocyus justa suis persolverent. *Dircaea*] Thebana.

7 *Ægra*] Nondum discussa omni belli formidine.

Solvere, vix totas reserare audacia portas.	10-
Stant veteres ante ora metus, campique vacantis	
Horror : ut assiduo jactatis æquore tellus	
Prima labat, sic attoniti nil cominus ire	
Mirantur, fusasque putant assurgere turmas.	
Sic ubi prospiciæ scandentem limina turris	15
Idaliæ volucres fulvum aspexere draconem,	
Intus agunt natos, et foeta cubilia vallant	
Unguibus, imbellesque citant ad prælia pennas :	
Mox ruerit licet ille retro, tamen aëra nudum	
Candida turba timet, tandemque ingressa volatus	20
Horret, et a mediis etiamnum respicit astris.	
Itur in exsanguem populum, bellicque jacentis	
Reliquias, qua quemque dolor luctusque cruenti	
Exegere duces : hi tela, hi corpora, at illi	
Cæsorum tantum ora vident, alienaque juxta	25

valli propugnacula, vix aperire totas portas. Antiqui pavores, et horror vacui campi versantur ante oculos. Ut terra videtur tremere iis, qui continua procella agitati fuerunt, cum primum de nave descendunt, sic consternati putant aliquid prope accedere, et credunt jacentes cohortes surgere. Sic cum Idaliæ aves viderunt fulvum anguem scandentem limen excelsæ turris, pellunt intus pullos suos, et unguibus circum muniunt nidos refertos, et movent debiles alas ad certandum : deinde licet ille supinus ceciderit, alba tamen turba reformidat vacuum aërem, et tandem ubi volare cæperit, pavet, et adhuc respicit a mediis sideribus. Vadunt ad exanimem gentem, et prostratas belli reliquias, qua mæror et acerbus luctus unumquemque ducunt. Hi cernunt tela, hi cadavera, illi vero solum vultus interemptorum, et

Comment. Lactantii.—11 Unus Barthianus in margine habet : ‘ Vel vocantis, scilicet ad pugnam.’—15 *Sic ubi perspicuæ* Behott. 1. 2.—20 *Candida turba* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *Candida turba* Behott. 1. 2. Dan. Pat. Petav. omnes Barthiani, Gevart. Graesser. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—23 *Reliquias quæque* Pe-

NOTÆ

12 *Ut assiduo jactatis æquore tellus Prima labat*] Virgil. ‘ Dum trepidi, egressique labant vestigia prima.’

16 *Idaliæ volucres*] Columbæ sacræ Veneri, *Idaliæ* dictæ ab Idalio nemore. Virgilius de *Ænea* loquens : ‘ Maternas agnoscit aves.’ Ovidius quoque ad *Amorem* sic ait : ‘ Necte

comam myrto, maternas junge columbas.’

24 *Duces*] Hic adjective sumi debent, et referri ad *luctus dolorque* præcedentes : et construenda sic oratio : Quæ dolor luctusque cruenti exegere quenquam. Luctus et Dolor monstrant viam.

Pectora : pars currus deflent, viduisque loquuntur,
 Hoc solum quia restat, equis : pars oscula figunt
 Vulneribus magnis, et de virtute queruntur.
 Frigida digeritur strages : patuere recisæ
 Cum capulis, hastisque manus, mediisque sagittæ 30
 Luminibus stantes : multis vestigia cædis
 Nulla, ruunt planctu pendente et ubique parato.
 At circum informes truncos miserabile surgit
 Certamen, qui justa ferant, qui funera ducant.
 Sæpe etiam hostiles (lusiit Fortuna parumper) 35
 Decepti flevere viros : nec certa facultas
 Noscere, quem miseri vitent, calcentve cruorem.

hostes prope jacentes. Pars ad currus plorant, et alloquuntur orbatos equos, quia hoc solum superest : pars dant oscula ingentibus plagis, et incusant suorum fortitudinem. Frigida cadavera ordinantur. Apparere manus amputatæ cum capulis, et hastis, et sagittæ infixæ mediis oculis. Multi, qui nondum amicorum, aut consanguineorum corpora invenerant, cadunt suspensio luctu, et parato ad omnia cadavera. Deploranda æmulatione oritur circa truncos eorum, quorum cæsa erant capita, qui dent eis inferias, qui comitentur funera. Sæpe etiam decepti plorare adversarios, (Fortuna lusiit parumper,) nec possunt certo agnoscere, quem infelices evitent, aut

trems, ceteri vero codd, *qua quemque*.—26 Ed. Gronovii vitio typographico : *viduisque locutus* ; quem errorem propagavit Veenhusius ; propagarunt etiam editores Bipontini. Consuli debuisset index errorum in minimæ formæ editione Gronovii ; ubi *locutus* in *loquuntur* mutare jubemur. Petrens. Exc. Cantab. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. omnes Barthiani, Taurin. Burm. Behott. 1. 2. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Barth. et Delph. *viduisque loquuntur*.—27 Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *quod restat* ; Petrens. Exc. Cantab. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Taurin. Burm. Dan. Put. Petav. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *quia restat*.—30 *Cum scapulis* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Petav. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *Cum capulis* Petrens. Exc. Cantab. Dan. Put. Behott. 1. 2. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. et Basil. Vide Not. Var.—32 Unus Behot. *et ubique peracto*.—37 In eodem codice :

NOTÆ

29 <i>Frigida digeritur strages</i>] Cadavera ordinantur.	rum cadavera.
30 <i>Cum capulis</i>] Capuli sunt gladiorum, quibus perinde ut hastis manus immortalæ. Quædam editiones habent <i>scapulis</i> . Male.	32 <i>Et ubique parato</i>] Ad omnia cadavera.
31 <i>Vestigia cædis Nulla</i>] Nondum invenerant amicorum aut propinquo-	33 <i>Informes truncos</i>] Abscissis scilicet capitibus.
	35 <i>Lusiit Fortuna parumper</i>] Decepti opinione sua homines 'ludi' dicuntur a fortuna.

At quibus est illæsa domus, vacuique dolores,
 Aut deserta vagi Danaum tentoria lustrant,
 Immittuntque faces, aut (quæ post bella voluptas) 40
 Quærent dispersi, jaceat quo pulvere Tydeus,
 An rapti pateat specus auguris, aut ubi Divum
 Hostis, an ætheriæ vivant per membra favillæ.
 Jam lacrymis exemta dies, nec serus abegit
 Vesper: amant miseri lamenta, malisque fruuntur. 45
 Nec subiere domos, sed circum funera pernox
 Turba sedet, vicibusque datis alterna gementes
 Igne feras planctuque fugant: nec dulcibus astris
 Victa, nec assiduo coierunt lumina fletu.
 Tertius Auroram pulsabat Lucifer, et jam 50
 Montibus orbatis lucorum gloria, magnæ
 Theumesi venere trabes, et amica Cithæron

proterant sanguinem. At quibus domus est inoffensa, et doloris expers, aut errantes obeunt vacua Graiorum tentoria, ignemque injiciunt, aut (quæ oblectatio est post bellum) scrutantur dispersi, quo loco Tydeus prosternatur, an antrum absorpti vatis adhuc dehiscat, aut ubi jaceat Deorum inimicus, an cælestes ignes adhuc ardeant in ejus artubus. Jam dies fletu erat transacta, nec tardus vesper eos fugavit. Infortunati diligunt luctus suos, et suis malis fruuntur. Nec intraverunt in ædes, sed vigil multitudo sedet circum cadavera, et partitis vicibus, et alternatim gementes abigunt bestias ignibus et ejulatibus. Nec oculi expugnati sunt a blando somno, quem sidera conciliant, nec clausi ob continuas lacrymas. Tertius Lucifer adducebat Auroram, et jam altiores arbores, ornamentum lucorum Theumesi, et nemora Cithæ-

calcentque cruorem.—38 Gronovius legi jussit: *vacuique doloris.*—40 Put. et Exc. Fabri: *post bella facultas.*—41 *Quærent diversi* Lipsian. *Quærent dispersus* Put. et pro v. l. *diversi.*—52 *Theumesiæ* Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Bnslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. ita quoque in Behot. 2. recenti opera, in lituris ignotis; *Theumesi* Behot. 1. Exc. Fabri, Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *Theumeso*

NOTE

38 *Vacuique dolores*] Id est, qui carent dolore, qui mala belli non sentiunt suorum cæde.

43 *Hostis*] Capaneus.

45 *Amant miseri lamenta, malisque fruuntur*] Sic infra, 'funus amat.' Euripides CEnomao: 'Ἐστὶ γὰρ δὴ καὶ κἀν κακοῖσιν ἡδονὴ Θνητοῖς ὀδυρμοὶ δακρυῶν τ' ἐπιψοαί. Est enim quedam in malis voluptas mortalibus cum lamentantur, et

fundunt lacrymas. S. Ang. Conf. lib. iv. 'Solut fletus dulcis erat mihi, et successerat amico in deliciis animi mei.'

48 *Nec dulcibus astris*] Nocte.

49 *Nec assiduo coierunt lumina fletu*] Quamvis, ut ait Noster lib. viii. 'Facilis lacrymis irrepere somnus.' Ob nimium scilicet dolorem.

Sylva rogis : ardent excisæ viscera gentis
 Molibus exstructis : supremo munere gaudent
 Ogygii manes : queritur miserabile Graium 55
 Nuda cohors, vetitumque gemens circumvolat ignem.
 Accipit et sævi manes Eteoclis iniquos
 Haudquaquam regalis honos, Argivus haberi
 Frater jussus adhuc, atque exule pellitur umbra.
 At non plebeio fumare Menœcea busto 60
 Rex genitor Thebæque sinunt : nec robora vilem
 Struxerunt de more rogum : sed bellicus agger
 Curribus, et clypeis, Graiorumque omnibus armis
 Sternitur : hostiles super ipse, ut victor, acervos,
 Pacifera lauro crinem vittisque decorus, 65
 Accubat : haud aliter, quam cum poscentibus astris
 Lætus in accensa jacuit Tirynthius Œta.
 Spirantes super inferias captiva Pelasgum

ronis apta funeribus, montibus his exutiis, advolvuntur. Cadavera Thebanorum cremantur molibus edificatis. Umbra Thebæ lætantur ultimo honore sepultura. Nuda Græcorum multitudo dolet flebiliter, et querens volat circa flammam sibi interdictam. Corpus diri Eteoclis apparatu minime regio crematur. Frater Poly-nices jubetur adhuc censeri Argivus. At rex pater et Thebæ non patiuntur Menœceum cremari vulgari rogo. Nec arbores ex more edificaverunt ei ignobilem pyram : sed Martia moles struitur e curribus, scutisque, ac cunctis Argivorum armis. Ipse, ut triumphator, imponitur super cumulos hostiles, habens caput ornatum pacifica lauro ac vittis : non aliter quam cum Tirynthius recubuit gaudens in ardenti Œta, Diis cum appellantis. Et pater in solatium sui doloris immolabat filio, ut

~~~~~

cum duobus libris scriptis reponendum putat Barthius.—53 Barthius conj. *accisæ viscera gentis*.—54 Exc. Fabri et Petav. *supremo funere*.—69 Lang.

NOTÆ

54 *Supremo munere*] Honore sepulturae.

55 *Ogygii*] Thebani. *Miserabile*] Pro miserabiliter. *Lactantius*.

56 *Vetitumque gemens circumvolat ignem*] Quia Creon edictis vetuerat, ne Argivi mortui sepellerentur.

58 *Argivus*] Quia comprehensus eodem Edicto, quo Argivi.

62 *Bellicus agger*] Exuviis enim armisque hostium exstruebatur mortuis victoribus pyra.

65 *Pacifera lauro*] Quia se tanquam victimam devoverat, ut pacem Thebanis procuraret, ideoque *pacifica lauro* redimitum dixit.

67 *Lætus in accensa jacuit Tirynthius Œta*] Vide lib. sup.

68 *Spirantes super inferias captiva Pelasgum, &c.*] Alludit ad consuetudinem veterum, arbitrantium mortuorum umbras humano sanguine propitiari, et ideo captivos ad rogum victorum jugulare solebant. Home-

Corpora frænatosque pater, solatia, fortes
 Bellorum, mactabat equos : his arduus ignis 70
 Palpitat, et gemitus tandem erupere paterni :
 O, nisi magnanimus tantæ te laudis inisset
 Ardor, Echionios mecum venerande penates,
 Atque ultra, recture puer : venientia qui nunc
 Gaudia et ingratum regni mihi munus acerbis : 75
 Tu, Superum convexa licet cœtusque perenni
 (Credo equidem) virtute colas, mihi flebile semper
 Numen eris : ponant aras, excelsaque Thebæ
 Templa dicent : uni fas sit lugere parenti.
 Et nunc heu quæ digna tibi solennia, quasve 80
 Largiar exequias ? nec si fatale potestas

viventes inferias, captivos Pelasgos, ac bellatores equos frænatos : his excelsus ignis crepitat, et tandem gemitus paterni eruperunt : O venerande adolescens, qui gubernaturus esses mecum, et post mortem meam, regnum Thebanum, nisi generosa cupido tantæ famæ te invasisset : qui nunc mihi acerbum reddis recens gaudium, et invisum domum imperii : tu, quamvis habites, ob virtutem immortalem, sedes et concilia Cœlitum, (puto equidem,) mihi semper eris Deus, quem deſtoam. Thebæ struant tibi altaria, et consecrent sublimia delubra : fas sit soli parenti te plorare. Et heu, quæ nunc tibi impartiar digna sacra, quæve funera ? Non, etiamsi confun-

Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *fortis* ; unus Behot. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *fortes*. 'Huic loco insigne mendum est : scripsit enim, ut omnia circumjecta indicant, Papinius utique : *forti Bellorum*. Vide quæ pridem scripsimus Advers. lib. xiv. cap. 19.' Barth.—72 *O nisi magnanimæ nimius te* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *O nisi magnanimus tantæ te* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Amstel. et recentt. Vide Gronov. Diatr. p. 232.—76 Petrens. Burm. pro v. l. et Rom. *perennes*.—77 Gronovius in Elench. Antidiatr. p. 92. scribit : *mihi flebile nomen [lege numen] Semper eris*. Vide Markl. ad Sylv. 1. 1. 21.—81 Lang. Laur. Buslid. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *non si fatale* ; Lipsian.

NOTÆ

rus II. Ψ. Δώδεκα δὲ Τρώων μεγαθύμων
*vléas ἐσθλοὺς Χαλκῆς θηῖον. Duodecim
 fortes filios magnanimatorum Trojanorum
 ferro occiderunt. Virgilius Æneid. XI.
 'Vixerat et post terga manus, quas
 mitteret umbris Inferias, cæso spar-
 suros sanguine flammæ.' Equos eti-
 am solebant mactare : hujus enim*

Delph. et Var. Clas.

animalis plurimus in bello usus.

69 *Solatia, fortes Bellorum*] *An sor-
 tis bellorum ?*

73 *Echionios*] Thebanos.

74 *Ultra*] Post mortem meam.

78 *Ponant aras*] Menæcens enim
 Thebanis Deus habitus, ipsique erec-
 ta templa.

Stat.

4 Z

Argos et impulsas cineri miscere Mycenæ,
 Meque super, cui vita (nefas!) et sanguine nati
 Partus honos. Eademne dies, eadem impia bella
 Te, puer, et diros misere in Tartara fratres? 85
 Et nunc Œdipodi par est fortuna doloris
 Ac mihi: quam similes gemimus, bone Jupiter, umbras!
 Accipe, nate, tui nova libamenta triumphī,
 Accipe, et hoc regimen dextræ, frontisque superbæ
 Vincula, quæ patri nimium gestanda dedisti. 90
 Regem te, regem, tristes Eteocleos umbræ
 Aspiciant. Simul hæc dicens, crinemque, manumque
 Destruit, accensaque iterat violentius ira:
 Sævum agedum, immitemque vocent, nunc funera Lernæ
 Tecum ardere veto: longos utinam addere sensus 95
 Corporibus, coeloque animas Ereboque nocentes

derem cum cineribus tuis fatales Argos et destructas Mycenæ, et me insuper, cui vita (nefas!) et dignitas regia comparata est filii cruore. Diesne eadem, et eadem profana bella demiserunt te, o puer, et scelestos germanos in Inferos? et nunc eadem sors communis est Œdipo et mihi: quam similes, o bone Jupiter, manes plangimus! Accipe, filii, recentia dona tui triumphī, accipe et hoc gestamen dextræ, et hæc vincula superbæ frontis, quæ tradidisti ferenda patri cum nimio dolore. Mæsti manes Eteoclis cernant te regem. Simul hæc loquens, spoliât comam, et dextram, et repetit inflammato vehementius furore: appellent agedum me crudelem et inhumanum, nunc iterum prohibeo Argivorum cadavera tecum cremari. Utinam mihi liceret dare longum sensum corporibus, et expellere caelo et Inferis soutes animas,

*****

Barthiani, Gronov. Amstel. Barth. Veen. et Delph. *nec si fatale.*—83 Petrens. *cui sanguine nati*; et sic legit Marklandus ad Sylv. II. 6. 3. probante Burmanno.—84 Margo ed. Barth. *eademque dies.*—86 *Et nunc Œdipodæ* Lang. Laur. Bnslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Et nunc Œdipodi* Behott. 1. 2. Petrens. *optimæ Barthii membranæ*, Gronov. Barth. Veen. et Delph.—89 Unns Behot. *frontisque superne.*—90 ‘*Suspecta est hæc vox nimium; sed consensu*

NOTÆ

84 *Eademne dies*] Unius igitur diei res duobus libris x. et xi. complexus est Poëta, et hoc quidem Antimachicum est. Barthius.

87 *Quam similes*] Id est, dissimiles, et invidiose pronuntiandum.

89 *Accipe*] Vide lib. vii. in funere Archemori. *Regimen dextræ*] Sceptrum. *Frontisque superbæ Vin-*

cula] Diadema.

90 *Quæ patri nimium gestanda dedisti*] Codex Puteani: *minimum lætanda.*

92 *Crinemque, manumque Destruit*] Nam instructus erat sceptro et corona. ‘Instruere’ et ‘destruere’ opposita.

Pellere fas, ipsumque feras, ipsum unca volucrum
 Ora sequi, atque artus regum monstrare nefandos.
 Hei mihi, quod positos humus alma diesque resolvit.
 Quare iterum repetens, iterumque edico, suprema 100
 Ne quis ope, aut flammis ausit juvisse Pelasgos :
 Aut nece facta luet, numeroque explebit ademta
 Corpora : per Superos, magnumque Menecea juro.
 Dixit, et abreptum comites in tecta ferebant.
 Flebilis interea vacuis comitatus ab Argis 105
 (Fama trahit miseras) orbæ viduæque ruebant
 Inachides, ceu capta manus : sua vulnera cuique,
 Par habitus cunctis, dejecti in pectora crines,
 Accinctique sinus : manant lacera ora cruentis
 Unguibus, et molles plancta crevere lacerti. 110
 Prima per attonitas nigræ regina cætervæ

meque ipsum sequi bestias, ipsum curva rostra avium, atque eis ostendere membra scelestorum regum. Heu me, quod benignior terra et tempus paulatim consumunt facientes. Quare iterans rursus, rursusque statuo, ne quis audeat dare Pelasgis sepulturam, aut ignes: aut morte sua solvet facinus, et tot ex sua familia occidentur, quot sublata erunt cadavera. Hæc attestor Superos et ingentem Menæceum. Inquit, et proceres illum apprehensum in palatium portant. Interea Argivæ orbæ et viduæ, lamentabilis turba, prosiliebant e desolatis Argis, ut captiva cohors. Fama trahit has infelices: suus luctus unicuique erat; similis omnibus amictus, passi capilli, et vestes accinctæ. Vultus flumini laniati sanguinolentis unguibus, et tenera brachia percussu intumuerunt. Misera Argia, regina pullatæ cætervæ, procidens in

omnium librorum servata.' Barth. Jortinus conj. nimis.—99 Dii male quod positos legit Barthius ex optimis membranis ad Theb. II. 170.—100 Dan. iterum quoque dico; Behot. 1. iterumque et dico; Behot. 2. iterum dicoque.—101 'In duobus manuscriptis libris est: Nam nece facta luet. Tantandem est.' Barth.—104, Nonnulli codd. Barth. raptumque; unus ejusdem abreptumque.—109 'Hic locus suspectus, nisi accincti sinus opponantur 'vestibus flentibus et luxuriosis.' vel cum Barthio explicandum accinctus, ut ad currendum paratiores essent. Theb. IV. 313. in lugente dicit: 'correpta sinus.' Burman.—

NOTÆ

94 *Funera Lerne*] Cadavera Argivorum.

102 *Numeroque explebit ademta Corpora*] Totidem enim corpora redhibere debet, quot ablata forent.

104 *Abreptum*] Iracundia enim nimia ei deliquitum faciebat. *Vet. Schol. Comitæ*] Summi amicorum.

107 *Inachides*] Argivæ. *Vulnera*]

Dolores, luctus.

109 *Manant lacera ora cruentis Unguibus*] In luctu enim ora sibi lacerebant, ac pectus tundebant.

111 *Nigræ*] Nigra vestis in luctu usurpata non modo Romanis, sed et aliis nationibus. Hinc 'nigræ solennia pompæ' dixit Statius in Epi-cedio Glauciæ.

Tristibus illabens famulis, iterumque resurgens,
 Quærit inops Argia vias : non regia cordi,
 Non pater : una fides, unum Polynicis amati
 Nomen in ore sedet. Dirce, infausta que Cadmi 115
 Moenia, posthabitis velit incoluisse Mycenis.
 Proxima Lernæo Calydonidas agmine mixtas
 Tydeos exequias trahit haud cessura sorori
 Deiphile : scelus illa quidem, morsusque profanos
 Audierat miseranda viri : sed cuncta jacenti 120
 Infelix ignoscit amor : post aspera visu,
 Ac deflenda tamen, digno plangore Nealce
 Hippomedontâ ciens : vatis mox impia conjux
 Heu vacuos positura rogos : postrema gementum
 Agmina Mænaliæ ducit comes orba Dianæ, 125
 Et gravis Evadne : dolet hæc, queriturque labores
 Audacis pueri : magni memor illa mariti
 It torvum lacrymans, summisque irascitur astris.

mæstas ancillas, et rursus resurgens, prima inter afflictas graditur. Regia non tangit illam, non genitor : solus maritus eam occupat, unum nomen cari Polynicis in ore versatur. Cuferet habitare Bæotiam, et funestos muros Cadmi, et his post-ponit Mycenæ. Proxima Deiphile, luctu non inferior sorori, ducit matronas Calydonidas, insertas Argivæ turbæ, ad funus Tydeos. Illa quidem miseranda audiverat crimen, morsusque impios mariti : sed infelix amor omnia mortuo indulget. Post Nealce, horrorem et commiserationum simul movens, vocabat Hippomedontem digno ejulatu. Sequitur impia uxor auguris, heu exstructura inane bustum. Orba Atalanta, comes Mænaliæ Dianæ, et gravis Evadne agunt ultimam turbam plangentium : hæc gemit et incusat facta temerarii adolescentis ; illa corde gerens ingentem virum, it flens truculenter, et summis Diis succenset. Hecate respiciens e

119 *Deipyle* legit Daum. ex codd.—126 *It gravis Evadne* Lang. Laur. Lipsian. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *Id gravis Evadne* Dan. Et *gravis Evadne* Buslid. Petrens. Put. Gevart. Grasser.

NOTE

115 <i>Dirce</i> , infausta que Cadmi <i>Mænalia</i>] Thebas.	quia hiatu terræ perierat.
119 <i>Deiphile</i>] Quidam codices habent <i>Deipyle</i> .	125 <i>Mænaliæ comes Dianæ</i>] Atalanta Parthenopæi mater. <i>Mænaliæ</i>] Arcadiæ.
122 <i>Nealce</i>] Hippomedontis uxor.	126 <i>Evadne</i>] Uxor Capanei. <i>Hæc</i>] Atalanta.
123 <i>Vatis</i>] Amphiarai. <i>Conjux</i>] Eriphyle.	127 <i>Pueri</i>] Parthenopæi.
124 <i>Vacuos positura rogos</i>] Corpus enim mariti nullibi inveniri poterat,	128 <i>Summisque irascitur astris</i>] Quia fulmine percussus maritus.

Illas et lucis Hecate speculata Lycæis
 Prosequitur gemitu, duplexque ad littus euntes 130
 Planxit ab Isthmiaco genitrix Thebana sepulcro :
 Noctivagumque gregem, quamvis sibi luget, Eleusin
 Flevit, et arcanos errantibus extulit ignes.
 Ipsa per aversos ducit Saturnia colles,
 Occultatque vias, ne plebs congressa suorum 135
 Ire vetet, pereatque ingentis gloria cœpti.

saltilibus Lycæis prosequitur eas fletibus, et mater Thebana ex sepulcro Isthmiaco deflevit incidentes per geminam ripam. — Et Eleusin, etsi plangat sibi, ploravit turbam noctu errantem, et elevavit mysticos ignes, ut viam illuminaret. Ipsa Saturni filia agit illas per secretos colles, et celat itinera, ne vulgus suorum congregatum eas prohibeat progredi, et fama gloriosi facti intercidat. Quinetiam Iris habet id

Gronov. Barth. Veen. et Delph.—129 *Illas e lucis* Dan. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Illas et lucis* Put. Behott. 1. 2. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—131 *Put. genitrix abena.*—132 *Eleusis* Behott. pro v. l. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Eleusin* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. et recentt. Vide Gronov. in Not. Var. ad Theb. II. 382.—133 *Flebit et arcani* codd. Lindenbrogii.—134 *Edd. vett. aversos.*—135 *Occultatque vias* Dan. Put. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant.

NOTE

129 *Hecate*] Diana, quæ confunditur cum Hecate ac Luna. *Lycæis*] Arcadiis.

130 *Duplexque ad littus*] Isthmus enim Corinthiacus hinc Ionio, illinc Ægæo Mari alluitur.

131 *Isthmiaco sepulcro*] Id est, Palæmonis sepulti in Isthmo a Sisypho rege. *Genitrix Thebana*] Leucothoë, seu Ino, Cadmi filia. Hæc clara ex præcedentibus.

132 *Noctivagumque gregem*] Argivas noctu errantes. *Sibi luget Eleusin*] Quidam codices habent: *Eleusis*. Utrumque dici grammatici monent. Servius Georg. i. 'Talis est et in Græcis ratio. Nam Attis et Attin dicunt, delphin et delphis, Eleusin et Eleusis. Sed verius in N desinunt, quod in obliquis habent Altinos, delphinos, Eleusinos.' Similia habes apud Priscianum lib. vi. 'Et sciendum quod omnia in IN desinentia

etiam in IS producta finiuntur. Attin proprium nomen et Attis, delphin et delphis, Eleusin et Eleusis, Trachin et Trachis. Et notandum quod auctores Græcorum in IS magis terminatione usi sint: nostri vero frequentius in IN. Etsi Cicero pro Scauro Aris et Arim dixerit.' Neque aliter Ammianus Marcellinus lib. xvii. Pomponius Mela, Seneca, Plinius, alii. Eleusin autem locus Atticæ, in quo sacra celebrabantur in honorem Cereris. Agebantur autem cum maximo luctu et ululatibus ob raptum Proserpinæ. Unde *luget*. Nihil notius.

133 *Arcanos*] Evulgare enim nefas erat ea quæ in his sacris agerentur. Vide Tertullianum adversus Valentinianos cap. 1. Originem horum sacrorum vide apud Clementem Alexand. *λόγῳ προπερριυῆς*, ut de Arnobio, Eusebio, aliisque taceam.

Nec non functa ducum refovendi corpora curam
 Iris habet: putresque arcanis roribus artus
 Ambrosiæque rigat succis, ut longius obstant
 Expectentque rogos, flammæ neve ante fatiscant. 140
 Squalidus ecce genas, et hianti vulnere pallens,
 Ornitus (hic socio desertus ab agmine, tardat
 Plaga recens) timidus secreta per avia furto
 Debile carpit iter, fractæque innititur hastæ.
 Isque ubi mota novo stupuit loca sola tumultu, 145
 Fœmineumque gregem, quæ jam super agmina Lernæ
 Sola videt, non ille viam causasque requirit,
 Quippe patent, mœsto sed sic prior occupat ore:
 Quo miseræ, quo fertis iter? funusne peremtis
 Speratis, cineremque viris? stat pervigil illic 150
 Umbrarum custos, inhumataque corpora regi
 Annumerat: nusquam lacrymæ, procul usque fugati
 Accessus hominum: solis avibusque ferisque
 Ire licet: vestrisne Creon dabit æquus honorem

muneris, ut conservet regum cadavera: perfunditque corrupta membra mystico imbre, et liquoribus Ambrosiæ, ut longius durent, et opperiantur pyras, nec dissolvantur ante supremos ignes. Ecce Ornitus habens squalidas genas, et pallidus ob latam plagam, (hic derelictus fuerat a comitum caterva, et vulnus, quod acceperat, illum moratur,) pavidus clam debiliter incedit per semotos tramites, et innititur trunco hastæ. Is, cum miratus est deserta loca personare novo strepitu, et cernit muliebrem turbam, quæ tunc sola supererat Lernæ, non ille tristis petit causas itineris, quippe ei manifestæ sunt, sed sic prior eas alloquitur: Quo infelices, quo tenditis? speratisne vos posse præbere sepulturam et exequias viris vestris occisis? Stat illic insomnis custos umbrarum, qui numerata servat regi insepulta cadavera. Hic fletus non audiuntur, longe ab hoc loco aditus interdictus est hominibus. Licet solis volucris, bestiisve accedere. Justusne Creon tribuet hunc honorem vestris

~~~~~

Petav. Lang. Laur. Bnslid. Lipsian. Venett. 3. 4. et recentt.—137 Behott. 1. 2. ducum fovendi.—140 'Melior sonus in optimo libro: nec flammæ ante fatiscant.' Barth. flammæ non ante Behott. 1. 2. et codd. Lindenbrogii; et flammæ ante Put.—141 Dan. et Behott. 1. 2. inani vulnere.—146 Exc. Fabri, Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et Venett. 3. 4. quem jam.—148 'Duo hæc verba tantum (Quippe patent) parenthesi includenda, ceteris relictis liberis. Hal-lucinata in hac re sunt edd. Bern. Lindenbrog. Gevart. Grasser. Aldd. et

NOTÆ

138 *Iris*] Vide lib. x.

145 *Novo tumultu*] Muliebri scilicet, qui in solitudine non solet audiri.

151 *Umbrarum custos*] Custodes enim apposuerat Creon, ne quis corpora Argivorum furaretur, ac sepulturæ mandaret.

Luctibus? immites citius Busiridos aras,
 Odrysiique famem stabuli, Siculosque licebit
 Exorare Deos: rapiet fortasse precantes,
 (Si mens nota mihi,) nec conjugalia supra
 Funera, sed caris longe mactabit ab umbris.
 Quin fugitis, dum tuta via est, Lernamque reversæ 160
 Nomina (quod superest) vacuis datis orba sepulcris,
 Absentesque animas ad inania busta vocatis?
 Aut vos Cecropiam (prope namque et Thesea fama est
 Thermodontiaco lætum remeare triumpho)

lamentis? Licebit potius flectere sæva altaria Busiridis, et famem equilis Thracii, ac numina Siciliae. Forsitan rapiet vos supplicantes, (si animus ejus mihi notus est,) nec immolabit vos supra corpora maritorum, sed procul a dilectis umbris. Quin fugitis, dum securum est iter, et reversæ Argos inscribitis sola eorum nomina (quod vobis reliquum est) inanibus tumulis, et accersitis absentes umbras ad vacuos rogos? aut vos requiritis auxilium Athenarum? namque juxta est, et rumor est Theseum

*****

Gryph.' Barth.—155 *Busiridis* unus Behot.—156 *Odrisique* edd. vett. *Otrisiue* unus Behot.—158 Barthius legit *conjugalia*; edd. vett. et codd. omnes habent *conjugalia*. Vide Not. Var.—162 *Absentes animas* unus Behot. omisso *et que*.—164 In eodem codice: *remeare sepulcro*; sed correctum inter lineas,

NOTÆ

155 *Busiridos aras*] Bnsiris rex Ægypti solitus erat advenas mactare ad aras suas, sed ipse tandem ab Hercule ad easdem immolatus est.

156 *Odrysii stabuli*] Diomedes rex Thraciæ equos humanis carnibus alebat, sed ipse ab Hercule iisdem epulandus appositus est. *Siculos Deos*] Intelligit Palicos Deos Siciliae, qui humanis victimis placabantur. Vide Servium ad illum versum Æneid. ix. 'Et implacabilis ara Palici.' Cruceus per *Siculos Deos* intelligit Cyclopes, qui et DiI Hesiodo in Theogonia, et qui humanis carnibus vescebantur. Notum autem omnibus Cyclopes sedem habuisse in Sicilia.

161 *Nomina (quod superest) vacuis datis orba sepulcris*] Respicit Poëta ad veterum morem, quo solebant iis, quorum corpora non reperiebantur, inania sepulcra statuere, quæ *κενὸν*

φία vocabant, ejus præclarum exemplum vide apud Xenophontem lib. vi. Expeditionis Cyri. Tacitum Annal. i. et ii. Suetonium Claudio. Putabant enim animas eorum, qui humati non erant, errare, nec optata frui quiete. Itaque illis hæc officia, etsi imaginaria, sepulchræ reddebant, et nomina sepulcris inscribebant.

162 *Absentesque animas ad inania busta vocatis*] Et hoc ex more etiam. Virgilius Æn. iii. 'Manesque vocabat Hectoreos.'

163 *Cecropiam*] Id est, Atheniensium. Athenienses enim 'Cecropii' dicti a Cecrope primo eorum rege. *Thesea*] Regem Athenarum Ægei filium. Vide Plutarchum Theseo.

164 *Thermodontiaco triumpho*] Id est, Amazonio. Theseus enim subegerat Amazones, quæ accolebant Thermodonta fluvium Themiscyræ

Imploratis opem ? bello cogendus et armis 165
 In mores hominemque Creon. Sic fatus, at illis
 Horruerant lacrymæ, stupuitque immanis eundi
 Impetus, atque uno vultus pallore notati.
 Non secus afflavit molles si quando iuvenças
 Tigridis Hyrcanæ jejunum murmur, et ipse 170
 Auditū turbatur ager, timor omnibus ingens,
 Quæ placeat, quos illa fames descendat in armos.
 Continuo discors vario sententia motu
 Scinditur : his Thebas, tumidumque ambire Creonta,
 His placet Actææ si quid clementia gentis 175
 Annuat : extremum curarum, ac turpe reverti.
 At non foemineæ subitum virtutis honorem

redire exultantem Amazonia victoria. Creon compellendus est bello et armis ad mores humanos. Sic locutus est. At illarum fletus repressi horrore, et ingens ardor pergendī torpuit, et facies earum signatæ sunt simili pallore. Ut si famelicus ululatus tigridis Hyrcanæ, quo ipse campus pavet, pervenit ad timidas vaccas, magnus metus est cunctis, quam malit, in quos humeros illa fames irruat. Exemplo discrepantes sententiæ dividuntur tumultu vario. His melius videtur precari Thebas, et superbum Creontem; his tentare, si quid misericordia populi Atheniensis indulgeat: fœdum reverti et ultima cogitatio. At Argia arripit repente gloriam

~~~~~

triumpho.—167 Horruerunt in quibusdam scriptis. Vide Nic. Heinsium ad Ovid. Tom. i. p. 64.—168 Alii codd. atque imo. Dan. Put. Petav. Lindenberg. et Crac. *pallore gelati.*—171 Auditū turbatus ager uterque Behot.—172 Quæ repleat Exc. Fabri.—177 Hic non foemineæ Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. At non foemineæ Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph. virtutis amorem Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behot. 1. Behot. 2. pro v. l. Exc. Fabri,

NOTÆ

regionis Asiæ Minoris, Cappadociæ conterminæ. Hinc 'Thermodontiacus triumphus.'

167 Horruerant] Horrore represæ sunt.

168 Notati [gelati] Ut lib. iv. 'Sic fata gelatis vultibus.' Inibi : 'Gelati ora pavor gressusque tremiscunt.' Lib. x. 'Stupet anxius alto Corda metu glaciante pater.' Juv. Sat. vi. 'Pavidoque gelantur Pectore.' Alii codices notari habent.

170 Jejunum murmur] Quo scilicet

significat se fame premi.

175 Actææ] Atheniensis. Attica enim antiquitus vocabatur 'Acte.' Clementia] Misericordia enim propria Athenarum virtus, de quibus hæc Callimachus in Ætisi : οἰκτερεῖν αὖτε μὲν πόλεω. Sola hæc urbs novit misereri. Illic fuit ara Misericordiæ, de qua infra Statius, et ejusdem aræ mentionem fecerant Cicero et Libanius Sophista, Pausanias, Servius, et Theophilus in Institutis,

Colligit Argia, sexuque immane relicto
 Tractat opus : placet egregii spes dura pericli
 Cominus infandi leges accedere regni : 180
 Quo Rhodopes non ulla nurus, nec alumna nivosi
 Phasidis, innuptis vallata cohortibus, iret.
 Tunc movet arte dolum, quo semet ab agmine fido
 Segreget, immitesque Deos, regemque cruentum
 Contemtrix animæ, et magno temeraria luctu 185
 Provocet : hortantur pietas, ignesque pudici.
 Ipse etiam ante oculos omni manifestus in actu
 Nunc hospes miseræ, primas nunc sponsus ad aras,
 Nunc mitis conjux, nunc jam sub casside torva
 Mæstus in amplexu, multumque a limine summo 190
 Respiciens : sed nulla animo obversatur imago
 Crebrior, Aonii quam quæ de sanguine campi
 Nuda venit, poscitque rogos : his anxia mentem
 Ægrescit curis, et, qui castissimus ardor,
 Funus amat : tunc ad comites conversa Pelasgas : 195

virtutis non muliebris, et, dimisso sexu, cogitat ingens facinus. Spes aspera illustris discriminis ei placet, et cominus accedere spretis edictis pravi regis, quod nulla nurus Rhodopes, et nulla alumna nivosi Phasidos, stipata innuptis caterois, tenteret. Tunc struit astu fraudem, quo se divellat ab amica turba, et audax immani dolore, et prodiga vitæ, irritet crudeles Deos, et immitem principem. Pietas, et casta flammæ illam excitant. Ipse etiam Polynices obversatur oculis infortunatæ in omni actione, nunc hospes, nunc sponsus ad prima altaria, nunc placidus maritus, nunc cum discedens eam tristis amplecteretur sub truci galea, et multum prospectaret a supremis portis. Sed nulla frequentior imago menti occurrit, quam quæ ei representat nudum illius corpus in cruore campi Thebani, et bustum efflagians. Mæsta excruciat animum his solitudinibus, et, qui amor castissimus, amat luctum. Tunc

~~~~~

et Venett. 3. 4.—179 *Spes dira* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *Spes dura* Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et recentt.—180 Behot. 2. pro v. 1. *accedere regi*.—181 Dan. *non ulla manus*.—188 Edd. vett. interpunt : *Nunc hospes miseræ primas, nunc sponsus ad aras, &c.* Bernartius correxit.—192 ‘In nonnemine librorum est : *pulvere campi*. Nihil mutandum.’ Barth.—194 *Ægrescit furis* Lipsian. Put. et optimæ Barthii mem-

NOTE

181 *Rhodopes*] Rhodope Thraciæ mons. *Alumna nivosi Phasidis*] Id est, Amazon. Phasis autem fluvius Colchidis. Vide Theb. v.

182 *Innuptis*] Id est, Amazoniis. Amazones enim non nubebant.

188 *Primas nunc sponsus ad aras*] Respicit Poëta ritum priscum, quo nuptiæ sacrificiis celebrabantur. Vide Theb. ii.

195 *Funus amat*] Vide supra vs. 45. Lucanus : ‘Sævumque arcte

Vos, ait, Actæas acies, Marathonique arma
 Elicite, aspiretque pio fortuna labori.
 Me sinite Ogygias, tantæ quæ sola ruinæ
 Causa fui, penetrare domos, et fulmina regni
 Prima pati: nec surda feræ pulsabimus urbis 200
 Limina: sunt illic soceri mihi, suntque sorores
 Conjugis, et Thebas haud ignoranda subibo.
 Ne tantum revocate gradus: illo impetus ingens,
 Auguriumque animi. Nec plura: unumque Menœtem
 (Olim hic virginei custos monitorque pudoris) 205
 Eligit, et quanquam rudis, atque ignara locorum,
 Præcipientes gressus, qua venerat Ornitus, affert.
 Atque ubi visa procul socias liquisse malorum,
 Anne, ait, hostiles ego te labente per agros,
 Heu dolor, expectem, quænam sententia lenti 210
 Theseos? an bello proceres, an dexter aruspex

conversa ad socias Graias: Vos, inquit, excite copias Athenienses, ac arma Marathonica, et fortuna faveat piis inceptis. Patiamini me, quæ fui causa tantæ cladis, subire cedes Thebanas, et sustinere primum impetum tyrannidis. Nec percutiam surdas fores barbaræ civitatis, habeo illic soceros, habeo sorores mariti, nec incognita ingrediar Thebas. Solum ne cohibete gressus meos. Illo secreta vi impellor, ac mens quid boni mihi præsagit. Nec plura dixit. Assumit unum Menætem, (hic olim fuerat custos et monitor virginalis verecundiæ,) et licet imperita, ac imprudens locorum, convertit rapidos gradus, qua Ornitus venerat. Atque cum sibi visa est longe processisse a comitibus calamitatum: Anne, inquit, ego, te jacente in campis inimicis, opperiar, heu dolor, quæ sit mens tardî Thesei? An primores, an favens

*****

branæ.—199 Causa fui Behott. 1. 2.—207 Ornitus aufert Put. et Behot. 1. a m. sec. in quo prius exscriptum affert. 'Lege cum duobus optimis libris effert, a via nimirum, quam ceteræ mulieres institerant, sese aufert in aliam.' Barth.—208 'Idem libri: socias liquisse dolorum. Tantundem rei est.' Idem.—210 'Male nonnulli libri, qui lecti [pro lenti] hic inducere volunt.' Idem.—

NOTE

complexa dolorem Perfruitur lacrymis, et amat pro conjuge luctum.'

196 Actæas] Athenienses. Marathonica] Attica, a Marathone in agro Attico loco, in quo Athenienses clarissimam de Persis victoriam duce Miltiade adepti sunt.

209 Labente] An labente a 'tabeo?'

id est, diffinente, putrescente.

211 An bello proceres] Nihil enim apud Athenienses sine senatus consilio suscipiebant reges. Aruspex] Veteres bella non suscipiebant, nisi prius Diis consultis per victimarum exta, et acceptis Aruspicum responsis, an Dii fausta signa ostendissent.

Annuat? interea funus decrescit: et uncis
 Alitibus non hos potius supponimus artus?
 Et nunc me duram, si quis tibi sensus, ad umbras
 Me tardam quereris Stygiis, fidissime, Divis. 215
 Heu si nudus adhuc, heu si jam forte sepultus,
 Nostrum utrumque nefas: adeo vis nulla dolenti,
 Mors nusquam, sævusque Creon: hortaris euntem,
 Ornite. Sic dicens magno Megareia præceps
 Arva rapit passu: demonstrat proxima quisquis 220
 Obvius, horrescitque habitus, miseramque veretur.
 Vadit atrox visu, nec corde, nec aure pavescens,
 Et nimis confisa malis, propiorque timeri.

aruspez bellum approbent? Interea tuæ reliquæ minuuntur: et cur non potius exhibemus hæc membra aduncis avium rostris? Et nunc, o carissime, (si quis sensus tibi est,) incusus meam duritiem et meam cunctationem apud Deos Inferos. Heu, si insepultus adhuc es, heu si forte humatus, utrumque meum est scelus. Verbis dehortantibus me ad eundem excitas, Ornite, nam vis nulla, nec mors, nec sævus Creon possunt me dolentem detertere. Sic loquens rapida emetitur ingenti gradu campos Megaridis: quisquis occurrit, ei ostendit loca propinqua, et miratur habitus, et reveretur miseram. It horrenda aspectu, nec animo patens, nec aure, et freta nimis calamitatibus, et quæ potius metuatur. Ut in nocturnis sacris Phrygia

212 In uno Behot. recentior stylus induxit: *aduncis Alitibus*.—218 Put. *sævusne Creon*.—220 In eodem codice: *proxima quisque*.—221 'Bona scriptura, [*miseramque veretur*,] nec mutanda: in duobus vero libris legitur: *miseransque veretur*. Ambigua res sit; nec muto tamen vulgatam lectionem.' Barth.—222 'Minus bonum est, quod in libro uno et altero repertum: *nil corde nec aure*.' Idem. Ita habent Behot. 1. unus Lindenbrogii, Lipsian. et Venett. 1. 2. alter vero Behot. *nil corde, nil aure*.—223 Put. *propiorque timeri*.—225 Unus Behot. *pinigeri*. Gronovius conj. *Simoëntis ad undam Dux vesane*

NOTE

213 *Hos artus*] Suos intelligit.

214 *Si quis tibi sensus*] Dubitat in eo, quod Philosophorum alii negant hoc, alii credunt. Cicero in Catone Majore residere in morte sensum putat. Isocrates dubitat. Nam in Evangelia *ἐτίς*, ait, *ἐστὶν ἀλόθῃς τοῖς τετελευτηκόσι περὶ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων*. *Si quis sensus mortuis de his quæ hic sunt*. Eadem habet in Platænsium supplicatione, et in oratione Æginetica.

215 *Tardam*] Non respondentem

fidei erga te meæ quereris *tardam* venire ad Stygios Divos, id est, protrahere meam mortem contra debitam fidem. *Vet. Schol.* Sed *tardam* hic intelligo, quod retardet, et nondum eum sepulturæ mandaverit.

217 *Nostrum utrumque nefas*] Vel quia sepulturæ te non mandaverim, vel quod alius in hocce pietatis officio tibi præstito, me prævenerit.

219 *Megaricia Arva*] Megaridem. Vide Th. i. 29.

222 *Nec*] Alii codices, *nil*.

Nocte velut Phrygia cum lamentata resultant
 Dindyma, pinigeri rapitur Simoëntis ad amnem 225
 Dux vesana chori, cujus Dea sanguine lecto
 Ipsa dedit ferrum, et vittata fronte notavit.
 Jam pater Hesperio flagrantem gurgite currum
 Abdiderat Titan, aliis rediturus ab undis,

Dea, cum Dindyma ejulatibus percussa resonant, insana dux cætus, cui numen ipsum præbuit cultum, cruore illius collecto, et quam designavit vittata fronte, fertur præceps ad fluvium Simoëntis. Jam pater Titan condiderat ardentem currum in mare Hesperium, reversurus ab aliis aquis; cum tamen illa ignorat diem efflux-

*****

chori.—226. 227 In optimis Barthii membranis: cui jus Dea sanguine lecto

NOTÆ

224 *Nocte velut Phrygia cum lamentata resultant Dindyma*] Dindymus, seu Dindyma in plurali, mons Phrygiæ, in quo noctu magnis luctibus et ululatibus Cybeles sacra a Phrygibus celebrabantur: unde 'nox Phrygia.'

225 *Simoëntis*] Simois Troadis fluvius, qui ex Ida monte defluit in agrum Trojanum, et mari vicinus, labitur in Xanthum, atque in paludem cogitur: deinde in Hellespontum, prope Sigæum Promontorium, se exonerat.

226 *Dux vesana chori*] Archigallum intelligit, et vocat illam *θηλυκὴς* 'ducem vesanam chori,' non solum quia castratus erat, sed quia muliebri habitu indutus erat. Lucianus enim testatur, ipsos Gallos vestitu muliebri usos fuisse, et Gallorum choro fœminas immistas. Ovidius eodem modo Phædræ Epistola: 'Quæque sub Idæo tympana colle movent.' Ibi enim argute Gallos tanquam fœminas describit. Gallas simili modo Catullus in Galliambo vocavit, ubi passim ludit, Attyon tanquam fœminam describens, ut et Claudianus Eutropium Eunacham. Dicitur 'chorus piniger,' quod Galli sacerdotes pinus ferebant, quibus sibi pectus tangebant, ut notavimus superiori lib. Cu-

jus Dea sanguine lecto] Cujus sanguine vult placari Cybele. *Vet. Schol.* In optimo libro alia est lectio: *Cui jus Dea sanguine lecto Ipsa dedit ferri.* Non est fortassis librorum aut nasutorum hominum hæc scriptura, cum de Modimperatrice sacrorum horum clarus sit sermo. Nihil tamen mutamus. *Barthius.* *Sanguine lecto*] His verbis innere videtur Papinius fanaticos illos Cybeles sacerdotes, sanguinem, qui scissis ferro brachiis profuebat, in vasa quædam collegisse, quem scilicet Deæ offerrent. Quod confirmari potest loco Valerii Flacci Argon. lib. III. ubi agens de iisdem fanaticis hæc dicit: 'Et barbara buxus Si vocet, et motis ululantia Dindyma sacris, Tunc ensis, placeatque furor; modo tela sacerdos Porrigat, et justa sanguis exuberet urna.' Videmus etiam in Miscellaneis Erud. Antiquitatis doctissimi Spon. medici Lugdunensis, fanaticum representari, tenentem manu vasculum quoddam. An ad hunc usum colligendi sanguinis, an ad cogendam stipem, mendicabant enim Idææ matris famuli, incompertum habeo. *Dea*] Cybele.

227 *Vittata fronte*] Vitta enim insigne sacerdotii.

Cum tamen illa gravem luctu fallente laborem 230
 Nescit abisse diem : nec caligantibus arvis
 Terretur, nec frangit iter, per et invia saxa,
 Lapsurasque trabes, nemorumque arcana sereno
 Nigra die, cæcisque incisa novalia fossis,
 Per fluvios secura vadi, somnosque ferarum 235
 Præter, et horrendis insessa cubilia monstros.
 Tantum animi, luctusque valent : pudet ire Menœtem
 Tardius, invalidæque gradum miratur alumnæ.
 Quas non illa domos pecorumque hominumque modesto
 Pulsavit gemitu ? quoties amissus eunti 240
 Limes, et errantem comites solatia flammæ
 Destituunt, gelidæque facem vicere tenebræ ?
 Jamque supinantur fessis, lateque fatiscunt

isse, dolore decipiente acerbum itineris laborem. Nec percellitur tenebris quibus campi obscurantur, et incedit non fatigata per lapides invios, et trabes casuras, et densas sylvas, obscuras etiam lucente sole, et per jugera scissa occultis fossis, perque amnes, certa vadi, et secus cubilia bestiarum, et lustra habitata ab atrocibus feris : tantum animus et dolor valent. Menætes erubescit ire lentius, et miratur incessum debilis alumnæ. Quas casas hominum et pecorum non percussit modesto gemitu ? Quoties semita eunti perditâ, et socii ignes, levamentum itineris, deserunt palantem, et frigida tenebræ tædam extinxerunt ? Et jam latera montis Penthei

//////////

Ipsa dedit ferri, &c.—232 In nonnullis codd. Barth. et uno Behot. *petit invia saxa.*—234 Put. *novalia saxis.*—235 *Per fluvios secura ruit* Behot. 1. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *secura vadit* Behot. 2. Dan. Put. Petav. *secura vadi* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. recentt. Nic. Heinsius in Advers. lib. iv. cap. 3. p. 583. omnino scribendum censet : *Per fluvios secura vadi, somnosque ferarum Fertur, &c.* Put. *somnoque ferarum.*—236 Daum. ex cod. suo manuscripto affert : *obsessa cubilia ;* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *infesta cubilia.*—237 *Menæcem* Behot. 1.—239 Heinsius ibidem correxit : *pecorumque hominumque molesto, &c.* etsi veteres membranæ consensum non præbent.—240 Uterque Behot. *quotiens amissus.*—241 Barthius conj. *comitis solatia flammæ ;* ut postea inve-

NOTÆ

229 *Atiis*] Orientalibus.
 230 *Ille*] Argia.
 231 *Caligantibus*] Absentia solis obscuratis.
 233 *Lapsuras trabes*] *Des planches.*
 241 *Comites*] Quidam *comitis flammæ.*
 Faces a viatoribus in itinere gestatæ

per obscuram noctem. Varro R. R. i. 'Ac victoris lascivi facem non metuet ardentem.' Ovidius in fabula Daphnes : 'Ut facibus sepes ardent, quas forte viator Vel nimis admovit, vel jam sub luce reliquit.'

Penthei devexa jugi, cum pectore anhelō
 Jam prope deficiens, sic inchoat orsa Menœtes : 245
 Haud procul (exacti si spes non blanda laboris)
 Ogygias, Argia, domos, et egena sepulcri
 Busta jacere reor : grave cominus æstuat aër
 Sordidus, et magnæ redeunt per inane volucres.
 Hæc illa est crudelis humus : nec mœnia longe. 250
 Cernis, ut ingentes murorum porrigat umbras
 Campus, et e speculis moriens intermicet ignis ?
 Mœnia sunt juxta : modo nox magis ipsa tacebat,
 Solaque nigrantes laxabant astra tenebras.
 Horruit Argia, dextramque ad mœnia tendens : 255
 Urbs optata prius, nunc tecta hostilia Thebæ,
 Et tamen illæsas si reddis conjungis umbras,
 Sic quoque dulce solum ; cernis, quo prædita cultu,
 Qua stipata manu, juxta tua mœnia primum
 Œdipodis magni venio nurus ? improba non sunt 260
 Vota : rogos hospes, planctumque, et funera posco.
 Illum, oro, extorrem regni, belloque fugatum,

superantur a fatigatis, et late iis subjiuntur, cum jam deficiens Menœtes sic incipit pectore anhelantis : Argia, si spes finiti laboris non me fallit, puto Thebas non longe esse, nec locum, ubi jacent insepulta cadavera. Squalidus aër graviter exhalat, et ingentes aves circumvolitant per aërem. Hæc est illa crudelis terra: nec longe civitas. Aspicias, ut magnæ manium umbræ per agrum extendantur, et e speculis deficiens ignis interluceat? Muri sunt prope: ipsa nox modo plus silebat, et solæ stellæ minuebant atram obscuritatem. Intremuit Argia, et tendens manus ad muros, ait: Thebæ, civitas antea desiderata, nunc terra hostilis, et grata tamen, si mihi restituas integrum cadaver mei mariti; vides quo instructa ornatu, quo comitata agmine, nurus ingentis Œdipi primum accedo ad tuos muros? nimia non sunt vota. Hospes peto, sinas me struere rogum, plangere, et exequias facere. Redde mihi, precor, illum regno profugum, et armis repulsum: illum quem non dignata es

*****

nit in optimo libro.—244 *Penthei convexa jugi* codd. Lindenbrogii.—245 Codex Daumii : *incipit orsa Menœtes*; Barthius ex optimis membranis legit : *inchoat ore Menœtes*.—246 Behott. 1. 2. *blanda doloris*; sed in utroque correctum : *laboris*.—247 In iisdem codd. *et egena sepulchris*.—261 Unus Behot. in

NOTÆ

244 *Penthei jugi*] Id est, Cithæronis, *Penthei jugi* dicti a Pentheo, qui ibi a Bacchantibus discerptus fuit.

246 *Non blanda*] Non falsa, seu

fallax.

258 *Quo prædita cultu*] Ironice dicta. Guyetus.

Illum, quem solio non es dignata paterno,
 Redde mihi : tuque, oro, veni, si Manibus ulla
 Effigies, errantque animæ post membra solutæ. 265
 Tu mihi pande vias, tuaque ipse ad funera deduc,
 Si merui. Dixit, tectumque aggressa propinquæ
 Pastorale casæ, reficit spiramina fessi
 Ignis, et horrendos irrumpit turbida campos.
 Qualis ab Ætnæis accensa lampade saxis 270
 Orba Ceres magnæ variabat imagine flammæ
 Ausonium Siculumque latus, vestigia nigri
 Raptoris, vastosque legens in pulvere sulcos.
 Illius insanis ululatibus ipse remugit
 Enceladus, ruptoque vias illuminat igni. 275
 Persephonen amnes, sylvæ, freta, nubila clamant :
 Persephonen tantum Stygii tacet aula mariti.

collocare in paterno solio; et tu, precor, veni, si ullum restat mortuis simulacrum, et animæ vagantur a corpore separatæ. Tu mihi iter aperi, et duc me ad tuas exequias, si digna sum. Inquit, et intrans pastorem casam accendit extinctam facem, et præcepit irrumpit in horrendos agros. Sic Ceres, post raptum filia, tæda accensa ab Ætnæis scopulis, varie colorabat splendore ingentis flammæ Italicam et Siculam ripam, sequens passus atri prædonis, et amplas orbitas rotarum in arena. Ipse Enceladus reclamant illius vesanis clamoribus, et illustrat ejus iter erumpentibus flammis: fluvii, nemora, maria, nubes resonant nomine Proserpinæ. Regia conjugis inferi tantum silet Proserpinam. Ut erat turbata, fidelis nutritius monet

funera posco.—277 'Versus non indignus Papinio, et in libris Behottianis, Bernartianis, Aldinis, pluribusque nostris, sed deterioribus, sine nota servatus. At optimi duo libri nostri, alter omnium princeps, nec volam ejus habet

NOTÆ

- 268 *Reficit spiramina fessi Ignis]* Littus, et accenso resplendent æquore Syrtes.' *Nigri Raptoris]* Plutonius.
 270 *Ætnæis saxis]* Quia Ætna flammam emittit e jugo.
 271 *Orba]* Rapta Proserpina. *Variabat]* Varie colorabat, illustrabat: face enim accensa filiam raptam quærebat Ceres.
 272 *Ausonium]* Italicum. Italia enim est ex opposito Siciliæ. *Siculum]* Quia in Sicilia quærebat filiam Ceres. Eadem in re Claudianus: 'Extremaque lucis imago Italiam Libyamque ferit, clarescit Etruscum
 273 *Sulcos]* Rotarum vestigia: Plutonius enim curru vectus Proserpinam rapuit.
 275 *Enceladus]* Gigas, cui dicitur mons Ætna impositus. *Ruptoque]* Id est, erumpente ab Ætna.
 276 *Persephonen, &c.]* Quia Ceres magna voce filiam vocabat, eam quærendo.
 277 *Persephonen tantum]* Hic versus deest in omnibus Mss. *Stygii*

Admonet attonitam fidus meminisse Creontis
 Altor, et occultam summittere lampada furto.
 Regina Argolicas modo formidata per urbes, 280
 Votum immane procis, spesque augustissima gentis,
 Nocte sub infesta, nullo duce, et hoste propinquo,
 Sola per offensus armorum, et lubrica tabo
 Gramina, non tenebras, non circumfusa tremiscens
 Concilia umbrarum, atque animas sua membra gementes. 285
 Sæpe gradu cæco ferrum, calcataque tela
 Dissimulat, solusque labor vitare jacentes,
 Dum funus putat omne suum, visuque sagaci
 Rimatur positos, et corpora prona supinat
 Incumbens, queriturque parum lucentibus astris. 290
 Forte soporiferas cœli secreta per umbras
 Juno, sinu magni semet furata mariti,
 Theseos ad muros, ut Pallada flecteret, ibat,

illam recordari edictorum Creontis, et tædam occultare. Regina modo venerata per Argolidis civitates, votum immensum procorum, et spes citium amplissima, in obscura nocte, nullo duce, et hoste proximo sola it per arma lædentia, et herbas sanie lubricas, non exhorrens tenebras, nec dispersam circum umbrarum multitudinem, et animas sua corpora plangentes. Sæpe dissimulat ferrum, et protrita tela, incerto gradu, solaque opera evitare prostratos, dum existimat omne cadaver suum, et scrutatur solerti oculo jacentes, et inclinata convertit prona cadavera, et queritur, quod stellæ parum fulgeant. Forte Juno, quæ se surripuerat e sinu summi Jovis, clam vadebat per somniferas noctis tenebras ad mœnia Thesei, ut Minervam move-

*****

nec vestigium, alter subscriptum spatio paginæ habet, cum indice hoc loco esse inserendum. Lindenbrogianorum autem nullus omnino agnovit. Videtur tamen ipso acumine sententiæ, et forma elocutionis, a Poëta esse. Liber ille bonus noster transposita vocabula etiam meliorem facere voluit. Sic enim refert: *Persephonen Stygii tantum tacet aula mariti.* Barth.—279 *Petav. occulte submittere*; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *occulto summittere*; nonnulli Barth. *ut occulto.*—287 *Put. vitasse jacentes.*—297 *Ita me-*

NOTÆ

mariti] Plntonis. *Tacet*] Ne proderet raptum ejus.

280 *Regina, &c.*] Hic versus et decem sequentes suspecti sunt Guyeto.

287 *Solusque labor vitare jacentes, Dum funus putat omne suum*] Repetita ex superioribus: 'Nec certa facul-

tas Noscere quem miseri vitent calcentque cruorem.'

290 *Parum lucentibus astris*] Supple, de.

293 *Theseos ad muros*] Athenas. *Pallada*] Pallas enim Athenis religiosè colebatur.

Supplicibusque piis faciles aperiret Athenas :
 Atque ubi per campos errore fatiscere vano 295
 Immeritam Argian supero respexit ab axe,
 Indoluit visu : et lunaribus obvia bigis
 Advertit currum, placidaque ita voce locuta est :
 Da mihi poscenti munus breve, Cynthia, si quis
 Est Junonis honos : certe Jovis improba jussu 300
 Ternoctem Herculeam : veteres sed mitto querelas :
 En locus officio : cultrix placidissima nostri
 Inachis Argia cernis qua nocte vagetur,
 Nec reperire virum densis queat ægra tenebris ?

ret, et patefaceret misericordes Athenas piis supplicibus. Et cum vidit e summo caelo innoxiam Argiam fatigari vane per agros errando, gemit ad hoc spectaculum, et obvia lunari bigæ direxit ad eam currum suum, atque ita eam alloquitur leni voce: O Cynthia, da mihi petenti munus modicum, si quæ est tibi Junonis reverentia. Certe maligna concessisti Jovi jubenti triplicem noctem ad procreandum Herculem: sed prætermitto antiquos questus: en locus officio. Vides quam obscura nocte erret Argia Inachis, cultrix nostri gratissima, nec mæsta possit invenire corpus mariti

liores codd. optime. In duobus minorum rerum *visum* legitur. Inscite Lindenbrogius edidit *visus* contra legem carminis. Notat idem veritatem ex uno sno codice. Silet omnino de suis Behottius. Nihil certius dicto.' *Barth.* *Indoluit visus* Behott. 1. 2. Dan. et Put. ita etiam nos penes editio Bernartiana, quam recudendam curaverat Lindenbrogius.—298 'Optimus liber: *secuta est*. Non nego hoc bonum esse, nec a manu librarii forte. Non tamen mutarium facile illud.' *Barth.*—302 'Scribendum *placitissima*; gratissimam enim sibi cultricem Argiam agnoscit, et prædicat Juno. Manuscripti libri hactenus nihil mutant, ut putem tamen in optimo fuisse hanc scripturam,

NOTÆ

294 *Athenas*] Athenæ alter Græciæ oculus, urbs a Cecrope condita juxta amnem Ilissum, ingeniorum et eruditionis fons, clarior quam ut debeat indicari.

295 *Vano*] Quia mariti corpus invenire non poterat.

299 *Cynthia*] Luna sive Diana, a Cyntho Deli monte, in qua nata dicitur.

301 *Ternoctem*] Ellipsis. Supple, continuasti. *Ternoctem* uno verbo scribendum, id est, triplicem noctem. Plures autem Aposiopeses notare est in hoc Poëta. *Herculeam*] Quia

Delph. et Var. Clas.

Stat.

in hac triplici nocte Hercules conceptus.

302 *Placid.* [*placitissima*] Mihi maxime grata, quæ vox apud Justinum reperitur l. xviii. c. 3. 'Servisque de statu reipublicæ deliberantibus placuisset regem ex suo corpore creare, eumque placitissimum Diis, qui solem orientem vidisset.' Ita Mss. ubi subdiderunt *acceptissimum*. Suetonius Calig. 36. 'Cum maxime placitam sevocasset.' Vide Th. vii. 190.

303 *Qua nocte*] Quam obscura nocte.

5 A

Et tibi nimbosum languet jubar: exere quæso 305
 Cornua, et assueto propior premat orbita terras.
 Hunc quoque, qui curru madidas tibi pronus habenas
 Ducit, in Aonios vigiles demitte Soporem.
 Vix ea, cum scissis magnum Dea nubibus orbem
 Protulit: expavere umbræ, fulgorque recisus 310
 Sideribus: vix ipsa tulit Saturnia flammæ.
 Primum per campos infuso lumine, pallam
 Conjugis ipsa suos noscit misera laboribus,
 Quanquam texta latent, suffusaque sanguine mœret
 Purpura: dumque Deos vocat, et de funere caro 315
 Hoc superesse putat, videt ipsum in pulvere pæne
 Calcatum: fugere animus, visusque, sonusque,
 Inclusitque dolor lacrymas: tunc corpore toto
 Sternitur in vultus, animamque per oscula quærit

ob spissas tenebras? Et tibi caliginosus orbis hebescit. Accende, precor, cornua, et tua biga solito propius terræ accedat. Immitte etiam Thebanis custodibus istum somnum, qui inclinat tenebras humidos frenos currus tui. Vix illa dixerat, cum Dea protulit jubar abscissis nubibus: exhorruere tenebræ, et lumen astris fuit ademptum: vix ipsa Saturni filia sustinuit ejus ignes. Primum immissa per agros luce, ipsa deploranda agnoscit chlamydem viri, suum ipsius opus: quamvis texta occultentur, et splendor purpuræ cruore respersæ hebetetur. Dumque exclamat, O Superi, et credit hoc solum restare de dilecto conjuge, cernit ipsum in pulvere fere prostratum. Animus, oculique, ac vox eam defecerunt, et dolor retinuit fletus. Tunc injicit se toto corpore in faciem illius, et scrutatur per oscula absentem animam, et

*****

erasum enim est aliquid.' *Idem.* Vide Not. Var.—309 *Vix ea conscissis manum Dea, &c.* Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. 'Corruptissima hæc sunt, si qua alia. Quid enim conscissis manum? portenta verborum, uti vides: sed noli dubitare quin legendum sit ex veteri: cum scissis magnum, &c.' Bern. cum scissis magnum de nubibus Petav.—314 In quibusdam codd. Lindenbrogii: sanguine humet.—316 'In nonnemine librorum est: pudet ipsum in pulvere; sed nihil mutandum. Acuta est vocula pæne, si enim plane dixisset, aut certa,

NOTÆ

306 <i>Orbita</i>] Curram enim habet Luna.	Splendente enim luna, fulgor siderum minuitur.
307 <i>Qui curru madidas tibi pronus habenas Ducit</i>] Poëtis Somnus fingitur ducere lunæ curram. <i>Madidas</i>] Quia noctes humidæ.	311 <i>Saturnia</i>] Juno Saturni filia.
308 <i>Aonios</i>] Thebanos.	312 <i>Pallam</i>] Palla, hic pro chlamyde.
309 <i>Dea</i>] Luna.	313 <i>Suos labores</i>] Lib. sup. 'Opus ipsa novarat Mæoniis Argia modis.'
310 <i>Fulgorque recisus Sideribus</i>]	319 <i>Sternitur in vultus</i>] Ut solent facere admodum afflicti, qui se projici-

Absentem, pressumque comis ac veste cruorem 320
 Servatura legit: mox tandem voce reversa :
 Hunc ego te, conjux, ad debita regna profectum
 Ductorem belli, generumque potentis Adraști
 Aspicio? talisque tuis occurro triumphis?
 Huc attolle genas, defectaque lumina: venit 325
 Ad Thebas Argia tuas: age, mœnibus induc,
 Et patrios ostende lares, et mutua redde
 Hospitia: heu quid ago? projectus cespite nudo
 Hoc patriæ telluris habes? quæ jurgia? certe
 Imperium non frater habet: nullasne tuorum 330
 Movisti lacrymas? ubi mater? ubi inclyta fama
 Antigone? mihi nempe jaces: mihi victus es uni.
 Dicebam, Quo tendis iter? quid sceptrata negata
 Poscis? habes Argos: soceri regnabis in aula:
 Hic tibi longus honos, hic indivisa potestas. 335
 Quid queror? ipsa dedi bellum, mœstumque rogavi
 Ipsa patrem, ut talem nunc te complexa tenerem.

collegit sanguinem expressum ex capillis ac ejus vestibus, ut illum servaret. Mox tandem voce redeunte: Egone talem te video, qui profectus eras ad debitum regnum, rector belli, et gener florentis Adraști? et talis obviam venio tuis triumphis? Huc eleva vultum, et extinctos oculos: Argia venit ad tuas Thebas. Age duc eam intra muros, et monstra patrios penates, et vicissim hospitia restitue. Heu quid facio? Nudus in gramine prostratus, hoc tantum occupas patrii soli? Quis jurgiorum exitus? Certe germanus non habet regnum. Nulloque excitasti fletus tuorum? ubi mater? ubi nomine celebratissima Antigone? scilicet mortuus es uni mihi: victus es soli mihi. Dicebam, quo vadis? quid petis recusatum sceptrum? Obtines Argos, dominaberis in regia soceri: hic tibi continua dignitas, hic potentia non divisa. Quid te accuso? Ipsa sum belli causa, ipsa precata sum tristem genitorem, ut nunc

amentem induxisset Argiam.' Barth.—320 *Absentem, expressumque comis* Exc. Cantab.—321 *Petav. voce repulsa.*—328 *Behot. l. heu quid agam.* Prius fuerat scriptum *ago*, sed idem correxit qui scripserat.—332 *Antigones unus Behot.*—336 'Scribendum puto, uti habent duo meliora exempla; bello.' Barth.

NOTÆ

ciunt in corpore defuncti, quem carissimum habuerunt. *Aninamque per oscula querit Absentem*] Sic lib. v. 'In-geminat misera oscula tantum Incumbens, animæque fugam per mem-

bra tepentem Querit hians.'

335 *Longus*] Sine successoris metu.

336 *Mœstumque rogavi Ipsa patrem*] Vide Theb. III. sub finem.

Sed bene habet, Superi : gratum est, Fortuna : peracta est
 Spes longinqua viæ: totos invenimus artus.
 Hei mihi, sed quanto descendit vulnus hiatu ! 340
 Hoc frater ? qua parte, precor, jacet ille nefandus
 Prædator ? vincam volucres, sit adire potestas,
 Excludamque feras : an habet funestus et ignes ?
 Sed nec te flammis inopem tua terra videbit :
 Ardebis, lacrymasque feres, quas ferre negatum 345
 Regibus, æternumque tuo famulata sepulcro
 Durabit deserta fides, testisque dolorum
 Natus erit, parvoque torum Polynice fovebo.
 Ecce alios gemitus, aliamque ad busta ferebat
 Antigone miseranda facem, vix nacta petitos 350
 Moenibus egressus : illam nam tempore in omni
 Attendunt vigiles, et rex jubet ipse timeri,

te amplecterer qualis es. Sed bene est, Dii : acceptum est, Fortuna : spes longinqui itineris non delusa est : integrum corpus reperimus. Heu me, sed quam alte penetrat plaga ! Hancne germanus inflixit ? Sed ubi, quæso, ille perversus prædo jacet ? crudelior ero avibus, modo liceat accedere, et bestias expellam. Anne ille scelestus rogo fruitur ? Sed tua patria nec te cernit privatum supremis ignibus : cremaberis, et fletus reportabis, hactenus inconcessos regibus, et fides vidua affixa tuo tumulto in perpetuum durabit, et filius erit testis luctus mei, et calefaciam lectum meum parvo Polynice. Ecce infelix Antigone portabat alia lamenta, et aliam tædam ad rogum. Vix invenerat optatum exitum ab urbe. Nam custodes illam semper observant, et

////////

—338 *Sed bene habet : Superi, gratum est. Fortuna, peracta est, &c.* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. Bernartius correxit : *Sed bene habet, Superi, gratum est, Fortuna, &c.*—345 *Ardebit* in uno codice Lindenhrogii.—346 In eodem : *Regibus, longumque tuo.*—348 *Polynice fovebo* Petav.—351 Optimi duo codices Barthii : *tempus in omne ; quod illi placet.*—352 ‘*Melius iidem libri :*

NOTE

338 *Sed bene habet, Superi : gratum est fortuna*] Formula flebile gaudentium, cum tamen aliquid est in tam atroci tempore lætum. Sic Epic. in Glauciam : ‘Gratum est, fata, tamen, quod non mors lenta jacentis Exedit puerile decus.’

342 *Sit adire*] Adde, modo, vel si.

347 *Durabit*] Conjugis scilicet.

348 *Parvo Polynice*] Thersandro.

Et Poëta habuit ante oculos illud Didus Æneid. iv. ‘Saltem si qua mihi de te suscepta fnisset Ante fugam soboles ; si quis mihi parvulus aula Luderet Æneas, qui te tantum ore referret.’ *Fovebo*] Solabor viduitatem meam superstitute filio, nec secundas nuptias cupiam.

352 *Timeri*] An teneri ? Caveri Lacertantius explicat.

Contractæque vices, et crebrior excubat ignis.
 Ergo Deis, fratrique moras excusat, et amens,
 Ut paulum immisso cessit statio horrida somno, 355
 Erumpit muris: fremitu quo territat agros
 Virginis ira lææ rabies, cui libera tandem
 Et primus sine matre furor: nec longa morata est,
 Quippe trucem campum, et positus quo pulvere frater
 Noverat: atque illam contra videt ire Menœtes, 360
 Cui vacat, et caræ gemitus compescit alumnæ.
 Cum tamen erectas extremus virginis aures
 Accessit sonus: utque atra sub veste, comisque
 Squalentem, et crasso fœdatam sanguine vultus
 Astrorum radiis, et utraque a lampade vidit: 365
 Cujus, ait, Manes, aut quem temeraria quæris
 Nocte mea? Nihil illa diu, sed in ora mariti

ipse rex imperat caveri; stationes contrahuntur, et frequentior ignis excubat. Ergo orat Deos et germanum, ut excusatam habeat cunctationem suam. Et ut terribilis custodia paulum succubuit immisso sopori, vecors exsilit e mœnibus, eodem fremitu, ac parva lææna, cui tandem liberum est sine matre egredi, primo furore truculenta consternat campos. Nec diu tardavit, nam sciebat, ubi erat funestus ager, et locus, quo frater jacebat. Menœtes autem, qui cavet, et qui reprimit gemitus dilectæ alumnæ, ne audirentur, cernit illam ex adverso venientem. Cum tamen extremus eorum sonus ferit aures virginis Antigones, et illa cernit ad lucem astrorum, et utriusque tædæ, hanc nigra veste indutam, et habentem sordidos crines, et vultum denso cruore inquinatum: Cujus, inquit, umbram, aut quem quæris audax in nocte mea? Illa

teneri. Barth.—357 ‘Distinctio vitiata est in omnibus editionibus, Aldd Gryph. Grasser. Gevart. Bern. Lindenbrog. &c. Sic enim constituenda *fremitu quo territat agros Virginis ira lææ, rabies cui, &c.*’ Idem.—362 ‘Manuscripti *arrepas*, [pro *erectas*], aut *arrectas*, habent plerique: nihil tamen a

NOTE

353 *Contractæque vices, et crebrior excubat ignis*] Contractas vices explicat vigilas crebrius mutatas, earumve tempora arcata metu Antigones, cui Creon diffidebat. Etenim vigilis certum, ut nunc, tempus præfinitur, nempe tres horæ, ut docet Vegetius lib. III. Vide Lipsium *Militiæ Romanæ* lib. v.

359 *Quippe, &c.*] Hunc versum et sex sequentes insititios judicat Guyetus.

360 *Ire*] Venire.

361 *Cui vacat* [cavet] Quidam legunt *vacat*, et explicant, cessat: nam sola Argia funeri Polynicis erat intenta.

362 *Erectas*] An *arrectas*? Erectas vero more timentium: ad minimum enim murmur aures erigunt.

365 *Utraque a lampade*] Sua, et illa Argiæ. Nam supra dixit Antigonem ad bustum facem attulisse.

367 *Nocte mea*] Quæ soli mihi de-

Dejicit, inque suos pariter velamina vultus,
 Capta metu subito, paulumque oblita doloris.
 Hoc magis increpitans suspecta silentia, perstat 370
 Antigone, comitemque premens ipsamque: sed ambo
 Deficiunt, fixique silent: tandem ora retexit
 Argia, corpusque tamen complexa, profatur:
 Si quid in hoc veteri bellorum sanguine mecum
 Quæsitura venis, si tu quoque dura Creontis 375
 Jussa times, possum, tibi me confisa, fateri.
 Si misera es (certe lacrymas lamentaque cerno)
 Junge, age, junge fidem: proles ego regis Adrasti:
 (Hei mihi! num quis adest?) cari Polynicis ad ignes,
 Etsi regna vetant. Stupuit Cadmeia virgo, 380
 Intremittique simul, dicentemque occupat ultro:
 Mene igitur sociam (pro sors ignara!) malorum,
 Mene times? mea membra tenes, mea funera plangis.

correpta repentino pavore, et paulum immemor luctus sui, nihil tunc respondit; sed demisit velum in vultum mariti et pariter in suum. Antigone, hoc plus increpans suspectam taciturnitatem, perstat, et urget ipsam Argiam, et ejus socium; sed ambo stupent, et immobiles manent. Tandem Argia nudavit vultum suum, et loquitur, com plectens tamen corpus mariti: Si quid venis indagatura mecum in hoc antiquo certaminum cruore, si tu quoque reformidas aspera Creontis imperia, possum me tibi confidenter prodere. Si es infelix, (certe aspicio fetus tuos et luctum,) implica age, implica dextram in pignus fidei. Ego sum filia Adrasti regis. Hei, aliquisne veniret ad cremandum meum Polynicem, vetante rege? Puella Cadmo orta mirata est, unaque horruit, et insuper loquentem prævenit: Proh fors ignara! Mene igitur times, mene times sociam calamitatum? tenes meos artus, ploras mea funera.

*****

vulgata lectione mutandum.' *Idem.*—372 Unus Behot. *tandem ore resolvit.*—373 *Argie* legunt omnes codd. Barthii.—378 'Portentum hic habent duo libri nostri, quorum alter est ille quem optimum toties vocavimus. Non enim agnoscunt, nisi supra scripta, hæc omnia verba; in sermonis autem verbis Maronis hemistichium repræsentant: *Accipe, daque fidem: proles ego Regis Adrasti.* Nihil mutem a vulgari lectione.' Barth.—379 'Fatui sunt libri qui hæc mutant. Metum enim circumspicientis, et a crudelissimo homine deprendi timentis, pulchre referunt, et sunt parenthesi includenda quinque hæc verba: (*Hei mihi num quis adest?*)' *Idem.* Edd. vett. habent: *Hei mihi num quis adest cari Polynicis ad ignes? Et si regna, &c.* Non alias variantes h. l. inveni.—382 'Et hoc loco læsa est distinctio. Scribe: *Mene igitur sociam, proh: (fors ignara) malorum Mene times?* Barth. Put. habet: *sociam profers.*—383 *Meque times* in eodem libro.—384 *Cedo tene pudet omnes*

NOTE

bebatnr, ne quis me ab-egregio opere que] Argiam.
 impediret. Vet. Schol. Optime. 380 *Cadmeia virgo*] Antigone.
 371 *Comitem*] Menæten. *Ipsam-* 383 *Mea membra*] Id est, fratris.

Cedo, ten' pudet? heu pietas ignava sororis!
 Hæc prior. Hic pariter lapsæ, junctoque per ipsum 385
 Amplexu, miscent avidæ lacrymasque, comasque,
 Partitæque artus redeunt alterna gementes
 Ad vultum, et cara vicibus cervice fruuntur.
 Dumque modo hæc fratrem memorat, nunc illa maritum,
 Mutuaque exorsæ Thebas, Argosque renarrant, 390
 Longius Argia miseros reminiscitur actus:
 Per tibi furtivi sacrum commune doloris,
 Per socios Manes, et conscia sidera juro;
 Non hic amissos, quanquam vagus exul, honores,
 Non gentile solum, caræ non pectora matris, 395
 Te cupiens unam, noctesque, diesque, locutus

Cedo. Heu, non te pudet, sororis ignava pietas! hæc prior venit. Hic una corruentes, et amplexu nexu per medium Polynicem, confundunt avidæ fletus et crines, et partitæ artus, gementes vicissim revertuntur ad vultum, et alternis osculantur dilectum caput. Dumque hæc modo memorat germanum, nunc illa conjugem, et alternatim loquuntur, hæc de Thebis, illa de Argis, Argia prolixius deplorat suam miseram sortem: Attestor hoc sacrum commune clandestini luctus nostri, et communem umbram, et stellas, quæ nos vident; hic Polynices, quamvis profugus et extorris, non loquebatur de regno sibi erepto, non de natali humo, non de sinu dilectæ parentis; diu nocteque te solam Antigonem memorabat. Ego minus

codd. cum Venett. 3. 4. Rom. et Aldd. 'Gul. Canterum putasse rescribendum: *ten' pudet* arbitror, licet verba ejus corrupte sint edita Nov. Lect. lib. II. cap. 8. Neque sane aliter potest legi, propter versum. Mihi spurius totus aliquando videbatur, vel latere vetustissimum mendum, quod librarios omnes fefellerit. Possis scribere: *Cedere men' pudet? heu pietas ignava sororis!* Voculam *heu* omnes libri agnoscunt, alioquin facilius esset correctio aut lectio. Quare fortasse sic reliquerit Papinius: *Cedo, tamen pudet! Heu, &c.* Scripseram hæc cum cogitanti displicent hæc omnia, et apparet vera esse scriptura manuscriptorum librorum: *Cedo: tene: pudet, heu, &c.* Barth. Vide Not. Var.—385 *Hæc prior* hinc Daum. ex cod. et ita Barthiani. *junctæque per ipsum* optimæ Barthii membranæ.—388 Behot. 1. *cervice feruntur*: correctum tamen, et expunctis prioribus literis repositum *fruuntur*.—391 *Longius Argie* optimæ Barthii membranæ.—394 Epitheton *vagus* suspectum est Barthio.—

NOTE

384 *Cedo, ten' pudet*] Est in omnibus scriptis: *Cedo, tene, pudet! heu.* Ceterum ego, quæ adhuc putavi meas esse primas partes, et luctus, et officii erga fratrem, nunc a te victam esse me fateor, tibi que concedo, quæ tam longo itinere prior tamen ades.

Tu potius *tene*, ac amplectere funus, quod ut tenerem ipsa tractaremque, dum supremo officio mando, veni, sed sero tardeque. Gronovius.

395 *Gentile solum*] Patriam, quæ omnibus carissima.

Antigenon: ego cura minor, facilisque relinqui.
 Tu tamen excelsa sublimis forsitan arce,
 Ante nefas Graiis dantem vexilla manipuli
 Vidisti, teque ille acie respexit ab ipsa 400
 Ense salutatam, et nutantis vertice coni:
 Nos procul: extremas sed quis Deus egit in iras?
 Nil vestrae valere preces? tibine iste negavit
 Oranti? Causas ac tristia reddere facta
 Cœperat Antigone: fidus comes admonet ambas: 405
 Eia agite inceptum potius! jam sidera pallent
 Vicino turbata die: perferte laborem,
 Tempus erit lacrymis: accenso flebitis igne.
 Haud procul Ismeni monstrabant murmura ripas,
 Qui turbatus adhuc et sanguine decolor ibat. 410
 Huc laceros artus socio conamine portant
 Invalidæ, jungitque comes non fortior ulnas.
 Sic Hyperionium tepido Phaëthonta sorores

cara, et quæ facilius linqueretur. Tu saltem, ante scelestum prælium, sublimis ab alta turre, forsitan illum asperisti imperantem Graiis copiis, et te ille spectavit ab ipsa acie, ac salutavit ense, et inclinato gule apice. Nos longe. Sed quod numen illos impulit in ultimos furores? Nihil vestrae obsecrationes valuerunt? Hocne recusavit tibi precanti. Antigone cœperat narrare ab initio luctuosa facta: sed fidelis comes ambas admonet. Eia ceptum potius perficite. Jam stellæ pallent obscuratæ proximo sole, agatis potius, tempus erit lugendi: plorabitis ardente rogo. Susurrus Ismeni, qui fluebat adhuc infectus cruore et decoloratus, indicabat propinqua esse ejus littora. Illuc communi nisu ferunt laniata membra, comes non robustior brachia admoret. Sic sorores abluerunt Phaëthontem Hyperionium

*****

398 *Tu tamen e celsa optimæ Barthii membranæ. sublimem Dan. sublimem Behot. 1. et pro v. l. sublimis; contra sublimis Behot. 2. et pro v. l. sublimem.*—
 403 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Venett. 3.
 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart.
tibine iste; Put. omnes Barthiani, Gronov. Barth. Veen. et Delph. tibine iste.
 —404 '*Scribendum cum manuscriptis fata.*' Barth. Omnes alii codd. et
 edd. vett. habent *facta*:—410 *Qua turbatus* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Put.

NOTÆ

406 *Inceptum potius*] *Perficite, supple.*

410 *Turbatus adhuc et sanguine decolor*] *Ob commissam in eo pugnam. Vide Theb. ix.*

413 *Sic Hyperionium tepido, &c.]*

Tangit fabulam, qua dicitur Phaëthon excussus fulmine e curru paterno in Padum fluvium decidisse, ejusque sorores, dum corpus fratris lavant in hoc fluvio, ut eum sepulture mandarent, et extinctum immodera-

Fumantem lavere Pado: vix dum ille sepulcro
 Conditus, et flentes stant circum flumina sylvæ. 415
 Ut sanies purgata vado, membrisque reversus
 Mortis honos, ignem miseræ post ultima quærunt
 Oscula: sed gelidæ circum exanimesque favillæ
 Putribus in foveis, atque omnia busta quiescunt.
 Stabat adhuc seu forte rogos, seu numine Divum, 420
 Cui torrere datum sævos Eteocleos artus,

fumantem in calido Pado: vixdum ille positus erat in tumulo, cum plorantes steterunt ad litus fluvii, conversæ in arborea. Ut tabum elutum fuit aquis, et pallor, decus mortis, redit in artus, infortunatæ scrutantur ignem, postquam ei dederunt novissima oscula. Sed vicini cineres frigidi, mortuique erant in putribus scrobibus, et omnes rogi extincti. Restabat adhuc bustum, seu casu, seu Deorum permisso, in quo cremata fuerant membra crudelis Eteoclis, sive fortuna rursus quærebat pro-

*****

Behott. 1. 2. et Venett. 3. 4.—415 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *stant ad flumina*. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *stant circum flumina*. Vide Not. Var.—419 *Putribus in foliis* nrus Behot. *ambustaque membra quiescunt* Buslid. et Venett. *atque omnia busta quescunt* in ceteris codd. et edd. omnibus. 'Male sollicitatur hæc lectio a veteribus libris. Nostrorum nonnulli: *et circum busta quiescunt*;

NOTÆ

tius lugent, in populos dicuntur esse conversæ. *Hyperionium*] Quia Phaëthon erat filius solis qui dicitur Poëtis 'Hyperion.' Tangit etiam morem lavandi corpora mortuorum, antequam cremarentur. *Tepido*] Ob incendia quæ restinxerat.

414 *Pado*] Padus fluvius Italiæ celeberrimus, Græcis 'Eridanus,' ita dictus, quod, ut notat apud Plinium Metrodorus Scepsius, circa ejus fontem arbor multa sit picea, quæ Pades Gallice dicitur. Hodie *Po*. Profuit, ut ait Plinius lib. III. cap. 16. e gremio Vesuli montis, celsissimum in cacumen Alpium elati, finibus Lигurum Vagiennotum visendo fonte, (non qui proprio sic nomine dictus, ut putat Leander, sed qui visu dignus est et admirabilis,) conditque sese cuniculo, et in Forovibien-

sium agro iterum exoriena, nulli amnium claritate inferior: ac per angustas ac confragosas rupes, et angustas scopulosi montis convalles præcipitat, multaque vi fertur. Augent ipsam, præter fluvios ipsos, liquatæ nives, idque ad Canis ortus, nec cum torrentior est, tam navigiis infestus est, quam agris, quo fit, ut perpetuo accolarum labore utrimque aggeribus coërceatur. Ita Padus multas urbes præterlapsus septem ostiis, ut Sabellicus et Plinius notant, in Adriaticum Mare se exonerat, deferendo secum triginta numero flumina.

415 *Flentes sylvæ*] Sorores Phaëthontis in populos seu alnos conversæ. *Stant circum*] Hæc verba mutationem celeriore reddunt.

417 *Mortis honos*] Pallor, qui est signum mortis.

Sive locum monstros iterum fortuna parabat,
 Seu discessuros servaverat Eumenis ignes.
 Hic tenuem nigris etiamnum advivere lucem
 Roboribus pariter cupidæ videre, simulque 425
 Flebile gavisæ: nec adhuc, quæ busta, repertum,
 Sed placidus quicumque, rogant, mitisque supremi
 Admittat cineris consortem, et misceat umbras.
 Ecce iterum fratres: primos ut contigit artus
 Ignis edax, tremuere rogi, et novus advena bustis 430
 Pellitur: exundant diviso vertice flammæ,
 Alternosque apices abrupta luce coruscant.

digiis materiam, seu Furia foverat flammæ a se invicem discessuras. Hic pari ardore concitæ, animadverterunt debile lumen adhuc vivere in atris lignis, unaque latantur stentes. Nec adhuc notum, cujus rogos fuerat: sed precantur, quicumque sit, ut lenis et placidus recipiat socium ultimi cineris, et sinat manes confundi. Ecce iterum fratres apparuerunt: nam ut primum vorax flamma contrectavit membra Polynicis, bustum concussum est, et novus hospes rogo extruditur: flammæ erumpunt discreto apice, et utraque earum fustigia coruscant abrupto lumine. Ut si palli-

quod nec ipsum tamen vulgato præferam.' Barth.—423 *Seu discessuros* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. Vide Not. Var.—424 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. *etiamnum vivere*. Vide Not. Var.—426 *Optimæ Barthii membranæ: nec adhuc quæ busta, reperto.*—427 *Sit placidus* multi codd. et edd. vett. *Sed placidus* Behott. 1. 2. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—429 *Ecce iterum fratris primos, &c.* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *Ecce iterum fratres. Primos, &c.* optimæ Barthii membranæ. Vide Not. Var.—430 *Unus Behot. novus advena busto.*—431 *In quibusdam libris Barthianis diverso vertice.*—432 *Alternique*

NOTÆ

423 *Seu discessuros*] Seneca in Cædipo: 'Pugnax ignis in partes duas discedit.' Vide ad III. de Benef. cap. 37. Quidam codices habent *discessuros*.

424 *Etiamnum advivere lucem*] *Advivere* recepit in sua editione Gronovius ex melioribus et pluribus codicibus, cum Editi haberent, *etiamnum vivere lucem*. Verbum servatum et in lapide prisco: QVI. ADVIVENTE. EO DONO. DELPHICÆ. ARÆ. CVM. OMNI CVLTV. EXORNATÆ SED. ET. TESTAMENTO. DIVISIONE. EXEQVIARUM. EIVS. HONORATI. SVNT.

429 *Ecce iterum fratres*] Sic recepit et idem Gronovius, ex optimis codicibus, et pluribus, cum editi haberent: *Ecce iterum fratris, &c.* Aitque id esse multo vividius. Nimirum qui jam nulli esse credebantur, subito apparuerunt rursus fratres, quales fuerant, discordes et dissociabiles. En iterum specimen horum fratrum.

431 *Exundant diviso vertice flammæ*] Imitatur Lucanum lib. 1. 'Vestali raptus ab ara Ignis, et ostendens confectas flamma Latinas, Scinditur in partes, geminoque cacumine surgit, Thebanos imitata rogos.'

Pallidus Eumenidum veluti commiserit ignes
 Orcus, uterque minax globus, et conatur uterque
 Longius : ipsæ etiam commoto pondere paulum 435
 Secessere trabes : conclamat territa virgo :
 Occidimus, functasque manu stimulavimus iras.
 Frater erat : quis enim accessus ferus hospitis umbræ
 Pelleret ? en clypei fragmen, semustaque nosco
 Cingula, frater erat : cernisne, ut flamma recedat, 440
 Concurratque tamen ? vivunt odia improba, vivunt.
 Nil actum bello : miseri, sic dum arma movetis,
 Vicit nempe Creon : nusquam jam regna : quis ardor ?
 Cui furitis ? sedate minas : tuque exul ubique,
 Semper inops æqui, jam cede : hoc nupta precatur, 445
 Hoc soror, aut sævos mediæ veniemus in ignes.
 Vix ea, cum subitus campos tremor, altaque tecta
 Impulit, adjuvitque rogi discordis hiatus,
 Et vigilum turbata quies, quibus ipse malorum

duc orcus Furiarum ignes commiserit, uterque globus eminet, uterque se separat longius. Ipsa etiam tigna discesserunt mole agitata. Consternata puella vociferatur : Occidimus, et suscitavimus propriis manibus extinctos furores. Frater erat : quis enim tam asper, ut ejiceret umbram hospitii se convenientis. En fragmen- tum scuti, et agnosco semicrematum balteum. Frater erat. Aspicisne, ut flammæ sese dividant, et tamen configant ? Vivunt diræ inimicitia, vivunt. Nil actum est bello. Infortunati, dum sic pugnatis, nempe Creon vicit. Non est amplius regnum, de quo contendatis ? Quis furor ? in quem sævitis ? iras comescite. Et tu, ubique extorris, et cui jus semper negatur, nunc cede. Rogat hoc uxor, hoc soror, aut nos medias injiciemus in crudeles flammæ. Vix ea dixit, cum repentinus tremor concussit terram et excelsas ædes, et auxit separationem pyræ dissentientis, et custodes expergefacti, quibus ipse somnus representabat imaginea mali ipsis im-

*****

unus Behot. a m. sec.—438 Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. umbras.—439 Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *semiustaque*.—446 ' In optimo codice glossa est indicans alios legere *ambæ veniemus*. Nihil mutamus.' Barth.—447 ' Optimæ illæ et capitales membranæ non tecta, sed *tesca* diserte hoc loco legunt, quo pacto Papinium scripsisse omnino ex-

NOTÆ

433 *Veluti commiserit ignes Orcus*] Ita rogi flamma divisa est, ut et hoc instinctu Furiarum credatur factum.

434 *Minæ*] *Eminens. Conatur uterque*] Se ab invicem separare.

445 *Semper inops æqui*] Cui semper jus negatur.

447 *Campos tremor*] Id est, sceleris horrore, quo se flammæ diviserant, terræ factus est motus : et dividebantur quidem odio flammæ, sed plus disjunctæ sunt terræ : prodigiale enim monstrum exhorruit terra.

449 *Quibus ipse malorum Fingebat*

Fingebat simulacra sopor : ruit ilicet, omnem 450
 Prospectum lustrans armata indagine miles.
 Illos instantes senior timet unus : at ipsæ
 Ante rogam, sævique palam sprevisse Creontis
 Imperia, et furtum claro plangore fatentur
 Securæ, quippe omne vident fluxisse cadaver. 455
 Ambigitur sæva de morte, animosaque leti
 Spes furit : hæc fratris rapuisse, hæc conjugis artus
 Contendunt, vicibusque probant : ego corpus, ego ignes,
 Me pietas, me duxit amor : deponere sæva
 Supplicia, et dextras juvat insertare catenis. 460
 Nusquam illa alternis modo quæ reverentia verbis ;
 Iram, odiumque putes : tantus discordat utrimque
 Clamor, et ad regem, qui deprendere, trahuntur.

pendentis. Exemplo milites armati irruunt, et lustrantes omnem campum investigant. Solus longævus timet eos imminentes. At ipsæ, ante pyram, fatentur furtum, claro planctu, et se palam contempsisse jussa Creontis, securæ : cernunt enim totum corpus crematum. Certant inter se de crudeli morte, et utraque furit, quod altera vult sibi præripere gloriam generosæ mortis, quam speraverat. Contendunt, hæc se furatam esse corpus fratris, illa mariti, et probant alternis. Ego corpus, ego ignes, pietas egit me, amor me. Juvat effragitare crudeles pœnas, et inserere manus in vincula. Non est amplius illa mutua reverentia, quæ prius erat in earum verbis ; crederes inesse iram et odium : tanto clamore utrimque dissentiant. Et illi qui

istimo.' *Idem.*—454 Put. clangore fatentur.—456 Amtitur Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. Ambigitur Behott. 1. 2. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Petrens. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et recentt.—463 Petav. Lang.

NOTE

simulacra sopor] *Malorum* ; nempe quæ ipsos expectabant, quod, dum somno obruti sunt, corpus Polynicis crematum fuerat. Edixerat enim Creon, ne quis 'ope aut flammis Argivos juvaret.' 'Aut nece facta luet, numeroque explebit adempta Corpora.'

451 *Indagine*] Circuitu, circumtione. *Vet. Schol.* Glossarium Vetus : 'Indago, investigatio.' In Isidori Glossis : 'Indago, investigatio.' Ductum a re venatoria, ubi 'indago,' spatium retibus ad capiendas et includendas feras clausum. Lucanus lib. vi. 'Magnoque recessu Amplexus

finis, saltus, nemorosaque tesqua, Et sylvas vastasque feras indagine claudit.' Hic vero Scholia : continenti statione militum : dicitur enim *armata*.

452 *Senior*] Menætes. *Ipsæ*] *Argia* et *Antigone*.

456 *Ambigitur*] Alii legunt, *Ambitur*.

458 *Contendunt*] Hunc locum imitatur Torquatus Tassus in obsidione Hierosolymitana.

462 *Iram, odiumque*] *Supple, inesse*.

At procul Actæis dextra jam Pallade muris
 Juno Phoroneas inducit prævia matres 465
 Attonitas, non ipsa minus, cœtumque gementem
 Conciliat populis, et flentibus addit honorem.
 Ipsa manu ramosque oleæ, vittasque precantes
 Tradit, et obtenta summittere lumina palla,
 Et præferre docet vacuas sine manibus urnas. 470
 Omnis et Actæis effusa penatibus ætas
 Tecta viasque replent: unde hoc examen? et una
 Tot miseræ? nec dum causas novere malorum,
 Jamque gemunt. Dea conciliis se miscet utrisque
 Cuncta docens, qua gente satæ, quæ fuera plangent, 475
 Quidve petant: variis nec non affatibus ipsæ
 Ogygias leges, immansuetumque Creonta

eas deprehendere, ad regem rapiebant. Interea Juno, dux matronarum Argivarum, eas consternatas introducit, favente Minerva, in urbem Athenas. Nec minus ipsa Minerva conciliat civium gratiam dolenti turbæ, et addit lacrymis reverentiam. Ipsa his manu propria tradit frondes oleæ, ac supplices tœnias, et monet dejicere oculos obducta palla, et portare urnas cineribus vacuas. Omnes, cujuscumque sint ætatis, erumpunt ædibus Atticis, et replent tecta et vicos. Unde hæc multitudo? et tot afflictæ simul? Nondum noverant causas malorum earum, et jam dolent. Numen inserit se in utrosque cœtus, exponens, quo populo oriundæ, quæ damna lugeant, et quid postulent. Ipsæ etiam diversis sermonibus ubique accusant et cum fremitu

Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *deprehendere trahebant*; Pnt. Dan. et Behott. *deprehendere trahuntur*. Vide Not. Var.—467 Pnt. *flentibus addit*.—468 Dan. *vittasque precantis*.—471 *Omnis Erichtheis* duo Barthiani et Put. et sic ex optimis membranis corrigi jussit Nic. Heinsius in *Advers. lib. iv. cap. 2. p. 574*.—474 Dan. Pnt. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *sed miscet utrisque*; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behott. 1. 2. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et recentt. *se miscet utrisque*.—475 Unus Behot. *funera plangunt*.

NOTÆ

463 *Trahuntur* [*trahebant*] Quidam codices *Trahuntur*, quasi tantus esset mulierum ardor, ut satellites ipsos ad regem traherent potius, quam invitæ sequerentur. Sic de perjuro Juvenalis Sat. III. 'Tunc te sacra ad delubra vocantem Præcedit, trahere immo ultro ac vexare paratus.'

464 *Actæis*] Athenarum.

465 *Phoroneas*] Argivas a Phoroneo rege Argivorum.

466 *Attonitas*] Hunc versum et se-

quentem delendos censet Guyetus.

468 *Ramosque oleæ, vittasque precantes*] Supplicantium more, qui ferebant in manibus ramum oleæ lana obvolutum. Ceteri Græci hunc ramum sic adornatum vocabant *ἱερὴν πλάγ*; Athenienses vero *εἰσεύωρον*.

474 *Jamque gemunt*] A natura enim insitum est moveri misericordia ad visum insignis calamitatis, et aliena mala plerumque e nostris oculis lacrymas eliciunt.

Multum et ubique fremunt. Geticæ non plura queruntur
 Hospitibus tectis trunco sermone volucres,
 Cum duplices thalamos, et iniquum Terea clamant. 480
 Urbe fuit media nulli concessa potentum
 Ara Deum: mitis posuit Clementia sedem,
 Et miseri fecere sacram: sine supplice nunquam
 Illa novo: nulla damnavit vota repulsa.
 Auditi, quicumque rogant, noctesque, diesque 485
 Ire datum, et solis numen placare querelis.
 Parca superstitio: non thurea flamma, nec altus
 Accipitur sanguis, lacrymis altaria sudant,
 Mœstarumque super libamina sarta comarum

edicta Thebana et Creontis immanitatem. Ares Thraciæ non magis queruntur supra tecta hospitalia mutilis linguis, cum clamant geminos lectos, et infandum Tereum. Erat ara in media urbe, nulli magnorum Deorum dicata. Lenis Misericordia fundavit hanc sedem, et infortunati illam consecrarunt. Illa nunquam est sine novo supplice: nullius rejicit preces: omnes qui orant exauditi: licet accedere diu noctuque, et mitigatur Dea solo plactu. Colitur sine sumtu: suffitus thuris non admittitur, nec largus victimarum cruor. Altaria manant flötibus: coronæ tristium

—478 Idem codex pro v. l. habet: *plura loquuntur*.—484 Optimus codex Barthii: *nulli damnavit*; quod ille probat.—489 Put. et duo Barthiani: *liba-*

NOTE

478 *Geticæ*] Thraciæ. Quia Procne in Thracia conversa dicitur in hirundinem. Inde hirundines 'Thraciæ' dicuntur.

479 *Hospitibus tectis*] Hirundines enim sunt volucres advenæ. *Trunco sermone*] Inarticulata voce. *Lactantius*. *Trunco*] Quia Terens Philomelæ, quæ postea in hirundinem mutata fuit, linguam præciderat, ne injuriam sibi ab eo illatam proderet. *Volucres*] Hirundines.

480 *Duplices thalamos*] Terens enim stuprum intulerat Philomelæ, suæ uxoris Procnes sorori. Nota fabula. Hinc 'duplices thalami.'

481 *Nulli concessa potentum Ara Deum*] Græci hos vocabant *θεοὺς δυνάτοους*, καὶ μεγάλους, καὶ ἐνδυνάτοους. Hi

erant Dii Majores, quos hoc disticho Ennius comprehendit: 'Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars, Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.'

482 *Mitis posuit Clementia sedem*] Hanc 'aram misericordiæ' nominat Cicero in *Tusc.* Quærit. Celebravit et Claudianus de bello Gildonico: 'Si flentibus aram Et proprium miseris numen posuistis Athenæ.' Vide Eumenium in oratione pro reparandis Scholia.

483 *Et miseri fecere sacram*] Confugiendo scilicet ad hanc aram, et ibi reperiendo solatium suis calamitatibus.

489 *Libamina sarta comarum*] In luctu enim et calamitate secti crines.

Pendent, et vestes mutata sorte relictæ. 490
 Mite nemus circa, cultuque insigne verendo
 Vittatæ laurus, et supplicis arbor olivæ.
 Nulla autem effigies, nulli commissa metallo
 Forma Deæ, mentes habitare et pectora gaudet.
 Semper habet trepidos, semper locus horret egenis 495
 Coetibus, ignotæ tantum felicibus aræ.
 Fama est, defensus acie, post busta paterni
 Numinis, Herculeos sedem fundasse nepotes.
 Fama minor factis: ipsos nam credere dignum
 Coelicolas, tellus quibus hospita semper Athenæ, 500
 Ceu leges, hominemque novum, ritusque sacrorum,

capillorum, et vestes, mutata fortuna, depositæ, sunt dona, quæ supra pendent. Placidus lucus, quo cingitur, sunt laurus ornatæ vittis valde venerandis, et olivæ, quarum ramos ferunt supplices. Nulla tamen Deæ statua est, nec imago ejus metallo efficta. Lætatur incolere animos et corda. Locus semper habet supplices, semper horret inopibus turbis. Altaria sunt tantum fortunatis ignota. Fama est Herculis liberos, post rogum patris in cælum recepti, ab Atheniensibus acie defensus, hanc sedem fundasse. Sed origo supra est: nam fas est existimare ipsos cælitæ, quos Athenæ hospitio receperunt, sicut ipsis dederunt leges, et morem scientiam, et ritus sacro-

*****

mina secta. Vide Heins. ad Ovid. Tom. i. p. 498.—494 Forma Dei Put. et Behott. 1. 2.—497 Put. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. defessos acie.—501 Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. ritusque sacrorum.—506

NOTE

Sertis autem ac coronis aras ornari, ac floribus conspergi, notissimum ex scriptoribus et Poëtis.

490 *Vestes mutata sorte relictæ*] Vestes etiam mutatæ in luctu et insigni calamitate.

497 *Fama est, defensus acie, post busta paterni Numinis*] Herculis liberi, post mortem patris, pulsati patria ab Eurystheo, et rejecti ab omnibus Græciæ civitatibus ejusdem metu, tandem Athenas confugerunt, auxilium ab Atheniensibus petitori. Athenienses illos benigne receperunt, et Eurystheum cum magnis copiis venientem ad eos repetendos, egressi ex urbe, commisso prælio fuderunt. In hoc prælio Eurystheus ab Hyllo Herculis filio occisus est. Ipse ita-

que Hyllus ac fratres hanc aram Athenis condiderunt, tam ut esset monumentum accepti ab Atheniensibus beneficii, quam ut esset etiam in posterum miseris asylum ac perfugium; affirmantes misericordiam nulli quam Athenis sedem posuisse.

500 *Coelicolas*] Intelligit Minervam, Cererem ac Themidem, quæ religiosissime colebantur ab Atheniensibus.

501 *Seu leges, hominemque novum*] Ciceronem videtur amulatus Papius ex oratione pro Flacco: 'Ad sunt Athenienses, unde humanitas, doctrina, religio, fruges, jura, leges ortæ sunt, atque in omnes terras distributæ.' Aristoteles autem non sine morsu dixit, Athenienses frumenta et

Seminaque in vacuas hinc descendunt terras,
 Sic sacrasse loco commune animantibus ægris
 Confugium, unde procul starent iræque, minæque,
 Regnaque, et a justis Fortuna recederet aris. 505
 Jam tunc innumeræ norant altaria gentes.
 Huc victi bellis, patriaque e sede fugati,
 Regnorumque inopes, scelerumque errore nocentes
 Conveniunt, pacemque rogant: mox hospita sedes
 Vicit et Œdipodæ Furiæ, et funus Olynthi 510

rum, ac segetes inde translatae in vacuas regiones, dedicasse etiam in hoc loco commune asylum afflictis contra vindictam, minas, tyrannidem, et adversam fortunam, quæ ab æquis altaribus longe abessent. Jam tunc innumerabiles populi cognoscebant hanc aram. Illuc armis superati, et expulsi patrio solo, regnisque exuti, et errore, criminum rei confugiunt, et pacem postulant. Mox et hospitalis locus placavit Furias Œdipi, et prohibuit excidium Olynthi, et abegit matrem ab infelici Oreste.

~~~~~

Vide Not. Var.—509 Optimæ Barthii membranæ: *deinde hospita sedes; Put. mox aspitæ sedes.*—510. 511 Barthius tentabat: *mox hospita sedes Vicit, et a misero matrem submovit Oreste, Texit et Œdipodæ Furiæ, et funus Olynthi.*—

NOTÆ

leges invenisse, at eos frumentis uti, non legibus. Per hominem autem novum intelligit Poëta doctrinam morum, qua feri hominum mores in mitiores mutantur.

505 *Fortuna*] Ut ne casus quidem læderet eos, qui ad hanc aram confugerent.

506 *Jam tunc innumeræ norant altaria gentes*] Innuit plurimis etiam longinquis populis hanc aram fuisse cognitam, et salutem. Aristides propriam Atheniensium laudem esse ait, quod omnibus infelicibus perfugio ac solatio esset: *τὴν τῶν πανταχόθεν δυστυχοῦντων ὑποδοχὴν καὶ παραμυθίαν.* Panath. et 2. de Pace: *Τοῖς καθ' ἑκάστους ἀτυχοῦσι κοινὴ πᾶσιν ὑπεστω ἐντυχία τὸ τῆς πόλεως ταύτης ἥθος ὅφ' οὐ σώζονται:* His, qui ubivis locorum infelices sunt, communis est felicitas bonitas civilitatis Atheniensis per quam salutis compotes fiunt. Apud Xenophontem Patrocles Philiassius in ora-

tione quam Athenis habebat: *Ἐξήλουν τῆνδε τὴν πόλιν, διὰ πάντας καὶ τοὺς ἀδικουμένους ἐνθάδε καταφεύγοντας ἐπικουρίας δεομένους ἤκουον τυγχάνειν:* Laudabam hanc urbem, quod omnes aut injuria affectos, aut sibi præmetuentes, si huc perfugissent, auxilium compotes fieri intellexeram. Idem sensus in Epistola Demosthenis pro Lycurgi liberis.

509 *Mox*] Quia nondum erat factum.

510 *Œdipodæ Furiæ*] Œdipus expulsus patria a Creonte, Athenas confugit in Colonus, in quo locus erat Furiis dicatus; sed Atheniensium misericordia illa sede eductus fuit, et hospitaliter et humanissime tractatus. Vide Sophoclem in Œdipo Epicolono. *Et funus Olynthi*] Hæc urbs erat sub imperio Atheniensium; sed Philippo Macedoni se dederat, auctoribus Lasthene et Eutycrate, ob quam culpam civitatem evertere

Texit, et a misero matrem summovit Oreste.
 Hunc vulgo monstrante locum, manus anxia Lernæ
 Deveniunt: cedit miserorum turba priorum.
 Vix ibi sedatis requierunt pectora curis:
 Ceu patrio, super alta, grues Aquilone fugatæ 515
 Cum videre Pharon; tunc æthera latius implent,
 Tunc hilari clangore sonant; juvat orbe sereno
 Contempsisse nives, et frigora solvere Nilo.
 Jamque domos patrias, Scythicæ post aspera gentis

Afflicta Lernæ turba accedit ad hanc sedem, plebe eam illi ostendente. Multitudo priorum infortunatorum discedit. Vix hic sederunt, et earum animi curis soluti sunt. Ut grues abactæ trans maria patrio Aquilone, cum Pharon aspexerunt; tunc replent latius aërem, tunc strepunt lato clangore: dulce est in aëre sereno spernere nives, et Nili calore laxare frigora. Et jam plausus hilares et acclamations

512 Huc vulgo Put.—513 In eodem codice: cedunt miserorum.—514 Vix ibi: sedatis, &c. legit Barthius.—517 Put. juvat ore sereno.—525 Et tristis d. e. t.

NOTÆ

Atheniensibus placuit, quo a civibus comperto, ad aram Misericordiæ confugerunt, et veniam impetrarunt. Hæc Lactantius. Alii tamen scriptores ab Atheniensibus eversam fuisse tradiderunt. Ceterum hæc urbs notissima ex orationibus Demosthenis, quæ 'Olynthiæ' vocantur. Ponitur a Mela inter Athon montem, et Pallenem, viginti stadiis a Meciberna, ut tradit Suidas. Hujus quoque Plinius et Orosius mentionem fecerunt. Thraciæ urbem maximam vocant Xenophon et Libanius.

511 *Matrem summovit Oreste*] Orestes, ut omnes sciunt, furore correptus ob cædem matris, non prius recepit mentem, quam ad hanc aram confugisset.

512 *Manus anxia Lernæ*] Argivæ.

514 *Vix ibi*] Supple, sederunt.

515 *Patrio grues Aquilone*] Hæc aves calorem pariter et frigus fugiunt: nam hyeme in Ægyptum et calidiores terras volant, æstate vero Notorum calorem fugiunt, et in Thra-

Delph. et Var. Clas.

ciam revertuntur. Cicero de Nat. Deor. lib. II. Strabo lib. I. Servius in Æneid. x.

516 *Pharon*] Id est, Ægyptum a Pharo insula prope Alexandriam.

518 *Nilo*] Ægypti fluvio.

519 *Scythicæ gentis*] Amazonum: Amazones enim ex Scythis originem ducebant, teste Justino lib. II. cap. 4. Idem Justinus, ut et Philochorus, et alii apud Plutarchum, referunt Theseum comitatum fuisse Herculem ad expeditionem Amazonum, atque ad Pontum usque Euxinum navigasse, et virtutis præmium Antiopen accepisse. Sed Phereædes, Hellanicus, alique, Theseum, post Herculem, propriis navibus navigasse ac Antiopam rapuisse scribunt. Bion vero non vi, sed astu abductam tradit: cum enim Theseus ad littus Amazonum applicuisset, illas, ut quæ naturaliter homines amarent, et nihil hostile metuerent, non solum non fugerunt, sed etiam dona ipsi miserunt per Antiopen; quæ cum invitata a

Stat.

5 B

Prælia, laurigero subeuntem Thesea curru 520
 Lætifici plausus, missusque ad sidera vulgi
 Clamor, et emeritis hilaris tuba nuntiat armis.
 Ante ducem spolia et duri Mavortis imago,
 Virginei currus, cumulataque fercula cristis,
 Et tristes ducuntur equi, truncæque bipennes, 525
 Quis nemora et solidam Mæotida cedere suetæ,
 Corytique leves portantur, et ignea gemmis

populi ad astra sublata, et buccina lata confecto bello, nuntiant Theseum triumphali curru ingredi patrias aedes, post dura certamina cum Scythica natione. Exuvia ac effigies trucidis Martis et virginum currus ac lances oneratae cristis et tristes equi præcedunt ducem. Et feruntur securæ fractæ, quibus hæc assueverant rescare sylvas, et perfringere Mæotin glaciæ constrictam, et leves pharetræ, ac Zonæ fulgen-

bipennis Rom.—527 Unus Behot. et ignea flammis.—529 Put. sexuque; unus

NOTÆ

Theseo, in navem ipsius conscendisset, statim solvere jussit Theseus, ac sic eam rapuit. Hæc causa fuit gravissimi belli: Orithyia enim earum regina, ubi comperit raptorem esse Atheniensium regem, cum magno exercitu Athenas petivit, et occupata magna urbis parte, ac acie instructa, sinistrum cornu Atheniensium gradu moverunt Amazones, sed a dextro cornu fugatæ fuerunt magna accepta clade, ac in castra repulsæ, et tandem ægre victæ.

520 *Laurigero subeuntem Thesea curru*] Describit Poëta triumphalem ingressum in urbem Athenarum, ex more Romano, Poëtica licentia et lascivia.

522 *Hilaris tuba*] Non bellica, sed festivalis. *Vet. Schol.* Calpurnius Ecl. i. 'Pacis opus docuit, jussitque silentibus armis Inter sacra tubas, non inter bella sonare.' De 'triumphalibus tubis' triplici loco in pompa prodeuntibus notavit Panvinus lib. de Triumpho. Ad differentiam alterius 'civilis tuba' dicitur Petro Chrysologo Serm. 9. *Barthius.*

523 *Ante ducem spolia, &c.*] Arma enim hostium in triumpho ferebantur, ut notum est.

525 *Tristes*] Quasi sentientes dominarum calamitatem. *Ducuntur equi*] Equi etiam in triumpho ducti. *Truncæque bipennes*] Hinc 'Amazonia securis' Horatio iv. Od. 4. Hinc Plinius lib. vii. cap. 56. hujus inventionem tribuit Penthesileæ Amazonum reginæ. Plutarchus Rerum Græcarum cap. 45. tradit Herculem, victa Hippolyte Amazonum regina, securim ejus Omphalæ dono dedisse, omnesque Lydorum reges hanc, ut rem sacram, gestasse usque ad Candaulem. Et fere omnes Poëtæ, quando de Amazonibus loquuntur, Securis Amazoniæ mentionem faciunt. Alii quoque populi securibus utebantur, et nunc utuntur.

526 *Solidam Mæotida*] Intelligit Mæotin paludem hyeme congelascentem, Tanaim innumerosque fere fluvios recipientem. Hodie vocatur *mare d'elle Zabache*. *Solidam*] Conglaciata.

527 *Et ignea gemmis Cingula*] In-

Cingula, et informes dominarum sanguine peltæ.
 Ipsæ autem nondum trepidæ, sexumque fatentur,
 Nec vulgare gemunt, aspernanturque precari, 530
 Et tantum innuptæ quærunt delubra Minervæ.
 Primus amor niveis victorem cernere vectum
 Quadrijugis, nec non populos in semet agebat
 Hippolyte, jam blanda genas, patiensque mariti
 Fœderis : hanc patriæ ritus fregisse severos 535
 Atthides obliquæ secum mirantur operto
 Murmure : quod nitidi crines, quod pectora palla
 Tota latent, magnis quod barbara semet Athenis
 Misceat, atque hosti veniat paritura marito.
 Paulum et ab insessis mœstæ Pelopeides aris 540

les gemmis, et peltæ fœdata dominarum cruore. Ipsæ vero nec tremunt, nec produnt sexum, nec queruntur more muliebri, et dedignantur supplicare, et solum quærunt templum innuptæ Palladis. Prima omnium cupido est spectandis triumphantem, vectum curru juncto quatuor equis candidis. Nec non Hippolyte convertēbat in se populos, jam placido vultu, jam patiens vinculi maritalis. Matronæ Athenienses hanc oblique aspiciendo secum mirantur secreto murmure, quod solverit feros mores patriæ, quod comat capillos, quod totum pectus tegatur palla, quod barbara se immisceat magnis Athenis, et veniat editura liberos inimico conjugī. Argivæ tristes paulum

Behot. Dan. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *sexumque*.—532 Put. *cernere victum*.—536 *Alchides* Put.—539 In eodem scripto : *veniat placitura marito*.—540 Behot. 1. *obsessis* in litura, sed non alieno stylo : in altero Behot. ambigua scriptura erat, ita enim exaratæ literæ, ut et *insessis* et *infestis* legere liceret. *obsessis* habent etiam Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *insessis* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Lindembrog. Cruc. Gevart. Grasser. et recentt. Hoc profert etiam Nie. Heinsius in *Advers.*

NOTÆ

nuit balteos, quos auro et gemmis veteres exornabant. Claud. ii. de Raptu Proserpinæ : 'Parthica quæ tantis variantur cingula gemmis Regales vinctura sinus.' Auratos vero balteos Poëtæ et Scriptores sæpius memorant.

531 *Et tantum innuptæ quærunt delubra Minervæ*] Apposite ad mores Amazonum, quæ arma perpetuo tractabant, et innuptam vitam agebant.

534 *Hippolyte*] Sic etiam vocat eam Clidemus vetus historiographus. Alii vero, ut Plutarchus The-

seo, Seneca Tragicus Hippolyto, et Isaaci, hanc appellant Antiopam. *Mariti Fœderis*] Sic 'lege marita' apud Horatium.

535 *Patriæ ritus*] Quod nupserit.

536 *Obliquæ*] An invidæ.

537 *Nitidi crines*] Non enim crines comabant Amazones. *Quod pectora palla Tota latent*] Nudatum enim pectus ferebant Amazones.

540 *Insessis*] Bene ; nam in aris considerare mos supplicum, et eorum, qui tutelæ suæ causa confugiebant ad Deum aras. Lysias Apologia : 'ἱε-

Promovere gradum, seriemque et dona triumphii
 Mirantur, victique animo rediere mariti.
 Atque ubi tardavit currus, et ab axe superbo
 Explorat causas victor, poscitque benigna
 Aure preces, ausa ante alias Capaneia conjux : 545
 Belliger Ægide, subitæ cui maxima laudis
 Semina de nostris aperit Fortuna ruinis,
 Non externa genus, diræ nec conscia noxæ,
 Turba sumus : domus Argos erat, regesque mariti,
 Non utinam et fortes : quid enim septena movere 550
 Castra, et Agenoreos opus emendare penates ?
 Nec querimur cæsos : hæc bellica jura, vicesque
 Armorum : sed non Siculis exorta sub antris
 Monstra, nec Ossæi bello cecidere bimembres.

protulerunt pedem ab ara, in qua considebant, et admirantur ordinem, et munera triumphii, et victi conjuges earum animis obversantur. Atque ubi currus moratur, et victor a magnifico jugo quærit causas earum itineris, et expectat benigna aure, quid petant, uxor Capanei aliis audacior incipit: Bellicose Ægei filii, cui fortuna offert ingentem materiam inopinæ laudis de nostris cladibus, non sumus genere alienæ, nec reæ nefandi criminis: nobis patria Argos, et nostri viri erant reges, et utinam non magnanimi: quid enim necesse erat conscribere septem exercitus, et ad æquum adigere domum Agenoris? Nec incusamus, quod peremti sint: hæc leges belli et vices armorum. Sed qui in acie occubuerunt, non erant monstra nata in Siculis cavernis,

lib. iv. cap. 3. p. 583.—542 In duobus codd. Barthii: *vestique animo*.—550 *Non utinam fortes* unus Behot. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Non utinam et fortes* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. alter Behot. Venett. 3. 4. et recentt.—551 Behot. 1. *opus est mandare nepotes; rescriptum*

NOTÆ

ταὶ ἐν τῷ βῶμον ἐκαθίζοντο. *Supplices in ara consederunt.* Sic Themistocles confugiens ad Admetum Molossorum regem, capto ipsius regis filio, ad aram seu focum se conjecit, ibique consedit. Sic index ille, qui Pausaniam regem prodidit, confugit ad fanum Neptuni, quod erat Tænari, et in ara consedit. Mos notissimus ex scriptoribus.

544 *Victor*] Theseus. *Poscitque*] Id est, expectat.

545 *Capaneia conjux*] Evadne. Pau-

sanias tamen Atticis scribit Thesei operam non ab ipsis viduis, sed ab ipso Adrasto, petitam.

546 *Subitæ*] Id est, inopinæ et non expectatæ.

550 *Septena movere Castra*] Septem enim erant duces.

551 *Agenoreos*] Thebanos.

553 *Sed non Siculis exorta sub antris Monstra*] Innuitt Cyclopes antra in Sicilia incolentes.

554 *Ossæi bimembres*] Centauros intelligit, qui Ossam montem The-

Mitto genus, clarosque patres; hominum, inclyte Theseu, 555
 Sanguis erant, homines, eademque in sidera, eosdem
 Sortitus animarum, alimentaue vestra creati,
 Quos vetat igne Creon, Stygiæque a limine portæ,
 Ceu sator Eumenidum, aut Lethæi portitor amnis,
 Summovet, ac dubio cœlique Erebique sub axe 560
 Detinet. Heu princeps natura! ubi numina? ubi ille
 Fulminis injusti jaculator? ubi estis, Athenæ?
 Septima jam surgens trepidis Aurora jacentes
 Aversatur equis: radios declinat, et horret
 Stelligeri jubar omne poli: jam cominus ipsæ 565
 Pabula dira feræ, campumque odere volucres
 Spirantem tabo, et cœlum, ventosque gravantem.
 Quantum etenim superesse rear? nuda ossa, putremque

neo incolæ Semiferi Ossa. Prætermitto splendidos natales, et avos illustres, Theseu celeberrime, homines erant, ab hominibus orti, habentes tecum communem patriam, et easdem animas et eadem alimenta, quos Creon prohibet a rogis, et arcet ab aditu Inferorum, ut Furiarum pater suceret, aut nauta fluminis Lethes, ac eos servat sub incerta cœli et Erebi plaga. Heu natura rerum omnium creatrix! Ubi Dii? ubi ille jaculator iniqui fulminis? Ubi, Athenæ, estis? Jam Aurora septies oriens detorquet equos tremantes a Græcis jacentibus, et avertit lucem, et omnes ignes stellati cœli horrent. Ipsæ bestiæ et aves jam fugiunt dira alimenta, et campum, qui exhalat saniem, et inficit ventos et ærem. Sinat cremare ossa detecta, et corrup-

vero emendare, interpolata dictione.—554 *Assæi bello* Dan.—556 *Sanguis erat omnis* in eodem libro; *Sanguis erant, omnes* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Put. Petav. et edd. vett. *homines* habent Behott. 1. 2. et optimæ Barthii membranæ. *eademque sydera* Dan. Put. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindembrog. et Cruc. *eademque in sidera* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Petav. Venett. 3. 4. et edd. recentt.—565 ‘Optimæ duæ membranæ diserte scribunt: *jamque eminus ipsæ*; quam lectionem omnino probō: et videtur ipse eam poscere supra vs. 248.’ Barth.—568 ‘Et hic variant scripti illi duo libri, referentes:

NOTE

salis incolebant.

556 *Eademque in sidera*] Alii le-
 gunt solum *sidera*, non in *sidera*.

557 *Alimenta*] An elementa.

558 *Stygiæ portæ*] Inferorum.

559 *Sator Eumenidum*] Acheron fluvius Inferorum. *Lethæi portitor amnis*] Charon.

561 *Princeps natura*] Omnium rerum creatrix. *Ubi numina? ubi ille*

Fulminis injusti jaculator] Sic in rebus adversis in Deos invehebantur veteres. *Injusti*] Quia maritum Capaneum fulmine percussisset, vel quia Creontem tam iniquum hominem vivere sinebat.

568 *Quantum etenim, &c.*] Hunc versum et quatuor sequentes supposititios esse vult Guyetus.

Urere permittat saniem : properate, verendi
 Cecropidæ : vos ista decet vindicta, priusquam 570
 Emathii, Thracesque volent, quæque extat ubique
 Gens arsura rogis, manesque habitura supremos.
 Nam quis erit sævire modus? bellavimus : esto ;
 Sed cecidere odia, et tristes mors obruit iras.
 Tu quoque, ut egregios fama cognovimus actus, 575
 Non trucibus monstis Sinin infandumque dedisti

tum tabum: nam quid aliud putem remansisse? Festinate, verendi Athenienses. Hæc ultio vobis convenit, priusquam accurrant Emathii, et Thraces, ac omnes populi, apud quos mortui cremantur, et obtinent igne supremos sepulturæ honores. Nam quis erit sæviendi modus? Arma intulimus: esto, sed similitates interierunt, et letum extinguit cruentas iras. Tu quoque, ut fama comperimus tua præclara facinora, non tradidisti Sinin et nefandum Cercyona laniandos sævis monstis, et

~~~~~

Quantum etiam.' Idem.—569 *Vertere permittat* Dan.—576 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *Non trucibus monstis Busyrin*; et ita nonnulli codd. Barthiani. Lang. Laur. Buslid. et Lipsian. *Non trucibus monstis si non*; unde lect. nostram exculpit Bernartius. Dictionem *Busyrin*, quæ omissa fuerat in textu, bis in margine ascriptam habet Behot. 1. in altero vero Behot. scripta est in regione gloss. expuncta dictione *Sinonem*, quæ in contextu locum oc-

NOTÆ

570 *Cecropidæ*] Athenienses, a Cecrope rege.

571 *Emathii*] Macedones : Macedonia enim prius Emathia vocata. *Thraces*] Vide Theb. v. *Volent*] Id est, advolent, seu accurrant, ulturi tam infandum facinus.

572 *Gens arsura rogis*] Quia non omnes populi mortuorum corpora cremabant : Persæ enim et Ægyptii nefas putabant mortuos comburere, ob rationes quas Herodotus refert, agendo de his populis.

573 *Sævire*] Pro sæviendi.

574 *Sed cecidere odia, et tristes mors obruit iras*] Euripides *Supplicibus* : *Εἰ γὰρ τι καὶ περόνθα? Ἀργείων ὄπο, Τευνῶσιν, ἡμίνασθε πολεμίου καλῶς. Fecere vobis si quid Argivi male, cecidere, in hostes ista vindicta est satis. Eandem causam reddit Optatus Millevitanus : 'Si inter viventes fuerat certamen, odia vestra vel mors alie-*

na compescat. Jam tacet cum quo litigabas.' Dio Chrysostomus Oratione de Lege. Διὰ τοῦτον τοὺς ἀποθνήσκοντας οὐδὲς ἐστὶ πολεμίου κρῖνει, οὐδὲ τὴν ἐχθρὰν καὶ τὴν ὕβριν εἰς τὰ σώματα αὐτῶν ἐκτελεῖνται. Propter hæc mortuos nemo judicat hostes, neque ira neque injuria in eorum corpora extenditur.

576 *Sinin*] Sinis insignis latro et crudelissimus, qui Isthmum obsidebat Corinthiacum, ubi viatores observabat, quosque capere poterat arctissimis vinculis ad ramos diversarum pinorum, vi ad terram usque curvatos, alligabat : mox redeuntibus in priorem locum ramis, ii miserum in modum discerpebantur ac distrahebantur. Ovidius *Met. viii.* 'Occidit ille Sinis, magnis male viribus usus, Qui poterat curvare trabes, et agebat ab alto Ad terram late sparsuras corpora pinus.' Occisus tan-

Cercyona, et sævum velles Scyrona crematum.
 Credo et Amazoniis Tanain fumasse sepulcris,
 Unde hæc arma refers : sed et hunc dignare triumphum.
 Da terris unum, cœloque, Ereboque laborem : 580
 Si patrium Marathona metu, si tecta levasti
 Cressia, nec fudit vanos anus hospita fletus.
 Sic tibi non ullæ socia sine Pallade pugnæ,
 Nec sacer invideat paribus Tirynthius actis,
 Semper et in curru, semper te mater ovanthem 585
 Cernat, et invictæ nil tale precentur Athenæ.

velles crudelem Scyrona ustum fuisse. Arbitror etiam Tanaim, unde reportas hæc arma, emisisse fumum rogorum Amazonum. Sed dignare adhuc hunc triumphum. Sume operam, quæ simul placeat cælo et Inferis. Si timore liberasti patrium Marathona, si superasti labyrinthum Creticum, nec vetula hospita sparsit inanes lacrymas. Sic Minerva te comitetur semper in tuis præliis. Et Tirynthius, jam cælo consecratus, non tibi invideat ob ingentia facinbra, quibus illum æquas, et tua genitrix te semper spectet in curru triumphantem, et Athenæ semper invictæ, nunquam decurrant ad eas preces, quas nunc facimus. Locuta erat, et cunctæ assenserunt, et

cupaverat: omnia eadem manu.—577 *Scyrona creatum* Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *Scyrona cremari* Behot. 1. postremis literis rescriptis.—578 *Tanai fumasse* Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. *Tanai fumasse* Behot. 1. *Tanain fumasse* Dan. Behot. 2. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov.

NOTE

dem fuit a Theseo. Vide Plutarchum in Theseo, Pausaniam Corinthiacis, et alios. *Dedisti*] Supple, 'Ianiandum,' vel 'vorandum.'

577 *Cercyona*] Cercyon insignis etiam latro Atticæ regionis, quem Theseus interfecit. *Scyrona*] Vide Theb. 1. 333. *Crematum*] Hunc enim e petra in mare præcipitaverat Theseus.

578 *Tanain*] Tanais fluvius Scythiæ, distermians Europam ab Asia: influit in paludem Mæotin.

580 *Unum cœloque Ereboque laborem*] Dii enim superi et inferi lege Creontis offenduntur.

581 *Patrium Marathona metu*] Ob occisum leonem Marathonium. *Patrium*] Quia Marathon locus in Atti-

ca. *Si tecta levasti Cressia*] Occiso scilicet Minotauro.

582 *Anus hospita*] Hecale, quæ Theseum adolescentem hospitio recepit. Unde sacrum 'Hecalesion' per pagos celebre fuit Hecalo Jovi, non sine ipsius Hecales honoribus. Quam etiam 'Hecalenem,' diminutiva forma, vocabant, quoniam ipsa quoque adolescentem Theseum salutare aniliter, et huiusmodi excipere diminutivorum blanditiis consuevisset. Vide Plutarchum Theseo. Ceterum de ea justum Poëma Callimachus fecisse dicitur.

584 *Sacer*] Id est, magnus, vel jam cælo consecratus. Sic sacer morbus, qui et Hercules.

586 *Nil tale*] Quale nos.

Dixerat : excipiunt cunctæ, tenduntque precantes
 Cum clamore manus : rubuit Neptunius heros
 Permotus lacrymis : justa mox concitus ira
 Exclamat : Quænam ista novos induxit Erinnyes 590
 Regnorum mores ? non hæc ego pectora liqui
 Graiorum abscedens, Scythiam pontumque nivalem
 Cum peterem : novus unde furor ? Victumne putasti
 Thesea, dire Creon ? Adsum : nec sanguine fessum
 Crede : sitit meritos etiamnum hæc hasta cruores. 595
 Nulla mora est : verte hunc adeo, fidissime Phegeu,
 Cornipedem, et Tyrias invectus protinus arces
 Aut Danais edice rogos, aut prælia Thebis.
 Sic ait, oblitus bellique viæque laborum,
 Hortaturque suos, viresque instaurat anhelas. 600
 Ut modo connubiis taurus, saltuque recepto,
 Cum posuit pugnas ; alio si forte remugit

ejulantes porrigunt supplices manus. Heros Neptuni filius rubuit, motus earum fletibus : dein correptus justa ira, exclamat : Quænam est hæc furia, quæ instituit hunc regnandi morem. Ego non reliqui corda Græcorum sic affecta, cum discessi iturus in Scythiam et nivolum Pontum. Unde nova rabies ? Anne, barbare Creon, putasti victum Theseum ? Adsum, nec existima me sanguine satiatum : hæc hasta sitit adhuc reorum cruorem. Nulla dilatio est. Flecte illuc tuum equum, Phegeu fidissime, et delatus celeriter ad turres Tyrias, aut obtineas Græcis sepulturam, aut denunties bellum Thebanis. Sic inquit, et immemor laborum itineris et belli, animat suos, et refovet fessas copias. Ut taurus, qui post pugnam requievit, recuperata amata vacca, ac sylva, a qua fuerat expulsus ; si forte saltus personet alio adversario,

Barth. Veen. et Delph.—589 *Pæne movens lacrymas* optimæ Barthii membranæ. *juxta mox* in quibusdam codd. Lindenbrogii.—596 *Unus Behot. verte hunc adeo ; Behot. 2. verte hinc adeo. Behot. 1. fidissime Phegeu ; Behot. 2. fidissime Phegeu ; optimus Barthianus : fidissime Phlegu.*—597 'Idem liber optimus :

NOTE

587 *Tenduntque precantes, &c.*] *Movens supplicum et enixe orantium.*

588 *Neptunius heros*] *Theseus enim Neptuno genitus creditus.*

592 *Pontumque nivalem*] *Pontum Enxinum.*

595 *Sitit*] *Loquendi usu militari.*

598 *Aut Danais edice rogos, aut prælia Thebis*] *In Supplicibus Euripidis Theseus caduceatori eadem dat mandata ad Creontem. Conditionata est*

hæc denuntiatio, sicut illa apud Livium lib. viii. 'Eam se injuriam, nisi ab ipsis, qui fecerint dematur, ipsos omni vi depulsuros esse.' Et apud Tacitum Annal. i. 'Ni supplicium in melos præsumant, usurum promiscua cæde.' Similis denuntiatio est in Amphitryone Plauti initio. Vide et Cramerum 21. Polybius hoc vocat, ῥόσια καταγγέλλειν, Romani veteres 'condicere.'

Bellatore nemus, quanquam ora et colla cruento
 Imbre madent, novus arma parat, campumque lacesens
 Dissimulat gemitus, et vulnera pulvere celat. 605
 Ipsa metus Libycos, servatricemque Medusam
 Pectoris, incussa movit Tritonia parma.
 Protinus erecti toto simul agmine, Thebas
 Respexere angues : nec dum Atticus ire parabat
 Miles, et infelix expavit classica Dirce. 610
 Continuo in pugnas haud solum accensa juvenus,
 Qui modo Caucasei comites rediere triumphi ;
 Omnis ad arma rudes ager exstimulavit alumnos.
 Conveniunt, ultroque ducis vexilla sequuntur,
 Qui gelidum Braurona viri, qui rura lacesunt 615
 Munychia, et trepidis stabilem Piræea nautis,
 Et nondum Eoo clarum Marathona triumpho.

quanquam ora et cervix rigentur sanguine, arma novus expedit, et feriens terram, celat dolorem suum, et tegit arena plagas suas. Ipsa Pallas, concutiendo ægidem, movit terricula Libyca, et Gorgonem, tegumentum pectoris sui: omnes serpentes statim sublatis convertunt simul oculos Thebas versus. Nondum exercitus Atheniensis parabat projectionem, et misera Dirce consternatur sonitu tubæ, quem audire putat. Non solum pubes, quæ comes Caucasei triumphi redierat, statim accenditur ad hoc bellum; sed omnis regio ad illud excitavit imperitos incolas. Coeunt et sponte sequuntur signa regis, hi qui arant frigidum Braurona, qui jugera Munychia, et Piræum fidum festinis nautis, ac Marathona nondum celebrem victoria

Tyriasque; quod ad properationem concinnius est. Barth.—615 *Qui gelidam Braurona unus Behot.*—616 *Monicia et trepidis stabilem Piræia uterque Behot.*

NOTE

606 *Metus Libycos*] Angues capitis Medusæ, quæ erat Libyca seu Africana. *Servatricemque Medusam*] Caput enim Medusæ in media ægide, seu thorace Pallas gerebat.

612 *Caucasei*] Id est, Amazonii, quia Amazones Caucasum montem incolebant. De Caucaso vide Theb. iv.

615 *Gelidum Braurona*] Brauron Atticæ oppidum, ubi Brauronia Diana colebatur. Epithetum 'gelidi' refert Cruceus ad simulacrum ex frigida Taurorum regione illuc ab Iphi-

genia delatum. Pausanias Atticis.

616 *Munychia*] Vide Theb. ii. 252. *Piræea*] Piræus portus Athenarum. Erant et alii portus Atheniensium. In Munychia unus: in Phalero alter. Thucyd. lib. i. Strabo lib. viii. Distabat ab urbe 40. stadiis, cui tandem conjunctus fuit a Themistocle utili fabrica, quam 'longos muros' Thucydides et Strabo vocant. Vide et Pausaniam Atticis, et Scholium Aristophanis in Pace.

617 *Eoo triumpho*] Id est, Persico. Persæ enim in hoc agro postea victi

Mittit in arma manus, genialibus hospita Divis
 Icarii, Celeique domus, viridesque Melænæ,
 Dives et Egaleos nemorum, Parnesque benignus 620
 Vitibus, et pingui melior Lycabessos oliva.
 Venit atrox Ileos, et olentis arator Hymetti,
 Quæque rudes thyrsos hederis vestistis, Acharnæ.
 Linquitur Eois longe speculabile proris
 Sunion, unde vagi casurum in nomina ponti 625

Orientali. Edes Icarii et Celei, quæ geniales Deos hospitio receperunt, et virides Melænæ, Egaleosque nemoribus consita, et Parnes vitium fertilis, et Lycabessos aptior ferenda opimæ olivæ, mittunt copias ad bellum. Trux Ileos venit, et cultor odori Hymetti, ac vos, Acharnæ, quæ hederis inelaboratos thyrsos ornavistis. Deseritur Sunion, quod est conspicuum eminus navibus ab oriente venientibus, unde Ægeus se precipitem egit in mare, cui nomen dedit, cum falsum velum navis e Creta

Vide Var. Lect. ad v. Sylv. 3. 107. et II. Theb. 252.—618 Put. *gentilibus hospita Divis*.—620 *Dives et Egeos* in eodem libro.—621 *Lycabessos oliva* Petav. Lang. Laur. Bualid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindembrog. et Cruc. *pinguis melior Lycabessos oliva* Put. *Lycabessos olive* Behott. 1. 2. *pingui melior Lycabessos oliva* Dan.—622 *Venit atrox Aleus* unus Burmanni et uterque Behott. *Venit atrox Oleus* alter ejusdem Burmanni. *Venit atrox Alacus* legit

NOTE

fusique ab Atheniensibus duce Melitiade.

618 *Genialibus Divis*] 'Geniales Deos,' ut inquit Festus, dixerunt aquam, terram, ignem, et aërem, quæ Græcorum alii *στοιχεῖα*, alii *σπέρματα* vocant. Duodecim quoque signa, lunam, et solem inter eos Deos numerabant. Græcis *Θεοὶ γενέθλιοι*. Vocabatur et Jupiter *γενέθλιος* quod gignendis liberis præesse credebatur. Et *Ποσειδῶν*, seu Neptunus, *γενέθλιος* dicitur Apollon. Arg. II.

619 *Icarii*] De Icario supra. Locum in Attica sic dictus, *Celeique domus*] Celeus Triptolemi pater Cererem quærentem Proserpinam hospitio recepit. *Melænæ*] Melænæ vicus in Attica in tribu Antiochide. *Virides*] Ob prata, vel nemora.

620 *Egaleos*] Mons Atticæ. *Parnes*] Ejusdem Atticæ mons.

621 *Lycabessos*] Mons ejusdem Atticæ.

622 *Ileos*] Gentis Atheniensis nomen. *Hymetti*] Hymettus mons Atticæ, apibus et mellis copia abundans, quod 'Hymettium' vocabatur, unde 'Olens' dicitur.

623 *Acharnæ*] Oppidum Atticæ. In hoc loco hederam apparuisse refert Pausanias Atticis: unde 'thyrsos hederis vestisse' dicuntur. Et Poëta Græcus Antipater in Sophoclem tragediarum Scriptorem noto Epigrammate, *Ἀχαρνῆην*, hoc est, *Acharnensem*, per epitheton hederam nominavit.

624 *Eois*] Ex Oriente venientibus. *Speculabile*] Quia promontorium celebre, et eminens.

625 *Sunion*] Vicus et Promontorium celebre Atticæ regionis, quod est in extrema Helladis parte, supra Athenas et Marathonem. *Unde vagi casurum in nomina ponti* *Cressia decipit falso ratis Ægea velo*] Tangit fabulam qua dicitur Ægeus, Thesei pater,

Cressia deceptit falso ratis Ægea velo.
 Hos Salamis populos, illos Cerealis Eleusin
 Horrida suspensis ad prælia misit aratris:
 Et quos Callirhoë novies errantibus undis
 Implicat, et raptæ qui conscius Orithyïæ 630
 Celavit Geticos ripis Ilissos amores.
 Ipse quoque in pugnas vacuatur collis ubi ingens
 Lis Superum, dubiis donec nova surgeret arbor
 Rupibus, et longa refugum mare frangeret umbra.

redeuntis eum deceptit. Salamis misit suos populos ad asperas pugnas, et Eleusin, sacra Cereri, suos, relictis aratris. Eunt hi quos Callirhoë involvit intra novem suos rivos, et accolæ Ilissi fluvii, qui conscius raptus Orithyïæ, occultavit in littoribus suis amatorem Thracium. Eunt etiam ad bellum qui habitant collem, ubi magna controversia orta est inter Deos, cum subito nova oliva apparuit in ejus rupibus, et

*****

Adrian Heringa in Obs. Misc. Nov. Tom. III. p. 975.—626 *Cressia* Behot. 1. *Cressia* Behot. 2.—627 *Hos Salamis* unus Behot. *Cerealis Eleusin* Lang. Laur. Bnsld. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. Vide Gronov. in Not. Var. ad Theb. II. 282.—631 *Celavit ripis Geticos* Behott. 1. 2.—638 *Optimæ Barthii*

NOTÆ

ex hoc promontorio se præcipitem in mare egisse, quod inde 'Ægæum' est appellatum, cum navem e Creta redeuntem nigro velo instructam videret, ratus Theseum filium periisse. *Decepit*] Quia promiserat Theseus patri, si incolumis rediret, se velum album, pro nigro, cum quo profectus erat, positurum; quod oblitus fuit.

627 *Salamis*] Insula contra Athenas sita, quam prope Græci Xerxem Persarum regem navali prælio vicerunt ducibus Eurybiade Spartano et Themistocle Atheniensi. *Cerealis Eleusin*] Eleusin, ut jam diximus, opidum Atticæ Cereri sacrum.

629 *Callirhoë novies errantibus undis*] Callirhoë fons Atticæ regionis, novem habens ortus, unde *ἐννέκπονος* dictus est, et novies errantibus undis implicare populos.

630 *Et raptæ qui conscius Orithyïæ Celavit Geticos ripis Ilissos amores*] Ilissus fluvius Atticæ, in cujus ripis

Boreas rapturus Orithyiam, Erecthei regis filiam, latuisse dicitur: unde Ilissus 'rapt. conscius Orithyïæ.' *Geticos amores*] Id est, Boream amore Orithyïæ captum. *Geticos*] Sen Thracios, quia Boreas a Thracia flat, Athenarum respectu.

632 *Collis ubi ingens Lis Superum, dubiis donec nova surgeret arbor Rupibus, et longa refugum mare frangeret umbra*] Hujus loci intelligentia pendet ex fabula quam refert Varro. Enata forte in arce Athenarum oliva, sed et aquarum scaturigine mox emergente, Rex Cecrops, hoc prodigio territus, scitatum misit Apollinem. Legatis Pythia respondit, hoc ostentum nihil mali portendere; denotare solum duorum Deorum contentionem, certantium inter se ut eorum Athenis nomen suum imponeret: per 'oleam' significari Minervam, per 'aquam,' Neptunum. Integrum jam nunc esse Atheniensibus,

Isset et Arctoas Cadmea ad mœnia ducens 635
 Hippolyte turmas : retinet jam certa tumentis
 Spes uteri, conjuxque rogat dimittere curas
 Martis, et emeritas thalamo sacrare pharetras.
 Hos ubi velle acies, et dulci gliscere ferro
 Dux videt, utque piis raptim dent oscula natis 640
 Amplexusque breves, curru sic fatur ab alto :
 Terrarum leges et mundi fœdera mecum
 Defensura manus, dignas insumite mentes
 Cœptibus : hac omnem Divumque hominumque favorem,

longa umbra cœgit mare recedere. Hippolyte profecta fuisset ad muros Cadmi, agens Septemtrionales turmas : sed spes certa prægnationis eam sistit, et maritus precatur abjicere studium belli, et dicere nuptiali thalamo emeritas sagittas. Ut rex videt eos præliandi avidos, et incensos cupidine armorum, et raptim dare oscula, et breves amplexus piis natis, sic eos alloquitur a celso curru : O copiarum mecum protecturarum jura gentium, et mundi fœdera, capite animos inceptis respondentes. Constat nos habere omnem Deorum et hominum favorem, et Naturam ducem, et cœtus

membranæ : et emeritas thalamis ; aliæ ejusdem : et emeritas Veneri.—643
Defensura cohors codd. Lindembrogii.—644 *Cœptis* : hac omnem Lang. Laur.
 Buslid. Lipsian. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Cœptibus* :

NOTE

utrius Dei nomine urbem appellandam vellent decernere. Cecrops, hoc accepto responso, omnes cives, tam viros quam mulieres, (tunc enim temporis mulieres publicis consiliis intererant,) ad ferendum hac de re suffragium convocat. Vicerunt mulieres, quæ una plures erant. Indignatus Neptunus totam Atheniensium terram aquis maris cooperit : verum has repulit Minerva. Innens igitur hanc fabellam Papinius dixit *frange-ret*, id est, vinceret, *refugum mare*, id est, victum Neptunum, qui erumpere aquam jusserat, *longa umbra*, hoc est, olea victrix, quam victrix excitarat Pallas. Ut tamen placaretur Neptunus, lege cautum fuit, ut ne quis mulieres 'Athenias' vocaret, ut nullus nascentium materno censere-tur nomine, neve ulla earum posthac suffragium ferret. Hic autem *collis*

Acropolis est Athenarum. Quidam dicunt, cum Neptunus et Minerva de Athenis contenderent, decrevisse Deos locum ei adjudicandum fore qui rem utiliorem profferret. Neptunum igitur, percussa tridente terra dedisse equum, signum belli, Minervam vero protulisse Olivam insignis pacis, sicque vicisse : pacem enim esse bello meliorem.

635 *Arctoas*] Septemtrionales. *Cadmeia ad mœnia*] Thebas.

639 *Hos*] Athenienses.

640 *Dux*] Theseus.

642 *Terrarum leges et mundi fœdera*] Eusebius Hist. Eccl. xix. cap. 8. vocat *φύσεως θεσμοὺς*, *leges naturæ*. Josephus et Philo *νόμους ὑποτάξιν*, *leges hominum* : Euripides *κοινὸν νόμον*, *communem legem* : Aristides et Sophocles *νόμον δαίμονων*, *νόμον θεῶν*, *leges dæmonum, leges Deorum*.

Naturamque ducem, coetusque silentis Averni 645
 Stare palam est : illic Poenarum exercita Thebis
 Agmina, et anguicomæ ducent vexilla sorores.
 Ite alacres, tantæque, precor, confidite causæ.
 Dixit, et emissa præceps iter inchoat hasta.
 Qualis Hyperboreos ubi nubilus institit axes 650
 Jupiter, et prima tremefecit sidera bruma ;
 Rumpitur Æolia, et longam indignata quietem
 Tollit hyems animos, ventosaque sibilat Arctos.
 Tunc montes undæque fremunt, tunc prælia cæsis
 Nubibus, et tonitrus insanaque fulmina gaudent. 655
 Icta gemit tellus : virides gravis ungula campos
 Mutat, et innumeris peditumque equitumque catervis

muti Averni a nobis stare. Illic, Thebis, sunt copiae Poenarum instructae, et sorores crinibus anguineis, ferent signa. Ite alacres et confidite, oro, tam justa causa. Inquit, et vibrata hasta rapidus ire incipit. Ut cum caliginosus Jupiter premit Septemtrionalem axem, et percussit astra prima bruma ; carcer Æolius frangitur, et hyems aversata longam pacem, animos erigit, et ventosus Septentrio sibilat : tunc montes et aquae strident ; tunc disruptae nubes confligunt, et tonitrus et rapida fulgura latantur. Terra sonat percussa. Gravis ungula corrumpit virides agros, et campus proculcatus innumeris peditum copiis et turmis equitum, in pulverem dis-

~~~~~

hac omnem Behott. 1. 2. Captibus : hac omnem Dan.—646 ‘Vera scriptura est in duobus codicibus nostris, et eo quem a se collatum laudat dicto loco, vir doctissimus J. Zinzerlingius : Thebarum exercita Pænis Agmina. Id est mancipia mera Furiarum.’ Barth.—650 In quibusdam codd. Barthii glossa est : ‘axes vel arces.’—657 Atterit innumeris Behot. 1. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. Mutat et innumeris Dan. Put.

NOTE

645 *Naturamque ducem, coetusque silentis Averni*] Sic supra : ‘Da terris unum, cœloque, Ereboque laborem.’ *Naturam ducem*] Secundum enim eam est cadavera terræ reddi, cum exinde sint profecta. Unde jus natum agnoscunt sapientes. Gracilis Epitaphio Probinæ : ‘Vita subit cœlum, corpus tellure tenetur : Omnia sic repetunt jura, locosque suos.’ *Barthius.*

647 *Anguicomæ sorores*] *Furiæ.*

649 *Et emissa præceps iter inchoat*

hasta] Juxta ritum fecialium Romanorum, vel Græcorum. Vide quæ diximus Theb. iv. 6.

650 *Hyperboreos*] Septemtrionales, ab Hyperboreis populis sub Septemtrione degentibus.

652 *Æolia*] Carcer ventorum, quorum rex Æolus.

654 *Undæ*] Effusi imbres et exundantes fluvii.

656 *Icta gemit*] Sub pedibus equorum.

658 *Expirat*] Pulverem emittit.

Expirat protritit ager, nec pulvere crasso
 Armorum lux victa perit, sed in æthera longum
 Frangitur, et mediis ardent in nubibus hastæ. 660
 Noctem adeo, placidasque operi junxere tenebras,
 Certamenque immane viris, quo concita tendant
 Agmina, quis visas proclamet ab aggere Thebas,
 Cujus in Ogygio stet princeps lancea muro.
 At procul ingenti Neptunius agmina Theseus 665
 Angustat clypeo, propriæque exordia laudis,
 Centum urbes umbone gerit, centenaque Cretæ
 Moenia; seque ipsum monstrosi ambagibus antri
 Hispida torquentem luctantis colla juvenci,
 Alternasque manus circum, et nodosa ligantem. 670
 Brachia, et abducto vitantem cornua vultu.
 Terror habet populos, cum septus imagine torva

solvitur. Nec splendor armorum a denso pulvere superatus obscuratur, sed repercutitur in extensum aërem, et hasta lucent in mediis nubibus. Continuant iter per noctem et placidas tenebras. Milites inter se certant, quis celerius progrediatur, quis primus exclamet se ab aggere videre Thebas, cujus lancea prima hæreat in mœnibus Ogygiis. At Theseus, Neptuni filius, includit agmina insculpta terribili scuto, et fert in umbone centum oppida et centenos muros Cretæ, initia suæ laudis; et ipse representatur in erroribus portentosi specus torquens et constringens suis manibus et fortibus brachiis hirsutam cervicem lauri contra obnitentis, et deflectens vultum, ut ejus cornua evitaret. Cum init certamina, tectus truci Minotauri effi-

Petav. Behot. 2. Lindenbrog. Crac. Gevart. et recentt.—658 Put. *pulvere grasso*.—664 *Cujus in Ogygio princeps stet lancea* Heinsius ad Ovid. Fast. II. 714.—666 Put. *ex ordine laudis*.—671 In eodem libro *vitantem cornua luctu*.—

NOTE

661 *Operi*] Itineri.
 662 *Quo concita tendant agmina*] Id est, ut agmina citato incessu contendant.
 664 *Ogygio*] Thebano.
 665 *Neptunius*] Neptuno genitus.
 666 *Angustat*] Id est, includit insculpta brevi clypeo.
 667 *Centum urbes umbone gerit, centenaque Cretæ Moenia*] Creta enim centum urbes habebat, unde *ἑκατόνπολις* dicta.
 668 *Seque ipsum*] Ex more tunc temporis usurpato. Plinius lib. xxxv.

cap. 3. hæc ait: 'Scutis enim, quilibus apud Trojam pugnatum est, continebantur imagines: unde et nomen habuere clypeorum. Origo plena virtutis, faciem reddi in scuto cujusque, qui fuerit eo usus.' *Monstrosi ambagibus antri*] Labyrinthum intelligit.

669 *Juveni*] Minotauri, quem suffocavit Theseus.

672 *Septus imagine torva*] Id est, septus scuto, in quo continebatur ipsius imago.

Ingreditur pugnās: bis Thesea, bisque cruentas
 Cæde videre manus: veteres reminiscitur actus
 Ipse tuens sociumque gregem, metuendaque quondam 675
 Limina, et absumto pallentem Gnosside filo.
 Sævus at interea ferro post terga revinctas
 Antigonem viduamque Creon Adrastida leto
 Admovet: ambæ hilares, et mortis amore superbæ,
 Ensibus intentant jugulos, regemque cruentum 680
 Destituunt; cum dicta ferens Theseia Phegeus
 Astitit: ille quidem ramis insontis olivæ

gie, gentes terrentur, videndo Thesea, et in clypeo et in acie, bis habentem cruentas manus. Ipse recordatur antiqua facinora sua, cum in eo respicit comitum turbam, et fores quondam formidabiles, et Gnosside Ariadnen pallentem filo consumto. Interea crudelis Creon jubet duci ad supplicium Antigone et viduam Adrastii filiam, habentes manus ligatas post terga, ferreis catenis. Ambæ latæ, et gloriante mortis cupidine, offerunt jugulos gladiis et destituunt expectationem regis; cum Phegeus advenit, gerens Thesei jussa. Ille quidem pacem præ se fert fronde innoxie olivæ,

675 Unus Behot. *metuentia quondam.*—676 'Omnes nostri libri meliores, non absumto, sed adsumto habent. Et hoc utique rei veritati convenit.' Barth.—681 *Despiciunt* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. 'Hæc est optimorum librorum scriptura.' Barth. *Destituunt* Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Lindenbrog. Cruc. et recentt. Lituræ in utroque Behott. usque adeo ut in altero inscriptum fuerit *Despiciunt*; in alterius margine *Aspiciunt*. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *Phlegus*; Be-

NOTÆ

673 *Bis Thesea*] Semel in clypeo, et semel in prælio.

674 *Videre*] Regitur a verbo 'habet.' 'Terror habet populos videre,' seu cum vident.

675 *Ipse*] Theseus. *Sociumque gregem*] Id est, Athenienses qui cum eo venerant. *Metuendaque quondam Limina*] Labyrinthum, in quo inclusus Minotaurus, quem occidere oportebat, ut ipse comitesque mortem evaderent.

676 *Gnosside*] Ariadnen Minois filiam, a Gnosso regia Minois. *Absumto filo*] Ariadne enim filium Theseo dederat, cujus ope regeret vesti-

gia in Labyrintho, et ut inde extricare se posset ex ambagibus et erroribus illiusce antri, post occisum Minotaurum.

678 *Viduam Adrastida*] Argiam, Polynicis viduam, et filiam Adrastræ.

681 *Destituunt*] Creon putabat se illis mortem pro magno malo dare; sed illæ e contrario alacriter ad supplicium ibant, et sic destituebant expectationem tyranni. Veteres editiones habent *Despiciunt. Phegeus*] Vide supra vs. 596.

682 *Ramis insontis olivæ*] Legati enim ramum olivæ ferebant.

Pacificus, sed bella ciet, bellumque minatur,
 Grande fremens, nimiumque memor mandantis, et ipsum
 Jam prope, jam medios operire cohortibus agros 685
 Ingeminans: stetit ambiguo Thebanus in æstu
 Curarum, nutantque minæ, et prior ira tepescit.
 Tunc firmat sese, fictumque, ac triste renidens:
 Parvane prostratis, inquit, documenta Mycenis
 Sanximus? en iterum, qui mœnia nostra lacesant. 690
 Accipimus: veniant: sed ne post bella querantur.
 Lex eadem victis. Dixit: sed pulvere crasso
 Caligare diem, et Tyrios juga perdere montes
 Aspicit: armari populos tamen, armaque ferri
 Ipse jubet pallens, mediæque in sedibus aulæ 695
 Eumenidas subitas, flentemque Menœcea cernit
 Turbidus, impositosque rogis gaudere Pelasgos.
 Quis fuit ille dies, tanto cum sanguine Thebis
 Pax inventa perit? patriis modo fixa revellunt
 Arma Deis, clypeisque obducunt pectora fractis, 700
 Et galeas humiles, et adhuc sordentia tabo

sed ciet bellum, intentat bellum, multum frendens et nimium recordatus, cujus erat legatus; et repetens jam ipsum cito affore, jam copiis tegere medios campos. Thebanus hæsit in ancipiti curarum æstu, et minæ labant, ac primus furor languescit. Tunc colligit se, et tristis simulate subridens: Exiguane dedimus nostri specinaina, cæsis Argivis? En audimus, qui denuo aggrediantur nostros muros. Accedant; sed ne post cladem querantur: jus idem erit in superatos. Inquit: at cernit diem obscurari denso pulvere, et cacumina Thebanorum montium oculis eripi. Ipse tamen pallens imperat cives armari, et arma sibi afferri, ac percussus credit ridere repentinæ furias in penetralibus mediæ aulæ, et lugentem Menœceum, ac Pelasgos lætari, quod sua corpora rogis imponantur. Quæ fuit Thebis dies illa, cum pax tanto cruore comparata evanuit? Deripiunt arma modo infixæ templis Deorum patriorum, et oblegunt pectus fractis scutis, et sumunt cassides sine conis, et spicula adhuc sanie

hot. 2. *Pegæus*; Put. et Behot. 1. *Phegeus*.—684 *Dan. memor mandatis*.—692 'Melior lectio in optimo alloque codice: *Dicit*.' Barth. Sic et Behott. 1. 2. —696 'Non est optimus sonus horum verborum: *Eumenidas subitas*; nec

NOTÆ

684 *Ipsam*] Mandantem, seu The-
 seum.

696 *Eumenidas subitas, &c.*] Quod
 erat omen infaustissimum.

699 *Pax inventa perit*] Pacem enim

sperabant, victis et occisis hostibus,
 sed novus prodit hostis.

701 *Galeas humiles*] Sine cristis, et
 fractas, sine conis.

Spicula: non pharetris quisquam, non ense decorus,
 Non spectandus equo: cessit fiducia valli:
 Murorum patet omne latus, munimina portæ
 Exposcunt: prior hostis habet: fastigia desunt: 705
 Dejecit Capaneus: exsanguis et ægra juvenus
 Jam nec conjugibus suprema nec oscula natis
 Jungit, et attoniti nil optavere parentes.
 Atticus at contra, jubar ut clarescere ruptis
 Nubibus, et solem primis aspexit in armis, 710
 Desilit in campum, qui subter mœnia nudos
 Asservat manes: dirisque vaporibus ægrum
 Aëra pulvere penitus sub casside ducens
 Ingemit, et justas belli flammatur in iras.
 Hunc saltem miseris ductor Thebanus honorem 715
 Largitur Danaïs, quod non super ipsa jacentum
 Corpora belligeras acies, Martemque secundum

fordata. Nullus insignis, nec pharetris, nec gladio, non equo conspicuus. Nulla in vallo fiducia. Mœnia undique aperta. Portæ effragitant propugnacula: prior hostis destruxit. Pinnæ murorum desunt: Capaneus deturbavit eas. Pubes exanimis et ægra, nec jam dat oscula uxoribus aut liberis, et parentes consternati nihil optaverunt. At contra Atheniensis, ut vidit lucem fulgere in scissis nubibus, et primum solem in armis, devolat in agrum, qui subter muros custodit nuda cadavera, et intus attrahens sub pulverulenta galea aërem infectum horrendis exhalationibus, queritur et accenditur justis belli furoribus. Rex Thebanus saltem tribuit hunc honorem infelicibus Danaïs, quod non conseruit bellicam aciem, et secundam

video tamen quicquam immutari a libris.' Barth.—708 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *Non spectandus equos.* Bernartius correxit ex codd. Lang. Laur. Buslid. et Lipsian. nec aliter habent Dan. Put. Petav. et Behott. 1. 2. *cessat* Behott. 1. 2. in quorum altero deleta litera a, supposita i, ut fieret *cessit*.—

NOTÆ

708 *Cessit fiducia valli*] Id est, nulla spes amplius in munimentis et propugnaculis.

704 *Murorum patet omne latus*] Ut pote machinis et tormentis bellicis dirutorum. *Munimina portæ Exposcunt*] Erant olim præter turres, propugnacula prope portas, et in iis catractæ. Ceterum hunc versum et sequentem supposititios judicat Guyetus.

Delph. et Var. Clus.

707 *Jam nec conjugibus suprema nec oscula natis Jungit*] More proficiscendum domo. Suetonius Ner. cap. 37. 'Neque proficiscens quenquam osculo impertivit.' Petronius cap. 75. 'Ant patrem reliquit utique aliquem, cui proficiscens osculum dedit.'

708 *Et attoniti nil optavere parentes*] Character ultimæ desperationis.

715 *Ductor Thebanus*] Creon.

Stat.

5 C

Miscuit: at lacera ne quid de strage nefandus
 Perderet, eligitur sævos potura cruores
 Terra rudis: jamque alternas in prælia gentes 720
 Dissimilis Bellona ciet: non clamor utrimque,
 Non utrimque tubæ: stat debilis altera pubes,
 Summissos enses nequicquam, amentaque dextris
 Laxa tenens: cedunt tellure, armisque reductis
 Ostentant veteres etiamnum in sanguine plagas. 725
 Jam nec Cecropiis idem ductoribus ardor,
 Languescuntque minæ, et virtus secura residit:
 Ventorum velut ira minor, nisi sylvæ furentes
 Impedit, insanique tacent sine littore fluctus.

pugnam super ipsa corpora prostratorum. Aut, ne quid dirus amitteret de lacera strage, eligitur nova terra, quæ biberet crudelem sanguinem. Et jam dispar Bellona excitat utrosque populos in certamen. Non clamor utrimque auditur, non utrimque tubæ. Ex una parte stat invalida juvenus, incassum tenens manibus dejectos gladios et amenta soluta. Retrocedunt in campo et armis reductis ostentant priora vulnera adhuc cruenta. Jam nec idem ardor ducibus Atheniensibus, et minæ hebescunt, et virtus, cui non resistitur, languescit. Ut vis ventorum est minor, cum nemora non resistunt eorum furori, et agitata undæ tacent sine littoris objectu.

718 'Perperam ediderunt Bernartius, Lindenbrogius, Aldus, Argentoratenses, et Lugdunenses: aut lacera; cui assentitur solus optimus ex nostris codd.' Barth. Ita habent Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Colin. Basil. Lindenbrog. Cruc. et Delph. ac lacera exhibent Behott. 1. 2. at lacera edd. recentt.—720 Unus Behot. in prælia mentes, et superius scriptum gentes.—725 Behot. 2. pulvere, oblitterata dictione sanguine, quæ primum exscripta fuerat: eodem stylo omnia.—727 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Alld. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. secura resedit; Gronov. Barth. Veen. et Delph. secura residit. Codex Daumii habet etiam resedit.—729 'In optimis

NOTÆ

718 *At lacera ne quid de strage nefandus Perderet, eligitur]* Hæc delenda esse dicit Gnyetus, et jungendum *ad miscuit cum rō eligitur.*

720 *Rudis]* In qua non gestum bellum.

721 *Dissimilis]* Non enim par utriusque ad bellum alacritas, ut et dicit infra Poëta.

722 *Non tubæ]* Animos accendere solitæ. Scribit Euripides, ante aciem Theseum per præconem utrunque exercitum monuisse, aliud se nihil querere, nisi ut cadavera extremo

officio non fraudarentur: ad ea nihil respondisse Creontem.

724 *Armisque reductis]* In bucerum rejectis clypeis.

726 *Cecropiis]* Atheniensibus.

727 *Languescuntque minæ]* Resistencia enim fortius animat.

728 *Ventorum velut ira minor, &c.]* Imitatio Lucani lib. III. 'Ventus ut amittit vires, nisi robore densæ Occurrant sylvæ, spatio diffusus inani.'

729 *Sine littore]* Sine objectu littoris.

Ut vero æquoreus quercum Marathonida Theseus 730
 Extulit, erectæ cujus crudelis in hostes
 Umbra cadit, campumque truem lux cuspidis implet :
 Ceu pater Edonos Hæmi de vertice Mavros
 Impulerit currus, rapido mortemque fugamque
 Axe vehens, sic exanimis in terga reducit 735
 Pallor Agenoridas : tædet fugientibus uti
 Thesea, nec facilem dignatur dextra cruorem.
 Cetera plebeio desævit sanguine virtus.
 Sic juvat exanimis projectaque præda canesque,
 Degeneresque lupos, magnos alit ira leones. 740
 Attamen Olenium, Thamirumque, hunc tela pharetra
 Promentem, hunc sævi tollentem pondera saxi
 Dejicit, et triplici confisos robore gentis

Ut vero Theseus erexit hastam Marathoniam, et ejus sæva umbra cecidit in hostes, et fulgor cuspidis illuminavit dirum campum : ceu Mars pater egerit Edonos currus e cacumine montis Hæmi, ferens, axis rapiditate, fugam et letum, sic pavor vertit in terga exsangues Thebanos. Pudet Theseum sævire in fugientes, nec manus dignatur facilem cadem. Aliorum fortitudo satiat ignobili sanguine. Sic præda debilis et jacens placet canibus et ignavis lupis, furor nutrit fortes leones. Attamen sternit Olenium et Thamirum, hunc promentem sagittam ex pharetra, illum elevantem molem crudelis lapidis ; et fratres Alceidas, fretos viribus trium populorum,

duobus libris non tacent, sed *meant* legitur ; quod non est deterius, nisi melius dicas.' Barth. Daumii codex quoque *meant* exhibet.—733 *Ceu pater Edonios* Æmi, &c. Lang. Laur.-Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Crac. et Gevart. Edonos Grasser. Gronov. Barth. Veen. et Delph. 'Sic scribendum hoc nomen, nec obstat quod in Lucano lib. i. 696. vulgo legitur : 'Edonis Ogygio decurrit plena Lyæo.' Scribendum enim 'Odonis' eo loco, pæne est ut assentiamur præstantissimo Salmasio, qui et *Edonos* hos illustrat ad Solin. pag. 153. Et *Edonos* claris literis in Papinio referunt optimæ membranæ. Monuit pridem de hoc nomine non aliter legendo Mart. Ant. Delrio Notis ad Claudian. Land. Stilic. lib. i.' Barth.—737 Unus Behot. *nec faciles dignatur dextra cruores.*—738 'Versu undecimo retro dixerat de iisdem : 'virtus secura resedit.' Non constat ergo sibi tantus Poëta a tantillo intervallo. Poterat prorsus omittere hunc versum, nec quicquam absens detraxisset sententiæ ; neque nunc sanæ amotus officiat quicquam, cum præsens pudorem faciat Poëtæ.' Barth.—741 *Thamirumque hunc tela pharetræ* Behot. 1. *Thamirumque hunc tela*

NOTÆ

730 *Æquoreus*] Quia filius Neptun- tis Thraciæ.
 ni, qui rex maris seu æquoris. *Quer-* 736 *Agenoridas*] Thebanos,
cum] Hastam. 743 *Triplici*] Tribus enim gentibus
 733 *Edonos*] Thracios. Edones stipabantur.
 enim Thraciæ populi. *Hæmi*] Mon-

Alceidas fratres, totidem quos eminus hastis
 Continuat: ferrum consumsit pectore Phileus, 745
 Ore momordit Helops, humero transmisit Iapix.
 Jamque et quadrijugo celsum petit Hæmona curru,
 Horrendumque manu telum rotat: ille paventes
 Obliquavit equos: longo perlata tenore
 Transiit hasta duos: sitiebat vulnera nec non 750
 Tertia, sed medio cuspis temone retenta est.
 Sed solum votis, solum clamore fremendo
 Omnibus in turmis optatque vocatque Creonta.
 Atque hunc diversa bellorum in fronte maniplos
 Hortantem dictis, frustra que extrema minantem 755
 Conspicit: abscedunt comites, et Thesea jussi
 Linquebant, fretique Deis, atque ipsius armis.
 Ille tenet, revocatque suos: utqua æque notavit

quos totidem hastis, unum post alterum, e longinquo occidit: Phyleus totam hastam recepit pectore, Helops momordit ore, per Iapigis humeros ferrum exiit. Et jam tendit contra Hæmona sublimem in curru quadrijugo, et dextra jaculatur in eum immane telum. Ille Hæmon detorquet trepidantes equos. Hasta longo cursu perlata trajecit duos equos; et fecisset tertiam plagam, sed cuspis hæsit in medio temone. Sed tantum votis optat Creontem, hunc solum appellat terribili clamore per omnes ordines. Illum conspicit in diversa certaminis acie copias excitantem et vanas minas jactantem. Socii Thesei ejus jussu abscedunt, et illum linquunt confisi numeribus et ipsius virtuti. Creon frustra retinet, et revocat suos, qui abscedebant.

*****

pharetræ Behot. 2. sed prius fuerat Thamirumque.—745 Unus Behot. Phileus.—747 Hæmona multi codd. et edd. vett. hemonæ, ut semper, Behott. 1. 2.—750 Transiit hasta Behot. 1. faciebat vulnera Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. quod non improbat Barthius. sitiebat vulnera Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Behott. 1. 2. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et recentt.—751 Behot. 2. tenore retenta est; sed correctum temone æquævis literis: Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. terrore retenta est; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Behot. 1. Gevart. et recentt. temone retenta est.—752 Put. et nonnulli Barthiani clamore premendo.—757 Barthius ex optimis membranæ legit: et Thesea jussi Destituunt.—758 Ille tenet optimæ Barthii membranæ, Put. et Behot. 1. Ille timet Behot. 1. a m. sec. et ceteri codd. cum libris impressis. 'Inscita hæc scriptura est, præ illa quam habent optimæ membranæ.' Barth. Ipse

NOTÆ

744 *Alceidas fratres*] Eos sequentibus versibus vocat Phileum, Helopem, et Iapigem.

745 *Continuat*] Sine intermissione prosternit.

750 *Duos*] Equos scilicet.

756 *Comites*] Socii Creontis.

758 *Ille tenet, revocatque suos*] Nimirum Creon revocat discedentes, stantes et ambiguos jubet manere, neque loco excedere. Priores Editiones habent: *Ille timet, revocatque*

Hinc atque hinc odia, extrema se colligit ira,
 Jam letale furens, atque audax morte futura : 760
 Non cum peltiferis, ait, hæc tibi pugna puellis,
 Virgineas nec crede manus : hic cruda virorum
 Prælia : nos magnum qui Tydea, quique furentem
 Hippomedonta neci, Capaneaque misimus umbris
 Pectora. Quæ bellum præceps amentia suasit, 765
 Improbe ? nonne vides, quos ulciscare, jacentes ?
 Sic ait, et frustra perituum missile summo
 Affixit clypeo : risit vocesque manumque
 Horridus Ægides, ferrataque arbore magnos
 Molitur jactus, nec non prius ore superbo 770
 Intonat : Argolici, quibus hæc datur hostia, Manes,
 Pandite Tartareum chaos, ultricesque parate
 Eumenidas, venit ecce Creon. Sic fatus, et auras
 Dissipat hasta tremens : tunc qua subtemine duro

Utque agnovit se odio haberi a suis æque ac ab hostibus, totum animum colligit, jam fremens letaliter, et ferox futura morte: Non hoc certamen tibi est cum peltatis virginibus, inquit, nec puta te invenisse puellares manus. Hic tibi pugnandum est cum fortibus viris. Nos sumus, qui occidimus ingentem Tydea, et furiosum Hippomedontem, et qui tradidimus inferis Capaneum. Quæ te inconsulta stultitia excitavit ad bellum, perverse? Nonne vides, ut jaceant hi, quos vindicas? Sic, inquit, et affixit irritam hastam summæ oræ scuti Thesei. Fortis Ægei filius irrigit minas ejus et manum, et se parat ad illi infligendum magnum ictum ferrata hasta, sed ante intonat superbo ore: Umbræ Argivæ, quibus hæc victima immolatur, aperite Tartareum chaos, et præparate vindices furias, ecce Creon accedit. Sic locutus est, et trepida hasta aëtem dividit. Tunc hæc penetrat ferreum textile subtilium

tenet Behot. 2. æqua notavit Dan. et Put.—763 Behot. 2. quique furente; sed ab alia manu correctum. Hæc erant penitus oblitterata in Behot. 1. supplavit recens manus: quoque furentem.—765 'Libri omnes nostri habent: bellum præceps dementia: est illud Maronis: 'quæ te dementia cepit!'' Barth. præceps bellum dementia unus Behot.—768 'Optimus liber diserte habet Affixit; quod et verum puto.' Barth.—770 Unus Behot. ore supremo; et in margine correctum superbo.—773 'Omnino scribendum, ut habent optimi libri: Sic fatur: cum dicto enim transactum est, de quo sermo erat. Sicque libro isto supra vs. 692.' Barth.—774 'Omnes libri nostri habent subtemine: et ita Lutatius agnoscit, cum expositione: 'textu ferreo.' Tamen magis placet

NOTÆ

suos. Æqua] Quia etiam sui relinquebant eum et abhorrebant ob suam crudelitatem, ut et hostes. Legitur et ægra.

760 *Audax morte]* Certus exitii,

sine consilio fit audax. *Vet. Scholæ*

761 *Peltiferis puellis]* Amazonibus, quæ peltas ferebant.

774 *Subtemine duro]* Textu ferreo.

Multiplicem tenues iterant thoraca catenæ, 775
 Incidit : emicuit per mille foramina sanguis
 Impius : ille oculis extremo errore solutis
 Labitur : assistit Theseus gravis, armaque tollens :
 Jamne dare extinctis justos, ait, hostibus ignes,
 Jam victos operire placet? vade atra dature 780
 Supplicia, extremique tamen secure sepulcri.
 Accedunt utrimque pio vexilla tumultu,
 Permiscentque manus medio jam foedera bello,
 Jamque hospes Theseus : orant succedere muris,
 Dignarique domos : nec tecta hostilia victor 785
 Aspernatus init : gaudent matresque, nurusque
 Ogygiæ : qualis thyrso bellante subactus
 Molliam laudabat jam marcidus Orgia Ganges.
 Ecce per adversas Dircaei verticis umbras
 Foemineus quatit astra fragor, matresque Pelasgæ 790
 Decurrunt : quales Bacchæa ad bella vocatæ

catenarum, quibus lorica multoties tegebatur. Impius cruor emicuit per multiplices circulos loricae. Ille cadit oculis errantibus. Astut Theseus eum gravans, et illi detrahens arma. Jamne placet indulgere debitos mortuis rogos? jam victos inhumare? I in inferos, persolutive æquas pœnas, et sis tamen securus ultimi tumuli. Signa utrimque junguntur pio strepitu, et dexteras implicant. Jam fœdus fit in mediis armis. Jam Theseus amicus reputatur. Rogant ingredi mœnia, et honorare urbem sua præsentia. Victor non aspernatus hostilem urbem, in eam intrat. Matres et nurus Thebanae lætantur. Sic Gangis accola thyrsos domiti a Baccho, jam ebrii celebrabant effaminata Orgia. Ecce strepitus fœminarum, sidera feriens, auditur ab oppositis sylvis Dircaei cacuminis, et matronæ Pelasgæ ab eo rapide descendunt. Quales insana Thyades excite ad Bacchi prælia, quas putes efflagitare,

subtemine. Idem.—775 Unus Behot. in textu habet *iterant*; sed pro v. l. in margine 'al. *vetant* : al. *nectunt*.'—783 'Melioris notæ duo libri : *medio jam fœdera campo*; quod magis poeticum videtur.' Barth.—784 Unus Behot. *succurrere muris*, et pro v. l. *succedere*.—786 *Aspernatus abijt* nonnulli codd. Lin-

NOTE

775 *Multiplicem tenues iterant thoraca catenæ*] Veteres enim non solum laminis ferreis invicem impositis, sed etiam catenis muniebant lorica.

776 *Foramina*] Loricæ circuli, seu annuli.

780 *Atra dature Supplicia*] Ob tuam

insignem in mortuos crudelitatem.

789 *Adversas*] *Aversas*. *Dircaei verticis*] Cithæronis.

790 *Matresque Pelasgæ Decurrunt*] Matronæ enim Argivæ Theseum secutæ fuerant.

Thyades amentes, magnum quas poscere credas,
 Aut fecisse nefas : gaudent lamenta, novæque
 Exultant lacrymæ : rapit huc, rapit impetus illuc,
 Thesea magnanimum quærant prius, anne Creonta, 795
 Anne suos : vidui ducunt ad corpora luctus.
 Non ego, centena si quis mea pectora laxet
 Voce Deus, tot busta simul, vulgique, ducumque
 Tot pariter gemitus, dignis conatibus æquem :
 Turbine quo sese caris instraverit audax 800
 Ignibus Evadne, fulmenque in pectore magno.
 Quæsierit : quo more jacens super oscula sævi
 Corporis infelix excuset Tydea conjux,
 Ut sævos narret vigiles Argia sorori :
 Arcada quo planctu genitrix Erymanthia clamet, 805

aut commisisse grande scelus. Ejulantes exultant, et recentes fletus gaudio miscentur. Varie agitantur, incertæ, an quærant prius fortem Theseum, an Creontem, an suos. Viduarum luctus eas ducit ad cadavera. Non ego, si quod numen daret centum voces pectori meo, celebrarem dignis conatibus tot simul rogos vulgi et ducum, tot pariter plactus, nec dicerem, quo impetu animosa Evadne se injiciat flammis, quibus dilectus conjux cremabatur, et fulmen indaget in ingenti pectore. Quomodo misera uxor Tydei prostrata super maritum, quem osculabatur, excuset scitium ejus. Ut Argia commemoret sorori crudeles custodes. Quo ejulatu mater

denbrogii.—792 ‘ In optimo codicum diserte scriptum est *ementes* ; sed et supra hoc libro vs. 765. ubi vulgatur *amentia*, libri habent *dementia*. In optimo eodem prima litera erasa est, ut clare legatur *ementia*. Nihil tamen mutamus.’ *Barth.*—800 Put. *impleverat audax.*—801 *Ictibus pro Ignibus* in eodem.—805 Unus Behot. cum nonnullis aliis *clamat.*—806 Lang. Laur.

NOTE

792 *Thyades*] Bacchantes. Vide Theb. v. 92.

793 *Gaudent lamenta*] Luctus mutantur in gaudia.

796 *Vidui luctus*] Pro luctus viduarum.

798 *Tot busta simul*] Pacto non prælio a Thebanis obtentum jus sepeliendi Argivos vult Plutarchus Theseo. At Pausanias, ut Papinius, prælio. Idem etiam refert Pausanias victorem Theseum deportanda

mortuorum corpora in Eleusinum agrum, ibique sepelienda curavisse.

801 *Ignibus Evadne*] Uxor Capanei, quæ se injecit in rogam viri ardentem, et una cremata est.

803 *Excuset Tydea conjux*] Supra : ‘ Sed cuncta jacenti Infelix ignoscit amor.’

804 *Sorori*] Deiphile.

805 *Arcada*] Parthenopæum. *Erymanthia*] Atalanta, ab Erymantho Arcadiæ monte.

Arcada consumto servanem sanguine vultus,
 Arcada, quem geminæ pariter flevete cohortes.
 Vix novus ista furor, veniensque implesset Apollo:
 Et mea jam longo meruit ratis æquore portum.
 Durabisne procul, dominoque legere superstes, 810
 O mihi bisseuos multum vigilata per annos
 Thebai? jam certe præsens tibi fama benignum
 Stravit iter, cœpitque novam monstrare futuris.
 Jam te magnanimus dignatur noscere Cæsar,
 Itala jam studio discit, memoratque juvenus. 815
 Vive, precor: nec tu divinam Æneida tenta,
 Sed longe sequere, et vestigia semper adora.
 Mox tibi, si quis adhuc prætendit nubila livor,

Erymanthia defeat Arcadem, Arcadem, qui servaverat formam exhausto cruore, quem exercitus ambo æqualiter ploraverunt. Vix ea digne exequeret, etiam si Apollo mihi inspiraret novum furem. Et mea Thebais jam meruit portum post longam navigationem. O Thebai, a me elaborata per duodecim annos, diu per-manebis, et auctori superviens evolveris? Jam certe præsens fama tibi concinnavit benignum iter, et capit in tuo ortu te ostendere posteris. Jam magnanimus Cæsar dignatur te legere. Jam Itala pubes studiose te addiscit et celebrat. Vive, oro; ceterum, ne tu æmulare divinam Æneidem, sed procul sequere, et semper venerare ejus vestigia. Deinde, si invidia adhuc tibi obducit quædam nubila, morietur,

Buslid. Lipsian. et edd. vett. *servanem sanguine vultu.*—808 *Vix novus iste Behot.* 1. et pro v. l. *ista.* Barthius pro *veniens* conjectabat *rediens.*—813 Marklandus ad v. Sylv. 3. 231. ita scribit: '*Monendus es, pro: cœpitque novam monstrare futuris, legi debere: cœpitque viam monstrare futuris: patet hoc tum ex sensu, qui in altera lectione nullus est, tum ex istis: Stravit iter.*'—818 *Denique, si quis, &c.* legit Silvester Giraldus Præf. Topographiæ Hiberniæ.

NOTÆ

808 *Implesset*] Alii impleret.

809 *Meruit ratis æquore portum*] Comparare poemata currui aut navi frequens Poëtis. Hoc suum noster innuit iv. Sylv. ad Victorium Marcellum: 'Jam Sidonios emensa labores Thebais, optato collegit carbasa portu.' Ovidius lib. ii. Artis initio: 'Mediis tua pinus in undis Navigat, et longe quem peto portus abest.'

813 *Novam*] Fallitur Petavius credens ex hac voce, *novam*, Thebaidem ab auctore bis editam fuisse; *novam*

enim nihil aliud est, quam recentem, calentem ab incude.

818 *Mox tibi, si quis adhuc prætendit nubila livor, Occidet*] Theophrasti dictum: *ἄδρος τοῖς ζῶσι πρὸς τὸ ἀρτῆαν· τὸ δὲ μὴ ἐμπεδὼν ἀναπαραγωγῶν ἐβόλῃ τετλήνται.* Invidia tantum in vivos est: mortuus vero, ut qui nemini obstat, constanti et libera benevolentia colitur. Sallustius Oratore 11. ad Cæsarem de Rep. Ordinanda: 'Nam vivos interdum fortuna, sæpe invidia fatigat: ubi anima naturæ cessit,

Occidet, et meriti post me referentur honores.

et debiti honores, me mortuo, tibi reddentur.

NOTE

demtis obtrectationibus, ipsa se virtus magis magisque extollit.' Ovidius: 'Pascitur in vivis livor : post fata quiescit.'

819 *Et meriti post me referentur honores*] Id est, post obitum meum

evanescet invidia, et gloria mea permanebit. Propertius lib. III. El. 1. 'At mihi, quod vivo detraxerit invida turba, Post obitum duplici favore reddet honos.'

THEBAIDOS FINIS.

P. PAPINII STATII

ACHILLEIDOS

LIBER I.

ARGUMENTUM.

THETIS raptu Helenæ territa, quod inde acerrimum bellum inter Græcos et Trojanos exorturum sciret, et in eo Achillem filium periturum, Neptunum convenit, ab eoque enixe petit, ut classem raptoris Paridis summergat. Negat Neptunus hoc fieri posse: statuisse Deos cruentas miscere Europæ atque Asiæ manus: ingentes clades Trojanis Achillem illaturum, et tot præclara editurum facinora, ut ipsa credat se eum de Jove concepisse. Hac repulsa Thetis animum ad alia convertit, et sibi proponit filium in aliquo tutissimo loco occultare, donec tempestas tam formidati belli detonaret. Achilles apud Chironem Centaurum in Thessalia educabatur. Tendit igitur in Thessaliam Thetis, filium a Chirone repetit, causata se infaustis de filio somniis terreri, ac velle eum in Oceani aquis, ut Proteus jubebat, magicis quibusdam sacris lustrare. Chiron consilium ejus probat, laudataque mirum in modum Achillis indole, humanam supergressa, Invidiam placare matri suadet: unde aucti Thetidis metus. Nocte cogitat, quæ loca abscondendo filio aptiora. Inter alia Scyros insula illi placet, ubi regnabat Lycomedes plurium filiarum pater, cujus aula virgineis choris personabat. Filium igitur arcitissimo somno correptum sinu complexa, currum delphinis junctum conscendit, et mare emensa ad Scyrum, oriente sole, pervenit. Experrecto Achilli mater suos metus fatetur, oratque illum, virilem animum paululum summittat, et ad breve tempus muliebrem habitum sumat: non illi fore dedecori: Herculem, Bacchum, et ipsum Jovem fæmineas vestes non dedignatos. Achilles nullis matris precibus flectitur. Verum inopinato casu ejus animus fractus est. Forte Scyrii diem festum Minervæ, cui templum in littore erectum erat, agebant, et filiæ Lycomedis domo exierant, ut veris primitias Deæ offerrent, comasque ejus sertis coronarent. Turbam ducebat Deidamia, cujus ut eximiam pulchritudinem Achilles videt, ejus amore statim corripitur. Animadvertit Thetis, et blande interrogatus filius, an inter tam pulchras virgines degere ipsi acerbum foret, lætus erubuit, et sinit se veste fæminea indui. Thetis Lycomedem aggre-

ditur: illi tradere ait Achillis sororem. Hanc quidem velle Amazonum more vivere, ac ferre arma; sed satis sibi esse curarum pro Achille. Eam igitur inter ejus filias secludat: nec sinat eam venari, nec palæstra exerceri: præcipue vero a portu arceat, ne raperetur. Lycomedes Thetidi gratias agit maximas, quod electus fuerit, cujus fidei tantum depositum crederetur. Sic Achilles simulato sexu in aulam Lycomedis inducitur. Interea Græci, accensi querelis Menelai Helenæ mariti, et Agamemnonis ejus fratris, in Aulidem Eubææ portum conveniunt, cunctique jurant se non arma posituros, nisi Menelao satisfactum fuerit. At quanquam multi adsint strenui duces, Achilles poscitur. Illum omnes absentem desiderant: hunc solum clamant Trojanis et Hectori fatalem. Protesilans vatem Calchantem urget, ipsis detegat, ubi Achilles latitaret: nam rumor erat eum nec in aula Pelei patris, nec apud Chironem esse. Calchas Apolline repletus declarat Eversorem Asiæ veste muliebri tectum apud Lycomedem Scyri regem occultari. Ulysses et Diomedes eum hinc ad bellum adducendum suscipiunt. Achilles autem amorem, quem visa Deidamia hause rat, quantum potuit, dissimulat: sed moræ impatiens, dum Bacchi orgia summis ululatibus noctu ex more celebrabantur, vi Deidamia potitur, et solatur afflictam se prodendo. Nutrix, furtivo amoris socia addita, surgentem uterum Deidamiæ occuluit, donec peperit.

MAGNANIMUM Æaciden, formidatamque Tonanti Progeniem, et patrio vetitam succedere cœlo,

Diva, cane fortem Æacidem, et sobolem timendam Jovi, et inhibitam succedere

Hoc Poëma in quinque libros divisum exhibent Dan. Put. Petav. Venett. Rom. Lindenbrog. et Cruc. cum hoc Argumento:

*In primo Chirona petit Thetis ante precata.
At Thetis Æmonio Lycomedi tradit Achillem.
Tertius Æaciden querit, generat quoque Pyrrhum.
Quartus at occultum Peliden prodit Ulyssi.
Navigat Æacides ad debita Pergama quinto.*

Deinde sequitur aliud Argumentum, libri primi scilicet:

*Themate proposito narrat Thetis alma, rapinam
Tyndaridis conquesta: rates sed vana precatur
Mergere Rhætæas: alios commenta paratus
Tendit in Æmoniam, earum ablatura magistro
Æaciden: tunc forte feras letale fugantem
Ille rediit lætusque dapum post munera matri
Fila movens canit heroas; nox occupat artus.*

‘Non abs re dubitetur, unusne hic liber sit, an in plures distribuendas. Unum potius esse quam duos hinc autumare licet, quod Commentaria Lactantii continuo ordine sine ulla librorum distinctione scripta erant. Argumentum equidem, sed leve, nec cui satis innitendum. Ergo quam in vett. codd. editisque exemplaribus inveni, eam sequi malui, non novellam istam duorum librorum divisionem.’ *Lindenbrog.* ‘Argumenta ideo non attendimus, quod ridiculam in quinque libros operis divisionem sequantur, nec in

Diva, refer : quanquam acta viri multum inculpta cantu
Mæonio, sed plura vacant : nos ire per omnem
(Sic amor est) Heroa velis, Scyroque latentem 5
Dulichia proferre tuba : nec in Hectore tracto

paterno cælo. Quamvis hujus viri facinora valde celebrata sint versibus Mæoniis ; plura tamen restant dicenda. Concedas percurrere (sic mihi placitum) totam Herois vitam, et educere buccina Dulichia illum occultatum in Scyro : nec finire in

*****

nostris Exemplaribus ullo vestigio reperiantur. Duo nostri codices, et glossis egregie oppleti, et valde vetusti, nullam nisi per argumenta marginalia distinctionem habent, qualia in suis etiam libris Franciscus olim Maturantius, in hoc bono judicio usus quod duorum agnoscat probetque statum, explosis nugis aliorum. Pro uno sane libro nimia res est, nec Papinio ascribenda, nec libraris condonanda. Quanquam sic retulerint quatuor alii codd. manuscripti auctore M. Antonio Delrio, Advers. ad Troad. Senecæ vs. 185. Barth. Duorum librorum divisionem retinent Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. Barth. Veen. et Delph.

4 Codd. Lindenbrogii aliique nonnulli : sed plura vacant.—11 Nec mea nunc

NOTÆ

1 *Magnanimum*] ‘Magnanimus’ proprium Epitheton Achillis, qui omnium Græcorum, auctore Homero, fortissimus est habitus. *Æacidem*] Achillem ab Æaco avo paterno ; nam Peleus, Æaco ortus, filium habuit Achillem ex Thetide. *Formidatamque Tonanti*] In fatis erat eum, qui nasceretur ex Thetide, fore fortiorem et majorem patre : quo decreto, terribus Jupiter concubitus Thetidis, quam adamabat, vitavit. Ovidius : ‘Namque senex Thetidi Protens prædixerat udæ : Concipe : mater eris juvenis, qui fortibus armis Acta patris vincet : majorque vocabitur illo. Ergo ne quicquam mundus Jove majus haberet, (quamvis haud tepidos sub pectore senserat ignes Jupiter,) æquoreæ Thetidis connubia vitat.’

2 *Patrio*] Id est, Jovis : qui Achillis pater fuisset, nisi abstinisset a Thetide.

4 *Mæonio*] Id est, Homérico. Homeri enim Mæon avus erat maternus. *Plura vacant*] Supple, dicenda, quæ Homerus prætermisit. *Nos ire per*

omnem Heroa velis] Id est, perscribere totam vitam ac res gestas Herois illius.

5 *Scyroque latentem*] Thetis timens ne filius Achilles proficisceretur ad Trojanam expeditionem, in quo ingens quidem gloria, sed certa mors enim manebat, abduxit illum a schola Chironis, in qua educabatur, et occultavit in regia Lycomedis, regis Scyri insulæ, fæmineo habitu. Scyros autem insula una est Cycladum contra Magnesios, celeberrima, ut ait Strabo, propter Lycomedis cum Achille affinitatem, et ibi natum educatumque Neoptoleum sen Pyrrhum Achillis filium. Ex ea insula lapidem integrum fluctuare tradunt auctores apud Plinium lib. xxxvi. cap. 17. eundem comminutum mergi.

6 *Dulichia*] Id est, Ulyssæa. Ulysses erat dominus insulæ Dulichii in mari Ionio, non procul ab Ithaca. Alludit vero Poëta ad historiam, seu fabulam, qua dicitur Ulysses Achillem inter filias Lycomedis latitantem sono tubæ excitasse, ita ut se ipsum pro-

Sistere, sed tota juvenem deducere Troja.
 Tu modo, si veteres digno deplevimus haustu,
 Da fontes mihi, Phœbe, novos, ac fronde secunda
 Necte comas : neque enim Aonium nemus advena pulso, 10
 Nec mea nunc primis albescunt tempora vittis.
 Scit Dirceus ager : meque inter prisca parentum
 Nomina, cumque suo numerant Amphione Thebæ.

raptato Hectore, sed comitari juvenem per totam Trojam. Tu modo, Apollo, præbe mihi novos fontes si exhausimus antiquos digno potu, et orna meos crines secundo ramo; neque enim hospes frequento sylvam Aoniam, nec nunc mea tempora albescunt primis vittis. Testis est campus Dirceus, et Thebæ recensent me inter vetera nomina majorum, et cum suo Amphione. At tu, quem summi viri Italia et

*****

vittis albescunt tempora primis Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Nec mea nunc primis albescunt tempora vittis* Exc. Burg. Petrens. Dan. omnes Barthiani, Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et recentt. *Nec mea nunc primis augescunt tempora vittis* Petav. et Put. 'Fatue qui mutant quicquam ab hac lectione : *primis albescunt tempora vittis*. Ridere licet Bernartium cum suo anguescant : nec admittendum augescant, quod malit And. Schottus Obs. lib. II. cap. 45.' Barth.—13 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *memorant Amphione Thebæ* ; Petrens. Exc. Burg. Put. Gronov. Barth.

NOTÆ

deret. Apollodorus de Deorum Origine lib. III. 'Ὀδυσσεὺς δὲ μηνυθέντα περὶ Λυκομήδους ζῆτων Ἀχίλλεα σάλπιγγι χρησάμενος εὔρε. *Ulysses, cum ei indicatum esset apud Lycomedem esse Achillem, quæsitum tuba usus inrenit. Nec in Hectore tracto Sistere*] Ut fecit Homerus, qui finit suam Iliada hoc opere Achillis. Notatque fabulam, qua dicitur Achilles alligasse currui Hectorem, utroque illius pede perforato, ac ter circum Patrocli tumulum traxisse, ac inde, cum ad tabernaculum reversus esset, in pulvere pronum demisisse. Virgilius vero dissentit ab Homero, scribitque Hectorem non circum Patrocli tumulum, sed circum Iliacos muros ter fuisse raptatum ab Achille.

7 *Sed tota juvenem deducere Troja*] Id est, narrare ea omnia, quæ ad Tro-

jam gessit, donec a Paride occisus fuit. *Deducere* autem est honoris gratia aliquem comitari.

8 *Veteres*] Absoluta nempe Thebaide.

9 *Novos*] Ad suscipiendam scilicet Achilleida. *Ac fronde secunda*] Secunda corona pro Achilleide, prima pro Thebaide.

10 *Aonium*] Id est, Heliconium seu Bœotium, quod Musæ incolebant.

11 *Albescunt*] Sic Noster Theb. III. 'Niveis ornati tempora vittis.' Et Theb. IV. 'Vatem cultu Parnassia monstrant Vellera, frondenti crinitur cassis oliva, Albaque puniceas interplicat infula cristas.' Rursumque lib. VII. 'Concolor est niveis et cassis et infula cristis.'

12 *Dirceus*] Thebanus.

At tu, quem longe primum stupet Itala virtus,
 Graiaque, cui geminæ florent vatūque ducūque 15
 Certatim laurus, (olim dolet altera vinci,)
 Da veniam, ac trepidum patere hoc sudare parumper
 Pulvere: te longo, necdum fidente paratu
 Molimur, magnusque tibi præludit Achilles.

Græciæ longe primum suspiciunt, cui duplices laurus Poëtarum ac Ducum cum æmulatione florent, (altera earum nunc mæret superari,) da veniam, ac sinas me tremementem exerceri paululum in hac arena. Te meditatur celebrare longo xisu, sed nondum audemus exequi, et ingens Achilles tui gratia prætentatur. Dardanius

Veen. et Delph. numerant *Amphione Thebæ*. Vide Not. Var.—14 *Vox primum* non habetur in Exc. Burg.—19 'In libris aliis lectum memorat Bernartius

NOTÆ

14 *At tu*] Domitianum alloquitur, eumque adlatur, quasi prætergressus sit omnes Heroas et Græcos et Romanos. *Itala virtus, Graiaque*] Id est, summi viri Italiæ et Græciæ.

15 *Geminæ vatūque ducūque Certatim laurus*] Lauro enim Poëtæ ac Imperatores coronabantur. *Geminæ*] Tam ob bellicam virtutem, quam ob poësin; nam Domitianus poëticam primis annis excoluerat. Quam tamen spreuit postea, et abiecit, ut referunt Suetonius et Tacitus: sed contrarium dicunt Fabius et Plinius.

16 *Olim dolet altera vinci*] Poëtica ab Imperatoria.

17 *Sudare parumper Pulvere*] Id est, hac exercitatione, metaphora desumpta a curalibus certaminibus; pulverem enim excitant et colligunt. Horatius: 'Sunt quos curriculo pulverem Olympicum Collegisse juvat.' *Sudare*] Quia hæc certamina magna contentione fiebant.

18 *Te longo, necdum fidente paratu*] Adulatorie dicit se imparem scribendis rebus gestis Imperatoris, seque deterri difficultate operis, quamvis hoc summopere optaret. Epistola ad

Marcellum Victorium: 'Troja quidem, magnusque mihi tentatur Achilles; Sed vocat Arcitenens alio pater, armaque monstrat Ausonii majora ducis: trahit impetus illo Jampridem, retrahitque timor. Stabantne sub illa Mole humeri? an magno vincetur pondere cervix? Dic, Marcelle, feram?'

19 *Præludit Achilles*] Gesta Achilles erunt pro quodam præludio, dum experior, sinne aptus perscribendis tuis rebus, metaphora sumta a citharædia, qui 'proindere' vel 'præludere' dicuntur, cum prætentant ac experiuntur suas chordas. Et 'proludia' Græci vocant *προολυια*, id est, cantum illum quem citharædi faciunt ante verum et legitimum. Unde eleganter noster Papinius in Epistola ad Stellam ait: 'Nec quisquam est illustrium virorum, qui non aliquid operibus suis stylo remissiore præluserit,' id est, ante scripserit. Quidam codices habent *præsudet Achilles*. Sic Statius Theb. vi. 'Ludumque super quo Martia bellis Præsendare paret, seseque accendere virtus.'

Solverat Œbalio classem de littore pastor 20
 Dardanus, incautas blande populatus Amyclas,
 Plenaque materni referens præsentia somni
 Culpatum relegabat iter, qua condita ponto
 Fluctibus invisis jam Nereis imperat Helle :
 Cum Thetis Idæos (heu nunquam vana parentum 25
 Auguria!) expavit vitreo sub gurgite remos.
 Nec mora : et undosis turba comitante sororum

pastor eduxerat naves ex ora Œbalia, gratam prædam auferens ex improvidis Amyclis, et reportans omnia adimpleta materni somnii, culpatum renavigabat mare, quo mersa Helle facta Nereis dominatur odiosis aquis. Ut Thetis perterrita aspexit sub profundo lucido tonsas Trojanas, (heu nunquam irrita matrum præsentia!) non moratur : et cito exiit ex aquosis cubiculis, cetera sororum stipata. Replentur coales-

præsedet. Nihil mutandum. Barth. Put. habet præcludat.—27 Nec mora, et undisonis Exc. Burg. et codex Vossianus; Nec mora, et undosis Dan. Put.

NOTE

20 *Œbalio*] Id est, Laconico. *Pastor Dardanus*] Paris Alexander, Phrygius seu Trojanus, Priami et Hecubæ filius, qui infans expositus fuerat, ac inter pastores educatus. *Dardanus*] Id est, Trojanus. Troas enim 'Dardania' appellata fuerat a Dardano, Troësque 'Dardani.' Sciunt autem omnes Paridem, cum adhuc pastor esset, et nondum a parentibus agnitus, judicem a Jove constitutum esse inter Deas de pulchritudine contententes, eumque sententiam tulisse pro Venere.

21 *Blande populatus*] Rapiendo scilicet Helenam, cujus amore captus erat, et quæ eum, ut aiunt, redamabat. *Incautas Amyclas*] Amyclæ urbs Laconia: dicuntur 'incantæ,' quia nihil tale suspicari poterant a Paride, qui Spartæ in domum Menelai hospitio receptus, uxorem ejus rapuit. Ceterum Helene non erat Amyclis, sed Spartæ, cum rapta fuit. Sed solitum Poëtis unum locum sumere pro alio, præsertim cum loca vicina sunt.

22 *Plenaque materni referens præ-*

sentia somni] Hecuba enim gravida Paride, inter dormiendum, somniavit se ardentem faciem parere, eamque Ilium depascere, atque concremare.

23 *Culpatum*] Bene; quia abducebat uxorem hospitii, quod erat indignissimum facinus.

24 *Jam Nereis imperat Helle*] Respicit fabulam, qua dicitur Helle, fugiens cum fratre Phryxo furorem novercæ, conscendisse aureum arietem, ut trajiceret mare, qua angustius erat, et in illud cecidisse, quod ex ejus nomine appellatur 'Hellespontus;' ac tandem Deam marinam seu Nereida factam fuisse. Sicque ipsa Helle de se narrat apud Valerium Flaccum lib. II. 'Celeri extemplo subiere ruentem Cymothoë Glauconque manu: pater ipse profundi Has etiam sedes, hæc numine tradidit æquo Regna, nec Inois noster sinus invidet undis.'

25 *Thetis*] Mater Achillis. *Idæos*] Id est, Phrygios, seu Trojanos, ab Ida celeberrimo monte Troadis.

27 *Sororum*] Nereidum.

Prosiluit thalamis : fervent coëuntia Phryxi
 Littora, et angustum dominas non explicat æquor.
 Illa ubi discusso primum subit aëra ponto : 30
 Me petit hæc, mihi classis, ait, funesta minatur :
 Agnosco monitus, et Protea vera locutum.
 Ecce novam Priamo, facibus de puppe levatis,
 Fert Bellona nurum : video jam mille carinis
 Ionium, Ægæumque premi : nec sufficit, omnis 35

centes Phryxi ripæ, et arcitus mare non capit Deas Nymphas. Hæc ubi primum, disiectis undis, subiit aërem: Illa classis, inquit, me aggreditur et aliquid funesti mihi minatur. Intelligo nunc monitus Protei, et verum dixisse. Ecce Bellona venit novam nurum Priamo, sublatiis tædis de puppe. Jam cerno Ionium, et Ægæum mare onerari mille navibus: nec satis est, quod tota gens Græcorum arma sumat pro

Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et Burm. *Nec mora; ab undosis Petrens.* Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Ge-vart. Grasser. et Amstel.—31 Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *funesta*

NOTE

28 *Coëuntia Phryxi Littora*] Sic vocat Hellespontum, quia omnis latitudo Hellesponti, quæ Europam Asiamque dirimit, in septem stadiorum angustias stringitur. *Coëuntia*] Quia coire longe intuentibus, et conjungi videntur. *Phryxi*] Propter Hellen sororem Phryxi, quæ nomen dedit huic mari.

29 *Angustum æquor*] Ob rationem supra dictam. *Dominas*] Deas Nymphas.

31 *Me petit*] Quia in bello, quod ob raptam Helenam conflatum est, Achilles periit. *Minatur*] Alia lectio, *paratur*.

32 *Agnosco monitus, et Protea vera locutum*] Prædixerat enim Proteus Thetidi, et Paridem rapturum Helenam, et inde acerrimum bellum conflatum iri, quo bello Achilles periret. Cum enim pars eorum, quæ prædixerat Proteus, jam evenisset, conjicere debebat, et cetera eventura: inde metus pro suo Achille.

33 *Priamo*] Paridis patri. *Facibus* *Delphi. et Var. Clas.*

de puppe levatis] Allusum ad morem faculas de puppe attollendi; quod erat signum navigationis. Virg. *Æn.* III. 'Postquam cuncta videt cælo constare sereno, Dat clarum e puppi signum.' Ubi Servius: 'Clarum signum: faculam elevavit: ut 'Flammæ cum regia puppis Extulerat.'

34 *Bellona*] Eleganter inducit Bellonam ducentem nurum Priamo, quia inde exardere debebat atrocissimum bellum. *Mille carinis*] Totidem enim naves habebant Græci. Virgilius: 'Non anni domuere decem, non mille carinæ.' Ex Homeri Catalogo plures fuisse colligimus.

35 *Ionium*] De Ionio mari vide Theb. I. 14. *Ægæumque*] De mari Ægæo vide Theb. V. 49. *Omnis plaga Grajugenum*] Omnis enim Græcia sumsit arma ad repetendam Helenam, et jam antea cuncti fere principes ad id sacramento se adegerant, cum Menelao Helena matrimonio juncta fuerat.

Stat.

5 D

Quod plaga Grajugenum tumidis conjurat Atridis :
 Jam pelago, terrisque meus quæretur Achilles,
 Et volet ipse sequi : quid enim cunabula parvo
 Pelion, et torvi commisimus antra magistri ?
 Illic (ni fallor) Lapitharum prælia ludit
 Improbis, et patria jam se metitur in hasta.
 O dolor, o seri materno in corde timores !

40

iratis Atridis: meus Achilles indagabitur terra, marique, et ipse cupiet ire ad bellum. Quid enim mandavimus educandum puerum torvo præceptori in speluncis Pelii montis? Illic, nisi fallor, pro ludo habet pugnare cum Lapithis audax, et vires suas experitur in hasta paterna. O dolor, o tardi metus in materno corde! Non potui

paratur, improbante Barthio.—38 Evolet ipse Venett.—43 Num potui Venett.

NOTE

36 *Conjurat Atridis*] Atridæ, Agamemnon et Menelaus, filii Plisthenis, sed Atreo ejus fratri attributi, tam quod eos educaverat, quam quod Plisthenes juvenis mortuus nihil memorandum gesserat. *Conjurat*] Primo, quia Agamemnon ob magnam opum vim, quibus ceteros Græciæ reges ac principes vincebat, dux expeditionis declaratus fuit in templo Junonis Argivæ; alteri vero, quia ejus gratia id bellum gerebatur.

37 *Quæretur Achilles*] In fati enim erat Trojam expugnari non posse, nisi in castra Græcorum veniret Achilles, ac certaret.

38 *Quid enim cunabula parvo Pelion, et torvi commisimus antra magistri*] Pro 'parvum commisimus antris.' Nam Achilles ad disciplinam Chironis Centauri deductus fuerat, ut hoc magistro ingenium ac mores ejus formarentur. *Cunabula*] Pro educatione seu primis rudimentis accipimus. 'Cunabula' enim seu 'incunabula' hac significatione utraque (præter vulgatam) usurpata probis scriptoribus. Suetonius Vesp. cap. 11. 'Quare princeps quoque locum incunabulorum assidue frequentavit,' id est, educationis. Arcadius Jurisconsultus

de Officio Præf. Præt. 'His cunabulis Præfectorum auctoritas initia,' id est, his rudimentis. *Pelion*] Mons Thessaliæ in quo sedes fuit Chironis Centauri. *Torci*] Vel quia Centaurus erat, vel quia asperioris disciplinæ.

40 *Lapitharum prælia ludit*] Lapithæ erant populi Thessaliæ, mediterraneam ejus regionem Peneo vicinam incolentes, quibus Ixion ac Pirithous, ejus filius, imperarunt. Inter hos populos et Centauros, ejusdem Thessaliæ gentem, orta est acerrima pugna in nuptiis Pirithoi, in qua multi utrimque ceciderunt. Vide Ovidium Met. xii. *Ludit*] Quasi non timeat, veluti pro ludo habeat prælia Lapitharum tanquam levia, quibus se exerceat ad majora.

41 *Et patria se metitur in hasta*] Id est, vires suas experitur. Juvenalis: 'Nec se metitur ad illum, Quem posuit natura modum.' Tentat enim num possit hastam paternam ferre.

42 *O dolor, &c.*] Negligentiam suam arguit: quod Paridem cum ad Helenam rapiendam navigavit, non obruerit in mari. *Seri*] Quia tardius curam gerebat filii.

Non potui infelix, cum primum in gurgite nostro
 Rhœtææ cecidere trabes, attollere magnum
 Æquor? et incesti prædonis vela profunda 45
 Tempestate sequi? cunctasque inferre sorores?
 Nunc quoque: sed tardum est, jam plena injuria raptæ.
 Ibo tamen, pelagique Deos, dextramque secundi,
 Quod superest, complexa Jovis, per Tethyos annos
 Grandævumque patrem, supplex miseranda rogabo 50
 Unam hyemem. Dixit, magnumque in tempore regem

infortunata, cum primum naves Trojanæ se commiserunt nostro mari, inflare ejus fluctus? et inæqui atroci procella classem piratæ adulteri? Et immittere in illum cunctas sorores? Nunc quoque possem: sed serum est, jam consumpta est raptæ injuria. Vadam tamen, et, quod mihi restat, precabor maris numina, et,prehendens manum secundi Jovis, supplex miseranda ab illo petam per annos Tethyos, perque longævum patrem, unam tempestatem. Inquit, et cernit opportune ingentem maris

Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. Non potui Burm. Exc. Burg. Petrens. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Lindenbrog. Cruc. Gevart. et recentt.—44 *Rhætææ cecidere rates* Exc. Burg.—47 *Nunc quoque (sed tardum est) jam plena injuria raptæ, Ibo, &c.* edd. vett. Interpunctio nostra est a Bernartio. *sed tardum: plena est* Exc. Burg.—49 *Tethyos amnes* Dan. Put. Petav. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Tethyos annos* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. omnes Barthiani, duo Gruteri, Petrens. Exc.

NOTE

43 *Non*] Alia lectio, num.

44 *Rhætææ*] Id est, Trojanæ, seu Phrygiæ, a Rhæteo seu Rhæto, Promontorio Troadis, in quo sepultus fuit Ajax Telamonius. Est et urbs ejusdem nominis in Troade. *Trabes*] Naves, materiam pro forma posuit.

45 *Et incesti prædonis*] Id est, Paridis.

46 *Sorores*] Id est, Nymphas seu aquas.

47 *Nunc quoque*] Supple, id possum facere. *Sed tardum est*] Id est, etiam si nunc excitarem gravissimam tempestatem, id serius esset: nam raptu Helenæ causæ belli motæ sunt inter Græcos et Trojanos.

48 *Secundi Jovis*] Id est, Neptuni. Sic etiam Sidonius in Burgo Pontii: *Sacra tridentiferi Jovis*. Homerus etiam vocavit Plutonem *Δία καραχθύνωρ*, Jovem subterraneum. Virgilius

etiam Æn. iv. 'Sacra Jovi Stygio.' Unde patet nomen 'Jovis' apud Poëtâ commune fuisse tribus filiis Saturni.

49 *Per Tethyos annos*] Tethys Cœli, et Vestæ filia, soror Saturni, conjux Neptuni, fluminum, et Nympharum mater, ut refert Hesiodus in Theogonia. Alii Tethyn faciunt Terræ et Cœli filiam, Oceani uxorem, Deorum omnium et rerum parentem. *Annos*] Alii legunt *amnes*. Sed melius *annos*; versu enim sequenti habet 'grandævumque patrem.' Et mos hic veterum fuit obtestandi per res ei quem obsecrabant carissimas, quales sunt parentes, uxor, liberi, patria.

50 *Grandævumque patrem*] Oceanum, seu Nereum.

51 *Regem*] Neptunum.

Aspiciť. Oceano veniebat ab hospite, mensis
 Lætus, et æquoreo diffusus nectare vultus,
 Unde hyemes, ventique silent, cantuque quieto
 Armigeri Tritones eunt, scopulosaque cete, 55
 Tyrrhenique greges circumque infraque rotantur
 Rege salutato : placidis ipse arduus undis
 Eminet, et triplici telo jubet ire jugales.
 Illi spumiferos glomerant a pectore fluctus,
 Pone natant, delentque pedum vestigia cauda. 60

regem. Ille veniebat ab Oceano, apud quem epulatus fuerat, exhilaratus dapibus, et habens diffusum cultum nectare æquoreo ; unde procellæ et venti tacent, ac armigeri Tritones natant leniter canentes, et cete immania, et Tyrrheni greges volount in gyrum circum et infra, salutato rege. Ipse sublimis extat supra tranquillas aquas, et tridente urget suos equos. Illi volunt a pectore spumantes undas, retro natant,

Burg. Lindenbrog. Crnc. et recentt.—53 Dan. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Crnc. Gevart. et Amstel. *diffusus nectare vultum* ; Put. Petav. Petrens. Exc. Burg. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *diffusus nectare vultus*.—55 *Armiferi tritones* codex Vossianus.

NOTÆ

52 *Oceano*] Oceanus Cœli et Vestæ filius, Deus marinus, maritus Tethyos, apud quem Neptunum ire epulatum ferunt Poëtæ : proprie tamen Oceani nomine intelligitur vastissimum illud mare, quod totum orbem terrarum ambit. *Mensis*] Id est, dapibus, quæ in mensis apponuntur.

54 *Unde*] Ex qua hilaritate. Maturantius refert τὸ unde ad Æthiopiam. Illam certe regionem minime fulmini obnoxiam esse tradit Plutarchus de Superstitione. Quo sensu unde, id est, qua parte.

55 *Armigeri Tritones*] Triton Deus marinus, Neptuni et Salaciæ Nymphæ filius, quem Poëtæ dicunt Neptuni tubicinem esse. De Tritonibus ita loquitur Plinius lib. ix. cap. 5. 'Tiberio principi nuntiavit Ulyssiponensium legatio, ob id missa, visum auditumque in quodam specu concha canentem Tritonem ea, qua nostitur, forma.' Unde supra dicitur : *Armigeri*

Tritones eunt. Armigeri] Quia ferunt tridentem Neptuni. *Scopulosa cete*] Cete in mari majores pisces, ut balænae. *Scopulosa*] Quia magnitudine ac mole scopulos imitantur. Plinius refert lib. ix. cap. 6. de Balænis et Orcis, ejus belluæ, cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romæ apportata ex oppido Judææ Joppe ostendisse inter reliqua miracula in ædilitate sua M. Scaurum, longitudine pedum 40. altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali.

56 *Tyrrhenique greges*] Id est, Delphines, in quos fuisse conversos natus Tyrrhenos a Baccho, product Poëtæ. Vide Ovidii Met. iii.

57 *Rege*] Neptuno.

58 *Triplici telo*] Fuscina, seu tridente, insigni ejus. *Jugales*] Phocas seu Hippocampus.

60 *Pone natant*] Id est, cauda. *Delentque pedum vestigia cauda*] Nam

Cui Thetis: O magni rector genitorque profundi,
 Aspicias, in quales miserum patefeceris usus
 Æquor? Eunt tutis terrarum crimina velis,
 Ex quo jura freti majestatemque repostam
 Rupit Iasonia puppis Pagasæa rapina.
 En aliud furto scelus, et spolia hospita portans
 Navigat injustæ temerarius arbiter Idæ,
 Eheu quos gemitus terris pelagoque daturus!

65

et cauda delent pedum vestigia. Cui Thetis ait: O gubernator et pater immensi gurgitis, cernis in quales usus aperueris infortunatum mare? Scelera orbis navigant securis velis, ex quo navis, apud Pagasas fabricata, violavit, raptâ a Jasone Medea et ablato vellere aureo, leges et verendam majestatem maris. Ecce aliud crimen furto commissum, et temerarius judex iniquæ Idæ vela facit, auferens dicicias et uxorem hospitii. Eheu, quos luctus illaturus terris, et mari! Quos mihi!

*****

—59 Put. *pectore cursus*.—61 *Tunc Thetis* Petav. *Cum Thetis* Put. *genitor rectorque profundi* Exc. Burg. et codex Vossianus.—68 Exc. Burg. Dan. Put. Petav. Vossianus, Lipsian. Venett. Lindenbrog. et Cruc. *cæloque daturus*.

NOTÆ

Phocis seu Hippocampis, qui et vituli marini dicuntur, pedes sunt tantum priores; reliqua pars in candam piscis desinit, ut illos describit Noster Theb. II. 'Illic Ægæo Neptunus gurgite fessos In portum deducit equos; prior baurit arenas Ungula: postremi solvuntur in æquora pisces.'

61 *Thetis*] Mater Achillis. *Genitorque profundi*] Ex Neptuno enim sive mari omnes fontes fluvii ac aquæ oriuntur.

62 *In quales usus*] Scilicet ad furtum et scelera.

64 *Ex quo jura freti majestatemque repostam Rupit Iasonia puppis Pagasæa rapina*] Constat enim, teste Plinio, longa nave primum Jasonem navigasse. Nota etiam fabula expeditionis Argonautarum in Colchos. Vide Theb. v. Valerium Flaccum, et Ovidium. Pro *repostam*, alii legunt *verendam*, utrumque bonum. *Iasonia rapina*] Intelligit Medeam, quam rapuit Jason. *Pagasæa puppis*] Est na-

vis Argo, in qua vecti Argonautæ, sic dicta a Pagasis oppido Thessaliæ, Pherarum emporio, a quo distat nonaginta stadiis, ut habet Strabo. Illic navem Argo compegiisse dicitur Argus.

66 *En aliud furto scelus*] Sicut Jason rapuit Medeam, vellusque aureum, sic Paris Helenam et bona Menelai abstulit. *Spolia hospita*] Quia hospitio receptus fuerat Paris in domo Menelai.

67 *Injustæ Idæ*] In hoc enim Phrygiæ monte sedens Paris Deas judicaverat. *Injustæ* vero, odioso, quia ex hoc judicio, tanquam prima causa belli inter Græcos et Trojanos, sibi mortem filii portendi videbat. *Arbiter*] 'Arbiter' is appellatur, qui a litigantibus litis cognitor assumitur. Supra autem diximus tres Deas de malo inter se contententes ad iudicium Paridis esse missas.

68 *Terris*] Id est, mortalibus, cæde propinquorum. *Cælo*] Id est, Diis, cæde natorum, ut Jovi, Sarpedone

Quos mihi! sic Phrygiæ pensamus præmia palmæ.
 Hi Veneris mores, hoc gratæ munus alumnæ? 70
 Has saltem, (non Semideos, nostrumque reportant
 Thesea,) si quis adhuc undis honor, obrue puppes,
 Aut permitte fretum: nulla inclementia: fas sit
 Pro nato timuisse mihi: da tollere fluctus,
 Nec tibi de tantis placeat me fluctibus unum 75
 Littus, et Iliaci scopulos habitare sepulcri.
 Orabat laniata comas, et pectore nudo

Sic pendimus mercedem victoriæ Phrygiæ. Hoc ingenium Veneris, hoc præmium memoris alumnæ? Submerge saltem has naves, si quis honor adhuc est undis, (non hæc revehunt Semideos, et nostrum Thesea,) aut mihi trade pontum: nulla arguar sævitia. Liceat mihi timere pro filio. Da fluctus concitare, nec velis de tanto mari me incolere unam ripam, et scopulos tumuli Iliaci. Orabat lacerans vultum, et

*****

‘Nihil mutandum ab hac lectione, licet sint libri, qui *pelagoque* malint.’ *Barth. pelagoque daturus* Lang. Laur. Buslid. Petrens. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. et recent.—72 ‘Unus e veteribus: si quis adhuc nubit honor; unde elegantior lectionem eruo: nobis honor.’ Bern. Nonnulli codd. Lindenbrogii: *undis humor*.—74 Put. *da peltare fluctus*. Locns tenebri-cosus, et fortasse non sanus.’ Bern.—77 *Orbat laniata genas* Exc. Burg. Petrens. Vossianus, Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. ita quoque codex

NOTÆ

filio occiso, Auroræ, Memnone filio, Marti, Cycno filio premitis.

69 *Quos mihi*] Prævidebat enim mortem Achillis in hoc bello. *Sic Phrygiæ pensamus præmia palmæ, &c.*] Invidiose in Venerem, quam ingrati animi accusat, cum, nata et educata in mari, non habuerit rationem salutis Achillis Thetidis filii, qui in bello Trojano periturus sit. *Phrygiæ palmæ*] Id est, victoriæ, quam reportavit Venus iudice Paride.

70 *Alumnæ*] In mari natæ et educatæ. Ferunt enim Poëtæ virilia Cæli a Saturno filio falce amputata in mare decidisse, eorumque sanguine et spuma maris procreatam esse Venerem.

71 *Non Semideos*] Ut erant Argonautæ, quorum plerique filii erant Deorum, aut genus ducebant a Diis, ut Hercules, Dioscuri, aliique. *No-*

trum Thesea] Quia Theseus credebatur esse filius Neptuni.

73 *Aut permitte fretum*] Supple mihi, ut possim illud concitare. *Nulla inclementia; fas sit Pro nato timuisse mihi*] Omnes enim metus pro filio justi sunt.

75 *Nec tibi de tantis placeat me fluctibus unum Littus, et Iliaci scopulos habitare sepulcri*] Ne tibi placeat, o Neptune, ut, cum sim Dea, cui totum pelagus sedes est et domicilium, cineres ac tumulus filii uni littori me affixam teneant. *Iliaci scopulos sepulcri*] Id est, promontorium Sigeum in Troade, juxta quod Achillis erat templum et sepulcrum. Noster v. Syl. Pietate Abascantii: ‘Aut exsiccata fatiscet Mater Achilleis hyemes affrangere bustis.’

77 *Laniata comas, et pectore nudo*] Ut fit in maximo luctu.

Coeruleis obstabat equis : tunc ductor aquarum
 Invitat curru, dictisque ita mulcet amicis :
 Ne pete Dardaniam frustra, Theti, mergere classem. 80
 Fata vetant : ratus ordo Deis, miscere cruentas
 Europæque Asiæque manus, consultaque bella
 Jupiter et tristes edixit cædibus annos.
 Quem tu illic natum Sigeo in pulvere ? quanta
 Aspicias victrix Phrygiarum funera matrum ? 85
 Cum tuus Æacides tepido modo sanguine Teucros

opponerat se detecto pectore marinis equis. Tunc moderator undarum illam rogat, ut ascendat currum, et ita consolatur benignis verbis: Theti, ne poscas incassum obruere classem Dardaniam. Fata prohibent: statutum est Superis commiscere sanguineas acies Europæ et Asiæ. Hæc bella decreta sunt, et Jupiter edixit annos tristes cædibus. Qualem tu cernes illic filium in campo Sigeo? Quantos luctus matrum Phrygiarum, ex illius victoria? cum tuus Æacides, nunc calido cruore inunda-

~~~~~

T. R. quem citat vir quidam doctus in Obs. Misc. Tom. iv. p. 394. *laniata comus* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. et recentt. *laniata gene* codex Burmanni. Cf. Ovid. Heroid. Epist. v. 72. et Lucan. ii. 39. Vide etiam Nic. Heins. ad Ovid. Heroid. Epist. xi. 92.—78 Dan. Put. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *tunc rector aquarum*; Petrens. Exc. Burg. Vossian. codex T. R. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *tunc ductor aquarum*.—81 *Fata verant* Put. *ratus ordo Deum* Exc. Burg. nonnulli codd. Heinsii, Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et Gevart. *ratus ordo Deis* Petrens. codex T. R. Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Lindenbrog. Cruc. et recentt. probante Heinsio in *Advers.* lib. iv. cap. 17. p. 540.—83 Edd. vett. *sedibus annos*.—84 *Quantum illic* Exc. Burg.—86 Petrens. *tepidos modo sanguine Teucro*; Dan. Put. Patav. Lindenbrog. et Cruc. *trepidos modo sanguine Teucro*; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Burm. Exc. Burg. et edd. vett. *tepido modo sanguine Teucros*; Romana: *tepi-*

NOTE

80 *Dardaniam*] Id est, Trojanam.
 81 *Miscere cruentas Europæ Asiæque manus*] Bello enim Trojano Asia et Europa inter se commissæ sunt.

82 *Europæ*] Europa una ex tribus partibus veteris orbis: ab Oriente divisa ab Asia, Mari Ægæo, Hellesponto, Propontide, Bosphoro Thracio, Ponto Euxino, Bosphoro Cimmerio, Mæotide palude, ac fluvio Tanai, lineaque ducta ab eodem ad ostium Obii fluminis. A meridie vero ab Africa Mari Mediterraneo, totaque terminata Oceano a Septemtrione

et Occidente. *Asiæque*] Asia una etiam pars veteris orbis, major ceteris duabus, terminata ab Occidente, et divisa ab Europa iis finibus, quas supra posuimus inter illam et Europam, a Meridie vero terminata Mari Mediterraneo, et Mari Indico, a Septemtrione vero Mari Glaciali et Orientali.

83 *Annos*] Decem scilicet.

84 *Sigeo*] Id est, Trojano, a Sigeo promontorio Troadis.

86 *Æacides*] Achilles ab avo Æaco.

Undabit campos, modo crassa exire vetabit
 Flumina, et Hectoreo tardabit funere currus,
 Impelletque manu nostros, opera irrita, muros.
 Pelea jam desiste queri, thalamosque minores, 90
 Credideris peperisse Jovi: nec inulta dolebis,
 Cognatis utere fretis: dabo tollere fluctus,
 Cum reduces Danai, nocturnaque signa Caphareus
 Exeret, et dirum pariter quæremus Ulixem.
 Dixerat: illa gravi vultum demissa repulsa, 95
 Quæ jam excire fretum, et ratibus bellare parabat
 Iliacis, alios iterum commenta paratus,

*bit agros Trojanos, nunc prohibebit fluere amnes repletos corporibus, et reddet cur-
 rum suum tardiores cadavere Hectoris, et manu destruet muros, quos vano labore
 construximus. Jam desine queri, quod Peleo nupseris, nec incuses humiliter matri-
 monium, putabis genuisse de Jove. Inulta non mœrebis. Assume consanguineas
 aquas. Sinam te undas movere, cum Græci revertentur, et Caphareus elevabit noc-
 turnas faces, et una insequemur invisum Ulyssem. Dixerat. Illa, quæ jam se
 præparabat ad commorandum mare, et ad bellum inferendum navibus Iliacis, dejecit
 vultum ob acerbam repulsam, et excogitans rursus alias artes, defecit mæsta lacer-*

*dos modo sanguine Teucros. 'Quid si legatur: Cum tuus Æacides tepido modo
 sanguine Teucrum Undabit campos.' Burm.—88 Put. tardavit funere.—97 'In*

NOTÆ

87 *Undabit*] Pro 'inundabit.' *Mo-
 do crassa exire vetabit Flumina*] Nem-
 pe multitudine occisorum.

88 *Hectoreo funere*] Achilles enim
 alligavit curru corpus Hectoris, ac
 ter circum tumulum Patrocli traxit.

89 *Nostros muros*] Neptunus enim
 et Apollo construxisse dicuntur mu-
 ros Trojæ. *Opera irrita*] Vel quia
 Neptunus et Apollo fraudati fuerant a
 Laomedonte mercede pacta pro con-
 struendis muris Trojæ: vel quia hi
 muri resistere non potuerunt conati-
 bus Achillis ac Græcorum.

90 *Pelea jam desiste queri*] Id est,
 ne queraris, quod Peleo mortali nup-
 seris.

91 *Credideris peperisse Jovi*] Tot
 enim ac tanta facinora edet in hoc
 bello filius tuus Achilles, ut illum non
 de Peleo, sed de Jove concepisse

eredas. *Inulta*] Nam multi Græco-
 rum redeuntes in patriam gravi nau-
 fragio perierunt.

92 *Cognatis fretis*] Quia Thetis Dea
 marina.

93 *Cum reduces Danai, nocturnaque
 signa Caphareus Exeret*] Tangit fabu-
 lam, qua dicitur Nauplias, ob inter-
 sectum a Græcis, Ulyssis fraude, Pa-
 lamedem filium, eos Troja diruta do-
 mum redeuntes, dum noctu procella
 laborarent, face exerta e Caphareo
 Eubœæ insulæ promontorio, in saxa
 et scopulos attraxisse, ubi multi nau-
 fragium fecerunt.

94 *Et dirum pariter quæremus Ulixem*] Neptunus ob filium Polyph-
 emum excæcatum, Thetis vero, quod
 Ulysses Achillem ad bellum adduxe-
 rat.

97 *Iliacis*] Trojanis.

Tristis ad Hæmonias detorquet brachia terras.
 Ter conata manu, liquidum ter gressibus æquor
 Repulit, et niveas feriunt vada Thessala plantas. 100
 Lætantur montes, et connubialia pandunt
 Antra sinns, lateque Deæ Sperchios abundat
 Obvius, et dulci vestigia circuit unda.
 Illa nihil gavisa locis, sed cœpta fatigat
 Pectore consilia, et solers pietate magistra 105
 Longævum Chirona petit: domus ardua montem
 Perforat, et longo suspendit Pelion arcu.
 Pars exhausta manu, partem sua ruperat ætas.

Yos ad regiones Æmoniz. Ter manu enisa est, ter rejecit natando liquidum pontum, et vada Thessaliæ pulsant candidos pedes ejus. Montes exultant, et conjugales specus aperiunt sua receptacula, et Sperchios Dea obvius late intumuit, et ambit blanda aqua ejus pedes. Illa nihil lætata est his plagis, sed versat animo inchoatum propositum, et ingeniosa pietate duce tendit ad senem Chironem. Alta domus perforat, et suspensum tenet Pelion longo fornice: pars hujus montis excavata munu fuerat: partem series annorum exederat. Vestigia tamen, lectique Deo-

membranis est: igitur commenta paratus: tantundem rei est.' Barth. iterum errata paratus Exc. Burg.—100 *Repulit et teneras* Exc. Cantab. *Impulit et niveas* Exc. Burg. Vide Not. Var.—104 'In Francisci Modii libro fuit: *nihil garisa loci*; quod probat ipse Epist. 52. Novantiq. Nostri libri nihil mutant, quibus assentimur.' Barth. Et sic meliores codd. Gronovii; quem vide in Diatr. p. 391. ed. Hand. Vide etiam Burmannum ad Lucan. v. 52. Codex T. R. *sed capta fatigant*; unde V. D. in Obs. Misc. Tom. iv. p. 394. conj. *sed*

NOTÆ

98 *Hæmonias*] Thessalicas. Thessalia enim prius 'Hæmonia' dicta.

99 *Ter conata manu*] Natantis gestum exprimit.

101 *Lætantur montes*] Ob adventum scilicet Thetidis, quia ibi nupserrat. *Connubialia Antra*] In quibus nuptiæ ejus celebratæ fuerant.

102 *Sperchios*] Sperchius fluvius Thessaliæ, qui, teste Strabone, Pelio monte effusus, rapidissimo cursu in Maliacum sinum se exonerat. Huic Achilles comam suam voverat. Noster Coma Earini: 'Et quam Sperchio tumidus servabat Achilles.' Hic fluvius Polydoram Achillis sororem

duxit uxorem, et ex ea suscepit Menestium. Mos Poëtarum est dare sensum, et affectum locis. Sic Virgilius: 'Ipsæ te, Tityre, pinus, Ipsi te fontes, ipsa hæc arbusta vocabant.'

104 *Illā nihil garisa locis*] Ut quæ sollicita esset de Achille.

106 *Chirona*] Supra diximus Achillem ad Chironem missum fuisse. *Domus ardua montem Perforat, &c.*] Describit domum Chironis, et partim natura, partim opera hominum constructam refert: erat autem ad Pelii montis radices.

107 *Pelion*] Montem Thessaliæ, de quo sæpius diximus.

Signa tamen, Divumque tori, et quem quisque sacrarat
 Accubitu, genioque, locus monstrantur: at intra 110
 Centauri stabula alta patent, non æqua nefandis
 Fratribus: hic hominum nullos experta cruores
 Spicula, nec truncæ bellis genialibus orni,
 Aut consanguineos fracti crateres in hostes;
 Sed pharetræ insontes, et inania terga ferarum. 115
 Hæc quoque dum viridis; nam nunc labor unus inermi,
 Nosse salutiferas dubiis animantibus herbas,
 Aut monstrare lyra veteres heroas alumno.

rum, ac sedes, quam eorum quisque sacraverat numine et accubitu suo, ostenduntur. At intra patent celsa stabula Centauri longe dissimilia stabulis nefandorum fratrum. Hic nullæ hastæ sanguine hominum tinctæ, nec orni fractæ in nuptialibus pugnis, aut rupta pocula in inimicos cognatos; sed innoxia pharetræ, et pelles bestiarum. Has quoque pharetras pertrectaverat, dum ætas vigeat; nam nunc inermi unicum erat studium noscendi plantas salutare ægrotis animantibus, aut docendi alumnum

*****

cæpta fatigant Pectora.—110 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. *locū monstratur.*—114 *Nec consanguineos* Exc. Burg.—116 ‘Scribendum cum membranis: *tum viridis.*’ Barth. Idem Barthius ex duobus scriptis profert: *Hæc quoque tum*

NOTÆ

109 *Signa tamen, Divumque tori,* &c.] Ad nuptias enim Pelei et Thetidis convocatos fuisse omnes Deos Deasque, excepta Discordia, fabulantur Poëtæ.

110 *Genioque*] Vide Equum Domitiani vs. 69.

111 *Centauri*] Chironis. *Nefandis Fratribus*] Id est, stabulis reliquorum Centaurorum, qui semper feroces impieque describuntur.

112 *Hic*] In antro scilicet Chironis.
 113 *Nec truncæ bellis genialibus orni*] Id est, nuptialibus, ut accidit in nuptiis Pirithoi, ad quas invitati Centauri, vino pleni, Hippodamiam ejus sponsam rapere voluerunt: unde orta est inter eos et Lapithas atrocissima pugna, in qua deficientibus telis ac poculis, Centauri arboribus pugnasse dicuntur. Juvenalis: ‘Quantas jaculetur Monychus ornes.’ In hoc tandem certamine de-

leti fuerunt omnino Centauri.

114 *Consanguineos hostes*] Id est, Lapithas: nam Centauri erant orti ex Ixione Lapitharum rege, et Nube, quam ei Jupiter supposuit in locum Junonis. Nota fabula. Sed verius: quia Centauri et Lapithæ erant populi Thessaliæ.

115 *Insontes*] Ut quæ solum feras avesque peterent.

117 *Nosse salutiferas dubiis animantibus herbas*] Nam et Chiron medicus erat peritissimus. Invenit herbam, quæ ‘Chironeum’ appellatur, et aliam quæ ‘Centaurion,’ quæ omnium morborum remedia promittit, auctore Plinio, qui et Chironem primum Herbariam et Medicamentariam invenisse refert.

118 *Aut monstrare lyra veteres heroas alumno*] Ex more veterum, apud quos præclara facinora heroum ac fortium virorum ad lyram caneban-

Ac tunc venatu rediturum in limine primo
 Opperiens, properatque dapes, largoque serenat 120
 Igne domum : cum visa procul de littore mater
 Nereis, erumpit sylvis : dant gaudia vires,
 Motaque desueto crepuit senis ungula campo.
 Tunc blandus dextra, atque imos summissus in armos
 Pauperibus tectis inducit, et admovet antris. 125
 Jamdudum tacito lustrat Thetis omnia visu ;
 Nec perpessa moras : Ubinam mea pignora, Chiron ?
 Dic, ait, aut cur ulla puer jam tempora ducit
 Te sine ? num merito trepidus sopor ? atraque matri
 Signa Deum ? magnos utinam mentita timores ! 130
 Namque mihi infestos utero modo contuor enses,

canere ad lyram priscos Heroës. At tunc illum expectans in primo domus aditu, cum reverteretur ex venatione, urget prandium et illuminat ædes multo igne. Ut autem longe aspexit matrem Nereidem in ripa, prosiluit e nemoribus: lætitia ei suppeditat vires, et mota longævi ungula sonuit in campo, quem non amplius peragrabat. Tunc blandus manu, et inclinatus in inferiores armos, inducit illam in inopem domum, et excipit in specu. Jamdudum Thetis circuit cuncta silenti intuitu, nec dilationem perpessa: Ubinam, inquit, o Chiron, filius meus est? loquere, aut cur puer transigit ullum tempus sine te? An non somnia me jure exterrant? et infausta genitrici Deorum indicia? utinam falsos metus portendant. Modo enim video gla-

juvenis. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. nam tunc labor.—119 Quem tunc venatu Lang. Laur. Buslid. Lipsian. nonnulli Liudenbrogii, Burm. et edd. vett. probante Burmanno; Ex tunc venatu Venett. Et tunc venatu Dan. Petrens. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. Ac tunc venatu Gronov. typothetico errore, quem correxisse debuit Veen. ex Erratis Gronovianis; At tunc venatu Exc. Burg. T. R. Gronov. in Erratis, Barth. et Delph.—123 Notaque Dan. Put. omnes Barthiani, et edd. vett. Motaque Exc. Burg. Petrens. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Petav. Venett. 3. 4. Gronov. Barth. Veen. et Delph. Vide Gronov. Diatr. p. 339. ed. Hand. p. 510.—124 Put. demissus in armon.—128 Sunt, ait, aut, &c. Exc. Burg.—130 Deum et magnos Exc. Burg.—131 Namque modo infestos nonnulli codd. Lindenbrogii; Namque modo infestos

NOTÆ

tur. *Alumno*] Achilli.

119 *Rediturum*] Achillem.

122 *Nereis*] Thetis. *Erumpit*] Subaudi, Chiron.

123 *Desueto campo*] Id est, per quem ire non amplius solebat ob sequestutem.

124 *Imos armos*] Id est, inferiores,

sen equi : nam superiore parte erat homo, inferiore equus.

126 *Lustrat visu*] Quia ibi Achillem non videbat.

129 *Num merito trepidus sopor*] Agit artificiose cum Chirone, ut Achillem abducatur.

Nunc planctu vivere manus, modo in ubera sævas
 Ire feras: sæpe ipsa (nefas!) sub inania natum
 Tartara, et ad Stygios iterum fero mergere fontes.
 Hos abolere metus magici jubet ordine sacri
 Carpathius vates, puerumque sub axe probato
 Secretis lustrare fretis, ubi littora summa
 Oceani, et genitor tepet illabentibus astris

135

dios ventri admos, nunc meas manus tundendo sugillatas, nunc crudeles bestias irruentes in mammas. Sæpe ipsa (res dira!) videor portare filium sub vacuos Inferos, ut eum denuo mergam in aquas Stygis. Carpathius augur monet avertere hos timores ritu magici sacri, et purgare aquis puerum sub ea cæli plaga, quam magi plurimum probaverunt, ubi sunt extremæ ripæ Oceani, et pater Pontus incalescit

NOTÆ

132 *Livere*] 'Livor' proprie est color plumbeus, qualem contrahunt verberatæ corporis partes.

134. *Et ad Stygios iterum fero mergere fontes*] Thetis dicitur abluisse infantem Achillem aquis Stygiis, ut eum contra vulnera muniret, sed cum oblita esset talos, quibus illum tenebat, mergere, hac parte corporis potuit vulnerari, et a Paride occisus est.

135 *Magici sacri*] Omnia magicis artibus posse fieri credidere veteres, elementa concuti, homines verbis interimi, mentem hominum turbare, lunam e cælo evocari, flumina sisti, aliaque mira ac stupenda.

136 *Carpathius vates*] Proteus sic dictus a Carpatho, insula inter Ægyptum et Rhodum, quæ nomen dedit Carpathio mari. In hac regnavit Proteus relicta Pallene patria, urbe Thessaliæ, ad quam tamen postea reversus est.

137 *Secretis lustrare fretis*] Aqua marina apta expiationi, ut veteres credebant: purificat enim propter igneam portionem, ut ait Proclus. Unde vulgatus ille Senarius: *Κλύει θάλασσα πάντα τῶν ἀνδρῶν κακά. Mare purgat omnia hominum mala. Aristot-*

phanes etiam in Pluto notat antiquos mari se expiari solitos. *Ubi littora summa Oceani*] Atlantici, vel Æthiopici. Imitatur Virgilium, qui inducit Didonem sacerdotem ex illis partibus evocantem, qua ab amore Æneæ solveretur: 'Oceani finem juxta, solemque cadentem, Ultimus Æthiopum locus est, ubi maximus Atlas Axem humero torquet stellis ardentibus aptum. Hinc mihi Massylæ gentis monstrata sacerdos.' Potest etiam intelligi Oceanus Britannicus: nam illic arti magicæ magna fides habita est, auctore Plinio lib. xxx. cap. 1. cujus hæc sunt verba: 'Quid ego hæc commemorem in arte, Oceanum quoque transgressa, et ad naturæ inane pervecta. Britannia hodieque eam attonite celebrat tantis cærimoniis, ut dedisse Persis videri possit.' Vide Plinium hoc loco, Strabonem, ac Laërtium de origine magicæ, quæ primum orta est in Perside per Zoroastrum, ac deinde in omnes terras propagata. *Mokh*, unde deductum nomen 'magi' apud Persas, sapientem significat.

138 *Illabentibus astris*] Sic loquitur ex sententia vulgi, qui sidera in mare putat demergi et inde oriri.

Pontus, ubi ignotis horrenda piacula Divis,
 Donaque : sed longum cuncta enumerare, vectorque; 140
 Trade magis. Sic fata parens: neque enim ille dedisset,
 Si molles habitus et tegmina foeda fateri
 Ausa seni: tunc ille refert: Duc, optima, quæso,
 Duc genitrix, humilique Deos infringe precatu.
 Nam superant tua vota modum, placandaque multum 145
 Invidia est: non addo metum, sed vera fatebor:
 Nescio quid magnum (nec me patria omina fallunt)
 Vis festina parat, tenerosque supervenit annos.
 Olim ferre minas et obire audita solebat
 Imperia, et nostris procul haud discedere ab antris. 150
 Nunc illum non Ossa capit, non Pelion ingens,

astris occidentibus, ubi dira sacrificia et munera sunt ignotis numinibus. At prolixum omnia recensere, et prohibeor. Sed redde. Sic mater locuta est. Non enim ille Chiron reddidisset, si ausa fuisset confiteri muliebres vestitus, ac turpia tegumenta. Tunc ille respondit: Duc, mater optima, duc et flecte, oro, numina summissis votis: nam filius tuus excedit modum, et invidia Deorum lenienda est. Non augeo timorem, sed verum dicam: propera virtus (nec me decipiant paterna vaticinia) portendit nescio quid ingens, et supergreditur mollem ætatem. Solebat initio pati castigationes, et exequi accepta jussa, nec longe pervagari a nostris cavernis. Nunc Ossa non continet illum, nec excelsus Pelion, nec nives Thessaliæ. Ipsi Centauri

utero mihi Exc. Burg.—143 Ausa foret Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant.—145 Non superant multi codd. et edd. vett. Jam superant duo codd. Barthii; quod ille probat; Nam superant Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Exc. Burg. et Petrens. placandaque dictum Exc. Burg. Dan. Put. et Petav.—149 Exc. Burg. et obire mandata solebat.—156 Olim equidem

NOTÆ

139 *Ignotis Divis*] Quorum nomina nulli novere præter magos: vel per *ignotos Divos* manes intelligit. *Horrenda piacula*] Id est, quæ fiunt per *νεκροπαρταλὰς*, elicitis umbris aut Diis Inferis. Sunt autem *piacula* sacra quibus expiatur facinus admissum, et quæcumque purgationis fiunt gratia.

140 *Vectorque*] A Proteo. Vel quia magia secretum vult.

141 *Magis*] Pro sed. Virgilius: 'Non equidem invideo, miror magis.'

145 *Tua vota*] Achilles tuus. *Placandaque multum Invidia*] Vide Theb.

vi. 691. Et Sylv. v. Pietate Abascantii: 'Quisnam impacata consanguinitate ligavit Fortunam Invidiamque Dens? quis jussit iniquas Æternum bellare Deas? nullamne notavit Illa domum, torvo quam non hæc lumine figat Protinus, et sæva proturbet gaudia dextra?'

147 *Nec me patria omina fallunt*] His, inquit, non fallor, quibus parentes plerumque falluntur, qui multa de filiis angurari atque ominari solent.

151 *Ossa*] Mons Thessaliæ. *Pelion ingens*] Mons etiam Thessaliæ, ut jam

Thessaliæve nives : ipsi mihi sæpe queruntur
 Centauri raptasque domos, abstractaque coram
 Armenta, et campis semet fluviisque fugari.
 Insidias et bella parant, tumidique minantur. 155
 Olim equidem Argoos, pinus cum Thessala reges
 Hac veheret, juvenem Alciden, et Thesea vidi;
 Sed taceo. Figit gelidus Nereida pallor.
 Ille aderat multo sudore, et pulvere major.
 Attamen arma inter, festinatosque labores, 160
 Dulcis adhuc visu, niveo natat ignis in ore
 Purpureus, fulvoque nitet coma gratior auro.
 Nec dum prima nova lanugine vertitur ætas,

incusant apud me ædes suas expilatas, et abactos palam greges, seque expelli agris, et fluminibus. Moliuntur vim apertam et occultam, et minantur cum formidine. Olim sane vidi juvenem Herculem et Thesea, cum navis Thessala hac veheret principes Argonautas. Sed sileo. Frigidus pallor reddit immotam Nereida. Ille Achilles advenit major, conspersus multo sudore et pulvere. Attamen inter arma et prope-ratas exercitationes gratus adhuc aspectu. Roseus rubor diffunditur per candidum ejus vultum, et cæsaries micat pulchrior fulvo auro: puerilis ejus ætas nondum mutatur

Argivos Venett. 3. 4. Olim equidem Argolicos Nic. Heinsius ad Ovid. Tom. 1. p. 163. puppis cum Thessala in quibusdam scriptis.—157 Huc veheret Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. Ita etiam Nic. Heinsius l. 1.—159 Tunc aderat Petav.—161 Lang. Laur. Buslid. et Lipsian. niveo

NOTÆ

didimus. *Ingens*] Nam Dicæarchus vir eruditus, regum cura montes permensus, editissimum omnium, prodidit, MCL. passuum, ut refert Plinius Nat. Hist. lib. II. cap. 65.

152 *Thessaliæve nives*] Nam cum montes Thessaliæ editissimi sunt, fere semper toto anno teguntur nivibus.

156 *Argoos reges*] Id est, Argonautas. *Pinus Thessala*] Navis Argo fabricata in Thessalia. Vide Theb. v.

157 *Juvenem Alciden*] Id est, Herculem ab Alcæo avo.

158 *Sed taceo*] Voluit dicere: Præstantior visus est.

161 *Dulcis adhuc visu*] Ut cujus naturalis pulchritudo iis exercitatio-

nibus non mutata fuerat. *Natat*] Sic diffunditur, ut natare videatur.

162 *Fulvo nitet coma gratior auro*] Herodianus de Commodo: Κόμη ἦν φύσει ξανθή, καὶ ὀθλὴ, ὥς εἴποτε φοιτῆν δι' ἡλίου, τοσοῦτον ἐκλάμπειν αὐτῷ πυρροῖδές τι, ὥς τοὺς μὲν ὀλεσθαι βίημα χρυσοῦ πρόλοντι ἐκπύσσεσθαι. Flava et crispa cæsaries erat, ut in sole ambulanti velut igne quodam rutilaret, sic ut euntem quidam scobe aurea putarent conspergi.

163 *Nova lanugine*] Quæ incipit 13. vel 14. ætatis anno, ad quod tempus cum pueri pervenerunt, ephebi dicuntur. *Prima ætas*] Pueritia, quæ pubertatem præcedit.

Tranquillæque faces oculis, et plurima vultu
 Mater inest: qualis Lycia venator Apollo 165
 Cum redit, et sævis permutat plectra pharetris.
 Forte et lætus adest: (o quantum gaudia formæ
 Adjiciunt!) foetam Pholoës sub rupe lænam
 Perculerat ferro, vacuisque reliquerat antris
 Ipsam, sed catulos apportat, et incitat unguēs. 170
 Quos tamen, ut fido genitrix in limine visa est,
 Abjicit, exceptamque avidis circumligat ulnis,
 Jam gravis amplexu, jamque æquus vertice matri.
 Insequitur magno jam tunc connexus amore
 Patroclus, tantisque extenditur æmulus actis, 175

fruticante pilo, oculi blande micant, et magna matris similitudo inest in ejus ore. Qualis Apollo post venationem, cum revertitur e Lycia, et permutat plectrum crudeli pharetra. Forte et hilaris advenit: (o quantum latitia addit formæ!) confoderat venabulo sub rupe Pholoës enixam lænam, et reliquerat illam in vacua spelunca, sed affert catulos ejus, et irritat eorum unguēs. Quos tamen projicit, ut aspexit parentem in caris foribus, et exceptam avidis lacertis complectitur. Jam ponderosus amplexu, et jam æqualis summo capite genitrici. Patroclus sequitur, jam tunc ei devinctus ingenti amicitia, et nititur imitari tanta facinora: par ætate

vacat.—164 Petav. *et plurima visu.*—170 Petrens. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *catulos asportat*; codd. vero alii omnes et Venett. 3.4. *apportat*, sive *adportat*.—174 Gronov. Obs. III. 1. legit: *jam tum connexus.*—175 Exc. Burg. *tantis en'ditur.* Bernartius conj. *tantisque accenditur*, improbante Barthio.—

NOTÆ

164 *Et plurima Mater inest*] Homerus refert speciosissimum omnium Græcorum fuisse Achillem: quod similis fuit matri, quæ ob eximiam formam Jovi placuit.

165 *Qualis Lycia, &c.*] Virgiliana imitatio. Sic Virgilius Æneid. iv. 'Qualis ubi hybernæ Lyciam,' &c. Fingunt Poëtæ Apollinem mensibus hybernis apud Pataram Lyciæ urbem, (a qua 'Patareus' dicitur), æstivis vero apud Delum oracula dare consuevisse.

168 *Pholoës*] Aliqui interpretum hic per *Pholoën* designari volunt montem Arcadiæ ejusce nominis, hincque animum Achillis colligi, qui late longeque a finibus suis vagare-

tur. Sed potius *Pholoë* nomen est montis, sive sylvæ Thessaliæ: agnoscit enim Valerius Flaccus *Pholoën* in Thessalia.

170 *Incitat unguēs*] Id est, incitat catulos apprehendendo unguēs, ut ludentes pueri facere solent.

175 *Patroclus*] Menæti et Sthenes filius, oriundus Opunte Locrorum oppido; qui cum imprudens, per ludum astragalorum, Cleonymum, seu, ut vult Strabo, Æanem Amphidamantis filium, occidisset, ac solum mutare coactus fuisset, confugit ad Peleum in Thessalam, a quo benignissime fuit exceptus propter affinitatem, ac Chironi in disciplinam traditus, ac cum Achille, cum quo arctissima ami-

Par studiis, ævique modis, sed robore longe,
 Et tamen æquali visurus Pergama fato.
 Protinus ille subit rapido, quæ proxima, saltu
 Flumina, fumantesque genas, crinemque novatur
 Fontibus. Eurotæ qualis vada Castor anhelō 180
 Intrat equo, fessumque sui jubar excitat astri.
 Miratur, comitque senex, nunc pectora mulcens,
 Nunc fortes humeros: angunt sua gaudia matrem.
 Tunc libare dapes, Bacchæaque munera Chiron
 Orat, et attonitam vario oblectamine mulcens, 185
 Elicit extremo chelyn, et solantia curas
 Fila movet, leviterque expertas pollice chordas
 Dat puero: canit ille libens immania laudum

et studiis, sed multum inferior fortitudine corporis, et aspecturus tamen Trojam simili sorte. Statim ille Achilles injectit se præcipiti saltu in proximum fluvium, et abluit aquis sudantem vultum, et capillos: qualis Castor subit Eurotam anhelanti equo, et excitat hebetatum fulgorem sideris sui. Longævus stupet, et illum pectus, nunc leniter palpanis pectus, nunc robustos armos. Lætitia matris illam torquet. Tunc Chiron eam rogat sumere cibum, et dona Bacchi, solans variis delinimentis anxiam. Tandem extrahit citharam, et movet chordas quæ ærumnas mulcent, et tradit puero nervos pollice exploratos. Ille libenter cantat lau-

~~~~~

176 Lang. Laur. Bnslid. Lipsian. et edd. vett. *sed robore dispar.*—179 In iisdem libris et Exc. Burg. *crinemque novavit.*—180 *Eurotæ talis* Petrens. *Eurotæ qualis vaga* Put.—184 *Baccheaque* T. R. ut oportet scribi a *Baccheos*. *Nunc libare dapes bacchæaque* Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant.—185 Put. *varia*

NOTÆ

ctitia junctus vixit. Extenditur] An accenditur?

177 *Et tamen æquali visurus Pergama fato]* Uterque enim Achilles et Patroclus in hoc bello Trojano perii: Patroclus ab Hectore occisus, Achilles vero a Paride.

179 *Crinemque novatur Fontibus]* Id est, abluit, quasi renovaturus. *Eurotæ]* Enrotas fluvius Laconiae.

180 *Castor]* Frater Pollucis, Jovis et Ledæ filius, equitandi peritissimus.

181 *Fessumque jubar]* Alludit ad fabulam, qua dicitur, versantibus in

magna tempestate Argonautis, duas stellas stetisse supra capita Castoris et Pollucis, ventosque statim concidisse et tempestatem cessasse.

183 *Angunt sua gaudia matrem]* Lætabatur tanta virtute ac fortitudine filii; torquebatur quod prævidebat hanc illi fore exitiosam.

188 *Canit ille libens immania laudum Semina]* Sic Ovidius Epist. ix. Dejaniræ vs. 83. 'Eximiis pompis immania semina laudum.' Ut ex Puteano codice Nicolans Heinsius restituit, cum in vulgatis legatur: 'Eximiis pompis præconia summa triumph.' Claudianus III. Cons. Honorii: 'Hæc

Semina, qui tumidæ superarit iussa novercæ
 Amphitryoniades: crudum quo Bebryca cæstu 190
 Obruerit Pollux: quanto circumdata nexu
 Ruperit Ægides Minoi brachia tauri:
 Maternos in fine toros, Superisque gravatum
 Pelion: hic ficto risit Thetis anxia vultu.
 Nox trahit in somnos: saxo collabitur ingens 195
 Centaurus, blandisque humeris se innectit Achilles,
 Quancquam ibi fida parens, assuetaque pectora mavult.

des magnorum virorum, quomodo Hercules Amphitryonis filius monstra vicerit jussu superbæ novercæ: quo cæstu Pollux occiderit robustum Bebryca: quantis nodis filius Ægei cingens fregerit lacertos tauri Minoi: extremo cantat maternum conjugium, et Pelion Diis oneratum. Thetis sollicita hic risit simulato vultu. Nox invitât ad soporem. Magnus Centaurus se prostravit supra lapidem, et Achilles amplectitur dulces humeros; quamvis mater cara adesset, et præfert solitum pectus.

oblectamine nectens. Vide Not. Var.—190 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vet. crudo quo, &c. l. e. crus, crudum, crudum. Vide Not. Var. ‘Scribendum crudo qui.’ Barth.—196 ‘Scribe cum manuscriptis blandisque.’ Barth. Ita habet codex T. R. in Obs. Misc. Tom. iv. p. 395.—197 Post hunc versum sequuntur sex alii in Exc. Burg.

*Attigit imbellem Lycomedis Nercis aulam
 Sopitum gemino delphine exportat Achillem
 Mox rogat attonitum muliebres sumere cultus
 Annuit Æacides nec corda ferocia molliis
 Didamia corum ducit tunc victus amore
 Famina ficta datur læto pro munere regi.*

NOTE

semina laudum Hæc exempla dabat.
Immania autem semina laudum sunt facta virorum illustrium, quæ velati sunt semina laudum: ingerunt enim audientibus landis adipiscendæ cupiditatem. Idcirco mos erat apud Græcos præstantium virorum res gestas in conviviis canere, quo audientes ad virtutem inflammarentur. Qui mos etiam apud veteres Gallos observatus.

189 *Tumidæ novercæ*] Junonis.

190 *Amphitryoniades*] Hercules ab Amphitryone patre. Tangit autem hic labores Herculis. *Bebryca*] Id est, Amycum regem Bebrycum, qui cogebat advenas secum cæstibus congre-
 di, victosque occidebat, sed vic-

tus ipse a Polluce occisus est.

191 *Pollux*] Castoris frater et Jovis filius.

192 *Ægides*] Theseus filius Ægei. Tangit hic fabulam Minotauri, quem in labyrintho occidit Theseus. *Quanto circumdata nexu*] Papinius noster de eodem Theseo occidente Minotaurum Theb. XII. ‘Seseque ipsum monstrosi ambagibus antri Hispida torquentem luctantis colla juveni, Alternasque manus circum et nodosa ligantem Brachia, et abducto vitantem cornua vultu.’

193 *Superisque gravatum Pelion*] Nuptiis enim Pelei et Thetidis interfuere omnes Dii Demque, excepta Discordia.

Delph. et Var. Clas.

Stat.

5 E

At Thetis undisonis per noctem in rupibus astans,
 Quæ nato secreta velit, quibus abdere terris
 Destinet, huc, illuc, diversa mente volutat. 200
 Proxima, sed studiis multum Mavortia, Thrace:
 Nec Macetum gens dura placet, laudumque daturi
 Cecropidæ stimulos: nimium opportuna carinis
 Sestos, Abydenique sinus: placet ire per altas
 Cycladas: hinc spretæ Myconos, humilisque Seriphos, 205

At Thetis jacens per noctem in cauitibus sonantibus illius fluctuum, voluit animo quæ secreta filio eligat, quibus in locis illum occultaret. Vicina erat Thracia, sed nimium bello dedita: ferox natio Macedonum non placet, nec Athenienses excitaturi ad consequendam laudem. Sestos, oraque Abydena nimium apta recipiendis navibus. Iuvat percurrere excelsas Cycladas; hinc spernitur Myconos et parva Seriphos, Lem-

Codd. Lindenbrogii inserunt: *Explicit Achilleidos liber primus; cum hoc Argumento:*

*Ad placidas deportat aquas Thetis anxia natum.
 Pelides blandæ renuit genitricis amictus.
 Scyriadis tandem patitur correptus ab igne.
 Rex Thetidis natum recipit sub imagine falsa.*

—198 Codex Gronovii: *At Thetis undosis.* Vide Not. Var.—200 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. *divisa mente volutat.*—204 Burm. *juvat ire per altas,* ex Virgilio.—205 Nic. Heinsius ad Ovid. Heroid. Epist. xxi. 81. conjicit legendum esse: *Myconosque, humilisque Seriphos.* Ejus conjectura confirmatur codice

NOTÆ

201 *Proxima, sed studiis multum Mavortia, Thrace*] Thraces enim semper bellicosissimi habiti: unde Poëtis locus datus est fingendi Martem posuisse sedem in Thracia; hinc 'Mavortia' dicitur.

202 *Macetum*] Id est, Macedonum. Macedonia enim antiquitus 'Macedonia' vocata. *Laudumque daturi Cecropidæ stimulos*] Id est, Athenienses, sic dicti a vetustissimo rege Cecrope. *Daturi laudum stimulos*] Quia Athenienses non solum præclaris factis, sed etiam dictis omnes ad virtutem excitaturi erant.

203 *Nimium opportuna carinis Sestos, Abydenique sinus*] Sestos et Abydos ad Hellespontum sitæ sunt, ubi in stadia septem stringitur, et Europam ab Asia dividit: Abydos Asiæ est, Sestos Europæ, de quibus consu-

le Strabonem lib. xiiii. De iis jam sæpius diximus. *Opportuna carinis*] Vel ob portus commoditatem, vel quod navigaturi Græci ad Trojam, illo forsitan appellerent, unde facile scire potuissent, an Achilles ibi lateret, si illuc deportaretur.

204 *Altas*] Id est, eminentes, et quæ propter editissimos montes longe conspiciuntur a navigantibus.

205 *Cycladas*] Cyclades sunt insulæ in mari Egæo, sic dictæ quod in orbem objacent: quinquaginta tres numero sunt. Vide Theb. iii. 438. *Myconos*] Una e Cycladibus. *Humilisque Seriphos*] Seriphos una e Cycladibus. *Humilis*] Vel quia parva: ut Juvenalis: 'Parvaque Seripho;' nam ejus ambitus, teste Plinio, duodecim tantum millium passuum est, aut re vera abjecta, et parum ferax;

Et Lemnos non æqua viris, atque hospita Delos
 Gentibus: imbelli nuper Lycomedis in aula
 Virgineos cœtus, et littora persona ludo
 Audierat, duros laxantem Ægæona nexus
 Missa sequi, centumque Dei numerare catenas. 210
 Hæc placet, hæc timidæ tellus tutissima matri.
 Qualis vicino volucris jam sedula partu,
 Jamque timens, qua fronde domum suspendat inanem,
 Providet hinc ventos, hinc anxia cogitat angues,

nosque infecta hominibus, et Delos frequentata a nationibus. Nuper audierat virgineos conventus esse in pacifica regia Lycomedia, et ripas choreis percrepantes, dum missa fuerat, ut observaret Ægæona tentantem solvere dura vincula, et numeraret centum Dei catenas. Hæc insula placet meticulousæ matri, et visa est ei securissima. Quemadmodum avis diligens jam instante partu, et jam dubitans, quo ramo suspendat levem nidum, observat hinc ventos, hinc sollicita reputat serpentes,

T. R.—206 Exc. Burg. atq; inhospita Delos, voluit librarius: et inhospita Delos; sed vide Not. Var.—210 Jussa sequi Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. Missa sequi Petrens. Exc. Burg. Dan. Pnt. Petav. et Venett. 3. 4. Ita quoque Nic. Heinsius ex veteri codice ad Ovid. Tom. II. p. 129. *Dei mutare* Exc. Burg.—214 Providet in ventos in iisdem Exc.—219 Codex T. R. ven-

NOTÆ

nam, auctore Strabone, lapidosa est. In ea insula educatum Persea referunt a Dicte piscatore, qui adduxisse retibus dicitur arcam, in qua Perseus cum matre Danaë positus erat, quamque pater Acrisius in mare projecerat.

206 *Lemnos*] Insula maris Ionii adjacens Macedoniæ. *Non æqua viris*] Quia Lemniæ omnes mares occiderunt. Vide Theb. v. in quo tota hæc historia refertur. *Hospita Delos*] Delos Cycladum media, et multum celebris templo oraculoque Apollinis, ac mercatu, unde dicitur *hospita gentibus*, quia e toto orbe illuc confluebant populi, tam ad consulendum oraculum, quam propter celeberrimum mercatum.

207 *Imbelli*] Vel quia senex erat Lycomedes rex Scyri insulæ, vel quod ei tantum essent filiæ.

209 *Duros laxantem Ægæona nexus*

Missa sequi] Ægæon unus ex Gigantibus, qui contra Deos bellarunt: vocabatur Briareus et Centimanus. In pœnam autem ad Cycladum scopulos alligatus est. Et poëta fingit Thetidem illuc missam fuisse, observaturam, ne vincula dissolveret Briareus. *Missa sequi*] Eleganti Græcismo. Ovidius Ep. Penelopes: 'Te quærere misso Retulerat nato.' Propertius lib. II. El. 16. 'Semper in Oceanum mittit me quærere gemmas.' Cælius Hist. lib. I. 'Celocem in Africam mittit visere locum, ubi exercitum exponat.' Alique.

210 *Centum catenas*] Quia centimanus. *Dei*] Id est, Neptani qui Ægæonem ad scopulos illos religaverat.

214 *Ventos*] Ne convellant ac dissipent. *Angues*] Solent enim serpentes irrepere in nidos avium, ac pullos devorare.

Hinc homines: tandem dubiæ placet umbra, novisque 215
 Vix stetit in ramis, et protinus arbor amatur.
 Altera consilio superest, tristemque fatigat
 Cura Deam, natum ipsa sinu complexa per undas,
 An magno Tritone ferat, ventosque volucres
 Advocet, an pelago solitam Thaumantida pasci. 220
 Elicit inde fretis, et murice frænat acuto
 Delphinas bijuges, quos illi maxima Tethys
 Gurgite Atlanteo pelagi sub valle sonora
 Nutrierat: nullis vada per Neptunia glaucæ
 Tantus honor formæ, nandique potentia: nec plus 225

hinc homines. Tandem locus umbrosus placet ancipiti, et vix constitit in novis frondibus, et statim arbor diligitur. Altera cura restat deliberanti, et angli mæstam Deam, an ipsa filium gremio complexa, vehat per mare super ingentem Tritonem, an advocet leves ventos, an Thaumantida solitam nutrir aquis. Tandem accessit mari Delphines bijugos, et frænat eos fræno ex muricibus confecto, quos maxima Tethys illi aluerat in Oceano Atlantico sub strepenti valle maris. Nullis tantus honor est cæruleæ formæ per vada marina, nec major facultas natandi, nec plus pro-

~~~~~

tosæ volucres; Put. ventosus, ortum proculdubio ex venosæ.—222 Telhis habent Gronov. Barth. Veen. Delph. et Bip. At Græcum est Τηθύς mater vero

NOTE

219 *Tritone]* Vide supra vs. 55. ut Tritoni impositum ferat. *Ventosque volucres]* Quibus ferendum filium committet.

220 *Thaumantida]* Irim Thaumantis filiam, cui gerendum etiam filium tradat. *Pelago solitam pasci]* Ex vulgi opinione, qui credit Irim aquas ex mari haurire, et in sublime ferre, ut in terras refundat. Lucanus: 'Hinc imperfecto complectitur æra gyro Oceanumque bibit, raptosque ad sidera fluctus Pertulit, et cælo diffusum reddidit imbrem.'

221 *Murice]* Murex hic intelligitur frænum ex muricibus confectum. Murex etiam sumitur pro summitate saxi, quo sensu usurpavit Virgilius: 'Et acuto in murice remi Obnixi crépuere.' Significat et piscem e concharum genere, et instrumentum ferreum tribus acuminibus, quod

spargi consuevit ad impediendos equites.

222 *Maxima Tethys]* Est uxor Oceani: 'maximam' dixit ad differentiam ipsius Thetidis, matris Achillis.

223 *Atlanteo]* Id est, mari Atlantico, quod African ab Occidente contingit: sic appellatum est ab Atlante ingenti monte Africæ.

224 *Glaucæ]* Glancus color proprie piscium est, isque auctore Gellio inter viridem annumeratur. Γλαυκός Græce, Latine *viridem* significat.

225 *Nandique potentia]* Sic Plinius de Delphino lib. ix. cap. 8. Velocissimum omnium animalium, non solum marinarum, est Delphinus, ocyor volucre, ocyor telo: ac nisi multum infra rostrum os illi foret, medio pæne in ventre, nullas piscium celebritatem ejus evaderet: sed affert moram providentia naturæ, quia nisi

Pectoris humani : jubet hos subsistere pleno
 Littore, ne nudæ noceant contagia terræ.
 Ipsa dehinc toto resolutum pectore Achillem
 (Qui pueris sopor) Hæmonii de rupibus antri
 Ad placidas deportat aquas, et jussa tacere 230
 Littora : monstrat iter, totoque effulserat orbe
 Cynthia : prosequitur Divam, celeresque recursus
 Securus pelagi Chiron rogat, udaq̃ue celat
 Lumina, et abreptos subito jam jamque latentes
 Erecto prospectat equo, qua cana parumper 235
 Spumant signa fugæ, et liquido perit orbita ponto.
 Illum non alias rediturum ad Thessala Tempe

pensionis in homines. Hos imperat manere in plenīs ripis, ne contactus terræ aquis destituta lædat eos. Max ipsa de cautibus speluncæ Hæmonia fert ad lenes undas Achillem arctissimo somno dormientem, qualis puerorum sopor est, et imperat silere littora. Luna, quæ toto orbe micuerat, ostendit viam. Chiron deducit Divam, petitque velocem reditum, nihil timens mare, tegitque humidos oculos; et sublato equo prospicit illos repente abreptos et jamjam latentes, quæ paululum spumant candida cursus vestigia et orbita evanescit in liquido mari. Jam mæsta Pholoë,

Achillis e contra *Θέτις*. Hoc omnibus notum.—229 *Quis pueris* Exc. Burg. Dan. Put. Petav. et edd. vett.—231 ‘*Concinnius vetus: effulgerat orbe.*’ Bern. ‘*Melior scriptura membranarum et reducenda: monstrat iter, totoque adfulgerat orbe Cynthia.*’ Omnino sic scripsit Papinius.’ Barth.—233 *Chiron rotat* Put.—234 Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et nonnulli codd. et *abreptos oculos*; Exc. Burg. et *abreptos subito jam aramque latentes.* Ceteri vero

NOTE

resupini ac conversi non corripiunt: qua causa præcipue velocitatem eorum ostendit: nam cum fame conciti, fugientem in vada ima persecuti piscem, diutius splritum continere, ut arcu emissi, ad respirandum emicant: tantaque vi exsiliunt, ut plerumque vela navium transvolent.

226 *Pectoris humani*] Id est, affectus: quia Delphinus est homini amicus, ut probant multæ historiæ, quas Plinius, Oppianus, Solinus, Gellius, et Herodotus referunt. *Subsistere pleno Littore, ne nuda noceant contagia terræ*] Plinius observat ibidem de Delphinis, ipsos solere in terram erumpere incerta de causa: et sta-

tim tellure tacta mori.

231 *Totoque effulserat orbe*] Id est, plenilunium erat.

232 *Cynthia*] Diana, seu Luna, quæ eadem est veteribus, sic dicta a Cynthio monte Deli insulæ, in qua nata esse dicitur. *Prosequitur*] Proprio verbo usus est: prosequimur enim abeuntes.

235 *Erecto prospectat equo*] Sic Epithalamio Stellæ: ‘Cum Thetis Hæmonii Chiron accedere terris Erecto prospexit equo.’

237 *Thessala Tempe*] Loca amœna prope Peneum Thessaliæ fluvium. Vide Plinium lib. iv. cap. 8.

Jam tristis Pholoë, jam nubilus ingemit Othrys,
 Et tenuis Sperchios aquis, speluncaque docti
 Muta senis: quærunt puerilia carmina Fauni, 240
 Et sperata diu plorant connubia Nymphæ.
 Jam premit astra dies, humilisque ex æquore Titan
 Rorantes evolvit equos, et ab æthere magno
 Sublatum curru pelagus cadit: at vada mater
 Scyria jamdudum fluctus emensa tenebat, 245
 Exierantque jugo fessi Delphines herili;
 Cum pueri tremefacta quies, oculique jacentis
 Infusum sensere diem: stupet aëre primo,
 Quæ loca? qui fluctus? ubi Pelion? omnia versa

jam caliginosus Othrys, et Sperchios aquis exilibus, et tacita caverna periti Centauri deflent illum Achillem, non alias reversurum ad Tempe Thessala. Fauni quærunt pueriles ejus cantus, et Nymphæ lugent diu speratas nuptias. Jam Aurora occultat sidera, et sol humilis educit e mari humidos equos, et aqua maris curru sublata recidit a lato aëre. At mater, emenso pelago, jamdudum occupabat oram Scyriam, et fatigati delphines soluti fuerant ex herili jugo; cum somnus excussus fuit puero, et jacentis oculi senserunt immissam lucem: stupet primo aëris intuitu, quæ loca hæc sunt? quæ aquæ? ubi Pelion? cernit cuncta mutata, ac sibi ignota, et vix ag-

codd. et edd. ut in textu nostro.—239 *Nec tenuis* codd. Bernartii; *Et senior* Pnt. *Et tenuis* in ceteris.—244 ‘Scribendum cum libris: *Sublatum curru*. Male editio Lindembrogiana, etiam ab Emerico Crnceio repetita: *Sublatum curru*.’ Barth. In uno libro ejusdem Barthii: *ut vada*.—245 Pnt. *emissa tenebat*; in quibusdam: *permensa tenebat*.—247 ‘Vera est hæc scriptura; nec opus litteram mutari cum membranis unis *jacentes*.’ Barth.—249 Exc. Burg. nonnulli Bernartiani, Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *omnia versat*; Dan. Put. Petav. Petrens. omnes Barthiani, Lindembrog. Cruc. et recentt. *omnia*

NOTÆ

238 *Pholoë*] Vide supra vs. 165.

Othrys] Mons editissimus Thessaliæ.

239 *Sperchios*] Fluvius Thessaliæ, de quo supra. *Tenuis*] Desiderio scilicet Achillis: nam supra de eodem Sperchio dixerat: ‘lateque Dæ Sperchios abundat Obvius.’ *Docti senis*] Centauri Chironis.

240 *Muta*] Absente scilicet discipulo. *Fauni*] Dii sylvestres.

241 *Sperata connubia*] Maritum enim Achillem habere speraverant.

242 *Jam premit astra dies*] Describit ortum diei. *Premis*] Id est, oc-

cultat: Physicum enim est, ut, veniente die, splendor astrorum solis lumine occultetur; minus enim lumen a majori offunditur. *Humilis*] Qualis esse solet, cum primum ab aquis emergere videtur.

244 *Sublatum pelagus*] Id est, aqua marina, quam currus elevatus in aërem secum trahit. Noster Achill. II. gemina periphrasi usus est: ‘Genitorque cornuæ Lucis adhuc hebetem vicina nocte levabat, Et nondum excusso rorantem lampada ponto.’

Atque ignota videt, dubitatque agnoscere matrem. 250
 Occupat illa manu, blandequæ affata paventem :
 Si mihi, care puer, thalamos sors æquâ dedisset,
 Quos dabat, æthereis ego te complexa tenerem
 Sidus grande plagis, magnique puerpera cœli,
 Nil humiles Parcas, terrenaque fata vererer. 255
 Nunc impar tibi, nate, genus, præclusaque leti
 Tantum matre via est : quin et metuenda propinquant
 Tempora, et extremis admota pericula metis.
 Cedamus, paulumque animos summitte viriles,
 Atque habitus dignare meos : si Lydia dura 260
 Pensa manu mollesque tulit Tirynthius hastas ;
 Si decet aurata Bacchum vestigia palla

noscit suam matrem. Illa prævenit manu, et benigne allocuta est timentem. Si æqua sors, dilecte puer, indulgisset nuptias mihi destinatas, ego te complectens tenerem magnum astrum in æthereâ domo, et nurus essem magni cœli, nihil reformidarem infimas Parcas, et mortalem sortem. Nunc tibi, fili, origo impar est : et iter mortis tantum præclusum est ex matris parte : quin et tempus cavendum instat, et pericula attingunt ultimum terminum. Cedamus, paulumque reprime viriles spiritus, et sume meas vestes. Si Hercules Tirynthius duxit callosa manu stamina Lydia, et gessit imbelles hastas : si convenit Baccho verrere solum aurata palla : si

versa.—251 Exc. Burg. blandequæ effata paventem est.—253 Barthius conj. Quos fata, æthereis ego te, &c. vel : Quos Pater, &c. Exc. Burg. Quos dedit.—257 Edd. vett. quin nunc metuenda. Mutavit Lindenbrogius cum omnibus codd.—259 Codd. Lindenbrogii : deponere viriles.—265 In iisdem codd. et Ve-

NOTÆ

254 *Magnique cœli*] Quia Jovis uxor.

255 *Terrena fata vererer*] Pro te scilicet ; nam esses Deus, et immortalis.

256 *Impar tibi genus*] Ex parte scilicet patris Pelei, qui mortalis.

257 *Matre*] Ex sola matris parte. *Metuenda propinquant Tempora*] Belli scilicet Trojani, in quo periturum filium acceperat.

260 *Si Lydia dura Pensa manu mollesque tulit Tirynthius hastas*] Tangit fabulam qua dicitur Hercules servasse Omphale Lydiæ reginæ, ac summis vestes fœmineas, pensaque dux-

isse, cum ipsa calathos, et colum, cultusque fœmineos cum sagittis, clava, leonisque tegmine mutavisset. Vide etiam Theb. xi. *Tirynthius*] A Tirynthe Argolidis urbe, in qua natus perhibebatur. Per *molles hastas* intelligit thyrsos, quos mulieres Bacchantes in Orgiis Bacchi gestabant. 262 *Si decet aurata Bacchum vestigia palla Verrere*] Seneca in Hercule Furante : ' Non erubescit Bacchus effusus tener Sparsisse crines, nec manu molli levem Vibrasse thyrsum, cum parum forti gradu Auro decorum syrna barbaricum trahit.' Et Origenes contra Celsum lib. iii. re-

Verrere, virgineos si Jupiter induit artus,
 Nec magnum ambigui fregerunt Cænea sexus ;
 Has sine, quæso, minas numenque exire malignum. 265
 Mox iterum campos, iterum Centaurica reddam
 Lustra tibi : per ego hoc decus, et ventura juventæ
 Gaudia, si terras, humilemque experta maritum
 Te propter, si progenitum Stygos amne severo
 Armavi, (totumque utinam!) cape tuta parumper 270
 Tegmina, nil nocitura animo : cur ora reducis ?
 Quidve parant oculi ? pudet hoc mitescere cultu ?

Jupiter sumit virgineam formam, nec dubii sexus emolliuerunt fortem Cæneum ; putiari hæc præsentia et voluntatem aduersi numinis præterire. Mox rursum tibi restituum agros et cubilia Centauri. Ego, oro, per hanc formam, et per latitiam, quam ex iuventute tua receptura sum, si propter te dignata sum terras, et mortalem virum, si te, ut natus es, munivi (utinam totum!) austeris Stygis aquis, sune ad breve tempus securus amictus, nihil fracturos tuum animum. Cur retro convertis cultum? Quidve oculi præ se ferunt? pudet te mansuescere hoc ornatu? juro per

nett. 3. 4. *animumque exire.*—267 Exc. Burg. *per ego decus*, omisso pronomine *hoc*. 'Male Lindenbrogii editio voculam *ego*, errore, puto, typographi, omisit.' Barth.—269 *Si genitum Stygos amneque severo* Exc. Burg.—272 In *isadem*

NOTE

fert Bacchum muliebri amictu Indutum esse, vocatque 'Mænalum.' Pala autem erat vestimentum honestarum mulierum; tunica imponebatur, et descendebat usque ad pedes.

263 *Virgineos si Jupiter induit artus*] Jupiter, cum adamaret Calistonem, sumit vultum et habitum Dianæ, ut facilius ea frueretur. Vide Ovid. Met.

264 *Cænea*] Cænis Thessalica virgo, a Neptuno per vim compressa, ab eo mercedis loco obtinuit, ut in virum mutaretur, ac nullis unquam vulneribus posset sauciari: mutato igitur sexu, mutavit et nomen, et ex Cænide factus est Cæneus. Hic cum Lapithis pugnans contra Centauros vivus suffocatus est, congesta in eum magna arborum copia, cum nullo teli

genere vulnerari posset, et in cænidem avem conversus est, ut canit Ovid. Met. xii. 'O salve... Maxima, vir quondam, sed nunc avis unica.' Virgilius tamen affirmat in muliebrem sexum rediisse Æn. vi. 'It comes et juvenis quondam, nunc fœmina, Cæneus, Rursus et in veterem fato revoluta figuram.'

265 *Minas*] Fatorum, quæ tibi portendunt exitium. *Namenque malignum*] Id est, maligni numinis voluntatem, seu invidiam. Supra: 'Placandaque Divum Invidia.'

268 *Humilemque maritum*] Mortalem.

269 *Si progenitum Stygos amne severo Armavi*] Vide supra vs. 134. *Amne severo*] Styge.

271 *Tegmina*] Muliebrem vestem.

Per te, care puer, cognata per æquora juro,
 Nesciet hoc Chiron. Sic horrida pectora tractat
 Nequicquam mulcens: obstat genitorque roganti, 275
 Nutritorque ingens, et cruda exordia magnæ
 Indolis: effrænæ tumidum velut igne juventæ
 Si quis equum primis summittere tentet habenis:
 Ille, diu campis, fluviisque, et honore superbo
 Gavisus, non colla jugo, non aspera præbet 280
 Ora lupis, dominique gemit captivus inire
 Imperiâ, atque alios miratur discere cursus.
 Quis Deus attonitæ fraudes, astumque parenti
 Contulit? indocilem quæ mens detraxit Achillem?
 Palladi littoreæ celebrabat Scyros honorum 285

te, care puer, et per cognata æquora, Chiron hoc ignorabit. Sic palpat ferocem, incassum leniens. Pater, magnusque altor, et aspera principia magnæ indolis refragantur precanti. Ut si quis conetur subigere primis frænis equum tumidum ferore indomitæ juventæ; ille, diu lætatus agris, et fluminibus, ac superbus libertate, non tendit cervicem jugo, nec lupato dura ora, doletque captivus capessere jussa domini, et miratur se alios cursus discere. Quod numen subministravit dolos ac calliditatem consternatæ matri? Quæ mens fregit ferocem Achillem? Forte Scyros

Exc. pudet ne.—275 Petav. *precanti*.—276 Put. *exordia manent*.—278 Codd. Bernartii et Venett. *captat habenis*.—281 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vet. *dominique negat*; nonnulli Lindenbrogii: *dominique fremit*; et ita legit Dan. Heinsius ex vet. cod. ad Claudian. Bell. Gild. 330. Petav. Put. et recentt. *dominique gemit*. Vide Not. Var.—282 Petav. *ducere cursus*.—284 Nonnulli codd. Bernartii et Venett. 3. 4. *attraxit Achillem*. Vide Not. Var.

NOTÆ

279 *Campis*] Per quos libere currit. *Fluviis*] Quos tranare consueverat. *Et honore superbo*] Quod adhuc alterius potestati non fuerit obnoxius.

281 *Lupis*] Pro lupatis: nam lupatum frænum est asperissimum, a lupinis dentibus (ut scribit Servius) dictum, qui inæquales sunt. Virgilius: 'Prensique negabant Verbera dura pati, et duris parere lupatis.'

282 *Alios miratur discere cursus*] Id est, vel alios equos admiratur parere dominis, et ab illis currendi legem accipere: vel se alios cursus discere, quam quos ipse sponte faciebat.

285 *Palladi littoreæ*] Erant enim passim Deorum simulacra in littoribus posita, quibus ob prosperum cursum libabant nautæ. Noster Propemptico Metii de classe Ægyptia, quæ Palladi in Surrentino littore positæ libaverat: 'Prima salutavit Capreas, et margine dextro Sparsit Tyrrhenæ Mareotica vina Minervæ.' Hi Dii Græcis a littore Ἀλφειῶσι, Latinis *Littorales* vocati sunt. Catullus Phaselo: 'Neque illa vota littoralibus Deis Sibi esse facta.' Tales autem fuerunt Apollo, Hercules, Minerva, &c. qui passim in littoribus culti. Hinc Apollo ἑρδαιος, id est,

Forte diem, placidoque satæ Lycomede sorores
 Luce sacra patriis (quæ rara licentia) muris
 Exierant, dare veris opes, Divæque severas
 Fronde ligare comas, et spargere floribus hastam.
 Omnibus eximium formæ decus: omnibus idem 290
 Cultus, et expleto teneri jam fine pudoris
 Virginitas matura toris, annique tumentes.
 Sed quantum virides pelagi Venus addita Nymphas
 Obruit, aut humeris quantum Diana relinquit
 Naiades, effulget tantum regina decori 295
 Deidamia chori, pulchrisque sororibus obstat.

agebat diem festum in honorem Minervæ littoralis, et filia mitis Lycomedis egressæ fuerant die sacra e paternis ædibus, (quod raro licebat,) ut offerrent Deæ austera primitias veris, et vincirent ramis ejus capillos, ac redimirent sertis ejus hastam. Omnes erant eximia forma, idem ornatus omnibus, et peracta ætate teneræ pueritiæ tumida virginitas et apta matrimonio. Sed quantum Venus adjuncta cæruleis maris Nymphis eas superat, aut quantum Diana supereminet totis humeris Naiadas, tantum emicat Deidamia princeps formosæ turbæ, et obscurat pulchras sorores.

—287 *Luce sacra* (patriis quæ rara licentia) muris Aldd. Colin. Gryph. et Basil.
 —288 *Divæque pucis* Exc. Burg. Voluit forsán librarius *perunctas*, quod scribi solet *pūctas*.—292 Exc. Burg. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Petav. Venett. 3. 4. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. *animique tumentes*, improbante Barthio; Pnt. et codd. Barthii, Gronov. Barth. Veen. et Delph. *annique tumentes*. Vide Theb. II. 204. Correctum sic voluit etiam Fr. Modius Novantiq. Epist. 52.—294 Exc. Burg. *quantumcunque Diana relinquit*.—295 *Naiadas* in iisdem.—296 In iisdem: *sororibus obstat*.

NOTE

littoralis. Immo et 'Actiacus' dictus Apollo quibusdam, ab 'acta,' id est, littore. Sic et Pallas *littorea* hic, vel quia templum Palladis in littore, ut infra: 'Scyros erat, placidique anper Tritonia custos Littoris.'

286 *Placidoque satæ Lycomede sorores, &c.* Quia Palladis sacra a virginibus celebrabantur, quod ea Jovis filia, et virgo, et innupta putabatur.

288 *Exierant, dare* Sermo figuratus, id est, ut darent. *Veris opes* Id est, sorta ex floribus, et veris primitias. *Severas* Pro ipsius 'severæ.' *Severas* autem, quia respuit nuptias, et bello præsidet.

292 *Annique tumentes* Vide quæ diximus ad illum versum Theb. II. 'Tumida jam virginitate jngari.' Legunt alii: *animique tumentes*. Formosæ enim plerumque superbæ sunt.

293 *Virides Nymphas* Nereides.

294 *Obruit* 'Obruere' hic obscurare. Tacitus Vita Agricolæ: 'Cum Cerialis quidem alterius successoris famam curamque obruisset.' Itá Græci *καταχθύν* sumunt.

295 *Naiades* Fluviorum et fontium Deas. *Regina* Id est, ducens chorum.

296 *Deidamia* Omnes scriptores hanc Lycomedis filiam Deidamiam

Illius et roseo flammatur purpura vultu,
 Et gemmis lux major inest, et blandius aurum.
 Atque ipsi par forma Deæ, si pectoris angues
 Ponat, et exemta placetur casside vultus. 300
 Hanc ubi ducentem longe socia agmina vidit
 Trux puer, et nullo temeratus pectora motu ;
 Diriguit, totisque novum bibit ossibus ignem.
 Nec latet haustus amor, sed fax vibrata medullis
 In vultus atque ora redit, lucemque genarum 305
 Tingit, et impulsum tenui sudore pererrat.
 Lactea Massagetæ veluti cum pocula fuscant

Purpura accenditur ex rosea illius facie, et gemmæ sunt splendidiore, et aurum gratius. Et similis pulchritudine ipsi Minervæ, si deponat serpentes pectoris, et facies ejus mitescat adempta casside. Cum ferox puer, qui nullum antea motum amoris senserat, hanc e longinquo aspexit, agentem sociam turbam, dirigit et hausit cunctis ossibus recentem flammam. Nec amor, quem hauserat, occullitur, sed fax medullis injecta, redit in ejus vultum et os, et suffundit rubore candidas ejus malas, et pervagatur levi sudore commotum. Ut cum Massagetæ fuscant lacteos cra-

—298 Lang. et blandior auro.—299 Put. forma deest.—300 Exc. Burg. et crepta. Dan. Heinsius ad Claudian. Rapt. Pros. 11. 147. legendum dicit: et exemta pacetur casside vultus.—306 Tingit et impulsam nonnulli codd. Bernartii, Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc.—307 Dan. Heinsius ad Claudian. Rapt. Pros. 11. 96. legendum putat:

NOTÆ

vocat: solus Manasses Constantinus eam Hippodamiam appellat.

298 *Gemmis et blandius aurum*] Id est, gemmis ipsis ac auro, quibus ornabatur Deidamia, accessit gratia ex illius pulchritudine.

299 *Deæ*] Id est, Palladi, quam formosissimam tradunt poetæ. Si pectoris angues Ponat] Ægidem, tegumentum pectoris, in cujus medio caput erat Gorgonis, anguibus crinitæ.

300 *Exemta placetur casside*] Nam Dea, cum benigna vult videri, dicitur deponere Ægida et galeam. Pro placetur, quidam legunt pacetur.

303 *Totisque novum bibit ossibus ignem*] Virgilius: 'Atque ossibus implicat ignem,' id est, amorem.

307 *Massagetæ*] Massagetæ sunt populi Scythiæ Asiaticæ ultra mare Caspium et fluvium Jaxartem, Orientem versus, qui cum per deserta discurrunt, equorum suorum sanguinem in sinistri pedis vena haustum potant. Lucanus: 'Longaque Sarmatici solves jejunia belli, Massagetes quo fugit equo, volucresque Geloni.' Claudianus in Rufinum: 'Et qui cornipedes in pocula vulnerat atrox Massagetas.' Idem de Bisaltis, Sarmatis, et Gelonis dicitur. Martialis: 'Venit et epoto Sarmata pastus eqno.' Virgilius: 'Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonns Cum fugit in Rhodopen, atque in deserta Getarum, Et lac concretum cum sanguine potat equino.' Mas-

Sanguine puniceo, vel ebur corrumpitur ostro :
 Sic variis manifesta notis palletque rubetque
 Flammarecens : eat, atque ultro ferus hospita sacra 310
 Discutiat turbæ securus, et immemor ævi,
 Ni pudor et junctæ teneat reverentia matris.
 Ut pater armenti quondam, rectorque futurus,
 Cui nondum toto peraguntur cornua gyro,
 Cum sociam pastus niveo candore juvencam 315
 Aspicit, ardescunt animi, primusque per ora
 Spumat amor, spectant hilares, optantque magistri.
 Occupat arrepto jam tempore conscia mater :
 Hosne inter simulare choros, et brachia ludo

teres purpureo cruore, vel ebur inficitur murice. Sic novus ignis patefactus diversis signis nunc pallescit, nunc rubet. Ivisset, et fortis ipse disturbasset hospitalia sacrificia, turbam contemnens et puerilis ætatis oblitus, nisi verecundia, et reverentia præsentis matris represisset illum. Ut juvenicus, postea admissarius, et ductor futurus, cui cornua in orbem nondum plene curvantur, cum cernit vaccam una pascentem, præditam niveo candore, cor flagrat, et primus amor ducit spumam ex ore : pastores læti spectant et cupiunt, ut ineat illam. Genitrix conscia amoris filii opportune prævenit : Tibine est molestum, filii, sexum fingere inter has virgines, et

*****

veluti cum pocula fucant.—308 Dan. Put. et Petav. *corrumpitur auro.*—310 *Flamma repens* duo codd. Lindenbrogii.—311 *Disiceat turbæ* Dan. Put. et Petav.—312 *Ni pudor et vincæ* Exc. Burg. solenni errore.—313 Put. *ductorque futurus.*—317 In eodem codice : *obstantque magistri.*—319 *Hasne inter*

NOTÆ

sagætæ tantummodo solem colebant, eique equum immolabant, ceteros Deos neglectui habebant. Apud hos senio confecti in frusta cædebantur et cum ovillis carnibus promiscue edebantur. Eos, qui morbo moriebantur, ut impios abiciebant, et dignos qui a bellais devorarentur. Hi populi maxime inclaruerunt victo et occiso Cyro Persarum rege. *Fucant*] Quidam legunt *fucant*.

308 *Vel ebur corrumpitur ostro*] Id est, notis purpureis distinguitur, quod Lydiæ mulieres facere solebant. Ovidius : 'Mæonis Assyrium fœmina tingit ebur.' *Corrumpi* autem et *violari* dicitur, quoniam propriam et naturalem pulchritudinem amittit. Vir-

gilius : 'Indum sanguineo veluti violaverit ostro Si quis ebur.' Ex Homero Iliad. Δ. 'Ὡς δ' Ἰρε τίς τ' ἐλέφασσα γυνή φοινίκα μύθη Μυρῆς, ἥ ἐ Κδεῖρα.

311 *Ævi*] Puerilis ætatis.

314 *Nondum toto peraguntur cornua gyro*] Nondum in gyrum conversa.

315 *Sociam pastus*] Vaccam cum qua pascit.

316 *Primusque per ora Spumat amor*] Primum amoris signum est spuma, quæ per os diffunditur.

317 *Optantque magistri*] *Optant*, ut eam ineat. *Magistri*] Pastores. Virgilius : 'Pan curat oves, oviumque magistros.'

318 *Conscia mater*] Nam notaverat amorem filii.

Nectere, nate, grave est? gelida quid tale sub Ossa, 320
 Peliacisque jugis? o si mihi jungere curas,
 Atque alium portare sinu contingat Achillem!
 Mulcetur, lætumque rubet, visusque superbos
 Obliquat, vestesque manu leviori repellit.
 Aspicit ambiguum genitrix, cogitque volentem, 325
 Injecitque sinus: tunc colla rigentia molliit,
 Summittitque graves humeros, et fortia laxat

illigare lacertos choreis? quid simile sub frigida Ossa, et cacuminibus Pelii montis? O si mihi eveniat addere curam curæ, et ferre gremio alium Achillem! Lenitur ille, gaudensque erubuit, et detorquet superbos oculos, et rejicit famineas vestes mitiore manu. Mater hunc videt dubium, et cogit non repugnantem, et iniecit illi vestes muliebres. Tunc molliit rigidum collum, demittitque sortes humeros, et laxiores

malit Gronovius.—321 Gronov. Diatr. p. 94. legit: o si mihi jungere curam, Atque alium portare sinum, &c.—323 Exc. Burg. lætusque rubet vultusque protervos; vetus codex Bernartii idem habet: omnes fere codd. et edd. vett. lætusque rubet. Unus Lindenbrogii: lætumque rubet. Vide Not. Var. lætusque rubet visusque paternus Burm.—325 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. cogitque volentem; V. D. in Obs. Misc. Tom. II. p. 77. conj. cogique volentem: et sic conj. etiam Heinsius.—326 Innectitque sinus duo codd. et Rom. unde idem V. D. in Obs. Misc. l. l. conj. etiam: cogitque volentem Innectitque sinu? Denique

NOTE

319 *Simulare*] Te esse fœminam. *Et brachia ludo Nectere*] Saltantium gestum expressit. Horatius: 'Nec dare brachia Ludentem nitidis virginibus, sacro Dianæ celebris die.'

320 *Gelida Ossa*] Mons Thessaliæ; gelida, quia Septemtrioni expositus hic mons.

321 *Peliacisque jugis*] Vide supra. *O si*] Illud o si optantis est. Persius: 'O si Ebullit patri præclarum funus, et o si,' &c. *Jungere curas*] Quam optarem addere curam curæ, id est, ex te nepotem habere! avis enim non minori curæ esse solent nepotes, quam filii.

322 *Alium Achillem*] Id est, natum ex te, tibi similem. Dido apud Virgilium: 'Si quis mihi parvulus aula Luderet Æneas.'

323 *Lætumque rubet*] Erubescunt et non læti, cum indignantur, et aliquid

moleste ferunt. *Superbos*] Prinsquam victus fuisset pulchritudine Deidamiae. Notat Gronovius loco *superbos* esse in membranis *protervos*.

324 *Obliquat*] In obliquum convertit, ut erubescences faciunt. *Vestes*] Muliebres scilicet. *Manu leviori*] Ut qui jam amoris cedebat.

325 *Cogitque volentem*] Qui nolle videri volebat.

326 *Innectitque* [*Innectitque*] *sinus*] Id est, vestem amplam et sinuosam, qualis est fœminarum. Sex Gruteri codices, et aliquot Gronovio inspecti, habent: *Innectitque sinus*. Quod magis ob oculos ponit occupantem tempus Thetidem, et festinantem. Plauto: 'Conjicere in humeros pallium.' *Rigentia*] Aspera, qualia virosum.

327 *Summittit graves humeros*] Id est, docet humeris esse summissioribus, ut fœminam decet; qualis solet

Brachia, et impexos certo domat ordine crines,
 Ac sua dilecta cervice monilia transfert,
 Et picturato cohibet vestigia limbo. 330
 Incessum, motumque docet, fandique pudorem.
 Qualiter artificis victuræ pollice ceræ
 Accipiunt formas, ignemque, manumque sequuntur,
 Talis erat Divæ natum mutantis imago.
 Nec luctata diu: superest nam plurimus illi 335
 Invicta virtute decor, fallitque tuentes
 Ambiguus, tenuique latens discrimine sexus.
 Procedunt, iterumque monet, rursumque fatigat
 Blanda Thetis: Sic ergo gradus, sic ora, manusque,
 Nate, feres, comitesque modis imitabere fictis; 340
 Ne te suspectum molli non misceat aulæ

facit robustos lacertos: et subigit certa dispositione incommos crines, et transfert sua monilia in carum ejus collum, et circumdat ejus pedes limbo acupicto. Instruit illum, quomodo incedere debeat, ac se movere, et ut loquatur pauca. Ut duraturæ ceræ sumunt formas sub pollice artificis, et sequuntur ignem, et ejus manum, talis erat species Deæ mutantis filium; nec valde laboravit: nam præter invictam fortitudinem inerat illi eximia forma, dubiusque et latens sexus, obscuro discrimine, decipit aspicientes. Progrediuntur, et blanda Thetis rursus eum docet, et fatigat nimis repetendo. Sic ergo incedes, sic geres caput, manusve, et imitaberis sociis simulatis modis, ne rex te suspectum non inducat in fæmineam aulam, et commenta

~~~~~

tentabat: comitque volentem Injecitque sinus. Put. colla recentia.—328 Exc. Burg. impexos domat certe; Put. impexos certo donat.—331 Incassumque modumque Exc. Burg.—332 Qualiter artificis codd. Lindenbrogii; artificis juncturæ, vel vincturæ Exc. Burg.—338 Put. Lang. et Barthiani: iterumque monet iterumque fatigat; Petav. iterumque monens rursumque fatigans; Exc. Burg. rursumque monet iterumque fatigat.—339 Sic ego gradum codex T. R. et ita

NOTÆ

esse cura matrum. Unde Terentius: 'Quas matres student demissis humeris esse, vincto corpore ut faciles sient.' *Et fortia laxat Brachia*] Id est, laxa facit, et veluti soluta et debilia, qualia decent puellam.

328 *Impexos*] Gronovius legit implexos ex Ms.

330 *Limbo*] Limbus fascia est, quæ ambit extremitatem vestis.

331 *Fandique pudorem*] Ut parce loquatur.

333 *Ignemque, manumque sequuntur*] Nam ad ignem opus hoc exercetur.

336 *Invicta virtute decor*] Ita omnes codices. Gronovius contendit legendum *invita*, id est, dedignante et avertente pulchritudinis laudem, ut de Parthenopæo dicitur Theb. vi. et ix. *Fallitque tuentes ambiguus*] Horatius: 'Quod si puellarum insereres choro, Mire sagaces falleret hospites Discrimen obscurum, solutis Crinibus, ambiguoque vultu.'

Rector, et incepti pereant mendacia furti.
 Dixit, et admoto non cessat comere tactu.
 Sic ubi virgineis Hecate lassata pharetris
 Ad patrem fratremque redit, comes hæret eunti 345
 Mater, et ipsa humeros exertaque brachia velat;
 Ipsa arcum pharetramque locat, vestesque latentes
 Deducit, sparsosque studet componere crines.
 Protinus aggreditur regem: atque ibi, testibus aris,
 Hanc tibi, ait, nostri germanam, rector, Achillis 350
 (Nonne vides, ut torva genas, æquandaque fratri?)
 Tradimus: arma humeris arcumque animosa petebat
 Ferre, et Amazonio connubia pellere ritu.

inchoati doli non succedant. Sic inquit, et admota manu non cessat eum comere. Sic ubi Hecate, fatigata virginea venatione, revisit patrem et fratrem, mater se ei vadenti sociam adjungit, et ipsa tegit humeros et nudatos lacertos, ipsa seponit arcum et pharetram, dimittitque vestes in sinus collectas, et studet componere effusas comas. Exemplo Thetis adoritur regem Lycomedem. Et ibi ante aras, Rex, tibi tradimus, inquit, sororem nostri Achillis. Nonne cernis, ut ferox sit vultu, et fratri similis? fortis poscebat portare arma et arcum humeris, et non nudere, more

legit Britannicus; Sic ego manus, sic ora, gradumque Exc. Burg.—342 Barthii vet. cod. pateant mendacia.—343 Pnt. non distat comere.—344 Hecate laxata Exc. Burg.—347 Codd. Lindenbrogii: pharetrasque gerit, vestemque labentem. Exc. Burg. pharetramque gerit.—348 Diducit, sparsumque tumet componere crinem legit Dan. Heinsius ad Claudian. Bell. Gild. 330. Vide Not. Var.—351

NOTE

344 Hecate] Diana, quæ cum Hecate confunditur.

345 Patrem] Jovem. Fratrem] Apollinem.

346 Mater] Latona. Humeros, exertaque brachia] Ut facilius arcum flecteret.

347 Latentes] Subductas more venantium: videntur enim vestes 'latere,' dum subductæ ac succinctæ sunt.

348 Sparsosque studet componere crines] Non contemnendus liber: sparsosque tumet componere crines. Quasi dicat Latonam hoc officio superbire, ambitiose in eo se ostentare, ut ornatrix solent apud dominas; nedum

mater apud talem filiam, ex qua toties illi, si vatibus fides, 'pertinent gaudia pectus.' Gronovius. Sparsos crines] Quos venti ac arborum rami venanti per sylvas sparserant.

349 Testibus aris] Ut major foret depositi religio.

351 Torva genas] In ore enim aliquid torvi et virilis retinuerat Achilles.

353 Amazonio ritu] Amazones enim, ut omnes sciunt, arma tractabant, nec nubebant. Vide de Amazonibus Justinum lib. xi. cap. 4. Herodotum lib. iv. Eas tamen unquam fuisse negant Strabo lib. xi. et Palæphatus.

Sed mihi curarum satis est pro stirpe virili.
 Hæc calathos et sacra ferat: tu frange regendo 355
 Indocilem, sexumque tene, dum nubilis ætas,
 Solvendusque pudor: neve exercere protervas
 Gymnadas, aut lustris nemorum concede vagari.
 Intus ale, et similes inter seclude puellas.
 Littore præcipue, portuque arcere memento. 360
 Vidisti modo vela Phrygum: jam mutua jura
 Fallere transmissæ pelago didicere carinæ.
 Accedit dictis pater, ingenioque parentis
 Occultum Æaciden (quis Divum fraudibus obstat?)
 Accipit: ultro etiam veneratur supplice dextra, 365
 Et grates electus agit: nec turba piarum
 Scyriadum cessat nimio defigere visu
 Virginis ora novæ, quantum cervice, comisque
 Emineat, quantumque humeros ac pectora fundat.

Amazonum. Sed mihi satis est solitudinis pro virili sobole. Hæc gerat calathos et sacra; tua disciplina doma illius animum, et intra sexum contine, donec sit matura nuptiis et solvenda virginitas. Neque patiaris illam frequentare feroces palæstras, aut errare per sylvas. Serva domi, et sepone inter æquales virgines. Maxime recordare eam arcere a ripis, et portu. Aspexisti modo vela Phrygum. Jam naves mare transcurrentes didicerunt violare jura gentium. Rex assentitur verbis Thetidis, et accipit Æaciden solertia parentis occultatum: (quis potest resistere dolis numinum?) quinetiam ipse eam veneratur supplice manu, et refert gratias, quod electus fuerit. Nec turba Scyriarum desinit aciem oculorum intendere in vultum novæ puellæ, et mirari quantum statura emineat, quam latis humeris

~~~~~

Ipse vides ex codd. malit Barthius.—354 Exc. Burg. pro parte virili.—356 Put. sexuque tene.—358 Exc. Burg. haud lustris.—360 Exc. Burg. a m. pr. portaque; ex emend. portuque.—367 Scyriadum cessat nives Put. defigere vultu Exc. Burg.—369 Lang. humeros a pectore funda.—371 Lang. Laur.

NOTÆ

355 *Hæc calathos et sacra ferat*] Id est, lanificium muliebrique opera exerceat, et sacra Minervæ colat.

357 *Exercere protervas Gymnadas*] Id est, ludos palæstricos, præcipue luctam, quia nudi certabant, sicque detecta fuisset fraus Thetidis. Hac voce usus est Papinius Theb. iv. et in Sylvio.

361 *Vidisti modo vela Phrygum, &c.*] Honestam causam adducit, ut Achil-

les occultetur. Superius dixit: 'Eunt tatis terrarum crimina velis Ex quo jura freti majestatemque repostam Rupit Iasonia puppis Pagasæa rapina.'

364 *Quis Divum fraudibus obstat*] Epiphonema, quale illud Virgilio: 'Quis fallere possit amantem?'

369 *Quantumque humeros ac pectora fundat*] Id est, quam latis humeros, et quam fusa pectora habeat et osten-

Dehinc sociare choro, castisque accedere sacris 370
 Hortantur, ceduntque loco, et contingere gaudent.
 Qualiter Idaliæ volucres, ubi mollia frangunt
 Nubila, jam longum cœloque domoque gregatæ,
 Si junxit pennas, diversoque hospita tractu
 Venit avis, cunctæ primum mirantur et horrent: 375
 Mox propius propiusque volant, atque aëre in ipso
 Paulatim fecere suam, plausuque secundo
 Circumeunt hilares, et ad alta cubilia ducunt.
 Digreditur multum cunctata in limine mater,
 Dum repetit monitus, arcanaque murmura figit 380
 Auribus, et tacito dat verba novissima voto.
 Tunc excepta freto longe cervice reflexa
 Abnatat, et blandis affatur littora verbis:

sit et pectore. Deinde rogant jungere choro, et appropinquare pudicis sacris, et cedunt locum, et lætantur illam contingere. Sic aves Idaliæ, ubi secant volando nubila facile cedentia, jam longe a cœlo et suis sedibus cœuentes, si peregrina volucris conviciet volatum, et advena accedat e diverso tractu, omnes primum stupent et expavent: mox propius et propius volant, et paulatim eam admittunt in suum gregem, et alacres circumdant lato clangore, et ducunt in excelas suas domos. Mater lente discedit, multum immorata in foribus, dum iterat consilia, et secreta insusurrat in ejus aurem, et tacito voto dicit postremum vale. Tunc mare ingressa longe retorto collo abnatat, et alloquitur ripas benignis verbis. Terra mihi dilecta, cui

Büslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *ceduntque locum*; Dan. Put. Petav. Exc. Burg. et Petrens. *ceduntque loco*.—374 *Si jussit pennas* Exc. Burg. *diversaque* Lang. Laur. Lipsian. Büslid. et Venett. *hospita parte* nonnulli Bern. et Venett.—376 *Mox propiusque volant sociam jamque aëre in ipso* Exc. Burg. Lang. Laur. Büslid. Lipsian. Put. Dan. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Mox propius propiusque volant, jamque aëre in ipso* Petav. duo Barthiani, et quibus usus est olim Gulielmus Canterus, ut ipse testatur, Novar. Lect. lib. II. cap. 8. *atque aëre in ipso* Gronov. Barth. Veen. et Delph.—378 *Circierunt* Exc. Burg.—381 *Put. et tacito dat v. n. vultu*.—383 Dan. Put. Petav. *affatur littora votis*: ita quoque ex vet. cod. affert Bernartius.—

NOTE.

dat. Livius lib. XXXVIII. Gallorum 'fusa' dicit ac candida corpora.

370 *Castisque accedere sacris*] Supra enim dixit Poëta: 'Exierant dare veris opes, Divæque severas Fronde ligare comas, et spargere floribus hastam.'

371 *Loco*] Aliqui legunt *locum*.

372 *Idaliæ volucres*] Vide Theb.

Delph. et Vur. *Clus.*

XII. 16. *Mollia*] Id est, quæ facile cedunt avium volatui, eisque dant transitum.

378 *Alta cubilia*] Peristerotrophia in altis turribus exstrui solita.

381 *Tacito voto*] Ne filius detegeretur.

383 *Verbis*] Quidam codices habent *votis*. Nullo sensu.

Stat.

5 F

Cara mihi tellus, magnæ cui pignora curæ,
 Depositumque ingens, timido commisimus astu, 385
 Sis felix, taceasque, precor, quo more tacebat
 Creta Rheæ: te longus honos, æternaque cingent
 Templa, nec instabili fama superabere Delo.
 At ventis et sacra fretis, interque vadosas
 Cycladas, Ægeæ frangunt ubi saxa procellæ, 390
 Nereidum tranquilla domus, jurandaque nautis
 Insula, ne solum Danaas admitte carinas,
 Te precor: hic thyasos tantum, nihil utile bellis.
 Hic famam narrare doce: dumque arma parantur
 Dorica, et alternum Mavors interfurit orbem, 395
 (Cedo equidem,) sit virgo pii Lycomedis Achilles.

pavida astutia commendavimus pignus carissimum, et magnum depositum, sis fortunata, et sileas, oro, eo modo quo Creta silebat in gratiam Rheæ. Diuturna sacra te manent, et æterna templa te cingent, nec eris inferiore fama quam mobilis Delos. At te, sacrata ventis et mari, et quieta sedes Nereidum, inter vadosas Cycladas, ubi fluctus Ægæi maris feriunt scopulos, et insula nautis juranda, te tantum oro, ne recipias naves Græcas. Doce famam hoc narrare, hic solum celebrari thyasos, et nihil esse bello utile. Et dum Græci parant arma, et Mars committit inter se duos orbes, (concedo equidem,) Achilles habeatur virgo apud pacificum Lyco-

391 Put. *jurandaque noctis*.—392 *Insula nec solum Burm. et Rom.*—393 *De-precor Petrens. Exc. Burg. T. R. et nonnulli codd. Heinsii, qui ad Ovid. Heroid. Epist. xvi. 170. emendat: Ne, precor: ita etiam Jortin. hic thiasi codd. Lindenbrogii; hic thiasos tantum et nihil Romana; hic tyraos Exc. Burg.*—394 *Hoc famam Burm. Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. Nec famam Romana. servare doce Burm.*—396 *Lycomedis in aula Exc. Burg. Post hunc versum codd. Lindenbrogii inserunt: Explicit Achilleidos liber secundus; eum hoc libri tertii Argumento:*

*Ultor in Hectoridas Graios dolor armat Atridem.
 Aulide juratur. Pelides poscitur absens.
 Panditur in Scyro, quo sit querendus Ulysses.
 Sequè virum fassus, Pyrrhum generavit Achilles.*

NOTÆ

387 *Creta*] Creta, insula maris Mediterranei, adjacens Peloponneso. *Rheæ*] Tangit fabulam qua dicitur Rheæ in Cretam Jovem educandum misisse, ne a Saturno patre devoreretur.

388 *Instabili Delo*] Vide Theb. i. 702.

390 *Cycladas*] Vide Theb. iii. 438. *Ægeæ frangunt ubi saxa procellæ*]

Hypallage. Ubi 'saxa frangunt procellas Ægæi maris.' Cyclades enim sunt in Ægæo mari.

391 *Jurandaque nautis Insula*] Id est, per te jurabunt nautæ, ut per ingens numen. Horatius ad Augustum loquens: 'Jurandasque tnum per numen ponimus aras.'

392 *Danaas*] Græcas.

395 *Dorica*] Id est, Græca. Do-

Interea meritos ultrix Europa dolores
 Dulcibus armorum furiis et supplice regum
 Conquesta flammata movet: quippe ambit Atrides
 Ille magis, cui nupta domi, facinusque relatu 400
 Asperat Iliacum: captam sine Marte, sine armis
 Progeniem coeli, Spartæque potentis alumnam:
 Jura, fidem, Superos una calcata rapina.
 Hoc foedus Phrygium, hæc geminæ commercia terræ?
 Quid maneat populos, ubi tanta injuria primos 405
 Degrassata duces? coeunt gens omnis et ætas:
 Nec tantum exciti, bimari quos Isthmia vallo

modem. Interea vindex Europa accensa grato furore belli et summis querelis regum incitat in omnibus justos dolores. Quippe ille e duobus Atridis, cui uxor domi erat, cunctos magis ambit, et acerbatur verbis scelus Iliacum. Raptam, non in bello, sine armis, sobolem coeli, et alumnam florentis Spartæ. Jura, fidem, Divos uno furto violata. Hocne fœdus Phrygium, hæcne commercia geminæ terræ? Quid populi debeant expectare, ubi tanta contumelia afficiuntur præcipui reges? Omnis natio et ætas conveniunt. Nec tantum excitantur, quos fauces Isthmi in-

—399 Exc. Burg. *flammata movet, movet ambit.*—404 In iisdem Exc. *geminæ hæc commercia terræ.*—406 *Degrassata duces* Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant.
 —407 Exc. Burg. *quos Ismara vallo.*—408 Pat. et Petav. *unda Maleæ.*—409

NOTE

res enim populi Græciæ. *Alternum orbem*] Asiam et Europam. *Interfuerit*] Præpositionem detractam nomini addidit verbo.

397 *Meritos*] Quia ex justa causa capiebantur. *Europa*] Græcia Europæ pars nobilissima: non enim omnis Europa arma sumpsit.

398 *Dulcibus furiis*] Vel ob vindictam, vel quia dulce est fortibus viris arma tractare. *Regum*] Menelai et Agamemnonis.

399 *Atrides*] Agamemnon Atrei filius. *Ambit*] Id est, vel circuit omnem Græciam et sollicitat ad bellum: vel *ambit*, prensat, blanditur, circuit, rogans ut se adjuvent. Sic Virgilius: 'Ambire Latinum.' Metaphora sumpta a Candidatis magistratum petentibus.

400 *Cui nupta domi*] Clytæmnestra, quæ et ipsa rapi poterat, nisi ob-

viam irent violentiæ. *Facinus Iliacum*] Raptum Helenæ a Paride Phrygio seu Trojano: Troja enim et Ilium vocabatur.

401 *Sine Marte, sine armis*] Id est, non in bello, quod tolerabilis esset, sed in pace, cum nihil tale suspicerentur.

402 *Progeniem coeli*] Helenam Jove genitam. *Spartæ*] Sparta urbs Laconicæ primaria, Menelai regia.

403 *Jura*] Hospitii scilicet. *Fidem*] Datam Græcis a Trojanis, vel fœdera quæ interventu fidei firman-
 tur. *Superos*] Quos fœderis testes facimus, seu sub quorum tutela sunt hospitii jura: nam erat Jupiter Xenius seu hospitalis.

404 *Geminæ terræ*] Id est, Phrygiæ et Græciæ.

407 *Bimari quos Isthmia vallo Clausura*] Intelligit angustias seu Isthmum

Claustra, nec undisonæ quos circuit umbo Maleæ,
 Sed procul amotæ, Phryxi qua semita jungi
 Europamque Asiamque vetat, quasque ordine gentes 410
 Littore Abydeno maris alligat unda superni.
 Fervet amor belli, concussasque erigit urbes.
 Æra domant Temesæ: quatitur navalibus ora
 Eubois: innumera resonant incude Mycenæ:
 Pisa novat currus: Nemeæ dat terga ferarum: 415

cludunt bimari aggere, aut quos promontorium Maleæ sonantis illius fluctuum comprehendit, sed longe dissitæ nationes, qua angustia Phryxi prohibent coire Asiam Europamque, et illæ, quas aqua superioris ponti una continuitate alluit ad ripam Abydenum. Cupido armorum æstuat, et effert commotas civitates. Themese æs subigunt: Euboicum littus concutitur fabricatione navium: Mycenæ resonant innumeris incudibus: Pisa restaurat currus: Nemeæ præbet ter-

Sed procul admoti, vel ammoti. Dan. Put. Petav. Lipsian. Lang. Laur. Buslid. Aldd. Collin. Gryph. Basil. Plant. Lind. et Cruc. Vide Not. Var.—412 Dan. Petav. Lindenbrog. et Cruc. conclusasque.—413 Æra sonant Lang. et Exc.

NOTE

unde procedit Peloponnesus. Ibi est latitudo quinque millium tantum. *Bimari vallo*] Intelligit hinc Lechæum promontorium, illinc vero Cenchreas. *Bimari*] Quia Isthmi latera Ægæo mari et Ionio abluuntur.

408 *Umbo*] Metaphoricæ dorsum et tractus promontorii. *Maleæ*] Promontorium Laconicæ, quo, ut scribit Plinius, tota fere regio includitur.

409 *Phryxi qua semita, &c.*] Id est, Hellespontus ab Helle Phryxi sorore nominatus. Vide Theb. v. 475. *Semita*] Quia Hellespontus septem duntaxat stadiis, ut jam diximus, Europam ab Asia dirimit, illic habens inter se oppositas urbes, in Europa Callipolin et Seston, in Asia Lampacum et Abydon.

411 *Littore Abydeno*] Exclusive; nam Abydos in Asia est. *Maris unda superni*] Propontis.

413 *Temesæ*] Urbs est Brutorum, quam Ausonii condiderunt, Latini Temesam nominarunt. Ibi ærifodi-

næ, quæ postea defecerunt. Vide Equum Domitiani vs. 42. Erat et in Cypro urbs ejusdem nominis, ubi æris metalla etiam abundasse scribit Strabo. *Navalibus*] Navalia proprie loca ubi ædificantur naves, et retinentur. Hic pro navibus usurpat. *Ora Eubois*] Nam ad Aulidem Eubœæ urbem omnes naves Græcorum convenerant. Eubœa autem insula tam parvo euripo discreta a Bœotia, ut ponte jungeretur.

414 *Mycenæ*] Urbs Argolidis, prope Argos, hæque duæ urbes propter locorum vicinitatem alterutro nomine sæpe vocantur a Tragædiarum scriptoribus. Regia fuit Agamemnonis.

415 *Pisa*] Urbs Elidis, regia Cœnomai, prope Alpheum, nota celebratione ludorum Olympicorum. *Nemeæ*] Sylva in Arcadia inter Cleonas et Phliantem, in qua Hercules leonem Nemæum occidit. *Terga*] Pro, tergora. *Ferarum*] Leonum et

Cyrrha sagittiferas certat stipare pharetras :
 Lerna graves clypeos cæsis vestire juvençis.
 Dat bello pedites Ætolus, et asper Acarnan :
 Argos agit turmas : vacuantur pascua ditis
 Arcadiæ : frænat celeres Epiros alumnos : 420
 Phocis, et Aoniæ jaculis rarescitis umbræ :
 Murorum tormenta Pylos Messanaque tendunt.

gora bestiarum : Cyrrha studet implere pharetras sagittis : Lerna tegere ponderosa acuta pellibus occisorum taurorum. Ætolus et ferocæ Acarnan præbent pedites ad bellum : Argos ducit equites : pascua opulentæ Arcadiæ relinquuntur : Epiros frænat veloces equos : Phocis et sylvæ Aoniæ decrescitis ut consiciantur jacula : Pylos et Messana subministrant balistas ad evertenda mœnia. Nulla terra

Burg.—416 Vetns Bernartii : *spirare pharetras*.—418 *Dant bello pedites* codex T. R. in Obs. Misc. Tom. iv. p. 395.—422 *Messanaque tradunt* Dan. Petav. tres Bernartii, omnes Barthii, et edd. vett. *Messanaque tendunt* Petrens. T. R. Exc. Burg. Put. unus Bernartii, Gronov. Barth. Veen. et Delph.—429

NOTE

ursorum, quibus hæc sylvæ plena erat. *Tergora*] Vel ad tegendos clypeos, vel quia pellibus induti antiqui ibant in pugnam.

416 *Cyrrha*] Oppidum Phocidis situm ad radices Parnassi montis.

417 *Lerna*] Civitas Argolidis; est et palus ejusdem nominis in eadem regione. *Cæsis vestire juvençis*] Sic Theb. III. 'Nec pudor emerito clypeum vestisse juvenco.'

418 *Ætolus, et asper Acarnan*] Ætoli et Acarnanes populi Græciæ occidentales, inter quos medius est Achælus sinus; adhærent Epiro. Ex iis gentibus pedites veniebant.

419 *Argos*] Caput Argolidis, cui dedit nomen. *Turmas*] Bene, seu Equites, quia illinc optimi equi mittebantur, unde Argos 'Hippium' vocabatur, ad differentiam urbium ejusdem nominis. *Pascua ditis Arcadiæ*] Arcadia pars mediterranea Peloponnesi: dicitur 'dives', id est, fertilis. Strabo enim refert in Arcadia fertilia fuisse pecori pascua, præsertim equis, et asinis equarum suppositori-

bus.

420 *Epiros*] Epirus regio occidentalis Græciæ. Ab Acrocerania occipit montibus; in ea primi Chæones, deinde Thesproti, Antigonenses. Hæc regio alit equas præstantissimas, quæ ab ea 'Epiroticæ' appellantur. Virgilius Georg. I. 'Eliadum palmas Epiros equarum.' Nunc *Albania* vulgo vocatur. *Celeres alumnos*] Equos celeres.

421 *Phocis*] Phocis regio Græciæ, celebris Parnasso monte et Delphis, inter Bæotiam et terram Atticam. *Aoniæ*] Id est, Bæotiæ, ab Aonibus populis, qui Bæotiam incolebant ante adventum Cadmi. *Jaculis*] Quæ ibi cædebantur.

422 *Pylos*] Urbs Messeniæ, Nestoris patria. *Messana*] Urbs primaria Messeniæ, cui dedit nomen. *Tendunt* [tradunt] Alii legunt *tendunt* ex pluribus Mss. haud dubie ad morem priscum, quo funibus machinæ tendi solent. Vegetius lib. IV. Vide tormentorum icones notitiæ Imperii subjectas.

Nulla immunis humus: velluntur postibus altis
 Arma olim dimissa patrum, flammisque liquescunt
 Dona Deum: raptum Superis Mars efferat aurum. 425
 Nusquam umbræ veteres: minor Othrys, et ardua sidunt
 Taygeta, exuti viderunt aëra montes.
 Jam natat omne nemus: cæduntur robora classi:
 Sylva minor remis: ferrum laxatur ad usus
 Innumeros, quod rostra liget, quod muniat arma, 430
 Belligeros quod frænet equos, quod mille catenis
 Squalentes nectat tunicas, quod sanguine fumet,
 Vulneraque alta bibat, quod conspirante veneno

vacat a labore: arma majorum olim deposita deripiuntur ab excelsis postibus, et munera Deorum liquefunt ignibus: Mars parat ad ferum opus aurum ablatum templis: succiduntur antiquæ sylvæ: Othrys minuitur, et excelsa Taygeta decrescunt, nudati montes aspererunt lucem. Jam omnis sylva fluitat; robora amputantur construendis navibus, invalidiores arbores faciendis remis. Ferrum extenditur ad innumeros usus, ad vincienda rostra, ad roboranda arma, ad conficienda fræna bellatoribus equis, ad nectendos mille catenis fulgentes thoracæ, ad formandos enses, qui cruore fument, et fuciant profundas plagas, et qui veneno armati acce-

~~~~~

Put. *ferrum lassatur*.—431 'Alia lectio est in nostris codd. quam intrudere tamen, hac ejecta, plane nolimus: *Bellator quod frænet equus*.' Barth.—433 Codd. Lindenbrogii: *quod cum spirante*.—434 Multi codd. teste Nic. Heinsio

NOTE

423 *Nulla immunis humus*] Nempe omnes urbes aut milites aut arma præbebant. Nulli vero, tam apud Græcos quam Romanos, belli vacatio dabatur, nisi ex certis causis, quæ rarissimæ erant. *Velluntur postibus altis Arma olim dimissa patrum*] Mos veterum affigendi arma ædium postibus. Noster Theb. III: 'Arma paternis Postibus, et fixos Superum ad penetralia currus Vellere amor.'

425 *Mars efferat aurum*] Id est, asperum ac terribile facit, propter varias figuras ferarum quæ effingebantur in scutis et galeis.

426 *Minor*] Recisa scilicet sylva fabricandis navibus. *Othrys*] Mons Thessaliam inter et Macedoniam.

427 *Taygeta*] Taygetus mons La-

conix. *Exuti*] Sylvis scilicet.

428 *Jam natat omne nemus*] Naves ex arboribus confectæ.

431 *Quod mille catenis Squalentes nectat tunicas*] Periphrasis lorice. A squamis dicitur squalor et squalens, ut scribit Gellius; tunicas ergo squalentes dicit loricas veluti quibusdam squamis ferreis confectas.

433 *Vulneraque alta bibat*] Sic Virgilius: 'Bibit hasta cruorem.' *Quod conspirante veneno Impellat mortes*] Periphrasis est spiculi, et sagittæ venenatæ. Sic Lucanus: 'Ferrumque armare veneno:' Soliti veteres spicula et sagittas veneno inficere. Vide Aristotelem in admirandis, de Scythico veneno, quo tingebant sagittas.

Impellat mortes: tenuantque humentia saxa
 Attritu, et nigris addunt mucronibus iras. 435
 Nec modus, aut arcus lentare, aut fundere glandes,
 Aut terrere sudes, galeasque attollere conis.
 Hos inter motus pigram gemit ora quietem
 Thessalis, et geminis incusat fata querelis,
 Quod senior Peleus, nec adhuc maturus Achilles. 440
 Jam Pelopis terras Graiumque exhauserat orbem
 Præcipitans in transtra viros insanus equosque
 Bellipotens: fervent portus, et aperta carinis
 Stagna, suasque hyemes classis promota, suosque
 Attollit fluctus: ipsum jam puppibus æquor 445
 Deficit, et totos consumunt carbasa ventos.
 Prima rates Danaas Hecateia congregat Aulis,

*lerent letum. Et minuuntur attritu madefactæ cotes, et adjicitur acies hebetatis
 cuspidibus. Nec cessant, aut curvare arcus, aut conflare glandes plumbeas, aut
 præurere sudes, aut attollere cassides additis cristis. Inter hos tumultus regio
 Thessalica dolet de sua quiete, et queritur de fati, duplici causa, quod Peleus senex
 sit ætate, nec Achilles aptus adhuc ad bellum. Jam furiosus Mars vacaverat to-
 tam Peloponnesum, et Græciam, impellens milites et equos in tabulata navium. Por-
 tus replentur, et aquæ teguntur navibus: et progressa classis erigit undas quasi pro-
 cella. Ipsum mare jam non capit naves, et vela hauriunt omnes ventos: Aulis sacra
 Hecate prima cogit naves Græcas, Aulis longe exporrecta in mare Euboicum sco-*

in Advers. lib. iv. cap. 3. p. 578. *tenuant tumentia*; ille vero legit: *tenuant
 acuentia saxa*.—435 Idem Heinsius ibid. ex membranæ suis malit: *et pigris
 addunt mucronibus iras*: ita habent etiam Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et
 Cruc.—443 Exc. Burg. *et apta*, i. e. *apta*, vel *aperta*.—444 Aldd. Colin. Gryph.

NOTÆ

434 *Tenuantque humentia saxa At-
 tritu*] Molæ enim et cotes atterun-
 tur, dum acuuntur gladii.

435 *Iras*] Id est, aciem, qua pun-
 gant, et mortem inferant.

436 *Fundere glandes*] Ex plumbo
 liquefacto facere et conflare glandes,
 quas prisci funda jaciebant.

437 *Aut terrere sudes*] Palis enim
 adustis in bello utebantur antiqui.
 Virgilius: 'Certant ferro audibusque
 præustis.' Noster Theb. iv. 'His
 tela sudes.' *Galeasque attollere conis*]
 Majores enim cristis apparent ga-
 lææ.

441 *Pelopis terras*] Peloponnesum,
 a Pelope sic vocatum. *Graum or-
 bem*] Græciam.

445 *Æquor Deficit*] Hyperbole, qua
 designat multitudinem navium.

447 *Danaas*] Græcas. *Hecateia
 Aulis*] Aulis portus Bœotiae, ubi clas-
 sis Græcorum primo consediisse dici-
 tur. *Hecateia*] Id est, Dianæ conse-
 crata; nam in Aulide Diana habebat
 templum celeberrimum, multis sæcu-
 lis ante Trojanam expeditionem, ut
 refert Plinius, exadificatum, et lu-
 cum in quo Agamemnon cervam Dianæ
 sacram confodit, pro qua coactus

Rupibus expositis, longique crepidine dorsi
 Euboicum scandens Aulis mare, littora multum
 Montivagæ dilecta Deæ: juxtaque Caphareus 450
 Latratum pelago tollens caput: ille Pelasgas
 Ut vidit transnare rates, ter monte, ter undis
 Intonuit, sævæque dedit præsagia noctis.
 Coetus ibi armorum Trojæ fatalis: ibi ingens
 Juratur bellum, donec sol annuus omnes 455
 Conficeret metas: tum primum Græcia vires
 Contemplata suas: tunc sparsa ac dissona moles
 In corpus vultumque coit, et rege sub uno

pulis prominentibus, cujus ripæ multum caræ sunt numini erranti venando per montes. Et prope est Caphareus erigens caput pulsatum fluctibus cum magno murmure. Ille, ut vidit transfretare naves Græcas, ter tonuit in monte, et ter in aquis, et dedit omina diræ noctis. Conventus armorum funestus Trojæ ibi fit. Ibi juratur magnum bellum, et interim sol peregit annum circuitum. Tunc primum Græcia spectavit suam potentiam: tunc multitudo diffusa et dissona coaluit in corpus,

*****

et Basil. classes promota.—452 *Ut vidit transire rates* Petav. tibi monte ter undis Exc. Burg.—458 In iisdem Exc. vultumque cogit.—459 Lang. Laur. Bus-

NOTÆ

est filiam Iphigeniam illi Deæ immolare. Hecate autem eadem quæ Diana, ut jam diximus.

448 *Rupibus expositis*] Id est, prominentibus in mare, seu extra positis. *Crepidine*] Crepido est cujuslibet scopuli sive abrupti saxi altitudo.

449 *Euboicum mare*] Nam contra Bæotiam insula est Eubœa, a qua interjacens euripus vocatur *Euboicum mare*.

450 *Montivagæ Deæ*] Venatrici Dianæ. *Caphareus*] Caphareus promontorium Eubœæ insulæ, ut jam diximus, Bæotiam respiciens.

451 *Latratum*] Passive sine origine verbi. Non enim dicitur *latror*. *Pelasgas*] Græcas.

452 *Ter monte, ter undis Intonuit*] Numerus tamen ternarius, et omnis impar, felix habitus.

453 *Sævæque dedit præsagia noctis*] Nam post eversam Trojam multi

Græcorum redeuntes noctu perierunt inter scopulos Capharei, Nauplio ex eo faces efferente.

454 *Coetus ibi armorum*] Fit, supple; nam cuncti duces Græciæ, veluti signo dato, uno et eodem tempore Aulida confluerant. *Armorum*] Pro, armatorum.

455 *Juratur bellum*] Græci enim ibi juravere, se in patriam non redituros, nisi postquam Trojam evertissent. Unde illud Virgillii: 'Non ego cum Danaïs Trojanam excindere gentem Aulide juravi.' *Donec sol annuus, &c.*] Nam annum Græci in Aulide manserunt.

457 *Sparsa*] In varios scilicet populos ac principatus. *Dissona*] Propter diversas linguas, Æoliam, Doricam, Atticam, et communem.

458 *Vultumque*] Satis improprie pro capite, sed quia in vultu potior corporis forma. *Et rege sub uno*] A-

Disposita est: sic curva feras indago latentes
 Claudis, et admotis paulatim cassibus arctat. 460
 Illæ ignem, sonitumque pavent, diffusaque linquunt
 Avia, miranturque suum decrescere montem,
 Donec in angustam ceciderunt undique vallem,
 Inque vicem stupuere greges, socioque timore
 Mansuescunt: simul hirtus aper, simul ursa, lupusque 465
 Cogitur, et captos contemnit cerva leones.
 Sed quamquam gemini pariter sua bella capessant

et ordinatur sub uno rege. Sic curva plaga obcepit bestias abditas, et angustatur adductis paulatim retibus. Illæ reformidant flammam, et fragorem, et deserunt densas sylvas, et mirantur suum montem minui: donec undique cadant in arctam vallem, et greges invicem stupent, et mitescunt mutuo metu. Una hirtus aper, una ursa, lupusque conveniunt, et cerva aspernatur clausos leones. Sed quamvis

lid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. sic torva feras. Vide Not. Var.—461 *Illæ anem, sonitumque pavent, linquantque profunda* codd. Lind.—463 Hic versus deest in Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et duobus codd. Bernartii; servatur vero in Exc. Burg. Petrens. Dan. Pnt. Petav. et edd. recentt. 'Versum hunc bono consilio aliis literis expressit Lindenbrogius. Non enim visitur in membranis, etiam nostris; neque agnoscunt eum Aldina Exemplaria. Joannes Bernartius ex duobus suis, non illibenter, eundem admisit; inserendum censuit etiam Gulielmus Canterus. Nos tamen, meliores codices et rationes sequendo, spurium putamus, consentiente Stephano Claverio Notis ad Claudian. Rapt. Proserp. lib. III. Barth. Donec intra angustam ceciderunt undique vallem duo codd. Bernartii; ille vero ex ingenio emendavit.—464 *Inque invicem* Exc. Burg.—466 Petrens. Burm. Put. et

NOTE

gamemnone scilicet, quem supra diximus ob opes nominisque famam electum expeditionis ducem.

459 *Curva indago*] Indago significat inquisitionem et investigationem venatorum, et seriem plagarum saltus cingentium. Statius in Leone Mansueti: 'Curvaque indagine clausus.'

461 *Ignem, sonitumque*] Ignis in ferarum venatione adhibitus. Lucretius lib. v. 'Nam fovea atque igni prius est venarum ortum, Quam sepite plagis saltum, canibusque ciere.' Hunc præcipue Leo reformidat. Arist. Hist. lib. ix. Oppianus in Cyneg. Elephantes etiam. Ælian. de

Anim. lib. vii. cap. 6. Plinius lib. viii. cap. 6. Clamore etiam et sonitu premi feras notissimum. Virgilius Georg. III. 'Ingentem clamore premes ad retia cervum.'

462 *Miranturque suum decrescere montem*] Propter indaginem, qua pressi coguntur in unam.

464 *Socioque timore Mansuescunt*] Nam timor naturalem ipsis feritatem adimit.

465 *Simul hirtus aper, &c.*] Vide Ælianum Anim. lib. iv. cap. 45.

467 *Gemini Atridæ*] Menelaus et Agamemnon.

Atridæ, famamque avidi virtute paternam
 Tydides Sthenelusque premant, nec cogitet annos
 Antilochus, septemque Ajax umbone coruscat 470
 Armenti reges, atque æquum mœnibus orbem,
 Consiliis armisque vigil contendat Ulixes;
 Omnis in absentem belli manus ardet Achillem;
 Nomen Achillis amant, et in Hectora solus Achilles
 Poscitur: illum unum Teucris Priamoque loquuntur 475
 Fatalem: quis enim Hæmoniis sub vallibus alter
 Creverit, effossa reptans nive? cujus ab ortu

duo Atridæ bellum pro se pariter gerant, et ardentes Sthenelus et Tydides obruant sua virtute paternam famam, nec Antilochus cogitet suam ætatem, et Ajax coruscare faciat clypeum, septem coriis bubulis contextum, et suo ambitu æqualem manibus, et solers Ulysses certet consiliis et præclaris factis; cunctus tamen exercitus ardentem desiderat absentem Achillem; diligunt nomen Achillis, et solus Achilles expetitur adversus Hectorem. Clamant illum solum fatalem Trojanis et Priamo. Quis enim adoleverit in vallibus Hæmoniis, reptans per excavatas nives? a cujus nativi-

~~~~~

T. R. contempsit cervæ.—470 Nonnulli codd. Lindenbrogii: *septemque Ajax*, &c.—471 *Armenti greges* Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Armenti reges* Exc. Burg. Petrens. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et Venett. *montibus orbem* Dan. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. ante Gronov. Vide Not. Var.—472 Lindenbrogius legi jussit ex vet. cod. *animisque vigil*.—477 Exc. Burg. *raptans nive*.—479 Petav. *semita cæli*.—480

NOTE

469 *Tydides*] Diomedes filius Tydei ex Deipyle Adrasti filia. *Sthenelusque*] Sthenelus Capanei ex Evadne filius, inter fortissimos duces numeratur a poetis. *Nec cogitet annos Antilochus*] Antilochus filius Nestoris, qui admodum juvenis venit in castra Græcorum. Postea occisus fuit a Memnone, ut dicit Homerus. Ovidius tamen victum et peremptum ab Hectore tradit. Epistola Penelope: 'Sive quis Antilochum narrabat ab Hectore victum; Antilochus nostri causa timoris erat.'

470 *Septemque Ajax umbone coruscat Armenti reges, atque æquum manibus orbem*] Ajax Telamonis filius, qui cum duodecim navibus Salaminiorum venit in bellum. *Coruscat*] Pro

coruscare faciat. *Reges*] Id est, pelles taurorum principum, præcipuorum. Sic Noster Theb. III. *Clypeum vestisse juvenem*] Immoderate nimis, et hyperbolice. Unde Ajax Ovidio dicitur, 'Clypei dominus septemplex.' *Æquum manibus orbem*] Homerus de Ajace loquens: ἥδε φέρων σάκος ἡδὲ πύργον.

473 *Achillem*] In fatis enim erat Trojam expugnari non posse sine Achille.

474 *Hectora*] Hector, Priami filius, solus erat propugnaculum Trojæ.

476 *Hæmoniis*] Thessalicis.

477 *Effossa reptans nive*] Exordia pueritiæ Achillis describit. Sic supra: 'Nunc illum non Ossa capit, non Pelion ingens Thessalicæque ni-

Cruda rudimenta et teneros formaverit annos
 Centaurus? patrii propior cui linea cœli?
 Quemve alium Stygios tulerit secreta per amnes 480
 Nereis? et pulchros ferro perstrinxerit artus?
 Hæc Graiæ castris iterant, traduntque cohortes.
 Cedit turba ducum, vinctique haud mœsta fatetur.
 Sic cum bellantes Phlegræa in castra coirent
 Cœlicolæ, jamque Odrysiam Gradivus in hastam 485
 Surgeret, et Libycos Tritonia tolleret angues,

tate duriora fuerunt exordia, et cujus Centaurus finxerit teneram ætatem? Quis genere propius attingit paternum cœlum? Quemve alterum Nereis clam portaverit ad fluvios Stygios, et cujus formosa membra præmuniverit contra ferrum? Manipuli Græci hæc repetunt per castra, dicuntque sibi invicem. Ceteroa ducum cedit, et æquo animo confitetur ab Achille superari. Sic cum cœlites bellaturi convenerunt in castra Phlegræa, et jam Mars vibraret hastam Odrysiam, et Minerva erigeret

Exc. Burg. a *Stygios tulerit secretius omnes*. Aldd. Colin. Gryph. et Basil. ad *Stygios*, improbante Barthio.—481 Codices Lindenbrogii: *præstruxerit*; ut ex veteri codice legit Tollius ad Auson. pag. 229. quem vide.—484 *Sic cum pallentes* Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *Sic cum palantes* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant.

NOTÆ

ves.' *Cujus ab ortu Cruda rudimenta, &c.*] Vide II. Achill. quomodo Achilles fuerat a Chirone educatus.

479 *Patrii propior cui linea cœli*] Commendat Achillem a genere. Achilles enim erat pronepos Jovis. *Linea*] Hic pro recta serie cognationis ascendentium scilicet, ac descendentium. Ita etiam hanc vocem usurpat Statius in Lacrymis Etrusci. 'Non tibi clara quidem, senior placidissime, gentis Linea, nec proavis demissum stemma.'

480 *Quemve alium Stygios tulerit secreta per amnes Nereis*] Vide supra.

481 *Ferro perstrinxerit artus*] Respexit, ut ait Britannicus, morem lavantium se in balneis, qui strigilibus utebantur ad sudorem detergendum. *Perstrinxerit*] Deraserit; nam 'stringere' est radere, ut ait Mar-

cellus. Plinius Junior de Balneis loquens sic scribit de avunculo: 'Dum dstringitur, raditurque, audiebat aliquid aut dictabat.' Ex Pergamo mitti strigiles refert Martialis: 'Pergamus has misit curvo dstringere ferro.' Maturantius autem legit *præstruxerit*, et interpretatur 'præmuniverit.' *Ferro*] Dandi casu, id est, contra ferrum, ut esset inviolabilis ferro. Quod secutus sum.

484 *Phlegræa in castra*] Vide Theb. II. 595. Innuit Poëta pugnam Deorum cum gigantibus in loco Phlegra dicto.

485 *Odrysiam*] Thraciam; Odrysi enim gens Thracia.

486 *Libycos*] Medusæos sive Gorgoneos. Vide supra vs. 300. *Tritonia*] Minerva a Tritone palude. Vide Theb. II. 735.

Ingentemque manu curvaret Delius arcum ;
 Stabat anhelata metu solum Natura Tonantem
 Respiciens ; quando ille hyemes tonitrusque vocaret
 Nubibus, igniferam quæ fulmina posceret Ætnam. 490
 Atque ibi dum mixta vallati plebe suorum
 Et maris et belli consultant tempora reges,
 Increpitans magno vatem Calchanta tumultu,
 Protesilaus ait: (namque huic bellare cupido

Africanas serpentes, et Delius flecteret magnum arcum ; Natura anhelabat povere, attendens unum Jovem ; quando ille vocaret tempestates et tonitrua e nubibus, et quæ fulmina peteret ab Ætna flammam vomenti. Atque ibi dum duces, circumdati confuso vulgo militum, deliberant de tempore navigationis, et belli gerendi, Protesilaus objurgans ingenti clamore augurem Calchantem, ait : (nam præcipue flagra-

NOTÆ

487 *Delius*] Apollo, a Delo insula.
 489 *Quando*] Forte rectius *quas*.

490 *Igniferam quæ fulmina posceret Ætnam*] Nam in Ætna monte Siciliæ flammam evomente dicuntur Cyclopes fulmina Jovi fabricare.

491 *Ibi*] In Aulide.

493 *Calchanta*] Calchas Trojanus, Thestoris filius, augur maximus, qui cum circa initia Trojani belli ad consulendum oraculum Delphos missus esset a Trojanis, responsumque accepisset, ut, relictis Trojanis, adhæreret Græcis, ad eos descivit; et quoniam divinandi arte plurimum polle-ret, ejus consiliis multa gesta sunt. Cum enim in Aulide classis Græcorum adversos ventos haberet, et pestilentia laboraret exercitus, docuit Agamemnonem rationem Dianæ mitigandæ. Et ex serpentis augurio, qui decem pullos passeris una cum matre devoraverat, decimo tandem anno Ilium expugnatum iri divina-vit. Orta deinde gravi pestilentia in castris Græcorum ob denegatam patri Cryseidem, viam ostendit qua placari posset Apollo. Quamobrem apud ceteros duces, præcipue vero apud Achillem, in maximo pretio ha-

bitus fuit, adeo ut ejus præsidio ple-rumque defenderetur, maxime vero cum reddendam Cryseidem persua-deret. Capta demum ac eversa Tro-ja, tradit Hesiodus eum terrestri iti-nere Colophonem pervenisse, atque ibi invenisse Mopsam celeberrimum vatem, ac artis peritia Calchantem ab eo victum mœrore mortuum esse, quod proposita sibi a Mopso capri-fi-co, ut refert Hesiodus, vel ut Phere-cydes mavult, sue gravida, dicere non potuisset, quot in illa fœns essent, quotve hæc utero succlas gestaret: quod tamen Mopsus sine ullo errore divinavit. De Calchante vide plura apud Homerum Iliad. 1.

494 *Protesilaus*] Protesilaus Iphi-celi filius, unus e præcipuis Græco-rum, qui, contemptis omnibus oraculis, quibus sibi primo pereundum esse in bello Trojano, si eo iret, prædicere-tur, tantæ expeditioni deesse noluit, ac una cum ceteris ducibus eo pro-fectus est: verum cum primus e navi in terram egressus fuisset, et in He-ctorem incidisset, primus etiam om-nium Græcorum ab illo occisus est: unde sequenti versu dicit poëta, 'et primæ jam tunc data copia mortis.'

Præcipua, et primæ jam tunc data copia mortis :) 495
 O nimium Phœbi, tripodumque oblite tuorum,
 Thestoride! quando ora Deo possessa movebis
 Justius? aut quando Parcarum occulta recludes?
 Cernis, ut ignotum cuncti stupeantque petantque
 Æaciden? sordet vulgo Calydonius heros, 500
 Et magno genitus Telamone, Ajaxque secundus,
 Nos quoque: sed Mavors abreptaque Troja probabunt.
 Illum, neglectis (pudet heu!) ductoribus, omnes
 Belligerum ceu numen amant: dic ocyus (aut cur
 Serta comis et mitis honos?) quibus additus oris, 505
 Quave jubes tellure peti: nam fama, nec antris

bat bellandi cupidine, et jam tunc decretum erat, hunc primum occumbere :) O Thestoride, nimium immemor Phœbi, et tripodum tuorum! quando opportunius aperies ora repleta numine? aut quando deleges arcana Parcarum? Vides, ut cuncti admirentur, poscantque ignotum Æacidem? Heros Calydonius, et oriundus ab ingenti Telamone, et Ajax alter, nullo propemodum in pretio sunt apud milites, præ illo. Nos similiter: sed Mars et expugnata Troja probabunt nos illi non cedere. Omnes optant illum seu Deum belli (pudet heu!) apertis ducibus. Prompte loquere (aut cur geris lauream in capite, nec officio fungeris?) quibus locis absconditus est, quave terra cum queri præcipis. Nam rumor est hunc nec esse in cavernis Chiro-

probante Barthio. Vide Not. Var.—495 Put. *data gloria mortis*.—499 Exc. Burg. et Put. *stupeantque premantque*.—502 *Troja probabit* Petav.—505 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et *tutus honos*; Petrens. unus Grateri, et Put. *mutus honos*; Dan. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Burm. et edd. vett. omnes: *mutus honos*; vetus codex Gronovii et Exc. Burg. cum edd. Gronov. Barth. et Veen. *mitis honos*; Delph. *mitus* in textu.—506 Lang. Laur. Buslid. Lip-

NOTE

496 *Tripodum*] Vide quæ diximus ad Theb. i. 509.

497 *Thestoride*] O fili Thestoris.

500 *Æaciden*] Achillem. Vide supra vs. primo. *Calydonius heros*] Diomedes Tydei filius, sic vocatus a Calydone, ubi regnavit, quæna cum Sthenelo ad bellum venit cum 80. navibus.

501 *Magno genitus Telamone*] Ajax filius Telamonis. *Ajaxque secundus*] Ajax Oilei filius, qui minor Ajace Telamonio fuit viribus ac robore corporis, ac etiam ætate, oriundus erat a Locride regione: cum quadraginta navibus in bellum venit. Fuisse

hunc miræ pernicitatis, et vibrandæ utendæque lanceæ inter omnes Græcos facile fuisse principem, Homerus testatur. Hic postea cum Cassandræ vim intulisset in templo Minervæ, ab ipsa in mari fulmine fuit percussus. De eo Virgilius: 'Unius ob noxam, et furias Ajacis Oilei.'

502 *Nos quoque*] Supple, sordemas. *Sed Mavors abreptaque Troja probabunt*] Me non esse Achilli inferiorum.

505 *Serta comis*] Ut vatis: nam vatis caput lauro ornatum erat. *Mitis* [mutus] Id est, officio suo non fungens.

Chironis, patria nec degere Peleos aula.
 Eia, irrumpe Deos, et fata latentia laxa,
 Laurigerosque ignes, si quando, avidissimus hauri :
 Arma horrenda tibi sævosque remisimus enses. 510
 Nunquam has imbelles galea violabere vittas :
 Sis felix, numeroque ducum præstantior omni,
 Si magnum Danais per te portendis Achillem.
 Jamdudum trepido circumfert lumina motu,
 Intransemque Deum primo pallore fatetur 515
 Thestorides : mox igne genas et sanguine torquens
 Nec socios, nec castra videt, sed cæcus et amens
 Nunc Superum magnos deprendit in æthere cœtus,

nis, nec in regia Pelei patris. Eia, penetra Superos, et aperi recondita fata, et si quando cupidissime hausisti flammæ Apollinis, nunc eas hauri cum summa aviditate. Concedimus tibi vacationem ab atroci bello, nec geres gladium : nunquam profanabis has placidas infulas imposita casside. Sis fortunatus, et cunctis ducibus clarior, si tua opera manifestas Danais ingentem Achillem. Jam pridem Thestoris filius circumfert oculos trementi motu, et patefacit primo pallore subeuntem Deum : mox torquens oculos plenos igne et sanguine nec cernit comites nec castra, sed obcæcatus et impos sui nunc mente videt in cælo ingentem multitudinem Deorum, nunc allo-

sian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. *regione peti* ; Dan. Put. Petav. Exc. Burg. Petrens. Venett. Rom. Lindembrog. Cruc. et recentt. *tellure peti*.—508 *Eia rumpe Deos* Exc. Burg. et Put. *latentia tæxa* Put. et Venett.—518 Exc.

NOTÆ

507 *Peleos*] Genitivus Græcus.

508 *Eia, irrumpe Deos*] Theb. III. 'Quid me Persei secreta ad culmina montis Ire gradu trepido, Superumque irrumperæ cœtus, Egistis?' Silius Italicus lib. I. 'Ast ubi quæsitæ artis de more vetusto Intravit mentes Superum.' Noster Theb. III. 'Cælo mentem insertasse.'

509 *Laurigeros*] Id est, Apollineos. *Ignes*] Furores. Vel respicit ad id quod infra dicit : 'Thuriferas modo consulit anxius aras, Flammarumque apices rapit.' Nam, ut observavimus ad III. Theb. erat quædam ars divinandi verum ex fumo aræ, et vocabatur *καπνομαντεία*. Sic Theb. X.

loquens Poëta de Tiresia ait : 'Ille coronatos jam pridem amplectitur ignes Fatidicum sorbens vultu flagrans vaporem.'

510 *Arma horrenda tibi, &c.*] Hinc apparet nullos immunes a bello apud Græcos, non ipsos etiam sacerdotes.

511 *Violabere vittas*] More Græco accusativum posuit. Id est, nunquam violabuntur vittæ tuæ a galea.

514 *Jamdudum trepido, &c.*] Hanc mutationem efficit in vaticibus *ἐκθρονασμός*.

515 *Deum*] Apollinem.

516 *Thestorides*] Calchas Thestoris filius. *Genas*] Hanc vocem sæpius usurpat Papinius pro oculis.

Nunc sagas affatur aves, nunc dira sororum
 Licia, thuriferas modo consulit anxius aras, 520
 Flammarumque apices rapit, et caligine sacra
 Pascitur: exsiliunt crines, rigidisque laborat
 Vitta comis, nec colla loco, nec in ordine gressus.
 Tandem fessa tremens longis mugitibus ora
 Solvit, et oppositum vox eluctata furorem est: 525
 Quo rapis ingentem magni Chironis alumnum
 Fœmineis, Nerei, dolis? huc mitte: quid aufers?
 Non patiar: meus iste, meus: tu Diva profundi,
 Et me Phœbus agit: latebris quibus abdere tentas
 Eversorem Asiæ? video per Cycladas altas 530

quitur volucres præscias futuri, nunc inexorabilia stamina Parcarum, nunc sollicitus consulit altaria thurifera, et haurit fastigia ignis, et vescitur sacro fumo. Capilli ejus arriguntur, et infula fatiscit sublati crinibus: collum huc et illuc rotatur, et pedes titubant. Tandem trepidans, recludit longo clamore os fatigatum, et vox evicit furorem, cujus oppositu illa impediatur. Quo tollis, o Nerei, dolis mulieribus ingentem discipulum magni Chironis? Huc mitte: quid nobis aufers? non feram. Meus iste, meus est. Tu sane Dea maris es, sed Apollo me possidet. Quibus latebris conaris abscondere destructorem Asiæ? Cerno te consternatam, inda-

Burg. deprendit in pectore.—519 Nunc sagax Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Venett. Rom. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. Nunc sagros, i. e. sacros Exc. Burg. Nunc sagas Dan. Put. Petav. Lindembrog. Cruc. et recentt. quomodo conj. Bernartius. dira sororum Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant.—523 Venett. in ordine crines.—534 Codd.

NOTÆ

520 *Thuriferas modo consulit anxius aras*] Sic Theb. III. 'Thurea nec supra volante altaria fumo.' Et intelligit, ut jam diximus, *κατοικησας*, seu vaticinationem ex fumo thuris supra aras.

521 *Flammarumque apices*] Vide supra vs. 505. *Et caligine sacra Pascitur*] Nam etsi oculis non cerneret, cernebat tamen mente; nam tunc videbat Thetidem filium asportantem, et occultantem in Scyro, tanquam esset præsens. Sic Theb. de Amphiarao: 'Et immensi fruitur caligine mundi.'

522 *Exsiliunt crines, rigidisque laborat Vitta comis*] Noster Theb. x. 'Stant tristes horrore comæ, vittas-

que tremantes Cæsaries insana levat.' Virgilius: 'Non comæ mansere comæ.'

525 *Et oppositum vox eluctata furorem*] Cujus vehementia et oppositu vox impediatur.

526 *Chironis alumnum*] Achillem.

527 *Nerei*] Thetis.

528 *Meus iste, meus*] Fatis scilicet mihi debetur et Græciæ. Tu Diva profundi, &c.] Hoc dicit, quasi petat veniam a Thetide, quod prodat ejus fraudes ac arcana; sed sibi ignosci petit, quia a Deo rapitur, cui resistere non potest.

530 *Eversorem Asiæ*] In fatis enim erat, ut jam supra diximus, Trojam

Attonitam, et turpi quærentem littora furto.
 Occidimus : placuit Lycomedis conscia tellus.
 O scelus ! en fluxæ veniunt in pectora vestes.
 Scinde, puer, scinde, et timidæ ne crede parenti.
 Hei mihi, raptus abit ! quænam hæc procul improba virgo ?
 Hic nutante gradu stetit, amissique furoris 536
 Viribus ante ipsas tremefactus corrui aras.
 Tunc hærentem Ithacum Calydonius occupat heros :
 Nos vocat iste labor : neque enim comes ire recuso,
 Si te cura trahit : licet ille sonantibus antris 540
 Tethyos adversæ gremioque prematur aquoso

gantem per excelsas Cycladas littora apta occultando turpiter filio. Peritimus : conscia terra Lycomedis illi placuit. O flagitium ! En fœmineæ vestes eum tegunt. Puer lacera, lacera, nec adhibeas fidem pavida matri. Heu me, ablatus abscedit. Quænam est hæc virgo improba, quam procul cerno, quæ eum rapit ? Hic hæsit labante gressu, et trepidans cecidit ante aras, extincto furore quo sustinebatur. Tunc heros Calydonius prævenit cogitantem Ulyssem. Hæc opera ad nos spectat : neque enim recuso tecum proficisci, (si vis rem suscipere,) etsi ille occultetur in strepitibus cavernis meridianæ Tethyos et in undoso sinu Nerei, tu hunc reperies.

~~~~~

Lindenbrogii: cede parenti.—535 In iisdem : hæc est improba virgo.—536 Tunc nutante gradu Put. amissique furoris Exc. Burg. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. et Cruc. 'Melius unæ membranæ emissisque: intus enim eum occupaverat.' Barth.—540 Petrens. Lang. Laur. Buslid. et Lipsian. Si tua cura, probante Gronovio. Vide Not. Var. Si tua cura trahat Hurm. Si te cura trahit Venett. Rom. Aldd. &c.—541 Tethidos Exc. Burg. Tethyos inscite Bipontina. Vide

NOTE

expugnari non posse sine Achille. *Cycladas*] Vide supra.

532 *Occidimus*] Ingemiscit Achillem occultari inter mulieres fœmineo habitu. *Lycomedis conscia tellus*] Scyros insula. *Conscia*] Quasi illa insula novisset occultatum Achillem.

533 *Et fluxæ veniunt in pectore vestes*] Respexit ad illud supra: 'Innectiturque sinus.' Nam vestes muliebres fluxæ sunt, ac sinuosæ.

534 *Scinde, puer, &c.*] Quasi alloquatur præsentem Achillem, illum hortatur, ut scindat ignominiosas vestes.

535 *Hei mihi, raptus abit*] Dolet quod Achilles amore Deidamiæ il-

lectus tandem succumbat, et obliuiscatur se hominem esse. *Quænam hæc procul improba virgo*] Deidamia, quæ sua pulchritudine causa erat, cur Achilles latere vellet.

537 *Corruit*] Recedente spiritu quo sustinebatur.

538 *Ithacum*] Ulyssem Ithacæ principem. *Calydonius heros*] Diomedes.

539 *Comes*] Sic inducitur ab Homero.

540 *Si te cura trahit*] Melius scripta: *Si tua cura trahit*. Tuum consilium, res a te suscipienda et gerenda.

541 *Adversæ*] Non 'irata nobis,' ut habet Scholiastes, sed accipien-

Nereos, invenies: tu tantum providus astu
 Tende animum vigilem, fœcundumque erige pectus:
 Nam mihi quis vatium dubiis in casibus ausit
 Fata videre prior? Subicit gavisus Ulixes: 545
 Sic Deus omnipotens firmet, sic annuat illa
 Virgo paterna tibi: sed me spes lubrica tardat:
 Grande equidem armatum castris inducere Achillem.
 Sed si fata negent, quam fœdum ac triste reverti!
 Vota tamen Danaum non intentata relinquam. 550
 Jamque adeo aut aderit mecum Peleius heros,
 Aut verum penitus latet, et sine Apolline Calchas.
 Conclamant Danai, stimulatque Agamemno volentes:

Tu tantum solerti astutia acue vividum ingenium, et concute fœcundum pectus: nam quis vatium audeat melius te videre in rebus occultis, quid sit venturum? Lætus Ulysses refert: Sic Deus omnipotens propitius sit; sic virgo paterna tibi faveat. Sed incerta spes me remoratur. Magnum sane est adducere in castra armatum Achillem; sed si fata prohibeant, quam turpe et acerbum re infecta redire! Non tamen frustrabo desideria Græcorum. Jamque adeo, aut heros filius Pelei mecum veniet, aut verum prorsus occultatur, et Calchas sine Phœbo est. Danai conclamant, et Agamemnon inflamat ardorem Ulyssis et Diomedis. Solvitur concentus, et

ad vs. 222. *prematur aquosi* Put. *prematur aquosæ* Petav.—544 *Nam te* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vet. *Nam mihi* Exc. Burg. Petrens. Dan. Put. Petav. Gronov. Barth. Veen. et Delph.—546 Edd. vet. punctum habent post *firmet*.—547 Exc. Burg. *mens lubrica versat*; Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *spes lubrica versat*; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Petrens. Lindenbrog. Cruc. et recentt. *spes lubrica tardat*.—548 *Grande quid armatum* Petrens. *Grande quidem* Burni. et Exc. Burg. *educere Achil-*

NOTÆ

dum ut Theb. viii. 358. 'Qualis ubi adversi secretus pabula cœli Nilus, et Eoas magno bibit ore pruinas.' Sic enim plures, et meliores, non *aversi*, ut vulgata. Polum Antareticum intelligit, et bene Lactantius: *adversis*, Meridiani. *Tethys* autem, genitivo *Tethys*, uxor Oceani.

542 *Nereus*] Nereus erat pater Thetidis.

543 *Fœcundumque erige pectus*] Virgilius: 'Fœcundum concute pectus.' *Fœcundum* vero ubi multa sunt consilia.

544 *Nam mihi quis vatium, &c.*] Di-

Delph. et Var. Clas.

cit sapientem plus videre perspicacia mentis quam vatem, qui errori obnoxius est: unde Cicero Græcorum sapientissimum vocat Ulyssem.

547 *Virgo paterna*] Minerva, quam Theb. viii. videmus semper comitantem in acie Tydea, ipsique faventem in omnibus.

550 *Danaum*] Græcorum.

551 *Peleius heros*] Achilles Pelei filius.

553 *Agamemno*] Nominativus Latinus. Quæ Græci in *on* Latini in *o* ponunt. *Volentes*] Ulyssem et Diomedem.

Stat.

5 G

Laxantur coetus, resolutaque murmure læto
 Agmina discedunt: quales jam nocte propinqua 555
 E pastu referuntur apes, vel in antra reverti
 Melle novo gravidas mitis videt Hybla catervas.
 Nec mora, jam dextras Ithacesia carbasus auras
 Poscit, et in remis hilaris sedere juventus.
 At procul occultum falsi sub imagine sexus 560
 Æacidem furto jam noverat una latentem
 Deidamia virum: sed opertæ conscia culpæ
 Cuncta pavet, tacitasque putat sentire sorores.
 Namque ut virgineo stetit agmine clarus Achilles,
 Exsolvitque rudem genitrix digressa pudorem, 565
 Protinus elegit comitem, (quanquam omnis in illum

copiæ discedunt alacri clamore. Quales volucres revertuntur e pastu, nocte jam veniente; vel placida Hybla cernit turbas onustas novo melle redeuntes in alvearia. Nec mora. Jam vela Ithaca expectant secundos ventos: et alacris pubes in transtris sedendo remos movet. At longe Deidamia jam experta fuerat clandestino concubitu Æacidem virum esse, latentem sub specie simulati sexus; sed conscia occulti criminis reformidat omnia, et credit sorores illud scire, quanvis nihil dicant. Nam ubi pulcher Achilles admissus fuit in puellarum cætum, et matris discessus excussit primum pudorem, extemplo assumit sociam Deidamiam, (etsi omnes puellæ ad eum

lem Put.—556 E pastu referuntur aves Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. —557 Vere novo legit Joannes Gebhardus ad Tibull. lib. II. Eleg. I. hoc habet etiam Lang.—559 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et in transtris hilaris residere juventus; Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. et in remis hilaris sedere juventus; Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. et in transtris hilaris sedere juventus. Vide Not. Var. ad Theb. II. 158.—564 Dan. Petav. Lang. Laur. Buslid. et Lipsian. stetit in grege clarus; Exc. Burg. et Put. stetit agmine durus; et hic durus nihil aliud est quam clarus; coaluere enim literæ c et l.—

NOTÆ

557 *Hybla*] Hybla mons Siciliæ, thymi copia, et salicum, abundans apibus, una cum oppido ejusdem nominis: ut Hymettus in Attica.

558 *Ithacesia*] Ulyssis.

559 *In remis juventus*] Sunt juvenes remiges, vel remos manibus tenentes et moventes. Sic Theb. IV. 'Sic Ambracii per littora ponti Nauticus in remis juvenum monstrante magistro Fit sonus.' Valerius Flaccus lib. V. 'In vittis geminæ cum

lumine tædæ Colchis.' Quidam impressi habent *transtris*, pro *remis*.

561 *Furto*] Id est, furtivo concubitu.

562 *Sed opertæ conscia culpæ Cuncta pavet, tacitasque putat sentire sorores*] Mire expressit, quod fit in animo hominum post commissum crimen: timent omnia, et putant alios scire quod fecerint, sed dissimulare.

566 *Comitem*] Deidamiam.

Turba coit,) blandeque novas nil tale timenti
 Admovet insidias : illam sequiturque, premitque
 Improbis : illam oculis iterumque iterumque resumit.
 Nunc nimius lateri non evitantis adhæret : 570
 Nunc levibus sertis, lapsis nunc sponte canistris,
 Nunc thyrso parcente ferit : modo dulcia notæ
 Fila lyræ, tenuesque modos, et carmina monstrat
 Chironis, ducitque manum, digitosque sonanti
 Infringit citharæ : nunc occupat ora canentis, 575
 Et ligat amplexus, et mille per oscula laudat.
 Illa libens discit, quo vertice Pelion, et quis
 Æacides, puerique auditum nomen et actus
 Assidue stupet, et præsentem cantat Achillem.
 Ipsa quoque et validos proferre modestius artus, 580
 Et tenuare rudes attrito pollice lanas
 Demonstrat, reficitque colos, et perdita dura
 Pensa manu ; vocisque sonum, pondusque tenentis,

tendant,) et blande novas insidias struit illi nihil tale metuenti. Illam sequitur, premitque lascivus, rursus rursusque figit in illa oculos. Nunc nimium adhæret lateri non refugientis. Nunc sertis eam leviter percutit, nunc canistris tanquam casu lapsis, nunc thyrso parcente. Modo docet gratas chordas notæ citharæ, et dulces modulationes, et carmina Chironis, et dirigit manum, et impingit digitos lyræ modulanti. Nunc os ori cantantis admovet, nectitque amplexus, et eam laudat mille dando suavia. Hæc libens eruditur, quam sit altus Pelion, quis sit Æacides, et audiendo nomen et acta adolescentis, semper miratur et canit præsentem Achillem. Ipsa quoque eum docet ferre decentius robusta membra, et subtilius nere stricto pollice informes lanas, et refecit colos, et stamina disturbata valida manu. Stupet so-

569 Exc. Burg. iterumque revisit.—570 Lang. Laur. Buslid. et Lipsian. non evitantis inhæret.—574 Put. digitosque sonantis.—575 Infigit citharæ Petrens. Insertat citharæ codex Heinsii, ut Theb. iv. 'citharæque manus insertat Apollo.'—576 Et ligat amplexu Fr. Modius.—579 Lang. Laur. Buslid. Lip.

NOTÆ

569 Resumit] Morem amantium mire exprimit, quorum oculi visu amicæ satiari non possunt.	574 Ducitque manum] Supple puel- læ.
571 Lapsis nunc sponte canistris] Tanquam casu lapsi essent.	575 Occupat] Osculo scilicet.
572 Thyrso parcente] Ita, inquit, librato ictu percutiebat, ut non nimis cæderet.	577 Quo vertice Pelion] Id est, quam sit altus Pelion.
	583 Vocisque sonum] Quod viri, non mulieris esset vox.

Quodque fugit comites, nimio quod lumine sese
 Figat, et in verbis intempestivus anhelet, 585
 Miratur : jam jamque dolos aperire parantem
 Virginea levitate fugit, prohibetque fateri.
 Sic sub matre Rhea juvenis regnator Olympi
 Oscula securæ dabat insidiosa sorori
 Frater adhuc, medii donec reverentia cessit 590
 Sanguinis, et veros germana expavit amores.
 Tandem detecti timidæ Nereidos astus.
 Lucus Agenorei sublimis ad orgia Bacchi
 Stabat, et admissum cœlo nemus : hujus in umbra
 Alternum revocare piæ Trieterica matres 595

num vocis, et pondus amplexantis, quodque evitet alias, quod se respiciat nimium intentis oculis, et inopportunos suspiret in medio sermone. Et jam puellari levitate fugit illum, dum volebat suas fraudes detegere, vetatque ne se prodât. Sic juvenis dominator cœli affigebat coram Rhea matre fraudulenta suavia sorori nihil timentis, adhuc frater ; donec pudor consanguinitatis sese opponentis recessit, et soror exhorruit mulatos amores. Tandem artes pavida Nereidos patuerunt. Lucus erat excelsus, consecratus orgiis Bacchi Agenorei, et sylva provehebatur in cœlum. In illius umbra religiosæ matronæ consueverant renovare vicibus sacra triennalia, et portare

sian. Dan. Put. Petav. et Venett. *laudat Achillem.*—584 'In una membrana scriptum est *fugat* ; quod nimirum solus cum sola cupit esse. Nihil temere mutandum.' *Barth.*—591 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *et versos germana* ; Dan. Put. Petav. Bern. Lindenbrog. Cruc. et Gevart. *et versos germana.*—594 'Barde faciunt, qui malunt *admixtum* ; illud

NOTÆ

584 *Quodque fugit comites*] Omnia hæc certa indicia amoris.

585 *Intempestivus anhelet*] Id est, suspiret, quod fit præ violentia amoris.

586 *Dolos aperire parantem* [*volentem*] Volentem se detegere.

587 *Prohibetque fateri*] Fugiendo enim nihil loci relinquebat Achilli ad se detegendum.

588 *Sub matre Rhea*] Id est, cum adhuc Jupiter et Juno educarentur sub matris imperio. *Regnator Olympi*] Jupiter.

589 *Securæ*] Nihil tale a fratre timenti. *Sorori*] Junoni.

590 *Frater adhuc*] Tantum frater, et nondum conjux.

591 *Et veros* [*versos*] Bernartius legit *veros* ex vetusto codice. Similia fere locis apud Nostrum Theb. x. 'Ipsa illic magni thalamo desponsa Tonantis, Expers connubii, et timide positura sororem, Lumine demisso pueri Jovis oscula libat Simplex, et nondum furtis offensa mariti.'

592 *Nereidos*] Thetidos Nerei filia.

593 *Agenorei Bacchi*] Quia Bacchus trahebat originem ab Agenore rege Tyri ; nam Semele, mater Bacchi, filia erat Cadmi, qui erat filius Agenoris.

595 *Alternum revocare piæ Trieterica matres*] Quidam Codices : *Alternam renovare.* Fortasse scribendum : *Alternam revocare piæ Trieterida matres.*

Consuerant, scissumque pecus, terraque revulsas
 Ferre trabes, gratosque Deo præstare furores.
 Lex procul ire mares : iterat præcepta verendus
 Ductor, inaccessumque viris edicitur antrum.
 Nec satis est : stat fine dato metuenda sacerdos, 600
 Exploratque aditus, ne quis temerator oberret
 Agmine foemineo : tacitus subrisit Achilles.
 Illum, virginæ ducentem signa catervæ,
 Magnaque difficili solventem brachia motu,
 (Et sexus pariter decet, et mendacia matris,) 605
 Mirantur comites : nec jam pulcherrima turbæ

dilacerata pecora, et arbores eradicatas tellure, et dare Deo gratum furorem. Lex longe arcet mares. Venerabilis princeps iterat edicta, et specus declaratur inaccessus hominibus. Nec hoc sufficit. Sacerdos verenda stat in præscripto termino, et observat aditus, ne quis violator immisceatur muliebri turbæ. Achilles tacitus subrisit. Sociæ admirantur illum ducentem primos ordines virginæ catervæ, et solventem tardo motu ingentes lacertos : et sexus, et materni vestitus et ornatus eum pariter decet. Nec jam Deidamia formosissima est suæ turbæ, et adjecta au-

*****

enim est in scriptis, et longe *πονηρότερον*. Barth.—596 Put. *spissumque pecus*; alius Lindenbrogii codex : *sacrumque pecus*.—599 Put. *educitur antrum*.—604 Unus Barthii : *volentem brachia motu*; Petav. aliusque Lindenbrogii

NOTÆ

Solet enim Papinius *Trieterida* dicere pro trietericis. Lib. iv. 'Et atra sacrum recolit trieteris Ophelten.' Lib. vii. 'Da, parve, tuum trieteride multa Instaurare diem.' Lib. ix. 'Cum Bacchica mugit Boxus, et insanæ maculant trieterida matres.' Silius lib. iv. 'Edonis ut Pangæa super trieteride mota It juga, et inclusum suspirat pectore Bacchum.' *Trieterica* vero sen *Trieteris* dicitur sacrum, quod tertio quoque anno celebratur, ut orgia Bacchi.

596 *Scissumque pecus terraque revulsas Ferre trabes*] Furentes enim Bacchæ pecora laniabant, vellebantque arbores. Sic lib. iv. in descriptione exercitus Bacchi, Poëta inquit : 'Post exultantes spolia armentalia portant Seminecesque lupos scissasque Mimallones ursas.'

597 *Deo*] Baccho.

598 *Lex procul ire mares*] Solæ enim mulieres hæc sacra celebrabant, iisque interesse sub gravibus pœnis mares prohibebantur. *Verendus ductor*] Lycomedes.

601 *Oberret*] Ut fecit Publius Claudius in sacris Bonæ Dææ, qui, Pompeiæ uxoris Cæsaris amore captus, muliebri veste domum Cæsaris, dum per noctem sacrificia fiebant, ingressus est, et detectus sacra disturbavit.

602 *Subrisit Achilles*] Quod sacerdos eum tanquam fœminam sineret intrare.

604 *Difficili*] Tardo, pudico, ut virginem decet.

605 *Et mendacia matris*] Vestis muliebris, ornatus, gestus, ex præceptis Thetidis.

Deidamia suæ, tantumque admota superbo
 Vincitur Æacide, quantum premit ipsa sorores.
 Ut vero a tereti demisit nebrida collo,
 Errantesque sinus hedera collegit, et alte 610
 Cinxit purpureis flaventia tempora vittis,
 Vibravitque gravi redimitum missile dextra;
 Attonito stat turba metu, sacrisque relictis
 Illum ambire libet, pronosque attollere vultus.
 Talis, ubi ad Thebas vultumque animumque remisit 615
 Evius, et patrio satiavit pectora luxu;
 Serta comis, mitramque levat, thyrsumque virentem
 Armat, et hostiles invisit fortior Indos.
 Scandebat roseo medii fastigia cœli

daci Achilli, tantum ab eo superatur, quantum ipsa superat sorores. Ut autem demisit nebrida a tereti collo, et constrinxit hedera sinuosam vestem, et celse redimit flava tempora purpureis vittis, et jaculatus est valida manu thyrsus ornatum pampinis et hedera; cetera hæret timore percussa, et relinquens sacra cingit illum, et erigit demissos vultus. Talis Evius, ubi animum relaxavit apud Thebas, et explevit pectus patrio luxu, detrahit a capite coronas, et mitram, et munit ferro thyrsus virentem, et animosior aggreditur inimicos Indos. Luna subibat purpureo curru

codex: *brachia nexu*.—611 *Petav. pallentia tempora*.—616 *Evius et multo Lang. Laur. Buslid. et Lipsian.*—618 *Codd. Barthii: invadit*; quod non displicet Burmanno; *Petrens. Petav. Dan. Lang. Laur. Buslid. et edd. omnes*

NOTÆ

609 *Nebrida*] Pellem cervi, quam ferebant Bacchæ, cujus, secundum Plinium, effectus est, ut super eam dormientes serpentum accessum non timeant.

610 *Hedera*] Quæ Baccho dicata est.

612 *Redimitum*] Hedera et pampino.

614 *Pronosque*] Id est, demissos, ut virgineos.

615 *Thebas*] Intelligit Bœotias, quæ patria Bacchi.

616 *Evius*] Bacchus.

617 *Mitramque*] Hinc Bacchus *μῆτρος* dictus est. *Mitra* autem re-

dimiculum Bacchi, et ejus mystarum. Hæc vox significat vinculum, fasciulamve. Est ubi pro cingulo sumatur. Itaque *ἐμῖτρος devirginatas* exponit Scholiastes Callimachi in Hymno *Dianæ*; *μῖτρος γάρ, inquit, ἐξώννυτο, ἅς ἔλυον θραν ἐμελλον διαπαρθεύεσθαι. Cingula sumebant, eaque solvebant virgines, cum imminuendæ erant. Virentem*] Pampinis enim muniebatur Thyrsus. 618 *Armat*] Ferro scilicet. *Hostiles*] Hostes. *Indos*] Bacchus enim debellavit Indos.

619 *Scandebat, &c.*] Describit noctem per lunam.

Luna jugo, totis ubi somnus inertior alis
 Defluit in terras, mutumque amplectitur orbem.
 Consedere chori, paulumque exercita pulsu
 Æra tacent: tenero cum solus ab agmine Achilles
 Hæc secum: Quonam timidæ commenta parentis
 Usque feres? primumque imbelli carcere perdes 625
 Florem animi? non tela licet Mavortia dextra,
 Non trepidas agitare feras? ubi campus et amnes
 Hæmonii? quærisne meos, Sperchie, natatus,
 Promissasque comas? an desertoris alumni
 Nullus honos? Stygiasque procul jam raptus ad umbras 630
 Dicor? et orbatus plangit mea funera Chiron?
 Tu nunc tela manu, nostros tu dirigis arcus,
 Nutritosque mihi scandis, Patrocle, jugales:
 Ast ego pampineis diffundere brachia thyrsis,
 Et tenuare colos (pudet heu, tædetque fateri!) 635
 Jam scio: quin etiam dilectæ virginis ignem,
 Æquævamque facem, captus, noctesque diesque

culmen medii cali, ubi pigrior Somnus cadit totis pennis in terram, et involvit taciturnum orbem. Saltationes cessant, et pulsata cymbala paulum silent: cum Achilles semotus a molli turba hæc secum reputat. Quonam usque feres vestem muliebrem, qua meticulosa mater te induit, et consumes in ignavis latebris primum vigorem animi? Non datur manu vibrare bellica tela, nec insequi pavidas bestias? Ubi agri et fluvii Hæmonia? Nonne, o Sperchie, postulas natatus meos, et votos crines? An nulla cura alumni, qui te reliquit? Jamne dicor longe raptus ad inferos manes? et Chiron orbatus plorat meam mortem? Tu nunc, Patrocle, geris nostras sagittas, tu intendis nostros arcus, et ascendis equos quos alui. Sed ego jam calleo jactare manu pampineos thyrsos, et nere: (erubescio heu, pigetque confiteri!) quinetiam captus forma æquæva vir-

~~~~~

ante Gronov. invasit; Put. Gronov. Barth. Veen. et Delph. invisti.—622 Exc. Burg. exercita cursu; Toll. ad Anson. p. 391. ex libris scriptis profert: paulumque exercita plausu; quod verum putat.—628 Sperchie meatus Petav.—630 Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. ad undas; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Exc. Burg. et Petrens. ad umbras.—636 Codd. Lindenbro.

NOTÆ

- 620 *Alis*] Quas habere dicitur.   633 *Patrocle*] Patroclus enim remanserat apud Chironem.
 623 *Æra*] Cymbala, quæ in sacris Bacchi pulsabantur.   637 *Æquævamque facem*] Id est, amorem æquævæ virginis Deidamiae.

629 *Promissasque comas*] Voverat enim comas Sperchio, ex more.

Dissimulas? quonam usque premes urentia pectus
 Vulnera? teque marem (pudet heu!) nec amore probabis?
 Sic ait, et densa noctis gavisus in umbra 640
 Tempestiva suis torpere silentia furtis,
 Vi potitur votis, et toto pectore veros
 Admovet amplexus: risit chorus omnis ab alto
 Astrorum, et teneræ rubuerunt cornua Lunæ.
 Illa quidem clamore nemus montemque replevit: 645
 Sed Bacchi comites, discussa nube soporis,
 Signa choris indicta putant: fragor undique notus
 Tollitur, et thyrsos iterum vibrabat Achilles.
 Ante tamen dubiam verbis solatur amicis:
 Ille ego, (quid trepidas?) genuit quem cœrula mater 650
 Peliacis sylvis, nivibusque immisit alendum
 Thessalicis: neque ego hos cultus, aut fœda subissem

ginis tegis dies noctesque tuam flammam? Quonam usque celabis plagas urentes pectus, nec amore, pudet heu, declarabis te marem esse? Sic inquit, et lætus opportunum silentium obscuræ noctis suis furtis favere, vi fruitor puella, et adhibet toto pectore veros amplexus. Omnis multitudo astrorum risit, et cornua teneræ lunæ rubuerunt. Illa quidem Deidamia replevit clamoribus montes et sylvas; sed sociæ Bacchi, excussa somni caligine, arbitrantur signum dari sallationibus. Assuetus strepitus undique editur, et Achilles demum vibrabat thyrsos. Antea tamen solatur anxiam lenibus verbis: Quid tremis? ille ego sum, quem cœrula genitrix peperit, et quem misit educandum in nemoribus Pelii, et nivibus Thessalia. Neque ego induissem hæc indumenta, aut tulissem turpes vestes, nisi te prius aspexissem

gii: *dilectæ juvenis ignem.*—638 *Iidem codd. cum Venett. feres urgentia pectus.*—639 *Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. nec amore probaris; Dan. Put. Petav. Exc. Burg. Petrens. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Lindenbrog. Cruc. et recentt. nec amore probabis.*—643 *Put. vidit chorus.*—646 *Petav. aliusque item Lindenbrogii: discussa nocte soporis.*—648 *'Non iterum sed olim scriptum est in antiquis libris.'* *Barth.*—649 *Nonnulli codd. et Venett. verbis affatur amicis.*—651 *Hæmoniis sylvis Dan. Put. et Petav.*—657 *Sed patria ante*

NOTE

639 *Teque marem, &c.*] Quasi arguat se, quod quamvis in omnibus dissimularet virum, saltem in amore non debuisset dissimulare.

642 *Veros*] Quia prius fictos et virgineos putabat Deidamia.

643 *Risit chorus omnis ab alto astrorum*] Virgilius: 'Sed faciles nymphae risere.'

644 *Et teneræ rubuerunt cornua Lunæ*] De Luna, quæ et Diana, decenter dixit rubuerunt propter virginitatem illius.

647 *Signa choris indicta putant*] Nam clamoribus dabatur signum his sacris: unde: 'Nocturnusque vocat clamore Cithæron.'

650 *Cœrula mater*] Dea marina.

Tegmina, ni primo te visa in littore : cessi
 Te propter : tibi pensa manu, tibi mollia gesto
 Tympana : quid defles magno nurus addita ponto ? 655
 Quid gemis ingentes cœlo paritura nepotes ?
 Sed pater ante igni, ferroque excisa jacebit
 Scyros, et in tumidas ibunt hæc versa procellas
 Mœnia, quam sævo mea tu connubia perdas
 Funere : non adeo parebimus omnia matri. 660
 Vade, sed ereptum taceas, celesque pudorem.
 Obstupuit tantis regina exterrita monstis,
 Quanquam olim suspecta fides, et cominus ipsam
 Horrui, et multum facies mutata fatentis.
 Quid faciat ? casusne suos ferat parenti ? 665

in littore : propter te matri cessi : propter te porto colos manu, et muliebria tympana. Quid ploras nurum esse ingentis maris ? Quid quereris, genitura cœlo illustres posteros ? Sed tuus pater, et Scyros penitus vastabitur flammis, et ferro, et hi muri diruti mergentur in inflatos fluctus, ante quam patiar tua crudeli morte nostrum matrimonium solvi : non adeo matri obsequemur in omnibus. I, et sileas, et occultes ereptam virginitatem. Regis filia, consternata tanto prodigio, dirigit, etsi antea aliquid esset suspicata, et propius ipsum videndo horruit, et dum is fateatur, quis esset, ejus vultus mutatus videtur virum indicare. Quid agat ? an ipsa

igni codex T. R. in Obs. Misc. Tom. iv. p. 395. ubi V. D. legendum putat : Sed pater. — Ante igni, ferroque, &c. ' id est : Sed dices, pater me occidet : nihil metuas, cum ego tuus defensor futurus sim. '—659 Codd. nonnulli Lindenbrogii : connubia perdas ; alii ejusdem : connubia pandas ; ceteri omnes cum edd. connubia perdas.—661 Venett. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. etiam codd. Lipsian. Lang. Laur. et Buslid. sed arreptum. Bernartius ex conjectura, ut ait, ponit ereptum ; quod habent Petrens. Exc. Burg. Dan. Pat. Petav. et codex T. R.—664 ' In libris scriptis reperio : haud multum facies mutata fatentis. Nimirum et ante virilitatem in eo quandam senserat

NOTÆ

654 *Mollia gesto Tympana*] Tympani usus in sacris Bacchi, ut et Cybeles : illius gestatio mollis et fœminea putabatur. Hinc apud Nostrum Theb. ix. Parthenopæus exprobrat Thebanis, quod tympana ferrent. Et apud Plantum in Truculento 'Tympanotribam' pro molli sumunt interpretes.

655 *Nurus addita ponto*] Nam Thetis, mater Achillis, erat Dea marina.

656 *Cœlo*] Jovi.

659 *Connubia perdas*] Pœna enim violatæ virginitatis mors.

662 *Regina*] Deidamia. *Monstria*] Et quia cognovit Achillem virum esse, et quia ille tot minatur.

663 *Quanquam olim suspecta fides*] Respicit ad illud quod supra dixit : 'Vocisque sonum, pondusque tenentis,' &c.

664 *Mutata fatentis*] Longe alia visa est facies fatentis se virum, quanquam olim suspectus erat.

Seque simul, juvenemque premat, fortassis acerbas
 Hausurum penas ? et adhuc in corde manebat
 Ille diu deceptus amor : silet ægra, premitque
 Jam commune nefas : unam placet addere furtis
 Altricem sociam, precibus quæ victa duorum 670
 Annuit : illa astu tacito raptumque pudorem,
 Surgentemque uterum, atque ægros in pondere menses
 Occuluit, plenis donec stata tempora metis
 Attulit, et partus index Lucina resolvit.

prodat patri quid sibi acciderit ? et perdat se, simulque adolescentem fortassis soluturum grave supplicium ? et ille amor (quo diu amaverat simulatum Achillem) restabat in animo. Anxia tacet, et celat jam communem culpam. Libet unam adhibere conciam furtivo amori, quæ assensit victa amorum precibus. Illa prudenti astutia texit ereptam virginitem, et ventrem tumentem, ac menses onere molestos, donec index Lucina, completo termino, adduxit legitimum tempus, et aperuit partum.

*****

Deidamia.' Barth.—674 Codd. Lindenbrogij post hunc versum exhibent : *Explicit Achilleidos liber tertius.*

NOTÆ

668 *Ille diu deceptus amor*] Quo Achillem tanquam puellam amaverat.

669 *Jam commune nefas*] Quia cœperat assentiri, ideo *commune*, quod ante solius Achillis erat: mens enim peccat, non corpus; et unde consilium abest, culpa abest.

674 *Index*] Quod manifestat uterum celatum diu. *Lucina*] Dea quæ præest partui. *Resolvit*] Quia tendebatur antea venter. Ovidius Met. x. 'Tendit onus matrem.' Pari ratione Horatius dicit 'aperire partus': 'Rite maturos aperire partus Lenis Ilithyia, tuere matres.'

P. PAPINII STATII

ACHILLEIDOS

LIBER II.

ARGUMENTUM.

ULYSSES et Diomedes Aulide profecti ad Scyrum insulam appellant, suisque remanere in navi jussis, ne terrent, soli urbem petunt. Nacti ad portas Lycomedem regem, Ulysses, qui sint, exponit: proculdubio belli famam a Græcis contra Trojanos suscepti ad eum pervenisse: se missos exploratum, quid hostes agerent: omnia illi fateri, ut Græco, et fide notissimo. Lycomedes humanissime exceptos in regiam inducit; paratisque epulis, filias earumque comites accersi jubet, inter quas Ulysses sagacitate sua Achillem statim agnoscit. Cum autem doleret Lycomedes, quod per ætatem tam justo bello interesse non posset, Ulysses tempus arripit hanc expeditionem mirum in modum extollendi: non digniorem usquam extitisse laudis acquirendæ occasionem: omnes Græciæ principes summa cum alacritate illam amplecti; additque, eum esse abjecti omnino animi, et Diis invisum, qui cum viribus polleret, hujus gloriæ amore non inflammaretur. His adeo commotus est Achilles, ut se prodidisset illico, nisi Deidamia, quæ id animadverterat, surgens hunc sociasque secum abduxisset. Egressis virginibus, Ulysses divinam earum formam summis effert laudibus. Interpellat Lycomedes, aitque magis eas admiraturum, si sacra Bacchi ferentes, et circa Minervæ aras saltantes cerneret: quod crastina die, si vellent, se exhibiturum promittit. Acceptant avidi, ut suo consilio utile. Vix dies illuxit, cum Diomedes, Agyrta tubicine comitatus, ex nave affert thyrsos, cymbala, tympana, et alias merces ad detegendum Achillem comparatas. Sacris peractis, in regiam se recipiunt puellæ, ubi has merces collocatas vident; inter quas Ulysses clypeum et hastam poni jusserat. Orat virgines, ut quid magis arrideret eligant, nec pater prohibet. Hæ thyrsos, hæ tympana capiunt, aliæ alia. Verum ut Achilles suam conspexit in fulgenti clypeo imaginem, erubuit simul et horruit. Quo viso Ulysses prope accedens: Quid hæres? ait: scimus te Achillem esse: tota Græcia te expectat. Tunc Agyrtes signo dato tuba insonat. Fugiant puellæ, et Achilles clypeum hastamque arripit. Et conversus ad Lyco-

medem, Tibi, inquit, Achillem ad Græcos mittendi gloria erat reservata. Simulque fassus suos et Deidamiæ amores, sibi illique ignosceret, postulat, eamque uxorem petit; quem ut citius flecteret, filium ad ejus pedes projecit. Jungunt preces Græci. Tandem vincitur Lycomedes. Confirmatur affinitas, et nox securos amantes jungit. Deidamia vero, cogitans promptum Achillis discessum, effunditur in lacrymas, eumque complexa queritur, quod eadem nox eum sibi daret adimeretque: orat propriæ saluti consulat: non vanos Thetidis metus: suus reverteretur: timere se ne Trojanæ, ipsaque Helena ejus animum suis blanditiis illecebrisque expugnent. Achilles afflictam solatur, fidemque jurat, ei promittens Trojanas captivas, et diruti Ilii spolia. Summo mane navem consensurus, Diis marinis, præcipue vero Neptuno, avoque Nereo, monente Ulysse, sacrificat, et juvenca matrem placat. Dum vela faciunt, Achilles Ulysses rogat, sibi causam belli inter Græcos et Trojanos exponeret. Ulysses rem altius repetit: Deas de pulchritudine contententes ad judicium Paridis fuisse missas: Paridem illectum promissis Veneris, se ei daturam Helenam omnium Græcarum formosissimam, Deæ præmiū adjudicasse: deinde illum cum ingenti classe ivisse Spartam, raptamque Helenam Trojam abduxisse: inde Græcos, justo dolore accensos, bellum Trojanis denuntiassse. Heroës Achillem vicissim rogant, sibi diceret, quæ ejus pueritiæ primordia fuerant, quibus exercitationibus ejus corpus corroboraverit Chiron, quibusque disciplinis animum ingeniumque excoluerit. Quod, summa cum modestia, Achilles exequitur.

JAMQUE per Ægæos ibat Laërtia fluctus Puppis, et innumeræ mutabant Cycladas auræ;

Et jam navis Ulyssis, Laërteæ filii, navigabat Ægeum mare, et innumeri venti ostendebant modo hanc Cycladum, modo illam. Jam, Paros et Olearos occultantur.

Argumentum quod sequitur exhibent codd. Lindenbrogii:

*Tandem exoptata Scyro potiuntur Achivi.
Nūtitur Æaciden, dum libant fercula mensis,
Noscere; sed nondum plene tunc discit Ulyxes.
Tum ducibus Graiis demum manifestus Achilles
In sacris armisque fuit: se denique Ulyxis
Hortatu tetigit Lycomedi, et Pergama poscit.
Ut celebratus Hymen, nox conscia juxxit amantes.
Deidamia viri deplorat pectore fusa.*

NOTE

1 *Laërtia*] Ulyssis, cujus pater Laërtes.

2 *Innumeræ*] Quia, cum ipsis navigandum erat per Cycladas, quæ hinc et illinc sparsæ erant, rectum

cursum tenere non poterant; sed cogebantur gubernaculum varie flectere, et sinus velorum ventis pandere, qui hoc modo in momenta semper mutabantur: ideo 'innumeras au-

Jam Paros, Olearosque latent ; jam raditur alta
 Lemnos, et a tergo decrescit Bacchica Naxos,
 Ante oculos crescente Samo ; jam Delos opacat 5
 Æquor : ubi excelsa libant carchesia puppe,
 Responsique fidem, et verum Calchanta precantur.
 Audiit Arcitenens, Zephyrumque e vertice Cynthi
 Impulit, et dubiis pleno dedit omina velo.
 It pelago segura ratis : quippe alta Tonantis 10
 Jussa Thetin certas fatorum vertere leges

Jam excelsa Lemnos prope legitur, et Naxos Baccho sacra decrescit a tergo, Samo crescente ante oculos. Jam Delos obumbrat mare. Ibi fundunt crateras ex alta puppe, petuntque ab Apolline effectum responsi, et ut Calchas verus appareat. Arcitenens Apollo audiit, immisitque Favonium e cacumine Cynthi, et præbuit plenis velis certa præsagia. Tuta navis vadit per mare : nam imperia magni Jovis pro-

3 'Scribendum *Oliaros* in Papinio, ut et in Virgilio *Æn.* III. 126. et Strabone lib. x.' *Barth.* Stephanus de ea : 'Ὀλίapos ῥήσος τῶν Κυκλάδων νῆα.—4 Gavel Notis ad Luciani *Œcypodem* 171. Obs. Misc. Tom. x. p. 439. ex codd. suis manuscriptis legit : *Bacchia Naxos*. Vide Enrip. Cycl. 445. et Nic. Heins. et Burm. ad Ovid. Met. III. 618.—6 Edd. vett. *ibi celsa libant* ; codd. Lindenbergii : *ibi excelsa libant* ; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Petrens. et Exc. Burg. cum edd. Gronov. Barth. et Veen. *ubi excelsa libant*.—11 Aldd. Colin.

NOTÆ

ras' vocat. *Mutabant Cycladas*] Quia modo hanc, modo illam ostendebant, cum aliquas præterirent, aliquas adirent.

3 *Paros, Olearos*] Dux e Cycladibus. *Latent*] Quia relictæ post terga in horas minores videntur : unde jam remotæ minus videbantur, et quasi 'latebant.' *Alta*] Propter montes.

4 *Lemnos*] Vide Theb. v. *Decrescit*] Naturale est enim, ut quanto magis ab uno loco digredimur, is conspectui nostro subtrahatur, minorque appareat, ac sic 'decreseat,' quoniam sub minoribus et minoribus angulis cernitur : e contra ea nobis magis appareant, quibus appropinquamus, quia sub majoribus sensim et majoribus angulis ceruuntur ; unde infert 'ante oculos crescente Samo.' *Bacchica Naxos*] Insula una e Cycladi-

bus Baccho sacra dicta propter vinum optimum.

5 *Samo*] Insula maris Icarii, patria Pythagoræ. *Jam Delos opacat Æquor*] Hoc habet ratio navigationis, ut appropinquantibus ad insulam, mare minus late videatur objectu insulæ. De Delo vide Theb. I. 102.

6 *Ubi excelsa libant carchesia puppe*] Ex more quo nautæ legentes oram vel insulam alieui Deo sacram, ipsi ob prosperum cursum libabant. Vide Achill. I. notam ad versum 285.

7 *Responsique fidem*] Ut id præstet quod Calchas prædixerat, ita ut Calchas sit veridicus.

8 *Arcitenens*] Epitheton Apollinis. *Cynthi*] Montis Deli.

9 *Pleno velo*] Hoc autem maxime omen auxit.

11 *Certas leges*] Immutabiles. *Fata autem volebant*, ut Achilles dete-

Arcebant ægram lacrymis, ac multa gementem,
 Quod non erueret pontum, ventisque, fretisque
 Omnibus invisum jam tunc sequeretur Ulixem.
 Frangebat radios humili jam pronus Olympo 15
 Phœbus, et Oceani penetrabile littus anhelis
 Promittebat equis: cum se scopulosa levavit
 Scyros: in hanc totos emisit puppe rudentes
 Dux Laërtiades, sociosque resumere pontum
 Imperat, et remis Zephyros supplere cadentes. 20
 Accedunt jussi: magis indubitata magisque
 Scyros erat, placidique super Tritonia custos
 Littoris: egressi numen venerantur amicæ

hibebant Thetin mutare fixum ordinem fatorum, quæ lacrymans valde dolebat, quod non commoveret pelagus, et jam tunc insequeretur cunctis ventis et aquis odiosum Ulyssem. Jam sol, inclinata die, cælo frangebat suos radios, et spondebat fatigatis equis pervium littus Oceani, cum Scyros scopulosa apparuit. Heros filius Laërta laxavit e puppe hanc versus totos funes, et jubet comites æquor resumere, et remis adjuvare languentes ventos. Jussi appropinquant. Et plus certa, plusque manifesta erat Scyros, et eminebat templum Tritoniæ Minervæ, quæ littus servabat.

~~~~~

Gryph. et Basil. *fatorum evertere leges*; Barthins in *Notis: futorum tollere leges*; ubi falsus est quoad Venett. et Aldd. quæ edd. nullum punctum habent post *leges*.—17 *Permittebat equis* legit Dan. Heinsius ad Claudian. Paneg. in Prob. et Olyb. Cons. 23.—19 *Put. resumere portum*.—29 *Exc. Burg. et codd.*

NOTÆ

geretur et Trojam iret.

14 *Invisum*] Vide Achill. i. 94.

15 *Frangebat radios*] Bene *frangebat*: quia cum sol occidit, radii ejus franguntur ab Horizonte circulo, ut nobis videtur.

17 *Cum se scopulosa levavit Scyros*] Appropinquando enim ad illam, in horas major ac major, altiorque videbatur. Virgilius *Æneid.* iii. 'Quarto terra die primum se attollere tandem Visa.'

18 *In hanc totos emisit puppe rudentes*] Id est, ad hanc totis velis contendit. Metaphora ab equis, quibus habenæ remittuntur.

19 *Dux Laërtiades*] Ulysses.

20 *Remis Zephyros supplere cadentes*

tes] Id est, remigio adjuvare ventos in promovenda nave.

21 *Magis indubitata magisque Scyros erat*] Ad illam appropinquando, magis ac magis illam agnoscebant.

22 *Placidique super Tritonia custos Littoris*] Achill. i. 'Palladi littoræ.'

23 *Egressi numen venerantur amicæ Ætolusque Ithacusque Dea*] Mos navigantium, immo vianantium, salutare Deos, vel Genios locorum, de quo Apuleius *Florid.* initio. Virgilius *Æneid.* iii. 'Huc feror, hæc fessos tuto placidissima portu Accipit, egressi veneramur Apollinis urbem.' *Amicæ Dea*] Pallas enim Græciæ favit in bello Trojano, præsertim Diomedi et Ulyssi, cujus curam semper

Ætolusque Ithacusque Deæ: tum providus heros,
 Hospita ne subito terrerent mœnia cœtu, 25
 Puppe jubet remanere suos: ipse ardua fido
 Cum Diomede petit: sed jam prævenerat arcis
 Littoreæ servator Abas, ignotaque regi
 Ediderat (sed Graia tamen) succedere terris
 Carbasæ: procedunt, gemini ceu fœdere juncto 30
 Hyberna sub nocte lupi: licet et sua pulset
 Natorumque fames, penitus rabiemque minasque
 Dissimulant, humilesque meant, ne nuntiet hostes
 Cura canum, et trepidos moneat vigilare magistros.
 Sic segnes heroës eunt, campumque patentem, 35
 Qui medius portum, celsamque interjacet urbem,
 Alterno sermone serunt: prior occupat acer
 Tydides: Qua nunc verum ratione paramus
 Scrutari? namque ambiguo sub pectore quondam
 Verso, quid imbelles thyrsos mercatus et æra, 40

Ætolus et Ithacus egressi adorant numen faventis Deæ. Tum heros sagax, ne consternerent repentino agmine hospitales muros, imperat suos restare in nave. Ipse subit prærupta cum fidei Diomede. Sed jam Abas præfectus arcis littoralis præcesserat eos, et renuntiavit regi peregrinam navem, sed tamen Græcam, appulsam insulæ. Progrediuntur, ceu duo lupi qui facta societate in nocte obscura, licet et vadunt demisso capite, ne cura canum referat inimicos adesse, et excitet pavidos magistros ad vigilandum. Sic tacite incedunt heroës, et miscent alternos sermones transeuntes agrum qui erat medius inter portum et altam civitatem. Ardens Tydei filius prævenit: Quonam modo molimur verum indagare? jamdudum enim agito in dubio animo, ad quos usus emeris in mediis oppidis ignavos thyrsos, et Bacchica

Lindenbrogii: *secreta tamen.*—34 Turba canum Put.—35 In eodem codice: *heroës pergunt*, ex glossa.—37 'Omnes manuscripti libri quos Lindenbrogius, nos, et Jodocus Sincerus contulerunt, *terunt* referunt. Ipse Sincerus, sive Zinzerlingius, Promuls. cap. 20. priorem scripturam (*serunt*) probat. In eadem nos persuasionem sumus, cum accedentibus Aldinis exemplaribus.' Barth. Put. *terunt*; alii vero Lindenbrogii *serunt*.—39 Duo codd. Barthiani: *sub pectore dudum*; et id assertum voluit Gulielmus Canterus Nov. Lect. lib. II. cap. 8. *sub pectore quiddam* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Pat. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Am-

NOTÆ

geassit. Virgilius: 'Omnis spes Danaum et cœpti fiducia belli Palladis auspiciis semper stetit.' *Ætolus* Diomedes. *Ithacus* Ulysses.
 24 *Providus heros* Ulysses.

37 *Alterno sermone serunt*] Sumtum ab agricolis, qui incedendo agros suos semine replent.

38 *Tydides*] Diomedes.

Urbibus in mediis, Bacchæaque terga, mitrasque
 Huc tuleris, varioque aspersas nebridas auro?
 Hisne gravem Phrygibus, Priamoque armamus Achillem?
 Illi subridens Ithacus paulum ore remisso:
 Hæc tibi, virginea modo si Lycomedis in aula 45
 Fraude latens, ultro confessum in prælia ducent
 Peliden: tu cuncta citus de puppe memento
 Ferre, ubi tempus erit, clypeumque iis jungere donis,
 Qui pulcher signis, auroque asperrimus ardet.
 Hæc sat erunt: tecum lituo bonus adsit Agyrtes, 50
 Occultamque tubam tacitos apportet in usus.
 Dixerat, atque ipso portarum in limine regem
 Cernit, et ostensa pacem præfatur oliva.

tympana et cymbala, ac mitras et nebridas distinctas vario auro, et huc advexeris. Hæcne arma damus Achilli ad debellandos Phryges et Priamum? Ulysses illi subridens, paululum dimisso vultu: Hæc tibi modo adducent ad bellum Pelei filium sese sponte detegentem, si dolo occultetur inter filias Lycomedis. Tu recordare afferre ocyus omnia de nave, cum tempus erit, et addere his muneribus scutum quod signis asperum est, et coruscat auro. Hæc sufficient: Agyrtes, peritus lituo canendi, tecum veniat, et afferat ad secretos usus occultatam tubam. Dixerat, et videt regem in ipso aditu portarum, et petit pacem monstrata oliva. Ingens rumor gra-

atel. Vide Not. Var.—44 ‘Optime libri nostri: Olli subridens; ut Virgil. *Æn.* i. 258, et xii. 829. Utique geminatum usum sui parentis secutus est Papi-
 ninus; et sic habet vetus liber Bernartianus.’ Barth.—45 *Hæc tibi* Gevart. et
 margo ed. Barth. ‘Unus librorum modo sit; quæ scriptura planiorem faciat
 totum sermonem.’ Barth. *Lycomedis in aula est* codex T. R. in Obs. Misc.
 Tom. iv. p. 396. ubi V. D. conj. in aula *Fraude latet*.—49 *Put. asperrimus*
hasta; Exc. Burg. *asperrimus ardet*, et in marg. pro v. l. *pulcerrimus*.—50 *Hoc*
sat erit codd. Lindenbrogii, Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et Veneti.—53 *Unus*

NOTÆ

41 *Bacchæ terga*] Tympana, quo-
 rum usus in sacris Bacchi.

43 *Phrygibus*] Trojanis.

44 *Ore remisso*] Fronte explicata,
 relaxata. Sed forte *remisso* hic de-
 misso. *Baissent un peu la tête*. Guy-
 etus.

49 *Auroque asperrimus*] Ob cælatu-
 ras scilicet. Virgilius: ‘Cymbiaque
 argento perfecta, atque aspera sig-
 nis.’ Plinius loquens de poculis: ‘Ea
 erant excisa in asperitatem.’

50 *Lituo bonus*] Peritus, doctus.

Virgilius: ‘Cur non, Mopse, boni
 quoniam convenimus ambo, Tu cala-
 mos inflare leves,’ &c. *Agyrtes*] Fic-
 tum nomen tubicinis ab ἀγυρτή, quod
 est congrego.

51 *Tacitos*] Privatos, secretos, non
 apertos ac publicos.

53 *Ostensa oliva*] Hanc legati fe-
 rebant, ut symbolum pacis: unde
 ‘pacifera’ Poëtis dicitur. Virgili-
 us: ‘Paciferaque manu ramum præ-
 tendit olivæ.’

Magna (reor) pridem vestras pervenit ad aures
 Fama trucidis belli, regum placidissime, quod nunc 55
 Europamque Asiamque quatit : si nomina quæras
 Huc perlata ducum, fidit quibus ultor Atrides,
 Hic tibi, quem tanta meliorem stirpe creavit
 Magnanimus Tydeus, Ithacis ego ductor Ulixes.
 Causa viæ, (metuam quid enim tibi cuncta fateri, 60
 Cum Graius, notaque fide celeberrimus unus?)
 Explorare aditus, invisaque littora Trojæ,
 Quidve parent. Medio sermone intercipit ille :
 Annuerit Fortuna, precor, dextrique secudent
 Ista Dei : nunc hospitio mea tecta piumque 65
 Illustrate larem. Simul intra limina ducit.
 Nec mora, jam mensas famularis turba torosque
 Instruit : interea visu perlustrat Ulixes,
 Scrutaturque domum, si qua vestigia magnæ
 Virginis, aut dubia facies suspecta figura : 70

vis belli, quod nunc movet Europam Asiamve, dudum, ut puto, regum mitissime, perlatus est ad vestras aures. Si ad te pervenerunt ducum nomina, quibus vindex Atrides confidit, hic adest, quem fortis Tydeus genuit præstantiorem tanto patre, ego sum Ulysses princeps Ithacæ. Causa protectionis (quid enim timeam tibi omnia declarare, cum sis Græcus, et celeberrimus experta fide?) est, ut observemus aditus et odiosas ripas Trojæ, quidve Trojani moliantur. Ille Lycomedes interpellat eum in media oratione. Fortuna faveat, oro, propitiique Superi hæc secudent. Nunc dignamini hospitio vestro meam regiam, ac religiosos penates. Unaque in ardes ducit. Nec mora, famulorum turba jam sternit mensas, et lectos discubitorios. Interea Ulysses circuit oculis, et circumspicit domum, si qua sint signa proceræ virginis, aut vultus suspectus ambigua forma. Et vagatur per spatiosas por-

Bernartii: pacem profatur oliva.—56 Asiamque premit Exc. Burg.—57 Huc perlata ducum Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. Huc perlata ducum Dan. Put. Petav. Exc. Burg. Petrens. Lindembrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Gronov. et recentt.—59 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. ego dicor Ulysses.—65 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindembrog. Cruc. et Gevart. hospitio me; Petrens. Exc. Burg. T. R. Burm. Venett. S. 4. Gronov. Barth. Veen. et Delph. hospitio mea.—66 Petav. et codex T. R. intra mania.—69 Nonnulli codd. Barthiani : si quæ vestigia.—73 Gronov. in Diatr. p. 157. ed.

NOTÆ

58 Tanta meliorem stirpe creavit tre.
 Magnanimus Tydeus] Diomedes enim 70 Dubia figura] Quæ plane mul-
 Tydei filius dictus fuit 'melior pa-
 Delph. et Var. Clas. Stat. 5 H

Porticibusque vagis errat, totosque penates,
 Ceu miretur, adit: velut ille cubilia prædæ
 Indubitata tenens multo legit arva Molosso
 Venator, videat donec sub frondibus hostem
 Porrectum somno, positosque in cespite dentes. 75
 Rumor in arcana jamdudum perstrepat aula,
 Virginibus qua fida domus, venisse Pelasgum
 Ductores, Graiamque ratem, sociosque receptos.
 Jure pavent aliæ: sed vix nova gaudia celat
 Pelides, avidusque novos heroas et arma 80
 Vel talis vidisse cupit: jamque atria fervent
 Regali strepitu, et picto discumbitur ostro.

ticus, percurritque totam regiam, tanquam admiretur. Sicut venator certus de lustris prædæ percurrit agros cum muto cane Epirotico, donec cernat feram prostratam somno sub ramis, et dentes ejus jacentes in gramine. Jamdudum fama personat in secreta regia, qua puellæ servantur, navem Græcam et duces Pelasgos advenisse, eosque hospitio receptos. Aliæ jure metuunt, sed Pelei filius vix dissimulat obortam lætitiā, et flagrans optat cernere novos heroas, armaque, etiam ut erat in muliebri veste. Jamque vestibula æstuant regio tumultu, et discumbitur super

*****

Hand. ex duobus codd. legit: *muto legit arva molosso*. Vide Gul. Canteri Nov. Lect. lib. III. cap. 26.—77 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *Pelasgos*; Dan. Pnt. Petav. Petrens. Exc. Burg. Gronov. Barth. Veen. et Delph. *Pelasgum*.—79 'Non solicitanda est hæc scriptura; veteres tamen duo libri *Mira pavent aliæ* referunt.' Barth.—82

NOTE

73 *Multo* [*muto*] *Molosso*] Cane Epirotico: nam Molossia pars Epiri optimis canibus insignis. *Muto*] Gratinus in Cynegetico de cane: 'Ne voce lacesseret hostem.' Lucanus lib. IV. 'Venator tenet ora levis clamosa Molossi, Spartanos Cretasque ligat: nec creditur ulla Sylva cani, nisi qui presso vestigia rostro Colligit, et præda nescit latrare reperta, Contentus tremulo monstrasse cubilia loro.' Arnobius lib. II. miraculis naturæ annumerat, 'canem, cum invenerit prædam, cohibere et continere latratum.' Oppianus Cyneget. lib. I. Μηδ' ὑλάειν θέλοιεν, ἐπεὶ μάλα θηρευτήρσι Σιγῇ τέθμιός ἐστι, πανέροχα δ'

ἵχθυήρσι. Nec latrare velint, quoniam venantibus apta, Sed mage quærendis optata silentia lustris. Quidam codices habent *multo*.

74 *Hostem*] Aprum.

77 *Virginibus qua fida domus*] Erat, ut jam diximus Theb. I. 534. in interiore ac secretiore ædium parte, et 'Gynæconitis' Græcis appellabatur, Latinis 'Gynæceum.' Vide Vitruvium lib. VI. cap. 10.

78 *Sociosque receptos*] A Lycomedes scilicet.

81 *Vel talis*] Etiam in veste muliebri.

82 *Picto discumbitur ostro*] Vide Theb. I. ad notam vs. 526.

Tum pater ire jubet natas, comitesque pudicas
 Natarum: subeunt, quales Mæotide ripa,
 Cum Scythicas rapuere domos, et capta Getarum 85
 Moenia, suppositis epulantur Amazones armis.
 Tum vero intentus vultus ac pectora Ulixes
 Prælibat visu: sed nox, illataque fallunt
 Lumina, et extemplo latuit mensura jacentis.
 Et tamen erectumque genas, oculisque vagantem, 90
 Nullaque virginei servantem signa pudoris,
 Defigit, comitique obliquo lumine monstrat.
 Quod nisi præcipitem blando complexa moneret
 Deidamia sinu, nudataque pectora semper,
 Exertasque manus, humerosque in veste teneret, 95
 Et prodire toris, et poscere vina vetaret

lectos ornatos purpureis stragulis. Tum pater Lycomedes imperat filias castasque socias filiarum venire. Intran, quales Amazones, ubi capiunt cibum super substratas peltas in littore Mæotico, postquam populatae sunt aedes Scytharum, et expugnarunt Getarum muros. Tunc vero applicatus Ulysses decerpit oculis ora et pectora virginum. Sed nox et illata lumina eum decipiunt, et Achille illico discumbente, ejus statura latuit. Cognovit tamen illum ad id quod haberet sublatum vultum, vagosque oculos, et nulla retineret signa virginæ verecundiæ, et eum ostendit socio obliquis oculis. Et nisi Deidamia tenens illum in dulci gremio monuisset, ut erat fervidus, veste tegere nudatum tectus, manusque ac humeros, et sæpius prohibuisset surgere e lecto, et petere vinum, et reposuisset fronti fasciam auream, Achilles

Put. et picto discumbitur auro.—84 Dan. Put. Petav. alique nonnulli: Martica ripam; scripti Barthiani: Mæotida ripam.—86 'Probo scriptam lectionem, voculam adjicientem: suppositisque; nam et in triclinio, seu discumbentes, hæc lectio virgines has Amazonibus æquat.' Barth.—88 Exc. Burg. illata fessellit.—89 Put. et scripti codd. Barthii: mensura jacentum.—94 Put. nuda.

NOTÆ

84 *Mæotide ripa*] Vide Theb. XII. Intelligit Mæotin paludem.

85 *Scythicas domos*] Scythia est prima gentium Septentrionalium: a Tanai usque ad Caspium mare et ultra extenditur. *Getarum*] Conjungit Getas cum Scythiis; nam utrique Tanais ripas et hærentia ripis possederunt. Getæ etiam Thraciam incoluerunt.

86 *Amazones*] De iis lib. superiori. Sedes antiquitus habuere circa ripas

Tanais in Mæotin influentis: unde bene Poëta ait eas bello infestare vicinos Scythas ac Getas.

89 *Jacentis*] Discumbentium enim proceritas ac statura non videtur.

90 *Erectumque genas, oculisque vagantem*] Hoc non erat signum puellæ: virgines enim vultum demissum habent, modestosque oculos, non vagantes.

94 *Nudataque*] Achillis.

Sæpius, et fronti crinale reponeret aurum ;
 Argolicis ducibus jam tunc patuisset Achilles.
 Ut placata fames epulis bis terque repostis,
 Rex prior alloquitur, paterisque hortatur Achivos: 100
 Invideo vestris, (fateor,) decora inclyta gentis
 Argolicæ, cœptis: utinam mihi fortior ætas,
 Quæque fuit, Dolopas cum Scyria littora adortos

jam tunc agnitus fuisset a principibus Argivis. Ut fames sedata fuit dapibus bis terque allatis, rex prior affatur, et excitat Achivos ad bibendum: Invideo vestris cœptis, fateor, celebris ornamenta nationis Argivæ: utinam mihi essent robustiores anni, et qui fuerunt, cum subegi et profligavi in mari Dolopes aggressos Scy-

taque tempora.—100 Rex prius alloquitur Exc. Burg. paterisque invitat Achivos Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Gevart. Grasser. Lindenbrog. et Cruc. paterisque hortatur Achivos Pe-

NOTE

97 *Crinale reponeret aurum*] Quidam fasciam auream intelligunt, qua crines religantur: fascias enim aureas gestabant in fronte virgines nobiliores instar diadematis. Alii acus crinales interpretantur, quibus in fœminis ornandorum crinium compago retineretur, ne laxius fluerent, ut habet Isidorus lib. XIII. vel quibus, ut hodie, caput scalperent.

99 *Epulis bis terque repostis*] Gallice *a trois services*. Vocat Noster Theb. I. 539. 'Ordinem mensæ.' Et notat divisionem cœnæ, quæ veteribus triplex, 'Antecœna,' 'cœna,' et 'pomorum mensa.' Antecœna erat missus primus, qui et 'gustatio' seu 'gustus,' atque etiam 'promulsis' vocabatur; quod primam sitim antiqui fere mulso sedabant. 'Cœna,' missus secundus erat, in quo præcipui cibi. 'Mensa pomorum' missus tertius, in quo bellaria. Vide Lipsium Antiquarum Lectionum lib. III.

100 *Paterisque hortatur* [invitat] *Achivos*] Quidam codices habent *hortatur*. Noster in Hercule Epitrapezio Vindicia: 'Sic mitis vultus, veluti de pectore gaudens, Hortetur men-

sas.' Vetus etiam Scholiastes ponit etiam *hortatur*, et sic explicat hunc locum: 'Rex Lycomædes prior alloquitur Ulyssem et Diomedem, et hortatur illos pateris, ut satis bibant.' Et notat morem quo veteres in fine cœnæ pateras vino implebant, et sic bibebant. Virgilius *Æneid.* I. 'Postquam prima quies epulis, mensæque remotæ, Crateras magnos statuunt, ac vina coronant.' Hic porro Statii locus spectare forsân videtur Græcorum morem, qui minoribus poculis primo, deinde majoribus se invitabant. Cicero in Verrem III. 'Discumbitur: fit sermo inter eos et invitatio, ut Græco more biberetur: hospes hortatur. Pocunt majoribus poculis. Celebratur omnium sermone lætitiaque convivium.' Anacharsis apud Diogenem Laërtium *θαυμάζειν φησὶ πᾶς Ἕλληνας ἀρχόμενοι μὲν ἐν μικροῖς πίβουσι, πλησύντες δὲ ἐν μεγάλαις*. Mirari se dixit, cur Græci initio convivii parvis poculis uterentur, ubi vero saturati essent, majoribus.

102 *Argolicæ*] Græcæ.

103 *Dolopas*] Dolopes gens Thesalica in extremis finibus Phthiotidis.

Perdomui, fregique vadis : quæ signa triumphi,
 Vidistis celsas murorum in fronte carinas. 105
 Saltem si soboles, aptam quam mittere bello
 [Possem, plena forent mihi gaudia : namque juvarem.]
 Nunc ipsi viresque meas, et cara videtis
 Pignora : quando novos dabit hæc mihi turba nepotes?
 Dixerat, et solers arrepto tempore Ulixes : 110
 Haud spernenda cupis : quis enim non visere gentes
 Innumeras, variosque duces, atque agmina regum
 Ardeat ? Omne simul roburque decusque potentis
 Europæ meritos ultro juravit in enses.
 Rura urbesque vacant : montes spoliavimus altos. 115
 Omne fretum longa velorum obtexitur umbra.
 Tradunt arma patres, ruit irrevocata juvenus.
 Non alias unquam tantæ data copia famæ
 Fortibus, aut campo majore exercita virtus.
 Aspicit intentum, vigilique hæc aure bibentem, 120

rias oras, cujus victoriæ sunt monumenta altæ carinæ, quas aspexistis in fronte manium. Saltem si mihi esset soboles armis apta, quam possem ad bellum mittere, pleno gaudio afficerer: vos enim juvarem. Nunc ipsi aspiciunt meas vires in dilectis filiabus. Quando hæc turba pariet mihi novos nepotes? Dixerat, et sagax Ulysses captata occasione: Optas non contemnenda. Quis enim non cupiat videre innumeras nationes, diversosque duces, ac multitudinem regum? Omnes simul vires et gloria florentis Europæ sponte jurarunt in justum bellum. Rura urbesque vacuantur: exiimus excelsos montes: omnia maria teguntur extensa velorum umbra: genitores præbent arma filiis: volat pubes, nec retinetur. Nunquam alias tanta occasio magnanimis oblata est nominis acquirendi, nec dignior campus virtutis exercenda. Cernit intentum Achillem, et hæc haurientem avidis auribus, cum

~~~~~

trens. Exc. Burg. Venett. Gronöv. Barth. Veen. et Delph.—106. 107 Exc. Burg. mittere possem Bello, plena, &c. 'Versum 107. omittit Gronovii editio, et recte.' Daum. Deest etiam in Aldd. Colin. Gryph. et Basil. Vide Not. Var. Hunc tamen exhibent Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Exc. Burg. Petrens. Dan. Put. Petav. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. Amstel. Barth. et Delph.—114 Europæ junctos ultro Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et Venett.—117 Codd. Lindenbrogii: rapit irrevocata.—119 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. nonnulli Lindenbrogii et Venett. haud campo meliore.—120 Lang.

NOTE

Strabo lib x. et Plinius lib. iv. cap. signa.

2. Dolopes inter Ætolis gentes numerant. 105 Carinas] Tanquam monumentum e victis Dolopibus erectum.

104 Quæ signa triumphi] Id est, 120 Vigilique hæc aure bibentem] Propertius: 'Incipe, suspensis auri-

Cum paveant aliæ, demissaque lumina flectant,
 Atque iterat: Quisquis proavis et gente superbus,
 Quisquis equo jaculoque potens, qui prævalet arcu,
 Omnis honos illic: illic ingentia certant
 Nomina: vix timidæ matres, vix agmina cessant 125
 Virginea: hic multum steriles damnatus in annos,
 Invisusque Deis, si quem hæc nova gloria segnem
 Præterit: exisset stratis, nisi provida signo
 Deidamia dato cunctas hortata sorores
 Liquisset mensas, ipsum complexa: sed hæret 130
 Respiciens Ithacum, coetuque novissimus exit.
 Ille quidem incepto paulum ex sermone remisit,
 Pauca tamen jungens: At tu tranquillus in alta
 Pace mane, carisque para connubia natis,
 Quas tibi sidereis Divarum vultibus æquas 135
 Sors dedit: ut me olim tacitum reverentia tangit!
 Is decor est, formæ species permixta virili.

aliæ horreant, teneantque dejectos oculos. Et pergit. Quisquis nobilis majoribus, et gente, quisquis valet equo, et jaculo, qui præstat arcu, quicquid eminet, illic est: illic certant magna nomina: vix pavidæ matres, vix puellæ remanent. Hic jure damnatus in infamem vitam, et exonus est Superis, qui non arripit hanc novam gloriæ adipiscendæ occasionem. Surrexisset Achilles solus e lecto, nisi sagax Deidamia, illum complexa, etiam reliquisset mensas, facto signo omnibus sororibus simul discedere; sed ille moratur respiciens Ulyssem Ithacum, et egreditur ultimus e turba. Ulysses quidem non continuavit inceptam orationem, pauca tamen addens, ait: Verum tu quietus degas in profunda pace, et quæras maritos dilectis natis, quas tibi fortuna dedit æquantes pulchritudine cælestes Deas. Quampridem reverentia me prohibet, quominus de his loquar! Illa est earum venustas, ut aliquid

Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. Exc. Burg. et edd. vett. *aure trahentem.* Vide Not. Var.—122 ‘Optime libri duo: proavis et mente; ne idem dicat.’ Barth.—132 *Ille quoque* Put. paulum sermone Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett.—133 Put. ait o tranquillus.—136 *Fors dedit* Dan. Put. Petav.—137 *His decor est formæ species* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett. *Hic decor hæc formæ* Livineius, pro-

NOTE

bns ista bibam.’ Horatius: ‘Sed myris damnatus in annos.’
 magis Pugnans et exactos tyrannos 137 *Species permixta virili*] Hoc
 Densum humeris bibit aure vulgus.’ præcipue propter Achillem, quem
 126 *Multum steriles damnatus in an-* agnoverat.
 nos] Noster Theb. iv. ‘Mutos Tha-

Occurrit genitor : Quid si Bacchæa ferentes
 Orgia, Palladias aut circum videris aras ?
 Et dabimus, si forte novus cunctabitur Auster. 140
 Excipiunt cupidi, et tacitis spes addita votis.
 Cetera depositis Lycomedis regia curis
 Tranquilla sub pace silet, sed longa sagaci
 Nox Ithaco : lucemque cupit, somnoque gravatur.
 Vix dum exorta dies, et jam comitatus Agyrta 145
 Tydides aderat, prædictaque dona ferebat.
 Nec minus egressæ thalamis Scyreides ibant
 Ostentare choros, promissaque sacra verendis
 Hospitibus : nitet ante alias regina comesque
 Pelides : qualis Siculæ sub rupibus Ætnæ 150
 Naiades Ennæas inter Diana, feroxque

virile habeat. Pater interfatur : Quid si eas aspexeris ferentes Bacchi sacra, aut saltantes circum altaria Palladis ? et videndas exhibebimus, si forte contrarius Auster vos remoratur. Acceptant avidi, et spem tacite concipiunt, se votorum compotes fore. Cetera regia Lycomedis dimissis curis tranquille dormit : sed longa nox videtur solerti Ithaco, optatque diem, et somnum ægre fert. Vix dies illuxit, et jam Tydei filius advenerat Agyrta comitatus, et apportabat memorata munera. Atque etiam Scyriæ effusa e cubiculis progrediebantur, ut exhiberent venerandis hospitibus saltationes ac promissa sacra. Regina emicat præ aliis, et socius Pelei filius. Eodem modo, quo sub cautibus Ætnæ Diana, torvaque Minerva, et sponsa

bante Barthio.—141 *Excipiunt avidi* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et Venett. *Espectiunt placide* Exc. Burg.—143 *Tranquilla sub nocte silet* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et Venett. quomodo legit Nic. Heinsius in *Advers.* lib. i. cap. 10. p. 105.—144 Dan. Heinsius ad Claudian. *Eutrop.* i. 300. et Nic. Heinsius in *Advers.* l. l. ex conjectura legunt : *somnosque gravatur*.—145 *Vix exorta dies* Exc. Burg. Petav.—147 *Scyriades omnes fere codd. et edd. ante Gronov.* Vide Not. Var.—150 Dan. Heinsius ad Claudian. *Rapt. Pros.* ii. 20. legit : *quales Siculæ* ; Exc. Burg. *qualis ephene*.—151 *Naiades Ennæas* Gronovius in *Diatr.* ad Sylv. v. 3. p. 582. ed. Hand. *Naiades ethenas* Exc. Burg. *Naiades*

NOTE

- 138 *Bacchæa ferentes Orgia*] Per Ulysses vs. 47. 'Tu cuncta memento,' &c.
Bacchæa orgia intelligit plurima in orgiis gestari solita, ut vas plenum vino, vitex, vas ficibus plenum, aliaque. Ferebantur et Neurospasta, id est, simulacra nervis mobilia. Vide Plutarchum de Avaritia.
 143 *Pace*] Alii legunt nocte.
 145 *Et jam comitatus Agyrta Tydides aderat, &c.*] Ut supra præceperat

147 *Scyreides*] Paellæ regiæ.
 148 *Promissaque sacra*] Vide supra.
 149 *Regina*] Deidamia. *Comesque Pelides*] Achilles.
 150 *Siculæ Ætnæ*] Ætna mons Siciliæ, quem prope rapta est Proserpina.

Pallas, et Elysii lucebat sponsa tyranni.
 Jamque movent gressus, thiasisque Ismenia buxus
 Signa dedit, quater æra Rheæ, quater Evia pulsant
 Terga manu, variosque quater legere recursus. 155
 Tunc thyrsos pariterque levant, pariterque reponunt,
 Multiplicantque gradum, modo quo Curetes in actu,
 Quoque pii Samothraces eunt: nunc obvia versæ

regis inferi fulgebant inter Naiades Sicilia. Jamque movent pedes, et Ismenia tuba buxæ signum dedit thiasis. Quater percutiunt manu Rheæ cymbala, quater Bacchi tympana, et quater repetiere diversos recursus. Tunc simul erigunt thyrsos, et simul deprimunt, ingeminantque gradus, eo modo quo Curetes et religiosi Samothraces eunt in saltatione: nunc vultus in se invicem convertunt, eo ordine

*****

Ætnæas Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et edd. vett.—155 Nic. Heins. in *Advers.* lib. II. cap. 4. p. 236. legit: *variosque inter legere recursus.*—157 *Multiplicantque gradus* Lang. Laur. Buslid. et Lipsian. *Curetes in*

NOTE

152 *Elysii tyranni*] Plutonis, *Elysii* ab Elysiis campis. *Sponsa*] Proserpina. Addit Poëta Proserpinæ comites Dianam et Palladem, quia hæ Deæ ibi aderant jussu Jovis, cum Proserpina a Plutone rapta est.

153 *Ismenia*] Thebana, ab Ismeno Bæotiz fluvio. *Buxus*] Tibia buxæa.

154 *Æra Rheæ*] Id est, qualibus utebantur Rheæ seu Cybeles sacerdotes in ejus sacris. *Evia Terga*] Tympana, quorum usus in Bacchi sacris: nam Bacchus 'Evius' dictus est.

155 *Varios recursus*] Quod sæpe una in unum locum ex composito transiret.

156 *Levant*] In altum eodem tempore. *Reponunt*] Deorsum mittunt. In saltu thyrsos sublevabant, recidentem in terram reponebant.

157 *Multiplicantque*] Accelerant spissius passus, et crebrius movendo. *Modo quo*] Scribit quomodo varia chorearum ac saltationum genera apud alias quoque nationes usurpata exercebantur. *Curetes*] Populi Cre-

tæ insulæ, Corybantes. Dactyli, Idæi, et Cabiri etiam vocati, ex Ida monte Phrygiæ oriundi. Vide Strabonem lib. x. Idem tradit hos in Græciam trajecisse: tandem ultra Acheloum posuisse sedes, ibique, cum intonso servarent crines, 'Acarnanas' appellatos. Fuere et 'Curetes' sacerdotes Rheæ seu Cybeles. Hi in sacris ejusdem Deæ, furore correpti, certam quandam saltationis speciem agere solebant, et jactabant capita, aliosque in similem furorem impellebant.

158 *Pii Samothraces*] Samothraces populi Samothraciæ insulæ maris Egei, Thraciæ adjacentis, eo in tractu, quo Hebrus in mare effunditur. Hæc insula prius Dardania vocata. Dicuntur pii, quia rerum divinaram cultores extitisse produntur. Constat ex historicis miseros illos confugere solitos propter religionem loci, ut legimus de Perseo Macedoniæ rege, qui victus ab Æmilio in Samothraciam confugit, ut fani religione tutus esset, et discimus ex Epistola

Pectine Amazonio, modo quo citat orbe Lacænas
 Delia, plaudentesque suis intorquet Amyclis. 160
 Tunc vero, tunc præcipue manifestus Achilles,
 Nec servare vices, nec jungere brachia curat.
 Tunc molles gressus, tunc aspernatur amictus
 Plus solito, rumpitque choros, et plurima turbat.
 Sic indignantem thyrsos, acceptaque matris 165
 Tympana, jam tristes spectabant Penthea Thebæ.

qui ab Amazonibus in choreis servatur: nunc eo gyro agebantur, quo Diana incitat puellas Lacedæmonias, et implicat saltantes in suis Amyclis. Tunc autem Achilles in eo præcipue agnitus, nec curat vices custodire, nec brachia jungere. Tunc plus solito dedignatur effæminatos gradus, et vestes muliebres, rumpitque choros, et turbat omnia. Sic jam matra Thebæ carnebant Penthea, aspernant

*****

arcu codex T. R. in Obs. Misc. Tom. iv. p. 397.—161 Tunc quoque præcipue jam jam manifestus Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant.—165 'In uno, eoque fere optimo, libro legitur litera minus, matri.' Barth. Codd. Lindenbrogii pro thyrsos habent thyrsis.—166 Venett. 3. 4.

NOTE

Mithridatis, quæ extat in fragmentis Historiarum Sallustii. Antrum fuit in Samothracia 'Zerynthus' dictum, ut refert Nicandri Scholiastes ad Theriaca, Hecate sacrum. Eo confugiebant, qui in magnis periculis versabantur, quibus ubi Hecate et Corybantibus sacrificassent, se liberatum iri credebant. Vide Suidam et Scholiastem Aristophanis in Pace. Horum autem sacrorum ministri in his armisonam quandam saltationem saltabant. Obvia] Obvie, adverbium.

159 Pectine Amazonio] Turnebus lib. xxvi. cap. 30. 'Videtur,' inquit, 'pecten Amazonius chorus fuisse, quo inter se pectinatim implexæ consortæque recta serie puellæ in modum Amazonum saltabant.' Verba illa 'recta serie' exprimunt formam illius chori, qui non erat circularis, sed in longum porrectus, et, ut dentes in pectine, ordine recto dispositus. Quam explicationem Turnebi firmare Statius videtur, 'pectinem' hunc, seu choream opponendo orbiculari Lacæ-

narum saltationi. Attamen Callimachus in Hymno Dianæ circulem facit Amazonum saltationem: Πρῶτα μὲν ἐν σακέεσσιν ἐνόπλιον, αὐθι δὲ κύκλῳ Ἀρησόμεναι χόρον εὐρόν. Primum quidem Amazones cum scutis armatas, inde circulem fecere saltationem.

Modo quo citat orbe Lacænas Delia, plaudentesque suis intorquet Amyclis] Innuit hic Poëta saltationem, quam patrio ritu Lacænæ celebrabant in honorem Dianæ apud Caryas vicum Laconicæ. Nulli enim veterum dicunt hanc saltationem Amyclis actam. Sed mos Poëtarum unum locum pro alio sumere. Vide quæ diximus ad hunc versum Theb. iv. 'Plaudentique habiles Caryas resonare Dianæ.'

165 Sic indignantem thyrsos, acceptaque matris Tympana, jam tristes spectabant Penthea Thebæ] Nota fabula Penthei a matre Agave et Bacchantibus discepti. Tristes] Calamitate futura Penthei Bacchum contemnentis.

Solvuntur laudata cohors, repetuntque paterna
 Limina, ubi in mediæ jamdudum sedibus aulæ
 Munera, virgineos visus tractura, locarat
 Tydides, signum hospitii, pretiumque laboris ; 170
 Hortaturque legant, nec rex placidissimus arcet.
 Heu simplex, nimiumque rudis, qui callida dona,
 Graiorumque dolos, variumque ignorat Ulixem !
 Hinc aliæ, quas sexus iners, naturaque ducit,
 Aut teretes thyrsos, aut respondentia tentant 175
 Tympana, gemmatis aut nectunt tempora limbis :
 Arma vident, magnoque putant donata parenti.
 At ferus Æacides, radiantem ut cominus orbem
 Cælatum pugnis sævis, et forte rubentem
 Bellorum maculis, acclinem et conspicit hastam ; 180
 Infremuit, torsitque genas, et fronte relicta
 Surrexere comæ : nusquam mandata parentis,
 Nusquam occultus amor, totoque in pectore Troja est.

tem thyrsus et tympana a matre data. Discedunt puellæ laudibus celebrata, et redeunt ad paternam regiam, ubi Tydei filius jamdudum posuerat in penetralibus mediæ aulæ dona conversura oculos puellarum, munera hospitalia et saltationis præmii, rogatque capiant, nec rex mitissimus prohibet. Heu incautus, nimiumque imperitus, qui nescit insidiosa munera, fraudesque Græcorum, ac duplicem Ulysem. Hinc aliæ, quas imbellis sexus, et natura impellit, explorant aut teretes thyrsos, aut resonantia tympana, aut cingunt tempora gemmatis coronis. Conspiciunt arma, et arbitrantur oblata esse ingenti patri. At ferox Achilles, ut cernit propius fulgentem clypeum, in quo sæva prælia insculpta erant, et forte tinctum sanguine, et hastam innixam parieti, infremuit, et vertit oculos, crinesque ejus arrecti frontem deseruerunt. Obliviscitur jussa matris et occultum amorem, et totus

~~~~~

cum nonnullis codd. jam truces.—174 *Hic aliæ* qua codex T. R. *Hic aliæ* quas Burm. *Hinc aliæ* quas sensus Exc. Burg.—176 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *aut cingunt tempora vittis* ; nonnulli Lindenbrogiani : *aut jungunt tempora vittis* ; optimæ Heinsii membranæ, Exc. Burg. et edd. recent. *aut nectunt tempora limbis*. Vide Gronov. Diatr. p. 94.—176 Petav. *patri donata putabant*.—179 ‘*Cælatum pugnas, sævis et forte eleganti Græcismo vetustus codex exhibet : vulgati pugnis.*’ Dan. Heins. ad Claudian. Paneg. in Prob. et Olyb. Cons. 4. ita quoque codd. Lindenbrogii.

NOTÆ

170 *Signum hospitii*] Mos veterum notus, quo hospites, tam recipiens quam receptus, sibi invicem dona facerent. *Laboris*] Saltationis.

172 *Rudis*] Quia non cognoscebat causam donorum.

173 *Varium*] Unde δαῖδαλος sæpe vocatur ab Homero, hoc est varius.

175 *Respondentia*] Sonantia, quod reclamant pulsata.

181 *Genas*] Oculos, ut sæpe Papi-nius. *Relicta*] Alii legunt *reducta*.

Ut leo, materno cum raptus ab ubere mores
 Accepit, pectique jubeas, hominemque vereri 185
 Edidicit, nullasque ruit nisi jussus in iras;
 Si semel adverso radiavit lumine ferrum,
 Ejurata fides, domitorque inimicus; in illum
 Prima fames, timidoque pudet servisse magistro.
 Ut vero accessit propius, luxque æmula vultum 190
 Reddidit, et similem tandem se vidit in auro,
 Horruit, erubuitque simul: tunc acer Ulixes
 Admotus lateri summissa voce: Quid hæres?
 Scimus, ait, tu semiferi Chironis alumnus,
 Tu coeli, pelagique nepos: te Dorica classis, 195
 Te tua suspensis expectat Græcia signis,
 Ipsaque jam dubiis nutant tibi Pergama muris.

Troja plenus est. Ut leo, cum sublatus a mamma materna manuefactus est, et patitur comi jubeas, et reformidat hominem, et in nullum prorumpit furorem nisi jussus; si semel ferrum fulsit opposita luce, mutatur fides, domitorque fit hostis; prima fame in illum ruit; et pudet servisse pavidum magistro. Ut vero Achilles appropinquavit cominus, et fulgens clypeus vultum ejus representavit, et tandem aspexit in auro imaginem suam, infremuit, et simul erubuit. Tunc fervidus Ulysses admotus ejus lateri, inquit, summissa voce: Quid hæres? Noscimus te: tu alumnus Chironis centauri, tu nepos coeli, marisve: te classis Pelasga, te tua

~~~~~

qui forte nitebat Exc. Burg.—184 Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *tum raptus*.—186 Dan. Put. Petav. et Exc. Burg. *rapi nisi*; Exc. Burg. *in iras*.—188 *It jurata fides* Dan. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindembrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. *Ejurata fides* Exc. Burg. et Put. Vide Not. Var.—189 Dan. Put. et Petav. *timidoque juvat servisse*; Exc. Burg. *timidoque pudet servire*.—191 Codex Vossianus: *et simili talem vidit in auro*. Ita quoque Nic. Heinsius in *Adverss. lib. III. cap. 3. p. 420*. ‘Omnino legendum est cum duobus libris tantum.’ Barth.—196 *Te tua*

NOTÆ

191 *Reddidit*] Ut fit in speculo. *Similem se*] Suam imaginem.

194 *Semiferi*] Centauri, quia centauri media parte equi, altera homines.

196 *Cæli*] Jovis. *Pelagi*] Neptuni. *Nepos* hic pronepos. Et laxiore significatu ‘nepotes’ dicuntur omnes posterius, Poëtis potissimum. Achilles enim erat pronepos Jovis et

Neptuni, quos per ‘cælum’ et ‘pelagus’ Poëta innuit. *Te Dorica classis*] Respicit ad illud, quod supra dixit: ‘Omnis in absentem belli manus ardet Achillem,’ &c.

196 *Suspensis signis*] Dubiis et incertis, quasi quæ nihil audeat te absente, vel *suspensis*, quæ ulterius non procedunt, dum te expectant.

Eia, age, rumpe moras : sine, perfida palleat Ide,
 Et juvet hæc audire patrem, pudeatque dolosam
 Sic pro te timuisse Thetin: jam pectus amictu 200
 Laxabat: cum grande tuba (sic jussus) Agyrtes
 Insonuit: fugiunt disiectis undique donis,
 Implorantque patrem, commotaque prælia credunt.
 Illius intactæ cecidere a pectore vestes.
 Jam clypeus, breviorque manu consumitur hasta, 205
 (Mira fides) Ithacumque humeris excedere visus,
 Ætolumque ducem: tantum subita arma, calorque
 Martius horrenda confundit luce penates.
 Immanisque gradu, ceu protinus Hectora poscens,
 Stat medius trepidante domo. Peleia virgo 210
 Quæritur: ast alia plangebatur parte resectos
 Deidamia dolos, cujus cum grandia primum
 Lamenta, et notas accepit pectore voces,

Græcia opperitur suspensis vexillis, ipsaque Troja jam labat incertis mœnibus. Eia age, ne cuncteris: patere, fallax Ida parescat, et gaudeat genitor hæc accipere, et fraudulenta Thetis erubescat sic pro te metuisse. Jam nudabat pectus veste, cum Agyrtes, cui imperatum fuerat, tuba fortiter insonuit. Puellæ diffugiunt disiectis undique muneribus, invocantque auxilium patris, et putant excitata certamina. Illius amictus sponte delapsi sunt a pectore. Jam scutum in brachio est: et hasta brevior manu tota impletur. Res creditu difficilis, visus est superare totis humeris Ætolum ducem, et Ithacum: tantum arma repente sumpta, et eorum Martius fulgor confundunt domum horrendo lumine. Et terribilis firmo pede stat in medio trementis familiæ, ceu statim Hectorem provocaret. Non est amplius virgo Pelei filia. Verum alia ex parte Deidamia desiebat patefactas fraudes; cujus notam vocem et ingentes ejulatus ut primum Achilles audivit, restitit, et

~~~~~

sumesis Exc. Burg. at in margine pro v. l. *suspensis*.—197 *Pergama fatis* Petav. *trepidus nutant tibi Pergama muris* legit Gronovius in Diatr. ad Sylv. III. 2. p. 305. ed. Hand.—198 *Ida* Dan. Petav. et edd. vett.—204 *Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. Lindenbrog. Cruc. Gevart. Grasser. et Amstel. ceciderunt pectore vestes; Petav. ceciderunt corpore vestes; Exc. Burg. Gronov. Barth. Veen. et Delph. cecidere a pectore vestes.*—207 *Exc. Burg. colorque; in margine: 'alias calorque.'*—208 *Edd. Lindenbrog. et Cruc. perfundit luce; Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Exc. Burg. edd. vett. Gronov. Barth. Veen. et Delph. confundit luce.*—209 *Hectora poscat* Exc. Burg.—211 *In iisdem Exc. parte repostis.*—213 *Exc.*

NOTÆ

198 *Ide*] Mons Phrygiæ. *Perfida*] gerebat, qui longior est hasta bellica.
 Propter violatum jus hospitii a Paride. 206 *Ithacum*] Ulyssem.
 205 *Brevior*] Respectu thyrsi quem 207 *Ætolumque ducem*] Diomedem.

Hæsit, et occulto virtus infracta calore est.
 Dimittit clypeum, regisque ad lumina versus, 215
 Attonitum fatis, inopinaque monstra paventem,
 Sicut erat, mediis Lycomedem affatur in armis :
 Me tibi, care pater, (dubium dimitte timorem,)
 Me Thetis alma dedit: te pridem tanta manebat
 Gloria: quæstum Danaïs tu mittis Achillem, 220
 Grator et magno (si fas dixisse) parente,
 Et dulci Chirone mihi: sed corda parumper
 Huc adverte libens, atque has bonus accipe voces.
 Te Peleus nato socerum, et Thetis hospita jungunt,
 Allegantque suos utroque a sanguine Divos. 225
 Unam virgineo natarum ex agmine poscunt.
 Dasne? an nos humiles tibi degeneresque videmur?
 Non renuis: junge ergo manus, et concipe foedus,
 Atque ignosce tuis: tacito jam cognita furto
 Deidamia mihi: quis enim his obstare lacertis, 230
 Quæ potuit nostras possessa evadere flammæ?

virtus mollita est a recondito amore. Dimittit scutum, et converſus ad regem Lycomedem, ut erat armatus, cum alloquitur, consternatum fatis, et reformidantem subita prodigia: Dilecte pater, (pelle ancipitem metum,) alma Thetis me tibi tradidit. Tantus honos dudum te expectabat. Tu mittis ad Græcos desideratum Achillem. Majus a te accepti, quam ab ingenti genitore (si licet ita loqui) et a caro Chirone. Sed parumper velis huc animum attendere, et propitius hæc verba admitte. Peleus, et Thetis, quam hospitio accepisti, dant te socerum filio, et uterque profert Deos ex suo genere: petunt unam e filiabus tuis mihi conjugem. Concedisme? An nos tibi videmur abjecti et ignobiles? Non recusæ. Da manus igitur, et profer verba affinitatis, et indulge veniam tuis: jam Deidamia mihi cognita est clandestino furto. Quis enim potuit resistere his brachiis? Quæ, cum in nostra esset potestate, potuit meo amoris non cedere? Jube me

Burg. et natas.—214 Petav. et Exc. Burg. dolore.—215 Codd. Lindenbrogii: lumina versus.—221 Grator es Petav. et vetus codex Bernartii.—222 Exc. Burg. tu corda.—228 Nam renuis Dan. Put. Petav. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. Vide Not. Var.—229 Iidem codd. et edd. vett. nam cognita.—231 Put. repellere flammis.—233 Exc. Burg. quid lumina torques.—234

NOTÆ

214 *Infracta*] Valde fracta. Virgilius: 'Turans ut infractos adverso Marte Latinos.'

216 *Inopinaque monstra*] Sic superioris libro de Deidamia: 'Obstupuit tantis regina exterrita monstribus.'

221 *Parente*] Peleo.

228 *Non renuis: junge ergo manus, &c.*] Silentium, et habitum Lycomedis, vultumque non aversum pro consensu accipit Achilles, eoque pignus ejus dextram fugitat.

Me luere ista jube: pono arma, et reddo Pelasgis,
 Et maneo: quid triste fremis? quid lumina mutas?
 Jam socer es: natum ante pedes projecit, et addit:
 Jamque avus: immitis quoties tractabitur ensis, 235
 Turba sumus: tunc et Danaï, per sacra fidemque
 Hospitii, blandusque precum compellat Ulixes.
 Ille, etsi caræ comperta injuria natæ,
 Et Thetidis mandata movent, prodique veretur
 Depositum tam grande Deæ, tamen obvius ire 240
 Tot metuit fatis, Argivæque bella morari.
 Fac velit: ipsam illic matrem sprevisset Achilles.
 Ne tamen abnueret genero se jungere tali,
 Vincitur: arcanis effert pudibunda tenebris
 Deidamia gradum, veniam nec protinus amens 245

solum ista persolvere: depono arma, et ea restituo Pelasgiæ, et resto. Quid tristis fremis? Quid avertis oculos? Jam socer es. Projecit filium ante pedes, et addit: Et jam avus. Quoties crudelis gladius stringetur, plures sumus, qui te flectent. Tum Græci et Ulysses blandis precibus, per sacra et religionem hospitii, pro eo intercedunt. Ille, etsi cognita contumelia filia, et jussa Thetidis eum tangant, timeatque tam magnum depositum Deæ prodi, veretur tamen se fatis opponere, et differre bella Argivæ. Pone velit: Achilles in hoc casu contemnisset ipsam gentricem. Cedit igitur, ne recusaret se sociare tali genero. Pudibunda Deidamia promovet gressum e secretis penetralibus, et impos sui, non statim putat patrem sibi

*****

Put. *prostravit et addit.*—235 In eodem codice: *iterabitur ensis.*—239 Exc. Burg. *prodique videtur.*—243 'Vocula tamen mire hic posita est: 'simul' enim aut tale quid designet oportebit, aut omnino erit supervacua. Totus versus *videbitur*, aut eam excusationem habet, quod post fatum auctoris editus sit hic liber. Melius aberit versus.' Barth.—244 Vincimur Exc. Burg.—245 Codd.

NOTE

232 *Me luere ista jube*] Avertit noxam ab coacta in se auctorem delicti: nam supra puellam excusat ab imbecillitate sexus. *Pono arma*] Quasi paratus ad dandas pœnas.

234 *Natum*] Pyrrhum, qui hactenus occultus fuerat.

235 *Immitis quoties tractabitur ensis Turba sumus*] Id est, si sumas arma contra nos ad vindicandam injuriam tibi factam, jam turba sumus ad petendam veniam; præsertim Pyrrhus

qui innocens est. Britannicus vero sic interpretatur: Securitatem regni socero promittit, cum dicat jam genus auctum esse. Est enim sensus: Multi quidem erimus, si quando in nos arma movebuntur, ut facile nos tueri possimus.

239 *Thetidis mandata movent, &c.*] Vide lib. sup. vs. 360.

240 *Depositum*] Ibidem vs. 385.

242 *Fac velit*] Supple, retinere.

Credit, et opposito genitorem placat Achille.
 Mittitur Hæmoniam, magni qui Pelea facti
 Impleat, et classem comitesque in prælia poscat.
 Nec non et geminas regnator Scyrius alnos
 Deducit genero, viresque excusat Achivis. 250
 Tunc epulis consumta dies, tandemque receptum
 Fœdus, et intrepidus nox conscia jungit amantes.
 Illius ante oculos nova bella, et Xanthus, et Ide,
 Argolicæque rates : atque hæc jam cogitat undas,
 Auroramque timet : cara cervice mariti 255
 Fusa novi, lacrymas jam solvit, et occupat artus.
 Aspiciamne iterum, meque hoc in pectore ponam,

ignovisse, et mitigat illum ostenso Achille. Mittitur in Thessaliam, qui certiore faciat Peleum tantum casus, et petat classem militesque ad bellum. Necnon et princeps Scyrius præbet genero duas naves, et excusat impotentiam suam apud Græcos. Tunc dies transacta est conviviis, tandemque affinitas confirmata, et nox lætis copulat securos amantes. Novum bellum, Xanthus, et Ide, navesque Argivæ obversantur ante oculos illius Achillis. Et hæc Deidamia cogitat maris casus, metuitque adventum diei. Instrata dilecto collo novi conjugis, jam emittit fletus, et illum complectitur : Tene denuo cernam, Æacide, et me collocabo in hoc pectore? et denuo

Lindenbrogii : *venia*.—247 *Petav. magno qui Pelea facto ; Lindenbrogiani : magnis qui Pelea factis ; Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. Plant. et recentt. magni qui Pelea facti*.—251 'In uno manu exarato libro voculæ tandem superscriptum *thalamo ; in altero tædis*.' Barth.—252 'Et hic maculatum puto Papinium, non enim *nox*, sed *sax*, præferunt eadem membranæ.' *Idem*.—253 Edd. vett. cum multis codd. *Ida*.—256 *Fessa Exc. Burg*.—257 *Aspiciam te iterum* scribendum putat Barthius cum scriptis.—258

NOTÆ

246 *Opposito Achille*] Id est, intercedente, vel objecto, quasi in eum vim noxamque omnem transferens.

247 *Magni facti*] 'Magnum factum' vocat, et quod gener factus est regis Lycomedis, et quod ab universa Græcia in bellum poscatur.

249 *Regnator Scyrius*] Lycomedes.

250 *Deducit*] Proprie locutus est : nam 'deducere' est de terra in aquam ducere. Virgilius : 'Deducunt socii naves, et littora complent.' 'Subducere' vero est de aqua in terram. Virgilius : 'Subducite naves.' *Viresque excusat Achivis*] Impotentiam

suam, seu quod non possit plures naves mittere.

251 *Tunc epulis consumta dies*] Non quod tota die epulis indulissent : sed quod in occasu solis cœnassent, more veterum, qui solebant in occasu tantum cœnare, cum in die semel cibum sumerent.

252 *Fœdus*] Connubii scilicet inter Deidamiam et Achillem.

253 *Xanthus*] Fluvius Phrygiæ prope Trojam. *Ide*] Mons Phrygiæ, ut sæpius diximus.

257 *Ponam*] Amplexando te.

Æacide? rursusque tuos dignabere partus?
 An tumidus Teucrosque lares, et capta reportans
 Pergama, virginæ nolis meminisse latebræ? 260
 Quid precer, heu, timeamve prius? quidve anxia mandem,
 Cui vix flere vacat? modo te nox una deditque,
 Inviditque mihi. Thalamis hæc tempora nostris?
 Hicne est liber Hymen? o dulcia furta, dolique,
 O timor! eripitur miseræ permissus Achilles. 265
 I, (neque enim tantos ausim revocare paratus),
 I, cautus, nec vana Thetin timuisse memento.
 I felix, nosterque redi: nimis improba posco.
 Jam te spectabunt lacrymis planctuque decoræ
 Troades, optabuntque tuis dare colla lacertis, 270
 Et patriam pensare toris: aut ipsa placebit
 Tyndaris, incesta nimium laudata rapina.

agnosces tuum filium? An superbus, et referens penates Teucros, ac spolia expugnati Ilii, notis recordari muliebrem latebram? Quid rogem, heu, et quid prius metuum? quidve sollicita tibi præscribam, cui vix datur tempus plorandi? Una nox modo te præbuit mihi et abstulit. Hæcne sola momenta data nostro conjugio? hocne est liberum matrimonium? O blanda furta, dolique, o metus! Achilles a me infelici avellitur, cum illo frui licitum sit. Vade, (neque enim ausim remorari tantam expeditionem,) vade et recordare providus Thetin non frustra metuisse. I fortunatus, et noster revertere: molesta nimium peto. Troades fletibus et lamentis formosa te respicient, et cupient præbere colla tuis brachiis, et rependere patriam matrimonio. Aut ipsa Helena, nimium laudata adulterino raptu, tibi placebit. Verum ego,

*****

Exc. Burg. rursusque meos.—259 Exc. Burg. An tumidosque lares Teucros.—261 Heu precor? heu timeamve edd. vett.—262 In iisdem Exc. flere licet.—264 Hic eine liber codd. Lindenbrogii.—265 O timor! abripitur miseræ permissus ex codd. suis legit Tollius ad Auson. p. 749. O timor! eripitur miseræ promissus Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. O timor! abripitur miseræ promissus Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. O timor! eripitur miseræ promissus Gronov. Barth. Veen. et Delph. Ita quoque legit Nic. Heinsius in Syllog. Epist. Tom. II. p. 746.—266 Barthius malit: nisi si improba.—270 In uno codice Barth. ut et Lindenbrogianis: colla catenis.—271 Et pensare toris primam Exc. Burg.—272 In iisdem: incerta nimium.—275 Quod nage in iisdem.

NOTÆ

258 Tuos partus]	Pyr rhum filium.	sancte et juste illo frui concessum est.
260 Virginæ latebræ]	Sub veste muliebri latuisse.	269 Lacrymis planctuque decoræ]
264 Liber Hymen]	Nam antea clandestinus erat.	'Lacrymæ fecere decorem.'
265 Permissus]	Id est, postquam	272 Tyndaris]
		Helena Tyndari filia. Incesta nimium laudata rapina]

Ast ego vel primæ puerilis fabula culpæ
 Narrabor famulis, aut dissimulata latebo.
 Quin age, duc comitem : cur non ego Martia tecum 275
 Signa feram ? tu pensa manu, Bacchæaque mecum
 Sacra, quod infelix non credet Troja, tulisti.
 Attamen hunc, quem mœsta mihi solatia linquis,
 Hunc saltem sub corde tene : et concede precanti
 Hoc solum, pariat ne quid tibi barbara conjux, 280
 Ne qua det indignos Thetidi captiva nepotes.
 Talia dicentem non ipse immotus Achilles
 Solatur, juratque fidem, jurataque fletu
 Spondet, et ingentes famulas, captumque reversus
 Iliion, et Phrygiæ promittit munera gazæ. 285
 Irrita ventosæ rapiabant verba procellæ.

vel narrabor captivis fabula primæ culpæ tuæ pueritiæ, aut neglecta oblivioni dabor. Quin age duc me sociam : cur non ego geram tecum bellica vexilla ? Tu manu gestisti mecum colos, et tulisti sacra Bacchi, quod infortunata Troja non credet. Attamen hunc saltem serva in memoria, quem mihi relinquis triste levamentum, et hoc tantum oranti indulge, ne barbara uxor gignat filios ex te, ne qua serva det Thetidi ignobiles nepotes. Achilles non ipse immotus consolatur hæc loquentem, et dat fidem, confirmatque lacrymis, et ei promittit, cum rediret, nobiles captivas, opesque expugnati Ilii, et thesauros Phrygios. Venti auferebant vana dicta. Dies educta

—276 *Bacchæaque tecum* Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant.—279 *Hunc sub corde tene et misere concede precanti* Venett. et *concede roganti* nonnulli codd. Lindenbrogii.—286 Bernardinus Cyllenius ad Tibull. III. 6. hunc versum citat ita : *Irrita ventosæ linguens promissa procellæ*. At neque codd. nec libri impressi quicquam mutant. Hic in Lindenbrogianis legitur : *Explicit Achilleidos liber quartus*. Deinde sequitur hoc libri quinti Argumentum :

*Navigat ad Trojam Quinto fatalis Achilles
 Dardaniæ : memoratque Ithacus primordia belli.
 Ille sed Cnidem vitæ morumque docebat
 Cruda rudimenta, dederat quæ semivir acer,
 Et Laërtiaden, fluctus sulcante carina.*

Hi vero versus extant in Exc. Burg.

*Mox jubare exorto [ita deficit] complexibus axit
 Conjugis et divis pelagi de more limotrato [ita abundat]
 Navigat Æacides oculos ad mœnia vertit
 Fractus amore delos [lege dolos] maternos dñat Ulyxes*

NOTE

Astute eam in contemtum ac odium 285 *Gazæ*] Vocabulum Persicum trahit. significat divitias.

280 *Barbara*] Græci alias gentes 286 *Irrita verba*] Quia periit in bello Trojano, nec exequi potuit, quæ

'barbaras' vocabant. promiserat.

284 [*Captum Iliion*] Id est, prædam

e capto Ilio seu Troja.

Delph. et Var. Clas.

Stat.

5 I

Exiit implicitum tenebris humentibus orbem
 Oceano prolata dies, genitorque coruscæ
 Lucis, adhuc hebetem vicina nocte, levabat,
 Et nondum excusso rorantem lampade ponto. 290
 Et jam punicea nodatum pectora palla,
 Insignemque ipsis quæ prima invaserat armis
 Æaciden (quippe aura vocat, cognataque suadent
 Æquora) prospectant cuncti, juvenemque, ducemque
 Nil ausi meminisse, pavent: sic omnia visu 295
 Mutatus rediit, ceu, nunquam Scyria passus
 Littora, Peliaco raptus descendat ab antro.
 Tunc ex more Deis (ita namque monebat Ulixes)
 Æquoreis, Austrisque litat, fluctuque sub ipso
 Cœruleum regem tauro veneratur, avumque 300

Oceano liberavit mundum humidis tenebris, quibus involutus erat, et pater splendentis luminis extollebat faciem adhuc hebetem proxima nocte, et manantem mari nondum excusso. Et omnes conspiciunt Æaciden jam indutum purpurea chlamyde, et conspicuum iisdem armis, quæ prima apprehenderat, (quippe aura invitat, et cognata maria hortantur,) et reformidant juvenem ducem, nihil ausi recordari. Sic mutatus omnium oculis apparuit, ceu nunquam attigisset Scyrias oras, et descenderet eductus a spelunca Peliaca. Tunc, Ulyssis monitu, ex more sacrificat Diis marinis, et ventis, et qua fluctus alluit, immolat taurum cœruleo regi, avoque Nereo, et mater pla-

Explicat et jussus moveat cur Græcia bellum

Pellidesque suæ narrat priordina [lege primordia] vitæ.

Pro limotrato legendum litato ex vs. 298. 299. de ceteris non liquet.—290 Codd. Bernartii: *excurso*; Aldd. Colin. Gryph. et Basil. *excuso*. Exc. Burg. *excusso radiantem*.—291 Exc. Burg. et edd. vett. *nudantem pectora*.—292 In iisdem Exc. *quæ modo invaserat*.—295 Nonnulli codd. *palam pro pavent*. Vide Not. Var.—297 Exc. Burg. *discebat ab antro*.—298 In iisdem: *monebat Achilles*.—299 Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Aldd. Colin. Gryph. Basil. et Plant. *matrique litat*; Exc. Burg. *astrisque litat*; at in margine pro v. l. 'aliter aus-

NOTÆ

293 *Cognataque*] Propter Thetin matrem Deam marinam.

295 *Nil ausi meminisse*] Muliebris vestis, qua Achillem indutum viderant.

297 *Peliaco*] In quo educatus fuerat a Chirone.

298 *Tunc ex more Deis Æquoreis Austrisque litat*] Ex more scilicet navigantium, qui Diis marinis et ventis litabant vino, et extis taurinis. Vir-

gilius: 'Di quibus imperium Pelagi, quorum æquora curro, Vobis lætus ego candentem in littore taurum Constitnam ante aras voti reus, extaque salsos Porriciam in fluctus, et vina liquentia fundam.'

299 *Fluctuque sub ipso*] Id est, qua fluctus alluit.

300 *Cœruleum regem*] Neptunum. *Tauro veneratur*] Virgilius: 'Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo.'

Nerea : vittata genitrix placata juvenca est.
 Hic spumante salo jaciens tumida exta profatur :
 Paruimus, genitrix, quanquam haud toleranda jubebas,
 Paruimus nimium, bella ad Trojana ratesque
 Argolicas quæsitus eo. Sic orsus, et alno 305 -
 Insiluit, penitusque Noto stridente propinquis
 Abripitur terris : jamque ardua crescere nubes
 Incipit, et Scyros longe decrescere ponto.
 Turre procul summa, lacrymis comitata sororum,
 Confessumque tenens, et habentem nomina Pyrrhum, 310
 Pendebat conjux, oculisque in carbasa fixis
 Ibat, et ipsa fretum et puppem jam sola videbat.

cata est juvenca vittis ornata. Hic jaciens in spumosos fluctus tumida viacera, inquit : Paruimus, mater, etsi indigna imperabas. Nimium paruimus. Quæsitus vado ad bellum Trojanum, et naves Græcas. Sic loquitur, et insiluit in navem, et vento flante cum strepitu avellitur a proximis ripis. Et jam excelsæ nubes crescere incipiunt, et Scyros longe in mari decrescere. Uxor stipata flentibus sororibus et amplectens filium Pyrrhum nomine, quem tunc confitebatur, pendebat ex alta turre, et fixis oculis vela insequabatur, et ipsa jam sola videbat mare et navem. Ille quo-

*****

tris.—307 *Arripitur terris : et jam ardua* Lang. Laur. Bnslid. Lipsian. et edd. vet. *Abripitur terris* conj. Bernartius. Codd. Lindenbrogii : *cernere nubes*.—308 Codd. Lindenbrogii et Venett. *longo discernere ponto*. Vide Not. Var.

NOTÆ

Hinc enim (ut scribit Plinius) opimæ victimæ, et laudatissima Deorum placatio. *Avumque Nerea*] Nam Nereus erat pater Thetidis matris Achillis.

301 *Vittata genitrix placata juvenca*] Ita ex more inaurabantur victimæ cornua, et vittis ornabantur.

302 *Spumante salo jaciens tumida exta*] Virgilius supra : 'Extaque salsos Porriciam in fluctus.' Sic Scipio apud Livium procedens in Africam, dum Diis maris sacrificat, exta in mare jactat.

305 *Quæsitus*] Quantum in me fuit, parui tibi.

307 *Ardua crescere nubes*] Quia vapores elevantur supra mare, et nubes efficiunt, quæ navigantibus sensim

maiores apparent.

308 *Et Scyros longe decrescere ponto*] Ob rationem supra allatam vs. 4. quia scilicet recedebant ab ea. Simile illud Virgillii in III. 'Phæacum abscondimus arces.' Et : 'Terræque urbesque recedunt.' *Longe*] Scripti habent *longo*. Solet interdum Statius 'longum' ponere pro lato aut longe distanti. Sic Theb. v. 'Longo rapit arva morantia passu.' Protreptico ad Crispinum : 'Atque oculos longo querar aëre vinci.'

310 *Confessumque*] Passive, id est, quem jam confitebatur. *Pyrrhum*] Vocatus et Neoptolemus.

311 *Conjux*] Deidamia.

312 *Sola*] Præ amore.

Ille quoque obliquos dilecta ad mœnia vultus
Declinat, viduamque domum, gemitusque relictæ
Cogitat: occultus sub corde renascitur ardor, 315
Datque locum virtus: sensit Laërtius heros
Moerentem, et placidis aggressus flectere dictis:
Tene, (inquit,) magnæ vastator debite Trojæ,
Quem Danaæ classes, quem Divum oracula poscunt,
Erectumque manet reserato limine bellum, 320
Callida fœmineo genitrix velavit amictu?
Commisitque ullis tam grandia furtâ latebris?
Speravitque fidem? nimis o suspensa, nimisque
Mater! an hæc virtus tacita torperet in umbra,
Quæ, vix audito litui clangore, refugit 325
Et Thetin, et comites, et quos suppresserat ignes?
Nec nostrum est, quod in arma venis, sequerisque pre-
cantes:
Venisses ultro. Quem talibus occupat heros
Æacides: Longum est resides exponere causas,
Maternumque nefas: hoc excusabitur ense 330
Scyros, et indecores, fatorum crimina, cultus.

que Achilles retorquet obliquum vultum ad caros muros, reputatque secum viduam domum, ac dolorem desertæ Deidamiz. Latens amor in ejus corde rursus excitatur, et virtus cedit. Heros Laërtæ filius animadvertit eum tristem esse, et leni sermone tentans eum avertere: O fatalis, ait, eversor ingentis Trojæ, quem classes Græcorum ac Deorum responsa postulant, et quem suspensus exercitus in apertis foribus expectat, astuta mater tene texit muliebri veste, et occuluit alicubi tam ingens furtum? et credidit quod hoc reticeretur? O nimis sollicita, et nimium mater! An langueret in mutis tenebris hæc virtus, quæ vix audito tubæ sonitu reliquit et Thetin et socias, et suos ignes, quos suppresserat? Nec nostrum tribuendum est, quod venis in bellum, et sequeris precantes: sponte venisses. Quem Heros Æaci nepos interpellat talibus verbis: Prolixum esset explicare causas inertiz, maternumque scelus. Scyros et ingloriz vestes, flagitia fatorum, redimentur hoc gladio. Tu potius, dum placi-

—317 *Hærentem* Exc. Burg. et codd. Tollii; quem vide ad Auson. p. 369.—
319 *Quem Danaæ* codd. Lindenbrogil.—322 Exc. Burg. *illis* pro *ullis*.—328
Venisses dixit Put.—331 Exc. Burg. *vultus* pro *cultus*.—332 *Zephyrisque fruun-*

NOTÆ

316 *Laërtius heros*] Ulysses.

318 *Debite*] Fato scilicet.

320 *Reserato limine bellum*] Respex-
it ad Romanorum morem, qui de-
nuntiatio bello templum Jani aperie-
bant.

326 *Et Thetin*] Thetidis respectum.

Comites] Filias Lycomedis.

331 *Fatorum crimina*] Vide quæ
diximus ad Theb. xi. 188. et ad lib.
v. Sylvarum Protept. ad Crispinum
vs. 81.

Tu potius, dum lene fretum, Zephyrisque feruntur
 Carbasa, quæ Danaïs tanti primordia belli,
 Ede: libet justas hinc sumere protinus iras.
 Hic Ithacus paulum repetito longius orsu : 335
 Fertur in Hectorea (si talia credimus) ora
 Electus formæ certamina solvere pastor
 Sollicitas tenuisse Deas, nec torva Minervæ
 Ora, nec ætherei sociam rectoris, amico
 Lumine, sed solam nimium vidisse Dionen. 340
 Atque adeo lis ista tuis exorta sub antris
 Concilio Superum, dum Pelea dulce maritat

dum est mare, et vela inflantur Zephyris, dic, quæ sint Graiis initia tanti belli, ut inde exemplo concipiam æquum odium. Ithacus hic rem paulo altius repetens, ait: Tradunt, si talibus fides adhibenda, pastorem in plaga Phrygia, electum judicem ad dirimendam formæ controversiam, tenuisse suspensas Deas, nec resperxisse propitiis oculis vultum trucis Minervæ, nec uxorem celestis regis, sed plus æquo solam Venerem. Hancque contentionem natam esse in tuis speluncis voluntate numinum,

tur Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc.—334 *Ede* licet Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett.—336 *Fertur in ætherea* Exc. Burg.—338 *Sollicitas habuisse* margo ed. Barth. ex codd. Vide Not. Var.—339 Lang. Laur. Buslid.

NOTE

336 *Hectorea*] Id est, Phrygia, sic dicta ab Hectore Priami regis Phrygiæ filio.

337 *Electus formæ certamina solvere pastor*] *Solvere* pro 'ad solvendum.' *Pastor*] Invidiose Paridem vocat 'pastorem,' quia inter pastores educatus fuerat. Tangit autem fabulam, qua produnt, convocatis ad Nuptias Thetidis et Pelei omnibus Diis Deabusque, solam Discordiam omissam fuisse. Unde iratam projecisse inter epulantes pomum cui inscriptum erat, 'pulchriori detur.' Hinc orta contentione de pulchritudine inter Junonem, Minervam, et Venerem, eas Jove remissas fuisse ad judicium Paridis, qui secundum Venerem judicavit, promissa sibi Helena.

338 *Sollicitas tenuisse Deas*] Liber haud spernendus: *Sollicitas habuisse*

Deas. Cato in fr. 'Me sollicitum, atque exercitum habitum esse, ac porro fore.' Plautus Menæchmis: 'Qui neque leges, neque æquum bonum usquam colunt, sollicitos patronos habent.' Terent. Heaut. 'Relevi dolia omnia, omnes series; omnes sollicitos habui.' Gronovius.

339 *Ætherei sociam rectoris*] Junonem.

340 *Dionen*] Venerem, cujus mater Dione Homero. Ipsa 'Dione' vocatur a Poëtis. Statius lib. i. 'Multa super Thebis Bacchum, ausuramque Dionen Dicere.' Ovidius: 'Hippolyte infelix, velles coluisse Dionen, dum consternatis diripereris equis.'

341 *Tuis*] In quibus scilicet educatus fuisti.

342 *Dulce*] Adverbium.

Pelion, et nostris jam tunc promitteris armis.
 Ira quatit victas : petit exitialia iudex
 Præmia : raptori faciles monstrantur Amyclæ. 345
 Ille Phrygas lucos, matris penetralia cædit
 Turrigeræ, vetitasque solo procumbere pinus
 Præcipitat, terrasque freto delatus Achæas
 Hospitis Atridæ (pudet heu, miseretque potentis
 Europæ !) spoliat thalamos, Helenaque superbus 350
 Navigat, et captos ad Pergama devehit Argos.
 Inde dato passim varias rumore per urbes,
 Undique inexciti sibi quisque et sponte coimus

dum Pelion jungit felici connubio Pelea, et jam tunc promittebaris nostris armis. Victa Dea ira inflammantur. Iudex poscit funestam mercedem. Faciles Amyclæ ostenduntur raptori. Ille amputat sylvas Phrygas, sacras turrigenæ matri, et projicit humi pinus, quas nefas succidere, et vectus mari in regiones Achæas, (heu pudet et miseret potentis Europæ !) rapit uxorem Atridæ sui hospitis, et superbus Helena transfretat, ac defert Trojam captos Argos. Hinc, ubi manavit hæc fama per diversa oppida, undique ultro convenimus non instigati, unusquisque in suam

~~~~~

Lipsian. et edd. vett. nec ætherei germanam regis amico.—343 Edd. vett. jam nunc. Bernartius ex veteri codice correxit.—344 *Ira coquit victas, vel acuit victas* malit Nic. Heinsius in Adverss. lib. iv. cap. 3. p. 578.—346 ‘*Phrygas lucos* scribendum cum optimis multis membranis.’ Barth. *Ille Phryges lucos* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett.—347 Put. *proscribere pinus*.—353 *Undique in exitio* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. in exitiis quisque

NOTÆ

343 *Et nostris jam tunc promitteris armis*] Catullus, dum facit Epithalamium in Nuptiis Pelei, promittit Achillem clarum in bello Trojano futurum.

344 *Victas*] Junonem et Minervam. *Exitialia*] Quæ exitio fuere sibi patriæque. Unde lib. superiori ‘temerarius’ dicitur ‘arbiter.’

345 *Præmia*] Helenam. *Amyclæ*] Amyclæ oppidum Laconicæ. Dixit Amyclas pro Sparta, ob locorum vicinitatem, et quod utraque sub Menelai ditione erat. Non enim Paris expugnavit Amyclas, sed Spartam, ut supra diximus. *Faciles*] Qb promissa Veneris.

346 *Matriæ Turrigeræ*] Cybeles ma-

tris Deorum, quæ repræsentabatur vecta curru tracto a leonibus, cum corona turrita in capite. *Cædit*] Ad fabricationem navium.

347 *Vetitas pinus*] Id est, sacros lucos, quos religio prohibebat succidere.

349 *Hospitis Atridæ*] Menelai, in cujus domo hospitio susceptus fuerat. *Pudet heu*] Interpositio est dolentis ad accendendum Achillem ad ultionem. *Potentis Europæ*] Quia hæc injuria totam Europam spectabat, quamvis sola Græcia offensa fuisset.

351 *Et captos ad Pergama devehit Argos*] Sic Virgilius: ‘Ilium in Italiam portans, victosque penates.’

Ultiores : quis enim genialia fœdera rumpi
 Capta dolis, facillique trahi connubia raptu, 355
 Ceu pecus, armentumve, aut viles messis acervos
 Perferat ? hæc et non fortes jactura moveret.
 Non tulit insidias Divum imperiosus Agenor,
 Mugitusque sacros, et magno numine vectam
 Quæsiit Europen, aspernatusque Tonantem est 360
 Ut generum : raptam et Scythico de littore prolem
 Non tulit Æetes, ferroque et classe secutus
 Semideos reges, et ituram in sidera puppim.
 Nos Phryga semivirum portus et littora circum
 Argolica incesta volitantem puppe feremus ? 365

ultionem. Quis enim patitur conjugalia fœdera rumpi illicitis fraudibus, uxores-que abduci facili rapina, velut pecora, armentave, aut viles segetis cumulos ? Hæc injuria et ignavos tangeret. Superbus Agenor non passus est Superum dolos, nec sacros mugitus, et scrutatus est Europam avectam ab ingenti Deo, ac dedignatus est generum Jovem. Æetes non tulit natam abduci de ripa Scythica, et insecutus est armis et navibus Semideos reges, et navem referendam inter astra. Nos patiemur Phryga semivirum volitantem impudica nave circa portus et oras Argivæ ? An-

Exc. Burg.—354 Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *quis enim illicitis genialia rumpi Pacta dolis.*—356 Nonnulli codd. et edd. vett. *armentumque.*—357 Exc. Burg. cum multis codd. et edd. vett. *hæc etiam.* Lectio : *hæc et non debetur Fr. Modio* Epist. 52. *Pro fortes,* quod tamen in margine habet, Exc. Burg. exhibet *viles.*—359 Exc. Burg. *munere vectam.*—361 *Vignereum.* Captam ed. Bernartii. *Vigenerum* conj. Barth. *Captam* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett.—365 Exc. Burg. *incesta volup-*

NOTÆ

354 *Genialia*] A ‘geniali lecto,’ qui nuptiis sterneretur in honorem Genii. Vide Festum.

355 *Connubia*] Uxores.

358 *Non tulit insidias Divum imperiosus Agenor, &c.*] Nota fabula raptus Europæ Agenoris filię a Jove in taurum converso.

359 *Mugitusque sacros*] Jovis in taurum conversi.

361 *Ut generum*] An *Vi generum* ? *Raptam et Scythico de littore prolem* *Non tulit Æetes*] Nota fabula raptus Medæ a Jasone, quem Æetes, ejus pater, rex Colchidis, navibus inse-

cutus est. *Scythico de littore*] Nam Colchis adjacet Ponto Euxino, qui et ‘Scythicus’ appellatus est. *Prolem*] Medeam filiam.

363 *Semideos reges*] Argonautas. *Et ituram in sidera puppim*] Nam Argo navis inter sidera relata est. Manilius lib. i. ‘Tum nobilis Argo In cælum subducta, mari quod prima cucurrit, Et meritum magnis mundum tenet acta procellis ; Servando Dea facta Deos.’

364 *Phryga semivirum*] Phryges enim imbelles habebantur.

Usque adeo nusquam arma et equi, fretaque invia Graiis?
 Quid si nunc aliquis patriis rapturus ab oris
 Deidamian eat, viduaque a sede revellat
 Attonitam, et magni clamantem nomen Achillis?
 Illius ad capulum rediit manus, et simul ingens 370
 Impulit ora rubor: tacuit contentus Ulixes.
 Excipit Ænides: Quin, o dignissima cœli
 Progenies, ritusque tuos, elementaque primæ
 Indolis, et valida mox accedente juventa,
 Quæ solitus laudum tibi semina pandere Chiron, 375
 Virtutisque aditus, quas membra augere per artes,
 Quas animum, sociis, multumque faventibus ede:
 Sit pretium longas penitus quæsisse per undas
 Scyron, et his armis primum intendisse lacertos.
 Quem pigeat sua facta loqui? tamen ille modeste 380
 Inchoat, ambiguus paulum, propiorque coacto:
 Dicor, et in teneris, et adhuc crescentibus annis,

non sunt Græcis arma et equi, et hiæne sunt maria impervia? Quid si nunc aliquis vadat rapturus Deidamian e patriis plagis, et dum abes, abripiat domo consternatam, et implorantem opem magni Achillis? Manum capulo ensis admovet, et simul ejus vultus ingenti rubore suffunditur. Ulysses siluit contentus, eum inflammasse. Ænei nepos excipit: Sed tu, o meritissima cœli soboles, refer comitibus, et multum tibi devotis, mores tuos, et rudimenta primæ ætatis, et mox, ut attigeris robustam juventam, quæ laudum semina tibi Chiron inseverit, quosque aditus ad virtutem, quibus artibus corroboraverit corpus tuum, quibus disciplinis animum excoluerit. Hoc sit operæ nostræ pretium, quod per longas aquas penetravimus usque Scyron, et primi armavimus brachia tua hoc clypeo. Cui grave est commemorare sua gesta? Tamen ille modesta incipit, paulum anceps, et quasi coactus: Ferunt me in primis

*****

tatem.—367 In iisdem: pateris pro patriis.—368 Nonnulli codd. et edd. vett. patriaque a sede; Exc. Burg. viduaque assedere.—369 Exc. Burg. et magnum.—378 Codd. Lindenbrogii: transisse per undas.—379 Pro his Gronov. malit hos. Vide Not. Var.—382 Scholiastes et duo codd. Gruteri: restantibus an-

NOTE

371 *Contentus*] Inflammasse eum scilicet.

372 *Ænides*] Diomedes ab avo Æneo; nam Æneus erat pater Tydei, patris Diomedis.

375 *Laudum semina*] Vide superior lib. vs. 83.

377 *Sociis*] Id est, nobis.

378 *Sit pretium*] Operæ nostræ.

380 *Quem pigeat sua facta loqui*]

Sic Tacitus in Vita Agricolæ: 'Ac plerique suam ipsi vitam narrare, fiduciam potius morum, quam arrogantium arbitrati sunt.'

382 *Dicor*] Quia non poterat recordari.

Thessalus ut rigido senior me monte recepit,
 Non ullas ex more dapes habuisse, nec almis
 Uberibus satiasset famem, sed spissa leonum 385
 Viscera, semianimesque libens traxisse medullas.
 Hæc mihi prima Ceres, hæc læti munera Bacchi,
 Sic dabat ille pater : mox ire per avia secum
 Lustra gradu majore trahens, visisque docebat
 Arridere feris, nec fracta ruentibus undis 390
 Saxa, nec ad vastæ trepidare silentia sylvæ.

annis et adhuc crescentibus, ut longævus Thessalus admisit me in severum montem, nulla cepisse solita alimenta, nec explevisse famem mammis nutricis, sed comedisse duras leonum carnes, et libentem auxisse semivivas medullas. Hic mihi primus cibus fuit : hæc dona jucundi Bacchi : sic ille pater me nutrebat. Mox erudiebat vadere secum per avia cubilia ferarum, trahens me non æquis passibus, et non reformidare aspectas bestias, nec strepitum saxorum ab undis fractorum, nec tremere ad silen-

nis ; unde ille reptantibus. Vide Not. Var.—384 Exc. Burg. cibos pro dapes. Codd. Barthii : ullos ex more dapes.—386 Dan. Put. Petav. Barthiani, Lindenbrog. et Cruc. lupæ traxisse medullas.—388 Sic dedit Exc. Burg.—390 Irridere feris Put. et pro v. l. Irritare. Exc. Burg. nec jamque ; at in margine

NOTE

383 *Thessalus senior*] Chiron. *Rigido monte*] Pelio, ob severam disciplinam Chironis.

384 *Non ullas ex more dapes, &c.*] Achilles ferarum medullis dicitur educatus, ut nomen significat; illud enim componitur ab a privativo, et *χολός*, *esca*, sive cibus humanus, unde *Achilles* dictus est : nam primo vocabatur 'Pyrrisous.' Euphoriou : 'Εσθίων χολοῖο καθ'ἡς πύμων ἄναστος, τούνεκα Μυρμιδόνες μιν Ἀχίλλεα φημύζοντο. Descendit in Phthiam, non degustato omnino cibo humano, quamobrem Myrmidones nominaverunt eum *Achilleu*. Libanius in duabus orationibus, in quibus laudem et vituperationem Achillis scripsit, expresse dicit Chironem parvulum Achillem leonum medullis aluisse. Idem legitur apud Apollodorum lib. III. Vide Philostrati Heroica in Achille, magnum Etymologicon, et Eustathium in primum librum Iliados. *More*] Infam-

tium scilicet. *Nec almis Uberibus*] 'Alma ubera,' alimoniam scilicet præstantia.

387 *Ceres*] Panis. 'Cererem' pro pane sumi omnibus notum est. *Munera Bacchi*] Vinum.

388 *Ille pater*] Chiron. *Pater* propter reverentiam. Juvenalis : 'Qui præceptorem sancti voluere parentis Esse loco.' Et Quintilianus : 'Discipulos unum interim moneo, ut præceptores suos non minus, quam ipsa studia ament, et parentes eos non quidem corporum, sed mentium esse credant.'

389 *Gradu majore*] Sic de Ascanio Virgilius : 'Sequiturque patrem non passibus æquis.'

390 *Arridere feris*] Est, non formidare.

391 *Nec ad vastæ trepidare silentia sylvæ*] Noster Theb. IV. 'Vacuusque silentiâ servat Horror.'

Jam tunc hasta manu, jam tunc cervice pharetræ,
 Et ferri properatus amor, duratque multo
 Sole geluque cutis; tenero nec flexa cubili
 Membra, sed ingenti saxum commune magistro. 395
 Vix mihi bisenos annorum torserat orbes
 Vita rudis, volucres cum jam prævertere cervos,
 Et Lapithas cogeat equo, præmissaque cursu
 Tela sequi sæpe ipse gradu me præpete Chiron.
 Dum velox ætas, campis admissus agebat 400
 Omnibus, exhaustumque vago per gramina passu
 Laudabat gaudens, atque in sua colla levabat.
 Sæpe etiam primo fluvii torpore jubebat
 Ire super, glaciemque levi non frangere planta.
 Hoc puerile decus: quid nunc tibi prælia dicam 405
 Sylvarum? et vacuos sævo jam murmure saltus?

tium ingentis nemoris. Jam tunc hasta in manu, jam tunc pharetra in collo erat, et accelerata cupido ferri, et cutis indurata multo frigore ac sole, nec artus effumigati erant in molli lecto, sed cubabam cum magno præceptore supra commune saxum. Vix in hac fera vita attingeram duodecim annos, cum jam cogeat me cursu prævertere agiles cervos, ac equos Lapithas, et assequi præmissas sagittas. Sæpe ipse Chiron, dum vigeat ætate, currens concitato gradu me secum agebat per omnes campos, et ubi exhaustus eram errabundo cursu per gramina, me latus laudabat, et tollebat ad suum collum. Sæpe etiam dum primum incipiebat flumen congelari, imperabat me ire super, nec rumpere glaciem levi pede. Hæc puerilis gloria. Quid nunc tibi memorem mea certamina in memoribus, et exhaustos saltus feris rugienti-

~~~~~

correctum.—393 *Jam tunc arma manu* Pot.—394 *Barth. fluxa cubili*.—396 *Exc. Burg. corsitat orbes*.—398 *Barth. cogeat equos*.—403 *Exc. Burg. torpore*

NOTE

395 *Sed ingenti saxum commune magistro*] Superiori libro: 'Nox ruit in somnos, saxo collabitur ingens Centaurus, blandisque humeris se innectit Achilles.'

398 *Lapithas*] *Populos Thessaliæ. Equo*] *Equos* legit Cruceus, et bene, et refert ad Lapithas, explicatque 'Thessalicos equos' perniciosissimi cursus. Silius Italicus lib. viii. de Scipione Juvene: 'Sæpe alite planta Ilia perfossum et campi per aperta volantem Ipse pedes prævertit equum.' Erat et genus ludi in sacris

certaminibus, 'Calpe' vocabatur, ubi equæ insidens in medio cursu desiliebat, et velocitatem equæ, quam loro tenebat, assequebatur. Plutarch. v. Symp.

399 *Tela sequi*] *Assequi, vel sequi, ut assequeretur.*

400 *Campis admissus*] Id est, *courant à toute bride*; 'admittere equum,' *pousser un cheval*. Ovidius: 'Hic lacer admissos terruit Hector equos.'

406 *Vacuos sævo jam murmure*] *Exhaustos feris rudentibus et rugientibus.*

Nunquam ille imbelles Ossæa per avia lynces
 Sectari, aut timidos passus me cuspide damas
 Sternere, sed tristes turbare cubilibus ursas,
 Fulmineosque sues, et sicubi maxima tigris, 410
 Aut seducta jugis fœtæ spelunca leænæ.
 Ipse sedens vasto facta expectabat ab antro,
 Si sparsus magno remearem sanguine : nec me
 Ante nisi inspectis admisit ad oscula telis.
 Jamque et ad ensiferos vicina pube tumultus 415
 Aptabar : nec me ulla feri Mavortis imago
 Præteriiit : didici, quo Pæones arma rotatu,
 Quo Macetæ sua gesa citent, quo turbine cæstum

bis? Nunquam ille sinebat me insectari ignavas Lynces per avia loca Ossæ montis, aut dejicere venabulo pavidos damas, sed exagitare savas ursas in lustris, ardentesque sues, aut maximam tigrin, si alicubi inveniretur, aut enixam leonem in antro semoto in cacuminibus montis. Ipse sedens speculabatur mea facta a vasta spelunca, si redirem perfusus cruore magnæ feræ, nec me unquam patiebatur illum osculari, nisi prius consideratis telis. Jamque incunans pubertate, assuescebam ad strepitus bellicos : nec ullum simulacrum crudelis belli me latuit. Didici, quo modo Pæones rotent clypeos, quo Macedones emittant sua gesa, quo impetu Sarrmata

pro corpore.—408 In iisdem : aut avidas passus.—410 In iisdem : et sicuba.—411 Aut deducta jugis Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et Venett.—413 Exc. Burg. magno ; at super lin. et in marg. multo. Pro remearem multi codd. et edd. vett. remeassem.—314 At nisi infectis Petav.—418 *Massageta sua tela* Exc. Burg. *Mageta sua gesa* Lang. Laur. Buslid. Lipsian. et edd. vett. Vide

NOTE

407 *Ossæa per avia*] Id est, per avia loca Ossæ montis Thessaliæ. *Lynces*] Animal timidum, Baccho dicatum. Vide Theb. iv. vs. 658.

409 *Tristes ursas*] Perpetuum epitheton.

410 *Fulmineosque sues*] Quod more fulminis obvios irati prosternant. Vide Theb. vi. 865. Et *sicubi maxima tigris*] Hoc dicit, quia raro tigris invenitur in Thessalia.

413 *Magno sanguine*] Leonis, vel ursæ.

414 *Inspectis telis*] An sanguine ferarum oblita essent?

417 *Pæones*] Populi Macedoniæ ad Axium fluvium siti secundum Livium

lib. xl. et xlv. Ptolemæus hos etiam collocat in Macedonia, sed ad Haliacmonis fluvii fontes. Sic dicti sunt a Pæone Endymionis filio, qui victus cursu ab Epæo fratre, imperium Elidis victori cessit, (sicut inter eos convenerat,) et in Macedoniam commigravit, nomenque genti dedit. 418 *Macetæ*] Macedones. Vide Theb. vii. 269. *Gesa*] Arma proprie Gallica, sicut pila Romanorum, sarissæ Macedonum. *Quo turbine*] Imitatus est Virgilium : ' Quo turbine torquat hastam.' *Cæstum*] Hoc verbum hic ferri non potest : quia nulla gens in pugna cæstibus usa est. Ideo legit Scaliger, *cestum*. Hoc nomine

Sauromates, falcemque Getes, arcumque Gelonus
 Tenderet, et flexæ Balearicus actor habenæ 420
 Quo suspensa trahens libraret vulnera tortu,
 Inclusum quoties dstringeret aëra gyro.
 Vix memorem cunctos (etsi modo gessimus) actus.
 Nunc docet ingenti saltu me jungere fossas :
 Nunc docet caput aërii scandentem prendere montis, 425
 Quo fugitur per plana gradu : simulacraque pugnæ,
 Excipere immissos curvato umbone molares,
 Ardentesque intrare casas, peditemque volantes

conto rueret, et Geta tractaret falcem, et Gelonus arcum adduceret, et quo spatio funditor Balearis suspensio lapide ictum incuteret, quoties funda suo orbe circumscriberet aërem. Vix referrem omnes actus, quamvis modo gesserim. Nunc me docet transilire fossas magno saltu: nunc scandentem prendere jugum altissimi montis, eodem gradu, quo curritur in plano campi æquore. Et quasi esset vera pugna, excipere curvato clypeo injectos molares, subire confluentes domos, et peditem de-

Not. Var. Pro *cæstum* T. R. codex habet *contum*.—421 Exc. Burg. Dan. Put. Petav. Lindenbrog. et Cruc. *vulnera tractu*.—422 Put. *distingueret*; Exc. Burg. *disjungeret*; in quibusdam aliis: *discingeret*.—424 Exc. Burg. *me vincere*.—425 Put. *pendentem scandere*; ita correxit Nic. Heinsius in *Advers. lib. iv. cap. 3. p. 582*.—427 *Excipere immensos* Petav. et Venett.—428 *Ar-*

NOTÆ

fuit spiculum, quod funda circumagi et emitti solebat, ut docet Suidas. Livius lib. XLII. 'Cestrosphendonam' vocat, describitque. Lipsius dubitare ait, *contum*, an *restim*, scribendum sit: sed magis placere posterius. At Gronovius et Gruterus in *Mss.* repperunt *contum*. Et sic Maturantius et Britannicus legerunt. Quæ vera lectio est. Silius lib. xv. 'Sustentata genu per campum pondera conti Sarmatici prona adversos argebat in hostes.' Valerius Flaccus lib. v. 'Et ingentis frænator Sarmata conti.' Tacitus *Annal. vi.* 'Sarmatæ emisso arcu, quo propius valent, contis gladiisque ruerent.'

419 *Sauromatæ*] Populi Scythiæ Europææ. Vide Theb. III. 227. *Falcem*] Ensem recurvum. *Gelonus*] Scythiæ Asiaticæ populi. Vide Theb. II. 421.

420 *Balearicus actor*] Balearis funditor. Vide Theb. x. 851. *Habena flexæ*] Id est, fundæ, quæ incurva est. Forma fundæ, quæ in monumentis obvia, est funiculus in medio latior, ovali forma, et qui paulatim in strictius abit.

421 *Libraret vulnera*] Poëtice et eleganter, pro, rotaret ejaculareturque lapides vulnera facturos.

422 *Inclusum quoties dstringeret aëra gyro*] Theb. iv. 66. 'Pars vertere fundas Assueti, vacuoque diem præcingere gyro.' Funditorum autem gestum exprimit, qui funda circum caput adducta, factisque ea circulis, saxa rotant.

424 *Jungere saltu*] Nam sicut pone dicitur jungere ripas, ita *jungere saltu*, non est aliud quam transilire ab uno littore ad aliud.

427 *Molares*] Magna saxa.

Sistere quadrijugos. Memini, rapidissimus ibat
 Imbribus assiduus pastus, nivibusque solutis 430
 Sperchios, vulsasque trabes et saxa ferebat;
 Cum me ille immissum, qua sævior impetus undæ,
 Stare jubet contra, tumidosque repellere fluctus,
 Quos vix ipse gradu toties obstante tulisset.
 Stabam equidem, nec me referebat concitus amnis, 435
 Et latæ caligo viæ: ferus ille minari
 Desuper incumbens, verbisque urgere pudorem.
 Nec nisi jussus abii: sic me sublimis agebat
 Gloria, nec duri tanto sub teste labores.
 Nam procul Œbalios in nubila condere discos 440
 Et liquidam nodare Palen, et spargere cæstus,

tinere quadrigas effuse currentes. Recordor, Sperchios ruebat rapide, auctus continuis pluviis, liquefactisque nivibus, et rotabat arreptas arbores lapidesque, cum ille imperat me injectum, qua major aquæ vis, stare contra, et repellere inflatas undas, quas ipse Chiron tot pedibus vix sustinuisset. Stabam equidem, nec iratus fluvius, et profunditas lati fluminis me retro ferebat. Rigidus ille minabatur desuper instans, et verbis instimulabat meum pudorem. Nec recessi, nisi jussus. Sic me ingens gloria ad omnia excitabat, nec labores asperi erant sub tanto inspectore. Nam ludus mihi erat, relaxatioque, longe occultare discos Œbalios in aërem, et exerceri

dentesque errare casas Pnt.—431 Exc. Burg. *vulsas silvas*.—435 Multi codd. *constitit*.—436 *Et latæ caligo viæ* Pnt.—440 *Nam procul multi codd.* et edd. vett. Vide Gronov. ad Theb. III. 375. et Diatr. p. 139.—441 Lang. Laur.

NOTÆ

428 *Ardentesque intrare casas*] Igne scilicet seu incendio contempto.

431 *Sperchios*] Fluvius Thessaliæ.

433 *Stare jubet contra, tumidosque repellere fluctus*] Similis audacia veterum Celtarum, qui in fluctus se conjiciebant, eorumque impetum gladiis atque hastis excipiebant. Adeo enim ignominiosum existimabant fugere, ut ne ex corruentibus quidem aut flagrantibus ædificiis digrederentur, sed ruinam et vicicomburium ultro sustinerent. Ælianus Var. Hist. lib. XII. cap. 23.

434 *Toties obstante*] Quia quatuor pedes habebat Chiron.

436 *Caligo*] 'Caliginem' vocat con-

fusionem trabium, et saxorum rotarum a fluvio: vel ipsam profunditatem fluvii, quæ immensa erat.

439 *Tanto sub teste*] Chirone.

440 *Œbalios in nubila condere discos*] Quia hujusce exercitationis erat ars mittere altius discum, qui erat moles lapidea, vel ferrea, gravissima. *Œbalios*] Id est, Laconicos, quia Lacones huicce exercitationi dediti erant.

441 *Et liquidam nodare Palen*] Proprio verbo usus est Papinius. Nam nexus, vincula, nodus, implicare, ligare, ut et 'nodare,' propria verba luctuæ. Virgilinus: 'Hic Cacum in tenebris incendia vana vomentem Cor-

Ludus erat, requiesque mihi : nec major in istis
 Sudor, Apollineo quam fila sonantia plectro
 Cum quaterem, priscosque virum mirarer honores.
 Quin etiam succos, atque auxiliantia morbis 445
 Gramina, quo nimius staret medicamine sanguis,
 Quid faciat somnos, quid hiantia vulnera claudat,
 Quæ ferro cohibenda lues, quæ cederet herbis,
 Edocuit, monitusque sacræ sub pectore fixit
 Justitiæ, qua Peliacis dare jura verenda 450
 Gentibus, atque suos solitus pacare bimembres.
 Hactenus annorum, comites, elementa meorum

uncta lucta, et cæstus impingere. Nec magis in istis laborabam, quam cum moverem Apollineo pectine sonoras chordas, et canerem laudes veterum heroum. Quin etiam monstrabat mihi succos et herbas salutare, et docebat, quo remedio effluens sanguis sisteretur, quid conciliet somnum, quid jungat hiantes plagas, quæ lues ferro coercenda, quæ sananda herbis: et insculpsit animo documenta sanctæ Justitiæ, qua solitus erat dicere jus populis Peliacis, et mansuefacere suos Centauros. Hactenus

~~~~~

Buslid. Lipsian. et edd. vett. *nudare Palen*.—451 Exc. Burg. Petrens. Lang. Laur. Buslid. Lipsian. Dan. Put. Petav. et Venett. *biformes*; Aldd. Colin.

NOTÆ

ripit in nodum complexus, et angit inhærens Elisos ocnlos, et siccum sanguine guttur.' Lucanus lib. iv. 'Herculeosque novo laxavit corpore nodos.' Eadem ex re 'catenatas palæstras' dixit Epicedio in Glauciam: 'Catenatis curvatus membra palæstris.' Vide Theb. vi. *Pale* vero pro palæstra sumitur. *Liquidam* propter unctionem: nam oleo ungebantur luctatores. *Et spargere cæstus*] Bene *spargere*. Cæstus hinc inde impingebantur. Staius cuique generi suum verbum, munusque daturus, dicit dis cum *condi in nubila*; *Palen nodari*; *cæstus spargi*.

445 *Apollineo*] Quod Apollo primus illud dicitur invenisse.

449 *Quæ ferro cohibenda lues*] An quando pars aliqua resecanda esset

ferro, 'ne pars sincera trahatur,' ut Ovidius ait. An quæ vulnera ferro sanentur, ut de rubigine intelligamus ferri utilissima emplastris, quam Achilles invenisse dicitur. Sic 'ferro' pro rubigine ferri in vulnus infusa, ne ulterius serpat ulcus. *Quæ cederet herbis*] Nam alia vulnera ferro, alia herbis curantur. Ut de Idmone Epidaurio loquens Poëta Theb. iii. ait: 'Nunc velox ferro, nunc ille potentibus herbis Mitior.'

449 *Monitus sacræ Justitiæ*] Chiron enim auctore Homero *δικαίωτατος Κενταύρων*, justissimus. Unde et Germanicus: 'Hic erat ille pius Chiron, justissimus inter Omnes Nubigenas, et magni ductor Achilles.'

451 *Bimembres*] Alii legunt *biformes*, id est, Centauros.

Et memini, et meminisse juvat: scit cetera mater.

recordor, socii, vitæ meæ principia, et placet recordari: scit mater cetera.

~~~~~
Gryph. Basil. et Plant. cum recentt. *bimembres*.—453 Post hunc versum alium exhibent Dan. Pnt. Petav. Exc. Burg. Lindenbrog. et Cruc. scilicet: *Aura silet: puppis currens ad littora venit.* Deinde subjungunt codd. Lindenbrogiani: *Papinii Surculi Statii Achilleidos liber quintus explicit.*

NOTÆ

453 *Scit cetera Mater*] Innuit hic Achilles nolle recordari, nec fateri ea, quæ in Scyro fecerat, ut quæ solius essent matris. Versus, qui in aliquibus exemplaribus sequitur: *Aura silet; puppis currens ad littora*

venit, jampridem a doctis explosus est. Additus est a sciolo, qui credit Achilleidem sic pro perfecta editam a Papinio, in qua persuasione fuit Joannes Britannicus.

ACHILLEIDOS FINIS.

NOTÆ VARIORUM
IN
P. PAPINII STATII OPERA.

Delph. et Var. Clus.

Stat.

5 K

EX EDITIONE VEENHUSENII,
LUGD. BAT. 1671. 8vo.

NOTÆ VARIORUM

IN

P. PAPINII STATII OPERA.

SYLVARUM LIB. I.

Papinii Surculi Statii] Quod omnibus etiam amœnissimis nemoribus evenire solet, ut, si diutius desolata jaceant, multi peregrini et tralaticii fœtus lectissimis arboribus sese intarserant; illud etiam cultissimis quondam Papinii Sylvulis accidit, in quibus partim temporum injuria, partim hominum incuria, multi adulterini frutices, plurimi novitii surculi cultissimis olim arbusculis accreverunt.

Nec ipsas tantum Sylvulas hæc labes insedit, sed ipsius etiam Sylvarum auctoris, *Statii*, inquam, nomen, quod mireris, sylvescere, et novos 'Surculos' emittere cœpit. Nam qui ante nos aureolos hosce libellos cura sua excolere, polire, conati sunt, non satis habuerunt frondationem in Sylvulis hisce exercere, et ἐκφυλλίσας ramulosque male flexos decerpere, sed etiam, audacter sane, ἐμψυράβειν, et insitionem exercere aggressi sunt. Nam ecce Statiano nomini, novum nescio quem, et peregrinum 'Surculum' inseruerunt. Nec vulgares sane illi Insitores, sed præstantes hujus ætatis viri, Fredericus inquam Tilio-

broga, et Morellus, aliique, quos de Poëta nostro omnique adeo litteratura quam optime meritos esse nemo negabit. Tiliobroga ecce, in nupera Statii Editione Parisiensi quam adornavit, hunc titulum dedit: 'Papinii Surculi Statii Opera quæ exstant.' Morellus vero ita: 'Ad Papinii Surculi Statii Sylvas Conjectanea,' &c. Ego certe, ut libere cum Plauto dicam, Surculus ille 'quis sit homo nescio, Neque novi, neque natus necne is fuerit, id solide scio.' Sed rationes eorum audiamus. Ait Tiliobroga in suis Observationibus, se illud *Surculus* in plerisque manuscriptis reperisse; in quibus ita legebatur: 'Dictus fuit propriè nomine Statius cognomine Papinius, Surculus agnomine.' Deinde ait, in appendice D. Hieronymi ad Eusebii Chronicon sic legi: 'Statius Surculus Tholosanus in Gallia celeberrime Rhetoricam docet, Olymp. 200. An. 59. Imperat. Nerone.' Huc facit, quod Had. Be-hotius, in suis ad Statium Variantibus Lectionibus, dicat se in vetustissimo cod. reperisse: *Statii Pampinei Surculi Tholosani Liber primus, &c.*

Juretus etiam, ad Symmachum lib. 1. ait Poëtam nostrum in cod. D. Benigni Divionensis 'Surculum' appellari. Guil. vero Barclaius in Præmissis ad Taciti Agricolam, Poëtam nostrum, ut natione Tholosanum, Gallicæ juventuti commendat, et 'Surculi' agnomen omnino defendit, aitque, 'cum Romæ quidam agnomine 'Stolones' dicti fuerint, quid ni,' inquit, 'etiam 'Surculi?'' Modium aliosque quamplurimos omitto, qui idem censuerunt. Hæc itaque argumenta eorum sunt, qui novum illud nomen Poëtæ nostro adjiciendum existimarunt. Nos vero, antequam falce nostra insititum illam 'Surculum' averruncemus, videndum duximus, in quo tandem agro infelix illud lolium primum creverit, et unde in omnes Mss. Statii codices sese insinnavit. Illud vero mihi diligenter rimanti certissimum est, primum ex Eusebii Chronico ortum esse hunc errorem. Ubi ergo locum illum correxerimus, 'tunc ipsa cubilia fraudum' apertissime patebunt. Vulgo itaque in Chronico illo, ut supra citavimus, legitur: 'Statius Surculus Tholosanus in Gallia celeberrime Rhetoricam docet,' &c. sed hic detracta littera, 'Ursulus,' non autem 'Surculus' legendum esse, testatur Vir Clariss. Aubertus Miræus, qui se in tribus veteribus optimæ notæ codicibus 'Ursulus' reperisse asserit, in suis ad illud Chronicon Notis. Idem testatur maximus Scaliger, suis ad Eusebium Commentariis. Deinde in Chronico manuscripto quod asservatur apud S. Victoris Lutetiæ, ubi hæc D. Hieronymi verba citantur, 'Ursulus' legi, ipsemet testatur Tiliobroga, quamvis falso ille nomen illud ibi exscriptoris vitio corruptum existimet. Postremo apud Suetonium lib. de Claris Rhetorib. ubi vita hujus 'Ursuli Statii,' (de quo D. Hieron.) descripta fuit, præter eorum Rhetorum nomina, quorum vita eti-

amnum ibi superest, hæc etiam legébantur :

L. STATIVS VRSVLVS.

P. CLODIVS QVIRINALIS.

ut testatur Achilles Stat. Lnsitanus in Commentariis ad illum Suetonii libellum. Quin et Ausonius alibi cujusdam alterius 'Ursuli' Grammatici meminit, et certe 'Ursulorum' et 'Ursinorum' familia celebris olim Romæ erat. Hinc 'D. Ursula' et 'Ursus,' civis quidam Romanus apud Poëtam nostrum, 11. Sylv. Hinc ergo imprimis perspicuum, *Surculus* non esse nomen, nisi corruptum et depravatam. Quod ut adhuc clarius evadat, ipsam erroris originem et fontem aperiemus. Repetita erat, ut sæpe fit, ab indoctis librariis ultima littera S vocis præcedentis *Statius*, et illa connexa erat cum sequenti nomine *Ursulus*, hoc modo: *Statii Sursulus*, unde primum quidem natum *Sursulus*, quod postea in *Surculus* mutatum. Confirmatur hæc mea opinio ex tribus Mss. codicibus, in quibus omnibus etiamnum *Sursulus* legebatur, non *Surculus*. Primus est cod. Buslidianus, quem ipsemet hisce oculis Lovanii inspexi, in quo clare legebatur: *Papinii Sursuli Thebais incipit*, quod glossa interlinearis ita explicabat: 'Sursulus,' inquit, 'agnomen, quasi sursum canens.' Acumen glossographi! sed linquamus nugas. Alter erat Ms. Caroli Langii, ex quo in cod. suo Livineius adnotarat etiam *Sursulus* ibi legi. Tertius est codex Cl. V. P. Petavii, Consiliarii Regii, in quo Tiliobroga se reperisse fatetur *Sursulus*. Ita enim legendum est in ejus Observationibus, cum Petavianum codicem citat, quamvis operæ male ibi ediderunt *Surculus*. Nam ipse Tiliobroga in calce edit. Parisiensis, ubi operarum errata corrigit, ita legendum ait: et sane alias pugnancia ibi locutus fuisset, ut legenti patet; sed piget diutius *σμικρολογεῖσθαι*. Ex his

omnibus jam satis patet primus Tiliobrogæ, Morelli, et aliorum error. quod nimirum nihili nomen, et ex alio nomine depravatum, Poëtæ nostro indiderint, et si aliud ex D. Hieronymi Chronico nomen ei adjiciendum fuisset, (quod negabimus,) *Ursulus*, non autem *Sursulus*, vel *Surculus*, dicendum fuisset. Alter, et quidem gravissimus, eorum error est, quod duos *Statios*, Prænomine, Cognomine, Patria, Professione, et Tempore diversissimos imperite confundunt. Duo namque (ut Statium Cæcilium Comicum omittam) Cæsarem temporibus maxime in litteris excellere *Statii*, quorum unus hic Noster, *Pub. Statius Papinius, Neapolitan. Poëta*, sub Domitiano, alter vero, *Luc. Statius, Ursulus, Tholosanus, Rhetor*, sub Nerone, floruit.

Sed ut alter eorum error ex D. Hieronymi Chronico, ita et hic ex eodem natus est. Sciolus enim aliquis, qui olim Statii exemplaribus manu describendis præfuit, cum in Chronico illo, Rhetoris *Statii Ursuli*, male ibi *Surculus* appellati, mentionem reperisset, illud de Poëta nostro etiam intelligendum putavit, illumque *Papinium Surculum* appellavit, et utrumque confudit. Atque hinc origo erroris in *Mss.* nata, qui tot eruditissimos viros fefellit. Jam vero Ursulum illum Rhetorem longe diversum esse a nostro Papinio, vel ex solo Suetonio patet, qui vitam illius Ursuli describit in libello de Claris Rhetorib. ut supra diximus. Quod si autem ille idem fuit cum nostro Poëta, cur inter Rhetores vita ipsius a Suetonio relata est? Et quod omnium clarissime evincit, Ursulus ille Tholosanus fuit, ut omnes *Mss.* testantur; at Poëta noster non uno in loco esse Parthenopæum seu Neapolitanum prodit. Et in primis III. Sylv. in Epist. ad Pollium. Et I. Sylv. Epithal. Violantillæ, quæ Neapoli-

tana erat: 'Et te nascentem grenio mea prima recepit Parthenope, dulcisque solo tu gloria nostro Reptasti.' Et in Epist. III. Sylv. præmissa, Julium Menecratem Neapolitanum 'Municipem suum' appellat. Plura testimonia hic non accumulo: nam ex his sole clarins patet, Statium nostrum fuisse Neapolitanum: at Ursulum illum Tholosanum fuisse veram est. *Gervart.*

Sylvarum] Quærendum, qua ratione *Sylvarum* nomen libellis hisce indiderit Statius, An scilicet omnia opuscula conjunctim sumpta, an vero singula, et unumquodque poemation *Sylvam* appellarit. Quod ut rectius intelligatur, notandum, veteres duplici ratione, opera sua *Sylvas* appellasse. Primum quidem a multiplici materia, et varietate in iis contenta. Ut enim vulgo solemus infinitam arborum indiscriminatim nascentium multitudinem *Sylvam* dicere, ita etiam libros suos, in quibus variæ et diversæ materiæ opuscula temere congesta erant, *Sylvas* appellabant. Ita eleganter Gellius lib. XIII. cap. 10. 'Qui variam,' inquit, 'et miscellam, et quasi confusaneam doctrinam conquisiverant, eo titulos quoque ad eam sententiam exquisitissimos indiderunt. Namque alii 'Sylvarum' inscripserunt, alii 'Musarum.' Secundo, veteres opuscula sua, a rudī et inchoata, et necdum satis composita materia, *Sylvas* appellabant. Olim namque maximi quique Poëtæ, cum ad justum aliquod poema scribendum animum appellerent, primum totam materiam rudibus et subito effusis versibus designabant: et hoc, ob rudimentum operis, *Sylvam* vocabant, quod scilicet multa in iis adhuc rudia et luxuriantia amputanda et averruncanda forent. Quintilianus lib. X. cap. 3. 'Diversum est huic eorum vitium, qui primum discurrere per materiam stylo quam velocissimo volunt, et sequentes calo-

rem atque impetum ex tempore scribunt. Hoc 'Sylvam' vocant. Repetunt deinde, et componunt, quæ effunderant.' Jam, si prima ratione *Sylvarum* nomen hisce opusculis inditum dicamus, graviter sane lapsi sunt doctissimi viri, Politianus, Domitius, Parrhasius, Turnebus, aliique: qui unum aliquod et seorsim sumptum Poëmation *Sylvam* passim appellant. Nam ut unica arbor *Sylvam* non efficit, ita nec unicum opusculum *Sylvam* priori illa ratione sumptam componet. Politianus ecce Oratione super his Statii Sylvis: 'Singulæ ipsæ, quæ Sylvæ inscribuntur, singula a se invicem disjuncta argumenta continent.' Idem Miscell. c. 65. 'Statius,' inquit, 'in Sylvula prima, quæ in Equum Max. Imper. scripta est.' Parrhasius Epistol. Quæst. 57. ubi de eodem Equo Domitiani agit: 'Indiget,' inquit, 'aliqua luce, illud ex eadem Papinii prima Sylvula,' &c. Turneb. vero Advers. xii. cap. 6. ubi solum Statii Protrepticon ad Crispinum intelligit: 'Apud Papinium,' inquit, 'in eadem Sylva legimus, quæ notanda esse putavimus,' &c. Domitius vero, in Commentariis, sexcentis locis ita loquitur, et putidum foret pluribus hoc probare. Cum vero impudentis et temerarii sit dicere, tantos viros in hac re adeo pueriliter lapsos esse; existimo omnino, *Sylvam*, secunda ratione consideratam, hisce Poëmatibus inditam esse, ita ut, 'Equus Domitiani,' primum horum libellorum opusculum, seorsim sumptum, recte vocari possit *Sylva*, id est rudis adhuc et inchoata materies justî Poëmatii, quod Poëta de Equo Domitiani conceperat, adeo ut si versus illos subito calore effusus deinde ad incudem revocans magis polius et Poëta, tunc *Sylva* esse desiissent, et absoluti poematis nomen obtinuissent. Et hoc sensu Sylvas accepit Sidonius, dum eas 'Materias' appellat. Ejus verba

vide in fin. Carm. xxii. *Idem*.

§ *Subito calore*] Fervor Poëticus, deproperans animo versus, quorum cursum ægre manus exceptrix adsequatur. Princeps in talibus, ne Ovidio quidem semper excepto, Papinius noster. Plura de furore et calore Poëtico ad Clandianum et Petronium. Voluptatem festinandi non inscite explicat ex Dialogo Rhetoris Incerti Parrhasius, Epist. LVII. *Barthius*.

Cum singuli de sinu meo prodissent] Ita Calderinus, cum in Veteri libro reperisset: *de sinu meo pro congregatos, &c.* Non male. Magis tamen sententiam tangat longior vox *prolixisset*. Ab hac autem facilitate judicii fuerunt qui Silvas has Editione indignas censerent, quos pulcre, ut pleraque, refellit summus ingenio, doctrina, judicio, vir, sive juvenis potius, (obiit enim quadragenarius,) Angelus Politianus, Epistolis. *Idem*.

Quid enim oportet hujus] Verba oportet hujus suppletio sunt ejusdem Domitii; qui sensum Poëtæ hic non est assecutus, neque itaque bene adjecit, quo melius careamus. Editionem enim a se suorum horum carminum culpabilem quodammodo facit Papinius; satis fuisse autem, quod passus fuerit, in publicum propria quasi audacia has (uti videri per modestiam cupit) nœcias erupisse. Trajectis paullum verbis exibat plana utilisque sententia: *Quid enim? Editionis quoque auctoritate onerari?* Confidentiam velut suam abrupto sermone pulcre castigat. *Idem*.

Onerari] Indicat se satis ponderis sustinere, cum in manibus habeat Thebaidem, grandius opus, et Achilleidem: in quibus duobus operibus suam est interpositurus auctoritatem edendo. *Domit.*

Culicem] Opus Virgilianum, ubi desit mortem Culicis pastoris, quod juvenis et rudis composuit. Mart. 'Quomodo vix Culicem fleverat ore rudi.' Et Papinius de Lucano ante

annos Calicis Maroniani. *Idem.*

Batrachomyomachiam] Id est, ranarum et murum pugnam, quam lussit Homerus: quamvis Plutarchus id constanter neget; ascribatque poetæ Iliadem tantum et Odysseam. Herodotus vero Phocaidem, Iliadem minorem, Margitem, Carminum opuscula ei tribuit. Hymnos præterea Homeri in Deos legimus, ex quibus Pausanias testimonio sæpe utitur. Ego tamen certa Græcorum monumentorum auctoritate affirmaverim, id opus esse non Homeri poetæ quem veneramus, sed alterius qui Homerus Sellius grammaticus est appellatus: is enim Hymnos scripsit et lusus vario carminum genere: solutaque oratione de personis comicis et argumenta comædiarum Menandri. *Idem.*

Prælusit] Exercitio velut ante capta arma, et bellum initum. Ita in Achilleide ad Domitianum: 'magnusque tibi præludat Achilles.' Vide ad Claudianum, recensito Opere de Laudibus Stilliconis lib. II. 337. 'Pro ludere' simili sensu aliis. Uti eadem talia Opuscula, Virgillii nempe Culicem, et quæ eum comitantur, 'Prolusiones' appellat Diomedes. *Barthius.*

Testem] Omni exceptione majorem. 'Celeritatis' nempe suæ. Blanditur autem et subacalpit diræ ambitioni monstrosi Hominis, Domitiani; qui, omni dubitationis specie remota, 'Deus' palam haberi, et appellari volebat: ut testantur Temporum Historiæ. Jovem tamen habebat, ut ita dicamus, parum clementem, ut qui Minervam, opitulari ei creditam, exarmaverit, maturandæ tyranni neci. Vide Suetonium lib. VIII. cap. 15. Jovem eidem vel præcipue cultum, discas ex cap. 4. Adeo ut novam ædem eidem consecraverit, Nomine 'Castodis.' Ibidem cap. 5. De Invocatione Numinis aggressionis Operum vide ad Gratium, et Adv. lib. LVII. cap. 17. Papiniana

hæc verba intelligit, producto simul Cæsaris Germanici versu, Pomponius Sabinus, ad Eclogam Tertiam, pag. 35. edit. Fabrit. *Idem.*

Scis biduo scriptum] Cum, si recte numero, ducentis Septuaginta octo Hexametris (qui hic est numerus a Domitio Calderino adjectus, Sex ipsis corruptus minus habet) constet Epithalamion Stellæ, videmus Centum et quadraginta, uno minus, sibi versibus in diem fundendis non displicuisse Papinium. Qui sane numerus subducit illum vituperio Horatiano, 'Ducentos singulis horis effusos stoliditati Versificatoris' exprobrante, i. Sat. 4. Quod sane fictitium rei exaggerandæ datum autumamus. Alioquin nec ipsi talium experimentorum rudes; quippe tres primas Iliades olim diebus totidem Latine reddere valentes, sub testimonio clarorum tum virorum. Nostrorum carminum numerus duo milia superabat, propter inexplicabilem difficultatem Catalogi. Hæc ad posteriores proponere non piget, cum Exemplum, etsi minus copiosum, longe tamen generosius, affectatæ fere talis πολυπονοίας in ingeniosissimo hoc scriptore habeamus. Rectissime autem de Numero versuum inserendo monuit Domitius, sine certo enim eo friget narratio, cum cætera plura Carmina eodem metro sint eodem hoc primo libro conscripta. *Idem.*

Pro collega mentieris] 'Poëta' nempe pro 'Poëta,' re non nimis incognita, de qua videas doctissimum Jureconsultum, Joannem Langæum Semestrium lib. II. cap. 4. lib. III. cap. 3. et lib. VII. cap. 5. *Collega,* similis studii homo amicus. Neque inepte de 'Collegio Poëtico' J. Parhasius Epistol. 57. De 'Minervæ collegio,' nihil ad rem. Loquitur enim Suetonius de Collegio, unde legerentur qui præderent Quinquatribus, non de Poëtis in ibidem certantibus, sed de opulentis hominibus,

qui Domitiani Agonem insignibus Venationibus et Ludis condecorarent. *Idem.*

Vopiscus] Cognomen est ab eventu propagatum; nam qui est superstes cum est natus, fratre qui simul natus est mortuo, Vopiscus appellatur, ut Plinius docet: monent Fabius et Solinus. *Domitius.*

Inexpertam] Eatenus similem non contigisse Pop. Romano ait. Ita rectissime Domitius. Cui, in penuria etiam illa bonorum auctorum et ruditate renascentium studiorum, non postrema debent Papinianæ Litteræ. Vellem haberemus Politiani Commentaria; item J. Parrhasii, qui pollicetur Argumento præfationis in Primum de R. Proa. Claudiani. In primis vero Josephi Scaligeri, qui Prælectiones suas ipse citat, idque in totos quinque libros, Notis ad Propertium, lib. II. Eleg. 2. Rari autem harum Silvarum codices scripti. Notus Senensis, ab eodem Scaligero aliis communicatis Variis Lectionibus. Duos nos habuimus entos, alterum capitalibus Litteris scriptum, sed uti, nisi perpaucis horis, non licuit, et nunc periisse utrumque arbitror. Ad me sane reversus neuter est, cum tamen domesticis flammis elapsus suspicer. Alium citari video a Justo Zinzerlingio in Promulsidae. Alium Lipsianum laudat Bernartius. Alium a Michaële Piccarto Joan. Gebhardus Curar. Juvenil. lib. III. Flammæ autem non ab hoste, sed domestico pene scelere, meæ tum mansioni injectæ, non hoc solum mihi damni confecerunt, sed ingens scrinium, Manu mea scriptis chartis effertum, simul abstulerunt. Et sic perierunt mihi multa juvenilia et puerilia scripta; ut 'Index Apuleianus,' mirifice auctus. Ex vero jam pene senilibus, quicquid operæ in Tertullianum contuleram. *Barthius.*

CARM. I. 1 *Super-imposito*] Inepti,

qui *superi* legendum nulla mutandi ratione voluerunt. Nihil etiam egerunt, qui *super-impositi Colossi*: *rd super* sie vacat aliquando, ut tamen rem mirifice augeat. *Barth.* *Moles geminata Colosso*] Tamdiu dubiis eruditorum sententiis agitatum est, an *moles geminata*, an ut in Aldina, et antiquissima Veneta Editione scriptum est, *gemmata* legendum foret. Nuper vero vir doctus in suis Apophoretis Criticis, alteram lectionem amplexus *rd gemmata*, mordicus retinendum contendit, atque Poëtam, per 'molem gemmatam,' notare equum frænâs gemmatis ornatum, quia olim, inquit, nobilium equorum frænâs gemmas insertas legimus. At hæc lectio, et ejus interpretatio, plane huic loco non convenit. Nos scimus olim Imperatorum equos frænâ gestasse gemmis ornata; sed quis credat in ænea hac statua gemmas fuisse effictas? Deinde, quod caput est, plane indecorum foret, si poëta, tam augustum colossus laudaturus, inessore neglecto ad equum et frænâ ejus primum oculos conjiceret. Nos itaque e contra *geminata* omnino hic legendum asserimus, quemadmodum in vetustiss. Senensi manuscripto legi adnotarat ad oram sui codicis Scaliger. Poëta namque totum operis conspectum, Equum, inquam, et inessorem una complexus, elegantissime '*geminatam*,' id est duplicem molem dicit. Nam cum solus equus, basi insistens, per se magnam molem constitueret, merito, cum tam splendidus et excelsus Imperatoris colossus equo est impositus, *geminata* et duplicata dicta est. Et rarus quidem hic honos erat, *geminam*, seu equestrem alicui statnam erigere, cum aliis tantum simplices, seu pedestres statuerentur. Sed quin potius ex ipso Statio hanc lectionem firmamus? Ille ecce III. Sylv. ad Claudiam, de duplici Theatro agens, illud iisdem verbis '*geminam molem*' appellavit:

‘Quid geminam molem nudi tectique Theatri?’ Et hæc interpretatio et obvia et facilis est. Potest vero etiam commode dici, ‘geminatam’ idem hic esse, quod conjunctam, connexam, et copulatam. Ita verbo ‘geminare’ utitur Statius, pro ‘copulare,’ et ‘conjungere,’ notione non ita vulgo nota. Sic Epithal. Stellæ, ubi de Sponsalibus agit: ‘Dat Juno verenda Vincula, et insigni geminat Concordia tæda.’ Eodem modo Horat. Arte Poët. ‘Non ut Serpentes avibus gementur, tigris agnæ.’ Sic itaque etiam dici potest, ‘molem,’ id est equum basi insistentem, ‘geminatam’ fuisse, id est conjunctam et connexam imposito illi Imperatoris colosso. Ita ut τὸ *superimposito* sit dandi casus, non auferendi. Sic etiam illud Taciti Annal. I. explicandum: ‘M. Agrippam geminatis Consulatus extulit.’ Nam si hoc simpliciter intelligas de duobus consulatibus, errabis. Nam tertium Consul fuit Agrippa, teste Dione, Velleio, et Fastis. Itaque, ut recte adnotavit ibi Lipsius, ‘geminati Consulatus’ Tacito sunt conjuncti, continentes, et sese mutuo subsequentes, ita ut per duos annos continuos Agrippa consul esset, quod sane rarissimum erat. *Gevart. Geminata*] Omnino videmur veritatem adsecuti jam olim legendum censentes, *moles geniata*. Numen enim seu Genium Principis agnoscit in tanta hac Machina Papiniana, et sic infra vs. 56. ‘Inessaque pondere tanto Subter anhelat humus: nec ferro aut ære laborat, Sed Genio.’ Ubi parissime ‘materia’ et ‘Genius’ junguntur, et clare hoc suum respexit Poëta, geniatus ipse præ reliquis. Multa defendendæ huic restitutioni scripsimus non uno Adversariorum loco, et prius ad Rutilii Numatiani Itinerarium, quæ huc translata ingentem pag. faciant, quare parcendum lectoribus putamus. *Barth. Colosso*] Co-

lossi etymon juxta veriolem Græcorum sententiam ductum est παρὰ τὸ κολοβεῖν τὰ ὄσα, quod oculi caligant in spectanda ejus altitudine. Ingens igitur statua significatur mira altitudine et amplitudine.

2 *Cælonæ, &c.*] Communiter olim veteres, quicquid venerabile erat, ac virtute et pulchritudine supra vulgarem modum præstabat, e cælo delapsum arbitrabantur. Sic apud Virgil. *Æneid.* ‘Et lapsa ancilia cælo.’ Claudian. Panegy. Probin: ‘Credas ex æthere lapsam Stare Pudicitiam.’ Ammian. Marcellin. lib. XXXI. ‘Quo apud Constantinopolim comperto, effundebatur omnis ætas et sexus, tanquam demissum aliquem visura e cælo.’ Juvenal. Sat. II. ‘Tertius e cælo cecidit Cato.’ Vide Macrobius in Som. Scipion. lib. I. cap. 9. ubi querit, quo sensu Rernnpub. rectores cælo descendisse dicantur. Porro, ‘fluere,’ hic notione non adeo vulgari pro ‘delabi’ positum. Ita Virg. *Æn.* II. ‘Quem tota cohors imitata relictis Ad Terram defluxit equis.’ *Gevart.*

4 *Effigies*] Princeps editio agnoscit *Effigiem*, quod non displicet: ut moles effigiem conformata synecdochicè accipiat; per ‘caminos’ vero ‘Siculos,’ Vulcani officinam, intelligi, quam non in Lipare, Strongyle, Lemnoque, sed et in *Ætna* Siciliæ monte, veteres statuere, notius est quam ut admoneri debeat. *Bernart. Steropem, &c.*] Notissima nomina sunt Cyclopus. Vide imprimis de his Scholiast. Vet. *Æschyli* ad *Prometheum* p. 59. editionis Stephanianæ.

5 *Palladiæ*] Palladis operæ et ingenio præclarissima quæque artificia adscribebantur. Vide *Adversar.* lib. XXXI. cap. 4. et alia loca nostrarum Commentat. *Barth.*

7 *Ardua Daci*] Vellem viri docti aperuissent hoc locum, quam ‘arduum domum’ hic in Dacia ædificet Statius. Ego existimo Poëtam hic innuisse

maximum illum et celeberrimum Dacorum montem, cuius ipse sæpius meminit, ut III. Sylv. Lacr. Hetrusci, de Domitiano agens: 'Hæc est quæ victis parcentia fœdera Cattis, Quæque sumum Dacis donat clementia montem.' Et hoc Equo Domitian. 'Tu bella Jovis, tu prælia Rhæni, Tu civile nefas, tu tardum in fœdera montem Longo Marte domas.' Et Thebaid. I. 'Et conjurato dejectos vertice Dacos.' Lipsius ad Tacitum, et qui eum secutus Bernartius ad Thebaid. I. existimant Papinium nostrum per 'montem' hunc tacite respexisse ad substitutionem Dacorum seu Getarum, quibus in monte quodam Deus habebatur, et mons ipse sacer, de quo ita Strabo lib. VIII. Παρὰ δὲ τοῖς Γέτας ὁ λεγόμενος ὁμοῦς ἑρὸ θεός· καὶ τὸ ἕως ὑπελείφθη λεγόν, καὶ προσσγορεύουσιν οὕτως. Apud Getas Sacerdos Deus dicitur, et mons sacer existimatur, atque ita appellatur. Hæc summi viri de hoc monte sententia acuta sane est, et Lipsio digna. Existimem simplicius innuisse Statium Dacorum Regiam, quæ in editissimo monte sita erat. Hoc colligo ex Dionis Epitome; qui, ubi Trajani cum Dacis bellum describit, ita inquit: 'Ὡς δὲ καὶ ἐς αὐτὰ τὰ ἐπ' ἄκρα ἐπεχείρησεν ἀναβῆναι, λόφους ἐκ λόφων μετὰ κινδύνων καταλαμβάνων, καὶ τοῖς τῶν Ἀδύων βασιλεῦσι ἐπέλασε. Post contendit ad editiora loca montium, indeque aliis occupatis collibus, non sine magno periculo ad Regiam Dacorum pervenit. Gevarit.

10 Dindymon] Mons Phrygiæ sacer Cybelæ. Epeum Panopei filium, Bœotium, equi Trojani fabricatorem fuisse scribunt Homerus Odyssea, et Strabo: tantæ vero magnitudinis fuisse fabulæ propius est, quam historię. Domitius.

11 Pergama] Notissimum Poëtas muros Trojanos, et ipsam eam Urbem sic appellare. Singulariter autem Arx Trojana sic nominabatur. Vide Scholiasten Homeri in Iliadem Δ.

505. Barth.

16 Mixta notis belli] Mens videtur, vulnorum vestigiis et cicatricibus, quibus, ut virtutis fortitudinisque indicibus, duces præclari gloriari solent, (in Annibale, Antigono, Philippo Macedone, Plutarcho; in Sertorio, Sallustio, in Sincio Dentato et Manlio Capitolino, Plinio, ut alios omittam, observatum,) nobilem Domitiani vultum fuisse. Ulpianus: 'Notæ verbo etiam cicatrices continentur.' Ovidius alias 'nota' vocem in laude posuit: 'Ille Numantina traxit ab urbe notam.' Frequentius 'notæ' pro signis minutis ponuntur, verbum unum totum exprimentes, ad celerem descriptionem olim inventæ apud Romanos ab Ennio, auctæ a Tertio Persanio, Philargio et Aquila libertis Mæcenatis, deinde et a Seneca ad quinque millia, si Isidoro credimus. Bernart. Mixta notis] Nihil magis hoc ridiculum, quam vulnera et pugnae vestigia illi attribueret, qui nunquam pugnam viderat. Dion apud Xiphilinum: 'Ὁ Δομντιανὸς δὲ ἐκστρατεύσας εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ μὴ ἐπαρκῆς πού πόλεμον, ἐπαύηκε. Domitianus profectus in Germaniam, hoste nunquam viso reversus est. Visum itaque militi sæpe per 'Belli notas' hic pulverem bellicum innui, quo magnos duces militia redeuntes etiamnum conspersos et sordidos Poëtæ describunt. Horat. II. Od. 1. 'Audire magnos jam videor duces Non indecoro pulvere sordidos.' Et certe hæc sententia videtur plane confirmari testimonio Martialis, qui lib. VIII. Epigr. 65. ubi eundem Domitiani e Germania reditum describit, ipsum pulvere conspersum notat: 'Hic stetit Arctoi formosus pulvere belli Purpureum fundens Cæsar ab ore jubar.' Sed cum etiam verisimile non sit bellicum illum pulverem in statua expressum fuisse, non valde huic explicationi fido, quamquam adnotent quidam, Virtutis simulacrum olim pulverulen-

tum depictum fuisse, quod etiam videtur innuere Seneca de Vita Beata cap. 7. 'Virtutem,' inquit, 'in templis invenies, in foro, in curia, promuris stantem pulverulentam, coloratam, callosas habentem manus.' Nunc autem omnino ejus sententiæ sum, ut putem verba hæc: *Mixta notis belli*, non seorsim esse explicanda, sed connectenda cum sequentibus verbis: *placidamque gerentia pacem*, ut Statius, more suo Domitiano adulatus, dicat in ejus Domitiani ora esse oris dignitatem, quam in belli duce requirit Aristoteles; nimirum ut ea sit formæ mixtura, ut in ejus vultu et 'Bellum' et 'Pax' eluceant, id est, (ut Aristoteles loquitur) ut ita jucundus aspectu sit, ut etiam terreat. Conjunctim ergo totus versus legendus est, ita ut Domitiani ora pariter fuerint: *Mixta notis belli, placidamque gerentia pacem*. Hoc est, fuisse quidem ejus vultum bellicis minis asperum, ita tamen ut etiam pacem præ se ferret, quadam scilicet formæ mixtura. Et hoc est quod in eodem Domitiano elegantissime expressit Martialis lib. vii. Epigr. 5. de Dacis agens: 'Terrarum Dominum propius videt ille, tuncque Terretur vultu barbarus et fruitur.' Gevart.

19 *Bistonius portat sonipes*] Tritum est Thraciam Martis sedem poëtis esse, Thraces a Bistoni stagno, seu, ut alii, a Bistono rege, qui et stagno et regioni nomen dedit, Bistones dictos. Mens Papinii: Martis equos non majori cum dignitate et fastu incedere post victoriam, quam hic Domitiani equus; post victoriam, dico; nam 'exhaustum' finitum et terminatum, seu exantlatum, notat. Virgilius *Aneid.* iv. 'Quæ bella exhausta canebat.' Bernart.

21 *Propellit Strymona flatu*] Anget rapidissimi fluvii pernecitatem violento suo flatu. Non de bibente equo loquitur, quod visum doctissimo Gevartio, sed de eo qui juxta fluvium

pari pernecitate decurrat, ipsamque amnem flatu propellat. Color ductus ex illo, jam posito, Maeroniano: 'Volucrumque fuga prævertitur Hebrum.' Strymon autem fluviorum celerrimus existimatur. Barth.

23 *Fessus bellis*] Julium Cæsarem dici manifestissimum est. At verum minime. Cum enim interficeretur Cæsar, tantum aberat ut bellis fessus esset, ut maximam expeditionem in Parthos et Dacos pararet. Vide Suet. c. 44. *Idem. Adserta munere*] Existimo reliquisse Statium *adscita munere prolia*. Quod proprium adoptionis verbum. Valer. Max. 'Adoptatos et adscitos.' Gronovius *Diatr. ad Stat. Asserta munere prolia*] Ut coniecimus, exstat in exemplari Veneto, quod A. 1475. media forma typis impressum est, *adscita*. Vincentius Fabricius, V. A. et eruditissimus, cum ante hos quindecim annos Diatribem ad eum misissem, obducebat mihi Cujacii Observat. 37. lib. xi. qui in l. vii. num. ult. D. de Usufr. 'Fructuarium per arbitrum cogi reficere, quemadmodum adserere cogitur arbores,' interpretatur, forare medullam arboris sterilis et in eam sæcundæ calamum immittere: Græcorum Eclogis *ἐκνευρίζειν*, et sic dixisse Papinium 'adserere prolem.' Sed et Græci et Cujacius errarunt. Nimirum non inseruntur modo, sed et seruntur arbores. Virg. 'Pars etiam posito surgunt de semine.' Ubi jam sunt aliæ, si plures eodem pangantur, 'adseruntur.' Est igitur 'adserere,' ut recte Glossarium, *προσφύτερειν*, quod i. 18. eodem 'in locum demortuarum alias substituere' ac reficere numerum. Varro i. 26. 'Neque propter eas adserunt vites, quod inter se hæc inimica.' At 'adoptare' est 'adsciscere' non 'adserere.' Gronovius.

27 *Te signa ferente, &c.*] Aliter ego (ut vulgo Parrhasius, Bernartius, et alii) locum sic construendum putavi:

Et gener et Cato castris minor, iret in leges. Castris minor, id est potestate et imperio. sic Horat. 'Virtute et honore minores.' Ut sensus sit: Pompeium et Catonem Domitiano vexilla submissuros et cessuros fuisse; sed, ut verum fatear, omnino amplector lectionem quam Europæ nostræ ocellus, Dan. Heinsius, mihi suggestit: *Et minor in leges iret gener et Cato nostras*. Quid clarius? si Statius ita non scripsit, certe ita scripsisse debuit. Sensus est: Si tu, o Domitiane, bello civili Imperator fuisses, et Pompeius et ipse Cato Cæsariani fuissent, et in leges nostras transissent. Partes, sive *leges nostras*, κολακικῶς, Cæsarianas vocat. Nam Domitianus Cæsarianis partibus successerat, unde recte illius partes, quas Romani tunc temporis omnes sequebantur, *nostras* appellavit, in gratiam τοῦ ἀδελφοῦ. Simillimus locus est Martial. lib. xi. Epigr. 6. ad Nervam. *Gervat*.

28 *Et minor in leges*] Mens est: Si tuis auspiciis partes, quæ erant Cæsaris, administratæ essent; si tu regnum Romæ institnere voluisses, ultro gener Pompeius, ille solus olim magnus et parem ferre indignatus, nunc lubens te minor, armata manu libertatem adoriretur, invaderet, nec minus Cato. Vehementer salivam movet, quod in duobus Mss. Barthii: *te regna ferente*. Quæ phrasis tam Papiniana est, quam quæ ei familiarissima. Gron. *Diat*.

29 *At laterum passus hinc Julia templa*] Hospes in historiis hic facile adhærescat, cui adiutorium ego. Cæsar Julius et ædem Romæ habuit et Basilicam, idque in foro Romano, de Æde, Tacitus Hist. i. Titii Vinii eadem in foro describens. De Basilica, Suetonius, Caligula cap. 37. 'Nummos non mediocris summæ e fastigio Basilicæ Julii per aliquot dies sparsit in plebem.' Ædes occiso demum Cæsare dicata, si Ap-

piano credimus, si Dioni, in vita, Antonio quasi sacerdote et flamine. Basilicam ipse Cæsar tertii imperii anno dicavit ut Eusebius Chronicis testatur. Ædes sacra erat. Vitruvius lib. iii. de sacris ædibus. Basilica vero profana, in qua et centumvirales causæ agebantur. vid. Quintil. lib. xii. Cæcilius Secundus Epist. lib. v. Ep. ult. Martial. et alios. *Bernart*.

30 *Regia Pauli*] Basilica Panli. De qua verba facere non attinet. Vide Marlianum, Topograph. Urbis lib. iii. cap. 4. Alex. Alexandrinum, lib. iii. cap. 6. &c. *Regia* Basilica vocatur, quod illustratur etiam a Petro Gillio de Topographia Constantinopolis lib. ii. cap. 18. 'Belligerum' cur vocet, dicant Livius et Plutarchus. *Barth*.

31 *Concordia*] Ædes Concordiæ supra Græcostasin, ut loquitur Varro ling. Lat. lib. iv. qui itidem ex Liv. lib. vii. de Curtio, in foro fuisse ostendit.

34 *An nova, &c.*] Capitolium bello civili nuper concrematum, a Vespasiano restauratum fuisse, Tacitus et Suet. consensu tradidere, inquit, Papinius Domitiano tribuit: quid statuemus in pugna tam manifesta? pacem. Vespasianus Capitolium restauravit: ita est, sed sub Tito iterum exustum Domitianus, decimum consul cum Junio Sabino, iterum restituere aggressus est, et duodecim annis cum aliis operibus summa impensa perfecit: hinc, cum cautela, Suetonius: 'Plurima et amplissima opera incendio absumpta restituit: in queis et Capitolium, quod rursus arserat.' Consule Baronium, Annal. Tom. i. *Bernart*.

36 *Atque exploratas*] Vide ad Explicationem hujus loci Plinii lib. iv. Epist. 21. ad Numitiam. et Sueton. Domit. cap. 8.

37 *Dextra vetat pugnare*] Mirum est ut de loci hujus sententia olim inter

ne contenderint maximi, ætate sua, Reipub. Litterariæ Triumviri, Domitius, Politianus, et Parrhasius. Domitius geminam sententiam adfert, atque ideo dici, 'Dextram vetare pugnâ,' vel, 'Quia dextra est inermis in statua:' vel 'Quia ad dextram est templum Paris,' quod posterius tamen sibi non placere ait. Hanc Domitii interpretationem rejicit ejus æmulus Politianus Miscell. cap. 65. et acutius quiddam afferens, ait putare se notari licet a Poëta habitum, qui Pacificator in statuâ dicitur, de quo Quintilian. lib. XI. cap. 3. Parrhasius vero existimat Domitianum dextra sua gestasse simulacrum Victoriæ, quemadmodum sinistra Palladis effigiem sustinebat, ut dicat Papinius hostem coerceri metu Victoriæ quæ insisteret in dextra Cæsaris. Quod si meum est tantis opinionem miscere sententiis, non dubito me verum hujus loci sensum reperisse. Aio namque Domitianum dextra manu gestasse ramum olivæ, unaque frænum. Quid certius? in sinistra manu Palladem, in dextra arborem Palladi dicatam, quæ ideo

dicitur 'vetare pugnâ,' nam et decennes pueri sciunt, olivam esse pacis Symbolum, et veteres, dum pacem petebant, ramum olivæ manibus gestasse. Unde Virgil. Georg. II. 'Hoc pingnem et placitam Paci nutritor olivam.' *Gervart. Latam Tritonia Virgo Non gravat*] Hoc est, Palladis effigies leviter sinistræ manui innititur, adeo ut non gravet. Sæpe enim minorem aliquam effigiem et statuum magna illa simulacra suis manibus sustinebant. De hoc more Cicero in Verrem: 'Insistebat in manu Cereris dextra simulacrum pulcherrime factum Victoriæ.' Idem de Nat. Deor. III. de Dionysio. Et M. Felix Ennodius de missorio quodam: 'Ecce tenet victrix pennatum dextera numen.' Et exstant hodieque infiniti nami, in quibus videmus Victoriolas Imperatorum manibus innitentes. Nobis suffecerit hic geminos ex Sambuci bibliotheca depromptos subjicere; unum, in quo eques Domitianus olivam dextra tenet; alterum, in quo Pallas sinistræ innititur, ut nullum de superiori interpretatione nostra dubium relinquantur.

Gervart.

38 *Non gravat*] Divinitatem et majestatem manus Cæsareæ in colosso illo hic tangit Statius. Quasi dicat effigiem illam quæ propter genium et pondus Divæ vix ulla alia manu, etsi brevior, sustineri posset, ita insidere manui Cæsaris, ut eam ne gravet quidem. *Gron. in Diatr.*

Sectæ prætendit colla Medusæ] Mi-

nervæ nempe simulacrum, quod in Clypeo Medusæ præcisum caput prætendit, ut sic equum ad cursum incitet, veluti stimulo quopiam. E Medusæ sanguine Pegasus exstitit. Ergo collo Medusæ secto ostenso, accendit Equum, ut volare velit instar Pegasi. *Barth.*

40 *Nec si pater ipse, &c.*] Sententia

est : Et huic operi seu effigiei Palladis par sedes ; nusquam optabilior, nusquam gratior Deæ aula : nec tu ipse, pater Deæ Jupiter, sic, tanta amplitudine, gratia, libentiaque eam ferres, teneres. Quanquam et retento si pro sic non absurdus sit sensus. Nec dulcior usquam sedes Deæ lecta est, nec legeretur, si ipse Pater eam teneres. *Gron. Diatr.*

42 *Et cui se toties Temese*] Levicula interpunctione illustro obscuro locum *hausta metallis*. Mens : tantæ molis fuisse Colossum, ut in ipsa chlamyde omnia æra Temesia videantur consumpta. Est Temese antiquum oppidum Cypri, præstanti ære celebre, ut Stephanus de urbibus testatur. *Bernart.*

51 *Crinem terit ungula Rheni*] Hoc Rheni simulacrum sua ætate, ante annos hos centum, Romæ superfuisse scribit Bartholomæus Marlianus, *Topogr. Urbis* lib. III. cap. 3. Fingebantur autem hoc modo domitarum provinciarum simulacra pedibus subiecta Victorum Romanorum. Claudianus, fine Sexti Cons. Hon. 'Colla triumphati proculcat Honorius Istri.' Vide ibid. *Commentaria nostra*, et *Adversar.* lib. XLIV. cap. 18. Ovidius *Trist.* IV. El. 2. de simulacris in *Triumfo ductis* : 'Crinibus en etiam fertur Germania passis, Et ducis invicti sub pede mœsta sedet.' *Barth.*

52 *Arien*] *Adrastens* ; quem Neptunus Adrasto donavit. Idem dedit Junoni Xanthum et Cyllarum : quos illa dedit Castori et Polluci. Arionis meminit Papinius in *Thebaide*, et Propertius. Nam insignis fuit et formæ et celeritatis. *Domitius.*

53 *Ledaüs ab æde propinqua*] Notat ædem quæ in foro Polluci et Castori quidem dicata, tantum Castoris tamen vocabatur, ut ex Snetonio, *Dione*, aliisque nemini ignotum. Ego observavi non indignum monitu, vel juventutis causa, non ædem solum, sed et ipsos fratres Castores dictos.

Lucas Evangelista *Act.* cap. XXVIII. 'Post menses autem tres navigavimus in navi Alexandrina, quæ in insula hiemaverat, cui erat insigne Castorum.' Vid. *Plinium* lib. X. cap. 43. *Arnobium Adv. Gent.* lib. I. *Bernart.*

54 *Cyllarus*] Confer cum hoc loco Senec. *Hippolyto*. *Stesichor.* in *funebribus Pelix ludis*, M. Raderi *Commentaria ad Martialis* lib. VIII. *epigr.* 21. *Passerat.* ad *Prop.* lib. III. *Eleg.* 7. *Hic domini nunquam mutabit habenas*] Libri omnes quos vidi, *mutavit habenas*, quod fidenter mutavi. Sensus : Equum hunc Maximum uni Domitiano servitutum, non duobus, uti *Cyllarus*, qui Castori et Polluci serviit. Postremis verbis fabulam respicit, qua fingitur, quod cum Argonautæ tempestate et procellis agitantur, Orpheus arrepta lyra canere cœpit. quo cantu mare pacatum, et sidera duo super Castoris et Pollucis capita affulserunt. *Bernart.*

55 *Sed genio*] Nam (inquit) libenter ferunt Domitianum, quem loci genium et nomen putant. *Domitius.*

62 *Forma Dei præsens*] Notum est ex uno *Tranquillo*, misellum hunc homuncionem (Domitianum dic.) cum Procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cœpisse : 'Dominus et Deus noster sic fieri jubet,' unde institutum posthac ut ne scripto quidem ac sermone cujusquam appellaretur aliter : quid consecutus ? quod tandem a libertis et gladiatoribus vulneribus septem trucidatus, populari sandapila per vespillones exportatus, a Senatu contumeliosissimo atque acerbissimo acclamationum genere laceratus sit, imagines ejus Senatus consulto detractæ, erasi tituli, omnisque memoria abolita. Enimvero nec factum unquam (certo raro) quin divini nominis usurpatores pœnas spectabiles non luerint et apertas. *Bernart.*

64 *Perseptem culmina*] Vir Nobiliss. coniecit : *septem per culmina montes Sit fragor*. Vel *continuos septem, par fulmine, montes Sit fragor*. Vid. Adv. lib. XIII. cap. 8. Non dubitamus reliquisse Statium : *continuos septem per culmina Martis It fragor*. Et magis, quia Ro. codex, *montis* habet. Martis enim urbs et Martia Roma, ut pueri sciunt. *Granos. in Diatr.*

66 *Ipsæ loci custos*] Optima poetæ dispositio, qui carmen varietate distinguit, novaque fictione personæ sese erigit, simul delectat dum antiquitatis historia repetita laudes Domitiani accumulât. Fingit enim Curtium, cujus lacus erat juxta forum dato ei nomine, cum se pro Republicæ salutem devovit, caput eduxisse atque elocutum esse Domitianum. *Domitius*.

Sacrata vorago] Lacum Curtium, et eum ipsum inter Divos relatam dici, pridem doctissimi viri adnotarunt. Sacrum autem eum locum habitum docet injectio stipium, pro Augusto. De qua Suetonius, cap. 57. Conf. in h. l. Casaub. De lacu Curtii vid. B. Marlianus Topog. Urbis lib. III. cap. 2. *Barth.*

70 *Meritaque caput venerabile querens*] Ob cives videlicet servatos. Notior ritus, quam ut nostra explicatione indigeat : tu si lubet adi Plutarchum, qui ea quæ ad hanc coronam exequitur curiose : adde Agellium lib. v. cap. 6. et Plinium lib. XVI. cap. 4. illud precium operæ scire juventutem, quercicam coronam inter præcipua ornamenta Principalis domus fuisse : præ foribus Augusti et deinceps successorum suspensam. Morem non omnibus notum more suo indicat potius quam explicat Suetonius, Tiberio cap. 36. *Bernart.*

80 *Tardum in fœdera montem*] Dacicum Bellum intelligit. Vide quæ scripsit doctissimus Lipsius ad Taciti

Hist. lib. I. *Tardum in fœdera*, serum vinci, fortiter repugnantem. Vide Commentaria Joannis Passeratii ad Propertium, lib. IV. Eleg. 6. *Barth.*

82 *Me non audente*] Verba Curtii sunt e lacu suo emergentis, qui ut sese timoris arguat haud decorum. Recte itaque Lipsius noster, in tantum laudandus, in quantum sese vera virtus et solida eruditio extendunt, legit : *me non gaudente*. Sensus : 'Si tu, Domitiane, vixisses meo ævo, primus fuisses qui patriæ caritate succensus dedisses te in hiatum, me quidem non gaudente, cui gloria ea prærepta.' *Bernart.*

84 *Cedat equus, Latiae qui, &c.*] Si interpretes hoc loco consulas : 'Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri.' Aïunt poetam loqui de uno Julii Cæsaris equo, qui olim Alexandri fuerit, et a Lysippo factus, deinde vero Cæsarem tulit. At qui hoc fieri potest? Primo, Cæsaris equus plane diversus fuit a Bucephalo : hic in capite aut fronte discrimen habuit, ille vero in pedibus, quos prope humanos habuit, ut est apud Sueton. Plin. Solin. aliosque. Secundo, Cæsar solum hunc equum æstimabat, tum quod neminem excepto illo in sedem admitteret, tum quod illi imperium portendere existimaretur. Quis ergo tam est demens, qui existimet Cæsarem in suo foro voluisse Alexandri non suum equum dedicare, et in eo conspici, cum præsertim ante ædem Genetricis Veneris, hoc est suæ et Romanorum, ea statua equestris esset posita? Plinius ecce lib. VII. cap. 42. 'Nec Cæsaris Dictatoris quemquam alium recepisse dorso equus traditur : denique humanis similes priores pedes habuisse : hac effigie locatus ante Veneris Genitricis ædem.' An de Lysippo, an de Bucephalo dissimulasset, si mutati soli fuissent pedes? Suetonius, quo in minutis ejusmodi notandis nemo fuit accuratior, post multa de hoc

Cæsaris equo, hæc subiungit: 'Cujus etiam instar pro æde Veneris Genitricis postea dedicavit.' Si illius instar, hoc est effigies, non fuit instar Bucephali. Sæpe ergo existimavi Statium non loqui de uno tantum equo, sed de duobus; et cum ait: 'Quem tradere es ausus Pellæo Lysippe duci:' illud (*quem*) non esse referendum ad illum Cæsaris equum, de quo præcedenti versu meminit, sed de Bucephalo Alexandri equo intelligendum, atque adeo particulam et subaudiendam, aut etiam leviter interterendam, hoc modo: *Cedat equus Latia qui contra templa Diones Cæsarei stat sede fori, et quem tradere es ausus Pellæo Lysippe duci.* Sic, ut duorum equorum hic mentionem faciat Poëta: Cedat, inquit, equus Cæsaris, qui ante ædem Veneris Genitricis. Et cedat etiam equus Alexandri, quem Lysippus illi fecit, et qui post Alexandri obitum Romam delatus, et inauratus, Neronis Imp. effigiem tulit. Ita enim interpretanda, quæ sequuntur: *mox Cæsaris ora Aurata cervice tulit.* Hujus interpretationis mihi auctor est Plinius, lib. xxxiv. cap. 8. de Lysippo. Sed ne hæc interpretatio nostra mihi per omnia satisfaciatur, suadent sequentia Statii verba: *vix lumine fesso Explores, quam longus in hunc despectus ab illo.* Quod si duos illos equos Cæsaris et Alexandri cum hoc Domitiani contulisset Statius, dicendum fuisset pluraliter: *quam longus in hos despectus ab illo.* Deinde *ambos* tantum numerat sequenti versu: *Quis rudis usque adeo, qui non, ut viderit ambos, Tantum dicat equos, quantum distare regentes?* Hæc omnia me movent, ut non displiceat mihi sententia Clariss. Heinsii nostri, et P. Scriverii, qui tres illos versus: *quem tradere es ausus Pellæo Lysippe duci, mox Cæsaris ora Aurata cervice tulit,* insititios putant, et margini ab indocto aliquo librario appositus, deinde in textum

irrepsisse, et scripsisse Statium: *Cedat equus, Latia qui contra templa Diones Cæsarei stat sede fori: vix lumine fesso Explores, quam longus in hunc despectus ab illo.* Gevart.

85 *Quem tradere es ausus*] Ms. in Biblioth. Ducis Hetruriae et Rom. codex Venetusque veteres exhibent: *quem traderis ausus Pellæo Lysippe Duci.* Quod Statii non esse vix persuadeor. Phrasis illius ævi propria, velut et frequens Tacito. Ita elegantissime dictum, quod Lysippus Bucephalum in gratiam vel jussu Pellæi Ducis ausus sit, id est, non timuerit fingere. *Traderis* est diceris, quem fama fert te ausum Pellæo Duci. Gronov. in *Diatr.*

86 *Lysippe*] Lysippus nobilitatur tibicina temulenta quam expressit: hic fecit sexcenta et x. opera statnaria. Alexandrum Magnum multis operibus effinxit, a pueritia ejus orsus, quadrigas item multorum generum. Vult igitur Papinius videri Lysippum præstantissimum statnarium, a quo solo Alexander opera sua sculpi voluit, ut ait Plinius, hujus equi Cæsarei fuisse opificem. *Domitius.*

94 *Dum Romana dies*] Ad opinionem veterum, qui non imperium solum Romanum, sed et urbem ipsam nunquam interituram credebant, unde et epithetum 'æternæ' passim urbi datum. vid. Ammianum Marcell. lib. xvi. *Bernart.* *Sub nocte silenti Cum superis terrena placent*] Tempus nocturnum credebatur acceptum Diis, ut cælo descenderent, et in terris velut exspatiarentur. Vide *Adversariorum* lib. cxxviii. cap. 15. et in *Recensito Claudiano ad Bellum Gildonicum.* Item in *Advers.* lib. xl. cap. 3. lib. lvi. cap. 7. Itemque alibi. Quæ hic repetere non vacat. Item ad Thebaidem Nostri, lib. v. vs. 64. *Barth.*

100 *Apellæ ceræ*] Cuperet (inquit) Apelles habuisse tam gloriosum artis

argumentum. Apelles centesima et duodecima Olympiade in pictura adeo perfectus est, ut plura solus prope quam cæteri omnes contulerit voluminibus editis, quæ doctrinam eam continent: simplicitate formæ exprimenda in primis claruit. De quo Propert. 'Qualis Apelleis est color in tabulis.' Domitius.

101 *Optassetque novo, &c.*] Vix ulus in Statio locus est, in quo plus desudarint doctissimorum virorum ingenia. Phidiam quidem Atheniensem Sculptorem hic intelligendum esse, certum est, sed quis tandem ille loquendi modus, *Atticus senior Elæi Jovis*? Calderinus, more suo, hic comminiscitur, et dicit 'seniorem' hic vocari Phidiam, quia duo olim fuere Phidiæ, alter Junior, alter Senior. Sed cum Varrone eras illi credam, hodie nihil. Lips. Elect. lib. II. cap. 14. legend. putat: *Atticus Elæi sector Jovis*. 'Nam ebur,' inquit, 'unde factus Jupiter Olympius, politur fingiturque secando, ideoque sectorem dixit.' Hanc Lipsii sententiam Bernartius etiam amplexus est. Sed quis unquam legit, 'sectorem' poni pro 'sculptore'? Unicum modo exemplum mihi dent, ego illis manum. Eruditissimus Livineius in suo codice ascripserat videri sibi legendum: *Atticus Elæi genitor Jovis*. Ut Phidias genitor dicatur, id est auctor operis, et artifex, ut Martial. lib. x. Epigr. 103. 'libelli sui se parentem' vocat. Et ut Statius v. Sylv. de picturis loquens: 'Phidiaca vel nata manu.' Sed nec hæc sententia placeat. Quid ergo in tanto doctissimorum virorum dissensu statuemus? Ausim ego dicere, sincerum esse locum, nec mutatione sed distinctione tantum esse opus, hoc modo: *Optassetque novo similem te ponere templo Atticus, Elæi, senior, Jovis*. Verborum ordinem hunc statuo: *Atticus senior optasset te similem Elæi Jovis, ponere Delph. et Var. Clas.*

in novo templo. Id est, Phidias optasset te eadem arte, iisdem lineamentis, quibus Jovem Olympium expressit, depictum, in novo Flavie gentis tuæ templo collocare. Vel, si mavis, sic verba construe: *Atticus senior optasset te similem ponere in novo templo Elæi Jovis*. Sed prior sententia magis arridet. Dicendum vero hic, quomodo Phidias dicatur *Senior Atticus*, quod quærebat Lipsius. Id vero quis potius probarit quam ipse Statius, qui de Epicuro agens ipsum 'Seniorem Gargettium' appellat? Non longe abiero. Hoc ipso ecce libro Tiburtino Manlii: 'Luxuque carentes Deliciæ, quas ipse suis digressus Athenis Mallet deserto senior Gargettius horto.' Quid clarius? Epicurum e pago Gargetto oriundum (teste Laërtio) 'Seniorem Gargettium' appellat, ut Phidiam ex Attica oriundum 'seniorem Atticum.' Sic in fine Achilleidos Chironem 'seniorem Thessalum' vocat. Hinc patet quod 'senior' non semper comparative poni apud Veteres, sed et positive et absolute. Gevart. *Optassetque novo, &c.*] Omnino construendum: *Atticus senior optasset te similem ponere in novo templo Jovis*. Fefellit, quantum est interpretum, illud exquisitum dicendi genus, *te similem*, quod absolute tuam imaginem, tuam effigiationem significat. Addit *novo templo* ideo, ut innuat indignum vetus Græcniumque ædificium honore excipiendi Cæsaris, novum imo et magnificentius juncturum voto suo Phidiam. Gronov. *Diatrib.*

103 *Ora Taras*] Locus hic a nullo interpretum recte explicatus, aliis, *Ora Taras*, aliis, *Ora Tonans*, legentibus. Ego quidem illud Politiano assentior, *Taras* esse legendum, sed, quod ad interpretationem ejus attinet, longe ab illo dissentio. Ille per quod *Taras* Neptuni statuem intelligit, cujus Lucilius et Plinius meminerint.

Stat.

§ L

Sed fallitur vir maximus, neque enim ipse Neptunus dictus fuit Taras, sed Neptuni filio hoc nomen erat. Deinde, quod caput est, Statua illa Neptuni vulgarem mensuram non excedebat, tantumque sub mediocri viri persona expressa erat, ut patet ex numis Tarentinis, quos exhibent Goltzius, Choulus, alique. At vero Statius hic statuas Colossæas cum Domitiani colosso comparare incipit, maximisque orbis terrarum colossis eum anteposit. Nos itaque ad Jovis colossus, qui Tarenti Calabriae oppido, quod Græce *Taras* dictum est, hunc locum referendum censemus. Quod, ut rectius intelligatur, notandum est, inter omnes qui olim existerent colossos, præ cæteris, duos maxime a magnitudine et artificio fuisse commendatos, Tarentinum scilicet, et Rhodium. Tarentinus Jovis forma expressus erat, 60. cubitor. altitudinis, Rhodius vero soli dedicatus, 70. cubitor. De Tarante vero, quod polliciti sumus, quædam adjicienda sunt. Fuit Taras Neptuni filius, ex quadam nympha genitus. Hic in Italia ad oram Calabriae oppidum condidit, quod ab ipsius nomine Taras appellatum est. Hesychius: Τάρας, πόλις Ἰταλίας, ἀπὸ Τάραντος τοῦ Ποσειδῶνος. Vid. et Stephanum de Urb. Meminit et oraculum quod Phalanthus Lacedæmoniorum dux secutus est, dum hoc oppidum auxit et restauravit. Illud autem erat hujusmodi: Σατύρεδν τοι δῶκα, Τάραντα δὲ πλοια δῆμον Οὐκῆσαι. *Satyreum tibi do, pinguis pagosque Tarenti incolere.* Totam vero urbis conditæ historiam memorabilem vide apud Strabon. lib. vi. Pausaniam, Justinum, aliosque. Tarentini autem elegantissimos nummos perculserunt, in quo effictus erat Taras, dorso delphini insidens, quod testatur Julius Pollux Onomast. lib. ix. Et exstant hodieque hujusmodi nummi, quorum unum ad Statii lucem hic subijci.

'Mite' vero Tarentum dixit, ob suam et salubrem aëris Tarentini temperiem, et solum fertile. Unde 'vinum Tarentinum,' et 'Iana Tarentina' celebrantur a Martiale aliisque. *Gecartius.*

CARM. II. 1 Unde] Enthusiasmum Poëticum simulat, audirese Apollinem per montes Romanos canentem, et videre etiam id numen ad habitum chely aut cithara canentium compositum; seque videri vult Apollinis verba excipere. *Barth. Sacro*] Cur sacrum? quasi ἄκρον, augustum et pium. An quia e sanctis Musarum fontibus haustum? Virg. Georgic. lib. ii. 'Sanctos ausus recludere fontes.' An ob ritum nuptiarum, quod Pontificale verbum est: 'ob divini et humani juris communicationem.' L. i. D. de Ritu Nuptiar. enimvero quas fas esset ducere, notionem Pontificum fuisse perspicitur ex Tacito, et Dion. lib. XLVIII. Quid, quod piorum Regum vatumque Princeps Davides, Psalmi XLIV. (quod Epithalamiorum antiquissimum est) vs. i. ἐπιβαλόμενον vocat. בְּרַבְרָה לְהַגִּיד אֶת הַתְּהִלָּה. Apollinaris, ἐσθλὸν μῦθον. Huic opponitur hic vs. 27. 'obliquum carmen.' *Morellus. Latii montes*] Septem colles Urbis. *Domitius.*

2 Comanti] Apollinis decus perpetuum, Coma. Auctor Priapæi Car-

minis 36. 'Phœbus comosus, Hercules lacertosus.' Suspensa a lævo humero lyra, aurea, et testudinis insertis variegata, fingebatur Apollo. Vide totius ejus habitus descriptionem apud Tibul. lib. III. Eleg. 4. Barth.

4 *Canoro Helicone*] Cantibus perpetuo resonante. Sed et ipse tamen mons nonnihil conferre credebatur Cantoribus. Vide Commentaria ad initium Cynegetici Nemesiani. *Demigrant*, illud Hesiod. *Περήθεν* referunt. *Idem*.

5 *Solemnm ignem*] Debitum et celebratum; nam novæ nuptæ puer patrimus et matrimus facem præferabant ex spina alba; ut Plinius et Festus scribunt. Duo item pueri patrimi et matrimi novam nuptam tenebant. *Domitius*. De 'igne' et 'aqua solemnī' ad Nuptias tam multi tam multa notarunt, ut ægre rebus novis locus sit inveniendus. Videas itaque Jac. Cujacium *Observ.* lib. XI. c. 2. J. Passeratium ad Catullum, pag. 7. Joan. Gebb. *Cur. Juven.* lib. III. cap. 12. J. Levineium ad Propertii lib. IV. Eleg. 3. Nos ad Cyneget. Nemesiani, vs. 15. Brisson. lib. de Nuptiis, pag. 46. Hotomanum pari opere, cap. 17. Martinum Roam, *Singul.* lib. II. cap. 21. Qui de numero hoc apud Papinium curiosior æquo est, secundum enim Musas eum ponit Poëta, plures nominaturus, si istæ plures fuissent. *Barthius*.

9 *Alternum factura pedem*] Immortale illud Galliæ ornamentum Had. Turnebus *Advers.* lib. V. cap. 3. hunc Statii locum explicans, ait 'alternum pedem facere,' idem hic esse quod claudicare. Quam interpretationem quomodo vir sagax ex hisce Statii verbis elicere potuerit, equidem miror. Ego, dum penitius verba inspicio, addita litterula legendum præsto: *fractura pedem*. Elegia, inquit, *celsior assueto*, exultat *Alternum fractura pedem*. Nihil certius hac nostra emendatione. Elegiæ namque versus, alter longior, alter

brevior est, ut jure dicatur 'alternum pedem frangere,' quod proprie claudicare. Et mirum est maximum virum hoc non animadvertisse. *Geart.* *Alternum factura pedem*] Est conscriptura carmina alterna, sive elegiaca, et suæ legis modo metienda. *Gronov. in Diatr.*

12 *Lumina demissam*] Hoc ἦθος est τῶν ἐν τοῖς θαλάμοις παρθένων, περιβλέπων μηδαμοῖ, ἀλλ' αὐτὰ τὰ πρὸ ποδῶν ὄρῳ, apud Xenoph. de Rep. Lacedæm. pag. 2. fol. 4. editionis nostræ: ubi aliter legisse Dion. Longinum adnotavimus. Videtur etiam Papinius Violantillam effingere ad illud Αἰδοῦς ἔγαλμα quod Pausan. in Atticis p. 103. scribit ab Icario erectam fuisse Lacedæmone, eo loci ubi Penelope rogata ab ipso patre ut maneret æcum in patria, velata facie, αἰδημώτοτα, Ulyssem virum seq̃i maluit. Quod oraculo Genes. cap. III. respondet, πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποτροπή σου. Jam vero quod addit: *dulci probitate rubentem*, excludit *δυσωπίας*, et arguit ruboris originem quam Greg. Naz. multis versib. exponit, in *Carm. Κατὰ Καλλοπικισομένων*, pag. Gr. 13. et 11. 12. 13. edit. et interpretationis nostræ. *Morell*.

13 *Cætu Latino*] Immixta matronarum et virginum cœtui. Mihi tamen Papinius scripsisse videtur: *cinctæque Latino*. Ut Venerem habitum Romanum adscivisse dicat. 'Cinctus' enim universam vestituram designat, ut sæpe Claudiano. 'Genæ' notant oculos. *Barth*.

17 *Phæbus et Euan*] Apollo et Bacchus adsunt Nuptiis Stellæ, ut Poëtæ nobilissimo, Poëtica Numina, quod notissimum, et Nuptialia. De Apolline notum. Quid autem sine Vino Venus? *Barthius*.

18 *Volucer Tegeaticus*] Mercurius, qui et volucer est talaribus suis, et Arcas; nam in Arcadia est natus: Tegea Arcadiæ oppidum: unde et 'Tegeum' Virg. deduxit, et 'Tegeaticus' dicitur. Oppidi meminerunt

Strabo et Plinius. *Domitius*.

21 *Floribus innumeris, &c.*] Longe elegantius princeps editio Veneta: *et olenti spargere nymbo*. Nihil certius, quam ita scripsisse Statium, quod vel ex nno Claudiano constat, qui in Nupt. Honorii, hunc locum æmulatus, in eadem re, eodem verbo usus est: *nec signifer ullus, Nec miles pluvia flores dispergere ritu Cessat, purpureoque ducem perfundere nimbo*. Scio Ptolemæum Flavium Conjectaneis aliter sentire, et *τὸ θύμβρα* defendere; at eum hic nihil moramur: nam sic Lucretius lib. II. ubi Cybelen floribus conspergi solitam scribit, elegantissime 'floribus ninguere' dixit: 'Ære atque argento sternunt iter omne viarum, Largifica stipe ditantes, ninguuntque rosarum Floribus, umbrantes matrem comitumque catervas.' *Gevart.*

22 *Tu modo fronte*] Scribe: *Tu modo fronde rosas, &c.* Ut enim *lilia mixta violis*, ita *rosa fronde*: 'frondem' intellige ipsius rosæ, quæ et virore suo gratiam ampliorem roseo rubori conciliabat, et ceu recentem commendabat. *Gronov. in Diatr.*

24 *Dies conditus albo vellere*] *Fœlix*; nam *Parcæ* nere dicuntur alba vellera felicibus. Sed de hoc plura in commentariis Martial. diximus. Seneca de Nerone: 'Aurea formoso descendunt pollice fila.' *Domitius*. Vide M. Delrii Comment. in *Medeam* Senecæ vs. 17. et Jac. Durantium. *Variar. lib. II. cap. 20.* et sim.

26 *Professus Hymen*] Non clandestini congressus. 'Professa' res, cuius neminem pudet, opposita illis quarum non ferimus nobis notam imputari. Vide ad Calpurnium, *Ecloga I. vs. 55.* Joannis Levineii *Notas ad Panegyricum 7.* et ad Propertium lib. IV. *Eleg. 6. Barth.*

27 *Obliqui carminis astus*] Primus locum hunc docte explicavit eruditissimus Parrhasius, cum *Domitius* hic per 'obliquum carmen' artes magicas et veneficia, quibus amantes

uti solent, alii maledicentiam, alii fescenninos interpretarentur, alii etiam *obliqui criminis* inepte legendum contenderent. 'Obliquum carmen' hic est poemation dissimulato et mutato ejus nomine compositum, de quo vere scriptum est. Sic apud Rhetores, 'ductus obliquus' simplici opponitur. Fortunatianus I. Rhetor. ita definit: 'Ductus orationis sunt quinque: simplex, subtilis, figuratus, obliquus, mixtus.' Intelligit igitur Statius per obliquum carmen, versus *Stellæ*, quibus *Violantillam* amicam suam celebraverat, dissimulato ejus nomine, ne quam infamiæ labem contraheret. Nam *Stella* Græcè *Ἀσθήρ* dictus, *Violantillam* a suo nomine 'Asteridem' appellavit, quasi dicas 'Stelleidem,' seu amicam *Stellæ*. Hujus carminis mentionem facit ipse Statius hoc *Epithal.* vers. 200. *Martialis* vero *Violantillam* hanc a proprio ejus nomine 'Ianthiden' appellavit. Nam *Viola* Græcis *ἰὼν* dicitur, hinc *ἰανθῖδος*, *Violaceus*. Sic Cicero (teste Terentiano Mauro) 'Violantem' dixit, quem Græci 'Iolaum' vocant. Unde patet graviter errare Tiliobrogam, qui in *Observationibus* suis ad v. *Silv.* pro 'Violantilla,' rectius 'Violentilla,' quasi a 'violentia' dicendum putat. *Martial. lib. VII. Epigr. 13.* idem hoc *Stellæ* carmen intelligens: 'Vel *Stellæ* cantata meo, quas flevit Ianthis.' *Gevartius*.

28 *Subiit leges*] Has *Cecrops* *Ἀφύης* primus sanxit Athenis, autore Eustath. in II. 2. unde illud Hor. ad *Pisonem*: 'Fuit hæc sapientia quondam Concubitu prohibere vago, dare jura maritis.' Eadem vero proverbiali translatione qua hic dictum est, *fræna momordit*, Juvenal. Sat. VI. ludit mœchum, qui 'maritali jam porrigit ora capistro,' *Δακὼν στόμῳ, ὡς νεοφύτης πᾶλος*, *Æschyl. in Prom. Pind. Olymp. nude et aperte: ἐροῖ- μων ἀνεφρόντισε γάμῳ.* *Morell.*

33 *Vota paves*] Nimio gaudio non credis. Ut modo 'summa felicitate

attonitum' dicit. Ita Pacatus Pa-
negyrico: 'Ut prolixior sit sensus
bonorum, nec repentina felicitas faci-
at attonitis, et similes reddat ingra-
tis.' *Barth.*

38 *Digna quidem merces*] Et si diu,
inquit, laborasti, tamen præmium habes
par laboribus tuis: immo majus.
Nam propter hanc non fuisset recu-
sandum subire labores Herculeos, et
Inferos adire, vel navigare per Cya-
neus scopulos: per quos navigavit
Jason cum Medeam rapuit in Ponto.
Domitius.

41 *Hanc propter tutum Pis.*] Tuta
est ὁφείας cum παρήσιq; ei præsertim
cui φίλα δῶρα Κυπρίας ἐς χάρην τέλλε-
ται, ut Pelops Pisæi Regis legem sub-
iturnus orditur precem ad Neptu-
num, apud Pind. i. Olymp. Ant. 4.
Μέγας δὲ κλέδυνος ἑνάλειν οὐ φῶτα λαμ-
βάνει. Ut ait idem in clausul. *Mo-
rellus.* *Hanc propter, &c.*] Non ma-
gis profecto, quam propter Hippoda-
mian. Et quomodo tutum, si tremen-
tem, si Pisæa lege? Scribe: *Hanc
propter justum.* Hæc meretur, ne
quis par discrimen recuset. *Gronov.*
Pisæa lege trementem Currere] Ad fa-
bulam qua Cænomaus legem procis fi-
liæ suæ Hippodamiæ dixit, ut curule
certamen secum (qui equos velocissim-
os habebat) inirent; Victor Hip-
podamia potiretur, victi morerentur;
superatis vero occisisque tredecim
adolescentibus, tandem victus est a
Pelope. Mens Papinii: Dignam fu-
isse Violantillam, quæ peteretur vel
capitis periculo, et conditionibus iis-
dem quibus Hippodamia. Erat hic
Cænomaus rex Elidis et Pisæ, ut Pau-
sanias Elicorum lib. ii. Pindarus
Olympionics, Epimenides, Apollo-
nius et Hesiodus tradidere. Scite
hinc Papinius conditionem procis ab
Cænoma propositam 'Pisæam legem'
dixit. Ovidius etiam oculos
hic habuit dum scripsit in Ibin: 'Ut
juvenes, pereas, projecta cadavera
quorum Oraque Pisææ sustinere

fores.' *Bernart.*

43 *Pastor temerarius*] Gl. vet. *teme-
rarius*, ὑποκλέδυνος, τολμηρός. Affine
vitium Phrygio judici προτερεῖ, qui
'Veneris præsidio ferox,' tanta mov-
it 'funera Dardana genti,' Horat.
i. Od. 15. At enim, ut Myrson recte
monet apud Bionem Smyrnæum: Εἰ-
πὲν οὐκ ἐπέουσι θεῖα ἔργα βροτοῖσι. *Non
æquum est hominem de rebus sciscere Di-
vum.* *Morell.*

45 *Te potius pressa*] Præfert Vio-
lantillam Auroræ. Mens est: Si
Aurora te, o Stella, raperet uti Cepha-
lum, non tamen tam pulchram habu-
isses ac nunc habes. Eruditus Par-
thasius pro *pressa* mavult *pressum* vel
pressa, cui adsentior. *Bernart.*

48 *Et multa pulsantur limina virga*]
Indicat magistratus ad sollempnia Stel-
læ venisse. More enim Romano,
quoties magistratus suas vel alienas
ædes ingressurus erat, lictor præce-
dens fores virga percutiebat. Livius
lib. vi. Plinius lib. vii. cap. 10.
Martialis: 'Bis senos jubet en re-
dire fasces Nato consule: nobilique
virga Vatis Castalii domum sonare.'
Idem.

51 *Serenati cali*] Ubi præsens Ven-
nus, cælum semper serenum habent
filii Poëtarum. Lucretius, ejus allo-
quutione: 'Te Dea, te fugiunt ven-
ti, te nubila cæli, Adventumque tuum.'
Barth. *Plaga lactea*] In syderibus cir-
culus quidam ostenditur candido co-
lore: quem quidam lacteum dixe-
runt, sive (ut Demosthenes scribit)
quoniam Juno cum inscia Mercurio
mamam infanti præbuisset, tan-
demque rescisset eum esse filium
Maïæ, rejecit, et profusi lactis splen-
dor inter sydera est. Alii scribunt,
id evenisse Herculi, cum Junoni dor-
mienti suppositus esset, et tandem
rejectus: alii Herculeum nimium lac-
tis hausisse ex mamma Junonis, nec
totum potuisse continere: sed pro-
fusi colorem esse inter sidera. *Dom-
itius.*

53 *Getici mariti*] Martis, qui cum Getis aut inter eos perpetuo belligerare fingebatur. Vide domus ejus descriptionem Thebaide vii. Natus etiam apud ipsos, ut Jornandes, ejusdem nationis homo, adnotat. Usque adeo autem Veneris hic maritus, ut quotannis etiam Nuptiæ eorum fuerint concelebratæ. Vid. Claud. Magne. *Barthius*.

60 *Lemnia repserunt depr.*] Quam scite hic etiam est expressus Homerus! *Odys.* Θ. ἀμφὶ δὲ δεσμοὶ Τεχμήντοσ ἔχυντο πολύφρονος Ἠφαίστοιο. Clemens Alexand. in *Προτρεπτικῷ*, pag. 24. hanc φέρη, ut illepidam et inficetam, a castis auribus arcet, ob φαύλας ἔκτοσφους ὁ δρῦας, quas Orpheus etiam aversatur extremo *Hym. Els Ἐρωτα. Morell*.

73 *Protinus*] Non tamen statim nomen infanti dabatur: sed nono die maribus, octavo fœminis. Macr. Est etiam Nondina Romanorum Dea, a nono die nascentium; qui lustricus dicitur. Est autem lustricus dies quo infantes lustrantur et nomen accipiunt: sed is maribus nonus, octavus autem fœminis. *Domitius*.

75 *Improbis*] Non prima sua notione accipiendum, sed quod mire convenit huic loco, pro eo qui instat etiam prohibenti. *Isidorus lib. x.* ‘Improbis dictus quod instat etiam prohibenti.’ *Papinius* certe τὸ *Improbis* vel pro magno, vel astuto et callido, vel andaci, aut alias in bonam partem, fere semper usurpat. *Baln. Etrus.* ‘Atque alio Sol improbus uritur æstu.’ Idem *ii. Sylv. Epic.* in *Glauc. Bernart*.

79 *At illam summa leviter*] Nunquid occurrit illi Homérico: Κούφον γὰρ βέλος ἀνδρὸς ἀναλκίδος, οὐτιδανοῖο. ut hic, τὸ ‘stringere’ signet τὸ ἐπιγράφειν, ‘attingere,’ ‘ferire,’ ἐπιγράφειν, et σφίγγειν. *Lucret. lib. i.* ‘Sed quæ sint rerum primordia nulla potest vis Stringere.’ *Virg. Ecl. ix.* ‘Agricolæ stringunt frondes.’ Nos-

ter inf. vs. 247. ‘Non talis niveos strinxit Lavinia vultus.’ Quærit autem facete Venus Luciani ab hoc *Sagittario* suo cur alios Divos densa trepidantes cuspidē figat, *Minervam* ne stringat quidem: imo sic ab ea perstringatur, ut ἐπ’ ἐκείνης ἄκρος μὲν αὐτῷ ἡ δὲς, κενὴ δ’ διαστάν ἡ φαρέτρα, αὐτὸς δὲ ἄκρος ᾧ καὶ ἄστροχος. ‘Ecce puer Veneris,’ inquit Naso, ‘fert eversamque pharetram, Et fractos arcus, et sine luce facem.’ Posro hic ‘inermis arcus’ originem veram dictionis arcus indagandam esse admonuit: atque ad ejus cubile Græc. pervenisse mihi visus sum, cum legi apud *J. Pollucem*, τὰς ἑκρας κερυφάλας ἐοικέναι κατὰ τὸ σχῆμα, εἰς ἐξὸν καταληγούσας genus retis mediocri magnitudine in acutum desinens et sinuatum, ἔρκυν vocari, ejusque duas species esse, βρόχον βαρβοεδῆ et περίδρομον quæ cum similitudinem et cognationem magnam habeant cum arcu, τόξῳ, quid mirum si Latini arcum, retis nomen peregrinum, ad τόξον significandum transtulerint? *Morell*.

82 *Testis ego, attonitus, &c.*] Ita distinguunt omnes editiones, cum *Stella attonitus* dicatur. At *Papinius* Amorem ‘attonitum’ dicit, hoc est admirantem, ut in *Epicedio Glauciæ*: ‘attoniti te spectavere parentes.’ Scribe: *Testis ego attonitus, quantum me nocte dieque.* Quibus minus propitii esse Dii credebantur, illis dicebantur venire ‘graves,’ ut contra benigni, ‘lenes levesque.’ *Gronov. in Diatr. Testis ego attonitus*] Veneta editio, et *Chartaceus Ms. Jos. Rhodii*, viri humanissimi, et *Archiepiscop. Salisburgensis membranaceus* et cujus excerpta *Lindenbrogius* olim mecum communicavit: *Testis ego attonito*; quod recepit. *Gronov.*

86 *Hippomenem*] Qui *Atalantam* cursu vicit: fabula nota, vel ex uno *Ovidio Met. i. Bernart. Meta palabat in ipsa*] *Insulse* postremus editor de prima meta. Sententia est, in ip-

sa pene victoria timuisse vinci Hipomenem. Belle stuporem hominis castigavit Casp. Gevartius Electorum lib. III. adducto sententiæ fundamento stabili ex Sidonii Panegyrico Majoriani. *Barth.*

87 *Juvenis Abydeni*] Leandri; nam Abydos et Sestos opida sunt ad ostia Hellesponti: utroque littore ad stadia triginta inter se distant: a portu in portum pontis locus est paulum ab urbibus digredienti ad Seston, locus quidem Apobathra dictus, ad quem ratis juncta fuit. Abydum Milesii condidere, Gyge Lydorum rege permittente. Theopompus ait Seston parvam esse, sed munitam. Leander vero Sestiacam amans ex Abydo noctu natabat in ulteriorem ripam, proferente illa ex turri lumen: tempestate deprehensus periit. Utrumque pinxit Apelles nobili gloria. Apud Seston insignis tumulus erat Ionis et virginis, ubi aquila, quæ a virgine educata, vivam in mortuæ rogum se conjecit. *Domitius.*

88 *Laudarique manus*] Reponendum existimaverim: *lassantique manus*; certe elegantius, quam id, quod vulgo legitur, adeo ut sic aut scripserit, aut scribere debuerit Statius. *Boekh. Ep. ad Cl. Gr.*

96 *Labores armiferos*] Bella et arma poterat, inquit, heroico carmine omissis amoribus gesta scribere. Sed tamen maluit in elegia versari quæ tua est. *Domitius.*

99 *Subtexere laurum myrto*] Anteposuit, inquit, myrtum et elegiacum carmen, quod Veneris est, lauro et graviore stilo; nam myrtus est dicata Veneri: idcirco electa est pro verbenâ in conjunctione Sabinorum et Romanorum, quoniam, ut scribit Plinius, conjunctioni æquic arbori præest Venus. Quin et ara vetus fuit Veneri Myrtæ; quam postea Murtiam dixerunt. Livius, ad Murtiæ Dææ sedes. Plutarchus in Quæstionibus Rom. XI. X. Καὶ γὰρ ἦν τῇ Μουρτί-

αν Ἀφροδίτην καλοῦσι, Μουρτίαν τὸ παλαιόν, ὡς φαίνεται ἀνέμαςτον. *Domitius.*

100 *Juvenum lapsus*] Hi sunt vagi primævæ ætatis amores, priusquam connubiali jugo succederent. *Barth.*

102 *Columbæ*] Notum etiam pueris columbam sacram Veneri alitem fuisse. Vise, præter alios, Joh. Levenii comment. ad Propert. lib. III. Eleg. 3. De 'columba Stellæ' Claudium Musambertium, uti nominari vult ad Martialis lib. I. Epigr. 8. *Barth.*

105 *Non aspernata*] Innens se non invitam audivisse preces; quo verbo jam ascensionem Veneris futuram demonstrat. *Domitius.*

109 *Tellure cadentem Excepi, fovique sinu*] De ritu veterum, quo infantes, simul ac nati forent, in terram deponebantur, dixi fuisse ad Theb. I. fortean non nemine ridente, tam curiose minuta hæc talia nos notare. At ego velim sophos istos discere, ignorantiam horum talium rituum in turpissimos errores induxisse viros alias magnos et præstantes. In Codice nostro extat Justiniani Lex sub tit. de Liber. et Posth. Hered. Inst. 'Sancimus,' inquit, 'si vivus (infans scilicet) perfecte natus est, licet ilico postquam in terram cecidit, vel in manibus obstetricis decessit testamentum rumpi.' Varia huic loco interpretatio adhibita, seu verius crux. Est qui se vertat in omnes formas; est qui vitium in loco asserat; sed profecto Bernartius non est Bernartius, aut vitium animi in iis qui hæc talia divulgant. Tangit exerte hunc morem Imperator, et mens, infantem, etiamsi ilico ac in terram positus fuerit decesserit, patri tamen heredem esse, et si præteritus fuerit, testamentum rumpere, velim te videre Antistitum Antistitis Augustini de Civit. Dei lib. IV. cap. 8. et Macrobius Sympos. I. ubi de Maia instituitur disputatio. *Bernart.*

111 *Anomum*] Assyrium est: nascitur etiam in Armeniæ parte Ocene

media Ponto. Inter unguenta crinibus adaptatur. *Domitius.*

113 *Frontis honores*] Ex more etiam nostrarum Venerum, quæ frontem quamlatissime diductam pulcherrimam existimant, contra veterum nonnullorum mentem qui angustam et pauxillam frontem inter formæ dotes collocabant. *Bernart.*

114 *Suggestumque comæ*] Vide hic lib. Hadr. Junii de Coma cap. 7. Jan. Parrhasium Epist. 57. ult. edit. pag. 804. Torrent. ad Suet. Nero. cap. 51. Salmas. ad Pallinum Tertull. pag. 246. Popmam ad Varronis Virgulum Divinam. J. Wowerium ad Petron. pag. 451. Edit. Golstad. Passerat. ad Propert. lib. iv. Eleg. 3. Voss. in Rhetor. lib. iv. pag. 229. &c. *Barth.*

118 *Concha*] Nam Venus ex spuma maris nata concha in littus delata dicitur: unde conchæ Veneri dicatæ sunt, et Veneræ dicuntur. Propertius: 'Et venit e rubro concha Eri-cyna mari.' Martialis: 'Lævior o conchis Galle Cytheriacis.' Eadem ratione Julius Cæsar Veneri genitrici dicavit thoracem, quem ex Britannicis margaritis factum volunt intelligi: et duæ conchæ, quæ navem a Perandro missam, ut nobiles pueri castrarentur, retinuerunt, in Veneris Gnidie templo colebantur. *Domitius.*

119 *Et si flammiferas, &c.*] Ubi Venus Violantillam quoad formæ præstantiam secum comparat, ita ait: *Hæc si flammiferas, &c.* Interpretes dum explicare conantur, cur 'erratos' Amores poëta dixerit, ipsi graviter errant. Domitius quidem sic interpretatur: *Ipsi* Id est, inquit, ad ipsius Violantillæ jussa. *Erraretis* Id est, inquit, ei pareretis, non mihi. Morellus malit: *ipsi arderetis Amores.* Sed frustra. Nam sensus est: Tantam fuisse Violantillæ pulchritudinem, ut si ipsa cælum potuisset concendere, ipsi Cupidines Venerem matrem suam a Violan-

tilla, propter pulchritudinis æqualitatem, non potuissent discernere; et sæpe errassent, dum unam pro altera compellarent. Nam Venus omnem pulchritudinem suam se Violantillæ dedisse paulo post ait, dum inquit: 'Non ideo tibi tale decus, vultusque superbos, Meque dedi, viduos ut transmittare per annos.' *Gevart.*

122 *Queritur jam Seras avaros, &c.*] Ait adeo splendidam, tantaque cultus magnificentia fuisse Violantillam, ut nec serici, nec electri, nec purpuræ, nec crystalli, nec auri, nec margaritarum satis illi potuerit subministrari. Hæc autem omnia in gratiam ipsius sponsi, Stellæ inquam, dixit, qui quidem etiam adeo magnificus in cultu fuit, ut singulis manuum articulis plurimas gemmas gestaret, quod testatur Martial. lib. v. Ep. 11. ad Severum. *Idem.*

124 *Nec virides*] Electrum, intelligit, quod ex lacrymis sororum Phæontis mœrore in populos arbores transformatarum, juxta Eridanum amnem, quem alii Padum vocant, nasci Poëtæ fixerunt. Vide Ovidium Met. ii. Martial. de Ape Electro inclusa, et de vipera.

125 *Vellera Sydonio, &c.*] Purpuram Sydoniam, sive Tyriam, intelligit; Sydon enim Tyriorum oppidum. Vide Justin. lib. xviii. Et hæc inter preciosissima est, apud Strab. Plin. in Hist. Nat. Cic. ad Fam. Epist. ii.

127 *Huic Hermum, &c.*] Postquam ea, quæ in mundo muliebri sunt, vestes et gemmas quoque descripsit, transit ad ornamenta quæ ex auro. Tagus enim Lusitanie fluvius, et Hermus in Dorylo monte Phrygiæ oriens, quique Smyrnæos campos secans, Phrygiamque a Caria dividens, tandem Lyciam illuens in mare labitur, aureas arenas trahere a Poëtis finguntur. *Bernart.*

131 *Secura in littore Nazi Theseum juxta, &c.*] Corruptus locus. Nam quomodo Poëta Violantillam in

Naxi littore 'securam' fore dixit, cum innuere velit Bacchum, relicta Ariadne, Violantillam hanc rapturum? Succurrit hic nobis manuscript. Senensis, ex quo illustr. Scaliger manu sua ad oram codicis sui adnotarat, sic legi: *Se curvo in littore Naxi, &c.* Nihil verius hac lectione. Confert hic Statius Violantillam cum Ariadne, quam in Naxi littore dormientem Theseus inde solvens reliquerat, desertam vero a Theseo Bacchus sibi copulavit. Si, inquit Poëta, Violantillam in Naxi littore vidiasset Bacchus, Ariadnem a Theseo contemptam et relictam etiam contempnisset et deseruisset Bacchus, quia nimirum Ariadnem Violantilla pulchritudine superat. Recte autem Poëta 'curvum littus' Naxi vocat; nam hæc insula olim Strongyle dicta fuit ob rotundam et globosam figuram, quod *στρογγύλον* Græci dicunt: Silius de Naxo: 'Mille Agathyma dedit, perflatæque Strongylos Austris.' *Gevart.*

133 *Gnossida*] Ariadnem filiam Minois Gnossii, id est Cretensis; nam Gnossos Minois regia fuit ab eodem condita, ut scribit Strabo et Diodorus. *Domitius.*

134 *Falsus huic*] Optimus poëta quod alii vix multis versibus, tres distinctas fabulas, tribus pæne verbis complectitur, Ledæ videlicet, cui sub specie oloris, Europæ, cui sub figura tauri, Danaës, cui sub velamine aureæ pluvie concubuisse Jupiter fingitur. Compar plane sententia Theb. 1x. 'Falsa nunc improba fronte,' &c. Ubi tangit Europæ, Alcmenæ, et Semeles fabulas. *Bernart.* *Falsus huic, &c.*] Inepte hic voluit legi Domitius: *Falsus huic pennas*; quomodo male etiam in Parisiensi editione recepit Tillobroga; nam Priscianus lib. XIII. ubi hæc Statii verba citat, *Falsus* legit, ut ex ipsius verbis apparet. *Gevart.*

142 *Amyclæos olores*] Biga Veneris

duobus oloribus trahitur: quos Amyclæos perpetuo epitheto appellarunt poëtæ, ex quo Jupiter sub forma cynci cum Leda concubuit. Nam Amyclæ opidum Laconix, patria Helenæ, Castoris et Pollucis. *Domitius.*

145 *Iliacæ*] Hospes in lectione Statii facile suspicaretur hic aliquid deconsiderari. At Poëta noster morem hunc habet, ut sæpe per Aposiopesin verba quædam non exprimat. Debuisset enim dixisse, *Jam Tybridis arces apparent, vel, in conspectu sunt.* *Gevart.*

146 *Plausurunt, &c.*] Ingressi domum, plausu alarum gaudia contestantur. 'Plaudere,' cum sonitu verberare. *Barth.*

149 *Flexus onyx*] Elaboratus sc. torno, vel cælo, vel in figuris variis datus. Vide Salmas. Comment. in Solin. p. 562. *Concolor alto*] Domitius Porphyriten intelligit: 'Nam,' inquit, 'mare purpureum Homero et Virgilio dicitur.' At ego contra sentio; nam sequenti versu ait Poëta: *rupesque nitent, quæ purpura sæpe Cæbalis, &c.* Hic ecce demum Porphyriten notat. Nonnulli itaque præsentī loco potius marmor Augustæum notari putant, de quo Plinius lib. XXXVI. rectius forte Carystium marmor intelligemus, quod glaucum est, quale mare esse solet. *Gevart.*

151 *Tyrri moderator livet aheni*] Calderinus ita singula hæc explicat: *Quæis*] Id est, juxta quæ marmora. *Moderator*] Id est, murex unde fingitur purpura. *Livet*] Id est, videtur habere colorem lividum, ita superatur. Hæc ille; quæ omnia et inepta et ridicula sunt. Nos ita interpretamur: *Quæis livet*] Id est, quibus invidet. *Moderator aheni*] Id est, tinctor purpuræ Tyrriæ, seu seriobapta. Mens enim Statii, tam eximii coloris marmora in ædibus Violantillæ conspici, ut tinctor purpuræ Lacædæmonix et Tyrriæ, sæpe istis marmoribus, tam insigni purpuræ colore præ-

stantibus, invideat. Dicuntur enim terræ, quæ alteram singulari aliquo naturæ munere superant, sibi mutuo invidere. *Gervatius*.

153 *Robora Dalmatico, &c.*] Frustra hic locus sollicitatur a doctis. Lips. et Bernart. legunt *sociata*. At Piccartus e suo Ms. mavult: *sancita metallo*. Aitque 'sancire' hic valere quod imprimere ligno metallum, aut incudere. Sed vulgata lectio optime se tuetur. Nam 'satiatus' hic eadem notione positum, qua apud Petron. 'Et paries circa palea satiatu inani Fortuitoque luto.' Per *Robora*, itaque Poëta intelligit postes et columnas citreas, quibus aurum, in tenues laminas et crustas dissectum, insertum erat. Quem morem D. Hieronym. ad Gaudem. ingerit. Et Plinius libro xxxiii. cap. 3. *Satiata* itaque *robora*, hic sunt ad abundantiam, et satietatem usque auro incrustata, et vestita. Nam per 'Dalmaticum metallum,' aurum intelligit, quod sub Nerone e Dalmatia vehi ceptum. *Idem*.

155 *Perspicui vivunt*] Artificiose inducti, et tamen pariter cum viventibus nitidi et gelidi. Vide Casaub. ad Sneton. August. cap. 82.

160 *Idaliasque domos*] Idalium nemus Cypri dicatum Veneri, ut scribit Plinius. Hæc loca gratissima erant Veneri, Cyprus, Erix Siciliæ, Cythera Syria, ut refert Diodorus. *Erycina*] Ubi templum habuit, multis mulieribus ministerio suo dicatis, destitutum tamen temporibus Tiberii. *Domitius*.

163 *Laurentes, &c.*] Latinas mulierculas. *Æneid.* xi. 'Latio et Laurentibus agris.' 'Puellam' vocat, quæ vidua erat. Vide *Advers.* lib. xxv. cap. 14. *Barth.*

172 *Nam docta per urbem*] Particula *nam* locum hic non habet, nec enim redditur ratio præcedentium. Itaque *jam* velim reponi. *Nam* tamen retineri posset, si pro *forma* le-

gatur *famæ*. *Nec famæ nec stirpis, &c.* Præstat sane virum a fama, quam forma commendari. *Boethorn. Epistola ad Joh. Fred. Gronov.*

174 *Hunc et bisenos, &c.*] Mens: Stellam favore Domitiani Consulatum adepturum ante legitimam ætatem: neque enim ante annum 44. Consulatum gerere per leges fas. Cicero Philip. v. 'Quid Macedo Alexander cum ab inennte ætate res maximas gerere cœpisset, nonne tertio et trigesimo anno mortem obiit, quæ est ætas nostris legibus 10. annis minor quam Consularis?' Lucem hinc mutare Lampridio in Commodo: 'Post hæc venia legis Annariæ impetrata, Consul est factus.' Hæc ex legum præscripto: ceterum Augustus vigesimo ætatis anno consulatum invasit. Et Cæsar Claudius adulationibus senatus, inquit Tacitus, libens concessit ut vicesimo ætatis anno consulatum Nero iniret. Quin et Capitolino teste Gordiano pner Consulatus delatus. *Bernart.*

176 *Cybeleia limina*] Id est prætor fuit. Nam prætores habitu triumphali præerant ludis Megalesiacis, id est Cybeleis, in quibus ludos edidit Stella pro victoria Sarmat. Domit. de quo Martial. 'Quos cuperet Phlegræa suos victoria ludos, Indica quos cuperet pompa Lyææ suos.' Quamvis aliter in nostris sit commentariis.

177 *Carmen legit Sibyllæ*] Id est Duumvir est. Olim quindecim erant viri legendis libris Sibyllinis; quos tamen non legebant injussu senatus, ut scribit Livius. Aliquando variato numero fuerunt duo. *Domitius*.

178 *Parens Latinus*] Juppiter Ausonius, Coma Earini. Sæpius ita Domitiano, etiam inter Deos principatum affectanti Bellæ, blanditur, ut exemplis productis notarunt docti. *Barthius*.

185 *Ipsam in connubia Terræ Æthæra, &c.*] Quid aliud prædicat Eurip.

in illis versib. quos laudat Arist. VIII. de Mor. ad c. i. 'Ἐρῶν μὲν θυβρον γαῖαν, ξηραθείσαν, Ἐρῶν δὲ στυμὸν οὐρανὸν πληροῦμενον Ὀμβρον πεσεῖν εἰς γαῖαν. Auctor Pervigilii commodè interpretatur uno Octonario: 'In sinum maritus imber fluxit almæ conjugis.' Morell.

189 *Raptor erat, Phrygio, &c.*] Ro. Venetusque codices et Ms. Florentinus: *Raptorem, Phrygio*. Quod ipsius Statii est, mutatnmque ab iis, qui non capiebant. Gronov. in *Diatr.*

197 *Asteris*] Ἀστήρ, stellam significat, inde est Asteris, quasi stellas, id est, amica stellæ; quod nomen poëta formaverat, inserueratque carmini, quod Asteris vocabatur. Vide hic doctiss. Joh. Gerh. Voss. Rhet. lib. v. c. 8.

199 *Hylas*] Hic filius Theodamantis fuit raptus ab Hercule, ut ex commentariis Apollonii alibi docuimus. In Bithynia egressus aequatum, secutusque cervam immissam a Junone, ut canit Flaccus, cum venisset ad litus, raptus est a choro Nympharum. Theocritus ab omnibus Nymphis raptum tradit. Onasus in primo Amazonicorum eum in mare lapsum mersum scribit. Nicandrus in secundo; ab omnibus raptum. Apollonius ab una tantum. *Domitius*.

200 *Et jam sibi dura*] Postrema illa ompino in mendo cubant. Si enim Violantilla post suasoriam Veneris orationem cœperit flectere aspera colla, et Stellam amare, quomodo potuit etiamnum sibi videri dura? Haud dubie scribendum est: *nec tam sibi dura videri*: nolo tamen dissimulare commodo sensu et aucto explicari posse vulgatam lectionem. Ut mens sit: Violantillam tum demum, cum Venerem loquentem et ad nuptias hortantem audisset, serio agnovisse, se duram nimis et pertinacem adversus Stellam fuisse. *Bozhorn. Epist. ad Joh. Fred. Gron.*

203 *Tumidæ Pisæ*] Apta comparatio qua labor Stellæ exprimitur in

amore, et tandem respiratio; nam Alpheus qui juxta Olympii Jovis templum labitur, per subterraneos meatus in Siciliam pervenire dicitur ad Arethusam, cujus amore captus est. Nota fabula apud Ovid. *Domitius. Tumidæ, &c.* Quare *tumidæ*? an propter Cnomaum? Rhodianus: *miadæ*; Salisb. *intiadæ*; forte: *nitidis sic transfuga Pisæ*. Propter palæstras. Martial. 'nitidis octava palæstris.' Gronov.

209 *Quis tibi nunc alacri, &c.*] Putide bina epitheta uni nomini hic, præter morem Poëtæ, adjuncta. Lege itaque: *caelestium, munere clare Stella, dies*. Stellam 'clarum' vocat tum ad nomen alludens, cui propria claritas, tum ad ejus nobilitatem. Imo semper pene illud epitheton illi tribuit Poëta noster, ut et Martialis, qui lib. XII. Epigr. 3. 'Clarum Ianthæ Stella sititor aquæ.' De Stella hujus nobilitate, honoribus, opibus, consule Bernardinum Scardeonium de Priscis civibus Patavinis, lib. I. Class. 3. *Gevart*.

213 *Ire polo, nitidosque errare per axes, &c.*] Veteres cum maximum aliquod et innsitatum gaudii genus exprimere vellent, 'cælum sese perambulare' dicebant. Hinc Statius cum innuere vellet, Stellam ob desponsam sibi Violantillam omni gaudio exultasse, ait ipsum, *Ire polo, nitidosque errare per axes Visum*. Propertius lib. I. Eleg. 8. eodem loquendi genere utitur, dum se a Cynthia sua amari gloriatur: 'Nunc mihi summa licet contingere sidera plantis, Sive dies, seu nox venerit, illa mea est.' Frustra itaque est vir summus Justus Lipsius Antiq. Lect. lib. IV. cap. 2. ad hunc Propertii locum, ubi ait insolentem esse locutionem 'Cælum plantis' sive pedibus 'contingere,' ac verius videri sibi legendum: 'contingere sidera palmis.' Nam et Græci hoc uno verbo pulcherrime exprimunt ἀσπερσάτω, quod recte Suidas interpretatur,

'in cœlo versari.' Cui confine est illud Ciceronis ad Atticum: 'Si vero quæ de me pacta sunt non servantur, in cœlo sum.' *Idem.*

215 *Thessala Tempe*] Locus Thessaliæ. Ita regio a parte præcipua. Vide Plin. et Ælium integro quodam capite. Iletis vero Chironis filia.

217 *Erecto, &c.*] Chiron Centaurus fuit media parte equus. Vide multa de Chirone apud Ovid. Lucan. Apollodor. Diodor. &c. *Barth.*

220 *Latous*] Apollo filius Latonæ. Nam Ἀπὸ Græcæ Latona dicitur, inde Latous. Apollonius tamen in primo Latoidem appellavit: Γένετο κυδαλμοῖς ἐναρθῆμον Αἰολόδοσι Λητοῖδης. *Domitius.*

221 *Ortygia*] Eadem Delos dicta, quod Ὀρτυξ, id est *coturnix*, in ea primum visa sit: licet fabula canat, sororem Asteriem versam in coturnicem. In insula nec sepeliri nec cremari mortuos fas erat. efferebantur in Reneam insulam distantem quattuor stadiis; nec illic alebatur canis, ut docuimus in commentariis in Ibin. *Idem.* *Nysa*] Arabiæ Felicis antrum, ubi Bacchus est educatus. Sophocles in India scribit Nysam, quam corniger Bacchus sibi obstetricem colit, ubi ales non clangit. *Homerus:* 'Qui quondam altricem Bacchi sacramque ruebant Per Nysam.' *Nysa* item in Asia juxta Trales. *Idem.*

222 *Hinc Lycii montes, &c.*] Corruptissimus locus. Inprimis, pro *Hinc*, lege, *Huic*, scilicet Apollini. Nam postea sequitur ἔλλi, scilicet Baccho. Quid vero hoc sibi vult, *Et Parnassus honos*? An Parnassum montem, 'Parnassum honorem,' vocat? Quis ita loquitur? Omnino legendum, quemadmodum Princeps eruditorum Heinsius censuit: *Et Parnasse sonas.* Tritum est Poëtis vaticinante Apolline, aut etiam veniente in Parnassium, dicere montem eum sonare, vel moveri. Callimachus: Ὄλον δ' τῷ πόλλωνος ἐσείσατο δῶφρονος

δρηξ, Ὄλα δ' ὄλον τὸ μέλαθρον ἐκὰς, ἐκὰς ὄντις ἑλιτρός. Sic etiam Claudianus vi. Consul. Honorii, vs. 233. *Gervart.*

229 *Emissa dies*] Mire hic hallucinatus Bernartius, qui per 'emissam diem,' Vesperum intelligit, cum e contra Tempus matutinum intelligendum sit. Est enim metaphora ab equis Circensibus, qui e carcere emittuntur. Sic Claudian. Paneg. Manlii: 'emisso quicquid sol imbuit ortu.' Et ita illud Maronis intelligendum: 'Emissamque hyemem sensit Neptunus.' Vult enim Poëta matutino tempore, omnia ad nuptias necessaria esse præparata, et inprimis, omnia, et auspicia, quæ vel maxime in nuptiis observabant. Itaque præter rem sunt, quæ de sponsa vesperi domum ducta hic adnotavit Bernartius. *Idem.*

235 *Hic juvenum questus, stola mixta*] Vereor plane mendum hic irrepisse, et omnino emaculandum: *hic juvenum cætur stola mixta laborat*: cogitemus tamen. Ceterum per 'stolam' proprie matronas designat; licet enim apud Græcos aliosque stola etiam inter virilia vestimenta; Romanis non nisi inter muliebria. *Ulpian.* l. xxiii. D. de Aur. et Arg. *Legat. Bernart.*

237 *Jamdudum poste reclinis Quærit Hymen thalamis intactum dicere carmen*] *Observe* morem, quo receptum erat, ut Epithalamion ante thalami fores cantaretur. Stat. ipse Geneth. Lucani: 'Et vestros Hymenæon ante postes Festis cantibus ipsa personabo.' Scholiastes Theocriti: τὸ δὲ ἐπιθαλάμιον ἔδουσιν αἱ παρθένοι πρὸ τοῦ θαλάμου, ἵνα τῆς παρθένου βιαζομένης πρὸ τοῦ ἀνδρὸς ἡ φωνὴ μὴ ἐξακούηται. *Intactum* vero *carmen* vocat a nemine hactenus decantatum. Sic iii. *Sylv.* *Hercul. Surrentino:* 'novosque Pieridum flores, intactaque carmina dicens.' *Gervart.*

239 *Dat Juno verenda Vincula, &c.*]

Medici ad hunc ægrum, an non Vespillones? est qui legat *et insignis gemit concordia*: verbum sacerdotale est, inquit, idemque valet quod est apud Claudianum: 'genialia fœdera sancit.' alius emendat: *et insignis gemina concordia tæda*: ut mens sit: Stabili nexu jungunt Stellæ Violantillæque conjugium Juno et Concordia, quæ est insignis, id est insigne gestat, geminas seu duas accensas faces. Argumento, ait, concordēs esse non posse, nisi mutua benivolentia sit, ac utrinque respondeatur in amore, qui symbolicās in face designatur. Ego aliquando *τὸ vincula* ad vittam retuli, quæ nuptiarum die sumebatur: nec video cur sententiam mutare debeam. Tu mecum erudite lector considera nunquid retineri possit *geminat concordia*, id est firmat insigni face: robusta enim firmaque gemina dici notum, ut apud Virgilium: 'Duplici dentalia ferro.' Cogitemus et nunc hinc firmari possit varie concussus Plauti locus Aulularia: 'Tantum gemitque mali molestiæque hic dies mihi obtulit, Famem et Pauperiem.' Bernart. Et insigni, &c.] Hærent interpretes. Nihil difficultatis est, si nobiscum legas: *et insigneis gemit concordia tædas*. Insignis haud dubie antiquè scriptum fuit, pro *insigneis*, et hinc natum illud *insigni* in libris vulgatis. *Geminat* autem idem quod conjungit. Bozhorn. Epistola quadam ad Joh. Fred. Gronovium.

243 *Martia Ilia*] Martia quæ habuit rem cum Marte: per exempla assumpta a virginibus pudorem Violantillæ exprimit. Domitius.

248 *Eat enthea vitris, &c.*] Locum hunc ex Edilitio edicto pronuntio non sanum integrumque, et præsto legendum, *eat enthea vittis*. Vates enim vittatos fuisse plene docui Theb. v. vates vero intelligi et notio verbi enthea, et ipse orationis ductus probat. *Enthea*] Quasi numine divino plena. Bernart.

252 *Hunc ipse choro*] A sciollis est, cum in excusis omnibus paulum vetustioribus et in ipso scripto meo diserte legatur: *Coo plaudente*; et recte. Philetas enim Elegiographus, Theliphi filius, Coo fuit, Alexandri magni temporibus; acerrimus Poëtarum Censor, Ptolomæi Philadelphi præceptor, ut Strabo, Ælianus, Athenæus, et Suidas tradiderunt. Propertius lib. III. 'Callimachi manes et Coi sacra Philetæ.' At, inquit, lex Grammaticorum violatur. Bona verba: non insulam, sed cives intelligit: et mens, Philetæ Epithalamium Stellæ canenti Coos, id est suos cives, animis et ore fuisse fautores. Etenim gentile nomen ab insula Co per Coos est intenta prima, Coosque per o quod *μυρβν* vocant eadem syllaba contracta, ut ex Stephano Grammatico, qui diligenter de tota hac re disserit, eruditus Parrhasius alibi monuit. Idem.

253 *Callimachusque senex*] Cyrenæus hic ex Batto oriundus, qui Cyrenas condidit; primas hic in elegia tulit juxta Strabonem. *Senex* auctoritatis vocabulum. *Umbro Propertius, &c.*] Propertii patria Mevania fuit in Umbria. Vid. Propert. lib. IV. Eleg. 1. et ibid. Joseph. Scalig.

260 *At te*] O Violantilla. Hoc disjunctive legendum; quoniam autem quidam conjunctim legere cum superioribus, falsum hinc acceperunt testimonium, esse Parthenopeum, cum sit Patavinus, teste Martiale. Hoc enim quod ait, *At te*, non ad Stellam; sed ad Violantillam referendum est. Domitius.

263 *Et pulchra tumeat Sebetos alumna, Nec tibi*] Litterarum vitio labentem sententiam erigo: *Nec sibi*. Mens: Nec Lucrinus Lacus nec Sarnus magis gloriarum possunt suis nymphis, quam Sebetos (fons apud Neapolim est, Columella aliique videntor) Violantilla sua civi. Bernart.

265 *Pompeiani Sarni*] Pompeii, op-

pidum Campaniæ, quod Sarnus fluvius navigabilis alluit. Vide Strab. lib. v. Plin. lib. III. cap. 5. Vib. Sequest.

274 *Merito possessa marito*] Explicatur vis et notatio δάμαρτος, cui consonat Gallica Dominiæ vocis pronuntiatio. *Morell.*

CARM. III. 1 *Cernere, &c.*] Ἀν τὸ *Cernere* ἀπλῶς 'intueri?' atqui ἐν ὅψει εἰσι τοῖς ἐν 'Ρώμῃ τίβουρά τε καὶ Πραίνεστος καὶ τοῦσκλον, ut scribit Geographus l. v. an ludit in ambiguo τοῦ 'adire' et 'cernere hereditatem?' utique τὸ *Cernere* ἐμφατικώτερον ἐστὶ ἀντὶ τοῦ κρῖναι, ut perlustrare: mox subjicit τὸ *noscere*, pro penitus perspectum planeque cognitum habere Tibur: εἰδέναι ἀκριβέστατα καὶ λεπτομερέστατα. Vopiscum porro Rom. prænomen esse autores inculant; ejus vero origo et ratio germanæ significationi conveniens, unde quæso nisi ab ὁλίσω, ὁλίσθιος repetatur? spiritu leni in v. cons. mutato, ut ex ἰς fit οἷς. quod ex duobus conceptis, post unum abortu exclusum, ad partum legitimum deduceretur ὁλίσκος, ὁπισθι γηγῶς. *Morell.* *Tibur glaciale*] Tibur oppidum est, ad sextumdecimum lapidem distans ab Urbe. Regio circumquaque frigidæ naturæ erat; quare et in agro Tiburtino plerique Romanorum villas habebant, in quibus degebant æstate. *Bernart.*

2 *Penates geminos inserto Aniene*] Duplicem domum, quæ ab utraque Anienis ripa conjungitur. *Domitius.*

8 *Pisæumque domus non æstuat annum*] Annum Pisæum appellat Statius illud anni tempus, quo ludi Olympici prope Pisam in Elide celebrabantur, quod in summis Æstatibus caloribus fiebat. Eadem locutione Theb. XII. 'Phrygiam noctem' vocat illam qua Phryges sacra sua Cybelæ faciebant: 'Nocte velut Phrygia, cum lamentata resultant Dyndima,' &c. Ibidem 'noctem Herculeam,' dixit eam qua genitus Hercules:

'Ter noctem Herculeam, veteres sed mitto querelas,' &c. Sic etiam Valer. Flaccus lib. II. 'noctem Doricam' vocavit illam qua Dores Troja potiti sunt: 'Manet immotis nox Dorica fati.' Ita enim legendum; nec audiendus Politianus, qui Miscell. cap. 5. 'nox durica' substituere conatus est. Mira autem locutio est, *æstuate annum Pisæum*, ac si quis diceret, 'æstuate æstum,' quemadmodum Lucretius lib. VI. 'Necesse est Hos igitur Tellus omnes exæstuet æstus.' *Gevart.*

9 *Tectum acscripsisse voluptas*] Labat sententia, nisi *scripsisse* pro 'scripsit' positum, uti alias a Papinio factum, ad Thebaidos notavi. 'Scripsit,' id est, fecit, 'condidit,' propria verbi notione; quod non solum ad stilum refertur, sed ad alia opera. *Bernart.* *Ipsa manu*] Emendat Doctiss. Lindebrogius: *Visa manu tenera. Ipsa manu, &c.* Hic nonnulli codices, *Visa manu.* Sed mollius intellexeris, 'videtur,' aut 'credi potest.' Vide Gronov. Obs. lib. I. c. 14. et 'tectum scribere' Statius idem intelligit, quod Maro: 'optare locum tecto, et concludere sulco.' Voluptas locum elegit et designavit; Venus inunxit fastigia Idaliis succis, *Permultisque comis.* Ita enim scribendum, non *comas*, cum Ms. Florentino. *Diatr. Gron. c. 10.*

10 *Succis Idaliis*] Cypriis, ab Idalio nemore ei dicato, ut scribit Plinius. *Domitius.*

20 *Ipsæ Anien, &c.*] Rescribe: *Ipsæ Anien (miranda fides!) infraque superque Saxeus, hic tumidam rabiem, spumosaque ponit Murmura.* Anien seu Anio (utroque enim modo dicitur) fluvius Italiæ, in Trebianorum monte oriens, tres nobiles Lacus in Tiberim defert, et per Tiburtinum agrum decurrens, e sublimi in vallem subjectam præceps fertur, ut ruere potius quam defluere videatur, teste Strabone. Horatius: 'Et præceps Anio, et Ti-

burti lacus.' Hæc qui norit, non quæret cur tunidam rabiem et apumosa murmura illi Noster tribuat: at cur *Saxæus*? audi Suetonium Claudio cap. 22. 'Simulque rivum Anienis novo lapideo opere in urbem perduxit, divisitque in plurimos et ornatissimos lacus.' Adi Plinium lib. III. cap. 8. et 74. et Vadinum Scholiasten Pomponii. *Bernart*.

23 *Habentes carmina somnos*] Est permutatio vicinarum vocum. Dicere enim debebat: *amantia carmina somnos*. Inscite Joh. Gebhardus *habenter* maluit, desiderium suum illud rei demens, quo delectantur imprimis carminum conditores. Figuram loquendi multis modis illustramus ad Claudianum nostrum. *Barth*.

24 *Littus utrumque domi, &c.*] Nihil hisce versibus ingeniosius dici potest, et valde miror maximum Lipsium hic hæsisse, qui *Elect*. lib. II. cap. 14. ita corrigit: *Littus utrimque, domus: nec se mitissimus amnis Dividit, &c.* Sed ingrata opera: et Bernartius male ipsum sequutus est. Nam locus recte habet. Ait enim Statius utrumque Anienis littus sui ripam 'domi esse,' id est domesticam et non externam, nam in utroque littore domus erat, quæ fornice jungebatur. Itaque et hoc et illud littus domi erat non foris, et ideo supra dixit 'Geminæ commercia ripæ,' et: 'Inserto geminos Aniene penates.' Et paulo post ait bina illa prætoria non esse 'sibi externa,' sed domestica et vicina. Quod vero pro eo quod Statius dixerat: *nec te mitissimus amnis Dividit*: corrigit Lipsius: *nec se mitissimus amnis, &c.* illud plane contra mentem Poëtæ est, qui hoc vult: Nec te, o Vopisce, dum in una ripa versaris, impedit amnis intermedius, quo minus in alteram etiam ripam transire possis, nam utræque littoris domus fornice conjunguntur, et ita, velut unæ domus fiunt. Lipsius vero suam lectionem

ita interpretatur: 'Amnis ipse se non dividit, sed ripam duplicem exornant prætoria bina:' quod plane est *ἀνακλονθον*, ut cuivis patet. Totum autem locum iisdem pene verbis expressit Ausonius in Mosella: 'Villæ Quas medius dirimit sinuosis flexibus errans Amnis, et alternas comunt Prætoria ripas.' 'Alterna ripa,' id est utraque. Sic infra, 'Quid referam alternas gemino super aggere mensas?' *Gervart*.

27 *Sestiacos nunc fama, &c.*] Hos versus quoque expressit Ausonius in Mosella: 'Quis modo Sestiacum pelagus, Nephelæidos Helles Æquor, Abydeni freta quis miretur ephebi?' Statius sine dubio respexit ad Leandri fabulam, et ad puerum illum, qui Augusti tempore delphini tergo insidens ex Baiano sinu Puteolos commigrabat. Largiter errat Bernartius dum hanc Historiam refert. Ait namque pueri illi fuisse nomen 'Simo' quod plane falsum; nam ipsi delphino hoc nomen erat. Puer enim cum delphinum vectorem suum ad littus advocaret, sæpius inclamabat: 'Simo, Simo;' et ilico prodibat delphin, qui adscensuro dorsum premebat, teste Plinio, lib. IX. cap. 8. Delphin vero, 'Simo' dictus est, quia 'Simum' rostrum habet, quemadmodum illi, qui nares pressas habent, 'Simi' dicuntur et 'Simones.' Vulgo *Camusos* solent appellata. *Gervart*.

31 *Sic Chalcida fluctus, &c.*] Toto cælo hic erravit Bernartius, qui per illa verba: *sic Chalcida fluctus Expellunt fluvii*, existimat distantiam Europæ atque Asiæ intelligendam, cum Poëta distantiam Eubœæ a Bœotia designet. Geminas urbes, Chalciden, et Chalcedonem inepte confudit. 'Chalcedon,' ad quam ille hunc locum falso referendum putavit, oppidum est in faucibus Thraciæ Bosphori, qui Europam ab Asia disternit, ex adverso Byzantii positum. Hinc Claudian. IV. Consul. Honorii: 'Bos-

phorus adversam patitur Chalcedona cerni.' 'Chalcis' vero, de qua hic Statius, urbs est Eubœæ, quam Euripus reciprocantibus fluctibus ab Aulide Bœotiæ portu divulsit. Quare Euripi *fluctus* merito hic adjective 'fluvios' appellat, id est qui septies de die ac nocte 'fluunt refluxuntque,' teste Plinio. Hinc Cicero III. de Nat. Deor. 'Quid Chalcidico Euripo in motu identidem reciprocando putres fieri posse constantius?' Ait vero, *fluctus expellere Chalcida*, id est, divellere, et dijungere. Nam dum Chalcidem a continenti disjungit Euripus, necessario intermedium solum fluctuum vehementia expellitur, atque ejicitur. Hoc vero de Bosphoro nulla ratione dici potest; nam summa ille lenitate fluit sine ulla omnino reciprocatione. Id confirmat oculatus testis Augerius Busbequius V. Cl. in Epistola 1. Itinerarii sui. *Geart.*

35 *Postes Mauros*] Auctor est Polybius, in extremis Africæ dentes elephantorum postium usum præbere. Quod autem valvæ ex ebore apud Romanos ornarentur, Propertius indicat eo versu: 'Auro solis erant supra fastigia currus: Et valvæ Lybici nobile dentis opus.' Ego tamen intellexerim potius de citro arbore; nam, ut Strabo testatur, et Plinius copiosius scribit, in Mauris plurima arbor citri est, unde mensæ fiebant magnis impendiis et luxu: quod in commentariis Martialis pluribus versibus testati sumus. Vult Papinius videri, postes ex citro fuisse in villa Vopisci. *Domitius.* *An Mauros undique, &c.*] Ms. Medicæus, cuius et Wonwerius in quadam ad Scaligerum epistola meminit, pro *vena* habet *luna*. Quod mihi spernere religio. Conjungit enim postes ex Numidico et Lunensi marmore, de quo Strabo. *Gron. in Diatr.*

36 *An picturata lucentia, &c.*] Offendit me continua illa repetitio so-

noræ vocalis, et propterea sic corripo: *An picturata lucentia marmora venæ Mirer?* Hoc est, an præcipue mirabor marmora illa, quæ picturatas venas, id est, ductus colorum variegatos habent? Marmora dum generum, Venæ in quibusdam artificiales. De his agit Statius, et meminit Seneca lib. XIII. Epist. 1. 'Pauper sibi videtur, nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis distincta sint, nisi illis undique operosa et in picturæ modum variata circumitio prætexatur.' Nihil æque facit ad mentem Statii. *Bozhorn. Epist. quadam ad Joh. Fred. Gronovium.* *Per cuncta cubilia lymphas*] Lectio hæc a Joan. Brittanico est, cum antea legeretur: *cubilia Nymphas*: non male etiam, nam et veteres Græci aquam *nympham* appellabant, quam Latini mutata littera *Lympham* vocarunt. Cæterum errat ille, meo judicio, in explicatione hujus versus. Ait enim hic a Poëta describi aquas calidas, quæ per parietes cubiculorum mittebantur ad calefaciendâ cubilia. Sed omnino contrarium est; nam Poëta villam hanc a frigore et æstus temperie laudat, ad quam ad vitandum calorem secedebant. Unde supra dixit: 'Talis hyems tectis, frangunt sic improba solem Frigora,' &c. Itaque potius aqua frigida intelligenda est, quam tubis inclusam ad æstivum calorem minuendum per singulos cubiculorum suorum parietes deducebant. Seneca Epist. 110. et de Tranquill. Vitæ, c. 1. *Gervartius.* Conf. quæ Casaubonus notat ad Suet. in Augusto c. 82. et quæ Joh. Brodæus Miscell. lib. v. c. 6.

39 *Lucorum senium*] Lans sylvæ et nemoris est a vetustate Tiburi. Certe tres erant quercus, ut scribit Plinius, longe antiquiores ipso oppido. Nam apud eas Tiburnus conditor dicitur inauguratus. *Domitius.*

42 *Nigros imitantia, &c.*] Suspicio scripsisse Statium: et *nigros imitant*

murmura somnos. Ut prima Thebaide : 'Invitat teneros ad dura cubilia somnos.' Gronov.

43 *An qua graminea, &c.*] Ausonius mutuatus est in Mosella : 'Quid quam sulphurea suscepta crepidine fumant Balnea?' Notandus vero hic mos circa illa tempora primum repertus, ut Balnea in editiori loco suspenderentur, cum ante in æquo solo construebantur. Hinc Seneca Epist. 90. 'Quædam demum nostra prodiisse memoria scimus, ut *Suspensuras Balnearum*, et impressos parietibus tubos, per quos circumfunderetur calor,' &c. Geart.

46 *Ridet anhelantes, &c.*] Albulam, seu, ut alii, plurative Albulas, intelligit flumen ad Anienem, lib. VIII. Ceterum apte ad hujus loci lucem Pausanias Messæncis : 'Ad urbem,' inquit, 'trans Anienem latices occurrunt albi, quos ubi primum quis ingreditur, horrescit : deinde plusculum ibi moratus, ita æstuat ac si quid igne calfactoriæque potionis hauserit.' Bernart.

48 *Viva modis*] Scil. 'spirantia molliter æra,' et 'vivi ducti de marmore vultus.' Sicque vivis fere proxima. Vide Franc. Jun. de Pictura lib. II. cap. 19. et Barth. ad Claudian. Bello Getico, vs. 612.

50 *Vel in ære Myronis Lusit*] Myron sculptor celebris fuit in ære Egine-tico, Eleutheris natus, Ægeladis discipulus, cujus plurima opera recenset Plinius lib. XXXIV. cap. 8. meminere Cicero in Verrem act. VI. Pausanias Atticis, Ovidius de Ponto, Propertius, Martialis, alique. Bernart.

53 *Nec opinus*] In aliis codicibus extat *opimus*, mos legimus *opinus* : ut dicat, imprudens incedebam per luxuriosa pavimenta, quod tandem adverti admonitus splendore reciproco. Domit.

54 *Tecta*] Id est, testulæ, quibus erat contextum pavimentum, referebant fulgorem. Aër enim pro fulgore ex Barthio liquet.

Delph. et Var. Clas.

56 *Asarota figuris*] Valde hic acrip-tura variat. Alii enim legunt, *superantque*, id est, extant et eminent. Sic locutus est Poëta Theb. IV. 'Quantum infossus humo, superat tamen agger in auras.' Tanquam in hoc pavimento testulæ quædam altius educ-tæ fuerint, unde difficulter verri po-tuit, ideoque dictum esse *ædporor*. Hoc autem falsum esse infra probabi-mus. Alii sic legunt : *superantque no-vas asarota figuras*. Sed vulgata lec-tio melius se tuetur, ut dicat Poëta *suberant*, id est, substrata erant pedi-bus meis, asarota novis figuris orna-ta. Porro de asarotis pugna Lapi-tharum nata inter Grammaticos, et in primis inter Domitium et Perot-tum ad Martialem. Domitius enim hoc Statii loco, et in Martialem, ait *ædpora* dicta ab α intensiva particula, et *salpa*, id est, *terro*, quia, inquit, asa-rotæ diligentissime verrebantur. Pe-rottus vero e contra deducit ab α pri-vativa et *salpa*, quia verri non debe-bant. Cæterum, 'Non nostrum hos inter tantas componere lites.' Illud obiter dixisse sufficiat, *asarota* fuisse pavimenta, in quibus variis coloribus cœnarum reliquiæ depictæ erant, ita ut facile quis falli potuisset, existi-mans veras esse reliquias, et totum pavimentum non fuisse versum, cum tamen revera diligentissime purga-tum erat. Sic Zeuxidis uvæ pictæ aves decipiebant, et Parrhasii lin-teum ipsum Zeuxin. Itaque pavi-mentum hoc quoad apparentiam tan-tum *ædporor*, et fictitiis cœnarum reliquiis conspersum erat, ne acilicet, dum veræ reliquiæ, et sordes in illud e mensa decidebant, tam facile ani-madverterentur. Vide Plinium lib. XXXVI. c. 25. et Sidon. Apoll. Carth. XXXIII. de Narbone. Geart.

57 *Gradus*] Pedes mei expavere, cum calcarent tam pretiosum pavi-mentum. Domitius.

58 *Tecta trichoris*] 'Trichorum' quod ædificii genus fuerit, quærit

Stat. 5 M

Grammatici. Domitius hoc loco existimat esse ædificia tribus pinnis surgentia. At Cælius Rhodigin. lib. XVIII. lib. 2. 'Trichorum' deducit a distributione triplici, *χωρῆσεν* enim *disparare* et *distinguere* significat. Alii rectius ἀνὰ τριῶν χωρῶν, a tribus cameris terno ordine distinctis. Papias in Glossario: 'Trichora, tres camere, sive apsides.' Occurrit etiam hæc vox apud Spartianum in Pescennino, ubi sic legitur: 'Domus ejus hodie visitur in campo Jovis quæ appellatur Pescenniana, in qua simulacrum ejus in trichoro constituit.' Vide ibi Doctiss. Casaubonum. *Gevarcius*.

59 *Quid te*] Arborem laudat quæ per postes et tecta surgebat in aërem: adeo ut nullus dominus villæ esse potuerit, qui nolisset succidi cum esset impedimento. Sed tanta erat Vopisci benignitas, ut non modo vellet eam cædi, sed etiam pateretur revirere: vel ope nymphæ fluvii qui allabebatur: vel numine Hamadryadæ, quæ nympa est arborea. *Domit.*

61 *Quo non sub, &c.*] Recte, *Quo* modo animetur interrogatione. Quis non, inquit, Dominus, seu obstantem lulentitati, ut Cæcilius loquitur, prætorii, te juberet excidi? Dat intelligendum Vopisci eam pietatem, ut arborem servet. Quæ sequuntur, vehementer mihi displicent. Illud *ignaro* et compositione verborum disjectum et sensu hebes est. Præterea quid opus ominari exitium arboris? Non satisfacio mihi. Conjiciebam: *At nunc intactæ forsan vel lubrica Nais Vel non abruptos tibi comet, &c.* Sive Nais aliqua sive Hamadryas, tecum commune fatum sortita, vegetabit et ornabit etiam senium tuum, canescas seclis immortalibus. *Gronovius in Observat. lib. I. cap. 5.*

67 *Martia*] Ex novem aquæ ductibus, quarum hæc nomina sunt: *Appia, Anio vetus, Martia, Tepula, Julia, Virgo, Augusta, Claudia, Anio*

novus, ut, Frontinus auctor est: *Martia* quondam *Anfea* dicebatur, quod scribit Plinius. *Domit. Martia*] Sensus: Quid dicam de te o *Martia*, quæ subterraneo meatu, demersaque sub *Anienis*, seu *Fucini* lacus altum gurgitem, transcurris flumina *plumbo* (id est tubis et canalibus quibus ducis) *audaci*, quod tantos aquarum vortices sustinet? Enimvero, ut Plinius auctor, *Martia* in ultimis *Pelignorum* montibus oriens, transit *Marsos* et *Fucinum* lacum: mox specu mersa, in *Tiburtino* agro se aperit, et novem millibus passuum fornicibus structis, perducta est in urbem ope *Anci Marcii*, *Q. Marcii*, et *Marci Agrippæ*. Consule et *Frontinum* de *Aquæductibus*. *Bernartius*.

70 *Anienus fonte*] Contendit vir doctus legendum *Anieni fonte*: alius reponit *Anien et fonte*. Quid nugamur? veteres ipsos fluvios inter Deos referre, et sicuti a *Tibere* *Tiberianus*, ita ab *Aniene*, *Anienus*, formare notum est. Adi *Varronem* de *Lingua Latina*, lib. IV. *Bernart.*

71 *Nocte sub arcana, &c.*] Quid aliud *Hom. νόκτα δὲ ὀφθαλμοῖς* et de lucifugis Diis istis jam diximus, qui non credunt *Poëtæ* sno, ἀγὰδον καὶ νυκτὶ πιστεύουσι. Ac *Tiberinum* quoque *Divum* 'Tenuis glauco velabat amictu *Carbasus*, et crines umbrosa tegebat arundo.' *Morell.*

76 *Hæc domus Ægeria, &c.*] Est vir doctus qui locum hunc affectum et *θροῦλον* existimat, legitque: *Ægeria nemore aliam alijungere Phæben*. Frustra. Quis est qui *Dianam*, quæ in *Aricino* nemore colebatur, proprio epitheto 'Nemorem' et 'Nemorensem' dictam ignoret? *Ovid. Art. I.* 'Ecce sub urbanæ templum nemorale *Dianæ*.' *Sueton. Calig. cap. 35.* 'Nemorensem regem' vocat, qui *Dianæ Aricinæ* sacrificiis præerat. *Gervat.*

78 *Taygeta*] Mons est *Laconiæ*, qui imminet *Spartæ* et *Amyclis*, ex parte

terræ motu dirutus. Cum Sparta etiam corruit, eum terræ motum prædixit Anaximander. Illic erant sylvæ densissimæ Laconum venationibus. Sæpe lustra. Dryades, inquit, omnes quæ in sylvis sunt Taygeti malent habitare villam Manlii et nemus. *Domit.*

79 *Quod ni templa darent*] Nonnulli has sortes ad Sibyllam, quæ Tibure colebatur, referunt. Ego verius existimem ipsi Herculi, qui Tiburi præerat, sortes fuisse institutas. Veteres enim rusticis Diis (qualis erat hic Hercules Tiburtianus, alio nomine 'Saxanus' dictus) sortes et oracula constituiebant, ut undique ad illos concursus fieret. Sic ab Aponi fontis simulachro oracula petebant. Unde apud Trebellium Pollionem, vita Claudii, 'Sortes Aponinæ.' Sic apud Plinium Juniorem Clitumnus fons sortes habet. Ejus verba sunt lib. viii. Ep. 8. Multa de hoc Statii loco Steph. Pighius in Hercule Prodicio, ubi Tibur describit. *Gervart.*

81 *Quid bifera Alcinoi, &c.*] Alcinous Nausithoi filius, rex Phæacum, cujus horti amœnissimi, et signate pomaria feracissima, adeo ut fructibus maturis alii succederent. Noster hic: 'Qui nunquam vacui proditis in æthera rami.' Homerus Odyssea libro vii. Virgilius Georg. ii. Ovidius Metam. xii. videntur. Oculos huc habuit Tertullianus de Pallio dum ait: 'Consitum et amœnum super Alcinoi pometum et Midæ rosetum.' *Bernart.*

83 *Jugera Telegoni*] Tusculum intelligit, nam Telegonus Ulyxis et Circes filius ea mœnia condidit, ut scribunt Pompeius et Porphyrio. Propertius: 'Æœi mœnia Telegoni.' Agrum vero Tusculanum fuisse amœnissimum, cum alia multa, tum Strabonis confirmat auctoritas. *Domit.*

84 *Littusque cruenti Antiphata*] Formianum agrum intelligit, sedem olim Læstrygonum. Plin. lib. iii. cap. 5.

'Opidum Formiæ antiqua Læstrygonum sedes.' Horum rex fuit Antiphates humana carne victitans. Ovidius Met. iv. et Strab. lib. v. *Bernart.* *Cedant vitreæ juga perfida Circes*] 'Circean vitream' vocat, ut et Horat. i. Od. 17. 'Dices laborantes in uno Penelopen, vitreamque Circean.' 'Vitreum' inquam, vocavit, quia juxta mare habitat, cujus color, ut omnium aquarum, vitreus est. Hinc paulo ante dixit Noster: 'Vitreasque natatu Plaudit aquas.' Auctor vero est Lactantius Circean post obitum suum, Maricam littoris Minturnensium Deam effectam esse. Ejus verba sunt: 'Nam et Romulus post mortem Quirinus dictus est, Leda Nemesis, et Circe Marica.' *Gervart.*

89 *Avia nimis revoc. litora Bruma*] Straboni astipulatur, apud quem lib. v. *Ἀρτίον ἄλιμενος καὶ αὐτὴ πόλις.* Laetius lib. iv. 'Avia loca... nullius ante Trita solo.' Avia lit. ἄλιμενα. At Livius initio lib. iii. Antium propinquam, opportunam, εὐλίμενον et maritimam urbem nominat. Conciliate hæc Geographi. *Morell.*

94 *Senior Gargetius*] Epicurum intelligit, qui licet ipse Atheniensis esset, patrem tamen Nioclem habuit ex pago Gargetio, ut auctor est Laërtius. *Bern.*

96 *Oleniis dignum petiisse sub astris*] Capram Jovis nutricem, et Hædos indigitat; de quibus autor vet. Sphæricæ Jamb. jampridem a nobis *δελφίνων* editæ, *Λαίψιν ἔν ἑμῃ Ζηνὸς αἰὲ ἐστὶ τροφὸς, Ἐμφὸς δὲ ταύτης νεβὲν εἰληχεν τόπον.* Propert. hædum *ἐνικῶς*, 'Purus et Orion, purus et Hædus erit.' *τὸ dignum, δίκαιον, δεινόν.* *Morellus.*

97 *Maleæ*] Id est, periculis naufragiorum quæ fiunt ad Maleam Laconicæ promontorium: quod exit in mare quinque milibus passuum, tam certo discrimine, ut proverbium fuerit: 'Cum Maleam transieris, ne respercito,' ut scribit Strabo. *Domit.*

98 *Sit ria*] Mens: Digna est Man-

līi villa propter amœnitatem, ad quam spurcissimis etiam tempestatibus naviges, etiamsi Maleam, Scyllam et Charybdim præternavigandum: et hanc negligitis vicinam? *Bernart.*

103 *Liventem Satyram nigra rubigine turbes*] Mirum est, tot correctores hactenus non subolfecisse manifestum mendum. Quid est *turbare Satyram*? Certo certius legendum mutata litterula: *nigra rubigine turpes*. Verbum *turpare* amat Statius. Sic Theb. iv. de Acheloo: 'Herculea turpatus gymnade vultus Amnis.' Idem verbum restituendum est Theb. x. ubi sic Dryas: 'Summamne hoc claudibus, inquit, Deerat, ut afflictos turbarem ego proditor Argos?' Ibi enim 'turparem' legendum esse omnes Mss. constanter tenent. Et hoc verbum optime convenit cum *nigra rubigine*, seu mordacitate, qua Satyram tinctam esse oportet. Nescio quid iungatur Domitius, dum ait ideo hic 'diventem Satyram' dici, 'quia is qui natus est ut Satyrus livorem contrahit vultu.' Nihil de 'vultus livore' hic Statius. *Liventem* dixit, id est, mordacem et asperam. Sic Martialis libro x. Epigr. 33. *Gervat. Nigra rubigine turbes*] Ultima illa admodum turbata . . . *turpes* emendat. Sed quæso, quid est Satyram vel turbare vel turpare? somnia sunt et nugæ meræ. Nullas subito quin sic scripserit Auctor: *nigra rubigine turbæ*. Tollas ἀνδρῶν νοσῶν repetendum, et subintelligendum est, per 'rubiginem' scelera et malas artes, per 'nigram turbam' homines pravi ingenii elegantissime Poëta designavit. Notum illud: 'Hic niger est; hunc tu Romane caveto.' *Bozborn. Epist. ad Joh. Freil. Gromov.*

104: *Sua tua non alta eplendescat epistola cura*] Laepte in omnibus vulg. legitur, non *alta*. Nam eleganter dixit non *alta cura*, quod Epistolæ familiarī et minime affectato stylo scribi

debeant, ut præcipit Demetrius Phalereus, Dionys. Halicarnassensis, et Quintilianns. Hinc Cicero in Epist. ad Pætum: 'Quid tibi ego in Epistolis esse videor? nonne plebeio sermone agitur tecum, quæ præcipua virtus est?' *Gervat.*

CARM. IV. *Soteria*] Veteres olim cum duces cum exercitu e gravi et periculosa expeditione salvi domum revertébantur, publice sacrificia instituebant, quæ Σωτήρια appellabant. Deinde vero, etiam privatim, cum amicorum aliquis aut pater, aut uxor, aut filius e gravi morbo convalescerant, vota et sacrificia Diis solvebant, quæ eodem nomine etiam *Soteria* vocabantur. Vide Martialis lib. xii. Epigr. 45. Egrege vero ludunt Interpretes in hoc Papinii et Martialis loco, dum *Soteria*, munera esse aiunt, quæ dabantur amicis a morbo convalescentibus, quemadmodum die Natali etiam varia munera missitabantur. Nam, ut dixi, nihil aliud sunt *Soteria*, quam Vota et Sacrificia, quæ ob Principum et amicorum salutem Diis instituebant. Quod satis ipse Statius innuit, in fine Soteriarum, ubi de Sacrificiis, pro impetrata Gallici salute solvendis: 'Qua nunc tibi, pauper acerra,' &c. Et ideo etiam statim initio hujus Carminis a Deorum laude incipit. *Gervat.*

1 *Estis*] Alii ambigunt an Dii sint, quorum providentia mundus regatur. Alii putant Deos quidem esse, sed eos nullis precibus moveri, quo minus fata in exitum perducantur. Ego, inquit Papinians, ex hoc didici, et Deos esse qui audiant preces mortaliū, et eos aliquando flecti. Nam Gallicus videbatur moriturus: sed populi votis servatus est diis exaudientibus. *Domitius*. Nam stulta gentilitas ex humanis successibus opinionem divinitatis concipiebat, aut dimittebat. *Crucius*.

3 *Cadit*] Omnino emaculandum, *redit*. Jove nim. post Saturnum reg-

nare orso, irata malo seculo, abiit
terris Astræa. Jam redit ad nos,
reconciliata Jovi. Multi Poëtæ sic
de redeunte Astræa loquuntur. Vide
Calpurn. Claudian. de Cons. Manlii
Theodori. Virgilini: 'Jam redit et virgo,
redeunt Saturnia regna.' *Barth.*

5 *Erubuit tanto, &c.*] Verita, inquit, est Fortuna, quæ animum et vultum Domitiani probat, ne erepto tanto viro præf. urbi, sinistra fuisse videretur Imperio quod tam alte evexerat; ut in testamento Augusti scriptum erat, autore Sueton. in Tiber. cap. 13. 'Quoniam sinistra Fortuna C. et Luc. filios mihi eripuit, Tiber. Cæsar mihi ex parte dimidia et sextante heres esto.' *Morell.*

6 *Stat proxima cervix*] De præfectura prætorii hæc verba accipienda videntur, quæ secundum in imperio locum obtinuit l. unica. C. de sent. præf. præt. et l. 11. §. hunc magistratum. ff. de orig. ju. *Cruceus.*

11 *Legesque confugiunt*] Fora turbida, legesque, &c. confugiunt in sinum tuum. Nam qui in foro inique damnatus esset, ad Rutilium provocabat. *Domitius.*

13 *Colles*] Interpretes hic per *collem*, Parnassum intelligunt, et Poëtæ. Quin potius aliquis ex urbis collibus, aut Æsquillinus, Palatinus, aut Capitolinus, aut alius quispiam intelligendus est, in quo Rutilius et Poëta noster habitabant. Hoc confirmat simillimus locus iv. Sylv. 17. Consulat. Imper. ubi collem Evandrium jubet exultare. *Gervat.*

17 *Nec tantum, &c.*] Vir doctus in naperis suis commentariis, asserit addita litterala pro *fatis* legendum *fastis*: 'Nec tantum induerint Fastis nova sæcula crimen,' &c. Sed nihil hic mutandum, locus omnino sanus est. Nam, ut supra diximus, solebat impia illa priscorum natio, si quid adversi sibi aut ex amicorum morte, aut aliunde accideret, subito in Deos, et Fata verbis sævire. Omnia namque

infortunia sua fatorum ac Deorum crimine et invidia sibi accidere existimabant. Hinc solemniter vox illa jactabatur 'Fatorum crimen,' 'Deorum crimen,' &c. Martial. x. Epig. 61. Epitaph. puellæ sexennis: 'Hic festinata requiescit Erotion umbra, Crimine quam fati sexta peregit hyema.' Ex hoc et aliis clarus est Statii locus præsens, cujus hic sensus est. Dii prohibeant ne *nova sæcula*, id est, anni quibus ludi sæculares jam recenter celebrati sunt, *Fatis crimen induant*, id est Fata accusent, quod tantum virum nobis eripuerint. Eleganter autem dixit, 'crimen alieni induere,' pro insimulare, et crimen affingere. Ita Quintil. lib. iv. cap. 1. 'Fictam orationem personis induere,' dixit. Lucet. lib. iv. 'At nos in fraudem induimus.' *Gervat.*

18 *Aut instaurati, &c.*] Illud superiora confirmat. Nam Ludi Tarentini seu sæculares ideo erant instituti, ut Deos infernales Plutonem, Proserpinam, et Parcas placarent, atque exorarent, ne pestilentia urbem invaderet, utque ab omni morbo viri urbis primarii servarentur, teste Valerio. Itaque cum Domitianus recenter ludos Tarentinos celebraverat, peccassent sane Dii, si Rutilium hunc statim initio novi sæculi abripiissent. Et tum merito potuissent Romani Fata et Deos infernales accusare, quod pro institutis nuper sacrificiis fuissent ingrati. *Idem.*

23 *Docto nec enim sine carmine*] Ven. et Salis. numine, quod et Bernartius annotat: nec opus cum Behottio *nactus*. Ipsam enim decora dedisse togæ ait, ut Trognus de Epaminonda, ita honores gessisse, 'ut ornamentum non accipere, sed dare ipsi dignitati videretur.' *Gronov.*

24 *Centumque dedisti*] Cassiod. loco laudato: 'Supra omnes Consulares sententiam primus dicia. In libertatis aula commissos habes Mundi primarios.' Cæterum ut judicium ab

Aristot. θεόδοτον prædicatur: ita mens Hom. ἄλλα δ' ἐν στήθεσσι τίθει νόον εὐρύοικα Ζεὺς Ἑσθλόν. Morell.

25 *Enthea Pimplæa*] Musa divina. *Vatis*] Rutilii. *Pimplæa*] Aliis Musa a fonte vel monte. Vide notata doctissimo Brodæo ad Oppiani Cynegetic. lib. II. p. 63.

27 *Pirene*] Et plane auxilium mææ scriptioni abnegat Pirene. Hæc est sententia hujus loci, quam rectissime contra inscitum correctorem defendit et explicat Gevartius noster lib. III. Electorum p. 122. *Pirene*] Fons, sedes Musarum. De ea memoranda sunt, quæ Casaubonus notat ad Prologum Persianum. Barth.

28 *Seu plana solutis, &c.*] De hoc exercitio soluto pedibusque adstricto sermone scribendi, et ratione studiorum, Plinius agit, lib. VII. Ep. ad Tusc. Morell.

31 *Quare age*] Etsi, inquit, abundas carminibus cum sis Poëta: non tamen debes nostros versus aspernari, cum numina etiam dona sua in sacris accipiant. Nam et frugibus Cereri et vino Baccho sacrificamus, damusque spolia hostium Marti, et feras occisas Dianæ. *Tholo*] Tholus ut Varro ait, significat templi testudinem. Tholus item erat ædicula rotunda Athenis; in qua erat cœnatio magistratuum, ut Græci scribunt. Hic de tholo templi et Virg. 'Si qua ipsa meis venatibus hausi Suspendive tholo.' Domitius.

40 *Ignara plebis*] Dicit, non tantum oculis patrum et equitum vidi lacrymis madentes, sed et ipsam plebem, quæ non solet obitu majorum aut potentum moveri, vidi lugentem. *Ignara* forte ex invidia plebi insita, ut notat Cruceus, in optimates, de qua Sallust. de Rep. Ordin.

41 *Sic curia felix, &c.*] Quomodo 'felicem Curiam' vocat moriente Numa? Non potest hoc ferri nisi sic explicemus, felicem fuisse curiam donec Numa laberetur, hoc est,

usque ad ejus obitum. Sed perplacet mihi acuta Clariss. Heinsii nostri conjectura: *Non labente Numa timuit sic curia, vel sic Pompeio: nec celsus eques, nec fœmina Bruto.* Non temere autem 'celsum equitem' dixit, quia solenni olim titulo equestris ordo 'celsus' dicebatur. Festus; 'Celsus ex Græco κέλως, eques, dictus.' Horat. de equitibus Rhamnens. 'Celsi prætereunt austera poemata Rhamnes.' Gevart.

42 *Nec fœmina*] Nam Brutum fœminæ anno fieverunt, ut est apud Livium, quod maximus pedicitia vindex extitisset. Domitius.

43 *Tristes, &c.*] De placabilitate et Clementia Cic. III. Off. 16. Ep. Fam. pro Rab. Liv. lib. I. 'In aliis gloriari licet, nullis gentium quam Rom. mitiores placuisse pœnas.' Sen. I. et II. de Clem. Plin. II. Ep. 'Non quantum admisit reus, tantum vindicandum.' Claudiani istud insigne est: 'Qui fruitur pœna ferus est, legumque videtur Vindictam sumpsisse sibi.' Morell.

47 *Reddere jura foro, nec proturbare curules*] Observet Juvenus solennia fori verba: 'Jus reddere.' Manil. lib. II. 'Reddere jura foro, componere legibus orbem.' Paulus in l. 'jus pluribus.' D. de Instit. et Jure: 'Reddere jus Prætor quoque dicitur, etiam quum inique decernit, relatione scilicet facta, non ad id quod ita Prætor fecit, sed ad illud quod Prætozem facere convenit.' Ovid. Fast. I. 'Nullus erat justis reddere jura labor.' Eadem formula utitur Livius lib. III. et Cicero II. de Legib. Illud pulchrum quod addit: *Et ferrum mulcere toga.* Sic v. Sylv. Abascant. Pietat. 'ferrique togæque Consilia.' Claudian. VI. Cons. Honorii, togæ paludamentum opposuit: 'Ducibus circumstipata togatis Jure paludatæ jam curia militat aula.' Gevart.

53 *Quippe ea bisseis, &c.*] In Solonia Epigr. de ætatum hebdomadibus,

Senectus nona hebdomade incipit post 63. ann. Τῇ δ' ἐνάτῃ ἐτι μὲν δύναται, μαλακώτερά δ' αὐτοῦ πρὸς μεγάλην ἀρετὴν γλῶσσά τε καὶ σοφίῃ. Catoni Ciceroniano Senectutis nullus certus est terminus, recteque in ea vivitur, quoad munus officii exequi et tueri possis. Leges tamen majorem annis LX. otio reddunt. Plin. Epist. lib. IV. *Morell.*

61 *Progressusque moras*] Locus implexus et turbatus. Quidam legunt *Progressusque morans*; id est tardans progressus suos ad medendum, vel paululum subsistens. Nam ante dixit Apollinem fuisse 'securum' seu negligentem super morbo Rutilii. Alii e contra malunt: *Progressusque moras*: quod vulgo dicimus, 'sine mora.' quod non placet. Pro, *Hinc alti gaudens, lege Huc altis gaudens*, quemadmodum video etiam olim voluisse Joan. Britannicum. *altis gaudere*, est *ἀφ' ἑλθ' ὀφρονεῖν*. Quasi dicat Apollo: Accede mecum mi fili Æsculapi, qui rebus tantum magnis nec nisi viris primariis gaudes, quique gravibus tantum morbis opitularis. Illa verba: *datur aggredienda facultas*, Parenthesi includenda sunt: et sensus est: Offeritur res aggredienda et digna conatibus tuis, quum sit Rutilius vir summæ auctoritatis. Totum locum sic concipe: *Tunc Deus Alpini qui juxta culmina dorsi Signat Apollineos sancto cognomine lucos, Respicit (heu tanti pridem securus alumni!) Progressusque morans: Huc mecum Epidauria proles, Huc altis gaudens, (datur aggredienda facultas) Ingentem recreare virum tentemus adorti.* Gevartius.

64 *Nec fulminis atri Sit metus*] Ad fabulam qua Æsculapius, cum arte medica Hippolytum, sive, ut alii, Glaucum Minois filium, revocasset ad vitam, fulmine a Jove percussus fingitur. Tertull. Apolog. 'Est et ille de Lyricis (Pindarum dico) qui Æsculapium canit avaritiæ merito, qua medicinam nocenter exercebat,

fulmine vindicatum; malus Jupiter si fulmen illius est, impius in nepotem, invidus in artificem.' Vide Arnobium Advers. Gentes I. VII. *Bernart.*

67 *Servo animam*] Medici prædicatio est, *ἐπαγγέλμα καὶ ἀσχημα*, nam in illa Abderit. Ep. ad Hippocr. *αὐτὸς σωτήρ*, ut salutis auctor, nominatur Hippocrates, *παντοδαπῶν ἀλεατῆρ νούσαν*, quod Æsculapio dat Pindarus. *Morell.*

68 *Genus ipse suis*] Ipse ait, genus suum et familiam illustravit. *Domitius. Sed luce seq. &c.*] Origo et majores ejus non obscuri sunt, tales tamen ut ab uno hoc nepote ipsorum omnes superentur. *Barth.*

73 *Occiduas primasque domus*] Compar plane sententia Theb. I. 'Primæque occiduae domus.' Ceterum ut plene capias Poëtæ mentem, operæ est te scire, veteres orbis partes diversimode constituisse. Varro de Lingua Latina lib. VI. 'Quocirca cælum quo tuimur dictum templum. Ejus templi partes quattuor: sinistra ab oriente, dextra ab occasu: antica ad meridiem, postica ad Septentrionem.' In hanc sententiam discessit et Plinius. Ex disciplina Thuscorum haud dubie, quam et Alcinoos libro de Platonis doctrina probat. At Galenus: 'Pythagoras, et Plato, et Aristoteles mundi dextras ad ortum partes esse dixerunt, a quibus sit principium motus: sinistras vero occiduas. Empedocles vero dextras quidem in æstivum tropicum, sinistras in hibernum reject.' Livius I. I. ex Augurum disciplina, dextras partes ad meridiem, sinistras ad Septentrionem statuit. Cleomedes vero, apud Plutarchum libro de Iside, dextras ad Septentrionem, ad meridiem sinistras collocat. Sciunt Cosmographi maximam partem Arabiæ Felicis collocari inter æquinoctialem circulum, et tropicum Cancræ. In quibus utique regionibus, solis in Cancro umbra, plane in meridiem nascitur, id

est Cleomedis doctrina, in sinistram mundi partem. Noster Papinius ex sententia Pythagoræ, Platonis, et Aristotelis dextram cœli partem in Oriente constituit. *Bernart.*

74 *Jurata manus*] Dextra Rutilii sacrata. *Domitius.* *Jurata*] Non inepte quidam hic legunt *durata*. Crucis.

76 *Galatæ*] Pro mari accipitur ubi bellum gessit Rutilius: et nisi syllaba oppugnaret, tuti essemus legentes *Galatia*: ea est provincia juxta Bithyniam, in quam Galli olim venerunt, ut scribit Strabo. Eadem appellata Gallogræcia. Galatia item Hispaniæ. *Domit.* *Galatia vigens*] Non placet mihi *rd vigens*. neque omnino displicet *rd ingens*, in vet. edit. Paris. Sed perplaceret *rd rigens*, quia Ponto vicina 'Scythicisque tribus alget.' Strab. lib. ii. et xii. Solino cap. 45. *Morell.* *Vigens*] Cur non *vigens*? id est, potens, bellicosa; Sane hoc etiam laudem Gallici auget, et traduntur multa a scriptoribus huic lectioni firmandæ. *Barth.*

78 *Pannoniusque*] Vide L. Cælium Rhodiginum Antiquarum Lect. lib. xviii. cap. 21. Arcus fugax forte quod sagittæ in fuga retro emittantur. Vide Theod. Sitzman. ad Boëth. lib. v. c. 1.

79 *Araxes*] Hunc fluvium ita appellavit Armenus Jasonis socius ex Penei Thessali similitudine, qui Araxes quoque dicitur, quoniam ille abruptis Ossam Olympo, et Tempe, e montibus in planitiem lapsus. Olim non habuit exitum: sed Jason imitatus Tempe, Thessaliæ, viam munivit per quam in mare Caspium defertur. Herodotus ex Mauritiâ eum profuere putavit, et scindi in quadraginta amnes, dividereque Scythas et Bactrianos. Hunc Callisthenes est secutus. Pontem instauravit Cæsar Augustus. *Domit.*

82 *Revolvant fasti*] Urbs eum repetit et vult consulem. *Idem.*

86 *Gaudet Trastimenus*] Notat victoriam Annibalis de Flaminio Consule. Florus lib. ii. *Bernart.*

88 *Lacera umbra*] Umbrae tribuit lacerationem Regulo illatam a Carthaginensibus. Vide quæ ad Sili Italici librum vi. accurate notavit Cl. Dansqueius.

90 *Captivæque preces Velede*] Hæc dictio in omnibus codicibus est inversa; ita enim scribebatur: *Captivæque preces Velideæ*. Sed nos ita emendavimus auctoritate Cornelii Tac. ut legas, *preces Velideæ captivæ*. Nam, ut ille scribit, Velede et Aurina fuerunt loco numinum habitas apud plerasque Germanos. Sensus igitur erit: Non possum tibi nunc exponere quemadmodum et Germanos, et eorum numen Veledeam cepit. Habuit Germana captiva, ut dicimus, 'captiva numina Trojæ.' *Domitius.*

92 *Cum tanti, lectus, rectoris habenas Gallice, fortuna non admirante subisti*] Non est, quod lectionem hanc rejiciat Bernartius: *rectoris*, non est referendum ad *rd lectus*, sed ad subsequens verbum *subisti*. et sensus est: Cum ta Gallice *lectus*, id est electus, *subisti habenas tanti rectoris*, id est Domitiani. *Gevart.*

97 *Carmina patritio pueri sonuistis in ostro*] Iterum ad ludos seculares Domitiani: quæ pueros pretextatos et puellas virgines carmen solenne canere consuevisse, notius est quam ut admoneri debeat. *Bernart.*

99 *Herba, tholo*] Non bene doctissimus Lips. *herba et olus*, Elect. l. ii. c. 14. Quid enim *olus* ad talia? Assentitur Bernartius, sed tanta ejus apud nos auctoritas non est, ut *olera* cum eo pro sanificis herbis legamus. Dubium non est *tholo* scripsisse Papinium, et intellexisse tale ædificium, quale Esculapii delubro adjectum scribit Pausanias Corinthiacis ubi pernoctarunt ab eo quid petitur. Ut in Chiromis antro, ita in tholo Esculapii reconditum thesaurum salutiferarum

herbarum dicit, quia nempe hunc creditur habitare Æsculapius, non secus ac Chiron suum antrum. *Barth.*

102 *Dictamni flor. opem*] Quis autor ἀξιώλογος Dictamni 'Uberibus eaulalem foliis, et flore comantem Pnprreo,' non celebrat, ejusque florem, non cervis tantum, sed et capris feris motum? De qua scite Pisidas noster in *Cosmurgia*: Πόλους ἐπισποδὸς ἐκμαθὼν Ἰατροπότρους, Τετραμύμενος Δίκτημνον ἐμφαγὼν τράγος, Τὸν ἰδὼν εὐδὸς τῶν βελῶν ἀποπτόει; *Decreta quænam didicit a Coe sene, Ut saucius caper ferus Dictamnium edat, Et sic sagittarum venenum respuat?* Lipsius. Quoque anguis abundat *Spumatu*] Ad fabulam quo Æsculapius anguem habuisse fingitur, qui lingendo ægros sanabat. *Bernart.*

104 *Virus*] Omnes herbas virentes; nam virus virorum significat; unde res virulentæ apud Celsum. *Virus* idem Latine dicitur quod Græce φάρμακον, id est medicina: ut tradit Plinius. *Domitius.*

105 *Amphrisiaco*] Ex pascuis ad Amphrium fluvium Thessaliæ; nam Phæbus amore captus pavit regia Admeti armenta, ut est apud Ovidium et Strabonem. *Idem.*

107 *Ritu se cingit uterque Pæonio*] Omnis decoris observantissimus Poëta, etiam habitum chirurgicum hic elegantissime expressit. Inter cæteras enim conditiones quas Hippocrates requirit in chirurgo (quæ quidem eleganter etiam exprimuntur a Cornelio Celso libro VII.) imprimis hæc erat, ut veste esset stricta et succincta, non laxa vel duplicata, in humeris et cubitis. Admonet Soranus in vita Hippocratis consuevisse divinum illum senem pallium complicatum in caput rejicere, ne in operatione a circumfuso pallio impederetur. Hujusmodi habitum etiam descripsit Poëta *Æneid.* XII. cum loquitur de lapide Chirurgo: 'Ille, re-torto Pæonium in morem, senior

succinctus amictu, Multa manu medica, Phæbique potentibus herbis.' *Gevart.*

110 *Suspecta nubila*] Id est, invidiosas tenebras. *Somni mali*] Lethargi. *Ruperunt*] Hoc enim primum adhibendum est remedium, ut scribit Celsus, ut qui lethargo laborant excitentur. *Domit.*

113 *Arte Telephus Hæmonia*] Id est, altero vulnere Achillis Hæmonii; nam ab Achille Telephus sanatus est altero vulnere; vel certe emplastro ferri rubiginis mixta, ut Plinius putat: unde Achilles, inquit, pingitur decutiens rubiginem ferri in vulnus Telephi. Plura recitavimus de hoc in commentariis Mar. ex primo libro Eustathii in Hom. *Idem.*

121 *Pro parte furenti Parva recepit aquas*] Lege ac distingue ex cod. Senensi: *Pro parte, furentis Parva receplat aquas.* Et sic video eruditum Behottium jamdiu monuisse. *Pro parte*, id est, pro viribus, quantum quisque præstare potest. Sic Ovid. *Trist.* v. 'Pro parte virili.' Claud. de Laud. Serenæ: 'Laudem prudentia belli Fœminea pro parte subit.' Cicero ad Cass. lib. xv. 'Quibus aliquid opis ego pro mea, tu pro tua, pro sua quisque parte ferre potuisset.' Eandem porro Comparationem habet Statius v. *Sylv.* *Pietat.* Abascent. *Gevart.*

127 *Qua nunc tibi pauper acerra digna litem*] Pelignus poëta III. de Pont. 'Nec quæ de parva pauper Dis donat acerra Tura minus grandi quam data lance valent.' Cic. l. II. de Leg. τὸ 'litare' Lat. latius patet, estque ἐμφατικώτερον, quam τὸ λησθαί Gr. ut sit saceris peractis voti compotem fieri. Plaut. in *Pæn.* 'Jupiter faciat ut semper sacrificem, nunquam litem.' *Morell.*

129 *Niveos tauros*] Hi accepti præ cæteris Diis putabantur. De *Clitumæ*, alba armenta faciente, et alia, vix poterit quicquam afferri, quod

viri doctissimi jam non attulerint. Vide nos ad Claudiani Sextum Consulatatum Honorianum, v. D. V. B. Brissonium Formularum lib. i. Gregorium Bersmannum, Comment. ad Virgilii Georg. ii. J. Passeratium ad Propert. lib. ii. Eleg. 19. *Barth.*

CARM. v. *Balneum Etrusci*] Mss. *Balneum Claudii Etrusci.* Recte: nam quia Claudius eum primus provexit, nomen ab illo patrono accepit. Confirmat præfatio libri. *Gronov.*

1 *Non Helicon*] Cantaturus, inquit, de aquis et fornace balnei, non accersam aliquod numen ex Helicone; sed invocabo nymphas et Vulcanum alius cætas numinum. *Domitius.*

4 *Tu quoque muta fera, volucer Tegeæ, sonora Terga premas*] Non est dubitandum de hac Politiani emendatione, quam magnus Scaliger sua manu in suo codice firmarat. 'feram sonoram,' testudinem vocat. Vulgo inepte legitur: *Tuque inimica fera volucer Tegeæ sonora.* Et ineptius in aupta edit. Parisiensi nullo sensu: *Tuque inimica fera volucer Tegæus honore Terga premas,* &c. *Gevart.* *Volucer Tegeæ*] *Mercurius.* 'Arcas Tegeaticus' alibi *Papinio.* Et 'de Mænalæ volucer Tegeaticus umbra.' *Boëthius* l. iv. *Cons. Phil.* 'Numen Arcadis alitis,' &c. *Barth.*

6 *Naidas undarum*] Nunc, inquit, dum 'imbelli cithara Carmina divido,' et thermularum delicias memorare aggredior, satis est cum Charite Homerica Vulcanum advocare: 'Ἡφαίστῃ προῖομαι' ἔδε' θεῖς νό τι σείῃ χαλῖξαι. Virgilio: 'ignipotens opera ad fabrilis surgit.' Et: 'fornacibus ignis anhelat.' *Morell.*

8 *Thebæ*] Apostrophe ad Thebaidem quam componebat, ejus carmen intermittit, ut hanc Sylvam canat in gratiam Etrusci sodalis. *Domitius.*

10 *Junge puer cyathos, atque enumerare labora*] Referunt hoc interpre-

tes ad morem convivalem, quo receptum erat ut in honorem amici tot calices ebiberent, quot litteræ in ipsius nomine erant. Quod et Martialis innuit: 'Nævia sex cyathis, septem Justina bibatur.' Sed mihi non fit verisimile, Statium nullo nomine expresso, vel proposito, hunc morem tangere. In principe edit. Veneta est: *Junge puer cyathos et enumerare labora.* Unde elegantissimam lectionem elicit ingeniosissimus P. Scriverius: *Junge puer cyathos, sed ne numerare labora.* Vult enim poëta largius sese invitare et numerum cyathorum confundere, ideoque non vult ullum arbitrum esse, quam multos exhauiat. Sic loquitur Catullus ad Lesbiam: 'Da mihi basia mille, deinde centum, Dein mille altera, dein secunda centum, Dein cum millia multa fecerimus, Conturbabimus illa, ne sciamus, Aut ne quis malus invidere possit, Cum tantum sciat esse hasiorum.' Sine dubio *τὸ atque,* interpolatum est a Calderino, cum videret illud, *et enumerare labora,* versus legem spernere. Nemo autem nescit, quoties in vett. codicibus et pro *sed* corrupte legatur, ex vetusta scilicet scribendi ratione, qua semper *set,* non *sed* exarabant. De quo non uno loco ad Martialem sumum idem amicus noster P. Scriverius. 'Jungere,' autem, 'cyathos,' est sine intermissione semper novos exhauiendos porrigere. *Gevart.* *Junge puer, &c.* Cum biberent ad nomina amicorum amicarumve numeranda erant omnino pocula, ut lex observaretur *συμφορικῇ.* Continua, inquit, cyathos, puer, aliosque super alios porrige, et ipse laborem sume enumerandi: mihi non vacat, qui inter bibendum Hetrusci cano balnea. *Gronov. Observ. lib. 11, cap. 3.*

13 *Dumque procax myrtis*] Callimachus primo Anthologię epigram. Tit. In Poëtas. 'Ὅσαι Μοῦσαι καὶ ὅλα εὖρον. Κλειὴ καλλιχόρον κιθάρης μελιηδέα μολ-

ἡψ'. Κλειὸ μαυροτόρης Μοῦσα καὶ ἱεροφῆς. Quod sic interpretari lubet: *Imbellis cithara Clio cantusque procacis, Præsaque animi est, historiaeque potens.* Horat. II. Od. 1. 'Sed ne relictis Musa procax jocis Cææ retractes munera Næniæ.' Morell.

16 *Crinem redimite corymbis*] Propertius lib. II. 'Tum capiti sacros patiar pendere corymbos.' Est corymbus hederæ racemus in orbem circumactus: Plinius libro XXXVI. c. 33. Isidorus de Vitibus libro XVII. cap. 5. 'Corymbi sunt annuli, qui proxima quæque ligant et comprehendunt, ne longius laxati palmites ventorum flatibus dissipentur.' Quin et summa omnia dici corymba possunt, Homero et Herodoto astipulantibus, ut illi jampridem monuere. *Bernart.*

21 *Salmacis*] Fons in Caria, cujus aquam qui potaverit, mollis dicitur fieri. Id negat Strabo. Salmacis autem nympa, ut est apud Ovidium, Hermaphroditum adeo avide est complexa, ut ambo in unum coierint corpus. Hinc dolosum fontem appellat Papinius. Vitruvius scribit, Midam et Aradamam duxisse coloniam in Carianum, expulisse Lelegas et Cares: diversoriumque erexisse juxta Salmacim fontem: cujus aqua suavissima multos ad mutuam vitæ societatem in eundem locum allexerit: unde fabula de fontis molliæ nata est. *Domitius. Crebencos*] Aliis syllabis inversa est dictio in omnibus codicibus; sed ita emendamus: nam Crebenes fluvius Phrygiæ est, cujus filia Hesperia, ut est apud Ovid. ab Æsaco amata fuit, filio Priami. Ea dum fugeret in ripa fluminis patris, morsu serpentis extincta est. Æsacus dolore in mergum est conversus. Hactenus Ovid. Deinceps Græci: Crebenus pater mærore exaruisse dicitur, et factus esse palus; unde pestilentes exhalationes emittuntur. Strabo Crebesiam paludem

appellat flumina *Crebenidos*. Hesperies filia Crebeni. *Idem.*

22 *Prædatrix*] Hylam lacum in Bithynia intelligit, ubi raptus est Hylas puer Herculis: quod accola testabantur singulis annis, circumeuntes lacum et Hylam vocitantes: quod scribit Solinus. Hunc raptum fuisse ad Argantonium promontorium scribit Strabo. Propert. (ut in ejus commentariis diximus) Argantiphagum appellat: 'Hic erat Argantiphagi sub vertice montis;' nam ita ille versus emendandus est. *Idem.*

24 *Tybrimque*] Et Tybrim undis aliunde advectis vestro sc. influxu augetis. *Anien*] Nam Anio vetus et Anio novus in urbem ducebatur: de aquæ igitur ductu, non de flumine nunc intelligit. *Virgo*] Virginem aquam duxit Marcus Agrippa ab octavi lapidis diverticulo duo millia passuum. *Virgo* dicta, quoniam Prænestina via qua labitur, cum est prope Herculeum sinum longo diverticulo secedit: quasi Herculis congressum declinare videatur: unde *virgo* est dicta, ut putat Plinius. Frontinus vero de Aquæductibus scribens, ait id nomen datum esse quoniam ejus fontem indicaverit virgo. *Idem.*

27 *Præcelsis, &c.*] Vide Rutil. Nummatian. Itin. ad Romam lib. I. Et de 'pendentibus' talibus 'molibus' non inscite Adrianus Behottius Apophoret. lib. III. cap. 18. *Barth.*

28 *Pendens*] Non attingens terram, sed in aëre. *Transmittitur*] Sc. in urbem. *Innumero arcu*] Multis fornicibus. *Domitius.*

34 *Non huc admisse Thasos, aut undosa Carystos*] O fastidiosa tempora, 'Parus' enim 'et Thasius lapis' (auctore Seneca Ep. 87.) quondam rarum in templo spectaculum: postea piscinas Rom. circundedit.' modo sordet in Baln. et negligitur *Θάσος ἀγασθῶν*. Strabo libro VII. meminit *κεφάλου Θασίου*. Dion. Afer: *Θάσος ἀγρυπῆ*

Δημήτρος ἀσκή. Mela lib. II. cap. 7. Verum si Carystos undosa, quid novi in insula cujus solum salo circumdatum? an ob aquas calentes, ἄλλοις, quibus mire salubribus abundare testis est Jul. Solin. cap. 17. Apud eandem lapidem natum, qui texebatur, ex quo ἑφόσματα χειρῶμακτρα, mantilia conficiebantur, quæ ubi sordes contraxerant, in flammam injecta purgabantur, Strabo lib. X. perhibet. 'Nec procul Carysto,' inquit idem, 'sunt Styra et Marmarium, ubi Caristie columnæ excinduntur.' τὸ λατόμῳ τῶν Καρυστίων κίδων. Mart. lib. IX. Ep. 87. 'De marmore omni quod Carystos invenit.' Morell.

36 *Nomadum decisa metallis*] Numidicum marmor, de quo dixi Epithalamio Stellæ. Plinius libro V. cap. 3. 'Numidæ vero Nomades a permu- tandis pabulis, mapalia sua, hoc est domus, planstris circumferentes.' Consule Pausaniam Atticis, Strabo lib. XII. Stephanum et Pomponium. Bernart.

37 *Sola cavo*] Præ cæteris et hoc nobile. Vide Cl. Salmas. ad Capitolin. Max. et Balbinum. Hermol. Barbarum ad Plin. lib. II. cap. 103. Bernard. Cyllen. ad Tibull. lib. III. Eleg. 3. Et ad conciliandum pretium fabulam addit, conf. Sirmond. ad Siron. Epithal. Ruricii. Et Bernartius omnino hic legi vult Arnob. Adv. Gentes lib. V. ubi fuse hac de re.

40 *Vix locus Eurotæ, viridis cum regula longo Synada distinctu variat*] Ita hunc locum distinximus, cum in vulgatis nullo sensu legeretur: *Vix locus Eurotæ viridi*, &c. Est autem hic elegans locus, qui Marmorationis genus e duobus marmoribus compositum clare ob oculos ponit. Solebant enim marmori Synadico crustam aliquam marmoris Lacedæmonii, vel Tyrii interserere. Seneca Epist. 80. 'Pauper sibi videtur ac sordidus, nisi parietes magnis ac pretiosis orbibus refulserint: nisi Alexandrina

marmora Numidicis crustis distinctæ siet.' Stat. Surrent. Pollii: 'Ibi marmore picto Candida purpureo distinguitur area gyro.' Hujusmodi marmorationis genus, 'Alexandrinum opus' appellabatur, vel quod Alexandrino marmore ad hoc maxime uterentur, at ex superiori Senecæ loco patet, vel quod in Alexandria primum repertum. Æl. Lamprid. in Alex. Sev. 'Alexandrinum opus, marmoris de duobus marmoribus, hoc est porphyretico et Lacedæmonio, primus instituit, Palatio exornato hoc genere marmorandi.' Gevart. Cruceus tamen contra Epitheton viridis tribuit Eurotæ, id est marmori Lacedæmonio, quod viride fuisse pluribus docere studet.

41 *Non limina cessant*] Politianus legebat: *non lumina cessant*, ut Poëtâ dicat, excitari oculos colorum varietatibus. Cæterum prior lectio magis mihi arridet, quam et Calderinus secutus est, et recte interpretatur: scilicet tot undique marmoribus fuisse exornatum hoc balneum, ut nec ipsa limina marmoribus vacarent. Nam viliora marmora in liminum erant usu. Plinius lib. XXXVI. cap. 6. 'Numidicum marmor non in columnis tantum crustisve, sed in massa ac vilissimo liminum usu.' Gevart. *Non lumina cessant*] Sic Colinei habet editio, etque interpretanda non oculos aspicientium, sed fenestras, quibus tanea admittitur. Ut Cic. de Oratore: 'Cum ædes venderet, in mancipio limina, uti tuum erat, recepit.' Eorum margines pretioso fulgidoque marmore adornatas inquit Papinius. Et hæc optime cum *Camera* junguntur. Gronov. *Diatr. cap. 12.*

42 *Effulgent camera vario fastigta vitro*] Post M. Agrippæ tempora vitrum Cameris adhiberi cœptum esse et Seneca et Pl. autores sunt. Strabo lib. XVI. narrat inter Ptolemaidem et Tyrum esse litus arenæ tumulis ag-

gestum, ubi *δαλκτικός ἄμμου* copia est: itemque se a vitrariis (quos *δαλουργοὺς* vocat) accepisse Alexandræ, esse in Ægypto terræ vitrarie genus, sine quo eximia et *πολύχρως* variorum colorum opera perfici nequirent: præterea Romanos multa ad concinnitatem, elegantiam et *βροτόνην* vitreorum operum excogitasse, in iis præsertim quæ *κρυσταλλοφανή*, crystallinorum speciem habent: unde tanta vasorum ejusmodi villitas Romæ extitit, ut paropsis et poculum parvo ære væniret. Ideoque vitrea fracta pro rebus nihili frivolisque usurpata a Statio in Sylva proxim. vs. 77. 78. et a Martial. libro a. Epigr. 42. 'Qui pallentia sulfurata fractis Permutat vitreis.' Juvenal. Sat. v. in calycem: 'Quassatum et rupto poscentem sulfura vitro.' In oraculis Jobi xxviii. vs. 17. *וכוכית* vitrum excellens nominatur a puritate et pelluciditate. Hanc vitro laudem tribuit ingeniosus vates Ovid. Met. iv. 'In liquidis translucet aquis, ut eburnea si quis Signa tegat, claro, vel candida lilia, vitro.' Morell.

48 *Sed argentea, &c.*] Significat canales ex argento fuisse, imo et labra. Sen. ia Ep. 'Nisi Parius et Thasius lapis quondam rarum in aliquo templo spectandum piscinas nostras circumdederit, nisi aquam argentea epitonía fuderint.' Cruceus.

51 *Extra autem niveo, &c.*] Quidni ad has quoque delicias pertineat crater et siphunculi? de quibus Plin. Cæc. loco laudato: 'In fronte,' inquit, 'orater, circa siphunculi plures, qui miscent jucundissimum murmur; et piscina quæ fenestris servit, subjacet, strepitu visaque jucunda,' cum, 'ex edito desiliens aqua suscepta marmore albescit.' Idcirco hic piscina natatœria seu baptisterium, lacusve 'extra vivere' dicitur? Vide Sidon. lib. ii. Ep. 2. Lucius Luciano, *κολυμβήθρα* Libanio, *δεξαμένη*. Morell.

58 *Crepantes, &c.*] Magnas turbas

dedit hic locus, et quot capita, tot prope sententiæ. Domitius *percrepantes pilas* columnam concavam intelligit, cujus sententiam amplexus est Franc. Robortellus, lib. de Laconico, ubi latius eam explicat. Cælius vero Rhodiginus, lib. xxx. cap. 19. per *pilas* hic intelligit sphaeras aut glomos pice illitos, qui in ignem balnearum conjiciebantur, sicubi fortasse restingeretur. Et hanc interpretationem sequitur ad hunc locum Bernartius et Hieron. Mercurial. Artis Gymnasticæ lib. i. Sed hi omnes procul a vero aberrarunt. Nam Statius hic simpliciter 'pilam crepantem' appellavit 'pilam trigonalem,' qua sese in balneo exercebant. Quod ut rectius intelligatur, notandum Trigonem fuisse locum in Balneis qui ad pilæ lnum edificatus erat. Dictus est *τρίγων* vel a triangulari figura, vel a situ ludentium, qui eo ordine stabant, ut trigonum sen triangularem redderent. Ad hunc locum confuebant homines, et sese exercebant, interea dum hypocausta et sudationes calescerent. Plinius Junior ad Apollinar. lib. v. ubi Balneolum suum describit: 'Apodyterio superpositum est sphaeristerium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos capit.' Gevart.

60 *Nec si Baianis*] Ait tamen Epigrammatographus Gr. Anthol. lib. iv. *Εἰς Λουτρόν ἐν Βυζαντίῳ* El γὰρ ἀπαξ καθαροῖσι λούσονται ὅδασιν ἀνὴρ, οὐκ ἔσθ' αἰ γένετας. Qui semel his fuerit puris bene lotus in undis, Nec natale solum, nec cupit ille suos. Atqui Venusino indice: 'Nullus in orbe locus Baiis præluet amœnis.' Nec temere felices Baie ab Epigrammatario Lat. dictæ; siquidem calidæ aquæ Baianæ, non ad luxum tantum, sed ad sanationem etiam morborum idoneæ perhibentur, Strabon. libro v. *πρὸς τρυφήν καὶ θεραπεῖαν νόσων ἐπιτήδεια*. Morell.

65 *Et tunc jam motior discat fortuna*

renasci] Hetrusci hujus pater a Domitiano in exilium missus fuerat, sed intercessione et precibus Hetrusci filii brevi fuit revocatus. Unde ait Poëta ipsius 'fortunam jam renasci.' Olim autem omnes, qui ab exilio reversi erant, 'renati' dicebantur. Statius III. Sylv. Lachr. Hetrusci: 'Quas tibi devoti Juvenes pro patre renato Summe ducum grates, aut quæ pia vota dependunt?' Hinc Cicero eum diem quo ab exilio reversus erat, 'natalem' suum appellat III. ad Attic. *Getart.*

CARM. VI. *Saturnales*] Ne ambigamus de germana epigraphe seu lemmate γγροτῆς hujus Sylvulæ, Papinius ipse facit, cum in clausula Epist. προφωρητικῆς ad Stellam ita scribit, 'In fine sunt Kal. Decembris, quibus utique creditur. Noctem enim felicissimam habent, et voluptatibus publicis inexpertam.' At novum et insolens est a Kal. Decembribus initium dare 'Saturnalibus optimo dierum.' Plutarchus tamen ad stipulari videtur, cum in Causis Rom. ait, Ὅστος δὲ μὲν καθύπερθε Κρόνον, quod cum his Senecæ verbis consentit: 'December est mensis, quo maxime desudat civitas.' In Saturnalium videlicet apparatu et celebratione. Rationem etiam adfert eloquentiss. Sophista Libanius, t his Kal. Decemb. et Januariis communem, in Ecphrasi seu florida Kalendarum descriptione, pag. edit. nostræ 178. quam consulere non pœnitebit. Ex hac enim patet Phœbum Musagetam, et severam ac tetricam Minervam. *Morell.*

2 *Feriatæ*] Sunt, qui legendum censent: *ite feriatum*. Sed nihil mutandum in re clara. Nam 'feriatus' idem hic, quod 'otiosus.' Auctor Pervigilii Veneris: 'Ite Nymphæ, posuit arma, feriatus est Amor.' *Gezart.*

4 *Saturnus compede exoluta*] Saturnus in compedibus toto anno erat. Ver. Flaccus causam ignorat: Apol-

lodorus scribit, Saturnum vinciri per annum laneo vinculo, et solvi ad diem aibi factum, hoc est in Saturnalibus: inde proverbium, Deos pedes laneos habere, significari per id, decimo mense semen in utero animatum in vitam grandescere, quod donec erumpat mollibus nectitur vinculis. *Domitius.*

8 *Ebriamque partem*] Din locus hic viros doctos exercuit. Nonnulli vni-gatam lectionem tuentur, et de 'parte diei civilis' interpretantur. Et sic pene Ovidius alibi: 'Ultima pars noctis, primaque lucis erat.' Sed rectius de 'Judis' videtur intelligendum, quos exhibitos fuisse, Statius paulo post innuit. Omnes sciunt quid in Comœdiis vocentur 'partes.' Petronius: 'Mox ubi ridendas inclusit pagina partes.' Horatius: 'Partes nimirum tractare secundas.' Illustr. Scaliger ex Ms. Senensi ad marginem sui cod. adscripserat: *ebriamque pacem*; quod et Bernartio in mentem venisse video. Minimum recedit a vulgata scriptura ingeniosissima Heinsii conjectura: *ebriumque Martem*. Nam Domitian. in hisce Saturnalibus etiam fœminas gladiatrices in arenam produxit, quas ipse Statius paulo post proponit. Richardus Thomson in litteris ad Scriverium nostrum, legit: *ebriamque noctem*. Aitque eam esse indubitatam correctionem, cum ipse Statius in Epistola ad Stellam, de hoc suo carmine agens, sic loquatur. Ait enim: 'In fine sunt Kal. Decembr. quibus utique creditur. Noctem enim illam felicissimam habent, et voluptatibus publicis inexpertam.' Quin de ebrietate illius noctis et infra meminit: 'Vix dum cœrula nox iubat orbem.' Et mox addit: 'Largi flumina quis canat Lyæi? Jam jam deficio, tuoque Baccho In longum trahor ebrius soporem.' Idem Thomson aiebat se in Ms. reperisse *ebriamque marem*. Constat autem Parcas olim dictas fuisse

'Mœras,' teste Censorino. Unde quiaquam forte conjiceret primo, *ebriamque Parcam*, scriptum fuisse, quod interpretatus aliquis, *Mœram* ascripserat. Nobiliss. Barthius significavit mihi in Ms. suo trajecto versu legi: *Vix Aurora novos movebat ortus Læti Cæsaris ebrum per axem*. Quid in tanto et Mss. et eruditorum dissensu statuendum? Mihi modo satis est, veluti saturalance, diversas doctorum sententias lectori obtulisse, donec certius quid constituerem. *Gevert. Ebriam partem*] Omnia recensenti, quæ ad hunc locum a viris doctissimis sunt allata, nihil occurrit, in quo sistere possim, nisi forte referamus eo, ut simplicissime *partem ebriam* dici Cæsaris intelligamus. Tota quidem illa dies beata fuit læto Cæsare, sed pars ejus cum ipsi, tum populo etiam ebria, convivio et vino affluens. Virg. *Æneid.* ix. 'Nunc adeo, melior quoniam para acta diei, Quod superest, læti bene gestis corpora rebus Procurate viri.' Ovidius Met. 'Jamque duas lucis partes Hyperione mense Discubere toris.' Horatius: 'Nec partem solido demere de die.' Gronov.

10 *Jam bellaria adorea*] Bellaria a Græcis *πρῶμα*, *πέμμα* dicuntur; *secundarum mensarum cibi*. Pro libis dulciariis accipit: propterea ait, *Et adorea liba per herbam*. Alii codices habent *velaria*: ut dicas, e velis quibus tegebatur amphitheatrum hæc decidisse: placet prior sententia. *Domitius. Bellaria, &c.*] Id est, Farrea, ut adorea liba apud Virgil. Ador enim farris genus Festo lib. i. dicitur, et substantive adorea, et exponitur in glossario *ēdos olivæ*. Apud Plant. Apul. et veteres adorea laudem significat, ut notavit idem Festus. 'Pluere bellaria' dicuntur eo sensu quo imbres odorati apud Senecam in Controv. Hæc enim sparsio missilium imber translatitè vocatur. Martial. in Amphit. Mart. *Crucena*.

13 *Jugis Idumes*] Palmas intelligit. Nam Idumæa, quæ Arabia finitur a Pelusio, 65. millia passuum palmetis conspicua est. *Domitius.*

15 *Et quas præcoquit Ebosia cannas*] Quænam hic a Poëta *Ebosia* dicatur, jamdiu quæsitum viris doctis, sæpiusque amplata causa, nihil pronunciatum. Domitius Elascio quæ de Libano et Antilibano adfert, quæ nihil ad Bacchum. Alii legunt, tota versus facie immutata: *Et quas præcocibus reposta cannis*. Ego addita litterula ex vet. cod. scribendum censeo, *Et quas præcoquit Ebosia cannas*. Ut Statius incolam Ebosi insulæ intelligat, ut dicuntur Elamitæ, Scenitæ, Moschovitæ, &c. Est autem Ebosus, seu (ut alii scribunt) Ebusus, Hispaniæ insula in mari Balearico, altera Pitynsarum. Isidorus lib. xiv. cap. 6. 'Ebosus insula Hispaniæ, sic dicta quod a Zonis non procul absit, quasi ebozos.' *Gevert. Et quas præcoquit Ebosia cannas*] Sic emendamus vers. *Et quas percoquit Ebosia Cannas*. Ebositanas intelligit Caricas, hoc est, *λύχδας*. Statio *Ebosia* insula, quæ aliis *Ebusus*: Græcis *Βούρος* et *Ἐβούρος*, quibusdam etiam *Ἡβούρος*. Ipse *Ebosiam* dicit, quasi *Ἡβούρια νῆσος* diceretur; ita Latine 'Coam insulam,' quæ Græcis *Κῶς* dicitur, appellant. Gronov. *Diatr.* cap. 15.

17 *Molles Cajoli, Lagunculique*] Etiam hic locus non inter claros. Domitius existimat Caiolam et Lagunculum esse duo puerorum nomina diminutiva a 'Caius,' et 'Lagon,' atque per hæc significari cupidiam quædam ex pane saccharite, aut dulcario facta, in quibus impressa erat forma istorum puerorum. Certe, 'Lagon' egregia forma puer fuit: de quo Martial. lib. ix. Epigr. 37. 'Nos facimus Bruti puerum, nos Lagona vivum.' Hæc vero liba, forma istorum puerorum insignita, per Saturnalia missabantur. vide Macrobius Saturnal. i. cap. 2. Martialis

libro xiv. Epigr. penult. 'Mille tibi dulces operum manus ista figuras Extruet, huic uni parca laborat apia.' Et quia certis signis seu sigillis imagines illæ pani impressæ erant, ideo hæc munera 'sigillaria' dicta sunt. Seneca, Epist. 12. 'Ego sum Felicio, cui solebas sigillaria adferre.' Spartianus in Hadriano: 'Saturnalia et sigillaria frequenter amicis inopinantibus misit, et ipse ab eis libenter accepit.' Sueton. Claudio: 'Id solum codicillis rescripsit, quadraginta aureos in Saturnalia et sigillaria se misisse ei.' Alii pro *Caioli* legunt *Caseoli*, et pro *Lagunculi*, eum Turnebo malunt, *lucunculi*, hoc modo: *Molles caseoli, lucunculi*. Quæ sententia rejicienda non est. Nam scio caseum etiam fuisse inter dona saturnalia. Hæc noster iv. Sylv. Risu Saturn. 'Non sal oxyporumve, caseusve.' Lucunculum vero etiam fuisse inter bellaria et cupedia probat Apuleius Asini lib. x. 'Hic panes, crustula, lucunculos, hamos, lacertulos, plura scitamenta mellita.' Afranius: 'Pistori cur non, cur non scriblitatio, Ut mittat fratris filio lucunculos?' *Gervat.*

18 *Et massis Amerina non perustis*] Pyra, ex Ameria Italiae oppido, Amerina dicta, ut Picentina, et Numantina, hic intelligunt. Sed quæ sunt illæ 'massæ' in pyris et pomis? Placet clariss. Heinsii nostri conjectura: *Et passis Amerina cum perustis*. Veteres, 'uvam passam,' uvam 'adustam' vocant, quia expanditur in sole et amburitur. *Idem.*

19 *Et mustaceus, et latente palma Prægnantes caryotides odebant*] Valde hic sudant viri docti, dum querunt cur Poëta, *caryotides latente palma*, cecidisse ait. Domitius: 'Videbamus,' inquit, 'cadere caryotides, ignorantes ubinam esset palma arbor ex qua deciderent.' Dispeream, si quid unquam in vita legi frigidius, aut ineptius. Politianus 6. Epistolar. ad Be-

roald. Commentariarum Calderini Aristarchum agens, ait Statium dixisse *latente palma*, præ magnitudine ipsa dactylorum. Quam Politiani interpretationem Bernartius nihil novi inveniens, amplexus est. Alias dum locum etiam non capit, perplexi nescio quid concinnat, quod, non vivam, si ipsemet intellexerit. Ait enim *Caryotides latente*, an *potente palma* cadere, fere ita dictum esse, ut apud Theognidem de Latona Apollinem et Dianam enixa canitur: *Φειλυκος πατρὸς χερσὶν ἐπαρτομένη. Πάμην teneram maxibus amplexατά*. Equidem imaginari non possum qua ratione hic versus Statiano sit similis. Ait Theognis Latonam palmæ arbori innixam peperisse Apollinem: quid hoc ad Statii mentem? At quia potius his omissis nostram proponimus sententiam? Romani olim in Saturnaliis, quæ hic describit Statius, caryotides etiamnum in ramis a palma arbore abruptis dependentes sibi mutuo missitabant. Hos autem termites caryotidibus onustos, non incomptos, et quales ex palma decerpébantur, mittebant, sed omni parte, aureo quodam succo bracteato obducebant, ac illinebant: quemadmodum et apud nos moris est in solenibus epulis mellita bellaria aureis succis perfundere. Martial. lib. xiii. Epig. 26. ubi spathalion caryotarum describit: 'Aurea porrigitur Jani caryota Calendis, Sed tamen hoc munus pauperis esse solet.' Ibidem lib. viii. Epigr. 33. 'Hoc linitur spato Jani caryota Calendis, Quem fort cum parvo sordidus asæ cliens.' Ex his jam, opinor, nemo est qui nesciat quid Poëta noster voluerit dum dixit, *latente palma*. Respexit enim termites illos a palma arbore abruptos, qui, quia spato illo aureo obducti erant, merito latere dicti sunt. De his porro palmetis, Solinus in Polyhist. cap. ultimo, de Canaria agens: 'Nemora pomifera, palmeta caryotas

ficus ferentia, larga mella, &c. *Idem*.

28 *Caveas per omnes*] Triplex in spectaculis cavea, summa, media, et ima, ut notant, qui de circo et theatro scripserunt. Nec theatri tantum cavea dicitur, sed circi et amphitheatri. De circensi cavea Virgilius lib. VII. De Amphitheatrali Marcellin. lib. XXI. et XXX.

30 *Plebes altera, &c.*] Multitudo ministrorum, non inferiori conditione eorum, quibus ministrabant. *Domitius*.

33 *Illi marcida vina largiuntur*] Aiunt interpretes *Marcida vina* hic esse dulcia et matura. Et inde 'uvam marcentem' vocari a Martiale 'dulcem' libro V. Epigr. 79. 'Marcentes tibi porrigentur uvæ.' Hinc *αἰπτότα* primo omnium nomen dedit Calderinus, et mox secuti etiam recentiores Martialis interpretes, docti sane viri. Atqui 'Marcentes uvæ' Martiali sunt 'passæ.' Et res ipsa hoc evincit. Quare hoc tibicine sublato nihil est quod *vina marcida* hic *vina dulcia* existiment vocari. Sane quod marcet, torpet et languet, unde Theocrit. *σραπίδα, ὡρὰν πασσάμ*, confert cum senectute. Quod elegantissime æmulatus est Claudianus I. Entrop. 'Jamque ævo laxata cutis, sulcisque genarum Corruerat passa facies rugosior uva.' At vinum non potest dici 'marcere,' nisi sit corruptum et nihili. Dixit ergo familiari sibi Hypallage, 'Marcidum vinum' Statius, non quod ipsum esset 'marcidum,' sed quod homines qui illud biberent marcorem contraherent. Sic IV. Sylv. Hercul. Epitrapez. 'Tenet hæc marcentia Bacchi Pocula.' Idem Thebaid. IV. Bacchum 'marcidum' vocat: 'Marcidus edomito bellum referebat ab Æmo Liber.' Seneca Medea: 'Huc procede gradu marcidus ebrio.' Et Ovid. I. de Ponto, Eleg. 6. 'nimio marcescere vino,' dixit: ut Horat. 'marcentem potorem.' Et hanc interpretationem nos

Delph. et Var. Clas.

tram firmat ipse Statius paulo post, dum subjungit, sese nimio potu marcere et deficere. 'Largi flumina quis canat Lyæi? Jamjam deficio, tuoque Barcho In longum trahor ebrius soporem.' Alii tamen hoc loco non *marcida*, sed *Massica* legere malunt. Ne pueri quidem nesciunt, vinum Massicum inter generosissima Italiæ vina fuisse. Quin et Columella lib. XII. cap. 10. *Marsica* vina agnoscit, quod propius ad scripturam accedit: sed nihil temere mutandum. *Gervart*.

39 *I nunc, secula compara vetustas*] Epiphonema ironicum in longinquæ vetustatis et aurei seculi laudatores, et *μυμψολογος*. *Morellus*.

45 *Libertas reverentiam*] Nam libertas concessa est servis in Saturnal. Horatius in servum: 'Age libertate Decembri, Quando ita majores voluerunt, utere.' et cum dominis discumbebant: inde L. Actius in analibus: mos traditur illic iste, ut cum famulis domini epulentur ibidem. *Domitius*.

46 *Et tu quin*] Medicæus et Rom. et Vet. codices: *hoc vocare*. Sed sincerius videtur, quod ex Senensi Ms. notavit Scal. *quis hoc rogare*. Nota iis etiam, qui nondum ære lavantur, formula: 'rogat te;' vel 'rogat ut secum cænes.' *Gronov. in Diatr.*

52 *Effugit levis voluptas*] Voluptatem spectaculorum extollit, cum ait eam levem effugere; nam quæ jucundiora sunt, breviora nobis videntur, et effugere citius. *Domit.*

56 *Thermodontiacas*] Ad fluvium eum considentes, ibique degentes Amazonas. Recta autem hæc hujus vocis scriptura est, quam adjecta littera frustra corrumpere quidam volunt. De Amazonibus autem et isto flumine docti pridem ad hunc locum illustrandum multa contulerunt, quæ videas licet apud Beroald. item Joh. Gebhardum ad Propert. lib. III. Eleg. 14. et alios. *Barth.*

Stat.

5 N

57 *Hic audax subit ordo Pumilonum]* Non fœminæ solum inter gladiatores, sed et nani. Xiphilin. Domitiano: Πολλὰς δὲ τοὺς ἀγῶνας νύκτωρ ἐποίησε, καὶ ἔστιν ὅτε καὶ νάνους καὶ γυναῖκας συνέβαλλε. Pugnas etiam noctu sæpe exhibuit, et interdum nanos ac fœminas inter se commisit. Bernart. *Hic audax, &c.*] Pro *Hic* ex Rom. *Hinc* scribendum. Gevartius corrigit *simul* pro *semel*. At nos docuerunt vet. libri aliud gravius vitium hic latere. Ms. Senens. et Medic. Rom. et Ven. editi *statim* habent, non *statu*. Et ita legisse Domitium putes ex Comm. *statim* enim interpretatur 'simul ac nati sunt.' Sed accipiendum paulo laxius: mox, haud ita multo post, quam esse cœperunt, quam natura eos elaborare orsa est, jam. Medicæus Ms. et Rom. ed. *brevis* non *brevi*. Non dubie scripserat Statius: *Quos natura brevis statim peractos Nodosum semel in globum ligavit*. Unica litera nostra est, cætera ex vett. lib. *Brevis Natura* est haud longius indulgens, non *larga*. Gronov. in *Diatr.*

58 *Peractos]* Omnino legendum *peractos*, absolutos, id est spem nullam habentes staturæ altioris. Mirum tam apertam rem nemini visam. Barth.

61 *Et mortem sibi (qua manu?) minantur]* Græcismus est, quod tam parva manu, aut imbelli et fœmineæ. Theocrit. Pharmaceutr. καὶ μέμφομαι ὅλὰ με ποιεῖ. *Et conquerar qualia mihi facit*. Hoc est, quod talia mihi facit, quod me contemnat. Gevart.

63 *Casuraque vagis, &c.]* Grues, inquit, emissæ inter πρῶγδλια missilia et volucres ἐπιδόσεις, imminentes capitibus pumilorum gladiatorum, intuentur cum stupore Pygmæorum genus audacius solito; nam cum Pygmæis ita grues congregi solere, ut superiores sint, stragemque eorum mox edant, perhibet Homerus, Il. Γ. his vers. quibus Trojano gruibns, Græcos pumilionibus comparat: Τρῶες μὲν κλαγγὴ τ' ἐνὸντ' ἰσαν ὕβριες ὄντ',

κ. τ. λ. Morell.

66 *Dives sparsio quos agit tumultus]* Non insulto hic bono Domitio, qui 'Spasionem' et 'Hæmum' saltandi magistros nobis hic commentus est; tantum admoneo Bernartium hæc male de sparsione croci, quam κράκου ῥάκων Glossæ appellant, interpretari. Nam de sparsione missilium, quam 'Direptionem' et 'Rapinam' alias vocabant, locus intelligendus, quod vel ex sequentibus patet, dum ait: 'Inter quæ subito cadunt volatu Immensæ volucrum per astra nubes,' &c. Et Suetonius 'spargendi' verbo in ea re usus. Domitian. cap. 4. 'Dieque proximo omne genus rerum, missilia sparsit.' Vocabatur vero hæc Direptio, proprie 'Rapina.' Unde supra: 'Et quas præcoquit Ebosia cannas, Largis gratuitum cadit Rapinis.' Gevart.

70 *Hoc plaudunt grege Lydiæ tumentes]* Vel solum epitheton arguit falsam esse conjecturam viri magni, qui malebat, *lydiæ tumentes*. Nam fœminas Lydias tumentes et obesas fuisse testatur Juvenal. Sat. vi. 'Turghida nil prodest condita pyxide Lyde.' Idem.

74 *Permutat vitreis gregale]* Gregale, inquit Domitius; 'nam fasciculis, et gregatim sulphurata permittantur.' Jam potius *gregale* ideo dictum quod ab hominibus de grege, id est, vulgo vendebatur. Sic 'gregalia poma' dixit Seneca, id est maxime vulgaris, et quibus plebecula vesci solet, l. de Benef. cap. 12. 'Gregalia quoque poma, etiam post paucos dies itura in fastidium, delectant, si provenere maturius.' Idem.

77 *Quas Nilus sacer, Horridusque Phasie]* Cur Nilum 'sacrum' appellavit? An propter Memnonis sepulchrum ac templum quod Thebis Ægyptiis erat, ut interpres hic videtur voluisse? Dubium mihi non est, quin Statius respexerit ad superstitionem Ægyptiorum, qui Nilum 'Deum'

appellabant, et festa in ejus honorem celebrabant, quæ Νειλῶα dicebantur. Hellodorus lib. ix. Θεοπλαστοῦσι τὸν Νεῖλον Αἰγύπτιοι, καὶ κρεϊττόνων τὸν μέγιστον ἔχουσιν, ἀπὸ τῶν οὐρανοῦ τὸν ποταμὸν σπερμαγοοῦντες, κ. τ. λ. Deum esse fingunt Nilum Ægyptii, et ex numinibus maximum ducunt, æmulum esse cæli fluvium prædicantes. Deinde addit, eundem Nilum ab Ægyptiis Ὀρον τὸ καὶ τὸν ζεῖδωρον, Αἰγύπτου τὸ ἔλξ, τῆς μὲν ἔκω σωτήρα, τῆς κἀνθὲ δὲ καὶ πατέρα καὶ δημιουργόν. Solem, et fertilitatis auctorem, et Ægypti totius, superioris quidem Servatorem, inferioris vero Patrem et Opificem appellari. Ibidem: Καὶ γὰρ πῶς ὁνομασεὶ καὶ τὰ Νειλῶα τότε τὴν μέγιστην παρ' Αἰγυπτίοις ἐσθρὴν ἐνεσχηκέναι. Etenim quodammodo accidit, ut tunc quoque Nilos maximum apud Ægyptios festum, exoriretur. Hinc modo clarum est, cur Poëta Nilum 'sacrum' appellavit. Gevart. Phasis] Phasianos intelligit allatos ex Ponto ubi Phasis est fluvius. Illic tamen auriculas submitunt e plumis; quod alibi non faciunt, si Plinio credimus. Numidæ] Gallinas Numidicas intelligit. Eadem appellantur 'Meleagrides,' ut putat Plinius. Columella alias existimat; et Varro: crista scilicet cærulea, cum Numidicæ rubram habeant, guttis distinguuntur. Mar. Numidicas guttas appellat; Juven. aves Aphras. Domit. 79 Desunt, qui rapiant] Tanta enim fuit copia missilium in hac Domitiani sparsione, ut superet multitudinem legentium et rapientium. Similis fuit huic sparsioni venatio direptionis, in qua herbatia animalia populo dabantur in direptionem, quæ et Pancarpus seu Pancarpum dicebatur. Cruceus.

83 Et dulci dominum] Nihil hic viderunt Interpretes. Sensus est, plebem Romanam Domitianum Saturnalia celebrantem elata et clara voce 'Dominum' appellasse, ipsum vero vetuisse ne Dominus vocaretur: Sue-

ton. Domitiano: 'Acclamari in Amphitheatro populari die libenter audiit: 'Domino' et 'Dominæ feliciter.' Sed mirabitur aliquis cur princeps generis humani et Imperator Rom. recusarit vocari 'Dominus?' Non miretur, nam illi Imperatores 'Domini' appellationem semper ut maledictum et opprobrium refugerunt, quod testatur Suetonius de Augusto, Tacitus de Tiberio, Lamprius de Alexand. Severo, Aurelius Victor de Juliano, et alii de aliis. Cæterum his Statii dictis ex diametro repugnat quod scribit Suetonius, qui refert Domitianum, cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret Epistolam, sic cœpisse: 'Dominus et Deus noster sic fieri jubet.' Unde institutum ait, ut ne scripto quidem aut sermone cuiuspiam appellaretur aliter. Quomodo ergo Statius noster dicit ipsum hoc vetuisse? Et Martial. de Domitiano agens, ipsissima ejus verba semper exprimit: 'Edictum Domini Deique nostri.' Et supra Suetonius dixit libenter ipsum audivisse in mensa sibi acclamari: 'Domino feliciter,' &c. Denique Aurelius Victor ubi de Diocletiano: 'Primus omnium,' inquit, 'post Caligulam Domitianumque, Dominum se palam dici passus est, et adorari se appellarique uti Deum.' Quid in hac manifesta auctorum discrepantia dicendum? Existimo Domitianum cum sese 'Dominum' appellari vetuit, temporis rationem habuisse, Saturnalium, inquam. Moris enim erat ut in Saturnalibus servi sederent ad Imperatoriam mensam, imo et ipsi Domini servis sedentibus ministrabant. Vide Macrob. Saturnal. i. Athenæum lib. xiv. Dionem lib. lviii. aliosque. Gevart.

87 Flammeus orbis] Lyncuchus ingens, multas faces, aut funalia plurima in orbem distributa ferens. Tales plures fuisse oportet, aut tantæ amplitudinis hunc, ut amphitheatrum

universum illuminare valuerit, quæ sane res artificiosissima et sumtuosissima. *Barth.*

88 *Vincens Gnosiacæ facem coronæ*] Non interdiu solum, sed et noctu, ad lichnuchos et funalia Domitianum gladiatores dedisse ex Snetonio, hac eadem sylva docui. Hic lichnuchos componit, imo præfert coronæ quam Bacchus, Vulcani opere factam, Ariadnæ dono dedisse, ac tandem astris affixisse fingitur: non mihi mens onerare te, lector, copia vulgarium exemplorum; unum dabo, non omnibus credo notatum. Tert. de Corona Militis: 'Dat et Priapo tænias, idem et Ariadnæ sertum, et auro et Indicis gemmis: Vulcani opus, Liberi munus: post et sidus.' *Bernart.*

91 *Fugit pigra Quies*] Ovid. Met.

xi. 'Ignavi penetralla Somni Muta Quies habitat.' Hic 'qui par Regi famuloque venit.' Apud Sen. Trag. fingitur Roma idsomni relicta, Urbes invadere 'somno vinoque sepultas.' Primus autem Hom. urbem Somno assignavit, Il. ξ. Lemnum scil. quam Lucian. Veræ Hist. lib. II. venustissime depinxit. *Morell.*

102 *Quod reddis*] Instauras; nam Domitianus instauravit Capitolium quod rursus arserat, ut scribit Tranquill. et ita fore vaticinatur Juppiter apud Silium: 'Ille etiam qua prisca fides stat regia nobis, Aurea Tarpeia jungit Capitolia rupe.' Martialis: 'Pro Capitolinis quid non tibi solvere templis, Quid pro Tarpeia frondis honore potest?' *Domitius.*

SYLVARUM LIB. II.

Colore] Id est habitu, conditione. Ut a colore rei præsentis status judicatur. Græcismum esse bene notat Calderinus. Sic *χρῶμα δρῦν* exponit Hesychius. Idem valet ac si 'species' dixisset. *Barth.*

Epicedio] Epicedion carmen quod de mortuo canitur: *κῆδος* tumulum significat. Nescio quis Tortelius, ut in multis aliis, in hac quoque interpretatione insanissime lapsus est. *Domitius.*

Laturus acceptum] Refero acceptum tibi, quod licet ab altero acceperris, tamen abs te profectum arbitror. Putabit, inquit, visus se ab te accepisse hoc quod ad eum scripserim, cum videbit consolationem insertam libro ad te misso. *Idem.*

Carissima uxorum] Omnino scribendum *clarissima*, id est exemplum conjugis, etiam defunctum maritum diligentis et honorantis. De Pollæ hoc defuncti Lucani cultu Martial. lib. vii. Epigr. 22. Vulgata hic scriptura futilissima est, et tamen omnibus editionibus fere recepta. Recte Grasserus, qui in Argentinensi Editione *clarissima* rescripsit, aut alias sic habentes est secutus. Et ita in suo Vetere libro fuisse notat Lindebrogus. *Barth.*

CARM. I. Glaucias Atedii] Rhod. *Glaucias Atedii Melioris dedicatus*. Una litera differt Salisb. *delicatus*. Primum *Glaucias* terminatione Græca, quam sæpe Latini suæ in Græcis vocabulis præferunt, idem qui 'Glaucia' Romanis. *Delicati* autem delicæ, *ταδὴκα*, pueri in amoribus. Sueton. Tito: 'Quosdam e gratissimis delicatorem.' Spartiano Hadrianus dicitur 'curasse delicatos.' Lapis antiquus: ET MARCÆ. ET. PRIMULÆ. DELICATIS ET. TELAMIO. CELERI. AMICO. CARISSIMO. Sueton. Vespasiano: 'Fla-

viam Domitillam Statilii Capellæ equitis Romani Sabratensis ex Africa delicatam olim.' Ubi melius erat summos viros non ineptire. *Gronov.*

7 Averteris aure] Ut Penelope Homericæ Odyss. B. Phœmiam lyricinam tempestiva canentem fastidit, atque invita *φρεσὶ σὺνθετο θέσπιν ἀοιδῆν*, ab eoque flagitat ut orsa canere desinat, *ταύτης ἀποπαύε' ἀοιδῆς Λυγρῆς*. Tragicus Senarius abiit in Adag. *οὐ πᾶνθα κικρυόσιν, οὐ λῶρα πρέπει*. *Tes-tudo luctum non decet, nec barbitus.* Morell.

8 Tigris] Tigris et in Hyrcania est fœtes amantissima, ut beluæ feritas maxime appareat cum eripitur: nam ubi vacuum reperit cubile, præceps odore vestigat raptorem: ille appropinquante fremitu unum abjicit ex catulis, qui plurimi sunt. Tigris tollit, refertque in cubile: mox raptorem consequitur. Alter catulus abjicitur: atque ita fit donec ea fraude retardata raptor navim conscendit: feritate beluæ frustra in littore sævientie. *Tigris* de fœmina intelligas; nam maribus non est cura fœtus, ut scribit Plinius. *Domitius.*

10 Nec si tergeminum Sicula de virgine] Respicit fabulam, qua Sirenes, quæ tergeminae sorores erant, in mari Siculo habitasse finguntur. Adi Stephanum et Servium ad illud Virgillii: 'Jamque adeo scopulos Sirenium advecta subibat.' *Bernart.*

13 Et admoto tactu] Cum admoveatur remedium consolatorium. *Domitius.* *Latrant]* Singultiunt. Mire utuntur hoc verbo optimi authores. *Barth.*

21 Sævos damnati thuris acervos] De hoc ritu, quo æcerra thuris suffusus fiebat mortuis, Cic. ii. de Leg. Herodian. lib. iv. ut 'damnatum' sit devotum Manibus. Hic τὸ 'sævum,

inculcat, quod rebus convenit quæ commovent terroremque incutiunt, a celo, quod est *quatio, concutio*. Morrell.

22 *Plorantemque animam*] Hujus versus hunc esse sensum ait Domitius: 'Vidi te, o Melior, lugentem teipsum, nam Glaucias erat alter tu.' Quæ interpretatio, quamvis omnino ridicula et absurda sit, satis tamen ex sequentibus refutatur, non enim hic Meliorem Poëta alloquitur, sed in sequenti demum versu orationem interruptam ad Meliorem convertit, dum ait: 'Teque patrum gemitus superantem,' &c. Maximus Scaliger in codice suo adscripserat legendum videri: *Plorantemque animam*, &c. Quod idem erudito Tiliobrogæ placuisse video. Sed ut priscam scripturam intactam servemus, quam clara res ex veterum Platoniorum sententia, qui aiebant mollium hominum ac puerorum animas indignari quod invitæ de hac luce discedant, ideoque circa funera sua oberrare, et plorare. Plato in Phædone, ubi plurima in hanc sententiam. Et juratus Platonius, Macrobius in Som. Scip. lib. 1. cap. 9. 'Anima,' inquit, 'quam in se pronam corporis usus effecit, atque in pecudem quodammodo reformavit ex homine, et absolutionem corporis perhorrescit, et cum necesse est.' Facilis est præsentis loci interpretatio. Mens enim Statii est, vidisse se et audivisse animam separatam Glancie pueri volitantem supra suum funus, et conquerentem, quod tam immatura morte ex hac vita erepta esset. Annos enim duo decim tantum habebat, quod indicat Statius paulo post: 'Herculeos annis æquare labores Cœperat assurgens.' Gevart.

24 *Haurire ignem*] Ad necem; nam et Porcia Bruti, ut nonnulli scribunt auctore Plutarcho, hanstis carbonibus ardentibus mortem sibi conscivit. Domitius.

26 *Et nunc heu! &c.*] Cruceus scribit et frondis. Vatribus enim et vittæ et frondes tribuuntur, inquit. Nesciebat propriam amatamque Statio Phrasin esse, 'honus frontis,' pro ornatu capitis. Vid. *Diatr. Gron.* cap. 17.

34 *Quem natura patrem*] An illis piis natis non erant natura patres? Multo minus ad Meliorem referendum cum Domitio. Distinctione rem expeditimus: cum *proprias gemerem defectus ad ignes (Quem? Natura!) patrem*. Qualem, quam mei amantem, quam mihi vicissim amatam et cultam? te, Natura, testem appello, te interrogo, an quos unquam magis conciliaveris, tenerius et arctius junxeris. Sic in Saturnalibus: 'Et mortem sibi (quam manu?) minantur.' Gronov.

42 *Sidereis orbes*] Oculi, duo sidera referentes. Multa talia ad Musæum, Claudianum, et alibi conscripsimus. Barthius.

43 *Et castigata collecta modestia frontis*] 'Frontem castigatam' non simpliciter 'brevem' appellavit, ut hic volunt interpretes, sed talem in qua nullæ rugæ, nullus tumor, nihil denique apparet, quod reprehendi posset. Sic Ovid. 1. Amor. Eleg. 5. 'Castigatum pectus.' Sic 'castigatam equi jubam' dixit Noster Theb. 19. Verbo 'castigare' convenit *καλῶς* apud Græcos. Unde Theophrast. de Causis Plantar. *καλῶς τὰ δένδρα* dixit, id est, *frondare arbores luxuriantes*. Gevart.

48 *Hyblæis*] Melle Hyblæo. Hybla ab Hyblone rege, ut Thucydidi placet, dicta. In Sicilia oppidum et mons: mel mittit quod cum Attica certat. Meminerunt Strabo et Plinius. Thucyd. in Historiar. vi. *ἡβλῶνος βασιλέως Λυκεῶς προδόντος τὴν χώραν καὶ καθήγησάμενον, Μεγαρίτας φέουσιν τοὺς ἡβλῶνους κληρέτας*. Domitius. Cui *sibila serpens*, &c.] Ait hoc loco Domitius Papinium ad Histo-

riam Herculis alludere, cui infanti duo angues a Junone noverca immissi dicuntur, qua interpretatione nihil alienius dici potest. Nam Poëta sine dubio ad Incantationem et blandam vocem respexit, cui illam vim tribuunt magi, ut etiam serpentes occidere possit. Noster idem dixit v. Syl. ad Crispin. 'Qui voce potes prævertere morsus Serpentum, atque omnes vultu placare novercas.' Virgil. in Eclog. 'Frigidus in pratis cautando rumpitur anguis.' *Gevart.*

49 *Servæ Novercæ*] Vide multis Andream Tiraquell. ad leg. Nonam Conubial. p. 259. et Marcelli Donati dilucidat. in Tacit. p. 122.

53 *Jurataque multum Barba tibi*] *Jurata barba*, inquit Domitius, id est valde optata, nam per res optatas solemus jurare: 'O rem ridiculam Cato et jocosam!' Duodecennis puer, qualem Glauciam fuisse Papinius et Martialis testantur, per barbam jurabit? Apage ineptias. *Jurata barba* nihil aliud hic, quam devota et consecrata alicui Deo. Notum est moris fuisse Romanis et Græcis ut puerorum etiamnum infantium capillos et barbam a teneris annis Diis aut fluminibus consecrarent. Exempla sexcenta occurrunt passim: nos tantum nonnulla ex Statio nostro adferemus. Vide Theb. vi. ubi Lycurgus infantis Archemori crines rogo injicit; et Theb. ix. de Adolescentibus, &c. Ignorantia verbi 'jurare' virum doctum in errorem traxit, nam 'jurare' Papinio nostro idem quod 'devovere' et 'consecrare,' quia scilicet in votis et consecrationibus juramentum adhibebatur. Hinc Theb. iv. Bacchi sacerdos: 'Alium tibi Bacche furorem Juravi.' Quo loco recte Luctat. 'Bene de more militiæ, 'juravi,' dixit, quia militiæ sacramentum dicitur. et sacerdotio dixit, jurasse, non bello.' *Gevart.*

69 *Pius altor*] Inemendati omnes codices habent, *alter*; sed nos emen-

dantes legimus *altor*: nam Melior fuerat altor Glauciæ, et educaverat eum: nam altor ab alendo dicitur; et hæc opponuntur, *altor* et 'alumna.' *Altor pius*] Melior erga te pius. *Domitius.*

71 *Tu modo deliciæ*] Distinctio ponenda post hunc versum. Et ita recte ediderunt Aldus, Gevartius, Grasserus. Secus Parisienses repetitæ, et Antwerpiana Bernartii editio. Alladitur autem Amor, qui quo tenerior, eo est curis gravatior. *Barth.*

72 *Non te*] Ostendit eum non fuisse emptum ex grege venalitorum, sed natum domi vernam, ut causam majorem amoris demonstret, et paternam prope pietatem Melioris in eum. *Domitius.* *Cathasta*] Cathasta locus ubi servi venales exponebantur, pedibus cretatis. quod Plinius indicat cum de generibus terræ scribit, a *καθάρτη*, quod est *constituo*: nam illic constituti erant venales. Tibullus: 'Quem sæpe coëgit Barbara gipsatos ferre Cathasta pedes.' Martialis: 'Sed quos arcanæ servant tabulata Cathastæ.' *Idem.* *Non te barbarica*] A Politiano est, quod nunc omnes edit. invasit, quia legerat apud Mart. *nec ævæ verna catastæ*. Sed ego quid sit, vernam illum catastæ non versavisse Glauciam, nullus video. Nisi forte voluit, *barbarica versabant*, *verna, catastæ*; ut *verna* sit ipse Glaucia, *catastæ* autem numero plurali dicantur. Sed quid moramur? Vet. edit. et earum traduces *turba* habent pro *verna*. Hinc proclivi nobis fuit errere veram lectionem: *versabat turbo catastæ*. Et sic Ms. codex Senensis. *Gronov. Diatr. cap. 16.*

82 *Fas mihi*] Exemplis antiquorum et rerum naturalium fieri posse ostendit ut plus adoptivus filius ametur quam genitus a patre, ut ex hoc innuat Meliorem plus amasse Glauciam quam si fuisset filius. *Domitius.*

86 *Adscitæque serpunt Pignora, connexis*] *Nata et adscita pignora*, id est

adoptivi: *interius serpunt connexis*, id est altius arctiusque sese in animos, amoremque parentum insinuant, quam liberi connexi, id est genitura devincti et Naturales. Addit rationem Poëta, dum ait: 'Natos genuisse, necesse est, At legisse juvat.' Mirum est hæc verba fugisse acumen Calderini, qui hæc ita explicat: 'Filios genitos necessario habemus amandos; quos autem eligimus, in adoptione, hi sunt quos sponte et benevolentia complectimur.' Aberrat largiter, nec tangit mentem Statii. Falsum enim est nos necessario amare liberos ex nobis natos, imo contra sæpe fit ut eos minus diligamus, et hoc intendit Poëta hic probare. Dicit itaque Necessarium quid et *ἐκούσιον* esse in Generatione liberorum, id est in nostra potestate non esse ut tales generemus, quales esse optamus, atque hinc fit, ut genitos minus diligamus, quia, ut dixi, non tales gignimus, quales optamus. Contra vero in Adoptione *ἐκούσιον* quid est, et pro arbitrio nostro formamus nobis tales liberos quales volumus, et proinde magis illos amamus. Et hoc est quod ait Valer. Max. 'Genitos,' inquit, 'nascenti sors, fortuitum opus, adoptatos vero et adscitos, uniuscujusque solido iudicio incoacta voluntas producit.' Sic Plin. in Panegyri. ubi de Trajano a Nerva Imp. adoptato agit: et Hadrianus sapientiss. Imperat. in Oratione quam jam ægrotus habuit ad Senatum. Et Ausonius de Antonino Pio ab Hadriano adoptato: 'Orbus et hic, sociatque virum documenta daturum, Adsciti quantum præminant genitis.' Porro opposuit hic Statius illa duo: *necesse est*, et *juvat*. Ita ut *τὸ necesse est* hic idem sit quod *ἐκούσιον*, et quod in nostra potestate situm non est: *τὸ juvat* vero, *ἐκούσιον*, et quod sponte a nobis fit. Ita etiam Lucanus lib. vi. eadem opposuit, ubi inquit, unde tantam vim habeat magis, ut etiam Deos futura prædicere

cogat: 'Cujus commercia pacti Obstrictos habnere Deos? parere necesse est An juvat?' Ausonius vero, ubi de Trajano agit a Nerva Imp. adoptato, omnia Statii verba expressit: 'Nulla viro soboles: imitatur adoptio prolem, Quam legisse juvet, quam gennisse velit.' *Gervart.*

91 *Phœnix*] Amintoris filius, ut scribit Homerus: cum suadente noverca rem habuisset cum patris concubina, expulsus ad Peleum confugit: ubi hospitio susceptus, Achilles educationi datus est magister et agendi et loquendi: quod Fabius repetit. Phœnix item Agenoris pater; qui nomen Phœniciæ dedit. Phœnix fluvius, auctore Herodoto, qui labitur a Thermopylis in Asopum. Phœnix mons, ut ait Strabo. *Domitius.*

94 *Cumque procul Dycitis*] Danaë Acrisii filia in mare projecta est, una cum Perseo filio arca clausa: Dycitis piscator Seriphiius retibus arcam cepit, domumque retulit, et educavit Perseum, Gorgonem Seriphiiis qui ostendit, et in lapidem vertit, in matris ultionem: quam invitam ad nuptias adigere voluit Polydectes rex. Jupiter, inquit Papinius, pater Persei filium periclitantem neglexerat: sed Dycitis eum servavit et fovit. Plus ergo amavit qui eum aluit quam Jupiter qui generat. *Idem.*

98 *Reptantem pectore*] In amplexu. *Tutius*] Nam periclitatus est in utero matris conflagratione. *Domit.*

100 *Accam*] Duae Accas fuisse scribunt: alteram, amatam ab Hercule, cujus meminit Plutarchus in quæstionibus: alteram, nutricem Romuli, Faustuli pastoris uxorem. Hæc, ut Antias scribit auctore Gellio, grandem pecuniam meretricio quæstu comparavit: cujus hæredem moriens Romulum scripsit. Alii non Romulum, sed populum Romanum hæredem institutum aiunt. Addit Massurius, hanc habuisse duodecim liberos, ex quibus uno extincto Ro-

molium adoptavit; qui se et fratres voluit Arvales nominari: unde Arvalium collegium dictum est, et institutum ne plures quam duodecim essent. Horum insignia erant spicea corona et infusæ. Plinius hujus collegii meminit: 'Neglexerat,' inquit, 'Ilia mater Romulum, sed Acca nutrix curabat.' *Idem.*

105 *Vagitumque rudem*] Vagitanus Deus infantium vagitibus præfectus fuit, ut penes quem vocis humanæ essent initia, auctore Varrone apud D. August. Civit. Dei, lib. vii. Fabulino autem Deo Rom. sacrificabant, cum primum fabulari, id est, fari, pueri incipiebant, eod. Varr. teste, apud Nonium. Plin. lib. viii. 'Natura hominem tantum nudum, et in nuda humo, natali die abjicit ad vagitus statim et ploratum: nullumque tot animalium aliud pronius ad lachrymas.' Synesius Epist. 90. ad Theophilum: Δεὼν, εἰ μὴδέποτε μετὰ τῶν εὐημερούντων στησόμεθα, τοῖς δὲ κλαύουσιν δὲ συνδακρύσομεν. *Iniqua sors esset, si cum hilariter et beate degentibus nunquam conversaremur, et cum flentibus semper flere amaremus.* Id vero quis elegantius expressit quam Palladas, Vitæ Humanæ Speculo Epigrammate? Antholog. lib. ii. T. 19. Δακρυχέων γενέμην, καὶ δακρύσας ἀποθήσκην, Δάκρυσι δ' ἐν πολλοῖς τὸν βίον εὖρον ἔλον. Ὡ γένος ἀνθρώπων πολυδάκρυτον, ἀσθενὲς, οἰκτρὸν, θυρόμενον κατὰ γῆς, καὶ διαλυόμενον. Quod iisdem numeris Lat. redidimus: *Natus sum lacrymans, lacrymis demascor obortis, In multis lacrymis vitæque tota mea est. O genus humanum lacrymabile, debile, et ægrum, Quod repat terras, solvitur atque solo.* Morell.

106 *Ad austros*] Ad primum flatum austri qui exurit herbas. Emulatio est Virgiliana: nam ille mortem Euryali per languentem florem expressit: 'Purpureus veluti cum flos succisus aratro Languescit moriens.' *Domitius.*

110 *Sive catenatis curvatus membra*

palestris] Implicitis, δὴ τὰς πλοῦδας. Ansonius Idyl. xv. 'Iras, insidiasque, catenatosque labores Mutandos semper gravioribus.' Pro 'continuis,' quando πόντος πόνον πόνον φέρει. Cæthenam qui cum aspiratione scribant, notatione Græca niti possunt, παρὰ τὸ καὶ ἔρα, a serie annulorum. *Morell.*

114 *Menandri*] Quo nomine multi fuerunt: ut est apud Suidam Diopipidis filius, luscus, insani in mulieris amoris. Personis comædiæ exprimentis excelluit: suis temporibus posthabitus Philemoni, iniquo vulgi iudicio ab eo sæpe victus, cum tamen præstaret. quod sequentia secula agnoverunt. Inde Martialis: 'Rara coronato plausere theatra Menandro.' Auctor item Fabius. In Thaide potissimum scorto sui temporis argutissime lusit: unde Thais Menandrea dicta est. *Domit.* *Oras Menandri*] Poëtæ ordiri dicuntur. Silius Ital. init. 'Ordiam arma quibus.' Hinc orsa pro carminibus. Auson. Protrept. ad Nept. 'Conditor Iliados, et amabilis orsa Menandri Evolvenda tibi.' *Crucius.*

116 *Rosea corona*] Ait ipsam Thaliā, delectatam suavitate legentis, per lascivam comam calamistris exornatam demta capiti corolla verberasse et conturbasse. Lascivitas et Comici sales subditi erant huic Musæ. Ansonius Idyll. xx. 'Comica lascivo gaudet sermone Thalia.' 'Verbera' talia erant Dearum aut Heroinarum, et sic 'Aëris in campis' Cupidinem crucifixum mulcant Heroides, et quidem ipsa Venns apud eundem Ausonium Edyll. vi. 'Nec satis in verbis, roseo Venns aurea sermo Mœrentem pulsat puerum, et graviora timentem.' Musarum autem coronamentum fuisse rosas, pulchre, illustrato etiam hoc loco, docet Carolus Paschalius de Coronis lib. iii. cap. 7. pag. 160. *Berth.*

120 *Lachesis cunabula dextra Attigis*] Ex prisco more Rom. quo ultima

die Hebdomadæ Parcæ ad scribenda pueri fata vel canenda advocabantur; ut ex Catullo intelligitur in Nuptiis Pelei et Thetidis; ex Ovidio in fab. Meleagri, et Tertull. Cunina vero Dea infantes in cunis tueri dicebatur, et ab iis Fascinum summovere. D. August. lib. laudato, et Lactant. de Fal. Rel. lib. I. Cuba autem præerat Cubili, cum a cunis ad cubile transferretur puer. Varro apud Non. Morell.

122 *Invidia*] Interpres hic: 'Invidia,' inquit, 'id est propter invidiam.' Male: neque enim Invidia hic auferendi casus est, quasi Lachesis per invidiam nutritisset Glauciam, sed nominandi; nam Statius duas nutrices assignat Glauciæ, Lachesin et Invidiam. Plura dixit in hunc sensum Epiced. Pileti: 'Attendit torvo tristis Rhamnusia vultu,' &c. Subjungit Poëta: *Et monstrare artes, et verba refringere*] *Verba refringere*, hic est, quod Seneca Controvers. I. dicit, 'vocem extenuare.' 'Capillum,' inquit, 'frangere, et ad maliebras blanditias vocem extenuare, mollicie corporis certare cum fæminis, et immundissimis se excolere munditiis, nostrorum adolescentium specimen est.' *Gevart.*

130 *Pectora*] Fasciam pectoralem intelligit, quam pueri gestabant viridem plerumque. Juvenalis eam thoracem appellat: nam thorax Græce significat pectus: 'viridem thoraca jubebit Afferri.' Caligula tamen, ut scribit Tranquillus, liberis senatorum et uxoribus dedit fascias purpuræ: ita enim emendavimus dictionem apud Tranquillum depravatam, fasces pro fascias; ut in commentariis in Suetonium diximus. *Domitius.*

132 *Modo puniceo velabat amictu*] Sunt qui dicant herbas hic fuisse depictas in toga; sed verius Statium viridem colorem designare, qui alias 'herbidus' dici solet. Ita Surrentino Pollii, de viridi Lacedæmonio-

rum marmore: 'Hic et Amyclæi cæsum de monte Lycurgi Quod viret, et molles imitatur rupibus herbas.' *Gevart.*

134 *Nunc vivis digitos incendere gemis*] Ex eo videlicet gemmarum genere, ὃν ἀκραφὴς ἐκ βάθους ἐκινή τις ἔρα πυρσέεται, ut de fulgore et igneo vigore Amethysi Æthiopissæ scribit Heliodorus Αἰθιοπικῶν lib. V. ἄλλοι δὲ πᾶσι τῇ φλογὶ λαμπόμενοι. *Morell.*

142 *Editus Creusa*] Ut alii scribunt, Glauce Glancen Creontis regis Corinthiorum filiam Jason uxorem duxit, ejecta Medea; cum illic decem annos fuerat, ut scribit Diodorus. Sed illa ulta est injuriam, immisso incendio naphthæ: quod est bituminis genus, ut etiam scribit Plinius in secundo Naturalis Historiæ. *Æolia*] Ab Æolo orinnda: fuit autem Creontis. *Creusa*] Quam pellicem suam præcipue oderat. *Domitius.*

147 *Crinem tenet infera Juno*] Ex superstitione veterum, qui credebant neminem mori posse nisi Proserpina prius illi crinem ex vertice abatulisset. Vide Virgilium Æn. IV. *Bernart.*

154 *Gratum est fata tamen, &c.*] Non potuit hæc verba concoquere in suis Apophoretis vir doctus, et ingenne fatetur ignorare se, quid illa *fata* sibi velint, dum Poëta ait: *Gratum est fata tamen.* Quod si tamen, inquit, fata homini mutare liceat, suspicatur legendum: *Gratum est solamen, vel: Gratum est forte tamen.* Sed, ut subjungit, fata movere nimis operosum est. Et certe ex hoc loco movenda non sunt. Solum enim Adverbium vocandi, ο, quod virum doctum fefellit, subaudiendum est. Alloquitur Poëta ipsa Fata, et inquit: O Fata, gratum est, quod non, &c. Sic alibi: 'O fata! quis error Imperat?' Samma cura erat Romanis olim et Græcis ut vultu ac membris omnibus decenter essent compositi et ornati, dum

morentur. Sueton. de Augusto moribundo : 'Supremo die, petito speculo capillum sibi comi, ac malas labentes corrigi præcepit.' *Gevart.*

157 *Qualis erat*] Quod idem valet, ac si diceret, eadem forma, eodem habitu, vultu et cultu quo vixerat, nihil omnino mutatus. Sic Theb. iv. de Atalanta, quæ subito infaustum nuncium acceperat : 'Fugit sylvas perniciosior alite vento Qualis erat, correpta sinus, et vertice flavum Crinem sparsa notho.' Idem valet huic simillima locutio : 'Sicut erat.' Noster Theb. vii. de Amphiarao : 'Non arma manu, non frena remisit, Sicut erat, rectos deferat in Tartara currus.' *Idem.*

160 *Graminis Indi*] Id est costi, cujus radix in summo precio est apud Indos, gustu fervens, odore eximio. Nascitur in primo statim introitu Indi amnis in Patale insula ; duobus generibus, nigro, quod præstantius est, et candicante. *Domitius.*

161 *Quodque Arabes, Pharique (palam est vidique) liquores, Arsuram lavere comam*] Illudit nobis hoc loco Calderinus, qui *Pharios liquores* hic 'aquam rosaceam' esse ait ; 'nam,' inquit, 'ex Ægypto et copia et præstantia rosarum proveniebat. Unde Martial. assentando : 'Mitte tuas messes, accipe, Nile, rosas.' Hæc ille : quæ omnia aperte et absurda et falsa sunt ; et valde miror, Politianum, qui tam acrem sese hujus Calderiniani Commentarii censorem professus est, ut etiam minutissima quæque reprehenderit, hæc non observasse. Nam in primis tanta rosarum copia Romæ erat, ut jure illi qui rosas Romam mittebant, Athenas noctuam, et Venetias vitra portare dicti fuissent. Illud satis constat ex eodem illo Epigrammate Martialis, quod Domitius in erroris sui fulcimentum adducit. Ibi enim ridet Martialis Ægyptum, quæ Cæsari pauculas rosas miserat instar magni muneris, cum Romæ iis abun-

darent. Vide lib. vi. Epigr. 80. Unde clarum est perperam a Domitio hoc Martialis Epigramma esse adductum, 'et quæ de aqua rosacea' somniavit, esse falsa. Quid ergo per *Pharios liquores* hic intelligendum ? Notandum ad hoc, Ægyptios omnium mortalium primos unguentorum mixtiones excogitasse, et cæteris nationibus distribuisse, ut recte observavit H. Mercurial. Var. lib. iii. cap. 19. Hinc apud Hippocratem quatuor Ægyptiorum Unguentorum genera reperiuntur, quæ ordine recenset et explicat Galenus in Lexico Hippocratico. Primum simpliciter vocatur *Αἰγύπτιον ἔλαιον*, alterum, *Αἰγύπτιον ἔλαιον λευκόν*, oleum Ægyptium album. Tertium, *Αἰγύπτιον μύρον λευκόν*, unguentum Ægyptium album. Quartum simpliciter *Αἰγύπτιον μύρον*. Describit vero hoc unguentum Theophrastus in libello περὶ ὀσμῶν, his verbis : Τὸ δὲ Αἰγύπτιον μύρον ἐκ πλεονῶν ἐκ τοῦ κιννάμωμον, καὶ ἐκ τῆς σμύρνης, καὶ ἐξ ἄλλων ἐστὶ δὲ ἐκ πλεονῶν τούτων τὸ μεγαλύτερον. Ægyptium unguentum ex pluribus, ex cinnamomo scilicet, myrrha, atque aliis : adhuc ex pluribus quam istud componitur megaleum. Plura de hoc unguento vide apud Athenæum Dipnosoph. lib. xv. Ex his satis patere arbitror, Poëtam nostrum per *Pharios liquores* unguentum hocce Ægyptium innuisse. *Gevart.*

162 *Arsuram lavere comam*] Mens : Croci, costi, nardi, myrrhæ, aliorumque liquorum acervos in Glaciæ rogam conjectos : ritus plene mihi explicatus ad Theb. vi. Addo nunc non Judæos solum, quod ex sacra historia notum, sed et antiquiores Christianos hunc morem tenuisse : Tertullianus Apologetico : 'Thura plane non emimus. Si Arabiæ queruntur, sciant Sabæi plaris et carius suas merces Christianis sepeliendis profigari, quam Diis fumigandis.' *Bernart.*

168 *Extimui! tunc ille*] Apage ineptam lectionem. Scribatur ocus

autoribus Senensi Ms. Rom. et Veneto Codicibus: *tunc ille hilaris comisque videri?* ut 'parvusque videri, Sentiri que ingens,' in Hercule Vindictis. 'Exiguus videri' in Theb. vi. Eod. libro 'immanis cerni immanisque tueri.' Ita enim legendum ex Ms. et vetustissima editione. Terribilis, inquit, visu aliis videbatur, et revera erat. Vulgo: 'timeri.' Gronov. in Diatr. c. 16.

172 *Frigida lambis, &c.*] Tangit morem veterum, quo amici morientem osculabantur, quasi excepturi fugientem animam. Cic. in Verr. 'Filiorum suorum spiritum ore excipere liceret.' Virgil. Æneid. iv. 'Et extremo si quis super halitus errat Ore legam.' Cruceus.

176 *Agger Milvius*] Pons Milvius; describit enim locum sepulturæ: nam in Flaminia est sepultus ultra Milvium pontem. Martialis: 'Hoc sub marmore Glaucias humatus Juncto Flaminie jacet sepulchro.' Domitius.

178 *Gemitum formæ ac voce meretur*] Non fallit vitium attentum lectorem: qui enim potuit puer mortuus gemitum populi non forma solum, sed et voce mereri? mortuusne loquebatur? Non longos logos. Subscribo Musarum filio Gulielmo nostro rescribenti, *formæque, avocæ meretur*; nec est quod audacem hanc conjecturam dicas: autoritas et ratio ab ea stant. Autoritas Papinii, qui hoc eodem Epicedio: 'Hinc anni stantes in limine vitæ, Hinc me forma rapit.' Ratio, prisca scripturæ ductus, quæ, doctis notum, C. et Q. sæpius permutantur. Quis abnuat veteri hac consuetudine scriptum, *quocæ?* et hinc erroris huius maculam irrepsisse? non tu, erudite lector. Bernart.

181 *Anguifera Lernæ*] Ob Hydram novem capitum, quam ad Lernam Hercules occidit. Vide Hyginum cap. 30. Apollodor. lib. ii. et al. De angue illo altero Archemori seu Opheltis interfectore Papin. Theb. v. commo-

dum a nobis enarratus. Barthius.

189 *Gaudenti virga*] Nam Mercurius dicitur habere virgam, quoniam orationis Deus et Deorum interpres est. Caduceum autem habet nodo serpentum obsitum, ut describit Macrobius virgam. Virgil. 'Tum virgam capit: hac animas ille evocat orco Pallentes.' Plinius xxx. Naturalis Historiæ. Hic tamen complexus anguium et efferatorum concordia esse videtur, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguium fecerunt. Domitius.

191 *Blæsus*] Puer fuit quem unice dilexit Melior: ejus mortui statuum domi servabat, et quo magis illius desiderium leniret, Glauciam libertum acceperat. Ait itaque Papinius, Glauciam, cum ad Inferos descendisset, agnovisse umbram Blæsi, cujus imaginem viderat sæpe ornari sertis a Meliore. Huius Blæsi meminit et Martial. Domitius.

192 *Serta ligantem*] Statnam aut effigiem coronantem. Recte de cognato aliquo Atedii intelligas. Et fuit, puto, de familia 'Junii Blæsi,' quem magnopere, Vitellianis temporibus eversum, laudat Corn. Tacitus. Barth.

197 *Summos amictus*] Movet, inquit, laciniam Blæsi; quod cum Blæsus non ægre ferret, et illum tamen non agnosceret, puer audacius sequi cœpit. Domitius.

203 *Quæ munera mollis Elysii, steriles ramos, &c.*] Hoc est, quod Libanius in Encomio Justitiæ, nondum, quod sciam, edito, justum ad Inferos profectum ait *Κήπους καὶ ἄνθη καὶ ἀβρὰς ὀνειρονόμειν. Hortos et flores et auras quasi in somnis videre*. Additque *μόνοις τοῖς δικαίοις κατὰ μὲν τὰ τῆδε, καλλίω δὲ τὰ ἐπὶ γῆν. Solis justitiæ cultoribus præclara quidem esse quæ hic occurrunt: præclariora vero quæ infra terram*. Morell.

210 *Obeunt noctesque diesque, &c.*] Catullus: 'Soles occidere et redire

solent.' Sen. in Herc. Cæt. 'Amisum trepidus polo Titan excutiet diem: Cæli regia concidit, Certos atque obitus trahet.' Adi Davidic. Hymnum ci. *Idem*.

218 *Quicquid habent ortus, finem timet*] Hæc structura verborum et enallage numerorum teretes radit auriculas. In cod. pereruditi Turnebi adscriptum erat: *Ortus quicquid habet, finem timet*. quod cujus animo et auribus non satis faciat? Sic apud chororum Trag. Senecæ, in Herc. Cæt. A. 3. 'Quod natum est, poterit mori.' Philosophus in Timæo: τὸ γυνόμενον καὶ ἀπολλόμενον, ὅπως οὐδέποτε ἐν. *Quod gignitur et interit, nunquam esse vere potest.* Morell.

219 *Urnam quatit, &c.*] Id est: Nemo ex innumerabili hominum copia non adigetur sub iudicium Æaci, Animarum Quæstitoris. Vide Petrum Greg. Tholos. Syntagm. Juris Univ. lib. XLVII. cap. 23. adde Franc. Polletum lib. v. Fori Romani cap. 7. De Æaco vide Isocratis Evagoram, Plat. Gorgia, et Mythologos utriusque lingue. *Barth.*

220 *Nec diræ comes*] Omnium hæc toto Papinio corruptionum crassissima et obscenissima est, ideoque nec ab ullo ex interpretibus tacta. Quis autem *comes* iste? Quæ ista *fera*? Putidæ sunt correctorum et exscriptorum veteris lectionis ignorantia et temeritates. Non facilis quidem emaculatio, quoad literas vocum, certa tamen et indubitabilis ad rerum expeditionem et efflagitationem. Ideoque scripsit Papin. *Nec trina canis ille fera*. Cerberum dicit, unum canem, sed trium ferarum capita præferentem. Quæ cum sit acutior et Papiniana complexio verborum, facillime decepit semihomines illos quos diximus. *Barth.*

223 *Et periisse nega*] In Scholiorum cantibus in laudem et gratulationem Harmodii liberatoris solenne fuit accinere, οὔτι πο τέρηκας. Νευ-

τιquam interisti. Ex Aristidis Epiced. in Eteon. *Morell.* *Desolatamque sororem*] Id est, solam relictam: Statius Theb. 1. 'Quod desolata domorum Tecta vides.' Suetonius Caligula, cap. 12. 'Cum deserta desolataque reliquis subsidiis aula.' Tacitus: 'Desolatus etiam paulatim servilibus ministeriis.' D. Cyprianus Epist. XXXIV. 'et desolatam per lapsum,' &c. *Bernart.*

CARM. II. *Surrentinum Pollii*] Salisb. *Villa Surrentina Polli et eliciis.* Rhod. *Villa Surrentina Pollii Felicis*; quod cur repudiaremus, causa non erat Gronov.

1 *Est inter notos, &c.*] Qui ex hoc versu Surrenti Campanorum Pompeis contigni notationem petunt, quasi a Sirenis nomen ductum et fictum sit, næ illi parum vident, primum quam repugnet orthographia, cum Sirenes Græca dipthongo primam syllabam insignitam habeat: at Surrentum etiam Græcis per *v* et geminum *p*, Σῦρρον, scribitur: Straboni lib. 1. et v. Σύραρον: nec animadvertunt promontorii hujus partem alteram tantum, quæ ῥηοῖδας ἐρήμους πετρώδεις, tres parvas insulas, seu verius petras, habebat, Sirenum quondam sedem fuisse, autore Plinio: Sirenasus indignant Geographi: quam vocem apud Strabonem depravatam feliciter restituit Ia. Casanbonus in eruditissimis comment. cum id promontor. ab altera parte haberet 'Ἀθηνᾶς ἑρὼν, 'Οδυσσεύς Ἰσθμια, Μινερῶν, quam mox Tyrrhenam vocat Statius, fanum ab Ulysse conditum: indeque 'Ἀθήναον appellatum. *Morell.*

3 *Dicarchei*] Dicarchea olim dicti sunt Puteoli, a δίκη, quod significat *justitiam*, qua potissimum regebatur, ut Festo placet. Postea Puteoli dicti, vel a frequentia puteorum qui ibi sunt, vel a putore, ut scribunt Varro et Strabo. Addit Strabo, putorem illum sulphureum inde natum esse, quod gigantes olim in bello Phlegræo

separatim illic laverunt vulnera. *Domitius.*

5 *Non invidet, &c.*] Qui invidet, minor est. Vinum Surrentinum non invidet Falerno, id est, ei non cedit, teste Strabone, qui addit illud Παλαίων δέχεσθαι, *atatem ferre.* Vide Athenæum. *Cruceus.*

8 *Conversa gymnadē*] Gymnas Græce idem est quod gymnasium; sed a Papinio pro lucta accipitur hic et in Achilleide. Jam (inquit) res nulla restabat perfectis Indis Parthenopeis ubi luctantibus præmia proponuntur in Ambracia, ut antea dictavimus. *Stadio Parthenopeo*] Lustrī patrii: post quinquennales ludos quos in Parthenope patria spectaveram. *Domitius.*

12 *Appia tersarum, &c.*] *Tersam* fuisse hanc viam vel ex solo Procopio patet, qui ait: 'Et quamvis tot jam sæculis atterantur assiduīs plaustris jumentisque, tamen neque serie sua vel minimum exeunt, aut dimoventur, neque franguntur, aut lævorem suum amittunt.' Lipsius tamen in Admirand. et Fabricius Rom. sua, ubi hunc Poëtæ nostri locum advocant, legunt: *Appia longarum teritur regina viarum.* Non male etiam; nam Procopius idem tantam hujus viæ longitudinem fuisse scribit, 'ut eam quinque dierum spatio vir expeditus vix posset emetiri.' *Gervart.*

19 *Chorus Phorcī*] Nymphæ, inquit, marinæ cupiunt lavari balneis. *Domitius.*

22 *Excubat*] Templum, inquit, illic est Neptuni: unde fluctus imperio cœrentur, ne sæviant in lares innocuos et pios. *Idem.*

24 *Gaudet gemino sub numine portus*] Diomedī Homericō placent, *Σύν τε δὲ ἑρρομένω.* Nasone interprete: 'Non caret effectu, quod voluere duo.' *Morrell.*

34 *Qualis si subeas Ephyres*] Corinthus dicta est Ephyre ab Ephyre

nympha, ut scribit Pausan. et interpres Apoll. postea Corinthus a Corintho Jovis filio. Baccheis dicitur; nam familia Bacchiadum annis ducentis Corinthum tenuit, ut Strabo scribit. Cypselus tyrannus eos delevit. Hi sunt quorum factione Tarquinus et Demarathus domo ejecti sunt, ut scribit Dionysius Halicarnasseus. Ovid. 'Et quæ Bacchiadæ bimari gens acta Corintho.' In Chrysæo sinu alterum cornu tenet, ut ait Strabo; alterum et Cenchreæ vicus et portus, ab urbe Corintho distans stadiis septuaginta. Talis, inquit, porticus est a littore ad villam Pollii, qualis via est Lechæo cornu Corinthum; nam ea quoque tecta est in speciem porticus. *Domitius.*

38 *Ungula sedet equi*] Scribe divisa voce, *se det equi.* Usitatissima phrasis Statii. 'Ut in equo Max. 'Et cui se totis Temese dedit hausta metallis.' *Gronov. in Diatr.*

39 *Phæmonœ*] Phœbi filia fuit, ut scribit Plinius, et Pausanias: quæ prima, ut ille ait, carmen heroicum cecinit. *Domitius.*

58 *Discentia jugum*] Quæ nunc serviunt: cum prius indomita viderentur. *Domitius.*

59 *Intrantesque domos*] Interpretes aiunt, *Intrantes domos* hic esse, 'reconditas sub saxis.' Quin potius Poëtice dixit Papinius domos recentius extructas, jam quasi intrare et migrare ad hunc locum, qui ante omnino incultus erat. Opponit enim illa duo: 'montem recedere,' et 'domos intrare.' *Gervart.* *Intrantesque domos, &c.*] Nescio an docti homines satis ceperint illud, *recedere montem.* Hoc enim est non abire, sed, quod alii dicunt, 'reduci,' ut Horatio 'reducta vallis.' *Gronov. in Diatr.*

60 *Jam Methymnæi fatis manus*] Arionem intelligit; is enim ex Methymno oppido Lesbī. Martialis: 'Sic Methymnæo gavisus Arione Delphin.'

Ovidius: 'Et Methymnæ potiuntur littore Lesbi.' Hinc non inscita periphrasi per Lyram Lesbiam eundem Arionem designavit Ovidius Fast. II. dum ait: 'Lesbida cum domino seu tulit ille lyram.' *Bernartius*.

61 *Thebais*] Id est, cythara Amphionis Thebani: nota historia plectri Getici Orphei, qui Thrax fuit, Cæagri filius: qui musicæ omnes superavit, ut scribit Diodorus. Edidit poema mira suavitate refertum. In Ægyptum navigavit: unum cærimoniarum usum ad Thraces detulit. Inter Argonautas cecinit historiam de chao et exordio mundi; ut est apud Apollonium. Nunquam fuisse Orpheum scribit Cicero in divinatione. Græci vero quinque Orpheos contendunt: quorum nomina, opera, patriam, in commentariis Silii recitavimus. Thamyas item Philamoni filius et Arsinœs. Thracius dictus est ex Edonia urbe: sive Odrisius, ut scribit Pansanias, quoniam illic sit natus. Is theologiam scripsit tribus millibus versuum. Nunc de Orpheo intelligit Papinius: 'Cedat,' inquit, 'gloria cytharæ' Orphei, Arionis, et Amphionis, quod olim bruta et inanimata allexerit sono; nam et 'tu moves saxa.' *Domit.*

63 *Quid referam veteres*] Plinius tamen excludit imagines omnes ab atriis nisi cereas, vide lib. XXXV. cap. 2. 'Aliter,' inquit, 'apud majores in atriis hæc erant, quæ spectarentur, non signa externorum artificum, nec æra aut marmora: expressi cera vultus singulis disponebantur armariis, ut essent imagines quæ comitarentur gentilitia funera, semperque defuncto aliquo totus aderat familiæ ejus, qui unquam fuerat, populus.' Vide Dempst. paralip. ad Rosin. p. 46.

68 *Æraque ab Isthmiacis auro potiora favillis*] Æs Corinthium intelligit. Corinthus siquidem oppidum Achæiæ, fere in medio Isthmi Peloponesiaci

situm. Strabone et Diodoro testibus, L. Mummius Consule et Duce a Romanis incendio deletum, quod quidem incendium æs Corinthium conflavit. Florus lib. II. cap. 16. 'Quantas opes et abstulerit et cremaverit hinc scias, quod quidquid Corinthii æris toto orbe laudatur, incendio superfuisse comperimus. Nam æris notam preciosiorum opulentissimæ urbis fecit injuria, quia incendio perustis plurimis statuæ atque simulachris, æris, auri, argenteque venæ in commune fluxere.' Vide et Isidorum lib. XVI. cap. 19. *Bernart.*

70 *Quos tibi cura sequi*] Inventum fuit Asinii Pollionis ut imagines bibliothecis ponerentur, qui primus bibliothecam publicavit: eorum scilicet quorum animæ immortales in iisdem loquebantur: sed luxuriam novam quoque et alienas imagines formavit. *Domitius*.

73 *Sua cuique voluptas*] Deliciæ Romanorum observa, lector, qui cubacula villarum suarum juxta aquas collocabant, ita ut e lectulo maria possent contemplari. Martialis ad Faustinum: 'Et non unius spectator lectulus undæ, Qui videt hinc puppes fluminis, inde maris.' Plinius Junior lib. IX. Epist. 7. de Villis duabus quas juxta Larium lacum habebat: 'Altera,' inquit, 'imposita saxi more Baiano, lacum prospicit: altera, æque more Baiano, lacum tangit.' *Gervat.*

76 *Inarimen*] Ante Misenum insula est. Homerus, ut Strabo quidem accipit, duas dictiones fecit, *eis* 'Aptimios. Nostri conjungentes Inarimen dixerunt. Tiphæus illic sepultus est. Silius: 'Non ardentem sortita Tiphæum Inarime.' *Prochyta*] A Pithecusis divulsa est, ut ait Strabo; Plinius, ab Inarime: nam Pithecusæ et Inarime idem est. Dicta a *πρόχως*, quod est profundo; nam profusa est Prochyta: cuius mulieris meminit Dionysius Halicarnasæus. *Domit.*

79 *Inde vagis omen felix Euplœa Carinis*] In eodem cod. M. Turn. adscriptum, *Inde cavis om.* Lib. III. in eadem *χωρογραφία*, 'numenque Euplœa carinis.' Unde ambigat quis an hic *omen*, vel illic, 'numen' reponat. Nam et Euplœa Venuis apud Pausaniam cognomen habet. Jam vero olim in *παράσημω* (quod Tacitus insigne dicit navium) boni ominis causa inscriptum fuit, *εὐπλοία, prospera navigatio*; vel *πρόνοια σώζουσα, Providentia sospita*; vel *θεοπρελία, cultus Deum*, Plutarcho autore, in *συνόψει τοῦ θεοῦ παραδοξότρεπα οἱ Σκεῖκοι τῶν ποιητῶν λέγουσι*. Morell.

80 *Megalia*] Nomen prædii erat Pollii ita appellatum: vel legas *Megara*; nam inter Pausilippum et Neapolim, ut scribit Plinius, est *Megara*, seu malis legere *Megalia*: ut conveniat uterque auctor. *Domitius*.

82 *Tuus Limon*] Nomen prædii Pollii, a portu ita appellatum. *Λιμὴν* significat *portum*: vel legas *Limon*, ut sit prædium pratis virens; nam *λειμὼν* significat *pratium*: ut dicimus *daphnونا*, lauretum, *platanونا*, locum consitum platania. Angitur, inquit, tuum prædium, domino absente a regione; et tanquam invidens spectat villam Surrentinam procul. *Domit.*

83 *Una diætis*] Cœnaculum eet in quo æstate cœnatur ad umbram, hieme ad solem, ait Varro. Suetonius Claudio cap. 10. 'In Diætam cui nomen est Hermetum recesserat.' Scævola Jurisconsultus l. LXVI. D. de donat. inter virum et ux. 'cum separata diætā ab eo esset.' Rogandi nota post *τὸ Syenes* et *τὸ agros* adscripta sententiam turbat, quam me authore liceat tollas. *Bernart.*

85 *Metalis*] Lapidinia. Nam metalla sunt venæ tam lapidis quam æris et aliarum rerum. Plinius: Et ubicumque una inventa vena est, non procul invenitur alia: hoc quidem et in omni fere materia: unde metalla Græci videntur dixisse; nam *μετάλλ-*

αῖω significat *indago*. *Domit.*

87 *Synnade mæsta*] Ob perpetuos Atyos exsecti luctus et furores. Ibi enim Corybantes perpetuo se vulnerabant excindebantque ad sacra Cybeles. Describit ea sacra Claud. de Raptu Pros. lib. I. 'Synnadicum marmor' Phrygium. Vide supra ad Tiburt. Vopisci, Cl. Salmas. ad Hist. August. p. 267. *Barth.*

92 *Thasos*] Thason e Cycladibus insulis unam Parii incoluerunt: ex qua maculosum marmor mittebatur, ut scribit Plin.

93 *Et Chios*] Plinius: Primum, ut arbitror, versicolores istas maculas Chiorum lapidinia ostenderunt, cum extruerent muros. *Domit.*

95 *Grata probas, quod grata frequentas*] Forte rectius legatur: *quod Graja probas, quod Graja frequentas*, &c. Nam de Neapoli ipsi sermo est, quæ olim a Græcis habitata. Unde 'Græca urbs' peculiariter appellata. Vide Nost. Epiced. Patris, ubi Neapolim alloquitur, et Tacit. Annal. xv. de Nerone: 'Non tamen Romæ incipere scenas ausus, Neapolim, quasi Græcam urbem, delegit.' Vide præterea Scaligerum de Emendat. Temp. *Gevart.*

99 *Madidas Bacchæo nectare rupes*] Inter cætera vina veteres maxime probarunt (si Plinio credimus lib. I. cap. 6. id adfirmanti) Surrentina, eo quod nec caput tentarent, stomachi et intestinorum rheumatismos cohererent. Ceterum Tiberius Cæsar, eodem Plinio autore, dicere solebat: 'consensisse medicos ut nobilitatem Surrentino darent, alioquin easse generosum acetum.' *Bernart.*

101 *Scopulos*] In quibus sunt vates et Satyri. Satyri fabulosi sunt apud Poëtas: ab historicis dicuntur esse in Africæ desertis ad orientem; lascivireque Atlante monte: præter os nihil habentes humanum. Macrobius a *σάττη* dictos putat, i. e. *membro virili*, quod libidinosi sint. *Domit.*

106 *Panes*] Pan ore caprino, hircinis cruribus, colitur a Mendesiis tanto in honore illic (auctore Herodoto) ut ab ejus nomine urbs condita sit: quam Chemin vocant, id est Pannos urbem: nomen est Arcadiæ et Campanorum: quod intelligi voluit Silius. *Idem*.

107 *Sis felix tellus dominis ambobus, in annos*] Domitius intelligit hic 'dominos' Pollium et Jul. Menecratem. Sed plane præter rem: nusquam enim toto hoc Carmine Menecratis mentionem fecit Poëta. Quare sine dubio Herculem et Neptunum inuit, qui villæ hujus quasi præsides. *Gevart*.

111 *Therapnæi placeant vineta Galesi*] Galesus Calabriæ oppidum est, prope Tarentum. Ptolemæus, Strabo, et alii videntur: cæterum vina Tarentina nec sua caruere gloria. Consule Plin. l. xiv. c. 6. Virgil. l. i. 'Qua niger humectet flaventia culta Galesus.' At cur *Therapnæi Galesi*, cum, quod omnes sciunt, Therapnæ Laconiz urbs sit, non Calabriæ? hæret hic vir doctus, et prope est ut adhærescat. non turbemur. elegantissimus poëta, serio agens quod agere non videtur, more suo occulte historiam tangit. Tarentum a Tara ædificatum, a Laconibus expugnatum fuit duce Phalante. Vide Justinum lib. iii. *Bernart*.

114 *Sen dissona nectit Carmina*] Per *disso carmina*, Interpretes Carmen elegiacum intelligit. Inepte. Lyricum notat Poëta, quod 'dissonum' vocat ob strophas et antistrophas. Nam paulo post eundem Pollium in Lyricis excelluisse innuit, dum ait: 'Ac juvenile calens, plectrique errore superbus.' Quo loco etiam frigida Domitii interpretatio est, qui ait Pollium ideo 'plectri errore superbum' dici, vel 'quia superbus cythara, in qua errat plectrum dum pulsatur: vel 'quia superbus erat laude carminis, qua per errorem efferimur.'

Delph. et Var. Clas.

Stat.

Hæc ille: et quamvis prior ejus interpretatio rejicienda non sit, existimo tamen Poëtam hic 'errorem plectri' dixisse ob Lyricorum gestum et canendi modum. Nam quemadmodum errantium vertigo est ab occasu in ortum, ita Lyrici dum a læva in dextram obvertebantur, 'antistropha' uti dicebantur, 'strophæ' vero, ubi a dextris in lævam fiebat conversio. Itaque lyram pulsantes ab uno latere in alterum se vertebant, et quasi errabant, unde suavissime Poëta 'plectri errorem' dixit. *Gevart*.

115 *Iambon ultorem*] Iambicum carmen quod Archilochus poëta Parus, ut Strabo, ob spreto filiam a Lycambe in ultionem primus invenit, compulitque maledictis et acerbitate ad laqueum. Eodem usus est Hipponax poëta in Bupalum et Anthermum sculptores, quoniam cum deformis esset, ab his in contemptum effectus fuerit; tametsi Plin. non assentitur. *Domit*.

122 *Troica et Euphr. &c.*] Jamdudum docta manus concinnius scribi putavit: *et Euphratæ et supra*. Sed Papinius reliquit, *Euphratæ supra*. Gronov. in Diatr.

123 *Quem non ambigui*] Ex sententia Epicuri, cujus philosophiam sectabatur Pollius, ait eum veræ vitæ vacare: nam Epicurus vitam appellabat id solum tempus, quo operam damus voluptati cum virtute, nec angimur curis. *Domit*.

125 *Spemque metumque domas*] Veram ad quietem et tranquillitatem animi viam quasi digito ostendit: quam qui pede recto peragraverit, attinget haud dubie in vitæ istius Circo candidam beatæ vitæ metam. Hinc Poëta: 'Rex est qui metuit nihil, Rex est quique cupit nihil: Hoc regnum sibi quisque dat.' *Bernart*.

130 *Optare parati*] Fontem malorum aperit, veram humanæ miseriæ causam: enimvero ut canis aperto ore frustra frustra casei aut panis a

5 O

domino missa captat; protinus quicquid exceperit devorat, semper ad spem futuri hiat: sic miseri mortales nunquam nostra sorte contenti vivimus, quid consecuti sumus nunquam cogitamus, semper ad rapinam alterius erecti et attoniti: miselli! alienissimi a vera solidaque virtute. *Bernart.*

138 *At nunc discussa rerum*] *Levis* correctio est, sed quam me vix spero magistris probaturum, quibus paronomasia blandietur: *discussa verum caligine rerum Aspicis*. Frequentissime ita Papinius, ut fere putidum sit notare. *Gronov. in Diatr.*

139 *Jactantur*] *Scribendum jactentur*. Tu qui semel emersisti, nunquam te denuo credes isti tempestati. De errore juvenili *Pollii*. Sensus est in illo veteris Latini Poëtæ, quod elegantissimo Græco versu expressit *Joseph. Scaliger*: Δεύτερος ναυηγὸς οὐκ ἐν τῇ θαλάττῃ μέμφεται. Prolixe errat, quem ostendit hic vocula *rursus*. *Barth.*

150 *Strangulat arca Divitias*] *Strangulare divitias*, est avarorum more constipatas et congestas arca servare, et velut opprimere. Estque contrarium τοῦ *fanerari*. Nam qui pecuniam ad usuram exponunt, illorum numi fœcundandi sunt, et novos generant; sed qui illam arcis suis conclusam tenent, illi opprimunt, et suffocant eam, ita ut novam pecuniam generare non possit. Hinc *Aristoteles* 1. *Polit.* c. 10. *elegant*er adnotavit τόκος, *fanus*, a verbo *τικτεω*, quod parere significat, dictum esse, quemadmodum Latinis *fanus* a *fatu*. Similes porro locutiones sunt illæ *Martialis*: ‘Flagellare,’ et ‘Vexare opes,’ ‘Flagellare annonam,’ &c. *Philostratus* *elegant*er, δεσμοθήρια πλοῦτον, id est *Plurimi carcerem*, vocavit arcas, aliaque id genus repositoria, quibus pecuniæ veluti captivæ detinentur ab avaris, ne in usum veniant. Addit Poëta: *expositi census*, id est, qui in

usum amicorum liberaliter erogantur. Sic *Epiced. Patr.* ‘Expositos mores,’ id est, faciles, dixit: ‘Quid referam expositos, servato pondere, mores?’ Et *Epiced. Stellæ*, ‘Expositum limen,’ omnibus patens: ‘Licet expositum per limen, apertæ Ire, redire gradu.’ *Gevart.*

152 *Docta fruendi Temperies*] Ἡ μετριότης ἐβρατος καὶ εὐνόμεον. Hanc auream mediocritatem diligens *Ausonius* ait: ‘Ex animo rem stare æquum puto, non animum ex re: Ille opibus modus est, quem statuas animo.’ *Morell.*

CARM. III. 1 *Nitidi Melioris*] *Ate* *dinus* *Melior* adeo splendide et eleganter vitæ fuit, ut peculiari nomine ‘*Nitidus*’ vocaretur, ut hic a *Statio* et *Martiale* lib. 1. ‘*Divitior Crispo*, *Thræsea* constantior ipso, *Lautior* et *nitido* sis *Meliore* licet.’ Et *Horat.* ‘*nitidum*’ rustico opposit: ‘*Ex nitido* fit rusticus.’ *Javenal. Sat. II.* ‘*Hæc eadem illi Omnia cum faciant, hilares nitidique vocantur.*’ *Noster* ‘*nitorem*’ pro liberalitate et splendore rei familiaris sæpe ponit, ut *Lach. Hetrusci*: ‘*Testis adhuc largi nitor inde assuetus Hetrusci.*’ *Gevart.*

8 *Nympharum tenera fugiebant Panacatervæ*] *Eo* lepidior hæc fictio est, et ingeniosius commentum, quod accedat ad fabulam quam in principio *Phædri* commemorat, ut *Aquila* ab *Ilisso* *Orithyiam* sustulerit, non longe a procerissima *platanis*: Οὐκ ἐνθ’ ὅδε μὲν τοι πόθεν ἀπὸ τοῦ Ἰαννοῦ λέγεται ὁ Βορέας τὴν Ἀρπυγίαν ἄρπασαι. *Morell.*

10 *Pholoën*] *Pholoë* nomen ancillæ apud *Virgil.* quæ dicta est *Sergesto*, *Cressa* genus *Pholoë*. Idem nomen apud *Horatium*. *Pholoë* mons cum oppido in *Arcadia*. *Pholoë* hic pro una ex *Naiadibus*. *Domit.*

12 *Rura Caci*] *Cacus* notus carmine *Virgiliano*. Hunc malum vicinum fuisse interpretatur *Columella*; *Solin.* et *Diodorus*, furem, quem ipse *Lycinium* appellat. *Speluncam* hæ-

buit in Aventino. Ovid. 'Cacus A-
ventinæ timor ac infamia sylvæ.'
Idem.

16 *Flavos collegit*] Prima Veneta:
fluvidos; lege: *fluidos collegit amio-*
tus Arctius. Fluentes, sinuosos. Gro-
novius.

19 *Suspiria librat*] Anhelitum ex
cursu vehementem compescere niti-
tur. Pari figura Horat. 'Sublimi fu-
gies mollis anhelitu.' Idem anhelita
potentiori, quam ut tu eum possis in
ordinem redigere. *Barth.*

22 *Aventinæque legit vestigia terræ*] *Scite*; in Aventino enim Diana tem-
plum celebre habebat, ut omnes
sciunt. *Bernart.*

25 *Pecus*] Faunos, Satyros, et Pa-
nes. *Domit.*

38 *Immitem Bromium*] Sensus esse
potest: Pana, qui comes Bacchi esse
solet, conquestum esse Bacchum sibi
non favere, et adesse ut sperato
Nymphæ complexu frueretur. Sed
maximus Scaliger ad Propert. legen-
dum docet: *Immitem Brimo*, &c. Ip-
sum vide, et Turnehum libro 11. ca-
pite 16. *Gevart.* *Immite Bromium*,
&c.] Invitis Gratiis et genio suo nu-
gacem hanc lectionem cum nugacis-
sima Domitii explicatione tenet Ge-
vartius. Autor sum, ut sine ulla hæ-
sitatione in textum recipiatur pal-
maria illustrissimi viri conjectura:
Invitam Brimo. Gronov. in *Diatr.*

42 *Optatisque aspergit aquis*] Atqui
platanus mero quoque infuso enutri-
tur. Plinius: 'Compertum id maxime
prodesse radicibus.' 'Crevit et effu-
so lætior umbra mero.' Philippi Epi-
gramma festivum testatur platanum
a ventis dejectam; vitium juxta sata-
rum beneficio iterum effloruisse, ut
hæc nostra, 'Rursusque enode cacum-
en Ingeniosa levat.' *Morell.*

46 *Meruit*] Feriri igne superno.
Novem Dii fulmina mittunt; ut do-
cent Tuschorum litteræ. Sunt autem
undecim fulminum genera: quorum
octo Dii singula habebant, Jovi terna.

Romani duos tantum Deos fulmina
jacere dixerunt, Jovem diurna, Sym-
manum nocturna. *Domitius.*

48 *Turbare*] Soli tibi hoc permis-
sum sit. Sane hoc vitari non poterat.
Itaque potestatem hanc largitur Ar-
bori Pan, quam adimere non poterat.
Ita tamen ut ab reliquis molestiis
eandem tutaretur. Non placet hic
mutari quicquam, nec *umbrare* repo-
nere et *latices*, cum Joh. Isacio Ponto-
no, qui correctionibus suis in hunc
Poëtam parum profecit. *Barth.* Et
foliis turbare] Imitatur Ovidium de
fonte Narcissi: 'Quem nulla volu-
cris, Nec fera turbabat, nec lapsus ab
arbore ramus.' Moxque: 'Et lacri-
mis turbavit aquas.' Ne quis accedat
viro docto, qui mire amabat coniec-
turam suam: *foliis umbrare*. Gro-
novius.

62 *Genitali luce*] Id est, natali tuo.
nam celebrantibus diem natalem mit-
tebantur munera ab amicis. *Domit-*
tius.

69 *Et secreta palam, qui digeris or-*
dine vitam] In vet. cod. teste Calde-
rino, legebatur: *Et satiare palam*.
Unde fatetur se vulgatam, quæ nunc
est, lectionem eliciuisse. At ego non
dubito, quin Statius scripserit: *Exsa-*
tiate palam, qui digeris ordine vitam. *Ex-*
satiatum ait vivere Meliorem, quem-
admodum supra Pollium, 'plenum
vita' dixit: 'Dubio quem non in tur-
bine rerum Deprendet suprema dies,
sed abire paratum Ac plenum vita.'
Sic Lucret. 'Cur non ut plenus vita
conviva recedis?' Et Aristot. apud
Stobæum serm. 271. 'Ἐκ τοῦ βίου κέρ-
τιστόν ἐστιν ἐξελθεῖν ὡς ἐκ συμποσίου,
μὴτε δαΐφοντα, μὴτε μεθύοντα. Ex hac
vita discedere tanquam ex convivio op-
timum est, neque sitientem, neque ebrium.
Sospiter Charis. Grammat. 'Satie-
tas in omnibus rebus dicitur, satura-
tas in cibo tantum.' *Gevart.*

71 *Opibusque immittere lucem*] Hoc
dicit de homine liberali et magnifico,
qui non patiebatur pecunias suas

arca conclusas in tenebris delitescere. Sic Claudianus Panegyri. Probrini et Olybrii: 'Hic non divitias nigrantibus addidit antris, Nec tenebris damnavit opes, sed largior imbre, Sueverat innumeras hominum ditare catervas.' Quem Papinius et Claudianus multis versibus describunt, eum Plautus in Persa, uno verbo, 'argentiextenebronidem' dixit, id est qui argentum extenebraret, et in lucem produceret. Hæc enim vera lectio est, et falluntur viri docti qui 'argentiexterebronides' supponunt ab 'exterebrando.' Nam et verbo 'extenebrare' Varro utitur, dum ait, 'Atque omnes adeo perquirat atque extenebrat artes.' Sic Devonius, Daretis Phrygii interpres de Bello Trojano lib. i. de 'Fama.' Gevart.

73 *Iliacos æquare senes*] Compar sententia Soterii Gallici: 'Tu Troica dignus secula: Tithonum et Priamum intelligit. Tithoni fabula notissima. De Priamo Martialis ad Posthumum: 'Jam cras istud habet Priami vel Nestoris annos.' Bernart.

76 *Sub teste*] Nam Melior singulis annis celebrabat convivium in monumentum Blæsi pueri ani mortui, de quo Mart. 'Quod donas facis ipse Blæsiannus.' Quo loco plura diximus. Hoc rogavit, ut vivas. Domit.

CARM. IV. 2 *Humana solers, &c.*] Psittacum vocalem esse omnes sciunt, modum institutionis non omnes credo: tradit illum et plura ad hanc rem Apuleius Floridorum lib. II. Bernart.

7 *Meditata*] Quæ didiceras. Fabula Phaëthontia, id est, Cycnus: nam Cycnus, audito interitu Phaëthontis, dolore in avem sui nominis conversus est. Cycnus autem antequam moriatur suavissimum cantum emitte dicitur. Ea de causa dicatus est Phæbo Deo vaticinii, ut scribit Cicero. Martialis: 'Dulcia defecta modulatur carmina lingua, Cantator Cycnus funeris ipse sui.' Plinius hoc fabulosum putat. Papinius ait psittacum

sibi prædixisse mortem cantu, ut Cycni solent. Domit.

9 *Phaëthontia*] Phaëthon trisyllabum est. Varro per synæresim protulit: 'Tum te flagranti dejecit fulmine Phaëthon.' Sol, ut Eustathius scribit, et Pherecydes, cum Rhode puella filia Asopi concubuit, unde suscepit filios, Phaëthontem, Eglem, Lampetiam, et Phaëthusam. Nostri aliter scripserunt. Idem. *Phaëthontia*] Cygnus Phaëtonis amator, post ejus obitum, diutino fletu in hanc avem mutatus fingitur, cygnum vero sub mortem suavissime canere multos tradidisse, tritum est. Bernart.

14 *Et querulæ jam sponte fores*] Ingeniose Politianus hunc locum interpretatus est: 'Querulæ,' inquit, 'jam sponte fores videntur, quoniam quidem querulæ antea quoque, sed non sponte, quia brutorum voces etiam interdum querulæ dicuntur.' Ita 'questus avium,' dixit IV. Sylvar. ad Sever. 'Nunc volucrum novi Questus, inexpertumque carmen, Quod tacita statuere bruma.' Ait itaque Poëta caveam Psittaci jam conqueri quod desolata sit. Eodem modo Theb. v. nidum avis, quem serpens rapuerat, 'querulam domum' vocat: 'Illa redit, querulæque domus mirata quietem.' Gevart.

17 *Ales Phæbeius*] Corvus; nam mira est docilitas corvorum, ut scribit Plin. historiamque refert de eo corvo qui ex nido supra ædem Castoris ad forum in proximam austrinam evolabat. Illic sermoni assuefactus omnibus matutinis Tiberium, Germanicum, Drusum, Cæsares nominatim salutabat; mox populum Romanum transeuntem; a quodam interfectus: qui plebis indignatione a vico illo expulsus et interemptus est. Elatus duorum Æthiopum humeris, præcedente tibicine, sparsis coronis, in via Appia ad secundum lapidem humatus est. Domitius.

19 *Sturnus*] Et hic inter aves vo-

cales immo Cæsares juvenes sturnum et lusciniæ Græco atque Latino sermone dociles, præterea meditantes in diem, et assidue nova loquentes, longiore etiam contextu, habuisse, auctor Plinius lib. x. cap. 42. *Bernart.*

20 *Quique refert jungens iterata vocabula perdix*] Dicam Papinio scribit vir doctus, quod dociles humanæ vocis Perdices tradat: at vero, calculus omnis huc et illuc diversus bicolorque digeratur, vincet candida turba nigriorem: enimvero ut ileam referri posse ad genninam avis ejus vocem *κακαβίξεν*, de qua Aristoteles aliique, Plutarchus in Symposiacis exerte tradit vocales aliquando inventas perdicæ: cui et assentitur Athenæus Dipnosophist. lib. ix. scribens signate Adrianum Aristomenem Atheniensem, libertum suum, veteris comediæ histrionem, solitum vocare Atticam perdicem. *Idem.*

21 *Et quæ Bistonio queritur soror orba cubili*] Prognēs fabulam notari nemini dubium esse potest; nisi sit ex iis qui ad primum adhuc magistros remittendi: at quid magis absurdum, iniquum, quam hirundinem, quod Papinius facit, inter vocales aves referre? Bona verba, boni viri: scimus plerosque tradere, Prognem in hirundinem formatam; ceterum aliter Græci, qui in Lusciniam mutatam tradunt. Probus videatur ad Bucolica Virgilii, et vetus Hesiodi Scholiastes. de Lusciniæ vero docilitate non repeto ea quæ ex Plinio suo loco notavi: quin et huic sententiæ videtur astipulari Ovidius, dum ait: 'Sola virum non ultra pie moestissima mater Concinit Ismarium Daulias ales Iryn.' *Bernart.*

28 *Nec quas humenti Numidæ, &c.*] Eadem dixit Kal. Decembr. 'Quas udo Numidæ legunt sub Anstro.' Intelligit autem Statius Gallinas Numidicas, quæ etiam Meleagrides appellantur, teste Plinio, Petronius: 'Gal-

lina tibi Numidica, tibi Gallus spado.' *Geart.*

CARM. v. 2 *Scelus*] Sæviendi in homines; nam leo, ut Polybius Æmilianns Comas dicebat, in senecta præsertim homines appetit, cum feras persequi non possit: viros potius quam fæminas, infantem nunquam nisi maxima fame. Testatur idem, se multos leones crucifixos vidisse in Africa, ut reliqui eo spectaculo a cæde deterrentur. *Domitius.*

5 *Et a capta jam sponte recedere præda*] Quippe, ut alius poëta canit: 'Magnanimo satis est hostem prostrasse Leoni.' Contra in proverbiali versu Heroïco: *Νεκρῷ σῶμα λέοντος ἐφύβριζοντι λαῶνι.* Vel lepus exanimus solet insultare Leoni. Morell.

8 *Grege Massyllo*] Multitudine Massyllorum venatorum. Nam Massylli populi Africæ ad occidentem leones miræ magnitudinis venatione capiunt. Martialis: 'Massylli leo fama jugi.' *Cæco deceptus hiatu*] Fovea; nam Gætulus quidam (ut scribit Plin.) veste objecta in caput leonem foveis factis capiebat. *Fera fugiente*] Nimirum hic est ille leo, qui laceratus fuit e tigride in spectaculis Domitiani: quem intelligas peracto morsu aufugisse. Martialis: 'Lambere securi dextram consueta magistri Tigris, ab Hyrcano gloria rara jugo, Sæva ferum rapido laceravit dente leonem.' *Domitius.*

17 *Ille novus pudor*] Illa tigris novum et inauditum dedecus. *Idem.*

18 *A media jam, &c.*] Collecta virtute, ad ultionem ante obitum. Talia leguntur fine Theb. viii. de Tydeo; nec assimilia de Etheocle Theb. xi. *Barth.*

22 *Solito honore*] Magnanimitati non sufficiente corpore, sed sensim collabente, et sanguine fuso formam turpante. *Idem.*

28 *Scythicas feras*] Scythia paucissima animalia gignit inopia fructuum, ut scribit Plin. ut Lybia inopia aquarum diversas habet feras; nam ad

unum fontem diversis convenientibus et illic coëuntibus, monstrosa nascuntur animalia. inde proverbium, Africam semper novi aliquid afferre. *Domit.*

29 *Et Pharia de gente feras*] Priamus Homericus de Hectoris cæde ita quiritatur apud reliquos natos imbelles: *Σπένσατέ μοι κακὰ τέκνα, κατηφόρες· αἰεὶ ἅμα πάντες* 'Εκτορος ὠφέλει' ἀντὶ θοῆς ἐπὶ νηυσὶ πεφάσθαι. *Τῶν πάντων οὐ τόσσον ὁδύρομαι, ἀχρύνμενός περ, ὥς ἐνός.* Ut Domitianus Leonem tanto effectu ingemuerit, quanto Priamus Hectorem, cujus *Unius amissi tetigit jactura parentem.* *Morell.*

CARM. VI. *Epicedium Pileti Ursi*] Rhod. *Consolatio ad Flavium Ruffum de morte pueri delicati.* Salisb. *Consolatio ad Flavium Ursam de amissione pueri delicati.* Quod admisimus. Scribit quidem Plinius aliquoties ad Ursam, sed nullo alio adjecto nomine, ut dubium sit an hic sit ille. Videtur cliens Flavie domus aut ab se aut a patre fuisse. *Amisio εὐφημεῖ. Gronov.*

3 *Accendere*] Sc. rogam, et celebrare funus. *Deserti partem Conclamare tori*] Lugere amissam uxorem. *Domitius.*

6 *Et fratrum gemitus*] D. Rex Hymnographus in Epicedio Jonathæ affinis: *ἀλγὼ ἐπὶ σέ, ἀδελφεῖ μου.* Catullus ad Fratris Manes: 'Numquam ego te vita frater amabilius Aspiciam post hac; at certe semper amabo: Semper mœsta tua carmina morte canam.' *Morell.*

9 *Sic miscet Fortuna manu, nec pectora novit*] Perperam Piccartus movit conjectat, ut habetque Rom. editio. Venit sub acumen stili: *si miscet Fortuna manu, nec pectora movit.* Non si fortuna bonos, malos, perdigna, indigna miscet, si ex homine animi ingenui servum facit, mentemque liberalem addicto vestit corpore, propterea contagione illa etiam pectora moverit, naturamque ipsam cum statu commutaverit. *Gronov. in Diatr. c.*

21. *Nec pectora movit*] 'Fortunam pectora non movisse,' ait Domitius, hic dictum, quia nulla mota est misericordia: mihi placet cum aliis scribere: *nec pectora novit.* Dicit enim Poëta fortunam non agere *καρδιωγώστην*, nec attendere ad voluntatem hominum, et videre quid illi malint. Ita Hercule Surrent. dixit: 'si mores humanaque pectora curæ Nosse Deis.' *Gevart.*

11 *Cui major stemmate*] 'Junctum stemma' non est propinquus nobilitatis gradus, quo aliquem contingimus, sed longa serie continuatum stemma. Vide *Observ. Gronov. l. II. c. 3.*

12 *Libertas ex mente fuit*] 'Junctum stemma' quidam interpretantur libertatem ab Urso datam. Bernartius mutat, et legit *justa Libertas.* Inepte. Nam 'junctum stemma' hic posuit, pro propinquo nobilitatis gradu, quo aliquem contingimus. Ita Theb. 2. 'Sanguinem junctum' dixit: 'Tibi larga (Pelops et Tantalus auctor) Nobilitas, propiorque suat de sanguine juncto Juppiter.' Malim etiam legere, litterula addita, *fuit*, pro *fuit*. *Libertas ex mente fuit.* 'Fluere' enim proprie in ea re dicitur. Stat. supra: 'Propiorque suat de sanguine juncto Juppiter.' *Idem.*

13 *Rumpat frænos dolor iste, Deisque*] Locus hic obscurissimus. Quorsum enim *τὸ Deisque* referas? Nonnulli parenthesis demunt, et *τὸ si* hic 'siquidem' interpretantur, ut sensus, ait: Siquidem Diis tam dura placent. Ego, retenta parenthesi, malo dicere Aposiopesin hic latere. Incitat enim Ursam ad dolendum, hortaturque ut frænos dolori laxet, et Deos accuset quod puerum tam egregium adeo immatura morte abstulerit. Itaque cum ait, *Deisque*, subaudi, 'convicia inferas,' aut quid simile. Vel lege *Deosque: rumpat frænos dolor iste Deosque. Deos rumpe*, id est Deorum invidiam contemne, vel fortiter feras,

Sic Epiced. Glaucim dixit: 'Felix hominesque Deosque, Et dubios casus, et cæcæ lubrica vitæ Effugit.' *Idem.*

14 *Si tam dura placent, &c.*] Vera scriptura est: *Deime Hei tam dura placent? hominem gemis! hei miki! subdo Ipse faces, &c.* Summa ars excellentissimi Poëtæ est, quod periodos breves velut singulibus interstinguit. Ei in vett. lib. scriptum fuerat, ut assolet, pro *Hei*, id in *Si* degeneravit. Insanum dolendo et plangendo Invidiam Diis se facere credebant stulti gentiles. Ad hoc ergo Ursum hortatur Poëta et faces dolori addit: omnem modum excedat ista comploratio, iste planctus. Videant Di, quam ipsa dura placuerint, quam sævi fuerint, quam injusti. Vide Gron. Diatr. c. 21. *Hominem gemis*] Pro famulo, eadem notione qua Galli dicunt, *Mon homme*. et hanc phrasim e medio Latii petitam non Papinius solum locuples fidejussor, sed ipse Cicero oratione pro Quinto: 'Hominem P. Quintii deprehendis in publicum, couaris abducere.' Catullus: 'Comparasti Ad lecticam homines.' *Bernart.*

19 *Parthus equum*] Parthia non admodum magna fuit. nemorosa est et montana, Tiberii temporibus latos occupaverat fines: nam ad Caspias usque portas Aragos et Rapiros erat propagata. De Parthorum moribus propriam scripsit historiam Strabo, quæ non extat. Parthi exules dicuntur eorum lingua, ut Trogus scribit. *Domitius.*

21 *Quid si nec famulus*] Hactenus excusavit lacrymas tanquam missas in funere servi, nunc contendit eum fuisse liberum, etsi fortuna erat servili. *Te tantum*] Qui te solum herum potuisset pati. *Domitius.*

30 *Nec bella caventum*] Insignem sane injuriam fortissimo Heroum Achilli hic factum iovit Domitius, dum ipsum *bella caventem* introduxit.

'Inemendati codices,' inquit, 'habent *caventem*, nos *caventem* legimus: nam in Scyro insula latuit, ut bellum vitaret.' Hæc Domitius, ubi ecce fatetur sese hunc locum interpolasse. At, o bone, Achillesne *bella cavit*? Imo vero ille in Scyrum contra mentem suam a matre detrusus bella ardentissime appetiit, unde tandem ad bellum Trojanum, Ulyssis tuba excitus, invita matre prorupit. Nihil certius quam veterem scripturam, quæ hactenus ex omnibus editionibus exulavit, recipiendam esse, et *bella caventem* restituendum: qua lectione nihil elegantius dici potest. Achilles enim Musicus fuit, et puer cytharam pulsare didicit a Chirone Centauro. Claudian. III. Cons. Honorii: 'Non ocus hausit Achilles Semiferi præcepta senis, seu cuspidis artes, Sive lyre cantus, medicas seu disceret herbas.' Noster v. Sylv. Epiced. Patris: 'Quique tubas acres, lituosque audire volentem Æaciden, alio frangebatur carmine Chiron.' Quin etiam Achill. II. introducit Achillem inter virgines in Scyro insula cithara carentem: 'Modo dulcia notæ Fila lyre, tenuesque modos, et carmina monstrat,' &c. *Gevart.*

37 *Hesperus*] Atlantis filius cum Atlantis montis cacumen ascendisset, ut syderum cursus observaret, subito ventorum turbine raptus est: a populis vero, quibus erat jocundissimus ob excellentem justitiam et humanitatem, cælo est dicatus, et receptum ut stella ab Hespero Hesperus vocaretur. *Diodorus.*

39 *Dubia formæ*] Nam spado dubium est ex facie, vir ne sit an mulier. *Transire de sexu*] Quod faciunt spadones. *Jam casside visa*] Cum jam tractaret arma. *Domitius.*

42 *Missa casside*] Id est, *demissa, deposita, laxata*. Qualis autem fuerit Parthenopæus deposita casside, dicit ipse Statius Theb. IX. ubi Parthenopæi arma describit: 'est ubi pugna

Cassid anhelat calet, resolutus vertice nudus Exoritur,' &c. *Gevart.*

46 *Eurotas*] Laconia fluvius ex monte Mæualio fontes ducit, ut scribit Callimachus. Alpheo confunditur, rursusque discedit; ripæ Tauro opacantur: tam virilis, inquit, forma erat Pileto, quam solet esse in pueris Lacedæmoniis, qui ab ineunte ætate laboribus durantur. *Elin*] Id est, ludos Olympicos. Eleorum rex Augæas fuit, qui ad Trojam quadraginta naves misit. Elei præfuerunt in Olympico certamine a prima Olympiade, in qua Chorcæbus palmam obtinuit, usque ad vigesimam sextam. Pisa deinde ludorum possessionem sibi vindicavit: rursus tamen Elei facti domini. *Domit.*

50 *Carmine quo donasse queam*] In veteri libro Lindenbrogiano fuit: *Carmina quæ donasse queant.* Difficilis locus, quem nemo expositorum tentavit. Nec Domitius quidem, qui cum tantilla sua lectione multum tamen in obscuro eatenus Poëta vidit. Meo animo reliquit Papinius: *Nam pudor inde novæ mentis, tranquillaque morum Temperies, teneroque animus maturior ævo, Carmina quæ non fœssa premant? Sæpe ille volentem.* Recepit Lindenbrogianam scripturam in contextum sermonis doctissimus Gevartius. Sed ea nihil dicit. Si vero recipienda esset, accusandi casu priores duo isti versus forent concipiendi, quæ absurda sit mutatio. Hac autem emendatione omnia suo pede ingrediuntur. *Barth.*

52 *Tecum tristisque hilarisque, nec inquam, Ille suus*] Hac præcipua virtute ὁμοβολας Achilles Patroclum suum in Libanianæ Ethopœiæ questibus commendat: et apud Homerum Phœnicem commonescit, *Iliad.* I. οὐδέ τί σε χρὴ τὸν φιλέειν, ἵνα μὴ μοι ἀπέχθῃαι φιλέοντι. Καλὸν τοι σὺν ἐμοὶ τὸν κῆδεν, ὅς κέ με κῆρ. quod sic verti; *amare Hunc te non decuit, mihi ne esses sævus amanti.* *Æquum est me graviter vex-*

antem ut tu quoque vases. Morell.

55 *Sed laudum terminus esto, &c.*] Legendum est per interjectionem: ut dicat, non excedamus terminum ejus conditionis: nam fuit servus; nec comparari potest ejus amicitia Achilli et Patroclo, aut Theseo et Pirithoo, hominibus liberis: sed comparat amoris servi erga dominum, ut Eumæi erga Ulyxem; nam Eumæus Cteſſii filius Ormeni, Syrus emptus a Laërte in agro, magna fide fuit in adventum usque Ulyxis, quem unice diligebat. *Domit.*

62 *Locros*] Locri in Bœotia. Opuntii ab Opunte oppido Patrocli patria. Locri item Epinemidii in eadem Bœotia a Cnemide monte dicti. Locri præterea Ozolæ, a malo odore, quem Taphosus mons proximus emittit. Locri denique Zephyrii in Brutis a Zephyrio promontorio dicti, de quibus nunc sensit. *Potentinos saltus*] Potentia in altera ex Balearibus insulis, ejusdem nominis ad radices Alpium lanis nigris nobilis, ut scribit Plin. de hac Papinius. *Domit.*

65 *In dextram torrisset*] Rhod. et Sal. melius: *In dextram.* Puta, latus. Theb. II. 'In lævum prona Inachis urna.' lib. x. 'huic languida cervix In lævum cogente Deo.' *Gronov.*

69 *Gnara dolorum Invidia infelix, animi vitalia vidit*] Eadem apud Ovid. Met. II. 'hamatis præcordia sentibus implet, Inspiratque nocens virus, piceumque per ossa Dissipat, et medio spargit pulmone venenum.' Pindarus Olymp. VIII. cavet sibi ab illius saxo aspero: Μη βαλέτω με λίθῳ τραχεῖ φθόνος. *Morell.*

70 *Modo carmen adulæ*] Fortasse: *cardine.* Ut Thebaid. x. 'fatorum in cardine summo.' *Gronov.*

72 *Cum tribus, &c.*] Elegantissima periphrasi indicat Ursum octodecim annorum fuisse. *Bernart.*

76 *Hæu misero lethale sævus*] Ad Parcemiam, εὖνοος σφάκτης, benevolens cæsor. Georg. Pſeides in Cosmurgla

de Satanæ illecebris: Σφαγὲς προση-
νής, καὶ φονὲς συνεργήτης. Jugulum
petens blande, enecans quos adjuvat.
Morell.

79 *Quinta vix Phosphoros hora*] In-
dicat sub anroram seu prima luce
obiisse. Cicero de Natura Deor.
lib. II. 'Infima est quinque erranti-
um, terræque proxima stella Veneris
quæ Φόσφορος Græce, *Lucifer* Latine
dicitur, cum antegreditur solem, cum
subsequitur autem Hesperus.' Scite,
eadem enim stella et mane et vespere
oriitur. Tragicus *Mædea*: 'Et tu,
quæ gemini prævia temporis Tarde
stella redis semper amantibus.' *Bernart*.

81 *Sæva, Pilete*] Scripsimus *Philete*.
Est enim Φιλητός. Et sic unus
e scriptis. Occurrit in lapidibus anti-
quis et apud Martial. Sic inter
Rhetoras Suetonii 'L. Otacilius Phi-
letus:' non enim *Pilius* aut *Pilutus*,
ut viri doctissimi voluerunt. *Gronov*.

82 *Quo domini clamante, &c.*] Rh. et Sal. *Clamate*. Rectius. Concla-
mate, complorate. Epithal. Stellæ:
'Quantum non clamatus Hylas.'
Theb. VI. 'In Isthmiaca victor cla-
matus arena.' Theb. XI. 'Hunc et
Mavortia clamant Semina.' Prop.
lib. II. Eleg. 19. 'Nec tibi clamatæ
sommus acerbus erit.' Ambr. lib. V.
Ep. 33. 'Clamavit aliqua populus.'
Quod male vitiatum existimat Nan-
nius, et 'aliquamdiu' substituit. Ex
illo enim poetarum formavit suum
Ambrosius. *Gronov*. Non *sævius atros*,
&c.] Quam hæc inconcinna sint nemo
attendit aut monuit. 'Atri' enim
'lacerati,' quomodo nigrari possunt?
Et cur 'sævius' et 'sæva' de eadem
re dicantur? Morem quidem sive
negligentiam dicas hæc in re. Scri-
bendum, non *sævius atros*. Iteratio-
nem enim planctus indicat. De 'la-
certis verberatis' ad Claudianum et
alibi diximus. *Barth*.

85 *Sed nec servilis adempto Ignis*]
Animadvertite *μικρολογίαν καὶ εὐτέλειαν*

funerum serviliū, de quo alios ex
professo scribere scio. Sed Ursus
juvenis candidissimus noluit *μικρολο-
γῶν* cum Manibus sui famuli. *Morell*.

89 *At domini fletus*] Recte cod.
Senens. Et *domini fletus*. Veteres
existimabant mortuos admodum gau-
dere lachrymis, illæ namque deside-
rium arguunt. Unde subjungit Poë-
ta: 'Gremio nec lubricis ossa Quod
vallavit onyx, miseris acceptius um-
bris Quam gemitus, sed et ipse juvat.'
Gevart.

90 *Nec quod tibi Sotia canos*] Ex ri-
tu inferioris ævi, quo rogum, com-
busto jam cadavere, vino extinguere
Romani solent, ac tum demum ossa
colligere. Virgil. *Æn*. VI. 'Postquam
collapsi cineres, ac flamma quievit,
Reliquias vino ac bibulam lavere fa-
villam.' Tibullus lib. III. Eleg. 2.
'Pars quæ sola mei superabunt cor-
poris, ossa Incinctæ nigra candida
veste legant, Et primum annoso spar-
gant collecta Lyæo.' Dixi 'inferio-
ris ævi.' Nam antiqua Numæ lex,
'Vino rogum ne respergito:' adi
Plin. lib. XIV. cap. 12. *Bernart*.

93 *Quid terga dolori Uræ damus*]
Autor Dramatis Thebaidis Antigo-
nem iisdem prope verbis patrem Œ-
dipum consolantem inducit: 'Et hoc
decebat roboris tanti virum, Non esse
sub dolore, nec victum malis Dare
terga.' Quæ sequuntur cum Homeri
monito consentiunt, *Odys*. Δ. *Ὀδυσσεύς*
γὰρ πρῆξις πέλεται κρυφοῦ γόοιο. Non
gemitus quicquam prodest, nec fletus
acerbus. *Morell*.

104 *Foram et ipse*] Exoratis Diis
infernalibus. Nam post certum tem-
pus credebantur in vitam redire mor-
tuum umbræ. De quo nos ad lib.
poster. in Rufinum Claudiani nostri.
Mittit tibi ab Inferis, eque campis
Elysiis, alium iste, modo compositus,
Philetan; cui demonstrabit quo pac-
to mores sint componendi, ut pariter
eum ames. Vidit hanc sententiam
etiam Domitius. *Barth*.

CARM. VII. 1 *Lucani proprium*] *Pro-*
prius et snus cujusque dies est natalis,
ἀρχὴ τῆς γενέσεως τῆς ἐκάστου, ἡ ἡμέρα ἐφ'
ἧς ἐγένετο, ut scribit Dionys. Halicar-
nass. ἐν Μεθόδοις Γενεθλιακῶν. Nonnus
Panopolitanus ἡὼ λοχίην a puerperio
nuncupat. Ovid. v. Trist. El. 6. Fes-
tam lucem, et 'Assuetum anni nata-
lis honorem.' De natalium reg. ce-
lebritate apud Persas Plato i. Alci-
biad. Βασιλέως γενέθλια πᾶσα θβεὶ καὶ
ἐορδάζει ἡ Ἄσια. Natalitii etiam ludi
Romæ in illustrium virorum et Imp.
natalibus editi, ut C. Jul. Cæs. A. D.
rv. Id. Jul. Titi Cæs. A. D. ix. Kal.
Jan. *Morell.*

2 *Isthmiæ Diones*] De fonte Pirene
intelligit, de quo ante diximus. Is
ad Acrocorinthum in Isthmo sacer
Musis. montis vertex habet ædem sa-
cræ Veneris. Papinius appellat
Pirenem fontem ungulæ pendentis:
quoniam, ut scribit Strabo, Pegasus
alatus equus illic bibens deprehensus
est a Bellerophonte. *Diones Isthmiæ*
Veneris Acrocorinthiæ. *Pendentis*
Id est volantis: collis autem excel-
sus est ad tria stadia. *Domitius.*

7 *Et tu Bassarid. rotator Evan*] Or-
pheus in Hymn. Διονύσου Βασσαρίδης,
Ἐλθέ μάκαρ Διόνυσσε κυρίσπορε, ταυρομέ-
τρε, βάσασσε καὶ βαχχεῦ. Horat. l.
Od. 18. 'Non ego te, candide Bas-
sare, Invitu quatiā.' Bassarides
ejus antistitæ, Pers. Sat. i. Nominis
rationem malim cum Phornuto refer-
re ad τὸ βάζειν, vociferari, unde βάζεις,
vox: quam ad vestis talaris Bassaris
dictæ usum. *Morell.*

8 *Et Hyantiæ sor.*] Adr. Turnebus
Adv. lib. i. c. 23. ait se Hyanteam
aquam alicubi legisse pro Hippocre-
ne. An hujus versiculi umbra tanti
viri animo obversabatur? An vero
hic eruditus poëta ab Hyantibus, Bæ-
otiæ populus, per Hyantias sorores
nymphas seu aquas fontis caballini
innuit? an potius earum præsides
Musas? Quid si cui veniret in men-
tem Iantidas sine aspiratione nuncu-

pari Camænas, quasi Violantillas
nymphas, a violis quas ἱα Græci vo-
cant? unde ἰοστεφάνους Μούσας dixit
Theognis, ut violis redimitas, quæ
etiam purpureis hisce vittis respon-
deant. Ita Violantilla Stellæ uxor,
(utriusque ἐπιθαλάμιου Papinius noster
celebravit,) Iantis vocatur a Martiali
lib. i. Epigr. 21. Verendum tamen
ne quis nimis nasutus hoc ad λευκὰς
φρένας referat. *Idem.*

14 *Aut diem recepit*] Hæc germana
lectio est: altera quæ pateram parum
sobriam porrigit, explodenda. Si qua,
inquit ἐπιφρηματικῶς, non frondescant
arbores, ut sit hiatus et lacuna, quæ
lucem admittat, qua sol insertim fun-
dat radios per minus opaca: quo mo-
do rarescunt umbræ, ut loquitur ipse
Statius Achill. i. 'Phocis et Aoniæ
jaculis rarescitis umbræ.' Porro 're-
cipere diem,' Seneca Tragicus pro-
prie dixit de Cassandra in deliquio
animi connivente: 'jam recipit diem
Marcente vultu.' *Idem.*

16 *Thespiacis*] Thespiæ ad Helico-
nemsunt, ubi est consecrata Musis æ-
des, fonsque caballinus: locum no-
bilitavit Cupidinis signum a Praxi-
tele sculptum, quod Glycerium me-
retrix Thespiensibus dono dedit. *Do-*
mit.

20 *Vestra est ista dies*] Veteres olim
dies illos, quibus singulari quadam
voluptate afficiebantur, aut alias me-
morabile quiddam ipsis accidebat,
'suos' appellabant. Unde formula
erat: 'Hic meus est dies.' Corn.
Severus, apud Senec. Rhet. Suasor.
ii. de militibus epulantibus, 'strati-
que per herbam, Hic meus est, dix-
ere, dies.' Martial. lib. x. Ep. 59.
'Hic mihi, quando dies meus est,
jactamur in alto Urbis, et in sterili
victa labore perit.' Seneca Medea:
'Perfruere lento scelere: ne propere
dolor. Meus dies est: tempore
accepto utimur.' *Geart.*

22 *Et vincit pede vocis et soluta*] Ita omnino legendum. Vulgo male:

hoc modo: 'O Nero vel invito tibi in theatris præferetur noster Orpheus,' &c. Sed procul a mente Statii aberrant. Nam perpetuo Lucanum alloquitur Calliope, et ait: 'Nero ingratus erit theatri,' id est poemata ipsius populo non placebunt; nam *ingratus* hic passive accipiendum, ut 'ingratum cibum,' 'ingratam orationem,' dicimus. 'Et noster Orpheus,' o Lucane 'tibi,' id est, in tuam gratiam, in tuam laudem, 'præferetur' scriptis Neronis. Lipsius ad Tacitum legit: *Ingratis Nero, &c.* Sed ingrata opera. Acuta est Clariss. Heinsii conjectura: *Nec noster tibi præferetur Orpheus.* Ut mens Poëtæ sit: Tandem, sicut Orpheus o Lucane, ipse quoque reserabis inferos, et Euridicen iterum accerses, quod poema ita acceptum erit populo, ut Neronis versus ingrati sint futuri præ illo theatris. Imo nec Orpheus mens tuo præferetur. *Ingratus Nero*, elliptis est Statio familiaris. *Gevart.*

61 *Infandos domini*] Tangit incendium urbis Romæ, a Nerone procuratum. Vide Sueton. Nerone cap. 38. et Dionem lib. LXII. *Bernart.*

61 *Titulum decusque Pollæ*] Titulum appellat honorificum nomen et dignitatem seu claritudinis argumentum: ut loquitur Tacitus An. xv. de Lucani natalibus. Ita Corn. Gallus: 'Sæpe poëtarum mendacia dulcia finxi, Et veros titulos res mihi ficta dedit.' Græci postea Roman. æmulatione τὸ τίτλον usurparunt ἀντὶ τῆς ἐκγραφῆς. Proinde D. Joan. Evangelista inscripta verba super crucem, cui affixus fuit Dominus Deusque noster, τίτλον vocat: Ἐγράφη δὲ καὶ τίτλον ὁ Πάτριος, καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. *Morell.*

69 *Et gratum popularitate Magnum*] Plutarchus in Cn. Pompeii vita, βασις λευουργίας, popularitatis seu pop. favoris hæcæ causæ affert: *Χωροσκόπην περιείχετο, ἡσκήσας ἐν ὕλοις, πινθα-*

νόητα λόγων, πίνων ἡβους, εὐαρμοσύνας πρὸς ἑνρεῖαν. *Frugalitatem et sobrietatem in victu, peritiam armorum, probabilitatem orationis, fidelitatem morum, et facilitatem suavem in congressu.* Hæc vero defuerant in patre Pompeii, unde invidus plebi fuit. Adeo ut populus Rom. Pompeium M. iisdem verbis affari potuisset quibus Æschuli Prometheus Herculem: Ἐχθροῦ πατρός μοι τοῦτο φίλτατον τέκνον. *En chara proles patris infensi mihi. Id.*

70 *Canopi Pelusiaci*] Ptolemæi Ægyptii qui Pompeium interfici jussit. Canopus vero in Ægypto distat ab Alexandria centum et viginti stadiis. Nomen accepit a Canopo Menelai gubernatore, qui ibi mortuus est. Serapidis habet templum cultu et religione excellens, ubi somnia captabant vel pro se vel pro aliis. Eo per fossam navigatur ab Alexandria ad sacra solemnia, mulieribus virisque nocte et die impudenter canentibus et saltantibus: unde impudicam et lascivam Canopum legimus, quod illic dictavimus. *Domit.*

73 *Hæc primo juvenis, &c.*] Ex hoc loco et Suet. in Vita Lucani ἀνεκδότῳ, vir augustæ doctrinæ Josephus Scalliger omni enargia evidentius fecit, et Virgilium Culicem suum scripsisse, πρότερον γεγενη καὶ πλείω εἰδόντα, majorem natu et exercitio, quam censeant ignobiles litteratores: et Lucanum Poëticam attigisse tenerioribus annis quam Maro, qui non tyro, sed jam ἑρπὸς καὶ τέλειος Culicem luserat. Cui annis et pannis laceris correctorum corruptorum obseito medicas et munificas adhibuit manus magnus ille Asclepiades. *Morell.*

77 *Qui duxit Argonautas*] Qui scripsit navigationem Argonautarum: is est Publius Terent. Var. cujus meminerant Propert. et Ovidius. Atacius dictus ab Atace vico in quo natus est in provincia Narbonensi. 35. annum agens litteras Græcas magno studio didicit: transtulitque quatuor

libros Apollonii Rhodii in suum opus de Argonautis: propterea Fabius ait eum fuisse interpretem operis alieni. *Domit.*

85 *Forma, simplicitate, comitate*] Versus hic trivialis et insititius e margine videtur irrepsisse, ob similitudinem sequentis, qui sine dubio Statianus est, et peccarunt operæ dum illum diverso caractere ediderunt, *Gevart.*

93 *Sic natum Nasamonii Tenantis*] Alexandrum intelligit; enim, ut omnes tradidero, Jovis Ammonis sese filium dicebat, cujus templum in Libya. Nasamones vero populi Libyæ. Lucanus: 'Hoc tam segne solum, raras tamen exerit herbas Quas Nasamon gens dira legit.' *Bern.*

95 *Babylon*] Ad Babylonem quidem primo sepultus est Alexander; sed Ptolemæus Lagi filius ejus corpus Perdicæ abstulit cum id ex Babylone referret, atque in Alexandria diverteret ut Ægypto potiretur: idque composuit in alveolo aureo, qui postea a Ptolemæo, cui nomen erat Cœceas, raptus est, et vitreus suppositus. *Domit.*

98 *Ripis Ebrj*] Nam caput Orphei in Ebrum fluvium Thracium abjectum, in Lesbum, ut nonnulli Græcorum tradunt, delatum est: ibique Græcis ad Trojam navigantibus dedit responsum. *Idem.*

111 *Seu pacis meritum*] Malebat Heinsius: *Seu paucis meritum nemus recludi.* Præstantes viros, et qui admittantur in Elysium paucos esse, nemo ignorat. Unde ipse Anchises apud Virgilium Æneid. vi. 'exinde per amplum Mittitur Elysium, et pauci læta arva tenemus.' *Meritum* est Græcorum ἔτιον. *Gevart.* *Seu pacis, &c.*] Et hic locus non valgaes viros, sed primorum principes exercuit. Rom. et Veneta editio: *merito.* Ut et Ms. Flor. qui et *reclusi.* Magni viri scribunt e conjectura: *Sed paucis meritum nemus recludi.* Quod sane

ipsorum elegantiam decet: sed aliud sensit atque illi Statius. Scripserat magno cum ingenii plausu Lucanus Orphea, qualis ad Inferos Eurydicen repetitum profectus et reversus fuerat. Quæ enim scribebant facta esse Poætæ, ea ipsi facere vel gerere dicebantur, alluso ad ipsum nomen Poëtarum. Igitur hoc expressit: Seu tenes beatum in campis Elysiis et bene meritum nemus quietis, quam tu inducto et reducto Orphea reclusisti. *Gronov. Diatr. c. 21.*

119 *Lampade matris*] Hoc in invdiam Neronis dicit, a quo Lucan. jussus est mori: nam ille matrem, dicta factaque sua exquirentem et acerbius corrigentem, tandem interfici jussit. Lege historiam apud Tacitum et apud Cornelium copiosius. *Domitius.*

123 *Redeuntibus maritis*] Notat fabulam Protesilai et Laodamiæ uxoris, de qua Claudian. in Laudib. Sereenæ. Et Higinus Fab. 103. et 104. Nec solus ille ab Inferis ad nuptam rediit, sed præterea Osiris. Diod. Sic. Antiq. lib. ii. *Crucens.*

124 *Hæc non thyasis dolosis*] Hæc non agit dies festos, quia ita velit suæ indulgere voluptati, atque exercere Bacchanalia sub prætextu tui natalis: sed tota de te cogitat et ex te pendet. *Induit figuras*] Falsi numinis: id est non colit Bacchum simulans celebrare diem natalem tuum. *Domit.*

131 *Secura procul hinc abite mortes*] Quænam hic *mortes secura*? cum antea et mortem et Parcas crudeles et immites appellarit, quod Lucanum rapuissent: 'O sævæ nimium, gravesque Parcæ,' &c. An 'mors secura,' Venæsectio, qua Lucanus obiit? Nugæ. Distinguo et lego: *Stratis prænitet, incubatque somno Secure. Procul hinc abite mortes, Cedat luctus atrox, &c.* Vel quod eidem illi Gratiarum ἀγάρεν Heinsio placebat: *Sint curæ procul: hinc abite mortes, &c.* *Gevart.*

134 *Dolorque festus, &c.*] Elegantissime *festus dolor*: non secus ac si Adonia aut Hyacinthia agenda in na-

tali Lucani diceret. *Gron. Diatr. c. 22.*

135 *Adoret*] Celebret et colat diem natalem Lucani. *Domit.*

SYLVARUM LIB. III.

Fideliter inhæres] Summa fide, spretis ambitionis et avaritiæ seductionibus a scopo veræ vitæ. Vere et ex animo ait tranquillitatem et secessum colere suum Pollium. Contaminat hanc lectionem, et veritatem adeo ipsam, qui *feliciter* quam illud mavult. Is est non magnæ rei Grammatista Jo. Scoppa Collectaneor. lib. I. cap. 30. *Barth.*

His versibus, &c.] Adorare interdum est compellare et salutare, ut sæpe apud Apul. Præsertim Mil. lib. II. 'Accusator quidam senior exsurgit et populum sic adorat.' Noster infr. Epist. lib. IV. 'Consulatum adoravi.' De hoc verbo fuse Muretus in variis. *Cruceus.*

Germanici nostri libertus] Non *Dei nostri*: quod fatetur pro libidine se inseruisse Domitius. *Gronov.*

Cum gemmata pyxide] Morem hunc condendi et consecrandi capillos docet Lucianus de Dea Syria. *Cruc.*

Intendere tibi] Susceptam esse causa tua ut tecum verser: quoniam ad te tua, inquit, potissimum causa in patriam cogito: nam Pollius in Campania erat. *Domitius.*

CARM. I. 1 *Tirynthiæ*] Herculis epitheton. A Tirynthe civitate Peloponnesi, ab sorore Amphitryonis nomen adepta, auctore Epitomatore Stephanii. Eam Cyclopes mœnibus cinxisse auctor Apollodorus lib. II. Ibi natum Herculem tradit Servius ad Æn. VIII. Habitatum eo profectum ex jussu Oraculi Apollodorus. *Barthius.*

2 *Causas anni desidis*] Causa quare hoc anno tibi cessaverint sacra: hæc.

autem ratio est, quod coleris majore tholo, id est, quod occupatus fui in tholo et templo tibi amplificando ubi coleris. *Domitius.*

5 *Sed nitidos postes, Graisque, &c.*] Parnit monito tuo: Pindare. Olympionic. Od. VI. inserto: 'Ἀρχομένον ἔργον, πρόσωπον Χρὴ θέμεν τηλαυγές. eu πρόσωπον etiam εἰρεῖχες, arrectaria, variarum ornamenta, antepagmenta, σταθμοί, antæ: φλιαί, postes, quasi παρασώδες, a quibus ostium pendet. Veterani emeriti ἀναθήματα armorum ad postes Ἡρακλέου appendebant. *Morell.*

7 *Ætæa*] Erat in monte eo locus, quem 'pyram' dicebant, index Herculis ibi concremati, ut Livius testatur lib. XXXVI. Et notavit illustrando huic Papinii loco Hermolaus Barbarus ad Plin. lib. XXV. c. 5. Qui male tamen verba Papinii producit. *Barth.*

23 *Ergo age, et mersum, &c.*] Eurystheus Micenarum rex, cujus meminit etiam Thucydides in primo historiæ, qui labores Herculi imperabat, postea quam peractis certaminibus Junone quoque assentiente, ut scribit Diodorus, in cælum Hercules relatus est, interficitur ab ejus filiis qui Atheniensium præsidio, Iolao, Theseo, Ilo ducibus, exercitum adversus Eurystheum duxerunt: quem victum et fugientem Ilus interfecit. Hactenus Diodorus. Strabo vero et Pausanias scribunt, Eurysthei membra Gargetis sepulta esse, caput Corinthis seorsum, quod ab Iolao circa fontem Acariam secus tramitem abscissum fuit, locusque appellatur Eurysthei caput. Ait itaque Papinius: Adsis Hercules sive jam peractis.

certaminibus et non timens imperia Eurysthei Argivi, Eurysthemque mortuum et diversis tumulis sepultum ac mersum. *Domitius.*

24 *Liber calcas*] Sive es in cælo, quod virtute tua tibi parasti, ubi habes Hebem uxorem. Nam, ut scribit Homerus, et Diodorus sequitur, consecrato Herculi et recepto in cælum Hebe uxor data est. *Idem.*

26 *Hauustumque tibi, &c.*] Flaccus IV. Od. 8. 'Jovis interest Optatis epulis impiger Hercules.' Uxor ejus cælestis Hebe, pubertas seu juvena, pincernæ ministerio fungens, vice Ganymedis, succincta dicitur, ut Venatricem Virgilianam vidimus: 'Succinctam pharetra et maculosæ tegmine lyncis,' quippe erat 'Nuda genu, nodosque sinu collecta fluentes.' Par vero locus est apud Xenophontem Κύρου Παιδείας lib. 1. Cyrus enim Cambysis Persarum Reg. filius, adhuc puellus, Saccam pincernam Astyagis Medorum Reg. avi sui æmulatus, porrecta Regi phiala tribus digitis, δεξιῶς, apte et decenter, osculatusque avum, 'O Sacca,' inquit, 'actum est de te, excluderis a me.' ἀπόλλας· ἐκβαλῶ σε τῆς τιμῆς. *Morellus.*

27 *Phryge excluso*] Hoc ait in consolationem veteris repulsæ Hebes: nam Hebe recepto Ganymede exclusa est a poculorum ministratore: sed post consecrationem Herculis, ut ait Papinius, rediit in pristinos honores. *Domit.*

28 *Et genium templis, &c.*] Solenni formula olim 'nascentia templa' dicebantur, quæ primum dedicata ac consecrata erant. Martial. lib. VI. Ep. 4. ad Domit. 'Tot nascentia templa, tot renata.' Et Noster IV. Sylv. Via Domitiana: 'Donec Troicus ignis, et renatæ Tarpeius pater intonabit aulæ.' *Gevart.*

29 *Non te Lerna nocens, &c.*] Secundum Herculis certamen primo loco statuit, quo deluctatus est cum excetra, ut loquitur Plautus in Persa.

Arva autem Molorchii pascua designat, ejus qui Herculem venientem ad cædem leonis hospitio suscepit: apud Nas. in Deian. 'Nempe sub his animam testis Nemeæa lacertis Edidit Heracleis.' Hic tamen leo dicitur etiam Κίδαρῆνιος ab Apollodoro lib. II. quem Hercules 18. ætatis anno interfecit. 'Formidatum' vero agrum dicit ob hunc 'vastum Nemeæ sub rupe Leonem.' Jam vero per *antra Thracia* Diomedis Thraciæ tyranni Mapalia intelligit, 'cujus equos (Herculis) nono cum rege peremit.' Γραϊκὶ πάλους ἀνθρακωφόρους et ἀνδρουμεῖους vocant. Porro *altaria polluta Ægyptii regis*, Virgilius 'illaudati Busiridis aras' appellat, victimis humanis pollutas: inficiatur tamen Eratosthenes Busiridem Ægyptiam fuisse. *Morell.*

36 *Instratumque humeris, &c.*] In omnibus retro vulgatis pessime hactenus lectum fuit *Lustratumque*, quod Calderinus frustra explicare conatus est. Cod. autem Senensis signate *instratum* habet, et dubitandum non est. Nam sic Virgil. 'Fulvique insternor pelle leonis.' Et Noster Epulo Domitiani: 'Sic gravis Alcides, post horridajussa reversus, Gaudebat strato latus acclinare leoni.' Quod vero dicit, *humeris gerentibus*, tolerari hoc potest: malim tamen transpositis litterulis: *rigentibus*. Ante enim omnia ut horrida et aspera descripsit, *truces arcus*, inquit, *agmenque immite pharetra, &c.* Et humeri cruda pelle instrati proprie 'rigere' dicuntur. Sic Theb. I. 'Riget horrida tergo Palla, et cærulei redeunt in pectora nodi.' *Gevart. Instratumque humeris, &c.*] Et potest et debet ita legi, non *rigentibus*. *Gerentibus humeris* est non jam luctantibus, sed gestantibus modo et jam victoribus humeris. *Gronov. Diatr.*

37 *Acantho Sidonio*] Acanthus Latine spina dicitur: herba tamen est quæ assurgit in topiarium et urba-

num opus. Virg. 'Bacchas semper frondentis acanthi.' Vid. Plin. *Domit.*

40 *Famulare timens*] Erravit graviter hoc loco vir doctus, qui τὸ *famulare* hic verbum activum esse existimavit, nam 'famularis' et 'famulare' nomen usitatissimum est. Noster Achilleid. II. 'Mensas famularis turba torosque Instruit.' Est autem *famulare timens*, idem hic quod 'timens more famulari et serviliter.' Sic Theb. IV. de Bellona ait: 'Turmale fremens,' id est, 'instar turmæ:' 'Mox et castra subit, ferroque auroque coruscis Mixta viris, turmale fremit.' *Getart. Auge Manalis*] Arcas. Nam Hercules in Arcadiam regressus ad Aleum regem divertit, cujus filiam Augen clam gravidam factam reliquit. Invocat Herculem ut veniat tam hilaris quam fuit post coitum cum Auge, qui quoniam clam fuit, majore eum affecit voluptate. *Confectum thyasis*] Lassum saltatione et bacchatione: nam thyasus bacchationem significat, a θύω, quod est *impetum facio*. Domit.

43 *Thespius obstupuit toties socer*] Hic Thespiensium Rex, non Thespius, sed Thestius vocatur ab Apollodoro Bibl. lib. II. cujus armenta leo Cithæronius discerperat: ad quem persequendum profectum Herculem hospitio suscepit per quinquaginta dies, eique pro leonis interfecti præmio quotidie unam e 50. filiabus spondebat, et quasi usuariam præbebat. Eas vero susceperat ex Megamede Arnæi filia, et singulas præclara prole parentes videre in votis habebat. ἐκποιῶσα δὲ πᾶσας ἐξ Ἡρακλέους τεκνοποιήσασθαι. Porro 'vagam noctem' appellat ob concubitum vagum, de quo Horat. ad Pisones: 'Concubitu prohibere vago, dare jura maritis.' Morell.

45 *Veloci lustrō*] Velox lustrum erat illic, quoniam cum Olympici ludii post Olympiadem seu lustrum ce-

lebrari soleant, ludi Herculis singulis annis ei a Pollio exhibebantur. *Domit.*

46 *Hic templis*] Nepotem Pollii ex Pollia filiam intelligit, qui puer sacerdos initiatus erat Herculi, hoc est quod scribit Diodorus, in agro Leontino ludos Olympicos institutos fuisse Herculi, palæstræ scilicet et egnorum, tanta numinis præsentia, ut si intermitterentur, pueri illius sacerdotes muti fierent, quo morbo liberabantur simul ac sacra repetebant. Hic quoque puer erat sacerdos Herculis, ut erat in agro Leontino. *Idem.*

48 *Atque examinata doleres*] Quare dicit Herculem doluisse dracones illos a se occisos? Interpretes hoc referunt ad magnitudinem animi Herculis adhuc pumilli, qui dolebat hostes suos esse mortuos, quod signum generosæ indolis est, quemadmodum, 'Hostem magnanimo satis est prostrasse leoni.' Sed longe alia mens Statii, qui puerilem Herculis infantis simplicitatem elegantissime expressit. Moris olim erat ut infantes cum draconibus, quos veneno carere scribit Plinius, collunderent. Unde Ælianus in varia Histor. narrat multa miracula draconum pueros et puellas amantium. Et similem describit Noster Theb. V. *Getart.*

55 *Profugis cum regibus*] Ad Arietiam. Barbaricus mos erat, ut scribit Strabo: nam qui primus hostiam mactabat, sacerdos appellabatur. Servi de honore certabant fugitivi, singulisque annis ei, qui tenuerat sacerdotium, certandum erat, cum alius victor succedebat. Hi appellabantur reges, et quidem Nomorenses: nam illic erat nemus, unde Diana Nomorensis dicta est. *Domit.*

57 *Lacus conscius Hippolyti*] Nam revocatum ab Inferis ope Æsculapii Hippolytum Diana occultavit in nemore Aricino, unde egi arcentur, quoniam ab his olim fuerat discerp-tus, putaturque illic vivere in occul-

to, et appellatur Virbius. Virgil. 'At Trivia Hippolytum secretis alma recondit Sedibus.' Lacus ergo conscius est Hippolyti latentis, scilicet illic: nam conscii proprie dicimur rerum occultarum. *Idem.*

68 *Emeritos Diana*] Diana credebatur suis festis, quæ Idibus Aug. celebrabantur, feriari, canesque suos coronare et a venatu immunes habere, quod Statii versus indicat, et confirmat Gratius in Cynegético: 'Spicatasque faces sacrum ad nemorale Dianæ Sistimus, et solito Catuli velantur honore.' Turneb. lib. vii. c. ult. Male ergo Paschalius de Coronis lib. i. exponit hic coronare pro vincere et constringere. Legimus et boves coronatos fuisse diebus feriatis. Ovid. Fast. v. Tibul. lib. ii. Eleg. 1. *Crucens.*

69 *Ras proprium, magnique Ducis mihi munere currens Unda*] Papinius Albanum rus a Domitiano acceperat, cui si minus gratuitum, certe gratum et *ἔχαρι* testimonium reddit. Ex eorum enim numero erat qui multa principi debebant. *Morell.*

69 *Augustasque feros, assuetaque tecta gravamus Frondibus*] Frustra est Domitius, et alii ipsum secuti, qui hic *assuta tecta* nobis consarcinarunt, quasi male coherentia et hiantibus rimis contexta. Nam Statius hoc loco augustissimum et magnificum Dianæ Aricinæ templum etiamnum describit, et necdum descendit ad humile et vetustum Herculis templum, quod a Pollio restauratum est. Nam de eo loquitur paulo post: 'Stabat dicta sacri tenuis casa, nomine templi,' &c. Dixit autem *assuta tecta*, quia moris erat diebus festis, quales hic describit Poëta, templorum fores frondibus ornare. Unde ait templa propter illam consuetudinem jam *assuta* esse velari ramis. Similiter dixit a contrario Claudianus vi. Cons. Honorii: 'Desuefacte cingit Regius auratis fora fascibus

Delph. et Var. Clas.

Ulpia lictor.' Causam erroris viris doctis dedit confusio Templi Dianæ, et Templi Herculis, quæ ambo Statius hic tangit. Legendum autem in proposito Statii loco, *Augustasque fores*; non *Angustas*, ut male ediderunt operæ. *Gevart. Augustasque fores assuetaque tecta gravamus*] Ita habet conjectura Maximi Salmasii quam nos ambabus ulnis amplectimur. Dum, inquit, diem festum Dianæ in udo litore ducimus, et angustas Pollii fores, tectaque assueta gravamur, solis autem frondibus vel arborum opacitate solem arcemus. *Tecta gravantur*, quibus grave est tectis succedere. Sueton. 'ampla et operosa prætoria gravabantur.' Gronov. *Diatr. cap. 23.*

76 *Redimitaque vina*] Respicit ad corollarum ejus sæculi in conviviis luxum, quo non capita solum, colla, adeoque humeros discumbentium, verum etiam vina atque calices coronabant. Non exscribo quæ alibi notavi, adijunge Tertullianum nostrum libro de Resur. Carnis. *Bernart.*

77 *Ne quo convivia migrent*] Vetus editio Parisiensis habet: *nec quo conviv.* quæ γῆρα, vera, germanaque lectio videtur, imo lampas, qua tenebræ opacæ, quæ hic Statii mentem invollebant, discutuntur: ut jam maxime liqueat, et pateat hic sensus: Famuli, inquit, exculenta et poculenta abripiunt: nec tamen locus idoneus occurrebat, quo transferrent epulas. Hoc viro docto, amico nostro Adr. Behottio, venerat in mentem, etiam priusquam veterem illam editionem consuluisset. *Morell.*

84 *Scrutatoresque*] Piscatores. Multa huc facientia Oppianus in Piscatorum libris, Alciphron Epistolis. Paria etiam leguntur apud Manilium et Firmicum. *Barth.*

92 *Juvenem replesti Parthenopen*] Instaurasti nostram Neapolim: et Stertinii medici frater, cui sexcentena sestertia in quæstu fuerunt Claudii liberalitate, ædificiis Neapolim ex-

Stat.

5 P

ornavit. Parthenope Neapolis appellata, a Parthenope una ex Sirenibus illic sepulta, ut Plinius credidit. Eustathius vero, Dionysii interpres, Parthenopen puellam fuisse arbitrat, quæ ex Eubœa advecta cum aliis colonis, cum urbem imperio teneret, amore extincta sit. *Domit.*

95 *Lumine ceras*] Id est, luce colorum. 'Ceræ' dicuntur colorum omne genus. Scribere est pingere. E quo Maximo hæc pariter conjunxit: 'Apellæ cuperent te scribere ceræ.' Utrumque Græcum est, utrumque alibi nobis illustratum. Recte autem *lumine* edidit Gevartius, cum Bernartius, Aldus, Argentineses, et Parisienses libri perperam retineant *Limine*. Lumina colorum nota sunt, unde hodie quoque usitatissimum, *Illuminare*, coloribus depingere. *Barth.*

104 *Proxima Juno*] Templum Junonis Argivæ, quod Surrento proximum fuisse constat ex Strab. et Plinio lib. III. cap. 5. ubi ejus conditorem facit Jasonem. *Cruceus.*

106 *Dignasque tuis conatibus aras, Quas puppes velis nolint transire secundis*] Etiam hoc loco magnæ interpretibus tenebræ. Domitius ait Statium alludere ad sedem Sirenum quæ hic erat, quam naves prospere etiam navigantes transire non poterant allec-tæ suavitate cantilenæ. Ego non dubito quin Poëta *aras littorales* intelligat, quibus nautæ præternavigantes sacrificabant. Erant enim olim Deorum simulachra passim in littoribus posita, quibus ob prosperum cursum nautæ libabant. Noster Propempt. Metii de classe Ægyptiaca, quæ Palladi in Surrentino littore posita fecerat: 'Prima salutavit Capreas, et margine dextro Sparsit Tyrrenæ Mareotica vina Minervæ.' Hi Dii Græcis a littore, Ἀλγιδίοι, Latinis *Littorales* dicti sunt. Catullus Phasello: 'Neque ulla vota littoralibus Diis sibi esse facta.' Tales autem fuerunt Apollo, Minerva, Hercules,

&c. qui passim in littoribus culti. Hinc Apollo ἐνδίκιος apud Apollonium. Imo et 'Actiacus' dictus Apollo, ut nonnulli volunt ab *acta*, id est littore. sic et 'Pallas littorea' nostro dicitur Achill. I. 'Palladi littoræ celebrabat Scyros honorem.' Rogat itaque Hercules Pollium, ut curet sibi etiam extrui aras in littore, quas nautæ, inquit, præternavigantes tametsi prospero cursu utantur, transire nolint, nisi autem illis sacrificarint. Porro in supracitato Catulli versu viri docti per 'Deos littorales' intelligunt Glaucum, Pænopæam, et Melicertam, &c. Sed male illi 'Marinos' et 'littorales Deos' confundunt. 'Littorales' enim potissimum Dii Cælestes erant, Pallas, Apollo, Hercules, &c. unde illi potius apud Catullum sunt intelligendi. *Gevart.*

116 *Perganeus labor*] Pindari interpres scribit, Apollinem, Neptunum, Junonem, cogitasse de Jove de-jiciendo de Imperio: sed deprehensos dedisse penas. Junonem in vincula conjectam: Neptunum et Phœbum coactos parere Laomedonti, eoque assumpto in societatem operis struxisse mœnia Trojæ. *Domit.*

120 *Pars uvida terræ*] Mendosi codices *pars invida* habent: ego *uvida* lego: ut sit periphrasis tegularum quæ ex terra uvida fiunt ad arcendas hyemes. Plinius: 'Inenarrabili terræ benignitate si quis singula æstimet:' paulo post: 'Figularum opera, imbricibus, tabulis, tegulisque ad balnea mammatis, vel ad tecta coctilibus laterculis.' Cornelius tamen Nepos auctor est, contactam fuisse Romam ad bellum usque Pyrrhi quadringentis septuaginta annis scandulis. *Domit.*

128 *Diles Capreæ viridesque resulant Taurubula*] Capreæ Pithecusæ olim adjunctas ac socias habuerunt, ut scribit Strabo lib. V. et Teleboas populos accolas: unde probatur Fr.

Tillobrogæ juvenis *πολυμαθοῦς* emendatio, quæ *Teleboæ* postliminio redeunt; ut eas quoque M. Adrian. Turneb. in suum Cod. jampridem revocarat, manuque sua adscripserat: ita ex Aristotele *τοῦς φύσει πρὸς ἀλλήθαιαν φέρεται*. Virgilius *Æn.* vii. stat pro illis: de prisco rege Caprearum, *Æbalo*: 'quem generasse Telon Sebetide Nympha Fertur, Telebom Capreas cum regna teneret.' *Morell.*

129 *Taurubulæ*] Hoc nomen a cosmographis prætermisum est: sed puto fictum esse a Papinio, atque ita appellari viam Herculeam septem stadiorum ante Lucrinum in exteriore parte: cujus meminerunt Strabo et Diodorus: nam structa est causa traducendorum bonum, *ταῦρος* autem Græcæ, Latine *taurus*; et *βάλλω*, jacio, sive *trajicio*, significat. Unde *Taurubulæ*. Domitius. *Taurubulæ*] Non est dubium *Thelebræ* genuinam lectionem esse. Ea debetur Lucio Joh. Scoppæ, Coll. lib. i. cap. 30. Cujus hominis ignobilitas fecit, ut idem sentiens Frid. Lindenberg. in vestigia ejus incurreret. Nos tamen huic illam acceptam restitutionem ferimus, qui tot bonis rem literariam mactavit, cum ille alter plus tenebrarum quam lucis insperserit. Non attinet autem plura adnotare, cum Geographi sint in omnium notitia.

Barth.

135 *Anhelat*] Vix altero anno laborabatur: vel quod placet, vix altero anno redierat ætas qua anhelamus.

Domit.

139 *Jam placidæ dant signa tubæ*] Et hic iterum mos priscus tangitur: tubæ signo ludi omnes, etiam Scenici, commissi. Plinius lib. ii. *Epistol.* 'Qui nunquam castra viderunt, nunquam tubarum sonum nisi in spectaculis audierunt.' Virgilius: 'At tuba commissos medio canit aggere ludos.' Quintilianus in *Gladiatore*: 'Sonabant clangore ferali tubæ.' Alia de his habes apud cognatum

meum Lipsium *Saturnalia* libro ii. quæ non recoquam ego. *Bernart. Fortibus addens*] Ubi congregiantur et exerceantur juvenes. Dicit id quod supra memoratum est: 'hic tibi festa,' &c. Fortia sacra etiam citra sanguinem, virtutis et virium experimenta in honorem fortissimi heroïs, Herculis. Non igitur accedimus Justo Lipsio *Saturnal.* lib. ii. c. 14. et ejus cognato J. Bernartio ad hunc locum *sortibus* hic legentibus. Non enim est Papinio digna sermonis mora, quæ hinc oritur. Et quid est 'Ardentem arenam fumare sortibus?' Favet eidem correctioni Emer. Cruceus, quem cum illis seponimus. *Barth.*

141 *Aut Cyrrhæ pater aspernetur opacæ*] Hæc est periocha quatuor celeberrimorum Græciæ ludorum: Olympiorum, qui ab Hercule Jovi Pisæo instituti fuerant: Pythiorum, qui Apollini Pythio consecrati erant, quem Cyrrhæ patrem hic nominat; ne quis cum Calderino commiscatur nescio quid de Actiaco, quod hic plane est *ἀπὸ τοῦ διότυσσον*; est enim Cyrrha in Phocide infra Cyrrhin urbem antiqua ad mare sita, e regione Sicyonis; unde adscensus Delphos patebat stadiis circiter 80. Straboni lib. ix. et Eustath.: Isthmiorum, qui in insula Isthmo celebrabantur, non longe a Corintho, in honorem Neptuni, et Palæmonis Portumnive seu Melicertæ: Nemeorum, qui Archemoro dicati erant ab Argivis. Est autem Neme inter Cleonas et Phliuntem. *Morell.*

145 *Scopulis humentibus hærent*] *Ms. Senensis: virentibus.* *Ms. Flor. Romi. Venetusque Cod. videntibus.* Scio alibi 'Vivum saxum' dici: sed nullo dubium est, quin scripserit Papin. *scopulis videntibus hærent*; id est, *ἀπὸ τοῦ ἐνδύοντος*. Ut 'Uvidus aspergine multa Desilientis aquæ ex alto lacus,' Ovid. *Fast.* iv. *Gronov. Diatr.*

147 *Gaurus*] Nam Gaurani colles

Surentini junguntur in Campania, ut Plin. scribit, nobiles vinetis. *Icario palmite*] Icario patri Erigones propter justitiam et pietatem Liber pater uvam et vinum dedit, quod prius ostendit mortalibus. Hujus meminit Eratosthenes et Hyginus. Icarius, Tyndari frater, quem alii Icariotum dixerunt: unde Penelope Icariotis dicitur a Propertio. *Domit.*

154 *Actus*] Alloquitur Herculem, ut suis laboribus memoriam statuatur his ludis. *Barthius.*

155 *Disco*] Saxum gymnasio quod jaciebatur ad exercitationem. Homer. spatium, quo antecesserat Antilochus Menelaum in certamine equestri, tantum ait fuisse quantum discus occupat. *Domit.*

157 *Seu tibi dulce manu Libycas nudare palæstras*] Per Libycam palæstram luctum cum Antæo intelligit: de quo Plautus in Persa: 'Deluctari cum Antæo mavelim, quam cum amore.' Damagetas poëta palæstram hanc in ære sculptam venuste expressit, Epigrammate, quod est lib. vi. Anthol. T. h. *Morell.*

158 *Et si tibi poma supersunt Hesperidum*] Poma Hesperidum ad XII. certamen Herculeum spectant: 'Postremo Hesperidum victor, tulit aurea mala.' Epigram. Ἀθήλων. Δωδέκατον δ' ἐκόμισσεν ἐς Ἑλλάδα χρύσεια μήλα. Tametsi hæc κλοπὴ μήλα, non ab Hercule, sed ab Atlante decerpta alii tradant, interim dum Hercules vicariam illi operam præstitit. Hic festivo dictum si poma supersunt, cum tria tantum lecta fuerint. Quæ vetus Herc. ἑγάλμα manu sinistra gerebat: quod mythologicæ, apud Suidam, ad tres virtutes ἐν τῷ τριμερεί τῆς ψυχῆς refertur, ad τὸ μὴ φυλαργυρεῖν, contemptum opum, ad τὸ μὴ φιλοδορεῖν, temperantiam, ad τὸ μὴ ὀργίζεσθαι, lenitatem. *Morell.*

160 *Et tantum non dedignatur honorem*] Politianus jam olim legendum esse monuit: non degeneravit honorem.

Procul dubio ex Ms. codice. Sed non degenerare honorem, quem nunquam acceperis, profecto mire, imo male dicitur. Codex habuit degeneravit pro degenerabit: quemadmodum Equo Maximo, 'Mutavit habenas' Rom. codex, pro 'Mutabit,' sæpeque alibi. Illud autem degenerabit, quod etiam ita nullo apice minus habet Ms. Flor. corruptum est ex degener ambit, cum compendio litera M non ascripta, sed nota ejus supra A posita fuisset. Reliquerat igitur Statius: Nam capit et tantum non degener ambit honorem. Gronov. Diatr. cap. 23.

166 *Macte animis opibusque*] Sic Horat. 'opes' et 'animos' jungit, iv. Od. 4. 'Per damna, per cædes, ab ipso Ducit opes animumque ferro.' Hoc autem votum est Callimachi in clausula hymni in Jovem: Ἀδὲς ἀπερτὸν τε καὶ ἄλβον. *Morell.*

179 *Oscula Pollæ*] Male egit cum muliere hac Papinius, quod non expressit 'uxorne' an 'cognata' aut 'soror' fuerit Pollii. Ambigua enim ea res semper erit, et uno verbo toti consulere poterat. *Barth.*

183 *Solisque cubilia Gades*] Duplicem historiam seu fabulam notat. Gades insulam in fine Bethicæ provincie, versus occidentem, ubi Europa ab Africa dirimitur, noti orbis terminum credidit antiquitas. Hispani hodie Cadiz, et corrupte Caliz, vocant: nostrates, Calis malis. Fuit in hac Insula Herculis templum, et columnæ illæ quæ Hercules nuncupantur ab omnibus celebratæ. Consule Plinium, Suidam, Isidorum, aliosque. In Iberico vero freto Solem occidere, vulgata Poëtarum fabula. Vide quæ notavi ad Theb. i. Recte itaque Papinius *Solisque cubilia*: quin et hodie nostrates Nantæ promontorium hujus insulæ versus occidentem, quod ab incolis S. Sebastiani vocatur, *het eynde der werelt* nominant, quasi mundi metam. Adi eruditissimi Abrahami Ortelii nostri tabulas

Geographicas. *Bernart.*

185 *Albentia tempora*] Nam cum sint tria genera populi, ut scribit Plin. alba, nigra, et quæ Lybica appellatur: alba Herculi dicata est: et ea coronati olim ejus sacra peragebant: sed posteaquam Laurentum germinavit in Aventino, lauro coronabatur. Auctor Varro in secundo rerum humanarum. *Domitius.*

CARM. II. *Propempticon*] Veteres προπομπήν prosecutionem rite explicant; quæ non minus animo fit, quam corpore: ut Tibullus προπέμπει, 'Messalam terra dum sequiturque mari.' Horatius Virgilium I. Od. 3. et Mæcenatem Epod. I. officioso et votivo προπεμπτικῶ. *Morell.*

5 *Grande tuo rarumque damus Neptune profundo Depositum*] Xenophon amicum appellat κτήμα πάγκαρον, heredium fructuosissimum. Alexander M. amicos indigitans, οἱ τοὶ ἐμολοῖτο. de quo Libanius Pseudo-Theo. I. Chria. D. Joan. Evangelista apud Eusebium Histor. Eccles. lib. III. cap. 23. ab Episcopo, ejus fidei adolescentem, τὴν βίην ἀσθεῖον καὶ θερμὸν τὴν ψυχὴν, tradiderat, depositum repetens ait, ἔγε δὲ, ὃ ἐρίσκοπε, τὴν παρασθέντων ἀπόδος ἡμῶν. *Grande rarumque τὸ πλεόντων ἔξιν* in Epist. Amasis ad Polycratem, apud Herod. in Thalia: 'Ἐπ' ἔ τις ἀπολομένη μάλιστα τὴν ψυχὴν ἀλγίστη. *Morell.*

6 *Dubio committitur alto, &c.*] Ne corrigamus alveo, vel dubia alno, ut quidam voluerunt. *Tutus pontus*, fidus, in quo sine periculo quis fertur. Vide Observ. Gronov. I. 2. c. 11.

10 *Fratres Œbalij*] Castorem et Pollicem Laconicos ab Œbalo rege dictos, rege Laconicæ, ejus filia Pyrene, audita Chæcreæ morte, lachrymis fontem dedit Pyrenem, ut scribit Pausanias, invocat tanquam stellas salutare Metio navigaturo: rogatque ut excludant Helenem sydus tempestuosum. *Domitius.*

11 *Sororis Iliacæ*] Helenæ raptæ a

Paride Trojano. *Cessit*] In sortem venit. *Secundi regni*] Maris: nam primum cælum est. *De Doridos antris*] Nam Nereides fundum maris tenent in specu, habitantes apud Nereum patrem. *Baianos sinus*] Rogat numina ut Baias se recipiant et Puteolos; nam illic erat navis qua erat discessurus Metius in Alexandriam. Ea annonam attulerat ex Ægypto; nam in urbem inde sæpe annona immittebatur. Martial. 'Mitte tuas messes, accipe Nile rosas.' *Idem.*

22 *Pharium annum*] Annus hic pro annona, et apud Claud. de Bello Gildonico: 'Pensabam Pharium Getulis messibus annum.' 'Pharius' ergo 'annus' est annona ex Ægypto, de qua Plin. in paneg. et fuse Lips. Elect. I. ubi etiam citat hunc locum, Demster. Collect. Antiq. lib. VII. cap. 38. Casaub. ad Sueton. August. cap. 98.

24 *Sparit Tyrrhenæ*] Promontorium Miseni infame naufragiis erat. Libabant itaque Palladi, quæ inibi colebatur, nautæ, periculo maris defuncti. Vide notata mihi ad Theb. I. De Mareotici vero vini præstantia velim te consulere Strabonem. *Bernart.*

29 *Moderamina*] Periphrasis est anchoræ. *Domit.*

30 *Sint quibus exploret rupes gravis are Molorchus*] In illo Cod. Adrian. Turnebi αἰτρογράφος insignito, quo Stephani ejus filii, Senatoris clariss. benignitate uti sumus, pro arte reponitur, *are*, ἀνερδοιδωτός, et ἀντὶ τοῦ *Molorchus*, *Molybdus* de plumbo; vel *Bolochithus*, vel *Molochithus*, de pondere, quod jaci soletur in profundum: vel *Hermateleuchus*: quarum suspicionum, ut eas vocat, rationem adfert Advers. lib. XXVIII. et XXXIV. ubi ingenue fatetur τὸ *hermateleuchus* magis animo arridere; pro instrumento vel ferramento quo scopuli et murices, teniæque cæcæ et sub aqua latentes deprehendantur: quod hic versus de Proreta scriptus esse videatur, qui in

prora et ventos captat, et scopulos ripesque explorat. Lil. Gyraldus lib. de Navigiis, cap. 12. monet alios legere malle *Molorchum*, quasi *μολυβδον ὀρθον*, *plumbum rectum et perpendicularum*, quod ad explorandam aquæ altitudinem adhibeatur, ut *βολις κατὰ πειρατηρία*. Sunt qui per *Molorchum* potius denotari dicant rei navalis peritum. Ita *gravis* esset *δεῦδος* non *βαρὺς*. An alicujus palato sapiet *Bolarchus* a principatu et regimine bolidis? Quænam harum *κυρία δόξα* censebitur? *Morell. Molorchus*] Quia in vetustissimis editionibus *Molochus* legitur non *molorthus*, verius mihi visum est, *Malachus* esse proprium cuiusdam navarchi seu proretæ nomen, qui *Molochus* dictus fuerit seu *Malachus*. Sic invenio exstitisse quendam Atheniensium navarchum, *Malachum* nomine, apud Justinum lib. xvi. Sed et Strabo cuiusdam *Malachi* mentionem facit. Et hinc fortasse per contractionem, Syrorum *Malchus* natum, sicut a 'Proculus,' 'Proclus,' &c. Quis ergo neget ex nautica pube Syrum quendam fuisse rei navalis peritum, cui *Malachus* nomen seu *Molochus*? Sed Latinitas non videtur admittere, ut vir præditus arte aliqua dicatur *arte gravis*, sicut contra aliquem recte 'virtute' aut 'pietate gravem' dicimus. Huic difficultati responderi potest, *τὸ arte* non referendum esse ad *gravis*, sed ad *τὸ exploret*, quod præcesserat, ut scilicet, *arte exploret, gravis molochus*. Sed, ut verum fatear, duriusculum hoc est, unde perplacet mihi sententia Claris. Viror. Dan. Heinsii, qui censebat *Molochum* hic non navarchi aut proretæ nomen esse, sed urinatoris, cuius proprium munus erat fundum petere, et scopulos ripesque explorare. 'Urinari' enim est submergi. Atqui proprie convenit urinatori, ut dicatur *arte gravis*. Nam cum quilibet imperitis ejus artis pondere suo et gravitate ad fundum feratur, soli

urinatores eleganter hoc *arte* facere a poëta dicuntur. Ergo *arte gravis*, est urinator qui *arte* mergitur. *Molochum* autem temporis illius urinatore Synecdochice pro urinatore quolibet poni non est dubitandum, et hic mos est Poëtis, Juvenali imprimis et Martiali familiaris. Ita in re simili Socrates de libro obscurissimo Heracliti, aiebat Natatore 'Delio' opus esse ad explorandos sensus ejus nimium abstrusos et profundos. Erat enim 'Delius,' urinator ejus sæculi, ut *Molochus*. Vim proverbii non viderunt qui interpretati sunt. Ut autem præsens locus rectius intelligatur, notandum est Poëtam singulas Nereides extra aquam in aliqua navis parte constituere, et omnia nautica officia ipsis Nymphis tribuere, quod legenti patet. Cum vero proretæ munus esset, bolide fundum prætentare, aut ejus loco urinatore emittere ad explorandas rupes; hoc jam Nereidibus tribuit, ut illæ *τὸ βολιδος loco, Molochum, arte gravem*, hoc est *ἐν τεχνον κολυμβητην* emittant, qui exploret rupes. Cnm dixit, *exploret*, respexit ad instrumentum quod *κατὰ πειρατηρίαν* ab Herodoto vocatur, cuius loco erat urinator, verus *κατὰ πειρατήν*, quasi dicas *exploratore*. Gevart. *Sint quibus exploret, &c.*] Scripsit Statius: *Sint, quibus exploret lino gravis alta molybdia*. Dictio *rupes* semper suspecta fuit. Pro ea in Florentio legitur *primo*. Sed hanc mutari malim in *lino*, quo sc. *molybdia* in mare demittitur. Nam cum Let N in M coaluissent, hoc modo *Imo* inep-tus librarius *τὸ L* pro nota vel Latini numeri accepit, et *primo* reddidit. *Arta* pro *alta* deinde *arte* correctum est. *Moluptis* autem pro *molybdia* videtur olim scriptum, quod facile fuit in *molorchum* mutari. Vocarunt olim instrumentum mari explorando *μολυβδία*, quia plumbum habebat assum-tum in extremo. Vide *Gron. Dialr.* c. 27.

36 *Qui perdidit inguina*] Cujus pars inferior versa est in piscem. Duo enim Glauci fuerunt, uterque Bœotius: alter discerptus ab equabus ad Pothniam. Virg. meminit, et Strabo: alter Anthedonis filius in balenam conversus. Anthedon oppidum Idumææ Palestinæ, ut scribit Plin. ejusdem nominis oppidum Bœotiæ, ab Anthedone patre Glauci, de quo Hom. II. B. *Cum matre*] Matuta seu Leucothea. *Vestras*] Patriam vestram. Nam Ino et Palæmon Thebani fuerunt. *Palæmon*] Idem Portunus. *Amphionæ Phæbeium*] Citharædum, id est, res Thebanas, quarum auctor et conditor Amphion fuit. *Et pater Æolio*] Æolus Hypotæ filius snmta uxore Lippari filia Æolidibus insulis imperavit, in hospites perhumans. Velis nti nautas docuit. Ad eum divertisse Ulyxem scribit Homerus. *Paretoniis*] Ægyptiis Paretonium civitas et portus ingens quadraginta fere stadiorum, ab aliis Amonia vocatur, ut Strabo scribit. A Catabathmo distat non-gentis stadiis: vel, ut Plinius metitur, septuaginta milibus passuum. *Domitius*.

51 *Increpat: ecce meum*] Ms. Senensis, Rom. et Venetus Codex: *Increpat, inde meum*. Eodemque alludit Flor. qui unde. Probo sane. Perquam elegans usus particulæ pro nunc vero, ab hoc momento, enimvero, jam. Scaliger et Rutgers. *vide*. *Primo congressus inde*. Locutio vocibus brevis, sensu copiosa, pro a primo congressu incipientes continenter postea ostendamus. Dein scribe: *quævis monet omnis horror*. 'Monere, monitus,' propria verba de auguriis, oraculis, prodigiis, omnibus, somniis. Gronov. *Diatr.*

61 *Quis rude*] Detestatio navigationis, in qua et Horatius mortalibus succenset, et Propertius, demum Claudianus. Antea non nisi ratibus navigabatur inventis a rege Erytra in Mari Rubro. Jason vero primus

longa navi navigavit, ut Philostephanus auctor est: et scribit Plin. *Domit. Quis rude, &c.*] *Abscissum æquor animantibus* est præclusum et prohibitum *rois νεφούς*: vel si mavis *abscissum æquor factum iter animantibus*, est iis, quos terra et aëre provida natura contentos esse voluerat, nec concesserat sub aquis durare posse, *solidæ telluris alumnos*, ut loquitur. *Pelagoque immisit hiantes*, est respirantes. Antecedens positum pro consequenti. Est enim 'hiare' proprie recludere os ad respirandum, neque sine hiatu, qui vel fit ore, vel est in naribus, attrahitur vel emittitur spiritus. Gron. *Diatr.* c. 27.

65 *Pelion Ossæ*] Æque oppugnant, inquit, Dei ordinem, qui terram mari confundunt navigando, quam qui congestis montibus voluisse cælum ascendere dicuntur. Nota omnia. Vide Philonis lib. de Confusione Ling. Hieron. Magii Miscell. lib. I. cap. 4. 66. *Bis pressit Olympum*] Quia mons ille altissimus duplicibus eum aliis cumulatum dicit, ut eo nempe citius sic in cælum penetraretur. Potest etiam bicipitem Olympum, poetica licentia fingendi omnia. *Barthius*.

Anhelantem Olympum] Sub pondere. Olympus quatuor fuisse accepimus. Et Strab. observavit, quorum duo sunt: alter Idæ Phrygiæ ad Antandri ora, ubi Sophocles Menelaum ita Agamemnonem alloquentem introducit: Tu hic consistens ad Idæam tellurem ex Olympo greges cogens immola tibi sonitu. Alter in Mysia quem Plin. scribit quoque dictum fuisse juxta Olympenam civitatem. Tertius in Thessalia, de quo nunc loquitur. Quartus in Lesbo insula. *Domit.*

72 *Et fulmina plura Tonanti*] Inepite Domitius: 'Plura fulmina, id est frequentiora, quam si mortales nunquam æquor intrassent.' Usus comparationis, defecta parte, imprimis amatus Statio et reliquis illius ævi.

Gronov. in Diatrib.

76 *Plas*] Pliades, ut antiqui astrologi scribunt, filiae fuerunt Atlantis et Pleiones septem, quibus per Bæotiam iter facientibus Orion vim inferre voluit: sed cum fugissent, septem annis eas insecutus est; nec potuit reperire. Jupiter puellas miseratus, in cælum transtulit, ad caudam Tauri. Vergiliæ a nostris appellatæ quod post ver appareant: quod tempus quoniam initium navigationis est, Pliades nonnulli dixerunt: a *πλέω* quod est *navigare*. Earum ex ortu ætas significatur, occasu hyems. *Tunc nubila*] Tunc tempestuosa facta est cum ante non esset. *Pecus Olenium*] Capellas et hædos Olenios intelligit, sydus tempestuosum. Ægium enim oppidum, non procul ab Oleno Arcadiæ oppido locus est, ubi capra, a qua nomen accepit, Jovem nutritivum lacte. *Domit.*

78 *Iusta queror*] Merito, inquit, damno audaciam navigandi: vel ex hoc quod navigaturus est Celer mens. *Tot timores*] Vectoris; timores appellat ob discrimina tempestatis. *Idem.*

85 *Lucani maris*] Tyrrheni. Nam inde solvebat: atque ita sigillatim et ex ordine maria nominat, per quæ navigaturus est Celer, contendens in Syriam. *Num torva Charybdis*] Nam ex Tyrrheno Siculum ingrediebatur: ubi in freto est scopulus Scylla et Charybdis mare vorticosum: ut scribit Plin. Scylla, ut Acusilaus scribit, Phorci et Hecates filia. Homerus Erati matrem fuisse tradit. Hæc, ut Homerus in duodecimo Odysseæ scribit, monstrum fuit duodecim pedibus, sex cervicibus, totidemque capitibus; et ut ille ait *δεὸν τέλωρ* Charybdis vero, ut idem est autor, scopulus inferior sub caprifico ter fluctus absorbet quotidie et revomit. *Idem.*

87 *Quos tibi currenti*] 'Ferre mores' dixit, pro in ordinem redigi, le-

gem pati, quietem, tranquillitatem, modestiam assumere. Vide Gron. Diatr. c. 29. *Adria mores*] 'Mores Adriæ,' vocat 'naturam' et affectiones ejus maris. Græcis *ἥθος* dicuntur. Errant autem illi qui verbum Latinum *mores* non tam late patere dicunt, quam Græcorum *ἥθος*, illudque tantum ad consuetudines, affectionesque hominum astringunt; nam et de cæteris animalibus, adeoque etiam de inanimatis dicitur, ut hic apud nostrum 'mores Adriæ' dicuntur et apud Tibull. lib. iv. ad Messal. 'Mos Charybdis.' Virgil. Georg. i. 'Varium cæli prædiscere morem.' *Gevart.*

88 *Carpathio*] Hoc mare inter Rhodum et Ægyptum interjacet: ita appellatum a Carpatho insula. Plin. Carpathos, quæ mari nomen dedit. *Quali aura*] Hoc est mare Syrium, quod demum est ingressus Celer. *Deris*] Mare. *Blundia*] Quæ olim favit. *Furtis*] Raptui. *Juenci*] Jovis conversi in taurum. *Agenores*] Qui rapuit filiam Agenoris Syrii. Quamvis Herodotus eam raptam scribat a Græcis Cretensibus: et abductam in Cretam, Eusebius scribit eam fuisse Phœnicis filiam, compressam a Jove, nupsisse Asterio regi Cretensium: indeque natos, Minoem, Rhadamanthum, Sarpedonem. *Domit.*

92 *Cimmeriumque chaos*] Cimmerii in Italia apud Baianum et Avernum sinum fuere, subterraneis domiciliis habitantes, in quibus tota die delitescabant, noctu tantum ad latrocinia egressi, ut refert Strabo. Festus vero regionem totam eminenti jugo circumdatam scribit, quæ neque matutino, neque vespertino tempore Sole contereretur. Fuere et Cimmerii Bosphorani, de quibus Hesiodus lib. iv. et a quibus montes super Albaniam Cimmerii dicti Ptolomæo, tabula Asiæ secunda. *Bernart.*

98 *Nihil juratus*] Hoc est ex historia quam Thucydides in primo scribit.

Ait enim principes Græcæ secutos esse Agamemnonem non tam jurejurando addictos quæ obligati erant Tyndaro patri Helenæ, quam Agamemnonis opibus. *Domitius*.

101 *Isi Phoroneis*] Inemendati codices modo *ipsa* modo *ipsi* proferunt. Nos *Isi* scribimus; nam invocatur Isidem numen Ægypti, cui Celerem commendat. Hæc antea Io dicta Inachi filia fuit: et Inachum flumen Bosporum dixit Eusebius. *Phoroneis antris*] Argivis. Phoroneus, ut Eusebius, regum antiquissimus Argis regnavit, filius Inachi et Niobes. Alii Niobem fuisse filiam affirmant, prius judicia et leges conscripsit. Hujus filii fuerunt Io et Spartus, qui Spartam a suo nomine condidit. *Stabulata*] Cum erat bos. *Domitius*.

103 *Multiseno sistro*] Instrumento Isidi peculiariter adscripto. De eo ex poetis et Apuleio jam dixit, hoc etiam loco illustrato, Joh. Passeratius ad Propert. lib. III. Eleg. 11. Speciem ejus depictam dedit Stephanus Claverius comentario ad Persii Sat. pag. 208. *Bartk.*

108 *Favunda licentia*] Doce, inquit, eum res mirandas Ægypti: in primis quare tantum inundet Nilus. *Domitius*.

110 *Cecropio stagnata luto*] Siculis gerris vaniora sunt, quæ de *Saitico* Nili ostio hic commentus est Domitius. Per 'Cecropium lutum,' Poëta innuit 'murum hirundinum,' ita dictum, quod hirundines eum exundanti Nilo opponant. Est enim hirundinum species in Ægypto, quæ a Nili ripa, in qua assidue versantur, Plinio 'ripariæ,' a Marcello Empirico 'ripariolæ,' nominantur. Hirundines illæ in ipsa etiam ripa nidos suos construere solent, eosque tanquam aggeres quosdam atque obices contra Nili impetus opponunt. Vide Plutarch. lib. de Fluvii et Plin. lib. x. Dixit autem Poëta 'Cecropium lutum,' quia etiam pueri norunt Proc-

nen Atheniensis regis filiam in hirundinem, notissima fabula, conversam esse. Cecrops autem primus Athenarum conditor fuit. Recte etiam dixit 'stagnatam ripam,' quia Nili aqua in ea continetur, nec effluere potest. Ita et Silius libro x. 'stagnantes ripas' dixit. Beroald. in Annotat. ait Francis. Puteolanum præceptorem suum primo omnium hunc locum ita esse interpretatum. *Gervart. Cecropio stagnata luto*] 'Stagnans aqua' proprie, quæ non liquide manat, sed stat paludosa, multo limo crassa et turbida. *Stagnata* non est, in qua perpetuus latex subijcitur, irremisso fonte profluens, ut Barthius Advers. lib. xxxvii. cap. 7. putat, sed simpliciter limosa aqua inundata. Naturam soli, ubi hortus colitur, vult neque siccam, neque paludosam, sed habilem, pinguem. Unde Nilus 'stagnare' dicitur. Vide Gronov. Diatrib. *Invida Memphis*] Existimo Memphim hic 'invidam' dici propter summum odium ac similitudinem quam Ægyptii inter se mutuo exercebant, ortam ob diversitatem Deorum, quos quisque locus colebat. Auctor est enim Diodorus l. II. cum Ægyptii frequenter in suos principes conspirare solebant, cujusdam eorum regis consilio factum esse, ut diversorum animalium cultus diversis civitatibus tribueretur, hocque pacto, cum illæ in religione ac Deorum cultu minime convenirent, ideoque gravibus odiis a se mutuo dissiderent, aliæque aliarum superstitionem contemnerent, non possent concordēs unanimesque in principes suos conjurare. *Lasciviat ora Canopi*] De Canopæorum luxuria eleganter Strabo lib. xvii. 'Canopismus' proverbialiter dictus est pro petulantia et immodica lascivia. *Gervart.*

112 *Cur servet Pharias*] Næ multum Domitio debet Charon portitor Lethes, cui janitoris etiam munus assignavit, modo ne id stomachum mo-

veat Cerbero. cum hic 'Ingens janitor antro Æternum latrans exangues terreat umbras.' et Charon ipse conqueritur de Hercule, quod 'Tartareum ille manu custodem in vincla petivit Ipsius a solio Regis, traxitque tremementem.' Nunquid vero in comitatu pompatico Isidis fuit 'latrator Anubis?' quin Deorum custos fidissimus habebatur, ut canis hominum. *Morell.*

113 *Vilia cur magnos*] Ad Egyptiorum vanam superstitionem, qui et bovem, et crocodilum, et alia animalia, Deos denique canino capite effigatos colebant. *Bernart.*

114 *Præsternat*] Nam moriturus phœnix facto rogo ex variis odoris concussu alarum incendit: nascitur vermiculus ex cineribus; unde alter phœnix crescit, qui primum reddit justa phœnici mortuæ, defertque totum nidum in Panchaiam ad Solis urbem, eamque in ara collocat. Manilius docuit, repetit Plin. *Virar*] Nam ut Manil. auctor est, vivit annis sexcentis sexaginta: et cum hujus alitis vita magni anni fit conversio. *Domit.*

116 *Mergat adoratus*] O cantum Apis Majestatem, si ita se sacro Nili fluvio mergeret, ut haustus non duceret ullos, sed a potu plane temperaret, prout ei præscriptum erat a sacrificiis. non quod aquam Nili pollutam vel profanam esse censerent, sed ne 'fibris increseat opimum Pingue,' ait Pers. Sat. III. Sic enim cavent 'affligere humi divinæ particulam auræ.' Atque ita Plutarcho placet *περί Ίσιδος*. *Morell.* Vide Herod. Diod. Plin. Frid. Lindebrog. ad Ammian. lib. XXII. Joh. Selden. De Diis Syris lib. I. cap. 4. &c.

117 *Ad manes Æmathios*] Ad tumulum quidem Alexandriæ: nam in urbe Alexandri circuitus quidam erat, in quo regum sepultura erat et Alexandri. Nam Ptolemæus Lai filius Alexandri corpus Perdicæ abstulit,

qui ex Babylone deferebat: detulitque Alexandriam, eique parentavit prius in aureo alveolo: quem Coccas vitreo supposito rapuit, ut ante diximus. *Duc ad Æmathios manes*] Id est in Alexandriam, ubi est corpus Alexandri Æmathii seu Macedonici. *Domit.*

119 *Anguiferamque domum*] Duc, inquit, o Isi Metium etiam Necropolim: ubi anguibus extincta Cleopatra. *Blando veneno*] Locus distat ab Alexandria 30. stadiis, ubi Cleopatra vel aspidis morsu, quod Plutar. refert, vel delibutorio veneno, quod Strabo tradit ex quorundam sententia, se necavit in vinculis. *Actias*] Patronymicum affectatum pro Cleopatra quæ ad Actium victa fuerat. *Ausonius catenas*] Nam se interfecit, ne in potestatem Augusti veniret. *Catenas* dixit, quoniam regum vincula erant catenæ e collo pendentes cum ducebantur in triumphum. *Domitius.*

124 *Notus adhuc tantum, &c.*] Ita moris erat ab Augustæ ævo, qui 'liberis Senatorum, quo celerius Reip. adnescerent, protinus virili togæ latumclavum induere, et curiæ interesse permisit.' Consule Suetonium. *Bernart.*

136 *Bactra*] Narrabis, inquit, et describes loca in quibus fueris. Bactri populi quorum Zariastes oppidum est. Idem postea Bactrum dictum a flumine. Plinius auctor. Zeugma a Seleucia Syriæ ad nostrum littus distat centum viginti duorum passuum milibus: oppidum ita appellatum, quoniam Alexander ibi pontem in Euphratem juxxerit: nam *Σευγρόω* Græce, Latine significat jungo: quod Plinius Nat. Hist. lib. XXXIV. ostendit. *Domitius.*

139 *Iterata purpura*] Dibapham intelligit, id est bis tinctam: quæ gratior erat. *Plinius.* Huic successit dibapha Tyria quæ in libris denariis mille non poterat emi. Hac Lentu-

lus Spinter Ædilis Carulis primus in prætexta usus improbabatnr. Verba hæc accipit Plinius ex Nepote Cornelio, qui divi Augusti principatu obiit. *Idem.*

142 *Ast ego, devictis, &c.*] Perperam Domitius. *Devicti Pelasgi* sunt, qui ad Thebas occubnere, quos cum sepultura arceret Cæro, Thesei armis impetitus et cæsus est, illi iusta acceperunt. In seq. vs. 'includere' claudere est. *Quæ pagina mihi claudat Thebas* est, quid in Eschatocollio Thebaidos scripserim, quid cecinerim in summa scheda, quo modulamine finierim Thebaida. 'Cum pagina inclusit partes ridendas,' est cum ea pagina acta est, finita est, quæ ridendas partes inducit, in qua exodion scriptum est. *Gron. Diatr. cap. 29.*

CARM. III. *Lachrymæ Hetrusci*] Non ausus sum mutare. Bini tamen illi scripti: *Consolatio ad Claudium Etruscum.* Gron.

3 *Niveoque insignis amictu*] Ambigunt docti, cur niveo amictu, ad exquias, Pietatem Papinius vocet, cum ex Halycarnassæo, Varrone, Valerio aliisque constet, atram vestem in luctu sumptam: ac sunt in eo ut concludant, variatum hac in re apud Romanos: priscis temporibus nigra veste in luctu usas etiam mulieres. At sub Imp. post tot genera reperia colorum, spretum contemptumque colorem album, adeo ut nota luctus fuerit superbo sexui eum induisse, et sane Plutarchus, Herodianus etiam lib. iv. simile quid innuunt. Ceterum non Apuleius solum, notatum aliis, sententiam hanc oppugnat, *matronam flebilem fusca veste* describens, sed Julius Paulus noster Recep. Sent. lib. i. cap. de Sepulchris et Lugen-dis, plane evertit. 'Qui luget,' inquit, 'abstinere debet a conviviis, ornamentis, et alba veste.' Ego me solvo iudicato isto, et ampliandum iudicium sentio, at verecunde contra

virum eruditum credo, non habuisse Papinium oculos ad luctum, sed ad solennem Deæ cultum, quam non tam ad funus vocat, quam ad celebrandam Hetrusci pietatem singularem. Quare et Deam eo habitu vult venire, quo aureo sæculo conspici fuerat solita: *niveoque insignis amictu, &c.* Bernart.

16 *Matris*] Illustratio Virgiliani illius, 'Pulsatusve parens.' *Pulsare, ἀρρεσθαι, βιάζεσθαι, αἰεὶ τῷ, Plato* Iæg. lib. ix. 'Fessus pater,' longævus et 'inutilis annos.' Autor Thebaidis Lat. 'Cæci parentis regimen et fessi unicum.' Morell.

22 *Ad flumina Lethe*] Lethe fluvius Inferorum. Lethe item fluvius in Hispania: quem antea Lineam appellabant. Hujus meminit Strabo, addita etiam historia cur Lethe appellatur. Silius carmini inseruit. Letheus præterea fluvius in Asia juxta Magnesiam labitur. *Domit.*

23 *Elysia gaudete domus, &c.*] Hæc qui attente legerit, de interpretatione nostra ampliusne deliberabit? non lugere, sed gaudere, qua superiores, qua inferos vult Papinius, et sic uti Pietatem alba veste vocarat, ita hic aras coronari vult, ex recepto in publico privatoque gaudio ritu. ipse Statius ad Julium Men. ob prolem: 'quæ festos cumulare altaribus ignes, Et redimire chelyn, postesque ornare juberet.' Tibullus: 'Sertaque de sanctis deripuisse focis.' Bernart.

38 *Munera non arsuræ*] Eternitatem carminis pollicetur et sibi portendit. *Me monstrante*] Testimonia mei carminis. *Flere parentem*] Et hic et antea indicavit Sylvam, quam composuit in epicedion funeris paterni, esse multis diebus elaboratam, et vix tandem editam: cum hic se patrem flevisse dicat, et in quinto tandem eam Sylvam collocaverit. *Domit.*

43 *Non tibi*] Aversio est ad patrem mortuum: quem laudaturus diluit

primum quod maxime obstabat. Nam servus fuerat: quam ignominiam multis exemplis et rationibus Papius levare nititur. *Idem.*

50 *Regibus omnis Terra*] Paraphrasis Gnomes Horatianæ: 'Regum timendorum in proprios greges: Reges in ipsos imperium est Jovis.' Ex hoc Sophocleo in Ajace *μαστιγοφόρος*, *Lorario*: *Καὶ γὰρ τὰ θεῶν καὶ τὰ κερπεράρα Τιμὰς ὀρεῖται.* Et gravia quæ sunt, quæque sunt immania, Cedunt honori. Ut eleganter Jos. Scaliger interpretatur. *Morell.*

54 *Et vago*] Luna quæ videtur vagari arbitrio suo, et tamen servit; nam plenilunium non fit; nec ipsa potest implere orbem suum imminutum, nisi certa temporum lege, cui servit. *Domitius.*

58 *Fistula Phæbi*] Nec pūduit Phæbum sumere fistulam more pastorum: et custodire armenta regis Admeti in Thessalia, cui serviebat ad Amphrysum. *Idem.*

59 *Sed neque*] Eum laudat a patria, quod quamvis servus esset, tamen non venerit ex Barbaris, ex Dacis, Getis, Cappadocibus: unde alii servi mitti solent: sed ex Smyrna oppido nobilissimo Ionæ. Quo *Lydius intrat Bacchus*] Tmolus ante Timolus dicebatur, utrumque in usu apud poetas Ovidium et Silium. Mons *Lydiæ* vitibus consitus, et vini generositate nobilissimus: inde etiam labitur Pactolus. Aptè poëta, ut carmen variet, ait Bacchum descendere in Hermum fluvium, ut ibi aurato illius limo sua reficiat cornua. *Idem.*

69 *Proximus hæres*] Caligula, qui Tiberio successit. *Idem.*

77 *Senior demissus, &c.*] Suspicio scripsisse: *senior emissus*; ut in Hercule Epitrap. 'Cetæis emissus in astra favillis.' In patrem: 'seu membris emissus in ardua tendens.' Salvum præstat versum Virgilius: 'ubi-que pavor et plurima mortis imago.' Rursusque: 'Et furiis agitatus amor

et conscia virtus.' *Gronov.*

80 *Promeruisse datur*] Id est, dicitur. 'dare sententiam' pro 'dicere' et 'ferre.' Modestinus Jurisconsultus LXXVIII. D. de Re Judic. 'Duo iudices dati diversas sententias dederunt.' et Paulus L. lvi. § 1. D. De Evict. 'et contra me data fuerit sententia.' Immo simpliciter 'dare,' eadem notione. Ulpianus L. xxv. D. de Liber. Caus. 'Si enim liquebit contra libertatem dabit.' Tacitus lib. 1. 'Ita secundum Messenios datum,' id est, 'pronunciatum.' *Bernart.* *Arkas*] Mercurius, inquit, servit Jovi, non pluribus. *Juno potitur*] Juno sola utitur ministra Thaumantide, id est, Iri: quæ quoniam cum admiratione quadam oritur, ut scribit Macro. et Cicero, dicta est Thaumantis filia: nam *θαύμα* significat *miraculum*. *Tu*] Tu vero. *Toties*] Quater. *Integer*] Illæsus. *Domit.*

86 *Jam creditur uni, &c.*] Totum hunc locum more suo imitatus est Claudianus in Panegyrico Manlii Theodori: 'Huic sacræ mandantur opes,' &c. Quærun interpretēs, quo nomine munus hoc appellatum sit, quod tam late hic descripsit Statius. Sunt qui 'Præfecturam ærarii' intelligant. Sed eos refutat vel solum epitheton, *Sanctarum*, illud enim proprie ad Imperatorem spectat, cujus res omnes familiares solenni titulo, 'sacræ' dicebantur. Hinc 'sacram domum,' 'sacrum latus,' 'sacros vultus' alibi dicit Noster, ubi de Domitiano agit. Itaque 'Dispensatoris' munus hic notari censeo, sic enim in Constitutionibus vocantur, qui Principum pecunias curant, thesaurorumque administrationem gerunt. Labente Imperio hujusmodi muneribus præfecti dicti sunt 'Comites sacrarum largitionum,' sub quibus erant 'Præfecti Thesaurorum,' 'Comites metallorum,' aliique. Erat et 'comes rei privatæ' dictus. De quibus omnibus vide Notitiam Imperii, et Cas-

siodorum. Hoc ergo munus est, quod Noster Hetrusco et Claudianus 'Manlio Theodoro' tribuit. Et hic est ille 'Manlius,' qui falso hactenus 'M. Manilius' dictus est, auctor illius Astronomici quod hodie exstat, quem omnes hactenus eruditi, etiam maximus Scaliger suis in illum Commentariis, magno sane errore Augusti tempore floruisse et scripsisse existimarunt, cum pene quadringentis post annis Theodosii nimirum, ejusque filiorum Arcadii et Honorii tempore floruerit, ac Claudiani coætaneus fuerit, quod quidem primum a nobis est observatum. *Gervat.*

89 *Ejectat Iberia fossis*] Attentum lectorem non fallat vitium, neque enim aurum ejicitur, sed labore eruitur. inducor ut rescribam: *electat Iberia fossis, ab elicit.* Ceterum de Metallis Hispanicis consule Plin. xxxiii. cap. 4. Lucanus lib. vii. 'Quidquid fodit Iber, quidquid Tagus extulit auri.' *Bernart.*

91 *Area Nilî*] Annonam etiam ex Nilo et ex Ægypto servabat.

92 *Mernus scrutator*] Uniones et margaritas significat, quæ ab urinantibus colliguntur. Indicus maxime has mittit Oceanus circa Arabiam in Persico sinu maris Rubri. *Domit.*

93 *Pecuarie culta Gulesi*] Intelligit lanas Tarentinas. *Perspicuaque nives*] Crystallina pocula. Plinius lib. xxxvii. cap. 2. *Massylaque robora et Indi Dentis honos*] Mensæ citreæ, cujus pedes ex ebore. Massylia, vicina provincia est Maris, apud quos plurima arbor citri, (dixi Tiburtino Manlii,) ut non mirum sit eam pro Mauritania poni: quam et Virgilius pro Africa posuit, *Æneid.* lib. vi. *Bernart.*

100 *Romana pila*] Exercitus omnes Romanos, eorumque præfectos dicit. Laborant docti in 'Pili Romani' figura inveniunda; eumque Josephi Scaligeri fere ultimum literarium laborem fuisse dicunt. At cura ea su-

persedere posse faciunt nummi Vesteres, qui telum hoc perspicue spectandum exhibent. Ex iis unus est, quem Jac. Gutherius proponit de Jure Pontificali Vet. Rom. lib. iii. c. 16. p. 329. *Barthius.* *Quid alti Undarum cursus*] Id est, quantum impendendum sit purgandis alveis Tiberis et aliorum fluviorum. *Domit.*

104 *Qua Divum*] Et quantum impendendum sit pro statnis Deorum instaurandis. *Scriptum*] Percussum et signatum. *Moneta Ausonia*] Signatum in Flavios nummos et numismata Romana. Qui primus ex auro denarium signavit, latet auctore incerto. Servius quidem rex æs primus signavit, argentum vero signatum est anno urbis quingentesimo octogesimo quinto, Fabio consule, annis quinque ante primum bellum Punicum. *Idem.*

108 *Sed jura tamen*] In tantis, inquit, laboribus, cogitasti tamen de uxore ducenda non magis tuæ voluptatis causa quam ut procreares clientem Imperatori. *Idem.* *Mentem vincere, &c.*] Venerem incipere a conjugio. Ita suos principum institutores laudat Claud. Stilicon. lib. ii. Hinc fuit ut primos, &c. *Barth.*

111 *Genus*] Hetruscum ipsum servitatem servisse supra dixit. Non ergo videbatur in Hetrusca genus laudaturus. Sed cecinit eandem cantilenam mox, Nec vulgare genus. Nobilis igitur conjux ducta Hetrusco. Quam a meriti vocabulo Hetruscam nominat. Sic infra, vs. 207. *Id.*

113 *Sed decus eximium, &c.*] Distinctio ponenda post *imago*, non post *vultibus*. Dein pro *haudquaquam* scribendum: *haudquaquam*. Rom. codex: *haud nunquam. rō sed non vulgari usu pro 'tamen' ponitur.* *Gronov. Diatrib. cap. 30.*

116 *Ausonios enses*] Quod munus hic notet merito ambigas, præfecturam prætorii an cubiculi an armorum custodiam. Puto per *Ausonios enses*,

Statium intelligere arma publica, quæ in armamentario fieri et reponi solebant, cui loco qui præficebatur armorum custos vocabatur, ut in veteris inscriptione apud Renardum 1. Conject. 'V. F. C. Virius Sabinus Veteranus armorum custos leg. 1. xiv. Gem. Vict. D. M.' Domitius tamen nihil aliud in his verbis Statii interpretatur nisi consulatum, cui adversari non audeo: sed neque P. Fabro qui i. Semestrium jus gladii et merum imperium præsidis provinciæ aut præfecti prætorio exponit. *Cruceus. Mandataque fidus, &c.*] Mandata signa eleganter dicuntur, quæ feruntur alienis auspiciis et pro ultione alterius. vid. *Gronov. Diatr. cap. 30.*

134 *Spargere: collectaque*] *Lege collataque.* Studium et felicitas Papinii perpetua in quavis re propria et sua phrasi explicanda. Tales 'ferre,' 'conferre' de muneribus functo aut rogo donatis. Item: 'quos nunc ego confero questus.' *Gronov. Diatr. cap. 32.*

138 *Illum et qui*] Sequentes versus obscuros et implicatos in hunc tandem sensum explicavimus: Vespasianus, inquit, qui prolem habet in cælo et in terris: in cælo Titum, in terris Domitianum: cum de Judæis triumpharet, exercitumque victorem honore et muneribus prosequeretur, Claudium Etruscum in numero aliorum militum habuit, quamvis ei bello non interfuisset: quoniam absens multa quæ illuc pertinebant curaverat: et quamvis obscuris parentibus esset, tamen minorem numerum et honoris partem non habuit. Eundem quoque equitem fecit, cum ordines recognoscere. *Nunc temperat*] Relatus est in numerum deorum.

139 *Progeniem partitus*] Titum in cælo, Domitianum in terris. *Domitius.*

140 *Latius Idumæi donavit*] Vitiosa interpunctione sublata, totum locum sic restitui. Sensus: Vespasianum, dum de Judæis triumpharet, exerci-

tumque victorem muneribus prosequeretur, Claudium Etruscum in aliorum militum numero habuisse, licet bello non interfuisset, et ex servis oriundus foret. *Bern.*

144 *Mutavitque genus*] Multum certe debet Calderino Claud. hic Etruscus; nam cum ille conditione servus fuerit, ut ex superioribus patet, Calderinus tamen ex hoc præsentī loco: *celso natorum æquavit honore.* Ait illum pari honore affectum a Vespasiano ac filios ejus Titum et Domitianum. At longe alia Statii mens, Vult enim Etruscum a Vespasiano jure trium liberorum donatum. Nam 'natorum honos' hic est jus trium liberorum, quod etiam peculiariter 'honos' appellatum fuit. Unde Græcis dicebatur *τῶν τριτῶν ἀνδρῶν.* *Æquavit*, ergo idem hic est, quod pari jure, iisdem præmiis et immunitatibus eum affecit, quibus ille gaudere solent, qui tres liberos procrearunt. *Gerart.*

145 *Exiit et celso*] Corruptissimum locum sanavit divina emendatio maximi Salmasii: *et celse natorum.*

147 *Sine labe*] *Sine nube*, perturbatione scilicet felicitatis et successuum. Vide nos ad Claud. de Bello Getico, et de Laudibus Sereni. *Barth.*

152 *Et imperio*] Nunquam imperio meo ostendebas te patrem: sed tantum amore. *Domitius.*

157 *Seu blanda diu, &c.*] *Maluit regressum*, puta, quam continuationem. Maluit redire fortuna, scilicet intercapidine quadam digressa, (nec enim regreditur, nisi qui abierat,) quam manere: qui lusus divæ inconstantis credebatur. Nec satis accurate Gerart. nomine *fulminis* exilium solemnī verbo veteribus appellatum vult; non enim exilium proprie 'fulmen' appellabatur, sed damnatio, sive ad exilium illa, sive penam capitis. Vide Gron. *Diatr. c. 33.*

158 *Attonitum et venturi fulminis, &c.*] Exilium veteres solenni verbo

'fulmen' appellabant. Martial. lib. vi. de eodem hoc Hetrusco ad Domitian. 'Nam tu missa tua revocasti fulmina dextra, Hos cuperem mores ignibus esse Jovis.' Ovidius ad August. 'Parce precor, fulmenque tuum, tua tela reconde, Heu nimium misero cognita tela mihi.' Sic etiam Plinius Pauegyr. de amicis suis a Domitiano in exilium ejectis. *Gevart.*

160 *Monuisse*] Non affecisse supplicio: sed monuisse errati senem Claudium. *Domit.*

165 *Limen Romuleum*] Vel palatium aulam: vel certe ærarium. Restitui, inquit, eum pristino loco. *Marcomanos*] Marcomani conjuncti cum Sarmatis bellum adversus Domitianum gesserunt. Hos populos Marobutius ex humili loco ad Rhenum coloniam duxerat. Domitianus victos noluit ducere in triumphum: sed tantum de ea victoria lauream intulit Jovi Capitolino sine triumphi pompa. Tranquillus auctor et nos apud Martial. diximus. Papinius tribuit hoc clementiæ Imperatoris, qui hostem captum in vinculis ducere noluerit. *Idem.* *Marcomanos*] Populi Germaniæ, de quibus Strab. lib. vii. Creduntur Bohemi hodie esse. *Bernart.*

171 *Sarmatas, &c.*] Suevos dici putato cum 'Sarmatis' seu 'Sauromatis' vel et 'Lygios.' Vise notata Lipsio ad Tac. Hist. i. p. 453. et Scriverio ad Martial. lib. ix. Epigr. 101. Germanos devictos a Domitiano dicit lib. iv. Carm. 2. fin. *Barth.*

183 *Fortuna redeunte*] Cum sis revocatus ab exilio. *Quique tener*] Scipio patrem servavit ad Ticinum seu Trebiam, utrumque enim traditur, cum et ipse puer esset, et pater ab hostibus circumdatus. Silius: 'tum rapta prope ex ossibus hasta Inivam cervice ferens humeroque parentem Emicat.' Sed servati Scipionis decus Celius historiarum scriptor servo natione Liguri tradit. *Domitius.*

186 *Ad Manes, ignare, &c.*] Repone ex Senensi Ms. et Rom. Venetaque editione: *Ad Manes, ingratis, fugia.* Ita enim in hac comploratione loquitur, quasi volens pater se relinquat et properet fugiatque ad Manes. 'Ingratus' ergo, qui non agnovit utendo beneficium Cæsaris. Verba impatienti dolore expressa. *Gronov. Diatr. c. 34.*

192 *Mariti*] Admeti. Alcestis Pelæi filia uxor Admeti regis Thessaliæ: ut Homerus in secundo scribit: et Diodorus tradit: ut viveret maritus ipsa mortua est: aliquem enim pro eo mori oportere responderat oraculum. Fuit item Admetus rex Molossorum, ad quem confugit Themistocles. Hujus meminit Thucydides in secundo histor. *Domitius.*

195 *Potuit Phryga vincere*] Per Phryga Rhadamantus, per Thracium Orpheus exponitur a Domitio. Sed nusquam legi Rhadamantum fuisse Phryga, qui Gnosius et Cretensis a Virgilio dicitur. Itaque hunc locum plane depositum non aliter sanari posse existimo, quam si pro *Phryga* legamus *Styga*. Hæc mea conjectura, quam probavi jam pridem aliquot eruditiss. Certe proxime abest a vulgata lectione, et menti poetæ imprimis convenit. Quid facerent interpretes nisi liceret interdum *στυγία*, in his præcipue sylvis, quarum vix ulli codices fide digni reperiuntur? *Cruceus.*

197 *Tu custos dominusque laris*] Tolle rogandi notam a mala manu adpictam. *Bernart.*

201 *Linea cera*] Hic pro lineamentis vultus cerei, siquidem pictores lineas ducere proprie dicuntur. Lineis enim stemmata discurrebant ad pictas cera imagines. Plin. c. 2. et 3. *Monituraque somnia*, Vaticinia ex insomniis olim captata, ex Peripateticorum doctrina, qui animam interdum corpori servire, noctu liberam ab ejus ministerio veritatem facilius per-

spicere, et futura cognitione præcipere dictitabant, ut scribit Ælianus cap. 2. Var. Hist. lib. III. Quin et in sacris literis legimus Deum veteribus Prophetis dormientibus arcana suæ providentiæ commisisse et mentem fatidicam inspirasse. Numerorum c. 12. Briso ethnicis Dea somniorum præses et interpres ἀνδ τοῦ βολῆων. Athenæus lib. VIII. vide Lactant. in Theb. v. *Crucæus*.

208 *Salve supremum genitor*] Poëtæ hæc verba sunt, non Hetrusci filii. Conjeceram, *senior mitissime patrum*: et puto sat habebam causæ, cum ita plane habuisse Ms. Florentinum deprehendi. *Gronov. in Diatr.*

210 *Mastisque situs*] Facile feras: tamen Ven. Rhod. Sal. *mastisque situs patiæ sepulchri*. Quem consensum cur spernam? *Gronov.*

211 *Spirabunt*] Cinctæ et sparsæ floribus. Nota omnia. Vide quæ adnotata Joanni a Wonwer, amico olim nostro, ad Minntium Felicem. p. 111. *Barthius*.

213 *Qui major honos*] Major, inquit, honos erit effusæ lacrymæ a filio quam alia odorem. *Exemplo*] Meritis, ut inde esset exemplum meritum tuorum, voluit me tibi dicere hoc carmen. *Hoc sepulchro*] Id est, hoc genere sepulchri: id est carmine. *Domitius*.

215 *Nostra quoque, &c.*] Alii hæc intellexerint, nec ne, ipsi videant. Mihi constat, *meritus* scripsisse Statium. Claudius Hetruscus filius dicat tibi, o senior, vel senex, nostra lugubria et pia carmina, *meritis exemplo*, id est quæ exemplo pietatis suæ meruit, a nobis elicit. *Gronov. in Diatr.*

CARM. IV. *Coma Earini*] Sal. *Capilli Flavii Ierini*. Rhod. *Capilli Flavii Ierini*. Saltem hiæ agnoscas Flavii nomen, quod a gente patroni Domitiani accepit, adjiciendum. Quod et Sidonii locus docet a Sirmondo et Scribio emendatus. *Gronov.*

2 *Auro coronato*] In pyxide aurea.

Puppe timenda] In qua periclitamini.

6 *Juvenis Phæbeie*] Æsculapii filii Phæbi: quem Martial. Deum Pergamenum appellat, quoniam Pergami colebatur, ut docuimus in commentariis Martialis. Alii Phæbum intellexerant illic qui Pergama condidit: sed hujus Sylvæ testimonio redarguntur. *Domitius*.

Accipe laudatos juvenis Phæbeie crines] Qua apud Græcos, qua Romanos, puerorum virginumque comæ, adolescentum prima lanugo, detonsa, Deo alicui consecrabatur. Achilles exemplum apud Homerum, Thesei apud Plutarchum, Neronis apud Suetonium, filiarum Adrasti apud Papium hunc nostrum Thebaidos II. Earini hic, et apud Martialem, apud alios aliorum extant: quæ aliis citata hic non congeram. Ritus, Diabolo, uti solet, divinum cultum æmulante, a Nazareis Judæorum desumptus, quibus solenne fuisse comam radere, in templo offerre, et cum sacrificio cremare, ex sacra historia, Num. VI. scimus. *Bernart*.

8 *Dulce nitentes comparet*] Hellenismus Horatio familiaris: 'Dulce ridentem Lalagen amabo.' Ita Sappho, Ἰλαστον ἄδδ φρονόσας ἑτακοβει. *Morell*.

9 *Atque diu fratris putet esse Lycæi*] Hinc illa Apollinei et Libero communia epitheta κοσμοπλόκος, ἀκροσπεκόμενος, ἀβροχάλτης, ἀβροκόμος, εὐχάλτης: sed βοτρυοχάλτης, peculiare Bacchi in Epigr. κατ' ἀλφάβητον. Pelignus poëta Narcisso suo tribuit, 'Et dignos Baccho digitos, et Apolline crines.' *Idem*.

10 *Forsan et ipse*] Putans, inquit, Apollo jam Bacchum, cum quo certat de pulchritudine crinium, esse tonsum; et ostentans tibi hos crines suos, fortasse ipse quoque suos consecrabit in illius æmulationem. *Domitius*.

14 *Quem turbida semper Juno videt*] Hic est ξηλοτυρίας χαρακτηρ: a dolore,

indignatione, tædio, fastidio : ut *turbida sit ἑμπαθής* quasi 'Æternum servans sub pectore vulnus : ' cui mox opponitur τὸ *placida fronte Aspicere et probare* ; quæ nota est φιλοστοργίας, in Junone Homerica, quæ Vulcano nectar porrigente, risit. Iliad. A. μέδῃσεν δὲ θεὰ λευκώλενος Ἥρη. *Μεῖδῃσασα δὲ, παύδως ἐδέξατο χεὶρὶ κύπελλον.* Morell.

18 *Junæ Romana*] Domitiam intelligit, ex qua secundo consulatu filium suscepit Domitianus. Altero anno salutavit, ut Augustam : eandem Paridis histronis amore deperditam repudiavit ; intraque breve tempus disaidii impatiens reduxit. *Domitius.*

21 *De vertice Eriæ*] Erix filius Butæ et Veneris, pugna cæstum nobilis. In Sicilia ejusdem nominis collis : in quo Veneris fanum eximie venerationis multis illic mulieribus ministerio Dæ dicatis ex Sicilia et aliis provinciis. Veneris item Eri-cynæ fanum Romæ erat ante portam Collinam : quod Marcellus construxit devicta Sicilia. *Idem.*

22 *Venus aurea*] Cur passim poetarum principibus Venus aurea dicitur, χρυσή Ἀφροδίτη? An διὰ τὸ χρυσοφορεῖν, quod auro fulgere feminarum sit proprium? Proinde Homerus virum φιλόκοσμον merito cavillatus est, auro insignem ut culta puella : χρυσὸν φορέοντα, ἦντε κόρη. quem æmulatus ingeniosus poeta : ' Sint procul a nobis juvenes (inquit) ceu femina compti.' An potius quod auro ad Cytheræ regna tutum et patens iter sit? χρυσὸν τὰ κατ' Ἀφροδίτην ἀνέεται quippe, ' Inclusam Danaën turris æmnea Robustæque fores munierant satitis Nocturnis ab adulteris : ' at, non a ' Converso in pretium Deo.' Hinc χρύσοφρος piscis species auri decus imitata, Veneri φιλοχρόσφ, venustæ Auripetæ, olim consecrata fuisse fertur. Morell.

25 *Saluti fero mitis Deus, &c.*] Æsculapius in anguem versus, et hac Delph. et Var. Clas.

specie Romam delatus, Ovid. Met. xv. Occasionem huic fabulæ dederunt remedia plurima quæ ex serpentibus petuntur, ut diximus ad illud ' Anguis abundat Spumatu ' in Soteriis Rutilii ; et in Æsculapii templo serpens nocturnis horis lambere solitus ægrotos eosque curare, ut et Aristophanis Pluto observavit Sabellicus. Ejus quoque Dei simulachris subjungitur draco, Macrobi. i. Sat. cap. 20. *Cruceus.*

29 *Natorum de plebe putat*] Suavissime finxit Venerem existimasse, Earinum esse de plebe natorum suorum, nam et plebeios quosdam Cupidines finxit Antiquitas, ex Nymphis genitos, ac unicum illum, quem ' Cælestem ' vocabant, Venere ortum asseriebant. Philostratus Icon. lib. i. ἘΡΩΤΕΣ. Ejus verba sunt : Μῆλα ἔρωτες ἰδοὺ τρυγῶσιν· εἰ δὲ πλῆθος αὐτῶν μὴ θαυμάσιος· Νυμφῶν γὰρ δὴ παῖδες οἷοις γίγνονται, τὸ θνητὸν ἅπαν κυβερνῶντες, πολλοὶ, διὰ πολλὰ ἐν ἔρωσιν ἁθροῦνται· τὸν δὲ οὐράνιον· φασιν ἐν τῷ οὐρανῷ πράττειν τὰ θεῖα. Ecce Amores roma colligunt : quod autem multi sint ne admiratus fueris. Hi namque Nympharum sunt filii, mortalium genus omne moderantes ; multi, quod ea multa sunt quorum amore homines capiuntur. Cælestem autem divina agere in cælo ferunt. Totum hunc Philostrati locum elegantissimis versibus expressit Claudianus de Nupt. Honorii. Gevart.

30 *Et ex humeris nullæ fulgentibus umbræ*] Concinit iis quæ sunt apud eundem Philostratum, de pharetris depositis et appensis ab his pharetratis fratribus : Φαρέτραι μὲν οὖν χρυσόπαστοι καὶ χρυσά καὶ τὰ ἐν αὐταῖς βέλη· γυμνὴ τοῦτον ἢ ἀγέλη πᾶσα, καὶ κοῦφοι διαπέτονται περιαρτήσαντες αὐτὰ ταῖς μηλέας. Paulo post nudam comam satis per se decoris habuisse docet, ut capita coronis redimita non essent : οὐδὲ ἐσσεφάνωνται τὰς κεφαλὰς, ὥς ἀποχρώσης αὐτοῖς τῆς κόμης. Quod ianuit hic Statius : *Miratur puerile de-*

Stat.

5 Q

cus. Morell.

40 *Cedit tibi Latmius ultro, &c.*] Nimio reprehensionis studio incitatus Politianus, male hic per 'Sangarium puerum,' Ganymedem intelligendum esse asserit, nam ut recte Domitius adnotavit, Atyn, Cybeles delicias, innuit Statius: Cybele enim prope Sangarium et Gallum Phrygiæ flumina colebatur. Vide Claudian. II. Entrop. et Marcian. Capellam lib. VI. cap. de Phrygia. Quin etiam Arnobius lib. V. ait matrem Atys fuisse Nanam Sangarii fluminis filiam. Præterea, quod caput est, ineptum foret, Poëtam bis comparare Earinum cum Ganymede, quod jam supra fecerat, dum dixit: 'Pergame, pinifera multum felicior Ida! Illa licet sacræ placeat sibi nube rapinæ,' &c. *Gervart.*

41 *Quemque irrita*] Narcissus Cephi et Liriopes filius, quem diu victurum respondit vates, si se non novisset, in fonteque formam suam aspiceret. Elangnit in florem amore umbræ, quam putavit puerum verum. *Domit.*

42 *Te cæcula Nais Mallet, &c.*] In Epithal. Stel. 'Quantum non clamatus Hylas.' Hunc 'in fonte relictum,' non tam nautæ 'per longa reclamant avia,' quam Poëtæ per carmina: sed a nullo post Apollonium et Maronem concinnius celebratur, quam a Nonno Dion. lib. IX. hoc tristicho, in quo πᾶθος Herculis et Nymph. patet: Οὐ τόσον Ἡρακλῆς δρόμον ἦνεν, ὅππότε Νύμφαι Ἀβρὸν ἔγλαν φθονεροῖσι κατεκρύψαντο βέεθροις Νυμφίον ἱκαυαλή πεφυλαγμένον ἄρπαγι κούρη. *Morell.*

44 *Formosior ille*] Domitianus; nam statura fuit procera, vultu modesto, ruborisque pleno: præterea pulcher et decens; maxime in juvenia, et quidem toto corpore, exceptis pedibus, quorum digitos restrictiores habebat: postea deformis calvitio quoque offendebar. *Domitius.*

50 *Quæ forma capillis optima*] Ornatum capillorum compositorum et

calamistratorum, σύνθεσιν, πλοκαῖον, βόστροχον, Gr. in genere nuncupant. Atticos κράβυλον virosum, σκορπίον puerorum cinnum, κόρυμβον fœminarum appellare autor est Thucydides Scholiastes, lib. I. Synes. in φάλαικας ἐγκ. De nativa comæ conformatione, Philostratus tabula laudata: Ἀμφιλαφεὺς οὐσῆς κόμης, καὶ ὁλον χρυσεῖς, τὸ μὲν οἱ τένοντες ἐφέλκονται, τὸ δὲ τῇ ὀπῇ ἐπιφέει. Vide supra in Epithal. de suggestu comæ. *Morell.*

55 *Sic ornat crines, Tyrios sic fundit amictus*] 'Amictus fundere,' eleganter dixit pro 'dimittere,' proprio in re vestitaria verbo. Tertullian. de Pallio: 'Adhuc sustinet stolam fundere, comam struere, cutem fingere, speculum consulere, collum demulcere.' Ita 'umeros fundere' dixit Noster Achill. I. 'quantum cervice comisque Emineat, quantumque humeros ac pectora fundat.' Ad quem locum Bernart. male reponendum censet: 'quantum humeros a pectore fundat.' Nam ipse Stat. paulo ante dixerat: 'Submittitque graves humeros, et fortia laxat Brachia.' *Gervart.*

58 *Myrrhasque graves*] Id est, vasa myrrhina. *Domit.* *Myrrhasque graves*] Hæc quid fuerint non proclive statuere, propter auctores qui ea in resententiis diversi, a gemmis exerte removet Ulpianus JC. L. XIX. § 6. D. De auro et arg. leg. 'Myrrhina autem vasa in gemmis non esse Cassius scribit;' ut proinde non recte vir eruditus Gregorius Agricola de Natura fossilium lib. VI. materiam Myrrhinorum gemmam esse onychem existimarit, quem et præter Ulpianum etiam refellit Capitolinus in Heliogabalo, 'in Myrrhinis eum et Onychinis lotium reddidisse' scribens. Denique Onychina vasa, Plinio teste, non ex onyche gemma, sed ex marmore quod Alabastritis esse speciem vult Dioscorides lib. V. c. 10. fiebant. Ceterum ipse Plinius Myrrhina ha-

morem credidit esse sub terra concretum: lib. xxxvii. c. 11. At pugnat in hanc sententiam Propertius: fictilia fuisse innuit, dum in Parthorum caminis coqui vult, lib. iv. eleg. 5. 'Myrrheaque in Parthis pocula cocta focis,' cui refragatur aperte non citatus modo Plinii locus, sed et alter lib. xxxv. c. 12. ubi conqueritur, 'eo venisse luxuriam, ut fictilia pluris constent quam Myrrhina.' Michaël vero Mercatus, vir doctissimus, qui etiamnum superest, libro de fossilium natura, materiam ex Myrrhæ arbore incisa fluentem in massam coagmentari tradit, coloribusque ad speciem inductis artem inde potiora hæc vasa fingere; cui etsi Plinius, Propertius tamen non repugnat; fictilia sane fuisse, et Arrianus auctor de navigatione maris Rubri, scribens Diospoli vasa Myrrhina fieri. *Bernart.*

60 *Superis qui prælibare verendum*] De Pincernarum seu pocillatorum Reg. officio alibi dictum est ex Xenophonte. Utrum vero τὸ Πραλῖβαρε verendum Nectar, referendum ad τὸ καταρροφεῖν, cum hi qui a poculis erant Reg. Per. post pateram porrectam, ex ea haustum cyatho vinum in sinistram manum fundentes absorberent: an ad τὸ κομψῶς οἰνοχοεῖν καὶ καθαρῶς ἐγχέειν? quod est scilicet, apte, pure merum infundere. Hoc Heliodorus in Theagene Reginæ Æth. Arsace pocillatore vocat προσὺν κεράσασθαι, εὐρυθμόν τέ τι καὶ ἡκροῖς τοῖς δακτύλοις ἐποχεῖν τὴν φιάλην id enim operam dabant ut phialam tribus summis digitis ita Principi offerrent, ut facillime ab eo prehendi posset: quod commode fieri non poterat, nisi Augustam dextram contingerent. *Morell.*

66 *Carperet et pulchræ, &c.*] Domitius, fuscetur, conjicit. Pueri sciunt quidem usum istum verborum actionem proprie denotantium. Sed Poëtam reliquisse puto: fuscaret gaudia forma. Gronov. in Diatr.

67 *Deus patræ*] Æsculapius, qui Pergami colebatur.

68 *Mollire*] Mollem et spadonem facere.

70 *Torpens*] Torpebat Æsculapius: non enim adnitebatur, nec vim inferebat, ne puerum vulnere offenderet.

71 *De sexu transire jubet*] Facit spadonem tamen: quamvis Æsculapius, de cujus imperitia nihil timendum erat, puerum castraret, tamen Venus cruciabatur et timebat. *Domit.*

73 *Nondum pulchra ducis, &c.*] Meritissimo Domit. hujus pulcherrimæ, humaniss. et sanctiss. leg. præcones habuit omnes Poëtas, historicos, profanos, sacros, immo, ut ait Martialis, lib. ix. c. 7. 'Urbes, et populos,.... infantes, pueros, jvenesque senesque.' Attendant hic studiosi, 'Quæ variare cupit rem prodigialiter unam,' ut Papinius in tanta verborum copia 'nihil molitur inepte:'. Nam, 'Puerum mollire,' vs. 68. 'de sexu transire jubere,' vs. 71. 'frangere sexum,' vs. 74. 'hominem mutare,' vs. 75. sunt ὁμοίωμα, pro 'castrare.' Adde ex Martiale, 'Puerum secare.' 'Virilitatem eripere.' 'Fœdare mares.' Græci, ἀποκόπτειν, ἐκτέμνειν, θλάειν, θλάειν unde dicti τεθλασμένοι, ἀποκεκομμένοι, fracti et contusi, qui arcentur a cœtu sacro, Deuter. c. xxiii. et vs. 1. οὐκ εἰσελεύσεται θλαδίας οὐδὲ ἀποκεκομμένος εἰς ἐκκλησίαν κυρίου. De his Ulp. l. 128. D. de verb. sign. l. 6. D. de liberis l. 6. v. 39. D. de jur. dot. 'Castrati nec prono conjugibus, nec parentes ulla spe esse possunt.' *Morell.*

78 *Tu quoque*] Qui sequuntur versus veteri menda adeo confusi erant ut legi non possent. A nobis vero emendati in hunc sensum proferuntur: Si tardius et post legem latam a Domitiano natus esses, o Earine, non fuisses factus spado, sed emisisses barbam, quam nunc una cum crinibus

dicares Æsculapio: sed posteaquam spado es, et barbam non habes, mittantur soli crines. *Domit.*

81 *Nunc]* Verticem et crines. Libet hoc loco gloriari quod multos versus perobscuros unius verbi emendatione aperuerim. Nam omnes alii codices ita scripti sunt: *patrias nunc solus victor ad aras Naviget*: unde nullus existat sensus: propterea ita castigavimus: *patrias nunc vertex solus ad aras Naviget*. *Idem.*

82 *Hunc multo Paphie saturabat amome]* Callimachus in Epig. fatetur se olim in saturanda cæsarie sua fragrantissimis nunguentis oleum et operam perdidisse: 'Namque olim capiti beneolentes sæpe corollas, Unguenta et flavo tincta liquore dedi: Mox odor hic abiit liquidas extinctus in auras.' τὸ 'saturare,' est bene et plene imbuiere δεισσοποιῶ βαφῆν, paulo post, 'iterare liquores.' *Morell.*

83 *Tergemina petebat]* Rom. et Veneta editio: *repetebat*. Quod rectissimum est. *rectebat*, quod Aldina invenit, angustius illo est, et sub eodem comprehenditur. *Repetebat* est sæpe comebat: immo et cum non comeret, sæpe repetebat hunc crinem, et lenta manu ducebat. Ideo etiam *nova*, quia quæcunque dextra post aliam admovebatur capiti, semper a prioris proxima nova erat, alia, non eadem, cum triplex Gratia sit. *Gronov. Diatr. c. 34.*

84 *Huic et purpurei]* *Saucia* nihil aliud est, quam purpurea, sanguinea, saucii colorem referens. Sic 'mora sanguinea, cruenta myrta' dixit *Maro. Gron. in Diatr. Coma Nisi]* Pandionis regis Athenarum: ut *Pausanias* meus tradit, et *Strabo* ante docuerat. Quatuor filii fuerunt, *Ægæus*, *Lycus*, *Pallas*, *Nisus*. Distributo regno a patre, *Megara* obvenit *Niso*, et ex *Isthmo* usque *Ithium*, ut *Philochorus* scribit: ut vero *Andron* tradit, *Eleusinem* usque ad campum *Triasium*: hic habuit crinem purpu-

renm fatalem a filia decerptum et traditum *Minoi*. Nota fabula vel solo *Ovidii* carmine. *Saucia]* Decerpto crine a filia. *Domit.*

85 *Et quam]* Ex *Homeri* carmine hoc dictum est: nam *Achilles* in *Patrocli* funere flavam totondit comam, ut ait *Homerus*, quam *Sperchio* fluvio alebat germinantem: ubi *Achilles* ita loquitur, *Carmen* est in *Iliad*. Ψ. nos Latine ita fecimus: 'Sperchie, hos alia crines tibi mente dicarat *Peleus*, in patriam reditum si fata dedissent *Pia*, et ad fontem lectas mactare bidentes *Quinquaginta* tibi simul, et divinam *Hecatombem*.' *Idem.*

87 *Decretum est, humerosque modo]* Rom. Venetusque Cod. *humerosque manu*. Quomodo omnino reponendum. Et significat nihil aliud quam arte tonsoria, opere tonsorio. Quicquid per artificium manuale, aut altro, laboreve manus fit, *manu* factum dicitur, amatque id genus loquendi *Statius*. Vide *Gronov. Diatr. c. 34. Modo nudare nudentes]* Suspecta erat hæc lectio, cum video veterem ex Codice Scripto proponi a *Frid. Lindenbr. manu nudare*, quam, cum sæpius sic loquatur *Papinius*, recipiendam statuo. *Barth.*

90 *Tunc junctis crinem incidere sagittis]* Quid ingeniosius magisque industrium hac nova forcipum molitione? qua apud *Pind. Olymp. 1. "Απιστον ἐμήσατο πιστὸν ἔμμεναι. Morell. Atque auro gemmisque locant]* *Theologus Naz. eod. Carm. Οὐ χρυσὸς λιθάκεσσι διάπλοκος ὀμματα βάλλων Αἰγυῖς ἡερίαις, τίμος εὐγενέαις. Non aurum gemmis intextum lumine suavi Perstringens oculos, nobilibus pretio est. Idem.*

96 *Potentius auro]* Preciosius, inquit, erit hoc speculum cum formam *Earini* receperit, quam *pyxis aurea* in qua sunt capilli. dicatum est enim speculum una cum coma: ut etiam apud *Martial.* idem consilium formæ speculum. Specula au-

tem Brundasina apud majores præstabant ex stanno et ære mixtis ætate Pompeii. Praxiteles primus fecit argentea. Paulo ante Vespasiani tempora inventum est addere aurum. Nam ita certio rem imaginem reddi putabant. *Domit.*

98 *Speculum reclusit imagine raptâ]* Vides quam vere canat Olymp. 1. Pindarus : *Καὶ πού τι καὶ βορῶν φρένα Ἰπὲρ τῶν ἀληθῆ λόγων Δεδαυδαλμένοι ψεύδοσι τοῖς λόγοις Ἐξαπατῶντι μῦθοι. Ἰμπυς gentes decipit hæc Venus Melita vatam, calidâ musico Condire sermones lepore, Dans nebulis aliquando pondus.* Nam quæ hic lepide fingit de vultu relicto in speculo, pugnant cum oraculari dicto S. Jacobi, Ep. 1. quo auditorem Sapientiæ inertem probat similem esse, *ἀνδρὶ κατωοῦντι τὸ πρόσωπον τῆς γενέσεως αὐτοῦ ἐν ἐσόπτρῳ.* De hoc irritandæ voluptatis organo, et instrumento muliebri gloriæ, (ut speculum Seneca et Tertullianus indigitant,) deque ejus usu et effectu scite Nonnus idem in Dionys, de Proserpina se in æneo speculo conspiciente cecinit. *Morell. Et speculum reclusit]* 'Recludere' aperire est: quid ergo *reclusit speculum?* imo *seclusit.* τὸ *raptâ* imitatus est Claud. in Epithal. Honorii et Mariæ. *Gronov. Diatr. c. 34.*

106 *Motas miratur, &c.]* Motio altaris ac delubri spontanea, signum advenientis Dei, præsertim Apollinis: Virg. *Æneid.* III. 'Tremere omnia visa repente, Liminaque laurusque Dei.' Claudianus de Rapt. Pros. 1. 'Jam mihi cernuntur trepidis delubra moveri Sedibus et claram dispergere culmina lucem, Adventum testata Dei,' &c. Interdum tamen hæc motio est mali ominis, ut apud nostrum in Theb. IV. *Cræceus.*

CARM. V. 9 *Non intertextas]* Vitiatam hanc vocem esse ratio debite significationis ostendit. Non enim alia sententia esse debet quam non deducto ad finem, sed interrupto textu, nun-

quam ad finem telam deductam a Penelope. In Ma. libro, quo usus est Fridericus Lindebrogius scriptum *intertextas.* Quod ex mente auctoris esse possit. 'Intersecuit' enim, sive solvit, noctu, quæ die texuerat. Ego tamen Papinium scripsisse puto, *Non impertextas.* Orsa enim quotidie, et redorsa, nunquam tamen pertexuit quod pertexere velle videbatur. Illam lectionem Lindebrogiani libri ante hoc sesquiseclum in editis etiam libris fuisse, sed corruptam indicant Philippi Beroaldi commentaria, in Propertium, l. II. Eleg. 9. *Qui interfecta producit. Barth. Non commenta]* Non fingens ut Penelope: nam illa, ut est apud Homerum in *Odyssea*, procos elusit matrimonium promittens cum absolvisset telam: quam die quidem texebat, noctu vero redordiebatur, ut ita labor produceretur: et Ovidius ad uxorem: non est tibi opus, inquit, tela Icarotide. *Domitius.*

11 *Die tamen unde alia mihi fronte, et nubila vultu]* Mirifice expressit τὸ *συννεφές*, quo Græci frontem *σφοδρίως* contractam, seu supercilium mæstitiæ nubibus obductum, signant, metaphora pulchre ducta ab aëre caliginoso et tempore nubilo, cum 'Horrida tempestas cætum contraxit.' Apud Euripidem in Phœniss. *Κρίοντα λεύσσω τόνδε δέυρο συννεφῇ Πρὸς δόμους στείχοντα. Cerno Creontem nubilo vultu pedes Huc conferentem.* *Morell.*

20 *Vada caligantia]* Vel ignota maximam partem, vel sub caliginoso cælo sita. Dicas unam noctem et unum diem innuere, quas per totum annum huic Insulæ adscribebant, ut Cymmeriis Herodotus. Sententia igitur Papinii sit non deserendum se a Claudia sua, etiamsi si eo tempore ipsi in Thulen navigandum fuerit, quo tota ea regio sole careat. Insulam esse Thulen septentrionalem, in qua aut nunquam aut raro lux videatur, idque sese ab accolis fontium Ta-

nais didicisse scribit Pomponius Sabinus ad Virgillii Georg. I. Sed pridem hæc ei rei dicatis laboribus a doctissimis viris sunt expensa. *Barth.*

22 *Hortare vias*] Puto, inquit, te voluisse mecum venire, si irem ad extremas Arctos; nam tibi eadem est mens quæ fuit cum mihi nupsisti: et ego eundem servo amorem, quem olim in te contuli. *Domit.* *Hæc mens tua*] Salisb. *at enim tua.* Rhod. et Ven. *etenim tua.* Quod placet cum interpunctione, quam dedimus. Ostendit merito se hanc opinionem de uxore habere, ut non dubitet quævis loca secum petituram: nam et ego libentissime libertatem meam tuo toro adstrinxi, et fidem datam semper servavi, et tu meis laudibus semper favisti, labores ingeniosos meos fovisti, morbum ægerrime tulisti. *Tua* conjungendum cum τῶ *frena*, quod repetit toties, quia bis aliquid de ipsa interponit. *Gronov.*

28 *Ter me*] Ter Papinius coronatus est in certamine Albano instituto a Domitiano. Id erat ubi poetæ certatim Minervæ laudes canebant: auctor Tranquill. Victus autem idem est, ut hic faletur, in certamine Capitolino, ubi Jovis Capitolini laudes perpetua certantium erat materia et argumentum, quod Fabius quoque observavit et rettulit. *Domitius.*

31 *Cum Capitolia, &c.*] Hoc est cum honor de certamine Capitolino non datus est nostro carmini. *Longi Consilia laboris*] Tu sola scis quantum temporis consummavi in carmine formando: nam prima murmura audis. *Idem.*

33 *Mecum victa*] Verba illa ostendunt Claudiam poetici laboris non modo consciam, sed et participem fuisse, quemadmodum plures feminae suis viris in carminibus pangendis affuerunt, quas memorat Sidonius lib. II. Epist. 10. *Cruceus.*

49 *Et quanquam sævi, &c.*] Si locus recte habet, ita distinguendus est:

Et quam, quam sævi / &c. id est, *quam sævissimi.* Aiunt autem interpretes Statium hoc versu innuere Laodamiæ; sed potius de Andromache intelligendus est, quam scribit Homerus, audito de mariti morte nuncio, similem Mænadi se proripuisse e foribus: Ὡς φαιμένη μεγάροιο διεσσυτο Μαινᾶδι ἴση, Παλλομένη κραδίην. Vel Ariadnen intellige, quam Theseus in Naxi litore deseruerat, unde in Mænadem conversa, Bacchum secuta dicitur. Catull. de Nupt. Pelei. Vide et querelam Ariadnes Ovid. Fast. III. *Geart.*

52 *Sic exequias amplexa canori, &c.*] Summus vir Adr. Turnebus ad oram codicis sui in hunc locum bis adscripserat *Lucani* nomen, ut persuasum habuerit Claudiam non tibicinis, quem fingunt, sed Lucani poetæ uxorem fuisse priusquam nuberet Papinio. 'Canorus' certe potius et aptius dicitur Vates Heroicus et Lyricus, 'Cui liquidam Deus Vocem cum cithara dedit,' quam tibicen, quem incertus Epigrammatarius Græcus inflando tibus efflare mentem jocose scripsit hoc disticho: Ἀνδρὶ μὲν ἀβλητῇ θεοὶ νόον οὐκ ἐνέφυσαν, ἄλλ' ἄμα τῷ φουσῶν χῶ νόος ἐκπύεται. *Aulard* haud mentem Deus infudisse videtur, *Nam simul ac spirat, mens abit in nebulas.* *Morell.*

57 *Trachynia Alcinoë*] Uxor Ceycis regis Trachynii in avem versa cum marito, ut est apud Ovid. in mari nificat: nidi sunt pilæ figura paulo eminentiore, ut scribit Aristot. et Plinius Stesichorus putat septem filias Alcionei gigantis in has aves conversas fuisse, audito patris interitu. *Domit.*

60 *Viduo quod*] Tres illi codices, *tenet.* An fuit: *Heu nunc illa tenens viduum quod sola cubile Ocia tam pulchræ terit infœcunda juventæ.* *Gronov.*

61 *Otia! jam pulchræ, &c.*] Schidæ Gruteri: Aliquid hic latet mali ulceris. Certe illud *terit* iteratum nausæ

mihi est, nisi removeatur illud jam. Suspiscabar aliquando: 'Otia tam pulchræ vere infœcunda juventæ.' Sed cui bono suspicari tantum? aliud quid subest. Gevartius tentat: *terit viduum quod Sola cubile! Otia tam. Malo: Heu! nunc illa terit viduo quod sola cubili Otia! tam pulchræ perit infœcunda juventæ.* Frequentissimæ vi-ces literarum T et P. In Lucretio: 'quocunque inducere pergis.' Ms. optimus habebat: 'tergis.' Gron. *Diatr. c. 35.*

66 *Seu molli diducit brachia motu]* Videtur Chironomiam intelligere, posita inter civiles virtutes Platoni et Chrysippo, libris de educatione puerorum. *Bernart.*

72 *Vesuvius apex]* 'Incendium Vesuvianum' intelligit, quo periit Plinius. Nomen autem hoc versui Papinius aptavit, nec sine exemplo tamen. Ita enim Lucretius: 'Is locus est Cumas apud et Vesuvi prope montem.' Quo patto recte contra Gifanium legendum statuit Ludov. Carrio Castigation. in Valer. Flacci lib. III. *Barth. Et flammea diri, &c.]* Elegantissime 'flammeam hyemem' appellavit incendium ejus montis. Totidem verbis Valerius Flaccus Argon. IV. 'vix dum ignea montem Torsit hyems, jamque Eoos cinis induit urbes.' *Gevart.*

75 *Hospita mundi]* Quo totus orbis confluit: nam, ut scribit Strab. ad Puteolos erant portus manufacti, et stationes, et objectis molibus pulveris Puteolani ad arcendos fluctus, nam pulvis Puteolanus in speciem calcis concretus in alto adversus fluctus objiciebatur: ubi naves jactis anchoris commodè manebant. *Domit.*

79 *Parthenope]* A Parthenope Sirene, quæ illic est sepulta, ut Leucosia ab altera, quod Plin. et Strab. placet. Eustach. vero in Dionys. putat Parthenopem dictam a Parthenope, quæ ex Eubœa venerit dux eorum colonorum, qui Neapolim tenuerunt: qui dnce columba et Phœbo

auspice ad Neapolim substiterit cum sociis columbæ: quam in augurio secuta est Parthenope. *Idem.*

80 *Ipse Dionea monstravit, &c.]* Quis est ille Apollo Dionea columbæ? Non sana ea verba. Tu corrige: *Ipse Dionea monstravit Apollo columba.* Ita in re simili Theb. VII. de Thebis agens: 'hæc omine dextro Mœnia Cyrrhæa monstravit Apollo juvenca.' Id est, *per juvenecam.* Nam Cadmus oraculo Apollinis bovem secutus est, et ubi illa procubuit, illic Thebas condidit. Sic etiam fertur Parthenope, de qua hic Statius, secuta augurium columbæ cum ex Chalcide profecta est in Italiam. *Gevart.*

85 *Desidis otia, &c.]* Romani enim plerique ut otio fruerentur Neapolim secedebant. Strab. lib. V. Hinc Ovid. Met. XV. in otia natam vocat Parthenopen. *Crucius.*

87 *Nulla foro rabies]* Tiliobroga in sua editione totum locum sic mutavit: *Nulla foro rabies, aut scita Lycurgia: leges Morum jura viris, &c.* Plane inepte. Nam priscam scripturam confirmat ipse Stat. IV. Sylv. ad Marcell. 'Certe jam Latiae non miascent jurgia leges.' Ait autem Poëta Neapoli tantam esse civium inter se concordiam, ut legibus opus non sit, sed quod bonos mores pro legibus habeant. Hoc enim est, quod dicit: *Morum jura viris.* Simillimum est Taciti de Germanis elogium: 'Apud eos plus valuisse bonos mores quam apud alios bonas leges.' *Gevart.*

91 *Nudi tectique theatri]* Nudum theatrum est sine tecto hic et apud Tertull. in Apolog. Talia fuere primitus theatra Romæ, quæ idcirco diebus munerum aut ludorum velis tegebantur. Plin. lib. XIX, c. 1. Theatrum cum tecto Regelli et Corinthi extruxit Herodes teste Philostrato. *Crucius.*

93 *Menandri]* Menander poëta comicus, de quo ante est dictum, unde

comœdiæ Latinæ quæ in theatris agebantur, traductæ pene omnes sunt: quid, inquit Papinius, laudem nunc actionem et spectacula comœdiarum, quæ Romana lingua a Menandro acceptæ grata poetarum licentia in theatro illic aguntur? *Domit.*

98 *Iliacque jugum memorabile, &c.*] Misenum montem intelligit. De quo Virgil. *En. vi. Bernart.*

100 *Teleboumque domos*] Etiam cæco pateret eandem *τοκορραφίαν* seu *χωρορραφίαν* hic designari, quæ supra vers. 129, 130. et seq. in Herc. Surrentino, ubi de Capreis et Telebois diximus ex Strabone, Plauto, Virg. quibus consentit Tacitus Ann. iv. Significavit tamen mihi pereruditus Fr. Tiliobroga, cum has Notas ad umbilicum ducerem, se non multum pertendere de emendatione illius loci, eo quod per *Taurubulas* videatur intelligi *νησίδιον* illius tractus ignobile,

ut Nesis et Euploæ, quorum vix nomina alibi extant. Id vero ingenue acceptum fert V. C. Jos. Scaligero *ἐγκυκλοπαιδελas* Soli. Consilio et iudicio tanti viri accederem, nisi tutior esset *ΕΠΟΧΗ*. *Morell.*

104 *Ænariæque lacus medicos*] Mendosi codices ita scripti sunt, *tanarumque lacus*: nos vero emendamus ut legas *Ænariæ*, nam *Ænaria* insula est in littore Campano ubi aquæ scaturiebant quæ calculosis medebantur, ut Plin. scribit. idcirco Papinius ait *lacus medicos. Statinasque renatas*] *Statina* insula in littore Campano. *Renatas*] Nam uno terræ motu oppidum haustum est, altero *Statina* emersit. *Domit.*

110 *Venies, prævenies*] Figuram istam loquendi cum productione versus illustravit J. G. Vossius Rhetor. lib. v. cap. 5. p. 322. *Barth.*

SYLVARUM LIB. IV.

Tres habet] Vitiata verba neminem fugiunt. Ortus error ex numeri notis III. quem *tria* dicere non *tres* non est observatum futilibus exscriptoribus. Eadem ratio *τοῦ quarta*. Opineris tamen vocem *opusculum* glossam esse, et Papinium *Eclogam* scripsisse. *Barth.*

Ejus epulis honoratus] In omnibus aliis codicibus menda est: nam legitur *epistolis*. Papinius autem agit gratias in secunda Sylva non epistolis, sed convivio et epulis Imperatoris quibus interfuerat. *Secundi ordinis*] Equestris. Nam primus est senatorius. Contra hoc jus, id est, ita carus est mihi, ut quamvis tibi sit condiscipulus, et eo jure a te diligatur, tamen ita ametur ut isti tuo juri non cedam. *Domitius.*

Quanto hoc plus est quam edere] ‘Do-

mino Cæsari dare,’ est, Ad majestatem sacri nominis allegare, et accedere ad templa: ut *ἡδιστα* Martial. Epist. l. viii. ad eundem Cæsarem scribit. Et Julianus Imp. ad Jamblicum, *ἀντ’ ἀναθήματος τὴν πρόρρησιν ἐπέμπευ*, *Pro dono sacro salutationem mittere*. Quis autem ambigat ‘majestati consecrare,’ *ἀναθεῖναι καὶ ἱερὸν γράφειν*, ut citavimus ex Pind. plus esse, quam ‘edere?’ *ἐκδιδόναι λόγους*, in Epist. Alexandrini M. ad Aristot. ubi *ἐκδομένους, πάντων κοινούς*, appellat, ‘Editos’ libros, ‘omnium communes.’ Plato in Timæo, *εἰς πάστας λέγειν*. Cic. interprete, *enuntiare*, et *indicare in vulgus*. Hinc Plant. in Bacchid. ‘Vulgo dispalescere,’ *Αἰριολογία* legitur in ead. Epist. Mart. cum ait, ‘Libellos suos Domino Cæsari supplicare, quia Cæsar iis famam, id

est, vitam dederat: et puto propter hoc leguntur.' Morell.

Sed et sphaeromachias] Atqui, inquit Papinius, publice eduntur levissimi ludi, et spectantur sphaeromachiae, a σφαῖρα, *pila*, et μάχη, *pugna*: ludus erat pilarius in gymnasio, qui, ut ait Julius Pollux, lib. ix. Sphenna appellabatur, vel a primo auctore, vel a σφάλλω quod est *fallo*: nam cum pilam unus alteri videretur polliceri, alteri mittebat. Pilam, quæ eo in ludo erat, putat ipse esse harpastum: ambigit tamen an potius pila illic fuerit quæ mollis dicitur; nam harpasti lusio ab eodem describitur, quamvis pilam non nominet. Dividebantur, inquit, juvenes in partes: ducebaturque linea in medio campo ubi pila ponebatur pari spacio ultro citroque. Duas ducebant lineas ubi diversæ partes tanquam ad metam consistebant: unde facto impetu pariter accurrebant ad pilam in medio positam. Pars quæ prius rapiebat, jaciebat ad metam alterius partis, quam si pila prætergredebatur, hæc victrix erat. Contendebant igitur et pilam prius rapere, et eam jactam repellere, ne metam transiret. Ea lusio appellatur ἐπίκουρος, quia ex pulvere raperetur: κούρος significat *pulverem*: in editis tamen codicibus legitur ἐπίκουρος, quasi a dabo jactu, et ἐφηβική, quia ephebi ea exercebantur: quod utrumque aperte designat in harpasto Mart. 'Sive harpasta manu pulverulenta rapis.' His rationibus ego plane existimo non in sphenna fuisse harpastum, ubi nec pulveris nec epheborum mentio est, sed in hac lusione. Sileat itaque Brotheus, et hæc a nobis discat, quæ multis conjuratis adtentibus percipere non potuit: novissime denique.' *Domit.*

CARM. I. 1 *Læta purpura*] Libanius in Panegyrico, Juliano A. Cons. dicto, Prætextam Consularem angustissimam vestem nominat. Martial. lib.

viii. Ep. 8. 'Purpura te felix, te colat omnis honos.' Morell.

4 *Primo major Eoo*] Admirabilior, ex Aristotele, qui justitiam magis admirandam esse vult, quam Veneris stellam, quæ mane Lucifer, sero Vesper vel Noctifer dicitur: καὶ οὕτως Ἑσπερος οὕτως Ἐφώς οὕτως θαυμαστός. *Idem.*

9 *Et requiem bis sextus honos*] Pu-
det in re facili tantopere sudasse. *Bis sextus honos* est duodecim fascium et lictorum honos, proprium consularis insignis. Ut cum Juvenalis: 'cum jam sexta cervice ferat,' id est, sex lecticariorum cervicibus. Is honos requievit Imperatori, quamdiu eum non usurpavit admissio consulatu: *requiem* apud illum *vicit*, postquam adhibitus est suscepto consulatu. *Gronov.*

11 *Ipsæ etiam immensi reparator maximus ævi*] Idem est apud Mart. lib. viii. E. 1. et 8. 'Fastorum genitor Parensque Janus.' Siquidem: 'Principium dat velocibus annis, Et renovat vultu secula longa suo.' ὅν *reparator* eandem vim et ἔρως habet, atque συνουκιστής Pindaro Olymp. vi. A. quasi 'reconditor,' aut 'conditor alter.' Morell.

13 *Janus agit, quem, &c.*] Pulcherrimus locus, sed quem rari adhuc intellexerunt. Ait Janum pace ligatum composuisse bella et jnrasse in leges novi fori, id est, obstrictum esse Janum ad præstandam æternam pacem vigoremque legum. Alludit eo, quod qui magistratum inibant, in leges jurabant: et quantum in ipsis erat, operam daturus se pollicebantur, ne solverentur leges, itaque potestatem temperaturos, ut leges supra se esse meminissent. Janus præses fori erat. Seneca Apocolocynti. 'Interrogatur sententiam Janus pater. Is multa diserte, quod in foro vivat, dixit.' *Gronov. Diatr. cap. 37.*

20 *Da gaudia fustis*] Hæc etiam figurata phrasid stabilis emendationem

nostram in vs. 19. Soterior. ut illa Ciceroniana: 'Non dicam animi hominum, sed fasti ulli ferre possunt?' Fasti porro gaudent cum notant optimum Cons. gubernare Remp. Fastorum enim est, ut bonorum civium, οὐ τὴν μετὰ σιγῆς ἡδονὴν ἡδεσθαι, ἀλλὰ καὶ λόγῳ μὴρῦσαι, ut Liban. scribit in Panegyri. Morell.

22 *Et properata tuæ, &c.*] Perperam locum hunc interpretatus est Princeps harum litterarum Casaubonus ad Suetonii Octavium cap. 74. ubi probare nititur vestes forenses a fœminis fuisse contextas. 'Apud Statium,' inquit, 'iv. Sylv. optat Roma Imperat. Domitiano: 'Da gaudia Fastis Continua: hos humeros multo sinus ambiat ostro, Et properata tuæ manibus prætexta Minervæ.' Ecce,' inquit, 'optat ut quotannis fiat Consul, et semper consulari prætexta, manibus uxoris confecta, decoretur.' Hæc ille: ex quibus clarum, ipsum per 'Minervam' hic Domitiani uxorem intellexisse, quod falsum est: simpliciter enim Minerva, seu Pallas Dea intelligenda est, quam superstitione Domitianus coluit. Unde recte Poëta tuæ adjecit, id est, Tibi addictæ et faventis. Xiphilinus Domitianus: Τὸν γὰρ τὴν Ἀθηνᾶν ἐς τὰ μάλιστα ἡγάλλε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰ Παναθηναῖα μεγάλως ἐόρτασε. Minervam præcipue ex omnibus Diis coluit, atque ob eam causam quinquaginta magnifice celebravit. Gevart.

25 *Moribus atque tuis, &c.*] Non omnes capiunt, quare moribus Domitiani gaudere patres, equitem, et plebem dicat Papinius. Interpretes muti, nec defuerunt doctissimi homines, qui nos monuerunt scribendum: *Muneribusque tuis*. Quibus ut pro amore meritoque suo alia omnia cedimus; ita non putamus per hunc locum medicis esse licere. Si nihil aliud, certe digna laus 'morum' Consule simulque Imperatore, utpote a cujus moribus seculi pendet felicitas, et in om-

nes exemplum spargitur. Quod sequitur, *lucemque a consule ducit Omnis honor* est ex Mart. omnes magistratus vivunt sanctis moribus Principis. 'Lucem ducere' est amittere sordes et vitia ordinum, nitoremque virtutis et morum trahere ab exemplo Consulis Imperatoris. Vide Gronov. Diatr. cap. 37. *Gaudent turmeque tribusque, &c.*] Senatum, Equites, et populum notat, ut nemini ambiguum: illud non negligendum juventuti, per tribus solum populum designari. Sic et L. Florus lib. ii. cap. 6. Alias tribuum appellatione infima plebs venit, quæ et a populo distinguitur. Martial. lib. viii. 'Dat populus, dat gratus eques, dat thura senatus, Et libant Latine tertia dona tribus.' Inde *tribulis* pro pauperrimo apud Horatium, Martialem, et alios. Bernart.

38 *Revocabitur ara parentis*] Nihil certius, quam corrigendum, ut viri docti censuerunt: *revocabitur ara Tarenti*. Sic i. Sylv. Soteris: 'Aut instaurati peccaverit ara Tarenti.' Domitianus paulo ante ludos Sæculares celebraverat. Janus hic, adhuc altero toto sæculo Domitianum victurum spondet, ita ut denuo ludos sæculares in Tarento sit celebraturus: ideo enim dicit: *mecum altera sæcula condēs*. Martialis eodem modo locutus est lib. iv. Epig. i. 'Hic colat ingenti redeuntia sæcula lustrō, Et quæ Romulens sacra Tarentus habet.' Valde miror, esse quosdam qui, inventis frugibus, adhuc malunt *βαλανοφαγεῖν*, et vulgatam lectionem retinent, et de templo Flavie gentis quod Domitianus Vespasiano parenti suo, &c. erexerat, intelligendum putant. At illos refutat vel solum verbum *revocabitur*. Nam illa sacra dicuntur tantum solenni verbo 'revocari, quæ jamdiu instituta et intermissa fuerunt: unde Noster Achill. i. de Orgiis Bacchi: 'Hujus in umbra Alternum revocare pia Trieterica matres Consueverant.' Et constat il-

iam Ditis et Proserpinæ 'aram,' quæ in campo Martio, in eo loco qui 'Tarrentus' dicebatur, sub terra latebat, singulis centum annis effodi, novisque sacrificiis coli solitam. Consule Valer. Maximum lib. II. cap. 4. Politianum Miscel. cap. 58. D. Augustinum de Civitate Dei, lib. IV. cap. 18. et Censorinum de Die Natali. *Gervart.*

41 *Nondum gremio Jovis Indica Larus*] Ad veterem triumphantium ritum, qui ascendere Capitolium soliti, et laurum, quam manu tenebant, quæque in fascibus lictorum, deponere in gremio Jovis. Ovid. Trist. IV. de triumpho Germanici: 'Inde petes arcem et delubra faventia votis, Et dabitur merito laurea vota Jovi.' *Bernart.* *Nondum gremio, &c.*] Inse-re voculam in. *Nondum in gremio Jovis.* Deposita videlicet. Et recte hoc ante nos vidit iudicio ingenioque vir præclarus Joh. Levineus. De 'Iauro' in gremium Jovis Capitolini deposita vide istum ad Paneg. Plinii p. 287. Lips. ad Tac. Ann. II. p. 91. et alios. *Barth.*

43 *Decem menses*] Nam duo menses jam sortiti erant nomina Domitiani. Septembrem enim Germanicum nominaverat, quia eo suscepisset imperium: et Octobrem Domitianum, quia eo esset natus: utrumque nomen abolitum est eo mortuo: tanta illius invidia, ut postea nullus mensis nomen Imperatoris acceperit; quod Macrobius refert. *Domitius.*

47 *Annuat, atque suos*] Altius jacularis, o Papini, in hac ἀνταρδῶσαι θανερύου, quam rivalis aut Collega tuus Mart. lib. VIII. Epig. 2. in cuius hendecasyllabis Janus, 'Terrarum Domino Deoque rerum Promisit Pyliam quater senectam; Addas, Jane, tuam Pater rogamus.' *Morell.*

CARM. II. 2 *Intulit*] Venisse scripsit. Æneas, ut Menecrates scribit, urbem prodidit Græcis ob privatam similitudinem cum Paride: enavigavit-

que in Thraciam ubi mortuus est; quod Hegesippus quoque tradit. Alii in Arcadiam progressum scribunt: alii ad Epirum. Homerus vero indicat eum mansisse in Troja. *Arvis Laurentibus*] Laurentum oppidum juxta Ardeam et Lavinum solis indigetis: illic multa oppidorum vestigia sunt adventu Æneæ memorabilia. *Domit.*

3 *Alcinoique dapes*] Homerus Ulyx-em ad Alcinoem venisse scribit, susceptumque hospitio: et statim Pontonem circumtulisse pœculum jussu Alcinoi: mox Alcinoem mactasse ad convivium duodecim oves, octo sues, duos boves: Demodocum citharædum cæcum cecinisse, tum celebrata certamina. Clytonem fuisse victorem cursu, Euryalum palæstra, Amphialum saltu, Elatreum disco, Laodamantem cæstibus. *Idem.*

9 *Et Smyrna et Mantua lauros*] Sensus: Non par essem, etiamsi et Homerica et Virgiliانا mihi vena. *Bernart.*

12 *Transmittere annos steriles*] Ut Tibullus dixit, 'Stultos præteritisse dies.' Et, 'transire ætatem: in voto pœnitentis: 'O si præteritos reddat mihi Jupiter annos!' *Morell.*

15 *Te spes hominum, te cura Deorum Cerno jacens*] Solenniter olim homines felices 'curam Deorum' appellabant veteres, quod existimarent Deos peculiari quadam cura illos prosequi. Martialis lib. I. Epig. 83. ad Regulam: 'Quis curam neget esset te Deorum Propter quem fuit innocens ruina?' *Gervart.*

16 *Datur hæc juxta, datur ora tueri*] Alcinous Homericus Odyss. H. narrat Deos interdum se conspiciendos pils hominibus præbere, et eorum conviviis interesse: Αἰὲ γὰρ τὸ πᾶρος γε θεοὶ φαίνονται ἐναργεῖς ἡμῖν, εἴθ' ἔρδωμεν ἀγκλειτὰς ἐκατόμβας. Δαίνονται τε παρ' ἡμῖν καθήμενοι ἐνθα περ ἡμεῖς. *Morell.*

23 *Tanta patet, &c.*] Scribe *effuso*

qua impetus aula. Notandus *Diarrhœus* Statii, qui molem illam ædificii Cæsarei alte assurgentem lateque se efferentem extendentemque 'impetum' dixit. Ut celsi montes altaque ac lata ædificia 'petere æthera,' 'protendere se,' 'erigere,' 'inclinare,' tanquam viventia, dicuntur. Virgilius: 'geminique minantur In cœlum scopuli.' Non prætereundum, Rom. et Ven. edd. legere et distinguere seq. vs. *Liberior campi, multumque amplexus operiti, pro aperti.* Et sane ita scripsit Statius. *Liberior campi*, id est, quod ad campum. Dicit domum Domitiani cinctam esse longo æquore seu capacissimo atrio, et vastum tectum continere. Vide Gronov. Diatr. cap. 38.

25 *Æthereo et tantum domino minor*] Ait Poëta tantam esse majestatem Domitiani, ut tota aula ipsum vix eapiat. Sic Martial. lib. viii. Epigr. 36. de eodem Palatio agens, idem dixit: 'Hæc Auguste tamen quæ vertice sidera pulsat, Par domus est cœlo, sed minor est Domino.' Ait itaque Domitianum numine ac majestate sua totam domum implere. Ita Plinius in Panegyri. de Trajano: 'Veniet ergo tempus quo posteri visere, visendum tradere minoribus suis gestient, quod tectum magnus hospes impleveris.' *Gervart.*

27 *Mons Lybis*] Marmor Lybicum et Iliacum sive Phrygium et Syenites, unde trabes fecerunt reges quodam certamine obeliscos vocantes a similitudine radii; nam ὀβελος significat radium. Erant enim Solis numini sacrati. Mitres rex primus eos instituit tumulo. *Domitius.*

28 *Et Chios*] Marmor versicoloribus maculis: quod cum Chii in muris suis ostentarent, multo magis mirum fuisset, inquit Cicero, si eos Tiburtino lapide struxissetis. *Idem.*

32 *Trabeatque Cæsar, &c.*] Equites Romanos intelligit. Trabea etenim, uti olim regum, sic postmodum

proprium equestris ordinis insigne esse cœpit. Suetonius Domitiano, c. 14. 'Quo decretum erat ut quoties gereret consulatum, equites Romani quibus sors obtigisset, trabeati et cum hastis militaribus præcederent eum.' Tacitus Annal. iii. 'trabeati equites.' *Bernart.*

36 *Triptolemi*] Triptolemus, filius Celei et Hyones, cum Ceres a parentibus hospitio suscepta fuisset ad Eleusinem, illis dormientibus a Cere re conjectus est in focum et obrutus cineribus: mater excitata eum eduxit. Ceres: Impia, inquit, es; nam fuisset immortalis, si permisisses ita ejus mortalitatem purgari: sed tamen a me habebit ut primus doceat serere frumentum. Atque ita volucris curru abreptus Triptolemus annonam per Atticam disseminavit. Plinius aliter et Probus: alii ad Brigem referunt: superiora scribit Hyginus. *Domit.*

39 *Robora Maurorum*] Citreas menses. Strabo citrum quidem non nominat, sed Mauritania multas et magnas habere arbores affirmat. Indequè menses Romanis suppeditari varietate quadam distinctas ex uno integroque ligno. *Idem.*

47 *Dimissus Gradivus equis*] Etymon hoc Martis, hunc enim intelligi et pueri jam sciunt, quosdam petere ait Festus: 'Quia gramine sit ortus: quod interpretantur, quia corona graminea in re militari maximæ est honorationis;' addit Plinius lib. xxii. cap. 4. 'Quia summum victoriæ indicium erat herbam porrigere victos.' *Bernart.*

48 *Terapnæa gymnade*] Palæstra Laconica. Stephanus auctor est alios aliam civitatem, alios ipsam Spartam 'Theramnas' appellare. Aliæ 'Terapnæ Bæoticæ' sunt apud Strabonem lib. ix. *Barth.*

52 *Parva loquor, necdum æquo, &c.*] Hoc nimirum est quod Flaccus ad Agrippam ait: 'dum pudor Imbellis.

que lyræ Musa potens vetat Laudes egregii Cæsaris et tuas Culpa deterrere ingeni.' Et ad Musam: 'desine pervicax Referre sermones Deorum et Magna modis tenuare parvis.' *Morell.*

53 *Talis ubi Oceani fines, mensasque revisit Æthiopum*] Fabulam respicit quam tangit Arnob. lib. vi. Adi et Homer. Iliad. A. *Bernart.*

56 *Triumphos Pallænos*] Victoriam suam de Gigantibus; nam Pallene oppidum est in Macedonia, ubi bellum giganteum gestum fuisse contendunt Macedones in agro, quem postea Phlegræum, demum Comam: unde suborta est opinio eorum qui dixerunt Gigantes conflagrasse ad Cumas in Campania. *Domit.*

57 *Dii tibi (namque animas, &c.)* Hæc votiva clausula longævitatæ, victorias, novos Consulatus exoptat Domitiano: quo respicit Libaniana Apologia Ambitionis Rom. qua scribit Romanorum liberos, si a Principibus optio data esset vitæ longæ et Consulatus, etiam altæ Senectutis Consulatum prætulisse. *Morell.*

60 *Templaque des, &c.]* Omnino scribendum *habilesque domos*: dignas et Numinibus suis singulas aptas. *Templa*] Fana, basilicas dicit. De talibus Domitiani erga Deos suos meritis venusto Epigrammate irrisor Martial. lib. ix. Epigr. 4. *Barth.*

62 *Quinquennia lustris coronatis*] Intelligit quinquennale certamen institutum Jovi Capitolino, ubi musica equestri cursu gymnici ludis certabatur, et plures aliquanto erant coronati, ut ait Tranquillus, quam nunc sunt: inde ait *coronatis lustris*. *Domit.*

67 *Palladio tua me, &c.]* Infra Lyrico ad Severum: 'Huic mea carmina Regina bellorum virago Cæsareo peraravit auro.' Quæ referuntur ad præmia, quæ victor in Albano certamine obtinuit, ideoque Albanum aurum dixit Martial. lib. iv. Epigr. 1.

Palladium autem hic vocatur, quia certamen illud Palladi a Domitiano institutum, teste Suet. Domitiani cap. 4. *Crucius.*

CARM. III. 1 *Quis duri silicis, &c.]* Orditur ab admiratione, et quærit quem strepitum audiat, cum neque per Campaniam Annibalis exercitus ducatur, nec Nero vada frangat: intelligens fossam quam Nero ab Averno Ostiam usque perducere conatus est. Adi Suetonium Nerone cap. 31. *Bernart.*

3 *Latus*] Nam ad latus Appiæ erat hæc via Domitii. *Domit.*

5 *Nec dux advena*] Nec aliquis Spartacus. Ego de Spartaco intelligo. Nam Lentulus Bardiæ familiam gladiatorum habuit Capuæ, quorum maxima pars e Galatia et Thracia erat. Ex his octoginta duo diffugerunt una conspiratione adeptis instrumentis culinariis pro armis. *Id.*

11 *Qui castæ Cereri*] Respicit ad edictum Domitiani de excindendis vineis. Sueton. cap. 7. et cap. 14. *Bernart.*

16 *Qui reddit Capitolio Tonantem*] Notat Capitolii, incendio absumpti, instaurationem, de qua idem Suet. Domit. cap. 5. *Idem.*

17 *Et Pacem propria domo reponit*] Cnr Domitiano extructionem templi Pacis tribnat Papinius, adhuc quæro. Historici omnes consensu a Vespasiano constructum adfirmant. Suetonius Vesp. cap. 9. Josephus de Bello Judaico lib. vii. cap. 24. Plinius lib. xxxvi. cap. 26. videntur: immo Dio non exstructum solum, sed Vespasiano sextum et Tito quartum Cons. dedicatum scribit. Auxitne Domitianus? cogitemus. *Idem.*

19 *Flaviumque calvum*] Alludit ad Domitianum qui calvus erat: immo et calvitio offendebar, quamvis librum scripsit de cura capillorum ad amicum, illum seque consolans. Juvenalis: 'Et calvo serviret Roma Neroni.' *Domit.*

Flaviumque culmen] Adnotatum in

lib. Turn. *Cælum*, arguta hyperbole: hic apex est culminum: et quid congruentius clausulæ Scazontum Mart. de Templo gentis Flaviæ? lib. ix. Ep. 2. 'Manebit altum Flaviæ decus gentis Cum sole et astris, cumque luce Romana. Invita quicquid continet manus, Cælum est.' *Mo-rell*.

20 *Hic scenis populi, &c.*] Locus hic corruptissimus. Domitius legebat: *cæno hic populeo vias gravatas*. Quod vir maximus Ang. Politianus jam diu improbavit, lib. iv. Epist. 1. ad Berroaldum. Bernartius cum locum fæde corruptum fateatur, tantisper tamen se Domitii correctioni adhæsum dicit, donec melius quid alius attulerit. Ego non dubito, quin rem ipsam repperim. Via hæc quam Domitianus restaurabat, vetustate adeo collapsa erat, ut vicinorum fluviorum aquis immissis, paludis instar stagnaret, atque arundinetis, juncisque palustribus penitus oppleta sorderet, quod ex sequentibus Poëtæ verbis clarum est. Hinc omnino legendum pato minima mutatione, tantum diphthongo addita: *His scenis populi vias gravatas*. *σχόινος* Græca vox, Latinis *juncus*, *canna* dicitur, sed ut innumera alia Græca vocabula Latio jure donata est. Plautus Rudent. viii. 'Hi sceni etiam, atque hæ arundines, nobis quæstui et cultui.' *Gervart. Hic scenis*] Ven. et Salis. *savis*. Rhod. *senis*. Credo *canis*. *Vias populi*, ut in lapide veteri: 'redonatori viæ populi.' *Gron*.

22 *Eximit longos ambitus*] Dum sternit viam Domitianus, fecit ut viatori per longos ambitus non sit rependum ut prius. *Novo injectu*] Nova tellure et harenis injectis. *Domit*.

27 *Hic quondam piger, &c.*] An ideo *Piger viator*, bigis vectus, quia tardus procedit et quasi testudineo gradu, titubans et vacillans, ob iter impeditum ac præruptum? an tanquam

fessus, qui Hebræis נָדָב vocatur: velut *πικρός*, acer et *τραχ* effectus salebrosæ viæ tædio? 'Crux' vero 'pendula' acute et mire ab Ethnico poëta temo, seu jugum currus nominatur, quia *ῥυμός σταυροειδής* est. Animadvertendum et sedulo notandum inter pias Græc. et Latin. Patrum *τῶν ἐν δόλοις καὶ ὄχλοις* inventiunculas, quibus certatim *εὐφυῶς καὶ ἐφαμύλλως* crucem ita describunt et notificant, ut in omnibus pateat signi ejus sacri usus necessarius, *οὐ ἔνεον οὐ τὸ ἐν*. *Mo-rell*.

32 *Impeditum tardabant iter*] Itineris impediti incommoda scite persequitur Plutarchus initio convivii Septem Sap. *Idem*.

35 *Languida quadrupes*] Mula vix incedens propter cœnum. Nam mulæ olim currum vehebant: unde aurigæ muliones dicti. Auctor Festus: et nos in commentariis Juvenalis docuimus, et apud Tranquillum, ubi mulio pro auriga accipitur. *Alta statera*] Stateram appellat lignum unde vincto fune et alligata mula currus trahebatur, a similitudine: nam statera videtur. *Domit*.

40 *Sulcos*] Rivos quibus aquæ emittantur. *Idem*.

41 *Alto egestu*] Hoc est extrahere eas magna profunditate. *Idem*.

43 *Aliiter replere*] Alio genere terræ. *Idem*.

44 *Parare gremium*] Sedem saxis sternendis. *Idem*.

45 *Ne maligna sedes*] Scilicet sit saxis. *Idem*.

47 *Umbo* significat extremam partem senti: hic accipitur pro extremitate viæ stratæ quæ utrinque erigebatur, ne proximum infunderetur cœnum. *Idem*.

49 *Et crebris iter alligare gomphis*] Aiunt Turnebum maluisse: *alligare tophis*. Sed nihil mutandum. Nam hoc, ut et superiori loco, Poëta usus est voce Græca. *Γόμφος* enim Latinis *clavus* dicitur et *cuneus*: unde

νόμῳ coagmentatio. Vide Hesychium. *Geart.*

51 *Hi ferro scopulo, &c.*] Hæc vera lectio est servata in Ms. Flor. et edit. Rom. Venetaque, et ab A. V. Fr. Lindenbrogio in textum assumpta merito suo, quem vide ad Herc. Surrent. ubi: 'his cedere silvas et levare trabes.' Gronov. in *Diatr.*

56 *Et Athon cavare*] Alludit ad operas Xerxis, quibus mons Athos excavatus est et discussus a continenti. Plura apud Juvenalem diximus ex Herodoto et Plinio. *Domitius.*

59 *His parvus (Lechiæ, &c.)*] Quantum est eruditorem, mire se torsit in hoc loco. In vetustiss. codicibus, tracto *τῇ nisi*, legebatur: *His parvus (nisi devia vetarent.)* Unde primum Domitius legendum dixit: *nisi Lechiæ vetarent.* Sed Politianus, et Hermolaus ad Plin. lib. iv. cap. 4. nullo modo tolerari posse aiunt hanc lectionem eo quod penultima longa et antepenultima brevis in *Lechiæ* repugnent. Unde ipse Stat. Theb. ii. 'Curva Palæmonio secluditur unda Lechæo.' Existimat ergo Hermolaus magis ferendum, si legatur: *nisi Cenchreæ vetarent.* Quomodo etiam legendum videri adnotarat in cod. suo Jos. Scaliger. Sed ne hoc quidem probat Hermolaus, videretur enim si alterutrum pro *Devia* poneretur, hoc dicere Poëta: 'perfodiasset Nero Isthmum, nisi Isthmus prohibuisset,' quod est ac si diceret quis, 'tangerem manu cælum, nisi cælum vetaret,' quod absurdum est. Quare Marc. Musurus in Orthographia sua Statiana existimat Poëtam tangere causas, propter quas Nero a perfodiendo Isthmo destitit, quæ duæ erant; altera, ne submergeretur Ægina, quod geometræ minabantur, altera quod Vindex res novas in Hispania movebat, et jam Italix appropinquabat. Unde secundum hanc historiam legebat: *His parvus (nisi res novæ vetarent, &c.)* Cælius vero Rhodiginus

Antiq. Lection. lib. xi. cap. 52. scriptam lectionem *devia* retinet, atque cum Demetrius Isthmum perfodere vellet, ab Architectis eum deterritum qui dicebant navigationi non futurum alveum habilem, ob affluxus rapidam varietatem, qualis in Euripo visitur. Per *devias* itaque intelligebat 'ambages,' quibus nautæ necessario circumagi debuissent ad rapidum illum maris fluxum vitandum. Cæterum, nusquam me *devias* pro 'ambagibus' legisse memini, quod etiam movisse Alciatum existimo, qui lib. v. cap. 22. *ναπέτρ.* legendum putat: *His parvus (nisi Delia vetaret.)* et per *Delias* intelligit 'Delias sortes' seu Apollinis oraculum, quo perfodi Isthmum vetitum fuit, teste Herodoto. Sed illud *Delia*, nimis obscure, substantivo suo viduatum ponitur. Quare Turnebi conjecturam potius amplecterer, qui rescribebat: *His parvus, (nisi Delius vetaret.)* Quis post tot ac tantos viros ullum novæ emendationi aut interpretationi locum superesse putet? Existimo tamen, si contra Domitii sententiam *τὸ nisi* rejiciatur post *τὸ Lechiæ* ut in quibusdam vulgatis legitur, locum recte habiturum, hoc modo: *His parvus (Lechiæ nisi vetarent) Inos freta miscuisset Isthmos.* Sensus est: Isthmos his tot hominibus laborantibus parvus, et facile superabilis, fuisse perfossus, nisi obstarent Lechiæ. Et ad difficultates quas Hermolaus et Musurus movebant, facile responderi potest. Notum est 'Cenchreæ,' et 'Lecheas,' esse duo promontoria, quæ terminant utrumque latus Isthmi Corinthiaci. Jam vero, a 'Lechiæ' deducitur 'Lechæus, a, um,' ut a 'Cenchreæ,' 'Cenchræus.' Hinc mirum non est, si in *Lechiæ* penultima sit correpta, in 'Lechæo' autem producta. Nam hoc ratio deductionis postulat. Ad secundam Musuri objectionem dicendum est, 'Lechæum' non esse idem quod 'Isthmos.'

Illud enim unicum tantum Isthmi promontorium est asperum et saxosum, quod mari obstat. Hinc patet recte dici posse, Isthmum potuisse perfodi, nisi saxosum illud promontorium obstitisset. Quid enim in eo absurdi? Sic dicimus: 'Civitatem aliquam fuisse expugnatam, nisi valum ejus aliquod obstitisset.' *Gervart. His parvus (Lechia nisi vetarent,) &c.* Scripsit Papinius: *Hic parvus (Lechia nihil vetarent,) &c.* hoc est: Si tu velles, Cæsar, hæc manus facile Isthmum parvum jam nec magni operis censendum perfoderent: nec obstarent ipsis Lechiæ, quæ cæteris inexpugnabiles fuere, aut quæ maximum negotium facerent: ut non alludat ad causas irriti conatus priorum, sed simpliciter nomet Lechæum, in quo maximus andor laborque erat futurus. Ortum vitium ex scribendi compendio, quod sæpiissime in vett. libb. nisi et nihil confudisse ipsi observavimus. *Gronov. in Diatr.*

65 *Quieta Cyme*] Mendosi codices habent *Grine*: sed nos *Cyme* legimus, ut etiam emendavimus apud Silium: 'fatorum conscia Cyme.' Græcum autem est: nos Cumæ dicimus. *Domit.*

66 *Linterna palus*] Linternum post Suessam ad mare cum fluvio ejusdem nominis. *Palus*] Nam aquis stagnantibus illic sunt paludes. *Pigerque Savo*] Alii codices habent: *pigerque Sason*. Sason quidem insula est inter Epirum et Brundisium medio intervallo. Silius: 'Adriaci fugite infausti Sasonis arenas.' Sed ego puto legendum *Savo*, qui fluvius est in finibus Campaniæ. Meminit Plinius: nam *piger* epitheton non convenit Sasoni. præterea loquitur de locis tantum Campaniæ, non de Calabris. *Idem.*

67 *At flavum caput, &c.*] Ita bene Swartius. Sic Theb. ix. 'et nexa virentibus ulvis Cornua concutiens.' Ovidius de Rheno: 'viridi male tecutis ab ulva.' *Gronov. in Diatr. c. 40.*

68 *Ulmis*] Inscite. Scribe cum Enstathio Swartio, *ulvis*, ipsamque vide, *Analect. lib. II. c. 2. Barth.*

69 *Vulturum*] Fluvius per Venetrum labitur, et mediam Campaniam. Capnam etiam alluit et Vulturum oppidum. *Domit.*

81 *Grates ago, servitus*] Id est tanti facio quod sim domitus a te, ut non modo non pudeat venisse intra alveum, sed etiam agam gratias. *Idem. Sed grates ago servitusque tanti est, &c.*] Ita Aldina et pro hac scriptura allegat Politiani auctoritatem Bernartius. Quæ nobis tanti non est, ut hoc fidejussore corrumpamus autorem et exsulem esse jubeamus veram lectionem, quam servavit Rom. et Ven. Codex: *Sed grates ago strictus, atque tanti est.* Quam quod spurium vocat Bernartius, castigationem merebatur, nisi umbra tanti viri se tueretur. Verbum *strictus* adserit ipse Statius, quando ait: 'Qui me vallibus aviis refusum Et ripas habitare nescientem Recti legibus alvei ligasti.' Lucanus: 'nec ripis alligat amnem.' Nempè 'ligare' hic, quod ibi 'stringere.' Eademque sententia in sacro Jobi libro: 'fasciasti flumina a fletu.' Quin et male oratio cohæret, quam interpolat importunum 'servitutis' vocabulum. Ego amnis 'strictus,' legibus ligatus, etiam grates ago: atque tanti, ut gratias agam, hoc est, quod sub te duce jubente cessi et in ordinem coactus sum. *Gron. Diatr.*

87 *Deterges sterilis soli putorem*] In Turn. libro manus erudita *et putorem* unica literula affini mutarat in *et pudorem*. an quia 'malus pudor soli,' situs, viæ et quasi *αἰσχος* (ut *αἰσχρόν* βάρος τοῦ ἤνυ Euripid. in Heraclid. *dedecus onus vitæ* appellat et Demosthenes,) verecunda translatione dicitur? at vero 'malus putor' vel 'putror' potius, (ut passim apud Lucretium legitur,) non sine *πλεονασμῷ* usurparetur: ubi 'malus' *παράλκει*. Quis enim bonus putror? nisi qua mente

Satyrographus ab Imp. Vespasiano laudatus dixit: 'Lucri bonus est odor ex re Qualibet.' *Morell.*

90 *Cinyphius*] Lybicus. Cinyps autem fluvius ex monte Charitone, ut Herodotus scribit, inter duas Syrtis labitur. *Domit.*

91 *Bagrada*] Fluvius Lybiæ juxta Uticam: proxima sunt castra Cornelia. Hic inundat proximas regiones, facitque æstuarium. *Idem.*

94 *Provocare*] In certamen aquæ conspicuæ. *Lyrim*] Lyris Minturnas præterlabitur. Ad eum Latii olim fines erant. Antea Clanium dixerunt. Labitur de Apenninis collibus et agro Vestino præter vicum Fregellas; excurrit in lucum sacrum: quem Minturnenses celebrabant honoribus. Fibrenus in eum erumpit. Lyris autem aquis, si Ciceroni credimus, nullæ sunt frigidiore. *Idem.*

98 *Arcus*] Nam ad initium viæ strætæ a Domitiano ex Appia in eam ingredienti, primum occurrebat arcus triumphalis, quo honore ille plurimum delectatus est, multosque in urbe sibi erexit. *Idem.*

100 *Quantus nebula, &c.*] Tantus, inquit, est arcus ille triumphalis quantus Iris. Is noctu non apparet: quamvis Aristoteles affirmet aliquando visum esse: nihil autem aliud est quam radius solis immissus cavæ nubi: colorumque illa varietas fit ex mixtura ignis, nubiumque aëris. Plin. auctor. *Idem.*

106 *Prima carbasæ*] Ab Domitio est, qui veterem ponit: *Primæ carbasæ ventilantis auræ.* Nec aliter Rhod. Redundat una litera: dixit enim per apostrophen: *Primæ carbasæ ventilatis auræ.* Ut plane Salisb. et excerpta Lindenbrogii. Sic in Saturn. 'Hunc, annona, diem superba nescis.' Et mox Rhod. et Salisb. *Largis, India, nubibus maderes.* Quod non refuto. Theb. ix. 'cultus, Triviæ pendebitis alto Limine.' Gronov.

110 *Eoa laurus*] Triumphum orien-

Delph. et Var. *Clus.*

tales; nam Septentrionales ei dati sunt, et ex Occidente. Paulo ante: 'nondum gremio Jovis Indica laurus.' *Domit.*

122 *Replet*] Viam occupat dum furens agitur. *Idem.*

133 *Lucos Avernî*] Hi erant ad Avernum, ubi nec romantiam Ulyxis ab Homero descriptam putarunt antiqui. Ea regio erat Plutoni dicata, sacerdotesque illic, placatis Diis manibus per sacra, responsa dabant, atque inde comparabant victum. Ibidem fuisse Æneam duce Sibylla, Virgilius horum imitator cecinit. *Idem.*

137 *India*] Cui natura dedit siccitatem. Nam, ut Aristobolus scribit, soli montes illic et ima montium imbribus irrigantur, campi arent. Hæarchus vero in campos pluiere æstate affirmat, hyeme negat. Sed omnino, inquit Papinius, maderet India, si cæli imperium teneret Domitianus. *Idem.*

142 *Prece quindecim vitrorum*] Hi enim, inspectis Sibyllinis prædictionibus, quibus modis placandi Dii essent, pronuntiabant. Vide quæ peculiari de his libro scripsit Onuphrius Panvinus, Joh. Obsopœi opera Posthuma Parisiis, cum figuris æneis longe elegantissimis et toto chorægo Sibyllarum observationum edito. *Barth.*

152 *Poposci Delium*] Sumpto pulvere Puteolano manibus, petii a Phœbo, ut totidem annos mihi daret. *Domit.*

153 *Juravit tibi*] In tua fœdera. *Arctos*] Daci, Sarmatæ, Cati ad Arcton habitantes. *Idem.*

155 *Qua vagus Hercules*] Herculem in India fuisse scribit Plinius, cum de Macedonia ita ait: Hæc est Indiæ victrix per vestigia Liberi patris atque Herculis evagatæ. Nisi malis columnas Herculis intelligere: quod non placet. *Idem.*

157 *Nili caput*] Occidentem intelligit: nam Nilus in extremis Maunitiæ partibus oritur, ut Juba rex

5 R

deprehendit, in monte superioris Manti-
ritaniæ, in lacu quem Nilidem vo-
cant, ubi natant pisces, Alabetæ, Co-
racini, Silnri, Crocodili, quæ genera
in Nilo præterea tantum reperiun-
tur. *Nives Atlantis*] Nam Atlas mons,
de quo ante dictum est, ab una parte
perpetuis nivibus riget. *Idem.*

159 *Belliger obviosque, &c.*] Non
improbo præ Turnebi : *Belligeros pi-
osque.* Sed tamen Salisb. *abimesque.*
Ven. *annusque*: ita tamen ut prius
N in *B* mutatum foret. Recte, *ab-
nuesque currus.* Nam et hoc in lau-
dem trahebat Domitianus fastidisse,
cum posset jure triumphare. Unde
Martiali, 'Sæpe recusatos parcos
duxisse triumphos.' Et noster in La-
crymis Etrusci prædicat manum, quæ
Sauromatas 'non erat dignata trium-
pho.' Inde et in consulatu : 'tantum
permitte triumphos.' Gronov.

CARM. IV. *Ad Marcellum*] Rhod.
et Salisb. *Ad Victorium Marcellum.*
Rhod. addit, *Epistola.* Recte utique
prius, est enim hic ipse, cui Quintili-
anus Institutiones suas inscripsit.
Lib. I. 'Quod opus, Marcelle Victo-
ri, tibi dicamus.' Lib. V. 'Hæc,
Marcelle Victori, ex tua voluntate
maxime ingressus.' Gronov.

3 *In latus*] Addita via a Domitiano.
Ager solidus] Via vetus strata la-
pidibus. *Domit.*

7 *Ripa Lydia*] Designat domum
Marcelli, quæ juxta naumachiam erat
Domitiani: ea autem erat juxta Ty-
berim. *Vadum*] Naumachiæ. *Præ-
textitur*] Ambitur. *Idem.*

23 *Mænia Lunæ*] Hetruriæ oppi-
dum, de quo Ptolomæus lib. II. sili-
cem profert qui serræ sectionem ad-
mittit, si fides Plinio lib. XXXVI. cap.
18. *Bernart.*

26 *Inde sonus geminas, &c.*] Insignis
hic locus de stulta veterum opinione
qua existimabant aures iis tinnire, de
quibus alibi mentio fiebat. Aristæ-
netus lib. II. Epist. 13. οὐκ ἐβόμβη-
σαι τὰ ὦτα, ὅτε σου μετὰ δακρύων ἐμε-

μήμην; Nonne auris tibi resonabat,
quando lacrymans tui memoriam facie-
bam? Sappho : βομβεῖσιν δ' ἄκοαί μου.
Quod Catullus convertit : *Sonitu su-
opte Tintinant aures.* Vide Plinium
et Lucianum 'Errap. 14. Sunt non-
nulli qui hoc fieri dicant κατὰ σχῆσιν
spiritualium substantiarum, sen per
affectionem et habitudinem quandam
mutuam patientis cui agente, quod
operatur sine ullo effluvio, et sine
medii affectione. Sed verius est, di-
cere opinionem hanc inanem, et vulgi
persuasione inductam esse, ac tinni-
tum illum causari ab humoribus e
cerebro defluentibus, qui si ad aures
descendant, tinnitum hujusmodi gign-
unt, si ad oculos, supercilii subul-
tationem, quam etiam inter omnia
veteres retulerunt. *Gervart.*

30 *Et fontes operis*] Alludit ad the-
cas sive integumenta, quibus vacan-
tia arma includi solebant. Vide Cæs.
libro II. De Bello Civili. Gronov.
*Diatr. cap. 41. Arcumque retendit Par-
thus*] Ex Horat. I. Od. 10. 'neque
semper arcum Tendit Apollo.' *Re-
tendere, ἀνίστασθαι.* Arcum vero studii
sapientiæ retendum ἀνίστασθαι solven-
dumque minime esse, vetus autor mo-
nuerat, ut Laërtius Epigr. in Theophr.
docet : Οὐκ ἔρα τοῦτο μάταιον ἔπος με-
ρόπων τινὶ λήσθην, 'Πήγνυται σοφίης τόξον
ἀνιέμενον. *Morell.*

36 *Positis plectris*] Nam Achilles,
ut est apud Homerum, in ocio fuit
rapta Briseide: amoresque cithara
cecinit, ut nostri quoque scribunt,
iratus Græcis, sed interfecto Patro-
clo, ex eo ocio armavit se in Hecto-
rem, quem vicit. *Domit.*

37 *Flammabit*] Alii omnes codices
flammabat scriptum habent, ex *exul-
tabit* nos *flammabit* emendavimus, et
exultabis. *Idem.*

39 *Non miscet jurgia*] Feriæ scilicet
sunt, et rerum judicandarum va-
catio, ut loquitur Seneca in Menip-
pæa. Hæ feriæ dabantur ob messes
et vindemias ut in jure docemur.

De æstivis messium feriis Gellius lib. ix. Plin. viii. Ep. 21. De feriis vindemiarum Divus Cyprianus ad Donatum initio. De feriis vindemiarum et festis Lamprid. in Heliogab. et Paulus Diac. Longob. lib. iii. cap. 6. *Crucens*.

44 *Qua tibi sublimi*] Nam Marcellus fuit patronus in causis apud centumviros: quorum iudicia nunc cessabant. Hi hasta utebantur, ut diximus apud Suetonium, erantque centum et quinque, ut docet Festus, sed tamen centum dicti. *Domit.*

62 *Thules nigra*] Caligantis. Domitianus habuit Orcadas insulas Oceani Britannici in ditione, quarum ultima est Thule. Vespasianus pater expeditione sua temporibus Claudii eas devicerat, redacta Vecte una ex illis in potestatem. Juvenalis: 'et modo captas Orcadas.' *Idem.*

68 *Portæ Caspiacæ*] Caspiæ portæ in Ponto sunt quædam angustię ita appellatæ a mari Caspio proximo: populi illic sunt Caspii: quo loco multos redarguit Plinius qui Caspias portas putarant esse easdem quæ sunt in Heberia Ponti provincia proxima Caspiis, nam hæ alię sunt; emittuntque in Sarmatas. *Idem.*

66 *Gravem tarde*] Mendosa verba. Ignaviæ enim damnant, quem alacritatis et strennitatis laudat Papinius. Lege, inserta vocola: *Quique gravem haud tarde*. An *intarde* scripsit, ut *intrepide*, *intimide*, &c. dicimus? Non displiceat si subveniat exemplum; de quo nunc non subit. *Barth.*

73 *Triumphos*] Avus tuus proponit tibi triumphos domesticos, nam ipse triumphalis fuit, quorum æmulatione accendaris. *Domit.*

75 *Stemmata*] Stemmata imagines æræ majorum qui triumphassent: aliquando coronati, a *στέμμα*, quod significat coronam. Hæ quibusdam lineis etiam pingebantur ad aliorum imaginum differentiam. Et quoniam ex his major propagatur nobilitas;

factum est ut 'stemma' significet nobilitatem majorem. *Idem.*

79 *Fractas ubi Vesbius egerit*] Romanus Venetusque codex: *erigit iras*. Quod non possum non probare. Epi-
cedio in Patrem: 'exemptum terris ad sidera montem Sustulit.' *Gronov. Diatr.*

82 *Virebant*] Nam Vesbius vitibus in primis abundabat. *Domit.*

83 *Premi*] Obrutas esse illic. *Idem. Proavitaque toto, &c.*] *Proavita* rura dicit respectu venturæ posteritatis, quæ ipsa, quæ rura avita possidebit, vix credet ita periisse. Ms. Flor. *Rura deesse mari*. Quod sive quis probabit, sive retinebit vulgatum, ut faciendum putamus, hic sensus est: Mirabitur posteritas, et vix credet omnia illa proavita rura, quæ tunc forte restituta erunt, et arabuntur, mari Vesuvioque adjacentia, periisse, ab-
isse, invisæ nostro ævo facta esse. Quomodo? nempe quæ cineribus lapidibusque et aliis reliquiis incendii oblecta latissimum veluti et perpetuum bustum erant, non rura. *Gronov. Diatr.*

84 *Abiisse*] Nam aliæ terræ provolutæ sunt in insulas illic: ut Prochyta, Pythecusæ: aliæ sunt terræ motu absorptæ. *Domit.*

85 *Apex*] Vespii cacumen. *Idem. Procul ista tuis, &c.*] Alii legunt: *procul ista tuis sint fata, Teate, &c.* Sed nihil mutandum, nam *Tiphata* locus est prope Capuam, de quo Festus et Livius. *Teate* est Marrucinorum urbs in Italia, teste Ptolomæo lib. iii. c. 1. hodie *Tieti* vulgo dicitur. Sed cur optat Poëta ut incendia a campis Marrucinis, potius quam ab aliis agris avertantur? Id videor observasse ex Plinio lib. xvii. cap. 25. ubi 'agros Marrucinos' a Vectio Marcello, qui fuit pater hujus Marcelli, ad quem hæc scribit Statius, ait possessos, et memorabilem de iis historiam narrat: 'Super omnia,' inquit, 'quæ unquam audita sunt, etiam pro-

digium in nostro ævo, Neronis Principis ruina factum in agro Marrucino Vectii Marcelli e primis equestribus ordinis, oliveto universo viam publicam transgresso, arvisque inde a contrario in locum olivetis profectis.' *Gevart.*

91 *Virginis juvencæ*] Musis enim incorruptis hostiis sacrificatum: ut virginibus quidem, quarum tamen pleræque suos habuerunt liberos. *Barth.*

92 *Votiferaque meas*] Inepte in omnibus retro vulgatis legitur: *Pomiferaque*. Recte Ms. *Votiferaque*, ut reposui. *Gevart.*

93 *Nunc vacuus crines*] In aliis codicibus mendosis scriptum est: *Nunc alios cineres*. *Domit.*

95 *Vocat arcitenens alio pater*] Pro Apolline, ut alias frequentissime. Vide Virg. *Æneid.* III. vs. 73. ibique *Servium*.

101 *Jamque vale et penitus voti, &c.*] Sensus est: Vale et nostri amorem corde exire veta: neque enim *Tirynthius* jam fama amicitiae est, postquam tecum comparari cæpit: *Theseos* quoque cedit tibi gloria, et illius qui 'circa mœnia Trojæ Priamidem cæso solatia traxit amico.' *Gronov. in Diatr. cap. 41.*

102 *Nec enim Tirynthius alma, &c.*] Plane abrupta sunt, et suspicarer aliquid hic deesse, nisi morem *Papinii* observassem exilire aliquando, et, ubi minime quis expectet, lectorem relinquere. Unde eleganter *Jul. Scalliger* Poëtam nostrum, 'equum alatum' appellabat. Quod autem ad loci hujus lucem facit, notandum apud veteres tria fuisse Amicitiarum exempla maxime celebrata, *Herculis* et *Telamonis*, *Thesei* et *Pirithoi*, *Achillis* et *Patrocli*, quæ tria *Statius* hic tangit, atque tantam inter se et *Marcellum* intercedere amicitiam, ut si *Hercules* cum ipso conferatur, amplius amicitiae exemplum non sit futurus. Plane eodem modo locutus

est *Theb.* IX. ubi *Tydel* et *Polynicius* amicitiam deprædicat: 'Jam *Telamona* pium, jam *Thesea* fama tacebat.' Eleganter autem dixit *Pectus amicitiae*, pro 'amico.' Sic *Martial.* lib. IX. *Epig.* 15. in fictos amicos: 'Hunc quem cæna tibi, quem mensa paravit amicum, Esse putas fidæ pectus amicitiae?' Est enim Religionis et Amicitiae sedes in pectore. *Symmachus* lib. IV. *Epist.* 42. 'Nostra charitas adyto pectorum recondatur.' Et *Belgæ*, vulgo, in Idiotismo suo, 'Amicos,' *Borsten*, id est, *pectora* appellant. Totus vero locus longe clarior futurus est, si ex elegantissima conjectura tua *Legate Ampliss.* pro *alma* legamus, ad me, hoc modo: *nec enim Tirynthius ad me Pectus amicitiae, cecidit tibi gloria fidi Theseos, &c.* Poëta ecce, sese *Herculi*, et *Marcellum* *Theseo* comparat, ac dicit: *Hercules*, ad me collatus, inter amicitiarum exempla amplius censei non meretur, nec *Theseus* si tecum conferatur. Ingeniose (quomodo ille aliter?) *Vir* incomparabilis *Hugo Grotius* legendum divinabat: *nec enim retinentius alma Pectus amicitiae*. Cui certe emendationi accederem, nisi vulgata lectio etiam commode posset explicari. *Gevart.*

CARM. V. 1 *Parvi beatus ruris honoribus*] Parvum rus, quod ipse colebat, quodque ei illustre signum *Cæsareæ* gratiæ, ac proinde gloriæ erat, 'honores' appellat. Hoc observato vera mens *Statii* in multis elucet. Vide *Gronov. Diatr. cap. 44. Honoribus*] Nam *Domitianus* id prædium donaverat. *Domitius.*

2 *Teucros lares*] *Vestam*, sacrum Trojanum. *Idem.*

5 *Jam trux ad Arctos, &c.*] In hac florida veris delineatione *δκραστ(χ)ῃ* extulit *Homeri* *ἔρην ελαφύην*, *Bionis* *ελαφ τριπόδαρον*. *Lucret.* lib. VI. *Virg. Georg.* I. *Horat.* I. *Od.* 4. et IV. *Od.* 7. *Libanii* vero *ἔσπος ἑκπαρσιν*, *Expositio-nem Veris*, accuratissime, *Attice*, et

terse admodum a cultissimo autore descriptam habes pag. 176. edit. nostræ bilinguis. *Ad Arctos Parrhasias*] Ad plagam Septentrion. 'Cærulea glacie concretam atque imbris atris.' Strabo Parrhasios et Azanas recenset inter antiquiss. Græc. gentes in Arcadia. *Morell.*

8 *Zephyris refractus*] Nihil mutandum ab hac lectione. Sic enim 'refringere' pro 'frangere,' et alibi usurpat. *Inexpertum carmen*, id est, nunquam prolatum in usu, sed per tacitam hñmam conceptum et constitutum. *Barth.*

13 *Nos parca tellus, &c.*] Schidæ J. Gruteri: 'Apud Apuleium mulier paupertina: 'At ego misera et pernox et perdia lanificio nervos meos contorqueo, ut intra cellulam nostram saltem lucerna luceat.' At Tibull. 'Dum meus assiduo luceat igne focus.' Ita enim malo pro altero exiguo, quod supposuit ex vet. cod. vir illustris. Itidem Tibull. 'Quam juvat immites, &c. Securus somnos igne juvante frui!' Cum ita quoque membranæ nostræ, hand ausim recipere, quod idem ille substituit, 'imbre juvante.' Otiose hic tale quid ponatur, cum illud *aquas*, quod proxime antecedit, imbrem facile inferat, nec minus ignis sopiat quam imber. Sic manus præstantissimi viri, et de re literaria supra invidiam meriti. Quæ ideo ascribo, ut pateat error F. Morelli, qui *Culmen multo lumine sordidum*, undique fenestratum, luminosum tectum, patens et diem recipiens interpretatur. *Gronov. Diatr. cap. 43.*

15 *Exemptusque testa Qua modo fuerat Lycæus*] Audi quid de eo sentiat Varro: 'Quod mustum,' inquit, 'conditur in dolium, ut habeamus vinum, non promendum dum fervet, neque etiam cum processit, ita ut sit vinum factum. Si vero est ex eo genere uvæ quod mature coacescat, ante vindemiam consumi aut venire

oportet.' *Morell.*

24 *Cæsareo peraravit auro*] Locus fæde corruptus. Mss. *peramavit auro*. Mihi Sphynx domi non est: salus itaque indicata tantum scriptura veteri, imitari verecundos medicos, et depositum ægrum peritioribus delegare. Ceterum quod ad hunc Severum attinet, putatur proavus Septimii Severi Imperatoris fuisse. Baronius Annal. 11. videatur. *Bernart. Cæsareo peraravit*] Sarta tecta habenda est vulgaris lectio, neque alio respicit, quam ad coronationem Albanam. Vide quæ altius de ritibus agonis illius repetita sunt Gron. *Diatr. c. 42.*

25 *Cum tu sodalis dulce periculum, &c.*] *Sodalis* proprie est ejusdem *trai-pelas*, l. ult. D. de coll. et corp. hic de condiscipulo arctissime charo, ut Statius Severum in *προσφωνήσε* nuncupavit: quia quantum Septimius conniti animo potuit, quantum labore contendere, effecit ut Papin. periculum ancipitis certaminis evaderet. *Dulce periculum*, recte et jure vocatur, quoniam, ut Pindarus Olymp. O. vi. A. 11. affirmat, *Ἀκρίθωνοι ἄπειρὰ ὄψε παρ' ἀνδρῶν ὄντ' ἐν ναυὶ κολῶναι τίμωαι. πολλοὶ δὲ μέμνανται, καλὸν ἐστὶ πορᾶθθ.* S. Consulari interprete: *Tutior virtus rigidæque nunquam Icta fortuna gravibus procellis, Nec solo illustris, neque fertur altum Clara per æquor: Longa sed pulcros hominum labores Fama per terras memorat.* *Morell.*

28 *Arenæ Bebrycia*] Bebryx filiam Pyrenem habuit: a qua compressa ab Hercule Pyrenæos montes putat dictos Silius, qui dividunt Galliam ab Hispania. Diodorus filiam regis in montibus Pyrenæis ab Hercule compressam tradit: sed nec Bebrycem nominavit, nec Pyrenem. *Domit.*

29 *Te ne in remotis, &c.*] *Leptis* opp. Libycum, situm inter duas Syrtas, conditum a Sidoniis profugis ob discordias civiles. *Morell.*

30 *Jam feret Indicas messes*] Has

messes et merces plus quam gemmeas Plin. prosequitur lib. vi. c. 19. et xii. a c. 4. ad 26. et lib. xxxvi. Virg. Georg. ii. 'Sola India nigrum Fert Ebenum, solis est thurea virga Sabæis,' &c. Mens est: Ut Leptis urbs pene barbara in longinqua atque externa orbis parte sita, te civili, polito ac divino prope ingenio virum procreavit, non diffido quin eadem civitas et regio mox 'Libyco conderet horreo Quicquid de Indis et thuriferis verritur areis.' *Idem.*

32 *Cynnamum*] Cynnamum in Æthiopia nascitur Troglodytis connubio permixta: inde mercantes veniunt per maria navibus sine remis et velo, solisque ventis acti deferuntur. Tandem in portum Gebenitarum Ocilam nomine vix quinto anno ea navigatio perficitur: idem cinamomum dicitur: de quo ante est dictum. *Domit.*

38 *Ansonum portus*, &c.] Dionys. Περσικήσσεως vs. 78. 'Ἐκ Διὸς Ἀβσονίης ἀπὸ μέγα κοίπαν ὄρσες. Eustathius eo loci stat pro iis qui putant Ansonas dictos esse ab Ansono proautore et principe Rom. Ulyssis fil. e Circe, vel Atlantis ex Calypso. *Vadosa Africa*, quia, ut Salustius in Jug. de Syrtibus notat, 'Ubi mare magnum esse et sævire ventus cœpit, limum arenamque et saxa ingentia fluctus trahunt.' Cavesis hic Philomuse ab immundis et noxiis aquis Lutarum nimis calidarum Calderini, in quas fervidus insiliit, nescius mendi, quod latebat in κιβδηλαῶ and fallaci voce nesciit. Morell.

41 *Pignora curia*] Filii senatorum. Dionysius Halic. in μεθόδῳ γαμηλίων liberos patriæ, ὥσπερ θυμῶν, pignora dari a parentibus tradit. Quod autem hic de Septimii proavi Severi Imp. modestia refert, Paterculus Hist. Rom. lib. ii. de Mæcenate memorat, quod in equestri ordine substitisset. *Idem.*

47 *Turmis Romanis*] Inter equites Romanos. *Domit.*

48 *Doccant Libyam*] Alios Libyco

possint erudire moribus Romanis et lingua. *Alumni*] Ut Septimius qui alumnus erat Libyæ. *Idem.*

51 *Ensisque vagina quiescit*, &c.] Vel Princeps insignis pietate et servantissimus æqui, ut Trajanus strictum ensem coram proceribus Præfecto Prætorii tradens, 'Cape hunc ensem,' inquit, 'et, si quidem recte fecero, pro me, sin minus, in me utitor.' *Morell.*

55 *Froncosa supra*, &c.] Hernici dicti, a saxis, quæ Marsi Herna vocant. Festus lib. vii. unde et petrosa Hernica dici poterant. *Curibus vetustis*] Sabini gens antiquissima Italiæ, quorum urbs præcipua Cures. Virg. Æn. vii. 'Ecce Sabinorum prisco de sanguine regum.' *Crucens.*

57 *Hic plura panges*, &c.] *Vocibus et modis passim solutis* non aliter accipio, quam apud Horatium: 'numerisque fertur lege solutis.' Vid. Gron. In Obs. lib. iii. c. 16.

CARM. VI. 5 *Nec enim ludibria ventris*] De saburra ventris, arvina, et sagina idem sentit Callimachus in Epig. ὅσα δ' ὀδόντων Ἐρδοθι, νεύσαντες τῇ ἀχάριστον ἔδῃ, καὶ τῶν ὀδὸν ξυμμεν ἐς ἀβύσσον. Quæ bona in ingratum congesti plurima ventrem, Confestim inventos cuncta abiere leves. *Morell.*

8 *Phasidis ales*] Phasianus, celeberrima veterum conviviis avis. Vid. Guil. Stuckium ad Arriani Periplus Ponti Euxini, Interpretes Petronianos, et aliorum copiam. *Barthius.*

9 *Grue Rhodopes*] Strymonia. Cornelius Nepos scribit, ciconias magis placuisse temporibus Augusti; sed temporibus Vespasiani grues inter primas aves expetebantur: ciconias nemo volebat attingere: e longinquo certe veniunt, ut ait Plin. Locns est in Asia, quem appellant Pythonis comem: ubi grues discessuræ commurmurant: apparentque in nostro orbe tam repente, ut nemo viderit venire, sed venisse. *Domitius.*

10 *Extā*] Id est, jecur. De jecore

anseris et ejus sapore, in commentariis Martialis diximus. Dubium est Scipio ne Metellus vir consularis, an Marcus S. ejus eques id primus docuerit. Varro et Plin. auctores. Exta quid significant ex divinatione Cic. Plin. et Varr. alibi recitavimus: hic pro jecore tantum. *Idem.*

11 *Qua alga*] Lucrino fundo, an Britannico, an Baiano. Aliunde certe advecta ostrea in Lucrino compascebantur. Ita enim gratioris saporis fore putabant. *Idem.*

15 *Alter Castor*] Nam alternis diebus Castor et Pollux lucent. Homer. *Domitius.*

17 *Junctaque utinam*] Falsus Cruceus, qui *junctam noctem* explicat triplicatam in ortu Herculis Tirynthii, quam 'Ternocem' dicit alibi Statius, undeque Herculem *τρίπορον* Lycophron in Cassandra. Nam hic Statius cum illis sentit, qui duas noctes impensas Herculi fabulantur. *Gronov. Diatr. cap. 43. Luna Tirynthia*] Utinam nox geminata fuisset: qualis fuit, cum Hercules conceptus est compressa Alcmena a Jove, tunc enim nox geminata est, ut est apud Plautum. *Domit.*

24 *Et non inscriptis, &c.*] Refert Plinius in Præfat. Hist. Nat. pictores ac statuarios veteres operibus a se factis nomen suum inscripsisse titulo appenso in hunc modum: 'Apelles faciebat,' 'Polycletus faciebat,' &c. Quin huic Herculi Epitrapezio, quem hic describit Statius, Lysippi nomen inscriptum erat. Vid. Mart. lib. ix. Ep. 45. de illo ipso. *Gevart.*

27 *Praxitelis*] Praxiteles marmoris gloria etiam semet vicit. Duas Veneres vendidit magnæ admirationis: alteram Cois velata specie: quod illi pluris fecerunt, putantes id esse severum et pudicum; alteram quæ reliqua erat emerunt Gnidii, ad quam spectandam multi navigabant. Nicomedes rex eam voluit emere, repromittens se dissoluturum totum æs

alienum Gnidiorum: illi recusarunt. Tota ædícula aperiebatur, ut spectaretur, par erat ex omni parte admiratio: signum contaminatum est macula quam contraxit, cum juvenis, amore ejus captus, clam noctu ei cohæsisset. Praxitelis signa erant Romæ, Flora, Triptolemus, Ceres in hortis Servilianis: boni Eventus et bonæ Fortunæ simulacra in Capitolio, Mænades. *Domit.*

28 *Quod Polycletæis visum, &c.*] *Provisum est*, lege apicibus litterarum parum immutatis, *jussum est.* Et sic in Ms. Senensi haberi adnotarat in suo cod. Scaliger. Et firmat noster II. Sylv. Surrentin. Pollii: 'Aut Polycletæo jussum est quod vivere cælo.' Pergit Poëta: *namque hæc quoties chelyx exiit ille, Desidia est.* Lege et distingue: *namque hæc quoties chelyx exiit, illi Desidia est, hic Aoniis amor evocat antris, &c.* *Gevart. Jussum spirare, &c.*] Recte *jussum* ex Ms. Senensi probat Gevartius, et ita quoque Rom. et Venet. cod. Schidæ Gruteri: Emendabat Palladis Astræque quæ deus qua voluptas Freherus noster: *jussum æs spirare camænis.* Quod fortasse non nemini ideo placeret, quia cum marmoris mentionem fecerit, et *eboris et lineæ*, non videatur hic ita relativum absolutum ponere voluisse. Sed tamen æra Myroni vigilata jam ante leguntur, nec illud insolens Statio, aliquot appellatis speciebus unam solo relativo intelligendam dare. *Gronov. Diatr. c. 43.*

32 *Tutelaque mensæ*] Pagani statuam Dei cujusdam in mensa ponebant, velut ejus genium et tutelam. Talem antiquæ manns Deum vidisse Fridericum Lindembrogium apud ocellum Galliæ Franciscum Pithæum JC. testatur Gebhardus Elmenhorst in Arnob. lib. II.

35 *Firmosque inclusa per artus*] Sal. 'finesque inclusa per artus.' Excerpta Linden. et prima Veneta: 'finesque inclusa peractos.' Legendum:

'finesque inclusa per arcetos majestas.' Augusti fines illi pes unus. Mox: 'et cum mirabilis intra Stet mensura pedem.' Gronov.

37 *Parvusque videri*] *Νοῦσαι*. qualis et quantus fuit ἐν ἀκμῇ. Martial. 'exiguo magnus in ære Deus.' Seneca Epist. 76. 'Parvus pumilio licet in monte constiterit, Colossus magnitudinem suam servabit, etiamsi steterit in pnteo.' De status longitudinisque Herculis præstantia, *ex mensura pedum*, quibus stadii Olympici curriculum metatus fuerat, a Pythagora subtiliter comprehensa, secundum naturalem membrorum omnium inter se competentiam, A. Gellius ex Plutarchi ἀνεδότοις edisserit. Certe ex Antæi mole, de qua Plutarchus in Sertorio, colligi utique potuit Herculis proceritas. *Morellus*.

38 *Sentirique ingens*] Notabile verbum 'sentire' de iis, qui, ut Tullius in Paradoxis ait, eruditos oculos habent in imaginibus æstimandis. Plin. 'Leontius Syracusis fecit claudicantem (an Philocteten?) cujus ulceris dolorem sentire etiam spectantes videntur.' 'Intelligere' dicunt alii. Gronov. in *Diatr.*

39 *Mensura pedum stet intra*] Id est, lateat; nam tantum dimidia pars videbatur cum sederet. *Domit.*

40 *Si visus*] Si oculus. *Hoc pectore*] Tali quale hoc est. *Idem*.

42 *Argos remos*] Tanti roboris erat *Hercules*, ut remos Argo navis fregisset, si connixus esset totis viribus. Et fregit sane, cum esset adhuc remigandi parum doctus. Vid. Apollon. lib. 1. vs. 1163. *Barth. Frangebant*] Domabant. *Domit.*

43 *Tam magna mendacia formæ*] Simulacra et effigies. Admirantis autem est quod in tam parvo signo tanta repræsentetur forma quanta est *Herculea*. *Idem*.

46 *Ingentes animo versare*] Pausanias in Eliacis scribit Thasios e Tyro et reliqua Phœnice oriundos, ad Eu-

ropam quærendam cum Thaso Agenoride classe profectos, dedicasse Herculis colossus æneum in Olympia x. cubitum magnitudine: cujus dextera clavam, arcum læva teneret: ob hoc σχῆμα, Hercules a Gratio in Car. Cynegético vocatur *Prædexter*, ἀμφιδέξιος. Romæ etiam in Capitolio stetit Herculis colossus. *Morellus*.

47 *Telchines*] Maris filii cum Caphyrna Oceani filia Neptunum educarunt: artium inventores fuerunt primi. ab ipsis Apollo apud Lyndios Telechinus dicitur. Juno et Nymphæ apud Alysios Telechines. Nonnulli tradiderunt eos proprias formas mutare solitos, invidiosque fuisse in artium disciplinas: et eosdem fascinatores, solitosque infundere aquam Stygiam plantis et animalibus. Alii ab æmulis id fictum aiunt. Eosdem dictos Idæos dactylos nonnulli tradunt. Ex Creta in Cyprum navigarunt et in Rhodum. Primi æs et ferum fabricati sunt: feceruntque harpem Saturno. Plinius Idæos dactylos ferri inventores fuisse scribit. *Domit.*

54 *Nectar adhuc torva, &c.*] Idem significat Geminus in laudato epigram. Κ'ῆκε κυρὸς εἰς Οὐλυμπὸν ἐκάμασας, δὲ βαρύνοντες Ἀλκείδην, τοτὴν εἰκόνα σου βλέπομεν. Qualis ovans igne *Ætæo* translatus ad astra es, *Alcide*, signum tale videre tuum est. Juno torva, ab Archia P. μισάνθρωπος appellatur in clausula octastichi, Ἥρης πρὴν μισονόθοιο χόλον. *Placans Divam quæ torva videt apurios*. *Morell.*

57 *Adhuc sævæ meminit*] Nam in altera manu signi erat patera: in altera, clava Martia: cujus læva caret robore, dextra mero. Totum hoc hemistichium ita inversum est in aliis codicibus: *et hæc leve meruit manus aspera sedis*. nos vero ita emendavimus, ut legas: *adhuc sævæ meminit manus altera cædis*. *Domit.*

58 *Sustinet occultum, &c.*] Sedebat Hercules, substrata Leonis pelle.

Martialis: 'Hic qui dura sedens porrecto saxa leone.' *Bernart.*

59 *Digna operi fortuna*] Quasi Hercules ipse sui signi fortunæ faber fuerit, provideritque, ut per manus Ducum, Regum, Principumque virorum, tandem ad Vindicem doctum, integrum vitæ, scelerisque purum, perveniret. *Morell.*

62 *Prensabatque libens*] Codices alii omnes ita scripti sunt, *præstabatque libens*. nos vero ita legimus: Alexander libenter præstabat potaturus hoc signum, ea ipsa dextra qua et regna paulo ante abstulerat, et everterat urbes. *Domit.*

64 *Semper ab hoc*] Menda est in aliis codicibus: *semper ad hoc*: sed lege ut nos emendavimus: ut dicat, sumebat semper animos in proximum prælium ab hoc signo Herculis spectato. *Idem.*

69 *Obruerat*] Nam Philippus pater Alex. in ditionem Græciam redegerat: sed adhuc non pacaverat cum mortuus est. Alexander igitur patri succedens, Athenienses, Thebanos, Corinthios, qui defecerant armis, oppressit. Thebas in primis diruit: exceptisque amicis Macedonum, et his qui dissuaderant defectionem, et familia Pindari poetæ, omnes captivos vendidit ad triginta millia, sex millia occubuerunt. *Idem.*

70 *Excusasse*] Omnes alias victorias ostentavit Herculi Alexander: sed tantum veniam petiit de eversione Thebarum; nam erat Herculis patria. *Idem.*

71 *Ille etiam*] Alexander. *Fatis rumpentibus*] Cum fata eum eriperent ex medio cursu rerum magnarum. *Idem.*

72 *Traheret*] Hauriret. *Idem.*

74 *Timuit alios in numine caro*] Suspensus est venenum sibi appositum ab aliis indicio numinis cari Herculei. *Æra*] Signum Herculis æneum. *Idem.*

75 *Mox Nasamonico*] Annibalem

intelligit; Nasamones enim populi Libyæ: at Libya Africæ pars, quæ et pro tota Africa sæpe ponitur: in Africa autem Carthago, ut omnes sciunt. Signum vero istud Herculis, post Alexandrum, tandem ad Annibalem venisse, etiam Martialis tradidit, dum de hac eadem statua scribit: 'Hunc puer ad Lybicas juraverat Annibal aras.' *Bernart.*

82 *Miscuit*] Incendio corripuit. *Arces*] Saguntinas. *Domit.*

83 *Ipsius*] Ab ipso Hercule conditas. Saguntum enim condidit Hercules sepulto illic Zacyntho comite: qui secum ab expeditione in Gerionem revertebatur. *Idem.* Cum *sacrilegus face*] Salisb. et Lindenb. *Sacrilegas*. Scribe: *sacrilega face*. In Patrem: 'sacrilegis lucent Capitolia tedis.' Sequentem versum iidem et Ven. *Ipsius, meritaque*. Fuerat: *Ipsius immeritaque domos ac templa Sagunti*. Silius quoque, 'Ausoniæ Sagunto.' *Gronov.*

84 *Furias honestas*] Id est furem. quo nomen et honorem consecuti sunt Saguntini ita se necantes; nam primores, ut Livius tradit, argentum et aurum in ignem conjecerunt, ne ab hoste possideretur, et eodem se plerique. *Domit.*

86 *Conviva Sybilla*] Id est Syllæ. Martialis: 'Jusserat hic Syllam ponere regna truncem.' Syllæ autem Sybillæ prius dicebantur. et Corn. Sybilla prius dictus est: sed vetustas, auctore Macrobio, syllabam elisit; et pro Sybilla Syllam accepimus. *Idem.*

87 *Ornabat semper*] Plutarchus L. Corn. Syllam, cognom. Felicem, gentis quidem Patritiæ fuisse memorat, (*ὁδὸς ἐκπαρτίδας ἐκ τῆς ἐξοῦς*), sed egenis et abjectis parentibus, (*τῶν τὰν ἐν τῇ πτωχείᾳ*), jam inde a Rufino, qui inter proavos Syllæ Consulatum adeptus, et convictus supra decem libras argenti cælati contra legem possidere, Senatu motus fuerat. Cicero

'Faustum Syllæ felicis' fil. ex Metella, 'nobilissimum adolescentem' nominat, et 'Dominum epuli magnificentissimi' facit. De mollitie et socordia L. Syllæ in conviviis tempestivis, idem Plutarchus, *Ὀὐκ ἦν τῷ Σύλλῳ περὶ δείπνων ὄντι χρῆσασθαι σπουδαίων οὐδέν.* Morell.

90 *Non aula quidem, &c.*] Apud Vindicem Dominum Signi tui: is enim non ex iis est, qui 'Penetrant aulas et limina Regum.' 'Regius honos' ab Atriphone Sicyonio, Pæane in Sanitatem, præclare nuncupatur *Χάρις τὰς εὐδαιμονος Ἀνθρώποις βασιληῆδος ἀρχάς.* D. Gregorius Theol. allegoria venustissima *θρόνους τε κ' ἀρχὰς vocat καιροῦ φρόνημα πίπτον.* *Fastum cito cadentem.* Idem.

94 *Vestinus*] Cui amicus fuit extrema etiam fortuna: et nunc illius nomen mortui recolit. Vestinus interfectus est jussu Neronis in consulatu. Odium in eum conceperat princeps ob nimiam sodalitatem: nam Vestinus ejus ignaviam devinciebat: ille metuebat amici ferociam. Misit igitur Generatum tribunum cum cohorte ut eum necaret: nam tunc epulabatur cum juventute delecta pari ætate. Primo adventu tribuni statim venæ abscissæ sunt medico accito: vivens adhuc balneo mersatus, nulla edita voce qua se miseraretur. *Par magnis aquis*] Id est, qui quamvis mergeretur, moriturus non cessit, nec victus est, ut ullam vocem emiseric indignam viro. Vindex, ut innuit Papinius, inter eos juvenes erat, qui tunc cum Vestino epulabantur. *Domit.*

100 *Iliacas Geticasque domos*] Cædem Laomedontis Trojæ, et Diomedis Thraciæ regis intelligit. *Bernart.*

101 *Quantumque jugis Erimanthon*] Cum aprum occidit. *Idem.*

102 *Pecoris possessor Iberi*] Respicit fabulam Gerionis. *Idem.*

105 *Libyæ Scythiæve puellas*] Diodorus contendit Amazonas non solum

fuisse in Scythia ad Thermodoontem: sed multo ante etiam in Libya: eas autem vicit Hercules. Notissima historia. Per *puellas Libyæ* Hesperidas intelligit. *Domit.*

107 *Sævi vox horrida Sullæ*] Quid horridius proscriptionibus Sullanis? Hic de sævitie intolerantissime gloriatus est, etiam in inscriptione sepulchri, in campo Martio, quam ipse, ut fama erat, delineatam reliquit, ejus summa fuit, autore Plutarcho: *Ὡς ὅθρε τῶν φίλων τις αὐτὸν εἰ ποῶν, ὅθρε τῶν ἐχθρῶν κακῶς ὑπερβάλετο.* Morell.

107 *Lysippe*] Quod Lysippus hoc signum fecerit, testatur etiam Martialis. Plinius sane tradit Lysippi opere fuisse sexcenta et decem: quæ singula ejus artem nobilitare possent. *Domit.*

CARM. VII. 1 *Jamdiu lato satiata campo*] Unde istud tam *ἄκρον*, imo tam inficetum et putidum, in tam terso et polito scriptore? Cui, non fungo, placeat iste nævus in tam formoso corpore? Unde *Erato* in istum locum *jamdiu satiata* venit? Quæ aures, non *ἀκουσοι*, hoc admittant? ut Musa a jucundo et mellifluo cantu nomen nacta dicatur *satiata campo*: quasi nauseans in amœno et canoro Camœnarum horto. Apagesis ineptias et offucias verborum. Hic sublato auxilio codicum meliorum, Erato, ni fallor, ipsa mihi, vel 'Cynthus aurem Vulsit et admonuit' Statium alumnus suum, non *satiatam*, sed *spatiatam* cecinisse: ut cunctandum non sit proferi germanam Lectionem, et *γρηγοριον* verum esse, *Jamdiu lato spatiata campo*. Quomodo Flaccus dixit: 'Lætus ut in circo spatieri.' Ita Prætoriana tessera (P.) interdicta 'unde' in suum domicilium restituta Statio Musæ spatianti facem præferet. Porro 'Campus latius' dicitur, ut a Pindaro *ἐξελπερος χαλτῶν κᾶπος*. *Campo lato* et Circo mox opponuntur *minores gyri*. Nec sensu dissimili Cicero: 'Homines effræna-

tos secundis rebus tanquam in gymnasium rationis et doctrinae duci.' *Morell.*

2 *Fortis herois*] Id est Achilles. Heroës suum sæculum habuerunt: ut Hesiodus scribit: quorum alii ad Thebas perierunt, alii in Fortunatis insulis, quas alii Elysios dixerunt, perpetuum ævum agunt, semideique omnes dicuntur. Hesiodus. *Domit.*

5 *Regnator lyricæ cohortis*] Pindarus, Scopelimi filius, Thebanus: cuius laribus et familiæ parci iussit Alexander: morte quoque nobilis. Nam in gremio pueri dilecti in gymnasium mortuus inventus est. Novem lyricorum, ut ait Fabius, facile princeps. Novem autem Lyrici hi sunt. Alceus Mytileneus, qui Æolice scripsit. Sappho Clediæ et Eurygili filia. Stesichorus Euphemi filius, in cujus infantis ore cecinit philomela, qui bella scripsit et duces magnanimos Dorice. Anacreon Teius Parthemii filius, qui Bathyllum puerum dilexit, et acino nux passæ strangulatus est. Bycus Reginus vel Messinus, ut alii scribunt, qui Dorice scripsit. Bacchylides Ceus Milonis filius. Alcman Dimantis filius Spartannus, qui Dorice scripsit, et pediculari periit morbo. Simonides ex Inlide oppido Cææ insulæ Cycladum, tennis, et ad lacrymas movendus maxime idoneus: nonus Pindarus horum omnium princeps: idcirco ait Papin. 'Regnator lyricæ cohortis.' *Idem.*

14 *Dalmatæ montes*] Aurifodinis Dalmaticis præfectum intellige supra lib. III. Carm. 8. vs. 90. *Barth.*

17 *Ecce me natum propiore terra*] Adeo prope abest Neapolis Cum. a Baiis, ut Cocceius, sub Agrippa, *cu-niculum, diduprya*, duxerit a Neapoli et Puteolis supra Baias tendentem auctore Strabone. A Baiis quinque tantum stadiis distare Puteolos asserit Josephus. *Morell.*

19 *Liricente notus Hectoris armis*] Misenum promontorium Cumis vici-

num denotat, quod 'tenet æternum per secula nomen:' a Miseno Æolide, 'quo non præstantior alter Ereciere viros, Martemque accendere cantu.' *Idem.*

33 *Orbitas omni, &c.*] Ob pœnas orbis et cælibus irrogatas, de quibus fuse Lips. in Tacitum. At Crotoniatis id genus hominum honestissimum habitum fuisse notat Petronius in Sat. Ea de re queritur et Seneca aliquoties, et Marcellin. lib. XIV. *Cræcus.*

37 *Orbitas nullo tamulata fletu*] Siquidem ex mimo Publ. 'Heredis (externi præsertim) fletus sub persona risus est.' Hoc abhorruisse Solonem Athen. ipsius *ἑλεῖν* clamat: *Ὅθρι μοι ἀκλαυστος θάνατος πέλει, ἀλλὰ φίλοισι καλλείπομαι θάνατον ἔλγεα καὶ σπονδαίς.* Tullio interprete: *Mors mea ne careat lacrimis, linquamus amicis Mactorem, ut faxint funera cum gemitu.* *Morell.*

38 *Stat domo capta cupidus superstes*] Captatoris orborum *ἥθος*. Hoc vero, ut canunt Catullianæ virgines: 'Quid faciunt hostes capta crudelius urbe?' *Idem.*

40 *Ignem*] Avide invehitur in captatores orborum: quorum multitudine temporibus suis offendebat. *Ignem*] Computat etiam impensam pyræ tanquam id ipse solvat: lege autem duodecim tabularum ligna ad rogam indolata esse oportebat; quod a Solonis legibus manavit ad coërendam funerum impensam. *Domit.*

46 *Quod ad Eoum tuleris Orontem*] Orontes fluvius in Cælosyria oritur, tum hiatu qui inter Apamæum et Antiochiam vocatur *χάρυβδης ἢ χάσμα* absorptus et demersus, post 40. stadia rursus emergit. Strab. lib. VII. et XIV. Prius Typhon dicebatur a fabuloso Typhone gigante fulmine icto. Deinde ab Oronte, qui in eo pontem fecit, nomen accepit. *Morell.*

48 *Castore dextro*] Castor enim equitandi peritissimus, ut notum est

ex poetis. *Cruceus. Dextro*] Id est, favente. Vide Ad. Turnebi Advers. lib. xxix. cap. 36.

51 *Dederit sub imo*] Scribe: *sub uno Vicere caelo*. quod et olim P. Scriverio videbatur. Vagis et errare suetis populis hæc lex amara. Liv. lib. xxxviii. 'Manlius evocatis eo regulis Gallorum leges, quibus pacem cum Eumene servarent, dixit, denuntiavitque, ut morem vagandi cum armis finirent agrorumque snorum terminis se continerent.' *Gronov.*

54 *Mundi senium*] Innuit hunc Maximum Chronica scripsisse. Per *senium* enim *mundi* historia universa, omne ævum explicatur, stilo ex brevitate Sallustiana et ubertate Liviana mixto.

55 *Timavi reddis alumnus*] T. Livium Patavinum. Timavus fons et fluvius in Istria inter Aquileiam et Tergistum. Servius in hæc Virg. *Æn.* i. 'Fontem superare Timavi Unde per ora novem,' &c. Claudianus, in vi. Consul. Honorii: 'tardusque meatu Mincius, inque novem consurgens ora Timavus.' Strabo Polybio fert acceptum, quod Servius ex Varrone refert: 'hunc fluvium Mare ab incolis nominari:' imo fontem et matrem maris vocari dixerat Polyb. τοὺς ἐπιχωρίους πηγήν καὶ μητέρα θαλάττης ὀνομάζειν τὸν τόπον. *Morell.*

CARM. VIII. I *Pande fores, &c.*] Acumen Bulengeri de Imp. Rom. lib. iii. c. de nato Imperatoris filio, hos versus citantis. Sed et Persium ibidem pari iudicio laudat Satyra v. ubi ne verbum quidem in hanc sententiam reperies: imo neque in Sat. ejusdem secunda. Nam ibi de privatorum natali Persius, ut hic Statius loquitur. *Crucius. Sabæis nubibus*] Μετωννυκῶς, thureis vaporibus. Est enim νέφος, *nubes*, species ἀναθυμᾶσεως νορεπᾶς καὶ ἀρμύδους, exhalationis humidæ et egelidæ, quam effluentis vaporis natura ad se trahit, ut Aristot. Theophrastumve Appuleius explicat. *Morell.*

5 *Et insani solatur damna Vesevi*] Vesevi montis Campaniæ prodigiosum incendium sub Tito respicit. Plinius Junior Epist. ad Tacitum accurate hoc describit. Adi et Dionem in Tito, Suet. cap. 8. et Tacitum *Annal.* iv. Allusit, uti solet, docte Tertullianus de poenitentia: 'Quid illum thesaurum ignis æterni æstimamus cum fumariola quædam ejus tales flammæ ictus suscitent, ut proximæ urbes aut jam nullæ extent, aut idem sibi de die sperantes. Dissiliant superbissimi montes, igaïs intrinsecus fœta. Quis hæc supplicia montium non iudicii minantis exemplaria deputabit? quis scintillas tales non magni alicujus et inæstimabilis foci missilia quædam et exercitoria jacula consentiet.' *Bernart.*

8 *Madenti Deo*] Neptuno. *Surrentinas oras et villas* deductis aliisque aquis irriguas et nobiles supra non semel testatus est. *Barth.*

21 *Tergeminæ prolis*] Julius Menecrates a Domitiano impetraverat jus trium liberorum, cum nullum adhuc haberet. Id autem institutum est in honorem Horationum, ut scribit Dionysius. *Domit.* Jus hoc admodum celebre fuit, et nonnisi parce ac cum delectu a principibus datum, ut testatur Plin. lib. x. Epistol. ad Trajan. Et dabatur iis, qui parum felices in prole fuissent. Vide Dionys. in suis Antiquit. Appian. Bell. Civil. lib. ii. Vertranium Comment. de hoc jure p. 12. et 341. Raderi Comment. ad Mart. et alios.

26 *Robore: sed inveni lætam*] Unius literulæ et interpunctionis vitium densam sententiæ facit noctem: illustro, *Robore, se juveni lætam dat virgo parenti*. Sensus, gratiore fuisse filix nativitate post duas masculas proles. *Bernart.*

29 *Digna palæstris*] *Maternis*, quia legibus Spartanis etiam nudabantur in palæstris virgines, et nudis juvenibus collectabantur. Vide Crag. lib.

III. de Republ. Lacedæm. Passerat. ad Propert. lib. III. Eleg. 14. *Barth.*

35 *Cumque tibi vagitet*] Quidni sequimur potius Lutetianam editionem vetustam, quæ τὸ vagiret rectius exprimit, et *καυχήφατον* complosionis syllab. ac ταικισμὸν tollit. *Morell.*

36 *Protinus ingenti non venit, &c.*] Μεγαλγρόως ludit ad laureatas Epistolas, quas Imperatores post victoriam ad Senatum mittebant. Theog-nideum, τῆς εὐεργεσίας ῥῆδην ἀγγέλλει. Actorum pulchre nuncius est facilis. *Idem.*

44 *Quem non hoc agmine vincas*] 'Agmen' de tribus, non tam hyperbolica, quam Pythagorea phrasis. Ejus assertor est Aristoteles: τὰ τρία πάντα, καὶ τὸ τρις πάντῃ. καθάπερ γὰρ φασὶ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι. Τὸ πᾶν καὶ τὰ πάντα τοῖς τρισὶν ὁρισται, κ. τ. λ. Hac basi nititur 'Jus tergeminae lætabile prolis.' *Idem.*

46 *Abantia classis*] Id est Euboica. Carystus ante Chalcodetis dicebatur, vel Macris, ut Dionysius putat, et Ephorus tradit. Aristides Macram ait. Chalcidemus Chalcidem a χαλκός, quod significat *æs*, quod ibi primum aiunt repertum. Menechmus eandem Abantiam ait appellatam. Homerus nunquam Euboicos, semper Abantes appellat: eorumque laudat robur: ut illud: 'pariter comitantur Abantes.' Aristoteles ex Aba oppido Phocidis Thraces venisse scribit, qui Eubæam tenuerunt. Alii ab Abante heroë appellatam putant: ut etiam Eubæam ab Eubæa muliere indolis heroicæ. *Domit.*

49 *Eumelia*] Id est Parthenope Eumeli filia: nam Parthenope, ut poëta sentit, Eumeli filia Colonis Chalcidensis dux, solum Neapolitanum elegit, secuta augurium columbæ, in cuius rei monumentum Apollinis statua effecta est, columba in lævo humero incidente: ita ut eam respiceret Parthenope, et adorare videretur. *Idem.*

51 *Votivam taciti quassumus*] Præ-

ter rem sunt quæ de votis tacite conceptis hic adnotavit Bernartius. Nam Cereris Sacerdotes 'tacitos' appellat, quia ejus sacra religiosissimo silentio colebantur. Cicero in Verrem Act. v. 'Tuque Ceres et Libera, quarum sacra, sicut opiniones hominum ac religiones ferunt, longe maximis atque occultissimis ceremoniis continentur.' Et notissimum proverbium est, Ἀττικοὶ ἐλευσίνια, de iis qui arcana sua silentio tegunt. *Gervart.*

54 *Hos cum plebe sua Patrii*] Hic ecce 'Patrios Penates' vocat, quos paulo ante 'Deos Patrios' appellavit, illo versu: 'Dii Patrii, quos auguriis,' &c. Unde patet graviter errare Had. Junium, qui cap. 14. sui Nomentator. Dionysium Halycarnassam accuratissimum Scriptorem reprehendit, quod 'Deos Patrios,' et 'Penates,' eosdem esse dixisset. Nam hic Statii locus Dionysii sententiam omnino confirmat. Ut etiam Martianus Capella: 'Post ipsum,' inquit, 'Jovem Dii consentes et Penates, qui et Patrii et Genethlii.' *Idem.*

59 *Quippe et opes*] Ætiologia est. Etenim beati sunt liberi Menecratis, ἀγαθοὶ γὰρ ὄντες εὐδαίμονοι, quandoquidem eorum virtuti fortuna conjuncta est. Quiritatur Theognis quod ævo suo in delectu conjugum, origo, prosapia, genus sorderet: *opes*, dos, census præponderarent: in aliis vero rebus 'originem' præferri 'opibus.' *Morell.* Hanc lampade prima, &c.] Intricatus locus, et cui opem ferre frustra hactenus conati maximi viri. Casanbonus ad Sueton. August. cap. 38. ubi hunc locum adducit, ubique *hos* legit: *hos lampade prima Patritias intrare fores: hos pube sub ipsa, &c.* Eruditiss. vero Livineius utrobique *hac* legit: *hac lampade prima, et hac pube sub ipsa.* Alii aliter varie distinguunt et legunt. Sed nemo illorum intellexit, quid illud lampade pri-

ma hic sibi velit. Nam quod per hoc 'virilem togam' quidam intelligunt, ineptum est. Quid hæremus? Unius tantum litterarum et interpunctionis vitium densam sententiæ fecit noctem. Pro hac, lege hanc, et pro hoc, lege hos: Quippe et opes et origo sinunt, hanc lampade prima Patritias intrare fores: hos pube sub ipsa, &c. Hac exigua mutatione quanta facta est sententiæ lux! Res ita habet: Menecrati tres liberi erant. Una filiola erat jam recens nata, ob quam Menecrati modo hac Sylva gratulatur, et duo filii. Poëta itaque sub disjunctione et filiolam hanc et ambos filios tangit, et dicit nobilitatem et opes permittere hanc, id est filiolam, primis nuptiis Patritio juveni nubere: hos vero, id est 'duos filios,' latum clavum posse induere, et curiæ interesse. Porro per 'lampadem' nuptias intelligendas probat ipse Statius, qui Epithal. Stellæ: 'quantumque novena Lampade, solemnem thalamis coëuntibus ignem.' Et Valer. Flaccus Argonaut. lib. viii. Faces enim in nuptiis fuisse adhibitas, et decennes pueri norunt. Addidit etiam signate, lampade prima; nam secundæ nuptiæ infames erant apud Roman. teste Plutarcho Quæst. Rom. Dixit etiam eleganter: Patritias intrare fores: nam ex prisco ritu, nova nupta vesperi ad Sponsi domum deducebatur. Vide eundem Plutarchum Quæst. Rom. 29. Postremo dixit: limen pulsare senatus. Sic etiam v. Sylv. Protept. Crispin. 'Et Latii penetrale senatus Advena pulsasti.' Gevart.

CARM. IX. 2 Misisti mihi Grippe] Quis iste Grippus? Nihili illud nomen. Dubium mihi non est, quin Grippe hic legendum sit, quemadmodum fax Historiæ Batavæ P. Scriverius censuit. Exstat mentio hujus Griphi apud Tacitum Hist. iii. 'Plotium Gryphum nuper a Vespasiano in senatorium ordinem additum.' Hinc cor-

rige Statium in Epistola 4. Sylv. præmissa Plocio ubi sic ait: 'Plocio Gryppo majoris gradus juveni dignius opusculum reddam.' Nisi forte quis Tacitum ex Statio emendandum existimet, de quo idem Scriverius nos monuit. Gevart.

6 Non ludis] Laudatur ab Isocrate, τὸ μὴδὲ περὶ τὰ (γρ. παρὰ τὰ) γελῶϊα σπουδάζειν, μὴδὲ περὶ τὰ σπουδαῖα τοῖς γελῶϊοις χαλπεῖν neque in ludicris serio agere, neque in seriis ludere: quod præposterum est. Morell.

13 Byzantiacos lacertos] Lacertus genus piscis laudatus ex Betica, saxetanus et etiam parianus. Byzantii autem erat captura thynnorum, unde etiam cordylæ. Colum.] Regunt. Domit.

17 Sequenti] Non consuluerant indolem Statii docti viri, frequenti pro sequenti scribentes. Joculare autem commentum ejus, qui sequenti probat, ut intelligatur Plotius in sequentem annum præfectus annonæ designatus. 'Sequens annonæ' est facilis, obsequens, obediens procuranti Plotio. Ovid. Epist. Phædræ: 'Qua licet, et sequitur, pudor est miscendus amori.' Gronov. Diatr. c. 45.

18 Annonæ dedit] Præfectura annonæ, quam hic tangit, olim inter summas dignitates: origo ejus anno urbis 732. M. Marcello et L. Arruntio Consulibus, primusque eam gessit ipse Augustus, ut videre est apud Dionem lib. LIV. tennit, dum vixit. Successit C. Turranius, cujus meminit Tacitus Annal. i. et refert inter Primores magistratus, qui in verba Tiberii jurarunt. Postea evulsi ut didici e gemmeo libello Severini Boëthii de Consolatione Philosophiæ lib. II. Prosa 4. Bernart.

20 Sed Bruti senis oscitationes] Suspicetur quis Poëtam de Bruto Ciceronis familiari agere; nam ejus scripta ut vulgaria nimis et fastidiosa olim contempta sunt. Illud colligere est ex Taciti (seu Quintilliani ma-

vis) Dialogo de Oratore: 'Legisti utique,' inquit, 'et Calvi et Bruti ad Ciceronem missas Epistolas, ex quibus facile est deprehendere Calvum quidem visum Ciceroni exanguem et attritum, Brutum autem otiosum atque disjunctum.' Quo loco Lipsius pro 'otiosum,' male 'odiosum' substituendum putat. Nam 'otiosum' ipsum vocat, ut Statius illum 'oscitantem' taxat. Sic Quintilian. lib. I. cap. 1. 'Otiosas sententias' vocat vulgares et tædiosas. Idem lib. VIII. cap. 2. 'At ego otiosum sermonem dixerim, quem auditor suo ingenio non intelligit.' 'Oscitatio' autem otii vel somnolentiæ signum est. Geart.

21 *Libellionis*] Libello bibliopola miser et pauper. *Domit.*

22 *Caiano*] 'Caianum assem' vilissimum dicit, ab avaro et desperato pene Principe utique etiam assibus demto pondere, ut viliores essent cæteris, cum perditia sua prodigalitate tantam pecuniam Caligula pessum dedisset. *Barth.*

24 *Pilea*] Nam pilea mittebantur in Saturnalibus facta aliquando ex lacernis attritis. Mart. mittens pileum: 'Si possem totas cuperem mississe lacernas; Nunc tantum capiti munera mitto tuo.' Id est solum pileum partem lacernæ. *Domit.*

26 *Chartæ Thebaicæ*] Nam chartæ mittebantur in Saturnalibus, ut est apud Martialem. *Thebaicæ.* a Thebis Ægypti, sunt qui chartam ficum putent. *Caricæ*] Carica genus fici, ut est coctana; auctor Plinius. Prunorum et coctanorum peculiaria hæc sunt Syriæ. *Idem.*

32 *Cyniphiis campis*] Nam sunt testudines terrestres in operibus chersinæ appellatæ, a *χέρσις*, quod *terram* significat. In Africæ desertis, quæ maxime arenis sitientibus squalet, rosido, ut creditur, humore viventes: nec aliud ibi provenit animal. *Idem.*

34 *Debitivæ perna*] Sic dicta a pe-

de suis, ut refert Varro de *Lingua Latina* lib. v. *Plantus Carbonaria*, citante Festo dictione *Spetile*. 'Ego pernam, sumen, sneres, spetile, calum, glandia.' *Bernart.*

35 *Lucanica*] Carnes sunt minutim tritæ, et cum pipere subactæ: Isicia etiam dictæ, ut docet nos Athenæus lib. IX. At Isidorus lib. XX. cap. 2. de Escis. 'Lucanicæ dictæ,' inquit, 'quod prius in Lucania factæ sunt.' *Idem.* *Graves falisci*] Venter faliscus, farciminis genus inventum primum in Faliscis, ut ait Varro. *Graves* appellat Papinius, quod cum ventres sint, et facti gravidi videantur. *Domit.*

36 *Oxyporum*] Condimenti genus quod oxyporum appellat etiam Columella. Apitins cimini uncis duabus, gingiberis uncia una, rutæ viridis uncia una, aliis præterea rebus conficit. *Idem.*

37 *Panes*] *Aphronitri*, id est, spuma nitri, *ἀφρός* enim *spuma* est, et nitrum spumam emittit cum ros cecidit, ut docet Domitius. Sed confer Is. Casaubon. ad Sueton. Neron. cap. 20.

38 *Peythiis suis*] 'Psithias' vites inter Græculas recenset Columella lib. III. cap. 2. Scribendum v. *Psithiis*, non *Peythiis*. *Recoctum* dicit, quia exignitate acinorum et raritate uvarum, de quibus Columella, coqui et condiri opus habuerit. 'Passas' tales uvas in vino suo Psithio recoqui solitas dicit. *Passum*, vinum intelligit, uvis suis denno ingestis decoctum. Id quomodo fiat, docet Palladius in Octobri, cap. 19. *Barth.*

42 *Uvas ollares*] In ollis servatas, quod fieri docet Columella. *Domit.*

43 *In orbe Cumano*] In rota figulina. Cumana, nam patinæ Cumanae fictiles præstabant, quod et Plin. scribit et in Mart. diximus. *Idem.*

44 *Synthesin*] Synthesis et vas fictile significat, et vestem saturnalitiam, de qua ad Martial. diximus: et Tranquillus synthesinatum Neronem

inde formavit. Ambiguitate igitur verbi ludit Papinius; nam cum *synthesim* petiisset, quasi ille offensus esset magnitudine muneris, vestem intelligens, interposuit. *Quid horres?* quasi dicat, vestem non peto *synthesin*, sed vas fictile, calicem aut cacabum. *Idem.*

48 *Quid si cum bene, &c.*] P. Scriber. corrigebat, *illotam*. Sed primo 'ferre,' 'portare' propria verba salutationis. Martial. 'Et matutinum portat ineptus ave.' Dein *illatam* dixit pro in domum Plotii Griphi la-

tam. Ut 'illato lumine' Ovidius. Sequitur enim *Et tu me vicibus domi salutes*. Quanquam et 'inferre' interdum ponitur pro afferre, vel in medium ferre. Ut 'inferre causam' Cæsar de Bell. Gall. lib. 1. Gronov. *Diatr. cap. 45.*

51 *Juveris*] Fatetur ingenue pauperiem, simulque occulte, quod multum juvetur lauto Plotii convictu. Erant autem nonnulli tam superbi, ut beatos se facere cœnipetas hoc genus putarent, si eos aliquando exciperent. Barth.

89099531790

B89099531790A